UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Svmmae Virtvtvm, Ac Vitiorvm , Tomus ...

Guilelmus <Peraldus>

Lvgdvni, 1585

urn:nbn:de:hbz:466:1-46132

Visual Library

Th 2687.

J VIII
21

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

SVMMAE VIRTVTVM, AC VITIORVM, Tomus primus.

GVLIELMO PERALDO EPISC. LVGDVNENSI, ORDINIS PRÆDICATORVM AVTHORE.

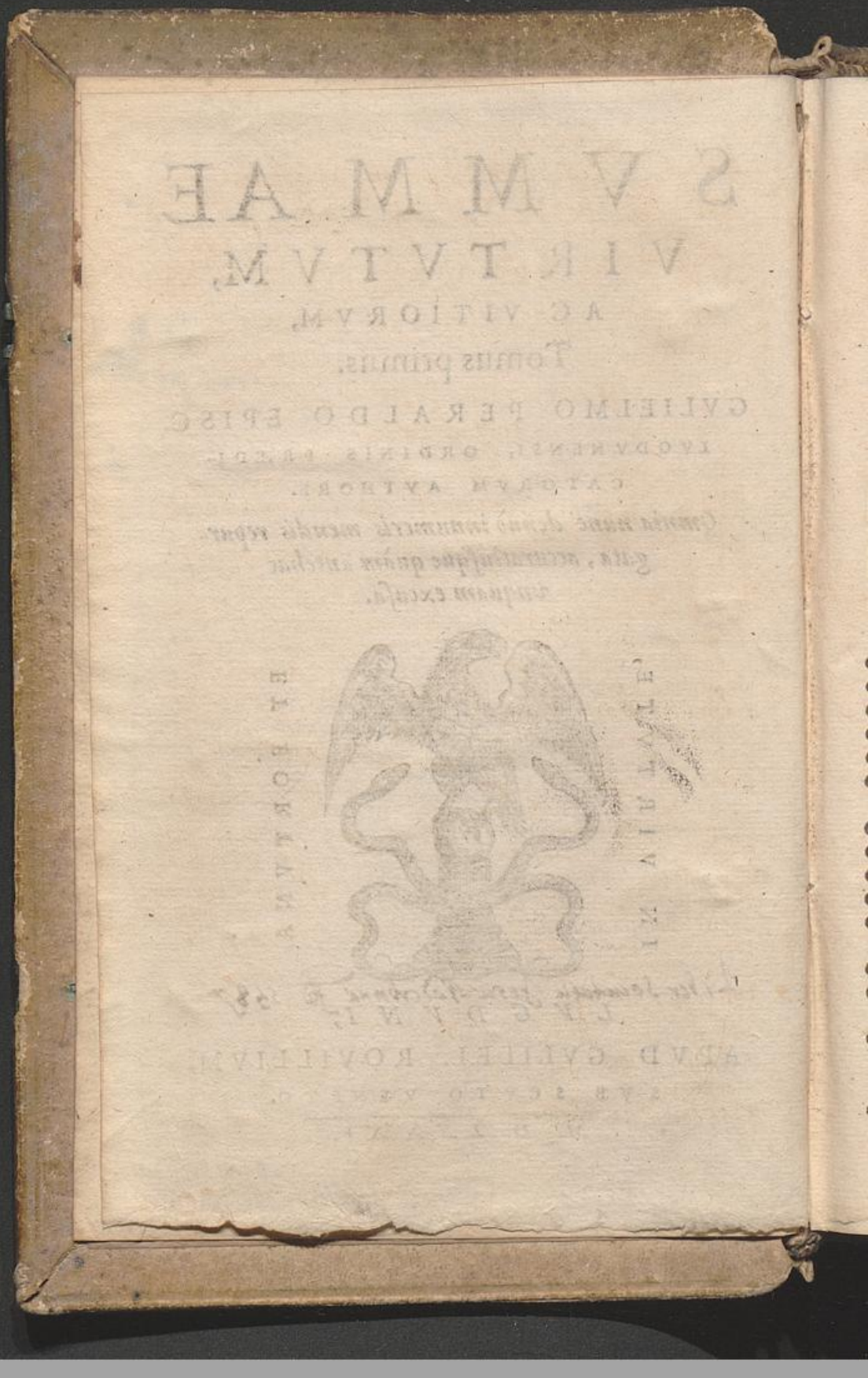
Omnia nunc denuò innumeris mendis repurgata, accuratiúsque quàm antehac vnquam excusa.

Liber Societatis Jesu Paderborna Ao 1587

LVGDVNI,
APVD GVLILEL. ROVILLIVM,
SVB SCVTO VENETO.

M. D. LXXXV.

SVMMAE VIRTVTVM GENERALIS DISTINCTIO,

cum summaria ordinatáque declaratione rerum in eadem comprehensarum.

PRIMVS iste Tomus, eò quòd de Virtutibus tractaturus est, SVMMA VIRTVTVM vocatur: & secatur in quinque partes principales. Prima est de Virtute in communi. Secunda, de tribus virtutibus Theologicis. Tertia, de quatuor virtutibus cardinalibus. Quarta, de donis. Quinta de beatitudinibus.

Prima pars principalis de virtute in communi, habet XII. *capitula.*

Capitulum primum, quòd expediat virtutem commendari.
Capitulum secundum, de notificatione virtutis.
Capitulum tertium, de descriptionibus virtutis.
Capitulum quartum, de triplici virtutis commendatione.
Cap. 5. ℔ virtus sit optimũ præsentis vitæ, & bonitas aliarũ rerũ.
Capitulum sextum, quòd virtus sit propiè bonum nostrum, possessio libera & sufficiens.
Capitulum septimum, quòd virtus sit magnæ iucunditatis.
Cap. 8. ℔ status virtutũ assimilatur paradiso terrestri & cælesti.
Cap. 9. de præexcellẽtia gaudij virtutis, respectu gaudij mũdani.
Capitulum decimum, de his quæ faciunt ad gaudium virtutis.
Capitulum vndecimum, de commendatione virtutis, facta comparatione ad futura bona.
Cap. 12. de commendatione virtutis ex authoritate Saluatoris.
Cap. 13. de commendatione virtutis à multiplici suo effectu.

Secunda pars principalis diuiditur in quatuor Tractatus.

¶ Tractatus primus, est de tribus virtutibus Theologicis in communi. Secundus, de Fide. Tertius, de Spe. Quartus de charitate.

¶ Tractatus primus, vnicum cõtinens capitulum, est de numero

& ordine Theologicarum virtutum.

¶ Tractatus ſecundus, de Fide, xxx. habet capitula.

Capitulum primum eſt de ordine dicendorum in iſto tractatu. Et de neceſſitate Fidei.

Capitulum ſecundum, de deſcriptionibus Fidei.

Capitulum tertium, quòd vna ſit vera Fides. Et quòd illa ſit Chriſtiana, multis argumentis oſtenditur.

Capitulum quartum, de commendatione Fidei.

Capitulum quintum, de articulis Fidei.

Cap. ſextum, de erroribus qui catholicæ Fidei aduerſantur. Et primo de errore illorum qui negant Deum eſſe.

Cap. ſeptimum, de errore idololatriæ. In quo primo oſtenditur quid ſit idololatria. Secundò, tangitur de cauſis eius. Tertiò, de ſpeciebus. Quartò, error idololatriæ deſtruitur.

Cap. octauum, de principali errore Manichæorum, in quo authoritates & rationes quibus ipſi innituntur primò eis ſubtrahuntur, deinde ponuntur authoritates & rationes quibus error ille directè deſtruitur.

Cap. nonum, de aliis erroribus Manichæorũ, quorũ aliqui enumerantur. Et de primo errore qui eſt in diſtinctione ciborum.

Cap. 10. de errore illo qui ponit veterem legem datam eſſe à principe tenebrarum, & malam.

Cap. 11. de errore illorum qui dãnant patres Veteris Teſtamẽti.

Cap. duodecimum, de errore illo qui ponit animas non de nouo creari, qui diuerſificatur in quatuor oppoſitos errores.

Cap. de errore illo qui ponit animas eſſe angelos apoſtatas.

Capitulum decimumquartum, de errore illo qui ponit duas animas eſſe in corporibus humanis.

Cap. 15. de errore illo q ponit omnes animas ſimul fuiſſe creatas.

Capitulum decimumſextum, de errore illo qui ponit animas de ſemine traduci ſicut & corpora.

Capitulum decimumſeptimum, de errore illo qui ponit Chriſtum non habuiſſe veram humanam naturam.

Cap. 18. de errore illo qui condẽnat Ioannem Baptiſtam: in quo tanguntur xvj. quæ pertinent ad commendationem Ioannis.

Cap. decimumnonum, de erroribus negantibus pluralitatem, vel æqualitatem diuinarum perſonarum.

Ca. 20. de erroribus pertinẽtibus ad Dei miſericordiã & iuſtitiã. Et primo de errore illorũ qui filij Dei incarnationem negãt.

Cap. 21. de errore illorum qui dicunt animam perire cum corpore: in quo immortalitas animæ probatur.

Cap.

Cap.22 de errore illorum qui negãt corporum resurrectionem.
Capitulum vigesimumtertium; de errore illorum qui dicunt vnumquemque in fide, vel lege sua posse saluari.
Cap.24. de errore illorum qui negant æternitatem pœnę futurę.
Cap.25. de errore ponentiũ animas in charitate migrantes, nulla pœna purgatoria puniri: qui error tres habet sibi errores annexos. Et primò de errore illorum qui dicunt nullum peccatum esse veniale.
Capitulum vigesimumsextum, de secundo errore, illorũ scilicet, qui dicunt, q̃ quando dimittitur culpa, dimittatur tota pœna.
Capitulum vigesimumseptimum, de tertio errore illorum qui dicunt, quòd suffragia ecclesiæ non prosint mortuis.
Capitulum vigesimumoctauum, de causis errorũ, quę sunt octo.
Cap. vigesimumnonũ de diuersitatibus fidei, quæ enumerantur.
Cap.30. de quibusdam quæ faciunt fidem commendabilem.
¶ Tractatus tertius, de Spe, sex habet capitula.
Capitulum primum, est de ordine dicendorum in isto tractatu. Et de descriptionibus spei.
Capitulum secundum, est de commendatione spei.
Capitulum tertium, de his quibus spes adiuuatur. Et distinguitur in quatuor species meditationum seu considerationum. Prima est directè in Deum. Secunda, circa ea quæ pro Deo agimus vel sustinemus. Tertia, circa Dei beneficia generalia vel specialia, corporalia vel spiritualia. Quarta, circa sanctorum merita, quæ subdiuiditur in quatuor alias species. Prima est circa mediatorem Dei & hominum Iesum Christum. Secunda, circa mediatricem, scilicet beatam Virginem: vbi etiam habetur multum de ipsius misericordia. Tertia, circa angelos. Quarta, circa sanctos.
Cap.4. de his quæ spei aduersantur, scilicet de desperatione & confidentia in creaturam. Et de quatuor causis desperationis.
Cap.5. de rebus sperãdis: & de descriptione beatitudinis. De duodecim etiam quibus cognosci potest magnitudo futuræ gloriæ. Et de duodecim fructibus ligni vitæ. Et multiplici materia futuri gaudij. Et de differentia futuri gaudij ad præsens. Et de duodecim cognitionibus intellectis per duodecim stellas quæ sunt in corona sponsæ.
Capitulum sextum, de diuersitatibus spei: quæ spes detestabilis est ex quatuor, & commendabilis ex tribus.
¶ Tractatus quartus, de Charitate, xviij. habet capitula.
Capitulum primum, de ordine dicendorum in hoc tractatu. Et

de descriptionibus Charitatis.
Cap.2.de his quæ pertinent ad commendationem charitatis.
Capitulum tertium,de ordine dicendorũ de amore Dei. Et primò de his quæ incitant ad amandum Deum.
Cap.4.de his quæ valere possunt ad hoc vt aliqs ametur à Deo.
Capitulum quintum,de modo amandi Deum.
Capitulum sextum,de diuersis speciebus diuini amoris.
Capitulum septimum,de signis diuini amoris.
Capitulum octauum , de ordine dicendorum de amore proximi.Et primò de his quæ incitant ad amandum proximum.
Capitulum nonum,de his quæ incitãt proximum,vt amet nos.
Capitulum decimum,de modo amandi proximum.
Capitulum vndecimum,de ordine dicendorum,de diuersis speciebus amoris proximi.Et primò de amore parentum.
Capitulum duodecimum, de amore inter virum & vxorem , & de sexdecim quæ ad hunc amorem hominem inducant.
Capitulum decimumtertium,de amore bonorum.
Capitulum decimumquartum, de dilectione inimicorum:& de octo quæ ad hunc amorem hominem inducant.
Capitulum decimumquintum, de vera amicitia : & de quatuor quæ sunt attendenda in eligendo aliquem in amicum , & de duodecim pertinentibus ad veram amicitiam.
Capitulum decimumsextum, de quadruplici ordine charitatis.
Capitulum decimumseptimũ, de his quę aduersantur charitati.
Capitulum decimumoctauum, de diuersis gradibus charitatis.

Tertia pars principalis diuiditur in sex Tractatus.

¶Tractatus primus , est de quatuor virtutibus cardinalibus in communi. Secundus,de Prudentia. Tertius,de Temperantia, Quartus,de Fortitudine.Quintus,de Iustitia.Sextus,de Diuisione virtutum secundum Macrobium.
¶Tractatus primus, de quatuor virtutibus cardinalibus in cõmuni,duo habet capitula.
Capitulum primum, quare istæ quatuor virtutes dicantur cardinales.
Capitulum secundum,de numero prædictarum virtutum.
¶Tractatus secundus,de Prudentia,sex habet capitula.
Capitulum primum, de ordine dicendorum in hoc tractatu. Et de diuersis modis quibus sumitur hoc nomen Prudentia.
Cap.secundum,de Prudẽtiæ descriptione, & quomodo prudentia virtus sit,cùm videatur esse scientia.
Capitulum tertium,de diuersis actibus seu officiis prudentię,&

de duo

de duodecim stultitiis quibus Imprudentes in bello spirituali succumbunt.

Capitulum quartum, de commendatione prudentiæ.

Cap. quintum, de speciebus prudentiæ. In quo primò triplex eius diuisio ponitur. Secundò, agitur de memoria, & obliuione: Tertiò de prouidentia. Quartò, tangitur quædã diuisio prudentiæ, secundũ Senecã, & distinguitur quadruplex ordinatio. Quintò diuiditur prudentia in prouidentiã, circũspectionẽ, cautionẽ & docilitatẽ, & agitur de illis. Et de docilitate dupliciter. Primò prout ad eã pertinet docere: & tanguntur duodecim quæ faciũt ad hoc vt aliquis debito modo doceat, & tria quæ doctor debet attendere in sua doctrina. Secundò agitur de docilitate prout ad eam pertinet addiscere: & tanguntur septem quæ valent ad hoc vt aliquis bene addiscat.

Capitulum 6. de his quæ Prudentiæ aduersantur: & de duodecim stultitiis eorum qui peccant.

¶ Tractatus tertius de Temperantia tredecim habet capitula.

Capitulum primum; de ordine cardinalium virtutum adinuicem, & ordine dicendorum in hoc tractatu.

Cap. 2. de diuersis acceptionibus huius nominis Temperantia.

Capitulum tertium, de descriptionibus Temperantiæ.

Capitulum quartum, de commendatione eiusdem.

Cap. 5. de partibus Temperantiæ, secundum Tullium: & de prima eius parte, scilicet continentia: vbi tanguntur duodecim, quæ nobis dissuadent inordinatum amorem voluptatum; & duodecim damna quæ nobis faciunt voluptates.

Capitulum sextum, de descriptione Clementiæ; & quòd principi maxime sit necessaria: & quòd duodecim sunt quæ possunt incitare principes ad clementiam.

Capitulum septimum, de Modestia.

Cap. 8. de partibus Temperantiæ, prout ipsa est virtus regens animã circa delectationes sensuum, & ordine dicendorum de eis.

Cap. 9. de Sobrietate: vbi nomen Sobrietatis primò distinguitur: secundò sobrietas commendatur: tertiò de officiis eius tagitur.

Capitulum decimum, de diuisione temperantiæ, quę attenditur circa delectationes secundum tactum: & de illa parte temperantiæ, quæ pertinet ad membra generationi deputata, potest vocari continentia. quæ describitur, commendatur & diuiditur.

Cap. 11. de continentia virginali: vbi primò nomẽ virginitatis distinguitur. Secundò describitur. Tertiò cõmendatur. Quartò tanguntur quatuor quę timenda sunt virginibus. Quintò agitur

de triplici aureola, scilicet p. ædicatorum, virginũ & martyrum. Et tanguntur quinque causę, propter quas multùm competit officio prædicationis abrenuntiatio propriorum.

Capitulum 12. de Castitate: & primò de continentia viduali.

Capitulum decimumtertium, de castitate ministrorũ Ecclesiæ, vbi octo tanguntur causæ quare castitas multũ eis cõpetat.

Capitulum decimumquartum, de cõtinentia coniugali: vbi primò destruitur error illorum qui damnant matrimonium.

Capitulum decimumquintum, de commendatione matrimonij.

Capitulum 16. de modo contrahendi matrimonium.

Cap. 17. quod opus carnale sit illicitum, & quod licitũ: vbi quædam tanguntur quæ faciunt ad hoc, vt opus carnale fiat sine culpa & meritorie. Et quædam quæ requirunt inseparabilitatem matrimonij.

Capitulum decimumoctauum, de temperantia delectationum secundum visum, auditum, & olfactum.

¶ Tractatus quartus. de Fortitudine, diuiditur in decem partes. In prima agitur de ordine dicendorũ in hoc tractatu, & de distinctione nominis Fortitudinis. In secunda, de descriptionibus eiusdem. In tertia, de commendatione fortitudinis. In quarta, de his quę iuuãt Fortitudinẽ. In quinta, diuisiones Fortitudinis ponũtur, & numerus specierũ ostẽditur. Et de prima specie, scilicet securitate agitur, vbi multa solatia cõtra timorẽ mortis & alia terribilia tanguntur: vbi etiã tangitur de timore inordinato, & de securitate cõmendabili & reprehẽsibili. In sexta agitur de Patiẽtia, quę subdiuiditur in sex capitula.

Cap. 1. de ordine dicendorum, de patientia, & de descriptionibus patientiæ: & de merito eius ac distinctione nominis.

Capitulum secundum, de commendatione patientiæ.

Capitulum tertium, de his quę iuuant patientiam: vbi agitur de ttibulatione, & de multiplici eius vtilitate.

Cap. 4. de diuisione patientiæ in patientiam diuinæ correctionis, humanæ persecutionis, & dæmoniacæ impugnationis.

Capitulum quintum, de tentationibus dęmonũ: vbi primò ostẽditur ꝙ dęmones impugnent homines. Secundò vtilitas tẽtationum. Tertiò tangitur de variis modis tẽtandi quos habet tentator. Quartò, de modo repugnandi, quem debet habere qui tentatur: & de octo adiutoriis eius qui tentatur.

Capitulum sextum, de aliis diuisionibus patientiæ.

¶ In septima parte agitur de Constantia: vbi tanguntur sex quæ pertinẽt ad Constantiam, & alia sex quę vidẽtur facere ad in-

stabili

ſtabilitatem. In octaua parte agitur de perſeuerantia, quæ & deſcribitur & commẽdatur. In nona parte agitur de Magnanimitate. In decima parte agitur de Fiducia & Magnificẽtia: vbi vtraque deſcribitur, & officia Magnificentię tam in pace, quàm in bello oſtenduntur.

¶ Tractatus quintus, de Iuſtitia, diuiditur in 16. partes. In prima agitur de ordine dicendorum in hoc tractatu: & nomen Iuſtitiæ diſtinguitur. In ſecunda parte de deſcriptionibus Iuſtitię. In tertia parte, de cõmendatione Iuſtitię. In quarta parte agitur de diuiſionibus Iuſtitiæ. In quinta parte agitur de Latria, & religione, prout Tullius religionem ſumit: & de vtriuſque deſcriptione: de latriæ commendatione & diuiſione: de partibus eius, ac quadruplici officio religionis. In ſexta parte agitur de Dulia, quæ ſubdiuiditur in tria capitula.

Capitulum primum, de ordine dicendorum de Dulia, & nominis duliæ diſtinctione ac deſcriptione.

Capitulum ſecundum, de ſpeciebus duliæ.

Capitulum tertium, de errore illorum qui dicunt Eccleſiam idololatrare circa ſanctos & imagines ſanctorum.

¶ In ſeptima parte agitur de Oratione: quæ etiam ſubdiſtinguitur in 10. capitula.

Capitulum primum de ordine dicendorũ de Oratione, & de diuerſis acceptionibus huius nominis Oratio.

Capitulum ſecundum, de deſcriptionibus Orationis.

Capitulum tertium, de commendatione eiuſdem.

Capitulum quartum, de præparatione orationis.

Capitulum quintum, de impedimentis ipſius.

Capitulum ſextum, quando ſit orandum.

Capitulum ſeptimum, vbi ſit orandum.

Capitulum octauum, quomodo ſit orandum.

Capitulum nonum, quid in oratione ſit petendum.

Capitulum decimum: de ſpeciebus orationis.

¶ In octaua parte agitur de laude Dei vbi etiã tangũtur neceſſaria intendendi laudi diuinæ. In nona parte agitur de gratiarũ actione Deo exhibenda: vbi de octo quæ poſſunt hominem incitare ad gratiarum actionem: & de beneficiis, pro quibus homo debet regratiari Deo. In decima parte agitur de Obedientia, quæ ſubdiuiditur in ſeptem capitula.

Ca. 1. de ordine dicẽdorũ de Obediẽtia & deſcriptionib⁹ eiuſdẽ.

Capitulum ſecundum, de commendatione obedientiæ.

Capitulum tertium, de his quæ poſſunt iuuare obedientiam.

Capitulum quartum,de gradibus obedientiæ.
Capitulum quintum, de partibus obedientiæ.
Capitulum sextum , de his quæ aduersantur obedientiæ , & de duodecim malis quæ propria voluntas homini facit.
Capitulum septimum , de errore illorum qui dicunt , soli Deo obediendum esse,& non homini.

¶ In vndecima parte agitur de Disciplina , quæ etiam subdiuiditur in septem capitula.

Capitulum primum,de ordine dicendorum de disciplina,& diuersis acceptionibus huius nominis Disciplina.
Cap.2. de his quæ possunt incitare ad correctionem faciendam.
Capitulum tertium,de impedimentis correctionis.
Capitulum quartum,de modo faciendi correctionem.
Capitulum quintum , de his quæ possunt incitare ad libenter recipiendam correctionem vel disciplinam.
Capitulum sextum,de partibus disciplinæ:& primò de Ieiunio, & eius commendatione. Secundò de speciebus eius. Tertiò de his quæ debent ipsum comitari.
Cap.7.de erroribus circa disciplinã:& primò de errore illorum qui dicunt nullũ esse excommunicandum. Secundò,de errore illorũ qui dicunt maleficos nõ esse puniendos pœna tẽporali.

¶ In duodecima parte,agitur de Æquitate & Pietate;prout Tullius & Macrobius eã accipiunt.In tertiadecima parte, agitur de Gratia:vbi ostenditur quæ sint cauenda danti vel accipiẽti beneficia:& de vindicatione.In quartadecima parte agitur de Misericordia,quæ subdiuiditur in septem capitula.

Capitulum primum de ordine dicendorum de Misericordia, & de descriptionibus eiusdem.
Capitulum secundum,de commendatione misericordiæ.
Capitulum tertium , de his quæ possunt iuuare misericordiam.
Capitulum quartum,de diuisionibus ad misericordiam pertinẽtibus:& de operibus misericordiæ per ordinem.Primò de specialibus:vbi tanguntur octo incitantia ad compatiendum Crucifixo pro nobis:deinde de corporalibus.
Capitulum quintum,de quo sit eleemosyna facienda.
Capitulum sextum,cui sit danda eleemosyna.
Capitulum septimum,quomodo sit danda eleemosyna.

¶ In quintadecima parte agitur de his quæ omnibus debemus:vt est dilectio.veritas,& fides,& præcipuè de Veritate,de qua primò ostenditur quid sit;prout est pars iustitiæ.Secundò tanguntur aliqua quæ ad amotem veritatis incitant.Tertiò destruitur

tur

tur error illorum qui dicunt veritatem non esse iuramento firmandam. In sextadecima parte agitur de Fide, prout fides idem est quod fidelitas.

¶Tractatus sextus tertiæ partis principalis vnũ cõtinens capitulũ, est de diuisione Virtutũ cardinaliũ, secundũ Macrobiũ.

Quarta pars principalis.

¶Tractatus de donis diuiditur in duodecim partes. In prima parte agitur de ordine dicendorũ de Donis: & quare vocẽtur Dona. In secunda agitur de commendatione donorum, & eorum numeri manifestatione. In tertia agitur de dono timoris, quæ subdiuiditur in quatuor capitula.

Capitulum primum de ordine dicendorum de dono timoris, & de præscriptionibus timoris.

Capitulum secundum de commendatione eiusdem.

Capitulum tertium, de speciebus timoris.

Cap. 4. de his quæ possunt incutere timorem, quæ sunt duodecim: & de viginti quæ sunt attendenda circa extremum iudicium, & de acerbitate, varietate, & infirmitate pœnarum infernalium.

¶In quarta parte agitur de dono Pietatis. In quinta parte agitur de dono Scientiæ. In sexta parte agitur de dono Fortitudinis, In septima parte agitur de dono Concilij. In octaua parte agitur de præeminentia vitæ Contemplatiuæ respectu Actiuæ. In nona agitur de distinctione contẽplationis à simplici consideratione & cogitatione: & de speciebus considerationis & contemplationis. Et primò ponuntur quæ dicit Bern. de hac materia in lib. de cõsideratione. Secũdò quæ dicit Richardus de sancto Victore in lib. de contemplatione. In decima parte agitur de duodecim quæ præparant hominem ad diuinorũ contemplationem: & de octo gradibus secundum Bernardum, quibus viri contemplatiui ascendunt. Item, de septem gradibus secundum Augustinum, & de diuersis speciebus visionum. In vndecima parte agitur de dono intellectus. In duodecima, de dono Sapientiæ.

Quinta pars principalis.

¶Tractatus de Beatitudinibus diuiditur in duodecim partes. In prima parte agitur de ordine dicendorum in isto tractatu, & de descriptione Beatitudinis. In secunda agitur de quinque quæ attendẽda & admirãda sunt circa doctrinam illã, quæ est cõpendiũ nouæ legis In tertia parte, primò ostẽditur quid sit paupertas spiritus. Secundò, quare pauperes spiritu sint beati.

Tertiò

Tertiò, quare regnum cœlorum sit eorum. Quartò, cui dono paupertas spiritus adaptetur.

¶ In quarta parte, agitur de Humilitate: quæ subdiuiditur in quinque capitula.

Capitulum primum, de ordine dicendorum de humilitate, & de eius descriptione.

Capitulum secundum, de commendatione humilitatis.

Capitulum tertium, de causis humilitatis.

Capitulum quartum, de signis humilitatis, & de his quæ valent ad humilitatem.

Capitulum quintum, de diuisionibus ad humilitatem pertinentibus.

¶ In quinta parte, agitur, de Paupertate.

¶ In sexta parte, agitur de Mansuetudine, quæ primò describitur. Secundò, ostenditur quare Mites sint beati: vbi tanguntur sexdecim pertinentia ad commendationem mansuetudinis. Tertio, quare mansueti possidebunt terram. Quartò, cui dono mansuetudo adaptetur.

¶ In septima parte, agitur de luctu, qui primò describitur. Secundò, species eius distinguuntur. Tertiò, ostenditur quare lugentes sint beati: vbi tangitur de his quæ ad commẽdationẽm luctus siue lachrymarum pertinent. Quartò, de impedimentis lachrymarum. Quinto, cui dono luctus adaptetur.

¶ In octaua parte agitur de Esurie iustitiæ. In nona, de Misericordia. In decima, de Munditia cordis, quæ primò describitur: Secundò tangitur de his quæ eam efficiunt, vel custodiunt. Tertiò ostenduntur quinque causæ propter quas munditia maximè decet ministros ecclesiæ: vbi etiam tanguntur duodecim quæ faciunt ad commendationem munditiæ. Quartò agitur de partibus munditiæ. Quintò, quod donum ei adaptetur.

¶ In vndecima parte agitur de Pace, quæ primò describitur. Secundò commendatur. Tertiò tanguntur duodecim quæ valent ad pacem habendam. Quartò agitur de his quæ pacì aduersantur. Quintò ponuntur diuisiones ad pacem pertinẽtes. Sextò ostenditur quid sit beatitudo illa quæ cõmendatur verbo illo, Beati pacifici. Septimò quare pacifici sint beati. Octauò quod donum ei adaptetur.

¶ In duodecima parte agitur de patientia persecutionum.

FINIS.

REVE

REVERENDISSIMI AC EXIMII SACRAE THEOLOgiæ professoris Gulielmi Peraldi Episcopi Lugdunensis, ex sacro Ordine Prædicatorum, in Tomum primum, qui SVMMA VIRTVTVM appellatur,

PROLOGVS.

QVm circa vtilia studere debeamus, exemplo Salomonis dicentis: Cogitaui in corde meo abstrahere à vino carnem meam, vt animam meam trãsferrem ad Sapientiã, deuitaremque stultitiam, donec viderem quid esset vtile filiis hominum. Eccl. 2. Vtilia etiam docere debeamus, exemplo Domini, dicentis Esaiæ 48. Ego Dominus Deus tuus, docens te vtilia. Virtutibus verò nihil sit vtilius in hac vita hominibus. Sapien. 8. Circa virtutes specialiter versari debet studium & doctrina, præcipuè cùm sine studio & doctrina virtus vix vel nunquam haberi possit. Senec. Virtus sine studio sui esse non potest. Bernard. Primum opus virtutis est doceri. Virtus cum humilitate vult doceri, cum labore quæri, cum amore haberi: nec aliter vel doceri, vel quæri, vel haberi potest. Item Senec. Cito nequitia surripit: difficile virtus inuenta est, ducem rectoremque desiderat: sine magistro vitia discuntur. Idem. Erubescimus discere, bonam mentem: & turpe est huius rei quærere magistrum: desperandum est posse casu tantum bonum nobis inflere: præcipua pars Philosophiæ est, quæ circa virtutes versatur, studiosis minimè negligenda. Vnde Senec. dicit Philosophiam studium esse Virtutis. Ideò ego minimus de ordine fratrum Prædicatorum desideraui colligere aliqua, quæ diffusè in scripturis inueniuntur de Virtutibus. Quod cùm dissuaderet mihi ingenij paruitas, & materiæ difficultas (materias enim grandes ingenia parua non sustinent, vt ait Hieronymus) prævaluit Superioris authoritas, qui hoc onus mihi iniunxit: cui non ausus fui contradicere, sciens quòd omnis potestas à Deo est: & qui potestati

ſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. Rom. 13. Et in memoria habens illud verbum Saluatoris Luc. 10. Qui vos audit, me audit, verbum à miniſtro eius dictum habui, ac ſi de cœlo ſonuiſſet. Fiduciam ergo habēs in Deo quòd vellet mihi miniſtrare quod per miniſtrum ſuum à me dignabatur exigere: cùm tamen ſciret me niſi ab ipſo hæc habere non poſſe. Incaſſum enim laborat in doctrina virtutum, qui aliunde eam ſperandam putat, quàm à Domino virtutum, ad gloriam Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui eſt Virtus & ſapientia Dei Patris: auſus ſum aggredi Tractatum Virtutum, ad vtilitatem humilium. Superbi enim dimittendi ſunt ſibi: quia ſeparatum eſt conuiuiū eorum. Oſee 4. Dedignantur enim ſedere ad communem menſam cum aliis, ſcripta communia contemnentes. Vnde eo ipſo quòd aliqua ſcriptura humilibus publicatur, ſuperbis abſconditur. Facies enim eorum nimis inflata non ſinit eos videre quæ ab aliis videntur. Matt. 11. Abſcondiſti hæc ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Superbi erubeſcunt aliquid dicere, ex quo ſemel dictum eſt: cùm tamen dicat Senec. quòd nunquam nimis dicitur quod ſatis non dicitur, quibuſdam remedia demonſtrāda, quibuſdam inculcanda ſunt. Greg. Oportet ſæpe reminiſci quod modus cogit obliuiſci. ¶ Superbi nolunt aliquid dicere, poſtquam bene illud ſciunt: cum tamen Socrates inquirenti cuidam quomodo poſſet optimè dicere, dixit: Si nihil dixeris, niſi quod bene ſcieris. Auguſtin. in lib. de Vtilitate credendi: Miſeri homines quibus cognita vileſcunt, & nouitatibus gaudent: libentius diſcunt, quum norunt, cùm cognitio ſit finis diſcendi: malunt veſci, quàm ſaturari, cùm finis voluptatis ſit nec eſurire, nec ſitire. ¶ Nec de ſolis ſcripturis ſacris teſtimonia volui aſſumere in opere iſto: ſed etiam de ſcripturis Philoſophorum, iuxta verbum Senec. In aliena caſtra tranſiens non tanquam trāsfuga, ſed tanquam explorator. Nec hoc reprehenſibiliter. Sicut enim dicit Auguſt. in lib. de Doctr. Chriſtiana: Si Philoſophi aliqua fortè vera & fidei noſtræ accommoda dixerunt, non ſolùm formidanda non ſunt, ſed etiam ab eis tanquam ab iniuſtis poſſeſſoribus in vſum noſtrum vendicanda. Et Exo. Ægyptij ab Hebræis præcepto Domini ſpoliantur. In principio verò operis, de Virtute in communi aliqua tangere volui. Secundò proſequemur de tribus virtutibus Thelogicis. Terriò de quatuor Cardinalibus. Quartò de donis. Quintò de beatitudinibus.

PROLOGI FINIS.

PRIMA

PRIMA PARS PRINCIPALIS DE VIRTVTE IN COMMVNI.

Quòd expediat Virtutem commendari. CAP. 1.

SI separaueris pretiosum à vili, quasi os meũ eris. Hier.15. Pretiosum est anima. Prouer.9. Mulier animam viri pretiosam rapit. Ideò filius Dei seipsum pretiũ animarũ posuit, ne animæ nobis vilescerent. Pretiosæ etiã sunt virtutes. Bern. Vere diuitiæ non sunt opes, sed virtutes, quas secũ cõscientia portat, vt in perpetuũ diues fiat. Vile verò est corpus: animi enim pondus ac pœna est, vt ait Senec. Imò quod plus est, factum est immũdities, & materia propinqua vermiũ. 1. Mach. 2. Gloria impij, sterc⁹ & vermis. Gloria impij vocatur corpus. Vilia etiã sunt bona tẽporalia, etiã quæ pretiosiora vidẽtur. Aurũ enim & argentũ (secundũ Bern. in quodã sermone de Aduẽtu) sunt terra rubra & alba, quæ solus error hominum facit, aut magis reputat pretiosa. Sap. 7. Omne aurũ in cõparatione ipsius arena est exigua, & tanquã lutũ æstimabitur argentũ in cõspectu illius: pretiosum à vili separat, qui pretiositatẽ virtutũ ostẽdit, & temporaliũ vilitatẽ, & animã ab amore temporaliũ seiungit, & ad amorẽ virtutũ inducit: & talis quasi os Dei est. Saluator enim os suum aperiẽs, doctrinã suã à cõtẽptu temporaliũ inchoauit, dicẽs Matt. 5. Beati pauperes, &c. Et de amore virtutis subdidit. Beati qui esuriunt & sitiũt iustitiã, &c. Vnde doctrina quæ cõtemptũ temporalium inducit, & ad amorẽ virtutis allicit, quasi processisset ex ore Dei habenda est. Frater Guido Carthusiensis: Rationalis creaturæ vera perfectio est, vnamquãque rem tãti habere, quanti habẽda est. Senec. Quid tam necessariũ: quàm pretia rebus imponere? Secundum Sen. tres sunt partes moralis doctrinæ. Prima rebus dignitates distribuit, & pretia imponit maximè vtilis. Secũda impetũ animi reprimit. Tertia actionẽ regit, ostendẽs quãdo vnũquodque, & vbi, & quẽadmodum agi debeat. Ideò cõmendationi virtutis in hac prima parte operis insistemus, vt eius pretiositas appareat, & vt ad amorẽ eius homines alliciãtur. Magna enim pars bonitatis est, vt ait Sen. velle fieri bonũ. Et Aug. Socratis sentẽtia est, quibus hominibus satis persuasum esset, vt nihil mallent se esse quàm bonos viros, his reliquã facilẽ esse doctrinã. ¶ Virtus cõmẽdatione indiget: quia hæc thesaurus est abscõditus in agra

cordis.

cordis:qui ideo nõ quæritur,quia ignoratur.Matth.13.Est etiam velut lapis pretiosus qui cõculcatur ab his, à quibus virtus eius ignoratur.Eccle.6.Quasi lapidis virtus probatio erit in illis.hoc est dictũ de sapiẽtia, quæ est de sapore virtutum condita scientia, quem reprobant & despiciunt qui eius virtutem non agnoscunt. Matth.7. Neq; mittatis margaritas ante porcos,ne fortè conculcent eas pedibus suis. ¶ Ex ignorantia pretiositatis virtutis accidit,quòd ipsa adeò despicitur:ꝙ si esset venalis,non inueniretur qui eam emeret.Senec.Bona mens nec commodatur,nec venditur.Et puto si venalis esset,non haberet emptorem:at mala quotidie emitur. Greg. Carnalium mentes bona pensare non valent,nisi quæ carnaliter vident.Aug.Vix est aliquis qui diligat interiora bona, quæ sola diligẽda sunt:cæteris autem ad necessitatem vtendum non ad gaudium perfruendũ est. ¶ Virtus quia non agnoscitur:ideo à Deo non petitur nec accipitur, qui paratus est eam dare,si esset qui desideraret eam accipere. Hebr.12. Contemplantes nequis desit gratiæ Dei. Et 1.Petr.1. Sperate in eam quæ vobis offertur gratiam. Extentã habet Deus manum dexteram ad largiendum bona spiritualia, sed non est qui accipiat. Omnes enim ad sinistram aspiciunt, vt inde temporalia recipiant. ¶ Commendationi verò virtutis aliqua,quę pertinent ad eius notificationem,breuiter præmittemus.

De notificatione Virtutis. CAP. II.

NOtandum ergo, quòd nomen Virtutis antiquitus fuit solius fortitudinis,vt ait Tullius.Ratio verò huius hæc est: quia non statim innotuit hominibus virtuositas aliarum virtutum: sed virtuosi semper apparuerunt,qui laboribus & doloribus non facilè vinci potuerunt.Sed pòst experientia docuit,animum habere multa certamina contra diuitias, delitias & honores,quorum victoria difficilis est & vtilis:vnde & virtuosi nominati sunt, qui tales vincere potuissent. ¶ Item notandum, quòd nomen virtutis in canone Sacræ scripturæ, vt frequentius, sumitur pro fortitudine, vel pro potentia, vel pro opere mirabili. Ratio autem prout hîc de ea intendimus. Sed quod Philosophi in morali doctrina virtutem vocant, scriptura sacra,vt frequentius,gratiam nominat.Ratio autem huius diuersitatis hæc est. Virtus duplicem habet comparationem. Vnam ad id à quo est,scilicet ad Dei liberalitatem,cuius donum est,& sic dicitur gratia Et est gratia donum à Deo gratis datũ,habentem se Deo gratum faciens, & opus eius Deo gratum reddens. Aliam cõparationem habet Virtus ad id quod ab ea est, scilicet

ad

ad opus suum:& sic vocatur Virtus:& sic nominant eam Philosophi,faciem habentes ad donũ Dei,& dorsum ad datorẽ. Aug. 4.lib.Confes Dorsum habebam ad lumen, & ad ea quæ illuminant faciem:& ipsa facies,qua illuminata cernebam, non illuminabatur.Philosophi fuerunt propriæ gloriæ amatores,& diuinę glorię neglectores,de propriis viribus cõfidentes,cõditori suo gratias nõ agentes,secundum illud dictum de ipsis Rom.1. Nõ sicut Deum glorificauerũt,aut gratias egerunt,sed euanuerunt in cogitationibus suis. Sãcti verò faciẽ habentes ad lumẽ, in lumine Dei agnoscunt insufficientiã suam.2.Cor.3.Nõ quòd sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis:sed sufficientia nostra ex Deo est.Itẽ agnoscũt boni ad quã tẽdimus eminentiã,& supra vires nostras est.Vnde super illud Matth.11. Regnũ cœlorum vim patitur,&c. dicit Glo. Grãdis violẽtia est in terra nasci,& cęlũ rapere,& habere per virtutẽ,quod per naturã nõ possumus.Agnoscunt etiã hostium inuisibiliũ præeminentiam,secundũ potestatem & statum malitiæ.Iob 40.Nõ est potestas super terrã quę cõparetur ei.Nos quasi locustæ sumus, & ipsi velut gigantes.Nume.13.Vidimus monstra filiorũ Enac, de genere giganteo:quibus comparati locustæ videbantur.Origenes : Vult Dominus Iesus mirabiles res facere:vult enim de locustis superare gigantes, & de his quæ in terra sunt, cælestes vincere nequitias.Ideo sancti intelligẽtes adiutoriũ gratię adeò eis esse necessarium,vt sine eo nihil possint,neq; bonum agere, neq; tueri:oportet enim gratiã præuenire vt velint,& subsequi ne inaniter velint.sec. Greg.Parũ enim prodest homini bonum velle,nisi tentanti postea possit resistere,& tueri bonũ quod acquisitũ est:omnia Deo attribuũt, & radicẽ meriti virtutẽ scilicet & pręmiũ,nõ vidẽtes nec in se,nec in alio bonũ aliquod,nisi gratiam Dei.1.Cor.15.Gratia Dei sum id quod sum.Et Ioannes testatur se vidisse Iesum plenũ gratia. Ioa.1.Et Angelus Mariã plenã gratia nominat.Luc.1. Et Gabriel monet natũ ex sterili, Ioãnem vocari, quod gratiam sonat.Luc.1.Anima ex se sterilis secundum naturam,nõ potens ad meritũ regni æterni,gratiam Dei reputare debet tam meritũ quàm præmiũ. Rom.6. Gratia Dei vita æterna.Glo. Cõfitendum est gratiã Dei vitã æternam vocari,quia his meritis redditur quæ gratia cõtulit homini. Simile Ioan.1.Gratiã pro gratia. Et initiũ boni & finis gratia est. Aug.in lib.de Correctione & gratia:Desiderare auxiliũ gratiæ, initiũ gratiæ est.Psa.Qui coronat te in misericordia & miserationibus.Apo.4.Vigintiquatuor seniores mittebãt coronas suas

ante thronum, ostendendo sedenti in throno deberi honorem, quòd coronas recepissent. Rom. 9. Non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei. Esa. 26. Omnia opera nostra in nobis operatus es Domine. Ro. 7. Velle adiacet mihi: adiacet inquam quasi infirmum: perficere autem bonum non inuenio. 1. Cor. 15. Abundantius illis omnibus laborauí: nõ ego autem, sed gratia Dei mecũ. Phil. 2. Deus est enim qui operatur in nobis & velle & perficere. Ioã. 15. Sine me nihil potestis facere. ¶ Et notãdum quod virtus dicitur à vi, vnde Dominus vocat virtuosos violẽtos, Matt. 11. Violenti rapiunt illud. Et Luc. 16. loquens de regno cælorũ: Omnis enim in illud vim facit. ¶ Virtuosus tripliciter vim facit sibi. Primò ardua aggrediendo, & quæ sunt supra hominem. Secundo aduersa patiendo. Act. 14. Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnũ Dei. Tertiò à placitis abstinendo. Gen. 8. Sẽsus & cogitatio humani cordis in malũ prona sunt ab adolescentia sua. Ideo quasi cum quadã violentia oportet hominẽ ab his, quę sibi placent, compesci. Ouid. in Epistolis: Est virtus placitis abstinuisse bonis. Vel dicitur virtus, quasi viri status, siue virilitas. virtus enim est perfecti animi & ad rectas operationes robusti: sicut virilis ætas est corporis robusti & perfecti. ¶ Itẽ notandũ, quòd sicut dicit Tullius in li. de Offi. Virtus & honestas nomina diuersa sunt: res autẽ subiecta prorsus eadem. Honestũ verò est quod sua vi ad se nos allicit, & dignitate trahit: vt idẽ Tullius dicit in 1. Rhet. Honestus verò dicitur aliquis eò quòd nihil habeat turpitudinis: vt dicit Isido. in lib. Etymologiarũ. Et subdit: Nam quid est honestas, nisi honor perpetuus, & quasi honoris status? Vnde hominibus virtuosis & honestis honor maximè exhibendus est. ¶ Inueniuntur in scripturis multæ descriptiones virtutis: de quibus ad ipsius maiorem declarationem aliquas ponemus, & exponemus.

De descriptionibus Virtutis. CAP. III.

VIrtus sic describitur in lib. de Spiritu & anima. Virt⁹ est habitus mẽtis bene instituę. Et intellige mentẽ bene instituram, ad similitudinẽ regni, quod bene institutũ est, si rectè in eo consulatur, & recte imperetur, & rectè obediatur. Sic mens bene instituta est, quum ratio rectè cõsulit, volũtas rectè imperat, & vires subiectę volũtati rectè obediũt. Hanc bonã institutionem virtus in mentę facit. Ipsa enim rationẽ illuminat, & voluntatẽ de seruitute vitiorũ ad imperiũ sublimat. Sine virtute mẽs pueriliter regitur. Vnde væ ei. Eccle. 10. Vę tibi terra, cuius rex puer est. Sine ea regnũ mẽtis simile est regno Roboã, qui potius acquieuit

quieuit cõsilio iuuenũ imprudentiũ,quàm consilio senũ.3.Reg. 21.Sic vbi virt⁹ nõ est,derelicto cõsilio rationis,sensibus acquiescitur:vbi virtus non est,quod debuit in homine seruire,imperat,nõ sine magna inordinatione.Prou.19.Nõ decet seruũ dominari principibus.Et ciusdẽ 30.Per tria mouetur terra:id est,turbatur:& quartũ quod nõ potest sustinere,per seruum quum regnauerit.Virtus facit in regno mentis partẽ nobiliorẽ regnare, & tũc beata est anima.Eccl.19.Beata est terra,cuius rex nobilis est. Ipsa soliũ iudicij rationi reddit : ex quo sequitur dissipatio omnis mali.Prou.20.Rex qui sedet in sõlio iudicij, intuitu suo dissipat omne malũ.Virtus verã nobilitatem in anima perficit, quam natura inchoauit.De initio nobilitatis,ait Seneca : Quis est generosus?Ad virtutẽ à natura bene dispos⁹.De perfectione dicit Hie.Sola apud Deũ libertas est,nõ seruire peccatis:summa apud eũ nobilitas,clarere virtutibus.Item virtus sic describitur ab Aug.in lib.de quãtitate animę:Virtus est æqualitas quædam vitę vndique consonans rationi.Virtus vitæ æqualitatem facit: quia secundum Senecam, animũ reddit asperis blandisq; inuictũ,neutri se fortunæ submittentẽ,quẽ nulla vis frangat,quem nec attollat fortuna,nec deprimat. Tullius:Præclara est æqualitas in omni vita:idem qui semper vultus,eadémq; frons:vt de Socrate accepimus.Virtus in vtraque fortuna par est:virtutem materia nõ mutat, nec peiorẽ facit dura aut difficilis:nec meliorem hilaris & læta,vt ait Seneca,virtus per omnia consonat rationi. Vnde Bernardus in epistola ad fratres de monte Dei: Virtus est ad iudicium rationis vsus liberæ voluntatis. Seneca: Humanis virtutibus regula vna est ratio recta. ¶Virtus etiã sic describitur à Philosopho:Virtus est habitus animi,modo naturæ consentaneus rationi.Ad opera virtutum,Primò incitat nos natura.Secundo,ratio.Tertio,gratia. Verbi gratia:Natura incitat vt subuenias proximo indigẽti. Idem etiã ratio dictat,quia similis indigẽtia potest tibi accidere,in qua velles idẽ tibi fieri. Gratia verò hoc suadet tibi, quia proximus es, Dei imago,Dei filius,vel ad hoc creatus,vt in æterna beatitudine sit tibi socius. De instinctu naturæ dicit Tullius:Sunt nobis innata virtutum initia,quæ si adolescere liceret & pateremur,nos ad beatitudinem cũ diuino munere ipsa natura perduceret.Idẽ:Nos igniculos natura datos extinguimus. Si quis autẽ obiiciat,ꝙ ad opus patientię nõ incitamur à natura,quod videtur potius esse cõtra naturã.Respondet Seneca,ꝙ materia boni contra naturã est,vt vulnerari,& subiecto igne tabescere,sed bonũ nũquam. Seruare

enim animũ infatigabilẽ inter ista, quod est opus virtutis, secũdũ naturã est: quia nullum bonũ sine ratione est, vt ipse ait. Sequitur autẽ ratio naturã. Bernardus: Omnis virtus homini naturalis est. Idẽ: Virtus quoniã naturæ res est, cùm venit in animũ, aliquãdo nõ venit sine labore, sed venit in locũ suũ, & fideliter sedet, & bene cum ea natura cõuenit. Seneca: Virtus secundum naturã est, vitia verò inimica sunt & infesta. Et secundũ Arist. Virtus non est præter naturam. Chrysostomus verò in quadam homilia dicit, ꝙ virtus animi est, rectè de Deo sentire, & rectè inter homines agere. ¶ Virtus etiã sic describitur à Philosopho: Virtus est habitus voluntarius in medietate consistens quo ad nos. Medietas ista attenditur inter superfluitatẽ & indigẽtiam. Vnde idem Philosophus dicit, quòd virtus est medietas duarũ malitiarũ: huius quidẽ secundũ superfluitatẽ, huius verò secundum indigentiam. Boëtius: Virtutes medium tenent: si vel vltrà vel citra quã oportuerit fiat, à virtute disceditur. Hæc autẽ medietas in virtutibus cardinalibus inuenitur: in virtutibus verò theologicis non videtur posse inueniri. Remigius: Ea quæ sunt purè delectationes animæ, id est, quæ sunt animæ secundum se, nõ determinantur secundũ superfluum & diminutum, Canti. 1. Adolescentulæ dilexerũt te nimis. Ergo nimietas dilectionis in Deum nõ videtur esse superfluũ vel vitium. Quo ad nos dicitur esse hæc medietas: quia determinãdo hanc medietatem, habendus est respectus ad personã operantis. Alicui enim esset parum quod alij esset nimiũ, vel econuerso. Aug. in lib. de libero arbitrio sic describit virtutẽ: Virtus est bona qualitas mẽtis, qua rectè viuitur, qua nemo male vtitur, quã Deus in nobis operatur. Virtus dicitur bona eo modo quo albedo dicitur color albus: nõ ideo ꝙ albedo colori inhæreat vt accidens, sed color est ipsa albedo: sic est virtus bonitas mẽtis mentẽ bonam faciẽs. Virtus etiã bona est: quia ducens ad summũ bonum. Virtute etiã rectè viuitur: vitã autẽ rectam intellige, quæ extenditur ad Deũ principium, & Deũ finem, Deo qui est principiũ omnium bonorum de omnibus bonis gratias agẽdo, iuxta illud 1. Thes. 5. In omnibus gratias agite: & gloriam eius in omnibus quærẽdo: ad hoc enim creati sumus. Deut. 26. Faciet te Dominus excelsiorẽ cunctis gentibus quas creauit in laudem & omnem gloriam suam. Esa. 44. In gloriam meam creaui eum 1. Corinth. 10. Siue manducatis, siue bibitis, siue aliquid aliud agitis, omnia in gloriam Dei facite. Vita eius qui sibi solum vult viuere, tãtùm quæ sua sunt quærens, & ad gloriam Dei non attendens, non est recta,

imò

imò curua, quum in se reflectatur. Item non est recta quæ declinat quasi in latus per superfluitatem vel indigentiã. Virtutes cardinales obliquitatẽ, quæ est secundũ superfluitatem vel indigentiã, excludunt: Theologicæ verò curuitatem, quæ est vbi vita reflectitur in vtilitatẽ proprij subiecti, non ordinata ad finem vltimum. Virtutes ergo cardinales cum theologicis vitam rectam efficiunt. Item quum rectum sit, cuius medium non exit ab extremis: extrema autẽ vitę nostrę quum sit Deus principiũ & Deus finis, vita recta est, quæ sicut est à Deo & ad deũ, ita & sub Deo humiliter implẽs eius imperiũ, sicut ab eo habuit initium, & ab eo expectat præmiũ. Vitam verò hic intelligas quatuor partes conseruationis: scilicet cogitationem, affectionem, locutionem, & operationem. Rectitudo verò horum est, quum non discordãt à regula legis diuinę, quę nobis indicat diuinam voluntatem. Huic autẽ rectitudini oppositũ est peccatũ, prout describit illud Augustinus dicens, Peccatum est dictum, vel factum, vel cõcupitum contra legem Dei. Per concupitũ verò intellige cogitationem & affectionẽ. Item vita recta est, quum voluntas in nullo dissentit ab eo quod ratio rectè sentit. Voluntate enim rectè viuitur, volũtate peccatur, vt dicit Aug. Ratio recta regula est volũtatis. Bernar. super illud Canti. Recti diligũt te. Illũ verè rectum corde dixerim, qui & rectè in omnibus sentiat, & à recto quod senserit in nullo dissentiat. ¶ Virtute etiam nemo male vtitur propriè loquẽdo. Si quis tamẽ obiiciat de illo verbo Isidori, Interdũ male vsę virtutes vitia generãt, dicendũ est, ꝙ virtus potest esse occasio alicuius mali, sed nunquã actus eius erit abusus: sicut accidit in potẽtiis naturalibus, quibus homo potest bene vti, vel abuti. Per hoc quod subditur, quã Deus in nobis sine nobis operatur: patet quod hęc descriptio est intelligenda de virtute gratuita, præcedens verò virtus, est habitus voluntarius &c. intelligenda est de virtute cõsuetudinali. Alię verò descriptiones positæ ferè omnes possunt intelligi & de gratuita & de cõsuetudinali. Si quis verò obiiciat de illo verbo Augustini: Qui fecit te sine te, non iustificat te sine te. Vnde videtur ꝙ Deus nõ operetur in nobis virtutem sine nobis. Respõdendũ est, quod Deus iustificat hominem sine homine cooperante, sed non sine homine adoperãte: sicut sol illuminat domũ cùm aliquis aperit fenestrã, non sine homine adoperãte, tamen sine homine cooperãte: homo enim nõ cooperatur soli illuminãdo domũ. Sic verus sol infundit virtutes nobis præparatis ad earũ susceptionem: non tamẽ cooperamur illi in illa infusione.

De triplici virtutis commendatione. CAP. IIII.

SEquitur de cõmendatione Virtutis. Et notandũ quòd virtus est primò cõmẽdabilis à dignitate dãtis. Retinuit enim Deus donationẽ eius ad manũ suam. Psa. Gratiã & gloriã dabit Dominus. Virtus fructus est Spiritũsancti. Gala. 5. fructus spiritus est charitas, gaudiũ, pax &c. Ex nobilitate arboris fructꝰ bonitatẽ agnosce. Arbor bona fructus bonos facit. Matth. 7. ergo optima optimos. ¶Secundò à dignitate corũ quibus datur: hoc enim donũ non est nisi bonorũ & amicorum Dei: temporalia bona & etiã naturalia corporis vel animæ cõmunia sunt bonis & malis, amicis Dei & inimicis Et frequenter mali & inimici Dei potius in talibus abũdant quàm amici Dei. Ex quo apparet nõ esse vera bona. Si enim vera bona essent, potius daret ea amicis quã inimicis. Aug. in primo li. de Ciuitate Dei: Ista tẽporalia bona & mala voluit Deus bonis & malis esse communia, vt nec bona cupidius appetantur, quæ mali quoque habere cernũtur: nec mala turpiter euitẽtur, quibus & boni plerũque afficiũtur. Item Aug. in eo. li. 20. Profectò salubriter discimus, nõ magnipẽdere seu bona seu mala, quę videmus esse bonis malisque cõmunia, & illa bona quærere, quæ bonorũ, & illa mala maximè fugere quæ propriè sunt malorũ. Itẽ Aug. in eodẽ: Pulchritudinẽ idcirco Dominus largitur etiã malis, ne magnũ bonum videatur bonis. Deserto itaque bono bonorũ proprio, lapsus est factus ad bonorũ minimũ, non bonis proprium, sed bonis malisque cõmune. ¶Tertio quasi à situ: quia possessio est valde bona bene sedẽs. Bene sedet possessio quæ propinqua est ciuitati: melius quę infra muros ciuitatis optimè quę infra muros propriè domus tuta est, & ab hostibus & à ciuibꝰ. Peroptimè sedet virtus quæ est in secreto cordis. Seneca: Hũc dicito, hunc habe beatũ, nõ quẽ vulgus vocat, sed cui omne bonũ in animo est. Itẽ Seneca: Sapiẽs intra se omne bonũ terminabit. Et dicit ꝙ quidam capta patria, & vxore & liberis amissis, quum ex incendio publico solus & tamẽ beatus exiret: interrogãti victori, Nũquid aliquid perdidisset: Nihil, inquit, perdidi, bona mea mecũ sunt:

Quòd Virtus sit optimum præsentis vitæ, & bonitas aliarum rerum.

CAPVT V.

QVartò cõmẽdabilis est cõparatione aliorũ bonorũ. Et primò facta cõparatione ad bona præsẽtia. Secũdo ad futura. ¶Secundũ cõparationẽ primã virtutis optimũ dicitur. Heb. 13. Optimũ est gratia stabilire cor. Aug. in li. de moribꝰ. Eccl. Erit, inquit, hominis optimũ, quod animã optimã facit: nemo autẽ dubita

dubitauerit quin virt⁹ animã faciat optimã. Et Iac.1. Omne datũ optimũ &c. Datũ optimũ, virtus vel gratia dicitur: reſpectu cuius ſimpliciter bona dicũtur quę cõmunia ſunt nobis & brutis, vt fortitudo corporis, agilitas, pulchritudo, ſanitas, & ea quę pertinẽt ad corporis ſuſtentationẽ, vel ornatum, vel protectionem. Bona meliora ſunt bona animæ, quę tamẽ animã nõ reddunt de neceſſitate bonã, quæ ſimiliter ſunt cõmunia bonis & malis, vt ſcięntia & ſimilia. Optimũ verò virtus, vel gratia. Perfectum, gloria. 1. Cor. 13. Quũ venerit quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt. Virtus nõ ſolum bona eſt, ſed etiam bonitas bonũ faciens neceſſario poſſeſſorẽ ſuum. Ariſt. in libro de eligendis: Si hoc facit bonũ id cui adeſt, illud autẽ nõ facit, quod facit magis eſt eligendũ, vel quod melius & principalius facit bonum: & ſi quidẽ hoc facit animã, illud autẽ corpus. Nõ ſic dignitates & diuitię, quę vt frequẽter malos faciunt poſſeſſores ſuos, vel magis malos oſtendũt. Boëtius: Collata improbis dignitas, non modo non efficit dignos, ſed potius prodit & oſtendit indignos. Eccle. 11. Si dines fueris, nõ eris immunis à delicto. Seneca: Multũ eſt nõ corrũpi diuitiarũ contubernio. Ideo virtus multũ appetenda eſſet, tanquam propria bonitas: ſed tanta eſt hodie hominũ ſtultitia, quòd de propria bonitate nõ curãt, cũ in omnibus ſuis bonitatem quærant. Seneca: Nihil eſt cuique ſe vilius. Aug. Bona vis habere, & bonus nõ vis eſſe. Idẽ: Quid eſt ꝙ te velis malũ habere? Nihil omnino. Nõ vxorẽ, non filium, non ſeruũ, non tunicam, poſtremo nõ caligam, & tamẽ vis habere malã vitam. Rogo te præpone vitã tuã caligæ tuæ. Idem: Quid te offendit vita tua quã ſolã vis malam, vt inter omnia bona tua tu ſolus ſis malus? Idẽ: Adeò cæcitas mentis inualuit, adeò homo interior obſurduit, vt omnia velit habere bona prętęr ſeipſum. Plus deberet homo amare bonitatem ſui, quàm totũ mundum. Quum enim homo præualeat toti mundo, bonitas eius bonitati mundi totius præualet. Sen. In homine nihil ad rem pertinet, à quàm multis ſalutetur, quã pretioſo incubet lecto, quàm perlucido poculo bibat, ſed quàm bonus ſit. Hoc autẽ debet mouere hominẽ ad amorem propriæ bonitatis, ꝙ ſicut ipſe quãdo bon⁹ eſt, melior eſt omnib⁹ creaturis viſibilibus: ſic quãdo malus eſt, peior eſt illis: quia nõ ſolũ malus eſt malitia pœnę, ſed etiã malitia culpæ, ipſe debitor eſt mortis tẽporalis & æternę. In hoc deterioris conditionis eſt ſerpẽtibus & bufonibus. ¶ Nec ſolùm virtus bonitas eſt hominis, ſed etiã eſt bonitas operum. Plus enim valet vna eleemoſy-

na,vel aliud bonum opus ex virtute vel gratia procedēs,quàm mille ſine gratia. Si aliquis mille annis facit opera de genere bonorū ſine gratia,nō meretur regnū æternū, quod tamē meretur vnico bono opere ex gratia facto. Senec. Vnus dies hominū eruditorum plus valet,quàm imperiti longiſſima ætas. Qui faciunt opera de genere bonorū ſine gratia,picturas habēt bonorū operū,non bona opera. Senec. Apud ſapientes ſunt honeſta,apud vulgus ſimulachra rerū honeſtarū. Opus de genere bonorum ſine gratia factum,lumē eſſe videtur,& tamē nō eſt verè lumē. Matt. 6. Si lumē quod in te eſt tenebræ ſunt,ipſæ tenebræ quantæ erunt? Tale opus ſimile eſt ligno putrido,quod his qui in tenebris ſunt lucidū videtur. Tale opus videtur eſſe aurū, quum ſit aurichalcum. Bernar. Melius eſt pallens aurum,quàm fulgēs aurichalcū. Qui habet abundantiā taliū operū, eſt quaſi dives quū nihil habeat. Prou. 13. Itē opus tale eſt velut cadauer exanime. Vnde anima cuius ſunt opera talia,eſt velut mulier infœtrix,omnes fœtus ſuos pariēs mortuos. Quid eſt fides quę nō operatur ex dilectione,niſi cadauer exanime? Quod de fide informi dicitur,verum eſt de omnib. operib. informib. quę ſcilicet ſine gratia fiūt. Homo abſque gratia eſt velut arbor ſylueſtris ferens fructus quib. porci infernales paſcuntur. Gratia verò eſt velut ramūcul⁹ cęleſtis,q huic arbori inſert⁹ facit eā ferre fruct⁹ optimos,qui lętificēt Deū & angelos. Luc. 15. Gaudiū erit in cælo ſuper vno peccatore pœnitētiā agēte &c. ¶ Nec ſolū virtus eſt bonitas operū,ſed etiā rerū tēporaliū. Bonū enim rerum tēporalium,eſt laudabilis vſus earū qui virtutis eſt vel gratię. Vnde malis tēporalia bona nō ſunt, cū malè illis vtātur. Sene. Stulto nulla re opus eſt, nulla enim re ſcit vti. Eccl. 13. Bona eſt ſubſtātia,cui nō eſt peccatū in cōſcientia. Sicut ſanguis in corpore humano nō eſt bonus,ſi ſit materia infirmitatis,vnde euacuād⁹ eſt: ſic tēporalia nō ſunt bona his quib⁹ ſunt materia infirmitatis ſpiritualis. Senec. Dicis,pecuniā perdidi. O te felicem ſi cū ea auaritiā perdidiſti: ſed ſi manet illa apud te,es tātū felicior,quo tāto malo materia ſubducta eſt. Prou. 1. Vſquequo ſtulti ea quæ ſibi ſunt noxia cupiēt? Fit iuſto Dei iudicio,vt cū aliquis mal⁹ eſt verè domino,illa mala ſint ei quib⁹ ipſe dominatur quaſi vindicantia creatorē ſuū. ¶ Virtus etiā mala pœnę in bona conuertit: iuxta verbū Sen. Eccl. 8. Qui cuſtodit præceptū nō experietur quicquā mali. Nō eſt mala aduerſitas viro iuſto, cū ſit ei materia coronę æternę. Et vt breuiter dicatur. Virtus ſiue gratia eſt totū verū bonū hominis in vita iſta. Vnde gl. Aug.

ſuper

ſuper illud Pſal. Signatū eſt ſuper nos lumē, &c. dicit de lumine gratiæ. Hoc lumē eſt totum & verū hominis bonū. Sine gratia non eſt homini verè bonū, vel bonū naturę vel bonū fortunæ, Bernar. Si quis callidus eſt ingenio, ſi viget arte, ſi prēminet intellectu, inſtrumēta ſunt hæc tam vitiorū quàm virtutū. Senec. Non viuere bonū eſt, ſed bene viuere: bene autē viuere virtutis eſt. Tullius: Quod rectū & honeſtū eſt & cū virtute, id ſolū bonū arbitror. Nunquid poteſt cuiquā malo bonū eſſe, aut poteſt quiſquā in abundantia bonorū eſſe nō bonus? Seneca: Doce nō eſſe poſitū bonū vitæ in ſpatiū eius, ſed in vſu: vſus autē rectæ virtutis eſt. Sap. Omnia quę extra nos ſunt dona, quęq; hominibus fortè cōtingunt, non ideo laudātur, q̄ habuerit quis ea, ſed quod his honeſtè ſit vſus. Aug. Nō vtiliter in tempore viuitur, niſi ad comparandum meritum, quo in æternitate viuatur.

Quòd virtus ſit propriè bonum noſtrum, poſſeſſio libera & ſufficiens. CAP. VII.

VIrtus, ſecūdum Philoſophos, bonum noſtrum eſt propriè, quū bona fortunę ſint bona aliena à nobis. Hoc bonū nulla vis à nobis excutit, iuxta verbū Sene. Nō poteſt auferri ab homine, nec in vita, nec in morte. Tulli⁹, Omnia alia caduca ſunt: virtus vna eſt, altiſſimis defixa radicibus. Idem': Hæc demum ſapiētia eſt, vt omnia tua in te poſita eſſe dicas, humanóſq; caſus virtute inferiores putes. Senec. Non eſt tuū fortuna q̄ fecit tuū. Boëtius in lib. conſola. Nunquam tua faciet eſſe fortuna, quæ natura rerum à te facit eſſe aliena. Sen. Periturū eſt, nēpe q̄ aduentitiū fuit. Idē: Quid ſtultius eſt, quàm in homine aliena laudare? quid eo dēmētius q̄ circa ſe miratur ea quę ad aliū protinus trāsferri poſſunt? Nō facīūt meliorē equū aurei frenī. Aug. in lib. Soliloquiorū: Deus per quē dicimus aliena eſſe, quę aliquādo noſtra: & noſtra eſſe, quæ aliquādo aliena putauimus, accipe me ab iſtis fugiētē famulū tuū quia & iſta me quādo fugiebā à te, acceperūt alienū, ad te mihi redeūdū eſſe ſentio, nihil aliud ſcio niſi fluxa & caduca ſpernenda eſſe, & certa & æterna requirēda. Senec. Ratio arbitra eſt bonorū & malorū: aliena & heſterna pro vilibus habet, omne illi bonū in animo eſt. Habacuc 2. Vę qui congregat non ſua. Nō ſua vocat tēporalia. Senec. Huc cogitationes tuę tēdāt, hoc cura, hoc opta, omnia alia Deo vota miſſurus, vt cōtētus ſis temetipſo, & ex te naſcētib⁹ bonis. ¶ Item virtus poſſeſſio libera eſt, quę poſſidet bona tēporalia in ſubiectione, eſt aliqua vel fortunę, vel ipſarū diuitiarū, vel eorū quibus occaſione diuitiarum indiget. Sen. Incipit eſſe fortunæ

subiectus,si quis partē sui foris quærit.Aug.Venditis rebus nostris nullo magis carū accipimus pretiū,quā nosipsos.Implicati enim talibus nō eram⁹ nostri.Sen. Minus quā seruus est,qui seruos timet. ¶ Itē virtus possessio est habēti sufficiens.2. Cor. 12.Sufficit tibi gratia mea.Sen.Virtus nudo homine cōtēta est. Idē:Sapiens sc contentus est,non vt velit esse sine amico,sed vt possit.Itē Seneca:Se contētus est sapiens ad bene viuēdū,non ad viuēdum:ad hoc enim rebus multis illi opus est,ad illud tantū animo sano & erecto & despiciēte fortunā.Idem,Virtus nullo eget,& præter summū bonū extrinsecus instrumenta nō quærit.Ecōtrario,diuitiæ terrenæ multis indigēt.Boëtius:O angustas inopēsque diuitias,quas nec habere totas pluribus licet, & ad quēlibet sine cæterorū paupertate nō veniūt. Idē:Verū illud est,permultis illos indigere,qui permulta possidēt.Homo absq; virtute vel gratia est regio egestatis.Augustin.in lib.Cōfess.Defluxi à te ego,& errauiserraui Deus me⁹ nimis deuius à stabilitate tua in adolescētia mea,& factus sum mihi regio egestatis.

Quòd virtus sit magnæ iucunditatis & dignitatis. CAP. VII.

ITem virtus bonum est & magnæ iucunditatis & magnæ dignitatis.Boër.de cōsol.Nūquā sine pœna sunt vitia,nūquā sine præmio sunt virtutes.Sene.Rerū honestarū pretium in ipsis est:hoc pretium est mentis lætitia.Idē:Rectè factorū verus fructus est in ipsis:nec vllū virtutum pretium dignum ipsis extra ipsas est.Ber.Delectationes non perdimus,sed mutamus à corpore ad animam,à sensibus ad conscientiam. Item Greg.super Iob 1.Filij per domos conuiuium faciunt,dum virtutes singulæ iuxta modū propriū mentē pascunt.Ecōtrario cutre per singula,tot inuenies animæ tormenta,quot vitia,vt ait Aug.Gaudium virtutis est velut fons gaudij in domo propria nascēs.Sene.Existimas me detrahere tibi multas voluptates,qui fortuita submoueo, qui dulcissima spei oblectamenta cēseo deuitanda. imò ecōtrà volo tibi nunquā deesse lętitiā:volo illā tibi domi nasci:nascitur,si intra teipsum sit.Idem:Tu iudicas cū gaudere qui ridet:animus debet esse alacer & fidens,& super omnia rectus.Eccle.30. Non est oblectamentum super cordis gaudium. Senec.Conculca ista quę extrinsecus splēdent,& de tuo gaude. Quid est autem hoc,de tuo,de teipso,& tui optima parte. Idē: Viri boni gaudium est ex bona conscientia,ex contemptu fortuitorū ex honestis consiliis,ex rectis actionibus,ex placito vitæ & continuo tenore vnā prementis viam. Idem:Hæc quibus delectatur vulgus,tenuem habēt ac perfusoriam voluptatē, &

quod

quodcũque inũẽtitiũ est gaudiũ,fundamento caret: hoc de quo loquor,ad quod te conor perducere,solidũ est,& quod plus pateat introrsus.Idẽ:Fundamentum bonæ mẽtis est,non gaudere vanis.Fundamẽtũ hic esse dixi culmen, cùm ad summa peruenit qui scit quo gaudeat, qui felicitatem suam in aliena potestate non posuit. Item Seneca.Improbæ voluptates non sunt solidæ,non sunt fideles : etiam si non nocent , fugiunt : potius aliquod bonum mansurum circũspice. Sola virtus præstat gaudiũ perpetuũ,securũ,etiam si quid obsistat nubium,materia interuenit,qua infrà feruntur,nec vnquã die vincunt Greg.Absit vt tanta sit delectatio in vitiis, quanta est in virtutibus. ¶ De dignitate virtutis dicit Boë.Non virtutibus ex dignitate:sed ex virtutibus dignitati honor accessit.Idẽ:Virtuti propria dignitas inest.Virtus est beatitudo,vel felicitas præsentis vitæ.Beatitudo virtutũ de fonte cælestis beatitudinis,amicis Dei in hac valle miseriæ stillatur.Vnde.2.Cor. 12.dicit gl.Aug.In regione intelligibiliũ beata vita in fonte suo bibitur: inde aliquid aspergitur huic humanæ vitæ,vt in tentationibus huius seculi tẽperãter,fortiter,iustè,prudẽtérque viuatur.Tullius:In quo virtus est, nihil ei deest ad bene ac beatè viuendũ,Macrobius:Solæ virtutes faciunt beatũ:nullaque alia via quisquã hoc bonũ adipiscitur.Sene.Ratio recta & consummata felicitatẽ hominis impleuit:hoc vnũ bonũ hominis est,quod qui habet,etiam si aliis destituitur,laudãdus est:quod qui nõ habet, in aliorũ omnium copia dãnatur.Rationẽ verò rectã & consummatã facit virtus. Vnde Aug.dicit in libro Soliloquiorum , quòd virtus est ratio recta vel perfecta:id est,rationis rectitudo vel perfectio.

Quod status virtutũ assimilatur paradiso terrestri & cælesti. CAP. VIII.

VIrtus seu gratia quasi paradisũ facit in corde hominis.Eccles.41.Gratia Dei sicut paradisus in benedictionibus.Assimilatur cor vbi gratia est,paradiso & terrestri & cælesti. ¶Terrestri tripliciter,scilicet amœnitate,fœcunditate, & securitate. ¶Amœnitatẽ & fœcunditatẽ ibi faciũt quatuor virtutes , velut quatuor flumina paradisi mentẽ irrigãtes.Vnde glo.Greg.super illud Gen.2.Fluui⁹ egrediebatur de loco voluptatis ad irrigãdũ paradisum &c.Quatuor flumina paradisum irrigãt:quia dũ his quatuor virtutib⁹ cor infunditur,ab omni desideriorũ carnaliũ æstu tẽperatur.Ecc.40.Sup omnẽ aquã viriditas,& ad horã fluminis.Altitudo verò facit securitatẽ:qa sicut paradis⁹ terrestris in alto situs est ptingẽs vsq; ad lunarẽ circulũ,sicut dicit gl.Str. super illud Gen.2.Plãtauerat De⁹ paradisum voluptatis:sic cor

vb

vbi Dei gratia est,in alto sitũ est. Sene. Talis est sapientis animus,qualis mundus supra lunam:semper illic serenũ est quod nõ est alieni muneris:nec arbitrij alieni est,quod nõ dedit fortuna,nõ eripuit. ¶Paradiso verò cælesti in quatuor assimilatur. Primo,in hoc quod est Dei habitatio placet enim Deo habitare in anima virtutibus ornata.Hier.Nihil quietius,nihil puri9 ea mente debet esse, quæ in Dei habitaculum præparanda est: quẽ non auro tẽpla fulgentia,non gẽmis altaria distincta delectant,sed anima ornata virtutibus.Prou.8.Deliciæ meæ,esse cũ filiis hominus. Bernardus animam huiusmodi cælum vocat, dicens, Nec mirum, si cælum hoc libenter inhabitat dominus Iesus,quòd non quomodo cæteros dixit tantũ vt fieret,sed pugnauit vt acquireret, occubuit vt redimeret. Secundò in hoc quòd est locus luminis.Iob 38.Nesti per quam viam spargitur lux.glo.iustitia est lux. Tertiò, quia locus est ordinati amoris. Breuis enim & vera diffinitio Virtutis,est ordo amoris: vt ait Aug.in lib.de Ciuit.Dei.Quartò,quia locus est gaudij.Esa.51. Ponam desertum eius delicias & solitudinem eius quasi hortũ Domini. Cor hominis antequam sit in gratia Dei, est velut desertum,sed per gratiã fit quasi hortus domini. Ista quatuor in paradiso cęlesti inueniũtur.Est enim Dei habitatio,locus luminis,& ordinati amoris,& gaudij. ¶Contraria verò quatuor prædictis cor peccatoris faciũt quasi infernũ,cùm sit habitatio dæmonum,& habeat tenebras ignorantiæ & culpæ, & ignem prauæ concupiscentiæ,& vermẽ remordentis conscientiæ.Hæc enim quatuor sunt in inferno. Væ illis qui multis in laboribus & expẽsis sibi faciunt infernũ.Væ illis qui potius eligunt habitare in inferno quã in paradiso. Mira insania taliũ qui infernũ præoccupant,quasi timerẽt se nimis tardè peruenturos ad eũ.

De præexcellentia gaudij virtutis respectu gaudij mũdani. CAP. IX.

ET notandũ,quòd gaudiũ virtutis quadrupliciter præcellit respectu gaudij mundani. ¶Primò in continuitate. Homo carnalis nõ semper sedet ad mẽsam corporalẽ,sed homini virtutis secura mẽs est quasi iuge conuiuiũ.Prou.15.Iob 20. Gaudium hypocritæ ad instar puncti.Hipocrita est mũdus exterius deauratus.Aug.in lib.Conf.Si quid arrisisset prosperũ,tædebat apprehẽdere:quia penè prius quàm teneretur,auolabat.Gaudiũ mundanũ venit de foris,& facilè impeditur,& discontinuatur. Seneca vitã virtutis luci cõparat,vitã verò mũdanã fulgori,dicẽs,Magna existimas esse quæ relicturus es,&c. Proposuisti tibi securitatẽ ad quã iturus es,retinet te huius vitę fulgor à qua

trans

trāsiturus es tāquā in sordida & obscura casurū erras. Ex hac vita ad illā ascēditur, quod interest in splendorem & lucē, cū hæc certā originē habeat atq; suā, ille niteat ex alieno: hoc interest inter hanc vitā & illā, hoc fulgore veniēte extrinsecus percussa est, statim crassā faciet illi vmbrā, quicquid obstiterit, illa suo lumine illustris est fulgor, est luminis repercussio. ¶ Secūdò in puritate. Dulcedo enim felicitatis humanę multis amaritudinibus respersa est, iuxta verbū Boëtij, Homo enim carnalis vnam amaritudinē habet ex dilatione deliciarū, quas vehemēter apperit: etiā ex defectu quē inuenit in vsu earū: vbicunque enim caro quęrit refectionē, inuenit defectionē, iuxta verbū Augustī. Excessum etiam in sumēdo delectabili sequitur duplex amaritudo, scilicet remorsio conscientiæ & grauamē naturæ. Seneca: Voluptas quo auidius hausta est, citius in contrarium recedit. Eccl. 31. Amaritudo animæ vinū multum potatū. Gaudiū verò virtutis purū est, nō respersum tot amaritudinibus. Aug. in lib. Conf. Tu semper aderas misericorditer sæuiēs, & amarissimis aspergēs offensionibus omnes illicitas iucūditates meas, vt ita quęrerē sine offensione iucūdari: & vbi hoc possem, nō inuenirem quicquā præter te Domine. ¶ Tertiò in dignitate. Gaudiū enim virtutis est de iis de quibus dignū est gaudere. Vnde super illud Gal. 5. Fructus Spiritus, est charitas, gaudiū. dicit gl. id est, elatio animi de his quæ digna sunt gaudij: gaudiū mundi de indignis est. Sene. In voluptate nihil est magnificum, nihil quod naturā Deo proximā deceat, mēbrorū viliū ac turpiū ministerio veniēs exitu fœda. Prou. 3. Stultorū exultatio ignominia. Itē 15. Stultitia est gaudiū stulto. Et Dominus gaudēti Hierusalē flēs ait, Si cognouisses & tu. Luc. 19. innuēs cæcitatē causā esse illius gaudij. Prou. 2. Qui lętātur cū malefecerint, & exultāt in rebus pessimis. Aug. Quid est seculi gaudium? breuiter dico, Seculi lætitia est impunita nequitia: scilicet luxuriari, in spectaculis vagari, ebriositate ingurgitari, turpitudine fœtere, & nihil mali pati, hoc gaudium deterius est dolore. Peius est enim gaudere de iniquitate, quàm dolere de corruptione, vt ait Aug. ¶ Quartò in salubritate gaudium virtutis salubre est faciēs cōtēni gaudia vana. Eccl. 1. Vbi multa est sapientia, multa est indignatio. Vbi enim sapor virtutum sentitur, iucunditas carnalis despicitur: quia gustato spiritu, desipit omnis caro, iuxta verbū Aug. Item facit triūphare de diabolo. Vnica enim ratio vincēdi inimicū, est lætitia spiritualis, vt ait Anto. Eccl. 30. Iucūditas cordis hęc est vita hominis & thesaurus sine defectione sanctitatis

tatis: Qui gaudiũ sentit in vita bona, perseuerare potest in ea: econtrario in mœrore animi deiicitur spiritus. Prou. 15. Deiicietur inquam ab altitudine virtutũ. Gaudium verò mundi noxiũ est. Nec mirum, cùm sit à Deo maledictum. Luc. 6. Væ vobis diuitibus, qui hic habetis consolationem vestram, &c. Si quis non audeat gustare cibum ab aliquo sancto maledictum, quãto minus maledictum à Deo? Gaudiũ illud hominem infatuat? vt patet in Salomone, qui non prohibuit cor suum, quin omni voluptate frueretur. Eccl. 2. E infatuatus est. 3. Reg. 11. Iob. 28. Sapientia non inuenitur in terra suauiter viuentiũ Hoc gaudiũ in doloré vertetur. Prouer. 14. Extrema gaudij luctus occupat.

De his quæ faciunt ad gaudium virtutis. CAP. X.

ET notandũ quòd octo sunt quę facere videntur ad gaudiũ eius in quo virtus est. ¶ Primò conscientię puritas. Animus enim generosus potius quiescit in lecto conscientiæ, quando est mundus, quàm quando est immundus naturaliter abhorrés immunditiã. Vnde super illud Galat. 5. Fructus Spiritus est charitas, gaudium. dicit gl. id est, puritas animi. ¶ Secundò sanitas virium animæ, quã gratia facit. Anima sanata maioré quietem habet. Prou. 16. Dulcedo animæ sanitas ossiũ: id est, viriũ Chrys. Gratia est sanitas mentium. ¶ Tertiò libertas. Peccator ligatus est ante aduentum gratiæ seruitute peccati, vt nõ possit facere quod vult superior pars rationis, iuxta illud Prou. 5. Iniquitates suæ capiũt impiũ, & funibus peccatorũ suorũ quisque constringitur. Aug. in lib. Conf. Suspirabã ligatus non ferro alieno, sed mea ferrea voluntate: velle meũ tenebat inimicus, & inde mihi catenã fecerat, & constrinxerat me, quippe ex volũtate peruersa facta est libido: & dũ seruitur libidini, facta est cõsuetudo: & dum cõsuetudini non resistitur, facta, est necessitas. Gratia verò Spiritus sancti aduenięs libertaté in homine facit. 2. Cor. 3. Vbi spiritus domini, ibi libertas. ¶ Quartò quies à cruciatu tumultuosarũ cogitationũ & inordinatarũ affectionum, & à cruciatu vermis cõscientiæ. Ab illis enim vis gratiæ cor liberat. Omnes qui illicita appetunt, vel in hoc mũdo aliquid videri volũt, dẽsis cogitationũ tumultibus in corde comprimuntur, vt ait Greg. Sancti verò, quia nihil huius mũdi appetũt, nullis proculdubio in corde tumultibus opprimuntur, vt idẽ Greg. ait. Itẽ mali cruciãtur in corde inordinatis affectionibus. Aug. in li. Conf. Iussit Deꝰ, & sic est vt pœna sibi sit inordinatus animus. Alij cupiditate cruciãtur, quasi fame & siti insatiabili bonorũ tẽporaliũ, qui cruciatus nõ cessat, nisi Dei gratia famẽ & sitim huiusmodi fe-

det

det. Sen. Si vis animũ in perpetua voluptate esse, nõ voluptatib⁹ adiiciẽdũ est sed cupiditatibus detrahẽdũ. Aug. Qui biberit de fluuio paradisi, cui⁹ gutta vna maior est quã Oceanus, restat vt in eo sitis mũdi huius extincta sit. Alij autẽ timore cruciantur habẽtes caput tremulũ sicut cãpana. Iob 15. Sonit⁹ terroris sẽper in auribus eius: & cũ sit pax, ille semper insidias suspicatur. Alij cruciãtur inuidia, amittẽtes quicqd alij lucrãtur. Alij exurũtur ira. Has affectiones gratia cessare facit: vnde anim⁹ quiescit & iucũdus est: Itẽ peccatorẽ vermis cõscientię cruciat. Hier. 2. Scito & vide quã malũ & amarũ est reliquisse te dominũ Deũ tuũ. Aug. Tale bonũ est Deus, vt nemini eũ deserenti bene sit. Hæc est prima vindicta, quã sumit Deus de peccatore, nõ sinens dedecus culpę esse sine decore vindictę. Seneca: Scelera etiã si non sunt deprehẽsa cùm fierent, solicitudo cũ ipsis abiit. Boë. Prima est hęc vltio, quòd se Iudice nemo nocens absoluitur. Cũ gratia hũc vermem cessare facit, animus quiescit, sicut aliquis melius quiescit in lecto suaui quã spinis pleno. Cant. 1. Lectulus noster floridus. Lectulus, inquã conscientiæ. De conscientia potest dici, quod dixit Philosophus Zeno de vxore. Vxor, inquit, aut perpetuale refugiũ est, aut perẽne tormẽtũ. ¶ Quintò cõueniẽtia virtutis cũ natura. Bene enim cõuenit natura cũ virtute: iuxta verbũ Bern. Chrys. Gratia est cordis delectatio. Prou. 3. Lux iustorũ lętificat. lux iustorũ gratia est, quæ naturæ coniuncta lætificat. ¶ Sextò iucũditas boni operis. Psal. In custodiẽdis illis retributio multa. gl. Nõ tãtũ pro eis in futura reddetur præmiũ: sed hic in eorũ custodia magnũ est gaudium. Cuius gaudij ratio potest esse, ꝙ opus virtutis est in medietate: natura verò in mediis delectatur, & in extremis cõtristatur: vt visus delectatur in viridi colore q̃ medius est inter albũ & nigrũ. Sicut mulier naturaliter gaudet cũ peperit filium: si autẽ peperisset bufonẽ, vel aliud cõtra naturam, doleret: sic animo gaudet, quando bonum opus fecit tanquã fructum sibi competentẽ: & contristatur de malo opere, tãquã de fœtu cõtra naturã. Io. 17. Mulier cùm perit &c. propter gaudiũ, dicunt virtutes, Esa. 3. Panem nostrum comedemus & vestimẽtis nostris operiemur. In operibus enim earum quędã spiritualis refectio est. ¶ Septimò discretũ regimẽ corporũ. Hi in quibus virtus est, nõ habẽt tot molestias ex parte corporis, & diutius viuũt, quia corpus discretè regũt. Eccl. 25. Beat⁹ qui habitat cũ muliere sensata. Mulier sensata est caro disciplinata. Sen. Potest nostra prouidẽtia lõgiorem prorogare huic corpusculo morã, si voluptates, quibus maior pars perit, poteri-

mus

mus regere & coërcere. ¶ Octauò, quod boni voluntatem suam conformãt voluntati diuinæ. Vnde sicut volũtas Dei impletur, ita voluntas eorũ. Aug. Iugũ Christi suaue est, & onus eius leue: quia qui huic iugo subiectus est, cętera ei subiecta sunt, & nihil ei repugnat. Non habent mali pacem, qui Deo resistunt. Ioël 9. Quis restitit ei, & pacẽ habuit? Sene. Vir bonus quicquid ei acciderit, æquo animo sustinebit: scit enim hoc accidisse ex lege diuina ex qua vniuersa procedũt. Via virtutis in principio habet aliquid difficultatis: quia incõsueta est. Hier. Insuauem & asperam fecit nobis viam virtutũ longa cõsuetudo peccandi. Dulce est lumen, & delectabile oculis videre solẽ. Eccl. 11. & tamẽ lux solis cõtristat oculos tenebris assuetos, sic via virtutũ in principio est molesta, sed post iucunda efficitur gratia & assuetudine. Ber. Facillimũ esset & delectabile adiũcto Dei amoris cõdimẽto secundũ naturã viuere, si insania nostra nos permitteret, qua sanata statim naturalibus natura arridet. Tullius: Optima forma viuẽdi eligẽda est, quã iucundã reddet assuetudo. Gl. super illud Matt. 11. Iugũ meũ suaue est. Angusta est via quę ducit ad vitã: quia nõ nisi angusto initio incipitur: processu verò tẽporis ineffabili delectationis dulcedine dilatatur. Prouer. 4. Ducam te per semitas æquitatis, quas cùm ingressus fueris, nõ arctabũtur gressus tui. Senec. Initium eundi ad virtutes arduũ est: quia hic primũ imbecille mẽtis, & ægrè est inexperta formidare: itaque cogenda est vt incipiat, deinde non est acerba medicina, protinus enim delectat dum sanat. Aliorũ remediorum post sanitatẽ voluptas est philosophia, pariter & salutaris & dulcis est.

De commendatione Virtutis, facta comparatione ad bona futura.

CAPVT XI.

COmparatione ad futura bona cõmẽdabilis est virtus multipliciter. ¶ Primò, quia signũ est quo distinguũtur recipiẽdi ad gloriã æternã à nõ recipiẽdis. Ephes. 4. Nolite contristare Spiritũ sanctũ in quo signati estis, &c. Apoc. 3. Ecce dedi ostium apertũ corã te, qđ nemo potest claudere, qa modicã habes virtutẽ, id est, humilẽ virtutẽ. De defectu huius signi cõqueruntur dãnati in inferno. Sap. 5. Virtutis, inquiunt, nullũ quidẽ signum valuimus ostendere. ¶ Item virtus pignus & arra est hæreditatis æternæ. Ephe. 1. Signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ. Quidam tamen codices melius habent, arra. gloss. Interest inter arram & pignus: quia pignus quando datur, soluto eo pro quo ponitur, aufertur. Arra verò est, cùm de ipso pretio datur aliquid quod non est auferendum

dum,sed cõplendũ.Virtus vel gratia est arra beatitudinis:quia quædã inchoatio eius est.2.Cor.1. Signauit nos & dedit pignus spiritus in cordibus nostris. ¶Itẽ vnctio est ad regnum:non ad regnum Franciæ,sed ad regnum gloriæ.Serua vnctionem,securus es de regno.1.Ioan.2.Et vos vnctionem quam accepistis ab eo,maneat in vobis,hanc vnctionem facit Deus ipse.2.Corin.1. Qui vnxit nos, Deus est. Nec solum vnctio est ad regnũ futurum:imò per ipsam viri sancti viã ducunt regiam in præsenti. Luc.18.Regnum Dei intra vos est.Rom.13. Regnum Dei nõ est esca,& potus,sed iustitia,& pax,& gaudiũ in Spiritusancto.Nõ solum regnũ Dei dicitur esse in cordibus sanctorum:quia Deus in eis regnat,cuius imperio in omnibus obediunt:sed etiã quia ipsi quodammodo regnant ad Dei similitudinem.Omnia enim & prospera & aduersa seruiunt eis,& cooperantur in bonũ.Seneca:Si vis omnia tibi subiicere, subiice te rationi.Idẽ:Vis habere honorem magnũ, imperium dabo tibi,impera tibi. Bern. Nõ putent diuites huius seculi fratres Christi possidere sola cœlestia,quia audiunt Christũ dicentem:Beati pauperes,&c.possident & terrena.Fideli homini totus mundus diuitiarũ est.Planè totus,quia tã prospera quã aduersa opus ipsius æquè omnia seruiunt ei & cooperantur in bonũ.Sapien.17.Omnia transfigurata omnium nutrici gratię tuę deseruiebant.¶Item virtus vel gratia pretiũ est regni cælestis.Rom.6.Gratia Dei vita æterna. Macrobius:Quanquam sapientibus conscientia ipsa factorum egregiorum amplissimũ virtutis est præmiũ:tamen illa diuina virtus stabiliora quædam præmiorum genera desiderat.Virtus est pretium quodammodo ipsius Dei.Augustin.in lib.de ciuitate Dei:Præmium virtutis erit ipse qui virtutem dedit.

De commendatione Virtutis,authoritate Saluatoris. CAP. XII.

QVintò commendabilis est virtus authoritate Saluatoris, qui virtutem monet quærere,cùm bona terrena consulat relinquere.Matth.6.Primum quærite regnum Dei,& iustitiam eius,&c.Matt.19.Si vis perfectus esse,vade & vende omnia quę habes,& da pauperibus,&c.Augu.Cum ea quæ Deus laudat & promittit ab illo petitis , securè petite. Illa enim Deo propitio cõceduntur. Quando autem petitis temporalia,cũ modo petite,& cum timore illi committite,vt si prosint,det:si scit obesse, non det. Quid enim obsit vel prosit,medicus nouit,nõ ægrotus. Amatores virtutis Christus beatos prædicat, cum contemptores temporaliũ beatos dicat.Matt.5.Beati pauperes spiritu,&c. Et in eodem, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam , quoniam

ipsi saturabuntur. ¶Cum Christus paupertimus esse voluerit, quantum ad bona temporalia, tamen quantū ad virtutes ditissimus voluit esse. vnde Ioannes refert se vidisse eum plenū gratiæ. Ioan. 1. Et in eodem: De plenitudine eius nos omnes accepimus. Præmiserat Deus diuersos sanctos in mundū, ad diuersas virtutes ostendendas: tandem venit ipse in propria persona eas docere, & per experientiam addiscere. Greg. in Moral. Ad ostendendam innocentiam venit Abel. Ad docendam mūditiam venit Enoch. Ad insinuandam longanimitatem spei & operis venit Noë. Ad manifestandam obedientiam venit Abraham. Ad demonstrandam coniugalis vitæ testimonium venit Isaac. Ad insinuādam laboris tolerantiam venit Iacob. Ad rependendam pro malo bonæ retributionis gratiam venit Ioseph. Ad ostendendam mansuetudinem venit Moyses. Ad insinuandā contra aduersa fiduciam venit Iosue. Ad ostendendā inter flagella patientiam venit Iob. Magisterium mansuetudinis & humilitatis sibi ascribit Saluator. Matth. 11. Discite à me, inquit, quia mitis sum, & humilis corde. Et eiusdem 10. docet prudentiā: Estote, inquit, prudentes. Et Luc. 21. sobrietatem: Attēdite vobis ne fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate. Io. 13. charitatem & humilitatē, in ablutione pedū. Eiusdē 15. charitatē. Cæteras virtutes similiter docet, sicut patebit, cū de singulis virtutibus tractabitur. Addiscere etiā eos voluit per experientiā. Vnde Lucas ostendit eū profeciſſe sapientia, & ætate, & gratia apud Deum & homines. Luc. 2. Et ad Heb. 5. Cū esset filius Dei, ex his quæ passus est, didicit obedientiā. Non parum efficax est exemplum virtutū Christi. Aug. Exemplum virtutum Christi nostra vitia curātur, vt id quod ostendit esse faciendum, non solùm sine murmure, sed etiam cum delectatione faciamus.

De commendatione Virtutis à multiplici suo effectu. CAP. XIII.

SExtò cōmendabilis est virtus à multiplici suo effectu. Vnus effectus eius est, ꝙ à malis defendit. Vnde quidā dixit, Virtutem dici eò ꝙ vi tueatur possessorē suum. Ideo Dominus exponere noluit post passionē suā discipulos periculis, antequā virtute muniti essent. Luc. 24. Sedete in ciuitate, quousq; induamini virtute ex alto. Sen. Nullus cōtra fortunam inexpugnabilis murus est: intⁿ instruamur: si pars illa tuta est, pulsari homo potest, capi nō potest. Tull. Mors terribilis est his, quibꝰ cū vita omnia extinguuntur. Sapiētis animus virtutibus omnibus & manibus septus est. ¶Itē virtus etiā bona tēporalia discretè disponit. Vnde Aug. Deus ostēdit in opulētissimo & præclaro imperio Roman

manorũ quantũ valerent ciuiles etiã sine vera religione virtutes, vt intelligeretur hac addita homines fieri ciues alteri⁹ ciuitatis cui⁹ rex veritas, cuius lex charitas, cuius modus æternitas. Vnicũ vitiũ, vt superbia, vel ira, vel odiũ occasio est quandoque destructionis vnius regni: Ecõtrario virtus vna, occasio est conseruationis. ¶Item virtus felicẽ cõmutationem facit in anima. Stabulum enim cõuertit in tẽplum, desertũ in calũ, habitationem dæmonũ in Dei habitaculum. Esa. 35. In cubilibus in quibus prius habitabant dracones, orietur viror calami & iunci, & erit semita, & via sancta vocabitur. Hoc fit, cũ anima virtutibus ornatur in amœnum Dei habitaculũ, quæ prius erat habitaculum dæmonũ. Conscientia peccatoris bestialiter viuentis, quasi stabulum est. Bernar. Puto iumenta dicerent, si loqui fas esset: Ecce Adã quasi vnus ex nobis factus est. Aug. Domine, meritò dedignaris inhabitare corda infideliũ, fornacem corruptionis, domos luteas, cloacã immunditiæ. Conscientia etiã peccatoris quasi desertum est. Ioel. 2. Quasi ortus voluptatis terra corã eo, & post eum solitudo deserti. ¶Item virtus siue gratiã animam abominabilẽ peccato adeo decoram efficit, quòd eius decorem rex gloriæ cõcupiscit. Psal. Corrupti sunt, & abominab. &c. Itẽ cõcupiscit rex decorem tuum. ¶Gratia deformitatem diabolicam expellit, & decorẽ diuinũ introducit. Decorem animæ habentis gratiam, Sol & Luna mirantur: quia decor illorũ decore illius vincitur. Væ illis qui de hoc decore nõ curant, cũ tamẽ in omnibus suis decorem quærant. Aug. Cum iniquis omnia sunt pulchra, & ipsi sunt turpes. Diogenes, cùm illi domũ suam homo turpis formæ ostenderet, omnibus in ea locis lapidibus & auro nitẽtibus, in faciem domini expuit, dixitq;, aliud vilius in domo illa nõ respexisse. Simile huic accidit in peccatore decorem propriũ negligente, & in aliis pulchritudinem exquirente. Itẽ virtus vel gratia lux est, cũ in quo est nõ sinens periculose errare. 1. Ioã. 2. Vnctio eius docet vos de omnibus. Sine hac luce homo in periculo est in mũdo isto. Esa. 9. Habitãtibus in regione vmbræ mortis lux orta est eis. Sine hac luce nõ habet homo veram lætitiã. Tobiæ 5. Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo, & lumen cæli non video? ¶Item virtus hominẽ pretiosum facit. Prou. 16. Pretiosi spiritus vir eruditus. Sicut prudẽtia hominẽ reddit pretiosum, sic & temperantia. Eccle. 26. Omnis ponderatio nõ est digna cõtinentis animę. Idem intelligendum est de cæteris virtutibus. ¶Vnde virtus similis est virtuti quæ dicitur esse in lapidibus pretiosis, quæ vnum modicũ lapi-

dem prȩualere facit multis magnis lapidibus communibus. Sic vnus homo virtutẽ habẽs videtur prævalere multis hominibus virtutem nõ habentibus. Eccle. 16. Melior est vnus timens Deũ, quàm mille filij impij. Ex hoc perpẽdi potest fatuitas hominũ qui tantũ desiderãt melioratione rerum suarũ: de sui melioratione nõ curantes, nolentes laborare vt virtutes habeãt, quæ adeo meliorarent eos. Ad ostendendã pretiositatem hominũ in quibus virtus est, designati sunt viri virtutis, scilicet duodecim patriarchæ, vel duodecim apostoli, in duodecim lapidibus pretiosis, qui fuerũt in rationali. Exo. 28. Et in duodecim lapidibus pretiosis, qui erũt in fundamento spiritualis Hierusalẽ. Apo. 21. ¶ Item virtus mira efficit. De mirabilibus eius effectibus patebit, cùm de singulis virtutibus agetur. Sed quãtum ad præsens, ipsa operatur mira in cælo, in mũdo, in inferno, & in corde humano. In cælo, quia regno cælorum vim facit, dum illis, qui per peccatum illud sibi clauserant, illud aperit. In mundo, quia hominẽ ne in mari huius mundi mergatur, custodit. Genes. 1. Spiritus Domini ferebatur super aquas. Esa. 43. Cùm transieris per aquas, tecũ ero, & flumina nõ obruent te. Ab igne etiam tribulationis defendit. Esa. 44. Cùm ambulaueris in igne, non comburẽris. Ipsa est ros, eos qui fidẽ habẽt Trinitatis, in fornace Babylonica custodiens. Daniel. 3. In inferno: quia ignẽ infernalem, quantum ad illũ in quo est, extinguit, vt nihil possit ignis ille in eũ, in quo gratia vel virtus est. In corde verò humano: quia plus potest vna gutta gratiæ ad extinguendũ ibi ignẽ concupiscentiæ, quàm totus mundus. Plus etiã valet ad repletionem cordibus humanis, quàm omnes diuitiȩ mũdi. Vna gutta gratiȩ Pharaonẽ infernalem cũ exercitu vitiorũ submergit in amaritudine cõtritionis, quasi in mari rubro. Hæc sola cor humanũ replere potest. Act. 2. Repleti sunt omnes Spiritu sancto. Ioã. 3. Qui biberit ex aqua quã ego dabo ei, non sitiet in æternũ. Sine gratia anima est sicut terra sine aqua, quȩ in puluerẽ euanescit. Psa. 1. Nõ sic impij, nõ sic, &c. Anima sine gratia, est quasi terra maledicta, spinas & tribulos germinans. Gen. 3. Homo absq; gratia est velut inermis in medio inimicorũ suorum positus, qui vndique sagittatur: nocẽt enim ei & prospera & aduersa. Thren. 3. Tetẽdit arcũ suum, & posuit me quasi signũ ad sagittã. ¶ Item gratia vel virtus vita spiritualis est. Homo sine gratia est velut mortuus. Eccles. 9. Melior est canis viuus leone mortuo. Gloss. Canis viuus, pauper iustus, leo mortuus, potens iniquus, Homo sine gratia quasi nihil reputatur, Esa. 40. Omnes gẽtes quasi nõ sint,

sint,sic sunt coram eo.Gentes sunt gentiliter viuentes.Psal.Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus,&c.Esaiæ 41. Omnes gentes quæ pugnant aduersum te, erunt quasi nō sint. Esse laudabile,& quod alicuius valoris est,esse gratię est.1.Cor. 15.Gratia Dei sum id quod sum.Ipsa potentia recipiendi gratiā videtur prævalere toti mūdo,cuius signum est, quòd damnatis potius videretur expedire esse in statu in quo gratiā possent recipere,quàm totū mundum habere. Homo sine gratia vel virtute est velut arbor arida incēdio infernali apta.Luc.23.Si in viridi ligno hoc faciunt,in arido quid fiet?Eccle.6.Nō te extollas in cogitatione animę tuę velut taurus:ne forte elidatur virtus tua per stultitiā.Et subditur:Et relinquaris velut lignū aridum in eremo. Figura hominis absque gratia, est ficus maledicta à Domino,& arefacta.Matt.21.Vita gratiæ multum est amanda. Cùm enim triplex sit vita:naturæ scilicet,gratię,& glorię:vita naturæ valorē suum habet ex vita gratiæ:Sen. Nō viuere bonū est,sed bene viuere. Vita naturæ viuunt & dæmones & animæ damnatæ,quibus bonū esset non esse.Vita verò gloriæ acquiritur per vitā gratiæ. Filius Dei vitā gratiæ morte sua voluit restaurare,& ad sustentandam eam pabulo doctrinę vel exemplo ferè trigintatribus annis voluit in miseria huius mūdi manere. ¶Itē virtus vel gratia hominem super se leuat.Thren.3.Leuauit se super se.Sen.O quàm contēpa res est homo,nisi supra humana surrexerit.Item,virtus non solum grata est Deo,imò est ipsa gratia hominem faciens gratum Deo & opera eius.Sine ea nullus Deo gratus est : cum ea nullus potest esse quin sit Deo gratus.Vnica gutta gratiæ si in diabolo esset,ipsum Deo gratū faceret. Omnes in quibus gratia non est,filij sunt iræ. Gratius est vnicum opus ex gratia factum, quàm infinita absq. gratia. Ex hoc perpendi potest fatuitas eorū quibus gratia grata non est,qui vel mala sua,vel bona contemptibilia ei præponūt. Sen. Adeò gratiosa est virtus,vt insitum sit malis probare meliora. Sen.in epistolis:Errare mihi visus est qui dixit:Gratior est pulchro veniens ex corpore virtus. Non enim vllo honestamento eget:ipsa magnum sui decus est,& corpus suum consecrat.

Secundæ partis principalis, de tribus virtutibus theologicis, Tractatus I. vnicum continet capitulum in quo succinctè de numero & ordine earū in communi agitur.

DIctum est de Virtute in communi:nunc dicendum est de speciebus virtutum. Et primò de Theologicis scilicet

Fide,Spe,& Charitate.De quibus 1.Cor.13.Nunc manent fides, spes,charitas.His scientia & prophetia militant:vt dicit ibi gl. Aug.in libro de Trinitate dicit.quòd propter ista tria in animo ædificanda omnium diuinorũ librorum machinamenta consurgunt.Ideò verò prius dicetur de theologicis,quàm de cæteris:quia theologicæ ordinant animam ad finem supremum:cæteræ verò circa ea quæ sunt ad finem illum.In intentione verò operantis prior est finis his quę sunt ad finem.Secundum enim naturam finis,sumũtur ea quę sunt ad finẽ.Causa finalis causa causarum est. Secundum enim exigentiam finis causa efficiens eligit materiã,& in materia electa intendit acquirere formam competentem fini.Verbi gratia:Qui vult facere instrumentum ad secandũ,eligit materiam duram.Si enim esset mollis,potius cederet quàm secaret. In materia verò dura, acquiritur forma acuta:si enim obtusa esset,non esset penetratiua, neque idonea ad secandum. Sic finis in intentione operãtis,prior est his quæ sunt ad finem,tãquam quædã causa motiua ad illa.Et virtutes Theologicæ quæ ordinãt ad finem supremum,priores sunt cęteris virtutibus quæ disponũt animam ad ea quæ sunt ad finẽ. ¶Tres verò sunt, quia necesse habemus finis bonitatẽ cognoscere & desiderare,& aliquam fiduciam obtinẽdi habere,vt scilicet agnoscamus quò debeamus tendere,& velimus venire,& speremus posse peruenire.Non enim tentanda sunt quæ omnino effici non possunt,vt ait Sapiens:Fide bonitatem finis agnoscimus, Charitate desideramus, Spe fiduciam obtinendi habemus.Quum tria exigantur ad bene operandum,scire, posse, & velle:& scire nostrum propter peccata sit diminutum in vi rationabili,& posse in irascibili,& velle inordinatum in concupiscibili,fides supplementum est cognitionis in rationabili,spes supplementum fortitudinis in irascibili,charitas est ordinatiua voluntatis in concupiscibili. ¶Fide cognoscimus supremum finem,siue summum bonum esse bonũ se communicans.Ex qua cognitione duæ affectiones oriuntur : scilicet spes,ex eo quòd cognoscitur liberalissimus bona sua communicando:& desiderium,ex eo quòd cognoscitur esse bonum,quo nihil melius potest desiderari,Bonum enim est, quod desideratur ab omnibus, vt ait beatus Dionysius.Etiam secundum Aristo. Omnia bona exoptant. Vita hominis absque lumine fidei vaga est, nescicns quò tẽdat.Io.12.Qui ambulat in tenebris,nescit quò vadat.Homo absque fide ad molam temporaliũ istorum circuit ad modum Sampsonis exoculati.Iudic.16.æterna nec cognoscens,nec cupiens

cupiens. Psal. In circuitu impij ambulant. Item viã ciuitatis habitaculi non inuenerũt. Eccl. 10. Labor stultorũ affliget eos qui nesciunt ad vrbẽ pergere. Thren. 4. Errauerunt cæci in plateis. Fide homo in via dirigitur. Et quia via ardua est, spe omnipoteti innititur. Et per charitatẽ suauitate summi boni trahitur. Trahit enim sua quẽque voluptas. Can. 8. Quę est ista quę ascẽdit de deserto, deliciis affluẽs, innixa super dilectũ? Aug. in lib. de libero arbi. Tanta est iucũditas diuini aspectus, quòd nõ potest videri sine amore. ¶ Harum trium virtutũ est mentem virginẽ castã exhibere Christo. Virginitas enim mẽtis (vt ait Augu.) cõsistit in hoc, quòd fides sit integra, spes solida, & charitas syncera. Et vt ait idem Aug. in lib. de Doctrina Christiana: Homo fide, spe, & charitate subnixus, & eas inconcusse retinẽs, nõ indiget scripturis, nisi ad alios instruẽdos. Et subdit: Multi per hęc tria etiã in solitudine sine codicibus viuũt. Fides (vt ait Augu.) nos Deo supponit, spes erigit, charitas vnit. Fide agnoscim⁹ nos sub Deo esse, & debitores esse seruitij. Spes nos eleuat vt audeamus aggredi quod supra vires nostras est. Charitas verò nos facit vnũ esse cũ Deo. Amor enim est vis vnitiua, vt dicit Dionysius. Inter virtutes theologicas prius de Fide dicetur: quia actus fidei prior est actu spei & charitatis: vt patebit inferius.

Secundæ partis principalis de tribus Virtutibus Theologicis Tractatus II. de Fide.

De ordine dicendorũ in hoc tractatu, & de necessitate Fidei. CAP. I.

DE Fide verò hoc modo dicemus. ¶ Primò ostendemus necessitatem huius virtutis. Secundò descriptiones eius ponemus. Tertiò, de vnitate fidei tangemus. Quartò, cõmendationi ipsius insistemus. Quintò, tangetur de articulis. Sextò, de erroribus & causis errorũ. Septimò, ad diuersitates fidei descẽdemus. ¶ Circa primũ notãdũ quòd cũ homo sit ab aliquo, & sub aliquo, & ad aliquid, & supra aliqua, necesse habet cognoscere illũ à quo est, ne sit de tãto beneficio ingratus, & per consequẽs cæteris beneficiis indignus. Ber. Ingratitudo est ventus vrens, siccãs sibi fontẽ pietatis, rorẽ misericordiæ, fluẽta gratię. Item, necesse habet cognoscere eũ sub quo est, ne sit inutilis seruus, & per consequens iræ Domini pœna dignus. Prou. 14. Acceptus est regi minister intelligens: iracundiã eius inutilis sustinebit. Mat. 25. Seruũ inutilem proiicite in tenebras exteriores. ¶ Circa illum verò sub quo est, necesse habet cognoscere & eius maiestatẽ vt sciat eum glorificare. Maiestas est, ⁊ significatur per

hoc aduerbiũ, Summè: quum dicitur, ſummè potens, ſummè ſapiens, ſummè bonus. Et quę ſit eius voluntas, vt ſciat ei ad eius beneplacitũ ſeruire. Et iuſtitiam, & miſericordiã eius in ſeruos ſuos. & exhibitã & exhibẽdã iuſtitiã in offendẽtes, miſericordiã in debito modo ſeruientes. ¶ Itẽ neceſſe habet cognoſcere illud ad quòd eſt. Sine hac cognitione erit in mari huius mũdi quaſi ſopitus gubernator amiſſo clauo. Prouerb. 23. Et neſciet ſe dirigere: neſcit ſe regere qui ignorat quò debeat tendere. In exilio etiã huius mũdi quaſi in patria appetit manere. Gre. Qui peregrinationem pro patria appetit, inter dolores dolere neſcit. Itẽ in itinere præſentis vitę & fatigabitur, & quiete finis fruſtrabitur. Aug. in libro Confeſſ. Domine feciſti nos, ad te inquietũ eſt cor noſtrũ donec requieſcat in te. ¶ Neceſſe etiã habet cognoſcere à quo teneat ea ſupra quę poſitus eſt. ne ſit infidelis ſeruus in his in quibus ſolum miniſteriũ habet, ſibi vſurpãs dominiũ, vel alij quàm debeat ſeruitium reddẽs, & ita qui pro fidelitate fuerat remunerandus, pro infidelitate ſit puniendus. Matth. 25. Euge ſerue bone & fidelis quia ſuper pauca &c. Et Lucæ 16. Si in alieno fideles nõ fuiſtis, quod veſtrũ eſt quis dabit vobis? Alienum eſt bonũ tranſitorium, noſtrum eſt bonum æternum. Bernard. in quodam ſermone de aduentu: Terrenę diuitiæ nec veſtræ nec noſtræ ſunt. Et paulò pòſt: Denique ſi veſtra ſunt hæc, tollite ea vobiſcũ. Pſal. Homo cùm interierit, nõ ſumet omnia, nec deſcendet cũ eo gloria eius. ¶ Conuenientiſſimus verò modus cognoſcendi prædicta per fidem eſt: nec mirandum eſt ſi oportet habere cognitionem per fidẽ de patre inuiſibili à quo ſumus, quũ etiam de parentibus carnalibus aliter cognitio haberi non poſſit: vt oſtendit Gregor. 4. libro, dialog. his verbis: Audenter dico quia ſine fide neque infidelis viuit. Si eũdem infidelem percontari voluero, quem patrem vel quam matrem habuerit, protinus reſpõdet illũ atque illam: quem ſi ſtatim requiram, vtrum nouerit quando conceptus ſit, vel viderit quando natus fuerit, nil vel vidiſſe, vel nouiſſe minimè fatebitur: & tamen quod nõ vidit, credit. Item ſi de ipſo ſuo viſibili corpore credunt quod minimè viderunt, cur inuiſibilia non credũt, quæ corporaliter videri non poſſunt? ¶ Iſte modus cognoſcendi & Deo eſt glorioſus, & homini meritorius, & laude dignus, & hunc requirit natura eorum quæ cognoſcenda ſunt. & etiam natura eorum qui cognituri ſunt. ¶ Quòd Deo ſit glorioſus, ex hoc patet, quòd glorioſum eſt principi, ſi ſimplici verbo eius credatur abſque cautione pignoris, vel iuramenti,

vel

vel fideiussoris. Ignominiosum verò est ei, si simplici verbo eius non credatur. Etiam cuilibet viro notæ bonitatis & sufficientis facultatis molestum est, si simplici verbo eius non credatur: quanto magis Regi gloriæ, qui nec falli, nec fallere potest, displicet, si non credatur verbis eius sine cautione rationum quã quærunt gentiles, vel cautione signorum quam quęrunt Iudæi? 1. Corinth. 1. Iudæi signa petunt, Græci sapientiam quærunt. ¶ Quantum Deus offendatur per hoc, ostendit Matt. 12. & 16. Generatio mala & adultera signũ quærit. Eiusdem 17. O generatio incredula & peruersa, vsquequo patiar vos? Hippocrates & Pythagoras indixerunt hãc legem discipulis suis, vt non essent ausi in sententiis suis interrogare, propter quid: sed esset eis pro ratione dicentis autoritas: quanto magis authoritas diuina pro ratione habenda est? Meritorius etiam est homini hic modus cognoscẽdi. Cùm enim homo assentit Deo in his quæ non sunt sensui manifesta, nec per se nota intellectui, nec violentia necessariæ probationis ostensa, libera est assensio illa, & ideo meritoria: assensio verò qua homo assentit vel manifestis sensui, vel per se notis intellectui, vel necessario probatis, meritum non habet, quia quasi coacta est. Vnde glo. super illud Hebræorum 10. Habentes fiduciam in introitũ sanctorum, in sanguine Christi, &c. Fides non habet meritum vbi humana ratio, id est, humanus sensus præbet experimentum. Quę gratia est creditori, si sub bonã cautione credat verba alicuius? ¶ Item hic modus cognoscendi laude dignus est. Non est virtuosum videre lucidum, sic nec credere quod manifeste probabile est. Sed virtuosum & laude dignũ est credere Deo in his quæ sensus vel ratio videtur dissuadere. Sicut fecit Abraham, de quo legitur Romano. 4. quòd contra spem in spem credidit. Glossa: Prior spes secundum naturam fuit, dum iuuenis ex iuuencula secundum naturam sperauit sobolem, nec tamẽ habuit: modò contrariũ illi spei sperauit: scilicet vt vetulus ex vetula sterili generaret. De eodem habes Genesis decimoquinto. dicit Dominus Abraham: Qui egredietur de vtero tuo, habebis eum hæredem. Et ibidem: Suspice cælum, & numera stellas, si potes, sic erit semen tuum. Impossibilia poterant hæc videri, quum Dominus concluisset Saram. Gene. 16. Et quum ipsa consenuisset, & Abraham vetulus esset. Eiusdem 18. Et tamẽ credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Eiusdem 15. Similiter beata Virgo beatificatur Lucæ primo, quæ credidit angelo in illa sublimi promissione: Beata,

inquit,quæ credidisti &c. Ecõtrario vero Moyses & Aaron puniuntur de incredulitate.Numeri 20.Quia nõ credidistis mihi vt sanctificaretis me corã filiis Israël, nõ introducetis hos populos in terram quam daturus sum eis. Et Zacharias similiter punitur,Lucæ 1.Ecce,inquit angelus,eris tacens,& non poteris loqui vsque in diem, quo hæc fiant, pro eo quòd non credidisti verbis meis. Ecclesia.16.In gente incredibili exardescit ira. Et Apocaly.21. Timidis & incredulis pars illorũ erit in stagno igne ardenti, & sulphure,quod est secunda mors. Natura eorum quæ cognoscenda sunt,requirit hũc modum cognitionis, cùm quædam eorũ sunt præterita, quædam futura. Et cũ quædam sint in cælo, quædam in inferno. Quomodo enim de his omnibus cognitio haberi poterit,nisi per fidem?Præterea Deus, de quo hæc cognitio principaliter est,lucẽ habitat inaccessibilẽ, quam nullus hominũ vidit,nec videre potest.1. Timo.6. Exod. 33.Non videbit me homo,& viuet.Esaię 45.Verè tu es Deus absconditus.Io.1.Deum nemo vidit vnquam, nisi vnigenitus filius qui est in sinu patris,ipse enarrauit. Et Matt.vndecimo:Nemo nouit filium,nisi pater:neque patrẽ quis nouit,nisi filius,& cui filius voluerit reuelare. ¶ Credendũ est ergo de Deo filio enarranti, & his quibus filius enarrauit, quum à nobis in præsenti videri non possit. Et secundum verbum Hilarij, soli Deo de se credendum est, qui se solus nouit. Bene credit Deo, qui credit sanctis, in quibus Deus loquitur. Nec mirandũ est si necesse habemus credere Deo de se, quum homini de interioribus suis necesse habeamus credere.1. Corinth.2. Quis scit hominum quę sunt hominis,nisi spiritus hominis qui in ipso est? Ita & quæ Dei sunt,nemo nouit,nisi spiritus Dei.Et subditur: Nos autẽ nõ spiritũ mundi huius accepimus, sed spiritum qui ex Deo est.Glos.Ambr.Manifestũ est cogitationes à nullo sciri,nisi ab animo nostro.Non timeas viris sanctis credere assensum tuum, cùm Dominus eis crediderit sensum suũ.1.ad Corinthios 2.Nos autem sensum Christi habemus.Gregorius etiã in quarto libro dialogorum dicit:Quisquis incredulitate inuisibilium solidus non est,debet proculdubio maiorum dictis fidem præbere, eisque per Spiritum sanctum inuisibilium experimentum habentibus credere.Nam stultus est puer,si matrem ideo existimat de luce mentiri, quia ipse nihil aliud quàm tenebras carceris nouit. Loquitur Gregorius de puero nato, & nutrito in carcere, cui mater quæ grauida de eo posita fuit in carcere,de luce solis,quãm ipsa quandoque nouit,loquitur.

Natura

¶Natura etiam eorum qui cognituri sunt, hunc modum cognitionis requirit. Cognitio enim ista pertinet ad communitatem hominum, imo ad vniuersitatem. Est enim cognitio necessitatis, sine qua non est salus. Hebræ. 11. Sine fide impossibile est placere Deo. Multi verò sunt qui capaces non sunt rationũ, quibus eis persuadere possint ea quæ necesse est cognosci accedentibus ad Deum: vnde oportet eos credere his, qui talium sunt capaces. Bruta animalia non sunt Dei perceptibilia: sic nec homines animales capaces sunt eorum quæ Dei sunt, nisi credendo viris spiritualibus. 1. Corinth. 2. Animalis homo non percipit ea quæ Dei sunt. vbi ostendit gloss. Augustin. quòd animalis est quis, vel in vita, vel in sensu. Vita animalis est quam intra naturalis ordinis metas spiritus rector non continet, eò quòd ipse Deo regendum se non subiicit. Animal verò sensu quis animalis est: quia de Deo iuxta corporum fantasiam, vel legis literam, vel rationem physicam iudicat. Iste modus cognoscendi supplet defectus aliarum cognitionum. Si alicui deficit visus, necesse habet credere alij de via & de aliis quæ ad visum pertinent. Si est intellectus parui & rudis, necesse habet credere his qui habent magnum intellectũ & exercitatum. Discentem enim oportet credere. Ergo quum prædicta sensui nõ subiaceant, & intellectus humanus, secundum verbum Philosophi, se habeat ad diuinam essentiam, sicut visus noctuæ ad solem, necesse est per fidem talia cognosci. Præterea cùm Deus altissimus sit, non est possibile reperire scalam sufficientis rationis, qua quilibet ad eum attingat. Non attingit nanus quocunque attingit gigas: nec attingit qui est parui intellectus, ad comprehendendum per rationes omnia, ad quæ attingit qui est magni intellectus. ¶ Itẽ qui non appropinquat rei subtili, non potest eã videre: licet ille qui propinquus est, eã videat. Sic homines qui in sensibilibus cõmorãtur nõ appropinquãtes studio vel exercitatione ad ea quæ sunt inuisibilia, non possunt ea ãgnoscere quæ agnoscũt qui studio & exercitatione appropinquãt. Philos. imperiti velut longè distãtes speculantur. ¶ Item intellectus grossus subtilia videre non potest. Qui habet turbidum oculũ, nõ videt pilũ, quẽ videt qui habet clarum: nõ videt visus humanus, quicquid videt aquilinus. Nõ potest ergo communitas hominũ cognoscere quæ necesse est cognosci accedentibus ad Deũ, nisi per fidem. Fides est, qua intellectus humanus Deo subditus est, qui indubitanter subiectionẽ ei debet, sicut & affectus cùm ab eo similiter sit. Nulla enim ratio est quare po-

tius

tius intellectus ab hac subiectione sit exemptus, quàm affectus Et cùm duæ sint partes legis Dei, scilicet testimonia & mãdata. intellectus credit testimonia, sicut affectus implet mandata. Item quum intellectus inducndus est gloria sicut & affectus, & gloria ipsius intellectus principalis videatur esse secundum id quod dicit glo. super illud Psal. Ostendam illi salutare: meum: id est, Christum in maiestate. hęc visio est tota merces. Intellectus hic gratia fidei induẽdus. Quomodo enim fieret in futuro à Deo glorioſus, nisi in præsenti Deo esset gratus, vel gratioſus?

De descriptionibus fidei. CAP. II.

OStensa necessitate fidei ponendæ sunt descriptiones eius. Prius tamen notandæ sunt diuersæ acceptiones huius nominis fides, vt appareat quomodo hic fidẽ accipiamus. Fides quandoque dicitur sponsio. 1. Tim. 5. Quia primam fidem irritã fecerunt. Quãdoque fidelitas. Prouerbiorum vigesimo: Virum fidelem quis inueniet? Quandoque conscientia. Rom. 14. Omne quod nõ est ex fide, peccatum est. Quãdoque creditum, vel collectio creditorũ. Vnde Athanasius: Hęc est fides catholica. Quãdoque sacramentum fidei. Augustinus ad Bonifacium: Quid est paruulos habere fidẽ, nisi fidei sacramentũ? Quandoq; fides informis. 1. Cor. 13. Et si habuero omnem fidem, ita montes trãsferã &c. Quandoque fides viua, sic sumitur hic, & secundũ hoc sic describitur Hebr. 11. Fides est substantia rerum sperãdarum, argumentũ non apparentium. ¶ Fides substantia est. Substãtia stat sub accidentibus ea supportans & sustinẽs, & non eget alio subiecto. Sic fides in ædificio spirituali substat totũ ædificium supportãs & sustinẽs, non egens virtute aliqua quæ eam præcedat. Ipsa est firma petra supra quã sapiẽs ædificat domũ suam. Matt. 7. & eiusdẽ 16. Super hãc petrã ædificabo Ecclesiã meam. Petrã vocat firmitatẽ fidei in Petro. Hoc fundamentũ nõ timet nec pluuiã, nec flumina, nec vẽtos. Nec mirum. Innixũ enim est primæ veritati. Fides enim annititur primæ veritati. Matth. 7. Descẽdit pluuia, & venerũt flumina, & flauerũt vẽti, & nõ ceciderunt. fundata enim erat supra firmã petrã. Pluuia quæ desursum venit, est impugnatio aëreæ potestatis. Flumina quæ de montibus descendunt, sunt persecutiones potentum. Venti dicuntur omniũ tentationũ genera. De hoc fundamento legitur 1. Cor. 3. Vt sapiẽs architectus fundamentũ posui. Glo. id est, fidẽ Christi. Et paulo post: Fundamẽtum aliud nemo potest ponere præter id quod positũ est, Iesus Christus, id est, fides Christi. Apoc

21. Fund

21.Fundamentū primū iaſpis.Iaſpis viridis eſt coloris,& fugat fantaſmata,& fidem ſignificat,quæ viriditate æternorum oculos cordis delectat,& vanitatem huius mundi, quaſi fantaſma eſt,fugat,dum fugiendam eſſe indicat Auguſt.O mūde im mūde quid ſterpis?quid auertere conaris? tenere vis fugiens, quid faceres,ſi maneres?Abſque fundamento fidei vanum eſt ædificium ſpirituale:id eſt,vadens in nihilum.Sap.13.Vani ſunt omnes homines,in quibus non ſubeſt ſciētia Dei.Scientia Dei ſeu cognitio fides eſt.Sine hoc fundamēto eſt ædificium ſpirituale quaſi ſupra arenam,quod neceſſe habet corruere ad deſcenſum pluuiæ,vel impetū fluminis,vel vēti.Mat.7.Deſcēdit pluuia,& venerūt flumina,& flauerūt vēti,& irruerūt in domū,illlā,& ce cedit: ¶ In deſcriptione fidei res ſperādæ ponuntur:quia dignio res ſunt inter ea quæ ſunt fidei, & quia ſunt finis. Sicut enim fides bonū inchoat,ſic adeptio rerū ſperandarū cōſummat. Actus verò ſperādi potius nominatur ibi quàm diligendi: quia immediatus eſt ad actū fidei:& quia ſic notatur abſētia eorum, de quibus eſt fides, diligi poſſunt & præſentia & abſentia , ſed nō ſperātur,niſi abſentia vel futura. Fides autē dicitur ſubſtātia rerū ſperandarū:quia cauſa eſt vt res quæ ſperātur in futuro,in nobis ſubſiſtāt. In præſenti etiā quodāmodo facit eas in nobis ſubſiſtere. Per fidē enim futura bona mēti noſtræ quodā modo ſunt præſentia. Per eam etiā quæ inuiſibilia ſunt quodā modo videntur.Propter primum dicitur ſubſtantia rerum ſperandarū.propter ſecundū , dicitur argumentum non apparentium. glo.Fides propriè eſt de his quæ non videntur. de viſis enim nō eſt fides,ſed agnitio. Et ſubditur:Hæc eſt laus fidei,ſi quod creditur,non videtur.Fides dicitur argumentum nō apparētium,quia eſt inuiſibiliū certitudo:vt dicit gl.ſuper Galat. 5. Ipſa eſt probans non probatū:dedignatur enim eſſe cōcluſio. Tria ſunt quæ ſequūtur ex hoc argumēto, ſcilicet articulorum certitudo, vitæ rectitudo , præmij æterni celſitudo. De primo iam habitum eſt.De ſecundo habetur Rom.1 Iuſtus autem ex fide viuit:id eſt,vitam ſuā regit & diſponit.De tertio,Io.3,Qui credit in filio,habet vitā eternā.Fides nōbis primò proponitur. Secūdò vitæ rectitudo aſſumitur, ex quibus vita æterna cōcluditur.Ex certitudine fidei infertur vita æterna tāquā ex imperfecta argumētatiōne.Io.6. Qui credit in me,habet vitā eternā. Ex fide verò cum vitæ rectitudine,quaſi ex perfecta argumētatione vita æterna infertur.Ex fide cum vitæ prauitate concluditur mors æterna. De qua concluſione Ezech.7.Fili hominis

fac..

;ac conclusionē: quoniā terra plena est iudicio sanguinū & ciuitas plena iniquitate. Iacob. 2. Quid proderit fratres mei si fidē se dicat quis habere, opera autem nō habeat? nunquid poterit fides saluare eum? Secundū Chrysos. Fides maiorū est argumentum fidei minorū. Confirmatur enim fides in minoribus per hoc q̄ tot & tam sancti homines eam tenuerunt. ¶ Et notādum, quod ad viuam fidem duo pertinent, scilicet primam veritatem cognoscere, & in ea tanquam summū bonum vel beatitudinem tēdere. Quantū ad primum, dicitur fides argumentū non apparentium. Quantum ad secundū, dicitur substantia rerum sperandarum. Item fides sic describitur ab August. in li. de prædest. sanc. Fides est cogitare cū assensione ea quæ ad Christianam pertinent religionē. Et Isidorus: Fides est qua veraciter credimus. Chrys. dicit quòd fides est sanctissimæ religionis fundamentum. Religio (vt ait Isidorus) est appellata, quòd per eam vni deo religamus animas nostras ad cultum diuinum seruiendi vinculo. Magistraliter etiam sic describitur: Fides est virtus, qua ea quæ ad fundamentū religionis pertinēt, rectè firmiterq; creduntur. Bernard. in li. de Cōsideratione: Fides est voluntaria quædā & certa prælibatio necdū propalatæ veritatis. ¶ Et notandū quòd quatuor videntur facere ad hoc q̄ fides viua, licet sit cognitio, virtus sit. Primū est, quòd actus ipsius multùm habet à voluntate. Sicut enim ille qui multū amat aliquē, voluntarius est ad credendū bona de eo, mala verò de eo credere nō vult: Sic ille in quo est amor Dei intēsus, volūtarius est ad credendū de Deo omnia, quorum credulitatem credit esse placitā Deo: vnde sine ratione sufficienti assentit talibus. 1. Cor. 13. dicitur, quòd charitas omnia credit. ¶ Secundum est, quia cōsentit his, in quæ difficile est consentire. Vnde sicut diligere inimicū, virtutis est, cùm ad dilectionem illam meritū eius qui diligitur non iuuet, sed potius repugnet: sic consentire Deo in his quæ contra rationem videntur esse, virtutis est. ¶ Tertium est, quòd fides viua radius viuus est procedens à fonte vitæ, à sole scilicet intelligētiæ. De quo Sap. 5. Sol intelligētiæ nō est ortus nobis. Fides mortua est sicut lumē solis, quod est in locis obūbratis, non habens calorem. Fides verò viua non solum lucet, sed etiam calefacit: nec solū lumen est ostendendum, sed etiam vita mouens: scilicet ad faciendum bonum, & declinandum à malo. Cui videtur concordare quod dicit Aristotel. De Diuina scientia, quòd plus est virtus, quàm ars. ¶ Quartum est, quòd mira operatur, vt infrà patebit. Marci vltimo: Signa autē eos

qui

qui crediderint, hæc sequẽtur. Sicut impetuositas fluminis tũc primo apparet quum fluuius inuenit obstaculum: sic fidei virtuositas, cùm aliquid impugnãs habuerit. ¶ Itẽ fides sic potest describi: Fides est, digna Deo credulitas. Credulitas digna Deo est credere ei propter se, & super omnia. Vnde super illud 2. Corinth. 3. Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, dicit glo. quòd cogitare est initiũ fidei: assentire autẽ summæ veritati propter se & super omnia, est eius cõplementũ. Et notandũ, quòd licet fides viua non assentiat primæ veritati principaliter propter rationes, tamen rationes possunt esse introductiuæ ad eã. Sed postquã ipsa introducta fuerit, dicit sicut dixerũt Samaritani mulieri Samaritanæ: Iam nõ propter tuam loquelam credimus. Ipsi enim audiuimus & scimus, quia hic est saluator mundi. Ioan. 4. Augustin. in lib. de Correctione & gratia: Aliud est adiutorium sine quo aliquid non sit, & quo aliquid sit: nam sine alimentis non possumus viuere: non tamẽ afferũt alicui alimẽta, quòd viuat qui mori voluerit, quasi causa sine qua nõ sit, vel ratio nõ sit. Fides viua in anima est, vel speculum creaturarũ, vel miracula, vel rationes, vel doctrina: sed lux infusa desuper principalis causa est quod intellectus consentiat firmè in ea quæ sunt fidei. Vnde Augustin. dicit, quòd fides est illuminatio mentis ad summã veritatem. Et super illud Mar. 9. Credo Domine, adiuua meã incredulitatẽ, dicit glo. Credulitas nostra infirma est, nisi sit innixa adiutorio Dei.

Quod vna sit vera fides. Et quòd illa sit Christiana, multis argumentis ostenditur. CAP. III.

SEquitur de vnitate fidei, de qua legitur Ephesior. quarto: Vnus dominus, vna fides. Quinque verò videntur facere ad vnitatẽ fidei. Primò hoc, quòd illud de quo principaliter est fides, vnum est. Vnde super illud, Vna fides, dicit glo. Vnum & idem est quod creditur à cunctis fidelibus. Vnde fides catholica dicitur: id est, vniuersalis. Deus de quo fides est, principaliter vnus est, & non mutatur. Exod. decimo: Audi Israel, Deus tuus vnus est. Psalm. Non erit in te Deus recens. Iaco. 2. Apud quem non est transmutatio. Hieronymus: Nec fides mutatur. Tob. 2. Vitã illam expectamus, quam Deus daturus est his, qui fidem suam nunquam mutant ab illo. Secundò hoc, quòd fides est lumen infusum desuper, & non est à probabilitate rerũ quæ creduntur: ideò non diuersificatur secundum diuersitatem rerum creditarũ. Ipsa est lucerna quã Dei sapientia accendit ad recuperandã drachmam perditam. Luc. 15. glo. Drachma est numus

certæ

certæ quãtitatis habens imaginem regis. Drachma perdita est homo qui ad imaginem Dei creatus, in peccatum lapsus est. Ad eandem lucernã possunt diuersa videri, & vna fide diuersa credi. ¶ Tertiò hoc, ꝙ vna est ratio credendi in omnibus articulis, scilicet prima veritas, cui fides vna semper principaliter innititur. Credulitas quæ per rationes est, secundũ diuersitates rationum debet diuersificari: sed non sic est in fide. ¶ Quartò hoc, ꝙ natura hominũ vna, & eadem est apud omnes: ergo & naturalia hominũ eadem debent esse apud omnes: sed intellectus debet Deo de iure naturali obsequium fidei: ergo fides vna & eadem debet esse apud omnes: vnica ergo est vera fides. ¶ Quintò hoc, quòd affectiones quas affectus hominis debet Deo, eædem sunt apud omnes: ergo & eadem rationem quod debet intellectus Deo, idem erit apud omnes. Præterea affectionum causæ sunt apprehensiones præambulæ: vt timoris causa est apprehensio diuinæ potentiæ vel iustitiæ: spei causa est apprehensio diuinæ liberalitatis, vel misericordiæ: amoris causa est apprehensio diuinæ bonitatis: ergo quum affectiones istæ eædẽ sint apud omnes, & apprehensiones quæ sunt causa illarum, eædem erunt apud omnes. Apprehensiones verò de Deo in præsenti oportet esse fidei, propter paruitatem intellectus hominum, sicut prius ostensum est: ergo vera fides vna & eadem est apud omnes. Præterea aut aliquod obsequium debet Deo intellectus humanus, quod sine eius iniuria nõ possit non soluere, aut nullum. Si dicatur quòd nullum, ostenditur hoc esse falsum, per hoc quòd simili ratione nec affectus aliquod obsequium deberet Deo, nec etiam corpus: ergo Deus nõ esset Dominus verus, quum nullum seruitium deberetur ei. Præterea conqueritur Dominus de subtractione seruitij affectus, Malach. 1. Si pater ego sum, vbi est honor meus? & si Dominus ego sum, vbi est timor meus? Præterea certũ est cuilibet habenti rationem bene dispositam, quòd sine Dei iniuria non potest dici Deum nõ esse adorandum, vel venerandum, vel timendum, vel amandũ. Præterea omnis secta igne & ferro persequitur sentientes contraria fidei suæ, etiam potius, quàm fures vel raptores. Philosophus etiam dicit, eos qui dicunt deos non esse adorandos, pœna indigere. Relinquitur ergo, quòd aliquod certum seruitium intellectus debetur Deo, quod specialiter consistit in credendo illi. Aliud enim obsequium secundum intellectum, non videtur ei posse soluere vniuersitas hominum. Cogitare solum siue bonum, siue malum, non videtur meritorium esse

esse vel demeritoriũ: alioqui Deus qui omnia mala videt, pessimus esset: ergo assensus vel dissensus cogitationi aduenienti, meritum vel demeritum facit. Assensus possibilis vniuersitati hominum circa illa quæ de Deo sunt fidei est: ea autẽ quæ homo tenetur credere de Deo, non sunt infinita: sunt ergo aliqua certa quæ quilibet adultus, nisi sit mẽte alienatus, tenetur credere de Deo. Vnde Heb. 11. Credere oportet accedentem ad Deũ quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Vbi dicit glo. Sine hac fide nemo vnquam saluari potuit. Si quis tamen obiiciat, quod non est necesse eadem credi de Deo ab omnibus propter paruitatem intellectus quorundã, vel propter defectum doctrinæ vel gratiæ, sed sufficit quædam de Deo credi ab vno, & alia ab alio. Ad hoc dicendum est, quòd nullus est adultus, nisi sit mente alienatus: cuius intellectus capax esse non possit eius quod est Deum esse timendũ, honorandum, amandum, & in eo esse sperandum: & nunquam fuit mundus quin habuerit doctrinam sufficientem ad huiusmodi credenda. Vnde Gregor. loquens de parabola illa quæ est de operariis in vineam missis, Matth. 20. dicit, Paterfamilias conditor noster est, qui habet vineam vniuersalem ecclesiam, quæ ab Abel vsque ad vltimum electum qui in fine nasciturus est, quot sanctos protulit, tot palmites misit. Hic pater exiit ad excolendam vineam mane hora tertia, sexta, nona, vndecima, operarios conduxit: quia à mundi huius initio vsque ad finem ad erudiendam fidelium plebem, prædicatores mittere non desistit. Gratia etiam non deest alicui adulto sanæ mentis ad prædicta, nisi culpa eius impediat. Si quis tamen esset in loco vbi doctrinam circa talia non posset habere, verisimile est nisi culpa sua hoc impediret, occultam inspirationem ei vicem doctrinæ supplere, vel per creaturarum pulchritudinem de conditore & rectore vniuersitatis admoneri. Est igitur vna fides vera omnium verè fidelium, licet inter eos qui aliqui plura, aliqui pauciora de Deo explicitè credant. Omnes tamen parati debent esse credere Deo in omnibus, quę vel per se, vel per viros fide dignos eos docere vellet. Debent etiam omnes credere omnia illa esse vera, quæ prophetæ & alij homines spiritu Dei docti crediderunt & docuerunt. Omnes autem sectæ quantum ad ea in quibus non conueniunt cum illa & vera vnica fide, errores sunt.

Argumenta quibus fides Christiana vnica & vera ostenditur.

ILla verò vera & vnica fides, fides Christiana est: sicut multipliciter potest ostendi. Et primo miraculorum confirma-

tione. Nulla enim alia secta habet miracula ad sui confirmationem. Miracula huius fidei ab Abel filio Adam facta leguntur. De quo legitur Gene. 4. Respexit Deus ad Abel & ad munera eius. Quo modo respexit, alia translatio determinat, quæ sic habet, Inflammauit Deus super Abel & super munera eius. Ignis enim de cælo oblationem eius incendit: vt legitur factum Eliæ in Carmelo. 3. Regum 17. & in Leuit. 9. sub Moyse. Deinde subsecuta sunt miracula sub Noë, & sub Abraham, & sub aliis vsque ad legem Moysi, & in gente Hebræorum multiplicata sunt, & ab exitu Ægypti vsque ad ingressum terræ promissionis consolata sunt gentem illam, & donec gens illa deseruit hanc fidem, non deseruerunt eam miracula. Tandem cum hac fide in Apostolis miracula translata sunt ad Ecclesiam ex Iudæis & gentibus collectam. Miracula verò quibus hæc fides confirmata est, talia fuerunt, quòd solus Deus ea facere poterat: sicut fuit statio Solis & Lunæ ad spatium xij. horarum ad præceptum Iosue ministri Dei obedientę Domino voci hominis. Iosue 10. Et regressus solis tempore Ezechiæ: Esaiæ 38. Et obscuratio Solis & Lunæ in passione Domini facta, propter quam philosophi qui Athenis erant, non valentes inuenire naturalem causam illius obscurationis, inducti sunt ad hoc, vt dicerent, quòd Deus naturæ patiebatur: & constituerunt aram illi Deo ignoto, de qua Act. 17. Quis dubitat de hoc, quòd ille solus cursum solis mutare potest, qui instituit? Item notitia linguarũ data Apostolis, & illuminatio subita, quia hi qui erant idiotę docti facti sunt secundum promissionem eis factam à Christo. Ioã. 14. Paracletus autem Spiritussanctus quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, &c. Luc. 21. Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere & contradicere omnes aduersarij vestri. ¶ Item roboratio Apostolorum, qui cùm adeò debiles essent, quod Petrus qui maior videbatur esse ad vocem vnius ancillæ, dum mori timuit, vitam negauit, virtute Spiritussancti induti ex alto, adeo fortes facti sunt, vt nullum timerent. Luc. vlt. Sedete in ciuitate quousq; induamini virtute ex alto. Non timebant eos qui iam Dominum eorum occiderant. Act. 4. Non possumus, inquiunt Petrus & Ioannes, quæ vidimus & audiuimus nõ loqui. Item subiugatio mundi per paucos simplices. Bern. Licet magna & diuina planè fuerint miracula quæ Dominus gessit in terris: hoc tamen super omnia alia enituit: quòd in paucis simplicibus totum mũdum & omnem eius altitudinem sibi subiugauit. Item coniun-

ctio

ctio fidei cum ratione quasi per totũ mundum, quod est vnum trium operum mirabilium Dei, quæ enumerat Bernar. dicens, Tria opera, inquit, fecit omnipotens illa maiestas in assumptione nostræ carnis, ita singulariter mirabilia, & mirabiliter singularia, vt talia nec facta sint, nec faciẽda sint amplius super terram. Coniuncta sunt quippe adinuicem Deus & homo, mater & virgo, fides & cor humanum. Multi etiam mortui resuscitati sunt & à Christo & à fidelibus in nomine Christi. Quis autem dubitat quòd Deus solus qui homini vitam dedit, potest ei eam reddere, postquam eam amisit? Ioan. 10. Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam. Quomodo purus homo hoc posset? Posita enim anima iam non esset homo qui eam posset sumere. Cùm enim anima ponitur, homo desinit esse. Qui verò non est, se reficere non potest. In nomine etiam Christi cæci sunt illuminati, leprosi mundati, paralytici & alij infirmi insanabiles secundum naturam sanati. Quæ omnia quum Deus qui solus ea facere potuit, ad confirmationem dictæ fidei fecerit, & certissimum sit Deum nolle testificari mendacium aliquod, nec velle miraculis homines inducere in errorem, nec eos subtrahere à cultura sua, & sic diminuere gloriam suam: manifestum est, veram fidem esse fidem Christianam, quam Deus sic confirmare voluit. Nullus enim intellectus bene dispositus hoc reciperet, quòd primò veritas posset esse mendax, vel vellet esse causa erroris sibi contumelioſi. De hac testificatione dicitur 1. Ioan. 5. Qui non credit filio, mendacem facit patrem: quia non credit in testimonium quod testificatus est Deus de filio suo. Item Ioann. 5. Ego habeo testimonium maius Ioanne. Opera enim quæ dedit mihi pater vt perficiam, ea ipsa opera quæ ego facio testimonium perhibent de me: quia Pater misit me. Item eiusdem 15. Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Et eiusdem 14. Pater in me manens ipse facit opera. Non creditis, quia ego in Patre: & Pater in me est? Alioquin propter ipsa opera credite. Si quis tamen dicat miracula illa non esse facta ad fidei testificationem: patet hoc falsum esse per modum quo miracula facta sunt. Et exempli causa pauca miracula ponamus. Matth. 9. dicit Christus: Vt sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata: tunc ait paralytico, Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam, & surrexit &c. Patet ex ipsa litera miraculum illud factum esse in testimonium fidei. Et Actuum 3. dixit

Petrus claudo ex vtero matris suæ: In nomine Iesu Christi Nazareni surge & ambula. Et sequitur: Et protinus consolidatæ sunt bases eius, & plantæ, & exiliens stetit & ambulabat. Et de Dionysio Areopagita legitur, quòd cùm disceptaret cum Paulo, fortè pertransiit cæcus per viam coram eis; & statim ait Dionysius Paulo: Si dixeris huic cæco: In nomine Dei tui vide, & viderit: ego credam statim. Sed ne vtaris verbis magicis: quia fortè nosti verba quæ habent huiusmodi efficaciam, ego præscribam tibi formam verborum. Hanc, inquit, formam verborum dices ei: In nomine Iesu Christi nati de Virgine, crucifixi, mortui, qui resurrexit, & ascendit in cælum, vide. Et vt omnis tolleretur suspicio, præcepit Paulus Dionysio, vt ipse eadem verba proferret. Et in ea verborum forma dixit Dionysius cæco vt videret: & statim vidit, & confessus est Dionysius se credere. De probatione per miracula, dicit Petrus Actuum 2. Iesum Nazarenum virum approbatum à Deo in vobis virtutibus & prodigiis & signis quæ fecit Deus per illum in medio vestri, sicut vos scitis: hunc definito consilio & præscientia Dei traditum per manus iniquorum affligentes interemistis. Et Bernardus in sermone de Ascensione, ostendit Christum perfeciſſe probationem dominij sui, cùm in cælum ascendit, his verbis: Cùm Iesus se dominum vniuersorum quæ sunt in terra, & in mari, & in inferno probasset: non restabat nisi vt aëris & cælorum se Dominum probaret. Terra eum Dominum cognouit: quia ad vocem virtutis eius, cum clamaret voce magna, Lazare veni foras: mortuum reddidit. Cognouit mare, quia solidum se præbuit sub pedibus eius. Cognouit infernus, cuius ipse portas æreas & vectes ferreos confregit, & Satanam ligauit. Sic inquam qui in ore piscis cum ipso pisce staterem inuenire prædixit, procul dubio & maris, & omnium quæ in mari sunt, Dominus fuit. Qui mortuos suscitauit, leprosos mundauit, cæcos illuminauit, omnes effugauit infirmitates, Dominus omnium fuit, & eadem manu, qua fecerat quæ defecerant, reficiebat. Ad perficiendam igitur fidei nostræ integritatem restat, vt videntibus discipulis per medium aëris Dominus ascendat, & tunc probabitur, quia dominus vniuersorum es. etiam tibi profectò debebitur, vt in nomine tuo omne genu flectatur. ¶ Circa miracula verò notabile est, quod ministri Christi post passionem eius in nomine ipsius maiora miracula fecerunt quàm Christus feciſſet, sicut ipse promiserat. Ioan. 14. Qui credit in me,

me,opera quæ ego facio & ipſe faciet,& maiora horum faciet. Maius fuit,quòd ad vmbram Petri ſanabantur infirmi, Actu.5. quàm quòd ad tactũ veſtimenti eius mulier fluxum ſanguinis patiens ſanata eſt.Matt.9.Item longè fuit maius,quòd duo latrones qui veneno ſumpto mortui erant , ſuſcitati ſunt tunica beati Ioannis Euang.poſita ſuper eos. Item Dominus in Euangelio legitur tres mortuos ſuſcitaſſe : ſed de beato Andrea legitur , quòd quadraginta ſubmerſos ſuſcitauetit. Item ſancti non ſolùm viui, ſed & mortui fidem iſtam miraculis cõfirmauerunt. Et vt vno verbo dicam , quaſi vniuerſitas rerum fidem iſtam mirabiliter confirmauit. Vnde Greg.in homilia Epiphaniæ : Omnia, inquit, elementa authorem ſuum veniſſe teſtata ſunt : vt enim de his quidem vſu humano loquar,Deum hunc cæli eſſe cognouerunt , quia protinus ſtellam miſerunt. Mare cognouit , quia ſub plantis eius ſe calcabile præbuit. Terra cognouit , quia eo moriente contremuit. Sol cognouit, quia lucis ſuæ radios abſcondit. Saxa & parietes cognouerunt,quia tempore mortis eius ſciſſa ſunt. Infernus cognouit, quia hos quos tenebat mortuos reddidit , & tamen hunc quem Dominum omnia inſenſibilia elementa ſenſerunt , adhuc infidelium Iudæorum corda Deum eſſe minimè cognoſcunt,& duriora ſaxis ſcindi ad pœnitentiam nolunt : eúmque confiteri abnegant , quem elementa (vt diximus) aut ſignis aut ſciſſionibus Deum clamant. ¶Secundò poteſt oſtendi veritas fidei Chriſtianæ teſtium multitudine , omni exceptione maiore , & primò producamus in medium Ioan. Paptiſtam, qui à prophetis prædictus fuit. In Pſal. Paraui lucernam Chriſto meo.Eſa.40.Vox clamantis in deſerto &c.Et Malach.3. Ecce ego mittam Angelum meum & præparabit viam ante faciem meam. Hunc Deus miraculosè naſci fecit in mundo iſto ex ſanctis parẽtibus.Cùm Elizabeth eſſet ſterilis,& ambo proceſſiſſent in diebus ſuis.Lucæ 1.vt ferret teſtimonium Chriſto, Ioannis 1. Hic venit in teſtimonium , &c Quis dubitat de hoc quòd Deus non ideo fecit eum naſci miraculosè in mundo iſto , vt teſtimonium perhiberet mendacio. Ioannis 5. Vos miſiſtis ad Ioannem , & ipſe teſtimonium perhibuit veritati. Eius conceptio & natiuitas pronuntiata ſunt ab Angelo.Luc.1. Hic in vtero materno teſtimonium dedit Chriſto. In eodem: Ecce vt facta eſt vox ſalutationis tuæ in auribus meis , ait Elizabeth , exultauit infans in gaudio in vtero meo. Sine omni dolo fuit teſtimonium illud. Ipſe tantæ ſanctitatis fuit , quòd

Iudæi miserunt ad eum Sacerdotes & Leuitas, vt scirent ab eo virũ ipse esset Christus. Io. 1. Et credidissent ei, si dixisset se esse Christum. Io. 5. Vos voluistis exultare ad horã in luce eius, vt crederetis ipsum esse Christum. dicit Gloss. interli. Quanto magis debuerunt credere ei ferenti testimonium alij; efficacius enim est testimoniũ quod aliquis perhibet alij, quã quod perhibet sibi. Ioannis 5. Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum non est verum. Sanctitas Ioannis non solùm Christianis, sed etiam gentilibus & Iudæis nota est. Testimonium eius multùm efficax est ad confundẽdum Iudæos. Ideo post illud Psalm. Paraui lucernam Christo meo, subditur, Inimicos eius induam confusione &c. Qualiter Christus testimonio Ioannis confuderit Iudæos, habes Matthæi 21. Baptismus, inquit, Ioannis vnde erat? de cælo, an ex hominibus? & illi cogitabant intra se, dicentes: Si dixerimus, de cælo, dicet nobis, quare ergo non credidistis ei? Si autem dixerimus, ex hominibus: timemus turbam. Omnes enim habebant Ioannem sicut prophetam. De testimonio Ioannis de Christo habes Ioannis 1. Qui post me venturus est, ante me factus est. Ante, scilicet dignitate, quia prior me erat, & de plenitudine eius nos omnes accepimus. Et post: Cuius non sum dignus vt soluam corrigiam calciamenti eius. Item: Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi. Item: Vidi spiritum descendentem quasi columbam de cælo, & manentem super eum, & ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto. Et ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei. Aliud testimonium est Ioannis Euangelistæ: Vidimus, inquit, gloriam eius: gloriam quasi vnigeniti à patre. Vidimus, id est, cognouimus, per miracula, per vocem elapsam de cœlo, per Transfigurationem, Resurrectionem, Ascensionem, Spiritus sancti missionem, gloriam eius talem & tantam, vt decet vnigenitum Dei patris. Et 1. Ioannis 1. Quod fuit ab initio, quod audiuimus & vidimus oculis nostris, quod perspeximus & manus nostræ contrectauerunt, de verbo vitæ, & vita manifestata est, & vidimus & testamur, & annuntiamus vobis. ¶ Fidei nostræ testimonium dant Deus, & homo, & angelus. De primo habemus 1. Ioannis 5. Tres sunt qui testimonium dant in cælo; Pater, Verbum, & Spiritus sanctus. Et subditur: Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei maius est, secundum

cundum glossam, Pater perhibuit testimonium Christo, dicendo: Hic est filius meus dilectus. Filius in transfiguratione, ostendendo potentiam deitatis, & speciem beatitudinis. Spiritussanctus super Christum in specie columbæ descendendo,& in nomine Christi corda discipulorum implendo. ¶ Testimonium verò hominum talium fuit qui notæ fuerunt sanctitatis,mundi contemptores,nullum hominem timentes, qui veritatem fidei morte propria ausi sunt confirmare, cùm manifestum sit, quòd nullus sani capitis morte mendacium auderet confirmare. Etiam homines mendaces in morte veritatem confitentur. Etiam ipse Christus veritatem fidei morte propria confirmauit. Hoc signum speciale tanquam certissimum promittebat ipse Iudæis. Matthæi 12. & 16. Generatio, inquit,mala & adultera signum quærit,& non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus: sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus &c. cùm omnino duæ res peccatum faciant, scilicet timor & cupiditas, vt dicit glossa super illud Psalm. Incensa igni & suffossa. quæ causa posset esse mendacij in illis qui transitoria bona contemnebant,& mala lætanter sustinebant? Philippen.3. Omnia arbitror vt stercora,vt Christum lucrifaciam. Actuum 20. Spiritussanctus per omnes ciuitates protestatur mihi dicens: Quoniam vincula & tribulationes Hierosolymis me manent, sed nihil horum vereor. Si quis verò dicat sanctos noluisse decipere, sed deceptos fuisse: Quomodo potuit Christus decipi circa suum esse, cùm natura rationalis maximè habeat cognoscere se esse? Augustinus in libro de Anima & spiritu: Nihil tã nouit mens vel anima,quàm id quod sibi præsto est: nec mẽti vel animæ quicquam magis præsto est, quàm ipsa sibi: nihil ergo tantum nouit,quantum se esse. Quomodo ergo Christus decipi poterat, cùm dicebat Ioannis 8. Amen amen dico vobis,antequam Abraham fieret,ego sum. Item 10. Ego & pater vnum sumus. Item cùm naturæ rationalis per se notæ sint operationes suæ: Anima enim per se cognoscit se credere,vel intelligere,vel diligere: quomodo poterat decipi? circa illud Ioan. 8. Ego principium,qui & loquor vobis. ipse sciebat se simpliciter omnium quæ creata erant principium fuisse. Lucæ 8. Tetigit me aliquis: nam & ego cognoui virtutem de me exisse. Item quomodo Paulus circa cælestia bona decipi potuit, qui raptus est vsque ad tertium cælum: vbi audiuit arcana verba quæ non

licet homini loqui.2.Corin.1. ¶ De testimonio hominum de Christo legitur Actuũ 10.Nos testes sumus:ait Petrus,omnium quæ fecit Iesus in regione Iudæorum & Hierusalem, quem occiderunt suspendentes in ligno.Hunc Deus suscitauit tertia die, & dedit eum manifestum fieri non omni populo, sed testibus pręordinatis à Deo,nobis qui mãducauimus & bibimus cum illo, postquàm resurrexit à mortuis, & præcepit nobis prædicare populo,& testificari quia ipse est qui constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum. Huic omnes prophetæ testimonium perhibent,remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum.Testimoniũ verò istud tam citò Deus confirmauit.Vnde subditur:Adhuc loquẽte Petro verba hęc,cecidit Spiritussanctus super omnes qui audiebãt verbum. Testimoniũ Petri de Christo habes similiter Mat.16. Tu es Christus filius Dei viui:Et Ioãnis 6.Ait Petrus:Nos credimus & cognouimus:quia tu es Christus filius Dei viui. ¶ Fidei nostræ testimonium dedit Angelus in Christi Conceptione.Lucæ 2.Item in eius Natiuitate.Lucæ 22. Ecce Angelus Domini stetit iuxta illos &c. Et post: Ecce euangelizo vobis gaudium magnum. Item, & facta est cum Angelo multitudo militiæ cęlestis exercitus.Item in resurrectione.Matthęi,Marci,& Lucæ vltim.Ioan.penulti.Item in Ascensione. Actuum 1. ¶ Fides ista testimonium habet,& à domesticis,& ab extraneis. Exod.8.Magi Pharaonis deficientes, in tertio signo compulsi sunt confiteri,Digitus Dei est hic. Deuteronom.32.Non enim est Deus noster vt dij eorum,& inimici nostri sunt iudices. Et Matthæi 9.Videntes turbæ Christum mirabilia operantem,dixerunt:Nunquam sic apparuit in Israël.Et Ioannis 9.Illuminatus cæcus à natiuitate, dixit: A seculo non est auditum quòd quis aperuit oculos cæci nati. Et Ioannis 11. Ipsi pontifices & Pharisæi dixerunt: quid facimus? quia hic homo multa signa facit:si dimittimus eum sic,omnes credẽt in eum.Et Iosephus,qui semper fuit Iudæus sapientissimus in veteri legẽ,qui captus fuit in vltima captiuitate Hierusalem facta per Titum & Vespasianũ,tale testimoniũ dedit Christo:Fuit eisdem temporibus Iesus, sapiens vir, si tamen eum virum dicere fas sit. Erat enim mirabilium opetum effector, & doctor eorũ qui libẽter quę ventura sunt audiunt,& multos ex gẽtibus sibi adiũxit.Christus hic erat.Item post crucem his qui ab initio eũ dilexerant,apparuit eis iterum visus secundũ quod prophetæ vel hæc vel alia de eo futura prædixerãt. Sed vsque in hodiernum

diem

diem Christianorum qui ab eo dicti sunt,& nomen perseuerat & genus. ¶ Hodie etiam fidei nostræ aliæ sectæ testimonium perhibent eam post suam aliis præferendo. Vnde cum testimonium quod pro se perhibent,nullũ reputemus:testimoniũ eorũ quod alicuius valoris est,pro fide nostra est. Item nobiles Philosophi in his quę de Deo noscibilia sunt,fidei nostrę testimonium perhibẽt: vt circa hoc,ꝙ vna sit prima causa,& ꝙ æterna sit summæ potentiæ,summæ sapientiæ,summæ bonitatis. Vnde quantum ad ista fides nostra ex intimis Philosophię sumpta est disciplinis,iuxta verbum Boëtij in procemio libri de Trinitate. ¶ Fidei etiam nostræ testimoniũ perhibet vniuersitas creaturarũ,quantũ ad ea quæ de Deo cognoscibilia sunt. Hoc enim ꝙ vnus est mũdus,attestatur ꝙ vnus sit Deus. Accedat quę cunq; vis creatura,& faciat aliũ mundũ tantũ,& talẽ qualis est iste mũdus,& dicã,Quia Deus est. Perpetuitas creaturarũ attestatur æternitati creatoris,cũ omnis causa potẽtior sit suo effectu. Magnitudo verò eius potẽtiæ,pulchritudo sapientiæ,vtilitas creaturarũ bonitati. ¶ Tertiò,potest ostẽdi veritas fidei nostrę per hoc quòd reuelationes,& prophetias habet. Reuelationes habuit ante legem : vt sub Noë,Abraham, & Iacob,vt patet ex lib. Genesis, quæ multiplicatæ sunt lege susceptа. Num. 12. Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei , vel per somnium loquar ad eum. at non talis seruus meus Moyses,qui in omni domo mea fidelissimus est: ore enim ad eos loquor ei. Deuteronom. 4. Non est alia natio tam grandis quæ habeat deos appropinquantes sibi , sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Psal. Nõ fecit taliter omni nationi &c. Et Baruch 4. Beati sumus Israël : quia quæ placent Deo,nobis manifesta sunt. ¶ Prophetiæ quas habet fides nostra multum confirmant eã. Vnde cũ Ioannes Baptista misisset discipulos ad Christum ad certificandum eos de Christo, Matth. 11. Dominus certificauit eos ostendendo prophetiã esse impletam quam prædixerat Esaias de aduentu eius. Esaias 35. Deus ipse veniet , & saluabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum , & aures surdorum patebunt. Tunc saliet sicut cerνus claudus , & aperta erit lingua mutorum. Vnde ait Dominus discipulis Ioannis : Euntes renuntiate Ioanni quæ audistis & vidistis,cæci vident,claudi ambulant &c. Item Esaiæ 41. Dicit Dominus ad deos non veros , Annuntiate quæ ventura sunt in futurum,& sciemus quia dij estis vos. Reuelationes & prophetiæ cum hac fide translatæ sunt in ecclesiã collectam ex

gentibus: vt patet in reuelatione illa excellenti, de qua 2.Corint.12.quæ Paulo facta est vsque ad tertiũ cęlũ rapto. Et in Ioanne, cui reuelata sunt tot mysteria, quæ in Apocal. continẽtur. Iudæi verò modo nõ habent reuelationes vel prophetias, quia hanc fidẽ deseruerunt. ¶ Quartò per hoc, quòd fides nostra dignissima de Deo sentit. Augu. Prudentum est æstimare & fidelium quæ sit fides purior & maiestate Dei dignior. Aliæ sectæ malè sentiunt de Dei omnipotentia: sicut qui negant Deum posse corpora nostra suscitare, vel naturã nostram potuisse sumere. Alij de eius bonitate, vt qui negant lapsos in peccatum per pœnitentiam posse redire ad Deũ. Alij de eius iustitia: vt qui negant Deum vindicaturũ peccata: aut qui dicunt eũ saltẽ non vindicaturũ æternaliter. Fides verò nostra omnipotentiã Dei prædicat, & summã eius sapientiam & bonitatẽ. ¶ Quintò per hoc quòd fides nostra de homine probabiliora sentit, & quę magis deceant creaturã rationalẽ. Dicit enim eum ad imaginem Dei creatum. Genesis 1. Creauit Deus hominem ad imaginẽ & similitudinem suam. Ad similitudinem etiam Dei monet viuere. Ephesi. 5. Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi. & ad gloriam similẽ diuinæ gloriæ promittit peruenire. 1. Io. 3. Charissimi nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit nobis quid erimus. Scimus quoniã cum apparuerit, similes ei erimus. Gens Iudæorum & gens Mahometi sentiũt indigna de Dei magnificentia, dum gens Iudæorũ sperat solam affluentiam tẽporalium à Deo, & gens Mahometi solas delicias corporales quantum ex promissione legis corũ. Vtraque autẽ spes dicta videtur esse hominũ, qui in vanum acceperunt animas suas. & ferè est brutalis. Cùm anima inuisibilis sit, bonis inuisibilibus remunerãda est: nec natura rationalis bonis se inferioribus beata fieri potest. Aug. Beata vita inuenitur: cũ id ꝙ est hominis optimũ, & amatur, & habetur, quod deterius esse quàm ipse homo non potest: quisquis ꝙ seipso deterius est, sequitur, fiet ipse deterior. ¶ Fides etiã Christiana hominem ad maiorẽ perfectionem perducit, quantum ad Deum, & quantum ad proximũ: quãtum ad Deũ, quia de Deo prædicat quæ maximum timorẽ Dei nobis incutiũt, & ad spem maximè erigunt, & Dei amorẽ in nobis maximè accendũt. Ostẽdit enim districtissimam iustitiam Dei in rebelles ipsius, & vindictam æternam miræ acerbitatis, quod efficacissimum est ad timorem incutiendum. ¶ Item ostẽdit liberalitatem Dei qua filio proprio propter nos nõ pepercit, propter quod nullus locus desperationis in nobis relinquitur.

Roma

Romano.8.Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non cum illo omnia nobis donauit? Item beneficium redemptionis, quod est maior ignis ad accendendum cor nostrum, quàm esset totus mundus ad accendendū corpus nostrum,si totus arderet, cordibus nostris immittit amorem: quid magis idoneum ad incendendum & inflammandum diuinum amorem in nobis? Non accenditur melius ignis quàm igne: nec est maior ignis spiritualis amore quo filius Dei amauit nos.Io.15.Maiorem hac dilectionem nemo habet,quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis: quantum ad proximum: quia dilectionem iubet ad inimicos extēdere,& nostra proximo cōmunicare: & si necesse est,etiam animā pro eo ponere. Matt.5. Diligite inimicos vestros,benefacite his qui oderunt vos &c.1.Io.3.Qui habuerit substantiam mundi huius,& viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo,quomodo charitas Dei manet in eo? In eodē:In hoc cognouimus charitatem Dei:quoniam ille animam suam pro nobis posuit,& nos debemus pro fratribus animas ponere. ¶ Sextò per successum quem habuit populus qui hanc fidem susscepit,dum secundum eam vixit,& deiectionem ipsius: vel dum fidem istam deseruit, vel dum secundum eam non vixit. Vt enim omittamus de aliis, quis sufficeret narrare nobiles triumphos quos habuit populus iste in paucis vincens infinitos?iuxta promissionem domini.Leuit.26.Si in præceptis meis ambulaueritis &c.persequemini inimicos vestros,& corruent coram vobis:persequentur enim de vestris quinque centum alienos, & centum ex vobis decem millia.Quando autem male se habebant in fide,vincebātur.Leuit.26. Quòd si nō audieritis me,nec feceritis omnia mādata &c.corruetis corā hostibus vestris,& subiiciemini his,qui oderunt vos.Fugietis nemine persequente.Et paulò pòst:Terrebit vos sonitus folij volātis &c.Et Iosue 7.Non poteris stare coram hostibus tuis,donec deleatur ex te qui contaminatus est hoc scelere. Deuteron. penul.Beatus es tu Israël,qui similis tui populo,qui saluaris in Domino? scutum auxilij tui,& gladius gloriæ tuæ Deus tuus. Item Iudi.5.Deus coram pugnauit pro eis,& vicit,& non fuit qui insultaret populo isti,nisi quando recessit à cultura Domini dei sui.Quotiescunque autem prēter ipsum Deum suum alterum coluerunt,dati sunt in prædam, & in opprobrium, & in gladiū.Quotiscunque autem pœnituerunt se recessisse à cultura Dei sui,dedit eis Deus cæli virtutem resistendi. Quum igi-

rur

tur fides Christiana tot habeat veritatis suæ argumenta, inexcusabiles sunt tot argumentis nolentes acquiescere, & meritò punietur. Valde incredulus est, cui tot testimonia facere fidem non possunt. Valde ponderosus est vel valde debilis, quem tot appodiationes sustentare non sufficiunt. Nec mirum si offenditur prima veritas, quando tot pignoribus signorum vel aliarum probationum ei non creditur, cùm paucioribus testibus crederetur vni Iudæo vel Saraceno. De punitione in fidelium, legitur Deuteron. 18. Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui, &c. Qui autem verba eius quæ loquetur in nomine meo audire noluerit, ego vltor existã. Quod verbum assumit Petrus Act. 3. dicens: Omnis anima quæ non audierit prophetam illum, exterminabitur de plebe. Eiusdẽ 4. Non est in alio aliquo salus, nec nomen est aliud sub cœlo datum hominibus in quo oporteat nos saluos fieri. & Io. 3. Qui non credit, iam iudicatus est: quia non credit in nomine vnigeniti filij Dei. Hoc autem est iudicium, id est, causa damnationis, dicit August. quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines tenebras magis quàm lucem. & eiusdem 8. Si non crediderit is quia ego sum, moriemini in peccato vestro. Et eiusdem 15. Si non veniſſem, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent: nunc autem excusationem nõ habent de peccato suo. Esa. 69. Gens, & regnum quod nõ seruierit tibi, peribit. Matt. vlt. Qui non crediderit, condemnabitur. Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei. 1. Cor. 14. Ignoràns ignorabitur.

De commendatione Fidei. CAP. IIII.

SEquitur de cõmendatione Fidei. Notãdum ergo quòd fides Deo multũ placet, diabolo displicet, homini multum prodest. de primo Eccle. 1. Beneplacitum est Deo fides & mansuetudo. Hæ duæ virtutes multum placẽt Deo in homine: quia fides Deo subiicit intellectum, mansuetudo affectũ: vnde Dominus hominem mansuetum & fidelem diligit quasi suum. Fides adeò placet Deo quòd sine ipsa nihil placet ei. Hebræ. 11. Sine fide impossibile est placere Deo. Omnes infideles filij iræ sunt. Vnde Io. 3. Qui incredulus est filio, nõ videbit vitam æternam, sed ira Dei manet super ipsum. Oculi diuinæ misericordiæ non respiciunt nisi vbi est fides. Vnde propitiatorium non excedit aream. Exo. 25. Arca significat populum fidelem quẽ propitiatio diuina non excedit. Remissio enim peccatorũ non est extra fidem Eccles. Hier. 5. Domine oculi tui prospiciunt fidem. Vbi

amor

amor,ibi oculus.Io.6.Hoc est opus Dei,vt credatis in eum quē misit ille. Crelere in Deum est speciale opus Dei; & quia Dei donum,& quia Deo valde acceptum:nec mirū si multū placeat Deo fides, quum ipsa primū obsequiū faciat Deo. Signū huius placentiæ est hoc,quòd Deus tantum facit pro fide.Matt.8.Vade,dixit Iesus Centurioni, & sicut credidisti, fiat tibi, Hieron. Cuique sicut credit, ita fit.Fides Deo placet etiam sine sacramentis:vt patet in Abraham,qui ante sacramentū Circuncisionis per fidem Deo placuit. Gen.15.Credidit Abrahā Deo, & reputatum est ei ad iustitiā. Sacramēra verò sine fide Deus quasi non reputat.Galat. 5. In Christo Iesu neque circūcisio aliquid valet neque præputium:sed fides quæ per charitatem operatur, Fides porta est per quam princeps vniuersorum intrat ad cor hominis. Ezech .46. Sine ea nō videtur dominus dominiū habere in corde,quū non habeat ibi ingressum. Ipsa est porta aurea per quā intrauit in mentē virginis lux & decus vniuersæ fabricæ mūdi.Prius enim intrauit filius Dei in mentē virginis, quā in ventrē.Luc.1. Beata quæ credidisti:quia perficiētur in te quę dicta sunt tibi à Domino.Aug.in li.de Virginitate:Beatior fuit Maria percipiendo fidē Christi,quam concipiendo carnem Christi.Materna propinquitas nihil Marię profuisset, nisi felicius Christū corde quā carne gestasset. Porta fidei morti & authori mortis clausa est:nec infernalis exercitus prævalebit aduersus eā.Vnde super illud Mat.16. Et portę inferi:dicit gl. Qui intimo cordis amore fidem Christi percepit, quicquid ingerit extrà,facilè vincit.Hęc porta sanguinē agni debet habere & in superliminari & in vtroque poste, ne exterminator menti noceat. Exo.c.12.Superliminare tinctū debet esse sanguine Christi,vt intuitu humilitatis Christi & passionis eius mēs superbiā caueat.In vtroque etiā poste debet esse sanguis agni,vt exēplo Christi,nec aduersa mēs timeat,nec prospera cōcupiscat. ¶ Fides porta est tabernaculi , scilicet militantis Ecclesiæ, vbi hostia offerenda est Leuit.17. Homo quilibet de domo Israël,qui occiderit bouē,aut ouem,siue caprā,in castris,siue extra castra, & nō obtulerit ad ostium tabernaculi oblationē Domino,sanguinis reus erit. Nec mirum si fides valdē est Deo grata:quia sine fide Deus non colitur,quū de eo nō cognoscatur quare timendus sit,vel amandus,vel obsequio honorādus. ¶ Fides thesaurum abscōditum regni cælestis quem daturus est Dominus seruientibus sibi hominibus ostendit.Fides primum Dei hostē, scilicet sensum humanum occidit.Hostis iste in sapientibus huius

ius mũdi est fortissimus hostis Dei, qui significatus est per cinifes, quorũ plaga non legitur curata. Exod. 8. Cinifes de puluere terræ eductι, argumenta sunt philosophorum de subtili terreno sensu prodeũtia, qui oculum fidei lædunt. Vnde glo. Orige. Hoc animal corpus cui insederit acerbissimo terebrat stimulo, vt quem volantem videre quis non valet, sentiat stimulãtem. Hoc ergo animal arti dialecticæ comparatur, quæ minutis & subtilibus verborum stimulis animas terret. & tãta calliditate circunuenit, vt deceptus non videat, nec intelligat vnde decipiatur. Hæc plaga non curatur. Idola enim philosophorum remanserunt, quum idola gentiũ destructa fuerunt, vt ait quidã. Fides intellectum captiuat in seruitium Christi 2. Corin. 10. In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequiũ Christi. Fides in arce mentis, scilicet in intellectu insigne regium ponit, scilicet filium in cruce pẽdentem de morte, & de mortis authore triumphantem. ¶ Item fides matrimonium inter animam & Deum initiat. Osee 2. Sponsabo te mihi in fide, quod charitas consummat 1. Corinth. 6. Qui adhæret Domino, vnus spiritus est cum illo. ¶ Fides est velut anulus argenteus positus in digito sponsæ. Ornamentum enim est à Christo datum rationi, quæ per digitũ intelligi potest; quia discretiua est. Anulus nec excedere debet, nec excedi: sic fides nec excedere debet, nec excedi. Nõ enim debet Christo attribuere alter quid, quod eius non sit: nec de eo negare quod ipsius sit. In argento verò intellige quòd fides cãdore puritatis & luce salutaris veritatis debet resplendere, & suauitate synceræ confessionis debet resonare. Argentum enim candidum est & resonat. ¶ Item fides virginitas est, meatis intellectũ à corruptione erroris seruãs, & vndique protegens, sicut anulus digitũ cingit ex omni parte. ¶ Fides quantum proprio sensui detrahit, tantum intellectum diuini sensus capacem facit: sicut Sapiens dicit de propria voluntate, quòd tantum virtuti adiicies, quantum propriæ volũtati detraxeris. Qui vult venire post Christum, debet abnegare semetipsum: iuxta verbum Domini Matth. 16. & quantum ad propriũm sensum, & quantum ad propriam voluntatem.
¶ Fides primogenita est inter virtutes: ideo merito à Deo benedicta. Beati qui non viderunt, & crediderunt. Ioan. 20. & Lucæ 16. Beati oculi qui vident quæ nõ videtis quod de visu fidei intelligendum est. Galat. 3. Qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abrahã: propter prædicta nõ est mirum, si fides Deo placet. ¶ Diabolo verò multum displicet: nec mirum, quũ ipsa ei

cultum & honora,qui ei in mundo exhibebatur,abstulerit:ipsa diabolũ expulit ab hominibus,& quantũ ad animas,& quantũ ad corpora. Act.15.Fide purificans corda eorum. Marc.vlti. Signa autem eos qui crediderint hæc sequentur.In nomine meo dæmonia eiicient:hæc est quæ diabolo resistit.1. Petr.vlti. Cui resistite fortes in fide. Ipsa est scutũ, ignea tela inimici extinguẽs. Ephes.6.In omnibus sumentes scutũ fidei,in quo possitis omnia tela inimici ignea extinguere.Ipsa est lorica totum hominem interiorem à diabolo protegens.1. Thessal.quarto : Sobrij simus induti loricam fidei.Ipsa caput serpentis infernalis, quod est error vel infidelitas,conterit.Gen.3. Ipsa conteret caput tuum.Eccle.25. Non est caput nequius super caput colubri. Sicut caput noui hominis fides , scilicet diligentissimè custodiendum est,secundum illud Matth. capit.decimo:Estote prudentes sicut serpentes : sic ad destruendum caput serpentis infernalis,scilicet erroré, maximè est conandũ. Et in primo peccato angeli,& in primo peccato hominis error videtur fuisse. Esaiæ 14.Ero similis Altissimo.Gene. 3. Nequaquã morte moriemini. Scit enim Deus &c. Fides diabolum de arce mentis expellit , ponens ibi vexillum Christum in cruce pendentem. quod multũ diabolo displicet. Quum enim superbissimus sit, multum displicet sibi , quum ab arce mentis expellitur & cum vexillum illud exosum ei sit,eò quòd in cruce deuictus fuerit, hoc vexillum timet hostis sciens adesse regis præsentiam.Non enim dat regale vexillum exercitui,nisi rex præsens fuerit.Videns ergo illud,de victoria desperat:sciens se contra regem dimicare. Item quia diabolus in cruce deuictus fuit, multum timet crucem. Bernar. Nullus dæmon propè stare poterit,vidẽs gladiũ in quo deiectus est:crucem scilicet. ¶ Fides lux est,valde exosa latroni infernali.Io.3.Qui male agit,odit lucem. Iob 34.de latronibus:Quum subitò apparuerit aurora, arbitrantur vmbram mortis. Ipse est vt falsus mercator volẽs homines decipere:ideò tenebras quærit. Et est velut deformis adulter,qui non vult se ad lucẽ ostendere.Iob 24.Oculus adulteri obseruat caliginem. ¶ Fides oculus est quem coruus infernalis multum quærit eruere:sicut coruus visibilis primò currit ad oculum cadaueris. Nec mirum,quum fides diabolum & eius insidias detegat. Sine fine hostis inuisibilis nõ videtur:& ideò non cauetur. Oculum fidei diabolus seruientibus sibi velat , ne videant quò ducantur,sicut solent oculi velari his qui ducuntur ad patibulum. Quidam senex dicit in vitis Patrum: quando operiuntur

oculi

oculi animalis,tunc circuit ad molendinum, alioquin non ambulat in circuitu molæ, sic diabolus si operuerit oculos mentis, in omne peccatum humiliat hominem. Iudic.16.Sampson erutis oculis ad molam circuit.Fides est oculus dexter animæ, quo amisso homo ad pugnã inutilis est:ideò hostis inuisibilis fidem multum conatur destruere.1.Reg.11. In hoc feriã vobiscum fœdus,vt eruam omnium vestrum oculos dextros. Cuius intentio erat,quòd dextris oculis erutis, quum operirentur sinistri scuto,ipsi inutiles fierent ad pugnã. ¶ Fides diabolo non cessat contumeliam facere, ipsa ostendit eum nullius creaturæ dominũ esse,& authorem totius mali,& propter culpam suam iam iudicatũ.Ioan.16.Princeps mundi huius iam iudicatus est: ideò non est mirum,si fides multum exosa est diabolo. ¶ Fides est valde vtilis homini:ipsa est lux tenebras infidelitatis expellens:vbi fides nõ est,tenebræ sunt.Exod.10.Factæ sunt tenebræ horribiles in vniuersa terra Ægypti. Et subditur : Vbicunque habitabant filij Israël,lux erat. ¶ Fides inter opera creationis prima est,in minori mũdo, homine scilicet:sicut lux in maiori mundo prima fuit.Genesi.1. Post creationem cæli & terræ, subditur:Fiat lux,&c. ¶ Fides cõlumna nubis est de Ægypto tenebrarum errorum intellectum potenter educens.Exod.13. Fides columna est fulciens cor hominis. Vetus enim homo qui per ea significatus est,habet caput tremulum:& oculos caligãtes:sed fides viua,& oculum intellectus illuminat,& cordi vacillanti fulcimentum præstat. Est enim fides fida & salutaris credulitas.Bern.in 5.lib.de consideratione.In his quæ fidei sunt omnino cauenda est confessio, ne aut incertum opinionis fides figat,aut quod firmum fixumq; est,fidei opinio reuocet in quæstionem.Opinio enim si habet assertionem,temeraria est:fides si habet hæsitationem,infirma est. ¶ Et notãdum quod columna illa ex parte filiorum Israel lucida erat:ex parte verò Ægyptiorum,tenebrosa:sic fides fidelibus lux est,quam infideles tenebras reputant:maximè quantum ad ea quæ pertinent ad incarnationem filij Dei , & liberationem generis humani. Ipsi sunt quasi noctuæ lucem reputantes tenebras. Esaiæ 5.Væ qui dicitis bonum malum,& malum bonum:ponentes lucem tenebras , & tenebras lucem. Fides videtur eis stultitia , quum tamen sit vere sapientia. 1. Corinth.1.Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus. Fides est, lucerna , ad quam in nocte vitæ præsentis ambulatur.2.Corinth.5.Per fidem ambulamus, & non per speciem. Augustinus in lib.de Fide , ad Petrum : Si qui

quis nõ ambulauerit per fidem, non perueniet ad ſpeciem. ¶Fides cæteris virtutibus lumẽ miniſtrat. Ipſa eſt ſtella matutina, ſolem iuſtitię & intelligentiæ præueniens. Per eam oritur dies gratiæ, quẽ ſequetur dies gloriæ. Ipſa eſt ſtella cardinalis nauigantibus per mare huius mũdi, portam oſtendens & patriam. ipſa eſt ſtella reges ſpirituales ad Saluatorem adducẽs. Matt. 2. Ipſa eſt prima gemma in corona intellectus, quæ ex quinque luminibus fabricatur. Corona intellectus eſt lumẽ ſalubris cognitionis. Iob 31. Librum ſcribat ipſe qui iudicat, vt in humero meo portem illum, & circundem illum quaſi coronam mihi. ¶A ſole intelligentiæ quaſi quinque radij luminis viui fluunt ſuper intellectum noſtrum: ſcilicet lumen fidei, cõſilij, prudentiæ, intellectus, & ſciẽtiæ. Diuerſitas verò horum luminum videtur ſic poſſe oſtendi. Anima ad tria habet cõparationem: ſcilicet ad principiũ à quo eſt, ſcilicet ad Deum: & ad opera, quorum ipſa eſt principium: & ad ea quæ dant ei occaſionem, vt ſit principium eorum, inſtruẽdo ſcilicet eius intellectum, vel mouendo affectũ ſiue voluntatem. Signa naturalia vel poſitiua intellectum inſtruunt: bona & mala inquantũ talium, talia mouent affectum. Fides eſt lumen illuminans intellectũ circa principium, à quo eſt anima, oſtendens ei Dei maieſtatem, & iuſtitiam, & miſericordiam Dei in creaturas rationales. Donum vero cõſilij & virtus prudẽtiæ illuminat animũ circa opera quorum ipſa eſt principium. Ad cõſilium pertinet deliberare an aliquid ſit faciendum. Ad prudentiam verò pertinet prouidere, vt opus fiat eo fine quo debet, & veſtire illud aliis debitis circunſtantiis: prudentia verò prouidere debet vt opus agenti ſit fructuoſum, Deo gratum, proximo lucens per bonum exemplum. Et ſicut alterius ſcientiæ eſt cognoſcere an expediat aliquem ſanari, alterius verò cognoſcere qualiter aliquis ſit ſanandus, quia primum pertinet ad theologiam, ſecũdum ad medicinam: ſic aliud lumen eſt donum cõſilij quàm prudẽtia. Donum verò ſcientiæ propriè pertinet ad bonum & malum, inquantum mouent affectum noſtrum. Vnde à tali materia denominatur. Gen. 2. Cùm dicitur lignum ſciẽtię boni & mali. Et eiuſdem 3. Eritis ſicut dij, ſciẽtes bonum & malum. Ad hoc donum pertinet cognoſcere deceptiones, quas bona præſentia, & mala quæ non ſunt vera bona, vel vera mala faciunt hominibus. ¶Tripliciter fallunt homines bona temporalia. Primò, quia faciunt eos credere quòd ipſa habeãt ſuauitatem veram & magnam, cùm aliter ſit. Sic fallũtur voluptuoſi. Eccle. 7. Inueni amariorem mor-

te mulierem,hæc muliet voluptas carnalis est, & temporalis. Secundò faciunt credere ꝙ in eis sit copia,cum in veritate exinaniãt possessores suos Luc.1.Diuites dimisit inanes. Tertiò faciunt credere,ꝙ sit honor,quod est ignominia. Luc. 16. Quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum. Propter has deceptiones cupiunt homines non vera bona pro veris bonis. Fugiunt etiam mala pœnæ præsentis,quæ non sunt vera mala, pro veris malis,quæ sunt mala culpæ & mala futura.Ad donũ verò intellectus pertinet cognoscere signa naturalia & positiua,scilicet creaturas quæ sunt quasi libri naturales, & sacramenta,quæ sunt quasi signa positiua,& situs, & formas,& ornatus ecclesiarũ,& ministrorum,& habitus religiosorum,& similia,inquantum pertinent ad salutem animarum.Quæ significatio præcipuè est ratione similitudinis.Verbi gratia: Homo per terrã significatur ratione similitudinis, vt intelligat homo se ad modum terræ esse sterilem,nisi excolatur, & quòd super nihil tẽporale debet esse fundatus:sed Deo inniti, & quòd desuper irrigari debet rore gratiæ & pluuia doctrinæ. ¶ Item fides est initiũ vitæ spiritualis.Per fidem enim habitat Christus in cordibus nostris.Eph.3.Qui vita est,vt ipse ait Io.14.Et sicut vnumquodque vitium mors spiritualis est:sic vnaquæque virtus vita est.Vnde dicitur Rom.7. de prudentia spiritus ꝙ vita est. ¶ Fides vita est intellectus.Est enim viuus radius à vero sole procedens,sufficiens ad producendum fructum boni operis, sicut arbor viua fructus ex se producit. Ipsa etiam est causa residui vitæ spiritualis.Ipsa causa amoris est, qui dicitur vita animæ.Vnde super illud Gal.5.Fides quæ per dilectionem operatur:dicit gloss.Opus fidei dilectio est. Bernard. ad fratres de Monte Dei:Vita animæ amor Dei. Hunc fides concipit, spes parturit,Spiritussanctus format & viuificat,lactat lectio,meditatio pascit,oratio cõfortat,& illuminat.Amor Dei dici potest vita:quia opera bona ideò sunt Deo accepta & remuneratione digna,quia ex amore Dei processerunt, & in hoc attendi potest vita eorũ.Fides ergo causa est dilectionis, & per dilectionem causa est operum.Vnde ipsa est prima pars vitæ gratiæ,& causa totius residui vitæ.Ideò bene dicitur Rom.1.& Hebr.10. quòd iustus ex fide viuit. Et Gal. 2. in fide viuo filij Dei. Vita etiam gloriæ ex fide erit.1.Io.5.Vitam habebitis æternam, qui creditis in nomine filij Dei. Extra fidẽ nihil viuit:in mari mortuo nihil viuere potest,sed ante faciẽ fidei ibit mors. Habac.3. Ipsa est lux quæ oritur his qui sunt in vmbra mortis,&c.Esa.9.

Habit

Habitantibus in regione vmbrę mortis,&c. ¶Ante faciem eius ibit triplex mors. Prima mors culpæ. Prouerb.5.Per misericordiam & fidē purgantur peccata.Galat.2,Ex operibus legis non iustificatur homo,nisi per fidem Iesu Christi.Roma.1.Iustificati igitur ex fide,&c.Actuum 10.Huic omnes prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum.In hoc omnis qui credit iustificatur.Secunda est mors temporalis,quæ in portam vitę æternæ per fidem conuertitur.August.13. libro de Ciuitate Dei : Tantam Deus fidei gratiam præstitit , vt mors quam constat vitæ esse contrariam, instrumentū fieret per quod transiretur ad vitam. Ioan.11. Qui credit in me etiam si mortuus fuerit,viuet. Intell. Credens etiam mortuus viuit, sicut non credens etiam viuus mortuus est.Tertia mors æterna.Vnde Ioā.11.Omnis qui viuit,& credit in me, non morietur in æternū. ¶Item fides est initium salutis humanæ,vt dicit Augu. Et causa totius salutis est aspectus ille Christi in cruce exaltati,qui sanat à morsu serpentum infernalium.Ioan.3. Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto:ita exaltari oportet filiū hominis:vt omnis qui credit in eum,non pereat,sed habeat vitam æternam. Hoc significatum est Numeri 21.Roma.10.Si confitearis in ore tuo Dominum Iesum Christum,& in corde tuo credideris,quia Deus suscitauit eum à mortuis, saluus eris. ¶ Fides est fundamentum omnium bonorum:vt dicit August.Vnde videtur ruinam quærere,qui sine ea vult ædificare.Romano.11. Tu autem fide stas. 1.Corinth.16.Vigilate & state in fide,Eccles.2.Qui timetis Dominum,credite illi, & non euacuabitur merces vestra. Esaiæ 7. Si non credideritis, non permanebitis. In fide stabile est ædificium,cum fides in aliquo destruitur,funditus bonum in eo destruitur.Seneca: Nihil retinet qui fidem perdidit.Qui sine fide est, omni vero bono vacuus est. Vnde de quodam Iudæo , qui propter defectum hospitij in templo Apollinis iacebat, dæmones qui ibi conuenerant requisiti à magistro suo, quis ibi iaceret:Responderunt,Vah vah,vas vacuum,sed signatum,vt refert Gregorius in dialog. Ille non habebat fidem Christianam:sed sibi in nocte impresserat signū crucis,quia viderat Christianos sic facientes : vnde cùm non haberet veram fidem,vacuus erat omni bono. ¶Item fides est radix omnium bonorum. Cæteræ virtutes sunt radices suorum operum:sed ipsa est radix cæterarum virtutum. Si hæc radix auellatur,cæteræ virtutes arescūt. August.super Ioan.Sicut in radice arboris nulla prorsus appa-

ret ſpecies pulchritudinis & decoris : & tamen quicquid eſt in arbore pulchritudinis & decoris,ex illa procedit:Sic ex fidei humilitate, quicquid meriti,quicquid vel beatitudinis anima ſuſceptura eſt,procedit. Item Gregorius : Sicut rami ſine radice virtutis areſcunt:ita quælibet opera, licet bona videantur,nulla ſunt ſi à fidei ſoliditate diſiunguntur. ¶Fides hominem filium Dei efficit.Gala.13.omnes filij Dei eſtis per fidem.Ioan.1. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri,&c. 1.Ioann.5. Omnis qui credit quoniam Ieſus eſt Chriſtus , ex Deo natus eſt. Auguſtinus de fide ad Petrum : Sine fide nemo poteſt ad filiorum Dei numerum peruenire. ¶Fides eſt quæ viam oſtendit regni. Vnde Auguſtinus ſuper illud Romanorum 3. Arbitramur hominem iuſticari per fidem.Bona ante fidem inania ſunt: ita enim mihi videntur eſſe vt magnæ vires & curſus celerrimus præter viam. Nemo ergo computet verè bona opera ſua ante fidem : vbi fides non erat , verè bonum opus non erat : bonum enim opus intentio facit , intentionem fides dirigit. Idem de fide ad Petrum : Sne fide omnis labor hominis vacuus eſt. Tale quippe eſt, vt ſine vera fide quiſque velit Deo placere:quale ſi quiſque tendens ad patriam in qua ſcit ſe bene victurum, relinquat iteneris rectitudinem , & improuidus ſectetur errorem quo non ad beatam vitam perueniat , ſed in præcipitium cadat , vbi non gaudium perueniẽti detur , ſed cadenti interitus inferatur. Idem : Si bona videbantur antequam crederes, currebas quidem : ſed præter viam currendo, errabas potius quàm perueniebas. ¶Item fides videtur eſſe mater cæterarum virtutum genitura:vt tangit glo.interli.ſuper illud Matt. 1.Abraham genuit Iſaac, &c. ¶Item fides habet primum congreſſum in bello ſpirituali : ſecundum illud Prudentij : Prima petit campum dubia ſub ſorte duelli , Pugnatura fides. ¶Fdei in ſcriptura ſacra ſpecialiter victoria adſcribitur. Vnde de ſanctis dicitur Hebr.11.quòd per fidem vicerunt regna. Vicit fides & regnum inferni,& regnum cœli,& regnum mundi.Regnum inferni vicit,quum fidelibus Chriſtus contriuit portas æreas,& vectes ferreos confregit:& quotidie infernum vincit,dum oratio fidelium animas à porta inferi eripit, & dum ignem infernalem quantum ad eos qui verè fideles efficiuntur , extinguit. Legitur etiam de beato Gregorio,quòd cum quodam tempore ante palatia Traiani, qui Imperator fuerat trãſiret:recordatus clementię eius,amariſſimè flere cœpit,& prò eo tandiu ante altare S.Petri flens orauit,donec obdormiuit,& ad eum domien-

tem vox

tem vox dixit, Traianum precibus eius à pœnis infernalibus liberatum: sed de cætero caueret, ne pro aliquo infideli defuncto orare presumeret. Regnum cœli etiã vincit: quia quasi quadam violentia illud acquirit. Per fidem enim sancti adepti sunt repromissiones. Hebræ. 11. Pet. 1. Reportantes finem fidei salutem animarum vestrarum. Item vincit mundum. 1. Ioann. 5. Hæc est victoria quæ vincit mũdum, fides nostra. Fides vincit mundum in quibusdam mundum subiiciendo, in aliis eum abiiciendo Subiiciendo vincunt mundum; qui remanentes in mundo terrena sibi subiiciunt, & dominantes eis faciunt quodammodo se altiores, & ad impugnandum inimicum potentiores. Faciunt enim inde largas eleemosynas. Qui modus impuguãdi diabolum valde efficax est. Vnde super illud Psal. Misericordia mea, & refugium meum. dicit Augustinus: De nulla re sic vincitur inimicus diabolus, sicut de misericordia. Et Eccle. 29. dicitur de eleemosyna: Super scutum potentis, & super lanceam aduersus inimicum tuum pugnabit. Econtrario cupidi & auari non sibi terrena subiiciunt, sed potius se terrenis, super humeros suos ponentes ea quæ malè acquirunt: & quasi se vino sepelientes, similes talpæ super humeros suos ponẽti terram quam fodit. Secundò modo vincunt mundum, qui rebus mundi pro amore Christi renuntiant, qui ad modum luctantium se terrenis spoliant, ne diabolus habens, quo eos teneat, deiiciat eos & deuincat. Luc. 14. Omnis ex vobis qui non renuntiauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Fides vincit mundum, id est, ea quæ sunt in mũdo: scilicet diuitias, delitias, & honores. Diuitias vincit, dum ostẽdit corpus nostrum latronem esse morti condemnatum: de quo patet quòd non decent eum delitiæ. Senec. Omnes capitali supplicio condemnati sumus, Eccles. 33. Seruo maleuolo tortura & compedes. Esaiæ 11. Et erit fides cinctorium renum eius. Diuitias vincit, dum ostẽdit eas esse in muscipulam diaboli. Augu. Preda quam vis rapere, in muscipula est: tenes alienum, & teneris à diabolo. Item diuitias vincit, dum æternas longè meliores eis ostendit. Hebr. 10. Rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem & manentem substantiam. 1. Timoth. vlt. super illud, Sectare iustitiam, pietatem, fidem. dicit glo. Qui veram fidem de Deo habet, nõ cupit in miseriis seculi dies fieri: nec pluris est ei mundus, quàm Deus. Gregorius: Vilescunt temporalia, dum considerantur æterna: honores vincit, dum plenos cõfusione eos esse ostẽdit. Phil. 3. Gloria in confu-

sione eorum qui terrena sapiũt. Bernar. Omnis purpura illusionis est, postquã Domino in purpura illusum est. Hęc tria Moyses fide vicit. Vnde ad Heb. 11. Fide Moyses factus grãdis, negauit se filium esse filiæ Pharaonis: ecce cõtemptus honoris: magis eligens affligi cum populo Dei, quàm tẽporalis peccati habere iucunditatem: ecce contemptus deliciarum: maiores diuitias æstimans thesauro Ægyptiorum improperium Christi: ecce contemptus diuitiarũ: aspiciebat enim in remunerationẽ. De hac victoria mũdi dicitur 1. Io. 5. Quis est qui vincit mũdũ, nisi qui credit quoniã Christus est filius Dei viui? ¶ intelligendũ est de illo qui hoc credit fide viua. De fide enim mortua dicit Ber. Nec mirũ videri potest si nequaquã vincit fides, quę nec viuit. ¶ Et notandũ quòd mũdus quasi duabus manibus nobiscũ pugnat, scilicet dextera prosperitatis, & sinistra aduersitatis, prosperis scilicet allicies, & aduersis terrens: quẽ ille vincit qui credit quòd Christus est filius Dei. Qui enim hoc credit, cũ filius Dei fuerit summe bonus, nouit quoniam in ipso non fuit defectus veri boni, nec præsentia veri mali. Vnde cũ in eo tẽporalis prosperitas defuerit, & aduersitas affuerit, cognoscere potest, quòd temporalis prosperitas non est verum bonum, nec temporalis aduersitas verum malum: vnde nec illa est appetẽda, nec ista timenda. Augusti. Omnia bona terrena contempsit homo Christus, vt contẽnenda mõstraret, & omnia mala terrena sustinuit quę sustinenda præcipiebat, vt nec in illis quæreretur felicitas, nec in istis timeretur infelicitas. ¶ Idẽ: Fides regna vincit faciẽdo ne peccatum in nobis regnet. Ro. 6. Non regnet peccatũ in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius. Fides est scutũ triangulare quo circundat nos veritas Dei. Vnus angulus est fides de pœnis æternis. Alius de bonis æternis. Tertius fides Christi mediatoris. Fides ostendit iis qui sunt in pugna spirituali ex vna parte regnũ eis paratũ, si vicerint, ex alia parte patibulũ infernale eis paratũ, si victi fuerint: & sic causa est strenuè pugnandi & vincendi. Bernar. Quid est quod non optamus etiam per medios enses, si oporteat declinare tantam miseriam, ad tãtam accelerare gloriam, nisi quòd mortua est fides nostra? ¶ Fides ostendit Christũ pugnantibus. Et hoc tripliciter. Primò vt strenuũ ducẽ strenuè agendi exemplum dantem. Secundò, vt fortissimum adiutorem. Tertiò, vt liberalissimũ remuneratorẽ. Primo modo ostẽdit ipse se Apostolis, cùm essent clausi in domo propter metũ Iudæorũ ostendens eis manus, & latus. Lucæ vlti. Et Ioan. penulti. & 16. Confidite

fidite;ego vici mundum.Thre.3.Dabis eis scutum cordis laborem tuum.Augusti.Magna consolatio membris ex capite.Gregor.Si passio Domini ad memoriam reuocetur, nihil est adeò durum quòd non æquo animo toleretur. Hebr.12. Recogitate eum qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem,vt non fatigemini animis vestris deficientes. Secundo modo ostendit se Christus Stephano pro eo lapidando,qui vidit gloriam Dei,& Iesum stantem à dextris eius,tanquam paratum ad adiuuandum.Act.7.1.Corin.10.Fidelis Deus qui non patietur vos tentari supra id quòd potestis: sed faciet cum tentatione prouentum,vt possitis sustinere. Iosue 1.Confortare,& esto robustus,noli metuere,& noli timere, quia tecũ est Dominus.Iob.17.Pone me Domini iuxta te,& cuiusuis manus pugnet contra me.Fides ponit Deum iuxta hominem,imò infra hominẽ. Per fidẽ enim habitat Deus in cordibus nostris. Vnde ipse pugnans in homine triumphat.2.Paral.20. Non est pugna vestra,sed Domini.Et pòst: Non eritis vos qui dimicabitis:sed tantummodo confidenter state, & videbitis auxilium Domini super vos.Bernar. Quoties tentationibus resistis,quoties vincis malignum,noli propriis tribuere viribus:noli in te, sed magis in Domino gloriari: quando enim fortis ille armatus tuæ cederet infirmitati?Tertio modo ostẽdit se Deus Abraham,Genesis decimoquinto.Noli,inquit,timere,ego protector tuus,& merces tua magna nimis.Augustl.Labor te terret,vide mercedem.Berna.Vtrunque mihi es Domine Iesu,& speculum patiendi,& prẽmium patienti:fides determinat nobis & locum pugnæ spiritualis,& tempus. De loco dicit Ber. In mundo isto quasi in stadio certaminis positi sumus, vbi Christus mortuus est.Quisquis ergo hic liuorẽ vel plagã non susceperit,in futuro iudicio miles inglorius apparebit.Tempus vero militare est tẽpus præsentis vitę.Iob 7.Militia est vita hominis super terram. Fides ostẽdit hostes cum quibus pugnare habemus,& modum pugnandi quem habent.Fides etiam ostendit & Deum, & angelos bonos,& malos aspicientes certamẽ nostrum. Boni aspiciũt,vt si vicerimus gaudeãt:mali,vt si victi fuerimus,irrideãt. 1.Corin.4.Spectaculum facti sumus mũdo,& angelis,& hominibus.Homo sine fide est quasi homo cęc°,qui pugnat cũ videte.¶ Fides radix sapientiæ.Ecclesia.1. Gregorius vocat eam sapientiam in primo Moralium:Fides est sapientia illa quã non vincit malitia.Sapient.7. Attingit enim à fine vsque ad finem fortiter.A fine inquam cogitationis vsque ad finẽ operis.Fides

enim ostendit cogitationem malam esse velut caput serpentis infernalis,cui fortiter resistendum est.Hieronym.Lubricus est antiquus serpens,& nisi capite teneatur,statim totus illabitur. Item,fides attingit à fine,id est,à creatione mundi,vsque ad finem:id est, vsque ad extremũ iudicium. Per beneficium creationis inuitans homines ad Dei seruitium,& per districtionem iudicij exterrens à Dei offensa.Item fides attingit à fine vsque ad finem,à cœlo scilicet vsque ad infernum, à delectationibus transitoriis separans homines amaritudine suppliciorum infernalium,& amaritudines quæ occurrunt in seruitio Dei dulcorans magnitudine præmiorum.Greg.Si dulcia quærimus,necesse esse vt amara toleremus.Ecclesiast.1.Vsque in tempus sustinebit patiens,& postea redditio iucunditatis.Sic sapiẽtia disponit omnia suauiter guttas amaritudinum præsentium immensa dulcedine futurorum bonorum condiens. Fides, dicit illud Esaiæ 38. In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi.nunc habitat in cælo,nunc in inferno. Ipsa descendit in infernum viuens , ne descendat moriens. Fides triumphat de vitiis,alia aqua lacrymarum submergendo,alia igne infernali exurendo,alia fame ieiuniorũ & aliis afflictionibus effugãdo, & sacerdoti ea exponendo,vt præ erubescẽtia & confusione ab homine recedant. Fides à Deo fortitudinẽ recipit. 2.Paralipo. 16.Præbet fortitudinem his qui perfecto corde credũt in eum. Fide Deus ab hostibus protegit.Eiusdem 20.Credite in Dominum Deum vestrum , & securi eritis.Item à periculis eripit.1. Machabæorum. 2.Ananias, Azarias , Misaël credentes liberati sunt de flãmã.Fides miracula facit.Marci 16.Signa eos qui crediderint,hæc sequentur.In nomine meo &c.Matthæi 17.Si habueritis fidẽ sicut granũ sinapis,dicetis monti huic,transi hinc, & transibit, & nihil impossibile erit vobis.Et Marc.12. Si potes credere,omnia possibilia sunt credenti. Ioan.14. Qui credit in me,opera quæ ego facio,ipse faciet,& maiora horũ faciet.Hebræorũ 11.Fide transierunt mare rubrũ tanquam per aridã terram.& post:Fide muri Iericho corruerunt.Matthei 9.Fides tua te saluam fecit:dictũ est mulieri patienti fluxum sanguinis, Et Marci 10.dictum est cæco,Vade,fides tua te saluum fecit.Etiã fidei informi fiunt miracula. Vnde cùm Alexander venisset ad montes Caspios,& periissent filij captiuitatis x. tribuũ licentiã egrediendi ab eo,ipse cognita causa inclusionis eorũ,quòd scilicet recessisset apertè à Deo Israël vitulis aureis immolando, & per prophetas Dei prædictũ eos à captiuitate non redituros:

respon

respondit quòd arctius includeret eos. Cumque angustas vias eorum obstruere vellet molibus bituminatis: videns laborē humanum non sufficere, orauit Deum Israël vt opus illud compleret: & accesserunt ad se inuicem prærupta montium, & factus est locus immobilis. Et vt ait Iosephus, Deus quid facturus est pro fidelibus suis, si tantum fecit pro infideli? Etiā fides informis triūphare facit. Sicut videtur accidisse Alexandro, cui per somnium Deus apparuit in habitu summi sacerdotis, dum adhuc Alexander in Dio ciuitate Macedoniæ esset constitutus: dumque cogitaret vtrum Asiam posset obtinere, iussit eum confideremam ipse exercitum eius perduceret: & principatum Persarum ei traderet. Qui promissioni eius credidit, & secundum fidem suam factum est ei. Vnde cùm ipse Alexander iratus Iudæis veniret Hierosolymam, & pontifex Iudæorum præcepto domini pontificalibus indutus, & reliqui sacerdotes cum eo legitimis stolis induti obuiam exirent ei extra ciuitatē, Alexander intuens antistitem pontificali stola insignem, & super cidarim laminam, in qua scriptū erat nomen Domini, descēdit de equo, & adiit eum solus, & nomen Domini adorauit, & pontificem veneratus est. Et obstupuerunt principes exercitus putantes mentem regis ludificatam. Solus Parmenio quæsiuit ab eo, cur sacerdotem gentis Iudææ adorasset: respondit, Non hunc adorauī, sed Deum, cuius principatum sacerdos gerit: nā per somnium in tali habitu Deum conspexi. ¶ Item fides vsque ad Deum attingit. Vnde Augu. Fides est res audax & improba, perueniens quò non pertingit intelligentia: ipsa ascendit super Cherubin, & volat super Seraphin senas alas habentia. Esaiæ 6. Bernar. Quid non inueniat fides? Attingit inaccessa, deprehēdit ignota, cōprehendit immensa apprehēdit nouissima, ipsam denique æternitatem suo illo vastissimo sinu quodāmodo circunc̄ludit. ¶ Fides est virtus probata, quæ corripit insipiētes. Sapi. 1. Ipsa est cōmunis via salutis, & sapiētibus, & insipientibus: ipsa in fornace p̄sentis tribulationis nō læditur, sed melioratur. 1. Petr. 1. Vt probatio fidei vestræ multo pretiosior sit auro ꝙ per ignē probatur. Ipsa ordinat & regit totā vitā p̄sentem. Vnde Apostolus Heb. 11. Opera antiquorū patrū quibus vel Deo placuerunt, vel hominibus mirabiles extiterūt: fidei attribuit, exempla ponens de diuersis libris Veteris testamenti. Apocalyp. 13. Hæc est patientia & fides sanctorum. Et hęc de commendatione fidei sufficiant: licet multa ad eius laudē pertinētia deficiant. Apostolus ad Heb. 11. laudes fidei nō compleuit. Deficiet

inquit tempus me enarrantem de Gedeon &c. Vnde nō est mirum si nos eas non expleamus.

De Articulis fidei. CAP. V.

SEquitur de Articulis fidei. Sunt autē articuli modicæ partes fidei, prout fides nominat ea quæ creduntur: sicut articulos dicimus modica membra in corpore humano. Arctamur ad articulos credendos: & ipsi crediti arctant nos ad timorem Dei, vel amorem, vel aliam affectionem in Deum. ¶ Et notādum quòd non omnia credenda dici possunt articuli fidei. Sunt enim quędam quæ fidem antecedūt, vt quæ sunt iuris naturalis, sicut est hoc, quòd proximo non est nocendum. Quædā verò cōsequuntur fidem: vt antichristum esse futurum. Et licet tam hęc, quàm illa sint credenda, tamen nō sunt articuli fidei, vt videtur quibusdam, quòd nō sint articuli nisi sint de Deo. ¶ Item notandū quòd inter credēda quædam sunt de Deo, quædam de aliis. Inter ea verò quę sunt de Deo, quędam sunt de Deo sine respectu creaturarum, quędam de Deo per respectum ad creaturas. Quę sunt sine respectu creaturarū, sunt vnitas essentiæ, singularitas in nobilitate, & supereminētia: cōtra quæ blasphemauit Manichæus ponēs duo principia, bonorū scilicet & malorū, & duos principes lucis & tenebrarū, & duo regna. æternitas, simplicitas, immutabilis personarum Trinitas, & earūdem æqualitas, hæc sunt quasi septē stellæ in dextera Christi. Apoc. 1. Fides enim illuminans circa ista septē, donum Christi est. Inter ea verò quæ dicūtur respectu creaturarum, principalia sunt Dei potentia, sapientia, bonitas vel benignitas. Consequētia verò ad hæc sunt, creatio, recreatio, & similia. Ex apprehēsione verò potentię, sapientiæ, & bonitatis, oriūtur quasi omnes partes diuini cultus. Ex apprehēsione diuinę potētię, adoratio & veneratio. Ad adorationem pertinēt humiliatio nostra exterior vel interior, qua recognoscimus nos subesse Deo ad saluandū vel perdendū iure plenissimo. Exterius fit hæc recognitio in curuatione, genu flexione, prostratione, & cū exprimimus verbo nostrā subiectionem ad dominatissimā potētiam Dei. Interius verò fit hæc recognitio, dum cogitamus prauitatem nostrā diuinæ maiestati subiectam. Ad venerationem verò pertinet, quòd ad Deum non nisi loti præsumimus accedere, vel sacra loca intrare, vel sacra contrectare. Itē ad eandem pertinet sacrorū locorū decor, vasorum & ornamentorū & illuminariū apparatus, & celebritas diuini officij. ¶ Ex sapientia verò Dei cuncta lucidè intuente oriuntur timor & pudor, & solicitudo declinādi ea quę Deo displicent

ſplicēt;& quærendi eà quæ Deo placēt. ¶De bonitate vero primo oritur amor:& ſi referatur bonitas ad operationes,quatuor ſortitur nomina.Primò vocatur gratuita beneficētia,inquantū gratis tribuit bona ſua.Secūdò,miſericordia,inquātū tollit vel lenit mala noſtra. Tertiò iuſtitia, inquantum vlciſcitur mala. Quartò,largitas remunerās obſequia. ¶Ex bonitate Dei primo modo nominata oriūtur quatuor partes diuini cultus ex radice vnius virtutis procedētes,quæ dici poteſt gratitudo,vel deuotio. Prima pars eſt gratiarū actio.Secūda benedictio,ſeu bonorū imprecatio.Tertia laudatio.Quarta glorificatio,quæ eſt beneficiorū Dei prædicatio ad alios. ¶Ex miſericordia vero oriūtur multæ partes diuini cultus procedētes ex radice vnius virtutis,quæ eſt ſpes veniæ vel gratiæ. Prima pars eſt deprecatio pro malis tollendis vel leniēdis.Secunda oratio pro bonis obtinendis.Tertia afflictio,vt ieiunium. Quarta,eleemoſyna. ¶Ex iuſtitia per donū timoris oriuntur,pœnitentia de præteritis & cautela à malis futuris inquantum referuntur ad fugiendam diuinā vltionē. ¶Ex largitate obſequia remunerāte oritur ſpes remunerationis, ex qua eſt omnis diuinus cultus , inquantum via eſt ad mercedē ætернam. ¶Inter credenda verò quæ ſunt de aliis rebus à Deo,Primū eſt,quòd nihil numinis eſt in aliis rebus à Deo. Secundum , mundi inchoatio cum vniuerſis quæ de eo ſunt.Tertium creatio animarum in corporibus. Quartū, carū immortalitas.Quintum,ſingularitas corporū contra pluritatē Pythagoricām. Sextum,reſurrectio corporum. Septimū, loca tormentorum futurorum,ſcilicet infernus & purgatoriū. Octauum,ſacramenta.Nonum, gratia. Decimum,liberum arbitrium.Circa iſta inueniuntur errores. ¶Item notādum quòd articuli fidei collecti ſunt in tribus locis , ſcilicet in Symbolo Apoſtolorum, quod dicitur ſubmiſſè, & in illo Symbolo quod cantatur in Miſſa,quod à ſanctis cōpoſitum eſt:& in Symbolo Athanaſij,quod cantatur ad primam,ſcilicet,Quicunque vult. Primū factum fuit ad inſtructionem Eccleſiæ, quando nouella erat.Aliud pòſt,hæreſibus ortis,ad explanationem primi,& expugnationem quarundā hæreſum ortarum, & maximè contra illam quæ dicebat adorationē Spiritui ſancto non eſſe tribuendam,vnde contrarium multū exprimitur in illo Symbolo.Tertium verò factū fuit cōtra alias hæreſes,& maxime cōtra illas quæ erant contra incarnationem Filij,& reſurrectionem mortuorū.Primū ideò dicitur ſubmiſſè: quia quando factum fuit, nō ita publicè fiebat fidei proteſtatio. Alia verò duo alta voce;

quia

quia facta fuerunt cõtra hæreticorũ proclamationem, & quia tunc publica erat fidei protestatio. Primum Symbolum dicitur ad primã, & ad cõpletorium, duplici ratione. Primò, quia altera harũ horarũ principium diei est, altera noctis. In principio ergo diei, & in principio noctis dicitur, Credo in Deũ: quia fides est principiũ omnis boni. Secũdò, quia fidei professio valet ad effugãdos dæmones qui diurnis & nocturnis actibus insidiantur, & eisdem horis, eisdem rationibus à laicis fidelibus dicendũ esset. A religiosis tamen dicitur quando frater morti appropinquat ad dæmones effugandos, qui fini hominis insidiantur, secundũ illud Gen. 3. Tu insidiaberis calcaneo illius. ¶ Possumus autem distinguere Symbolũ Apostolorũ in duodecim articulos, sicut duodecim fuerunt Apostoli, qui cõposuerunt. Fides verò horũ duodecim articulorũ est velut corona duodecim stellarũ in capite spõsæ: in intellectu scilicet. Apoc. 12. ¶ Primus articulus pertinet ad patrẽ, sex sequẽtes ad filiũ. Primus illorũ est secundum deitatẽ, quinq; alij secundũ humanitatẽ, & quinque vltimi pertinent ad Spiritũsanctum. Primus articulus est. Credo in Deũ Patrẽ omnipotentẽ creatorẽ cæli & terræ. Et notandum quòd non est idẽ credere Deo, & credere in Deũ. Deo credit, qui credit esse vera, quæ ab eo dicuntur: & hoc modo possumus dicere quòd aliquis credit Petro & Paulo. Credere in Deũ, est credẽdo diligere, & credendo in eum ire. Vnde glo. Aug. super illud Rom. 4. Credẽti in eum qui iustificat impium &c. Quid est credere in Deum? Credendo amare, credendo diligere, credendo in eum ire, & mẽbris eius incorporari. Fides ostendit homini Deũ esse summũ bonũ: ideo gressu amoris & boni operis habens fidem tendit in Deũ. Ex iam dictis patet, quòd ille qui in peccato mortali est, mentitur, cũ dicit, Credo in Deũ, si intẽdit illud dicere in propria persona. Aliud est si intẽdat hoc dicere in persona Ecclesiæ fidem eius profitendo. Ad declarationẽ verò huius verbi, Credo in Deum, additur in. Symbolo sanctorũ, vnum, cũ dicitur, Credo in vnum Deũ. Sequitur, Patrem omnipotentem. Omnipotentia in tribus attenditur scilicet in amplitudine potẽtiæ: potest enim quæcunque vult facere. Secũdò in hoc quòd ad agendũ nullo indiget. Tertiò in hoc quòd à nullo prohiberi potest. Et attende hanc coniunctionem, Patrem omnipotẽtem, valde dulcem esse verè fideli. Patri enim non deest bona voluntas ad filios, præcipuæ patri misericordiarũ, qui minus obliuiscitur filiorum suorum, quàm mater. Esa. 49. Omnipotenti verò non deest potestas implendi illã bonam voluntatem. Patris

omni

omnipotentiam non videntur credere, qui relicto Deo adhærēt diabolo, credentes se fame morituros, si Deo seruierint: quasi diabolus vel melioris voluntatis vel maioris potestatis sit ad prouidēdum his qui sibi seruiūt, quā Deus. Sequitur, Creatorē cæli & terræ. Creare est de nihilo aliquid facere. Ad declarationē huius verbi, dicitur in Symbolo sanctorū, Factorē cæli & terræ, visibilium, & inuisibiliū. Quæ expressio facta est contra illā hæresim, quę dicit visibilia esse à principe tenebrarū, inuisibilia verò à Deo. Secundus articulus est, Et in Iesum Christum filiū eius vnicum, Dominū nostrū. & est sensus: Credo &c. id est, fide tēdo in Iesum Christū, fidem habeo de ipso, quòd ipse sit Iesus, id est, saluator eorū qui ei adhærēt, ideo ei adhæreo. Et iterū quia fidē habeo quòd ipse sit Christus, id est, vnicus, & benignus. Bernardus: Omnino propter mansuetudinē quæ prædicatur in te, currimus post te Domine Iesu, auditis quòd pauperes nō spernas, peccatores non horreas. Item credo ꝙ sis filius Dei, cui seruire, honor est. In hoc quòd dicitur filius Dei, insinuatur quòd ipse sit Deus, sicut enim filius hominis homo est nō alterius speciei: sic filius Dei Deus est. Sequitur, Vnicū Dominū nostrū. Christus Dominꝰ noster est duplici iure, scilicet iure creationis & iure redēptionis. Creatura necessariò est creatoris, cū eā gratis fecerit & ex nihilo. Tribus de causis aliquis habet ius in re, quæ fit, vel quia eam facit, vel quia pretio eius fit, vel quia materia ex qua fit ipsius est: sed nulla harū causarū aliquod habet dominiū in creatura, nisi creator. Contra vniuersale dominium Christi peccare vidētur, hi qui volūt dominari, & qui cōtra voluntatē Dei terrenis dominis nolūt obsequi. Qui ascēdit super occasum, Dominus nomen est illi. Ille solus pro domino habendus est, qui suscitare potest hominem, si in eius seruitio mortuus fuerit. Non libēter sequitur miles dominū illum qui non potest ei restituere equū suum, si in seruitio eius eū amiserit. ¶ Primus inter articulos pertinētes ad filij humanitatē est hic. Qui cōceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine. Christus cōceptus est de Spiritu sancto: id est, Spiritus sancti operatione: quia Spiritus sanctus separauit à beata Virgine quòd purissimū erat in ea, & formauit inde corpus Christi, & instāti animam infudit, vt tam citò esset verus homo & verus Deus. Non fuit anima infusa circa 40. diem à cōceptione, sicut dicitur fieri in aliis. Imò fuit vir ab ipsa conceptione. Hier. 31. Nouū creauit Dominus super terrā: fœmina circundabit virum &c. Christus in conceptione culpam cauit, in natiuitate verò matri

suæ

ſuæ dãnum virginitatis non intulit, nec ei doloris cauſa fuit. Manſit enim mater eius virgo poſt partum,& ſine dolore eum peperit: in quo dedit exẽpla aliis vt benignè ſeſe habeant erga matres ſuas,nec ſint eis cauſa doloris vel depauperationis. ¶ Secundus articulus pertinẽs ad humanitatẽ eſt, Paſſus ſub Põtio Pilato,crucifixus, mortuus & ſepultus. Attendere debet fidelis quãta pro eo ſit paſſus,& à perſona quę indigna erat etiã vita, cùm eſſet infidelis. Cruci etiã affixus eſt,quod erat viliſſimum genus tormẽtorum,in qua perſeuerauit vſq; ad mortẽ,vt fideles à cruce pœnitentiæ ad ſuggeſtionẽ diaboli non deſcendant, Sepultus eſt, licet corpus eius non eſſet dandum corruptioni, ſecundum illud,Non dabis ſanctum tuũ videre corruptionem. Volens in iſta abſconſione aliis aſſimilari. ¶ Tertius articulus pertinens ad humanitatem, eſt, Deſcendit ad inferna: & hoc ſecundũ animã:vt extraheret ſuos qui in limbo erãt. Et attẽde peruerſitatẽ hominis qui non vult Chriſtũ ſequi in cælum,qui hominem ſecutus eſt in infernum. ¶ Quartus eſt,Tertia die reſurrexit à mortuis. Si Chriſtus mortuus ſua virtute reſurrexit: veriſimile eſt quòd ipſe iam viuens mortuos ſuſcitare poſſit. ¶ Quintus eſt,Aſcendit ad cælos, ſedet ad dexteram Dei patris omnipotentis: inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos. Si Chriſtus aſcendit in cælũ,aſcendent poſt eum qui ei adhærent. In eodem enim hoſpitio membra recipientur,in quo caput receptũ eſt. Chriſtus ſecũdum quòd homo,ſedet à dextris Patris, quia eſt in potioribus bonis eius:ſecundũ verò quòd Deus eſt, conregnat æqualis ei,vt tangit glo. ſuper illud Pſal. Sede à dextris meis. Chriſtus ſibi & ſuis ad dexteram Patris locum elegit: quia in dextera ſunt delectationes eius vſq; in finẽ. Inde vẽturus eſt iudicare viuos & mortuos:id eſt,bonos & malos,vel illos qui in aduẽtu ſuo viui reperiẽtur,qui in momẽto moriẽtur, & poſtea reſurgẽt,& illos qui prius erãt mortui. Magna fiducia erit fidelibus,quòd frater eorũ iudicabit. Ioan. 5. Pater nõ iudicat quenquã, ſed omne iudiciũ dedit filio. ¶ Primus articulus pertinẽs ad Spiritũſanctum eſt, Credo in Spiritũſanctũ,ſanctã Eccleſiã catholicã. Credo: id eſt, fide tendo in Spiritũſanctum. Qui fidẽ habet quòd Spirituſſanctus magnæ bonitatis & ſuauitatis ſit his in quib⁹ habitat,prẽparat ſe ad hoc q̃ ſit eius habitaculũ,hic per gratiã,in futuro per gloriam. Sap. 12. O quã bonus & ſuauis eſt Domine ſpiritus tuus in nobis. Eccl. 24. Spiritus meus ſuper mel dulcis. ¶ Ad ſpiritũſanctum tria pertinẽt in præſenti,& duo in futuro. Cũ enim ipſe ſit bonitas,ad eũ pertinet

net destructio malitiæ: bonitas enim cõtraria est malitiæ. Vnde ad eũ pertinet sanctificatio, ideò dicitur, Sanctã Ecclesiã catholicã. Et pertinent ad eundem articulum hæc duo, Spiritum sanctum, sanctã Ecclesiam catholicã. Credere enim debemus, quòd Spiritus ipse sanctus sit, & quòd Ecclesia sancta sit ab eo. Itẽ ad Spiritum sanctum pertinet sanctorum cõmunicatio: vnio membrorum in corpore Ecclesiæ & ad caput & ad inuicem: sicut spiritus humanus in corpore humano membra vnit, cuius vnionis signum est sacramẽtum Dominici corporis. Item ad Spiritum sanctum pertinet communio quã habent sancti ad inuicem in hoc quòd sunt socij in lucro, quod tangit Dauid, dicens, Particeps ego sum omnium timentium te, &c. In communione ergo sanctorum triã intelligamus ad quæ pertinet secundus articulus. Sacramentũ communionis mystici corporis, quod est Ecclesia. Cõmunionem sanctæ societatis, ex qua accidit quòd qui libet qui est de Ecclesia, verè partẽ habet in omnibus bonis quæ fiunt in Ecclesia, per quam viã aliquis de facili ditatur. Ad quã etiã communionẽ sequi debet cõmunicatio tam bonorũ quàm malorum temporalium, vt mala proximorũ nobis assumamus per compassionem, & bona nostra eis communicemus per eleemosynarum largitionem. Item ad Spiritum sanctum pertinet remissio offensionum cum ipse sit benignitas ad quod pertinet tertius articulus, Peccatorum remissionem. Credere enim debemus, quòd peccata remittuntur in Ecclesia per baptismum & pœnitentiam & alia sacramẽta: nec solùm semel remittit Spiritus sanctus peccata homini: sed quotiescunque verè quis pœnitet. ¶ Ad bonitatem etiam Spiritus sancti pertinet remuneratio tam in corpore, quàm in anima. Ad remunerationem corporis pertinet quartus articulus, Carnis resurrectionem. Ad remunerationem animæ quintus, Vitam æternam. Qui carnis resurrectionem fideliter credit, non timet miserum corpus expendere in seruitio Christi, ex quo sperat se recepturum illud cum quadruplici gloria claritatis, impassibilitatis, subtilitatis, & agilitatis. Item qui fidem habet de vita æterna, solicitus debet esse quomodo illi prouideat. Si cũ tãta solicitudine prouidetur huic miseræ vitæ, de qua nemo certus est per diẽ, quanta solicitudo debet esse prouidendi illi vitæ de qua certũ est quòd erit æterna: ibi nec locus erit mendicãdi, vt manifestũ est in diuite epulone. Luc. 16. Et in fatuis virginibus. Mat. 25. Nec locus laborãdi, nec aliquid mutuo accipiendi. In vita enim præsenti vix est aliquis, cuius paupertati non consulatur aliquo istorum

trium

trium modorum. Ibi verò qui sibi non prouiderit, egestatem æternam patietur, vt nec guttam aquæ modicam habere possit. Et notandum quòd Aug. in libro de fide, ad Petrum, enumerat 40. firmiter credenda & indubitanter tenenda, quæ causa breuitatis hic non posuimus.

De erroribus qui catholicæ fidei aduersantur. Et primò de errore illorum, qui negant Deum esse. CAP. VI.

SEquitur de erroribus qui fidei catholicę aduersantur. Et primò dicetur de errore illo quē tangit Dauid, dicēs: Dicit insipiēs in corde suo, Nō est Deus. ¶ Et notandū ꝙ hi qui sunt in errore isto, omni bono sunt indigni, quia largitori omnis boni ingrati: vnde indigni sunt disputatione qua laboratur ad destructionē erroris eorū ipsi meritò sunt à Deo despecti, quū ipsi Deū nō reputēt: & ideo à correctione sunt valde remoti. Eccl. 7. Cōsidera opera Dei, quòd nemo possit corrigere quē ille despexerit. Tū quia Dei misericordia immensa est, & quia scriptū est, Responde stulto iuxta stultitiam suā, ne sibi sapiens esse videatur. Prouerbio. 26. Ad extirpationem huius erroris aliqua dicemus. ¶ Error iste nō solū est insipientia, imò insania. Quæ maior insania, quàm dicere, illud non esse quod causa est omnibus vt sint? Cū insano verò nemo solet philosophari ad destructionem errorum ipsius. Philosophus: Stultum est de quolibet cōtraria opinionibus proferente esse solicitū. Itē Philo. Nō oportet omne problema nec omnē positionē desiderare: sed quā dubitabit aliquis indigentiū rationis & nō pœnæ vel sensus. Nam qui dubitat vtrū oporteat Deū venerari, & parentes honorare, vel nō, pœna indiget: qui autē vtrū nix alba, vel nō, sensu. Verè qui Deū nō agnoscūt, pœna indigent, vt qui in bonis positi non agnoscūt bonorū omniū largitorē, in malis positi agnoscat malorū liberatorē. Greg. Oculos quos culpa claudit, pœna aperit. Es. 28. Sola vexatio tātūmodo dabit intellectū auditui. Hier. 16. secundū aliā translationem: Per omne flagellū & dolorē erudiris Hierusalē. Et Tob. 11. Recuperauit visū Tobias, cū filius eius liniuisset oculos eius felle. Et 2. Mac. 19. Antiochus Deum recognouit in tormentis à Deo positus, dicens Iustum est subditum esse Deo, & mortalem non paria Deo sentire. Pœna timorem incutit: timor verò initiū sapiētię est, Prou. 1. Qui in errore isto sunt, rusticissimi & ignobilissimi sunt: vnde verbis eruditi non possunt. Prou. 29. Seruus verbis erudiri nō potest: quia quod dicis audit, & respōdere cōtēnit. Verè contēptus siue voluntas in causa est, vel potius in culpa est, ꝙ tales non credunt Deū esse.

Animo

Animo enim inuito nihil facile suadetur. Ignobilis animi est & ingrati nolle agnoscere benefactorem suũ: nobilis verò animi est multũ desiderare agnoscere eũ à quo beneficia recipit. Sicut patet in paupere illo, de quo legitur in vita diui Nicolai: cui cũ S. Nicolaus multiplici iniectione auri in domũ eius paupertati ipsius cõsuluisset, proposuit deinceps vigilare, donec sciret quis esset q aurũ in domũ illius tã cautè proiecisset. Patet ergo valde ingratos esse, qui negãt Deũ esse à quo incessanter beneficia recipiunt, nec infinitis testibus hoc credere volunt. Tale est hoc acsi aliquis nollet credere ignẽ esse, à quo tamẽ incessanter vehemẽter calefieret. Psal. Non est qui se abscondat à calore eius. Bern. in lib. de diligẽdo Deũ: Inexcusabilis est infidelis, si nõ diligit Deũ toto corde, tota anima, tota virtute. Clamat intus ei innata iustitia: quia ex toto se illũ diligere debeat, cui totum se debere nõ ignorat. Idẽ: Infidelẽ vrget iustitia naturalis se totũ tradere illi à quo se totũ habet, & ex se toto diligere. Nullus est qui compos sit mẽtis suæ, qui nõ possit agnoscere quòd ipse nõ semper fuit, & quũ non fuit, nihil boni habuit: ergo esse suũ & quicquid boni habet, ab alio habet: ergo vel à solis parentibus carnalibus, aut nõ: si à solis parẽtibus carnalibus, illi nõ semper fuerũt: vnde ab aliis habuerũt: & illi similiter ab aliis, donec pueniatur ad aliquẽ, qui semper fuit, à quo primus pater carnalis initiũ habuit, à quo etiã habuit vt posset aliũ generare. Cõstat enim quòd parẽtes canales nõ habẽt à se quòd generent filium, cùm quãdoq; generẽt quãdo nollẽt generare, & quãdoq; nõ generẽt cùm vellẽt, & cùm vellẽt generare filiũ, quandoq; generãt filiam. Nescit etiã mater quomodo filius in ea generetur: sicut quædam laudabilis mater quæ dixit filiis suis, 2. Mac. 7. Nescio, inquit, qualiter in vtero meo apparuistis: neq; enim ego spiritũ & animã donaui vobis, & vitã, & singulorũ membra nõ ego ipsa compegi. Si verò nõ à solis parentibus carnalibus esse suum habuit, sed à parentibus carnalibus corpus, & à patre spirituum spiritũ: secundũ illud Arist. in lib. de animalib. Intellectus diuinitus ab extrinseco aduenit, quũ primus pater carnalis qui non semper fuit, ab aliquo qui semper fuit, totũ esse suũ acceperit, & q aliquid boni posset habere, & quòd aliquid boni posset conferre: patri illi qui semper fuit, omne bonũ debetur, quod à nobis habetur, qui verè Deus est. Magna est ergo ingratitudo illũ non agnoscere, cuius beneficia nõ cessamus recipere: nec solum per parẽtes carnales beneficia ipsius recipimus, sed etiã per alias creaturas. Collatio verò beneficiorũ ipsius quædam exhortatio,

est ad amorem ipsius. Aug. lib. 10. Confes. Cælum, & terra, & omnia quæ in eis sunt, ecce vndiq; mihi dicũt, vt te amẽ, nec cessant dicere omnibus vt sint inexcusabiles. ¶ Error iste est quem odire debẽt quicquid odire potest, quũ interimat patrẽ omniũ. Vnde debemus eum odire, sicut aliquis odit eum qui patrẽ eius interimit. Qui in hoc errore sunt, dæmonibus quãtum ad hoc deteriores etiã videtur, qui saltem Deũ credũt esse. Iacobi 2. Tu credis quoniam vnus est Deus, bene facis, & dæmones credũt, & contremiscunt. Qui in hoc errore sunt, in vanum videntur accepisse animam suam, quum Deum non agnoscant. Ad quẽ cognoscendum ratio eis data est. Propter quod enim rationẽ habẽt potius quàm bruta animalia, si tantũ illa quæ sensibus corporis subiacent agnoscunt sicut & illa. Vnde Dominus iustissimè posset tales punire, sicut puniuit Nabuchodonosor. Dan. 4. Ab hominibus eiicient te, & cum bestiis & feris erit habitatio tua. Fœnum quasi bos comedes, & septẽ tempora mutabuntur super te, donec scias, quòd dominetur excelsus in regno hominũ, & cuicunq; voluerit, det illud. Bernard. super Canti. An non tibi videtur ipsis bestiis quodãmodo bestialior esse homo ratione vigens & ratione non vtens? Magna fatuitas dubitare de fonte, ex quo apparet fluuius cõtinuè perseuerans. Fonti indeficienti attestatur fluuij cõtinuitas, & certissimũ iudiciũ creatoris est cõtinuus fluxus creaturarũ. Et notãdum quòd ad cognoscẽdum Deũ esse, natura incitat. Hoc idẽ omnis scriptura indicat, & omnis creatura clamat. De primo, Io. Damasc. Cognitio existẽdi Deum nobis naturaliter inserta est. Intãtum verò prævaluit malitia hominum naturæ, vt quosdã in irrationabilissimũ & omniũ malorũ pessimum perditionis barathrum deduceret, vt dicãt non esse Deum. Deũ esse, vox omniũ est. Apud enim omnes nationes instinctus naturæ habetur. Vox autem omniũ, vox naturæ est: iuxta verbum Sapientis. Secundum manifestum est: quia & scriptura gẽtilium, & Iudæorũ, & Christianorũ affirmat Deum esse. Doctrina etiam nobilissimorum philosophorũ hoc indicat, vt Platonis, Arist. Tullij, Sen. & similium. Scriptura Iudæorum in principio asserit omnia à Deo esse creata. Scriptura Christianorum in principio euangelij Io. per Deum verbum asserit omnia esse facta. Omnis etiã creatura clamat Deum esse, vt ostendit Aug. 11. lib. de Ciuitate Dei: exceptis propheticis vocibus. Mũdus ipse ordinatissima sua mutabilitate & mobilitate visibiliũ omnium pulcherrima specie quodãmodo tacitus & factũ se esse, & non nisi à Deo ineffabiliter atque inuisibiliter

fieri

fieri se nõ potuisse proclamat Idem 10.lib.Confes. Interrogaui de Deo meo,cœlũ,solẽ,lunã,stellas : neq; nos sumus Deus quẽ quæris,inquiunt:& dixi omnibus qui circũstant carnẽ meã,Dicite mihi de Deo aliquid:exclamauerunt voce magna,Ipse fecit nos.Interrogatio mea intẽtio mea,& respõsio eorum,species eorũ,flores, & alia quæ terra producit,quæ est infimũ elementorũ,& pedibus omniũ calcatur,speciẽ nobis talẽ ostẽdunt qualem nullus homo qui digniſſima creatura est,& qui rationẽ habet,cuius est discernere,posset facere:vnde ostensione illius speciei apparet maiorem homine esse qui talia facit. Terra enim per se talia facere non potest:Sicut mater non parit nisi aliunde receperit:sic terra aliunde recipit ꝙ talia producat.Augu.in lib. de Trinitate:Sicut matres grauidæ sunt fœtibus, sicipse mundus grauidus est causis nascẽtium. Ostensione ergo speciei suæ exclamat flos se à Deo factũ esse,cùm nulla creatura nec etiã rationalis eum possit facere. Matth. 6. Considerate lilia agri, &c. Dico autem vobis ꝙ nec Salomon in omni gloria sua coopertus est,sicut vnũ ex istis.Quod de flore dictũ est,intelligatur de aliis creaturis.Aug.in lib.de Vtilitate credendi:Non frustra intueri oportet,& inaniter pulchritudinẽ cæli,ordinẽ syderũ, vicissitudines temporũ,in quorum cõsideratione nõ curiositas est exercenda,sed gradus ad æterna faciendus. Sap.13. A magnitudine speciei & creaturæ cognoscibiliter poterit creator horum videri.Iob 12.Interroga iumenta,& docebũt te,& volatilia cæli,& indicabunt tibi:loquere terræ,& respõdebit tibi, & narrabũt pisces maris.Quis ignorat quòd omnia hæc manus Domini fecerit?Rom.1.vbi loquitur Apostolus de philosophis,Deus, inquit,reuelauit eis.glo.Ambro.Vt Deus qui natura inuisibilis est,etiam à visibilibus posset sciri,opus fecit quod opificem visibilitate sua manifestauit,vt per certũ incertum posset sciri, & illi esse omniũ Deus crederetur qui hoc fecit quod ab aliis impossibile est fieri.Et subditur ibi in tex.Inuisibilia enim ipsius à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta cõspiciuntur: sempiterna quoq; eius virtus & diuinitas.Dũ sumus in hoc mũdo inferiori,quasi per quandã scalã creaturarũ ad cognitionem creatoris oportet nos ascẽdere.Ber.Sanè hac scala cæli ciues nõ egent,sed nos exules:quia creatura cæli in verbo cõspicit facta per verbũ,nec opus habet ex his quæ facta sunt factoris notitiã mẽdicare.Esa.40.Leuate in excelsum oculos vestros, & videte quis creauit hæc qui eduxit in numero militiã eorũ.Et gl.Aug. super cap.ad Ro.1.Philosophe totũ cõsiderasti rerũ ordinẽ, &

nō vis attēdere ꝙ mūdus opus Dei sit,idolū opus fabri.Si faber idolo sicut dedit figurā,daret & cor,ab ipso idolo faber adoraretur. Ex quo sequitur,inexcusabilē esse qui creatorē suum nō adorat,qui eū prę creaturis visibilibus honorauit dando ei rationem. Cū homines agnoscāt animā esse per effectus ipsius in corpore,vt est vita sensus,motus,licet ipsa inuisibilis sit,& omnino insensibilis:quare similiter nō agnoscūt ipsi creatorē esse in mūdo per eius opera?Ambr. super c.1.ad Ro.Sicut ex motib⁹ & administratione corporis animā quā non vides intelligis:sic ex administratione totius mūdi & regimine omniū creatorem philosophi intellexerūt.Sen.in lib.de natu.quęst.Quid est Deus meus,inquit,vniuersi?Sic se habet De⁹ regēdo vniuersum,sicut mēs regēdo corpus propriū.Noli ergo de Deo dubitare,etsi eū nō videas,sicut nō dubitas de anima,etsi eā non videas:certissimum habeas multa esse quæ tamē inuisibilia sunt. Inuisibilia sunt causa visibilib⁹ vt cognoscātur.Vnde Gre.4.li.dialo.Nulla visibilia nisi per inuisibilia vidētur.Ipse corporeus oculus nihil corporeū videret,nisi hunc res incorporea ad vidēdum acueret. Nam tollē mentē quæ nō videtur,& incassum patet oculus qui videbat. Si oculi per se videbāt,cur descēdente anima nō vidēt? Item in hoc mundo visibili nihil nisi per creaturā inuisibilē disponi potest.Bern.Nobilē hospitē habes ô caro,& nobilē valde, tota salus tua pendet ex eius salute:da honorē hospiti tāto:diligēter attēde,quid hospitis huius præsentia largiatur. Ipse est qui retribuit oculis visum,auditum auribus præstat.Deniq; discessus probat quid præsentia cōferat.Itē cùm ad fidē faciendā de parētibus carnalibus sola fama publica sufficiat,nec testes super hoc requirātur,nec aliæ probationes, maximè cùm parētes carnales nobiles sunt,nec cedunt ad dedecus filio,& cùm sperat se successurū eis in magna hæreditate,quæ causa est,ꝙ cùm tāta difficultate sit fides aliquib⁹ de patre cęlesti,qui nobilissimus est,& à quo tāta speratur hæreditas? ¶Præterea secundum cōsiderationē Sapiētis, cui cōsequens est maius bonum, hoc magis est eligendum:si autē consequentia sunt mala, cui consequens est minus malū,hoc magis eligendū est.Sed ex eo,ꝙ aliquis credit Deum esse:consequens est magis bonum quàm ex eo quòd aliquis credit Deum nō esse,si bonum ex hoc sequitur:& si malum inde sequeretur,minus malū sequeretur:ergo magis eligēdum est quòd homo credat Deū esse,quàm quòd credat Deum nō esse.Media propositio sic potest manifestari:Si aliquis credat Deum esse & est,sequitur inde vitę æternę remuneratio.1.Io.5.

Habe

Habebitis vitam æternã qui creditis in nomine filij Dei. Posito autem per impossibile, q̃ Deus non sit, nullum sequetur malum post præsentem vitam, ex eo quòd aliquis credit Deũ esse, quia non erit qui eum puniat. Ille verò qui credit Deum non esse, si ipse est, magnũ malum habebit, quia mortẽ æternã. Posito autẽ per impossibile, quòd Deus non sit, nullum lucrũ in futuro habebit aliquis, ex eo quòd credidit Deum nõ esse: ergo maius bonum consequens est ad hoc q̃ aliquis credit Deũ esse, quàm ex hoc quòd aliquis credit Deũ nõ esse, & si malũ sequeretur ex his credulitatibus, minus malum sequeretur ex eo quòd aliquis credit Deum esse, quàm ex aliã credulitate. ¶ Item inter ea quę incœperunt esse, nihil est cuius ortum causa nõ præcesserit: sed causa quæ præcessit omne quod incœpit esse nõ est de numero eorum quę incœperunt esse. Sic enim pręcessisset seipsam, quod est impossibile: ergo aliqua causa est, quæ nunquã incœpit esse. Sed quod nõ incœpit esse, nõ desinit esse. Esse enim quod habet ex se, amittere nõ potest. Sene. Periturum est, nẽpe quod aduentitiũ fuit: ergo aliqua causa est sine principio, & sine fine, & hoc indubitanter est Deus. ¶ Itẽ Io. Damasce. Creabilia siue creata omnino ab aliquo cõdita sunt: oportet autẽ conditorẽ increabilẽ esse. Si enim & ipse creatus est, omnino ab aliquo creatus est, quousq; deueniamus ad aliquid increabile. Probatio autem hæc Ioã. Damasc. supponit, quòd Philosophis probatũ est, q̃ in causis nõ est processus in infinitũ. Vnde demõstrato aliquo causato sic potest procedi: Aut causa huiusmodi habet causam, aut nõ. Si nõ, est ergo causa, ita q̃ nõ causatum: ergo est prima causa. Si autẽ habet aliã causam, & illa causa aliã, cũ in causis non sit processus in infinitum, ad vltimum inuenietur aliqua causa, quæ ita est causa, q̃ nõ causatũ: vnde & prima causa est Deus. Præterea potentia agẽdi quę est in igne, & sole, & aliis creaturis visibilibus, non est potẽtiã libera: ideò quũ aliquis grauatur ab igne, vt cũ domus eius cõburitur, vel ab æstu solis: si discretus est, non rogat ignẽ vel solem vt cessent. Potentia enim eorũ est vt potentia ministrorũ, qui necesse habẽt implere imperium dominorũ quibus subiecti sunt. Constat ergo aliã potẽtiam superiorẽ esse quę libera est, cui hæc potentia subiecta est: & hæc est potentia Dei, cuius voluntatẽ necesse habent implere dictæ creaturę, nec possunt cessare ab operatione indicta eis à Deo, nisi Dei volũtas aliter ordinaret, sicut accidit quãdo sol & luna steterũt per spatiũ 12. horarum. Iosue 10. Et in regressu solis tẽpore Ezechiæ. Esa. 38. Et in fornace Baby. quãdo pueros in igne po-

sitos ignis non læsit. Dan. 3. Itē potentia agendi quę est in elementis & aliis creaturis visibilibus absque sapientia & discretione, est quæ sit illarū creaturarum, & tamen opera earum discretissimē fiunt: ergo necesse est sapientiam aliquam esse à qua operationes earū ordinatæ sint. ¶ Ad hoc autē non sufficit aliqua sapientia creata, cùm nec ad cognitionē earū videatur sufficere. Est ergo aliqua sapientia increata infinita, à qua est ordinatio vniuersorū. Io. Damasce. Sit omnia generari casus cuius erit ordinare: & hoc si videtur, demus cuius erit obseruare & custodire. Itē ipsa creationis permanentia, & cōseruatio & gubernatio docet nos, quoniā est Deus qui hanc vniuersitatē consistere facit & cōtinet & conseruat, & semper ei prouidet: qualiter vtique cōtrarię naturę, ignis dico & aquę, aëris ac terrę in vnius mundi consummationē adinuicē cōuenissent, & indissolubiles permansissent, nisi aliqua omnipotens virtus ea cōcordasset; & semper indissolubilia cōseruaret. ¶ Itē cū visibilia sint causæ aliquorū, aut sunt causę primę, aut nō. Causę primę esse non possunt. Sūt enim omnia cōposita. vnde necessariò præcessit ea aliquid quod ea composuit. Præterea partes sunt quædā causa totius; & pars est naturaliter prior suo toto, ergo necesse est aliquid incompositū & simplex quod omnia cōposita præcessit, à quo omnia sunt cōposita. ¶ Item in eis quæ creata sunt quædam sunt corruptibilia quæ principium habuerūt & finem sunt habitura: quædam verò habent perpetuitatē, quę principiū habuerūt, sed finē nō sunt habitura: ergo cū causa abūdare debeat ab eis quorū est causa, & causa eorū habebit æternitatem, vt sit sine principio & sine fine. ¶ Itē omnis potentia creata determinata est circa esse, & operatur circa materiā existentē, & nullatenus trāscēdit esse vt de nihilo aliquid possit facere: ergo oportet aliquā potentiā increatā esse quę infinita sit, & trāscendat esse, & de nihilo fecerit illud ex quo creaturę operātur. ¶ Itē cùm in rebus sit inuenire quędā bona & quędā meliora, aut nō erit perfectio in vniuersitate rerum, aut necesse est aliquid esse optimū. Itē cū appetitus summi boni naturaliter in anima sit, nullus autē motus naturalis frustrà sit. Frustrà autē esset appetitus ille, nisi aliquid esset summū bonū: ergo aliquid est summū bonū. Hoc autē non est nisi Deus. ¶ Item secundū Arist. Magis eligēdum est quod natura est, eo quod nō est natura, vt iustitia iusto: hæc enim natura, illud autē acquisitum est. Est igitur aliquid ꝙ est sua bonitas, & sua iustitia, omnibus illis quæ bona sunt per participationē præferendū. Item nihil quod mutabile

sit

sit,optimum est. In mutatione enim aliquid boni amittitur,& aliquid acquiritur quod optimo accidere non potest. Itē dicit Aug. q̄ in omni re quæ mutari potest, nonnulla mors est ipsa mutatio : mors autem optimo accidere non potest:omnis autem creatura mutabilis est:ergo nulla creatura optimū est:aliquid tamē optimum est,aliter non esset perfectio in vniuersitate rerū,ergo aliquid increatū est.Aug.super 1.ad Ro. Viderūt summi Philosophi quos cæteris nō immeritò fama atq; gloria prælatos cernimus,quicquid mutabile est nō esse summū Deū: & ideo omnem animā mutabilem esse quia speciem transcenderūt:deinde viderūt omnem speciem in re quacunq; mutabili quæ natutaliter est,omnéque vniuersi mundi corpus non posse esse nisi ab illo qui incōmutabilis & simplex est:quia nō aliud est illi esse,aliud viuere,aliud intelligere,aliud beatum esse:sed quod est illi viuere,intelligere,beatū esse,hoc est illi esse. Propter hāc incōmutabilitatē & simplicitatē intellexerūt eū & omnia bona feciſſe,& à nullo fieri potuisse. Itē cū modico corpori hominis regēdo ratio sit accommodata, qua ipsum regatur, qua impedita vel omnino amissa,corpus periclitatur,vel in pulverem redigitur , verisimile est rationē aliquam esse qua vniuersitas fabricę mundi regatur. ¶ Item cum ratio quę in homine est agnoscat se esse & non semper fuisse,& causam aliquam habuisse quę eā præcesserit,causa autem rationis irrationabilis esse non potuerit, necessariò rationem humanā & quancunque aliam rationē quæ esse incœpit,præcedit aliqua ratio quæ esse non incœpit:& hæc ratio Deus est, qui vniuersitatē rerū regit. Vnde Sen.in lib.de naturalib° quęstionibus:Nostri melior pars est animus:ideo extra animum nulla est pars,totus est ratio.

De errore idololatriæ. Et primò de descriptione idololatriæ,secundò de causis eius, tertiò de speciebus, & quartò de destructione erroris idololatriæ. CAP. VII.

DIctum est suprà de errore eorum qui Deum esse negant. Nunc dicendum est de errore eorū qui creaturas deificant, qui error idololatria dicitur.Primò ostēdemus quid sit idololatria. Secundò tangemus de causis.Tertiò de speciebus.Quartò de destructione eius intēdemus. ¶ Notandum ergo q̄ latria est summę venerationis cult° soli Deo exhibēdus.Vel latria est voluntaria possessio diuinæ maiestatis.Idololatria verò est cultus Deo debitus creaturę exhibitus.Et dicitur quasi idololatria:nō quia iste cultus semper idolo exhibeatur,sed quia frequenter, vel quia idolo primo est exhibitus.Et notandum quòd idolum

quandoque dicitur lignum,vel alia res sic figurata:quandoque verò dicitur coniunctum ex imagine & dæmone præsidēte. Et sic sumitur 1.Cor.7.vbi dicit Apostolus,ꝙ nihil est idolū in mūdo.Illud enim ꝙ putabāt esse idolū, personā scilicet subsistentē ex simulacro & spiritu præsidente,nihil erat. ¶Itē notādum ꝙ inter idola gentiliū quędam imagines erāt tantū ad memoriā & representationē aliquorū in quibus nihil numinis esse credebatur:aliæ verò erant quæ credebātur esse habitacula deorū, id est,dæmoniorū.Omnes enim dij gentiū dæmonia.In quibus dæmones decipiebant homines, dātes eis responsa acsi in ipsis habitarent,inducti ad hoc sacrificiis & honoribus quę eis exhibebātur.In quibusdā etiā imaginibus credebāt gētiles aliquam virtutē esse infusam,eò ꝙ sub certis horis funderētur,vel sculperētur,vel fabricarentur:sicut Mathematici mentiūtur homines trahere mores ex hoc ꝙ tali hora,vel tali nascūtur. Similis error inuenitur in quibusdā vetulis nomine Christianis,quę dicūt imagines lx.annos à factione sua virtutē sortiri,& de cętero habere eā.Imagines prædictas quas nō credebāt solū esse imagines,vocauit Mercurius Deos factitios,scribēs librum de Deo Deorū.Proaui,inquit,nostri inuenerūt artē quę deos efficeret: & quoniā animas facere non poterāt, inuocantes animas deorū,eas indiderūt imaginibus factis. ¶Possumus autē octo rationes seu causas ostendere quibus idololatria vel inducta est vel augmentata. ¶Vna causa fuit,dolor nimius de amissione alicuius amici. Pater enim amisso filio nimiū dolēs imaginem filij fieri fecit,vt ei esset qualecūque solatiū.Vnde sapiē.14. Acerbo luctu dolens pater,cito sibi rapti filij fecit imaginē.Ac illū qui tunc quasi homo mortuus fuerat,nūc tāquā Deū colore cœpit, & cōstituit inter seruos suos sacra & sacrificia.deinde interueniente tēpore conualescēte iniqua consuetudine,hic error tanquam lex custoditus est.Hāc primā causam idololatrię ostēdit Gregor. super illud Lucæ 11. In Beelzebub principe dæmoniotū &c.dicēs: Ninus rex Niuinæ Belo patre suo mortuo statuā fecit,quā summa reuerētia honorauit, ita vt etiā reis ad eā fugientibus parceret : vnde progressu tēporis homines cœperūt eam venerari vt deum, & multiplicare:& quidam vocauerunt Bel,alij Baal,alij Baalim,alij Beelzebub,secundū varietatē linguarum. ¶Alia causa fuit vesana superbia principū,qui non attendentes infirmitatem suam voluerūt se vt deos honorari, vt Nabuchodonosor,qui prȩcepit Holoferni principi militię suę, vt omnes deos terræ exterminaret , vt ipse solus Deus dicere-

tur

tur ab his nationibus quæ potuissent Holofernis potẽtia subiugati. Iudith 2. Principes superbi imagines suas faciebãt adorari ab his qui erant subiugati ab eis. Vnde Sap. 14. Tyrannorũ imperio colebãtur figmẽta: & hos quos palàm homines honorare nõ poterãt, propter hoc, ꝙ lõgè essent, è lõginquo figuram illorũ allatã euidentẽ imaginẽ regis, quem honorare volebãt, fecerũt, vt illum qui aberat tanquã præsentem colerent. Alioqui etiam vt diuina stirpe nati viderẽtur, diuinos honores parentibus detulerũt, deferríque iusserunt: vt dicit Glo. super 14. Sap. ¶ Tertia causa fuit adulatio, seu desideriũ, quod habebant minores acquirẽdi gratiã maiorũ. Sapi. 14. Affectui aut regibus deseruientes homines incõmunicabile nomen lapidibus & signis imposuerũt. Per hoc quod dicitur Affectui, tãgitur prima causa iam habita: per hoc quod dicitur Regibus, tertia causa, de qua etiam dicit gl. Per populos & regiones paria sacra susceptа sunt, dum homines grati esse in suos principes cupiunt. Aug. in libro 10. de Ciuitate Dei: Multa vsurpata sunt de cultu diuino, quæ honoribus deferuntur humanis, siue humilitate nimia, siue adulatione pestifera. ¶ Quarta causa fuit amor reipublicæ. Vnde dicit Gl. ibidem: Alio loco dicit Cicero, quòd inplerisque ciuitatibus acquirendæ virtutis gratia, vt libentius gratia reipublicæ periculum adirent, optimos quosque viros fortiũ honore deorũ immortaliũ esse consecratos: hinc Romani Cæsares suos consecrauerũt, & Mauri suos Reges. ¶ Quinta, decor vel operis humani, vel alterius creaturę. De primo Sapiẽtiæ 14. Multitudo hominum adducta per speciem operis, cum qui ante tempus tanquã homo honoratus fuerat, nunc Deum existimauerunt. De secundo Sap. 13. quãdo locutus est de stellis, sole, & luna, subditur: Quorum si specie delectati deos putauerunt, sciant quanto his dominator eorum speciosior est. ¶ Sexta potentia quam crediderunt supereminere in his quos deos putauerunt, vt dæmones crediderunt potestatem habere in homines, & res humanas, & etiam in elementa. Cuius erroris occasio fuit quòd credebant dæmones sanare lęsiones corporum, dum ab eis cessabant. Credebant etiam eos sedare mundi turbationes, dum eas facerent, cessabant. Credebant etiã eos prænoscere futura: quia prædicebant eis mala, quæ Dei promissione ipsi erant illaturi hominibus: & malorum cessationes, ꝙ non erat mirum. ¶ Item alia causa huius erroris fuit quòd facere videbãtur quædam opera quæ verè naturalia erant: sed imperitis videbantur esse supra naturam. Tale opus est subita

generatio ranarum,& pediculorum,& vermium in quibus natura operatur. Dæmonibus tamen procurantibus quòd hæc citius fiant, coniungendo vel commiscendo ipsas naturas rerum,& addendo aliqua semina, quæ semina naturam adeò adiuuant,quòd opus tardum acceleratur: ita quòd creditur non esse opus naturæ quæ tardius operari cõsueuit:sicut factum est in signis quę facta sunt à magis Pharaonis. ¶ Septima,cæca cupiditas hominum, qui tantum sunt curiosi sciendi vel cupidi aliqua acquirendi,vt seipsos vendant dęmonibus,vt cupiditatẽ suam possint adimplere. ¶ Octaua,voluptas & lasciuia,quę erãt in festis idolorũ:vacabãt enim idololatriæ deliciis & ludis,quæ multum alliciebant homines ad idololatriã.1. Corint.10.Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. ¶ Et notandum multas esse species idololatriæ. Quædã est cultus dæmonum,alia luminum, vt solis & lunæ vel stellarũ: tertia elementorum:quarta,hominum:quinta, animaliũ irrationalium: sexta,imaginum vel alterius operis humani: septima temporis vel partium eius.Est etiam idololatria aliarum rerum. ¶ Et notandum,q̃ idololatria ideo peccatum magnum est:quia Deo honorem suum aufert, & creaturæ cuius non est confert, & æquat creaturam creatori.Si pro modico furto vel rapina quã aliquis facit homini, meretur exilium, vel mortem, vel aliam magnam pœnam, quanta pœna dignus est,qui diuinũ honorẽ Deo surripit? ¶ Duplex autẽ rapina est in peccato idololatriæ. Vna eius qui honorẽ Dei Deo aufert,& alij offert.Alij eius qui honorem diuinum sibi oblatum suscipit. Idolorum cultura omnis mali causa est,& initium & finis.Sap.13.Glo.Cum enim mens à creatore se auertit,omnibus implicatur sceleribus.Aggrauatur autem peccatum idololatriæ ex vilitate rei in quam transfertur honor diuinus. Maius enim peccatum est cùm honor iste transfertur in quadrupedes aut reptilia, quàm quando in homines: & quando in imagines hominum, aut animalium, quàm quando in homines vel animalia. Ro.1.Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis,& volucrum,& quadrupedũ, & serpentum.Gl.Ambr.Quanta est stultitia eorũ,apud quos plus potest imago quàm veritas,& potiores sunt mortui quã viui?Ff.Mutauerunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum.Tanto magis cõtumeliosum est Deo,quanto vilior est creatura quæ ei æquatur,& magis contra rationẽ est. ¶ Contumelia etiã fit humanę naturę,quãdo creaturę inferiori se sub-

di-

dit. Refert Aug. in lib. de vera religione, quòd Socrates occisus fuit, quia noluit adorare idola, quia erant tantum opus hominis: & dixit se prius adorare canem qui erat opus naturæ, cùm causa nobilior sit suo effectu. Multũ est contra rationem, quòd homo adoret opera manuum suarum. Illa species idololatriæ qua homo adorat creaturam se manifestè inferiorem, hominẽ reddit infelicem & maledictum & derisione dignum. De primo Sap. 13. Postquam præmissum est de sole, & luna, & stellis quæ aliqui rectores orbis terrarum & deos putauerũt, subditur, Sed in his adhuc minor est querela. Et paulò pòst: Infelices autem sunt, & inter mortuos spes illorum est, qui appellauerunt deos opera manuum hominum. De secundo Deu. 27. Maledictus homo qui facit sculptile & cõflatile abominationẽ Domini, opus manuum artificum, ponitque illud in abscondito. Sapien. 14. Per manus autẽ quod fit idolum, maledictũ est, & ipsum & qui fecit illud. De tertio Hier. 10. Non est spiritus in eis, vana sunt, & opus risu dignum. Irrisione digni ostenduntur qui sunt in hoc genere idololatriæ Sap. 13. vbi sic legitur, Non erubescit loqui cum illo qui sine anima est, & pro sanitate quidem infirmum deprecatur, & pro vita mortuũ rogat, & in adiutorium inutilẽ inuocat, & pro itinere petit ab eo qui ambulare non potest. Et Esa. 44. Medietatẽ eius cõbussi igne, & de reliquo eius idolum faciã: ante trũcũ ligni procidã, pars eius cinis est. Quibus verbis vilitas materiæ ostẽditur ex qua fit idolũ, & vilitas materiæ in quã redigitur. De materia eadem habes Baruch 6. Subtrahũt ab eis sacerdotes aurum & argentum: dant autem & ex ipso prostitutis, & meretrices ornãt. Itẽ: Quũ receperint illud à meretricibus: ornãt deos suos. Et subditur ibi multum de vilitate & impotentia idolorũ: Hi, inquit, non liberabuntur ab ærugine & tinea. Itẽ: Habet in manu gladiũ & securim, se autem de bello & latronibus nõ liberat. Item, Oculi eorum pleni sunt puluere à pedibus introcũtium. Et paulò pòst: Lucernas accendũt illis, & quidẽ multas, ex quibus nullam videre possunt. Item, Nigræ sunt facies eorum à fumo qui in domo fit. Supra corpus eorum & supra caput eorum volant noctuæ & hirundines. Item: Sine pedibus in humeris portãtur ostentantes ignobilitatem suam hominibus. Mirũ erit si idola iuuare possunt, quum nec preces auxilio indigentium possint audire, nec defectum eorum intelligere. Vnde subditur in Baruch: Quũ audierint mutũ nõ posse loqui, offerũt illud ad Bel, postulantes ab eo loqui, quasi possint sentire qui non habent motum. Psal. Os habent & non loquentur

quẽtur &c. Et Baruch. eodem cap. Quum superuenerit illis prę-
lium & mala, cogitant sacerdotes vbi se absi ondant cum illis.
Quomodo ergo sentiri debeat, quoniã dij sunt qui nec de bel-
lo se liberant, neque de malis se eripiunt? Itẽ: Sicut in cucume-
rario formido nihil custodit: ita sunt dij illorũ ligniei, argẽtei,
& inaurati. ¶ Post idololatriam illam, quæ est cultus illarum
creaturarum, quæ manifestè sunt homine inferiores: destruen-
da est illa idololatria, quæ est cultus dæmonũ, quæ valde detẽ-
stabilis est. Primò quia dæmones hostes Dei sunt: & magis dis-
plicet Deo, quum honor eius transfertur in eos quàm quando
ad alias creaturas. Et etiam magis periculosa homini: Quum
eum dæmones hostes sint humani generis, & cultoribus suis
fiant familiares: ipsi sunt eis familiares inimici. Nulla autem
pestis efficacior est ad nocendum, quàm familiaris inimicus.
Ideo dicit Augustinus in lib. 83. quæstionum: Nihil tam con-
trarium Christiano, quàm si curam artibus magicis adhibeat.
Tunc enim eos recipit familiares, qui damnationem anima-
rum quærunt. Item August. 19. lib. de ciuitate Dei: Magna Dei
misericordia necessaria est, ne quisquam quùm bonos Angelos
se amicos habere putat, habeat malos dæmones factos amicos,
eósque tanto nocentiores, quãto astutiores aut fallaciores pa-
tiatur inimicos. Periculosum est, valde ei credere qui menda-
cissimus est. Io. 8. Ipse est mendax, & pater eius. Præterea dæmo-
nes licet sublimes sint conditione naturæ: inferiores tamen
sunt etiam brutis animalibus deiectione culpæ: quum miseri
sint non solum miseria pœnæ, sed etiam culpæ, imò inferiores
videtur esse simpliciter cæteris rebus quæ sunt. Vnde diabolus
non esse dicitur. Iob 18. Habitent, inquit, in tabernaculo illius
socij eius qui non est. ¶ Multipliciter autem potest ostẽdi, quòd
spiritus illi non sint colendi. Primò quia aut ipsi sunt boni, aut
sunt mali. Si boni sunt, offenduntur, cùm honor qui soli Altis-
simo exhibendus est, eis exhibetur. Non enim potest eis place-
re tanta contumelia & iniuria Domini eorum. Præterea si boni
sunt, nõ placabuntur malitia offerentium eis honorem alienũ.
Quis bonus & discretus honorem reputet, & nõ magis derisiõ-
nem, si quis mentiatur eum esse regem, vel episcopum, quum
nũ sit? Sic si sunt boni spiritus & discreti, erubescent honorem
Altissimi sibi exhiberi. Iuxta enim verbũ Sapientis, Qui falso
prædicatur, necesse est, vt suis laudibus erubescat. Item quanto
quis maiorem honorem indebitum sibi vult impendi: tãto ipse
superbior & vanior est: vt clericus si honorem sacerdotalem

vult

vult sibi impendi, superbus est: si episcopalem, superbior: ergo si ipsi volũt sibi impendi summum honorem, superbissimi: & vanissimi sunt. Si verò ipsi sunt mali, indigni sunt & honore isto & alio. Item aut ipsi præstant beneficia cultoribus suis de suo, aut non. De suo non possunt. Vnica enim potentia est increata, vt in sequentibus ostenditur. A qua & sub qua sunt omnia: & quũ eos creauit Deus, nõ à se eos alienauit, nec à potestate sua eos exemit. Ipsi ergo à Deo sunt & Dei sunt, & beneficia si qua præstant cultoribus suis dona Dei sunt, ad hoc data vt dentur. Igitur ipsi sunt vt nuntij & deferentes dona illa. Nuntij verò & deferentes beneficia non sunt habendi vt domini, nec deificandi: sed gratia reddenda est ipsi Deo eorum. Bernardus loquens de bonis spiritibus. Honoremus, inquit, eos quãtum debemus: totus tamen ei reddatur amor & honor noster, à quo tam ipsis quàm nobis est totum: vnde honorare possumus, vel amare, vnde honorari amarive mereamur. Loca remota à fonte ita habent aquam ab ipso, sicut & loca fonti proxima: licet aqua fontis primo proueniat ad loca proxima, & per ea ad loca remota. Sic cum vnicus sit fons omnium bonorum Deus: ita habent bona sua ab eo creaturæ: quæ remotæ sunt ab eo dissimilitudine. sicut & illæ quæ sunt propinquæ ei dissimilitudine: vt sunt spirituales creaturæ. Deo ergo soli debetur totus honor & gloria. ¶ Item aut potentiæ quibus possunt spiritus isti dare beneficia cultoribus suis, sunt potentiæ irrationales siue naturales: sicut potentia calefaciendi, quæ est in igne, quæ ex necessitate sic operatur: aut sunt potentiæ liberè agentes seu rationales. Si primo modo nulla gratia debetur eis propter illa beneficia, nec propterea sunt colendi. Tales enim potentiæ operantur per modum seruientis, vt ait Sapiens: Si vero liberè agunt, aut consulunt voluntatem diuinam cultoribus suis dãdo beneficia, aut non. Si sic, ergo se habent vt dispensatores secundum voluntatem domini sui dispensando bona ab eo accepta: non ergo habendi sunt vt domini, & multo minus vt dij. Si autem non consulunt voluntatẽ Dei, non curãtes vtrum Deus hoc velit vel non, indiscretè dispensant: nec videntur curare de rectitudine operum suorum, quum non respiciant ad voluntatem Dei, quæ regula est bonorum operum, & ideo sunt mali. Si quis verò dicat quòd isti spiritus placandi sunt ab hominibus, quia ab eis sunt offensi. Si boni sunt, non debent ab hominibus offendi, nisi propter peccata. Si autẽ propter peccata ab eis sunt offensi, per recessum à peccatis maximè deberent placari. Contrar:

trariorum enim contrariæ sunt causæ. Si verò iustificatio eorũ non placat eos, sed manet adhuc ira eorum donec offerantur eis carnes & sanguis animalium, ira talis non est ira diuina, sed potius ira leonũ, aut aliarum bestiarũ quæ non quiescũt donec aliquid prędæ ceperint: vnde si propter hãc iram colẽdi sunt, & diuino honore digni, deificemus ergo leones & alias bestias. ¶ Item aut placato altissimo & amico existente mortalium, potest ira huiusmodi deorum eis aliquid nocere: aut non potest. Si sic, non videtur altissimus esse omnipotens, quum coërcere non possit illos deos ne noceant amicis suis. Si verò non potest eis nocere, non est timenda ira eorum amicis Dei, nec ira eorũ sacrificiis placanda. Præterea nulla potentia aliquid potest cõtra beneplacitum Dei. Nulla enim est quæ non redigeretur in nihilum, nisi à Dei potẽtia, à qua accepit esse in eo retineretur: ergo in tuto est omnis homo qui Dei fauorẽ habet, vel gratiã. Non est ergo necesse gratiam istorum deorum sacrificiis quærere gratia Altissimi obtenta. ¶ Item spiritus isti qui falsò dij vocantur, si mali sunt, aut altissimus cõpescit malitiam ipsorũ, aut nõ. Si cõpescit malitiã eorũ, nõ est malitia eorũ timenda. Si verò permittit eo: exercere malitiã suã, aut hoc facit ignorãtia, aut quia nõ curat, aut iudicio, quia videt expedire. Ignorãtia non est: quum enim ipse sit sapientissimus, ignorãtia in eum non cadit. Iterum non accidit hoc quòd ipse non curet de malis quæ fiunt in mundo: cùm enim ipse sit rex iustissimus, non potest non curare de malis quæ fiunt in regno suo. Ergo quando permittit hos spiritꝰ in mortales sæuire, ipse facit hoc iudicio, quia videt hoc mortalibus expedire: ergo nõ est timẽda malitia eorũ mortalibus. ¶ Itẽ cũ spiritus iã dicti potestatẽ habeant ab altissimo, aut illã potestatẽ comitãtur sapiẽtia & iustitia moderãtes eã, aut nõ. Si sic, cũ ipsi sint sapiẽtes & iusti, ipsi nõ irascũtur mortalibus bonis, nec nocẽt eis: peccatoribus verò nũquam sũt placati, nisi à peccatis recedãt. Inutile ergo est eis sacrificia offerre tã bonis quã malis, quantũ ad eorũ placationẽ: sed mali si volũt eos placare, recedãt à peccatis suis. Si verò Sapientia & iustitia non comitãtur eorũ potestatẽ: ergo potestas eorũ est vt gladius in manu furiosi: vnde si propter hãc potestatem aliquis eos deos reputat, reputet ergo Deũ si quẽ viderit furiosum in manu tenentẽ gladiũ. Mira fatuitas eũ Deũ reputare, quẽ homo cognoscit esse sine sapiẽtia & bonitate. Belluinũ est potius quã diuinũ, potestate vti absque sapiẽtia & iustitia. ¶ Item potestas eorũ aut ligata est, aut nõ est ligata. Si nõ est ligata, mirum est

quo

quomodo non occidunt omnes cõtemptores sacrificiorũ eorũ. Præterea longè videtur esse à sapientia & bonitate Dei, ponere gladiũ in manu furibundi, dando potentiã cui homo nõ possit resistere maligno, nisi ipse eam velit compescere. Si verò ligata est, ille qui tenet eam ligatam, obsequiis est placãdus non ipsi. Cùm aliquis tenet aliquã bestiã ligatã, ille orãdus est, vt bestiã cõpescat ab his q̃ sæuitiã bestiæ timẽt, & nõ ipsa bestia. ¶ Itẽ cũ cultura illorũ deorũ exterminata sit à terra promissionis iussu Dei Hebræorũ, & iterũ de regno Christianorum, etiã de Ægypto vbi omnes colebãtur, & de vrbe Romana, maximè de templo quod Pãtheon vocabatur, quod erat vnũ tẽplum omnium deorum: constat hoc factũ fuisse à maiori potentia quàm esset potentia eorũ. Luc. 11. Cùm fortis armatus custodit atriũ suũ, in pace sunt omnia quæ possidet: si autẽ fortior eo superueniẽs vicerit illum, vniuersa eius arma auferet &c. Illa ergo potẽtia aut fuit diuina, aut humana. Si diuina, ergo ipsi erãt aduersarij Dei & mali. Si verò humana, ergo magis timenda est humana potestas eis quã potestas eorũ hominibus. ¶ Et notandũ quòd aliqui peruenerũt ad tãtã fatuitatẽ, vt crederẽt deos huiusmodi partitos fuisse totũ orbẽ. Sed puerile est dicere altissimũ sortem misisse pro diuisione illa, cũ sors non habeat locum nisi vbi est ignorantia, quæ in altissimũ, qui sanctissimus est, non cadit. Si verò ipsi altissimo incõsulto sortem miserũt, nihil iuris per hoc habuerunt in orbem terrarum. Si verò de beneplacito altissimi, quod ridiculũ est, quomodo de partibus illis exterminati sunt? ¶ Item aut amicitia est inter deos huiusmodi, aut nõ. Si est, ergo vnus eorũ amat cultores alterius: nec propter cultores suos proprios inimicus erit cultoribus aliorũ, nec contra illos iuuabit cultores suos. Si verò non est amicitia, sed odium: ergo ipsi mali sunt. Quia aut est iustum odiũ inter eos, aut non iustum. Si iustũ, ergo ipsi sunt iustè odiendi, & ita sunt mali. Si iniustũ, illud nõ possunt ipsi habere, nisi sint mali. Malitiã etiam eorũ ostendit, quòd cultores suos iuuant in eis quę mala sunt, vt patet ex scriptis Magicis, vbi docetur quomodo consilio taliũ spirituũ viri vel mulieres nimio amore intẽdantur, vel quomodo alia scelera possint perpetrari. ¶ Si quis verò dicat tales spiritꝰ nõ esse honorãdos honore diuino, sed honore qui eis cõpetit, quia apud Deũ possunt impetrare vel procurare aliquod beneficiũ eis qui eos honorãt. Hoc planè concedendũ est, & hæc est assertio fidei catholicæ. Quid si spiritus boni honorandi sunt tanquã amici Dei, non tanquã domini vel dij, sed tanquã serui

Altis

Altissimi,quorũ ministerio multa beneficia possunt nobis prouenire,& spe suffragij in eis potest poni? Sed non debemus eos reputare authores salutis,sed potius impetratores : nec sacrificiũ faciendũ est in eis. Eo enim quod aliquis alicui sacrificat,eũ cui offert authorem sanctitatis cõfitetur , & eũ inuocat ad sanctificandum illum pro quo illud sacrificium offertur. Itẽ facto profitetur se esse in manibus illius cui sacrificat ad perdendum vel ad saluandũ : sicut animal illud est in manibus suis ad occidendũ vel perdendũ. Ista verò soli Altissimo attribuenda sunt. Mali verò spiritus non sunt honorandi, qui apud Deũ nullum bonũ nobis impetrare possunt. Nõ sunt etiã timẽdi amicis Dei cum nõ possint eis nocere. ¶ Cõsequenter tãgendum est aliquid de illa specie idololatriæ,quæ est cultus luminũ. Et norandum quòd hi qui sunt huius erroris,dicunt mortales subiectos esse soli,& lunę,& stellis,etiã quantum ad sapientiam vel ignorantiam,& quantum ad mores bonos siue malos.Et dicũt cælestia lumina secundũ situs suos seu constellationes causam esse morũ bonorũ vel malorũ in hominibus. Quod multis modis patet esse falsum.Primo quia non propter stellas homo,sed stellę propter hominẽ factę sunt,vt dicit Gre. Itẽ haberi põt ex principio Gen.vbi sic legitur:Fiãt luminaria in firmamẽto cęli &c. Et subditur:Vt illuminẽt terrã.Illuminatio terrę causa fuit quare fierẽt.vnde subditur ibidẽ:Et posuit eas in firmamẽto cęli,vt lucerẽt super terrã. Propterea Iosue iubẽti sol & luna obediũt. Iosue 10.Ergo cultorib⁹ Dei sol & luna subiecta sunt,& nõ ipsi cultores soli & lunę.Item & sol & luna naturaliter operãtur in hominibus ea quæ ipsi eis imponũt,aut sciẽter & voluntariè.Si naturaliter , operatio illa seruilis est,propter q̃ dicit Philosophus,quòd natura operatur per modũ seruiẽtis.Vnde virtus sic operãs ignobilis est respectu virtutis liberè operantis,quæ potest super vtrunque oppositorũ,scilicet super suũ operari & suũ nõ operari:quod autẽ ignobilius est,nõ est causa rei nobilioris: ergo virtus naturalis luminũ cælestiũ nõ efficiet sapiẽtiam,vel virtutes,vel bonos mores, vel quascũque artes in hominibus, cùm hęc sint nobiliora virtute naturaliter operante,quã ponũt in dictis luminibus.Si verò sciẽter & volũtariè operãtur prauos mores vel errores in hominibus : ergo ipsa mala sunt , & Deo inimica. Præterea malitia ista aut est eis innata,aut est acq̃sita. Si innata , ergo sũt mala naturaliter:hoc autẽ impossibile est q̃ aliqd sit naturaliter malũ.Præterea cũ nihil sit in eis naturaliter qđ de⁹ cõcreauerit in eis,de⁹ illã malitiam creasset,qđ lõgẽ est

est à Dei bonitate. Si verò acquisita: ergo corrupti sunt & mutati à suo statu naturali q̃tum ad spiritũ, quẽ secundũ istũ errorẽ necesse est ponere in eis: hæc autẽ corruptio nõ potest esse in eis secundũ spiritũ, cùm corpora eorũ sint incorruptibilia. In sustãtiis enim ex spiritu & corpore cõpositis, quales filij qui sunt huius erroris credũt esse cælestia lumina, necesse est nobiliorẽ esse statũ spirituũ quã corpnrũ. Præterea creaturę rationales cùm aliquid volũtariè operãtur, primo intelligunt & desiderant: ex quo sequeretur lumina illa cælestia mala essè quæ desiderarent malos mores esse in hominibus. Itẽ hic est modus operãdi substãtiarum quæ cõpositæ sunt ex spiritu & corpore, vt primo operẽtur in seipsis operationes merè spirituales, vt est intelligere & desiderare: secũdo in corporibus sibi cõiunctis operationes corporales, vt est motus, & per illas iterũ alias in corpora aliena, & iste ordo operationum semper procedit quasi ingrossando & quasi per elongationem à spirituali subtilitate & nobilitate. Vnde si iste est modus cælestiũ luminum operãdi in homines, per hãc viã nõ poterãt imprimi nisi corporales dispositiones ignobiles in hominib⁹, & nõ scięt̃iæ & virtutes. Præterea diuersitas hominũ qui eadẽ hora nascũtur & mores habẽt diuersos, ostẽdit falsa esse quę dicuntur ab his qui sunt in hoc errore de cælestib⁹ luminibus. Dicunt enim eũ qui sub tali cõstellatione nascitur, talẽ hominẽ futurum, & qui tale opus sub tali hora incipiet, prosperaturum. Manifestè autẽ videtur ꝙ nati vna & eadẽ hora, vel aggressi opus aliquod diuersos habẽt euẽtus. Falsum est ergo quod prædicti idololatræ de effectib⁹ cælestiũ luminũ dicũt. ¶ Itẽ cõstellationes seu positiones stellarũ aut sunt tãtùm signa euentuũ inferiorũ, aut sunt signa & causæ. Si tantũ signa, aut comitãtur res de necessitate, aut nõ. Si sic, cùm signa euerti nõ possunt, vel mutari, erunt ipsi euẽtus ineuitabiles, & omnia de necessitate eueniẽt mortalibus. Si nõ erunt signa ista possibilia separari ab his quorũ sunt signa: ergo poterũt fallere: ergo nõ est scięt̃ia de significationibus eorũ. Scięt̃ia enim & ars nõ sunt de fallibilibus. Si verò signa sunt & causæ istorũ euentuũ, erunt euẽtus rerũ necessarij, cùm causæ istę sint necessarię: motus enim cælorum cũ suis dispositionib⁹ necessarius est immutabilis. Figura enim cęli & positio stellarum futura cras hac hora, nullo modo auerti possunt, quin sint futura cras: & similiter se habet de omni dispositione cęli & cælestium: ergo omnes euẽtus, quorum causa est cõstellatio, sunt ineuitabiles. ¶ Præterea qui luminibus cælestibus seruiebant, aut intendebãt seruire

ſpiritibus qui præſidebãt huiuſmodi corporibus,aut compoſitis ex corporibus & ſpiritib⁹ aut corporibus inanimatis.Si ſolis ſpiritibus,eiſdẽ rationibus poteſt deſtrui hæc ſpecies idololatriæ, quibus cultus dæmonũ prius deſtructus eſt. Si verò corporibus inanimatis, vanè & ignominiosè ei ſeruiebãt,cùm nec ſeruitiũ eorũ nec ſeruitores agnoſcerẽt, nec in remunerationẽ eorũ intendere poſſent. Si verò cõpoſitis, compoſita erant animalia,vt ipſi credebãt:ergo vel rationalia & intelligẽtia,aut nõ.Si nõ,ergo ignobiliora erãt homine:animal enim rationale nobilius eſt irrationali:peruertebatur ergo naturalis ordo,cũ homo colebat animal irrationale. ¶ Præterea cùm tanta diſtantia eſſet huiuſmodi animaliũ ab hominibus, vt nullus clamor hominũ ad ea poſſet attingere.idẽ erat acſi ſurdis tales preces fierẽt.Præterea impoſſibile eſt,ꝙ deitas ſit in eo quod nõ intelligit. Intelligere enim eſt illud in quo maximè ſpiritus creatus Deo aſſimilatur. Si verò rationabilia & intelligibilia, impoſſibile eſt eos Deos eſſe, cũ ſecundũ aſtronomos ipſimet fiant infortunati & nõ liberi à malis,& impediãtur caſu aut oppoſitione fortiorũ ſignorũ.Diuinitas enim ſemper eſt libera & inuicta & impedimentũ ſignũ eſt impotẽtiæ. ¶ Vltimo tangendũ eſt de illa ſpecie idololatrię,quę eſt cultus militię cæli:de qua frequẽter loquitur ſcriptura ſacra.Adorãs militiã cæli;ſiue ſit vir:ſiue mulier iubetur lapibus obrui.Deut.17. De militia cæli habes 4.Reg.21. & 23.& Eſa.14.& Sophon.1.Act.7.Et notandũ ꝙ militiam cæli vocauerunt qui huius erroris fuerunt,multitudinẽ ſpirituum,quorum quoſdã dicebant præeſſe cælo ſtellato,alios autẽ Saturno & circulo eius:alios aliis planetis & circulis eorũ;alios verò præeſſe igni,alios mari,alios terrę,& vtebantur inuocationibus huiuſmodi ſpirituũ prout credebant cõgruere maleficiis ſuis.Impietas autẽ huius erroris manifeſta poteſt eſſe ex hoc,quòd inuocationes huiuſmodi ſpirituum æquè fiebãt ad bona facienda & ad mala.Vnde ſi ſpiritus illi exaudiebant illos & in bonis & in malis,ipſi erant mali.Si verò in bonis tantum,mendaces erant libri eorum, & ſcriptores eorum, & ipſi ſpiritus ſecundum ipſos,quorum reuelatione ſe talia ſcripſiſſe ſcripſerunt.

De errore principali Manichæorum. Et primò authoritates & rationes quibus ipſi innituntur, eis ſubtrahuntur : dein ponuntur authoritates & rationes quibus error ille deſtruitur. CAP. VIII.

SEquitur de errore Manichæorum,qui,vt ait Augu. in lib. de natura boni,ſenſum perdiderũt ſtudio cõtradicendi.Hi ponunt duo principia:vnum principium boni,alterum mali,Vnde ſecun-

secundum eos princeps lucis est, cuius habitatio est regio lucis super ista visibilia. Alter est princeps tenebrarũ ex aduerso, cuius habitatio est regio tenebrarum, & vterque princeps habet secundum eos populum suum. Manichæi ad principem tenebrarum ponunt esse corruptibilia & mutabilia. ¶ Iste error valde cõtumelioſus est & creatori & creaturis. Creatori, quia magnam partem regni sui & gloriæ sue ei aufert, dũ aufert ei dominium creaturarum visibiliũ, quæ plures videntur esse quàm inuisibiles. Creaturis etiã contumelioſus est, quas subtrahit dominio tam honorabili: & subdit eas tã vili seruituti, vt est seruitus diaboli. Vnde error iste valde odibilis est & creatori & creaturis. Huic errori primo subtrahemus authoritates & rationes quibus innititur, ostendendo authoritates impertinẽtes esse ad eius confirmationem, & rationes infirmas, vt sic facilius corruat. Authoritates verò quibus innituntur, hæ sunt. Legitur Gen. 1. Post creationem cæli & terræ, & tenebræ erant super faciem abyssi. Ex quo ipsi inferunt non fuisse Deum benignũ qui opus suum incœpit à tenebris, nõ intelligẽtes tenebras non esse alicuius rei existentiam, sed lucis absentiam. Vnde non oportet ponere aliquem authorem tenebrarum, cùm tenebræ nihil sint nisi lucis absentia. Nec minus laudabilis est mundi creator, si à nihilo incœpit: imò hoc cõmendat eius potentiam, quòd ex nihilo lucem & alia creauit. Per hoc enim ostenditur per se potens operari sine materia præiacente vel instrumẽto, quod proprium est omnipotentis. Item Matt. 4. legitur de diabolo, quòd ostendit Christo omnia regna mundi, & gloriã eorum, & dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Ex quo inferunt: omnia ergo regna mundi diaboli erant, cùm omnia Christo promiserit. Quæ probatio ridiculoſa est, cùm diabolus sit mendax & pater eius. Ioan. 8. Et cùm Ouid. 1. de Arte amandi dicat: Pollicitis dives quilibet esse potest. ¶ Item Matthæ. 6. Dicit Christus: Nemo potest duobus dominis seruire: vocans diabolum dominum, eò quòd sit dominus mundi, vt ipsi aiunt, ergo ipse est Deus vel creator ipsius. Quæ argumentatio nulla est, cùm reges gentium dominentur eorum. Luc. 22. qui tamen non sunt dij vel creatores. Præterea diabolus dominus est vsurpatione iniustè detinens alienum, secundum illud Luc. 11. Hanc autem filiam Abrahæ, quam alligauit Sathanas, ecce, decem & octo annis, non oportuit solui à vinculo isto die Sabbati? ¶ Item legitur Matthæ. 7. Non potest arbor bona malos fructus facere. Ex quo inferunt: ergo mala non possunt esse ab eodem prin-

cipio à quo sunt bona:ergo sunt duo principia, vnũ bonorum, & aliud malorũ.Sed sermo veritatis quo vtuntur ad confirmationem falsitatis,materiam ministrat confusionis eorum.Licet enim arbor bona non faciat fructum malum:tamen nihil prohibet fructum quẽ arbor bona bonum produxit,pòst putrefieri & corrumpi: & nemo adeo fatuus est,cùm videt diuersa poma in arca vel in mensa, quorum alia putrida sunt,alia sana, quòd propter hoc credat ea nõ posse esse ex eadem arbore. Præterea multæ mulieres sunt hodie corruptæ,quæ tamen virgines natę sunt, nec aliquis credit duas mulieres nõ habere posse vnã matrẽ,eò quòd vna virgo,alia corrupta sit. Sic nihil prohibet diabolum esse bonum creatione & factum à Deo:malum verò sua peruersa volũtate. ¶Item Ioan.8.Vos ex patre diabolo estis. Et quo inferunt:ergo diabolus est creator eorũ. Sed non sequitur. Pater enim dicitur aliquis alterius,vel quia ab eo habet substãtiam,vel quia ab eo habet mores,suscipiendo eius doctrinam, vel imitando vitam:hoc tertio modo,scilicet per imitationem, diabolus erat pater eorũ,imitabantur enim eũ. Sic Paul.1.Cor. 4.ostẽdit se patrẽ Corinthiorũ qui eius susceperant doctrinam, dicens:Vos vt filios meos charissimos moneo.Nam si decẽ millia pædadogorum habeatis in Christo, sed non multos patres: nam in Christo Iesu per Euangelium ego vos genui.Hunc sensum Dominus insinuat in hoc,ꝙ eos qui sunt ex Deo distinguit ab his qui nõ sunt ex Deo per auditum diuini verbi. dicẽs:Qui ex Deo est,verba Dei audit.Propterea vos non auditis,quia ex Deo non estis. Obedientia diuini verbi ostendit , qui per gratiam sint filij Dei:inobediẽtia verò qui filij diaboli. ¶Item Io. 14.Venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam: diabolus princeps huius mundi dicitur:ergo mundus est ab eo. Sed non sequitur.Non enim omnes principes sunt dij vel creatores.Prẽterea ipse princeps erat vsurpatiuè,vnde iudicio à mũdo erat eiiciendus.Io.12. Nunc iudicium est mũdi,nũc princeps mundi huius eiicietur foras. Eiusdem 16.Princeps mundi huius iam iudicatus est. ¶Item Io.18.Dicit Christus Regnum meum nõ est de hoc mũdo:ergo Christus non est rex huius mundi:ergo mũdus regnum diaboli est.Sed dicẽdum ꝙ regnum Christi fideles vocãtur,qui non sunt de hoc mundo,quia nõ sunt dediti mundanis:sunt tamen in mundo,sed quasi exulantes & æternũ regnũ Christi desiderantes.Io.15. Si de mundo fuissetis,mũdus quod suum erat diligeret:quia verò de mundo nõ estis,sed ego elegi vos de mundo,propterea odit vos mundus. Fuerunt ergo

quan

quandoq; Apostoli de mũdo scilicet de amatoribus mundi, sed iam non erant. Item Ioan.17. De mundo non sunt, sicut & ego non sum de mundo. Regnũ etiã Christi in quo ipse perfectè regnat, regnũ cæleste est: vbi nihil fit nisi beneplacitũ suũ, de quo potest intelligi verbũ prædictũ. ¶Item legitur 2.Cor.4. In quibus Deus huius seculi excæcauit mẽtes infidelium: diabolus ergo Deus huius seculi est. Sed ad hoc satis respõdet Pau.1.Cor.8. dicens: Scimus quòd nullus est Deus, nisi vnus: nã etsi sunt qui dicãtur dij, siue in cœlo, siue in terra, si quidem sunt dij multi, & domini multi: nobis tamen vnus Deus pater ex quo omnia. Diabolus ergo nũcupatiuè solũ Deus vel dominus est, & nõ secundum veritatẽ. Vẽter etiã aliquorum Deus, vocatur, ad Phil. 3. vbi dicitur, Quorum Deus vẽter est: non tamen vẽter creator eorum est. Itẽ 1.Ioan.vlt. Mundus totus in maligno positus est: ergo malignus fecit mundũ. Sed non sequitur: nõ enim dicitur quòd mundus à maligno cõditus sit, sed in maligno positus: id est, in potestate maligni: amatores enim mundi qui mundus dicũtur, suppoſuerũt se seruituti maligni. ¶Itẽ legitur Eph.2. Eramus natura filij iræ: ergo eramus natura mali, ergo natura est mala, ergo à principio malo. Ad quod dicendum, ꝙ sicuti contingit patrem carnalem adeò irasci filio propter magnitudinẽ culpæ eius, vt ira illa extẽdatur etiã ad filiũ filij quantũ ad priuationem hæreditatis vel alterius beneficij quod esset ei daturus, nisi fuisset culpa patris: sic Deus adeò iratus fuit primis parentibus propter magnitudinẽ peccati eorũ, vt ira illa extenderetur vsq; ad filios eorũ, quãtum ad priuationẽ visionis diuinę. Nullus enim homo dignus fuit videre faciẽ Dei vsq; ad Christum, in quo Deus pater sibi bene cõplacuit, per quẽ credentes in eum perfectè sunt reconciliati Deo. In verbo ergo Apostoli, natura dicitur non prout est primò instituta, sed pro natiuitate qua nati sumus à parẽtibus qui peccauerũt, à quib⁹ habebamus ꝙ filij iræ essemus. ¶Causam quare valde magnũ fuit peccatũ primorum parentũ, tangit Aug. 14.lib.de Ciui. Dei, dicens: In paradiso tãto maior inobediẽtia fuit, quanto id quod prẽceptum est, nullius difficultatis fuit: vbi enim magna est inobedientiæ pẽna proposita, & res à creatore facilis imperata, quisnam satis explicet quantum malũ sit nõ obedire in re facili, & tantæ potestatis imperio, & tãto terrẽte supplicio? ¶Rationes quibus innituntur Manichæi, hæ sunt. Dicũt enim: si Deus bonus creauit ista corruptibilia, aut potuit ea facere incorruptibilia, aut nõ. Si nõ potuit, impotens fuit. Si potuit & noluit, inuidus fuit. Sed

mira est cõsequẽtia ista q̃ Deꝰ inuidus fuerit, si facere vel dare noluit q̃ potuit. simile enim est, acsi diceretur: fuit inuidus, si nõ prodigus, vel indiscretus. Sapiẽtiæ est moderari potestatẽ & volũtatẽ. Insipiẽs est qui omnia vult quę põt. Summę bonitatis fuit, q̃ visibilia ista fecit. Sapiẽtiæ verò fuit, q̃ voluit ea finẽ habere, vt manifestũ fieret ea habuisse principiũ & esse, q̃ poterãt amittere, aliũde habuisse, & sic essent via veniẽdi ad cognitionẽ Dei: voluit enim Deꝰ bona trãsitoria esse, ne quis adhęreret eis bonis permanẽtibus neglectis. Aug. O munde immunde quid strepis? quid auertere conaris? tenere vis fugiẽs, quid faceres si maneres? Itẽ peccare est spreto incõmutabili bono cõmutabilis adhærere. ¶ Alia ratio corũ est, q̃ videt multa noxia inter creaturas quę nullã videtur habere vtilitatẽ, vt sũt serpẽtes, muscæ, araneæ, quæ non videntur eis esse à Deo. Sed certè nulla creatura est quæ nõ habeat vtilitatẽ, licet aliquãdo lateat. Aug. in li. 11. de Ciui. Dei: Venena ipsa quę per incõueniẽtiã pernicio-sa sũt, probè adhibita, in salubria medicamẽta vertũtur: nequa-q̃ à cõtrario etiã hęc quibꝰ delectãtur, sicut cibꝰ & potus, & ista lux, immoderato & importuno vsu noxia sentiũtur. Vnde nos monet diuina prouidẽtia, non res insipiẽter vituperare, sed vtilitatẽ rerũ diligẽter inquirere: & vbi nostrũ ingenium, vel infirmitas deficit, ita credere occulta: sic erant quædam quę vix potuimus inuenire, quia ipsa vtilitatis occultatio, aut humilitatis exercitatio est, aut elationis attritio. Idem lib. 11. Quid igne flãmante, vigente atque lucente pulchrius? quid caleffaciẽte, curãte, coquẽte vtilius, quãuis nihil sit eo vrẽte molestius? Creaturæ vtiles sunt discretè vtẽtibus, noxiæ indiscretè vtẽtibus. ¶ Inter creaturas quædã sunt creatæ in nutrimentũ, vt herbę & fructus arborum. Quędã in adiumentũ, vt iumenta. Quędã ad humiliandũ hominẽ: vt muscę & pulices, à quibus homo non potest se defendere. Aug. Homo dicit tibi conuitium, & tumes, & iratus es: pulicibus resiste vt dormias. Quædã ad eruditionẽ, vt formicã. Pro. 6. Vade ô piger ad formicã, & considera vias eius, & disce sapientiã. Quędã ad pũniendũ peccatores, vt gehenna. Quædã ad exercitiũ patientiæ nostræ, vt serpẽtes. Quędam ad consolationẽ vel delectationẽ, vt flores. Ber. Quãta largitus est nobis Deus ad sustẽtationẽ, quãta ad eruditionẽ, quãta ad cõsolationẽ, quanta ad correctionẽ, quãta ad delectationẽ? ¶ Alia ratio corũ est, q̃ videt multa in hoc mũdo inordinatè fieri, propter q̃ eis videtur q̃ Deus nõ sit huius mũdi rector, nec dominus, neque creator. ¶ Ad quod dicendũ q̃ vniuersitas creaturarũ in

in mundo isto ordinata est:& vt ait Philosophus,Nulla res est cuius ortũ legitima causa & ratio nõ præcedat.Iob 5. Nihil fit in terra sine causa. Etiã aues viles nõ moriuntur in mũdo isto sine Dei prouidẽtia. Matth.10.Nõne duos passeres asse veneũt? & vnus ex illis non cadet super terram sine patre vestro.As assis,est nomen ponderis, quod nõ solent ponderatores diuidere propter sui paruitatẽ.Eccl.5.Ne dicas cotã angelo,Nõ est prouidentiã:quia angelus tibi deputatus est à Deo ad custodiã:ne fortè iratus Dominus super sermones tuos dissipet cũcta opera manuum tuarum.Et in eodem:Si videris calumnias egenorũ, violenta iudicia, & subuerti iustitiã in prouincia, non mireris super hoc negotio:quia excelso excelsior alius est:& super hoc quoque eminẽtiores sunt alij,& insuper vniuersę terrę rex imperat seruiẽti.Aug.Omne quod in terra fit ab intelligibili aula summi Imperatoris,procedit iusta permissione,salubri ordinatione,vel efficaci volũtate. Bona Deus volendo ea efficit:mala vero iustè permittit fieri,& salubriter ordinat. ¶ Tripliciter autem mala sunt ordinata etiam mala culpæ.Primo modo, quia habent secum mala pœnæ,vt nõ sit dedecus culpę absque dedecore pœnæ vel vindictæ. Iudas ita sedet in inferno, sicut lapis pretiosus in auro.Aug.in libro de libero arbit.Nullo interuallo tẽporis ista diuiduntur,vt quasi alio tẽpore nõ faciat q̃ debet, & alio patiatur,ne vel temporis puncto vniuersalis naturę pulchritudo turpetur,vt sit in ea peccati dedecus sine dedecore vindictæ. Secundò quia bona comparata malis pulchriora apparent.Aug.11.lib.de Ciuitate Dei:Mala voluntas quę ordinẽ naturæ seruare noluit,non ideò iusti Dei leges omnia bene ordinantis effugit:quia sicut pictura cũ colore nigro, loco suo posito,ita vniuersitas rerũ,si quis possit intueri,etiã cũ peccatoribus pulchra est,quãuis eos per seipsos consideratos sua deformitas deturpet.Tertiò,qa prosunt bonis.Ro.8.Scimus quoniã diligentibus Deum omnia cooperãtur in bonum.Aug.11.lib.de Ciuitate Dei:Deus sicut naturarũ bonarũ optimus creator est: ita malarũ volũtatũ iustissimus ordinator,vt cũ illę malè vtãtur naturis bonis,ipse etiã bene vtatur volũtatib⁹ malis.Itaque fecit vt diabolus institutione illius bonus,volũtate sua malus in inferioribus ordinatus illuderetur ab angelis eius:id est,vt prosint tentationes eius sanctis quibus obesse desiderat: & quum Deus eum conderet, futuræ malignitatis eius non erat ignarus,& præuidebat quę bona de malo eius esset factur⁹.Prętereà Psal.ait:Draco iste quem formasti ad illudendum ei:vt in

eo ipso ꝙ fecit eũ,licet per bonitatẽ suam bonũ, iam per suam prescientiã præparasse intelligatur quomodo illo vteretur & malo:neque enim Deus vllum non dico angelorũ,sed vel hominũ crearet quem malum futurũ esse præsciret, nisi pariter nosset, quibus eos bonorum vsibus commodaret.Ber.Iucundũ Dei iudiciũ,quòd ille superbus malleator humiliũ nescios eis coronas fabricat perpetuas,omnes impugnando & omnibus succũbẽdo. ¶ Alia ratio eorũ est,ꝙ si causa est immutabilis,erit immutabilis effectus. Sed hoc nõ est verũ vniuersaliter. Nõ enim necesse est ꝙ effectus assimiletur causæ efficiẽti volũtariè operãti:imò fœdus pictor interdũ pingit imaginẽ pulchrã,& pictor pulcher interdũ pingit imaginẽ turpẽ. ¶ Alia ratio est,quòd contrariorũm cõtrariæ sunt causæ, vnde cũ secundum eos bonũ & malũ sint cõtraria, erunt à contrariis principiis,scilicet in principio bono & principio malo.Ad quod dicẽdũ,ꝙ illud verbũ,contrariorum contrariæ sunt causæ:non est verũ vniuersaliter.Causa enim efficiẽs volũtariè operãs potest esse causa cõtrariorũ. Idẽ enim pictor potest facere imaginem albã & imaginẽ nigram,& pulchram & turpẽ.Ro.9.An non habet potestatẽ figulus luti ex eadem massa facere aliud quidẽ vas in honorem, aliud verò in contumeliam? Sed causa naturaliter operans quæ operatur secundum similitudinẽ,dans speciem suã patienti, nõ potest esse causa cõtrariorũ:cũ nõ habeat in se contrarias species seu formas.Præterea malũ nõ est cõtrariũ bono,sed boni priuatio:vnde nõ est necesse aliquid existẽs ponere eius principiũ.Io.1.Sine ipso factũ est nihil.Aug.in lib.Soliloquiorum:Deus qui paucis ad id quod verè est refugiẽtibus,ostẽdit malũ nihil esse.Idẽ 12. lib.de Ciui.Dei:Malę volũtatis causa efficiẽs nihil est.Et iterũ: Nemo quęrat causam efficiẽtẽ malæ volũtatis.Nõ enim est efficiẽs,sed deficiens:quia nec illa est effectio,sed defectio:deficere enim,quod ab eo summè est ad id ꝙ minus est,hoc est incipere habere volũtatẽ malã.Quod idem Aug.exclamat in lib.de lib.arb.dicẽs:Peccare est spreto incõmutabili bono,bonis cõmutabilibus adhærere.Idẽ in li.de natura boni:Deus nõ plãtauerat arborẽ malã in paradiso,sed ipse erat melior qui eã tangi prohibebat. Nõ est ergo peccatũ malæ naturæ appetitio, sed melioris desertio. ¶ Itẽ cũ duplex dicatur esse malũ,malũ,s.pœnæ, & malum culpæ.De malo pœnæ cõstat,ꝙ bonũ est, cũ sit punitiuũ & destructiuũ mali culpæ,& à Deo potest esse,cũ ad iustitiã eius pertineat punire offensas suas,& hoc cedat Deo ad gloriã.Aug.12.lib.de Ciui.Dei:Cùm in pœnis est natura vitiosa ex-

cepto

cepto eo ꝙ natura est,etiã hoc ibi bonũ est, ꝙ impunita nõ est: hoc enim est iustũ,& omnẽ iustũ proculdubio bonũ.Itẽ in li.de natura boni:Peccãtes ordinãtur in supplicijs:quę ordinatio qa naturę eorũ nõ cõpetit,pœna est:sed quia culpę cõpetit,iustitia est.Itẽ cũ alicui pœna debita redditur, nulla est iniquitas apud Deũ:qa melius ordinatur natura vt iustè doleat,quã in peccato impune gaudeat.Malũ etiã culpę est in natura bona & ideo malũ est,quia naturę bonę nocet.Aug.12.li.de Ciui.Dei:Etiã vitio valde magna valdéque laudabilis ostẽditur ipsa natura.Cuius enim rectè vituperatur vitiũ,proculdubio natura laudatur:nam recta vitij vituperatio est,ꝙ eo honestatur natura laudabilis.Itẽ si naturę bonę nõ essent,eis vitia nocere nõ possent.Nũqd eis no cẽdo faciũt,nisi,ꝙ adimũt integritatẽ,pulchritudinẽ,salutẽ,virtutẽ,& qcquid bonę naturę per vitiũ detrahi siue minui cõsueuit:Quòd si omnino desit,nihil boni adimẽdo,nõ nocet,ac per hoc nec vitiũ est.Nã esse vitiũ & nõ nocere,esse nõ põt. Idẽ in li.de natura boni:Nõ põt esse dolor in naturis bonis:hoc enim ipsum quod resistit vt doleat:quodámodo recusat nõ esse quod erat,quia bonũ aliquod erat.Itẽ in animo dolorẽ facit voluntas resistẽs potestati maiori:in corpore dolorẽ facit sensus resistẽs corpori potẽtiori. Dio. Nõ est natura mala,sed hoc est naturæ malũ,nõ posse,quę sunt naturę pficere.Dama. Malitia nõ substãtia aliqua est,neq; substãtiæ idioma,id est proprietas,sed accidẽs,scilicet ex eo ꝙ secũdũ naturã voluntariè est euersio.Idioma vel proprietas dicitur ꝙ inest substãtię secundũ primã institutionẽ naturę,ꝙ nõ est peccatum. Dama.Omnia quęcũque fecit De⁹ ita manẽtia quẽadmodũ creata sunt,bona sunt valde: voluntariè autẽ secedẽtia ab eo ꝙ secundũ naturã ad id ꝙ præter naturã est veniẽtia,in eo ꝙ malũ est.Fiũt igitur secũdũ naturã omnia seruiẽtia naturę,& obediẽtia sunt cõditori.Quãdo igitur voluntariè aliqua creaturarũ effrenata & inobediẽs faciẽti eã fit,in seipsa cõstituit malitiã. ¶ Malũ culpę est actus deficiẽs vel imperfect⁹,& est velut fructus degener. Ab eadẽ vite potest esse vua & labrusca. Esa.5. dicitur de vinea synagogę:Expectaui vt faceret vuas, & fecit labruscas.Et Hier.2.Ego plãtaui te vineã electã oẽ semen verũ:quomodo ergo cõuersa es in prauũ vinea aliena?Eundẽ patrẽ possunt habere filius degenerãs,& filius secundum generositatẽ patris viuens. Sic ab eodẽ põt esse bonus actus,scilicet ex libero arbitrio.Sed malus act⁹ qui est actus imperfectus,est ab eo nõ defectu,sicut eadẽ potẽtia gradiendi potest esse principiũ rectę ambulationis & claudicationis:sed clau

dicationis est principiũ ipsa deficiens. Dion. Bonum in quibuscunque perfectè inest, perfecta facit & integra & pura & optima: minus verò ipsum participantia & imperfecta sunt bona & mista per defectum boni. Itẽ defectus formæ est priuatio ordinis: hoc non omnino malũ, sed minus bonũ. Itẽ malũ est infirmitas & defectus boni, & sicut ex stipite arboris infiexibili est virga flexibilis, cò q; virga est tenuis & infirma: sic ex Deo infle xibili ad malũ est liberũ arbitrium flexibile ab bonũ & malũ. Ad bonum, quia ex Deo bono: ad malum, quia ex nihilo. Aug. in lib. de fide, ad Pet. Quia Deus summè bonus est, dedit omnibus naturis quas fecit vt bonæ sint. Ideò naturæ factæ ex Deo proficere possunt, quia esse cœperũt. Ideò deficere, quia ex nihilo factæ sunt. Idẽ in li. de li. arb. Ideò possibilitas ad defectũ est in creatura: quia à nõ esse in esse procedit. Secundũ Damas. Quæcũque creata sunt alterabilia sunt, vel secũdũ corruptionẽ, vel secũdũ electionẽ, vel voluntatẽ. Secundũ corruptionẽ, corruptibilia ista: secundũ electionẽ vel voluntatẽ, spirituales substãtiæ. ¶ Et notãdũ: q; actus qui est peccatũ, malus est, cũ sit miserię adductiuus. Dio. Nõ est malum puniri, sed malum est dignum pœna fieri. Est etiã malus qui Deũ bonũ ostendit cõmutabile ei præligẽdo. Peccamus enim præligẽtes, vt dicit Aug. & hæc prelectio cõtumelioſa est. Itẽ malus est: quia potẽtiã à qua est corrũpit, diminuẽdo habilitatem eius ab bonũ. Iusto enim iudicio Dei fit, cũ potentiã Domini à quo est ostendit, vt ipsa corrũpatur ab actu qui ab ea est. Et sicut virga flexibilis ad dexterã & siniſtrã, si frequẽter flectatur ad siniſtrã, remanet magis inclinata ad partẽ illã: sic liberũ arbitrium si frequẽter inclinetur ad malũ, pronũ fit ad illud, & magis elõgatur à bono. Itẽ est mal⁹: quia legi diuinæ est cõtrarius, & ita volũtati diuinæ nõ subiectus, secũdũ illud Aug. Peccatũ est factũ, vel dictũ, vel cõcupitũ cõtra legẽ Dei. Itẽ est malus, quia imperfectus respectu actus qui deberet exire à tali potẽtia, scilicet libero arbitrio: est enim quasi brutalis actus q in cane vel in leone nõ esset malus act⁹, qui in libero arbitrio malus est. Et ponit exẽplũ Dionys. de ferocitate leonis & ira canis. Ira enim in cane bona est, cũ sit animal custoditiuũ, & ad ipsum pertineat extraneos abigere. Ferocitas etiã non est mala in leone, cũ naturam eius non corrũpat: quod enim nõ corrũpit naturã, nõ est malum, vt ait Dio. Itẽ malus est actus, quia est in habente rationem à qua ordinari debuit, & nõ ordinatur: vnde in puero nondũ habente vsum rationis malus nõ esset, nec in insano qui ratione habere

omnino

omnino impeditã. Diony. Malũ dęmoni est cõtrà deiformẽ intellectũ esse, animę cõtra rationẽ, corpori cõtra naturã. Et licet actus malus deficiens sit prædictis modis: tamen adhuc non est omnino priuatus bonitate, cùm principiũ eius & finis sit bonũ. Itẽ Diony. Principiũ enim eius est liberũ arbitriũ, qđ bonũ est: finis eius est bonũ aliqđ transitoriũ: nemo enim malũ respiciẽs facit quæ facit, vt ait idem Dion. Et propter bonũ sunt omnia, & quæcũq; sũt bona: & quæcũq; sunt cõtraria: vt ipse ait. Et ponamus exẽplũ in comestione cibi vetiti, quę bona est in præsẽti, quia delectabilis, licet in futurũ occasio sit maioris tristitiæ, & potest esse expediẽs etiã ipsi agẽti in casu. Vnde Aug. Audeo dicere superbis esse vtile cadere in aliquod apertũ manifestumq; peccatũ, vnde sibi displiceãt qui iã sibi placendo cecideràt. Salubrius enim sibi Petr⁹ displicuit quãdo fleuit, quã placuit quãdo præsumpsit. Vnde verũ est quod dicit Dion. q̃ nihil existentium priuatur vniuersaliter bono. Et iterũ: quod per omnem modũ bono priuatũ est nũquã nusquã, neq; erat, neque est, neq; erit, neq; esse potest. Et etiã malus actus ordinatus, vt prius ostẽsum est. Dion. Factis malis optimè & pulchrè diuina prouidẽtia vsa est ad nostrã aut aliorũ formationẽ aut vtilitatem. ¶ Subtractis erroris Manichęorũ authoritatib⁹ & rationib⁹ qbus innitũtur, ponẽdæ sunt authoritates & rationes quib⁹ ipse directè destruitur, & quib⁹ ostẽditur vnicũ esse principium à quo sunt omnia visibilia & inuisibilia. Et primò ponentur authoritates: quia, vt ait Aug. in lib. de morib. Eccles. naturæ ordo ita se habet, vt cùm aliquid dicimus, rationem pręcedat authoritas: nam infirma videri ratio potest, quæ cũ reddita fuerit, authoritatẽ postea per quam infirmetur assumit. Legitur Matth. 6. Respicite volatilia cæli &c. Et subditur: Et pater vester cælestis pascit ea. ergo cibus corruptibilis quo aues pascuntur, à patre cælesti est: non ergo sola incorruptibilia ab eo sunt. Itẽ Matt. 3. Si fœnum agri quod hodie est, & cras in clibanũ mittitur, De⁹ sic vestit: quãtò magis vos modicæ fidei? ergo decor quo herba prati vestitur, à Deo est. Eiusdẽ 5. dicitur de patre cælesti q̃ pluit super iustos & iniustos: ergo pluuia est ab eo. Item Christo venti & mare obediũt tãquam domino. Matt. 8. Ergo ipse erat Dominus maris, simili ratione aliarum rerũ visibilium. Item eiusdem 14. & 15. Ipse panes multiplicat, quibus pascitur populus: sed eiusdem potentiæ est panes sic multiplicare, & de nouo facere: ergo panes corruptibiles ab ipso poterant esse. Item Marci 5. Vitam mortalem amissam reddidit filiæ archisynagogi. Et vnico filio

viduæ.

viduæ.Luc.7.Et Lazaro.Io.11.ergo non solum incorruptibilia: sed & corruptibilia ab ipso sunt.Et Marci 10.legitur:Ab initio creaturæ masculum & fœminam fecit eos Deus.Itē Luc.11.dicit Pharisæis, Quod intus est vestrum, plenū est rapina & iniquitate. Stulti,nōne qui fecit quod deforis est, etiam id quod deintus est, fecit? Ergo ab eodē principio est anima & corpus. Luc.3. vbi texitur genealogia Christi,dicitur: Qui fuit Adam, qui fuit Dei:Adam ergo fuit filius Dei:fuit ergo à Deo,& non à diabolo.Item Ioan.1.dicitur de Deo: Omnia per ipsum facta sunt. Ergo visibilia & inuisibilia.Et post: Mundus per ipsum factus est.Et iterum: In propria venit,& sui &c. Non erant sui per gratiam cum essent mali,ergo sui erāt creatione.Item mutauit aquam in vinum corruptibile.Io.2.ergo etiā corruptibilia sunt ab ipso.Rom.11. O altitudo diuitiarum sapiētiæ & scientiæ Dei &c.Et paulò pòst subditur:Ex ipso,& per ipsum,& in ipso sunt omnia.Præterea 1. Cor. 10. Domini est terra & plenitudo eius.Ephes.2.Ipsius factura sumus &c. Eiusdem 3. In Deo qui omnia creauit.Colos.1.In ipso condita sunt omnia,quę sunt in cælo & in terra visibilia & inuisibilia.& 1.Tim.4.In nouissimis temporibus discedent quidam à fide &c. Et subditur prohibētiū nubere,& abstinere à cibis quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarū actione fidelibus.Hebr.1.Initio tu Domine terrā fundasti &c.Et in eodem,Quem constituit hæredem vniuersorū.Act.4.Domine,tu fecisti cælū & terrā.Et 17.eiusdem: Deus qui fecit mundū & omnia,quæ in eo sunt,hic cæli & terræ cùm sit dominus.Et canonica Iudæ:Solum dominatorem & dominum nostrū Iesum Christum negantes.Et Apoc.10.Iurauit per viuentē in secula seculorū,qui creauit cælum & omnia, quæ in eo sunt,& terrā,& omnia,quæ in ea sunt, mare & omnia,quæ in eo sunt.Et Petrus in lib.cle.Totius mundi machinā cū vna esset domus,in duas regiones diuisit Deus, vt superior regio angelis,inferior verò hominibus pręberet habitaculum. In symbolo etiam Apostolorū dicitur, Creatorem cæli & terræ. In hoc etiā conueniunt vobiscum nobiles philosophi. Plato loquens de Deo,Genitorē,inquit,vniuersitatis tā inuenire difficile est,quàm inuentū dignè profari.Boët.lib. Consol. O qui perpetua mūdū ratione gubernas,Terrarū,cęlique sator.Sene. Vir bonus quicquid ei acciderit, æquo animo sustinebit. Scier enim hoc accidisse lege diuina, ex qua vniuersa procedunt. ¶ Nūc ponēdæ sūt rationes ad destructionē dicti erroris.Dicūt Manichæi lucē & tenebras non posse esse ab eodem principio.

Sed

Sed eadē ratione vox & silentiū erunt à cōtrariis principiis. Sic enim se habet silentium ad vocem, vt tenebræ ad lucem. Vnde Augustin. irridendo Manichæos ait, Si est gens tenebrarum pugnās contra Dei lucem: quare non est gens silētiorum pugnans contra vocem? Item si lux est à bono Deo, visus qui melior est luce, cū lux propter visum sit, & sine visu inutilis sit, erit à Deo: quis dubitat eum cui seruit lumen candelæ prævalere lumini illi? Et si visus & lux quæ maximè est visibilis, sunt à Deo: eadem ratione auditus & audibile, olfactus & odorabile, gustus & gustabile, tactus & tangibile: ergo omnia corruptibilia corpora sunt à Deo. Itē cū viuere sit melius quàm fulgere, si nihil potest fulgere sine Deo, multo minus nec viuere, vt ait Augustin. Ergo omnia vitā habētia sunt à Deo. Item Aug. in lib. de duabus animabus: Sēsibus omnibus intelligētia præstat & excellit: ergo intelligibilibus sensibilia inferiora sunt.. Demētia igitur est cum omnis vita & omnis anima solo intellectu percipi queat, sol autē & luna & omnis lux mortalibꝰ oculis cernitur, quālibet animā Deo authore priuare, & qꝫ lux bono Deo tributa dicatur. Item aut ista corruptibilia sunt purè mala, aut mista ex bono & malo: ergo sunt quātum ad bonū à bono principio: quantum ad malum, è malo, ergo aliquod corruptibile à bono principio est. Præterea ergo secundum hoc est aliqua societas lucis ad tenebras, & aliqua conuentio Christi ad Belial: cuius contrarium ostenditur 2. Cor. 6. Sic verò sunt purè mala. Cōtrà cum bonum tripliciter dicatur, honestū, delectabile, expediens: hę tres species boni inueniūtur in his corruptibilibus. Honestū, vt pascere esurientem, dare potū sitienti, & cætera opera misericordiæ quę commēdat Dominus. Matt. 25. Delectabile, vt cum cōiungitur conueniēscum cōuenienti. Expediens, vt cum infirmi bibunt potiones amaras, salubres tamen, vel causa sanitatis vtuntur, vel secātur: ergo omnē spē boni possumus inuenire in his corruptibilibus: ergo nō purè mala sunt. Itē quilibet sensus dicit aliquod bonū in eis, vt gustus dicit aliquod bonū vinum. Io. 2. Tu autē bonū vinū seruasti vsqꝫ adhuc. Dicit auditus vocē aliquā bonā. Dicit visus formā aliquā bonā. Dicit tactus vestē aliquā bonam & suauem. Dicit odoratus aliquem odorem bonum. Ergo sicut ille qui negat niuem esse albam, sensu indiget: sic Manichæi omni sensu vidētur indigere. Ipsi vidētur esse & cæci & surdi, & aliis sensibus indigētes: nec digni sunt vt cōtra errorem eorum disputetur. Arist. Non oportet omne problema, nec omniū positionē cōsiderare, sed quam dubitabit aliquis rationi,

tionis indigentiũ & nõ pœnæ vel ſenſus. Videtur quòd ipſi velint hominibus oculos eruere, & nõ ſolũ oculos, ſed omnẽ ſenſum eis auferre, vnde multũ ſunt odiendi quantũ ad hanc malitiã. Videtur etiã beſtiis beſtialiores eſſe: cùm beſtiæ inter hæc corruptiblia, quædã bona ſibi à quibuſdã mãlis diſtinguãt, hæc fugiendo, illa appetendo. ¶ Item cognitio boni bona eſt: ergo cùm lux bona ſit, cognitio lucis bona eſt: ergo in illis corruptibilibus quæ poſſunt lucem cognoſcere, aliquid boni eſt: ergo non ſunt purè mala. Item legitur Matth. 6. Benefacite his qui oderunt vos &c. vt ſitis filij patris veſtri qui in cælis eſt, qui ſolem ſuum facit oriri ſuper bonos & malos: ergo pater cæleſtis facit bonum malis, faciendo ſolẽ ſuũ oriri ſuper eos: ergo mali ſunt receptibiles boni ipſius. Sed potẽtia recipiendi bonũ bona eſt: ergo ipſi habent aliquid boni: ergo non ſunt purè mali. ¶ Itẽ corruptibilia iſta aut ideò mala ſunt, quia poſſunt corrumpi, aut alia de cauſa. Si quia poſſunt corrũpi: ergo creata ſunt mala. Omnia enim à Deo poſſunt diſſolui quæ ab eo ſunt cõpoſita. Facilius enim eſt deſtruere quàm conſtruere: vt ait Philoſophus. Io. Damaſc. Omne quod incipit eſſe, finitur ſecundũ naturã. Greg. Eſſe omnium quæ de nihilo ſunt in nihilum tenderet, niſi ea omnium author manu regiminis retineret. Omnia itaq; creata, nec per ſe ſubſiſtere, nec mouere prẽualẽt. Quod dicit Cre, ſic poteſt probari. Quod ſemel requiritur ex neceſſitate ad eſſentiã alicuius rei, ſẽper ad eã requiritur: ſed prima cauſa requirebatur ad hoc, ꝙ hæc anima eſſet quando primo fuit: per aliã enim cauſã nõ potuit à nõ eſſe in eſſe adduci: ergo ſemper prima cauſa ad hoc ꝙ illa anima ſit, requiritur. Itẽ ſi nõ potuit illa anima eſſe in a, niſi per primã cauſam: ergo eadem ratione nec in b, nec in c, & ſic de vno quoq; inſtanti, in quo ipſa fuit: ergo prima cauſa requiritur ad eſſe huius animæ: eadem ratione ad eſſe vniuſcuiuſque creaturæ. Item ſicut inchoatio diei eſt à ſole viſibili, ſic eius cõtinuatio, & ſi deſinat eſſe ſol, vel lumen eius iuxta ipſum intercidatur, deſinit totum lumẽ eſſe in aëre. Sic poſito quòd prima cauſa deſinat eſſe, vel ceſſet à conſeruatione rerũ quas creauit, omnes deſinunt eſſe. Sicut vita corporis inchoationem habet ab alia: ſic & cõtinuationem. Vnde recedẽte anima à corpore, deſinit corpus viuere: ſic ſi prima cauſa deſineret eſſe, cũcta deſinerent eſſe. Item ſicut aſcenſus lapidis in aëre non poteſt fieri propria virtute: ſic nec permanentia ipſius ibidẽ. Nõ minoris virtutis eſt in bono inchoato perſeuerare, quam illud inchoare. Ouidius in epiſtolis: Non minor eſt

virtus,

virtus,quàm quærere, parta tueri. Sic non minoris est virtutis creata in esse cõseruare,quã creare. Aug. Deus ex nihilo omnia fecit,& si se subtraheret,in nihilũ redigerentur. Et Plato introducit Deum loquentem ad nobiliora opera sua,dicentem ea natura dissolubilia,volũtate verò sua indissolubilia. Si verò sunt mala alia de causa: aut sunt mala quia variabilia, aut propter aliud. Si qa variabilia:ergo animæ quæ sunt à principio bono, erũt malæ:cũ sint variabiles ab ignorãtia ad scientiã,à gaudio ad tristitiã,ab iniustitia ad iustitiam. Luc.15. Gaudiũ erit angelis Dei super vno peccatore pœnitentiã agente. Ex hoc verbo cõstat quòd aliquis potest peccare & malus fieri: & qui iã peccator est,per pœnitentiam fieri bonus. Sed cuius erit hæc variatio? Aut purè boni, aut purè mali. Purè malũ nullatenus potest fieri bonũ,quũ sit essentialiter malũ: vnde si desinit esse malũ, desinit esse. Neque purè bonũ secundũ eos potest fieri malum: ergo perit pœnitentia. Aug. Nunquã negauerũt Manichæi dari veniã peccatorũ,cũ fuerit ad Deũ quisque conuersus:quæro ex illis,duobus generibus animarũ,cuius sit pœnitere peccati? & scio hoc nec illius animæ posse quæ malefacere, nec illius quæ benefacere potest. Dic etenim anima quã de substantia Dei asserũt,quomodo nihil ex me mali si ego perperã feci? Aut quomodo rectè pœnitet,si ego nõ feci? Audi partẽ alterã. Quomodo ex me nihil boni est cui bona voluntas inest? Aut quomodo me rectè pœnitet si nõ inest? Mihi autem satis est sic scire quòd Manichæi errãt,aut scio pœnitẽdum esse peccati. Si verò mala sunt quia corporãlia & visibilia:ergo sol & luna & stellæ mala essent,cùm sint corpora visibilia. Si verò mala sunt propter cõtrarietatẽ quã habent: ergo cũ summè bonũ habeat cõtrarietatẽ cũ summè malo,summũ bonũ erit malũ. Si verò propter contrarietatẽ quã habẽt adinuicẽ,mala dicũtur: sicut aliqua dicũtur mala,qa cõtrarietatẽ & bellũ habẽt cũ aliquib⁹:sic & bona dicẽda sunt propter cõuenientiã & pacẽ quã habẽt cũ aliis, vel bona simpliciter,vel bona quãtũ ad hoc:ergo nõ erũt purè mala. Et si odiũ inter aliqua corruptibilia malitię attestatur,amor qui inter aliqua inuenitur,bonitati attestabitur. Præterea cum bonũ si quod desideratur ab omnibus: vt ait Dionys. & secundũ Arist. omnia bonũ exoptẽt,& omnia appetãt esse sui conseruationem:esse vniuersaliter est bonũ. Dolor qui inuenitur etiã in animalibus irrationabilibus quũ occidũtur vel lædũtur,attestatur amori quẽ habent ad suũ esse. Præterea quũ sit scriptũ in cordę hominis,q⁹ sicut bona sunt facienda,ita mala sunt de-

stituen

ſtruēdā:ſi corruptibilia iſta ſunt mala,deſtructio illorū eſt bona:ergo contrarietas vel poteſtas deſtruendi ſe inuicē bona eſt. Itē ſi corruptibilia iſta mala ſunt, quia deſtructiua ſui inuicē, neceſſariò eſſe eorū bonum eſt:ergo cùm Manichæi ponunt q̄ mala ſunt quæ ſunt deſtructiua ſui inuicē,per cōſequens ponūt q̄ ipſa ſunt mala & bona. Itē ſi principium malū,per ſe poteſt eſſe cauſa malorū:ergo ſemper poteſt eſſe cauſa eorū:ergo poteſt perpetuare ea:ergo ꝓpetua & nō ſolū corruptibilia poſſunt eſſe à principio malo. Itē cū aliqua mors iuſta ſit, ſecundū illā ſententiam domini Matth.26. Omnes qui gladium acceperint, gladio peribunt. ergo mors poteſt eſſe à Deo,& corruptio : ergo corruptibilia poſſunt eſſe à bono principio. Item corruptio iſtorum corruptibilium,aut eſt bona,aut eſt mala.Si bona:ergo eſt à Deo bono : ergo corruptibilia poſſunt eſſe ab eo.Si mala, ſed cuius corruptio mala eſt,ipſum quoque bonum,iuxta verbum Sapientis:ergo ipſa ſunt bona:ergo poſſunt eſſe à Deo bono.Item principiū malū aut eſt mutabile,aut nō.Si nō eſt mutabile,ergo nō erūt potius mutabilia ab eo,quā à principio bono.Præterea immutabilitas nō ſolū pertinet ab bonum,imò ad optimū:Diony. Propriū eſt optimi eſſe ſemper idipſum.Senec. Neceſſe eſt eadem placere,cui niſi optima placere non poſſunt: Deo ſcilicet.Diony.Malū quidē inſtabile eſt.Itē nō ſunt immobilia & ſemper ſic habentia mala:ait idē Diony. Non eſt ergo ꝓncipium mali immutabile.Itē cùm ſapiētia bonū ſit,nō erit in ſummo malo.Stultus autē vt luna mutatur.Eccl.27.Sen.Stultitiæ nihil cōſtat,nihil diu placet.Si verò principium mali mutabile eſt,ergo habet aliquā cōpoſitionē ad minus quę eſt propietatis ad ſubiectū. Vbi enim eſt mutatio & receſſus alicuius proprietatis & acceſſus alterius:neceſſe eſt etiā ibi eſſe aliquam eſſentialē cōpoſitionē.Nihil enim eſt agens & patiens ſecundū idē.Ergo oportet aliquid eſſe in eo qđ agit dādo eſſe eis quorū eſt principium, & aliu l quo recipit proprietatē quæ ei aduenit cū mutatur.Si autē cōpoſitū eſt:ergo cōpoſitū ab aliquo qđ eſt eius principiū: alud autē principiū habere nō poteſt,niſi principiū bonū:ergo eſt à bono principio,ſed ab eo nō poteſt eſſe niſi bonū fuit:ergo ab eo factū bonū, ſed poſtea factū eſt malū. Et hoc eſt qđ veritas dicit Io.8. Ille homicida erat ab initio : ergo habuit initiū.Et ſubditur Et in veritate nō ſtetit.In bona enim volūtate nō perſeuerauit.Item Luc.10. Videbam ſathanā ſicut fulgur de cælo cadentem. Fuit ergo aliquādo bonus & in cælo: ſed peccauit,& de cælo cecidit.Item radix omnium malorū eſt

cupid

cupiditas.1.Timo.vlt.Ergo ante cupiditatem nõ est malum,sed antè est naturaliter potentia,à quo exit actus cupiditatis:ergo potentia illa non est mala:ergo natura ipsius diaboli bona est. Preterea si principiũ mali non habet principiũ,ergo habet esse, & non ab alio:sed hoc non solummodo boni est,sed etiam melioris:melius enim est quod natura est, quàm acquisitiuũ:ergo principiũ mali non solũ bonum est,sed etiã melius his quę esse incœperũt. Item proprium est Altissimi,à nullo aliquid tenere, nulli aliquid debere,nulli subesse:absit ergo vt talia malo conueniant.Præterea,impossibile est duo esse principia absolutè.Si enim aliquid est principium absolutè,est primũ.Si autẽ est primum,non habet prius vel coæuum. Vnde Dionysi.Omnis dias siue dualitas nõ est principium:monas autẽ siue vnitas erit totius diadis, id est,dualitatis principiũ. Itẽ,oppositorũ oppositæ sunt causæ:ergo si principiũ boni,est ens,principiũ mali est non ens:Aug.12.lib.de Ciuitate Dei:Et naturæ quæ summè est, qua faciente sunt quæcunq; sunt contraria naturæ,non est nisi quæ non est.Itẽ aut principiũ boni & mali in aliquo cõueniunt,aut in nullo.Si in nullo,ergo nec in esse,nec in potẽtia:ergo si principium boni est,principium mali nõ est. Et si principium boni est,omnipotẽs:principium mali est,nihil potẽs:ergo nullius rei principiũ. Si verò conueniunt in aliquo, vt in eo quod est esse, & viuere, & intelligere, & posse:nõ est ergo purè malum quod in tot cõuenit cum summè bono.Dionysius:Si omuino bonum consumpseris,neq; essentia est,neque vita,neque concupiscentia,neq; motus,neque aliquid aliud.Præterea aut in aliquo differunt,aut nõ.Si non,ergo sunt idem principiũ,& nõ duo principia.Si verò in aliquo differunt,hæc differentia videtur esse in malitia voluntatis.Posito enim quòd volũtas eius sit bona,iam habet pacem & amicitiam cum summo bono,& non contrarietatem.Sicut enim ex pax est omnibus bonę voluntatis,Luc.2.sic & angelis bonę voluntàtis.Iam imago Dei relucet in eo,quum in eo sit,& potẽtia,& sapiẽtia,bonitas siue bona volũtas:vnde relinquitur quòd à Deo sit.Similitudo enim inter aliqua ostẽdit ea eandem vel similẽ causam habere, vel vnum esse causam alterius.Preterea si principiũ mali in aliquo differt à principio boni,& in aliquo cõuenit:ergo ipsum habet aliquid & aliquid:ergo est cõpositum,ergo non est principium primum.Illud enim est prius à quo compositum est.Item cõstat quòd principiũ bonum est perfectũ,& sine aliquo deffectu.Mat.5.Pater vester cęlestis perfectus est. Damas.Deus perfectus est,& indeficiens,&

cundum bonitatem,& secundum sapientiam,& secundũ virtutem,sine principio,infinitus,æternus,incircũscriptibilis,& simpliciter per omnia perfectus:ergo potẽtia ipsius nõ habet defectum,nec admistionẽ impotentiæ:ergo nihil est quod non subsit illi potentiæ:ergo dominium eius vniuersale est: & nihil est exceptum ab eius iurisdictione:ergo si principium malum habet potestatem aliquã,potestas illa est à Dei potentia,& sub ea. Matth.vlti.Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra,ait Christus.Et Rom.13.Non est potestas,nisi à Deo.Et vt vno verbo dicamus,Dei potentia omnipotentia est.Apo.4.Sãctus, sanctus,sanctus Deus omnipotẽs,qui erat,& qui est,& qui vẽturus est.Eiusdẽ 5. Magna enim & mirabilia sunt opera tua Domine Deus omnipotens.Et 16. Domine Deus omnipotens vera & iusta iudicia tua.Et 21.Dominus Deus omnipotẽs,templũ illius est.Et Mat.19.dicitur,quòd apud Deũ omnia possibilia sunt. Et Luc.1.Nõ erit impossibile apud Deum omne verbum.imò quod plus est,omnia possibilia sunt credenti in eum.Matt.9. & Matt. 17.Nihil impossibile erit vobis. Manifestum est ergo ex prædictis,diabolum nõ esse exemptũ à potestate Dei.Vnde Lucæ 10. Ecce dedi vobis potestatem calcandi super omnem potestatem inimici.Non est ergo diabolus principium malũ æternũ quod sit à se:sed natura eius à bono principio est , & ab institutione prima bona : sed à corruptione voluntatis est in eo malitia. ¶ Præterea cùm Deus sit incircunscriptus, non sic capitur vno loco,quòd non possit esse in alio : nec potest esse locus sine eo, quod non esset si duo essent principia. Damas. Quomodo diis multis existentibus incircunscriptibile seruabitur,quod in Deo dicimus ? Vbicunque enim fuerit vnus , nequaquam erit alter. Item cùm castra destruantur propter diuersitatem dominorũ: quomodo non esset iam mundus dissolutus,si essent diuersi domini?Damas. Qualiter à multis gubernabitur mundus , & non dissoluetur , & corrumpetur pugna in gubernantibus considerata?Et subdit:Si autem dixerit quis, quoniã vnusquisque parti principatur,quid est quod ordinat & permanentiã eius facit? illud vtique erit Deus magis.Itẽ si multos diceremus deos necesse esset differentiam in multis considerari. Si enim nulla est differentia in eis,vnus magis est,& non multi.Si autẽ differẽtia est in eis,vbi est perfectio?Siue ei secundũ bonitatẽ,siue secundum virtutem,siue secundum sapiẽtiam, siue secundũ tempus, siue secundum locum defecerit à perfectione, nequaquam erit Deus.Item non minus pertinẽt ad Deum bonitas , quàm potẽ-

tia,

tia vel sapientia:ergo sicut ridiculũ esset ponere aliquem Deũ, sine potentia vel sapientia:sic ridiculum est ponere Deum,sine bonitate. Dionysius;Neque diuinũ malum est neque malũ diuinum.Præterea,impossibile est perfectã esse sapientiam & potentiam absque bonitate. Impotẽtia enim est,ti nõ potest velle bonum cognitum.Si autem potest velle bonum,nõ est sine aliqua bonitate.Posse enim velle bonũ,bonum est. ¶ Itẽ duo sunt principia:aut principium malũ est inuisibile sicut bonũ, aut est visibile.Si est visibile,est corpus,& ita compositum,ergo habuit initium.Si verò inuisibile;ergo per ea quæ facta sunt conspicitur,sicut & principium bonum. Cùm ergo esse principij per ea eorum quæ facta sunt,agnoscatur:per quid cognoscetur multitudo principiorũ,nisi multitudine eorũ quæ facta sunt? ergo tot sunt ponẽda principia,quot sunt res factæ. Si verò cõtrariẽtate rerum quæ factæ sunt cognoscatur diuersitas principiorũ: ergo omnia contraria erunt à contrariis principiis:ergo album & nigrum non erunt ab eodem principio,neque calidum & frigidũ,& sic de aliis cõtrariis:vnde oportebit multo plura principia,quàm duo poni.Item potentia Dei & sapientia,de quibus constat,sufficiunt ad creationẽ omniũ,& ipsa mors etiã potest esse ad eius bonitatẽ.Multories enim valde vtilis est homini,vt viris sanctis,quibus est finis miseriæ & porta gloriæ:vnde multũ desideratur ab eis,vt in Paulo patet Phili.1. Desideriũ habeo dissolui,&c.Etiã mors malorũ est à iustitia Dei Luc.12.Timete eum qui postquã occiderit habet potestatem mittere in gehẽnam.De potentia verò alia non potest constare per aliquẽ proprium effectũ eius.Quanta ergo fatuitas est,Deo omnipotenti propter illam potentiã somniatam auferre,dimidiũ regni sui, & gloriæ suæ? Quis est qui nesciat quòd duo possunt habere eundem patrem,vnus tamen eorũ est sanus,& alter æger, & filio existẽte infirmo pater potest esse sanus,& ab eadem radice potest esse & spina,& rosa? Præterea quotidie videmus hoc in corporibus,corpus quod sanũ est fieri ægrũ, & econtrario. Idẽ etiam necesse habemus concedere de animabus: anima enim peccando potest fieri mala,& pœnitentiã agẽdo potest fieri bona.Alioquin pro nihilo monetur aliquis ad agendum pœnitẽtiam.Mat.3.Agite dignum fructum pœnitentiæ. Et eiusdem 4. Pœnitentiã agite:ergo potest accidere in spiritibus corpori nõ vnitis,vt qui boni sunt natura, fiant mali malo consentiendo. Vnde 2. Petr. 2. Si Deus Angẽlis peccantibus non pepercit, sed tudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciados in

iudicium reseruari,&c. Et canonica Iudæ, Angelos qui non seruauerunt principatũ suum, sed dereliquerũt suum domicilium, in iudiciũ magni Dei vinculis æternis sub caligine reseruauit. ¶ Et aduertendum est, quoniã sapientia Dei voluit, quòd aliqua diuersitas creaturarũ contrarietatẽ principiorum posset ostendere: Prima diuersitas in rebus est substantiæ & accidentis: sed vnum istorum ineſt alteri, scilicet accidens substantiæ. Substantia verò causa est accidentis, nec possunt esse à cõtrariis principiis, cùm tanta sit eorum conuenientia & adhærentia, & maximè cùm nulla sit societas lucis ad tenebras, nec cõuentio Christi ad Belial. 2. Cor. 6. Alia est diuersitas materiæ & formæ, quarum conuenientia manifestè indicat ea non esse à diuersis principiis. Alia est diuersitas substantiæ corporeæ & incorporeæ. Sed cùm substantia incorporea perfectior sit corporea, & conueniat cum ea ad perficiendum vnum, vt in arboribus est vegetabile, in brutis animalibus sensibile, & in hominibus anima rationalis: manifestũ est quòd nõ sunt à cõtrariis principiis. Alia diuersitas est corruptibiliũ. Sed nec ista diuersitas ostendit contraria esse principia, cùm corruptibilitatẽ inueniamus non solum in corporibus, sed etiã in substantiis incorporeis, vt in vegetabili, & sensibili: imò quædã corruptibilitas videtur esse in omni creatura à prima cõditione ipsius. Quia sicut ait Aug. in lib. de ciuitate Dei: omnis creatura mutabilis: quia de nihilo facta. Præterea corruptibile & incorruptibile cõueniunt ad vnum perficiendũ: vt corpus & anima ad perficiendũ hominem: & est naturalis amor vnius ad alterũ, quod indicat separatio vnius ab altero, quæ cum dolore fit: ex quo manifestum est ea non esse ex cõtrariis principiis. ¶ Item si duo sunt principia, vnum boni & alterum mali: aut creare pertinet ad principiũ boni, sicut ad principiũ mali, aut non. Si non, aut principium mali ex materia, quæ fit à principio bono, operabitur, aut nihil omninò operabitur. Si nihil omninò, ergo non erit principium. Si ex materia creata à bono principio, quod tamẽ fiet, nõ erit purè malũ, cum materia sit bona. ¶ Præterea forma quæ erit à principio malo, mala erit, nec cõueniet materiæ bonæ, vt faciat vnũ cum ea. Si verò creare est vtriusq; principij, aut bonum principiũ habebit hoc à malo, aut malũ à bono, aut ambo ab altero. Dion. Si malũ æternũ est, & creat, & potest, & est, & agit: vnde ei hoc, aut ex bono, aut ex malo: aut ambobus ex alia causa? Si bonũ principiũ hoc habet à malo, malũ tãtummodo erit principiũ & nõ bonũ. Si malũ à bono tantũ, bonũ erit principiũ & nõ malũ. Si ambo ex

alia

alia causa,illa magis erit principiũ.Itẽ cùm operatio sit secundum virtutẽ, & virtus secundũ essentiã:si operatio creãdi communis est duobus principiis,vna virtus cõmunis erit illis à qua erit ista operatio,& vna essentia siue vnũ essentiale ad quod pertinebit virtus ista. Et si illud erit principiũ malũ,purè malũ,cũ habeat bonũ sibi essentiale.Si verò illud est malũ,nõ erit principiũ bonũ summè bonũ.cùm habeat malũ sibi essentiale. Præterea si duo principia in aliquo essentiali cõueniũt,& in aliquo alio differũt,vtrunq; cõpositum est:ergo neutrũ est principium simpliciter,cùm aliquid sit prius à quo cõpositũ est. ¶ Præterea malũ videtur esse contra naturam principij. Ad principiũ enim pertinet facere,nõ destruere:malũ verò destructiuuũ est.Dion. Malo natura est corrumpere & perdere. Itẽ malum secundum quod malũ,nullius est generatiuum vel nutritiuũ, aut omninò factiuũ,vt saluatiuũ : ergo malum nõ est primum principium. Itẽ bonũ inquantũ bonũ est ex se diffusiuum, vt ait Diony.quia multiplicatiuũ est : ergo cùm malũ bono sit cõtrarium secundũ quòd malũ:nõ erit multiplicatiuum,sed potius retentiuum vel contractiuũ:ergo nõ erit principium. Item corruptio naturaliter est posterior generatione : ergo potentia corrumpendi erit potẽtia generãdi.Quæ enim est proportio actus ad actũ,& eadẽ est potẽtiæ ad potentiã:ergo destructiuum boni naturaliter est posterius principio boni:erga malũ & bonum non sunt principia coæua. Item priuatio naturaliter posterior est habitu:ergo destructiuum boni naturaliter est posterius bono.Item aut sunt aliqui spiritus mali à principio malo,aut nõ.Si non,sed constat ꝙ sunt aliqui spiritus mali ex Euangelio in multis locis.Matt. 12.Cùm immũdus spiritus exierit,&c.Et Paulò pòst:Et assumit septem spiritus nequiores se. Et Luc.8.de quodam dicitur,Ruptis vinculis agebatur à dæmoniis in deserto. Et interrogauit illũ Iesus,quod tibi nomẽ est? At ille dixit:Legio.quia intrauerãt multa dæmonia in eũ.Aut igitur sunt æterni spiritus illi,aut non.Si sic,nõ sunt ergo tantũ duo principia, à quibus sint omnia alia. Præterea cùm boni spiritus creati sint , verisimile est quòd & mali spiritus sint creati. Absit enim ꝙ hæc nobilis cõditio nõ esse ab alio sit in malis spiritibꝰ,& nõ in bonis.Si verò creati sunt:ergo aut ex principio bono,vel ex malo.Si à bono,ergo tũc erãt boni:sed post facti sunt mali,sicut asserit veritas fidei catholicæ.Si verò à principio malo:ergo ab eo nõ solũmodo sunt corpora,sed etiam spiritus:nec solùm corruptibilia,sed etiam incorruptibilia. Itẽ dicit Sen.in lib.de Naturalibus quæ-

ſtio. Deus eſt quo maius excogitari non poteſt. Et ſicut ait Auguſt. in libro de fide ad Petr. Deus eſt immenſus virtute, non mole. Virtus ergo Dei eſt qua maior excogitari non poteſt: ſed maior eſt virtus quæ ſummè malum poteſt deſtruere, quã quæ nõ poteſt: ergo virtus diuina poteſt ſummè malũ deſtruere: ergo ſummè malũ habuit principium, & poteſt finem habere: ergo non eſt primum principium. Præterea ad bonitatẽ pertinet non ſolum velle bonũ facere, ſed etiam velle malũ deſtruere, & magis malũ magis velle deſtruere: ergo maximè malum maximè velle deſtruere: ergo cùm ſummè bonum habeat poteſtatem illud deſtruẽdi, iam illud deſtruxit tanquàm radicem omnis mali. Securis enim ad radicem arboris à ſapiente ponitur, non ad ramos: hac radice extirpata omne malum ceſſat. Item Deus excedit intellectum noſtrum: potentior enim eſt agendo, quàm nos intelligendo: ſed intellectus noſter attingere poteſt tam regionem tenebrarũ, quàm regionem lucis: ergo Deus nõ eſt excluſus à regione tenebrarũ: nec incluſus in regione lucis, vt dicunt Manichæi. Quod manifeſto oſtenditur 1. Cor. 6. Neſcitis quia membra veſtra templum ſunt Spiritusſancti qui in vobis eſt: Et eiuſdem 3. Neſcitis quia templum Dei eſtis vos, & ſpiritus Dei habitat in vobis? Et ſubditur: Qui violauerit templum hoc, diſperdet illum Deus. Græci verò ſic habẽt: Qui corruperit templum hoc, corrumpet illum Deus. Deus ergo non eſt excluſus à regione tenebrarum. Nec membra illa mala ſunt in quibus Deus habitat, & quorum violationem vindicat. Nec omnis corruptio mala eſt, ex qua Deus corrũpẽtes bonos corrumpit. Item cum magis conueniat aliquid cùm quolibet, quã aliquid cũ nihilo, quod poteſt per ſe ex nihilo aliquid facere, poteſt quodlibet ex aliquo facere: ergo quicũque poteſt creare, eſt omnipotens. Veriſimile eſt quòd potẽtia quæ extendit ſe ad ea quę nõ ſunt, extendat ſe ad omnia quæ ſunt: ergo cũ mancipium malũ non ſit omnipotẽs, non poteſt creare. Itẽ ſi duo ſunt principia, aut vtrũque erit imperfectum, aut alterũ erit ſuperfluum. ¶ Itẽ dicit Dama. Cõtraria ſunt inuicem bonũ & pernicioſum, & ſui inuicem corruptiua, & in ſe inuicem & cũ ſe inuicem non ſubſiſtentia. Et ſubdit: Neceſſe eſt duorum eſſe alterum: vel tangere & corrumpere ſe inuicem, vel eſſe quid medium in quo nec bonum nec malum erit: velut quædam maceries ſeparans ab inuicem vtraque, & non duo, ſed tria erunt principia. Item neceſſe eſt horum alterum vel pacificare, quod illud quod malum eſt, non poteſt: vel præliari, quod idquod perfectè

perfectè bonum est,non potest,vel quod malum est quidē ptę-liari,& quod bonum nō ex aduersario præliari,sed corrūpi vel semper cōtristari,vel malū pati.Itē beatus est cui omnia optata succedunt:sed si summum bonum habet aliquid sibi contrariū, nō omnia optata sibi succedunt:ergo nō est beatū.Itē Deus bonus aut potest cohibere mala quæ fiūt à principio malo suis,& vult,& sic cohibet:aut potest,& nō vult,si nō est summè bonus aut vult,& nō potest, & tūc est impotens. Item cum bonum sit quod desideratur ab omnibus,vt dicit Dionys. ergo malum est quod oditur ab omnibus.Sicut ergo Deū diligit quicquid diligere potest,vt ait Augustinus,& ipse diligit oēs quos creauit, nisi ipsi fiāt mali,& inter eos est mutuus amor.sic mutuū odiū erit inter eos qui sunt à malo principio , & ipsi odient malum principiū,& ipsum eos.Ergo mirū est si iā nō destruxit eos.Nō potest ergo stare regnū tale nullo amore cōpactū.Itē cū ipsum summè malum sit,ergo vult malū & sibi & suis, & nō modicū malum,cùm non sit modicum malus:quomodo permittit ergo suos viuere?Itē aut princeps iste vel gēs eius aliquid amat, vel nihil. Si nihil , ergo nec seipsum,ꝙ non est verisimile. Si enim esset superbus,esset & amator gloriæ suæ.Præterea si nō potest amare:ergo nec odire.amare enim & odire cōtraria sunt & nata fieri circa idē.Præterea principiū bonū & quę ab eo sunt,dicūtur odire mala & amare bona : ergo principiū malū odit bona & amat mala. Si verò amat aliquid, ergo vult ei quod optatur esse bonū:sed aliquē velle ꝙ ipse opinatur esse bonū quoddam bonū est:ergo principiū mali habet aliquod bonū,ergo non est summè vel purè malum. Itē ridiculū est dicere aliquid nō esse bonum,quia nō est vbique:ergo ridiculū est dicere quod nō sit bonum:quia nō semper,vel quia est corruptibile.Præterea si nō facit aliquod malū,hoc quod habet principiū : ergo neque hoc quod ipsum habet finē,vel quod est corruptibile. Itē cū non sit malū nisi respectu boni,& summum malum,& ea quæ sunt ab eo sint purè mala,nihil est malū respectu alicuius eorū:ergo si ipsa sunt mala, ipsa erunt mala:vel quia nociua summè bono, vel bonis quę sunt ab eo:sed nō quia sint nociua summè bono. Et enim nihil potest nocere,quia vt dicit Aug.Nō est Deus inuiolabilis,si aliquid potest ei nocere. Itē nō possunt nocere bonis quæ sunt à principio bono, cum illa sint purè bona nullius mali susceptibilia, & cum princeps eorū tanquàm summè potens eos seruare possit,& tanquàm summè bonus velit:ergo nō sunt mala,quia bonis nociua : ergo simpliciter loquendo non

sunt mala. Præterea natura bona non potest cogi à mala vt cõsentiat malo: cum bonum potentius sit quàm malũ. Si autẽ voluntariè potest cõsentire malo, ergo bonum natura, voluntate potest fieri malum: ergo non est necesse ponere aliquam naturã essentialiter malã, à qua sint aliæ naturæ malæ: sed omnis natura à principio bono est, & ab institutione bona: sed volũtate postea facta est mala, sicut fides catholica dicit. Itẽ summũ malum cũ fecit visibilia ista, aut fecit ea ex bonitate vel ex malitia. Si ex bonitate, ergo aliqua bonitas erat in eo: ergo non erat pure malũ. Si ex malitia fecisset, nõ esset tanta pulchritudo, nec tanta vtilitas, nec tanta ordinatio in eis. Itẽ princeps tenebrarum est aut bonus sibi, aut malus. Si bonus ergo nõ est summè malus, cum alicui sit bonus. Si malus sibi, ergo est malus malo: ergo ipse est cõtrarius malo: sed esse contrariũ malo est bonũ, ergo aliquid habet boni, & nõ est summè malus. ¶ Itẽ summũ malum aut est malũ malitia culpę, aut malitia pœnæ. Si pœnę, sed summũ malum pœnę videtur esse gehenna: ergo vel ipsum nõ est maximũ malũ, vel est ipsa gehena. Si fortè dicatur quòd summum malum est miseria suorum, sicut bonum summũ est beatitudo suorum: Contrà delectatio est coniunctio conuenientis cũ cõuenienti: ergo ea quæ sunt à summo bono, & sunt eius capacia, vt sunt creaturæ rationales delectationem habẽt cum coniunguntur ei, eò quòd sint conuenientia illi. Similiter ea quæ sunt à summo malo, si sunt eius capacia & cõiungũtur ei, cùm sint conuenientia cũ eo, habebũt in eo delectationẽ. Item cùm ipsa sint purè mala, & amẽt omne malũ: amor verò amanti suaue faciat quod amatur, gehenna etiã suauis esset his qui in ea erũt, si amarent eã, & placeret eis: ergo summum malum delectabile erit malis qui ab eo sunt. Si verò ipsum est malũ malitia culpę culpa nõ potest esse nisi vbi est lex. Vbi enim nõ est lex, nec præuaricatio. Ro. 4. Ergo summum malum legi alicui subiectum est, cuius transgressione malum est factũ: ergo non est primum principium. Prætetea operatio qua ipsum operatur malũ, aut naturalis est, aut voluntaria. Si naturalis, ergo nõ est culpabilis. Augustꝰ. Peccatum sine voluntate esse non posse, omnis mens apud se conscriptum legit. Si verò voluntaria est, & habet potentiam liberã faciendi malum, vel declinandi à malo, cùm potẽtia declinandi à malo sit bona, aliquid boni est in eo: ergo non est summè malum. Item cùm aliquid horũ corruptibiliũ destruitur, non intendit agens destructionem, sed generationẽ. Et est certamẽ quod est inter creaturas: certamẽ est

quasi

quasi liberalitatis. Verbi gratia: Cū agit ignis in ligna, & facit inde carbones, intendit ignis dare speciem suā materiæ, in quā agit, & semper in corruptione remanet aliquid vtile. Etiā post destructionē quam facit ignis qui vehementissimè videtur destruere, remanet cinis, qui habet vim mūdificatiuā: ergo corruptibilia ista nō sunt purè mala. Præterea licet corruptibilia ista non possint seruare speciē suam in seipsis, tamen in recōpensationem huius habent potentiam dādi speciē suam alteri materiæ & multiplicādi eam, quod non habent incorruptibilia. Sol non efficit alium solem, nec Angelus Angelū, sed ignis causa est ignis. Bona ergo sunt etiā corruptibilia. Multi sunt qui nō minus amarent vaccam vnam, licet mori posset, quę valdè fœtosa esset, de qua mille alias habituri essent, quàm vnam sterilem quæ mori non posset.

De aliis erroribus Manichæorum, quorum aliqui enumerantur. Et de primo errore qui est in distinctione ciborum. CAP. XI.

POst destructionem erroris Manichæorum quantum ad radicem ipsius, licet rami non soleant proficere radice destructa, secundum illud Osee 9. Radix eorum exiccata est: fructum nequaquam faciant. tamen aliqua breuiter dicemus cōtra aliquos errores qui velut rami à radice venenata, de qua iā tactū est processerunt. ¶ Vnus error est, distinctio ciborum. Dicunt enim aliquos cibos non esse comedendos, vt carnem & caseū. Alius est, quòd lex vetus data est à principe tenebrarū, & quòd mala fuit. Tertius est, quòd patres Veteris testamenti mali fuerunt, & damnati sunt. Quartus, quòd non creantur animæ de nouo quæ corporibus infundantur. Alius error est, ꝙ Christus veram naturam humanam non assumpserit. Vltimus, de quo ad præsens dicere intendimus, quòd Ioannes Baptista malus fuerit. Sunt multi alij errores eorum, sed adeò irrationabiles, quòd indigni sunt vt ad eorum destructionem ratiocinatio fiat. ¶ Primo errori occasionē dare potuit, quòd Dominus terrę maledixit, Gene. 3. Ideò carnes animalium quæ de fructu terræ pascuntur, dicunt non esse comedendas. Pisces bene comedunt qui in aqua nutriuntur, cùm non legant Dominū aquis maledixisse. Sed hæc ratio nulla est. Si enim carnes animaliū comedendæ nō sunt, quia de fructu terræ viuunt: multo fortius ipsi fructus terræ comedēdi non essent: propter quod enim vnumquodque est tale, illud magis est tale. fructus autē terrę omnis secta comedit. Rom. 14. Qui infirmus est, olus māducet. Glo. Infirmus est qui cibos discernit: hic olus manducet, in cuius esu

omnis secta cõsentit. Preterea maledictio terræ quã Dominus fecit, fuit ꝙ fertilitatẽ eius aliquãtulũ. Et ibidẽ post illã maledictionẽ subditur: in laboribꝰ comedes ex ea cũctis diebꝰ vitæ tuæ. Vnde noluit Dominus ꝙ propter illã maledictionẽ dimitteret homo comedere, vel quæ ex terra nascerẽtur, vel quę ex ea nutrirentur. ¶ Item dedit occasionẽ huic errori, ꝙ caro per peccatum de carne nascitur, vt ipsi dicunt. Sed fatuũ est dicere carnem animaliũ brutorũ per peccatũ nasci: cũ vbi nõ est lex, nõ sit prevaricatio. Ro. 4. Item illud Ro. 14. Bonũ est non manducare carnẽ, nec bibere vinũ. Sed si propter verbum illud, carnẽ comedere dimittunt: eadẽ ratione deberẽt dimittere bibere vinũ. Item quòd viri sancti legũtur à carnibus abstinuisse, sed ipsi nõ idcirco abstinuerunt, quia iudicarent ꝙ nõ possent sine peccato comedi: sed quia, quãdoq; sunt occasio cõcupiscẽtię vt excedãt, sicut & vinũ quãdoq;. Tamẽ nõ sequitur ex hoc ꝙ vino nõ sit vtẽdum. 1. Tim. 5. Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino vtere propter stomachũ tuum & frequẽtes tuas infirmitates. Eccle. 31. bibas vinũ moderatè, etis sobrius. Et paulò pòst: Exultatio animæ & corporis vinũ moderatè potatũ. Sicut aliquibus infirmis secũdũ corpus abstinẽdũ est à carnibus & vino: nõ tamẽ idcirco, propter hoc, ꝙ caro & vinũ infirma sint vniuersaliter corpori, sic eadẽ infirma sunt quãdoque etiã spirituali: aliquibꝰ. n. sit occasio peccãdi. Sunt multæ causę quare à delicatis abstinendum est: quę in tractatu de vitio Gulę assignatę sunt, & aliquę tãgũtur in tractatu de virtute Sobrietatis. Sicut diuitię malę nõ sũt, nisi à viris sanctis conteñantur: si caro mala nõ est, si à viris sanctis quãdoq; comedatur. Gl. super illud Ro. 14. Otius mãducet. Cũ situdo carniũ, & delicioſæ epulæ prouocãt corpus ad libidinẽ. Quãdoq; aliquis abstinet è talibus: quia sibi videt expedire, nẽ proximũ scãdalizet. 1. Cor. 10. Omnia mihi licẽt, sed nõ omnia expediũt. Omnia mihi licẽt, sed nõ omnia ædificãt. Sed qui abstinet, nõ debet dãnabiles iudicare eos q talibus vtũtur. Ro. 14. Qui nõ mãducat, mãducãtẽ nõ iudicet. ¶ Itẽ occasionẽ dedit huic errori, ꝙ nõ legũt Christũ carnes comedisse. Sed licet hoc nõ legeretur, tamẽ nõ sequeretur propter hoc ꝙ nõ comedisset: multa enim facta sunt, quę non scripta sunt. Io. vlt. Sunt & alia multa quę fecit Iesus: quę si scribãtur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribẽdi sunt, libros. Et qui comederit agnum paschalẽ, potest haberi ex Euangelio Matth. 14. Vbi est, inquit, refectio mea, vbi pascha cũ discipulis meis mãducẽ? Pascha vocatur agnus paschalis Lucę 22. Vbi est diuersoria

sorium vbi pascha cũ discipulis meis manducẽ? Et paulò post: Desiderio desideraui hoc pascha mãducare vobiscũ. Quòd autem licitũ sit comedere carnes & alios cibos sine distinctione, probari potest his testimoniis noui Testamẽti. Legitur Luc.10. In eadẽ domo manere edentes & bibentes quæ apud illos sunt. Et Matt.15. Non quod intrat in os coinquinat hominem. Et ad Ro.14. Scio & cõfido in domino Iesu, quia nihil commune siue immundum per ipsum, nisi ei qui existimat commune esse illi cõmune est. In eodẽ: Omnia quidem mũda sunt. Et 1.Corin. 10. Omne quod in macello venit, id est, venditur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Domini est terra & plenitudo eius. Et iterũ: Si quis infidelium vocat vos ad cœnã & vultis ire, omne quod apponitur vobis manducate, nihil interrogãtes propter cõsciẽtiã. Et.1. Ti.4. Omnis creatura Dei bona est, & nihil reiiciendũ qđ cũ gratiarũ actione percipitur. Et ad Tit. 1. Omnia mũda mundis. Itẽ probatũ est superius, omnia creata fuisse à Deo: nihil verò immũdũ à Deo creatũ est: caro ergo animaliũ immũda non est: ergo nõ est abstinẽdum à carne propter carnis immũditiã. Præterea si nõ est vtẽdũ carnib⁹ taliũ anima liũ in cibũ: ergo nec lana, nec pellibus eorũ est vtẽdũ in vestitũ.

De errore ponente legem veterem datam à principe tenebrarum, & malam. CAP. X.

SEquitur de secundo errore qui ponit legem veterem esse datã à principe tenebrarũ, & malam esse. Cui errori occasionem dedit legis grauitas. Visum est enim aliquibus non fuisse Deũ benignum, qui tam graue onus populo imposuit. Ad quod dicendũ, quòd corda Iudæorũ erecta erãt per præsumptionem. Vnde dicebãt, Nõ deest qui implear, sed deest qui iubeat. Exo. 19. Respondit vniuersus populus simul, Cuncta quæ locutus est dominus, faciemus. Eiusdẽ 24. habetur idem. Vnde humiliandi fuerunt graui onere legis, vt vidẽtes insufficiẽtiam suam humiliati ad auxiliũ gratiæ currerẽt. Dominus enim humilibus dat gratiã. 1. Petr. vlt. Dedit etiam occasionẽ huic errori iustitia quę fiebat in veteri lege quam aliqui mentiuntur crudelitatem. Vnde dicũt nõ fuisse Deum benignũ, qui legem tam crudelem dedit. Ad quod dicendum est, quod cum principium sapientiæ sit timor domini, Prou.1. Perfectio verò sapientiæ si amor Dei, secundũ illud Eccl.1. Dilectio Dei honorabilis sapientia: Prima lex debuit sapientiam inchoare, timorẽ Dei per iustitiã incutiendo. Secunda lex debuit Sapientiã perficere, ad amorẽ multis admonitionibus & promissionibus & beneficiorum exhibitionibus

nibus incitãdo. Vnde iuſtitia in veteri lege debuit abũdare: iuſtitia verò non eſt crudelitas, ſed bonitas vt in tractu Iuſtitiæ oſtenditur. In illa verò iuſtitia latebat miſericordia. Qui enim corrigebantur pœna tẽporali, euadebant æternã. Incorrigibiles verò amittebãt potentiã Deũ offendendi & pœnã ſuã in futuro augẽdi: vnde miſericorditer cũ eis agebatur. Si enim diutius viuerẽt, diutius peccarẽt, & in futuro grauiùs punirentur. In hac etiã ꝙ trãſgreſſores legis Moyſi ita grauiter puniebãtur, nobis miſericorditer oſtẽdebatur, quã grauiter puniẽtur tranſgreſſores legis datæ per filiũ Dei. Hebr. 10. Irritã quis faciẽs legẽ Moyſi ſine vlla miſeratione duobus vel tribus teſtibus moritur: quãtomagis putatis deteriora mereri ſupplicia qui filiũ Dei cõculcauerit? ¶ Itẽ dedit occaſionẽ huic errori illud Apoſtoli Rom. 5. Lex ſubintrauit, vt abũdaret delictũ. Et illud eiuſdẽ 7. Nũc ſoluti ſumꝰ à lege mortis. Et vocatur ab apoſtolo lex vetꝰ, lex mortis. Vnde viſum eſt ab aliquibus ꝙ lex mala fuerit. Et dicẽdum eſt ad ſecũdũ, ꝙ lex illa mortis fuit ſuis trãſgreſſoribus: ſed lex vitæ fuit ſuis obſeruatoribus. Lex vitæ fuit intẽtione dãtis: ſed lex mortis fuit vitio trãſgredientis. Vnde ſubdit ibi Apoſtolus. Quid ergo dicemus? Lex peccatũ eſt? Abſit. Et paulò poſt ſubdit. Inuẽtũ eſt mihi mandatũ quod erat ad vitã. Intellige ex intentione dãtis, hoc eſſe ad mortẽ. Apoſtoli aliis erãt odor mortis in mortẽ, aliis odor vitæ in vitã. 2. Cor. 2. nõ tamẽ erant mali. Occaſio fuit prohibitio legis multitudinis peccatorũ. Sicut enim dicit glo. ſuper illud ad Ro. 7. Occaſione accepta peccatum per mãdatũ operatũ eſt in me omnẽ concupiſcentiã. Talis eſt noſtra carnalitas, vt ardentius deſideret prohibita: quibus nõ memoratis, iaceret quaſi ſopita. Itẽ gl. Frenatus eſt concupiſcentiæ fluuius oppoſitis obicibus legis, ſed nõ ſiccatus: imò quia de ſe nõ de gratia homo præſumpſit. Aucta eſt cõcupiſcentia oppoſitã lege: & quæ prius eum ducebat obice nullo, obruit eũ obice obrupto. ¶ Triplici ratione peccata abũdauerũt lege data, in his in quibus nõ erat gratia, Primò, quia ſicut dicit Ambr. diabolus videns legem in auxiliũ hominibus datã, magis exarſit iracũdia aduerſus hominẽ, & magis inſtituit legẽ vertere in perniciem cum primo quaſi ſecurè poſſidẽs minus tẽraret. Gregorius: illos pulſare negligit, quos quietè ſe poſſidere ſentit. Secundò quia homo naturaliter appetit libertatẽ, & fugit ſeruitutẽ. Et iuxta verbũ Senecæ, Natura cõtumax eſt, animus humãnus, & in cõtrarium atque arduum nitens. Natura ſemper aduerſatur ſibi aduerſanti. Nitimur in vetitũ ſemper, cupimuſq; negata. Pro.

Aquæ

Aquæ furtiuæ dulciores sunt Hier. Quicquid non licet, magis desideratur: & quod raritate dulce est, assiduitate in amaritudinẽ vertitur. Et super illud Ro. 7. Peccatũ occasione accepta per mãdatũ seduxit me, dicit gl. Ex prohibitione vbi charitas deficit, desideriũ mali crescit, quo aucto dulcius sit qđ prohibetur. Tertiò, quia prohibitio erat occasio frequẽtis recordationis rei prohibitæ. Recordatio verò irritatiua est concupiscentiæ. Illud autẽ verbũ, Lex subintrauit, vt abundaret delictũ: intelligẽdum est consecutiuè. Hoc enim consecutũ est ex lege data quantũ ad illos qui gratiam nõ habebant, & viribus suis confitebãt, quòd amplius peccauerũt: & hoc ipsum eis expediebat. Vnde gl. Aug. Non crudeliter hoc fecit Deus, sed consilio medicinæ. Aliquãdo enim homo videtur sibi sanus, & ægrotat: & quia non sentit morbum, medicum non quærit. Augetur morbus, crescit molestia, quæritur medicus, cuius & totum sanatur corpus. Magnũ ergo Dei consiliũ fuit vt per legẽ abũdaret delictũ, vt in austeritate suam intelligẽtes infirmitatẽ, infirmi ad medicũ cõfugerẽt, vt auxiliũ gratiæ quærerent. Sicut Deus creans diabolũ magnitatis eius futuræ non ignarus, præuidebat quæ bona de malo eius esset facturus: vt dicit Aug. Sic dans legẽ veterem ad meritũ custodientiũ eã nõ ignarus transgressionũ quæ abundaturæ erant, præuidit quæ bona de malo transgredientium esset facturus. Itẽ lex subintrauit vt abundaret delictũ, quantum ad cognitionẽ. Si enim lex nõ fuisset, peccatũ lateret. Vnde Ro. 7. Peccatum non cognoui nisi per legem. Et sicut radius solis non est malus, licet ostẽdat pulchritudinẽ nociuam quã aliquis appetit: & sicut scientia medicinæ: nõ est mala, quæ ostendit venenũ esse mortiferũ, quãui; eo aliquis abutatur ad mortẽ suam vel alterius: sic lex nõ est mala, licet sit occasio mali. Itẽ occasio dedit huic errori veteris legis cessatio. Visum est enim aliquibus, quòd si bona fuisset, nõ cessasset. Præterea modo peccaret qui seruaret eam: ergo tunc peccabant qui eam seruabãt. Ad quod dicendũ est, quod vetus lex cessare debuit quantũ ad illa quæ erãt figuratiua futurorũ, sicut vmbra lumine veritatis adueniẽte, & sicut promissiones solutione facta. Nec cessauit lex tanquã mala, sed cessit meliori quantum ad prædicta moralia: tamen quæ erãt de iure naturali manserunt. Item occasionem dare potuit prædicto errori quòd Deus dator illius legis apparuit in flãma rubi. Ex. 3. Et rapuit Heliã in curru igneo. 4. Re. 4. Vnde visum est aliquibus, quod non fuerit benignus Deus, qui sic apparuit, & ministrum suũ sic rapuit. Ad quod dicẽdum, speciem

ciem ignis idoneã esse, vt Deus in illa appareat, vel in illa significetur. Vnde Spiritus sanctꝰ super discipulos in specie ignis apparuit. Act. 2. Et de ipso dicitur ad Heb. 12. Deꝰ noster ignis cõsumens est. Peccata enim consumit & purgat. Et Luc. 12. Ignem veni mittere in terram, & Io. 1. Ipse baptizabit vos in Spiritu sancto & igne. Non est ergo mirandum, si in flamma rubi apparuit. ¶ Nunc multis autoritatibus Noui Testamenti ostẽdimus legem veterem esse bonã & datam à Deo. Legitur Matt. 5. Nolite putare quoniam veni soluere legem aut prophetas: non veni soluere legem, sed adimplere. Si data fuisset à principe tenebrarum, nõ impleuisset eam. Et ibidem: Amen dico vobis, donec transeat cælum & terra, iota vnum aut vnus apex non præteribit de lege donec omnia fiant. Et eiusdẽ 7. Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim lex & prophetæ. Ergo lex & prophetæ bona sunt, sicut illud mandatũ bonũ est. Eiusdẽ 22. dicitur de mãdato dilectionis Dei: In his duobus mandatis tota lex pendet & prophetę, ergo lex & prophetæ bona sunt, quum sint ad dilectionẽ Dei & proximi. Et Luc. 10. In lege quid scriptũ est? At ille respõdẽs, dixit: Diliges dominũ Deũ tuum, &c. & proximũ tuũ sicut teipsum. Dixitq; illi: Rectè respondisti, hoc fac & viues. Ergo præceptu legis obseruata vitam conferebant. Item Mat. 19. Si vis ad vitã ingredi, serua mandata, dixit illi: Quæ? Iesus autem dixit: Non homicidium facies. Nõ adulterabis. Non facies furtũ. Non falsum testimonium dices. Honora patrẽ tuum & matrem tuam. Quæ constat mandata esse veteris legis: Exod. 20. Ergo mãdata veteris legis vitam conferebant æternã. Item Matt. 7. Bene iustum fecistis mandãtũ Dei vt traditionẽ vestrã seruetis. Moyses enim dixit: Honora patrẽ tuũ & matrẽ tuã. Ibi mãdatũ Moysi Dei mandatũ dicitur. Item Luc. 2. Vt sisterent eum domino, sicut scriptũ est in lege domini. Lex domini vocatur lex vetus. Et eiusdẽ 16. Habent Moysen & prophetas, audiant illos. Item Luc. vlt. O stulti & tardi corde ad credẽdũ in omnibus quę locuti sunt prophetę. Et paulò post: Incipiẽs à Moyse & omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibꝰ scripturis quę de ipso erãt. Et iterũ: Necesse est impleri omnia quæ dicta sunt in lege Moysi, & prophetis, & psalmis de me. Et Io. 5. Scrutamini scripturas: quia vos putatis in illis vitã æternã habere, & illæ sunt quæ testimonium perhibent de me. Et eiusdem octauo: Estote ter meꝰ qui glorificat me, quẽ vos dicitis, quia Deus vester est. Et Ro. 1. quod antè promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis

sanctis de filio suo. Et eiusdem 7. Lex quidē sancta, & mandatū sanctum, & iustum, & bonū. Et in eodem: Scimus quia lex spiritualis est. Ad Galat. 3. Lex pædagogus noster fuit in Christo. 1. Thes. 5. Prophetias nolite spernere. Et 1. Tim. 1. Scimus quia bona est lex, si quis ea legitimè vtatur. Et ad Heb. cap. 1. Multifariā multisq; modis olim loquēs Deꝰ in prophetis: nouissimè diebus istis loquutus est nobis in filio. Act. c. 1. Oportet impleri scripturam quā præddixit Spiritussanctus per os Dauid. Eiusdē ca. 2. dicitur de eo: Quum esset propheta, &c. prouidens loquutꝰ est de Resurrectione Christi. Et eiusdem cap. 3. Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, Deus patrum nostrorum glorificauit filium suū Iesum. Ergo Iesus fuit filius Dei veteris legis: ergo lex vetus nō fuit à principe tenebrarū. Item Actuum ca. 3. Vos estis filij prophetarū & testamenti quod disposuit Deus ad patres nostros: ergo testamētū veteris legis erat à Deo ordinatū. Item eius. ca. 10. Verbū misit Deus filiis Israel annuncians pacē per Iesum Christum: hic est omniū dominus. Et paulò post subditur: Huic omnes prophetæ testimonium perhibēt. Et 2. Pet. 1. Habetis firmiorem propheticū sermonē, cui benefacitis attendentes quasi lucernæ ardenti in caliginoso loco. Ergo quū propheticus sermo lucerna sit, nō est à principe tenebrarum. Item in eodem: Non voluntate humana allata est aliquādo prophetia: sed Spiritusancto inspirati loquuti sunt sācti Dei homines.

De errore illo qui damnat patres Veteris Testamenti.

CAP. XI.

ERror ille qui ponit quòd patres Veteris Testamenti mali fuerunt & sunt damnati, sequitur. Cui errori occasionem dedit quòd legūntur aliquando peccasse. Sed si ideò damnati creduntur, eadem ratione credendum erit quòd Petrus & Paulus damnati sint, qui quandoque peccauerunt. Item occasionem dedit huic errori, quòd legūtur in infernū descendisse. Gen. 37. Descendam ad filium meum lugens in infernum, ait Iacob. Et Esa. 38. dixit Ezechias: In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi. Ad quod dicendum, quòd ob peccatum primorū parentū ianua regni clausa fuit toti generi humano. Quod figuratum est in hoc, quòd flammeus gladius positus est ante paradisum. Gen. 3. quasi prohibens ingressum. Descendebant ergo antiqui patres in oram inferni, vbi manebant felici spe consolati, sed non descendebant in inferni profundum, vbi nulla est redēptio. Nec habebant pœnā materialem, sed solum carebant visione Dei. Ad quē locū Christus descendit, & inde suos liberauit

rauit, vt legitur Act. 2. Quē Deꝰ ſuſcitauit ſolutis doloribus in-
ferni: iuxta quod erat impoſſibile teneri illū ab eo. Et in eodem
Quoniā nō derelinques animā meā in inferno, &c. ¶ Poteſt autē
probari teſtimoniis Noui teſtamēti antiquos patres bonos fuiſ-
ſe & ſaluatos. Matt. 8. Multi ab oriēte & occidēte venient, & re-
cūbent cū Abrahā, Iſaac, & Iacob in regno cęlorū. Ergo Abrahā,
Iſaac & Iacob ingreſſi erāt vel ingreſſuri regnū cęlorū. Itē Do-
mino trāsfigurato apparuerūt Moyſes & Helias loquētes cum
eo. Matt. 17. ſi dānati fuiſſent, conſtat ꝙ in trāsfiguratione Do-
mini nō apparuiſſent, ad quā tres tantū apoſtolos ſibi familia-
riſſimos admiſit. Item eiuſdē 23. Ecce ego mitto ad vos prophe-
tas. Et eiuſdē 22. dicitur de Chriſto, quomodo Dauid in ſpiritu
vocat eū Dominū, dicēs: Dixit Dominus &c. Et Luc. 16. Lazarus
mortuus ab angelis deportatus eſt in ſinū Abrahę: ergo Abrahā
nō erat dānatus. Et paulò pōſt: Vidit à lōgè Abrahā & Lazarū in
ſinu eius. Itē cōmendantur patres veteris teſtamēti ad Heb. 11.
& de Moyſe dicitur ſpecialiter Heb. 3. Moyſes quidē fidelis erat
in tota domo eius. Moyſen fuiſſe nuntiū Dei, & legē datam eſſe
Deo inſpirāte, oſtenderūt miracula facta per Moyſen. ¶ Et no-
tandū ꝙ lex illa valde ſapienter tradita fuit. Primò oſtendūtur
omnia creata à Deo eſſe. Secūdò oſtēditur iuſtitia Dei in pœna
pro peccato primorū parentū inflicta, & in diluuio, & in ſubuer-
ſione Sodomorū, & flagellatione Aegyptiorū. Tertiò interſeri-
tur obediēntia patrū, & beneficia Dei eis exhibita. Per primū ap-
paret creaturas nihil numinis habere: & ſic nullꝰ locus idololā-
trię relinquitur. Per ſecūdū terretur populꝰ à legis trāſgreſſione.
Per tertiū, allicitur ad eius impletionē. Conſequēter verò datur
lex in terrore. Sine timore enim magno nō poterat populus ſe-
parari ab erroribꝰ inueterātis. ¶ Inter hæc verò quæ in lege præ-
cepta ſunt quędā manifeſtè pertinēt ad honorem Dei & vtilita-
tem proximi: quædā verò ſigna ſunt futurorū: quædā verò quæ
vidētur eſſe ſine ratione. Præcepta ſunt propter idololatriā, cui
abolēdæ magna pars legis intendit. Multa enim præcepit Deus
ſibi offerri, ne idolis offerrentur. De Abraham dicitur Ioan. 8.
Abrahā pater veſter exultauit vt videret diē meū: vidit & gau-
ſus eſt. Iac. vlt. cōmendantur prophetę. Exēplum, inquit, accipi-
te laboris & patientiæ, prophetas qui locuti ſunt in nomine
domini. Et Iacob. 2. cōmendatur multū Abrahā: Credidit Abra-
ham Deo, & reputatū eſt ei ad iuſtitiam, & amicus Dei appella-
tus eſt. Et in eodē: Abrahā pater veſter nónne ex operibus
iuſtificatus eſt? Commendatur etiā Gal. 3. Et 1. Pet. 3. commen-
dare

datur Sara: Sic, inquit, sanctæ mulieres sperantes in Deo, non in ornatu vestiũ ornabãt se subiectæ propriis viris: sicut Sara obediebat Abrahæ. Et Loth cõmendatur 2. Pet. 2. Et iustũ Loth oppressum à nefandorum iniuria eripuit, &c. habitans apud eos qui de die in diem animam iustam iniquis operibus cruciabãt. Patet ergo, quòd boni fuerunt antiqui patres & saluati.

De quarto errore qui ponit animas non de nouo creari: qui diuersificatur in quatuor oppositos errores. CAP. XII.

SEquitur de quarto errore, qui ponit animas de nouo non creari quæ corporibus infundũtur. Qui error diuersificatur in quatuor oppositos errores. Primus ponit in corporib⁹ nõ esse animas, nisi angelos apostatas, seu dæmones, qui in eis includuntur, vt agant ibi pœnitentiã, & successiuè possunt esse in diuersis corporibus: vt si pœnitentiam non agunt in vno corpore, agãt illã in alio. Secũdus ponit duas animas esse in corporibus. De quo errore loquitur Aug. in lib. de duabus animabus. Terti⁹ ponit animas creatas simul fuisse. Quartus ponit animas sicut corpora seminari. Licet autẽ hi quatuor errores diuersi sint, tamen in hoc conueniunt, quòd veritati fidei catholicæ contradicunt, quæ asserit animas creari, & creando corporibus infundi, & infundendo creari. Quam veritatem cõfirmat illud Psal. Qui finxit figillatim corda eorũ. gl. i. creauit animas singulas per se ex nihilo. Aug. in ecclesiasticis dogmatibus: Credendum est, & firmiter tenẽdũ, ꝙ animæ nõ sunt ab initio creatæ, vt Origenes fingit: nec cũ corporibus seminãtur, vt Luciferiani, & Cityllus, & quidã Latinorũ affirmãt: sed dicim⁹ animã infundi & creari simul in corpore cõpacto & formato, vt viuat in vtero homo.

De errore primo qui ponit animas esse angelos apostatas. CAP. XIII.

ILli qui sunt primi erroris aliqua verba Sacræ scripturæ adducunt ad confirmationẽ ipsius impertinentia, tamẽ ad propositũ, si verè intelligãtur. Legitur Mat. 10. Ite ad oues quæ perierunt domus Israël. Oues illas intelligunt angelos apostatas ad quos solos saluandos, missus est filius Dei, vt aiũt, secundũ illud Mat. 15. Nõ sum missus, nisi ad oues quæ perierunt domus Israël. Sed si inspiciãtur quæ præcedũt, apparet ridiculosam esse hãc expositionẽ. Christus eñ missurus Apostolos ante passionẽ suam prohibuit eis ne irent ad gẽtes vel Samaritanos, ne Iudei haberẽt occasionẽ repellendi eum: ideo dixit eis: In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorũ ne intraueritis: sed poti⁹ ite ad oues, &c. Vnde patet oues istas de quib⁹ loqui-

tur esse Iudæos. Si enim intelligerentur secundum expositionē eorū: oues quę perierūt, id est, dæmones, vel spiritus qui de cęlo ceciderunt, essent in gentibus, & Samaritanis, sicut & in Iudęis: vnde non fuissent prohibendi Apostoli à prædicatione eorum. Itē legitur Lucæ 16. de villico iniquitatis, qui amot⁹ est à villicatione sua: quod ipsi exponūt de diabolo, quē dicūt fuisse præpositū aliis angelis, & prudēter gratiā illorū acquisiuisse de seruitio Deo debito relaxando eis: sed propter peccatum suū fuisse amotū, & Michaëlē pro eo fuisse substitutū, & eū cum cōplicibus suis de cęlo fuisse iectū, & corpora fabricasse, quę secūdū eos, inhabitāt spiritus qui de cælo ceciderūt. Sed quod sequitur in fine illius parabolæ, nō cōcordat expositioni eorum: scilicet ꝙ Dominus laudauit villicū iniquitatis: absit enim quòd Deus diabolum laudauerit. Itē legitur Io. 4. Nemo ascēdit in cælum, nisi qui descēdit de cælo. Ex quo ipsi inferūt solos spiritus, qui de cęlo descenderūt, saluādos. Sed patet ꝙ nulla est expositio eorū, per id quod sequitur verbum prædictū, Filius hominis, qui est in cælo. Constat enim ꝙ Christus se vocat filium hominis. Mat. 8. Filius hominis nō habet vbi caput suum reclinet. Et 24. eiusdem: Estote parati, quia qua hora nō putatis, filius hominis venturus est. Vnde impertinens est illud verbū ad angelos Apostatas: sed tempore quo Christus dicebat verbū illud, quum nōdū esset ianua regni aperta per passionē ipsius, null⁹ adhuc purus homo ascenderat in cælum, vel ascendere poterat, nisi solus filius hominis, qui de cælo descēderat in carne assumpta visibilis hominibus apparendo, qui erat in cælo patri æqualis inquātum Deus, ascendere poterat, in cælū in humanitate: & iā ascēderat, id est, à Deo alius erat secūdum diuinitatē, vt pater. Solus etiam Christus erat ascensurus in cælū, scilicet caput cum mēbris. Rationes quibus innitatur error ipse, nō ponimus: quia vel non sunt, vel nullius probabilitatis sunt. ¶ Error verò iste tria ponit, quorum falsitas de facili potest ostendi. Ponit enim dæmones esse saluandos, ponit animas non esse, & ponit dæmones esse incarceratos in corporib⁹ humanis. Primū verò multis authoritatibus potest destrui. legitur Mat. 3. Paleas comburet ignis inextinguibili: ergo pœna malorū erit ęterna. sed dęmones maximè sunt puniēdi: ergo pœna eorū erit æterna. Ad idem possunt adduci testimonia sacræ scripturæ, quæ sequuntur. Mat. 25. Discedite à me maledicti in ignē ęternū, qui parat⁹ est diabolo & angelis ei⁹. Et in eodē. Hi ibūt in suppliciū æternū: iusti autē in vitam æternā. Et 2. Thes. 1. dicitur de non obedictibus Euan-

gelio

gelio Christi. Qui pœnas dabũt in interitu æternas. Et in canonica Iudæ: Quibus procella tenebrarũ cõseruata est in æternũ. Et in eadẽ: Angelos qui non seruauerũt suũ principatũ, sed dereliquerũt suũ domicilĩũ, in iudiciũ magni Dei, vinculis æternis sub caligine reseruauit. Ergo vincula dæmonũ æterna sunt & ipsi reseruãtur in iudicio magni Dei puniẽdi. Vincula æterna ista sunt, obstinatio eorũ, & sentẽtiæ diuinæ inflexibilitas. Itẽ 2. Pet. 2. Si Deus angelis peccãtibus nõ pepercit, sed rudẽtibus inferni detractos in tartarũ tradidit in iudiciũ cruciãdos reseruari. secundũ gl. rudẽtes sunt funes quibus nautæ vela suspendũt. hic verò dicuntur rudentes immundorũ spirituum conamina, qui mox vt flante superbia impulsi se aduersus creatorẽ erexerunt, ipsis elationis conatibus in abyssi profundum sunt rapti. ¶ Ad ostendendũ verò falsitatẽ illius erroris, qui ponit animas nõn esse, sufficiunt verba Euangelij, & aliarũ scripturarũ Noui Testamenti, quæ in tot locis contrariũ exprimũt, quorũ aliqua ponemus. Legitur Matth. 6. Nõnne anima vestra plus est quàm esca, & corpus plus quàm vestimentum? Et eiusdem 10. Nolite timere eos qui occidunt corpus, animã autem non possunt occidere, &c. Et eiusdem 11. Inuenietis requiẽ animabꝰ vestris. Itẽ 16. Quid prodest homini si vniuersum mundũ lucretur: animæ verò suæ detrimentum patiatur? Item 22. Diliges Dominũ Deũ tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua. Et 26. Tristis est anima mea vsque ad mortem. Item Ioã. 10. Potestatem habeo ponẽdi animã meã, & potestatẽ habeo iterũ sumẽdi eam. Et Iac. 5. Qui conuerti fecerit peccatorẽ ab errore viæ suæ, saluabit animã eius a morte. Et 1. Pet. 1. Animas vestras castificãtes in obedietia charitatis. Eiusdẽ 4. Fideli creatori cõmẽdẽt animas suas. Et Apoc. 6. Vidi subtus altare animas interfectorũ propter verbum Dei. Error verò tertius valde odibilis est Deo, & hominibus, quantum ad hoc quòd ponit dæmones esse in hominibus: Deo ideò quia contumeliã magnã ei facit, cùm vituperat hominẽ nobilissimã eius creaturã, quã creauit ad imaginẽ & similitudinẽ suam. Gen. 1. Et eiusdem 9. Eccl. 17. Et 1. Cor. 11. dicitur: Vir imago, & gloria Domini est Homini: quia magnam cõtumeliã facit ei, quũ dicit eum dęmonium habere. Hoc reputauit sibi Christus cõtumelioſum, Io. 8. quũ diceretur ei à Iudæis: Samaritanus es tu, & dæmonium habes. Vnde subdit: Ego dæmonium non habeo: sed honorifico Patrem meum, & vos inhonorastis me. Imò quod plꝰ est, qui sunt hujusmodi erroris homines reputãt dæmones incarceratos, quum ipsi diaboli potiùs repu-

tandi sint imitando eos in obstinatione. Ioan. 6. Ego duodecim vos elegi: & vnus ex vobis diabolus est. Secúdum erroré istum, vt videtur, Dominus potius debuit dicere: & omnes dæmones estis, quàm, vnus ex vobis diabolus est. Quod autem falsum sit quod ipsi ponunt, patet ex hoc quod legitur Romam. 9. de Esau, & Iacob, quũ nondum nati essent, aut aliquid egissent boni, aut mali: ostendit ibi Apostolus, vt patet ex his quæ præcedũt & sequũtur, ꝙ Esau & Iacob, ante natiuitatem suam nihil boni, vel mali egerint, propter quod vnus eorũ à Deo diligeretur, & alter odiretur. Nõ erãt ergo angeli apostatæ in eis qui inclusi essent ad pœnitentiam agendam ibi de peccatis quæ fecissent antequam includerétur. Item si angelus malus est in malo homine: ergo bonus angelus est in bono: ergo in Christo fuit angel' bonus: ergo non est verum, quod legitur ad Heb. 2. de filio Dei, quòd nusquam angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit: non assumpsit ergo angelicam naturam. Si vero dicatur quòd in Christo non fuit nisi spiritus diuinus, hoc non potest dici, cùm scriptum sit Ioan. 12. Nunc anima mea turbata est. Et Mat. 26. Tristis est anima mea vsque ad mortẽ. Turbatio enim vel tristitia, non cadit in Deum. Item verbum illud Genes. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinẽ nostrã: & præsit piscibus, &c. non videtur esse verbum volentis punire vel incarcerare eum qui crimẽ cõmisisset, sed potius volentis facere quod nondum erat, & volentis eum honorare, cùm iam factus esset. Item si spiritus hominis fuisset antequam infunderetur corpori & creatorem suum offendisset, hoc fecisset sciens & volens. Peccatum enim non posset esse sine voluntate. Omnis mãs apud se conscriptum legit, vt ait August. Et si hoc fuisset, nullus alius melius sciret quàm ipse spiritus. 1. Cor. 2. Quis scit hominum quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est? Et in li. de anima & spiritu: Nihil tam nouit mẽs, vel anima, quãtum id quod sibi præsto est: nec mẽti vel animæ quicquam magis præsto est, quàm ipsa sibi: ergo nihil tam nouit quàm se. Si verò dicatur quòd spiritus obliuiscitur, cùm corpori infũditur quæ prius sciebat, ridiculũ est, ꝙ Deus spiritum includat corpori ad agendã pœnitentiã ibi, cùm sciat ipsum obliuiisci, quàm citò erit ibi, malum quod fecit. ¶Quomodo enim potest agere pœnitentiam de malo, quod ignorat? Initium salutis cognitio est peccati, vt ait Sene. Ergo qui peccatũ ignorat, viam salutis etiam inchoare nõ potest. Item dixit Plato animas introcũtes in hanc vitã potari ab eo spiritu qui est super introitũ po-

cul

culo obliuionis,antequam intrēt corpora,nullā huius rei ostētationem faciens:vt ait beatus Irenæus in lib.cōtra hæreses.Et quærit à Platone, vnde hoc sciret. Si enim anima eius potata erat poculo obliuionis, non reminiscebatur, nec spiritus, nec poculi,nec quòd aliquid sciuisset, nec oblitus fuisset: & si ista reminiscebatur,eadem ratione & alia.Itē Irænæus:Si hoc quod in breuissimo tēpore visum est,vel in fantasmate conceptū est, & ab anima sola per somniū postea quàm cōmista sit corpori, & inde vniuersa membra dispersa cōmemoraret: multo magis ipsorū reminisceretur in quib⁹ tēporibus tātis & vniuerso præteritæ vitæ seculo immorata est. Itē dixerūt quidā ipsum corpus esse obliuionis causam.Sed quærit Irenæus:Si hoc est,quomodo anima quod per semetipsam videt reminiscitur,& renūtiat proximo?Itē nec ea quæ olim agnita sunt, aut per oculos, aut per auditum meminisset anima in corpore existens, si esset corpus obliuionis causa.Anima enim in obliuione existēs,nihil aliud cognoscere posset,nisi quòd in pręsenti videret. ¶Itē quomodò diuina disceret & meminisset ipsorū existēs in corpore? ¶Item quum non sit corpus fortius quàm anima nō amitteret anima scientiam suam propter corpus.Præterea non est verisimile,quum corpus organum sit animæ,quòd scientiam suam ei auferat.Non solet enim instrumentū scientiā suam auferre artifici.Iàm enim potius esset impedimentum quā instrumentū. Præterea raptus est Paulus vsque ad tertiū cælū.2.Cor.12.& tamen rediens ad se memor fuit visionis suæ:quod non fuisset,si corpora necessariò obliuionem inducerēt. Item si corpus obliuionē inducit,potius inducere debet obliuionē eorum quæ cognoscuntur viribus illis secundum quas anima vnitur corpori, quàm eorum quæ intellectu agnoscūtur,secundū quæ nō vnitur anima corpori.Præterea aut spiritus apostata potestatē habet viuificandi corpus,aut non,Et videtur ꝙ non,secundum ea quæ ponit error iste:ponit enim ꝙ quum diabolus duo homini corpora fabricasset,non potuit per xxx.annos vitalē spiritū illis corporibus infundere:sed accedens ad misericordiam Altissimi duos angelos ab ipso quęsiuit.Præterea si spiritus malus potest corp⁹ viuificare,aut potestas illa est volūtaria,aut naturalis.Non videtur esse voluntaria,vt scilicet voluntate sua corpora viuificet:hoc enim solius Dei est.Ioan.5.Sicut pater suscitat mortuos,& viuificat:sic & filius quos vult,viuificat. Si vero naturalis,nō videtur hic aliter facere quàm forma & perfectio ipsius corporis.Et hoc etiam dicit Philosophus,quod ani-

ma est actus primus siue pfectio prima physici seu naturalis co
poris organici in potentia vitã habẽtis. Si verò est spiritus qu
est in corpore, corporis est perfectio: inconueniens est dicere, q
spiritus ille tempore sit prior, quàm ipsum corpus: perfectio
enim rei nõ potest esse prior tẽpore, quàm eius inchoatio: nec
forma prior est tẽpore, quàm eius materia, quũ forma sit actus
materia sit potentia: actus enim non potest præcedere potentiã
suam. Imago quę ceræ imprimitur, nõ potest prior esse tẽpore
quã possibilitas ipsius cerę ad receptionẽ ipsius imaginis. Præ
terea vbi scriptura sacra dicit diabolo intrasse in hominẽ, con
stat quòd ipse erat prius homo viuẽs, sentiens, intelligẽs: vt pa
tet in Iuda. Io. 13. Vbi legitur ꝙ post buccellam introiuit in eum
sathanas. Et Mat. 12. Intrãres habitãt ibi, & fiũt nouissima homi
nis illius peiora prioribus: loquitur de dæmonibus. Vnde con
stat quòd ante ingressum erat homo. Item quum expellebantur
dæmonia ab hominibus: cõstat quòd remanebant homines vi
uentes, sentiẽtes, intelligentes. Lucæ 11. Erat Iesus eiiciens dæ
monium, & illud erat mutum, & quum eiecisset dęmoniũ, loc
tus est mutus. Ergo aliquid erat in eo prẽter dęmoniũ, quo vi
bat, sentiebat, discernebat. Hoc autem animam vocamus, quæ
scilicet est in homine principiũ viuendi, sentiẽdi, & discernẽdi.
Item vbi Euangelium loquitur de dęmonibus qui erãt in hom
nibus: nõ dicit eos in hominibus puniri, sed potius eos homi
punire: nec eos vexari, sed potius vexare. Matthæi 15. Filia mea
malè à dęmonio vexatur. Et Lucæ 6. Qui vexabantur à spiri
bus immundis, curabantur. Dęmones verò expulsionem ab ho
minibus cruciatum reputabant, & non inhabitationẽ homi
Vnde dicunt Christo expellenti eos, Matth. 8. Fili Dei cur ve
sti ante tempus torquere nos? Vnde ergo habent quòd ange
apostatę inclusi sint in corporibus humanis vt agãt ibi pœni
tiam? Item error iste destruit resurrectionem corporũ. Si enim
corpora solummodo carceres sunt spirituum saluandorum
est verisimile, quòd spiritus illi corpora sua debeant resu
re cùm beati efficientur, incarceratio enim & glorificatio nõ
detur simul debere esse. Item natura non appetit quod sibi co
trariũ est: ergo si corpus à prima institutione pœna est spiritu
inhabitantis, non habebit spiritus ille naturalem appetitum
corpus: ergo separatio eorũ nõ faciet naturaliter dolorẽ in m
te. Item omne quod contra naturam per violentiam detine
naturaliter appetit liberari: ergo si spiritus illi violẽter deti
tur in corporibus, naturaliter appetent liberari: ergo homine

in qui

in quibus sunt naturaliter appetunt mori:ergo appetitus mortis naturalis est homini:quod constat esse falsum.Itē natura nō agit contra se : ergo si corpus à prima conditione sui pœna est spiritus inhabitātis:spiritus nō erit eius naturalis perfectio.Itē cōstat,quòd Deus nō dedit spiritibus potētias quę essent otiosæ,si ipsi debito modo se haberēt:sed potētiæ viuificādi & sentiendi otiosę essent in eis,si ipsi debito modo se haberent,quia nō includerētur corporibus:extrà corpus verò otiosę sunt:ergo illæ potentiæ nō sunt datæ spiritibus qui peccauerūt à creatione.Si verò pòst datæ sunt,quū hæ virtutes specie differāt ab intellectu qui est in spiritibus,qui sunt substantię separatæ:spiritus quorū sunt hæ virtutes,specie differunt ab aliis spiritibus. Item aut boni angeli habent illas potentias,aut nō habent. Si habent eas,otiosę habent,quum secundum eas nō vniātur corporibus,sine quibus exercere nō possunt operationes taliū potētiarum. Si verò nō habēt eas:ergo specie differūt ab illis spiritibus qui vniūtur corporibus,quum non habeant potērias illas quas ipsi habēt,quæ sunt specie differētes à potentiis eorū: & quum angeli boni sint substātiæ perfectæ,nō natæ fieri partes essentiales alicuius totius:spiritus verò qui vniūtur corporibus,nati sunt esse partes essentiales ipsius hominis.Si verò dicatur omnes angelos cecidisse de cælo & malos esse in corporibus inclusos,vt quidam hæretici dixerunt,hoc nō est verisimile.Quū enim Deus spiritus sit, oportet aliquos ministros eius esse spirituales. Grego. Dubitare non debes inuisibilem Deum inuisibilia obsequia habere:debent quippe ea quę ministrāt ad similitudinem eius tendere cui ministrant. Scriptura etiam Euāgelij manifestè obuiat huic errori,quæ distinguit inter angelos Domini & angelos diaboli.De angelo Dñi habes Mat.1, Angelus Domini apparuit Ioseph. Simile habes Matth. 2. Et eiusdem 4.habes,quòd accesserunt angeli,& ministrabāt ei. Et 18.Angeli eorū semper vident faciem patris mei , qui in cœlis est,quòd de malis angelis intelligi non potest. Et eiusdem 22, Sunt sicut angeli Dei in cælo. Et 28.eiusdem:Angelus Domini descendit de cælo.Et Luc.1.Dicit Gabriel:Ego sum Gabriel,qui asto ante Deū.Constat ergo ꝙ sunt aliqui angeli Dei, & patet ꝙ sunt diuersi ab angelis diaboli,de quibus Matt.25.Qui paratus est diabolo & angelis eius.Nemo enim potest duobus dominis seruire.Mat.6.Maximè Deo & diabolo,qui cōtrarij sunt. Præterea legitur Apocaly.12.ꝙ draco traxit tertiā partē stellarum.stellæ vocātur angeli , quorum tertiā partē traxit diabo-

lus:quia aliqui peccato eius consenserunt,& nõ omnes. Ité aut spiritus qui sunt in corporibus humanis vnũ faciũt cũ corporibus,aut nõ.Si nõ,ergo nõ faciunt aliquid vnũ.Vnũ enim & aliquid sunt cõuertibilia:ergo homo non est aliqua species creaturę.Si verò vnum faciũr:ergo aliquo genere Vnionis:ergo vel vnũ cõtinuatione sicut partes carnis vnũ faciũt:aut cõtiguatione,sicut os & caro,vnum faciũt:aut vnum per cõmistionẽ,sicut ex diuersis elemẽtis sit vnũ elementatũ:aut vnũ per impressionẽ,sicut figura & cera vnũ faciũt:aut vnũ secũdũ exigẽtiã naturalẽ,sicuti materia & forma vnũ faciunt cõpositũ.Exigit enim materia formã vt suã perfectionẽ,& forma materiã vt suũ pfectibile:aut vnũ quantũ ad operationem,sicuti artifex & instrumentũ vnã habẽt operationẽ. Primo modo non:vnũ enim continuatione nõ sunt,nisi ea quę habẽt dimensionẽ longitudinis, & latitudinis:& spissitudinis.Vnde cũ spiritus simplex sit,ex eo & corpore non fiet vnũ per cõtinuationem. Eodẽ modo neque vnum per contiguationem. Contiguatio enim similiter nõ est nisi eorũ quæ habẽt dimensionẽ.Ité neque per cõmistionẽ:quia quæ vtũtur sic desinũt esse actu,licet maneãt virtute,vt elemẽta in elemento. Spiritus verò & corpus in homine manẽt actu. Item nec per impressionẽ:quia forma impressa nõ subsistit sine eo cui imprimitur:anima verò destructo corpore subsistit.Ité si secundũ exigẽtiã naturalẽ,vt spiritus sit vt forma,corpus verò vt materia, forma & materia immediata quæ vocatur necessitas,simul sunt tẽpore , & neutrũ tẽpore præcessit reliquũ.Vnde secundũ hoc spiritus tẽpore non præcesserũt corpora in quibus sunt inclusi:materia verò quæ nõ est immediata pręcedere potest formã.Cũ enim nõ sit perfectè aptata,aptari oportet eã antequã aduenìat forma eius perfectiua:sed forma quę est perfectiua quàm cito est, perfecta est. Et cùm sit melior & nobilior quã materia,nõ decet eã esse otiosam propter defectũ materię: vt scilicet primo existẽs materiã vel instrumẽtũ expectet otiosa.Si.n.sapiẽtia humana non vult artificẽ otiosum esse propter defectum materię vel instrumẽti, quãto magis sapiẽtia diuina hoc nõ ꝓmittet?Si quis tamẽ obiiciat animas erutas à corpore otiosas esse quantũ ad viuificationẽ & sensũ propter instrumẽti defectũ:Dicẽdum est ꝙ culpa earũ occasio fuit huius defectus, sed nõ fuit hoc secũdũ primã ordinationẽ creatoris:imò si nũquam peccassent,nũquã defectum organi paterẽtur.Ité neque vnũ quantũ ad operationẽ.Ex his enim quæ sic vniũtur nũquã fit vnũ aliquid secundũ substãtiã,vt ex nauta & naui nõ fit aliquod

quod tertiũ, ex anima verò & corpore fit vnũ secundũ substantiã, scilicet homo. Itẽ bonitas Dei cũcta fecit propter creaturæ vtilitatẽ, non propter suam, cùm bonorum nostrorũ non egeat: sed ea quę purè corporalia sunt nõ videtur fecisse propter eorũ vtilitatẽ, cùm nullius boni perceptiua sint: ergo fecit ea propter creaturę spiritualis vtilitatẽ. Sed nõ videtur ꝙ propter vtilitatẽ illius creaturæ spiritualis quę purè est spiritualis. Illa enim nõ videtur egere creatura corporali: ergo propter vtilitatẽ creaturę, quę est partim corporalis, & partim spiritualis. Si ergo corporalia creata sunt secũdũ primã ordinationẽ creatoris: ergo creatura partim spiritualis & partim corporalis est secũdũ primã ordinationẽ creatoris. Homo ergo factus fuisset, licet nullꝰ Angelus corruisset. Itẽ sicut omnia sunt à Deo vt primo principio: ita omnia sunt ad Deũ tãquã ad finẽ supremũ. Quę autẽ propinquiora sunt Deo similitudine, immediate ad eum ordinãtur: vt creaturę spirituales. Quæ autẽ magis distãt ab eo similitudine, mediatè ad Deũ ordinãtur, vt corporales creaturę. Creaturę verò purè corporales nõ videntur posse ordinari ad Deũ per purè spirituales cũ quibus habẽt discõueniẽtiã. ¶ Est igitur creatura partim spiritualis, & partim corporalis, Homo, scilicet per quẽ creaturę corporales ad Deũ ordinantur. Et hoc tripliciter. Vno modo, quia in homine est inuenire quasi naturã omnis creaturæ: quia corporeũ, vegetabile, sensibile, rationabile, vnde in eius beatificatione quasi natura omnis creaturæ beatificatur. Secũdo, quia homo positus est quasi medius inter creatorẽ, & creaturas corporales, secũdũ dignitatẽ Deo inferior, creaturis illis superior, & vt Deo ministret, & sibi ab illis ministretur. Tertiò, quia cũ homo ratione corporis quo similitudinẽ habet cũ omnibus corporalibꝰ creaturis, capax sit bonitatis eorũ, manifestè apparet ꝙ ratione animæ, qua Deo similis est, capax esse põt beatitudinis diuinę. Vnde in lib. de Anima & spiritu, Fecit Deꝰ hominẽ de limo terræ, & inspirauit in faciẽ eius spiraculum vitę, dans ei sensum & intellectum, vt per sensum lutũ sibi sociatũ viuificaret, & per intellectũ regeret, vt per intellectũ intus ingrederetur & contẽplaretur Dei sapiẽtiam, & per sensum foris egrederetur & contẽplaretur opera sapiẽtię, intellectu intus illustrauit, sensu foris decorauit, vt in vtroque refectionẽ inueniret. Intus ad felicitatẽ, foris ad iucũditatẽ. Itẽ in eodẽ. Si tã dispãrẽ naturã carnis & animæ ad vnã fœderationẽ atque amicitiã Deus cõiũgere potuit, nequaquã erit impossibile ei rationabilẽ spiritum qui vsque ad consortiũ terreni corporis humiliatꝰ est

cũ eodẽ corpore glorificato, vt sit ei gloriæ quod fuit ei sarcina, ad cõsortium beatorum spirituũ qui in sua puritate perstiterũt, exaltare. ¶ Itẽ in eodẽ: Plenum fuit miraculo q̃ tã diuersa & tam diuersa abinuicẽ, adinuicem potuerunt cõiungi: nec minus mirabile fuit, q̃ limo nostro Deus seipsum cõiunxit, vt sibiinuicẽ vnirentur Deus & limus, tanta sublimitas, & tãta vilitas: nihil enim Deo sublimius, & nihil limo vilius. Mirabilis fuit cõiunctio prima, mirabilis & secunda, nec minus mirabilis erit & tertia, cũ homo, & Angelus, & Deus vnus erit spiritus.

De errore qui ponit duas animas esse in corporibus. CAP. XIII.

ERror ille qui ponit duas animas esse in corporib. humanis, sequitur: quarũ vnã dicit partẽ Dei esse, alterã de gente tenebrarũ, quã Deus non cõdidit, quæ mala est, & propria carnis: & omnia bona hominis tribuit illi bonæ animæ, omnia vero mala illi malæ animæ. Bonã animã dicũt esse arborem bonam quæ nõ potest facere fructũ malum: animã verò malã malã arborẽ quæ nõ potest facere fructũ bonũ. Bonas verò missas esse ad reprimendã malitiã gentis tenebrarũ. Hunc errorẽ destruit Aug. in li. de duobus animabus: & in li. cõtra Fortunatũ quẽdam Manichæorũ presbyterũ. Et hęc sunt verba Aug. in li. de Duab. animab. Quæro ergo ab eis, vtrũ peccasse videretur, de cuius manu dormiẽtis scripsisset alius aliquid flagitiosũ? quod quis dubitet eos esse negaturos? Quæro etiã si aliquis valẽtior alterius vigilãtis, & sciẽs, sed omnino nolẽtis manu aliquid mali scriberet, vtrum vigilãs, & sciẽs, sed nolẽs vllo peccati nomine teneretur? Respondebũt nihil istũ omnino peccasse. Quid si dormienti ille iam sciret quid alius de manu facturus esset, & de industria plus ne expergisceretur à somno sedaret: nunquid ei quicquam somnus ad innocentiã suffragaretur? Respõdebunt q̃ nõ. Quid si alius vigilans & sciens, volens superatus est vt aliquẽ prętiosa defensione deciperet: quid ei vt peccato careat profuit impotentia, quãuis resistere nõ valeret? Quib⁹ cõcessis colligo nullum nisi in volũtate esse peccatũ. Et subdit, Peccatũ sine volũtate committi nõ potse. omnis mẽs apud se cõscriptũ legit. Volũtas verò, vt ipse se dicit ibidẽ, est animi motus cogẽte nullo ad aliqd vel nõ admittẽdũ, vel adipiscẽdũ. Peccatũ verò est voluntas retinẽdi vel cõsequẽdi q̃ iustitia vetat. Et subdit, has duas diffinitiones voluntatis & peccati recipiẽs. Manichæorũ hæresim cõdẽnat. Nam illud malũ gen⁹ animarũ si antequã bonũ misceretur, nõ haberet aliquã voluntatẽ, sine peccato erat atque innocẽs. Quòd volũtas inerat, ergo volebat aliquid adipisci vel nõ admittere.

Illu

Illūd autē aut bonū erat, aut bonū putabatur: sed nihil tale in suo genere erat: ergo illud bonū quod extrà erat appetebat: ergo bonā voluntatē habebat. ¶ Prēterea opinionē boni habebat: ergo nō erat summè malū. Et paulò pòst: Nunc illud genus videamus quod ita ipsi laudāt, vt ipsam Dei substātiā dicant esse. Et cū manifestū sit nō peccare animas in eo quòd nō sunt tales quales esse nō possunt: vnde iā cōstat animas alias nō peccare: relinquitur vt nō tribuātur peccata nisi bono generi animarū & substātię Dei. Prēterea nunquā negauerūt, dari veniā peccatorū cū fuerit quisquā ad Deū conuersus. Negāt etiā malum genus animarū bonū posse fieri & regnū Dei possidere. Restat igitur vt nō solū ipsas quas de substātia Dei perhibēt: sed ipsas solas peccare fateātur. Sed dicunt ꝙ mali cōmistione coguntur, sed si illa coguntur vt resistere non possint, non peccant. Si possunt, & propria voluntate consentiunt, cur hoc malum in summo bono cogimur per eorū doctrinā inuenire? Summū bonū vocat animam, quā dicūt esse de diuina substātia. Cōtra Fortunatū sic destruit hunc errorem Aug. In primis, inquit, summū errorē puto Deū ex aliqua parte esse violabilē, aut coinquinabilē, aut corruptibilē credere: & hoc vestrā hæresim affirmare scio, sed nō his verbis. Dicitis enim Deum omnipotentem cùm videret quātā labes & vastitas immineret regnis suis, nisi aliqd aduersæ gēti opponeret, & ei resisteret, misisse hāc virtutē de cuius cōmistione cū malo & gente tenebrarum mundus sit fabricatus. Hinc esse ꝙ hic animæ bonæ laborāt, errant, corumpuntur, vt necessarium haberēt liberatorem qui eas ab errore purgaret; & à commistione solueret, & à seruitute liberaret. Sed nephas puto credere Deū omnipotētē aliquā aduersā gētē timuisse, aut necessitatem esse passum, vt nos in ærumnas præcipitaret. Itē in eodē: Si enim potest aliquid nocere Deo, non est inuiolabilis. Si non potest aliquid ei nocere: quid ei erat factura gēs tenebrarū cōtra quā dicitis bellum gestū esse à Deo ante mundi cōstitutionē? Respondē ad illud breuissimum: Si poterat ei nocere: non est inuiolabilis: si non poterat, crudeliter huc nos misit, vt nos ista patiamur. ¶ Itē in eodē: Quæro à te quomodo habeamus peccata, si natura cōtraria nos cogit facere ꝙ facimus? Qui enim cogitur aliquid necessitate facere, non peccat. Itē quæro de indulgentia peccatorum cui detur: nobis, aut genti tenebrarū? Si gēti tenebrarū, regnabit & ipsa cum Deo. Si autē nobis, manifestum est ꝙ voluntate peccauimus. Nihil enim mali fecit, qui nihil sua voluntate fecit. Itē in eodē: Prudentū est æstimare & fideli

fidelium quæ sit fides purior & maiestate Dei dignior. Quæ ergo erit illa vbi asseritur vel virtus Dei, vel pars aliqua Dei, vel sermo Dei posse cõmutari, violari, corrũpi, ligari? An ea vbi dicitur, & omnipotentẽ Deum & omnẽ ipsius naturã & substãtiã, nulla parte posse vnquã corrũpi? Itẽ qui inuoluntariè peccat, non peccat. Si quis enim cæteris membris ligaretur ab aliquo, & manu eius falsum scriberetur sine eiꝰ propria volũtate quæro si hũc hominẽ posset iudex falsitatis crimine cõdemnare? Quid ergo anima quæ Dei pars est, cũ liberũ arbitriũ nõ habeat, mali fecit, vt à Deo puniatur, aut pœnitentiã agat, aut veniã mereatur? Itẽ si neque malũ, neq; peccatũ nisi à natura contraria esse potest, pœnã ipsa sola potest mereri: nõ anima in qua nõ est peccatũ, nec anima quæ non peccauit iussa est pœnitere. Nõne stultũ & plenũ demẽtiæ est vt gẽs tenebrarũ peccauerit vt me pœniteat de peccatis, qui possum dicere secundum fidem nostrã, quid feci? quid cõmisi? qui cũ tuis regnis vestitas immineret, necessitate oppressus sum cui resistere nõ potui. Item inquè fuit volũtas mittendi animam ad tãtas miserias cùm Deo nocere non possit: An Deus summè misericors vt modũ imponeret naturæ contrariæ, ideo nos immoderatos efficere voluit? Ad verba ista nescivit Fortunatus quid dicturus esset. Vnde dixit Aug. ei: Ego noui nõ te habere quid dicas, & me cũ vos audire in hac quæstione nũquam inuenisse quod dicerẽ, & tamen fuisse admonitũ diuinitus illũ vt errorẽ relinquerẽ. ¶ Error iste quantum ad hoc ꝙ ponit animas bonas esse de substãtia Dei, facilè potest destrui. Cũ enim substãtia diuina simplicissima sit, vt prius ostensum est, nõ habet partes: vnde si dat alicui substãtiam suã, dat totum: ergo est Deus perfectus. Itẽ ex simplicissimo secundũ substantiã nõ possunt esse animæ, cum differãt secundũ substantiã. Hũc errorẽ destruit gl. Aug. super illud. Gen. 2. Inspirauit in faciẽ eiꝰ speraculũ vitę. Nõ sunt, inquit, audiẽdi qui putãt animã partẽ esse Dei. Si enim hoc esset, nec à se, nec ab vllo decipi posset, nec ad malum faciendũ vel patiendũ cõpelli, nec in melius nec in deterius mutari. Idẽ in li. 83. Quæstionum: Aliud est veritas, aliud anima. Veritas enim falsitatẽ non habet, anima autẽ falsitatẽ habet: ergo nõ est veritas, nec de veritate, licet sit à veritate. Itẽ in li. de anima & spiritu: Anima nõ est pars Dei. Probat hoc mutabilitas quã incurrit. Deus enim immutabilis est: hæc sæpe mutata est pro culpa quãdoq; dãnata: pro pœna quoq; fit misericordia, cũ in Deo sit omnipotẽcia, & omniũ scientia, & summa bonitas: in eo nõ habet locũ violẽ-

tia

tia propter omnipotētiā, neq; ignorātia propter omniū sciētiā, neq; malitia propter bonitatē summā: ergo si anima est de diuina substātia, nec violētia, nec ignorantia, nec malitia in ea locū habebit. Prętęrea si esset de diuina substātia, nō esset creatura. Nam creatura est de nihilo: esse verò de nihilo, & esse de Deo opposita sunt maxima disparatione. Itē si animę sunt de diuina substātia, quomodo differūt à filio Dei, qui similiter est de diuina substātia? Itē cū omne totū maius sit sua parte, si animę partes sunt diuinæ substātiæ, cū animę mittūtur ad corpora, diminuitur diuina substātia: ergo & diuina potētia. Potētia enim sequitur substantiā, aut est ipsa substātia: ergo Deus nō remanet omnipotens. Itē si diuina substātia habet partes, aut omnipotentia ita est totius, vt etiā partiū, aut ita totius, ꝙ nō partiū. Si primo modo: ergo animæ quæ sunt partes ipsius habēt omnipotētiam. Si secūdo modo, ergo nō remanet omnipotētia in Deo tot partib⁹ ei detractis quot sunt animę: nō enim remanet totū, vbi tot partes detrahūtur. Itē si diuina substantia habet partes, aut omnes partes sunt eiusdē naturæ, aut nō: si sunt eiusdē naturæ, & omnipotētia est vnius partis, erit etiā & omniū aliarū. Si verò diuersarū, qui illas diuersas naturas coniunxit, ille potius Deꝰ erit. Itē si animę sunt partes diuinæ substātiæ, nō habuerūt initiū: ergo nō sūt factæ, cuiꝰ cōtrariū dicitur Luc. 11. Quod intus est vestrū, plenū est rapina, & iniquitate, & subditur: Stulti, nōne qui fecit ꝙ deforis est etiā id ꝙ deintus est fecit? Id quod deintus est plenū iniquitate, nō potest intelligi nisi de anima.

De Errore qui ponit omnes animas simul fuisse creatas. CAP. XV.

ERror ille qui dixit omnes animas simul fuisse creatas, sequitur. Contra quē errorē sic potest obiici: Cōstat ꝙ habēt animę potentiā cognoscēdi & volendi antequā corporibus infunderētur. Si omnes à principio creatæ sunt: ergo cū nō haberēt eas otiose, merebātur vel demerebantur. Si merebātur, debuerūt in bonitate cōfirmari, sicut & Angeli. Si demerebantur, obstinatæ sunt factæ, sicut Angeli qui peccauerūt: & peccatum earū fuit irremissibile, sicut & Angelorū malorum. Itē si habuerunt potentiā cognoscēdi & volendi cùm cognoscerent carnem corruptā cui vniebantur: aut voluntariè vniebātur, & tunc erit in eis peccatū actuale: aut inuoluntariè, & tunc iniustè cum eis agebatur, cùm corpori maculanti ea vniebātur. Ad hunc errorem destruendum pro magna parte aptari possunt authoritates & rationes quæ positæ sunt ad destruēdum errorem illum qui ponit Angelos apostatas esse in corporibus humanis.

De

De errore qui ponit animas de semine traduci vt corpora.

CAP. XVI.

SEquitur de Errore illo, qui ponit animas seminari vt corpora, id est, cum semine traduci decisione facta ab anima sicut & à corpore. Cõtra quem primo est quod legitur Genes. 2. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, ait Adã per Spiritum sanctũ. Si esset anima de anima sicut os de osse, & caro de carne, debuit hoc Spiritus sanctus dicere. Vnde gloss. Aug. super prædictum verbum: Si aliud inquit, fiebat in fœmina quàm in viro, vt à carne animata anima eiꝰ duceretur nõ sicut viri, aliũ de corpus, aliunde anima, quod aliter fiebat scriptura facere nõ debuit, nec ita factũ putaremus sicut iam didiceramus: quia ergo non dixit, ex anima viri factã animã mulieris, innuit nihil aliud putãdum quàm quòd de viro fuerat dictũ, scilicet, inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ. Gen. 2. secundum gl. Aug. Inspirare est flare, vel sufflare. Flare verò hic dicitur flatum facere, id est animam facere. Item legitur Eccl. 12. Antequã reuertatur puluis in terrã suã vnde erat, & spiritus redeat ad illum qui dedit illum. Et Esa. 57. Flatus ego faciã. Et Arist. in libr. de Animalibus, dicit ꝙ solus intellectus diuinitus ab extrinseco prouenit. Præterea cùm anima rationalis immortalis sit, nõ est corruptibilis per corporis corruptionem: ergo non est generabilis per eius generationem. Sicut enim se habet generatio ad generationem: sic corruptio ad corruptionem. Item cùm anima simplex sit, nõ potest anima ab alia esse per decisionẽ: sicut corpus per decisionẽ est à corpore. Itẽ si anima seminatur cum corpore, cùm irrita fluunt sine cõceptibus semina, quomodo peribit anima immortalis? vt ait Aug. ad Optatum. Itẽ corruptibilibus substãtiis quæ non possunt conseruare speciem suam in se, specialiter datum est multiplicare speciẽ suam, vt sic conseruetur in alio. Ergo cùm anima rationalis non sit corruptibilis, nõ est hoc datum ei: ergo non est anima rationalis ab anima. Itẽ propinquissimum æternò est perpetuum: ergo cũ anima rationalis perpetua sit, immediate ipsa est à Deo, qui æternus est. Nõ videmus aliquã substantiã perpetuã cui pura creatura cõferat esse ergo nec animæ rationali conferet. Itẽ potentia creandi solius Dei est, vt prius ostẽsũ est: anima verò rationalis per creationẽ est, ergo à solo Deo est. Quòd anima rationalis per creationem sit, ostendi potest sic: Aut anima rationalis ex nihilo est, aut ex aliqua materia prꝫexistẽte. Si ex nihilo, ergo per creationẽ. Creare enim est aliquid facere ex nihilo. Si vero est ex materia prꝫexistente,

existente, materia illa necessariò erat sub aliqua forma. Cùm enim materia corporalis non sit sine aliqua forma, nec spiritualis erit sine aliqua forma: ergo vel erat corporea, vel nõ erat corporea. Si corporea erat, nõ poterat ergo ex illa fieri anima, quæ est incorporea substantia: simplex enim non fit ex composito, nec compositum ex simplici. Si verò erat incorporea, aut viuebat, aut non viuebat. Si non viuebat, erat ergo substantia incorporea non viuens, quod falsum est: nulla enim inuenitur substantia incorporea non viuens. Si verò viuebat: ergo erat vel Deus, vel angelus, vel anima, vel animal, vel planta, quod est inconueniens. ¶ Item materia illa rationalis erat antequam ex ea anima fieret, aut non. Si nõ, sed facta est rationalis, quum ex ea anima facta est: ergo habens vitam irrationabilem materia animæ erat, quid ergo à pecoris spiritu distabat? vt ait Aug. Si verò erat rationalis, ergo iam vel angelus, vel anima erat. Præterea si esset spiritualis materia, sicut corporalis, oporteret quod ipsa esset continua existẽs, vbicunque est aliqua spiritualis substantia: vel quod tot essent materiæ, quot sunt spirituales substãtię, quum ipsæ sint separatæ abinuicem. Præterea quũ illa virtus animæ quæ dicitur intellectus, operetur per abstractionem à materia, ipsa virtus immaterialis est: ergo & ipsa anima immaterialis est. Operatio enim sequitur naturam virtutis, & virtus naturam substantiæ. Nõ est igitur anima ex materia præexistente, sed ex nihilo: ergo & per creationem, & ita à solo Deo. ¶ Item potentia rei effectæ subiecta est suæ causæ efficienti: potentia verò animæ rationalis, scilicet liberum arbitrium, nulli puræ creaturæ subiecta est, quum à nulla possit cogi: ergo nulla creaturã pura causa efficiens eius est. Solus ergo Deus creator est animarum, vt fides catholica asserit.

De quinto errore qui ponit Christum non habuisse veram humanam naturam. CAP. XVII.

SEquitur de quinto errore, qui ex errore Manichæorum processit: qui ponit Christum non habuisse veram humanam naturam. Cui errori occasionem dedit illud Philippen. 1. Et habitu inuentus vt homo. Ex hoc enim inferunt Christũ fuisse vt hominem, & non verè hominẽ. Sed simili ratione possunt dicere, eum fuisse quasi vnigenitum Patris, & non verè vnigenitũ, quum scriptum sit Ioã. 1. Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre. Ideo potius dicendum est, quòd hæc dictio, vt vel quasi, non semper est nota improprietatis vel similitudinis: imò aliquando expressiua est veritatis, vt in verbis prædictis.

Deder

Dederunt etiam occasionē dicto errori quædā opera miraculosa quæ Christus legitur fecisse: vt ꝙ de vtero materno clausus exiuit, & quòd super mare siccis pedib⁹ ambulauit. Mat. 14. Sed opera quæ Christus miraculosè fecit diuinæ naturæ ostendunt veritatē, & non humanæ naturę probant falsitatē: & sicut opera supra naturā attestātur eius deitati, sic defectus & eius infirmitates quæ in Sacra scriptura legūtur, attestātur veræ ei⁹ humanitati. Sicut esuries de qua legitur Mat. 4. Quum ieiunasset 40. dieb⁹ & 40. noctibus, postea esuriit. Et eiusdē 21. Mane reuertēs in ciuitatē esuriit. Et 26. Cœpit cōtristari & mœst⁹ esse. Et pòst: Tristis est anima mea vsq; ad mortē. Habuit ergo verā animā, eadē ratione & verā carnē. Et Ioan. 4. Iesus ex itinere fatigatus sedebat super fontē. Et eiusdem 11. Lachrymatus est Iesus. Et 12. Nūc anima mea turbata est. Præterea si veram humanā naturā non habuit, nō fuit verus homo. Vnde nō verè mortuus est, nec verè resurrexit. Cuius contrariū habetur Lucæ vltim. Surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni. Eiusdē 18. Postquā flagellauerint, occidēt eū, & tertia die resurget. Authoritates vero quibus manifestum est eum verum hominē fuisse, hę sunt quæ sequūtur. Matt. 1. Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, &c. Et eodē: De qua natus est Iesus, qui vocatur Christus. Et iterū: Inuenta est in vtero habens de Spiritusancto. Et pòst: Pepercit filiū suum primogenitum. Et Lucæ septimo: Venit filius hominis manducans & bibens. Erat ergo verè homo qui manducabat & bibebat. Et eiusdem vltim. Palpate & videte, quoniam spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Et iterū: Et quum manducasset coram illis, sumēs reliquias dedit eis. Et Io. 1. Verbum caro factum est. Eiusdē 10. Potestatem habeo ponendi animā meā: ergo habebat veram animam, eadem ratione & veram carnem. Itē Rom. 1. Qui factus est ex semine Dauid secundū carnem: Et eiusdē 9. Ex quibus Christus secundum carnē. Ad Heb. 7. Ex Iuda ortus est Dominus noster Act. 1. Conuescēs præcepit eis, &c. Et eiusdē 10. Nobis qui māducauimus & bibimus cū illo. 1. Io. 1. Quod perspeximus, & manus nostræ contrectauerūt de verbo vitæ. Eiusdem 4. Omnis spiritus qui cōfitetur Iesum Christum venisse in carne, ex Deo est. Et 2. Io. Multi seductores exierunt in mundū istum qui non confitetur Iesum Christum venisse in carne, &c. Et pòst. Qui nō confitetur Iesum Christum venisse in carne, hic est seductor & antichristus: quum Christus veritas sit: secundum illud Io. 14. Ego sum via, veritas, & vita. No est verisimile eum falsitate huma-

na

næ naturæ homines decepisse. ¶ Item quum verè sit mundi redemptor, secundum illud ad Tit.2. Qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, verum pretiũ soluit. Pretium verò pœna erat, cuius debitor erat genus humanum. Ergo verè pœnam sustinuit: ergo verũ corpus habuit. Nõ est ergo verisimile quòd re dimendo genus humanum falsam monetã soluerit. Præterea si corpus Christi verum corpus non fuit, sed vmbra corporis, quomodo verum est illud Philip.2. Christus factus est pro nobis obediens vsque ad mortẽ, &c. Et illud 1.Pet. 2. Christus passus est pro nobis. Et illud Apoc.1. Lauit nos à peccatis in sanguine suo. Et quod legitur Ioan.13. de ablutione pedum apostolorum. Ablutio enim contactũ requirit. Si verò dicatur corpus illud cæleste fuisse, ergo impassibile fuit: quod ex diuersis locis Euangelij constat esse falsum. Præterea secundum hoc non est verum quod legitur ad Hebr.2. ꝙ semen Abrahæ apprehenderit. Secundum hoc etiam nunquam comedit vel bibit, cuius contrarium prius ostensum est.

De errore illo qui condemnat Ioannem Baptistam. Et de commendatione ipsius Ioannis. CAP. XVIII.

SEquitur de errrore sexto, qui ex errore Manichęorũ processit, qui cõdemnat Ioannem Baptistã. Cui errori occasionem dedit quod legitur Matth.11. Cùm audisset Ioannes in vinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis, ait illi: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Ex quo inferũt Ioannem dubitasse de Christo, quũ interrogauerit, & propter dubitationem condemnatũ esse. Sed nõ sequitur, si interrogauit, quòd dubitauerit. Interrogauit enim Christus cuius esset imago denarij & superscriptio, Matt.22. non tamẽ de hoc dubitauit. Item non sequitur, si dubitauit, quòd propter hoc dãnatus fuerit: non enim omnis dubitatio damnabilis est. Potuit dubitare vtrũ Christus in propria persona descẽsurus esset ad inferos, & inde extracturus amicos suos, an per aliũ hoc esset facturus. ¶ Quòd propter illam dubitationem damnatus nõ sit, patet per hoc, ꝙ Christus postquàm nuntij Ioannis redierant, tantum testimonium dedit Ioanni vocans eum angelum & plusquam prophetam, & dicẽs quòd inter natos mulierũ maior illo nõ surrexit. Et verisimile est, quòd Ioannes sibi illud non interrogauerit, sed discipulis suis qui de Christo dubitabant, volens eos per Christũ certificari: quos Christus certificauit: ostendẽs signum impletũ quod dederat Esaias de aduentu Christi. Esa.35. Deus inquit, ipse veniet & saluabit nos: tunc aperientur oculi cæcorũ, & aures sur-

dorum patebunt,&c. Vnde Dominus ait : Cæci vident, claudi ambulant,&c. Potuit etiam dare occasionem huic errori, quòd Ioannes baptista nõ secutus fuit Christũ.dicunt enim,ꝙ si bonus fuisset,cũ secutus fuisset.Sed hoc nou sequitur.Multi enim boni fuerunt,qui tamẽ Christũ corporaliter secuti nõ sunt.Noluit Christus quòd Ioannes eum corporaliter sequeretur,ne testimonium eius suspectum haberetur:& plus profuit ad cõfirmationẽ fidei testimoniũ,quod Ioannes in absentia Christi tulit,quàm si illud in eius præsentia tulisset.Simile habes Matt.5. de illo qui à dęmonio liberatus erat,qui rogauit Christũ,vt esset cũ eo. Iesus autem non admisit eum,sed ait illi:Vade in domum tuã ad tuos,& nũtia illis quãta tibi Deus fecerit.Et abiit, & cœpit prædicare in Decapoli quãta sibi fecisset Iesus, & omnes mirabantur.Plus profuit prædicatio eius in absentia Christi,quã profuisset in eius præsentia. Vt autẽ manifesta fiat falsitas istius erroris,ponamus cõmendationes Ioãnis quæ à scripturis sacris possunt haberi,quæ 16.sunt. ¶Prima est, ꝙ à Prophetis est prænuntiatus,vt Esa.40.Vox clamãtis in deserto. De eodem habes Matt.3.Et Marc.1. Item prænunciatus est,Mala.3. Ecce ego mitto angelũ meum.De eodẽ habes Matth.11. Hic est de quo scriptũ est:Ecce ego mitto angelũ meum.Item prænuntiatus est in Psal.Paraui lucernam Christo meo. De eodem habes Ioan.5. Ipse erat lucerna ardens & lucens. ¶Secunda est, quòd angeli nuntiatione præuenta est eius conceptio & nativitas:& non cuiuscunque angeli,sed eius qui Christi cõceptionem prænuntiauit.Luc.1. Ego sum Gabriel, qui asto ante Deũ. ¶Tertia est , quòd de parentibus sanctis miraculosè natus est. Luc.1.Erant iusti ambo,&c.Et pòst:Nõ erat illis filius,eò quòd esset Elizabeth sterilis , & ambo processissent in diebus suis. ¶Quarta est,quòd antè fuit sanctus quàm natus.Luc.1.Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suę. ¶Quinta est,quòd fuit propheta,ita quòd in vtero prophetare incœpit, dum exultando in vtero,testimoniũ Christo dedit,Luc.1.Vt facta est vox salutationis tuæ auribus meis , exultauit in gaudio infans in vtero meo.Absq; dolo fuit testimoniũ illud. Nec solũ fuit propheta,sed etiam plusquã propheta.Matt.11. Quia Christum digito demonstrauit.Ioan.1. ¶Sexta est,quòd fuit angelus nomine & virtute,licet non natura.Matt.11.Chrysost.Puto si non est audacia dicere,quòd glorioſior est Ioannes quia homo fuit, & propter meritum virtutis angelus est vocatus , quàm si nomine & natura angelus fuisset. ¶Septima est,quòd Christũ baptizare

ptizare meruit. Matt. & Luc. 3. ¶ Octaua est, quòd vocem patris audire dignus fuit, dicentis: Hic est filius meus dilectus. Matt. 3. ¶ Nona est, quòd Spiritum sanctū super Christum in specie columbæ descendētem vidit, & dictum est ei à Patre: Super quem videris spiritum descendērem & manentem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto. ¶ Decima est, quòd tria merita quibus debetur aureola, habuit: virgo enim, & martyr, & prædicator fuit. Vndecima est, quòd sanctitas eius & Iudæis, & gentibus, & Christianis manifesta fuit. ¶ Duodecima est, quòd carnis suæ fuit perfectissimus dominator. Luc. 1. Vinum & siceram non bibet. Matt. 3. Esca eius erat locustæ & mel syluestre. Et 11. Venit Ioannes non manducans, neque bibens. Suprà 3. Ioannes habebat vestimētum de pilis camelorum. Matt. 11. Quid existis in desertum videre? hominem mollibus, &c. ¶ Tertiadecima est, quòd ipse fuit mundi maximus contemptor. Vnde erat in deserto vsque ad tempus ostensionis suæ ad Israël. Luc. 2. ¶ Decimaquarta est, quòd regni cælestis prædicator: ante ipsum qui prædicabant, terram promittebant. Luc. 16. Lex & prophetæ, vsque ad Ioannem, supple prædicauerunt. Lex autē terrena promittebat: ex eo verò regnū Dei euangelizatur. Matt. 3. Pœnitentiam agite, appropinquabit regnū celorum, &c. ¶ Decimaquinta est, quod ipse vitiorum fuit zelatissimus persecutor: zelus iste fuit et mortis occasio. Mar. 6. ¶ Decimasexta est, q̄ post Christum & beatam Virginem dies natiuitatis eius solennis est.

De erroribus negantibus pluralitatem vel æqualitatem diuinarum personarum. CAP. XIX.

DEstructis erroribus pertinētibus ad diuinā essentiam, vel eius vnitatē, destruendi sunt errores pertinētes ad personarum trinitatem vel æqualitatem. ¶ Ad destructionē verò horū errorū sufficit ponere testimonia sacræ scripturæ, quę ostendunt personarum trinitatē vel æqualitatem. Nullum enim genus ostensionis cōuenientius est in his quæ sunt supra rationē, quàm per sacram scripturā. In talibus enim soli Deo de se credendū est, qui se solus nouit, iuxta verbū Hilarij. Aug. in lib. de Trinitate: Omnes catholici tractatores, qui de Trinitate scripserūt, quæ Deus est, hoc intēdunt secundū scripturas docere, q̄ Pater, Filius, & Spiritus sanctus vnius sint substātiæ & inseparabili æqualitate vnus sit Deus. Ioan. Damascen. Dominus per legem & per prophetas prius, deinde verò per vnigenitum filium suū secundū quòd possibile est, nobis suiipsius manifestauit cognitionē. Diuina igitur quæ tradita sunt nobis per legem & per

prophetas,& per apostolos,& euangelistas,susceпimus & reue-
remur,nihil vltrà inquirẽtes.Prou.30. Ne addas quicquã verbis
illius.Quod specialiter seruãdum est in his quæ sunt supra ra-
tionem. Aug. Quum res naturaliter obscura modulũ nostrum
vincit,& aperta diuina scriptura non subuenit,temerè diffinire
humana cõiectura præsumit.Eccl.5.Nec temerè quid loquaris,
nec cor tuum sit velox ad proferendum sermones coram Deo:
Deus enim in cęlo,& tu super terrã,idcirco sint pauci sermones
tui.Intelligendum de Deo, de quo & vera dicere periculosum
est.Pluralitas personarum insinuatur Gene. 1. vbi loquitur Pa-
ter ad Filium & Spiritum sanctum,dicens:Faciamus hominem
ad imaginem & similitudinem nostram. Non potest enim dici
quòd loquatur ad angelos,quum angeli non sint creatores. Itẽ
eiusdẽ 18. Vbi Abraham tres vidit, & vnum adorauit.Item in-
sinuatur in verbo illo Psal.Verbo Domini cæli firmati sunt, &
spiritu oris eius omnis virtus eorum. Item ibi : Benedicat nos
Deus Deus noster: benedicat nos Deus. Trina nominatio Dei
trinitatem personarum insinuat.Item Esa.6.Vbi Esaias audiuit
Seraphin clamantia,Sanctus,sanctus,sanctus Dominus Deus.In
hoc quod dicitur ter Sanctus,insinuatur personarum trinitas.In
hoc verò quòd dicitur Deus , essentiæ vnitas. Simile habetur
Apocal.4.de animalibus quæ plena erãt oculis , quòd requiem
non habẽbant die ac nocte dicentia , Sanctus , sanctus,sanctus
Dominus Deus omnipotens. Expresse verò personarũ trinitas
ostenditur Matth.vlt.vbi dicit Christus:Docete omnes gentes,
baptizantes eos in nomine Patris , & Filij & Spiritussancti. Et
Io.10.habetur de duabus,Ego & Pater vnũ sumus.Et eiusdẽ 14.
de tribus paracletus Spiritussanctus quẽ mittet Pater in nomi-
ne meo,&c. Item eiusdem 15. Quum venerit Paracletus, quem
ego mittam vobis à patre,spiritum veritatis,qui à patre proce-
dit,&c.1.Ioan.vlt.Tres sunt qui testimoniũ dant in cælo, Pater
Verbum,& Spiritussanctus,& hi tres vnum sunt.Item Rom.8.
Spiritus eius qui suscitauit Iesum, habitat in vobis.Et Gal.4.
Misit spiritũ filij sui in corda vestra. De generatione verò Filij
à Patre dicitur in Psal.Ego hodie genui te. Itẽ, Ante Luciferum
genui te.Et prouerb.8.dicitur de sapientia increata: Ab æterno
ordinata sum,antequam terra fieret:necdum erãt abyssi,& ego
iam concepta eram.Et Eccl.24.Ego ex ore Altissimi prodij,pri-
mogenita ante omnem creaturam.Et Mich. 5. dicitur ad Beth-
leem:Ex te egredietur qui sit dominator in Israël: & egressus
eius ab initio à diebus æternitatis eius. ¶De deitate verò filij

habet

habetur Esa.7.Vocabitur nomen eius Emanuel.Et Mat.1.Idem verbum sumitur.Et sequitur:Quod est interpretatum , nobiscum Deus. Et Esa 9.dicitur,Paruulo nobis nato vocabitur nomen eius admirabilis consiliarius , Deus fortis, &c. Eiusdē 25. Deus ipse veniet, & saluabit nos : tunc operientur oculi cæcorū,&c.Et Baruch 3. Hic est Deus noster, non æstimabitur alius aduersus eū,&c.Et pòst, In terris visus est,& cū hominibus cōuersatus est.Et Matth.vlt.Data est mihi omnis potestas.Omnipotentia non potest esse nisi in Deo. Et Ioan.1.dicitur : Et Deus erat Verbum.Et pòst : Omnia per ipsum facta sunt. Et iterum: Et verbum caro factum est.Ex quibus verbis manifestè apparet Christum verum esse Deum.Et eiusdem 5.dicit Ioā.de Christo: Patrem suum dicebat Deum , æqualem se faciens Deo. Et ad Rom.9. Ex patribus est Christus secundum carnem,qui est super omnia Deus benedictus in secula. Amen. Item ad Hebr. 1. dicitur de Filio:Per quem fecit & secula.Et iterum : Qui quum sit splendor glorię,& figura substantiæ eius.Et Phil.2. Non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. Itē quum in cognitione eius consistat vita æterna, secundum illud Ioan.17. Hæc est vita æterna,vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum:pater ipsum esse Deum. Vita enim æterna est beatitudo.Beatitudo verò est in summo bono. Ad idē facit quòd credentibus in se dat vitam æternam. Ioan.17. Dare enim vitam æternam solius Dei est. Et 1.Ioan.vltimo : Scimus quoniā filius Dei venit,& dedit nobis sensum,vt cognoscamus verum Deum, & simus in filio eius vero : hic est verus Deus,& vita æterna.Et actuum 10. Annuntians pacem per Iesum Christum,hic est omnium Deus. ¶ Quòd in Christo non solum esset natura humana, sed etiam diuina,patet ex eis quæ leguntur in Ioanne in diuersis locis. Primo ex hoc quod legitur eiusdem 3. Nemo ascendit in cælum,nisi qui descendit de cælo : filius hominis , qui est in cælo. Erat ergo in cælo Christus, quum verba illa loqueretur in terris. quod non erat secundum humanam naturam , sed secundum diuinam. Ad idem facit illud Ioan.8. Antequam Abraham fieret ego sum : non enim ante Abraham fuerat , secundum humanam naturam. Et Lucæ 10. Videbam sathanam quasi fulgur cadentem de cælo. Hoc non erat secundum humanam naturam : cùm sathanas de cælo ceciderit. Ioan.8. Ego principium, qui & loquor vobis. ¶ De spiritusancto legitur Gen.1.Spiritus Domini ferebatur super aquas. Et Iob 26. Spiritus eius ornauit cælos. Ex quo verbo patet spi-

ritum illum esse Deum. Ornatus enim cælorum à Deo fuit. De eodem spiritu habetur in Psal. Spiritu principali confirma me. Et iterum: Spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Item, Sapien. 1. Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Ex quo similiter patet eum Deum esse. Nulla enim creatura orbem terrarum replet. Item Esa. 44. effundam Spiritum meum super semen tuum. Et eiusdem 11. Requiesceret super eum Spiritus domini. Et 61. Spiritus Domini super me. Et Matth. 1. dicitur de beata Virgine: Inuenta est in vtero habens de spiritu sancto. Cū fides catholica pro certo habeat beatam Virginem non concepisse de creatura aliqua, patet Spiritum sanctum, cuius operatione concepit, creaturam non esse. Ad idem Matth. 3. Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto. Quū interior baptismus seu mundatio peccatorum solius Dei sit, Spiritus sanctus qui interius mundat, Deus est. ¶ Item in eodem: Vidi Spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientem super se. Non fuit Spiritus ille creatus: quū spiritus creatus qui in Christo erat, sanctior esset omni alio spiritu creato. Item eiusdem 10. Non enim vos estis qui loquimini: sed Spiritus Patris vestri q̄ loquitur in vobis. Aut dicitur Spiritus patris spiritus à patre creatus. Et sic omnis spiritus esset spiritus patris. Aut dicitur Spiritus patris qui est de substantia patris vt pars eius, quod nō potest esse, quū substantia diuina simplicissima sit: aut qui est ipsa substātia patris, & sic est Deus. Ad idem facit, quod legitur eiusdem vbi. Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Nisi Spiritus sanctus esset Deus, vt Pater & Filius, nō preciperet Deus baptizari in nomine Spiritus sancti, vt in nomine Patris & Filij. Item Io. 16. Expedit vobis, vt ego vadam. Si enim non abiero, Paracletus nō veniet ad vos. Non expediret q̄ propter adventū Spiritus sancti Christus recederet à discipulis, nisi Spiritus sanctus esset Deus vt Christus. Ad idem Io. pen. Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. nisi Spiritus sanctus esset Deus, non fieret per eum remissio peccatorum. Ad idem Rom. 5. Charitas Dei diffusa est per Spiritum sanctum. quum charitas donum Dei excellentissimum sit, non datur, nisi à Deo. Item 1. Corinth. 2. Spiritus omnia scrutatur etiam profunda Dei. Et pòst: Quæ Dei sunt, nemo cognouit nisi Spiritus Dei. Ille Spiritus necessariò Deꝰ est. Scrutari enim omnia profunda Dei, nō est alicuius creaturæ. Item eiusdem: Nescitis quia templum Dei estis vos, & Spiritus Dei habitat in vobis? Et pòst: Templum Dei sanctū est, quod estis vos. Et eiusdem

dem 6. Nescitis quia membra vestra templũ sunt Spiritussancti qui in vobis est? Vnde quum fideles templum sint solius Dei, & sint templum Spiritussancti, Spiritussanctus Deus. Item eiusdem 12. Diuisiones gratiarum sunt: idem autem spiritus, non posset esse idem spiritus creatus in omnibus sanctis. Et paulò pòst: Idem Deus qui operatur omnia in omnibus. Et ostendit Apostolus Spiritumsanctum esse Deum, subdens: Alij per spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, &c. hæc autem omnia operatur vnus atque idẽ Spiritus, diuidẽs singulis prout vult. Item 2. Corinthior. 1. Qui dedit pignus Spiritus in cordibus nostris. Et Ephes. 1. Qui est pignus hæreditatis nostrę. Non potest esse pignus hæreditatis æternæ spiritus creatus, quum eam non valeat. Item 1. Ioann. vltim. dicuntur Pater, & Verbum, & Spiritussanctus vnum esse: ergo si Pater & Verbum sunt Deus, Spiritussanctus est Deus. Ad idem facit quòd viuificare ei attribuitur. Ioan. 6. Spiritussanctus est qui viuificat. Viuificare enim vita spirituali, solius Dei est. Et eiusdẽ 3. dicitur de eo: Spiritus vbi vult spirat. Spirare vbi vult, non est spiritus creati. ¶ Procedit autem Spiritussanctus à Patre & filio. De processione Spiritussancti à patre, habes Ioan. 15. Spiritum veritatis qui à Patre procedit. Græci verò negant Spiritumsanctũ procedere à Filio, eò quòd istud non inueniatur expresse in canone Sacræ scripturæ. Nos verò hoc cõcedimus, quia Spiritussanctus vocatur Spiritus Christi. Rom. 8. Qui spiritum Christi non habet, hic non est eius. Et Galat. 4. Misit Deus Spiritum Filij sui in corda nostra. Secundũ Græcos, licet Spiritussanctus sit Spiritus Christi: tamen non procedit ab eo, sed est ad eum: vndequasi in medio est, & filius quasi in termino. sed pro fide nostra facit quod dominus Matth. vltim. Spiritum sanctũ vltimò nominat, dicẽs, Baptizãtes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti. Et Ioan. similiter 1. Canon. vltim. Tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbũ, & Spiritussanctus. Ad idẽ videtur facere quod dicit Christus: Ille de meo accipiet. Ioan. 16. Ad idem facit hoc, quòd filius dicitur imago Patris potius quàm Spiritussanctus Colossen. 1. Qui est imago Dei inuisibilis: quia non solùm habet essentiam communem cum Patre, sed etiam assimilatur Patri in hoc, quòd produxit ex se personam sicut & Pater. Præterea in anima quæ imago Dei est, vt patet ex diuersis locis Scripturæ sacræ, lux cognitionis quæ filio appropriatur, quædam causa est amoris, qui Spiritui sancto appropriatur. Itẽ quũ in sole vestigiũ Trinitatis in-

ueniatur. Vnde Deus dicitur Sol iustitiæ. Mala. 4. Et sol intelligentiæ. Sapientię 5. Calor est à radio solis, nõ radius à calore: sic & Spiritussanctus à Filio procedit. Et hoc concesserunt etiã quidã doctores Græcorum, vt Athanasius in symbolo fidei. Et Didymus maximus doctor eorum in libro de Spiritu sancto. Et Cyrillus episcopus, & Io. Chrysost. Quorum testimonia ponit Magister in primo Sententiarum. ¶ Æqualitas verò personarũ ostendi potest per hoc, quòd idem est in Deo esse, & esse magnum: ergo quum essentia diuina in tribus personis indifferens sit, & magnitudo indifferens est: ergo æqualitas est in personis. Item vnica est diuina essentia, & simplicissima: ergo non potest ibi locum habere inæqualitas. Æqualitas Patris, & Filij specialiter ostenditur ab August. per illud quod dicit Filius, Ioan. 16. Omnia quæ habet Pater, mea sunt. Ad idem facit illud, quod legitur eiusdem 3. Pater diligit Filium, & omnia dedit in manu eius. Et Matthæi 11. Et Lucæ 10. Omnia mihi tradita sunt à Patre meo. Et Ioann. 17. Omnia mea tua sunt, & tua mea sunt. Probat idem August. hoc modo: Homo pater, si potuisset, æqualem filium genuisset. Quis ergo audet dicere, quòd hoc Omnipotens non potuit? Addo etiam, quòd si posset homo, maiorem meliorémque seipso gigneret filium: sed Deo maius vel melius quicquam esse non potest. Deus ergo cur non æqualem annis filium genuit: cui nec anni necessarij fuerũt, per quos adimpleretur æqualitas: neque omnipotentia defuit, aut forte noluit: ergo, quòd absit, inuidit: sed non inuidit æqualem: ergo sibi genuit. Æqualitas verò Spiritussancti cum patre & Filio sic potest ostendi: Optimus optimum lucidissima cognitione notum non amare non potest: ergo Pater necessario amat filium & non minus quàm amandus sit: ergo quum summè sit amandus, summè amat eum: ergo amor Patris ad Filium summus est: ergo Spiritussanctus, qui est amor, ille est æqualis Patri & Filio. Itẽ quum inter Pattẽ & Filium debeat esse amor, maximus erit amor primi Patris à quo omnis paternitas in cęlo & in terra nominatur. Itẽ cùm non sit minor Patris benignitas quàm fœcunditas, non erit minus donum amoris procedens ab eius benignitate, quàm eius partus pertinens ad eius fœcunditatem: ergo non erit minor Spiritussanctus Filio. Item si non est minor Filius Patre, qui à solo Patre procedit: nõ erit minor Spiritussanctus Patre vel Filio, qui ab vtroque procedit. August. Magna misericordia Dei, donum dat æquale sibi: nam Spiritussanctus donum est. ¶ Et notandum quòd aliqua similitu-

do

do Trinitatis inuenitur in creaturis : sed non est creatura quæ in omnibus Trinitati assimiletur: sed quædam creaturæ assimilantur ei in quibusdam, quædam in aliis. Vnde gl. Augu. super illud Heb. 1. Qui cùm sit splendor gloriæ, non possunt comparari temporalia æternis integra collatione : sed tamen possunt aliqua tenui & parua similitudine coæua coæternis comparari. Nec mirum, quum non sit vmbra similis omnino corpori cuius est vmbra, nec vestigium simile est omnino pedi. Et ostendemus similitudinem Trinitatis in diuersis creaturis. Vna & eadem vox est, diuersæ dictiones: vt hæc vox, Amor, est nomen proprium cuiusdam sancti, & est nomen commune, & est verbum : non mireris ergo, si tres personæ sint vna essentia. Item in rebus sensibilibus inuenis subiectum & varietatem accidentium, quæ circuuestit illud, & naturalē amorē subiecti ad naturalia eius accidentia. Subiectum similitudinem habet cū Patre, cū sit causa accidentiū, sicut Pater ex se producit filium. Varietas verò accidentium subiectū manifestās, est quasi verbū. Amor verò subiecti ad naturalia accidentia assimilatur Spiritui sancto : quem amorem ostendit hoc, quòd subiectum tēdit ad locum sibi cōpetentem, fugiens locum naturę suæ contrariū: & natura quærit quæ pertinent ad exteriorem decorem, vt est correx, & frondes in arboribꝰ, pili in animalibus, ordinatio, figura, color. ¶ Itē similitudo Trinitatis habetur in materia, & forma, & cōplexu horū. Itē in igne in quo inuenis ignis speciē, & lucē & calorem, & sunt ignis, & lux coæua licet sit lux ab igne: sicut Pater & Filius sunt æterni, licet Filius sit à Patre. Aug. Quid possumus in creatura inuenire coæternū, cùm nō inueniamus in ea æternū? sufficit vt ad similitudinem inueniamus coæuum. splendor est de igne, & tamē coęua sunt. Similiter imago in aqua & virgultū iactū super aquam coæua sunt. Da mihi ignē sine splendore, & credo Patrem fuisse sine filio. Itē inuenitur similitudo Trinitatis in sole, vbi habes substantiam, & radium, & calorem. Substātia solis à nulla creatura est, radius de sole nascitur, calor ab vtroq; progreditur. Itē habes similitudinē Trinitatis in magnitudine, pulchritudine, & vtilitate creaturarum. In magnitudine apparet potētia, quæ Patri appropriatur, in pulchritudine sapiētia quæ appropriatur Filio: in vtilitate bonitas, quæ appropriatur Spiritui sancto. Itē in corpore humano est similitudo quædā Trinitatis. Est enim in eo vita, sensus, affectus. In anima verò rationali expressior inuenitur similitudo Trinitatis quàm in prędictis, cùm ipsa dicatur Dei imago. Et secūdū Aug. ipsa est Tri-

nitatis imago secundū intellectum, voluntatē, & memoriā. V
de Aug. in sermone de imagine: Nō solū sufficit intellectus, n
sit voluntas in amore Dei: nec duo sufficiunt, nisi memoria a
datur qua semper in mente intelligentis, & diligentis mane
Deus. Vel possumus aliter similitudinem Trinitatis in anim
assignare: vt scilicet intellect⁹ q dicitur materialis vel possibi
Patri assimiletur. Intellectus verò q dicitur intellectus in act
vel formatus, assimiletur Filio. Et sicut Filius à Patre proced
& est eius verbum, vel imago, vel speculum: sic intellectus fo
matus est quasi verbum, & speculum, & imago: & ordine int
ligentiæ est post intellectū materialem. Prius enim est intell
ctū esse, quàm intelligere se vel aliud. Affectus verò Spiritui
cto assimilatur. Possumus etiam aliter similitudinē Trinita
in anima assignare: vt scilicet intellectus agens Patri assimil
tur, qui secūdum philosophos se habet ad species intelligibil
manifestādas, sicut lux ad colores. Et sicut operatione lucis m
poralis species coloris abstrahitur quodāmodo, & pupillæ c
iungitur: sic operatione intellectus agentis lumen intelligen
diffundentis, & abstrahētis species intelligibiliū à formis sen
bilib⁹ cōiungūtur species illæ intellectui possibili, & si intell
ctus formatus, qui Filio assimilatur. Affectus verò assimilat
Spiritui sancto. ¶ Et notandū q; secundū quosdā, anima non
suæ potētię, & secundū hoc min⁹ est expressa similitudo Tri
tatis in anima, quū tres personę sint diuina essentia. Anim
rò licet habeat tres potētias, tamē illę tres potentię nō sunt
quòd essentia animæ. Secundum alios vero anima suæ potē
est, & secundū hoc expressior est similitudo Trinitas in anim
Et pro hac opinione facit quod legitur in lib. de Spiritu & a
ma: Sēsus, imaginatio, ratio, intellectus, intelligētia: hæc om
in anima non aliud sunt quàm ipsa. Itē super Ecclesia. 17. d
gl. Sicut Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus, non
dij, sed vnus Deus, tres habens personas: ita anima intellect
anima voluntas, anima memoria non tres animæ, sed vna a
ma. Itē Aug. in lib. de Trinitate: Admonemur, si vtrūque vi
possimus, hæc in anima existere substantialiter, non tanq
subiecto. Itē Damas. Anima nō habet prēter seipsam intell
Item cùm prima materia sit ipsa potentia ad susceptionē f
mārum naturalium: eodem modo anima erit ipsa potentia
susceptionem specierum, quum videatur esse simplicior, &
imago sit. Præterea hæ tres potentiæ animę, intellectus, vo
tas & memoria, aut sunt accidentalia animæ, aut essentialia

acc

accidentalia:ergo non differt anima rationalis nisi accidentaliter ab eo,à quo corpus bruti animalis viuificatur, & sensificatur.Si verò sunt essentialia,aut sunt tres partes essentiæ animę, aut vnũquodque illorũ est tota essentia animæ. Si sunt partes, aut anima erit velut aceruus congregatus ex his potentiis non coniunctis adinuicem,quod non potest esse : aut illæ potentiæ erunt coniunctæ, & compactæ adinuicem, quod similiter non potest esse, quum operationes illarum potentiarum sint diuisæ abinuicem. Si verò vnaquæque illarum potentiarum est tota essentia animę,habetur propositum,scilicet quòd tres potentię animæ sint ipsa anima. ¶ Item cùm eiusdem sit actus, cuius est potentia:eiusdem erit intelligere in potentia, cuius est intelligere in effectu:ergo idẽ erit intellectus possibilis, & intellectus formatus.Item quum nemo possit amare incognitum,eiusdem erit cognoscere & amare: ergo idem secundum substantiã erit intellectus & affectus. Item assignatur similitudo Trinitatis in creaturis,secundum hæc tria,modum, speciem,ordinem. Aug. in.lib.de Ciuitate Dei:A Deo est omnis modus, omnis species, omnis ordo,sine quib⁹ nihil rerum inueniri,vel cogitari potest. Idem in eodem: Nobis Trinitas in suis operibus intimatur. Nam si quæratur, vnde sit ciuitas quæ rursum est,Deus eã cõdidit:si,vnde sit sapiẽs,à Deo illuminatur:si,vnde sit felix, Deo fruitur,subsistens modificatur,cõtemplans illustratur, inhærẽs iucundatur:cùm videt amat:in Trinitate Dei viget,in veritate lucet,in bonitate Dei gaudet.Idem in eodem:In his rebus quæ infra nos sunt, quoniam & ipsæ nec aliquo modo essẽt, nec aliqua specie continerentur, nec aliquem ordinem vel appetere̅t,vel tenere̅t,nisi ab illo factæ essẽt qui summè sapiens est, qui summè bonus est, tanquam per omnia quæ fecit mirabili stabilitate currentes:quasi quædam eis alibi magis,alibi minus impressa vestigia colligamus. In nobis autem ipsis eius imaginem contuentes tanquã ille minor Euangelicus filius, qui rediens ad se,ait:Quanti mercenarij, &c. ad nosmetipsos reuersi surgamus,& ad illum eamus,à quo peccando recesseramus:ibi esse nostrum non habebit mortem,nosse nostrum non habebit errorem,ibi amare nostrum non habebit offensionem.

De erroribus pertinentibus ad Dei misericordiam, & iustitiam. Et primò de errore illorum qui filij Dei incarnationem negant. CAP. XX.

VLtimo inter errores qui catholicæ fidei aduersantur,dicẽdum est de erroribus pertinẽtibus ad Dei misericordiã,& iusti

iustitiam. Inter quos causa breuitatis tantũ de sex tãgemus, cet sint multo plures. Primus est error eorũ qui negãt filij D incarnationẽ. Secundus eorũ qui dicũt animã perire cũ corp re. Tertius eorũ qui negant resurrectionẽ corporũ. Quartus rum qui dicũt vnumquẽque in fide vel lege sua saluari, ex credit eam bonã & Deo placentem. Quintus eorum qui dic animas quæ in mortali decedũt nõ puniẽdas essẽtialiter. Sex eorũ qui dicũt animas quæ in charitate decedunt, nulla pœ purgatoria puniẽdas. ¶ Primi Dei misericordiã ac iustitiã m tiri volunt secundũ misericordiã & iustitiã hominũ. Ideo mis ricordiã Dei reputãt stultitiã. 1. Cor. 1. Verbũ crucis pereũtib stultitia est. Et iustitiam repurant furorem. Prouerb. 6. Zelus furor viri nõ parcet in die vindictæ. Ipsi non attendũt illud v bũ domini Esa. 55. Sicut exaltantur cæli à terra: sic exaltatę sũ vię meę à viis vestris. Vniuersę viæ domini sunt misericord & veritas. Isti detrahunt Dei potentiæ, dum dicunt Deum n potuisse hominem fieri: quod si verum esset, Deus omnipote non esset. Luc. 1. Non erit impossibile apud Deum omne verb Et Matt. 19. Apud Deũ omnia possibilia sunt. Quum sententia omnium rectè philosophãtium hominem esse deificandũ p ticipatione deitatis: quid mirũ si Deus factus est homo partic patione humanitatis? Isti contradicunt diuinæ bonitati, non radice, sed in ramo ipsius, dum negãt tãtum dominum de i potuisse procedere, blasphemantes contra eius immensitatem quam volũt limitare in effectu ipsius. Fons iuxta possibilitatem suam riuum emittit, & sol secundum virtutem suam lumen calorẽ vbiq; diffundit. Magna ergo fatuitas est asserere de i mensο fonte diuinæ bonitatis beneficium incarnationis nõ p tuisse procedere. Ad Titum 3. Apparuit benignitas & humani tas Saluatoris nostri Dei, nõ ex operibus iustitiæ quæ fecim nos: sed secundũ suam misericordiam saluos nos fecit. Secun dum fontem fluit riuus, cùm stilla misericordię in multis fa ctis hoc potuerit, vt pro redẽptione captiuorũ se venderẽt, c potuit in fonte misericordiæ eius immensitas? ¶ Iterũ cũ sci tilla charitatis matrẽ faciat exponi pro filiis, qd potuit fons immensæ charitatis in Saluatore? Si quis verò dicat, quòd n decuit Dei maiestatem tãtum descendere, & tot, & tanta p Respõdendũ est, quòd nihil magis decet Dei bonitatem qu misereri & amare. Misereri gloriosissimum est. Vnde qui s dicti erroris, dum Deũ volũt honorare, honori eius detrah magnitudo enim eleemosynæ honor est miserantis, & mag tu

tudo doni honor dantis. Sapiēs: Deum maximè imitabitur qui nihil iudicauerit quàm misereri pretiosius. Præterea glorioſiſmi ſunt triumphi patientiæ. Prouer. 16. Melior eſt patiens viro forti: & qui dominatur animo ſuo, expugnatore vrbium. Sen. Magnanimi eſt iniurias in ſumma patientia pati. Item cùm Deus præcipiat ſe ab homine ex toto corde diligi. Deut. 6. conueniēs fuit, vt & ipſe hominē diligeret, vt igne dilectionis ſuæ ignem amoris in homine accenderet. Dauid: Exurge domine in præcepto quod mandaſti. Sen. Ego tibi monſtrabo amatoriū ſine medicamento, ſine herba, ſine vllius veneficæ carmine: Si vis amari, ama. Præterea cū diuiuinitas omnino impaſſibilitas ſit, quando inconueniēs eſt, ſi natura humana diuinæ aſſociata in eadē perſona paſſa eſt, cùm pati virtuoſiſſimum ſit: & pœna quā natura humana in Chriſto paſſa eſt, nihil ſit reſpectu gloriæ quam habet, quæ non eſt finem habitura: & veneratione quas Chriſto exhiber populus Chriſtianns, multo maiores ſunt quàm cōtumelię & illuſiones quas ei intulit populus Iudaicus. Ad deſtructionem dicti erroris ſufficere poſſunt quæ prius habita ſunt, vbi oſtenſa eſt veritas fidei Chriſtianæ & vbi oſtēſa eſt veritas humanæ naturæ in Chriſto, & veritas diuinæ naturæ. Et ideo ad deſtructionem aliorum errorum tranſeamus.

De errore dicentium animam perire cum corpore.

CAPVT XXI.

ET primò deſtruemus errorem illū qui ponit animam perire cum corpore, oſtendendo animarum immortalitatem. Qui error tangitur Sapient. 2. Dixerunt impij cogitantes apud ſe non rectè: Exiguum & cum tædio eſt tempus vitæ noſtræ, & non eſt refrigeriū in fine hominis, & non eſt qui agnitus ſit reuerſus ab inferis: quia ex nihilo nati ſumus, & poſt hoc erimꝰ tanquā nō fuerimus. Huic errori occaſionem dare potuit illud Eccleſ. 2. Vnus eſt interitus hominis & iumentorum, & æqua vtriuſque conditio. Sed vt dicit Greg. Salomon in illo lib. diuerſas perſonas in ſe ſuſcipit, & quandoq; dicit quod mens imperita ſentit, vt in verbo propoſito: quādoque verò qđ ratio bene diſpoſita decreuit, vt eiuſd. 6. Quid habet, inquit, amplius ſtulto ſapiēs, & quid pauper, niſi vt pergat illuc vbi eſt vita? Et eiuſdē 9. Corda filiorum hominum implentur malitia & contemptu in vita ſua, & poſt hæc ad inferos deducentur. Non perit ergo anima malorum cum corpore. Et in eodem: Nec opus, nec ratio, nec ſcientia, nec ſapientia erunt apud inferos, quò tu propera. Item eiuſdem vlt. Antequam reuertatur puluis in terram

ſuam

ſuam vnde erat,& ſpiritus redeat ad Deũ qui dedit illum. Spi-
ritus ergo bonorum cum corpore nõ perit, ſed ad Deum redit.
¶Item occaſionẽ dare potuit huic errori quod dicitur de Deo
1.ad Tim.6.Qui ſolus habet immortalitatem. Vnde ſecundum
hoc videtur quòd anima non ſit immortalis. Sed ibi dicitur
immortalitas immutabilitas, quam nõ habet creatura per na-
turam,cùm ex nihilo facta ſit,&,ſecundum accidentia nata ſe
mutari:ſed tamen creatura poteſt habere perpetuitatem & eſſe
immortalis, prout immortalitas dat priuationem finis. Item
dicto errori potuit dare occaſionem,quòd ſpiritus irrationalis
in brutis perit cum corpore: vnde poterit alicui videri, quod
ſpiritus rationalis in homine pereat cum corpore. Sicut enim
ſpiritus irrationalis,forma & perfectio eſt in corpore brutis:ſic
ſpiritus rationalis forma & perfectio eſt in corpore humano.
¶ Ad ſolutionem huius notandum eſt, quòd eſt quædã forma
quæ totaliter innititur & incumbit ſuæ materiæ, & non regit
eam neq; ſuſtinet,ſed ſuſtinetur ab ea,& talis eſt forma corpo-
ralis in rebus inanimatis. Quædam vero forma eſt quæ regit
materiam ſuam & quodammodo ſuſtinet eam.Et hęc ſubdi-
ditur: quia quædã eſt cuius operatio nõ eſt extra materiam il-
lam,vt eſt vegetabile in plantis, & ſenſibile in animalibus bru-
tis:& hæc perit cũ corpore, otioſum enim eſſet eã manere poſt
corpus,cùm non haberet operationem ſine corpore.Quædã ve-
rò forma eſt,cuius principalis operatio non eſt in materia,nec
per materiam, vt anima rationalis ſecundum operationem in-
tellectiuã:& ideo ſeparabilis eſt à corpore. Et eſt ſimile in luce
ignea & luce ſolis.Eſſe enim lucis radij ſolaris exiſtentis in aëre
non dependet ab aëre.Vnde ſole ſubtrahente radium,remanet
ſolus aër.Sic Deo ſubtrahente à corpore ſpiritum,remanet ſo-
lum corpus.Vnde deſtructo aëre, adhuc remanet radius:quod
poſſumus videre per interpoſitionem alicuius tranſparentis,vt
eſt cryſtallus in loco aëris ſcilicet poſita. Verbi gratia: Sit ali-
quis locus vndique concluſus, excepta illa parte per quam in-
greditur ſolaris radius, qui ibidem ingreſſus totum aërem a
illo loco contentum reddit luminoſum.Deſtruatur iſte aër per
immiſſionẽ alicuius corporis tranſparentis, vt puta maſſæ cry-
ſtallinæ:licet aër inde deficiat, radius tamen ibi manet, quod
apparet in cryſtallino ibi exiſtẽte. Manet enim radius illumi-
nãs cryſtallũ.Sic eſt in vnione animę rationalis ad corpus.Eſſe
enim eius non dependet à corpore, & ideo non perit cum cor-
pore.Lux verò ignea è duobus modis, ſcilicet in carbone & in

flamma

flamma. In carbone est lux materiæ grossæ & terrestris: & inde est quòd non est radiosa, id est, de se non immittit radium immutátem aërem vicinũ: lux verò in flámą vnitur materiæ subtiliori, quæ est vapor resolutus à corpore, scilicet à carbone inflámato, & est lux in flãma radiosa: vtraq; tamẽ lux tam in carbone quã in flamma innititur materiæ, ita quòd deficiente materia lux deficit. Sic est de vegetabili & sensibili: vegetabile enim deficit deficiente corpore, cuius perfectio est, similiter & sensibile ¶ Ad ostendẽdum quòd anima nõ perit cum corpore, non multũ vtemur authoritatibus Sacrę scripturæ, cũ error ille locum non habeat in eis qui scripturas Sacras nouerunt & eas receperunt: quia quasi infinitæ sunt authoritates in Sacra scriptura, quibus error iste destrui potest: sed testimoniis nobiliũ Philosophorum, & rationibus potius vtemur. Falsitatem huius erroris ostẽdit Tullius, dicens: Non est lugenda mors quã immortalitas consequetur. Item loquens de eo qui rectè vixit: Ex hac vita, inquit, discedit tanquam ex hospitio, non tanquã ex domo. Commorandi enim tantùm diuersorium nobis: non habitãdi dedit. Idem in Quæstionibus Tusculanis: Quid nisi illud vitale quod intra nos est, dumque mole corporis premitur, in cælestis regionis contemplatione se transire illuc ad inhabitandum post depositionem ipsius auolet? Item in Rhetorica: Probabile videtur sapientibus pœnas esse paratas apud inferos. Itẽ Seneca in lib. de Naturalibus quæstionibus: Si volumus tranquillè degere, anima in expedito habenda est, siue illã insidiæ, siue morbi petant. Quid aliud debeo, quàm exeuntem hortari, & cum omnibus bonis emittere? vade fortiter, vade feliciter, nihil dubitaueris reddere. Non de re, sed de tẽpore quæstio est. Facis quod quandoq; faciendũ est. Rerũ natura quæ te genuit expectat, & locus melior ac tutior. Item Mercurius: Animæ, inquit, post dissolutionẽ cogentur credere pœnis quæ in vita noluerũt credere verbis. Plato etiam in Timæo dicit animã post dissolutionẽ variis affligi pœnis. His testimoniis Philosophorũ patet, quòd anima rationalis nõ perit cum corpore. Rationibus verò multipliciter potest idem ostendi. Et primò per iustitiam Dei, quæ si est, reddet tam bonis quàm malis secũdum eorum merita, bonis præmia, malis pœnas. Eccl. vlt. Cuncta quæ fiunt adducet Deus in iudiciũ. Sed retributio ista non fit in præsenti, cum mali hic floreant, & boni opprimantur. Iob 21. Quare impij viuunt, subleuati sunt, confortatiq́ue diuitiis? Et Hieremiæ 12. Quare via impiorum prosperatur, bene est omnibus qui

præua

præuaricantur,& iniquè agunt?Et in Psalmo:Vsquequo pecca-
tores Domine,vsquequo peccatores gloriabuntur?Ergo ista re-
tributio erit post hãc vitam.Manent ergo animæ post mortem
¶Idem potest ostẽdi per Dei bonitatẽ:quia cum Deus singula-
riter sit bonus,maximè tamen bon⁹ est amicis suis, & maxim-
amat amantes se.Prouer.c.8.Ego diligentes me diligo.Hoc au-
tem verũ non esset,si anima periret cum corpore,nec esset al-
vita post istam.Amici enim Dei in hac vita sunt egentes,ange-
stiati,afflicti.Hebræo.11.Et 1. Cori. 15. Si in hac vita tantùm n
Christo sperãtes sumus: miserabiliores sumus omnibus hom-
nibus. Si non esset alia vita, verum esset quod dicunt peruer
Iudæi Malach. 3. Vanus est inquiunt, qui seruit Deo: & quod
emolumentum, quia custodiuimus præcepta eius? Non est
emolumentũ,vt videtur,sed detrimentũ in hac vita affligi,sin
futuro non sperarent amici Dei pro hac afflictione delectari.
vtilius esset eis bonis præsentibus adhærere, & in eis delicia
viuere,quàm Deo adhærere, & mandata eius obseruare. Item
potest ostendi quòd anima cum corpore nõ pereat per sapien-
tiam dei,quæ non potest fallere nec falli. Falleret autẽ eos qui
credunt contemptum præsentis vitæ cõsulendo & præsentium
bonorum,si nõ sequeretur alia vita melior & alia bona melio-
ra:Matthæi 19.Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ
habes,&c.Et Io.12. Qui odit animam suam in hoc mundo,in
vitam æternam custodit eam. Item quòd anima non pereat a
corpore, ostenderunt qui hoc per experientiam nouerant, qui
à morte suscitati fuerunt,vt Christus & Lazarus,& illi de quo-
bus legitur ad Heb.11. Acceperunt mulieres de resurrectione
mortuos suos. ¶Item etiã ostendunt virtutes quas mortui ope-
rantur.Vnde Greg.in 4. lib. Dialog. Pensa qualiter animæ vi-
uunt illic vbi viuũt, quorum hic & mortua corpora in tot mi-
raculis viuũt.Si igitur vitã animæ manentis in corpore depre-
hendis ex motu mẽbrorum,cur non perpendis vitã animæ post
corpus,etiã per ossa mortua in virtute miraculorũ? Idem osten-
ditur per ordinem quem habet homo inter creaturas.Est enim
creatura media inter iumentum & Angelum. Vnde communi-
cat cum iumẽto in corporis mortalitate,& cum Angelo in ani-
mæ immortalitate. Greg.libr.4.Dialog. Homo sicut in medio
creatus est vt esset inferior Angelo, superior iumento: ita ali-
quid habet cõmune cũ summo, & aliquid cõmune cũ infimo
immortalitatem scilicet spiritus cũ Angelo, mortalitatem ve-
rò corporis, cum iumẽto.Idem ostenditur per similitudiné qua
habe

habet anima cum prima materia. Sicut enim prima materia se habet ad omnes formas sensibiles & corporales: ita se habet substantia intellectiua ad formas intelligibiles & spirituales. Ergo sicut prima materia non est corruptibilis ab aliqua forma sensibili vel corporali: ita substãtia intellectus nõ erit corruptibilis ab aliqua forma intelligibili & spirituali, & multo minus à forma corporali, cùm propter sublimitatẽ suæ essentiæ talis corruptio non possit ad eam attingere. Relinquitur ergo quòd ipsa sit incorruptibilis & immortalis. ¶Item omne quod destruitur, aut destruitur separatione formę à materia, aut à diuisione partiũ integralium, aut destructione subiecti seu deferentis, aut absentia causæ. Separatione formæ res destruitur dupliciter aut diuisione formę quæ nõ manet separata, vt cũ diuiditur anima rationalis à corpore, cùm diuisio dicitur mors, vel diuisione formæ quæ nõ manet separata, vt in extinctione ignis, & hæc diuisio vocatur propriè corruptio. Diuisione partiũ integralium fit destructio, vt cùm ligna & lapides destruũtur, destruitur domus. Destructione verò subiecti, vt destructo parietẽ destruitur pictura quæ erat in eo & quantitas. Destructione deferentis destruitur quod deferebatur: vt fracto vase effunditur liquor qui in eo erat. Absentia causæ fit destructio, vt sole subtracto destruitur dies. Primo modo non potest destrui anima rationalis: non est composita ex materia & forma, vt ostensum est prius, vbi destructus est error, qui ponit animas cum corporibus seminari: ergo non potest fieri in ea diuisio formę à materia. Præterea si diceretur ꝙ esset ex materia & forma cõposita, adhuc potest ostendi, ꝙ forma illius non potest destrui, quia non habet contrarium quo destruatur. Anima enim potens est intelligere omnia, quod non esset verum, si aliquid esset ei contrarium. Anima enim nõ esset receptibilis illius nec similitudinis eius: ergo non posset intelligere ipsum. Præterea visus nullã formã visibilẽ habet sibi contrariã: ergo nec intellectus aliquã formã intelligibilẽ habet sibi contrariã. ¶Item non potest destrui anima rationalis destructione partiũ integralium, cũ simplex sit, & careat huiusmodi partibus. Item destructione subiecti nõ potest destrui: qui si poneretur eius subiectum, nõ poneretur aliud quã corpus: Ipsa autẽ nõ se habet ad corpus, vt accidẽs ad subiectum. Est enim perfecta substãtia: receptibilis enim est secundũ se oppositorũ manẽs intransmutata secundũ essentiam, quod propriũ est perfectæ substantiæ. Si quis tamen obiiciat de superficie quę quãtitas est, nõ substãtia, quę tamẽ recipit

contratios colores: Dicendū est quòd ipsa non recipit colorem secundum se, sed secundū virtutem subsistentem corporeæ substantiæ: sed anima rationalis secundū se receptibilis est oppositorum, non secundum naturam corporis cui vnita est, vt virtutis & vitiis, scientiæ & ignorātiæ, & multorum aliorū, quæ cū sint spiritualia, non recipiuntur in ea secundum naturam corporis. Item potest destrui anima destructione deferentis, cùm nō indigeat indeferenti, sicut liquor vase indiget quo cōtineatur. Item nō potest destrui, absentia causæ, quia à prima causa immediatè fluit, cuius absentia nihil destruitur, vel cuius presentia semper adest omnibus, & nunquam est absens: quantum enim in se est, semper influit in creaturas esse & permanentiam: ergo anima rationalis nullo modo potest destrui, cùm nullo prædictorum modorum destructibilis sit, nec alius modus destructionis possit inueniri. Item omne esse mortale paulatim debilitatur & deficit, donec veniat ad vltimum defectum, qui est mors: virtus autem intellectiua sua duratione inualescit & proficit, vt quanto est antiquior, tanto sit ad intelligendum validior: ergo habet esse immortale. ¶Item virtus quæ nō habet finem in operatione, non habet finem in tempore: virtus verò intellectiua non habet finem in operatione: non enim determinata est ad intelligenda tot, quin adhuc plura possit intelligere: ergo non habet finem in tempore. Item virtus corruptibilis læditur à vehementi subiecto, vt visus à vehementi lucido: intellectus autem non læditur à vehementi intelligibili, imò magis confortatur: ergo non est corruptibilis. Item ex conditione obiecti cognoscitur conditio potentiæ, & ex conditione potentiæ conditio substantiæ: cùm ergo obiectum virtutis intellectiuæ sit vniuersale incorruptibile, virtus intellectiua incorruptibilis est. ¶Augustinus in lib. Soliloquiorum, sic probat immortalitatem animæ: Omnis, inquit, substantia comprehensiua veritatis, inquantum est veritas, est immortalis: sed anima rationalis est huiusmodi: ergo est immortalis. Veritatem hic intelligit essentiam rei inquantum est abstracta à materia, & omnibus materialibus conditionibus, vt apprehenditur homo cùm predicatur de omnibus hominibus. ¶Item omnis substantia cuius operatio non dependet à corpore, ipsa non dependet ex corpore: sed operatio substantiæ intellectiuę non dependet ex corpore, scilicet intelligere: ergo nec substantia intellectiua dependet ex corpore: ergo est separabilis à corpore, & potest viuere sine eo. ¶Item virtus cuius operatio impeditur à corpore, non

pendet à corpore:sed talis est virtus intellectiua. Quanto enim corpori se plus immergit per solicitudinem & amorem temporalium delectationũ:tanto intelligit obtusius & tardius. Quanto autẽ se elongauerit,tanto clarius & facilius:ergo ipsa nõ dependet à corpore. ¶Præterea si intellectus dependeret à corpore,sequeretur cõfortatio eius ad cõfortationem corporis,& debilitatio ad debilitationem. Aliter tamen est. Nam in senectute est corporis debilitatio,& intellectus cõfortatio. Sicut enim iuniores melius sentiunt,sic seniores melius intelligunt. Iob 12. In antiquis est sapientia. Si quis tamẽ obiiciat,ꝙ intellectus videtur dependere ex corpore,cum eius operatio impediatur ægritudine corporis,vt patet in phreneticis:Similiter intellectus sensu & imaginatione indiget,cũ non fiat sine illis:Dicendum est, ꝙ aliud est virtutem impediri à læsione, aliud ex occupatione. Intellectus impeditur occupatione animæ circa opus alterius virtutis,sed non læditur:vt visus,vel auditus exterior occupans animã circa exteriora impedit vt illa hora nõ vacet intellectiuæ operationi. Sic in laborãtibus phrenesi,vel similibus passionibus,sunt sicut somnia fixa & adhærentia propter infectiones difficile separabiles. Et quemadmodum somnia mentem tenent circa fantasmata occupatam:sic illæ alienationes operationem intellectus,mentẽ occupando expediunt. Expurgata autem huiusmodi infectione, intellectus tanquã nihil passus læsionis ad proprias operationes reuertitur. Ad secundum dicendum,quòd licet intellectus nõ fiat in nobis sine sensu & imaginatione:tamen est sine illis. Et ponit simile Augustꝰ. Ad portum non deuenitur nisi per nauem, est tamen esse in portu sine naui. Vel potest distingui duplex facies virtutis intellectiuæ:inferior,& superior: quantũ ad inferiorem,indiget intellectus sensu & imaginatione: quantum verò ad superiorem, secundum quam est nobilis perfectio & potissima, intellectus nõ indiget:illuminatur enim à prima veritate. ¶Itẽ potest ostendi ꝙ anima rationalis non pereat cũ corpore,multis aliis modis. Primo sic:Cùm nullus motus naturæ sit frustra,omne quod naturaliter mouetur,non est naturali impossibilitate prohibitum à fine ad quem mouetur:ergo cum anima rationalis naturaliter appetat beatitudinem, non est impossibile ei assequi eam: sed impossibile est quòd eam assequatur in bonis præsentis vitæ: ergo ipsa manet post præsentem vitam. Quòd in bonis præsentis vitæ beatitudinem non assequatur, sic potest ostendi:Possessiores bonorum corporalium,aut amant ea,aut non amant. Si non amant,ergo

sunt eis oneri,& nō assequuntur felicitatē in eis.Si verò amans ea , ergo sunt vniti eis per amorem ,& sunt obnoxij omnibus passionibus quibus illa subiacent.Amans enim necessariò compatitur amato propter vnionem amoris , si passio rei amatæ ipsum per apprehensionem peccauerit. Ergo nec in isto caso felicitatem in bonis istis assequuntur. ¶Item nobiliori virtuti nobilior competit perfectio. Ergo quum vires animæ quibus homo antecellit bruta animalia , nobiliores sint viribus illis quas communicat cum brutis, eis competit perfectio nobilior. Ergo felicitas alia erit animæ rationalis secundum vires illas nobiles,quàm sit ea quæ est secundum vires inferiores, quæ est in bonis præsentis vitæ.¶Præterea quū nobilis pars animę habeat proprias suas operationes & propria gaudia , & propriam libertatem, & securitatem, habebit ipsa propriam felicitatem non in bonis corporalibus , cum ipsa separata sit à corpore, iam ostendetur:sed in bonis spiritualibus. ¶Item quicquid est morti obnoxium,non est beatum:ergo quum homo in præsenti vita subditus sit necessitati moriendi , in ea non est perfectè beatus. ¶Item omnis virtus omnino separata à corpore,non est corruptibilis corruptione corporis:sed vires quæ sunt propriæ animæ rationalis , intellectus scilicet & voluntas , omnino sunt separatæ à corpore : ergo non sunt corruptibiles corruptione corporis. Maior multipliciter probatur. Primò sic: Virtus vnita corpori siue operans per organum , operatur secundum proprietatem & possibilitatem organi tantùm:vt visus non iudicat de sapore, vel sono, sed de colore,quia color pertinet ad naturam oculi.Nullum autem organum corporale possibilitatem habet ad incorporalia.Nulla ergo vis operās per organum corporale est cognitiua nisi corporalium tantùm. ¶Præterea operatio intellectus est per abstractionē à materia & materialibus conditionibus,sed omnis operatio est secundum naturam virtutis à qua egreditur : ergo intellectus est abstractus à materia, & non habet organum corporale. ¶Item nulla virtus incorporata, id est, parti corporis determinata , siue operans per organum est cognitiua sui : non enim potest referri vel reflecti supra sē : vnde nec oculus se videt, nec imaginatio se imaginatur : quum ergo intellectus se intelligat, non est incorporatus alicui, scilicet parti corporis determinatæ vnitus. ¶Item quod cognoscitur est in cognoscente secundum naturam cognoscentis , & non secundum naturam agnoscentis : & secundum naturam rei cognitæ : & generaliter quod recipi-

in aliquo, est in recipiente secundū naturam recipientis. Quum ergo corporalia & materialia sint in intellectu, secundum modum immaterialē, scilicet denudata à materia & materialibus conditionibus, intellectus immaterialis est, & nō incorporatus alicui parti corporis. ¶Itē quū voluntas, quæ est propria animę rationalis, libera sit, flexibilis, & ad ea quæ sunt delectabilia corpori, & ad ea quæ sunt corpori contraria, vt sunt macerationes carnis, & ipsa mors corporalis: manifestū est, ꝙ voluntas illa à corpore separata est, vnde nō est cū corpore corruptibilis. ¶Itē non est necesse rectorem nauis mori, quum nauis dissipatur, nec militem occidi, quum equus cui insidet occiditur, nec artificem perire, licet aliquod de instrumētis eius quo ad aliquam operationem ignobilē vtitur, defecerit: sic non est necesse, ꝙ spiritus rationalis pereat, licet corpus, quod est eius organum quantum ad aliquas eius operationes minus nobiles pereat. ¶Præterea nihil creatū est propter ignobilius & vilius se: ergo anima rationalis nō est principaliter creata propter operationes virium quas habet communes cum brutis, vel propter bona ista corporalia qui viliora sunt: ergo nō est necesse eam perire, licet non posset exercere operationes illas minus nobiles circa bona ista corporalia. ¶Itē quum anima rationalis nobilior sit quacunq; creatura corporali, & Deus communicauerit esse perpetua alicui creaturæ corporali, vt corporibus cęlestibus ipse communicauit illud etiam animæ rationali. Item Deus quum communicauerit animæ rationali intelligere nō solum creaturam corporalem, sed etiā creaturā spiritualem & ipsum creatorem, ipse cōmunicauit ei esse perpetuum, quum capacitas Dei per intelligentiā longè melior sit perpetuitate essendi. ¶Itē quum dederit Deus creaturę rationali vt possit habere amicitiam cū Deo, ex verò amicitiæ requirat bonorum cōmunionem: verisimile est, ꝙ cōmunicauerit ei immortalitatem. ¶Pręterea quis fidelis amicus à morte amicū suū non seruet, si potestatē habeat: ergo verisimile est, ꝙ Deus amicos suos seruet à morte qua omnino pereant. Mors corporalis amicorū Dei non est mors: sed potius somnus vel trānsitus ad meliorē vitā. Io. 11. Lazarus amicꝰ noster dormit. Et Matt. 22. Nō est Deus mortuorū, sed viuentiū. ¶Item quæ à solo Deo in esse producūtur, perpetua sunt, nisi sint accidentia vel formæ dependentes à materia: sed anima rationalis nō est accidens, nec forma dependens à materia: sed à solo Deo est per creationem, vt prius ostensum est: ergo ipsa habet esse perpetuū. Quòd ipsa nō sit accidens, sic probatur: Nullum acci-

dens nobilius est substãtia: sed omne mouẽs & regens substãtiam est nobilius & actualius, & virtuosius substãtia quam mouet & quam regit: ergo nullum tale est accidẽs: sed talis est anima rationalis: ergo ipsa non est accidens. Quòd verò non sit forma à materia dependens, prius ostensum est. ¶ Possumus etiam vti ad destructionem dicti erroris ostensione, qua vsus est quidam religiosus contra philosophum quendam, qui negabat animam esse immortalem. Aut anima, inquit, est mortalis, aut immortalis. Si anima mortalis est, & credis eam esse immortalem, nullum tibi inde prouenit incommodum. Si autem immortalis est, & credis eam esse mortalem, aliquod potest tibi inde venire incommodum: ergo melius est vt anima credatur esse immortalis, quàm mortalis. Quia secundum Sapientem, si propositis duobus istius sit consecutiuum bonũ, illius verò malum: magis est eligẽdum cuius consecutiuũ est bonũ, quã illius cuius consecutiuum est malũ. Et iuxta verbũ quod Tullius refert in lib. de Senectute, Catonẽ dixisse: Si anima mortalis est, qui credunt eam esse mortalem, non erunt post hanc vitam qui nos confundant de contraria opinione. Si verò sit immortalis, nos qui sumus huius opinionis poterimus eos confundere qui cõtrarię opinionis sunt. Et hæc cõtra dictum errorem sufficiãt.

De errore negantium resurrectionem corporum. CAP. XXII.

SEquitur de errore illorũ qui negant corporum resurrectionem. ¶ Ad destructionem verò huius erroris, primo ponemus testimonia sacræ scripturæ, deinde rationibus vtemur. Legitur Exod. 3. Deus patrum nostrorum, Deus Abraham & Deus Isaac, & Iacob misit me ad vos. Quo verbo vtitur Dominus Matth. 12. ad probationem resurrectionis subdens: Non est, inquit, Deus mortuorum, sed viuentium. Gl. probat per hoc animas post mortem permanere. Non enim diceretur Deus nõ esse tentiũ: & sic introducitur etiã corporũ resurrectio, quæ cũ animabus bona vel mala quæ gesserunt recipient. item Iob 19. Scio quòd redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum. Et eiusdẽ 15. Lignũ habet spem, si præcisum fuerit rursum viresci. Et Esa. 26. Viuẽt mortui tui. Et Ezechi. 37. Ecce ego intromittam in vos spiritũ, & viueris. Dan. 12. Multi de his qui dormiunt in puluere terræ euigilabunt. Ionæ 3. Sublevabit de corruptione vitam. 2. Machabe. 7. Rex mundi defunctos nos pro suis legib⁹ in æternæ vitę retributione suscitabit. Et in eodem: E cælo ista possideo, sed propter Dei leges hæc ipsa despicio· quoniam ab ipso me ea recepturum spero. Eiusdem

Iust

Iustè & religiosè de resurrectione cogitans. Matth. vlt. Multa corpora mortuorum qui dormierãt, resurrexerũt. Io. 5. Procedẽt qui bona fecerũt in resurrectionem vitæ. Eiusdem 11. Scio quia resurget in resurrectione in nouissimo die. 1. Corinth. 6. Deus & Dominum suscitauit, & nos suscitabit per virtutem suã. Eiusdẽ 15. Si resurrectio mortuorum nõ est, neque Christus resurrexit. ibidem: Insipiens quod tu seminas nõ viuificatur, nisi prius moriatur. Item in eodem: Omnes quidem resurgemus. Itẽ: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem. Et 2. Corinth. 4. Scientes quoniam qui suscitauit Iesum, & nos cum illo suscitabit. Ephes. 4, Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Philip. 3. Qui reformabit corpus humilitatis nostræ &c. 1. Thess. 3. Nolumus vos ignorare de dormientibus. Iac. 5. Aurum & argentum vestrum æruginauit, & ærugo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis. Erit ergo caro nostra in futuro. Act. 26. Quid incredibile iudicatur apud vos, si Deus mortuos suscitat? Rationibus sic potest corporum resurrectio suaderi. Omnem iustitiam iudicis iusti in cuius terra multa fiũt digna præmio & supplicio, quem nec fallit ignorantia, nec prohibet impotentia, necesse esse quandoque conuerti in iudicium: sed talis iudex Deus est, ergo eius iustitia quãdoque cõuertetur in iudiciũ. Sed hoc non fit in præsenti vniuersaliter, quũ mali floreant, & boni opprimantur: fiet ergo in futuro, & reddet Deus vnicuique prout meruerit. Ergo hominibus qui sibi seruierũt, mercedem reddet, quod fieri nõ potest nisi ipsi resurgãt. Tali argumento vsus est Barnabas ad probãdam resurrectionem philosophis qui erant Romæ: vt legitur in libro Clemẽtis. Iustum est, inquit, quemlibet seruientem alicui remunerari, & inde vt prius. ¶ Si quis tamen dicat homines posse remunerari in animabus sine corporum resurrectione, non valet responsio. Quum enim anima sine corpore homo non sit, nec remuneratio animæ sine corpore est remuneratio hominis. Præterea cũ homo seruierit Deo & corporalibus operibus, & spiritualibus, & non minus Deus sit liberalis remunerando, quàm homo seruiendo, vtroque modo & in corpore & in anima debet remunerari. Item similium meritorum apud eundem iudicem similis debet esse remuneratio. Ergo cum Christus seruiendo patiti in corpore & anima meruerit in corpore & anima remunerationem: alij similiter Deo seruiẽtes similem remunerationem merebuntur. 1. Cor. decimoquinto: Si resurrectio mortuorum non

est,neque Christus resurrexit.Item in Psal. Nũquid enim vanè constituisti omnes filios hominũ? Vanè siue frustra sunt cõstituti,si participes nõ sunt beatitudinis,si moriũtur nõ resurrecturi.Præterea si corpus animæ compatitur : quare non conregnabit & glorificabitur?Item quum anima naturaliter appetat esse in corpore quod ostẽdit,dolor qui in separatione & omnis appetit⁹ naturalis imperfecta animæ beatitudine debeat impleri,corpus tradetur ei,sine quo appetit⁹ eius naturalis nõ impleretur.Præterea quum constat animę perpetuę nõ sufficere organũ,necessario corruptibile ex prima ordinatione corpus humanum non fuit tale:ergo quum per Christum restauratio perfecta fiat,perpetuum corpus animæ tradetur:fiet ergo resurrectio corporum.¶Item quũ aliquæ actiones corporales sint meritoriæ,vt opera misericordiæ,de quibus legitur Matt.25.caro sicut socia animę est in merito:sic socia debet esse eius in præmio:& ex quo partem pretij soluit,partẽ debet habere lucri:quod non erit,nisi caro resurgat,ergo ipsa resurget.Item corpus humanũ finis est cæterorum corporum:ergo quum inter cætera corpora quædam habeãt esse perpetuum, corpus humanum habiturum est esse perpetuum. Finis enim melior est his quæ sunt ad finẽ: quod autem est diuturnius,melius est. Itẽ corpora quæ habent esse perpetuũ:habent illud ex Dei bonitate, & ad creaturę vtilitatem , non ad vtilitatem Dei, quum ipse bonorum nostrorũ non egeat, nec ad vtilitatem creaturæ purè corporalis,quũ illa nullius boni sit perceptiua. Item non principaliter ad vtilitatẽ creaturæ purè spiritualis,cùm illa creatura corporali nõ egeat: ergo ad vtilitatẽ creaturæ partim spiritualis & partim corporalis,quæ nõ videtur esse nisi homo.Si verò aliquę creaturę corporales propter hominem habẽt esse perpetuum:multo fortius homo habiturus est esse perpetuũ. Item aut corpus humanum se habet solum ad animam vt organum ad tempus necessariũ, aut non.Si primo modo,quę causa est,⁹ anima tantum doleat, quum illud organum graue & onerosum separetur ab ea quod non est amplius ei necessariũ:quis sapiens doleat cũ à naui erit ad portum securũ?Si verò non se habet vt organum solũm,sed vt materia cũ qua anima perficit speciem vnã rerum & creaturam nobilissimã : cùm creaturæ minus nobiles esse perpetuum habeant, homo etiam esse perpetuum habiturus est. Itẽ quum anima rationalis habeat aliquas vires quæ sine corpore non possunt perfici,vt pri⁹ ostẽsum est:aut ipsa nõ perficietur omnino in futuro,aut corpus ei iterũ vnietur. ¶Itẽ duæ causæ vnitas

nis animæ ad corpus assignantur à Gregorio Naziãzeno: vna, vt per agones certaminũ quæ ei insunt aduersus terrena, cælestis gloriæ hæreditatem acquirat, & sicut aurum igne præsentis vitæ ærumnarum probetur examine. Alia causa est, vt hãc deteriorem naturam corporis secũ trahat ac sursum supernis sedibus collocet: vnde vna causa vnionis eius est bonũ animæ, alia bonũ corporis: vtraque autẽ causa requirit vt corpus resurgat. De prima pater. Iustũ est enim vt caro quæ fuit socia in certamine, socia etiam sit in gloria. De secunda idem manifestũ est.

De errore illo, qui dicit vnumquemque posse saluari in sua fide vel lege.

CAPVT XXIII.

SEquitur de errore illo, qui ponit vnumquẽque saluari in sua fide vel lege, ex quo credit eam esse bonam & Deo placentẽ. Cui errori occasionem dedit quòd cogitauerunt tantam paucitatem esse saluandorum, si soli Christiani boni saluarẽtur. Dixerunt enim: Quum Deus non sit minus pronus ad miserandũ quàm ad puniendum, quomodo tam pauci saluabuntur, scilicet Christiani, & illi non omnes, sed solũ boni, qui pauci sunt respectu malorũ? Multitudo etiã Iudęorum & gentiliũ damnabitur: quare ergo Dei misericordia tantã multitudinem creauit, quũ præuideret eam damnandam? ¶ Et dicendum est contra huiusmodi errorem, q̃ nõ est mirũ, si pauci sint saluandi cõparatione corũ qui sunt dãnandi: viliorũ enim semper est maior multitudo, quã pretiosorũ: vt ferri & plumbi, quàm auri & argẽti: & lapidũ communiũ, quàm gẽmarum: & quercuũ, quàm cedrorũ vel palmarũ. Et maior est aceruus palęę quã grani, & maior numerus stultorũ quã sapientiũ. Ecc. 1. Stultorũ infinitus est numerus. Sic multi sunt vocati, pauci verò electi. Mat. 20. Prętereaquum in tãta multitudine hominũ pauci sunt reges tẽporales: quid mirũ si pauci habituri sunt regnũ cæleste? Itẽ quum pauci ad regnum cælorum venire curent: quid mirum si pauci perueniant? Quomodo enim peruenient, si peruenire nolunt? Itẽ quid mirum si pauciores ascendant in cęlũ; quã descendant in infernum, cũ facilius sit descendere quàm ascẽdere? Et sic pauciores intrãt per angustã portã paradisi, quàm per latam portã inferni. Mat. 7. Intrare per angustã portã: quia lata est porta & spatiosa viã quæ ducit ad perditionẽ, & multi sunt qui intrãt per eã.

Quòd angusta porta & arcta via quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam.

FALSITAS dicti erroris, sic potest manifestari. Si aliqs volens corporaliter ambulare, nollet prędidere virę pericula cùm

posset, sed oculis clausis aut auersis à via vellet incedere, merito imputaretur sibi si quid ei mali ex hoc accideret. Itē si quis vellet ire ad aliquem locum viam ignorans, & peritum habens qui viam ostenderet, & ducatum præberet, & nollet sibi viam ostendi vel ducatū præberi: merito imputaretur ei si quid mali ei ex hoc accideret. Hæc duo cuiuslibet animus bene dispositus audita approbat: ergo cùm pericula spiritualia magis sint periculosa, & ideo magis cauenda: si quis circa illa negligens fuerit præuidenda vel præcauenda merito ei imputabitur, cùm periculum ceciderit ex negligentia quærēdi viam veritatis & scientis, vel ductu propriæ rationis, vel quærendo ab alio quem cæca eam credit esse adeo instructum, vel implorando diuinū auxilium, cū aliud consilium ei desit, negligentia est culpabilis & damnatione digna. Vnde de illo qui ignorans est ex negligentia huiusmodi, verum est illud 1. Corin. 14. Ignorans ignorabitur. Dauid: Noluit intelligere vt bene ageret. Gl. Potuit intelligere vt bene ageret, sed noluit: itaque veniā nō habet. Ambrosius: Qui possent scire si vellent studium adhibere, nō scientes sed cōtemptores iudicabuntur. Si verò aliquis seductor sub prætextu catholici doctoris alicui simplici errorem prædicet, piè credendum est, quòd Deus cor simplicis auertet, ne in errori sibi periculoso credat, nisi negligentia eius vel alia culpa obsistat: custodit enim Deus omnes diligentes se, vt legitur in Psal. Et prouerb. 2. Custodiet rectorum salutem & proteget simpliciter gradientes. Idem intelligendum est in illo casu in quo aliquis inuenit doctores contrarios, vnum fidelem & alium infidelem: nec sufficit ex proprio sensu, vel ex dictis eorum, vel ex vita discernere cui potius credendū sit. Dei enim misericordia ei non deerit, nisi in pulsando ad eam negligēs fuerit. Infideles verò negligentes valde sunt, & inuestigando per seipsos salubrem veritatem, & inquirendo ab aliis & implorando diuinum auxilium, & in faciendo veritatem quam ipsi nouerūt. Qui verò negligit facere bonum quod nouit faciendum, non meretur accipere notitiam faciendi id quod nondum nouit. Qui verò talēto intellectus quod iam accepit fideliter negotiatur, dignus est vt talento eius addatur. Matth. 25. ¶ Si verum esset quod nunc qui sunt prędicti erroris, nihil esset virtus vel vitium simpliciter. Credēti enim de virtute, q̄ esset vitium, vitiosum esset agere secundū virtutem. Et credenti de vitio q̄ esset virtus, esset virtuosum agere secundum vitium. Secundum hoc idem videret error erranti, quod veritas eam cognoscenti. ¶ Quærēs

uilia ad destructionem dicti erroris, require suprà in cap. vbi ostensum est, quòd vnica sit fides vera. ¶ In hoc vero quòd Deus creauit tantam multitudinem hominum, quam præuidebat esse damnandam, mirari debeo diuitias bonitatis Dei, quæ tantæ multitudini tot & tanta dedit bona, quũ tamen præuideret eos futuros ingratos. Mireris etiam peruersitatem hominũ, qui largitorem omnium bonorũ donis eius impugnant. Nec solum ad Dei misericordiã debes habere oculum, sed etiam ad Dei iustitiam quę nõ minor est quàm eius misericordia, quę illos quos misericordia creat, pascit, & regit, & seruat, ingratos de acceptis beneficiis meritò damnat. Quid mirum si iustitia peccatoribus redit, quod meruerunt? Nemo miratur de hoc quòd ignis calefacit vel sol illuminat, vel Dei misericordia bonis beneficia tribuit: sic mirari non debes, si iustitia Dei eos qui rebelles sunt Deo, punit. Non miratur aliquis, si quod seminat aliquis, hoc metat: sic mirandũ non est, si peccatores mala metant quæ seminãt. Eccl. 7. Noli facere mala, & nõ te apprehendent. Et iterum: Non semines mala in sulcis iniustitiæ, & non metes ea in septulum. Galat. 6. Quæ seminauerit homo, hæc & metet. Augustinus: Dicet aliquis: si Deus vellet, isti boni essent: sed melius voluit, vt quod vellent essent: si boni, non infructuose: si mali, non impune. Eccles. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui. Et paulò post. Apposuit tibi aquam & ignem, ad quod volueris porrige manum tuam: ante hominem vita & mors, bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur illi. Mirari etiam debes sapientiam & bonitatem Dei, qui pœnis malorum vtitur ad bonum electorum. Inæstimabile enim gaudium erit electis in futuro, cùm perfectè agnoscent pulchritudinem diuinæ iustitiæ: quam tanto plus amabunt, quanto amplius agnoscent, & tanto amplius gaudebunt, quanto amplius agnoscent & amabunt. Psal. Lætabitur iustus cum viderit vindictam. Item Misericordiã & iudicium cãtabo tibi Domine. Duplex erit materia cãtus saluatis, scilicet misericordia electorum, & iudicium reproborum. Gregorius: Omnipotẽs Deus quia pius est, miserorũ cruciatu non pascitur: quia autem iustus est, ab iniquorum vltione in perpetuum non sedatur. Sed iniqui omnes æterno supplicio deputantur, sua quidem iniquitate puniuntur, & tamen ad aliquid ardebũt scilicet vt iusti omnes & in Deo videãt gaudia quæ percipiũt, & in illis respiciãt supplicia quæ euaserũt: quatenus tanto magis in æternum diuinæ gratiæ debitores se esse cognoscant,

quanto

quanto in æternum mala puniri conſpiciunt quæ eius adiutorio vicerunt.

De errore illorum, qui dicunt animas in mortali peccato decedentes non puniri æternaliter. CAP. XXIIII.

SEquitur de errore eorũ, qui dicunt animas, quæ in peccato mortali decedunt, nõ puniẽdas æternaliter. Qui error valde periculoſus eſt. funditus enim deſtruit ſapientiã, & honitatẽ cordibus hominũ, cũ euacuet timorẽ Domini, qui eſt principiũ ſapiẽtiæ. Prouer. 1. Et ſine quo nõ eſt iuſtificatio. Eccl. 1. Timor Domini expellit peccatũ: nã qui ſine timore eſt, nõ poterit iuſtificari. Error iſte dũ impunitatẽ hominibus promittit, promittẽ ad peccandũ in eis efficit. Impunitas enim eſt nutrix trãſgreſſionum: vt ait Bernar. Huic errori occaſionem dare potuit illud Matt. 7. In qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis. & illud Apo. 18. Quantũ glorificauit ſe & in deliciis fuit: tantũ date ei tormentũ & luctũ. Nõ eſſet, inquiũt, menſura pœnæ ſecundum menſuram culpæ, ſi peccato momentaneo pœna æterna redderetur. Sed verba prædicta ſic intelligenda ſunt, vt ſit cõparatio in genere, vt qui multũ peccauit, multũ puniatur. & qui minus peccauit, minus, & qui amplius, amplius: nõ quòd ſit neceſſe pœnã eſſe æqualem culpæ ſecundũ durationẽ, imò pœna quantũ ad durationẽ multo maior poteſt eſſe, quàm culpa. Sicut multipliciter poteſt oſtendi. Et primo per pœnas ab humano iure poſitas, quæ multò amplius durãt: quã peccata, pro quib⁹ inflicta ſunt, durauerint. Aug. 21. li. de ciuitate Dei: Octo genera pœnarũ in legibus eſſe ſcribit Tullius, damnũ, vincula, verbera, talionem, ignominiã, exiliũ, mortẽ, ſeruitutem. Quid horum eſt quod in breue tempus pro cuiuſlibet peccati celeritate coërcetur, vt tanta vindicetur morula, quanta deprehenditur perpetratũ, niſi fortè talio? Demũ bellũ acquirit perpetuam ſeruitutẽ. Præterea cũ perpetratio peccati vulneratio ſpiritualis ſit, quid mirũ ſi à vulneratione breuiſſimi tẽporis relinquatur vulnus multæ durationis, aut etiã mors, à qua nõ eſt regreſſus ad vitã miraculoſè? Itẽ cùm perpetratio peccati caſus ſit in profundũ, quid mirũ ſi caſus iſte breuiſſimo tempore fiat, & tamen qui ſic cecidit in profundo multo tẽpore maneat? Itẽ cũ perpetratio peccati trãſgreſſio ſit legis, non eſt mirum, ſi mutilatio, quæ perpetua eſt, naturaliter pro illa infligatur, cũ etiã perpetratio peccati ligatio ſit peccãtis. ſecundũ illud Prou. 5. Funibus peccatorũ ſuorum quiſque conſtringitur: non eſt mirum ſiquis ligatus eſt breui tempore diu ligatus maneat. Item cũ peccator

cator breui voluptate se vendat: quid mirũ si emptori eius acquiratur ius perpetuũ? Præterea cũ nõ minor sit Dei iustitia quã misericordia, nec minus sit æterna: quare minatur quis q̃ Dei iustitia æternaliter puniat malos, & non miratur q̃ Dei misecordia æternaliter remunerat bonos, cùm parium causarũ pares soleãt esse effectus? Præterea per se notum est, quòd qui addit super peccatum suum contumaciã, seu impœnitentiam, auget meritò & pœnam, & quantũ durat iniuria, debet durare & pœna: quia ergo existẽs in Inferno addit super peccatũ suũ cõtumaciam vel impœnitentiam (nulla enim vera pœnitẽtia vel emendatio est apud inferos) & tãdiu durat Dei iniuria, quandiu ei non emẽdatur: meritò durabit semper ipsius pœna. Præterea peccator peccauit in suo æterno vsque ad mortem in peccato perseuerando, ideo meritò punietur in æterno Dei. Petr. 4. libr. Dialog. Scire velim quomodo iustũ sit, vt culpa quæ cum fine perpetrata est, sine fine puniatur. Greg. Hoc rectè diceretur, si districtus iudex non corda hominum, sed facta pensaret. Iniqui enim ideo cũ fine deliquerũt, quia cũ fine vixerũt. Nam voluissent vtiq; si potuissẽt, sine fine viuere, vt potuissẽt sine fine peccare. Ostendũt enim, quia in peccato semper viuere cupiũt, qui nũquam desinũt peccare dũ viuunt. Ad magnam ergo iudicãtis iustitiã pertinet, vt illi nũquã careant supplicio, qui in hac vita nunquam voluerunt carere peccato. Aug. Quia æternã habere voluit peccati perfruitionem, æternã inueniet vindictæ seueritatẽ. Itẽ maculatio imaginis diuinæ semper manebit in anima dãnati: vnde cùm peccatum quantũ ad maculã semper maneat, pœna peccati meritò semper manebit Aug. Meritò in cælesti ciuitate imaginẽ ipsorũ ad nihilũ rediget Deus, qui in sua terrestri ciuitate imaginẽ ipsius ad nihilũ redegerunt. Item quãto minus bonũ est Deo quod ei præfertur, tanto maior, ei contumelia infertur. Cùm ergo omne quod est vel esse potest, in infinitũ minus bonũ sit Deo, quicquid ei præferatur, infinita contumelia infertur ei: omni autẽ mortali peccato aliquid ei præfertur. Peccare enim est: secundum Augustinum, spreto incommutabili bono bonis commutabilibus adhærere. Omni ergo mortali peccato infertur Deo infinita contumelia: merito ergo à Deo pro quolibet mortali infertur infinita pœna. Itẽ si quis peccaret in aliquem æqualẽ sibi, aliquantũ peccaret in eum: & si simile peccatum commiteret in maiorem, magis peccaret, vt si in sacerdotem: & si in maiorẽ sacerdote, vt in episcopũ, & tũc magis peccaret: ergo si peccat in Deũ, qui in infinitũ maior est,

quo

quolibet puro homine, in infinitum magis peccat. Cù ergo infinitũ sit peccatum in quo quis contemnit Deũ, meritò infinita pœna ei debetur. Itẽ obligationes & transgressiones proportionales sunt: qui enim æqualiter tenẽtur ad aliquid faciendum, æqualiter peccant non faciẽdo illud: sed obligatio qua quis tenetur Deo obedire & seruire, infinita est: ergo culpa trãsgressionis est infinita. Quòd obligatio sit infinita, sic probatur: Nõ est possibile q̃ creatura rationalis liberet se à debito obediendi vel seruiẽdi Deo: cũ ergo obligatio illa sit intransibilis, infinita est. ¶ Præterea si quis dedisset mille marcas gratis alicui, aliquatulũ esset obligatus ei: ergo cùm solus oculus vel lingua in infinitũ pretiosior sit mille marcis auri, in infinitũ magis obligatus est homo Deo ratione solius oculi vel linguæ, quã esset ratione mille marcarũ auri. Quid ergo erit de obligatione quæ est ratione totiꝰ corporis, & quid de illa quę est ratione animæ, quæ in infinitũ est melior corpore? Patet ergo quòd obligatio obediendi vel seruiendi Deo infinita est. Item si anima rationalis non deberet durare nisi per diem vnam, tamen esset obligata Deo ratione diurnæ vitæ aliquanta obligatione: & si per duos dies ratione vitæ duorũ dierum esset obligata duplo maiori: sic ascẽdẽdo. Ergo ratione infinitæ vitæ obligata est Deo obligatione in infinitũ maiori. Quũ ergo obligatio infinita sit, culpa transgressionis est infinita: & ideo meritò debetur ei infinita pœna. Itẽ quũ opera Dei vniuersa cõpleta sint, opera iustitiæ eius diminutionẽ nõ habebunt: & sicut retributiones eius perpetuæ erunt, ita & vindictæ & pœnæ perpetuæ erunt. Præterea quũ mala merita omnino nostra sint, bona verò merita ex omninò sint Dei, magis debẽtur nobis de iustitia pœnæ malorum meritorũ, quã bonorũ præmia: ergo magis sumus puniendi de iustitia pro malis meritis, quã remunerandi pro bonis. Si ergo æternaliter pro bonis aliquis est remunerãdus, æternaliter pro malis erit aliquis puniẽdus. Item proportionalia sunt peccata pœnis: si ergo non est cõparatio peccati ad peccatũ, nõ erit comparatio pœnæ ad pœnam. Cùm ergo nõ sit comparatio peccati eius qui furatus est quẽ, & peccati eius qui occidit hominẽ innocentẽ, non erit cõparatio pœnæ ad pœnam: ergo si pœna primi peccati est tẽporalis, pœna secundi erit perpetua: ergo Deus aliquos perpetuò punit. Si fortè ad hoc dicatur q̃ licet possibile sit aliquẽ mereri pœnã æternã: tamen clemẽtia Dei nõ sustineret eũ puniri tãta pœna: Quærimus ab eo, vtrum sustineat Deus eũ puniri aliqua pœna, vel nulla. Si nulla, euacuatur de iustitia

iustitia. Si aliqua, ergo vel temporali vel æterna. Si æterna, habeo propositum. Si temporali, quum pœna temporalis comparatione æternæ minus sit quàm leuatio vniꝰ festucæ de terra, respectu excoriationis vel detrũcationis capitis. Sicut iudex dendus esset, si eũ qui meruisset excoriationẽ vel capitis detruncationem, puniret leuatione festucæ de terra: sic ridiculosa esse videretur Dei iustitia, si debitorem pœnæ æternæ puniret sola pœna temporali: vnde adhuc euacuaretur Dei iustitia. Item legitur Esaiæ vlt. Vermis eorũ non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Hieronymus: Ignis ille tandiu succenditur, quandiu habet materiã qua verax fãma pascatur. Materia ista mala voluntas est quæ semper viuet in damnatis: ideo ignis ille nunquã extinguetur. Augu. Voluntas punitur siue supplicio animi, siue corporis, vt quæ delectatur in peccatis, ipsa plectatur in pœnis. Io. 20. Luet quæ fecit omnia, nec tamen consumetur. gl. Cuius vita mortua fuit in culpa, eius mors viuet in pœna. Itẽ nõ consumetur in morte: sed vt sine fine crucietur, viuẽte sine fine compellitur. In Psal. Mors depascet eos. gl. Hoc dicitur à simili iumentorum, quæ non radicitus herbas vellũt, sed summitates capiunt: vnde iterum herbæ nascuntur ad pastũ. Sic & illi morte repasti reuiuiscunt, quia non deficiunt. Greg. Morte immortali morientur impij. Bernar. in Epistolis: Ob hoc inferibilis & obstinatæ mẽtis punietur æternaliter malum, licet temporaliter perperratum: quia quod breue fuit tẽpore voluptate, longum esse constat in pertinaci voluntate. Authoritates Noui Testamẽti quæ pœnarum æternitatem ostendunt, requiri supra in ca. vbi destruitur error eorũ qui ponunt animas nõ esse in corporibus humanis, sed dæmones inclusos, vt ibi agant pœnitentiam. ¶ Item meritò pœna æterna puniẽtur, qui gloria æterna à malo reuocari noluerunt. ¶ Item quum Bonitas Dei summè odiat malum, sicut summè diligit bonum: ipsa æternaliter puniet malũ, sicut æternaliter remunerabit bonum. Item in præsenti tempus est operandi: in futuro verò non erit tempus operandi, sed pro opere facto hic mercedem recipiendi. Eccleiast. 19. Quodcunque potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sciẽtia, nec sapiẽtia erũt apud inferos quò tu properas. Non metet ibi aliquis qđ hic nõ seminauit ergo qui malè vixit hic, & in malitia vitã finiuit, nõ saluabitur. Matth. 7. Nunquid colligunt de spinis vuas, aut de tribulis ficus? Sic ex malitia vitæ quam hic aliquis habuit, nõ colligit ibi dulcedinẽ prẽmij. Merita etiã ibi mutari non poterunt. Eccles.

11. Si

11. Si ceciderit lignũ ad Austrum, aut ad Aquilonẽ, in quocunque loco ceciderit, ibi erit. Greg. 4. lib. Dialog. Qualis hinc quisque egreditur, talis in iudicio præsentatur. Et vt breuiter dicamus, vita præsens disponit de futura: vnde quum futura vita sit sine fine, eò quòd animæ sint immortales: præsens vita præparat futuræ vel miseriam sine fine, vel felicitatem sine fine.

De errore ponentium animas in charitate decedentes, nulla pœna purgatoria puniri. Et primo de errore illorum qui dicunt nullum peccatum esse veniale. CAP. XXV.

SEquitur de errore illo q̃ ponit animas eorũ qui in charitate decedũt, nulla pœna purgatoria in futuro puniendas. ¶ Qui error habet tres errores sibi annexos. Primus est, q̃ nullũ peccatũ est veniale. Secũdus est, q̃ quãdo dimittitur culpa, dimittitur & pœna: quòd si decedat, nulla pœna purgatoria punietur. Tertius, quòd suffragia ecclesiæ nõ prosint mortuis. ¶ Circa primũ errorem notandum est, quòd qui sunt illius erroris, nõ sentiũt de Domino in bonitate, cùm credãt eũ pro quacunque offensa seruis suis irasci ad mortẽ. Dicũt enim omne peccatũ esse mortale. Et est error iste improbabilissimus. Non enim est verisimile, quòd pater misericordiarũ pro quacũque offensa filios suos exhæredet. ¶ Itẽ verisimile est quòd sicut habet gladium mortis æternæ, quo vtitur in seruos maleuolos pro magnis offensis: sic habeat virgam correctionis vel purgationis transitoriæ qua pro leuibus offensis vtatur in filios suos. Et sicuti nõ omnis infirmitas vel vulnus corporale ad mortẽ est: sic nec omnis infirmitas spiritualis mortalis est. Itẽ sicut non omnis casus corporalis est ad cõfractionem colli, ita nec omnis casus spiritualis ad mortẽ est. Prouerbiorum 24. Septies in die cadet iustus & resurget. Poëta: Qui cadit in plano, tamẽ hoc vix euenit vnquã; Sic cadit, vt tacta surgere possit humo. Non proiiciuntur vasa pretiosa omnino pro quacunque inquinatione, sed purgantur. Sic nec animæ. Et si in morte in aliqua immunditia inueniuntur: nõ tamen pro quacunque damnantur. Item si omne peccatum mortale est, cùm omne dictum, vel factum, vel cõcupitũ contra legem sit peccatum: omne factum dictum, vel concupitum contra legem Dei, erit peccatum mortale: ergo ieiunare vel eleemosynam dare propter inanem gloriam, erit mortale peccatum. Et breuiter quum aliquid fiet, de quo lex Dei dicit ne fiat, erit mortale peccatum: quod si verum est, nullus erit sine mortali peccato. Item quum opus virtutis sit immediatè opus vitij seu peccatũ erit, quod erit in superfluis

te vel diminutione: si verò omne tale opus est mortale peccatũ, ergo quicũq; in cibo excedet & potu, mortaliter peccabit. Item quum malũ sit priuatio modi, vel spei, vel ordinis, omne opus quod erit priuatũ modo seu mensura debita, erit mortale peccatum: peccatũ enim & mortale peccatũ conuertibilia sunt, secundũ hunc errorẽ. Ergo quicunq; nimis amat filios suos, mortaliter peccat. Itẽ cùm dicere alicui conuitiũ subitò ante perfectam deliberationẽ rationis malũ sit: sic erit similiter mortale peccatũ. Et idẽ erit in aliis operibus prohibitis, quòd ante perfectam rationis deliberationẽ mortalia peccata erunt. Et secũdum hoc nullus est in præsenti vita qui vniuersaliter caueat à mortali peccato. Præterea in multis locis loquitur Sacra scriptura de peccato, quæ non possunt intelligi de illo mortali. Et exẽpli causa de paucis tangemus. Legitur Prou. 10. In multiloquio non deerit peccatũ. nõ potest hoc intelligi de mortali peccato: quia multoties est multiloquiũ sine mortali. Item Eccl. 11. Si dies fueris, nõ eris immunis à delicto. Et Matt. 12. de omni verbo otioso quod locuti fuerint homines, reddẽt rationẽ de eo in die iudicij: ergo omne verbũ otiosum peccatũ est; sed nõ omne verbum otiosum est mortale peccatũ: ergo aliquod peccatũ est veniale. Itẽ 1. Cor. 3. Fundamentũ aliud nemo potest ponere, præter id quod positũ est, quod est Christus Iesus. Si quis autẽ superædificat super fundamentum hoc aurũ, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnũ, stipulam: vniuscuiusque opus manifestum erit: dies enim Dñi declarabit, quia in igne reuelabitur. Ligna, fœnum, stipula, venialia grossiora vel leuiora intelligũtur: sicut patet ex his quæ sequuntur. Vniuscuiusq; opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauerit, mercẽ accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentũ patietur: ipse autẽ saluus erit, sic tamẽ quasi per ignẽ. Itẽ legitur 1. Ioan. 1. Si dixerimus quoniã peccatũ nõ habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. De mortali peccato nõ videtur hoc posse intelligi, cùm illud nõ sit in amicis Dei. Itẽ eiusdẽ 5. distinguit Ioines peccatũ ad mortẽ, & peccatũ non ad mortẽ. Est ergo aliquod peccatũ mortale, & aliquod quod nõ est mortale. Item in Psal. Omnis homo mendax. quod mendaciũ mortale intelligi non potest. Et Eccl. 7. De negligentia tua purga te cum paucis.

De errore pœnitentium, quòd quando dimittitur culpa, dimittitur & pœna, propter quod non oportet purgari. CAP. XXVI.

Circa secundum errorẽ notandum quòd error iste valde periculosus est, quum occasionẽ det peccatoribus ad Deum

tardius cõuertendi. Facit enim paris cõditionis quantũ ad impunitatẽ eos qui conuertuntur in fine vitæ suæ, & eos qui conuertuntur in iuuentute: nulla enim pœna secundum eos vtrique post mortẽ puniẽtur. Error iste valde est improbabilis. Si enim sacramentum pœnitentiæ delet vniuersaliter culpã & pœnam, sicut sacramentum baptismi: sic sacramentum baptismi nõ iteratur, ne facilitas veniæ homines faciliores faciat ad peccandum: sic sacramentũ pœnitentiæ nõ debet iterari. Item ad quid monet Euangelium ad faciendum dignum fructum pœnitentiæ, Matt. 3. si quum aliquis pœnitet, vniuersaliter dimittitur ei pœna sicut & culpa? Pœnitentia dum aliquis est in mortali, non est meritoria: postquam mortale dimissum est, non videtur esse necessaria, quantum ad solutionem à pœna: quum iam ille qui peccauerat, secundum eos, nullius pœnæ sit debitor: quare ergo tantum scriptura sacra monet ad pœnitentiam? Item quæ causa est, quòd his qui magis peccauerunt, maior pœnitentia iniungatur, si tota culpa cum tota pœna dimissa est? Itẽ constat quòd antiqui patres multa pœna puniti sunt, & in exilio huius mũdi, & etiam post mortẽ, licet culpa mortalis esset eis dimissa. Fuerunt enim in inferno, donec Christus eduxit eos: secundum illud Osee 13. Morsus tuus ero inferne. Actu. 2. Quem Deus minus suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat illum teneri ab eo. Et Apocaly. 1. Fui mortuus, & ecce sum viuens in secula seculorũ, & habeo claues mortis & inferni. Et ad Colo. 2. Delens quod aduersus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio affigens illud cruci, expolians principatus & potestates traduxit confidenter. Et in Psal. Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem. Si illi debitores fuerunt pœnæ post dimissionem culpæ: videtur quòd non semper dimittatur tota pœna. Præterea si hoc esset, videretur euacuari iustitia Dei, & esse dedecus culpæ sine decore debitæ vindictæ. Item pœna proportionata est culpæ: sed cùm peccator nõ imponit finem culpæ suæ, debetur ei pœna infinita & acerbior secundũ quod culpa maior fuerit: ergo cùm peccator pœnitendo imponit finem culpæ, debetur ei pœna finita & transitoria, & maior vel minor secundum quod culpa maior vel minor fuerit. Præterea cùm Deus paternam potius voluerit quòd proprius filius pœnã transitoriam pro genere humano solueret, quàm quòd ipse eam remitteret, non est verisimile, quòd ita de facili pœnã peccatoribus remittat: quin saltem pœna transitoria eos puniat. Bernardus: Qui non parcit filio,

filio, nunquid parcet figmento? nunquid parcet seruo nequam? Si fortè dicatur quòd pœnitentes de peccatis in præsenti puniendi sunt in futuro: non ergo Dei misericordia magis propitia erit his qui differunt conuersionem suam vsq; in finem vitæ quàm his qui in iuuentute conuertuntur: cùm à primis pœnam non exigat, & ab aliis exigat: & sic benignior erit Deus in contemptores benignitatis suæ, quàm in alios. Rom. 2. An diuitias bonitatis eius & patientiæ & longanimitatis contemnis? ¶Falsitas huius erroris apertè apparet ex illo verbo 1. Cor. 2. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit: sic tamen quasi per ignem: ergo aliqui saluandi in futuro punientur. Præterea nónne aliquis decedere potest cum nimio amore filiorum vel præsentis vitæ inuitus moriens quem mors non videtur purgare cum eam volens nõ recipiat, qui necessariò post mortem purgabitur, & sic purgatus saluabitur? In Psal. Transiuimus per ignẽ & aquã, & induxisti nos in refrigerium.

De errore pœnitentium quòd suffragia Ecclesiæ non prosint defunctis.

CAP. XXVII.

Circa tertium errorem, qui ponit suffragia Ecclesiæ non prodesse mortuis, notandum quòd valde detestabilis est, cùm in mortuos sæuiat. Quantum enim in se est, succursum Ecclesiæ aufert mortuis qui igne purgatorio cruciantur. Ipse facit contra illud Eccles. 7. Mortuo ne prohibeas gratiam. Si peccaret qui prohiberet eleemosynam dari ei, quem crederet esse indigentem, vel etiam de quo dubitaret vtrum esset indigens: multo fortius peccant isti qui impediunt ne subueniatur eis qui igne cruciantur. Prouerb. 3. Noli prohibere benefacere cum qui potest: si vales, & ipse benefac. Falsitas huius erroris in parte apparere potest ex prædictis, cùm prius ostensum sit aliquem posse decedere cum venialibus, & cum debito pœnæ transitoriæ pro mortali: quia verisimile est quòd Ecclesia pœnam illam possit soluere pro illis qui decesserunt exemplo capitis sui, scilicet Christi, qui peccata nostra tulit super lignum. 1. Petr. 2. Gala. 6. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Item cùm ad preces sanctorum aliquibus det Deus gratiam, & remittat pœnam æternam, verisimile est quòd ad preces eorũ remittat pœnam purgatoriam. Item ad lacrymas Mariæ & Marthæ suscitauit Iesus Lazarum. Io. 11. Et ad preces Petri suscitatur Thabita à morte. Act. 9. Ergo ad orationes sanctorum remittitur pœna purgatoria mortuis. Ad idẽ facit quod legitur 2. Machab. 12. Sancta & salubris est cogitatio

pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. Et 1. Corin. 15.
mortui non resurgunt, quid facient qui baptizantur pro mor-
tuis? Si omnino nō resurgunt, vtquid baptizantur pro illis? Ba-
ptizari pro mortuis est facere opera quæ habent purgare. Et
Ioan. 5. Qui scit fratrem suum peccare peccatū nō ad mortem,
petat & dabitur ei vita peccáti peccatum nō ad mortē. Est pec-
catū ad mortē, nō pro illo dico vt roget quis. Cùm pro peccat
maximis viuentiū rogandū sit, vt Stephanus rogauit pro lap-
datoribus suis; & Christus pro crucifixoribus suis: non videtur
intelligendum esse de oratione pro viuis, quod dicit Ioan. Non
pro illo dico vt roget quis, sed pro mortuis. Pro defuncto in
mortali non est orandum vt saluentur: sed pro defunctis in ve-
niali. Vnde super illud: Est peccatum ad mortem, non pro il-
lo, &c. dicit interli. Qui in hac vita non corrigitur, post mortē
eius frustrà venia postulatur. Item Iac. vlt. Orate pro inuicē v
saluemini: multum enim valet deprecatio iusti assidua: cu
oratio effusa in terra in cælo poneretur, iuxta verbū Gregor.
eodem modo & in purgatorio operabitur. ¶ Ad idē valet quo
legitur beatum Andreā dixisse domino, cùm Deus differret
audire eum orantē pro quodam sene, qui in peccato carnis vi
ad septuagesimū annum fuerat: Domine Deus pro mortuis ob-
tinemus pietatem tuam: & nunc iste qui te nosse desiderat, c
non saluabitur? Tunc venit vox de cælo ad eum, dicens, Ob
nes Andrea pro sene. Si ad preces beati Andreæ Deus hom
inueterato in peccato dedit gratiā, verisimile est quòd ad pr
ces Ecclesiæ remittat pœnā purgatoriam. Præterea quid obs
quòd preces Ecclesiæ his qui decesserunt in charitate, non po
sunt valere, cùm Ecclesia sit in quo mereri potest? Illi autē q
in charitate decesserunt, cū sint amici Dei, in statu sunt in q
sunt digni hoc beneficio: Habent enim Dei gratiam, & ea
gloriā expectant. Adhærendo etiam corpori Ecclesiæ tanquā
membra dum viuerent dignos se fecerunt, & quodāmodo me
ruerūt, vt tales preces eis valerent, si pro eis fierent. Cibus co
poris cōmunis est omnibus mēbris quæ sunt in corpore. Vn
cùm illi qui sunt in purgatorio, mēbra sint Ecclesiæ & mem
indigentia, merita Ecclesiæ se debent extendere ad eos. Prae
ea eodem spiritu sancto viuificantur membra illa, quo viui
cantur membra quæ adhuc sunt super terram: ergo remis
culpæ vel pœnæ, quæ donum est Spiritus sancti, debet se exte
dere ad ea. Quod innuitur à Domino Matth. 12. Qui dixerit
dominus, contra spiritum sanctū verbū, non remittetur ei ne

in hoc seculo, neq; in futuro. In qua sententia, vt ait Greg. in 4. lib. Dialog. datur intelligi quasdam culpas in hoc seculo, quasdam verò in futuro posse laxari: quod enim de vno negatur, consequenter de quibusdam conceditur. Sed tamen hoc de paruis minimisque peccatis fieri posse credendum est: sicut est assiduus otiosus sermo, immoderatus risus, vel peccatum curæ rei familiaris, quæ vix sine culpa, vel ab istis agitur qui culpam qualiter declinare debeant sciunt. Præterea hoc ipsum pertinet ad gloriam Dei, quòd ad preces sanctorum tales mortui à pœna liberentur. Deus enim glotiosus est in sanctis suis. Nec est contrarium diuinæ iustitiæ, quòd ipse impleat voluntatẽ amicorum suorum, qui voluntatem ipsius pro posse suo implent, Idem enim velle idémque nolle, ea demum vera amicitia est, vt ait Sapiens 1. Ioan. 3. Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, quod quicquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus, & ea quæ sunt placita coram eo facimus.

De causis errorum, quæ sunt octo ad præsens. CAP. XXVIII.

DEstructis erroribus qui catholicę fidei aduersantur, tãgendum est de causis errorum. De quibus octo assignare sufficiat. ¶ Prima est ignorãtia capacitatis intellectus humani. Quidam enim nõ attendentes limitatum esse intellectũ humanum, credunt eum capacem esse omniũ & ideo credunt illud nõ esse quod ab eo nõ capitur. Sicut si aliquis crederet circulũ solis omnia cõtinere, ipse crederet illa nõ esse quæ infra circulum illum non cõtinentur. Similis error est illis qui credunt nõ posse esse scientiã de magnitudine solis, & lunæ, & stellarum, quia ipsi nõ habent eam. ¶ Secunda est auersio intellectus à credendis, & ab his quæ possunt hominem inducere ad credendum, & conuersio ad errores. Quidam enim sic amant errores suos, vt contraria eis non velint cogitare, vel audire. Prouerb. 18. Non recipit stultus verba prudentiæ, nisi ea dixeris quæ versantur in corde eius. Non est datum homini videre post tergum suum, nec videre sine intuitu: sic nec intelligere ea à quibus intellectus se auertit. Nolunt audire qui sunt in erroribus aliquid de miraculis nec sacra eloquia, nec rationes doctorum quibus possent ad veram fidem induci; ideo non est mirum, si remanent in erroribus suis. ¶ Tertia est rerum subtilitas, & intellectus grossities. Qui turbidum habet visum, pilum qui ab aliis videtur non videt, sed non ideo contendere debet eum ibi non esse: non videt visus humanus, quicquid videt aquilinus. ¶ Quarta

est distantia à credendis: quidam enim commorantur in sensibilibus qui longè sunt à credendis, quæ sunt inuisibilia, nō appropinquantes ad illa, nec studio, nec exercitatione: ideo non est mirum, si illa nō vident. Ipsi sensum volunt habere ducē ad credenda, qui cæcus est quantū ad ea: vnde sic disputant de spiritualibus, sicut cæcū de coloribus. Bern. super Cant. Quomodo lux incassum circunfundit oculos clausos vel cæcos: sic animalis homo nō percipit ea quæ sunt spiritus Dei. Augu. Deus lux est non corporum, sed mentium: hanc lucem qui non videt, est quasi cæcus in sole. ¶ Quinta est negligentia quærendi Dei adiutorium ad ea credenda. Fides non est naturalis, imo est ex electione diuinæ bonitatis, & donum gratuitum. Si esset naturalis, eadem esset apud omnes: nec esset tanta dissentio de ipsa quanta est: ideo à Deo petenda est. Marc. 9. Credo Domine: adiuua incredulitatem meam. Eph. 2. Gratia estis saluati per fidē & hoc non ex vobis. Dei enim donum est. Et 1. Jo. 5. Dedit nobis sensum vt cognoscamus verū Deum. Sicut sol non videtur nisi ex lumine suo: sic sol intelligentiæ non videtur nisi ex lumine suo, scilicet ex luce gratiæ quam infundit. Sed aliqui sunt vt vespertiliones solem non videntes de nocte, quando volant, quia tunc sol non lucet super terram: de die verò eum non vident, quia tunc dormiunt: Sic isti solem intelligentiæ ideo non vident, quia in nocte sunt, cùm ipse eis non luceat, lucem gratiæ infundendo: non tamen propter hoc affirmare debent eum non esse. ¶ Sexta est obstaculum peccati. Quidam enim immundiria operum suorū quasi obiectum manuū lumen solis intelligentiæ à se repelluntur. Io. 24. Ipsi rebelles fuerūt lumini. ¶ Septima est superbia, quæ est velut inflatio faciei interioris. Aug. 7. libro Confess. Timore meo separabar à te, & nimis inflata facies claudebat oculos meos. Bernardus super Cant. Super oculo veritas non videtur, syncero patet. Et super illud Hier. 49. Arrogantia tua & superbia cordis tui decepit te, dicit glo. Omnis hæreticus arrogans: quia superbia facit hæreticum, non ignorantia. Augu. Superbia meretur illud Habac. 2. Quomodo vinum potantem decipit, sic erit superbus. Vnde Greg. de superbis: Tanto, inquit, à Dei luce longè sunt, quanto apud se humiles nō sunt. ¶ Octaua est affectio inordinata intellectum trahens ad contraria fidei: vt timor inordinatus, vel amor, vel odium. Affectio inordinata est velut lippitudo respectu oculi interioris. Aug. Si quis alteri digito solem ostenderit, & videre non potuerit, culpet potius oculi lippitudinem quàm digi-

ostensionem. Hanc lippitudinem purgari oportet. Augustus. Purgandus est animus, vt prospicere illā lucem valeat. Timor multos retraxit ne crederent in Christum. Qui enim credebant in Christo, despiciebātur ab aliis, & extra synagogam fiebāt: ideò qui gloriam amabant, & contemptū istum timebant, nolebant ad Christum cōuerti. Io. 5. Quomodo credere potestis qui gloriam ab inuicem recipitis, & gloriam quæ à solo Deo est, non quæritis? Amor etiam diuitiarum & timor amittendi locum & gentem, Iudæos impediuit ne in Christum crederent. Amor diuitiarum oculus est auarorum, & amor diuitiarum est oculus voluptuosorum. Zachar. 5. dicitur de impietate: Hic est oculus eorum in vniuersa terra. Prouerbiorum 21. Lucerna impiorum peccatum. Ideo auaro videtur aliquid licitum quod aliis non videtur: quia auaritia est lucerna ei, secundum eam enim iudicat. Et luxurioso videtur illa quā nimis amat pulchra, cùm sit deformis: quia amor facit eum errare in iudicio illo. Odium etiam intellectum multorum à fide auertit. Multi Valdenses odientes prælationem clericorum dicunt Deo obediendum esse, & non homini. Aliqui etiā ex eis dicunt solis prælatis bonis esse obediendum. Dicunt etiam ordinem non esse necessarium ad hoc quòd aliquis liget vel soluat. Et quòd nō sit necesse vt aliquis cōfiteatur peccata sua sacerdoti. Et quòd relaxationes quas episcopi consueuerunt facere, non valent. Nec suffragia Ecclesiæ prosint mortuis. Item timētes errores suos per iuramenta propalari: dicunt in nullo casu esse iurandum. Item timentes se occidi: dicunt in nullo casu esse hominem occidendum. Sic transierunt hæretici in affectum cordis.

De diuersitatibus fidei, quæ enumerantur. CAP. XXIX.

VLtimo in tractatu de Fide descendendū est ad diuersitates fidei, & specialiter ad has diuersitates descēdemus, quę sunt fides viua, & fides mortua: fides ficta & fides non ficta siue probata: fides magna, & fides modica: fides explicita, & fides implicita.

De Fide viua & Fide mortua.

Fides viua est quę potēs est elicere debitas operationes, quę scilicet p charitatē opatur. Gala. 5. Fides verò mortua est, quę impotēs est ad debitas operationes. Iaco. 2. Si fides nō hābeat opā, mortua est in semetipsa. Fides viua videtur differre à mortua: sicut flammę lux in candela viua differt à lumine quod remanet post extinctionem candelę, quod præ sui paruitate insufficiens est ad regendos gressus, & ad ostendendum laqueos vel foueas, & ad discernendum quid pulchrum, quid

deforme. Item fides viua videtur se habere ad mortuam, sicut lumẽ diei ad lumẽ noctis: vel sicut lumen radij viui solaris calorem habẽtis, ad lumẽ quod est in vmbra tenebrosum & sine calore. Item fides viua nõ solũ tenebras ignorãtiæ expellit: sed etiam tẽpore excutit. Fides verò mortua est sicut animal mortuum: nec se ad aliud potens mouere motu qui sit perfectus, vt est gressus: licet in eadauere tremor vel palpiratio quãdoq; remaneat. Itẽ sicut carboni viuo musca timet insidere: sic tẽtator fugit eum qui est fidei viuæ non habẽs fiduciã q; ei possit prætalere 1. Pe. 5. It. Cui resistite fortes in fide. Et Iacob. 4. Resistite diabolo, & fugiet à vobis. Fides mortua minus potens videtur esse quã dubitatio. Si quis enim dubitet de aliquo cibo vel potu vtrum sit venenatus: sola dubitatio cohibebit eum, ne cibũ vel potum illũ sumat. Fides autem mortua nõ cohibet homines à prohibitis delectationibus, quæ ad modũ venenũ mortẽ animæ inferunt. Itẽ fides mortua, fides dæmonis esse videtur, nõ hominis. Vnde super illud ad Titũ 1. Confitentur se nosse deũ, factis autẽ negant. dicit gl. Aug. Nolite tanquã de fide securi esse. Adiungite fidei rectæ vitã rectã, vt Christum confiteamini verbis vera dicendo, & factis bene viuẽdo. Nam si cõfitemini verbis, & non factis: fides talium propriè fides est dæmoniorum. ¶ Item Aug. Cum dilectione fides Christiani, sine dilectione fides dæmonis: imò fides Christianorũ, qui Deum nõ timẽt, inferior videtur esse fide Dæmonum. Illi enim Deum timent. Iacob. 2. Tu credis q; vnus est Deus, benefacis. & dæmones credunt, & contremiscũt. Aug. Vtinam quomodo dęmones iudicẽ, sic homines agnoscerent saluatorẽ. Ecce dęmones viderunt, & tremuerunt: homines viderũt, & occiderũt. Fides mortua facit ad augmẽtũ culpę & pœnę. Ad augmẽtũ culpę quia cũ sit cognitio, aggrauat culpã: sicut ignorãtia attenuat. Augmẽtata autẽ culpa, augmẽtatur & pœna. Ber. Ad cumulũ dãnationis videtur nobis relicta fides futuræ promissionis. Fides mortua in malo Christiano videtur se habere, sicut obligatio religionis in apostata monacho, qui deterioris cõditionis videtur esse, quàm si nũquam fuisset monachus. Et sicut natura bona in angelo malo. Honorabile est valde esse angelũ bonum, ignominiosissimũ vero est angelum esse malum. Sic valde ignominiosum est esse malũ Christianũ licet sit valde honorabile esse Christianum bonum. Fides mortua ficus est maledicta, fructus non habens. Matth. 21. Fides verò viua arbor est florens per firmum propositũ seruiendi Deo & folia debita habens, scilicet fermonem qui sit ad ædificationem

bem fidei,& det gratiam audientibus loquendo: & fructū debitum bonorum operū proferens.2.Cor.13. Si estis ex fide, ipsi vos probate per opera.Fides mortua est velut cadauer exanime Deo oblatum.Iac.2.Sicut corpus sine spiritu mortuum est:ita & fides sine operibus mortua est. Ber.super Cant. Quid fides, quæ nō operatur ex dilectione,nisi cadauer exanime? Bene honoras Deū munere fœtido:bene placas Deum tuæ fidei interfector. Fides mortua signum est proditionis. In iudicio enim fides illa ostendet eū in quo fuit fuisse Christianū.Ex alia parte opera mala ostendent eum fuisse Christi inimicū. Fides illa ostendet,ꝙ fidelitatem Christo debuit:opera verò mala,ꝙ fidē ei non exhibuit, & per consequens proditor fuit. Christianus malus habens fidem mortuam, secum habet literas suæ dānationis. Per fidem enim scriptum est in corde eius, ꝙ qui talia peccata agunt,regnum Dei non possidebunt.In libro verò conscientiæ suæ inuenietur scriptū scriptura facta propria manu, ꝙ ipse talia fecerit.Quædam enim notæ ex malis operibus relinquuntur in corde hominis.Vnde Gl.Origen. super illud Ro.2. Cogitationum accusantiū aut defendentium.Sciendum,inquit, quòd in illa die cogitationes accusabūt animas,vel defendent. Non vtique cogitationes quæ tunc erunt: sed istæ quæ nunc sunt in nobis:quarum notæ quædam & signacula relinquentur in corde nostro velut in cera. Quæ in occulto cordis posita in illa die reuelari dicuntur.

De Fide ficta, & non ficta.

Fides ficta,est fides fragilis:scilicet fides eorum,qui ad tēpus credunt,& in tempore tentationis recedunt:Matth.13. De fide non ficta legitur 1.Tim.1.Finis præcepti, est charitas de corde puro,& conscientia bona,& fide non ficta.

De Fide magna,& Fide modica.

Sequitur de magnitudine & paucitate fidei.Ad magnitudinē verò fidei quinque videntur pertinere.Primò,vt homo de Deo magna sentiat,vt centurio,Matt.8.qui credebat Christum solo verbo posse sanare seruū suū,& se indignū esse vt Christ⁹ intraret sub rectū ipsius. Vnde dictū est de eo à Domino:Nō inueni tantā fidē in Israël:Secūdò,vt homo bona trāsitoria intuitu bonorū æternorū contēnat.Heb.11.Fide Moyses grādis factus negauit se esse filiū filię Pharaonis:magis eligens affligi cū populo Dei,quàm tēporalis peccati haberi iucunditatē:maiores diuitias æstimās thesauro Ægyptiorū improperiū Christi:aspiciebat enim in remunerationē.Tertio,vt homo in aduersis de Deo

cõfidat.Mat.14. Modicæ fidei,quare dubitasti?Eiusdẽ 16. Quid cogitatis inter vos modicæ fidei?Quarto,vt homo ad lõgã credentiã bona sua Deo tradat.Magni enim principes longã credentiam requirunt.Esaię 25.Qui crediderit,nõ festinet.Et Pro 20.Hæreditas ad quã festinatur in principio,in nouissimo benedictione carebit.Et eccl.20.Hodie fœneratur quis, & crastẽ petit,& odibilis est homo huiusmodi.Quinto,in hoc vt cũ homo aliquid petit à Deo,& non statim accipit, nõ propter hoc proposito desinat.Mat.15.Dictũ est mulieri orationi instanti:O mulier magna est fides tua;fiat tibi sicut vis.Ad impetrandum multum valet fidei magnitudo.Aug.super Ioannem : Quantuis vas fidei attulerit quis ad fontem, tantum implet. Et Ber. super Canti.Magna siquidem fides magna meretur.

De Fide explicita, & Fide implicita.

Consequenter dicendum est de illa diuersitate fidei, quæ est fides explicita & implicita. De qua breuiter notandum, quòd prælati debent habere fidem explicitam de omnibus credẽdis. Ad eos enim pertinet illud 1.Pet.3.Paratis semper ad satisfactionẽ omni poscẽti vos rationẽ de ea quæ in vobis est fide & spe. Simplices verò debẽt habere fidẽ explicitã de aliqb⁹ articulis & de omnibus implicitam : vt scilicet credãt verum esse omne quod credit ecclesia,ita ꝙ in nullo ei cõtradicãt in particulari.

De quibusdam quæ faciunt fidem cõmendabilem. CAP. XXI.

IN summa notandũ est,ꝙ sex sunt quę faciunt ad hoc ꝙ fides sit cõmendabilis.Primũ est,simplicitas.In his enim quę fides sunt qui ambulat simpliciter,ambulat cõfidenter.Pro.10.Ama Auferãtur argumẽta vbi fides quęritur:nõ enim recipienda sunt argumẽta fidei cõtraria.In his quę fidei sunt,peccatorib⁹ creditur nõ dialecticis:iuxta verbũ eiusdẽ Amb.Ber.in li.de Cõfessione:Intellect⁹,inqt,si figuata fidei tẽtet irrũpe,reputatur effector,scrutator maiestatis.Ad fidei simplicitatẽ monemur Ecc 20.Si altare lapideũ feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidib⁹:si.n.leuaueris cultrũ tuũ sup eo,polluetur. Acumẽ ingenij ꝙ p cultrũ intelligitur, super altare fidei leuandũ nõ est vt ingeniũ nostrũ in his quę fidei sũt,authoritati sacræ scripturę præferam⁹.Secũdũ est viuacitas. Tertiũ magnitudo:dẽ quibus dictũ est prius.Quartũ,est feruor.Matt.17.Si habueritis fidẽ sicut granũ sinapis,dicetis mõti huic,Trãsi hinc,& transibit,& nihil impossibile erit vobis.Gl. Fidẽ perfectã grano sinapis cõparat quæ sit in facie humilis,& in pectore feruens, vilis videntibus nec vllarum virium apparens,sed præsũris trita quòd intus

bet ostẽdit. Quintũ est integritas, vt omnes Articuli credãtur ex plicitè, vel implicitè, de quibus habitũ est prius. Sextũ est stabilitas, ꝙ nõ facile relinquat fidem suã. Tob. 1. Vitam illã expectamus, quã Deꝰ daturus est his qui fidẽ suã nũquã mutãt ab illo. Vnde valde reprehẽsibiles sunt illi qui videntes aliquẽ hæreticũ vel magnæ abstinẽtiæ, vel libenter dantẽ eleemosynas, credunt propter hoc eum esse sanæ fidei, & dimittũt fidem suam in qua tãdiu vixerũt, & quam parentes eorum tenuerũt pro fide illius, non acquiescentes consilio Salomonis. Prou. 1. Audi, inquit, fili mi disciplinam patris tui: & ne dimittas legem matris tuę. Qui illo modo decipiuntur, non attẽdunt quod nihil prohibet eum qui habet manum sanam & os sanum, habere oculum infirmũ. Sic nihil prohibet illũ qui abstinens est, & qui libẽter dat eleemosynas, habere oculum fidei corruptum. Sicut qui iam est in possessione rei, non de facili dimittit eam sibi auferri: sic nõ debet homo de facili relinquere fidem in qua nutritus est. In tali casu qui citò credit, leuis est corde. Eccles. 19. Non debet homo moueri, si aliquos hæreticos videat vel abstinentes, vel misericordes: cũ multo plures inueniuntur tales qui sunt fidei catholicæ, vel si aliqui qui sunt fidei catholicæ, inuenjãtur mali. Multi enim magnæ malitiæ sunt inter hæreticos: sed occultãt eam qualiter possunt: nec mirum, cùm etiam seipsos occultent.

SECVNDAE partis principalis de tribus virtutibus Theologicis, Tractatus III. De Spe.

De ordine dicendorum in isto tractatu. Et de præscriptionibus Spei. CAP. I.

POst tractatum Fidei, agendũ est de Spe, hoc modo. Primò, describitur Spei. ponentur. Secundò, commẽdationi eius insistetur. Tertiò, tangetur de his quibus spes aduuatur. Quartò, de his quæ spei aduersantur. Quintò, de rebus sperãdis. Sextò, ad diuersitates spei descẽdimus. ¶ Spes sic describitur tertio libro Sẽtẽtiarũ, à Magistro: Spes, inquit, est certa expectatio futuræ beatitudinis, veniẽs ex Dei gratia, & ex meritis præcedentibus. ¶ Prima pars huius descriptionis haberi potest ex glosa Haymonis super illud Ro. 5. Probatio verò, spẽ. Spes, inquit, est certa expectatio gloriæ futuræ. ¶ Et notandũ quòd spes quãdoque sumitur pro re quam speramus: vt ad Tit. 2. Expectantes beatã spem. Quandoque verò pro certitudine gloriæ futuræ. vt Ro. 5. Probatio verò spem. ꝙ prima, Certitudinem gloriæ futuræ. Quandoque pro virtu-

te:

te:vt 1.Cor.13.Nunc manēt fides,ſpes, charitas. Quādoque p
motu virtutis & ita deſcribitur hīc. Item notādum quòd ſi
duo ſunt,vbi eſt expectatio corporalis.Intēdit enim animus
aliquid abſens vt fiat preſens:vnde expectās dicitur quaſi em
rem poſitus ſpectans. Eſt etiam ibi permanētia in loco quan
ad corpus.Sic duo ſunt vbi eſt expectatio ſpei.Eſt enim intē
animi ad futuram beatitudinem:quam intētionem Aug. in l
de Ciuit.Dei,vocat aſpectum,oſtendens aſpectū talem ad ſpe
pertinere. Prius eſt,inquit,ſanos oculos habere,qđ fit per fi
deinde aſpicere,quod fit per ſpem. Item eſt ibi permanentia
loco ſpirituali qui Deus eſt.De qua permanentia legitur Ioa
Manete in me,& ego in vobis. Et Io.4. Qui manet in charita
te,in Deo manet,& Deus in eo.Qui à Deo per peccatū recedi
nō habet expectationē quæ ad ſpem requiritur. ¶Itē notandū
quòd eſt certitudo cognitiouis quæ opponitur dubitationi:&
hæc pertinet ad fidem. Et eſt certitudō fiduciæ quæ opponi
titubationi,vel deſperationi:& hæc pertinet ad ſpem.Et eſt ce
titudo ſecuritatis,quæ opponitur timori ſeparationis:& hæ
erit in patria. ¶Item notandū quòd cū motus ſpei ſit circa ar
quæ ſupra nos ſunt:ad eliciendū motum ſpei valet cōſideratio
liberalitatis Dei, qui ſeruientes ſibi remunerat ſupra merita
prout decet ipſū. Et hæc liberalitas Dei gratia vocatur in de
ſcriptione propoſita,cùm dicitur, Veniens ex Dei gratia.Valet
etiā ad eliciendū motū ſpei conſideratio proprij meriti, quam
Deus promiſerit ſe redditurum præmium his qui ſibi debi
modo ſeruirēt. Ipſe verò verax eſt promiſſa ſoluens.Vnde ſpes
quaſi duabus baſibus innititur:Dei liberalitati,quę ſibi ſeruie
tes remunerat vt decet eam:& Dei iuſtitiæ, quæ ſibi ſeruien
bus ſoluit quæ promiſit.Et ad hæc duo pertinēt duæ partes
vltimæ deſcriptionis propoſitæ. ¶Itē notādum quòd motū ſpe
quandoque præcedunt merita in actu,vt in eo qui in charita
eſt,& bona opera facit quibus ſperat ſe habiturū beatitudinem
Quandoque verò merita præcedunt motum ſpei, non in actu
ſed in ſola intentione, vt in illo qui eſt in peccato mortali,q
interim facit boni quicquid poteſt,vt Deus illuſtret cor ſuū a
pœnitentiam, qui ſine præſumptione ſperat habiturum beati
tudinē.Cogitat enim ſe per gratiā Dei ad hoc habiturū meri
ta,quibus beatitudo debeatur. ¶Deſcribitur etiā ſpes ab Aug
in lib de Ciuit.Dei,hoc modo. Spes, inquit, eſt qua quis adi
quod credit ſe peruēturum,præſumit. ¶Poteſt etiā ſic deſcribi
Spes eſt appetitus excellentis boni cum fiducia obtinendi.

De commendatione Spei. CAP. II.

SEquitur de his quæ pertinent ad commendationem Spei. ¶Notandum ergo quòd ad spei commendationem, Primò valere potest hoc, quòd scriptura sacra totiẽs monet ad spem. Multiplicatio enim admonitionis ostẽdit vtilitatem huius virtutis. Psal. Sperent in te qui nouerunt nomẽ tuũ. Item, Spera in Domino, & fac bonitatẽ. Itẽ, Spera in eo, & ipse faciet. Itẽ, Sperate in eo omnis congregatio populi. Item Matt. 14. Habete fiduciã. & iterum Ioan. 17. Cõfidite, ego vici mundũ. Nec solum scriptura, sed etiã natura videtur ad spem monere. Naturaliter enim qui debilis est & timet cadere, alicui rei adhæret & innititur: vt patet in puero qui quũ eleuatur ad standũ, & existimat se casurum, statim adhæret alicui rei. Sic naturalis ratio dictat animæ agnoscenti debilitatem & insufficientiã suam, quòd fortiori se adhærere debeat & inniti. Secundo hoc, quòd scriptura sacra totiens beatos asserit sperantes in Domino. Psalm. Beati omnes qui confidũt in eo. Itẽ: Beatus vir qui sperat in eo. Item: Beatus vir cuius est nomẽ Domini spes eius. Pro. 16. Qui sperat in Domino, beatus est. Esa. 30. Beati omnes qui expectant eum, Verè beati qui sperant in domino: optata enim eis succedunt. Tertio hoc, quòd spes omnipotẽti innititur. Esa. 50. Quis ambulauit in tenebris, in tenebris inquam aduersitatis, & non est lumẽ ei: fulgur scilicet prosperitatis, speret in nomine domini, & innitatur super Deum suum, quia spes omnipotẽti innititur: ideo firma est, & non timet ruinam. Dauid: Qui confidunt in domino, sicut mõs Sion. Spes est quæ dicit, Dominus firmamẽtũ meũ: Spes proiicit se in Deũ: ipse verò non est ita crudelis, vt se subtrahat, & sperãrem in se cadere permittat iuxta verbum August. Quare Deus totiens nos ad innitẽdum sibi moneret, si supportare nos nollet? Nõ est illusor Deus, vt se ad supportandum nos offerat, & nobis innitẽtibus ei, in ruinã nostrã se subtrahat. Ro. 5. Spes autẽ nõ confundit. gl. Aug. Confunditur, qui quod sperabat nõ inuenit: sicut cõtingit illi qui sperat in homine. Hæc autẽ spes non confundit quæ est in Deo, qui nec fallit, nec fallere potest. In Psa. In te sperauerũt, & nõ sunt cõfusi. Itẽ: Deus meus in te cõfido, nõ erubescã. Itẽ: In te domine speraui, non confundar in æternum. Eccles. 2. Nullus sperauit in eo, & cõfusus est. Vanitatis est, nõ præstare fulcimẽtum innitenti: sed veritatis est, nõ negare fulcimentũ innitenti. Vnde quum Deus Veritas sit, innitẽti sibi se nõ subtrahit. ¶Quarto, quòd spes est velut arbor sita in optimo loco: adhæret enim diuinæ bonita-

ti. Vnde abundanter sentit effectū eius Thre.3.Bonus est.De
sperantibus in eum. Spes est iuxta fontē diuinæ misericordiæ
Ideo misericordiæ diuinæ beneficia non cessant influere ei.De
uid: Ego in misericordia tua speraui. Itē:Sperātem in domi
misericordia circundabit. Itē fiat misericordia tua domine
per nos quēadmodū sperauimus in te.Itē: Oculi domini sup
metuētes eū,& in eis qui sperāt super misericordia eius.Et
rum: Ego sicut oliua fructifera speraui in misericordia Dei
æternū.Spes arbor benedicta est,fructus vberes habēs,quū a
sericordia Dei abūdāter irrigetur.Ierem.17.Benedictus vir
eōfidit in domino.Et subditur:Erit quasi lignū quod trāspla
tur super aquas,quod ad humorē mittit radices suā,& nō tim
bit cū venerit æstus.Psal.Erit tanquā lignū ꝙ plantatū est sec
decursꝰ aquarū. ¶Quinto cōmēdabilis est spes à multiplici
effectu.Effectus vnusipsiꝰ est securitas. Dauid:In Deo spera
non timebo quid faciat mihi homo.Meritò securus est spe
in domino,protector enim est dominus omniū sperantiū in
Dauid:Dominꝰ protector vitæ meę,à quo trepidabo?Deus
rāti in se pro muro est vndique.Dauid:Deus in circuitu po
sui,Deꝰ est ei turris fortissima.Prou.18.Turris fortissima no
domini,ad ipsum confugiet iustus,& exaltabitur.Nomē dom
ni filius Dei dicitur.Esa.30. Ecce nomē Domini veniet de lo
ginquo.Ipse est sperātibus in se altissimū refugiū. Ipse etiā
eis vrbs fortitudinis.Esa.26.Vrbs fortitudinis nostræ Siō:sal
tor ponetur in ea murus & antemurale.Murus est virtus di
nitatis:antemurale meritū humanitatis.Vtrūque facit ad se
ritatem nostrā. ¶Itē spes meretur intelligētiā,& Dei auxiliu
De Primo,Sap.3.Qui confidunt in illo,intelligēt veritatem.
Pro.17.dicitur de expectāte futura bona. Quocunque se ver
prudēter intelligit:agnoscit enim etiā aduersa diligētibus De
cooperari in bonum. De secundo, in Psal.In ipso sperauit co
meū,& adiutus sum. ¶Item spes liberat vel tribulationē am
uēdo:vt patet in Susanna,Dan.3.quæ flēs suspexit ad cælū.Et
enim cor eius fiduciam habēs in domino. Et in Psal.legitur
te sperauerūt patres nostri:sperauerūt,& liberasti eos.Vel lib
rat patientiam dando:qui modus liberationis melior est.Gre
Melius liberat quum patiētiam dat, Spes patiēter facit port
onus præsentis miseriæ.Gen.49.Vidit requiem ꝙ esset bona
terram quòd esset optima,& suppossuit humerum suum ad p
tandum.2.Mach.7. Pereūtes septem filios sub vnius diei tēp
conspiciens,bono animo ferebat,propter spem quam in Deu
habeb

habebat. Et Act. 28. Propter spem Israel, catena hac circundatus sum. Greg. in moral bus: Ille bene nouit in exteriorib⁹ miseriis subsistere, qui scit de spe interna semper gaudere. ¶ Item spes saluat. In Psal. Qui saluos facis sperantes in te. Prouer. 29. Qui sperat in domino, saluabitur. Roma. 9. Spe enim salui facti sumus. ¶ Item spes columna est totum spirituale ædificium sustentans: qua deficiente, totum spirituale ædificium corruit, & mēs in barathrū desperationis concidit. Hæc columna in Cain defecit, quum domino ait, Gen. 4. Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Item spes galea salutis est, caput interioris hominis, scilicet intentionē illæsam custodiēs. 1. Thess. 5. Induti galeam spem salutis. Spes etiam ancora est animam seruans, nę à procellis tentationum à Deo abrumpatur. Hebr. 6. dicit Apostolus loquens de spe: Quam sicut ancoram habemus animæ, tutam ac firmam. glo. Augu. Si videris te fluctuare in mari isto: noli abrūpi ab ancora antequā intres in portū. Fluctuat nauis in ancoris: sed non longe à terra proiicitur: nec in æternum fluctuabit, etsi ad tempus fluctuat. Item spes hominem fortem efficit. Esa. 30. In silētio & in spe erit fortitudo vestra. Et eiusdē 40. Qui sperant in domino, mutabūt fortitudinem. Fortitudinem inquam propriam, in fortitudinem diuinam. Felix cōmutatio ista, quā facit qui sperat in domino. Dū enim de viribus suis diffidit, & de adiutorio Dei confidit, quasi propria fortitudine se exuit, & Dei fortitudine se induit. Dei enim adiutorium paratum est ei, prout de ipso cōfidit. Ber. super Can. Nil omnipotentiā verbi clariorem reddit, quàm quòd omnipotētes facit omnes qui in se sperāt: denique omnia possibilia sunt credenti. Idem in sermonibus: Quatenus in bonis domini fiduciæ pedem porrexeris, eatenus possidebis. ¶ Item spes baculus est valde necessarius peregrinātibus in via præsentis vitæ. Qui huic baculo innititur, non corruit. In Psalm. Non deficient omnes qui sperāt in eo. Itē nō fatigatur, vel debilitatur. Esa. 40. dicitur de sperantibus in domino: Assument pennas vt aquilæ, current, & non laborabunt: ambulabunt, & non deficient. In Psalm. Sperās in domino non infirmabor. ¶ Item spes in possessionem regni cœlestis animam ante Christum quodammodo introducit. Vnde ad Hebr. 6. dicit Apostolus: Spem incedentem vsque ad interiora velaminis. Et super illud Psal. Spera in dominō, dicit gl. Spes est introitus fidei. Et subditur in gl. Per spem enim initiatur ad videndum illud quod creditur. ¶ Spei fit promissio illa, Esa. 58. Sustollā te super altitudinē terrę: & cibabo te hęreditate

te patris tui Iacob. ¶Cõuersatio spei in cælis est,iuxta verbu
Apostoli Phil.3.Ipsa nobis existentibus in hac vita mortali
mortalitatẽ attingit.Sap.3. Si coram hominibus torme
sunt,spes illorũ immortalitate plena est.¶Spes in æter
animam erigit:& idcirco nulla mala quæ tolerat exterius
tit. Iuxta verbum Gre.in Moralibus:Spes in præsenti tempo
quod est quædam vigilia solennitatis æternæ, non ieiunat,
quasi iuge conuiuiũ celebrat,cùm securitatem habeat, vt pr
ostensum est. Secura enim mens quasi iugẽ conuiuium.Pro
¶Spes de illis tribus quæ vidit Ezechiel scripta in lib.2.carm
ibi assumit, lamentationes relinquens dono scientiæ & pie
tis, & de dono timoris. Ipsa est cui Deus dedit in nocte can
na.Iob 35.nocte inquam præsentis aduersitatis.¶ In Psal.In
mandauit Dominus misericordiã suam,& nocte canticũ ei
Spes in hyeme pręsentis exilij habet quasi vernum tempus.
enim nos in aduersis ridere facit:iuxta verbum Augustin.
facit nos gaudere inter dolores;animus autem gaudẽs,ætat
floridam facit.Prou.17. De gaudio eius legitur Roman,12.
gaudentes.Et Matth.quinto:Gaudete & exultate:quia nom
vestra scripta sunt in cælis.Prouerbiorum decimo : Expect
iustorum lætitia.Gaudiũ verò ipsius communiter dicitur ga
dium spei,& nõdum rei:& est ex certa exspectatione glorię
promissæ. ¶ Aliud est gaudiũ quod est de præsentia bonor
de quibus dignum est gaudere.Gaudiũ spei est sicut arra æt
ni præmij,& prædoratio futuræ suauitatis. ¶ Spei concess
est intrare in hortum voluptatis,& inde afferre odores ad cu
diendam amaritudinẽ præsentis aduersitatis.Spes inter oppo
bria gloriatur. Ro.5.Gloriamur in spe glorię filiorũ Dei.Ipsa
deserto mundi deliciis affluit.Cant.vlt.Quæ est ista quę asce
dit de deserto deliciis affluens?Eccl.2. Qui timetis dominu
sperate in illum, & in oblectationẽ veniet vobis misericordi
Ipsa damna temporalium rerum non reputat.Ad Hebr.10.R
pinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis,cognosce
tes vos habere meliorem & manentem substantiã.Ipsa est q
dicit illud Psalm. Quid mihi est in cælo:& à te quid volui
per terram?Ipsa est in labore,requies:in æstu tribulationũ,re
peries:in fletu,solatium. De eius solatio legitur ad Hebr.6.
fortissimum solatium habeamus,qui confugimus ad tenẽdu
propositam spem.Dauid ; Hæc me consolata est in humilitat
mea. ¶Et notandũ,quòd non est omnino idem gaudiũ & sol
riũ.Qui enim cõsolatur, nõ ex toto à tristitia est immunis:s
qui

quasi mistura in se patitur, dū mala nunc cor eius pungūt, nunc bona vngunt. Prouer. 27. Vnguento & variis odoribus delectatur cor: & bonis amici consiliis dulcoratur. Consolatio spei est doloris, aut timoris, aut alterius affligentis affectionis repressio, vel mitigatio, spe diuini cōsilij vel auxilij, vel alterius beneficij. Spei est illud verbū Hier. 31. Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis: quia est merces operi tuo. Si merces modica laborē mercenarij tolerabilē reddit: quid facere debet seruis Dei merces æterna? Iac. 5. Agricola expectat pretiosum fructū terræ patiēter ferens. Interl. Si ille pro fructu terræ quē spe-rat, tam patienter expectat: quanto magis nos pro cælesti? Spes est gemma gratissima. Prouer. 17. Gemma gratissima expectatio præstolātis. Præstolans, id est, de longe expectans, est qui bona æterna expectat. Expectatio verò eius quæ est spes, gemma gratissima est: & propter pretiositatem, & quia spes ad modū gemmæ perlucida est, & peruia visui interiori, vt per eam videantur cælestia bona. Spes elisos & prostratos erigit. Dauid: Dominus erigit elisos. Prou. 25. Qui sperat in domino, subleuabitur. Ipsa vires reparat. Sicut enim aliquis timore succumbendi hostibus, viribus cordis destituitur, & dat se hostib° nihil rebellionis opponēs. Et mulier vidēs sanguinē suū vel alienū, statim stupefacta dicit, totum perditum est, & totū mortuū est: sic ex spe victoriæ vires homo resumit. Prou. 24. Si desperaueris in die angustiæ lapsus: imminuetur fortitudo tua. Daniel. 10. In visione tua dissolutæ sunt cōpages meæ, & nihil remansit in me virili. ad Hebræ. 2. Confortate manus dissolutas, & genua debilia roborate. Et Iosue 1. cap. dictum est, Confortare, & esto robustus. Eccle. 7. Sapientia cōfortabit sapientem, &c. Item mola est sine qua non fit vera cordis contritio. Ipsa est mola interior, quæ cor eleuat & sustinet. Timor verò mola est superior, quæ cor conterit, vt ipsum contritum & humiliatū Deus non despiciat. Spes ab inferioribus nos fulcit, ne sub pōdere tribulationū deficiamus. Timor verò à superiori nos cōprimit, ne exufflemur, aut rapiamur vento tentationis. Has duas molas contingit Dauid, dicens: Ab altitudine diei timebo: ego verò in te sperabo. Altera harum non valet sine reliqua. Glos. Grego. Super illud Deuter. 24. Non accipias loco pignoris inferiorē & superiorem molam. Superior & inferior mola, spes & timor. Spes ad alta subuehit: timor autem cor inferius premit. Vna mola sine altera inutiliter habetur. In peccatoris ergo pectore semper dominari spes & formido coniungitur; quia incassum misericordiam

sperat,si iustitiã nõ timeat:& incassum merult,qui nõ confidit. Loco ergo pignoris mola superior aut inferior nõ tollitur: qui prædicat peccatori,tãta dispẽsatione disponere prędicationẽ debet, vt non relicta spe timorẽ subtrahat:nec subtracta spe timorem relinquat. ¶Item spes hostes nostros cõfundit.Iob. Confusi sunt,quia speraui. ¶Sextò cõmendabilis est spes à periculo sui contrarij,scilicet desperationis.2.Reg.2.An ignoras quã periculosa sit desperatio? ¶Desperatio periculum est à quo non quæritur exitus.Pro.18. Impius quum in profundum vitiorum venerit,contemnit,id est,ex toto se negligit.Sicut spes facit naufragus in mediis brachia iacet aquis:sic desperatio facit homo in nullo se iuuet.Desperans dicit malum verbum,& pugnę totaliter credit:vt pugil victus desperãs infelix est.Sicut ille qui sperat in domino,beatus est. Eccles.14. Felix qui non habuit animi sui tristitiã,& nõ excidit à spe sua.Desperãs est stolut arbor radicitus euulsa. Iob 19. Quasi auulsæ arbori abstulit spem meã. Desperatio abyssus est,à qua vix,vel nunquã est reditus.In Psal. Descendunt vsq; ad abyssos.Nulla plaga videtur esse magis desperabilis plaga desperationis.Ier.15.Factus est dolor meus perpetuus,& plaga mea desperabilis.Cũ cætera peccata sint inflexiones cordis ad malũ, peccatũ desperationis fractura cordis est.Ier.30.Insanabilis fractura tua,pessima plaga tua.

De quatuor speciebus considerationum quibus spes adiuuari potest : quarum prima est in Deum : secunda circa quæ pro Deo agimus : tertia circa beneficia Dei : quarta circa suffragia Sanctorum. CAP. III.

SEquitur de his quibus spes adiuuatur:& assimilabimus quatuor species meditationum quibus spes potest adiuuari. Prima species est directè in Deum.Secunda est circa ea quæ pro Deo agimus vel sustinemus.Tertia,circa beneficia Dei generalia vel specialia , corporalia , vel spiritualia. Quarta est, circa suffragia Sanctorum.

¶*Quòd ex septem considerationibus in Deum spes adiuuatur.* Spem

Primam possumus subdiuidere in septem species. Quarum primã est in Deum inquantũ creator est. Naturaliter amat artifex opus suũ,adeò vt vix possit audire quòd ei detrahatur. Vnde verisimile est quòd creator amet opera sua,& specialiter hominem, quem ad imaginẽ & similitudinem suam creauit.Sapiens.1 Sap.11.Diligis omnia quæ sunt,& nihil odisti eorum quæ fecisti : nec enim odiens aliquid constituisti,aut fecisti. Spem igitur ergo debet homo de eo qui dedit ei, vt sit,& paratus sit

ei, vt bene sit. ¶Secunda est in Deum, inquantum dominus est. Naturaliter amant homines ea quæ sua sunt, & conseruant ea: & si ea perdiderint, gaudent cum ea recuperant. Vnde verisimile est quòd Deus velit conseruare illos qui boni sunt: & peccatores quos perdidit, velit recuperare. Ad quod pertinent parabolæ de recuperatione ouis perditæ & drachmæ perditæ. Luc. 15. vbi dicitur: Ita dico vobis, gaudium erit in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonagintanouem iustis qui non indigent pœnitentia. Et Sap. 11. dicitur: Parcis omnibus, quoniam tua sunt. Et Ezec. 18. Ecce omnes animæ meæ sunt. Et quibusdam interpositis subditur: Nunquid voluntatis meæ est, dicit dominus, mors impij, & non vt conuertatur à viis suis, & viuat? Inter homines eandem fidem quam debet seruus domino, debet & dominus seruo. Sicut infidelis est seruus, si nõ subueniat domino, cum subuenire debet: sic infidelis est dominus, si non subueniat seruo, cum inimici domini impugnãt eũ, & non sufficit eis resistere. Ideo certissime sperare debet, qui ab hoste inuisibili impugnatur, si tẽtatio supra vires eius est, quòd Deus ei in succursum veniat, nisi per culpam eius hoc steterit: vel quia ipse negligẽs mittendo ei nũtium orationis fuerit, vel infideliter vltro se rediderit. 1. Cor. 10. Fidelis est Deus qui non patietur vos tẽtari supra id quod potestis: sed faciet etiã cũ tẽtatione prouẽtum, vt possitis sustinere. Legitur de beato Martino, quòd quum inter Alpes incidisset in latrones, & vnus latronum eum ferire vellet: alius ictum feriẽtis cõtinuit. Et cum postea latrones quærerẽt ab eo an timuisset, dixit se nunquã magis securum fuisse: quia sciebat misericordẽ Deum maximè in tẽtationibus affuturũ. Bern. Cùm sentio te iratum, tunc spero te propitiũ: quia cũ iratus fueris: misericordiæ recordaberis. ¶ Tertia consideratio est cõsideratio bonitatis diuinæ: cui cum summa sit, summè placet bonitas, summè displicet malitia. Vnde verisimile est quòd parata sit iuuare eos qui volunt malitiam detestere, & bonitati adhærere. Sapien. 14. Odio sunt Deo impius, & impietas eius. Et Eccles. 12. Altissimus odio habet peccatores, Et Prouerbi. 12. Qui bonus est, hauriet sibi gratiam à Domino. ¶ Quarta est cõsideratio misericordiæ diuinæ. Deus enim cùm sit summè misericors, nõ minus vult miseros à miseria liberare, quàm ipsi liberari. Augu. loquẽs de illo verbo, Petite & accipietis: Nõ tantũ, inquit, hortaretur vt peteremus, nisi dare vellet. Erubescit humana pigritia, plꝰ vult ille dare, quàm nos accipere: plus vult ille misereri, quàm nos à miseria liberari. Mi-

sericordia Dei quandoq; peccatori offert etiam quod peccat
petere non audet: vt ostendit Augu. in latrone qui domino a
Memento mei quum veneris in regnū tuum. Luc. 23. Confid
rabat, inquit, facinora sua: & pro magno habebat, si vt ei in
sparceretur. Deus aūte cōtinuo inquit: Hodie mecū eris in pa
diso. misericordia obtulit, quod miseria distulit. Aug. in li. C
Domine vna est spes, vna fiducia, vna firma promissio mise
cordia tua! Dauid: Domine in misericordia tua speraui. Ite
Melior est misericordia tua super vitas. Bernard. super Cā
Meam meritum, miseratio domini: nō plane sum meritis in
quando vlle miserator affuerit. ¶ Tres alias species consid
tionis in Deum innuit Bern. in sermone illo: Misericordias
iam in eternum cantabo. Tria, inquit, cōsidero, in quibus
spes mea consistit. Charitate adoptionis, veritate promissio
potestatem redditionis. Idem: Scio cui credidi, & certus su
quia in charitate nimia adoptauit me, quia verax est in prom
sione, quia potens in exhibitione. Hic est funiculus tripler
difficile rumpitur, quē nobis à patria nostra in hunc carce
demissum firmiter obsecro teneamus, vt ipse nos subleuet,
trahat & perducat vsq; ad conspectum gloriæ magni Dei.
charitate adoptionis legitur 1. Ioan. 3. Videte qualē charita
dedit nobis Deus pater, vt filij Dei nominemur, & simus. M
tū debet mouere homines ad hoc q; de Deo sperent, hoc q
Deus pater eorū est. Bern. loquens de Dominica oratione:
hi, inquit, dictatur oratio, cuius principiū dulce nomine pa
nō si quentium petitionū obtinēdarum præstat fiduciā. Er
Matt. 6. super hoc nomē, Pater: In hoc, inquit, datur fiducia
negabit filiis, qui iam dedit quod pater est? Et Luc. 11. Si vo
fitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, &c. quāto mag
ter vester cælestis dabit spiritū bonū petētibus se? Ad hanc
sideratione pertinet parabola de filio prodigo, Luc. 15. vbi fil
ad patrē redires, cum oculo & amplexu recipitur, solenne
uiuium celebratur, symphonia cum choro auditur: & subdi
ter misericordiarum: Epulari & gaudere oportebat, quia fr
tuus mortuus fuerat, & reuixit: perierat, & inuentus est. Ad
de consideratione pertinet illud Matt. 6. Nolite solliciti esse
ces, quid manducabimus aut quid bibemus, aut quo operie
scit enim Pater vester quia his omnibus indigetis. Quum na
ra doceat animalia bruta, vt prouideāt fetibus suis, & natu
ratio dicat hominibus, vt prouideāt filiis suis: verisimile e
pater cęlestis nō desit filiis suis consilio eius & auxilio indig

tibus. Promissiones etiã Dei, qui mentiri nõ potest, quæ in scripturã cõtinentur, multum possunt iuuare spem. Dauid: Memor esto verbi tui seruo tuo in quo mihi spem dedisti. Ro. 15. Vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus. Item potestas Dei considerata multum potest spem iuuare: cui æque facile est liberare à magnis periculis, vt à paruis, & saluare in paucis sicut in multis, & solo verbo potest implere promissiones suas. Eccl. 8. Sermo illius potestate plenus est. Considera-

¶ *Quod ex consideratione bonorum quæ pro Deo facimus, & malorum quæ pro Deo sustinemus spes adiuuatur. Species I.*

Sequitur de illa specie cõsiderationis, quę est circa ea quæ prius Deo agimus vel sustinemus. Bona opera quæ fecimus cõsiderata spẽ iuuant. Vnde in Psal. Sacrificate sacrificiũ iustitiæ, & sperate in domino. Sic potest homo sperare in domino, si sacrificium iustitiæ prius obtulerit. ad Tit. 2. Sobrie, & iuste, & pie viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spẽ. Greg. in Moralibus: Cum tẽ opus crescit, præmij fiducia proficit. Securus est de re qui bonũ in pignus apud se habet. Sic securi sunt de regno futuro qui habẽt pignus: spem scilicet. 2. Cor. 1. Qui dedit pignus spiritus in cordibus nostris. Ad Ephe. 1. Qui est pignus hæreditatis nostræ. Item securus est qui habet bona opera quasi quędã pignora. Greg. in Moral. Sancti viri quot labores nunc veritati cõmendant regnũ cui habent, tot iam remunerationis suæ pignora intra spem vultus tamen causa tenent. Securus potest esse de regno futuro cui iam in præsenti datũ est super seipsum regnare. Bern. Nõ est via ad augmentum sine primitiis regni: nec sperare potest cæleste regnũ cui tale non super propria membra regnare adhuc donatur. ¶ Mala etiam quæ pro Deo sustinemus cõsiderata, spẽ adiuuant. Rom. 5. Tribulatio patientiã operatur: patientia probationem: probatio autem spẽ. Greg. in Moral. Bonorũ mens quo duriora pro veritate tolerat, eo æternitatis præmia sperat. Idẽ. Tato spes in Deũ surgit quato pro illo quisq; grauiora pertulerit. Seneca. Vincis sibi animi nunquã certam sui fiducia dare possunt, nisi cum multas habet difficultates hinc & illinc apparuerint, & aliquãdo propulsationes cessetint. Ille qui fudit sanguinẽ suum, cuius dentes ceperunt. 14. sub pugnatorũ in magna spe descendit ad pugnã: multũ adiuuit sibilorũ. vir lacessita. Certus est de requie, venalis est, qui preriũ habetã: qm apud se. Sic certus est de regno futuro, qui multas tribulationes pro Christo sustinuit, quibus regnum cælorum emitur. Act. 14. Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnũ cælorũ. Matth. 5. Beati qui persecutionem patiũtur propter iustitiã: qm

ipsorum est regnum cælorum. ¶ Et notandum quòd quum bona quæ pro Deo agimus: vel mala quæ sustinemus, consideramus, ea Dei gratiæ attribuere debemus, exemplo Pauli dicentis 1. Corin. 15. Abundantius illis omnibus laborauí: nõ ego autem, sed gratia Dei mecum.

¶ *Quod ex consideratione beneficiorũ Dei spes adiuuatur Species III*

Sequitur de illa specie considerationis quę est circa beneficia. Quã possumus subdistinguere in quatuor species. Prima est circa Dei beneficia generalia, & spiritualia: vt est redẽptio mundi, & alia beneficia quæ ad salutem humani generis pertinent. Ad hanc cõsiderationem pertinet illud Ro. 8. Qui proprio filio suo non pepercit: sed pro nobis omnibus donauit illũ: quomodo non cum illo omnia nobis donauit? Et ad Tit. 2. Qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate. Ber. Domine quid est homo quia innotuisti ei, aut filius hominis quia reputas eũ? Denique mittis vnigenitũ tuũ, immittis Spiritũ tuum, promittis etiã vultũ tuũ. Et ne quid vacet in cęlestibus, abest sollicitudinis nostrę etiã illos beatos Spiritꝰ propter nos mittis in ministerium. Item Ber. super illud Can. 2. Colũba mea in foraminibus petræ. Clauus penetrans, clauus reserãs factus est mihi, vt videã volũtatẽ Domini: quod enim videã per foramina clamat clauus, clamat vulnus. Idẽ: Patet arcanũ cordis per foramina corporis. Idẽ: Patet illud magnũ pietatis sacramẽtũ: per viscera misericordię, in quibus visitauit nos oriẽs ex alto. Idẽ: quo clariꝰ quã vulneribus tuis eluxisset ꝙ tu Domine suauis & mitis & misericors: maiorẽ enim misericordiã nemo habet, quã vt animã suã ponat quis pro addictis, & dãnatis. ¶ Secũda consideratio est circa beneficia spiritualia particularia: ad ꝙ pertinet illud Bernardi super Cãt. Omnino, inquit, propter manifestationẽ quæ in te prędicatur, currimus post te Domine Iesu. Audiẽtes ꝙ nõ spernas pauperẽ, peccatorẽ nõ horreas: nõ horreas confitentẽ latronẽ, non lacrymantẽ peccatricẽ, nõ Chananæam supplicantẽ, non deprehensam in adulterio, non sedentẽ in publicano, nõ supplicantem publicanũ, non negantem discipulum, non persecutorẽ discipulorum, nõ ipsos crucifixores tuos: in odorẽ horũ vnguentorũ currimus. Tertia cõsideratio est circa beneficia corporalia generalia: vt est creatio mũdi, gubernatio, &c. Ad hãc cõsiderationẽ pertinet illud Mat. 6. Respicite volatilia cęli quę nõ serũt neque metũt, neque cõgregant in horrea, & pater vester cęlestis pascit ea: nónne vos magis pluris estis illis? Et pòst: De vestimẽto quid solliciti estis? cõsiderate lilia agri

&c. Quarta consideratio est circa beneficia corporalia, & spiritualia, de quibus in scriptura legitur: vt est conseruatio trium puerorum in fornace. Daniel. 3. Et liberatio Susuannę. eiusdē 13.

¶ *Quòd ex consideratione meritorum, & suffragiorum Sanctorum spes adiuuatur. Species IIII. Quæ subdiuitur in alias quatuor species considerationum.*

Sequitur de illa specie considerationis quæ est circa merita Sanctorum vel suffragia, quam in quatuor species subdiuidere possumus. Prima est circa mediatorem Dei & hominum Iesum Christum. Secunda, circa mediatricem, scilicet beatam virginem. Tertia, circa angelos. Quarta, circa sanctos.

¶ *Quòd ex consideratione meritorum, & suffragiorum Christi spes adiuuatur. Species I.*

Prima multum spem roborat, ad quam, pertinent authoritates Sacræ scripturæ. Bern. super Cant. Puto iam spernere me nō poterit Christus os de ossibus meis, & caro de carne mea. Aug. in lib. de Ciui. Dei: Gratia, inquit, Dei nō potuit gratius cōmendari, quā vt ipse vnicus Dei filius in se incōmutabiliter manēs, induerit hominē, & spē dilectionis suę daret hominibus, homine medio: qua ad illū ab hominibus veniretur, qui tā lēge erat iustus ab impiis, beatus à miseris. Gre. Præbet apud Deū homini fiduciā Deus homo: est nobis spes magna pœnitētibus, quia aduocatus noster factus est iudex noster. 1. Ioā. 2. Si quis peccauerit, aduocatū habemus apud Patrē Iesum Christū iustū: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Ro. 8. Qui est ad dexteram Dei q etiā interpellat pro nobis. Ipse secūdū q homo, postulat: secundū q Deus, dat. Dauid: Accepisti dona in hominibus. Christus dicitur accipere dona in hominibus: quia merito eius dātur ecclesiæ dona charismatū. Vnde ecclesia in fine orationū petit orationem suam exaudiri per Dominū suū Iesum Christū. Et ad Heb. 7. dicitur de ipso, q in perpetuū saluare potest, accedēs per semetipsum ad Deū semper viuēs ad interpellandū pro nobis. Eiusdē 9. Iesus introiuit in ipsum cælū, vt appareret vultui Dei pro nobis. In Psal. Respice in faciē Christi tui. Respiciēs Deus pater, quàm carè ecclesia cōstitit filio, suæ parcit ecclesiæ. Item in Psal. Scitote quoniā mirificauit Dominus sanctū suum: Dominus exaudiet me cùm clamauero ad eū. Et super illud Psal. Saluū fac populū tuū Domine. dicit glo. Ecce quanta spes credentiū, cū pro eis orat passus pro eis, & iudex est, & aduocatus.

¶ *Quòd ex consideratione meritorum & suffragiorum beatæ Virginis spes adiuuatur. Species II.*

Consideratio etiam mediatricis nostræ multam fiduciã po-
test nobis dare: ipsa enim est dulcedo, & spes nostra, vt cant
ecclesia. Ipsa est mater sanctæ spei. In ipsa est gratia omnis vi
& veritatis, & omnis spes vitæ, & virtutis. Eccl. 24. Ad hãc cõ-
derationẽ, & ad præcedentem pertinet illud Ber. Secutũ habe
accessum ô homo ad Deũ, vbi habes filium ante patrẽ, & a
filiũ matrem. Filius ostendit Patri cicatrices, & vulnera: mat
ostẽdit filio pectus, & vbera, nec vlla potest esse repulsa, vbi
charitatis occurrunt insignia. Beata virgo gratię thronus est,
qua scilicet fons gratiæ quieuit. Heb. 4. Adeamus cũ fiducia
thronũ gratię eius, vt misericordiam consequamur. Iere. 14.
lium glorię tuę recordare, & ne irritum facias fœdus tuum
biscum. Soliũ gloriæ est beata Virgo. Ipsa enim thronus ebu-
neus est. De quo 4. Regũ 10. & 2. Paralip. 9. Ipsa est stella mar
Luc. 1. Et nomẽ virginis Maria, quod interpretatur stella mar
Ipsa naufragantes in mari huius mũdi, cũ aliud consiliũ aut
xiliũ deficit, ad portũ salutis dirigit. Sicut est quędã stella
nos naufragãtes in mari visibili, cùm tempus obscurum est,
portum dirigit: Ber. super illud Euangelium. Missus est ange
Gabriel, Si consurgunt, inquit, venti tentationũ, si incurris
pulos tribulationum, respice stellam, voca Mariã. Et paulò p
In periculis, in angustiis, in reb. dubiis, Mariã cogita, Mariã
uoca: nõ recedat à corde, nõ recedat ab ore: & vt impetres
auxilium, non deseras conuersationis exemplum. Ipsam seq
nõ deuias, ipsam rogans non desperas, ipsam cogitãs nõ er
ipsa tenente non corruis, ipsa protegente non metuis, ipsa d
non fatigatis, ipsa propitia peruenis: & sic in temetipso exp
ris quòd meritò dictum sit, Et nomen virginis Maria. Ipsa d
est mundo quasi aquęductus, per quẽ gratię à Deo descend
Eccl. 24. Sicut aquæductus exiui à parradiso. Bernar. loquens
ipsa; Vehementia, inquit, desiderij, feruore deuotionis, pur
orationis fontem attingit pietatis, vt hauriat super angelos
refunderet hominibus aquã viuam. Idem: Præterea tãto tẽp
fluentẽ gratiæ defuerunt: quia nondũ interceſſerat aquęduc
Ipsa est collũ, caput ecclesiæ, scilicet Christum, corpori eius
iungens. Qui ipsi per amorem non adhæret, nõ adhęrebit ca
ti: sicut nec corpus adhæret capiti collo amoto. Cant. 6. Coll
tuum sicut turris eburnea. Collũ est beata virgo quantũ ad
diationem. Turris verò est quantum ad defensionẽ. Ipsa e
est virga directionis, errãtes in via præsentis vitæ salubriter
rigens. Itẽ est virga in signum clementię; à vero Aſſuero mũ
exten

extenta. Esther 4. Assuerus interpretatur beatitudo. Ipsa est etiam virga Moysi à Pharaone infernali, & eius exercitui Israëlitas liberans. Exodi 4. Et cordibus aridis, & duris aquam deuotionis prouidens. Num. 20. Ipsa est virga de radice Iesse egressa, id est, de incendio diuini amoris. Esa. 11. Iesse enim interpretatur incẽdium. Ex magnitudine diuini amoris fuit, q; Deus mundo dedit beatam virginẽ, quæ occasione peccatorum habet gratiam quam habet apud Deum. Nũquam enim fuisset mater Dei, nisi peccatores fuissent: quia non fuisset necesse: ideo parata est eam expendere in peccatores. Vnde securè possunt accedere peccatores ad eam tanquã ad suam quodammodo, quia sibi datam. Augusti. in oratione ad beatam Mariam: O maria, inquit, multum audeo, multum gaudeo, multũmque gaudium multam mihi facit audaciam: mira loquar, sed sic est. Nos enim tibi tẽque nobis mira vicissitudo confœderat: vt scilicet pro nobis habeas illud esse quod es: nos verò per te id esse quod sumus. Si enim nulla præcessisset nostra transgressio, non esset secuta nostra redemptio. Et si necessarium non esset redimi, nõ esset necessarium te parere redemptorem. Vt quid enim nesciũ peccati propectatoribus pareres, si deesset qui peccasset? vt quid mater fieres Saluatoris, si nulla esset indigentia salutis? ¶ Ipsa est virga quæ florem nouum protulit, & fructum sufficientẽ ad mũdi redemptionem, & ad electorum æternam refectionem. Ipsa est quæ mœstis consolationis vinum prouidet. Ioan. 2. Vinum, ait ipsa filio suo, non habẽt. Ipsa est Dei cellaria, de qua familia Dei meritò gaudet. Canticorum 1. Introduxit me rex in cellaria sua. Et subditur in persona fidelium: Exultabimus & lætabimur in te. ¶ Ipsa est aurora furibus infernalibus tremebunda. Canticor. 6. Quæ est ista quæ progreditur sicut aurora consurgens: Iob 24. Si subito apparuerit aurora, arbitrantur vmbram mortis. Ipsa est pulchra vt luna. Cãtic. 6. Luminare enim noctis est, lucẽs eis qui sunt in nocte peccati. Ipsa est mediatrix luminis. Luna recipit lumen à sole, & dat mundo, cùm mundus propter aliquod interpositum sibi, & soli, nõ potest illud recipere à sole: sic beata Virgo lumen gratiæ recepit, cùm mũdus nõ esset dignus illud recipere. Bernard. Cùm tu dignus non eras, cui filius Dei daretur, datus est Mariæ: vt per eã acciperes quicquid haberes. Ipsa propinqua valde est peccatoribus, sicut luna inter planetas propinquior est terræ. ¶ Pulchritudo ei' est, vt pulchritudo lunæ: qã his q; sunt in nocte peccati, pulchra apparet propter magnitudinẽ misericordiæ suæ: ad quã tales maximè ha-

bent oculos. Ecclesiastici 24. Sicut oliua speciosa in cãpis. Cant. ticorum 4. Pulchriora sunt vbera tua vino. Bernardus in serm nibus: Nos quidem, inquit, in cæteris virtutibus congaudem tibi: sed in misericordia tua potius nobis ipsis. Laudamus vir nitatem, humilitatem miramur: sed misericordia miseris sa dulcius. Hanc amplectimur charius, recordamur sæpius, cr brius inuocamus. Hæc est enim quæ totius mundi reparatio obtinuit, salutem omniũ impetrauit. Constat enim pro vniu so genere humano fuisse solicitam: cui dictum est, Ne time Maria, inuenisti enim gratiã, quam quærebas. Quis ergo mis ricordiæ tuæ, ô benedicta, longitudinem, & latitudinẽ, sublim tatem, & profundum queat inuestigare? Nã lõgitudo eius vs in diem nouissimum inuocãtibus eam vniuersis subuenit. La tudo replet orbem terrarum, vt tua misericordia quoque su na omnis terra. Sic & sublimitas eius ciuitatis supernæ inue restaurationẽ. Et profundũ eius sedẽtibus in tenebris, & vm mortis obtinuit redemptionem. Per te enim cælum implet est, infernus euacuatus est, instauratæ ruinæ cælestis Hieru lem, expectantibus miseris vita perdita data. Sic potentissim & piissima charitas, & effectu compatiendi, & subueniẽdi a dat effectu æquè locuples in vtroque. Ad hũc ergo fontem f bunda properet anima nostra, ad hunc misericordiæ cumu tota solicitudine miseria nostra recurrat. Idem: Sileat mise cordiam tuam virgo beata, si quis est qui eam inuocatã in cessitatibus sibi meminerit defuisse. Misericordia eius non fuit etiã Theophilo. ¶ Fuit Theophilus in quadã vrbiũ Sici tam prudenter, & vtiliter res ecclesiasticas dispensans, quòd mortuo episcopo dignum episcopatu omnis populus aecla uit. At ille cõtentus vicedominatu alium maluit ordinari ep copum: à quo ab honore suo iniustè depositus, ad tantam i patientiam deuenit, vt cõducto quodam Mago Hebræo ad parandũ honorem suum, opẽ quæreret à principe dęmoniorum A quo iussus est negare filium Dei, & matrem eius cum om proposito Christiani: & ipsam abnegationem scribere, & fi latam tradere, & sic eius seruitio se addixit. Qui in crastinẽ cuperato honore suo, non multum pòst ad se reuersus in ecc sia beatæ Mariæ omni pœnitentia se affligendo, primò sibi Dei matrẽ reconciliauit, eáque sibi apparente abrenũtians bolo, Christũmque verum filium Dei, & ex Maria virgine tum. & omne Christiani propositum profitens, per eam Christi filij eius gratiam recuperauit. Et ad indicium indu

sibi veniæ rursum ei dormienti apparens Christi mater, etiam scriptum abrenũciationis, quod signatum diabolo dederat, super pectus eius reposuit. Quo Theophilus recepto, in crastinum die Dominica coram episcopo & omni ecclesia pandens ordinem rei, omnes ad stuporem, & laudem Dei & genitricis Christi Mariæ commouit, & in eodem loco quo sibi pia virgo apparuit, perstans, ibidẽ post triduum mortuus est, & sepultus. ¶Item beata Virgo est electa vt sol. Cantico. 6. Sicut enim sol est luminare, par sibi non habens, toti mũdo sufficiens, sic beata virgo nec primã similem visa est, nec habere sequẽtem. Ipsa lucet fulgore miraculorum vbiq; terrarũ: non sic alij sancti qui aliquot annis post transitũ suum fulserunt miraculis: & hoc in specialibus locis. Suffragia verò beatæ virginis vsque in diem iudicij non cessabunt. Ecclesiast. 24. Vsque ad futurum seculum non desinam. ¶Ipsa est terribilis hostibus infernalibus, vt castrorum acies ordinata. Cantico. 6. Ideo fideles in tentationibus suis frequenter debent eã inuocare. Non sic timent hostes visibiles quãlibet multitudinem copiosam, sicut aëreæ potestates Mariæ vocabulũ patrocinium & exemplum. Fluunt & pereunt sicut cera à facie ignis vbicunque inuenerint huius nominis crebram recordationem, deuotã inuocationem, solicitã imitationẽ. Ipsa est mulier conterens caput serpẽtis infernalis. Gen. 3. Sed sunt qui videntur velle quòd ipsa cõterat caudã, qui nõ in principio tẽtationis eam inuocãt. Ipsa est arca testamenti. Exo. 25. In hac arca posuit Deus thesaurum quem mundo contulit. Ad hãc arcã recurrit ecclesia in necessitãtibus suis. Ipsa est arca non solum plena, sed etiam superplena. Ber. super illud, Spiritus sanctus superueniet in te. Cur in eam, inquit, iam plenam superuenturum asserit Spiritum sanctum, nisi vt aduenĩẽte Spiritu, plena sibi, ipso quoque superueniente, nobis superplena, & superfluens fieret? Ipsa præter coronam quam sibi meruit, meruit etiam peccatoribus ad eam recurrentibus propitiationem. Vnde super coronam arcæ fuit propitiatorium. Ipsa est mulier gratiosa inueniẽs gloriã his pro quibus eam quærere voluerit. Prouer. 11. Ipsa etiam est mulier bona: de qua Prouer. 18. Qui inuenit mulierem bonam, inuenit bonũ: & hauriet iucunditatem à Domino. Antequã ipsa esset, magna fuit penuria bonorũ spiritualiũ in mundo. Eccl. 36. Vbi non est mulier, ingemiscit æger. Ipsa est mater non solum filij Dei naturalis, sed etiam omnium filiorum Dei per gratiam. Vnde quod Dominus dixit discipulo quẽ diligebat de ipsa, Ecce mater tua, Io. 19. intelligendũ est de

quolibet

quolibet quẽ Christus diligit. Et Cant. 8. mater vocatur: Q
mihi det te fratrẽ meum, sugentem hubera matris meæ: scili
Mariæ. Ideo frequẽter dicendũ est ei illud quod cãtat eccle
Mõstra te esse matrẽ. Indigebat mũdus matre propter prau
tẽ pusillanimitatis & defectuũ multiplicitatẽ. Ipsa adiutrix
pusillanimium. Vnde dicit ei ecclesia, Iuua pusillanimes. No
timere pusillus grex: quia complacuit matri vestræ dari vo
regnũ. Ipsa est mater misericordiæ, Ber. quando misereri nõ
terit mater omnipotẽtiæ? quãdo misereri nolet mater mise
cordiæ? Idem: Reuolue totam seriem euangelij: & si quid as
rum, si quid durũ inueneris in Maria, deinceps eam suspẽ
habeas, & ad eam accedere verearis. Ipsa est mater pulchræ
lectionis. Eccles. 24. non amans filios suos fatuo amore, vt
quæ matres faciunt. Omnes filios Dei qui sunt in mundo i
quasi gestat in visceribus pietatis, exhibẽs eis vbera cõsola
nis. Canticor. 3. Pulchræ sunt mãmę tuæ. In eodem, Pulchr
sunt vbera tua vino. Sicut Christus est ostium regni cælor
Io. 10. ita ipsa est fenestra ipsius. Vnde cantat ecclesia, Intre
astra flebiles, cæli fenestra facta es. Ipsa figurata est per fene
arcæ, quã Hebræi dicũt fuisse crystallinã, per quã habuit tri
colũba quæ cessationẽ diluuij indicauit, & spem salutis attu
Item ipsa est fons terram ecclesiæ irrigans & fœcundã rec
Cantic. 4. Fons hortorũ, &c. Fons in vallibus inuenitur: & be
Virgo humilibus est familiaris: Loca fonti vicina, florida so
esse & viridia: sic familiares beatæ virgini florẽt virtutibus,
virent bonis operibus. Eccl. 40. Super omnem aquã viridi

¶ *Quod ex consideratione meritorum & suffragiorum angelorum spes adiuuatur. Species III.*

Sequitur de illa specie cõsiderationis, quæ est circa angel
ad quam pertinent illa verba Sacræ scripturæ, quæ nobis
cant beneuolentiam vel beneficentiam angelorum, vt est
Luc. 15. Gaudium erit coram angelis Dei super vno pecca
pœnitẽtiam agente. Et illud Psal. Angelis suis Deus mand
de te; vt custodiant te in omnibus viis tuis. Bernadus loqu
de hoc verbo, Quantam inquit, debet tibi hoc verbum infe
reuerentiam, afferre deuotionem, conferre fiduciam: Reuer
tiam pro præsentia, deuotionem pro beneuolentia, fiduci
pro custodia. Idem: Quid sub tantis custodibus timeamus
superari nec seduci? Minus autem seducere possunt. Fide
sunt; prudentes sunt. Quid trepidamus? tantum sequamur e
adhęreamus eis, & in protectione Dei cæli cõmorabimur. Hi

Mag

Magna est dignitas animarum, vt vnaquæque habeat ab ortu nativitatis in custodiam sui angelum delegatū. Bernar. loquēs de illo verbo Esa. 62. Super muros tuos Hierusalem constitui custodes. Benignus es, inquit, Domine, qui non es cōtentus nostrorum fragilitate murorum: sed ipsis hominum custodibus angelicam custodiam supponis. Ad eandem considerationem pertinet illud Matthæi 13. Videte ne contemnatis vnum ex pusillis istis: angeli enim eorum semper vident faciem patris mei qui in cælis est. Item illud Hebr. 11. Nonne omnes administratorij spiritus sunt in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis? Et Exodi 24. Ecce ego mitto angelum meum qui præcedat te, & custodiat in via, & introducat ad locum quem paraui. Et Tob. 5. Angelus Domini comitetur vobiscum. Eiusdem 12. Quando orabas cum lacrymis, ait Angelus Tobiæ, ego obtuli orationem tuam Domino. Et Lucæ 16. Factum est vt moreretur mendicus, & portaretur ab angelis in sinum abrahæ. Et Apocal. 12. Michael & angeli eius præliabantur cum dracone. Bernard. super Cantic. Bene tecum agitur, ô mater ecclesia: bene tecum agitur in loco peregrinationis tuæ: de cælo & de terra venit auxilium tibi.

¶ Quòd ex consideratione meritorum & suffragiorum aliorum sanctorum & sanctarum spes adiuuatur. Species IIII.

Sequitur de illa specie considerationis quæ est circa sanctos, ad quam pertinet illud Iob 4. Ad aliquem sanctorum conuertere. Et illud Psal. Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Montes spirituales, sancti sunt. Et illud Bernar. Tria sunt quæ in festiuitatibus sanctorum vigilanter considerare debemus. Auxilium sancti, exemplum eius, confusionem nostram. Auxilium: quia potens in terra, potentior est in cælis ante faciem domini Dei sui. Sic hic dum adhuc viueret miseratus est peccatoribus, & orauit pro eis: nunc tanto amplius, quanto verius cognoscit miserias nostras, orat pro nobis patrem: quia beata illa patria charitatem eius non immutauit, sed augmentauit: & nunc induit potius sibi viscera misericordiæ, quum ante fontem misericordiæ assistat. Bernard. super Cantic. Non ambigo ego, quin Apostoli & apostolici viri, tanto in morte potentius sponsam protegant & custodiant, quanto in ipso amplius confortatus est principatus eorum. Cum charitas sanctorum in via modica sit respectu charitatis eorum in patria: secundum illud Esaiæ 31. Dixit dominus, cuius ignis est in Sion, & camīnus eius in Ierusalē, verisimile est quòd san-

cti,qui in hoc mundo tantum amauerunt peccatores,quòd p
salute eorum se morti exposuerũt, multi sint parati iuuare
modo in his quæ ad salutem eorum pertinent, nisi per
pam eorum steterit.Vnde multam deberemus habere fiduci
in eis, & specialiter in illis quorum pietatis plura argume
habemus,sicut in illis qui in hac vita mortali leguntur fui
eminentis pietatis:vt de beato Nicolao legitur, quòd erat v
de compatiens,& super afflictos pia gestans viscera. Et bea
Martinus diuisit pallium pauperi, & in illis qui morte im
nente petierunt Deum propitium fieri his qui memoriam
agerent:vt beata Catherina quæ Christo ait:Fac misericord
meam agentibus memoriã. Et in his de quorum tumba ma
oleum ad indicium pietatis eorum: vt de tumba beati Nicol
& de tumba beatæ Catherinæ.

De his quæ aduersantur fidei,scilicet desperatione & confidentia in creaturam:& de causa desperationis. CAP. IIII.

SPei verò videntur aduersari,diffidentia de Deo siue desp
tio,& confidentia in creatura. ¶ Desperatio hominẽ re
maledictum,& protectione Dei indignum.Eccl.2.Væ dissolu
corde,qui non credũt Deo,& ideo nõ protegẽtur ab eo. Des
rãs est similis Cain:caput cordis habet tremulũ,vagus & p
gus est, à procella tẽrationis,à terra viuẽtiũ proiectus: eò q
habet ancorã spei qua retineatur. ¶ Desperatio est peccatum
Spiritũsanctũ.Vnde super illud Gen.4.Maior est iniquitas m
&c.dicit gl. Desperatio est blasphemia in Spiritumsanctũ, q
non remittitur neque in hoc seculo, neque in futuro: quia
putat Deum nolle dimittere,aut non posse:tãquam aut om
non possit,aut inuideat saluti. De desperatione require s
in cap.de Commẽdatione spei,in fine. Et in tractatu de Acc
secunda parte.cap.15. ¶ Cõfidentia verò in creatura tripler
Prima est præsumptio siue confidentia de se. Secunda confid
tia in homine.Tertia confidentia in re inferiori homine: v
diuitiis. De prima dicitur Prouerb. 28. Qui confidit in co
suo stultus est. Verè stultus est homo de se præsumẽs,cum h
mo ex se non sufficiat,neque ad subsistendum, neque ad be
viuendum. Tripliciter est homo insufficiens ad subsistend
Primò,quia secundum verbum Greg.esse omniũ quæ de nih
sunt in nihilum tẽderet, nisi ea omnium author manu regi
nis retineret. Secũdò,quia non est sufficiẽs defendere se ab
stibus suis,imò à dæmonibus citò perimeretur, nisi à Dom
protegeretur.Thre.3.Misericordia Domini,quia nõ sumus

sump

sumpti.Bern.Si boni spiritus se à nobis elõgauerint,impetũ malignorũ spirituũ substinere quis poterit?Tertiò,quia cibo indiget,sine quo vita eius deficeret:quæ insufficientia nõ est in angelo,imò nec in lapide.Dauid:Esurientes & sitientes anima eorum in ipsis defecit.Item ad bene viuendum tripliciter insufficiens est. ¶Primò quia non sufficit ex se bonã vitam inchoare. 1.Cor.15. Nõ quòd sufficientes simus aliquid cogitare ex nobis quasi à nobis.Cogitatio primũ opus esse videtur. Potest homo per peccatũ se occidere,sed nõ potest se occisum suscitare. Sap. 16. Homo per malitiam occidit animã suam. Osee 13.Perditio tua Israel,tãtummodo ex me auxiliũ tuum. ¶Secundò,insufficiens est in bono inchoato perseuerare.Greg. Citò bonũ amittitur,nisi à largiẽte custodiatur. ¶Tertiò,insufficiẽs est in bono inchoato proficere.Bern,super illud Cãt.1. Trahe me potest te, dicit in persona ecclesiæ:Domine,scio me nequaquã posse peruenire ad te,nisi gradiẽdo post te:sed ne hoc quidẽ nisi adiuuer à te:ideo precor vt trahas me post te. Beatus siquidẽ est cuius est auxilium abs te. Homo præsumens de se, maledictus est. Esaiæ 5.Væ qui sapiẽtes estis in oculis vestris.De præsumptione ista,require in tract.de Superbia 3.parte cap. 5. Confidentia verò in homine fallax est,& hominem confundẽs. Esa.20.Cõfudentur ab Æthiopia spe sua.Et eiusdem 36.Ecce,confidis super baculum arundineum confractum istum, super Ægyptum: cui si innixus fuerit homo,intrabit in manum eius,& perforabit eam. Sic Pharao rex Ægypti omnibus qui confidunt in eo. Hier.9.Vnusquisque à proximo se custodiat: & in omni fratre suo non habeat fiduciam.Confidentibus in homine Sacra scriptura in multis locis maledicit. Hierem. 17. Maledictus homo qui confidit in homine. Esa.31.Væ qui descendunt in Ægyptum ad auxilium,&c. & nõ sunt confisi super sanctum Israel, & Dominum non exquisierunt. ¶Cõfidentia etiã in rebus inferioribus valde periculosa est.Greg.super Iob:De creatore desperasset, si spem in creatura posuisset.Idem : Quasi in aquis defluentibus fundamentum ponere, est in rebus labentibus spei fiduciam velle solidare. Sapien.5. Spes impij quasi lanugo quæ à vento tollitur, & tãquam spuma gracilis quæ à procella dispergitur. Iob 8.Spes hypocritæ peribit.Et paulò pòst:Sicut tela aranearum fiducia eius.gloss.Gregor. Tela aranearum studiose texitur,flatu venti dissipatur:sic quicquid hypocrita exudat fauoris aura tollit.Item Iob 31.Si putaui aurum robur meum : & obrizo dixi,Fiducia mea:supple male mihi accidat.gloss. Obrizum

zum est rudis auri moles. Prou. 11. Qui confidit in diuitiis su
corruet. Eccl. 31. Beatus dives qui nō sperauit in pecunię thesa
ris. Et 1. Tim. 6. Diuitibus huius seculi præcipe nō sperare in
certo diuitiarum, sed in Deo viuo. Quum aurū & argentum v
securè possint esse etiā in arcis seratis: fatuus est qui ex his se
ritatem vult sibi facere. Quomodo enim possunt dare securi
tem, quā non habent? & quū bona transitoria mentiantur
soluendo quod promittunt: fatuum est in eis fiduciam habe
Esa. 28. Posuimus mendacium spem nostram, & mendacio pr
tecti sumus. Mendacio protegebatur Goliath, cui dicit Da
1. Reg. 17. Tu, inquit, venis ad me cum hasta, gladio, & clyp
ego autem venio ad te in nomine Domini. Hasta, clypeus
gladius promittebant ei victoriam, quam tamen non habu

¶ De quatuor causis desperationis.

Et notandum quòd quatuor sunt quæ possunt esse causa d
sperationis. ¶ Primū est peccati magnitudo, vel multitudo. G
nes. 4. Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Sed
tuum est propter multitudinem vel magnitudinē peccati de
rare: quū vbi superabundauit delictū, superabundet & gra
Rom. 5. Et maior miseria amplius soleat mouere misericor
Abyssus enim miseriæ abyssum inuocat misericordiæ. Bern
Peccaui peccatum grande: turbabitur conscientia, sed non p
turbabitur. vulnerum enim Domini recordabor. Idē: Quid
ad mortem quod non Christi morte soluatur? Aug. 10. lib. C
fessio. loquēs ad Deum patrem: Meritò, inquit, mihi spes vā
in Christo est, quòd sanabis omnes languores meos per
qui sedet ad dexteram tuam, & te interpellat pro nobis:
quin desperaui: multi enim & magni sunt languores mei. M
ti enim & magni sunt: sed amplior est medicina tua. Idem
eōdem. Ille tuus vnicus redemit me sanguine suo: non ca
nientur mihi superbi: quoniam cogito pretium meum. M
rem malitiam in homine diuina bonitas, quæ summa est,
gis odit, parata eam destruere, & eum qui vult eam desere
adiuuare. ¶ Secundum est multitudo tentationum. Quidā p
se esse desertos à Deo, quia non dat eis quietē à tentationib
quum potius tēptatio signū diuini amoris sit. Est enim erudi
filiorum Dei. Iudic. 3. Hæ sunt gentes, quas reliquit Deus, v
his erudiret Israelē. Prou. 13. Qui diligit filiū suū, instāter
eū. Multiplicatio tēptationū signū est q̄ aliquis de manibus
monū euaserit. Dū aliquis est in carcere, vnicum habet cu
dem vel duōs: si verò euaserit, omnes eum insequuntur. Sic

aliq

aliquis captus est à diabolo: nõ tantũ eum dęmones persequuntur, quantum quum euaserit. Dauid: Domine, quid multiplicati sunt, qui tribulãt me? Gre. Illos pulsare negligit, quos iure quieto possidere se sentit. Præterea quod videtur esse impugnatio, potius est defensio: vt patet in Paulo, in quo impugnatio castitatis erat defensio humilitatis. 2. Cor. 12. Ne magnitudo reuelationũ extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ. ¶ Tertiũ est frequẽs casus, vel recidiuatio. Sed fatuũ est credere infirmitatem humanã plus posse cadẽdo, quàm Dei virtutẽ releuãdo. Frequẽs casus quum ad humilitatẽ valeat: quodãmodo facit, vt homo ad fortitudinẽ accedat. Humilitas enim triũphare facit, sicut superbia facit corruere. Vnde Ber. super Cant. Superbia sine iam existens: siue nondũ, semper erit causa subtractæ gratię. Nũquid qui humilibus dat gratiã, humili aufert datã? Humilitas Deo dat gloriam: & ideo per cõsequens super eũ ponit pugnã. Eiusdẽ enim est gloria victoriæ, & pondus pugnæ. Superbus præsumit, ideo cadit, humilis in Deo cõfidit, ideo vincit. Petrus præ cæteris cecidit, qui præ cæteris præsumpsit. ¶ Quartũ est nimia tristitia. Prou 15. in mœrore animi deiicietur spiritus. Deiicietur, inquã, in profundũ desperationis. Eccl. 14. Felix qui non habuit animi tristitiam, & nõ excidit à spe sua. Ideo nõ est continue habenda memoria peccatorũ: nec continuè cogitanda Dei iustitia: imò quandoq; respirandũ est in Dei misericordia, Gre. Cõsiderantes quòd Deus pius sit, peccata vestra nolite negligere. Considerantes quòd iustus sit, nolite desperare. Idem: Oportet etiã de Dei semper nos miseratione cõfidere, & de nostra infirmitate formidare. Isidorus: Benignus est Deus, & seuerus; tantũ benignus esset, eius benignitatem contẽneremus: si tantum seuerus, desperaremus. Et notandũ quòd ea quę dãt occasionẽ desperationi, aduersantur spei: quæ verò spẽ adiuuant, de quibus dictum est prius, remedia sunt cõtra desperationem.

De rebus sperandis, & descriptione beatitudinis. De 12. quibus cognosci potest magnitudo futuræ gloriæ. De 12. fructibus ligni vitæ. de multiplici materia gaudij futuri, de differentia futuri gaudij ad præsens, & de 12. cognitionibus intellectis per 12. stellas quæ sunt in corona sponsæ.

CAP. V.

NVnc dicendũ de rebus sperandis, quæ sunt gloria animæ, & gloria corporis. De quibus Esa. 61. In terra sua duplicia possidebũt. Et Prou. vlti. Omnes domestici eius vestiti sunt duplicibus. Hæ sunt duæ stolæ: quarum vnam iã habent sancti, & alteram expectãt. Apoc. 6. Datæ sunt illis singulæ albæ stolæ, &

dictum est illis, vt requiescerent adhuc tempus modicũ, donec compleantur cõserui eorũ. In his duabus stolis beatitudo attenditur. Beatitudo verò est, vt ait Boët. status omniũ bonorũ congregatione perfectus. Idem: perfecta felicitas est, quicquid velis adesse, & omne quod nolis abesse. Aug. in lib. de moribus eccle. Sic: Beata vita est, quum id quod est hominibus optimũ, & amatur & habetur. Item Aug. in Enchiridio: Ille beatus est qui omnia quæ vult habet: nec aliquid vult quod non decet.

¶ *De xij. quæ valere possunt ad cognoscẽdã magnitudinẽ future glo.*

Duodecim sunt quibus cognoscitur, quàm magna erit gloria fidelium, licet hic humiles sint & abiecti. ¶ Primum est hoc, quòd Deus ita chare vendit gloriam istam etiam amicis suis. Petrus emit eam martyrio crucis. Paulus amputatis capitis. Et verisimile est quòd ipse nõ deceperit eos, cũ sit amicus fidelissimus: imò quod plus est, ipsemet emit gloriã illam charissimè amicis suis, scilicet crucis ignominia. Vnde verisimile est ineffabiliter magnã esse gloriã illam quã Christus acta ignominia emit. Secundum est gloria pulchritudinis, quã videmus in inferioribus creaturis, quũ domino placet decorare eas. Liliũ in hyeme vile apparet, & quasi nullius pulchritudinis, in æstate verò cùm domino placet decorare illud, mirabilis est pulchritudinis. Idẽ videmus in pratis. Matt. 6. Cõsiderate lilia agri quomodo crescũt. Et subditur: Dico autem vobis, quoniam nec Salomõ in omni gloria sua coopertus est sicut vnum ex istis. Et pòst: Si fœnum agri quod hodie est, & cras in clibanũ mittitur, Deus sic vestit, quãto magis vos modicæ fidei? Tium est, gloriã pulchritudinis, quã videmus in his quæ sapientia artificũ fiunt. Videmus enim, quòd ex lignis, & lapidibus metallis, quæ quãdo de terra sumuntur, paruam habẽt pulchritudinem, fiunt opera miræ pulchritudinis: vt patet in gloria Salomonis. 3. Reg. 10. Videns regina Saba omnem sapientiã Salomonis, & domum quam ædificauerat, &c. non habebat vltra spiritum. Quam ergo gloriã habebũt amici Dei: cum Deus decorare voluerit eos decorare, secundum magnitudinem sapientiæ? Quartò, potest apparere magnitudo istius gloriæ ex verbis sanctorum, quibus Deus reuelauit eam: vt est illud Esa. 64. Oculus non vidit, Deus absque te, quæ præparasti expectantibus te. 1. Corin. 2. Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽdit quæ præparauit Deus his qui diligunt eũ. Et Rom. 8. Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futurã gloriã quæ reuelabitur in nobis. Et 1. Corint. 4. Id quod in præsenti

momentaneum,& leue tribulationis,supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operabitur in nobis. Genes.15. Ego sum merces tua magna nimis Exo.33.ait Moyses ad dominum: Ostende mihi gloriã tuam.Qui respõdit ei,Ostendã tibi omne bonum. Prouerb.11. Desiderium iustorum omne bonũ. Dauid: Nimis honorati sunt amici tui Deus.¶ Quinto potest apparere magnitudo gloriæ,per hoc quod legitur Matt.17. in transfiguratione domini factum,quòd resplẽduit facies eius sicut sol, & vestimenta eius facta sunt alba sicut nix.Voluit enim ibi dominus ostẽdere gloriã quã habitura sunt corpora nostra in resurrectione. ¶Sextò honor quẽ contulit Christus cruci quæ ei seruiuit.Aug.super Psal.Crux de pœnis latronũ trãsiuit ad frontes imperatorum. Quid faciet Deus fidelibus suis,qui tantum honorẽ contulit tormẽtis suis? Ambr. super Beati immaculati: Si opprobrium tuũ gloria est,domine Iesu,quãta est gloria tua? Tuæ igitur participatione gloriæ quid erimus , cuius sumus opprobrio glorioſi?¶Septimo honor quo Christus honorat sanctos suos modò in terris. Maior enim reuerẽtia exhibetur pulueribus vel ossibus sanctorum,vel etiam panniculis quibus induti fuerũt,quàm exhibeatur maximis principibus huius mundi.Vnde verisimile est quòd multũ sit eos honoraturus in cælis qui facit eos tãtum honorari in terris.¶Octauò,per hoc quòd gloria eorum erit similis gloriæ Dei.Iuxta illud 1.Ioan.4. Filij Dei sumus,sed nondũ apparet quid erimus:sed quum apparuerit,scimus quoniã similes ei erimus : Verisimile est quod creatura illa quæ in naturalibus similis Deo extitit, & operãdo dominũ imitata est,multum debeat decorari,quum Deo in gloria assimilabit. Rom. 8. Quos prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui.¶Nonò,locus in quo Christi benignitas vult eos esse. Ioan.12. Vbi ego sum , illic & minister meus erit. Et eiusdem 17.Pater,quos dedisti mihi,volo vt vbi sum ego,& illi sint mecum,vt videant claritatẽ meam.Luc.22. Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnũ, vt edatis & bibatis super mensam meã. ¶Decimò,quòd regnũ habebunt.Matt.25. Venite benedicti Patris mei,percipite regnum,&c. Apoc.22. Et regnabũt in secula seculorum. ¶Vndecimo,coronæ pretiositas. In Psal.Posuisti in capite eius coronã de lapide pretioso. Lapis iste pretiosus, Deus est. Hæc est illa pretiosa margarita, quam qui inuenit,vẽdit omnia quæ habet,& emit eam.Matt.13. circa coronã istam non solũ attende lapidis valorẽ,sed & splendorẽ. Est enim splẽdor gloriæ.Heb.1.Qui quum sit splendor gloriæ.

Apoc.21. Ciuitas non eget sole,nec luna,vt luceant in ea: nam claritas Dei illuminabit eam. Attēde etiā coronę decorē,quam decenter scilicet corona conueniat capiti:caput enim cordis eam,& propter eam factū est.Aug in lib.Confes.Domine,fecisti nos ad te,& inquietum est cor nostrū donec requiescat in te. ¶Duodecimo, hoc quòd Deus eos ministerio proprio honorabit.Luc.12.Præcinget se,& faciet illos discumbere : & transiens ministrabit illis. Hæc ministratio erit diuinæ faciei, in qua summę lætitiæ ostēsio.Dauid:Lætificabis eū in gaudio cū vultu tuo.Iob 33.Videbit faciē eius in iubilo.Nūc facies illa nobis abscōdita est.Dauid:Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ quam abscōdisti timentibus te:Iob 26.Qui tenet vultum solij sui,& expādit super illum nebulam suam. Magnitudinem etiam gloriæ saluandorū ostendit hoc.℣ Deus vocat ecclesiam sponsam suam. ¶Erit enim gloria sponsæ,vt decebit regem sponsam ipsius.Quę gloria describitur in Psal. Astitit regina à Dextris tuis in vestitu deaurato.Cāt.c.4.Veni de libano sponsa mea,veni de Libano:veni,coronaberis. Item quòd fideles dicūtur filij Dei.& filij charissimi Ephe.5.Estote imitatores Dei sicut filij charissimi. Vnde erit gloria eorū,vt decebit tantū patrē.De qua gloria Rom.5. Gloriamur in spe gloriæ filiorū Dei. Item quòd fideles dicuntur dij in Psal. Ego dixi,dij estis.Sed de aliquo dicitur,quòd ipse est rex vel archiepiscopus,eò quòd regē,vel archiepiscopum habeat in sua voluntate:sic amici Dei in futuro dij erūt propter vnionē voluntarū cum Deo. 1.Cor. Qui adhæret domino,vnus spiritus est. Amicitia est vnio animarū.Aug. Talis est quisq;,qualis eius dilectio.Si terram diligis terra eris.Deum diligis:quid dicam?Deus eris. Non audeo dicere ex me:sed scripturas audiamus.Ego dixi,dij estis.

¶ *De duode im quæ electi habebunt,qui intell guntur 12. fructus ligni vitę*

Et notandum quòd duodecim erunt in electis post generalem resurrectionē , quæ possunt inteligi per duodecim fructus ligni vitę:de quibus Apoc.vlt.legitur. ¶Primū est sanitas a infirmitate.Psal.Qui sanat omnes infirmitates tuas.Esa.60. cupabit salus muros tuos. ¶Secundum est iuuentus sine senectute.Psal.Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua.Quasi in xxx.annorum semper manebūt.Ephe.4.Donec occuramus omnes in virū perfectum,in mēsuram ætatis plenitudinis Christi. 1.Thes.4. Rapiemur obuiā Christo in aëra:& sic semper cū Domino erimus. ¶Tertiū est satietas sine fastidio.Hic nō satiabimur

oculus visu,nec auris auditu. Eccle.1.Sed tunc in bonis implebitur desiderium tuum.In Psal.Satiabor cùm apparuerit gloria tua.Esa.49.Non esurient,neq; sitiēt amplius.Greg.Satiati desiderabimus, ne satietas generet fastidiū:& desiderantes satiabimur,ne cum anxietate sit desiderium.¶Quartū est libertas,ad quā faciūt corporis agilitas & subtilitas.¶Corpus enim nō detinebitur vel propria grauitate, vel alterius corporis oppositione.Aug.in lib.de ciuit.Dei.xxij.Vbi solet spiritus, ibi erit protinus & corpus.¶Quintū est pulchritudo absq; deformitate.Pulchritudo corporis consistit in claritate, & situ debito,& figura membrorū. Sap.3. Fulgebunt iusti.Matt. Tunc iusti fulgebunt, sicut sol in regno Patris mei. Philip.3.Saluatorē expectamus dominū nostrū Iesum Christū,qui reformabit corpus humilitatis nostræ cōfiguratum corpori claritatis suæ.¶Sextū est impassibilitas,ad quam immortalitas,pertinet,Esa.49.Nō cadet super eos sol,neq; vllus æstus.Esa.25.Præcipitabit mortē in sempiternum.¶Septimū abūdantia sine indigentia.Deut.8.Rerū omniū abundantia perfruetis.Iudic.18.Tradet vobis Deus locū in quo nullius rei est penuria. Grego. Nihil exterius quod appetatur: nihil interius quod fastidiatur.¶Octauū est pax absq; perturbatione.¶Nonum securitas sine timore.Esa.32.Sedebit populus meus in pulchritudine pacis:in tabernaculis fiducię,& in requie opulenta.Psal.Qui posuit fines tuos pacē.¶Decimū est cognitio absq; ignorātia.1.Cor.13.Videmus nunc per speculū in ænigmate:tunc autē facie ad faciē.Nūc cognosco ex parte,tūc autem cognoscā sicut & cognitus sum.¶Vndecimū gloria absq; ignominia.Coloss.3.Quum Christus apparuerit vita vestra,tūc & vos apparebitis cū ipso in gloria.¶Duodecimū est gaudium sine tristitia.Apoc.7.Absterget Deus omnem lachryma ab oculis eorum. Item Esa.25. Auferet dominus Deus omnem lacrymam ab omni facie,& opprobriū populi sui.Item Esa.65.Oblitioni enim traditæ sunt angustiæ priores.Et eiusdem lib.Lętitia sempiterna super capita eorum:gaudium & lætitiam obtinebunt,& fugiet dolor & gemitus.Matt.25.Intra in gaudiū domini tui. In verbo intrandi innuitur magnitudo gaudij, quod hominem vndique cinget. Ioan.16. Iterum videbo vos,& gaudebit cor vestrum,& gaudium vestrum nemo tollet à vobis.

¶*Quod gaudium electorum proueniet quasi à sex partibus.*

Et notandū ꝙ gaudiū electorū proueniet quasi à sex partibus. Primò à Beata Trinitate.Secūdo à loci amœnitate.Tertiò à iucūda societate.Quartò à corporis glorificatione.Quintò,ab in-

ferno.Sextò,à mũdo.De primo legitur Esa.33. Regem in decore suo videbunt. Eccl.11.Dulce lumen,& delectabile est oculis videre solem.In visione regis triplex gaudium erit eis.Primum erit in videndo faciem diuinam,quod erit summum gaudium. Aug.Si mali possent,mallent Deum in inferno videre,& in pœnis,quã extra pœnas Deũ nõ videre.Chryso.Ego multo gratiores quàm gehenna est dico cruciatus remoueri,& abiici ab illa gloria:nec puto ita acerbà esse gehẽnę incẽdia,vt sunt illa quibus torquetur is qui arcetur à conspectibus Dei.Bernar.Rectra illud est verũ,& solũ gaudiũ,ꝙ non de creatura,sed de creatore concipitur,& quod quum possederis, nemo tollet à te. cõparata omnis aliunde incunditas mœror est,omnis suauitas dolor est,oẽ dulce amarũ,omne decorũ fœdũ: omne postremo quodcũq aliud delectare possit molestũ,quũ Dei bonitas in infinitũ excedat omnẽ bonitatẽ creatã.Delectatio quę erit in perceptione immediata illius bonitatis,in infinitũ melior erit omni perceptione creatę bonitatis. In Ps.Facié tua domine requirã.Io.17.Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solũ verũ Deum & quẽ misisti Iesum Christum.Et in Psal.illo:Qui regis Israel triplicatur illud,Ostende faciem tuam,& salui erimus.Et super illud Psal.Ostendam illi salutare meũ,dicit Glo. Hæc visio est tota merces:visio qua Deus videtur facie ad faciẽ,tertiũ cęlum est.Et iste paradisus(si dici potest) paradisorũ:vt dicit gl.Aug. super 2.Corinth.12. Ibi beata vita in fonte viuo bibitur, nihil aliquid aspergitur huic humanę vitę.Dauid:Sitiuit anima mea ad Deum fontẽ viuum.Omnes deliciæ quę sunt in mũdo istius minimæ guttæ sunt,quæ à fonte illo fluxerũt.Vę inimicis Dei qui guttas illas in terra lingunt,fonte suauitatis cõtemptorem.Dereliquerunt me fontem aquæ viuæ. Minus sunt omnes deliciæ quæ fuerunt in mundo,& erunt,vsque in diem iudicii respectu illius suauitatis,quàm sit vna gutta aquæ respectu totius maris:cùm tanta inueniatur delectatio in portiũcula creaturæ , quanta inuenietur in ipso creatore ? Frater Guido Carthus.Si diuinæ bonitatis vestigiorum vestigia tantum habent suauitatis,quid habet ipse fons suauitatis Deus ? August.4. confes.Plus delectant,quàm singula , si sentiri possent omnia sed longe his melior qui fecit omnia.Secundum gaudium erit in videndo humanitatẽ Christi.Bern.Plenum prorsus omni suauitatis dulcedine videre hominẽ hominis conditorẽ. Tertium gaudiũ erit in consideratione vnionis humanę naturę ad diuinam.Mirabile enim gaudium erit electis,quũ agnoscent,

frater eorũ secũdũ carnẽ verè Deus est. Magnitudo huiꝰ gaudij potest perpẽdi ex gaudio, quod solẽt habere parentes cùm filij eorũ fiũt episcopi vel archiepiscopi. Tãta erit vnitas capitis, & membrorũ, quòd mẽbra honorẽ sui capitis suum reputabũt: sicut caput hominis bona vel mala mẽbris suis illata sua reputat.

¶ *Quòd electis proueniet triplex gaudium ab amœnitate loci.*

Item à loci amœnitate triplex gaudiũ electis proueniet. Primò à claritate loci. Tob. 13. Beatus ero, si fuerint reliquiæ seminis mei ad videndã claritatem Ierusal. Apoc. 22. Nox vltrà non erit. Et secundũ Philosophum, ante corpus in quo est diuersitas luminis, est aliud suprà, in quo est vniformitas luminis p totũ. Illud corpus est cælũ empyreũ, in quo est lumẽ continuum. Secundò à loci puritate. Apocaly. 21. Non intrabit in eam aliquid coinquinatũ, aut abominationem faciẽs. Tertiò à loci latitudine. Baruch 3. O Israël, quam magna est domus Dei, & ingens locus possessionis eius? Seneca: Ab vltimis litoribus Hispaniæ vsq; ad Indos pauciſſimorũ dierũ spatiũ iacet, si nauẽ ferat vẽtus: at cælestis illa regio per xxx. annos velociſſimo syderi viã præstat.

¶ *Quòd electis proueniet triplex gaudiũ ex societate aliorũ saluatorũ.*

Item ex societate proueniet triplex gaudium. Primò ex multitudine. Apocal. 7. Vidi turbam magnam quam dinumerare nemo poterat. Secũdo ex nobilitate illius societatis in qua erit beata virgo, & angeli, & sancti, & sanctæ, qui omnes reges, & reginæ erunt. Vnde filius Dei dicitur veniſſe de regalibus sedibus. Sapien. 18. Plus deberent homines laborare solum vt possent esse vna die cum beata Virgine, quàm multi laborent pro æterna gloria. Hiero. ad Eustochium, egredere quæso pauliſper de carcere, & papilione corporis, vt in ostio stans videas gloriam Dei pertranſire: præsentis laboris ante oculos tuos pinge mercedem, quam nec oculus vidit, &c. Qualis erit illa dies, cum tibi Maria mater Domini choris occurret comitata virgineis, cum pòst rubrum mare submerso cum suo exercitu Pharaone, tympanum tenens præcinet respõsuris, Cantemus Domino: glorioſe enim honorificatus est, &c. Tertiò de amicabilitate societatis illius. Tanta enim charitas inter eos, quod gaudia aliorum sua reputabunt. Esa. 31. Dixit Dominus cuius ignis in Sion, & caminus eius in Ieruſalem. Propter magnam charitatem hæreditas illa omnibus vna est, singulis tota, iuxta verbum Greg.

¶ *Quòd electis proueniet quadruplex gaudium ex corpore glorificato.*

Item electis à corpore glorificato quadruplex proueniet

gaudium. Primum, à corporis pulchritudine. Secundum, ab eius subtilitate. Tertium, ab eius agilitate. Quartum, ab eius impassibilitate. Primum erit in corpore respectu eius quod erit iuxta se: vt scilicet alia corpora glorificata in aspectu eius delectentur. Secundum respectu eius quod erit infra se: vt scilicet corpora inferiora corpori glorificato cedant. Tertium, respectu eius quod erit supra se, vt ad spiritum suum perfectam possit habere obedientiam. Quartum, ad id quod erit contra se, ne ab aliquo possit lædi.

¶ *Quòd electis proueniet triplex gaudium ab inferno.*

Item ab inferno triplex gaudium electis proueniet. Primo ex hoc quòd infernũ euaserũt. Secũdo, ex hoc ꝙ hostes eorum cruciabũtur ibi. Psal. Lætabitur iustus cùm viderit vindictam. Tertio, ex hoc quòd peccatũ quod maximè nocuit hominibus clausum erit in inferno. Pòst diẽ iudicij erit in inferno peccatum quasi in proprio loco: non enim poterit remanere neque in cælo, neque in terra, quin ad vltimũ descendat in infernum.

¶ *Quòd à mundo proueniet electis triplex gaudium.*

Item à mundo proueniet electis triplex gaudium. Primo ex hoc quòd à pœnali miseria huius exilij liberati erũt. Bern. Transire de morte ad vitam, vitæ gaudiũ duplicat. Verissimile est ꝙ multũ gaudeat de hac liberatione qui dicebat: Heu mihi quia incolatus meus prolõgatus est. Secundò, de hoc ꝙ à naufragio liberati erũt. Si naufragi qui de mari exierũt tantũ gaudẽt: verissimile est ꝙ multũ gaudeant qui tot naufragia passi à mari huius mũdi periculosissimo euaserũt. Ber. Periculũ pensabat transeuntiũ raritas & pereuntiũ multitudo. In mari Maioliæ de quatuor nauibus vix vna perit: in mari huius mundi de quatuor nauibꝰ vix vna ad portũ salutis peruenit. Tertiò, ex hoc ꝙ quũ ipsi tãtæ infirmitatis essent, tamẽ de tãto hoste triũphauerũt. Iob 41. Non est potestas super terrã quę cõparetur ei, qui factꝰ est vt nullũ timeret. Nos sumꝰ vt locustę, hostes nostri gigãtes. Aug. in lib. Conf. Quãto, inquit, maius periculũ fuit à prælio, tãto est gaudiũ maius in triũpho. Sic est in nauigãtibus. Nã post pericula & misericordias naufragij, exultãt nimis: quia timuerũt nimis. ¶ De gloria futura dicit Aug. in li. de Ciui. Dei, Quãta erit felicitas, vbi nullũ erit malũ, nullũ latebit bonum: vacabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus. Nam quid aliud agatur, vbi nec vlla desidia cessabitur, nec vlla indigentia laborabitur? Nescio. Itẽ in eodẽ: Vera ibi gloria erit, vbi nec laudãtis errore ꝙquã, nec adulatione laudabitur. Verus

not qui nulli negabitur digno, nulli deferetur indigno: sed nec ad eum ambiet vllus indignus. Vera pax, vbi nihil aduersi nec à seipso, nec ab aliquo patietur. Præmiũ virtutis erit ipse qui virtutẽ dedit: eíque seipsum, qui melius, & maius nihil esse posset, promisit. Ipse finis erit desideriorum nostrorũ qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur. Idẽ in eodẽ: In illa ciuitate magnũ bonũ in se videbit, quòd nulli superiori nullus inferior inuidebit: sicut nũc nõ inuident archangelis angeli cæteri, tanquã nollet vnusquisque esse quod non accepit, quum nec in corpore vult oculos esse qui est digitus: Idẽ: Ibi vacabimus & videbimus, videbimus & amabimus, amabim⁹ & laudabimus. Ecce quid erit in fine sine fine. Nã quis ali⁹ noster est finis, nisi peruenire ad regnũ cuius nullus est finis? Itẽ Aug. loquens de summo bono: Qui hoc bono fruetur, quid erit illi, & quid nõ erit? Erit quicquid volet: quicquid nolet nõ erit. Item Ber. loquẽs de cæleſti ciuitate: O ciuitas cæleſtis, mãsio secura, patria continens totum quod delectat, populus sine murmure, incolæ quieti, homines nullam habentes indigentiam. O quàm glorioſa dicta ſunt de te Ciuitas Dei.

¶ *Quòd gaudium futurum differt à præsenti in multis.*

Et notandũ ꝙ gaudium futurum à præsenti differt in hoc, ꝙ ipsum est plenũ gaudiũ & perfectum. Io. 16. Petite & accipietis, vt gaudiũ vestrũ sit plenũ. 1. Cor. 13. Cũ venerit ꝙ perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Itẽ gaudium futurum est securũ. Aug. in lib. de moribus eccleſiæ: Summũ bonũ tale esse debet ꝙ non amittat homo inuitus: quippe nemo potest confidere de tali bono ꝙ sibi eripi posse sentit: etiam si retinere illud amplectique voluerit: quisquis enim de bono quo fruetur nõ cõfidit, in tãto timore amittẽdi beat⁹ esse quis potest? Itẽ gaudiũ futurũ est purũ gaudiũ, cũ hic dolore risus misceatur. Pro. 14. Esa. 25. Auferet Dominus omnẽ lacrymã &c. Hęc tria insinuãtur Esa. 25. vbi sic legitur: Faciet Domin⁹ exercituũ omnibus populis in monte hoc conuiuiũ pinguiũ, conuiuiũ vindemiæ pinguiũ medullatorum, vindemiæ defecatæ. In pinguedine, intellige plenitudinẽ: in medulla, securitatẽ quæ intra ossa abscõditur: in defecatione, puritatẽ. Cõuiuiũ illud est cœna magna de qua legitur Lucæ 14. quã Deus pater ab æterno præparauit: Filius verò fercula addidit: gaudiũ scilicet, ꝙ erit in aspectu humanæ naturę quã assumpsit: Spiritus sanctus pigmẽta suauitatis ministrat: Ipse est fluuius nectare⁹ lętificãs ciuitatẽ Dei. Pſ. Torrẽte voluptatis tuę potabis eos. Sola inuitatio huius cœnę beatũ reddit.

Apocal.19.Beati qui ad cœnã nuptiarũ Agni vocati sunt.In hac cœna est vnum ferculũ q̃ solũ sufficeret.Io.14. Domine ostende de nobis patrẽ,& sufficit nobis.Solus odor huius cœnę qui datur sanctis præsentiri,plus valet quàm totum gaudium mundi.

¶ *De triplici materia gaudij electorum,& xij. cognitionibus intellectis per xij.stellas coronæ mulieris in Apocalypsi.*

Item notãdum quòd triplex materia illius gaudij intimatur nobis.Num.13.in fructibus illis quos attulerũt exploratores terra promissionis,qui fuerunt ficus,vua,& malogranata.In ficu dulcedinẽ deitatis intellige.Prouer.27. Qui seruat ficũ, comedet fructus eius:& qui custos est Domini sui,glorificabitur.In vua,Christi humanitatẽ in torculari crucis expressam. In malogranatis,sanctorũ ordinatã societatẽ.Ordinatè enim sedent grana in malogranato.Itẽ Apoc.12.insinuãtur nobis gaudia in corona xij.stellarũ , quæ erat in capite mulieris. Duodecim stellę sunt xij.cognitiones quę electos lætificabũt:tres pertinentes ad Patrẽ,& Filiũ,& Spiritum sanctũ, & nouẽ ad nouẽ ordines beatorũ spirituũ.Vel has xij.stellas intellige tres dotes animæ,scilicet Dei visionem,eiusdẽ dilectionẽ, & boni excellentissimi vel arduissimi cõprehẽsionẽ,quę cõprehẽsio gloriosissima est:& quatuor dotes corporis, scilicet claritatẽ vel potius claritudinẽ,subtilitatem,agilitatem,impassibilitatem,& sextam quinque sensuum.Secundum quosdam tertia dos animæ est delectatio quæ est effectus visionis,& amoris.

¶ *De diuersitatibus spei,quæ detestabilis est ex quatuor,& commendabilis ex tribus.* CAPVT VI.

NOtandũ est ergo quòd est spes detestabilis , & est spes commẽdabilis.Spes detestabilis quadruplex est.Prima est mendacia.Secũda,præsumptuosa.Tertia est vana.Quarta,mẽdax falsa.Prima est,quę Deum ideo offendit,quia de magnitudine misericordiæ eius confidit. Vnde Ber.in sermo. Est infidelis audacia solius vtiq; maledictionis capax,quũ videlicet in spe peccamus.Hæc peccat in bonitatẽ Dei Ro.2.An diuitias bonitatis eius,& patiẽtię & lõganimitatis cõtemnis? ¶Secũda est quando quis sperat se facturũ quũ voluerit q̃ vires eius excedit:vel aliquis præsumit se cõuersurũ à malis suis quũ voluerit. Eccl.9. Repromissio nequissima multos perdidit.Spes vana est,quæ fiducia ponenda in creatore,in creatura ponitur.De quo require supra,5.c.in eo.tracta.Esa.55.Cõfident in nihili.Spes falsa est quum quis sperat quod futurum nõ est:vt quum quis promittit sibi longam vitã,qui citò moriturus est,vt ille cui dicẽs:

Stulte
mẽdaci
tria ope
Exaudi
si assit
tica: In
pectãd
latione
ciderit
me præ
mæ aut
gij,quæ
quæ in
& glori
glotiæ a
SE
charitati
ergo quò
tia bona
las chari
sumptio
& omni
fruẽdũ
ximi.Id
nẽne au
gendũ,
aut min
les omn
uere,om
dent om
sationẽ
ummar

Stulte hac nocte repetent animã tuã. Luc. 12. Esa. 29. Posuimus mẽdaciũm spem nostrã. ¶ Ad hoc quòd spes cõmendabilis sit, tria operantur. Primum est, si in solo Deo ponatur. Hester 14. Exaudi vocẽ illorum qui nullam aliam spem habent. Secundũ, si assit meritũ, vnde quod speratur, præsumatur. Ber. super Cãtica: Integrà ecclesiæ consolatio quũ nõ solum quid sibi sit expectãdũ, sed vnde sit præsumendũ, nouerit. Tertiũ, si in tribulatione spes non deficit, sed vires suas ostẽdit. Iob. 13. Etiã si ceciderit super me, in ipso sperabo. In Psalm. Si exurgat aduersum me præliũ, in hoc ego sperabo. Item notãdum quòd est spes primæ authoritatis, quæ in solo Deo ponẽda est. Et est spes suffragij, quæ ponẽda est in sanctis, inquantum sunt amici Dei. Spes quæ in solo Deo ponitur, subdiuidi potest in spẽ veniæ, gratiæ, & gloriæ. Spes verò gloriæ subdiuidi potest in expectationem gloriæ animæ, & gloriæ corporis, de quibus prius dictum est.

SECVNDAE partis principalis de tribus virtutibus Theologicis, Tractatus IIII.

De charitate.

CAP. I.

CHaritatis descriptiones primò ponẽdæ sunt. Secũdò, commendationi eius insistetur. Tertiò, agetur de dilectione Dei. Quartò, de dilectione proximi. Quintò, de ordine charitatis. Sexto, de his quæ aduersantur charitati. Septimò, de gradibus diuersis ipsius. ¶ Notandum ergo quòd charitas est finis præcepti de corde puro, & conscientia bona, & fide nõ ficta. 1. Ti. 1. Vbi dicit gl. Hic definit Apostolus charitatẽ. Charitas est finis, inquã, consummationis, nõ cõsumptionis. Plenitudo enim legis est dilectio. Ro. 13. Aug. Legis & omniũ diuinarũ scripturarum plenitudo est dilectio rei qua fruẽdũ est, & rei quæ nobiscũ ea re frui potest, id est Dei & proximi. idẽ: Ille sanctè & iustè viuit, qui ordinatã habet dilectionẽ, ne aut diligat qđ nõ est diligẽdũ, aut nõ diligat qđ est diligendũ, aut æquè diligat quod minus vel amplius diligẽdũ est, aut minus vel amplius quod æquè diligendũ est. Idem: Si nõ vis omnes paginas perscrutari, omnia inuolucra sermonũ euoluere, omnia secreta scripturarũ penetrare, tene charitatẽ vbi pẽdent omnia. Idẽ in lib. de disciplina Christiana: Vt nemo excusationẽ habeat in die iudicij, voluit Deus, sicut scriptũ est, consummare & abbreuiare verbũ super terrã. Hoc ipsũ verbũ con-

ſummatū & abbreuiatū,nō obſcurū De⁹ eſſe voluit,Ideo bre
ne nō tæderet legere.Ideo apertū,ne quis dicat,Nō mihi lic
intelligere. Theſaurus eſt magnus diuinarum ſcripturarū
theſaurus abſconditus eſt in agro,ſi piger eras ad perſcrut
theſaurū,nō ſis p⁹ger vnam margaritā ſub lingua ferre, & c
vis ſecur⁹ ambula.Hęc eſt margarita iſta:Diliges,&c.Matt
Vel finis pręcepti eſt charitas:quia gratia charitatis habēde
pręceptū:ſicut ſanitas eſt finis medicinę.Aug.Timor eſt me
camentū:charitas ſanitas.Sicut initiū eſt ſapiētiæ timor do
ni,Pro.1.ſic dilectio finis eſt ſapientiæ.Eccl.1. Dilectio De
norabilis ſapentia.Chryſ. Finis annunciationis eſt amor. V
Chriſt⁹ qui venit legē implere,ſpecialiter fuit prædicator
ris.Luc.12. Ignē veni mittere in terrā:& quid volo niſi vt ac
datur?Et in fine vitæ ſuæ mortalis inculcauit diſcipulis præ
ptū de dilectione,vt habetur Io.15.Hoc eſt, inquit, præcep
meū,vt diligatis inuicem,&c.Itē.Hæc mādo vobis,vt diliga
inuicē.Itē:Mandatū nouum do vobis,&c.Eiuſd.13. Sequitur
corde puro,&c. Tria hic tāguntur quæ ad charitatē diſpon
Fides nō ficta,ſcilicet fides vera & catholica,nō illa fides qu
ſibi hęretici fingunt. Et ſpes quæ per cōſcientiam bonā inte
gitur:quia vt dicit gl.Aug.Ille ſperat,qui bonā conſcientiā
rit:quē verò pungit mala conſcientia,retrahit à ſpe.Et puri
cordis.Oportet enim cor depurari ab amore mundi,vt impl
tur amore Dei. Vnde ſuper illud Pſal. Diligite dominū om
ſancti eius.dicit gl.Diſce non diligere mūdū,vt diſcas dilig
Deū.Auerte,vt conuertaris:funde,vt implearis.Aug.Bono
plēdus es:funde malum.Putas quia melle te vult implere D
ſi aceto plenus es, vbi mel pones? Si quis verò obiiciat, qu
omnes virtutes ſimul infunduntur,vnde non videtur vna vi
eſſe cauſa alterius vel prior altera: Poteſt dici quòd hoc re
rendū eſt ad opera virtutū,quorum vnū eſt prius altero & c
ſa ipſius.Ideo enim quia credimus Deum liberaliſſimum,ſp
mus in eo:& quia de liberalitate ipſius ſperamus,cū diligim
Vel poteſt dici,q̄ licet virtutes ſimul ſint tempore, tamen v
prior eſt altera cauſalitate:ſicut ſplendor ab igne eſt, & ta
ignis & ſplendor ſimul ſunt tempore.Hoc exēplum ponit Au
ſuper principiū ad Heb. Sed iterum obiicitur: Quomodo ch
ritas ſit ex fide & ſpe,cū charitas dicatur eſſe radix omniū b
norū?in gl.Aug.ſuper verbum prius poſitum,Finis præcepti
charitas,& ſuper illud Gal.5. Fructus ſpiritus eſt charitas, &
Dicit gl.Aug.Caput virtutum præmiſit:id eſt,charitatem.Q
cum

enim alia inter fructus spiritus debuit tenere primatũ, nisi charitas, sine qua virtutes cæteræ nõ reputabuntur esse virtutes, & ex qua nascũtur vniuersa bona? Ad solutionẽ huius videtur esse distinguẽdus triplex ordo virtutum, scilicet ordo plantationis, ordo meritoriæ operationis, & ordo reparationis. In ordine plantationis prima est fides. Primo enim docẽda sunt quæ sunt fidei, deinde quæ sunt timoris & spei. Heb. 11. Credere oportet accedentẽ ad Deũ, quia est: & inquirẽtibus se remunerator sit. In ordine operationis meritoriæ est charitas quasi illã imperãs. In omni enim ordinata operatione, primũ est amor siue desiderium finis, & ex illo omnes mediæ operationes, vt apparet in ædificatione domꝰ, cuius causa est amor inhabitationis ipsius: et quo amore nõ solũ est ædificatio, sed etiã ea quæ ad ædificationẽ iuuant, vt inquisitio operariorũ. In operando igitur meritorie prior & principalis est charitas, & primò mouens: fides enim ei deseruit tanquã lucernã præferens, ostendens quid & qualiter operari debeat. Illuminatio enim adiutoriũ est in opere, & illuminator & adiutor & non principalis operator. In ordine verò reparandi in virtutibus effectiuis, prior videtur esse humilitas. Si enim omnis peccati est initiũ superbia, vt habetur Eccl. 10. omnis correctionis principium erit humilitas. Huic consonat ꝙ reparator humani generis posuit primam virtutẽ, humilitatẽ. Mat. 5. dicẽs: Beati pauperes spiritu. Pauperes spiritu dicũtur humiles, secundũ gl. ¶ Charitas inter tres virtutes quę ordinãt ad Deũ, propinquior est fini, scilicet Deo: vnde Deum habet pro fine & pro materia: diligit enim Deũ propter se, & cũ fides finẽ videat, spes illuc tẽdat (est enim spes insecutio, sicut timor est fuga) charitas est vnto cũ fine. Vnde cũ finis optimũ sit, & à fine habeãt ꝙ sint bona ea quæ sunt ad bonã finẽ: charitas primo habet bonitatẽ inter virtutes, & per eam habẽt bonitatẽ cæteræ. Et secundum hoc intelligendũ est quod dicit gl. super 1. Tim. 1. ꝙ charitas est radix omniũ bonorũ: inquantũ scilicet sunt bona. Et illud similiter super Gal. 5. Et charitate nascũtur omnia bona: inquantũ scilicet sunt bona. Et sicut radix humorem mittit ad ramos, sic charitas bonitatẽ ad opera cæterarũ virtutũ. Aug. in sermone de Charitate: Sicut radix omniũ malorum est cupiditas: Ita radix omnium bonorũ est charitas. Humilitas etiã potest dici radix virtutũ, secundũ illã proprietatẽ qua radix est pars arboris infima terræ adhærens. Sic humilitas considerãs infirmitatẽ suam, sub Deo collocat se in loco infimo. Fides etiam potest dici radix: quia radix est in arbore

quasi

quasi os in animali. Per radicem ingreditur ad arborē nutri-
tum arboris: sic per fidē bonū ingreditur ad animā. I tem
ritas sic describitur à Magistro lib. 4. Sententiarū: Charitas
dilectio qua diligitur Deꝰ propteer se, & proximꝰ propter D
vel in Deo. In Deo dicitur, propter illos qui iusti sunt, qui
nent in Deo per gratiā. Propter Deum dicitur quantū ad
qui nondū sunt iusti, qui adhuc amandi sunt vt iusti fiant,
Deo per gratiā manēt. Aug. Qui amat homines, aut quia
sunt, aut vt iusti sint, amare debet. Itē Aug. sic describit cha
tē: Charitas, est virtus qua videre Deū, perfruiq́ue eo desi
mus. Et est hæc descriptio secundū dignioꝛē actum charit
Potest etiā sic charitas describi: Charitas est virtus qua qu
res tāti habetur quāti habenda est. Vnde charitas pōdus
est: sicut statera dolosa est cupiditas. Pro. 11. Statera dolosa
minatio est apud Deū, & pondus æquū voluntas eius. Tēp
lia quę in veritate parū pretiosa sunt, quæ Apostolus repu
vt stercora, multū pōderāt in statera cupiditatis: ideo ver
losa est. Osee 12. Chanaan in manu eius statera dolosa. Hæ
tera etiā meritò abominatio est Deo: cùm diuitiæ & hon
quę abominabilia sunt Deo, ibi prępondērāt veris bonis Luc
Quod autē altū est apud homines, abominatio est apud De
In lib. de Spiritu & anima dicitur, quòd charitas est conce
mentium, & societas electorum, vita beata animarum & a
lorum: quia nec animæ, nec angeli nisi per charitatem viu

De commendatione Charitatis. CAP. II.

AD commendationem Charitatis, primò valere potest h
quòd Spiritus sāctus in Scriptura sacra totiēs monet a
quę charitatis sunt. 1. Cor. 14. Sectamini charitatem. Et eius
Omnia opera vestra in charitate fiant. Eph. 3. In charitate r
cati & fundati. Eius. 4. In charitate crescamus. Item 5. Amb
te in dilectione. Philip. 1. Oro vt charitas vestra magis ac ma
abundet. Colos. 3. Super omnia charitatem habētes. 1. Pet. 4.
te omnia mutuam in vobismetipsis continuam charitatē h
tes. Secundo commendabilis est comparatione cætęrarū vi
tum. Ad quod pertinet illud 1. Cor. 13. Maior autem horum
charitas. Aug. Respice ad munera ecclesiæ, & vniuersis exce
tius charitatis munus cognosces. Ideo oleo charitas cōpara
qđ superemīnet aliis liquoribus: sic charitas superexcellit a
virtutibus. Propter eandē causam charitas aurum dicitur, q
inter metalla pretiosius est. Apoc. 3. Suadeo tibi emere à me
tum ignitum & probatum, vt locuples fias. Huic auro com
ra

rando intendere debent in nundinis huius mundi hi quibus dictum est, Luc. 19. Negotiamini dū venio. Nec solum aurum est charitas: sed etiā aurea reddit ea quæ contingit. Et hæc est vna virt⁹ charitatis, quòd plūbea efficit aurea. Opera enim de genere bonorū sine charitate facta quasi plūbea sunt: parui scilicet, vel nulli⁹ valoris: facta verò ex charitate, quasi aurea sunt, quia pretiosa valde. 3. Reg. 6. Nihil erat in tēplo qđ nō auro tegeretur. Opera ex charitate facta, sunt quasi vestis deaurata qua ecclesia ornatur. In Psal. Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato. Propter eādē excellētiā dicitur etiā charitas ignis. Luc. 11. Ignē veni mittere in terrā. Ideo spiritus sanctus super Apostolos in linguis igneis descendit, vt in cordibus hominū ignē istū succēderēt, vnde Ber. Venit super discipulos Spiritus sanctus in linguis igneis, vt linguis omnium gentium verba ignea loquerentur, & legē igneā linguæ igneæ prædicarent. Thren. 1. De excelso misit ignē in ossibus meis, & erudiuit me. Ignis inter elemēta virtuosior est: sic charitas virtuosior est cæteris virtutibus. Hier. Qui perfectè amatur, totam sibi vndique amantis vendicat voluntatem, nihilq; est imperiosius charitate. 2. Cor. 5. Charitas Christi viget nos. ¶ Ignis ferrum quasi ignem efficit: sic charitas eos in quibus est, vt ignem efficit. Eccles. 48. Surrexit Elias Propheta sicut ignis, & verbū eius quasi facula ardebat. Nescit ignis esse otiosus: sic secūdum verbum Greg. amor Dei nunquam est otiosus. Operatur enim magna, si est: si autem operari renuit, amor nō est. Ignis charitatis est illuminans & splendens, & ad splendorem æternum perducens. Gregor. in Moral. Non claresci anima in fulgure æternæ pulchritudinis, nisi (vt ita dixerim) hic prius arserit in officina charitatis. Hic est ignis ille quo spiritus angelici ardent. Ignis iste in cinerem humilitatis redigit. In hunc cinerem redegerat illum qui dicebat Gen. 18. Loquar ad dominum meum, cùm sim pulvis & cinis. Carbo ignitus cum mortuis carbonibus positus, aut extinguitur, aut eos viuificat. Sic viri sancti igne charitatis succensi morti se exposuerunt, vt mortuos in peccatis viuificarēt. Ignis tendit sursum: sic illi qui vehementer accensi sunt, igne charitatis cupiunt dissolui & esse cum Christo. Philip. 1. & mortem habent in desiderio, & vitam in patientia. Charitas est ignis, quo Apostoli suauiter arserunt, vt ait Greg. Ipsa est speciale donum Dei, qui & ignis dicitur. Deut. 4. Hebreæ. 13. Deus noster ignis consumens est. Gregorius in Hom. Deus ignis consumens dicitur, quia flammis sui amoris incēdit mentes quas impleuerit,

& à

& à vitiorum sordibus mundas reddit,& peccatorũ rubigine consumit.Bernar.super Cant.Ignis qui Deus est,consumit quæ dẽ,sed non affligit:ardet suauiter, desolatur feliciter. Est enim verè carbo desolatorius:sed qui sic in vitia exerceat vim ignis vt in anima exhibeat vicem vnctionis. Gregor. in Homil. loquens de illo verbo Luc.7. Dimissa sunt ei peccata multa,quoniam dilexit multum. Quid esse dilectionem credimus, nisi ignem? & quid culpam,nisi rubiginem? Tanto amplius rubigo peccati consumitur , quanto peccatoris cor magno charitatis igne concrematur. ¶Charitas etiam est mater omnium virtutum,vt ait glossa Ambrosij super illud Ro.14. Vnusquisque suo sensu abundet.Mater,inquam,educatione,imò ipsa ad omnes se habet vt mater.Bernar.Bona mater charitas,quæ siue foueat infirmos, siue exerceat prouectos, siue arguat inquietos, diuersis diuersa exhibens sicut filios diligit vniuersos.Cùm arguit,mitis est:cùm blãditur,simplex est.Piè solet sæuire,& dolo mulcere,patienter nouit irasci,humiliter indignari. Ipsa est quæ hominum mater & Angelorum , non solum quæ in terris,sed etiam quæ in cælis sunt pacificauit.Ipsa est quæ Deo homini placans,hominem Deo reconciliauit.Charitas patiens est,benigna est,licet læsa, licet offensa:si cõuersus fueris ad eam,obuiabit tibi quasi mater honorificata.Item charitas enumeratut prima inter fructus Spiritus sãcti.Gal.5.Fruct',inquit spiritus,charitas,&c.Ibi dicit gl.Aug.Caput virtutum præ vocans charitatẽ caput virtutum.Ibi etiã dicit glo.Hier. Quæ alia inter fructus spiritus debuit tenere primatũ, nisi charitas sine qua cæteræ virtutes non reputabuntur esse virtutes? Ve primus fructus charitas.Antequam enim ipsa assit,nullus fructus est Deo gratus,Osee 9.Radix exiccata est,fructum non quã facient.Radix exiccata est , cupiditas, quã Apostolus radicem malorum omnium.1.Timoth.6.Vbi verò charitas ibi mult' fructus.Io.15.Qui manet in me,& ego in eo,hic fructum multum.Qui manet in charitate,in Deo manet.1.Io. 4. Item charitas est primũ bonũ animæ Primum enim bonum animæ est Deo adhærere : Deo autem adhærere non valemus nisi dilectione,vt ait Aug. in lib. dẽ moribus ecclesiæ,& in Confess.Mihi autem adhærere Deo bonum est quia si non manebo in illo,nec in me potero.Vbi charitas non est, potest species boni:sed non verum bonum.August.Dantur & alia Spiritum sanctũ munera:sed sine charitate nihil prosunt. Sequitur:& nõ ca:Apud sapiẽtes sunt honesta,apud vulgus simulachra,seu

hones

honestarum. Vbi charitas adest, nihil est malum. Eccl. 8. Qui cu
stodit mandatū, non experietur quicquam mali. Quod de man-
dato dilectionis specialiter verum est. Aug. Vbi charitas, quid
est quod possit obesse? Vbi autē nō est, quid est quod possit pro-
desse? Itē charitas est gratia gratiarū. Aliæ virtutes sine ea gra-
tæ non sunt. Et quia gratis non operātur. Iustitia enim reddit
debitum: amor redimit incommodū quod imminet: spes emit
commodum quod obtinere intendit. Et quia nō sufficiunt ani-
mam Deo reddere gratam, vel etiam sua propria opera absque
charitate Deo grata facere non possunt. Charitas verò gratis
operatur. Bern. super Cantic. Purus amor mercenarius non est,
purus amor de spe vires non sumit, & tamen differentiæ dam-
na non sentit. ¶ Charitas etiam animam Deo reddit gratam, &
sua propria opera & cæteras virtutes, & opera etiam earū, si à
charitate fuerint imperata. Ipsa enim imperatrix est inter virtu
tes, & quæ imperantur ab ipsa, Deo grata sunt, & à se reputat
imperata. Item charitas locus luminis est. 1. Ioan. 2. Qui diligit
fratrem suum, in lumine manet. Amor mūdi excæcat, sed amor
Dei illuminat. Extra charitatem tenebræ sunt. Vnde ibidē dici-
tur, Qui odit fratrē suum, in tenebris est: vbi autē tenebræ sunt,
ibinō est verum gaudium. Tob. 5. Quale gaudiū mihi erit, qui
in tenebris sedeo? ¶ Itē charitas est locus securitatis & gaudij.
Ber. Deus charitas est, quid pretiosius? Et qui manet in charita-
te, in Deo manet: quid securius? Et Deus in eo: quid iucūdius?
Aug. Deus charitas est: breuis laus, & magna laus. Breuis in ser-
mone, & magna intellectu. Si numeres, vnū est: si appēdas, quā-
tum est. Deus dilectio est. Itē dulcius dilectione nihil est. Aug.
Dilectio dulce verbum, sed dulcius factum. Cùm amor sit causa
omnis iucūditatis: sine amore enim nihil iucundū: charitas quę
est amor summi boni, magnā habet iucūditatē. Vnde inter fru-
ctus spiritus, statim post charitatē enumeratur gaudium. Quo-
modo sine gaudio potest esse q; Deus ametur debito modo, cùm
ipse præsens sit vbi sic amatur. Præsentia enim boni amati iucū
da est. Aug. in epist. ad Macedonium. Tanto nobis melius est,
quanto magis in illum imus, quo nihil melius. Imus autem nō
ambulando, sed amando: quem tanto habemus præsentiorem,
quāto eundē amorē quo in eū tendimus, poterimus habere pu-
riorē. Idē super epist. Io. Hom. 10. Quid tibi iubet Deus? dilige
me, amaturus es honorē, & fortè nō peruēturus. Quis me ama-
uit, & nō ad me peruenit? quisquis me quærit, cū ipso sum: non
ad me ambitur per aliquam viā. Ipse amor tibi præsentē me fa-

cit.Greg.in Moralib. Qui mente integra Deum desiderat,pi
fectò iam habet quem amat:neq; enim quisquam posset De
diligere,si hũc quẽ diligit,nõ haberet. ¶Charitas locus est re
quietis.Augu.Non potest anima nisi in eo quod diligit requ
scere. Æterna autẽ requies non datur ei,nisi in dilectione D
qui solus æternus est:& ipsa est perfecta sanctificatio,& sabba
sabbatorũ.Charitas etiam vita est.1.Ioã.3.Nos scimus quoni
translati sumus de morte ad vitam,quoniam diligimus fra
Sine charitate nihil viuit vita gratiæ: sed omnia sunt mor
omnia arida.1.Ioã.3. Qui non diligit,manet in morte. Et
1.ad Cor.13.dicit glos.Sicut corpus sine anima mortuum e
anima sine charitate mortua deputabitur.Charitas est calo
talis, quo extincto nihil spiritalis vitæ relinquitur. Pros
vita cõtemplatiua dicit,quòd charitas est vita virtutum.
etiam est mors vitiorum. Sicut enim fluit cera à facie ign
pereunt vitia à facie charitatis. Cantico.vlt. Fortis est ut m
dilectio. Qui videtur esse magni valoris in seculo, & char
nõ habet,quasi leo mortuus,aut nullius valoris est.Eccl.9.
lior est canis viuus,leone mortuo. 1.Cor.13.Si habuero pro
tiam &c.charitatem autẽ nõ habuero,nihil sum. Nihil in
valore.Charitas etiam est vita operum.Greg.Nihil habet
ditatis ramus boni operis,nisi maneat in radice charitatis.
charitatem habẽs ditissimus est.Aug.Attende quanta est c
tas:quæ si desit,frustrà habentur cætera:si autem assit,habe
omnia vel in se,vel in aliis.Idẽ in quodã sermone de chari
Charitas est dulce & salubre vinculũ mẽtrũ,sine qua dives
per est,& cum qua pauper dives est. ¶Quatuor de causis
est qui habet charitatẽ. Primo,quia ipsa charitas thesaur
charissimus:vt nõ solum chara,sed ipsa charitas expressiu
sit dici.Sicut de filio Dei dicitur Heb.1.quòd sit splẽdor gl
Et Sapien.7. Candor lucis æternæ. Hic est thesaurus abs
tus in agro cordis, pro quo emendo vniuersa essent vend
Matth.13. Hunc thesaurum non potest auferre ianitor m
mors scilicet,quum alios auferat.Sine hoc thesauro nõ p
alij thesauri.De comparatione huius thesauri nullus pe
quum valorem eius perfectè agnoscet. Cãtic.vlt.Si dederit
mo omnem substantiam domus suæ pro dilectione:quas
despiciet eam.Quanto quis charius emit thesaurum ist
to amplius lucratur.Hoc thesauro,thesaurus Dei acquiri
cundo,quia qui habet charitatem,habet Deum: ideo dive
Ioan.4. Si diligamus inuicem,Deus in nobis manet. Aug

A

Aurũ habens in arca, diues est: Deum habẽs in conscientia diues est: cõiunge aurum & Deum, arcũ & conscientiam. Tertiò, quia opera ex charitate facta sunt quasi aurea: cũ sint valde pretiosa, regni scilicet æterni meritoria. Ideo benemonet Apost. vt omnia opera nostra in charitate fiant. 1. Cor. 16. Quartò, quia charitas aliena bona sua fecit. Aug. Vis mercedem habere de alieno? gaude inde, & mercedem tibi inde comparasti. August. Pensent inuidi quãtum bonum est charitas quæ sine labore nostro aliena bona nostra facit. Anima habens charitatem est sicut nobilis auis, quæ pede amoris prædam capit. Pes animæ, amor est, vt Aug. ait, qui si rectus est, dicitur charitas: si curuus, dicitur cupiditas. Qui sine charitate sperat se ad regnum cælorum peruenire: similis est illi qui absque pede vult incedere. Hic est pes ille de quo Iosue 1. Omnem locum quem calcauerit vestigium pedis vestri, tradam vobis. Charitas particeps est omnium timentium Deum, custodientiũ mandata eius. Charitas est communicatio Spiritussancti: de qua 2. Cor. vlt. qua illi qui habent Spiritumsanctum, omnia habent communia. Ipsa est societas illa de qua loquitur Ioan. 1. Canonic. 1. Quod vidimus, & audiuimus, annuntiamus vobis: vt & vos societatẽ habeatis nobiscum. Qui charitatem nõ habet, quantum ad Deum excommunicatus est. 1. Cor. vlt. Si quis nõ amat dominum nostrũ Iesum Christum, sit anathema. Glo. id est, separatus à Deo, vel cõdemnatus. Vita sanctorũ negotiatio est. Matt. 13. Simile est regnum cælorum homini negotiatori &c. Quicunq; charitatem habet, particeps est in omni lucro quod fit in ecclesia. Vnde charitati potest dici illud Prouer. vlt. Multę filię congregauerũt diuitias: tu supergressa es vniuersas. Antiquũ prouerbium Socratis fuit, Amicorum omnia esse communia. Vnde cum quidam pauper diceretur coram eo amicus cuiusdam diuitis, ait: Cur ergo iste pauper, ille diues est? Amicus enim non est, qui particeps fortunæ non est. Cor in quo charitas est, est quasi hortus, in quo omnes iusti & boni quasi arbores cælestes per amorem infixæ sunt, vnde ei fructificant. Quid ergo mirum si multum habeat fructum? Charitas bonum proprium est bonorum, quum cæteræ virtutes communes sint bonis & malis. Augu. Charitas est fons proprius & singularis bonorum. Item hæc sola quæ diuidit inter filios regni, & filios perditionis. In libro Prosperi: Charitas Dei & proximi propria & specialis virtus est piorum atq; sanctorum, quum cæteræ virtutes bonis & malis possint esse cõmunes. Item charitas nunquam excidit: quum fides

& ſpes euacuentur.1.Corin.13.Quod tripliciter poteſt intelli
Primò,quòd in morte non amittitur.Qui enim amat Deum
præſenti,quum eum non videt : multo plus amabit eum in f
turo,quum eum videbit.Ipſius in præſenti eſt meritum:ipſa
go in futuro erit in præmium.Ioã.12.Scio quia mandatum
vita æterna. Quod ſpecialiter eſt verum de mandato dilec
nis.Secundo de opere charitatis,quod nõ excidit charitate
nente. Charitas eſt arbor à qua nõ excidit nec flos,nec folia
nec fructus. In hac arbore pendent omnia bona. Matth.22
his duobus mandatis vniuerſa lex pendet,& Prophetæ. Lo
tur de duobus mandatis de dilectione. Flos vnus arboris ſ
cei vnum propoſitum charitatis,eſt ſuper millia auri & arg
ti.Charitati bene conuenit illud Eccleſ.24. Flores mei fru
honoris. Fructus huius arboris paſcitur Deus ab homine,
eo viuitur in paradiſo.Tertio de habente charitatẽ,qui in
te nõ excidit,id eſt,non ex toto cadit:quia licet moriatur
do,viuit tamen Deo. Vnde mors amicorum Dei,dormitio
catur. Ioan. 11. Lazarus amicus noſter dormit. Item cha
maior eſt omnibus ſacrificiis.Marc.12.Diligete proximum
quam ſe maius eſt omnibus holocauſtomatibus & ſacrifi
Charitas præ cæteris virtutibus Deo placet,& diabolo diſp
& homini prodeſt. ¶ Charitas meritò multũ Deo placet,
Deus ei ſuper omnia placeat.Glo.ſuper illud Pſal.Exultate
in domino.Placet Deo cui placet Deus.Ideo Deus aliquos
nit,quia ipſum ſpernunt. Eſa.32. Væ qui ſpernis, nónne &
ſperneris?Deus amat amantes ſe.Prouerb.8. Ego diligentes
diligo.Ioan.14. Qui autem diligit me,diligetur à patre m
ego diligam eum , & manifeſtabo ei meipſum. Sola cha
Deum habet charum : & ideo meritò inter virtutes præ
chara eſt Deo:& opera eius ſpecialiter meritoria ſunt,& ſe
dum eam præmium menſuratur:vt qui maiorem habet
tatem,maius habeat præmium:& qui minorem,minus.Ni
bet Deum charum , qui pro minori pretio dat vel dimittit
quàm valeat.Non habet auarus Deum charum,qui lutum
tiarũ ei præponit.Habac.2.Vel qui cõgregat non ſua,vſq
aggrauat contra ſe denſum lutũ? Non habet etiam Deum
rum voluptuoſus qui delectationem momentaneam præ
ci.Grego.Momentaneũ eſt quod delectat,æternũ quod cru
Non habet charum Deum pompaticus, qui pro vẽto vana
riæ Deum deſerit: Et vt breuiter dicamus: non habet Deu
rum,qui non diligit eum ſuper omnia, quũ ipſe omnibus

naleat. ¶ Charitas specialiter diabolo displicet. Vnde Grego. super Ezech. Antiquus inimicus castitatem in nobis si sine charitate viderit, non timet: quia ipse carne nō premitur, vt luxuria dissoluatur. Abstinentiā non timet, quia ipse cibo nō vtitur, qui necessitate corporis non vrgetur. Distributionem terrenarum rerum nō timet, si eidē operi charitas desit, quia diuitiarū subsidiis nec ipse eget. Valde autē in nobis charitatē veram, id est, amorem humilem, quem nobis vicissim impendimus, timet, & nimis concordiæ nostrę inuidet: quia hanc nos tenemus in terra, quam ipse tenere nolens amisit in cælo. Item Greg. non curat antiquus hostis, vt terrena nobis tollat: sed vt charitatē auferat. Charitas etiam habenti ipsam multum prodest, sine ea nihil vtile est. 1. Cor. 13. Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas &c. charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Qui charitatē non habet, est sicut æs sonans quod aliis prodest, sed sibi non prodest, imò se consumit. Sic in eo qui charitatem non habet, diminuuntur bona naturalia, & minus idoneus fit ad bene operandū, vitā suam inutiliter expēdit. Vbi verò charitas est, omnia prosunt. Rom. 8. Scimus quoniā diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum. ¶ Vtilitatem charitatis ostendit Apost. 1. Cor. 13. dicens: Charitas patiens est, benigna est. Charitas non æmulatur, non agit perperā &c. Vbi enumerantur septē bona quæ charitatem comitantur, & octo mala à quibus hominē seruat. Duo prima bona sunt patientia & benignitas, de quibus Greg. patientiam & benignitatem præmisit: quarū altera illata à proximis mala æquanimiter portat: altera, sua bona proximis desiderabiliter impendit. Pœna quippe interrogat, si quietus quis veraciter amat, vt ait idem Greg. Benigna etiam debet esse charitas: id est, egenis larga. Gregor. Mens sanctorum in tentationis prælio munita patientiæ clypeo & gladio amoris accincta, ad mala ferenda sumit fortitudinē, & ad repetenda bona erigit vnitatem. Tertium bonum est congaudere veritati: id est, bonis proximi. Quartum est, mala eius sufferre, compatiendo & supportando. Quintum est, omnibus Deo credere. Sextū, omnia sperare. Septimum est, diu expectādo dominum sustinere. Duobus primis facit charitas vt bene nos habeamus in his quæ nostra sunt, mala propria patiēter portando, & bona propria liberaliter largiendo. Duobus sequentibus facit vt nos bene habeamus ad ea quæ sunt proximi, bonis congaudendo, & mala comportando. Tribus vltimis, vt nos bene habeamus ad Deum, cui debemus fidem, eō

quòd sit prima veritas: & spem,eo q; sit summa bonitas:& sui nentiam longam , eò quòd sit omnipotens : & magnitudinem præmij recompensare potest,quod tardus soluit. August.Ch ritas ideo tolerat in præsenti vita,quia credit omnia de futu vita.Et suffert omnia quæ hic inueniuntur : quia sperat omn quæ ibi promittuntur. ¶ Primum malum,à quo charitas seru est æmulatio,siue inuidia,quæ putredo ossium dicitur.Prou Est enim vehemens corruptio animæ , ex qua prouenit vt p in malis proximi delectetur,& bonis contristetur,quæ natu liter in bonis deberet delectari , & in malis contristari. Sec dum est,peruersa actio. Qui charitatem habet,habet Spiritu sanctum,qui benignè agit:qui verò sine charitate est,habet ritum malignum , qui perperâ agit reddendo mala pro bon miseros opprimendo , bonis detrahendo , quum potius bo addendum esset. Bona enim oportet crescere , mala autem nui:& miseri eleuandi sunt,non amplius opprimendi. Ter est,inflatio : id est , dilatio propria vsque ad proximi com missionem,quæ solet habere scissuram:vt ait beatus Bern uerb.28.Qui se iactat & dilatat,iurgia concitat. Iactantia latatio exterior : præsumptio , cordis dilatatio interior. Q tum est ambitio, quum aliquis quærit sui exaltationē per ximi deiectionem.Similis est illi qui faceret de hominibus bellum pedum suorum, vt sic altior cæteris appareret. Qu est,intimus amor proprij boni, ex quo solet sequi,quòd h non curat de bono proximi.Philip.2. Non quæ sua sunt sin li considerantes , sed quæ aliorum.1.Corinthiorum 10. Ne quod suum est quærat. Et in hoc est multum corruptum g humanum,quasi enim in naturam versum est hominibus q rere propria commoda,& negligere aliena. Sextum est,in tio siue prouocatio ad iram.Aliqui quando videt domum p ximi igne cōburi,exemplo illius suam comburūt,quum po deberent conari ad eius defensionem:qui valde fatui sunt cle.7.Ira in sinu stulti requiescit.Sapiens non permittit ir quiescere, sed statim ab ea se expedit : sicut carbonem de suo tam citò excuteret,si in eum insiliisset.Septimum est,m gna cogitatio,vt quæ est de vindicandis iniuriis.Qui inim sibi factam cogitat quasi ferrum in vulnere tenet.Esa.1.Au te malum cogitationum vestrarum &c. Octauum est,gau super iniquitate,quod est diabolicum,& signum magnę ce ptionis & elongationis à Dei similitudine:cui iniquitas sem displicet.Pro.24.Quum ceciderit inimicus tuus,ne gaude

eiusdē 17. Qui in ruina lętatur alterius, nō erit impunitus. ¶ Itē charitas est via excellentior. 1. Cor. 12. Adhuc vobis viam excellentiorem demonstro. Ipsa est gratia domini nostri Iesu Christi. 2. Cor. vlt. Magisterium eius Christus professus est. Ioannis decimoquinto: Hoc est præceptū meum, vt diligatis inuicem. Charitate discipulos suos voluit agnosci. August. In charitate dignoscentur discipuli Christi, non in prophetia, fide, & aliis. Io. 13. In hoc cognoscēt omnes, q̄ discipuli mei estis, si dilectionem adinuicem habueritis. Hāc ipse Saluator maximā in se habuit. Io. 15. Maiorē hac dilectionem nemo habet: quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Ephesi. 2. Propter nimiam charitatem qua dilexit nos &c. ¶ Charitas est vinculū, quo solo Deus ligari potuit. Magister Hugo de S. Victore: O charitas, quàm magnū est vinculum tuū, quo etiā Deus ligari potuit. Si ergo cōtra Dominū fortis fuisti: multo magis cōtra homines prævalebis. Hoc vinculo Deus tractus est ad terrā, descēdit etiam vsque ad inferos. Nullum vinculum eū ad colūnam tenere potuisset, si charitatis vinculum defuisset. Nullum ferrū in cruce eum detinuisset, nisi charitas affuisset. Sicut lapis positus ad ostium monumenti non potuit eum ad monumentum detinere: amor salutis nostræ & ad columnam & in cruce eum detinuit. Vinculo charitatis ligatus erat, quum dicebat Gen. 18. Num celare potero Abrahā quæ gesturus sum? Et eiusdē. 10. Dictum est Lot: Festina, & salua te ibi: quia non potero facere quicquam, donec ingrediaris illuc. Esa. 58. Non est qui cōsurgat & teneat te. Charitatis vinculū solui nō potest, neq; igne, neque aqua, neque gladio. Ro. 8. Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? &c. Et in eodē: Certus sum, quia neque mors, neque vita &c. poterit nos separare à charitate Dei. Hoc est vinculum quo ea coniunguntur, quæ interuallis locorum disiunguntur. Charitas vinculum est perfectionis, de quo Colos. 5. Super omnia autem hæc, charitatem habentes, quod est vinculum perfectionis. Gloss. Ambr. Magis studendum est ei virtuti, quæ maior omnibus est. Ibi etiam dicit gl. quòd charitas omnia ligat ne abeant. Charitas est vinculum perfectionis. Ligat enim membra ecclesiæ adinuicem Deo. Hiere. 13. Agglutinaui mihi omnem domum Israël, & omnem domum Iuda. Deutero. 10. Patribus tuis conglutinatus est Deus, & amauit eos. In hac ligatione est perfectio ecclesiæ. Item charitas eum in quo est, filium Dei efficit. Roman. 8. Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore: sed accepistis spiritū adoptionis fi-

liorum,in quo clamamus:Abba pater.1.Ioan.4.Qui diligit fr-
trem ſuum,ex Deo natus eſt.Et eiuſdem 3.Videte qualem ch-
ritatem dedit nobis Deus Pater,vt filij Dei nominemur, &
mus. ¶Item charitas vnctio eſt, qua filij Dei inunguntur in
gnum regni futuri. Qui hac vnctione inuncti ſunt, edocen-
à Deo,ſicut Salomon edoctus eſt à domino poſtquàm in regn-
vnctus eſt.3.Regum quarto, de qua vnctione legitur 1.Ioan-
Vos vnctionem habetis à Sancto,& noſtis omnia.Intellige
ceſſaria ad ſalutem. Et in eodem: Vnctio eius docet vos
omnibus.Prouerbiorum decimoſexto:Diuinatio,id eſt,diuin-
ſermo in labiis regis,in iudicio non errabit os eius.Ioannis
cimoquinto, dicitur de Spirituſancto, quem habet qui ch-
tatem habet:Ille vos docebit omnia. Et eiuſdem 6. Erunt o
nes docibiles Dei.Et Matthæi 23. Vnus eſt magiſter veſtet
in cælis eſt. ¶ Quòd ille qui charitatẽ habet, non erret err-
periculoſo,poteſt eſſe verum duabus de cauſis:vel quia legẽ
breuiatam habet in corde ſuo,ſcilicet charitatem. De qua
guſti. Lex,inquit, charitatis ſuper omnes libros eſt. Et Hie-
nymus Seleuciæ:Hæc ſententia ad breuiariũ totius iuſtitiæ
minico ore profertur.Vel quia charitas hominem Dei amic-
facit:Lex verò amicitiæ requirit,vt amici ſibi inuicem non
gent conſilium,ſicut nec auxilium.Vnde Deus habentem c-
ritatem,non permittit errare errore periculoſo: ſi ille quod
ſe fuerit fecerit,vt veritatem agnoſcat.Charitas vnctio eſt
nem lethalem infirmitatem ſanans.Auguſt.Timor eſt medi-
mentũ:charitas ſanitas. Huic ſanationi atteſtatur bona dili-
ſitio guſtus interioris:habenti enim charitatem,ſapiunt re-
ſapere debent. Item charitas veſtis nuptialis eſt:de qua Ma-
22.Amice, quomodo huc intraſti non habens veſtem nupt-
lem? Quaſi admiratur dominus inueniens aliquem in eccl-
abſque veſte charitatis.Cuius admirationis qnque poſſumꝰ
gnari cauſæ.Prima eſt,quòd dominus tantũ expendit vt ſpon-
ſua eccleſia hanc veſtem haberet, quum aliæ veſtes fiãt vel
pilis animalium,vel corticibus herbarum,vel interioribus v-
mium,vt veſtes ſericæ.Huic veſti voluit dominus materiã
niſtrare quaſi de viſceribus ſuis,quũ lateris ſui apertione a-
rem ſuum nobis oſtendit,vt amore eius ad eum reamandã
cenderemur.Bern.Clauus penetrans, clauus referans factur
mihi vt videam volũtatem domini:quod niſi videam per fo-
men,clamat clauus, clamat vulnus. Idem:Patet arcanum
dis per foramen corporis. Secunda eſt, quòd eccleſia ſcit

vestem summè placere sponso suo. Vnde vestem inconsutilem, quæ figura erat huius vestis, noluit diuidi. Ioan. 19. licet corpus suum permiserit perforari. Augustinus: Tunicam hominis iam iudicati in cruce pendentis carnifices Pilati non sunt ausi conscindere eam: & tu niteris charitatem Dei, imò charitatem quę Deus est separare. Tertia, quòd istam vestem est ostēsura ecclesia in illa magna curia, & nescit qua hora sit vocanda. Matt. 25. Media nocte clamor factus est: Ecce spōsus venit. Ideo semper deberet esse parata. Matth. 24. Et vos estote parati &c. Sed sunt qui tunc primò volunt ordiri hanc vestem quādo deberet succidi. Esa. 38. Dum adhuc ordirer, succidit me. Qui discretus est, quærit lanam & linum quàm cito potest, vt hanc vestem possit sibi texere. Prouerbior. vltim. Quæsiuit lanam & linum &c. Lana & linum sunt beneficia nobis à Christo exhibita secundum humanitatem & deitatē. Quarta causa est, quòd ecclesia scit, quòd si hæc vestis ei defuerit, turpitudo eius toti mundo manifestabitur. Prouerb. 10. Vniuersa delicta operit charitas. Apoca. 16. Beatus qui custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, & videant homines turpitudinem eius. Quinta est, ꝙ ecclesia scit ꝙ non licet alicui intrare in regnum cæli absque hac veste. Esther 4. legitur, quòd non licebat intrare aulam Assuerī indutū sacro. Saccus est timor seruilis, cū quo nemo intrat regnum cælorum. Et notandū, ꝙ quum vestis esse soleat laudabilis à pretiositate materiæ, & à studio artificis, & à calore, & à suauitate, & à fragrantia, vestis ista simul ex omnibus his causis est laudabilis. Hęc vestis pro materia habet Dei beneficia: imò quodāmodo ex viscerib' Christi materia eius ministrata est, vt prędictum est. De studio artificis habetur in Psalm. Annuntiate inter gentes studia eius. Si Deus mille annis studuisset, nunquā modum conuenientiorem ad accēdendum amorem suum in nobis inuenire potuisset. Color verò huius vestis purpureus est. Prouerb. vlti. Byssus & purpura indumentum eius. Suauitas verò huius vestis tāta est, vt vocetur vnctio. 1. Io. 2. De odore eius habes Canti. 1. Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum. Nardus herba calida charitatem significat, cuius odor cælos penetrauit, & filiū Dei incarnari fecit. Odor huius vestis benedictionem Patris cælestis impetrat. Gene. 27. Statimque vt sensit vestimentorum eius fragrantiam, benedicens ait: Ecce odor filij mei sicut odor &c. De odore vestiū, habes Canti. 4. Odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris. ¶ Charitas vestis nuptialis dici potest: quia matrimonium quo filius

Dei vnitus est humanæ naturæ sorori nostræ, multum requi-
vt vestem charitatis habeamus. Si enim matrimonia quę fi-
quotidie, inimicos amicos efficiunt: quomodo hoc excell-
matrimonium homines ad amorem Dei non accenderet? So-
fieri vestes nuptiales propter nuptias: sed nuptiæ filij Dei, & h-
manæ naturæ factæ sunt propter hanc vestem: scilicet p-
pter charitatem in homine augendam. Vestis charitatis o-
nem turpitudinem operit. 1. Petri 4. Charitas operit multit-
nem peccatorum. Hæc vestis cõtra aduersa munit: quia fo-
est, vt mors, dilectio. Canti. vlt. Ipsa etiam ornat. Est enim v-
stis purpurea optimè sedens super byssum castitatis. Prou-
vlti. Byssus & purpura indumentũ eius. Charitas est fortit-
& decor. Fortitudo, inquantum munit: decor, inquantum o-
nat. Prouerbiorum vlti. Fortitudo & decor indumentum e-
Ipsa est vestis polymita, varietate bonorum operum distinc-
secundum illud Psal. Astitit regina à dexteris tuis, in vestit-
aurato, circundata varietate. Itẽ charitas currus igneus est,
leuans interiorem hominem in paradisum spirituale: vt de
legitur 4. Regum 2. capite. Ipsa etiam est iugum suaue: de-
legitur Matthæi 11. Tollite iugum meum super vos &c.
gum enim meum suaue est, & onus meum leue. ¶ Propter
causas iugum charitatis suaue est. ¶ Primò ex sui natura.
gustinus: Omnia sæua & immania prorsus facilia & propè
la efficit amor. Si super hoc iustum posset poni pondus in-
ni, vt scilicet cum amore ipsius portaretur, suaue esset p-
hoc: quia charitas difficilia reddit facilia. Comparat Aug-
nus charitatem bigæ, dicens, Quod iumentum per se non
heret, vehit in biga duplicatum. Genesis 29. Videbantur I-
dies pauci præ amoris magnitudine. Bernardus: Auis qua
plumis & sine alis seipsam ferre non potest, onere plumæ
& alarum addito, sine labore aduolat: sic panis durus qui
se transire non potest, adiutorio lactis vel alterius liquoris
labile fit in gutture. Charitas quasi volare facit homines in
paradisi. Bernardus, Qui amat ardentius, currit velocius,
peruenit citius. In libro de Spiritu & anima, dicitur q-
amor est per desiderium cutrens, atque per gaudium
quiescens: per desiderium in appetendo, & per gaudium
perfruendo. Charitas etiam est bonorum laborum condi-
tum. ¶ Secundo quia Deus subiit istud iugum, & super
tulit onus crucis. Zelus enim domini exercituum faciebat
Ideo glorioſum & suaue est esse sub hoc iugo. Magna

gloria est sequi Dominum. Ecclesiast. 23. Bernardus: O iugum sancti amoris, quàm glorioſe laqueas, quàm suauiter premis. ¶Tertiò, quia adhuc Deꝰ vult nobiscū esse, sub iugo isto maiorem partem portans. Non est iugum vnius tãtum, sed multorū. Dicit tibi Deus, Tolle iugum meum ex vna parte, & ego tollã ex altera: paratus est enim Deus iuuare illos, qui amore ipsius difficilia aggrediuntur. ¶ Quarto, quia ea quæ trahuntur ad hoc iugum, quasi aurea sunt, imò auro pretioſiora: quia regni cælestis meritoria, vt patet ex præmiſſis. ¶ Quinto, quia istud iugum à graui iugo liberat: scilicet à iugo carnis vel mũdi. Esa. 10. Computrescet iugum à facie olei: id est, charitatis, quæ ad modum olei suauis est. 2 Corint. 6. Nolite iugũ ducere cum infidelibus. Bern. loquens de illo verbo Luc. 14. Iuga boum emi quinque. Iumẽtis, inquit, cõuincitur homo beſtialior, qui iuga necessitatis quinque sensuum propria subeat volũtate. Bernar. Quid causamur, subiisse: arguamus magis emisse: nam vt mercedem pro opere suo quis tribuat, inauditum est: quis iuga boũ emit, cui iugum suaue gratis offertur? quid est potius quinque eligere quàm vnum? quis potest seruire quinque prædonibus? Oculus, inquit, meus deprædatus est animã meã. ¶Sexto, quia qui charitatem habet, voluntatem suam voluntati diuinæ conformat. Vnde sicut volũtas Dei impletur: sic & voluntas ipsius. Et sicut Deo cuncta subiecta sunt: sic & habenti charitatem quodammodo cuncta sunt subiecta. Auguſt. in libro de vtilitate credendi: Iugo Christi qui subiectus est, subiecta habet cætera: & non laborat, quia non resistit quod subiectum est. Seneca: Vir bonus æquo animo sustinebit quicquid ei acciderit. Scit enim hoc accidisse lege diuina, ex qua vniuersa procedũt. Mali non habent pacem, quia Deo resistunt. Iob 9. Quis restitit ei, & pacem habuit? Si pluit, displicet malis. Si aliquanto tempore siccitas sit, iterum displicet eis. Item charitas bitumen est quo arca ecclesiæ bituminata est. Genes. 6. Absque hoc bitumine in periculo esset. Aquæ etiam tribulationum, penetrarent eam. Charitas etiam cæmentũ est, quo lapides viui in ædificio ecclesiæ adinuicem connectuntur. Sine hoc cæmento ecclesia esset quasi aceruus lapidum: nõ esset idonea Deo ad habitãdum, nec contra hostes ecclesiæ haberet debitam resistentiam. Hierem. 26. Ierusalem in aceruum lapidum etit. ¶ Charitas est chara vnitas. Quàm chara sit vnitas ipsius, patet ex hoc, quòd diuisioni opposita Deo detestabilis est. Prouc. 6. Sex sunt quæ odit Dominus, & septimum detestatur animaoius. Et illud septimũ

est

est:qui seminat inter fratres discordias. Diony. in lib. de diuin
nominibus:Amor est quædam vnitiua & continuatiua virtu
superiora mouens ad inferiorum prouidentiam:æquiformia
est,æqualia in socialem vicissitudinem:& nouissima & subie
ad meliorem & suprà positorum conuersionem, id est,confe
mationem. Amor inter affectiones animæ maximè Deo assi
latur. Bern. super Cant. Solus est amor ex omnibus animæ m
tibus & sensibus, in quo potest creatura, &si non ex æquo,
respondere authori,vel de simili mutuã rependere vicem
minus diligit creatura,quoniã minor est:tamen si ex toto s
ligit,nihil deest vbi totum est. Eadem verba habentur in li
de spiritu & anima,vbi subditur:Renuntians ergo cunctis a
ctionibus aliis,tota soli incumbat amori, effundens se tot
in amorem ipsius, cui respondere habet in reddendo amor
¶Charitas virtus est cuius altitudo vsque ad altissimum attin
git. Spiritũ enim hominis Deo vnit. Latitudo eius quasi per
tum mundum se extendit:quia membris Christi quæ disp
sunt per mũdum,hominem coniungit. Aug. Extende charit
per totum orbem si vis Christum amere: quia membra Ch
per orbem iacent. Longitudo eius opera cæterarum virtu
vsq; ad finem vltimum extendit. Profunditas eius infimis
bris Christi seruitium impẽdendo condescendit secundum
ctrinã Io. 13. Si ego laui pedes vestros,dominus & magister
ster:& vos debetis alter alterius lauare pedes. ¶Et notãdũ q
sacri Doctores videtur dicere q̃ sola charitas sit virtus. H
Vt breuiter,inquit,cõplectar virtutis notionẽ,Virtus est cha
tas qua diligitur quod diligendum est. Et in libro de spiritu
anima,sic legitur: Quum prudenter, molestè, fortiter & i
amor & odiũ instituũtur:in virtutes exurgunt,prudẽtiã scili
& tẽperantiã,fortitudinẽ atque iustitiam. Aug. in li. de morib
ecclesiç:Si virtus ad beatã vitã nos ducit, nihil esse virtutẽ
nino affirmauerim,nisi summũ amorẽ Dei. Nãque illud, q
quadripartita dicitur virt⁹, ex ipsi⁹ amoris vario quodã affe
quantũ intelligo dicitur. Itaq; illas quatuor virtutes,quarũ
nã res ita haberẽt homines in mẽtibus suis, vt nomina sunt
ore omnium. Sic etiã diffinire non dubitẽ,& vt Temperantia
amor integer se præbẽs ei,qd̃ amatur. Fortitudo,facile tole
omnia propter qd̃ amatur: Iustitia,soli amato seruiens prop
rectè dominãs. Prudẽtia,amor ea quibus adiuuamur ab iis q
bus impediinur sagaciter seiungens. Sed hũc amorẽ non cu
libet,sed Dei esse diximus:quare etiam diffinire licet,vt Tẽ
rantia

rantiam dicamus amorem Deo seſe integrum incorruptumque seruantem. Fortitudinem, amorem omnia propter Deum facile perferentem. Iustitiam, amorem tantum seruientem, & ob hoc bene imperãtem cæteris quæ homini subiecta sunt. Prudentiã, amorem bene discernẽtem ea quibus adiuuetur ab his quibus impediri potest. Idem in eodem: Nihil aliud est bene viuere, quàm toto corde, tota anima, tota mente Deum diligere: à quo existit, vt incorruptus in eo amor atque integer custodiatur, quod est tẽperantiæ: vt nullis frangatur incommodis, quod est fortitudinis nulli alij seruiat, quod est iustitiæ: vigilet discernendis rebus, ne fallacia paulatim dolus surrepat, quod est prudentiæ. ¶ Possumus autem quatuor rationes assignare, quare nomen Virtutis charitati potuit appropriari, vt ipsa diceretur singulariter virtus. ¶ Vna causa potuit esse, quia charitas inter virtutes excellentior est: ideo antonomaticè virtus dici potuit: sicut Roma antonomaticè Vrbs dicitur. Alia causa potuit esse: quia antequam charitas adsit, nulla vera virtus est. Si verò charitas adsit, nulla virtus deest. Quod nulla vera virtꝰ adsit si charitas desit, patet: quia virtus est qua bene viuitur. Bene viuere verò est (vt ait Aug.) Bene viuendo ad beatitudinem tendere: quod non est sine amore beatitudinis, qui amor charitatis est. Quòd nulla virtus desit vbi charitas adest, patet: quia amor dignior est affectione animæ, quæ si ordinata fuerit, alię affectiones, vt timor, dolor, & spes inordinatæ non remanebunt, maximè quum apud amorem sit summa potestas & imperium in regno animæ, & eius sit regnũ illud ordinare: apprehensiones verò non se habẽt modo indebito, quum affectiones se habeãt debito modo. Sunt enim apprehẽsiones causæ affectionum, vnde amore ordinato simpliciter mẽs ordinata est. ¶ Tertia causa potuit esse: quia amor summi boni quodammodo ad omnem virtutem pertinet, inquantum virtus comparatur ad finem suum: licet amor iste sit proprius motus charitatis. Sine amore enim summi boni non est vera virtus. Verbi gratia: Si quis abstineat vt bursam impleat, vel vt sanitatem acquirat, vel causa inanis gloriæ: nõ est hoc abstinentiæ virtutis, sed tunc solũ quãdo fit amore summi boni. Ideo dicitur Matt. 6. Tum autem cùm ieiunas, vnge caput tuum oleo. Secundum glo. Caput suum, scilicet Christum ieiunans vngit oleo charitatis, qui pro amore eius se macerat, & quod sibi subtrahit, alteri largitur. ¶ Quarta causa potuit esse: quia sicut aliquis dicitur odire non solũ affectu, sed etiam effectu, secundum quem modum dicitur, Qui diligit iniquitatem,

quitatem, odit animã suã. Odit inquam, effectu: sicut aliq
dicitur diligere non solũ affectu, sed etiã effectu, secundũ q
modũ dicitur 1. Io. vlt. Hęc est charitas Dei, vt mãdata eius c
stodiamus. Et 2. Ioã. Hæc est charitas vt ambulemus secundu
mãdata eius. Sic dilectio Dei ad vniuersitatẽ virtutũ pertine
sicut & obseruatio mandatorum Dei. Sic nihil aliud est virtu
quàm id quo Deus diligitur. Et hæc de laudibus charitatis sũ
ficiant. Si cui verò hæc nõ sufficiũt, diligenter studeat in 1. c
nonica Ioan. De quo dicit Gregor. quòd omne quod loquit
igne charitatis vaporatur. Et in Euangelio eiusdem. Et 1.
Cor. 13. Vbi multa de laudibus huius virtutis inueniet.

*De ordine dicendorum de amore Dei. Et primo de his quæ incitan
ad amandum Deum.* CAP. III.

POst commendationem Charitatis, agendum est specialit
de more Dei, de quo hoc modo agetur. ¶ Primo dicetur
incitamentis diuini amoris. ¶ Secundo de modo amãdi Deu
¶ Tertio de diuersis speciebus diuini amoris. ¶ Quarto de
gnis ipsius. ¶ Circa primum notandum est, quòd ad amand
Deum incitat Sacra scriptura, incitat & natura, incitat gra
nobis à Deo exhibita, & gloria nobis à Deo promissa, incita
vniuersa creatura. ¶ Scriptura sacra incitat in multis loc
Deut. 6. Diliges Dominũ Deũ tuum ex toto corde tuo &c. El
dem 11. Ama Dominum Deum tuum &c. Eccles. 13. Omni
tua dilige Deum. Matt. 22. Diliges Dominum Deum tuum
Simile habes Luc. 10. & 1. Io. 4. Diligamus Deum, quoniam
prior dilexit nos. ¶ Natura ad idem incitat. Bernardus in li
de diligendo Deo: Inexcusabilis, inquit, est omnis infidelis
non diligit Dominum Deum suũ toto corde, tota anima,
virtute sua. Clamat nempe intus ei innata & nõ ignota ratio
iustitia, quia ex toto se illum diligere debeat, cui & totũ se
bere nõ ignorat. Si naturaliter amat filius patrẽ à quo habet
tẽ corporis sui: quãto magis amare debet Deũ, qui corpus
& animã ex nihilo fecit? Aug. Amãdus est generator: sed p
nẽdus est creator. Eccl. 7. In tota anima tua dilige eũ qui te
cit. Bern. in sermonibus: Parúmne, inquit, tibi videtur? hoc co
ta, qualẽ te fecit. Nẽpe secundũ corpus, egregiã creaturã: secu
dũ animã, magis imagine creatoris insignem, rationis partic
pem, beatitudinis æternæ capacem. Porro ambo cohærere
fecit artificio incomprehensibili, sapiẽtia inuestigabili: nec
tẽ promeruit, qui antè nõ fuit: nec spes retributionis fuit, qu
niam bonorũ nostrorum nõ eget. ¶ Et notandum quòd mã
pon

potest incitare hominē ad amādum Deum, quòd Deus eum fecit, si quis diligenter attendat quantum beneficiū fuerit quòd corpus ei dedit: quot enim sunt mēbra in corpore, tot beneficia inueniet magna. Et pro minimo mēbro plus deberet homo Deū amare, quā multi ament eum pro cunctis beneficiis quæ ab eo receperunt. Si quis amisisset oculum, quantum amaret eum, qui sibi illū restitueret? Et si quis meruisset amittere eum, quantū amaret eū qui sibi oculū cōseruaret? Nec minus amandus est, qui eum ab initio dedit, & qui datum conseruauit, cùm multoties vtendo eo contra Deum, eū amittere meruerit. Non minus est amādus qui dat cappam nouā, quàm qui inueteratā perditā restituit. Quod dixi de oculo, de aliis mēbris cogita. Si verò tātum amandus est qui dedit corpus: quantum amandus est qui dedit animam quæ in infinitū est melior corpore? Si amisisses vsum rationis, quantum amares eum qui tibi illum restitueret? Quanto ergo amādus est, qui tibi rationem ab initio dedit? Itē si meruisses mortem, siue separationem animæ à corpore, quātum amares eum qui tibi eam remitteret? Quantū ergo amandus est ille qui mirabiliter corpus & animā coniunxit, & hanc coniunctionē tibi seruauit cùm peccādo mortem multoties meruisses? Bernardus: Valde omnino mihi amandus est per quem sum, viuo & sapio. Dignus planè est morte qui tibi Domine Iesu recusat viuere. Idē in lib. de diligēdo Deo: Vt quid, inquit, nō amaret opus artificē, cùm haberet vnde id posset? Et cur non quantum omnino posset, quum nihil omnino nisi eius munere posset? Ad hoc etiam quòd homo amet amplius factorem suū, cogitare debet, quòd Deus ad imaginem & similitudinem suā fecit illum. Genes. 1. Filius qui similior est patri, solet amplius amare patrem, & ab eo plus amari. Figura etiā quam naturaliter habet corpus humanum, incitat ad amandum Deum. Aug. in libro de disciplina Christiana: Belluas Deus prostratas in faciem fecit, pastum quærentes de terra: te in duos pedes erexit, tuam faciem sursum attendere voluit. Non discordet cor tuum à facie tua, non habeas faciem sursum, & cor deorsum. Fac sursum cor, ne mentiaris in domo disciplinæ. Quid est sursum habere cor nisi quod prius est dictum, Dilige Dominum Deum tuum &c. Disciplinæ domus est ecclesia Christi: vt dicit Augustinus in eodem libro. ¶ Gratia etiam nobis à Deo exhibita incitat ad Dei amorem, & maximè gratia redemptionis. De qua 2. Corinth. 8. Scitis gratiam Domini nostri Iesu Christi: quoniā propter vos egenus factus est, cùm esset dives,

vt illius inopia vos diuites essetis. Galat.2. Dilexit me,& tra-
dit semetipsum pro me:non sum ingratus gratiæ Dei. Sic hab-
litera vna. Eccle.29. Gratiam fideiussoris ne obliuiscaris. De-
enim pro te animã suam. Licet multum possit hominem incit-
re ad amandum Deum,quòd ipse eum fecit:tamen multo a-
plius debet eum incitare , quòd ipse eum refecit. Vnde Bern-
dus in libro de diligendo Deo:Infidelis se totum ei debere a-
ignorat,quem sui totius nõ ignorat authorem. Quid ergo q-
qui Deũ meum teneo vitæ meę non solum gratuitũ largitor-
largissimũ administratorẽ, pium consolatorem,solicitũ gub-
natorem,sed insuper etiam copiosissimum redemptorem, a-
num cõseruatorem,ditatorem,glorificatorem? Idem in eod-
Infidelem ratio vrget,& iustitia naturalis totũ se tradere il-
quo se totum habet,& ex se toto debere diligere, quẽ profe-
fides tanto plus iudicat amandum,quantum & eum pluris a-
ipso æstimandũ intelligo:quippe qui illud non solùm mei,
sui quoque ipsius teneo largitorem. Idem in eodem : Si tot-
me debeo pro me facto:quid addam pro me refecto,& refe-
hoc modo? Nec enim tam facile refectus,quàm factus. Sign-
non solùm de me,sed de omni quoque quod factum est,scr-
est,Ipse dixit,& facta sunt. At verò qui me tantum etiam se-
dicendo fecit , in reficiendo profecto & dixit. Multa & g-
mira,& pertulit dura:nec tantum dura,sed etiam indigna. Q-
ergo retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi
primo opere me mihi dedit:in secundo, se:& vbi se dedit,
mihi reddidit. Datus ergo & redditus,me pro me debeo &
bebo:quid Deo retribuam pro se? Nam etiam si me millies
pendere possem,quid sum ego ad Dominum? Idem super C-
tic. Super omnia reddit te amabilẽ mihi, bone Iesu,calix qu-
bibisti opus redemptionis nostræ. Hoc omninò amorem
strum facile vendicat totum sibi. Hoc inquam est,quod nos
deuotionem & blãdius allicit,& iustius exigit,& arctius stri-
git,& afficit vehementius. Multũ quippe laborauit in eo Sa-
tor:nec in omni mundi fabrica tantum fatigationis author
sumpsit. In dictis suis sustinuit contradictores, in factis obl-
uatores,in tormẽtis illusores,& in morte exprobratores. Id-
loquẽs de opere redẽptionis:Quid adhuc, inquit, dormitat
affectio? imò nõ dormitat,sed mortua est, si huic nõ respon-
beneficio. Anselmus in lib. Meditationũ:Ecce Domine quia
feci sti,debeo meipsum amori tuo totũ : quia me redemisti
beo meipsũ amori tuo totũ:quia tãta promittis,debeo mei-

amori tuo totum, imò tantũ debeo pluſquàm meipſum, quãto tu maior mees pro quo dediſti teipſum. Cũ ignis non accendatur melius quàm igne: ignis diuini amoris quem nobis Deus oſtẽdit in redẽptione humani generis, maximè deberet incitare nos ad amandũ Deũ. Chryſoſtomus: Non eſt, inquit, aliquis omnino, nõ pater, nõ mater, nõ amicus, nõ alius quiſpiã qui ita nos aliquando dilexerit, quemadmodum ipſe qui fecit. Bern. in ſermonibus: O duri & indurati & obdurati filij Adam, quos nõ emollit tanta benignitas, tanta flamma, tam ingẽs ardor amoris, tam vehemens amator, qui pro vilibus ſarcinulis tã pretioſas merces expendit. ¶ Ad amandum Deum, incitat gloria amãtibus Deũ ſpecialiter promiſſa & præparata. 1. Cor. 2. Oculus nõ vidit, &c. quę præparauit Deus his qui diligunt illum. Iacobi 1. Accipiet coronam vitæ, quam repromiſit Deus diligentibus ſe. Mirum eſt quomodo amor noſter Deo euadere poteſt: quia ſi venalis eſt, nullus Deo carius emet: dabit ei pro illo regnum æternum. Si eſt dandum, nullus dignior eo eſt quàm Deus, cùm ipſe ſit ſummè bonus. Vnde nulli potius quàm ei debet dari. Si verò violentiã requirit, nullus maiorẽ violentiam pro eo faciet quàm ipſe. Petit enim eũ quaſi gladio euaginato. Aut enim eũ amabis, aut æterna morte interficieris. Dauid: Niſi cõuerſi fueritis ab amore ſcilicet immũdo, ad amorẽ Dei, gladiũ ſuum vibrauit. Aug. in lib. Conf. Domine quid tibi ſum ipſe vt amari te iubeas à me, & niſi hoc faciam iraſcaris mihi, & mineris ingentes miſerias? Ad amandum Deũ incitant omnes creaturæ. Aug. 10. lib. Cõf. Cælũ, & terra, & omnia quæ in eis ſunt ecce vndiq; mihi dicũt vt te amẽ, nec ceſſant dicere omnibus, vt ſint inexcuſabiles. Dupliciter dicunt creaturæ nobis vt Deũ amemus. Vno modo, oſtendendo eum digniſſimũ amore noſtro. Bonitas enim vniuerſitatis creaturarum oſtendit creatorem eſſe optimum, & ideo amore digniſſimum. Secundo, quia creaturę ſunt dona Dei & beneficia Dei. ¶ Ad incitandum verò aliquem ad amandum alium, efficacior eſt donatio quàm locutio. Etiam terrena & cæleſtia fecit Deus propter hominem, vt patet ex principio Gen. Vbi poſtquã de creatione hominis locutus eſt Deus, ſubditur: Et præſit piſcibus maris, & volatilibus cæli, & beſtijs terræ, vniuerſæq; creaturæ. Et poſtquã locutus eſt de luminaribus cæli, ſubditur: Et ſint in ſigna, & tẽpora, & dies, & annos, & luceant in firmamẽto cæli, & illuminẽt terrã. Cum ſecundũ ligna exardeſcat ignis, Eccleſiaſt. 28. magnus deberet eſſe ignis diuini amoris qui pro lignis Dei tot habet Dei beneficia, quot ſunt

creaturæ. De his lignis legitur Leuit. 6. Ignis in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos, subiiciens ligna mane per singulos dies. Illos qui nō incitantur ad Deum amandum, tot & tantis beneficiis accusare poterunt etiam feræ quæ beneficia sentiunt, vt ait Seneca: Ecce etiam canes amant benefactores suos. Refertur etiam de quodā leone quem quidam miles à serpente liberauit, quòd à milite recedere noluit: quid ergo excusationem habebūt, qui deserentes redemptorem suum, serpenti infernali adhærent? Si lapides cauantur à guttis aquæ assiduè cadentibus, quam excusationem habebunt corda dura quæ non emolliuntur assidua Dei beneficia? Quasi infinitæ sunt creaturæ quarū vna quæque sufficeret ad monendum hominem ad amorem alterius hominis, si eam sibi dedisset. Quomodo ergo non sufficiunt vniuersæ creaturæ ad accēdendum hominem ad amorem Dei? ¶Ad amandum Deum incitare possunt & bona & mala. De bonis iam ostensum est quæ vniuersa sunt Dei dona. De malis verò facile est idem ostēdere, cùm sint flagella patris misericordiarū erudientis filios suos ex amore paterno procedentia. Apoc. 3. Ego quos amo, arguo & castigo. Hebr. 12. Quem diligit Deus castigat. Et nō solum mala pœnæ possunt incitare ad Dei amorem: sed etiam mala culpæ quæ Dei misericordia non simulat in his qui nondum pœnitent, vt saltem quandoque pœniteant, vel remittit his qui pœnitent, vel à quibus custodit ne qui sibi adhæreāt. Aug. in lib. de Virginitate: Vos, inquit, vt altissimè diligatis, cui diligendo à coniugiorum nexibus libere vacatis, deputate vobis tanquam omnino dimissum quicquid vobis non est illo regente commissum. Multo fortius debemus diligere illum qui quæcunq; flagitiosis ad se conuersis dimittit, ea cadere non permisit. Quid habes quod nō accepisti? aut quo peruersitate minus diligis à quo plus accepisti? Cogita omnia peccata sic peccata tanquam dimittantur, à quibus Deus cuidit ne committantur. Noli modicum diligere, quasi à quo modicum dimissum est: sed potius multum dilige, à quo multum tributum est. Si enim diligit cui donatū est ne reatum ret: quanto magis diligere debet cui donatum est vt habeat. ¶Et notandū est, quòd cū quatuor de causis aliquid soleat diligi, scilicet de causa attinentiæ, vel quia in eo deliciæ inueniuntur, vel quia beneficiis iam datis amari meruit, vel quia beneficia ab eo sperantur, his quatuor de causis amandus est Deus. ¶Causa attinentiæ, cùm ipse sit pater. Matth. 23. Patrem nolite vocare vobis super terrā. Vnus est enim pater vester qui in

lis est. Et qui erat pater, factus est frater. Matt. vlt. Nuntiate fratribus meis vt eant in Galilæam. Et qui erat dominus, factus est seruus. Bernard. loquens de filio Dei incarnato: Non hoc loco, inquit, prædicatur magnus dominus & laudabilis nimis, sed paruus dominus & amabilis nimis. Paruulus vtiq; qui natus est nobis, ipse voluit nasci in mũdo isto, & quasi fieri de terra nostra, vt amabilior esset nobis: non enim solent homines amare dominos de terra aliena. Ipse voluit in similitudinẽ hominum fieri, vt hominibus esset amabilior. Similitudo enim ad amorem facit. Eccles. 13. Omne animal diligit simile sibi. Ipse humanam naturam diuinę voluit associari in vna persona, nunquam ab ea separandam in signum amoris, vt sic saltem amaremus à quo agnosceremus nos amari. ¶ Deus etiã amandus est à nobis, quia in eo sunt summę deliciæ. Psal. Delectationes eius in dextera tua vsq; in finẽ. ¶ Itẽ amãdus est, quia beneficiis suis hoc meruit. Bern. in lib. de diligendo Deo: Multũ meruit Deus de nobis, qui etiam immeritis seipsum dedit nobis. Quid enim melius seipso poterat dare vel ipse? Ergo, si Dei meritum quæritur, illud est præcipuum: quia ipse prior dilexit nos. 1. Ioan. 4. Dignus planè qui reametur: præsertim si aduertatur quis, quos, quantúmque amauerit. Quis enim? nónne is cui omnes spiritus confitentur? Deus meus es tu: quoniã bonorũ meorum nõ eges. Vera huius charitas maiestatis: quippe non quærentis quæ sua sunt. Quibus autem tanta charitas exhibetur? Cùm adhuc, inquit, inimici essemus, reconciliati sumus Deo. Dilexit ergo Deus & gratos & inimicos. Sed quantũ? Sic Deus dilexit mundum, ait Ioannes, vt filium suum vnigenitũ daret. Sic meruit iustus impiis, summus infimis, omnipotens infirmis. Idem in eodem: vt paucis quod dictũ est repetã, prior ipse dilexit nos tantus & tantum, & gratis, tantillos & tales. Itẽ amandus est à nobis propter beneficia quę ab eo speramus. De quibus require in tractatu Spei, cap. 5. ¶ Item notandũ est quòd ad amorem Dei, nos incitare potest amicitiæ eius vtilitas, & inimicitiarum eius dánositas, & amici huius fidelitas. ¶ Vtilitas, quia nihil fructuosius esse potest quàm à Deo diligi, iuxta verbum Bernard. ipse diligentibus se peccata remittit. Luc. 7. Remittuntur ei peccata multa: quoniam dilexit multum. Ipse eos erudit. Eccles. 2. Diligite Deũ, & illuminabuntur corda vestra. Grego. Interdũ compunctionis ardore tantæ subtilitatis est vis amoris, vt hanc nec ipse animus possit comprehendere, qui hanc illuminatus meruit habere. Ipse eos custodit. Psalm. Custodit dominus omnes

diligentes se. Ipse ad suauitatem suæ cõtemplationis etiam
præsenti admittit. Gregõ. in Moral. Si quis ad contemplation
studium properat: semetipsum prius subtiliter interroget, qu
rum amat. Machina quippe mẽtis est vis amoris, qui hanc
à mũdo extrahit, in alto sustollit. ¶ Vtilitas huius amici sicut
aliorũ amicorũ in necessitate apparet, vt in infirmitate à qua
se potest liberare, cùm alij amici nõ possunt: & in morte, quã
alij amici defunctũ deserunt, & amicus iste eum suscipit. Psa
In voluntate tua deduxisti me: & cum gloria suscepisti me.
in iudicio vbi non habebit amicũ cui Deus erit inimicus. Ec
20. Fatuo non erit amicus. Omnia sunt amica ei, cui Deus
amicus: quoniam diligentibus Deum, omnia cooperantur
bonum. Rom. 8. Inimicitiarũ etiam Dei damnositas incitare
test ad amandum Deũ. Omnia enim sunt inimica inimicis D
etiã ipsimet sunt sibi inimici. in Psal. Qui diligit iniquitate
odit animã suam. In futuro verò magis apparebunt hæ inim
citiæ, quando pugnabit orbis terratũ contra insensatos. Sap
Greg. Offenso creatore omnis creatura damnatum habet o
Ipsimet si esse possent vellent se nõ esse. Ipsi etiã sancti qui
tum amauerunt peccatores in præsenti, lætabuntur cum vi
rint vindictã. ¶ Fidelitas etiam huius amici ad idem pote
citate. Eccle. 6. Amico fideli non est cõparatio. & non est di
ponderatio argẽti & auri. ¶ Alij amici quadrupliciter inuen
tur infideles. ¶ Primò, quia aliquãdo non amant, licet amen
sed non sic est de amico isto. Prouer. 8. Ego diligentes me d
go. Ioan. 14. Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego
gam eum. ¶ Secundo, quia tempore aduersitatis desinũt am
Eccles. 6. Est amicus secundum tempus suum, & non perma
bit in tẽpore tribulationis. Sed nõ est sic in amico isto. Prou
17. Omni tẽpore diligit qui amicus est (Christus scilicet) &
ter in angustiis cõprobatur. ¶ Tertiò, quia qui amãt vigo
mici fiũt mortuorũ, spoliãtes eos bonis suis. Eccle. 6. Est am
qui conuertitur ad inimicitias: amicus verò iste in morte
cialiter ostendit se esse amicũ: spiritũ enim qui de habita
cõporis exit, in cæleste habitaculum recipit. ¶ Quartò,
amici patris inimici fiunt filiorum, sed amicus iste propter
trem filios amat, quandoque vsq; in decimam generation
Exo. 20. Ego sum dominus Deus tuus, &c. faciẽs misericord
in millia his qui diligunt me. Et vt breuiter dicã, Beatus est
dominum debito modo amat: & væ illi qui eum debito m
non amat. August. 4. lib. Confes. Beatus qui amat te, & amic

inte,& inimicum propter te. Solus enim nullũ charum amittit,cui omnes in illo chari sunt,qui non amittitur : te nemo amittit nisi qui dimittit.Idẽ,Hæc omnia bona sunt:sed vę tibi si amaueris condita , & deserueris conditorem. Item 8. libro de Trinit. Cùm aliqua non amentur, nisi quia bona sunt , pudeat eis inhærendo non amare ipsum bonum vnde bona sunt.

De his quæ valent ad hoc vt aliquis ametur à Deo. CAP. IIII.

DIcto de his quæ possunt hominem incitare vt Deũ amet, dicendum est de his quæ faciunt ad hoc vt aliquis ametur à Deo. ¶Septem verò sunt , quæ ad hoc valere possunt. ¶Primum est sapientia. Sapien. 7. Sapientia infinitus thesaurus est hominibus,quo qui vsi sunt,participes facti sunt amicitiæ Dei, Et in eodem:Neminem diligit Deus, nisi eum qui cum sapientia inhabitat.Nouit dominus,quod de amicitia stultorũ prouenit damnum & dedecus, ideo non vult habere amicitiã cũ stultis,Prou.14. Acceptus est regi minister intelligens. ¶Secundum est mũditia,quæ effectus est sapientiæ.Iac.3.Quæ desursum est sapientia,primum quidẽ pudica est,id est, pudicũ faciens. Propter munditiam vocatus est Ioannes discipulus quem diligebat Iesus.Io.vlt. Prouer.22. Qui diligit cordis munditiam propter gratiam labiorum suorũ, amicum habebit regem. Can.6. Dilectus meus mihi & ego illi,qui pascitur inter lilia. Putitate enim delectatur. Sap.6. Incorruptio facit proximam esse Deo. ¶Tertium est mãsuetudo quæ multum assimilatur Deo,cuius bonitatem alicuius malitia non perturbat : & ideo Deo amabilem facit. Propter mansuetudinem Moyses qui erat mansuetissimus super omnes homines qui morabantur super terram, Num.12. specialiter amicus Dei fuit.Eccles.45. Dilectus Deo & hominibus Moyses. ¶Quartum est liberalitas,quæ multũ assimilatur Deo, qui ex liberalitate fecit quicquid fecit, creaturas rationales vt eis daret:alias creaturas,vt eas daret.Sen.Qui dat beneficia Deum imitatur. Maximè verò Deum imitabitur qui pauperibus nihil iudicauerit quàm misereri pretiosius. Liberalitas ratione similitudinis , hominem reddit Deo amabilem.2. Corin.9.Hilarem datorem diligit Deus. ¶Quintum est,humilitas propter quam Dauid fuit vir secundum cor Dei. 1.Reg.15. Matt.9 In signum amoris quem habet Deus ad humiles , Deus amplexatus est paruulũ. Et Beniamin frater minimus, Gen.45. vocatur amantissimus domini. & Deut. 33. ¶Sextum est dilectio.Diligit enim dominus eos qui se diligũt:alioquin esset infidelis.Bern.in epistolis:Nemo se amari diffidat qui tam amat.

Libenter Dei amor nostrũ quẽ præuenit subsequitur. Nam q
modo reamare pigebit, quos amauit necdum amantes? (q
ptimum est temporalium contemptus. Matt. 19. Si vis perfec
esse, &c. Gl. interli. In dilectionẽ Dei. Senec. Nemo dignus De
qui opes non contẽpserit. Temporalia amata iniquinant. Iun
verbũ Ber. Ideo anima temporalia amans quasi inquinata, in
digna est Dei amore. Aug. in lib. Soliloquiorum. Si alicuius pu
chræ fœminæ amore flagrares, iure se tibi nõ daret si aliuꝺ
quicquam præter se amari comperisset. Sic qui in bonis cõm
ptibilibus amorem suum ponit, Dei amore est indignus.

De modo amandi Deum. CAP. V.

SEquitur de modo amandi Deum. Modus autem diligen
Deum, est sine modo diligere: vt ait Bern. in lib. de dilig
Deo. Idem ad fratres de monte Dei: In dilectione Dei non
ratio, non alia discretio est, nisi vt sicut ille cũ dilexisset nos
finem dilexit nos: sic si fieri potest, nos in infinitum diligam
eum. Sicut beatus vir qui in mandatis eius cupit nimis. Se
nullum finẽ vel terminũ habere debeat deuotio amantis: tam
terminos suos & fines & regulas habere debet actio oper
tis. Idem etiã ostendit modum amandi Deũ esse, vt amemu
quantum possumus, dicens ita: Deus meus, adiutor meus, &
gam te pro dono tuo, & modo meo, minus quidẽ iusto, sed p
nè non minus posse meo: qui etsi quantũ debeo non possum
possum tamen vltra quàm possum. Potero verò plus, cùm p
donare dignaueris: nunquam tamẽ prout dignus haberis. (
dus etiam amandi Deum ostenditur Deut. 6. his verbis: Dil
dominũ deum tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, &
tota fortitudine tua. Itẽ Matt. 22. Diliges dominũ Deum tuũ
toto corde tuo, & ex tota anima tua, & in tota mente tua. Ver
Deut. videntur pertinere ad illas tres vires animæ, quæ sunt
rationalis, vis cõcupiscibilis & irascibilis. Fortitudo enim
tertio loco ponitur, ad irascibilẽ pertinet. Verba verò Matth
videtur pertinere ad illas tres vires animæ, quæ sunt intellec
volũtas, & memoria. Vnde mẽs cuius est memorari, tertio lo
ponitur. Lucas vero 10. vtrũq; videtur tãgere, dicens, Diliges
minũ Deum tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, &
omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua. Et accipias ist
hoc ꝙ dicitur, ex omnibus viribus tuis: & per hoc quod dic
in Deut. ex tota fortitudine tua. ¶ Et notãdũ, ꝙ secũdũ Gre
ista verba, Ex toto corde tuo, &c. ad inculcationẽ ponuntur.
cũdum Aug. totalitas ista aliter accipienda est prout compe
fit

statui patriæ:aliter prout competit statui vitæ. Secũdum,quòd competit statui patriæ attẽditur in hoc totalitas ista, ꝙ omnes motus animæ ad Deũ referãtur:& sic nõ impletur in vita præceptũ illud:nisi forsitan ad tempus breue à viris perfectissimis. Tamen secundũ Aug.ideo pręcipitur : quia nõ recte curritur,si quò currẽdũ est,nesciatur.Quomodo autẽ sciretur si nullis pręceptis ostenderetur?Et in præcepto affirmatiuo potuit præcipi, quòd nõ potest in vita impleri:quia præcepto affirmatiuo non obligatur qs vt illud impleat semper: sed vt impleat illud loco & tempore Nullũ verò pręceptum negatiuum potuit esse simile huic. Illud enim obligat vt semper impleatur : & ideo necessariò hominẽ faceret transgressorem. Ber. Mandata impossibilia non fecerunt transgressores homines,sed humiles.Secundũ verò,ꝙ cõpetit statui vitę,totalitas ista in hoc attẽditur,quòd nullus motus sit in anima amori Dei contrarius,nec aliquid pręter Deũ propter se ametur.Ad primũ pertinet illa expositio Augu. Toto corde,id est,intellectu,sine errore:tota anima,id est,voluntate,sine cõtradictione:tota mẽte,id est,memoria,sine oblitione.Ad secundũ pertinet ꝙ dicit August.in lib.3.de doctrina Christiana,eũ ait,Toto corde,tota anima,tota mente:nullã vitæ nostræ partem reliquit quæ vacare debeat,& quasi locũ dare & alia re velit frui:sed quicquid aliud diligẽdum venerit in animũ,illuc rapiatur,quò tot⁹ dilectionis impetus currit.Frui, est amore inhærere alicui rei propter seipsum:vt ait Aug.Idem Aug.in lib.Soliloquiorum: Ego non puto vllarũ rerum vocandam cupiditatem quæ propter aliud requirũtur.Idẽ in eodem: Iam certe ostendisti nihil aliud me amare quàm sapientiam.Siquidem ꝙ non propter se amatur,nõ amatur. Ego autem solã per se amo sapientiã,cætera verò adesse mihi volo , vel deesse timeo propter ipsam.Loquitur de sapiẽtia increata.Cõtra totalitatẽ siue perfectionem amoris diuini,solus ille amor est,quo amatur aliquid præter Deũ,non propter Deũ.Aug.10.lib.Confessionum:Domine,minus te amat, qui tecum aliquid amat,ꝙ nõ propter te amat. Modus ergo amandi Deũ est, vt ipse ametur super omnia,& propter se. Secundum Ber.verò sic exponitur verbum prius positũ,Diliges &c.toto corde,id est,sapiẽter: tota anima,id est,dulciter:tota virtute,id est,fortiter vel perseueranter.Idem.Disce Christiane à Christo, quemadmodũ diligas Christum.Disce amare dulciter,prudenter,fortiter: dulciter,ne illecti:prudẽter,ne decepti:fortiter, ne oppressi ab amore domini auertamur.Idem,Non abduci blanditiis, ne seduci

fallaciis,nec iniuriis frangi:toto corde,tota anima, tota virtute diligere est. Idem exponens quid sit amare dulciter, sapienter,& fortiter:Dulciter,inquit,amat,qui Christo passo cõpatitur,compungitur & mouetur. Sapienter amat, qui ab ecclesiastici sensus puritate nulla deuiat verisimilitudine,& qui discretionis metã nulla superstitiune,vel leuitate,vel spiritus feruentioris vehementia deserit. Amor foris est,quũ nec vlla vi laborum,vel tormentorum, vel etiã metu mortis iustitia deseritur. Item toto corde Deũ diligit,qui gloriam in solo Deo quærit. corde enim magnanimitas pertinens ad vim irascibilẽ intelligitur. Anima verò potest referri ad concupiscibilem , cuius est velle. Mens verò cuius est meditari ad rationalem. Totis ergo his tribus viribus aliquis Deũ amat , quũ vis rationalis à solo Deo desiderat , & ab eo solo se posse sapientem fieri credit: quum vis cõcupiscibilis reputat Deum gaudium suũ, & in illo solo gaudere quærit , & quũ vis irascibilis in illo solo gloriari desiderat, aliam gloriam cõtemnens. Item notandũ,quòd toto corde siue intellectu Deũ amat, qui intellectum suum in obsequium Christi captiuat,& qui studium suum Christo dat,& ad visionẽ Dei toto desiderio anhelat. De primo legitur 2.ad Cor. 10. In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequiũ Christi. Et notãdum,quòd quadruplex debet esse captiuatio intellectus nostri. ¶ Prima vt in his quę sunt fidei,Deo obediamus. Hilarius:Soli Deo de se credendũ,est, qui se solus nouit. Secũda,vt male de nobis,& bene de proximo sentiamus. Nec. Quod homines libenter faciunt de aliis,de te apud te male existima. Tertia,vt sensum superioris nostri,sensui nostro præferamus,quod maximè faciendum est in religione. Ber. Lignum in paradiso scientiæ boni & mali,cẽsura discretionis est in conuersatione religionis penes patrem spiritualem, qui diiudicat omnia,ipse à nemine iudicatur,ipsius est discernere,aliorũ obedire. Quarta,vt circa nosmetipsos intendentes , ab aliis oculos auertamus. Ber. Temetipsum solicitè custodi:& vt temetipsum custodias,ab omnibus oculos auerte. Christo studiũ suum dedica qui ea qbus adiuuamur in Deũ ab eis quibus impedimur,laudabiliter secernit,q; est prudentiæ:vt dicit Aug. Itẽ qui doctrinam Christũ nescientẽ fastidit. Ber. Si disputes,aut cõferas,nõ sapit mihi nisi sonuerit ibi Iesus. Itẽ qui in creaturis Deũ intelligit. Aug. Væ illis qui diligũt nutus tuos pro te. Nut⁹ tui sunt omnes creaturarũ decus. Tota anima,siue tota volũtate amat,qui perfectè obedit, quẽ nec timor mali transitorij exterret,nec amor

boni transitorij ab obedientia retrahit. Tota mente, seu memoria Deū diligit, qui ea quę Deo displicent, & ab amore eius impediunt, obliuioni tradit, vt sunt iniuriæ nobis illatæ, quæ dum recogitantur, sunt quasi ferrum in vulnere, quod vulneris sanationem impedit. Itē qui ea quæ ad honorē Dei pertinēt & salutem animarum memoriæ infigit, & quem magnus amor Dei de alio quàm de Deo diu cogitare non finit: sicut solet accidere fatuè amantibus, qui non possunt obliuisci id quod amant. Bernar. super Cant. O amor impetuose, qui præter te cogitare aliud non sinis. Deus vult habere amorē cordis nostri integrū. Prou. 23. Præbe fili mi cor tuū mihi. Leuit. 3. Omnis adeps domini erit iure perpetuo. Augu. in sermone: Totum exigit te qui fecit te. Sed noli tristis esse, quasi nihil vnde gaudeas remaneat in te. Ex hoc enim diligit te, q̄ diligis Deum ex toto corde. Nec mirum si Deus velit habere cor integrum, quum sufficiat illud implere. ¶ Et notandum, quòd amor Dei debet esse rectus, strenuus, & lætus, desideriis plenus. Rectus, vt Deus propter se amet, non propter tēporalia. Aug. 15. lib. de Ciui. Dei: Boni ad hoc vtuntur mūdo, vt fruantur Deo. Mali autem contrà, vt fruātur mundo, vti volūt Deo. Aug. Vti est id quod in vsum venerit, referre ad obtinendum illud quo fruēdum est: aliàs abuti est nō vti. ¶ Amor quo aliquis amat Deum propter temporalia, contumelioſus est Deo. ¶ Temporalia enim præfert ei. Propter quod enim vnumquodque amatur, illud magis amatur. Itē est quasi amor meretricius. Meretrix enim amatorem suum depauperatum abiicit. Hieremiæ 3. Quomodo si contemnat mulier amatorem suum, sic cōtempsit me domus Israël. Hoc accidet tempore antichristi, quando Christus erit quasi pauper: spoliabuntur enim qui ei adhærebunt. Amor talis etiam est canimus. Canis enim os nudatum carne deserens, strenuus debet esse. Poēta: Amor odit inertes. Item militiæ species amor est, discedite segnes: Non sunt hæc timidis signa ferenda viris. Itē: Audacem faciebat amor. Item: Nil certe est quod non efficæno captus amore Ausit. Lætus etiam debet esse, dum tolerat dura pro eo quem amat. Act. 5. Ibant Apostoli gaudentes à cōspectu cōcilij: quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliā pati, desideriis plenis: quum enim maior ignis sit, scintillæ desideriorum ex ipso emicant. Daniel. 9. Vir desideriorum es. Esa. 26. Anima mea desiderabit te in nocte. Dauid: Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum. Bernard. super Cant. Anima amans fertur votis, trahitur desideriis. Item amor facundus est,

Poëta: Facũdum faciebat amor. Philosophus: Verborum abundantiam transmittit affectio. Amans suiipsius obliuiscitur. Augustinus de verbis domini: Oblita est anima seipsam, sed amando mundum. Nunc obliuiscatur se, sed amãdo artificem mundum. Item amans dolores corporis non sentit. Bernardus: Nonnum si exul à corpore dolores non sentiat corporis: neque hoc facit stupor, sed amor. Submittitur enim sensus, non amittitur nec deest dolor, sed contemnitur. Item amor dignitatis est nescius. Bernard. in lib. de consideratione: Amor dominum nescit. Agnoscit mater filium & in insulis. Idem super Cantic. Anima amans maiestati oculos claudit, aperit voluptari. Idem loquens de anima ardenter amãte: Proprio inebriatur amore, si maiestatem non cogitet. Qui enim respicit terram, & facit eam tremere, & ista se ab eo postulat osculari, ebriáne est? Ebria profusus. Amor etiam omnia vincit. Bernardus super Cant. Prævenit amor nec iudicium prestolatur, nec consilio temperatur, nec pudore frænatur, nec rationi subiicitur. Item: Quid violentius triumphat de Deo? Amor. Quid tamen tam nõ violentũ quã amor? Quæ ista vis, quæso, tam violenta in victoriam tam grata est violentiam? Bernard. super Cantic. Magna est & violenta vis charitatis, ipsum effectum Dei attingens & penetrans velut sagitta iecur eius transfigens. Cant. 4. Vulnerasti cor meum soror mea sponsa.

De diuersis speciebus diuini amoris. CAP. VI.

NOtandũ ꝙ quadruplex est amor Dei. Primus est naturalis quo amore omnes amãt Deũ & boni & mali. Aug. in Soliloquiorũ: Deus, quem amat omne ꝙ amare potest, siue sciens siue nesciẽs. Secundus est amor quo aliquis amat Deũ, eò quòd cognoscit eum sibi necessarium. In Ps. Diligã te domine fortitudo mea: dominus firmamentũ meũ, & refugiũ meũ &c. Tertius est amor quo aliquis Deũ amat propter delicias quę in eo sunt. Ps. 8. Et amator factus sum formę illius. Quartus est amor gratuitæ quo aliquis amat Deum, eò quòd dignissimus sit amari, qui amor est purè gratuitus. Bernard. super Cant. Amat deum qui ipsum quem amat quærit, nõ aliud quicquam ipsius. Item super Cantic. Amor per se sufficit; is per se placet & gratus est, ipse sibi meritum, ipse præmium est sibi. Tres vltimas species amoris videtur tangere Bernard. in lib. de diligendo Deum verbis: Natura ita condita fuit, vt habeat iugiter necessarium protectorem quem habuit, & conditorem, vt quæ nisi ipsum non valuit esse, sine ipso nec valeat subsistere: quod

ne de se creatura ignoret, & sibi, quod absit, eróget beneficia creatoris, vult hominē idem cōditor tribulationibus exerceri, vt cū defecerit homo, & subuenerit Deus, ab homine vt dignū est honoretur. Hoc enim dicit: Inuoca me in die tribulationis: eruam te, & honorificabis me. Fit itaque hoc modo vt homo qui præter se neminem diligere nouerat, etiam Deum vel propter se diligere incipiat, qui in ipso nimirum, vt sæpe expertus est, omnia possit quæ posse prosit, & sine ipso possit nihil. Amat ergo Deum, sed propter se, nō propter ipsum. At si frequens ingruerit necessitas, ob quam & frequens ad Deum fiat cōuersio, & à Deo frequens liberatio cōferatur: nónne & si fuerit ferreū pectus, vel cor lapideum, per totiēs liberari emolliri necesse est ad gratiā liberantis quatenus homo Deum diligat non propter seruantum, sed propter ipsum? Ex occasione quippe frequētium necessitatum, crebris necesse est interpellationibus Deum ab homine frequentari: frequentando gustari, gustando probari quoniam suauis est dominus. Ita fit vt ad diligendum purè Deum plus iam ipsius alliciat gustata suauitas, quàm vrgeat nostra necessitas. Suauitatem potes intelligere vel eius delectabilitatem, vel benignitatem.

De signis diuini amoris. CAP. VII.

DEcem sunt signa quibus perpendi potest vtrum aliquis amet Deum. ¶ Primum est quum aliquis libenter cogitat de Deo. Vbi enim amor, ibi oculus. Vnde super illud Ioan. 20. Domine, si sustulisti eū, dicito mihi vbi posuisti eū, dicit gl. Nō dicit quē: quia hoc in animo agere solet vis amoris, vt quē sem per cogitat, nullum aliū ignorare credat. Sap. 6. Cogitare de illa, sensus est cōsummatus, loquitur de sapiētia increata. ¶ Secūdum est, quū aliquis est libēter in domo Dei. Luc. 2. dicitur de Anna quòd nō discedebat de templo: quæ meruit interesse prę-sentationi domini in templo. Et Christus quum esset duodecim annorum, inuentus est in templo. Lucæ 2. qui matri suæ & Ioseph ait: Nesciebatis quia in his quæ patris mei sunt oportet me esse? Et super illud Matth. 21. Intrauit Iesus templum, dicit gloss. Ingressus vrbem, primò templum adiit: dans formam religionis, vt quocunque imus, primùm domum orationis, si ibi est, adeamus. Chrysost. Proprium erat boni filij, vt veniens primò ad domum curreret patris. Tu autem imitator Christi factus quum in aliquam ingressus fueris ciuitatem, primò ante omnem actum ad ecclesiam curras. ¶ Tertium est, cū aliquis de Deo vel cum Deo libēter loquitur. De hoc habemus

exem-

exẽplum in Magdalena quæ Christum dilexit multum: et
verba quæ habentur in Euangelio, vel de Deo vel cũ Deo
runt. Vnde habes Io.11. Domine, inquit, si fuisses hic, frater
nõ fuisset mortuus. Alia tria habes Io. penult. Tulerũt, inq
Dominum meum, & nescio vbi posuerunt eum. Et paulo p
Domine si sustulisti eum, dicito mihi, & ego eum tollã. Et
rum: Venit Maria Magdalena annuntians discipulis, quia
Dominũ, & hæc dixit mihi. 1. Petr. 4. Si quis loquirur quasi
mones Dei. Et super illud Rom. 8. Quis nos separabit à ch
tate Christi? Dicit Chrysostomus: Hic amantium mos est
amorem suum silentio tegere nequeant: sed necessariis &
ris suis efferunt & prodũt, & flammas infra pectus suum
bere non possunt. Enarrant frequentius: vt ipsa assiduitate
randi solatium amoris sui capiant, & refrigeria immensi
ris assumant. Sic ergo facit hic beatissimus amator Chri
¶ Quartum est, quũ quis libenter Deum audit, & audita
retinet memoriter. Luc. 2. Maria conseruabat omnia verba
conferens in corde suo. Eiusdem: Magdalena sedẽs secus p
domini, audiebat verbum illius. Io. 14. Qui habet mãdata
& seruat ea, ille est qui diligit me. ¶ Quintum est, cum q
benter dat pro Deo. Cant. vlt. Si dederit homo omnem sub
riam pro dilectione, quasi nihil despiciet eam. Et Luc. 7.
Dominus de Magdalena post beneficia eius enumerata, Di
tuntur ei peccata multa: quoniam dilexit multum. 1. Io.
habuerit substantiam mundi huius, & viderit fratrem su
cessitatẽ habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo
tas Dei manet in eo? ¶ Sextum est, quum aliquis pro De
ter patitur. Eccles. 2. In igne probatur aurũ & argentum:
nes autem receptibiles in camino humiliationis. Ioã. 18.
quẽ dedit mihi Pater, non vis vt bibã illũ? Greg. in prima
Moralium: Fœna quippe interrogat si quietus quis vera
amet. ¶ Septimũ est, quũ mandatis Dei aliquis obedit. 1. Io
Hæc est charitas Dei, vt mandata eius custodiamus. Itẽ
Hæc est charitas, vt ambulemus secundũ mãdata eius. Io
Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Specialiter
diuini amoris est, si quis seruat illud mãdatum, quod Sal
specialiter dicit suum. Ioan. 15. Hoc est præceptũ meum, vt
gatis inuicẽ. 1. Ioan. 4. Hoc mandatũ habemus à Deo, vt q
ligit Deum, diligat fratrẽ suũ. Maximè amor pauperum
est diuini amoris. Illi enim nõ amantur propter se, sed p
Deũ. Prouer. 19. A paupere & amici quos habuit separantur
ceb

eodem: Fratres hominis pauperis oderũt eum, & amici procul recesserunt ab eo. ¶ Octauũ est, quum quis amat quæ Deo placent, & odit quæ Deo displicent. Ad primum monemur exemplo Christi. Matt. 12. Quicunque fecerit voluntatẽ patris mei qui in cælis est, ille meus frater, & soror, & mater est. Ad secũdum, exemplum Dauid: Iniquos odio habui. Idem: Nónne qui oderunt te domine oderã, & super inimicos tuos tabescebã &c. Item Defectio tenuit me pro peccatoribus &c. Itẽ Vidi præuaricantes, & tabescebam. Ambrosius super Beati immaculati. Si is qui non relinquit parẽtes propter nomen Dei, nõ est Deo dignus: quãto magis qui diligit eius inimicos acceptus Deo esse nõ poterit? Hieronymus in epistolis: Nationes aduersariorum immortali odio persequimur: blasphemantibus Deum, clementem porrigimus manum. Ambrosius in Hexameron: Quid nos dignum nostro referimus creatori, cuius cibo vescimur, & dissimulauimus iniurias? ¶ Nonum est, quũ quis frigescit à solicitudine & amore mundi. Gregorius: Tanto frigescit quis à curis seculi, quãto surgit ardentius in amorem Dei. Item Iacob qui angelũ tenuit, vno mox pede claudicauit: quia qui vero amore sublimia respicit, iam in hũc mundũ duplicibus desideriis incedere nescit. ¶ Decimum est, quum aliquis magnũ honorem exhibet ministris Dei: sicut qui eos spernit, Deũ spernit. Matt. 10. Sic qui eos honorat, Deũ honorat. Eccle. 7. In omni virtute tua dilige Deum qui te fecit, & ministros eius ne derelinquas. Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica sacerdotes.

De his quæ incitant ad amandum proximum.

CAP. VIII.

NOtãdum quòd licet debeamus amare Deũ, & nos, & proximum: tamẽ non habemus speciale præceptum de amore nostri, nec specialis tractatus erit hic de amore illo, eò quòd amare Deum sit amare seipsum. Vnde Aug. Ille solus se nouit diligere, qui Deũ diligit. Siquidẽ ille se satis diligit, qui sedulò agit vt summo & vero fruatur bono: quod si nihil aliud est quã Deus, quis cũctari potest, quin sese amet qui amator est Dei? Itẽ Augu. Quum illa dilectione quam Deus imperat, debeat homo diligere Deum, & seipsum, & proximum: nõ tamen ex hoc tria præcepta data sunt: vt intelligatur nullam esse aliam dilectionẽ, qua quisque diligit seipsum, nisi quòd diligit Deum. Qui enim aliter diligit se, potius se odisse dicendus est. ¶ De amore verò proximi hoc modo dicetur. ¶ Primo dicetur de illis quæ possũt incitare ad hoc vt amemus proximũ. ¶ Secundò de his quæ possunt

sunt valere ad hoc vt amemur à proximo. ¶ Tertio de mo-
amādi eū. ¶ Quarto de diuersis speciebus huius amoris. ¶ Q-
ca primū notandū, quòd ad amandum proximū, Primò pos-
nos incitare sacra scriptura quæ totiens ad hoc monet. Le-
19. Diliges amicū tuū sicut teipsum. Et in eodem: Diliges al-
nā quasi vosmetipsos. Et Deut. 10. Amate peregrinos. Matt.
& Luc. 10. Diliges proximum tuū sicut teipsum. Ioan. 13. M-
datum nouū do vobis, vt diligatis inuicem. Idem. 15. Et 1. Io.
Charissimi, diligamus nos inuicem. Et specialiter illa scrip-
deberet nos incitare ad hoc, quæ ostendit præceptum de
ctione proximi, specialiter esse præceptum Saluatoris. Ioan.
Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem &c. Legitur
vita beati Ioannis Euangelistæ, quòd quum ipse deuenisset
vltimā senectutem, & vix inter discipulorum manus ad ec-
siam deferretur, nec posset plura docere verba, ad quamli-
pausam hoc dicebat: Filioli, diligite alterutrum. Tandem di-
puli & fratres qui aderāt audientes quòd eadem verba sem-
diceret, dixerunt: Magister, quare semper hæc loqueris? qu-
spondit: Quia præceptum domini est, & si solum fiat, suffi-
¶ Hoc præceptū lucidum est & breue, vtile & leue. Tale si-
debuit esse præceptum optimi præceptoris. Dionys. Op-
est optima adducere. Lucidum debuit esse, ne quis dicat: n-
mihi licuit intelligere. Breue, ne quis dicat: tædet me legi-
Lucidum decuit esse præceptum eius qui erat lux vera. Ioan.
& Psalm. Præceptum domini lucidum illuminans oculos. D-
cuit verbum æternum in incarnatione abbreuiatum abbre-
re legem. ¶ Decuit etiam vtile esse præceptū illius qui ad h-
venerat, vt se totum in vtilitatem nostram expenderet. Hier-
nymus: O nimiam Dei clementiam, ô ineffabilē Dei benig-
tatem: præmium nobis pollicetur, si nos mutuo diligamus, h-
nobis ea præstemus inuicem, quibus inuicē indigemus. Et n-
superbo simul & ingrato animo ei renitimur, cuius impen-
beneficium est. Decuit etiam esse leue præceptum benigni-
domini. Matt. 11. Iugum enim meum suaue est, & onus me-
leue. Verè leue est hoc præceptum, quum à quolibet possit i-
pleri, & à paupere & à diuite, ab infirmo & sano. Nō est nec-
se emere oues & boues, vel ire vltra mare vt hoc præcept-
impleatur. Deut. 30. Mandatum hoc quod ego præcipio tibi h-
die, non supra te est, neque procul positum &c. sed iuxta te
sermo valde in ore tuo & in corde tuo, vt facias illum. Dicit
præceptum eius qui venerat legem implere, esse legis pleni-
dine-

dinem: plenitudo autem legis, est dilectio. Roma. 13. ¶Secundo potest incitare ad amorem proximi, amor quem videmus inter animal a irrationabilia eiusdem speciei. Ecclesiastic. decimotertio: Omne animal diligit simile sibi. Et post: Omnis caro ad similem sui coniungetur. Si lupus, & leo, & serpens non exercerēt illam ferocitatem in animalia quæ sunt suæ speciei, quam exercent in alia, quid dicendum est de homine qui desæuit in alium hominem, nisi quòd ferocior est lupo, leone, & serpente? Etiam ipsa aqua quæ naturaliter habet pugnam cum igne, pacem habet cum alia aqua quę est eiusdem speciei cū ea. ¶Tertiò fraternitas naturalis quæ est inter omnes homines. Aug. in lib. de disciplina Christiana: Si putamus nō esse proximos, nisi qui de eisdem parentib. nascuntur: Adam & Euam intendamus, & omnes fratres sumus. Idem 12. lib. de Ciuit. Dei: Nihil tam discordiosum vitio: tam sociale naturæ, quàm genus humanum: propterea Deus voluit creare parentem vnum de quo multitudo propagaretur: vt hac admonitione etiā in multis concors vnitas seruaretur. Quòd verò illi fœmina ex eius latere facta est, etiā hinc satis significatū est, quā chara mariti & vxoris debeat esse coniunctio. Malach. 2 Nunquid non pater vnus est omnium nostrum? quare ergo despicit vnusquisque vestrum fratrem suum? Voluit Deus vnicum hominem primo formare, ex quo omnes procederent, vt tanquam fratres omnes homines se amarēt. Non sic legimus factum in angelis, vel animalibus brutis. Dilectio est debitum naturale quo vnus homo obligatus est alteri, à quo debito nullus absoluitur quantūcunque ab eo soluatur. Vnde super illud Rom. 13. Nemini quicquā debeatis, nisi vt inuicem diligatis, dicit gloss. Aug. Sola charitas est, quæ etiam reddita semper detinet debitorem. Seneca: Hæc societas diligenter & sanctè est obseruanda quæ nos omnes omnibus miscet, & iudicat aliquod esse commune ius generis humani. Plurimum quoque ad interiorem societatem amicitiæ colendam proficit. Omnia enim cum amico communia habebit, qui multa cum homine. Ius commune generis humani videtur contineri in illis duobus mandatis, Quod ab alio tibi oderis fieri, vide tu ne aliquando alteri facias. Tob. 4. & Matt. 7. Quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos eadem facite illis. Itē Seneca: Mihi ab istis subtilius præcipi malo, quid amico præstare debeā, quid homini, quàm quot modis dicatur amicus, & homo quàm multa significet. Idem Sapientiæ homo pro amico est: stultitiæ amicus non est pro homine.

¶Quarto,

¶Quarto, fraternitas spiritualis, de qua August. in lib. de di-
plina Christiana: Omnes quidē fratres secundum quòd hu-
nes sumus: quanto magis secundum quòd Christiani sumus.
id quod homo es, vnus pater fuit Adam, vna mater fuit E
ad id quòd Christianus, vnus pater est Deus, vna mater ec
sia. Hæc fraternitas tāto est melior fraternitate naturali, qu
to meliorem habet patrem Deū. Matt. 23. Et patrem nolite v
care vobis super terram: vnus est enim pater vester qui in c
est. Item quanto melior est mater ecclesia matre carnali:
melior hæreditas cælestis quàm tēporalis. Hebr. 10. Rapinā b
norum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscētes vos h
bere meliorem & manentem substantiā. Si amandi sunt fra
qui diuidendo hæreditatē portionem vniuscuiusque mine
faciunt: quātum amandi sunt fratres illi qui portionē vni
iusque augent? Quanto enim plures erunt electi, tanto amp
gaudebunt. Plus enim gaudebit vnus electorum de gloria
mæ alterius, quam de gloria proprij corporis. ¶ Quinto de
incitare ad amorem proximi exemplum Christi. Non e
est despiciendus quem Christus ita clarū habuit, quòd pro
redemptione mori voluit. Appende proximum tuum hoc p
tio, ne tibi vilescat. Apocalyp. 1. Qui dilexit nos, & lauit no
peccatis nostris in sanguine suo. Ad Titum 2. Qui dedit sem
ipsum pro nobis. Exemplo suo voluit Christus nos ad hoc
citare, quum dicit Io. 15. Sicut dilexi vos. ¶ Sexto exemplum
geli qui adeò amat hominem, vt custodiat eum in omnibus
suis. Non est despiciendus homo ab homine, qui adeò ch
est angelo. Matthæi 18. Videte ne contemnatis vnum ex hi
fillis. Dico enim vobis, quia angeli eorum semper vident fa
patris mei qui in cælis est. ¶ Septimo, quòd fraterna dilec
tantum placet Deo. Eccles. 25. In tribus beneplacitum est
tui meo, quæ sunt probata coram Deo & hominibus. Co
dia fratrū, amor proximorum, & vir & mulier bene sibi co
sentientes. ¶ Octauo similitudo quam habet proximus ad
Licet aliquis amet omnes filios amici sui: tamen specialem
bet amorem ad eū, qui amplius amico suo est similis. Sic h
ad omnia opera Dei amorem habere debeamus: tamen spec
liter ad hominem, quem constat esse factum ad imagine
similitudinē Dei. Gen. 1. ¶ Nono, quia membrum est cor
cuius Christus est caput. 1. Cor. 12. Vos estis corpus Christi. A
amat caput, qui non amat mēbra. ¶ Decimo, quòd mēbrum
eiusdem corporis, cuius & ipse: naturaliter verò amor est
mem

membra vnius corporis. Rom. 12. Multi vnum corpus sumus in Christo: singuli autē alter alterius mēbra. ¶ Vndecimo, emolumentū multiplex quod sequitur ex hac dilectione. Eccle. 4. Melius est duos esse simul, quā vnū. Habēt enim emolumētum societatis suæ. ¶ Quinq; sunt emolumēta huius sanctæ societatis. Primum est victoria. Vnde subditur Eccl. 4. Si quis prævaluerit cōtra vnum: duo resistunt ei. Pro. 18. Frater qui iuuatur à fratre, quasi ciuitas firma. Goliath inuitat ad singulare certamē. 1. Reg. 17. E contrario Moyses ait, Exo. 32. Si quis est domini, iungatur mihi. Ambro. Omnis pugna vnanimiter aggressa victoriā parit. Secundū est, bonorū abundātia. Quod enim homini deest in se, habet in amico suo: & ad ꝙ impotens erat per se, potēs efficitur eo sibi cōiuncto. Tullius de Amicitia: Virtutū amicitia adiutrix à natura data est, non vitiorū comes: vt quæ solitaria nō posset virtus ad ea quæ summa sunt peruenire, cōiuncta & consociata cū altera perueniret. Tertiū est impetratio ei⁹ quod in oratione petitur. Matt. 18. Si duo ex vobis cōsenserint super terrā, de omni re quācunq; petierint: fiet illis à patre meo qui in cælis est. Quartū est mutua exhortatio. Eccl. 4. Vn⁹ enim quomodo calefiet? Quintū cōsolatio. Prou. 27. Vnguēto & variis odoribus delectatur cor, & bonis amici cōsiliis anima dulcoratur. Tulli⁹ de Amicitia: Solē de mundo tollere videntur, qui amicitiā de vita tollūt: qua nihil à Deo melius habemus, nihil iucundius. Item Tullius: Quoniā res humanæ fragiles sunt & caducæ, semper acquirēdi sunt quos diligamus, & à quib⁹ diligamur. Charitate enim beneuolētiaq; sublata, omnis est de vita ablata incūditas. ¶ Duodecimo damnū quod facit fraternū odium vel discordia. Hoc enim facit in corpore ecclesiæ quod facit diuisio, cōtinuitatē in humano corpore, ex qua sequitur dolor magnus, & quādoq; mors. Ideo Saluator multū rogat pro vnitate ecclesiæ. Io. 17. Pater sancte, serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi: vt sint vnū sicut & nos. Itē in eodē: Nō pro eis rogo tātum: sed pro eis qui credituri sunt per verbū eorū in me, vt omnes vnū sint.

De his quæ valere possunt ad hoc, vt quis ametur à proximo.

CAP. IX.

Est notandum quòd licet vtrunq; sit appetendum, & amare proximū, & amari ab ipso: tamen magis appetendum est amare, quàm amari. Beatius est magis dare, quàm accipere. Act. 20. Qui solùm amari volūt, ignem esse volunt in domo proximi sui, & ipsi in domo propriæ cōscientiæ frigore pereunt. Ipsi etiam pretiositatem proximis suis & bonis eorum desiderāt, de-

pretiositate verò sua bonorum propriorum non curant. Cha-
tas enim, vt prius ostensum est, pretiositas est hominis, & or
tum ipsius. ¶Et notãdum quòd multa sunt quæ valere possu
ad hoc, vt aliquis ametur à proximo. ¶Primum est, modestia
sermone. Eccle. 20. Sapiens in verbis amabilem se facit: gra
autem fatuorum effundentur. ¶Secundum est similitudo, q
multum facit ad amorem, & sicut dissimilitudo ad odium.
cles. 27. Volatilia ad sibi similia conueniunt. Ambro. super Ps
Beati immaculati. Est insitũ bonis, vt vnusquisq; virtutes
in aliis amet. Econtrario, Oderunt hilarẽ tristes, tristémque
cosi. Virtus etiã hominem amabilem reddit. Tullius de Am
tia: Nihil est virtute amabilius, nihil quod magis alliciat ad
ligendũ. Quippe quum propter virtutẽ & probitatem etiã
quos nunquã vidimus, quodã modo diligamus. Item in eod
Tãta est vis probitatis, vt eam vel in eis quos nunquã vidim
vel quod maius est, in hoste diligamus. Valet etiã ad hoc, q
aliquis ametur specialiter, virtus mansuetudinis. Eccle. 3. Fi
mansuetudine opera tua perfice, & super gloriã hominum
geris. Mãsuetudo ad modum adamantis habet virtutẽ attra
uam. Ezech. 3. Vt adamantem & silicem dedi faciem tuã. Va
etiã ad hoc, quòd aliquis ametur, fidelitas. Eccl. 33. Si est fam
fidelis tibi, sit tibi quasi anima tua, quasi fratrẽ sic tracta e
Eccle. 27. Dilige proximũ, & coniungere fidẽ cum illo. Et e
6. Amico fideli nulla est comparatio. Et iterum: Amicus fid
medicamentum vitæ & immortalitatis. Valent etiam ad
obsequia & beneficia. Terentius in Andria: Hoc tempore ob
quiũ amicos, veritas odiũ parit. Ignis amoris lignis bene
rum debet nutriri, alioquin deficit. Obsequia etiam fer
amorẽ incitant, & inimicos amicos efficiunt. ad Rom. 12. Si e
rierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potũ da illi. Hoc enim
ciens carbones ignis congeres super caput eius: id est, cor
accendes ad te amandũ. ¶Notandum tamẽ quòd beneficia
parant amicitiã, nisi quũ discretè dantur. Eccl. 20. Fatuo nõ
amicus, & nõ erit gratia in bonis illius, qui enim edũt par
lius, falsæ linguę sunt. Quoties, & quanti irridebunt eũ! No
enim quod habẽdũ erat ab alio, scilicet directo sensu, distra
similiter, & quod nõ erat habendũ, ipse indiscretè dat da
& similiter nõ danda: propterea sapiẽtia dicitur esse mater
chræ dilectionis. Eccl. 24. Discretio enim requiritur ad acq
dum amicũ. Sene. Nullũ habet maius malum occuparus ho
& bonis suis obsessus, quã q amicos sibi putat quibus ne

est:quòd beneficia sua efficacia iudicat ad conciliandũ amicos, cùm quidam quo plus debẽt,magis oderint. Quid ergo?Beneficia nõ parant amicitas? Parãt,si accepturos licuit eligere:si collocata,nõ sparsa sunt.Itaq; dum incipio esse mẽtis tuę,interim hoc cõsilio sapientũ vtere,vt magis existimes pertinere ad remquis,quàm quid acceperit. Tullius in Rhetorica : Melius apud bonos,quàm apud fortunatos beneficium collocatum est. Inter omnia maximè valet ad hoc quòd aliquis ametur,si ipse primo amauerit.Aug.Nulla est maior ad amorẽ inuitatio,quàm prævenire amando.Et nimis durus est amicus,qui dilectionẽ si nolebat impendere, nolit rependere. Seneca in epistolis : Quæris quomodo amicum facturus sis cito? Ego tibi monstrabo amatorium sine medicamento,sine herba, sine vllius veneficæ carmine:Si vis amari,ama.Item vt ameris,amabilis esto.

De modo amandi proximum. CAP. X.

NOtandũ quòd scriptura sacra triplex exemplar nobis ministrat ad ostendendũ quomodo proximũ amare debeamus.¶Primum est,amor quo Christus amauit nos.Ioã.15. Hoc est præceptum meũ, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. ¶Secundũ est,amor quo amamus nosmetipsos. Matt.22.& Luc.19. Diliges proximum tuum sicut teipsum. ¶Tertium est , amor quem habent membra eiusdem corporis adinuicem. ad Ro.12. Sicut in vno corpore multa mẽbra habemus,omnia autẽ membra non eundem actum habent:ita multi vnũ corpus sumus in Christo.De codẽ habetur 1.Corin.12. ¶Et notandum circa primũ,quòd Christus amauit nos amore gratuito, scilicet amore gratis dato,non præcedentibus meritis nostris reddito. 1.Ioan. 4.In hoc est charitas,non quasi nos dilexerimus Deũ:sed quando ipse prior dilexit nos. Sic amare debemus proximum. Non sic faciunt qui nolũt amare,nisi eos quibus se primo agnoscuntur amari.Matt.5.Si diligatis eos qui vos diligunt,quã mercedẽ habebitis?nónne & publicani hoc faciunt?Itẽ amauit nos Christus amore recto:quia nõ propter vtilitatem suam, sed propter nostram:non vt à nobis acciperet, sed vt nobis daret. Seneca in epistolis:Amicus qui vtilitatis causa assumptus est,tãdiu placebit,quãdiu vtilis erit? Et iterum:Necesse est,vt initia inter se,& exitus congruant.Qui amicus esse cœpit,quia expedit,placebit aliquod pretium illi cõtra amicitiam,si vllum in ea placet præter ipsam.In quid igitur ego amicum paro?Vt habeam pro quo mori possim,vt habeã quem in exiliũ sequar,cuius me morti & opponã,& impendã. Ista quam tu describis,negotiatio est,non

amicitia,quæ ad commodum accedit,quæ quid cõsecutura spectat.Idē:Sapiens habere amicũ vult,sed ob nihil aliud quam vt exerceat amicitiã ne tam magna virtus iaceat:nõ ad hoc habeat qui sibi ægro assideat,succurat in vincula coniecto, inopi:sed vt habeat aliquē cui ipse ægro assideat,quem ipse cũuentum hostili custodia liberet.Qui se spectat,& per hoc amicitiam venit,male cogitat:quēadmodum cœpit,sic desinet. Paraui amicũ aduersum vincula laturũ opem:quum primũ puerit catena,discedet.Augu.ad Macedoniũ: Vera amicitia pensanda est temporalibus commodis:sed gratuito amore tanda.Amb.Amicitia virtus nõ quæstus est.Hier.in epistolis amicis nõ res quæritur:sed voluntas.Idem super 12.propheta Delicata amicitia est,quæ amicorũ facilitatē & diuitias sectatur.Istiusmodi homines nõ mihi vidētur amicos,sed seipsos ligere.Tullius de Amicitia:Amicitiã nõ spe mercedis,sed omnis fructus in ipso amore est,expectãdã putamus.Si vitia cõglutinaret amicitias,eadem cõmutata dissolueret.Boëtius lib.de cõsolat. Quem felicitas amicũ fecit,infortuniũ fecit micũ.Itē amauit nos Christus amore discreto. Amor discretus est,qui personas amat,& vitia persequitur:nec sic personis descendit, q̃ vitiis implicetur. Bern. Christus in carnis assumptione condescendit mihi,in culpæ vitatione consuluit sibi. amare debemus proximum.Ad Ro.13.Dilectio proximi malum non operatur.Tullius in lib.de Amicitia.Nulla est excusatio amicitiæ causa peccaueris.Nã cùm conciliatrix amicitiæ virtutis opinio fuerit,difficile est amicitiã manere, si virtute deseris. Hæc sanciatur lex amicitiæ,vt nec rogemus res turpes, faciamus rogati.Charitas iugũ est à parte anteriori hominis gãs. Facit enim eos cõcordes in bono.Amicitia verò mũdi posteriori colligat homines,vt vulpeculas Sãpsonis.Iudi.15. enim cõcordes in malo.Item Christus amauit nos amore venimenti.Ioan.15.Maiorem hac dilectionem nemo habet,quàm animã suã ponat quis pro amicis suis.Sic debemus amare proximũ.1.Io.3.In hoc cognouimus charitatē Dei,q̃m ille animã suã pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas nere.Adeo debemus amare proximũ,vt etiam amemus quæ sius sunt.Deut.22.Non videbis bouē & ouem fratris errantes pręteribis, sed reduces fratri tuo.Itē amauit nos Christ⁹ amore fructuoso,nõ vocali solũ.Sic debem⁹ amare proximũ.1.Io. lioli,nõ diligamus verbo,neque lingua:sed opere & veritate. quibusdã charitas habet linguã magnã,& manum nullã.

in Moralib. Dilectio nostra semper exhibēda est, & veneratione sermonis,& ministerio largitatis.Idē : Probatio dilectionis est exhibitio operis. ¶Itē amauit nos Christus amore perseuerāti.Io.13.Cùm dilexisset suos qui erant in mundo,in finē dilexit eos.Sic amare debemus proximum.Sed sunt qui eū felicem amant:felicitate verò recedente ab eo,recedunt:hi secundū veritatem nunquā eum amauerūt.Greg.Cùm quis positus in prosperitate diligitur, incertū valde est vtrū prosperitas, an persona diligatur.Amissio felicitatis,vim interrogat amoris. Qui in aduersitate proximū despicit,apertè conuincitur quod hunc in prosperis non amauit.Senec.de remediis fortuitorū:Multi illū comitātur,vel muscæ sequuntur,cadauera lupi, frumenta formicæ: prædam sequitur illa turba,nō hominē.Senec.in epistolis:Quod tu beneficio tuo scire non potes,paupertatis beneficio dices. ¶Illa veros certósque amicos retinebit.Discedet,quisquis comes te, sed aliud sequebatur. Boët.in lib.Consola. Hæc aspera fortuna tibi certos sodalium vultus ambiguósque secernit, discedens suos abstulit, tuos reliquit, & nunc amissas opes queri desine,quod pretiosissimū diuitiarū genus est,amicos inueniſti. Eccles.12.Non agnoscetur in bonis amicus,nec absondetur in malis inimicus.Eccle.6. Est amicus secundum tempus suum,& non permanebit in tempore tribulationis. Item in eodem : Est amicus socius mēsæ,& nō permanebit in die necessitatis.Eccl. 37.Est amicus solo nomine amicus. Sūt aliqui etiam qui parua occasione de amicis efficiuntur inimici.Eccle.6.Est amicus qui conuertitur ad inimicitiā.Tullius:Nihil turpius est,quàm cum eo bellum gerere,cum quo familiariter vixeris.Amb.Constans debet esse amicitia, & perseuerare in affectu : nec pueruli modo amicos mutare vaga quadā sententia.Tullius:Sodales vetustos nunquam sequentium nouitate fastidias. Procul autem sit videre amicis vti quasi floribus tandiu gratis quandiu recentibus.Eccle.9. Non derelinquas amicum tuum antiquum:nouus enim nō erit similis illi.Vinū nouum,amicus nouus:veterascet, & cū suauitate bibes illud. Amicitia est necessariū vitæ humanæ præsidiū:sicut temerè assumi nō debet,sic semel rectè apprehensum sperni non conuenit. ¶Circa secundum exemplar notandum quòd illud mandatū,Diliges proximum tuum sicut teipsum,dupliciter potest intelligi. Vno modo sic,id est,ad quod teipsum:scilicet ad gratiā in præsenti, & gloriā in futuro. Vel in ipso teipsum,id est,in Deo. Augustin. de doctrina Christiana: Quisquis rectè diligit proximū,hoc cū eo debet agere,vt etiam

ipſe toto corde,tota anima,tota mente diligat Deũ. Vel ſic potest intelligi, vt ſit ſenſus,Hoc facias proximo ꝙ tibi vis fieri, quod autem nos vis tibi fieri,ei non facias, vt hęc duo præcepta iuris naturalis,quorum vnũ habes Matt.7.aliud Tob.4.in expoſitiua huius mandati.Iſido.in lib.differentiarum:Duo ſunt erga proximi dilectionẽ ſeruanda, vt beneficij impenſione foueatur,& nulla malitia lædatur. Non dicitur, Diliges proximũ tuum pluſquã teipſum.Videtur pluſquã ſeipſum proximũ velle diligere,qui curationi propriæ non ſufficiens, curam proximi ſui cupit aſſumere.Bernar.ſuper Cantic.Tu frater,cui firma ſatis propria ſalus nondum eſt,cui charitas adhuc aut nulla eſt,aut adeò tenera atque arundinea quatinus omni flatui cedat,omni credat ſpiritui, omni doctrinæ circunferatur ventus, imò cui tanta eſt charitas,vt vltra mandatũ quidẽ diligas proximum tuum pluſquã teipſum:& rurſum tãtilla,vt cõtra mandatũ fauore liqueſcat,pauore deficiat,perturbetur triſtitia,aut ritia cõtrahatur,ambitione protrahatur,ſuſpicionibus inquietur,cõuitiis exagitetur,curis euiſceretur,honoribus timeat,dolore tabeſcat.Tu,inquam,ita in propriis teipſum ſenriens,quid nunc dementia,quæſo,aliena curare aut ambis,aut acquieſcis? Audi quid cõſulat cauta vigilque charitas.Nõ quod aliis,dum ſit remiſſio,nobis autem tribulatio:ſed ex æqualitate.Noli plus mum eſſe iuſtus:ſufficit vt diligas proximũ ſicut teipſum.Gregor.in Moral.Magna cura neceſſaria eſt prædicatori, vt timoris laceratione ſe mordeat:ne proximũ iuuando ſe deſerat, aut alios erigens cadat.Et notandũ quòd cùm præceptũ ſit, vt proximum ſicut nos diligamus:qui ſe non diligit,proximũ diligere neſcit. Augu.in lib.de verbis domini:Vide ſi iam noſti diligere teipſum,& committo tibi proximũ quem diligas ſicut teipſum. Si autem non noſti diligere te, timeo ne decipias proximum ſicut te.Idem in lib.de diſciplina Chriſtiana:Si te interrogem vtrum diligas te: Reſpondes,quia diligas:quis enim odit?ergo non diligis iniquitatem:nam ſi diligis iniquitatem, odis te.Nõ ego dico,Pſalmiſtã audi:Qui diligit iniquitatẽ,odit animam ſuam.Idem in eodem:Qui diligis iniquitatẽ,quomodo tibi volebas committi proximum,vt diligeres eum tanquam te,homo qui perdis te?Si enim tu ipſe ſic te diligis,vt perdas te, ſic profectò perditurus es eum quem diligis,ſicut te.Nolo ergo quendam diligas:vel ſolus peri,aut corrige dilectionem,aut ſpue ſocietatem. ¶In ſumma notandũ eſt,quòd modus amandi proximũ,eſt vt amemus eum ſuper res trãſitorias & citra Deũ

& propter Deum. Vnde qui proximum diligit debito modo, Deum plus diligit, propter quē proximū diligit. Et ideo manifestum potest esse quomodo illud verum est. ad Roma. 12. Qui diligit proximum, legem impleuit. Et ad Galat. 5. Omnis lex in vno sermone completur, Diliges proximum sicut teipsum. Implens enim mandatum de dilectione proximi, implet mandatū de dilectione Dei. Augu. ad Macedonium: Nemo esse potest veraciter amicus hominis, nisi fuerit ipsius primitus veritatis. Itē Aug. Inter quos amicus non est, rerum diuinarum cōsensio, nec humanarū plena esse potest: necesse est vt aliter quàm oportet humana existimet, qui diuina contēnit: nec hominē rectē diligere nouit, quisquis eū nō diligit qui hominem fecit. Greg. in moral. Per amorē Dei amor proximi gignitur, & per amorē proximi, Dei amor nutritur. Fons q in alto oritur, de facili ad loca inferiora deriuatur. Sic amor si primò Deo integrè detur, deinde ad proximū recte dirigatur, vt scilicet proximus propter Deū ametur. Tunica Christi incōsutilis, quę vnitatē ecclesię designabat, desuper erat cōtexta. Io. 19. Amore enim Dei firmata debet esse dilectio proximi. Aug. 4. lib. Cōf. Domine, beatus qui amat te, & amicū in te, & inimicū propter te. ¶ Circa tertiū exemplar notandum, quòd decem sunt, in quibus amor, qui est respectu proximi, imitari debet amorē membrorum eiusdem corporis. Primò in hoc, quòd vnum mēbrum non inuidet alij mēbro, licet non habeat officiū quod illud habet. Si enim omnia mēbra vnicum haberent officium, essent quasi vnum membrum. 1. Corin. 12. Si totum corpus oculus, vbi auditus? & si totum auditus, vbi odoratus? Et pòst: Si essent omnia vnum membrum, vbi corpus? Et ad Rom. 12. Omnia membra non eundem actum habent. Sic non debet aliquis inuidere proximo suo habenti gratiā quā ipse non habet. Aug. in lib. de Virginitate, Duobus malis hoc est Superbia, & Inuidia, diabolus est. Itē in li. de disciplina Christiana: Auertat Deus pestem inuidiæ ab animis omniū hominū. Inuidia diabolicū vitium est: habet matrē suam, scilicet superbiā: suffoca matrē, & non erit filia. ¶ Secundò in hoc, quòd membrū vnum officium suū sibi non appropriat, sed gratis aliis cōmunicat. Oculus est oculus omnibus mēbris. Idē intellige de cæteris mēbris. Sic debet aliquis cōmunicare gratiā quam habet proximo suo. Ad Ro. 12. Multi vnū corpus sumus in Christo: singuli autē alter alterius mēbra. Et in eodē. Necessitatibus sanctorū cōmunicantes. Sed hodie loco huius gratuitæ cōmunicationis, abūdat venalitas in ecclesia Dei. Michęę 3. Prin

cipes eius in muneribus iudicabãt;& sacerdotes eius in mer-
de docebant,& prophetæ eius in pecunia diuinabant. ¶ Ter-
vnum membrũ læsum ab alio se non vindicat. Sic debet esse i-
ter membra ecclesiæ. Ad Rom. 12. Nulli malum pro malo re-
dentes. ¶ Quãrtò, membra infirmiora amplius honorãtur. 1.
Cor. 12. Quæ videntur mẽbra corporis infirmiora esse, necessa-
riora sunt: & quæ putamus ignobiliora membra corporis, h-
honorẽ abundantiorẽ circundamus: sic non debemus despice-
eos qui infirmi videntur: ad Ro. 12. Honore inuicem præue-
tes. Amb. Nõ est fraternus amor, nisi mutuis se præueniat obs-
quiis. ¶ Quintò vnum membrum alij compatitur,& cõgaude-
1. ad Cor. 12. Si quid patitur vnum membrũ, compatiuntur om-
nia membra: siue gloriatur vnum membrũ, congaudent cæt-
membra: Sic fideles debent gaudere cum gaudentibus, & fle-
cum flentibus. ¶ Sextò, vnum membrũ sibi reputat fieri qu-
sit aliis, siue sit bonũ, siue sit malum. Si lædatur pes, os conq-
ritur: si lauentur pedes, os regratiatur. Luc. 7. Intraui in dom-
tuam,& aquam pedibus meis non dedisti: hęc autem lachry-
rigauit pedes meos, & capillis suis tersit. Sic vnus fideliũ re-
tare debet sibi fieri ꝙ fit aliis. Vnde caput ecclesię dicit, Ma-
25. Quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Senec.
epistolis loquens cuidã amico suo: Mihi id expedit, ꝙ tibi.
non sum amicus nisi quicquid agitur ad te pertinens, meũ
Consortiũ omnium rerum inter nos facit amicitia, nec sec-
quicquã singulis est, nec aduersi. In cõmune viuitur. ¶ Septi-
vnũ membrũ pro alio læsioni se exponit: vt manus pro ocu-
Sic debẽt facere fideles, exemplo capitis qui scapulis suis ob-
brauit nobis in cruce, ictũ recipiẽs quẽ humanũ genus debeb-
recipere. ¶ Octauò, cibum quẽ vnum mẽbrum recipit, omnib-
mẽbris cõmunicatur. Si verò aliquod membrũ amplius deb-
de illo sibi retinuerit, ad malũ suũ illud retinet. Est enim ei m-
teria apostematis, vel alterius infirmitatis. Sic etiã est inter fi-
les. Eccle. 5. Est alia infirmitas pessima, quã vidi sub sole: diuit-
conseruatæ in malum domini sui. ¶ Nonò, vnum membru-
multum timet ab alio separari. Nec mirũ, cùm separatũ ab al-
sit inutile. Nõ enim iã viuificatur à spiritu à quo viuificatur c-
tera mẽbra. Sic fideles timere debẽt separari à corpore eccles-
Augustinus: Nihil sic debet formidare Christianus, quã sepa-
ri à corpore Christi. ¶ Decimò, totũ corpus tremorẽ, & horr-
rem patitur, ad separationẽ vnius mẽbri à se, sic corpus eccl-
siæ timere debet, cùm videt aliquem fidelem separari à se v-

per mortē, vel per excōmunicationē. Ps. Dedisti metuētibus te significationē, vt fugiāt à facie arc⁹. Pęna prędēs significatio est futurę. Cū aliqs prędenti pœna punitur, cogitare debemus qualiter De⁹ percutiet vbi nō parcet, ex quo ita percutit vbi parcit.

De diuersis speciebus amoris proximi. Et primo de amore parentum.

CAP. XI.

PRimò de amore parentū dicturi sumus. ¶ Secūdò, de amore inter virum, & vxorem. ¶ Tertiò, de amore bonorū. ¶ Quartò de amore inimicorum. ¶ Quintò, tangemus aliquid de vera Amicitia. ¶ Circa primum notandum, ꝙ amor parentum multū Deo placet, qui tantū parentum nomē diligit, ꝙ seipsum patrē iusserit dici, vt ait Hieronymus. Homini etiam multū prodest. Tempus enim viuēdi extēdit: iuxta verbum eiusdē. Basilius: Parentes nostros, vt propria viscera diligamus. Ad hūc amorē nō est necesse multū homines incitare, cùm natura ad hoc incitet. Supernacuum est in id nos impelli in quod nos imus. Amor tamen iste nō debet esse amori Dei cōtrarius, sed subiectus. Matt. 10. Qui amat patrē & matrem plusquam me, nō est me dignus. Gre. in homil. Ametur in hoc mūdo quilibet aduersarius: sed in vita Dei cōtrarius non ametur, etiā propinquus. Hiero. in epist. Honora patrem tuum, sed si te à vero patre nō separat. Tandiu scito carnis copulā, quandiu ille suū nouerit creatorem. Amor Dei dominari debet in homine, nō amor carnalis. 1. Reg. 2. Reprehēdit Dominus Heli de hoc ꝙ filios suos ei prętulisset. Quare calce abiecisti victimam meā, & munera mea quæ præcepi, vt offerrētur in tēplo: & honorasti magis filios tuos quā me? Et 2. Mach. 7. legitur de quadam bona matre, ꝙ filios septē pereūtes sub vnius diei tēpore conspiciēs, bono animo ferebat. In ea vtrē vincebat amor Dei amorē filiorū. Et Abrahā paratus fuit filiū propriū occidere propter Deum. Gene. 22. Et Leuitæ propinquos suos occidere ad præceptum Moysi serui Dei. Exo. 32. & Luc. 14. legitur: Si quis venit ad me, & nō odit patrem suum, & matrē, & vxorem, & filios, & fratres, & sorores: adhuc autem & animam suam (id est tēporalē vitā) nō potest meus esse discipulus. Non sunt agnoscendi propinqui, secūdum carnē, si salutem impediant. Hier. in epistolis, Ecce, inquit, aduersarius Christi in pectore tuo conatur occidere, licet paruulus ex collo pēdeat nepos, licet sparso crine, & scissis vestibus vbera quibus te nutrierat mater ostēdat, licet in limine iaceat percalcatū perge patrem, siccis oculis ad vexillū crucis euola. Solū pietatis genus est in hac re esse crudelē. Idē: Gladium tenet hostis, vt perimat,

& ego de matris lacrymis cogitabo. Matt. 5. Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & proiice abs te. Maxime in his qui viam perfectionis aggressi sunt, non debet dominari amor carnalis. Vnde Dominus cũ diceretur ei, Ecce mater tua, & fratres tui foris stant querentes te, Respõdit: Quæ est mater mea & qui sunt fratres mei? Matth. 12. Ber. in sermonibus: Quamdiu de mundo sumus, debitores constat nos esse parẽtibus. At postquam reliquimus nosmetipsos, multomagis ab eorum solicitudine liberi sumus.

¶ *De amore inter virum & vxorem.* CAP. XII.

DIcendum de amore qui est inter virum & vxorem. Coloss. 3. Viri diligite vxores vestras, & nolite esse amari ad illas. Et notandũ quòd 16. sunt per quæ possunt viri induci ad amandas vxores suas. ¶ Primum est, exemplũ Christi. Ephe. 5. Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea. Et potest hæc similitudo in duobus attendi. Primò, in hoc quòd desideret salutem vxoris. Christus enim pro salute ecclesiæ mortuus est. Secundò in hoc, quod si adulteret, & pòst pœniteat, eam misericorditer recipiat. Osee 3. Dilige mulierem dilectã amico, & adulterã: sicut diligit Dominus filios Israël, & ipsi respiciunt ad Deos alienos. Et Iere. 3. Tu fornicata es cũ amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit Dominus, & ego suscipiam te. Aug. Quid tibi durũ videtur, vt post adulterium reconcilietur cõiunx? si fides adsit, nõ erit durũ. Cur enim adhuc deputamus adulteros, quos credim⁹ pœnitẽtia esse sanatos? Itẽ non erit turpis nec difficilis etiã perpetrata, & purgata adultera, recõciliatio cõiugum: vbi per claues regni cœlorũ non dubitatur fieri remissio peccatorum: nõ vt post Christi diuortiũ adultera reuocetur, sed vt post Christi consortium, adultera non vocetur. ¶ Secundum est hoc, quòd corpus mulieris est ipsius viri: vnde debet amare illud tanquam suũ. Mulier nõ habet potestatem sui corporis, sed vir. 2. Corin. 7. Ad Ephes. 5. Viri debent diligere vxores suas vt corpora sua. ¶ Tertium est, quòd vir, & vxor sunt velut vna arbor. Sicut plãta & ramus qui plantæ inseritur, vnam arborem efficiunt, & vnum fructum ferunt, & neuter illorum sufficiens est ad ferendum fructum illum: sic nec vir, nec vxor sufficiens est ad generandã prolem vnde deberent amotem inuicẽ habere sicut ramus insitus adhæret plantæ. Matt. 19. Iã non sunt duo, sed vna caro. ¶ Quartũ est, q⁹ mulier de costa viri formata est. Noluit De⁹ formare mulierem de limo tẽrræ sicut virum; imò de carne, & osse viri, vt ama-

marer eam tanquam seipsum, eò quòd de ipso facta esset. Gen. 2. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Eph. 5. Qui suã vxorem diligit, seipsum diligit. Et pòst in eodẽ: Vnusquisque vxorem suã sicut seipsum diligat, vxor autem timeat virũ suũ. ¶ Quintũ, quod amorem ei promisit, cùm anulum in manu eius posuit, & cùm ad missam in præsentia Dominici corporis oculũ ei dedit, ad minus secundũ consuetudinẽ aliquarũ ecclesiarum. Osculum enim signũ est amoris, & pacis. In anulo verò qui nec digitum excedit, nec exceditur, sed ei adæquatur, intelligitur quòd amore carnali illi soli debet adhærere. Et sicut anulus alium digitum cum digito illo in quo positus est capere non potest: sic amor viri ad aliam mulierem diuidi non debet. Ideò autẽ ponitur anulus in digito illo in quo est vena quæ vsque ad cor protẽditur: quia coniuges ex corde debẽt amare se, & non solũ signis exterioribus. ¶ Sextũ est, quòd consanguinei coniugum propter coniugiũ eorũ mutuò se amãt. Vnde mirum est, cùm tot propter eos amẽt se, si ipsi se nõ amẽt. Quandoque patria vna vno matrimonio ad cõcordiã reducitur, vnde mirũ est quomodo inter personas illas quæ matrimonio coniunctæ sunt, discordia durare potest. ¶ Septimũ est, ꝙ vxor patrẽ & matrẽ & alios propinquos suos propter virum dimittit, & ei adhæret. Vnde infideliter agit, si hãc nõ amet. Hier. 2. dicit Dominus ad sponsam suã: Recordatus sum tui miserãs adolescentiã tuam, & charitatẽ desponsationis tuæ, quando secuta es me in deserto. ¶ Octauũ est, ꝙ nisi amẽt se, in magna miseria erunt. Proue. 27. Tecta perstillãtia in die frigoris, & litigiosa mulier cõparãtur. Sicut nõ quiescit homo sub tecto perstillanti, præcipuè si tẽpus frigidũ sit: sic nõ quiescit vir cũ vxore, si litigiũ inter eos fuerit. Philosophꝰ: Vxor est, aut perpetuale refugiũ, aut perẽne tormẽtũ. ¶ Nonũ est, ꝙ multũ placet Deo & hominibus amor coniugum. Eccl. 25. In tribus beneplacitum est spiritui meo, quæ sunt probata cõrã Deo & hominibus. Cõcordia fratrũ, amor proximorũ, & vir & mulier sibi bene cõsentiẽtes. ¶ Decimũ est, quòd vxor est solatiũ homini à Deo datũ. Gen. 2. Nõ est bonũ hominẽ esse solũ. Eccl. 4. Melius est duos esse simul, quàm vnum, &c. Ibidem in eodẽ. Væ soli. Nõ reputatur solus qui nobilius contraxit matrimoniũ, cuius anima per castitatẽ, vel virginitatẽ Deo grata ei matrimonio est cõiuncta. Sed fornicator vel cõcubinarius reputatur solus, quia à Deo est maledictus: qui cũ videt mulierẽ fornicariam, desolationẽ suã potius videt quàm solatiũ. Videt enim gladiũ quo diabolus interficit eũ. ¶ Vndecimũ est, quòd

vxor

vxor est velut quoddã ornamentũ hospitij. Eccles. 26. Sicut sol oriẽs in mũdo in altissimis Dei: sic mulieris bonę species in ornamentũ domus eius. Prou. 12. Mulier diligens corona est viro suo. Et Eccl. 26. Gratia super gratiã, mulier sancta & pudorata. ¶ Duodecimũ est, quòd vxor est adiutoriũ à Deo homini dat. Gen. 2. Faciamus ei adiutoriũ simile sibi. Ipsa vxor iuuat virũ in prolis procreatione & educatione, & hospitij gubernatione, in bonorũ tẽporaliũ multiplicatione, & cõseruatione, & saluatione animæ ipsius viri. Eccl. 36. Qui possidet mulierẽ bonam, bonã inchoat possessionẽ. Hic innititur, ꝙ quasi nihil habeat qui tenet hospitiũ, nisi habeat mulierẽ bonã quæ sua ei custodiat. Concubinariæ enim solẽt furari hominibus qui tenent eas, ea quæ ipsi habẽt. Et subditur: Adiutorium secundũ illũ est, & columna vt requies. Vbi innuitur quòd bona vxor sustentamẽtũ sit hospitij. Sicut colũna corruẽte corruit domus: sic vxore bona moriẽte destruitur hospitiũ. Et in eodẽ: Vbi nõ est sepes, diripietur possessio: & vbi nõ est mulier, ingemiscit egens, vel mendicitus qui pauper efficitur amissa bona vxore, vel pauper qui declinat illuc causa eleemosynæ, non inueniens qui sibi det eleemosynã. Mulieres enim magis solẽt esse misericordes quàm viri. 11. Homo fornicator vxorẽ nõ habẽs, est velut auis absq; nido, neſciens cui sua cõmittat. Eccl. 36. secundũ literã vnã: Cui credit, qui nõ habet nidũ? ¶ Tertiũ decimũ est fructus pretiosus. Matt. 12. Ex fructu arbor cognoscitur. Vnꝰ fructꝰ huius arboris præualet omnibus mũdi diuitiis. Multũ ergo amãda est arbor talis, quæ fert fructũ tam pretiosum. ¶ Quartumdecimũ est sacramẽti matrimonij dignitas, quod institutũ est à Deo in paradiso, & in statu innocẽtiæ, qđ Dominus prohiber separari, qui author fuit ipsius. Matt. 19. Quod Deus cõiunxit, homo nõ separet. Cui credere videtur vinculũ carnalis propinquitatis. Gen. 2. Propter hoc relinquet homo patrẽ & matrẽ, & adhęrebit vxori suæ. Prętera sacramẽtũ magnũ est: ego autẽ vico & in Christo & in ecclesia. Ep. 5. ¶ Quintũdecimũ est, ꝙ hominẽ ea parte qua infirmior est custodit, scilicet ex parte carnis Matt. 26. Spiritus quidẽ prõptus est, caro autẽ infirma. ¶ Sextodecimo, diabolũ ea parte qua fortior est vincit. Iob 40. Fortitudo eiꝰ in lũbis eius.

De amore bonorum. CAP. XIII.

SCiẽdũ ꝙ bonos debemus amare quasi attinerẽt nobis ex genere parentelæ, exẽplo Domini dicentis Mat. 12. Quicunque fecerit volũtatẽ Patris mei qui in cęlis est, ipse meꝰ frater & soror, & mater est. Ipsi sunt amãdi vt Dei filij, & fratres

stri.Ro.8.Quicunque Spiritu Dei agũtur,hi sunt filij Dei.Et in eodẽ:Si autẽ filij Dei,& hæredes:hæredes quidẽ Dei,cohæredes autẽ Christi.Debẽt etiã boni se amplio amare:quia sunt in alie na patria. Solent enim se amare,qui sunt eiusdẽ patriæ,quãdo sunt extra patriã suã,ac si essent fratres.Ad idẽ etiã facit quòd mali habent eos exosos: vnde si ipsi nõ amẽt se adinuicẽ,absq; amicis erunt.Io. 17. Ego dedi eis sermonẽ meũ,& mundus eos odio habuit,quia de mundo nõ sunt.Et Io.15. Si de mũdo fuis-setis,mũdus quod suũ erat diligeret:quia verò de mundo non estis,sed ego elegi vos de mundo,ideo odit vos mundus.

De dilectione inimicorum. Et de octo quæ ad hunc amorem hominem inducant. CAP. XIIII.

¶Nimicorũ dilectio quã Dominꝰ præcepit Matt.5.Diligite,inquit,inimicos vestros: pertinet ad dilectionẽ cordis. Deinde subdit de dilectione operis & sermonis:Benefacite his q oderũt vos,& orate pro persequẽtib. & calũniãtibꝰ vos.Gre.Ille preces suas multũ valere facit,q eas pro inimicis effundit. Et notãdũ quòd in mãdatis Dei nihil est mirabilius,quã q præcipitur diligere inimicos,vt ait Aug. Ideo licet multa sint dicta pertinẽtia ad dilectionẽ inimicorũ,in tractatu de ira:tamẽ hic aliqua tãge mus pertinẽtia ad idẽ. Insipiẽtibus enim impossibile videtur,q ipsi amẽt inimicos suos,si tamẽ haberẽr aliquãtulũ sapiẽtię,possibile eis appareret.Sapiẽtiã enim nõ vincit malitia.Sap.7. ¶Et notãdũ quòd octo sunt,quę si attẽdãtur,satis patebit nõ esse ita difficile diligere inimicũ vt multi credũt. Apparebit etiã q hoc nõ sit potius dedecus,sed honor potius. ¶Primũ est statꝰ inimiciquitibi iniuriatꝰ est,& nõ vult satisfacere.Est enim spiritualiter mortuus.Ipse enim quasi insanꝰ manꝰ in se iniecit,quãdo tibi iniuriã intulit. Sa.16.Homo per malitiã occidit animã suã. Noli insanire in fratrẽ tuũ mortuũ,sed potiꝰ ei cõpatere.Crudeliores vidẽtur fuisse qui Christo mortuo nõ pepercerũt,quã qui viuũ vulnerauerũt.Vnde lãcea dicitur dira,quum claui dicãtur dulces.Quis adeò cæcꝰ est q nõ intelligat dedecus nõ esse si qs de mortuo nõ vult se vindicare? ¶Secundũ est, vtilitas iniurię illatæ.Persecutores enim nostri,iuxta verbum Psal.circundant nos sicut apes. Ad modũ enim apum nos pungunt tribulationibus:sed in futuro fauum nobis æternæ beatitudinis præparant: iuxtaillud Psal. Qui tribulant me, exultabunt si motus fuero: ego autẽ in misericordia tua speraui. Eccl.1.Vsq; in tẽpus sustinebit patiẽs,& postea redditio iucũditatis. ¶Tertiũ est q dilectio inimicorum nobis est vtilior quàm amicorũ.Ipsa valet ad spiritualium

ſpiritualiũ vulnerũ ſanationẽ. Aug. Ego ad inimicorũ dilectionẽ vos cõmoneo: quia ad ſananda peccatorũ vulnera nullũ medicamentũ vtilius eſſe cognoſco. Ipſa etiã multũ facit ad perfectionẽ & cumulũ bonitatis. Vnde Matth. 5. poſt illud, Diligite inimicos veſtros, ſubditur: Eſtote perfecti ſicut & pater veſter cæleſtis, perfectus eſt. Aug. in Enchir. Magnificentiſſimæ bonitatis eſt vt tuũ quoque inimicũ diligas, & ei qui tibi malũ vult & ſi poteſt, facit: tu ſemper bonũ velis atque facias, quũ poſſis. Ipſa etiã magnam mercedẽ meretur. Luc. 6. Si diligitis eos qui vos diligũt, quæ vobis gratia? Veruntamẽ diligite inimicos veſtros, &c. & erit merees veſtra magna. ¶ Quartũ eſt, quòd Dei gratior eſt. Aug. Qui dilexerit inimicos, hic erit Dei amicus: non ſolũ amicus, ſed & filius, ſumptũ eſt de Matt. 5. & Luc. 6. poſtillud: Diligite inimicos veſtros, ſequitur: Et eritis filij Altiſſimi. Itẽ Aug. Quãta gratia per nos ſerui digni nõ ſumus, & ipſorũ dilectione Dei filij efficimur. Chryſ. ſuper Matt. Nihil tam quod ſic Dei ſimilem faciat, vt malignis atque lædentibus placabilem. ¶ Quintũ eſt quòd diabolo hæc dilectio eſt moleſtior. Magis enim elõgat ab ei⁹ ſimilitudine qui odio obſtinato hominẽ perſequitur. Greg. Sultũ eſt ſeruire diabolo offenſo nullo placatur obſequio. ¶ Sextũ eſt, quòd dilectio id quod diligendum eſt inimico, magis deſtruit, quàm aliquid aliud. Ignis enim eſt ignis inimicitiam inimico adnihilãs. Ro. 12. Si eſurierit inimicus tuus, ciba illũ, &c. ſic enim carbones cõgeres ſuper caput eius. Ipſa etiã gladius eſt, inimicũ interficiẽs, dũ de inimico amicũ facit. Chryſoſt. Suſtine ad tẽpus inimicũ tuũ, & benefaciet. Poſtmodũ autẽ victũ beneuolentia tua amabis eũ qui amicũ tuum. Idem: Omnis inimicitia beneficiorum aſſiduitate compeſcitur. Greg. Miles Dei aduerſitatis bello deprehenſus ſcutũ patiẽtię debet anteferre ne pereat, & ad præliãdũ ꝓpere amoris inferre iacula, vt vincat. Cuius armaturæ ſummam Paulus breuiter inſinuat, dicens: Charitas patiens eſt, benigna eſt. Cum verò vnũ ex vtroque defuerit, charitas non eſt: ſi videlicet malos abſque benignitate tolerans, nõ amat: aut rurſus ſi benignitas patientia exhibens, negligit, tolerat quos amat. ¶ Septimum quòd non poteſ ex propoſito nocere proximo tuo, quin tibi noceas. Aug. Quòd malitia tua alteri non noceat, fieri poteſt: quòd autem tibi non noceat, fieri non poteſt. Nõ eſt dedecus alterius non vult inquinare manus ſuas ſe vindicando, vel ſi non vult inquinare os ſuum conuitium pro conuitio reddendo, imò honor eſt & ſignũ nobilitatis animi. Prouerb. 20. Honor eſt

mini qui separat se à cõtẽtionibus. ¶Octauũ est, q̃ ille qui tibi iniuriatur, magis iniuriatur Deo, quã tibi, qui hoc ei prohibuit, qui maius ius habet in te, quã tuipse. Si ergo Deus differt vindicare iniuriã, & nõ est ei dedecus, nõ erit tibi dedecus, imò honor, si exẽplo Domini vis nõ vindicare te in præsenti. Eccl. 23. Gloria magna est sequi Dominum: longitudo enim dierum assumetur ab eo.

De vera amicitia, & quæ sunt attendenda in eligendo aliquem in amicum, & de pertinentibus ad veram amicitiam. CAP. XV.

SEquitur de vera amicitia. Amicitiam sic describit Tullius in Rhetoric. Amicitia est erga aliquem voluntas bonarũ rerũ illiusipsius causa quem diligit, cum pari eius voluntate. Idẽ in libro de Amicitia: Amicitia nihil aliud est, nisi omniũ diuinarũ humanarumq̃ rerũ cum beneuolentia & charitate consensio. Hæc amicitia multum appetenda est. Eccl. 25. Beatus qui inuenit amicum verum. Tullius in libro de Amicitia: Omnibus rebus humanis anteponẽda est amicitia. Nihil enim tam naturæ aptũ, tamq̃ conueniens ad res secundas vel aduersas. Idem in eodem: In hoc præstat amicitia propinquitati, quòd ex propinquitate beneuolẽtia tolli potest, ex amicitia non potest. Sublata enim beneuolẽtia, nomẽ amicitię tollitur, propinquitatis manet. Prouer. 18. Vir amicabilis ad societatem magis amicus erit, quàm frater. Itẽ Tullius: Quid dulcius erit, quàm quòd habeas cum quo audeas loqui vt tecum? Quis enim esset tãtus fructus in prosperis rebus, nisi haberes qui illis æquè vt tuipse gauderet? Aduersa verè difficile esset ferre sine eo, qui etiam illas grauius quã tu ferret. Ab illis inter quos est vera amicitia, perfectè impletur illud mãdatum, Diliges proximum tuũ sicut teipsum. Verus enim amicus habet amicum suum tanquam alterum se. Tullius: Verum amicum qui intuetur: tãquam exẽplar aliquod intuetur sui: quocirca & absentes adsunt, & egentes abundant, & imbecilles valent, & quod dictu difficilius est, mortui viuũt. Amicitia in periculis subuenit, Prouer. 25. Gratia & amicitia liberãt. ¶Et notandũ q̃ in eligẽdo aliquẽ in amicũ, quatuor sunt attendenda. Primum est, discretio eius. Amicitiæ enim stultorũ solẽt esse nociuæ. Prou. 14. Amicus stultorum similis efficietur. Secundum est, bonitas. Tullius in libro de Amicitia: hoc primum sentio, nisi in bonis amicitiam esse non posse. Tertium, vt ille non sit iracũdus. Prou. 22. Noli esse amicus homini iracũdo. Homo iracundus est velut lignum ignitũ quod exurit tãgentẽ se, & est velut lignum spinosum, quod pungit amplectentem

se.

se.Ideo licet sit amãdus,tamẽ familiaritas eius timẽda est.Pr
terea amicitia eius non durat.Vinculum enim amoris igne
in eo exuritur. Quartum est,ne sit superbus.Superbus enim
scit esse socius,sed vult dominari.Prou.11. Vbi fuerit superb
ibi erit contumelia.¶Itẽ notandũ quòd multa sunt quę ad v
ram amicitiam pertinẽt:de quibus causa breuitatis tantum
rangemus. ¶Primũ est,voluntatum idẽtitas. Tullius:Idẽ vel
idem nolle,ea demum vera est amicitia. ¶Secundum est co
municatio consiliorum.Pro.25. Causam tuam tracta cũ amic
tuo.Ambr.Nihil occultat amicus si verus est,effundit animũ
amicum suum.Tullius in lib.de Amicitia:His amicitiæ funi
vtendum arbitror: vt quũ emendati fuerint mores amicorũ
inter eos omniũ rerum,cõsiliorum, voluntatum sine vlla ex
ptione communitas.¶Tertiũ cõmunicatio rerũ.Vnde Philo
phus,quum diceretur ei de quodam,Ille amicus illius est.C
inquit,illo diuite pauper est?Amicus non est qui fortunę par
ceps non est.Tamen amicus dãdo amico suo,attẽdere debet
propriam facultatem,& vires amici sui.Nõ enim debet onera
re amicum honore vel onere,quod supra vires eius sit. Tull
in libro de Amicitia:Tantum cuique tribuendum est primo
quantum ipse efficere possis,deinde quantum ille quem dilig
& adiuuas possit sustinere.Item notãdum quòd sicut dicit T
lius:Nimis exile est & exiguũ ad calculos vocare amicos,vt
sit ratio datorum & acceptorum. Neque enim verendũ est
quid excidat,ne quid in terrã defluat,aut ne plus æquo in am
citiam conferatur.¶Quartũ est,secreta admonitio Eccleſa
Corripe amicũ tuum.Sæpe enim fit commissio. Cauendũ ta
est ne correptio sit contumelioſa. Eccles.19.Est correptio m
dax in ira contumelioſi. Verè mendax est. Mentitur enim
correptionem facere,quum potius sit conuitiatio. Tullius:M
nere & moneri est officium veræ amicitiæ:ita tamen quòd a
latione careat admonitio,& cõtumelia obiurgatio.¶Quint
est manifesta laudatio:nõ tamẽ in facie amici,vel corã dom
sticis ipsius.Hoc enim est adulatoris.Vnde Matth.11.Domi
laudauit Ioannẽ postquam discipuli Ioannis ab eo recesser
Chryſosto. Blãditores in facie laudant,vel corã domesticis
autem sapiens quando laudatur in facie,flagellatur in cor
¶Sextũ est,nec turpia rogare, nec ad preces amici turpia fa
re,iuxta verbum Tullij prius positũ,non debet ad preces am
iniuriã facere proximo.Eccles.6.Noli fieri pro amico inimi
proximo. Tamen aliquid potest honestè fieri pro amico qu
hom

homo non faceret honestè pro se. Tullius in libro de Amicitia: Multa quę nostri causa nunquam faceremus, causa amicorũ facimus: quæ in nostris rebus nõ satis honestè, in amicorum siunt honestissimè. ¶ Septimũ est, paritatẽ seruare. Tullius in libro de Amicitia: Maximũ est in amicitia superiorẽ parẽ esse inferiori, Hiero. super 12. prophetas: Amicitia pares aut accipit, aut facit: vbi inæqualitas est, & alterius eminentia, alterius subiectio: ibi non tam amicitia est, quàm adulatio. Prou. 13. Qui despicit amicum suũ, peccat. ¶ Octauũ est, amicum in aduersis non deserere. Prou. 17. Omni tempore diligit qui amicus est. Eiusdem 12. Qui negligit damnũ propter amicũ, iustus est. Eccle. 22. Fidẽ posside cum amico tuo in paupertate illius, vt in bonis illius læteris. ¶ Nonum est, arcanũ non detegere. Eccle. 27. Qui denudat arcana amici fidẽ prodit, & non inueniet amicũ ad animum suum. ¶ Decimum est, peccatum celare. Prou. 17. Qui celat delictum, quærit amicitias. ¶ Vndecimũ est, petitioni amici sine dilatione acquiescere. Prouerb. 3. Ne dicas amico tuo: Vade, & reuertere, & cras dabo tibi, quum statim possis dare. ¶ Duodecimũ est, vtilia ei magis quàm placentia dicere. Prouer. 11. Simulator ore decipit amicũ suum. Et eiusdẽ 16. Vir iniquus lactat amicũ suũ. Item eiusdẽ 29. Homo qui blandis fictísque sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus eius. Sene. in lib. de beneficiis: Dic illis non quod volunt audire, sed quod velint semper audisse. Idem in epistolis: Amici vitia frangenda sunt: non amo illum, nisi offendero: an profecturus sim, nescio: malo succesisse mihi, quàm fidem deesse. Item notandũ quòd quinq; sunt quæ amicitiã solent dissoluere. Conuitium, improperiũ, superbia, mysterij reuelatio, plaga dolosa. Eccl. 22. Mittens lapidẽ in volatilia, deiiciet illa, id est, disperget, & qui conuitiatur amico suo, dissoluit amicitiam. Ad amicum etsi produxeris gladiũ, non desperes: est enim regressus, id est, reconciliatio ad amicũ. Si aperuerit os triste, durè tecũ loquendo, non timeas, est enim concordatio pristinæ suæ amicitiæ: excepto conuitio, & improperio, & superbia, & mysterij reuelatione, & plaga dolosa. In his omnibus effugiet amicus. Conuitium dicitur aliquod verecundum, quod tamen nõ est peccatũ: vt cum obiicitur amico quòd sit leprosus, vel seruus, vel aliquid simile. Improperium est, cum crimen obiicitur: vt quum dicitur alicui quòd sit latro. Superbia vocatur superflua dominatio. Prou. 25. Quæ viderũt oculi tui ne proferas in iurgio citò: ne postea emendare non possis, quum dehonestaueris amicum tuum. Eiusdem 26. Sicut noxius

est,qui mittit lanceas & sagittas in mortē:ita vir qui fraudulenter nocet amico suo:& quum deprehensus fuerit, dicit,Ludens feci.Pythagoras,Amicum lædere nec ioco quidem oportet.

De ordine Charitatis. CAP. XVI.

QVadruplex est ordo charitatis. ¶ Primus est,secundū priori-tatem & posterioritatē,qui attenditur inter amorē Dei & amorem proximi.Amor enim Dei prior est,quàm amor proximi. Vnde Exod.20. Primò ponuntur mandata pertinentia ad amorem Dei,deinde quæ pertinēt ad amorem proximi. Amor Dei causa est amoris proximi. Proximus enim amatur, quia Deus hoc præcipit.Præterea Deus finis est dilectionis proximi. Finis verò mouet causam,efficientē. ¶ Secūdus ordo attenditur hoc ꝙ amētur quæ amanda sunt,& non amentur,quæ amanda nō sunt.Aug.in li.de doctrina Christiana:Ille sanctè & iustè vivit,qui ordinatā habet dilectionem, ne aut diligat quod nō est diligendū,aut nō diligat quod est diligendum.Omnis peccator inquantum est peccator nō est diligendus:omnis homo inquantum est homo,est diligēdus. ¶ Tertius ordo iuxta verbum Aug. in eodem lib.in hoc attenditur,quòd non æquè diligatur quod minus,vel amplius diligendū est:aut minus vel amplius,quàm æquè diligendū est. ¶ Et notandum ꝙ aliquis dicitur magis diligi tripliciter.Primo modo,quia ad maius diligitur,scilicet ad maiorem gloriā.Sic vniuersaliter magis diligendus est,qui magis bonus est.Secundò,qui diligitur maiori affectu. Tertiò,qui minori affectu. Ordo dilectionis secundū magis & minus attenditur inter illa quatuor quæ enumerat Augu.in lib.de doctrina Christiana,dicēs:Quatuor diligenda sunt.Vnū quod supra nos est,scilicet Deus,alterū quod nos sumus.Tertiū est,quod infra nos est,scilicet proximus.Quartū quod infra nos est,scilicet corpus. Quum nos & proximū enumerat Aug.inter diligenda,nos & proximū videtur intelligere excellentiorem partem nostri & proximi animā,scilicet propter hoc quòd corpus ponit postea quarto loco.Gregor.1.parte Moral. Cum recte diligimus,nos in rebus conditis anima nostra charius amamus. Idem in Moralibus:Magnæ mercedis est à morte eripere carnem quamque morituram. Quāti ergo meriti est animā à morte liberare in cælesti patria semper victurā?Item iste ordo attenditur in ea quę enumerat Ambro.super illud Cantic.2.Ordinauit in me charitatē:Multorū,inquit, charitas inordinata est:quod in primo est,ponunt tertiū,vel quartum.Primò Deus diligendus est. Secūdo parētes,inde filij,pòst domestici:qui si boni sunt,

filiis præponendi sunt. ¶Ordo diligendi secundū affectum variatur, secundum bonitatem vel propinquitatem eorū qui diliguntur, vel etiā secundum vtilitatem ecclesiæ. Magis enim bonus aliis paribus magis diligēdus est, quantum ad affectū. Item propinquior aliis paribus affectu maiori diligendus est. Item vtilior ecclesiæ aliis paribus maiori affectu diligēdus est. Et idē intelligendū est etiam quantum ad affectum. Melior enim, vel propinquior, vel ecclesiæ vtilior aliis paribus magis est eligendus. ¶Sed dubitari potest, vtrū bonitas propinquitati circa diligenda præualeat, vel econuerso. Et videtur quòd bonitas præualeat propinquitati, secundū illud Ambrosij: Domestici si boni sunt, malis filiis præponēdi sunt. Item dicit Beda super illud Luc. 8. Mater mea & fratres mei hi sunt, &c. non iniuriosè negligit matrem, nec mater negatur etiam quæ de cruce cognoscitur, sed religiosiores copulę mentiū monstrantur, quàm corporum. Greg. Magis debemus diligere quos ex sacro fonte suscepimus, quàm quos de carne nostra genuimus. Et dicendum quòd bonus extraneus præponendus est filio malo, quantum ad spiritualia beneficia, vel etiam quantum ad temporalia: tanta potest esse bonitas extranei, vel vtilitas ecclesiæ. Item dubitari potest de hoc quòd Ambrosius parētes filiis præponit in ordine diligendorū. Quum enim natura magis incitet ad amorem filiorum, quàm ad amorē parentum: magis videtur filij diligendi quàm parētes: gratia enim non est opposita naturæ. Ad idem videtur facere illud 2. Cor. 12. Non debent filij parentibus thesaurizare, sed parētes filiis. Item quòd radix humorē mittit ad ramos, & non econuerso. Et est dicendum, quòd parentes magis diligēdi sunt quàm filij, aliis paribus & quantū ad affectum, & quantū ad effectū. Et ad hoc incitat natura instituta & restituta, licet non destituta. Tamē hunc ordinē variare potest filij bonitas. Posset enim esse adeò bonus quòd esset præponēdus patri. Item ecclesię vtilitas, vel filij necessitas, vel propinquitas. Posset enim filius esse adeò vtilis ecclesiæ, quòd potius subuenire deberet aliquis ei, quàm patri suo. Itē si esset filius familias, posset esse quòd potius deberet ei aliquis prouidere quā patri. Posset etiam esse adeò indigens & citius esset ei subueniendum quàm patri. Aug. ad Marcellinum: Charitas quæ tanquā nutrix fouet filios suos, nō ordine amādi, sed ordine subueniendi, infirmiores fortioribꝰ anteponit, quos tales vult esse, quales in illis sunt quos non contemnendo, sed de his confidendo interim prætermittit. ¶Et notandū est, quòd parentes diligendi sunt effectu du-

pliciter,scilicet quantũ ad exhibitionem honoris, & quantũ ad exhibitionẽ necessariorũ. Quantũ ad primũ,parentes videntur esse semper præponendi filiis,nisi forsitan filius carnalis fieret pater spiritualis. Quantum verò ad secundum ordo potest variari ex aliqua prædictarum causarum. Item notandum quòd affectu debemus omnem hominem diligere. Effectus verò potest suspẽdi ex causa. Aug. Charitas nõ intermittatur:officia pro tempore exhibeantur. ¶ Quartus ordo attenditur secundum hu differẽtias propter se,& propter aliud. Creator propter se amandus est:creatura verò propter Deum. De hoc ordine dicit Aug 15.lib.de ciuitate Dei: Cùm omnis creatura bona sit,amari potest & bene,& male. Bene,scilicet ordine custodito:male ordine perturbato. Quod in laude quadam cerei breuiter versibus dixi:Hęc tua sunt,bona sunt,quia tu bonus ista creasti:Nihil strum est in eis, nisi quòd peccamus amantes Ordine neglecto pro te quod conditur à te. Item 9.lib.de Trinitate: Amanda est creatura, sed ad creatorem amor refertur, non tam cupiditas sed charitas erit. Tunc enim est cupiditas. Cùm propter se creatura amatur,tunc non vtentẽ adiuuat,sed corrumpit fruentem. Inferiori creatura vtendum ad Deum,pari tibi fruendum: sed in Deo sic teipso,non in teipso frui debes:sed in eo qui te fecit.

De his quæ Charitati aduersantur. CAP. XVII.

CHaritati videntur aduersari superfluus amor nostri, vanus amor mundi, odium proximi, & generaliter damnabilis offensa Dei. ¶ Circa primum notandum quòd signum est, quòd aliquis habeat superfluum amorem sui,cùm ea quę pertinẽt ad Deum & ad proximum suum,negligit:propria verò,diligenter defendit:& specialiter,cùm defendit sua mala. 1.Cor.10.Nemo quod suum est quærat. Phil.2. Nõ quæ sua sunt singuli considerantes,sed quæ aliorum. Grego.in Moralibus:Plus Deo se amare conuincitur,qui neglectis his quæ eius sunt,propria tuetur. Idem in Pastoralibus:Qui vult praua agere,& tamẽ ad hæc operteros tacere,ipse sibimet testis est, quia plus se veritate appetit diligi, quàm contra se non vult defendi. ¶ Superfluus amor efficit hominem ciuem Babylonicæ ciuitatis. Aug.14.lib.de ciuitate Dei:Fecerunt ciuitates duas amores duo,terrenam scilicet amor sui vsque ad contemptum Dei, cælestem verò amor Dei vsque ad contemptum sui. Illa in gloria sua exaltat sapientia suum: hæc dicit Domino Deo suo: Gloria mea & exaltans caput meum. ¶ Amor sui radix est multorũ malorum. Vnde super illud 2.Tim.3. Erunt homines seipsos amantes,cupidi,elati,superbi,&

perbi,&c.dicit glo.Aug. Ex eo quòd seipsos non Deum amant: quasi à radice,hæc quæ sequuntur mala oriuntur.Chrysostom. Omnium malorũ causa est amor sui,& radix & fons.Itẽ amor sui hominem excæcat adeò,vt non videat seipsum.Bern. Amor vel odium veritatis nescit iudicium. Greg.super Ezech.Vehementer claudit oculos amor priuatus. Ex quo sit, vt hoc quod nos agimus, & graue esse non æstimamus, plerunque agatur à proximo, & nobis nimis delectabile esse videatur. Amor iste amor videtur esse,cùm verè sit odium.Vnde Augustꝰ.super illud Io.12. Qui amat animam suã,perdet eam. Magna & mira sententia, quemadmodum sit hominis in animam suam amor vt pereat,odiũ ne pereat. Si male amaueris,odisti: si bene oderis, tunc amasti. Item Augustꝰ.in quodam sermone: Si perit homo amando se,profectò inuenitur negando se. Discere amare te,non amando te,secundũ Chrysost. Animam amare,est desideria animæ inconuenientia facere.Eccl.18.Si præstes animæ tuæ cõcupiscentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis. Qui nimis amat se,perdit se.Vult enim esse in otio vbi corrũpitur:sicut vestis in arca reposita,à tineis comeditur.Psal.Omnes sicut vestimentum veterascẽt. Item deliciis implet se nimis, qui se nimis amat, & sic perdit se. Ex hoc enim celerius moritur. Eccles.37. Propter crapulã multi obierũt.Qui nimis amat se,nimis solicite seruãdo se,perdit se. Sicut qui nimis seruat frumentũ suum, amittit,quia corrũpitur.Vnde super illud Matt.18.Qui voluerit animã suam saluã facere,perdet eã.dicit gl.interlin. Ac si agricolæ dicatur:frumentum si seruas,perdis: si seminas, renouas. ¶Circa vanum amorem mũdi notandũ, quòd amare mundum est,quasi amare adulterium. Vnde Iac.4.Adulteri,nescitis quia amicitia huius mũdi inimica est Deo? Quicunq; ergo voluerit esse amicus seculi huius, inimicus Dei cõstituitur.Et 1.Ioan.2. Nolite diligere mundũ,neque ea quæ in mũdo sunt. Si quis diligit mundum,non est charitas Patris in eo.vbi dicit gl. Vnum cor duos aduersarios sibi amores non rapit.Esa.28.Coangustatum est stratum,ita vt alter decidat,& pallium breue vtrunque operire nõ potest. Charitas pallium est posteriora tegens. Peccata enim præterita abscondit, ne Deus ea ad puniendum videat. Prou.10. Vniuersa delicta operit charitas. Ipsa superemineat cæteris virtutibus, vt palliũ superponitur cæteris vestibus. Ad Colos.3.Super omnia charitatẽ habentes.Amor mũdi,adulterat animam:amor fabricatoris mũdi,castificat animã:vt dicit Aug.in lib.de verbis domini.Idem in lib.Confe.Amicitia hu-

ius mundi, fornicatio est abs te. Idem super epistolam Ioannis: Si mundi amor in te habitet, non est quo amor Dei intret. Qui exhauseris cor tuum amore terreno, hauriet amorem diuinum. Amor mundi principium est omnium malorum. Vnde super 1. Io. 2. dicit gl. Sicut dilectio Dei est fons omnium virtutum: ita dilectio mundi omnium vitiorum. Amare mundum, est amare proditorem. Mundus enim dicit dæmonibus, Quemcunq; osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Matth. 26. Pro. 27. Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta odientis oscula. Item amare mundū est amplecti immundum. Aug. super Io. Si delectat te mundus, semper vis esse immundus. Si autem iā te non delectat hic mundus, iam tu es mundus. Si autē fueris mundus, nō remanebis in mundo. Chryso. super Matt. Sicut difficile est arborem iuxta viam positam, fructus suos vsque ad maturitatē seruare. Sic difficile est virū fidelem iuxta istū mundū viuentē in actibus suis vsque ad finē iustitiam tenere. Nam in via à trānseuntibus fructus rapitur. Recede à via, & plātare in loco secreto: nec mundus tecum habeat cōmune, nec tu cum mūdo. Eccle. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. Item amare mundum est amare periculū. Aug. Ama seculum, absorbebit te. Amatores suos vorare nouit, non portare. Eccl. 3. Qui amat periculum in illo peribit. Aug. ad amatores mundi. Cuius rei causa militat maiórne esse poterit spes vestra mundo, quàm vt amici mundi sitis? ibi quid non fragile, quid nō plenū periculi? Itē per hęc pericula peruenitur ad maius periculū. Itē in epistola ad Anastasium: Mundus iste periculosior est blādus quàm molestus: & magis cauendus cùm se allicit diligi, quàm cū admonet, cogitque contēni. Amare seculū, est amare locū tormentorū. Aug. in lib. de verbis Domini, Abiice à te diuitiarū onera, abiice vincula voluntaria, abiice anxietates, & tędia, quę te plurimis annis ingratant. Bern. in sermonibus: Diuitiarū amor insatiabilis, lōge amplius desiderio torquet animā, quàm refrigeret vsu suo: vt pro quarū acquisitio quidē laboris, possessio timoris, amissio plena doloris inuenitur. Itē amare mundum est amare diaboli dominium. Augu. in li. de agone Christiano: Mittitur diabolus foras quādo ex toto renūtiatur huic mūdo. Sic enim renūtiatur diabolo qui princeps est mundi. Itē mundum amare, est in domo igne succēsa velle manere. Totus enim mūdus in maligno positus est. 1. Io. 5. Mūdus est fornax Babylonica igne succēsa. Dan. Ber. Domus ardet, & ignis instat à tergo, & tu mones nō egredi vel iam egressum regredi. ¶ De 5. ꝙ aduersatur charitati, scili-

cet odio proximi, require in tractatu, de Ira. Chry. Si inimicitię semel occupauerint animos, omnia quæ dicũtur quę audiũtur, quæ fiunt, ira accipiũtur, & intelligũtur, vt ad maiores & lõgiores proficiãt inimicitias. Si quid enim boni de inimico dicitur, nõ creditur: si quid mali, hoc solũ creditur, & cõfirmatur. ¶ Circa quartũ notandum est, quòd omnis offensa Dei mortalis inquantum à Deo diuidit, aduersatur charitati, quę à Deo venit. Isa. 59. Iniquitates vestrę diuiserunt inter vos & Deũ vestrum.

De diuersis gradibus Charitatis CAP. XVIII.

NOtandũ ergo quòd diuersi sunt gradus charitatis. Est enim charitas incipiens, proficiẽs & perfecta. Aug. super epistolã Io. Perfecta charitas hæc est: vt quis paratus sit etiã mori pro fratribus. Sed nũquid mox vt nascitur iam prorsus perfecta est? imò vt perficiatur, nascitur: cùm fuerit nata nutritur: cũ fuerit nutrita, roboratur: cùm fuerit roborata, perficitur: cũ ad perfectionem venerit, dicet, Cupio dissolui, & esse, &c. Phil. 1. Charitas operibus pietatis nutritur, tribulationibus, & consolationibus roboratur, consiliis perficitur. ¶ Et notãdum quòd sex sunt quæ valent, vt charitas proficiat, & proficiendo ad perfectionẽ perueniat. ¶ Primum est ꝙ homo magnum desiderium proficiẽdi habeat. Magna enim pars profectus est, velle proficere, vt ait Bern. Aug. Nostrum nõ progredi iam reuerti est. Cesset omnis ignauia, si volumus nõ redire, currendũ est. Leo papa: Incidit periculũ qui proficiendi perdiderũt appetitũ. Ber. in epistola. Indefessum proficiẽdi studiũ, iugis, & conat⁹ ad perfectionẽ, perfectio reputatur. Quòd si studere perfectioni est esse perfectũ, profectò nolle proficere deficere est. ¶ Secundũ est ꝙ à creatis inferioribus ad creatorem amorem suũ recolligat. Solent abscindi rami arboris noue inferius, vt totũ crementũ suũ ponat superius. Greg. Nõ sufficit proficere homo ad vtraque diuisus. Genes. 49. dicitur ad Rubẽ: Effusus es sicut aqua, nõ crescas. Aug. in 2. lib. Confessionũ: Ab vno te aduersus in multa euanui. Exarsi enim aliquãdo satiari, inferi⁹ in adolescẽtia: & sylueſcere ausus sum variis, & vmbrosis amorib⁹. ¶ Tertiũ est, vt doctrinæ intẽdat. Sicut paruul⁹ absq; sumptione cibi crescẽdo nõ proficit, sic anima sine doctrina deficere potius quã proficere solet. Eccl. 22. Filia fatua in deminoratione fiet. In Ps. Esurientes, & sitientes anima eorũ in ipsis deficit. ¶ Quartũ est, meditatio, & præcipuè illa quę versatur circa beneficia à Deo, vel à proximo recepta, vel circa alia incitãtia ad amorẽ Dei vel proximi. De qb⁹ dicũ est pri⁹. In Ps. In meditatione mea exardescit ignis. ¶ Quin-

tum est,oratio.Ber.Amorem Dei in homine à gratia gentiũ
ctat lectio,meditatio pascit,oratio cõfortat & illuminat.¶Se
tũ est,tentatio.Greg.in Moral.Electorũ desideria in prospera
te deprimũtur,aduersitate proficiũt:sicut ignis flatu premitur
vt crescat,& vnde quasi extingui cernitur,inde roboratur,cum
per tentationem humilitas proficit.Prospera est ipsa aduersitas
quæ mentẽ ab elatione custodit.¶Et notãdum est quòd nullus
ad tantã perfectionẽ peruenit in vita istã,ad quantã vellet pe-
uenire.Ambr.super Luc.Nemo est qui tantũ virtutis apprehen-
dat,quãtũ desiderat:quia omnipotẽs Deus interiora discernit
ipsis spiritualibus profectibus modum ponit, & ex hoc homo
quod apprehendere conatur,& nõ valet,in illis se nõ eleuare
valet.Item notandum,quòd sicut dicit Augu.perfecta charitas
nec cupiditatem habet seculi,nec timorem seculi,per quas duas
ianuas intrat,& regnat inimicus,qui primò timore,deinde cu
ritate pellẽdus est.1. Io.4.Perfecta charitas foras mittit timo-
rẽ.Glo.Timorẽ illum,scilicet quo timet quisque scies operan
stitiæ:ne veniat districtus iudex,& se minus castigatũ damne
¶Item notandum,ꝙ sex sunt species perfectionis. ¶Prima est
perfectio sufficientiæ : de qua Matthæi 5. Estote perfecti sicut
Pater vester cęlestis perfectus est.¶Secunda est comparationis
quã debent habere clerici respectu laicorum.Genes.6.Noë erat
perfectus in generationibus suis:id est,cõparatione eorum qui
erãt de generatione sua.¶Tertia est ordinis,ad quã tenentur
sacris ordinibus constituti,ad quã pertinet continentia.Esa.52.
Mũdamini q fertis vasa Domini.¶Quarta est professionis,quæ
pertinet ad religiosos.Matt.19. Si vis perfectus esse,vade & vende
de omnia quæ habes , & da pauperibus.¶Quinta est prælatio-
nis.Io.10.Bonus pastor animã suã dat pro ouibus suis.Greg.in
homil.Cùm incomparabiliter longe melior sit anima qua vi-
mus terrena substantiã quam possidemus:qui non dat pro ouĩ
bus suis substantiam suam, quo modo pro his daturus est ani-
mã suam?¶Sexta est securitatis:qui hanc habent, cupiunt dis-
solui,& esse cum Christo.Ad Philip.1.

Tertiæ partis principalis de 4 virtutibus Cardinalib.
Tract.I.De ipsis Virtutib. Cardinalib.in cõmuni.

Quare istæ quatuor virtutes dicantur cardinales. CAP. I.

Dicto de tribus virtutibus Theologicis, dicendũ est de
quatuor cardinalibus.De quibus habetur Sap.8.Sobrie-
tatem,inquit,& prudentiã docet iustitiam,& virtutem
quibus

quibus vtilius nihil est in vita hominibus. Sobrietatē vocat, quā vsitato nomine vocamus tēperantiam. Virtutem vocat, quā cōmuniter vocamus fortitudinē. Alias duas vocat nominibus nobis vsitatis. De his hoc modo agetur. ¶ Primò dicetur quare dicantur cardinales: licet non meminerim me legisse eas sic vocari in canone Sacræ scripturę, vel à prophetis, vel sacris expositoribus. Secundo, numerus earū ostēdetur. Tertiò, de singulis agetur. Quartò, diuisio earū quā Macrobius ponit subnectetur. ¶ Circa primum notandum, quòd quatuor de causis possumus intelligere eas dici cardinales. Primò, propter stabilitatē. Cardo stabilis manet, licet ostium in eo vertatur. Prouerb. 26. Sicut ostiū vertitur in cardine suo: sic piger in lectulo suo. Sic hę quatuor virtutes stabiles sunt, licet ea circa quæ versantur, scilicet ea quibus vtendū est, sint mutabilia. Hæ quatuor virtutes animam quasi quadratam reddunt, & ideo stabilē vndique. Figura enim quadrata vndique stabilis est. Heb. 13. Optimum est gratia stabilire cor. Prudentia animam tenet in veritate vtili: ne per ignorantiam, vel errorem, vel curiositatem ab ea recedat. Temperantia tenet eam in necessitate, ne per superfluitatem vel diminutionem ab ea recedat. Fortitudo tenet animum in quadam æqualitate, ne aduersitas eum deiiciat. Iustitia in proximi vtilitate, vt ei non noceat: sed potius vtilitati eius intendat. ¶ Secundo, quia sicut ostium cardini innititur: sic tota conuersatio bona his quatuor virtutibus innititur, quæ cōuersatio consistit in faciendo bonum, & patiendo malum Bern. Bonam vitam ego puto, & mala pati, & bona facere, & sic perseuerare vsque ad mortē. Cōuersatio bona quantū ad duo prędicta quasi ostium est quo intratur ad vitam beatam. Mat. 19. Si vis ad vitā ingredi, serua mandata. Act. 14. Per multas tribulationes oportemos intrare in regnū cęlorū. ¶ Tertiò, propter præeminentiā quam habent respectu cæterarū virtutū. Cardines enim dicuntur primæ partes cæli, vel terrę, vel maris. Deuteron. 30. Si ad cardines cæli fueris dissipatus, inde retrahet te Deus. 1. Regū 2. Domini enim sunt cardines terræ. Iob. 36. Cardines quoq; maris operiet. Sic virtutes istæ primæ sunt respectu aliarum virtutū: sicut cardinales præsunt clero, & summus pōtifex per eos ardua operatur: Sic hæ virtutes excellentiam habent respectu aliarum virtutum, & anima per eas agit ardua opera, in quibus salus consistit. Et sunt hæ virtutes cardinales ornatus cōuenientissimus cardinalibus, vnde specialem amorē debent habere ad eas. ¶ Quartò, propter principalitatē. Cæteræ enim virtutes ad

has aliquo modo reducũtur. Præterea iſtæ virtutes principa
motus viriũ animæ dirigũt. Prudẽtia actũ rationalis qui eſt d
ſcernere inter bonũ & malũ, vel inter duo bona ꝙ melius, ve
inter duo mala quod magis malũ. Tẽperantia dirigit actũ cõ
piſcibilis, qui eſt, velle bonũ, delectabile. Fortitudo actũ iraſci
lis, qui eſt aggredi arduũ, & ſuſtinere ꝙ eſt difficile ad ſuſtin
dũ. Iſtæ ergo tres virtutes, tres actus principales triũ viriũ a
mæ dirigũt quantũ ad ſe: ſed iuſtitia actus illos dirigit reſpe
proximi. Ipſa enim circuit oẽs vires, vt dicit gl. Iſid. ſuper Ge

De numero prædictarum virtutum. CAP. II.

DIcendum de numero prædictarum virtutum qui offic
eatum ſatis poteſt declarari. Vnde notandũ ꝙ Prudẽt
cæteris lumen præfert. Tẽperantia animã perficit reſpectu e
quod infra nos eſt. Fortitudo reſpectu eius quod cõtra nos e
Iuſtitia reſpectu eius, quod eſt iuxta nos vel ſupra nos, reſpe
proximi vel Dei. Aug. Prudẽtia eſt, eligere quod eligendum e
Fortitudo, nullis auelli moleſtiis. Tẽperãtia, nullis illecebris
ſtitia, nulla ſuperbia. In lib. de ſpiritu & anima: Prudentia eſt
eligẽdis, tẽperantia in vtẽdis, fortitudo in tolerandis, iuſtitia
diſtribuendis. Tullius in lib. de offi. Honeſtas à quatuor par
bus manat. Vna cognitionis. Altera communitatis. Tertia m
gnanimitatis. Quarta, moderationis. Cognitio pertinet ad p
dentiam. Communitas ad iuſtitiam. Magnanimitas ad fort
dinẽ. Moderatio ad temperantiam. Hæ quatuor virtutes, vi
tur eſſe cõtra quatuor affectus originales, quos Beda diſtingu
ſcilicet ignorantiam, infirmitatem, concupiſcentiam, malitia
vel malignitatẽ. Prudentia contra ignorantiam. Fortitudo co
tra infirmitatem. Temperantia cõtra concupiſcentiam. Iuſti
contra malitiam, vel malignitatem. ¶ His quatuor virtuti
quaſi quatuor lapidibus pretioſis conſtat corona ſponſę Chr
ſti. Prudẽtiam habet à parte anteriori, vt caueat à futuris. Iuſ
tiam à poſteriori, vt ſatisfaciat de præteritis. Temperantia
à dextris, ne eleuetur in proſperis. Fortitudinẽ à ſiniſtris, ne
cumbat in aduerſis. ¶ Cùm virtus ſit circa bonum, ſecundũ v
bum Sapientis: Quadrupliciter verò peccat anima circa bon
ſcilicet vel eligendo quòd apparet bonum, cùm nõ ſit: vel il
quod verè bonũ eſt, ac ſi non eſſet bonũ, fugiendo, cò ꝙ mo
ſtum ſit: vel appetendo quod ſimpliciter eſt bonũ, cùm ſibi n
ſit bonum, eò ꝙ non ſit cõmenſuratũ: vel appetendo quod p
ximo eſt malum, eò quòd bonum ſibi. Prudẽtia eſt cõtra p
quæ prodit, & manifeſtat nõ eſſe bonum quod apparet eſſe

n

sum. Fortitudo est contra secundũ, quæ amplectitur quod molestum est tanquam bonum expediens: vt est medicina amara: vel incisio in corpore propter salutẽ corporis facta. Temperãtia cõtra tertium, quę cauet superfluum. Iustitia est cõtra quartum, quæ cauet proximi nocumentũ. Prudentia cauet errorem qui est principium errorũ malorũ. Fortitudo excludit timorem seculi. Sapiens: Fortitudinis est, non nisi turpia timere. Temperantia excludit cupiditatẽ seculi. Hæc duo principia sunt omnis peccati. Vnde glo. super illud. Psal. Incensa igni, & suffossa. Omne peccatũ duæ res faciunt, scilicet cupiditas & timor Iustitia seruat amorem proximi. Est enim vinculũ societatis humanæ: vt ait Senec. in lib. de quatuor virtutibus. Prudẽtia discutit quę fallunt. Tẽperantia compescit ab his quę irritant, & allciunt. Fortitudo sustinet quę exterrent. Sen. in epistolis: Liniẽda sunt quæ me exterrẽt, cõpescenda quæ me irritãt, discutienda quæ fallũt. Iustitia timet quod est timendum, & amat quod est amãdũ. Tul. in li. de Offi. Nemo potest esse iustus, qui mortem, qui doloré, qui exiliũ, qui egestatẽ timet. Prudẽtia facit vt homo bene se habeat ad vera, vel falsa. In prospicientia enim veri solertiaq; versatur, iuxta verbũ Tull. in lib. de Offi. Temperãtia & fortitudo, vt bene se habeat ad prospera, & aduersa. Iustitia, vt bene se habeat ad Deũ & proximũ. Prudentia, temperantia, fortitudo, & iustitia secundũ aliquã acceptionẽ sui: acciquantur enim diuersimodè, vt patebit cũ de singulis agetur, vicentur operari circa vnũ & idem opus meritoriũ. Prudẽtia eligẽ quod agendũ est. Tẽperãtia cauet ne quid nimis. Fortitudo ne qd parũ. Iustitia opus ordinat ad debitũ finẽ prudentia prouidet speciem. Temperantia & fortitudo modũ. Iustitia ordinem. ¶ Numerus harũ quatuor virtutũ designatur in multis locis in Scriptura sacra. ¶ Primo in quatuor fluminib⁹ paradisi. de quib. legitur Gen. 2. vbi dicit gl. Gre. Quatuor flumina paradisũ irrigãt quia de his quatuor virtutibus cor infunditur, ab omni delectatorũ carnaliũ æstu tẽperatur. ¶ Secundo in quatuor coloribus quibus decoratæ sunt cortinæ tabernaculi. Exo. 26. quę sigñt has quatuor virtutes in quib. decor ecclesię cõsistit. Hiacynth⁹ aërei vel cęlestis coloris, pertinet ad prudẽtiã, qua Deũ & angelos specialiter imitamur. Byssus habẽs candorẽ pertinet ad tẽperantiam, quæ candidã, & mundã reddit animã. Purpura sanguinei coloris pertinet ad fortitudinem, quæ parata est sanguinem pro Christo fundere. Coccus ignei coloris pertinet ad prudẽtiã, propter zelũ ipsius. ¶ Tertiò, in quatuor speciebus quibus

bus conficiebatur vnguẽtum,quo tabernaculũ & vasa ipsius
ministri vngebãtur:De quibus habetur Exo.30.Myrrha pri
pertinet ad tẽperantiã,quæ est in iuuentute.Tunc enim lau
bilior est.Cinamomũ,quod est cinerei coloris,quod cũ fra
tur in modũ nebulæ,spiramẽtũ visibile emittit,vt dicit gl.sup
Exod.20.pertinet ad humilitatẽ,quæ est omnis Iustitia.Ma
Sic decet nos implere omnẽ iustitiã:id est,perfectam humili
tatẽ.Casia quæ crescit in aquis,pertinet ad prudentiam,quæ
aquis doctrinæ nutritur.Calamus arbor aromatica pertine
fortitudinem,quæ aduersa tolerãdo dat odorem suauitatis
species aromaticæ cùm conteruntur redolent.His quatuor a
dito oleo diuini amoris, cõficitur vnguẽtũ bonæ famæ sua
simè redolẽs. Eccl.6. Melius est nomen bonum quàm pret
vnguẽta. ¶ Quartò,quatuor virtutes sũt quasi quatuor rot
curru igneo quo subleuantur amici Dei 4. Reg. 2. Currus
igneus est cõuersatio ardenter amantiũ Deum. ¶ Quintò,
mẽdatur numerus harũ virtutũ figuris quatuor animaliũ,a
la,vitulo,leone,homine.De quibus Apoc. 4.& Ezec.1.In aq
figuratur prudẽtia,cuius est vigilare in rebꝰ discernẽdis,v
Aug. Aquila enim visum habet acutũ.In vitulo tẽperãtia
lus enim immolabatur in lege.Tẽperãtia verò exhibet corp
nostra Deo hostiã viuẽtẽ.ad Ro.13.In leone fortitudo.Pro
Leo fortissimus bestiarũ ad nullius pauebit occursum.In h
ne iustitia,quæ vinculũ est humanæ societatis:vt dictũ est
Voluit Dominus quatuor esse Euangelistas,& quatuor Euã
lia,ad designandũ quòd illi qui doctrinam Euangelicã doc
& qui eam tenent,his quatuor Virtutibus pollere debeant.

Tertiæ partis principalis de quatuor Virtutibus C dinalibus Tractatus II. De prudentia.

De ordine dicendorum in isto tractatu, & de diuersis modis quibus mitur nomen Prudentiæ. CAP. I.

INter has virtutes primò agetur de Prudẽtia quæ mas dirigit,de qua hoc modo agetur.Primò, di guẽtur diuersi modi modi quibus hoc nomen Pru tia sumitur.Secundò, descriptiones eius ponentur quomodo ipsa sit virtus,ostenderur.Tertiò tãgetur de dire eius actibus.Quartò,cõmendationi eius insistetur.Quintò, getur de speciebus eius.Sextò,de his quæ aduersantur. ¶ C primum notandũ quòd hoc nomen Prudentia quãdoque u ur pro eo quod apparet esse prudẽtia,cùm non sit.Sic sum

ad Ro.8.vbi dicitur:Prudẽtia carnis,mors est.gl.Prudentiã carnis habet quis,cùm studiosius implet quæ carnis sunt,appetẽdo bona tẽporalia, & fugiendo,mala,& cùm naturas rerũ tantum sequitur. Prudentia verò ideo dicitur cũ res stulta sit: quia ita videtur secularibus hominibus. Similiter quandoque sumitur pro sapientia apparẽti,vnde subditur in eodẽ cap.Sapiẽtia carnis inimica est Deo.Et 1.ad Cor.3. Sapientia huius mundi stultitia est apud Deum. Quandoq; autẽ sapiẽtia dicitur diuinarũ & humanarũ rerũ cognitio,secundũ verbũ Sen.in epist.& Tull. in lib.de Offic.Et ista cognitio subdiuiditur in tres partes,moralẽ scilicet,& naturalẽ,& rationalem,vt tangit Sen.Prudentia verò dicitur scientia operãdorũ.Vnde Damascenus diuidit aiã rationalẽ in duo.In id quod est in ea contemplatiuum,& id quod est in ea actiuũ. Cõtẽplatiuũ est quod excogitat res prout habent esse. Actiuũ verò quod consiliatiuum est, quod agenda dirigit. Et vocat contẽplatiuũ,intellectũ: actiuũ verò,rationẽ. Et dicit sapientia pertinere ad contẽplatiuũ: prudentiã verò ad actiuũ.Quãdoq; authores pro eodẽ videntur sumere prudentiã & sapientiã,vnde Prou.16. Qui sapiens, est corde,appellabitur. prudens.Quandoq; verò sapiẽtia sumitur pro cognitione diuinorum,& prudentia sumitur pro cognitione humanorũ. Vnde super illud Psal.Os meũ loquetur sapientiã, & meditatio cordis mei prudentiã,dicit gl.Sapientia ad diuinas res pertinet.Et post subditur:Prudentia scilicet de moribus. Et nota quòd mos est habitus ex quo sine præmeditatione est frequẽtia operũ.Vel ideo quod est mox:quia mora est ex ea operatio.Vel dicitur à mora,id est,à diuturnitate assuefactionis. Aug.verò distinguit inter sapientiã & scientiã,in li.de Tri.Hæc est, inquit,sapiẽtiæ & scientiæ recta distinctio, vt ad sapiẽtiam pertineat æternarũ rerũ cognitio intellectualis:ad scientiã verò temporaliũ rerum cognitio rationalis. Sapientia etiã sumitur pro sapida scientia, aut pro scientia sapore virtutũ condita. Eccl. 6. Sapientia doctrinæ secundũ nomẽ est eius. Sapida enim est:sicut nomẽ eius à sapore dictũ videtur.Sapiens:Signũ oportet facere habituum fiuentẽ delectationẽ & lætitiã. In hoc differt literatus malus à sapiẽte:quia literatus malus gaudet de hoc quòd scit opponere, & respondere de his quæ pertinẽt ad mores.Sapiẽs vero de hoc quòd illa sunt.Bern.in sermonibus: Inuenisti planè sapientiã,si priotis vitę peccata defleas,si huiꝰ seculi desiderabilia paruipẽdas,si æternã beatitudinem toto desiderio cõcupiscas.Inuenisti sapientiam,si tibi horũ singula sapiunt prout sunt. Quãdoque

verè

verò sapiẽtia dicitur cognitio de Deo quasi per saporẽ ei⁹ ha-
ta, vt cũ aliquis gustauit & vidit quàm suauis est Dominus, h
hęc cognitio differẽs est ab illa qua aliqs credit Deũ esse sua
quia scriptura hoc dicit, sicut differt cognitio quã habet ali
de dulcedine vini per gustũ ab illa quæ est per auditũ. Prude
tia etiã quãdoque sumitur pro virtute. Et hoc multipliciter
pro virtute, scilicet gratuita: vel pro virtute ex multis ope
tionibus acquisita. Item quãdoque sumitur largè, vt cõpreh
dat omnes virtutes cognitiuas. Et sic videtur eã sumere T
lius, dicens. Prudẽtia est rerũ diuinarũ & humanarũ cũ ratio
bene viuendi iuncta cognitio. Rationẽ bene viuendi, intel
discretionẽ bonæ vitæ. Prudentia enim est cognitio direc
bonæ vitæ. Quandoque verò strictius sumitur, vt non com
hendat fidem vel donum consilij, vel intellectus, vel scientiæ

De descriptione Prudentiæ. Et quemodo Prudentia sit virtus, cùm videatur esse scientia. CAP. II.

PRudentia sic describitur ab Aug. in lib de moribus eccle
Prudentia est amor, ea quibus adiuuatur in Deum, ab i
quibus impeditur, sagaciter eligens. In libro veto de Spiritu
anima dicitur, quòd prudentia est scire quid anima debeat
cere. Super illud Matt. 15. Erãt qui mãducauerunt quatuor m
lia. dicit gl. Greg. Prima scilicet prudentia est cognitio rerũ
tandarum & appetendarum. Et potest esse sumptum de ve
Tullij in lib. de Offic. dicentis: Prudentia est appetendarum
giendarumq́ue rerum scientia. Describitur etiam sic prude
in libro de requie mentis. Prudentia est rerum bonarum & m
larum cum alterarum dilectione, & reliquarum detestatio
scientia. Tullius eam sic describit in Rhetoricis: Prudentia
rerum bonarũ & malarũ & vtrarumq; scientia. Hæc virtus
scernit bona à malis, & bona abinuicẽ, ostẽdendo quod sit m
lius: & mala ab inuicẽ, ostẽdẽdo quod sit maius malũ. Sed q
ritur quomodo Prudentia virtus sit, cùm videatur esse scien
secundũ multas descriptiones eius prius positas? Ad qd vide
posse responderi, q; Prudentia gratuita virtus est, quia est
dius viuus à vero sole procedens. Cognitio quam habent m
circa ea quæ pertinẽt ad mores, cognitio est quasi mortua m
lida ad mouendũ voluntatẽ, vt bono cognito cõsentiat, vel
sentiat à malo cognito. Sed prudentia virtus nõ solũ est lu
illuminans intellectũ: sed etiã calefacit affectum: nõ solũ e
ostendit quid, quando & qualiter sit agendũ, sed etiam mo
voluntatem vt appetat bonũ post iudicium, vel fugiat malũ

Ro

Ro.8.Prudẽtia ſpiritus,vita.Prudentia verò virtus conſuetudinalis ex frequentia operum relicta,nõ eſt idẽ cum ſcientia,quę eſt communiter de his quæ ſunt circa operationes voluntarias. Operationes verò ex quibus ipſa vt eſt virtus relinquitur,ſunt ſingulares diſcretiones de ſingularibus fugiẽdis vel appetẽdis: non ſecundũ quòd ſunt in imaginatione tantum,vel opinione, ſed ſecundũ quòd ſunt ſubiecta ſenſui. Accidit enim de multis,quòd minus mouẽt ad hoc ꝙ fugiantur vel appetãtur dum ſunt in imaginatione,quã dũ ſunt in ſenſu: habitus verò relictus ex his ſingularibus deſcriptionibus potẽtior eſt ad mouẽdum voluntatẽ vt conſentiat bono,vel diſſentiat à malo,quàm ſcientia moralis quæ eſt cõmuniter de his quæ pertinẽt ad mores. Et videtur differre alter horũ habituũ à reliquo:ſicut ſciẽtia muſicæ,quam habet aliquis magiſter artiũ qui legit muſicã in ſcholis,qui tamen neſciret cantare reſponſoriũ vnum,differt a cognitione quã habet ille qui habet magiſteriũ organizandi, in quo nõ ſolũ eſt relictus habitus ad cantandũ quantũ ad vim apprehenſiuã, ſed etiã quãtum ad vim motiuã & imperantem motũ & exequentẽ.Similis differentia eſt inter habitũ quẽ habet magiſter in medicina, qui ſcit legere libros medicinæ & pertinentes ad practicam & pertinentes ad theoricã,qui nõ habet cõſuetudinem operandi. ¶Et notandũ quòd non eſt aliquis prudens prudẽtia virtute,eò quòd ſit prudens prudentia ſolum intellectu.Imò oportet quòd ipſe ſit prudens intellectu,& affectu,& opere.Vnde vſus ſcripturæ & vſus cõmuniter loquentiũ, habẽt,vt imprudentes dicantur qui imprudẽter operantur:licet prudentes intelligant quid,& quando,& quomodo ſit agendũ. Vnde prudẽtia virtus cõſuetudinalis nõ relinquitur in aliquo, niſi qui prudenter ſe habuit diu.prudẽter intelligẽdo, prudẽter volendo,prudenter agendo.Iob 12.In multo tempore prudẽtia. Qui habet prudentiã virtutẽ,habitũ habet ad prudẽter diſcernendum,prudenter volendũ, prudenter agendũ. Ad hoc etiam quòd prudentia ſit virtus,videtur facere hoc, quòd ipſa eſt cognitio boni vel mali,& talis boni ve mali quod difficile eſt diſcernere:vt vitij,quod pretẽdit ſpeciẽ virtutis.Ad hoc etiã quòd ipſa ſit virtus, videtur facere actus liberæ voluntatis præcedẽs eius cognitionẽ,quam Aug.vocat amorem diſcernendi ea quibus adiuuamur in Deum,ab his quibus impedimur. Cognitio pertinẽs ad prudentiã nõ eſt cognitio effecta per violentã probationem:ſed eſt cognitio credulitatis,cuius conſenſus eſt ſine neceſſaria coactione. Poterit etiã videri alicui ꝙ ſic tẽperantia

ordina

ordinat vim concupiscibilem ad delectationes sensuũ: ita p
dentia vt est generalis ad virtutes cognitiuas, ordinet volũ
tẽ liberi arbitrij ad operationes quæ pertinent ad vim ration
lem. Volũtas enim liberi arbitrij penes quã est summa pote
in anima, ita potest se inordinate habere circa operationes i
tellectus vel rationis, sicuti respectu sensuũ. Vnde sicut neces
riæ sunt aliquæ virtutes quæ ordinent eã respectu sensuum
necessaria est aliqua virtus quæ ordinet eã respectu intellect
Et sicuti volũtas respectu eorũ quæ sunt delectabilia secundũ
sensum, potest esse & virtuosa & vitiosa: sic volũtas quæ est
spectu cognitionũ videtur posse esse & virtuosa & vitiosa,
poterit forsitan videri alicui ꝙ hoc sit quod Senec. intelligit
epistolis nomine Philosophiæ dicẽs: sapientia bonũ perfect
est mẽtis humanæ: Philosophta stpiẽtię amor est & affectio
illud quasi consistit inter philosophiã & sapientiã interesse.
que enim fieri potest vt idẽ sit ꝙ affectatur & quod affect
quomodo multũ interest inter auaritiã & pecuniã, cum illa
piat, hæc cõcupiscatur, sic inter philosophiã & sapientiã. Ide
Alij Philosophiã studium virtutis esse dixerunt, alij studiũ
rigendæ mẽtis. A quibusdam dicta est appetitio rectæ ration

De diuersis actibus siue officiis Prudentiæ. Et de duodecim stultitiis quibus imprudentes in bello spirituali succumbunt.

CAP. IIII.

SEquitur de diuersis actibus seu officiis prudentiæ. Nota
ergo quòd ad prudentiam pertinet actus aliarum virtut
dirigere. Prouerb. 15. Vir prudens dirigit gressus suos: Ipsius
ostendere quid, quando, & quomodo sit agendũ. Ipsius est p
uidere, vt opera nostra sint Deo grata, nobis vtilia, proximo
iniurtosa. Ad eam videtur pertinere discretio illa de qua dic
Bernardus super Cant. Est discretio nõ tam virtus quàm qu
dam moderatrix virtutum, & auriga, ordinatrixque affectuu
& morum doctrix, Tolle hanc, & virtus vitium erit. Et intell
gas ibi eam virtutem vocari, inquantum dirigit proprios act
separatos ab actibus aliarũ. Aurigam verò virtutum, inquan
alias virtutes dirigit in actibus suis. Eius est moderari feruo
præcipitantem. Bern. super Cant. Virtus discretionis absq; ch
ritatis feruore iacet, & feruor vehemẽs absque discretionis
peramẽto præcipitat. Ideoque laudabilis est cui neutrum de
quatenus feruor discretionem erigat, & discretio feruorem
gat. Prudẽtiæ est prouidere vt operibus nostris Deus glorifi
tur, & nobis præmium acquiratur, & exẽplum bonũ proxim

pra

præbeatur. Ad prudẽtem pertinet nolle fallere, & falli nõ posse. Matt. 10. Estote prudentes sicut serpentes, & simplices, sicut columbæ. Prudentes, vt falli non possitis: simplices, vt fallere non velitis. Senec. in lib. quatuor principaliũ virtutum: Prudens fallere non vult, falli non poterit. Itẽ prudentiæ est, res secundum veritatem existimare, nõ secundum multorum opinionẽ. Sene. in eod. lib. Quisquis prudentiam sequi desideras, tunc per rationem rectè viues, si omnia prius existimes & perpẽses, & dignitatem rebus nõ ex opinione multorum, sed ex earũ natura cõstituas. Itẽ quæcunq; ex rebus transitoriis possides, non mireris: nec magnum existimes quod caducum est. Ipsius est non quàm multis, sed quibus placeas, cogitare: nec quis dicat, sed quid dicatur attẽdere. Sene. in lib. de quatuor virtutibus, c. de prudentia: Non te moueat dicentis authoritas: nec quis, sed quid dicat intẽdito: nec quàm multis, sed qualibus placeas cogitato. Item prudentiæ est quæ nobis commissa sunt, ad Dei gloriam & vtilitatem ecclesiæ dispensare. Matthæ. 24. Quis, putas, est fidelis seruus & prudẽs &c. Et Luc. 12. Quis, putas: est fidelis dispensator & prudens? Sene. Nõ apud te quę habes tanquã aliena seruas: sed pro te, tanquam tua, & dispenses & vtaris. Item prudentiæ est cauere ne aliquid leuiter inchoëtur, vel inchoatum ante perfectionem de facili relinquatur. Sen. eod. lib. Scito in quibusdam te debere perseuerare, quia cœpisti: quædam verò nec incipere, in quibus perseuerare sit noxiũ. Idem in epistolis: Melius est vt proposita custodias, quã vt honesta postponas. Ipsius est mutabilitatẽ cauere. Sene. in lib. de quatuor virtutibus, cap. de prudentia: Si prudentiam amplecteris, vbiq; idem eris, & prout rerum aut temporis varietas exigit, ita te accommodes temperare te in aliquibus mutes, sed potius aptes, sicut manus quæ eadem est, & quum in palmam extenditur, & quum in pugnum constringitur. Eccles. 27. Homo sanctus in sapientia manet sicut sol: insipiens autem stultus sicut luna mutatur. Item prudentiæ est turpia in occulto sicut in publico cauere. Senec. in eodem. Id opta quod optari coram bonis potest. Item ipsius est humilem statum diligere. Senec. in eodem: Ne altiori te rei imponas, in qua stanti tibi tremendum, ascendenti cadẽdum sit. Ipsius etiam est in prosperis potius quã in aduersis consultè agere. Senec. in eodem: Tũc cõsilia salutaria aduoca, quũ tibi allùdit vitæ prosperitas, tunc te velut in lubrico retinebis ac fistes. Potius indiget lumine qui incedit per loca lubrica, quàm qui incedit per aridã. Itẽ prudentiæ est nõ solùm interiora, sed etiam exteriora ordi-

nare.Prou.17. In facie prudentis relucet sapientia:oculi stulti
rũ in finibus terræ. Eccles.19.Ex visu cognoscitur vir,& ab o
cursu faciei cognoscitur sensatus.Amictus corporis & risus d
tium & ingressus hominis enuntiãt de illo.Item prudentia
actus rationis ordinare.Primus actus rationis est cogitare,q
liter prudentia ordinat, non solũ cogitationes noxias,sed etia
otiosas cauet,Hiere.4. Vsquequo morabũtur in te cogitatio
noxiæ?Sene.Cogitationes vagas & inutiles & velut sompno
les non recipies:quibus si animum tuum non oblectaueris,q
omnia disposueris, tristis remanebis.Ratio etiã dicitur habe
quatuor partes prout ad sensibilem comparatur:scilicet inq
uam,siue inuestigatiuam,iudicatiuam,memoratiuam,& in
pretatiuam. Rationem inuestigantem prudentia ordinat, d
eam cohibet ab inquisitione inutilium vel nimis difficiliũ.P
uerb.23.Ne erigas oculos tuos ad opes quas habere non p
Ibidem:Prudentiæ tuæ pone moduma:Senec. Illud quære,q
potes inuenire:id disce,quod potes scire. Eccles.3.Altiora te
quæsieris.Et paulò post:In superuacuis rebus noli scrutari m
tipliciter:& in pluribus operibus eius ne fueris curiosus.Ec
12.Non plus sapere quàm oportet sapere.Esa.19.Confunden
qui operabantur linum,plectentes & texentes fila subtilia.I
prudentia rationem inquirẽtem dirigit,dum causam facto
requirere facit.Sen.in trac.de quatuor virtut.cap.de Prude
Cuiuscunq; facti causam requirere:quum initia inueneris,e
tus cogitabis. Item rationem dirigit inquirentem,dum cum
aliis alia coniicere facit,vt ex præsentibus futura.Senec. C
silium peritorum ex apertis obscura existimat , & ex par
magna ex proximis remota, ex partibus tota. Idem:Si pro
esse cupis,in futurũ prospectũ intende. Dirigit etiam ratio
inquirentem quantum ad ordinem sciẽdi, & studium,& fi
Bernar.super Cantic.Scire ea prius ampliũsque curato quæ
seris viciniora saluti.Idem:Scias modũ sciendi,vt scias quo
dine,vt id prius quod maturius ad salutem:quo studio,vt
dentius quo vehemẽtius ad amorem:quo fine,vt tãtum ad
ficationẽ tui vel proximi.Idẽ:Sunt qui scire volunt eo fine
tũ vt sciant:& turpis curiositas est.Alij vt sciantur ipsi,& tu
vanitas est.Alij vt scientiã suã vendant,aut pro pecunia,vel
honoribus,& turpis quæstus est. Alij vt ædificent,& prude
est. ¶Rationem iudicantem prudẽtia multipliciter dirigit,
mò dum eam cohibet à quibusdam iudiciis quæ ei non sunt
cita:vt est iudicium de incertis, quod prohibetur Matthæ.7.

Luc.6.N
temerari
ta quo a
enim qu
ctione de
rium iud
cohibet
iudicat p
merariu
iudicant
dentia ra
mia tard
dere viti
10.Qui c
examina
dens nõ
in confer
cia sint.
vera,vel
dulitatis
quibus fi
quæ non
rut de pr
lent,& d
rationem
temerè d
knitam,
mes:quia
& sæpius
sum est.
cium fac
tristem a
loratur,
dentia d
Salubria
noxia,vt
reminisc
na cõtra
mor ips
Rationẽ
gauit,p

Luc.6.Nolite,inquit,iudicare.Gloſ.Duo ſunt in quibus iudiciũ temerarium cauendum eſt.Sunt enim quædam media & incerta quo animo fiant, quæ bene & male poſſunt fieri. Neſcimus enim qualis futurus ſit qui nũc apparet malus, de cuius correctione deſperare, eúmq; quaſi abiectum reprehendere, temerarium iudicium eſt. 1.Cor.4. Nolite ante tempus iudicare. Item cohiber rationẽ à iudicio vſurpatiuo, quod eſt quando aliquis iudicat perſonã quæ ſibi ſubiecta non eſt.glo.ſuper Matt.7.Temerarium iudiciũ eſt,quando quibus non eſt cõmiſſum iudiciũ iudicant.Ro.14.Tu quis es qui iudicas alienũ ſeruum.Item prudentia rationem iudicantem dirigit,dum eam à leuitate,vel nimia tarditate credendi cuſtodit. Et omnibus enim,& nulli credere vitiũ eſt,vt ait Sene.Qui leuiter credit,vitioſe agit.Eccle. 30.Qui citò credit,leuis eſt corde.Sene. Prudentis proprium eſt examinare conſilia,citò facili credulitate ad falſa prolabi. Prudens nõ niſi iudicio credit, & non niſi examinatam ſententiam in conſenſum credulitatis admittit.Senec.Opiniones tuæ iudicia ſint. Sicut in diſputationibus nõ admittimus niſi manifeſtè vera,vel quæ vis probationis extorſerit: ſic in conſenſum credulitatis non debemus admittere niſi vel manifeſta, vel ea de quibus ſit nobis plena fides : quod præcipuè ſeruandum eſt his quæ non expedit nobis credere:vt ſunt mala quæ nobis dicuntur de proximo, quæ amorẽ noſtrum ad proximum lædere ſolent,& dare occaſionem deſpiciendi proximum.Item prudentia rationem iudicantem dirigit, dum eam cohibet, ne vel dubia temerè diffinita vel veriſimilia affirmet.Sene.De dubiis nõ diffinitam,ſed ſuſpenſam tene ſententiam.Nihil inexpertum affirmẽs,quia non omne quod eſt veriſimile,ſtatim verum eſt,ſicut & ſæpius, quod primum incredibile videtur, non continuò falſum eſt. Crebrò faciem mendacij veritas tenet:crebrò mendacium facie veritatis occultatur. Nam ſicut aliquando frontem triſtem amicus,& blandam adulator oſtendit:ſic veriſimile colloratur,& vt fallat conatur. ¶ Rationem etiã memorantem prudentia dirigit, dum ſalubria facit reminiſci,& noxia obliuiſci. Salubria ad reminiſcendum ſunt vt beneficia Dei vel proximi: noxia,vt iniuriæ proximi.Item inter bona præſentia mala facit reminiſci contra elationẽ ſuperbiæ,& inter mala præſentia bona cõtra deiectionem nimiam. Eccl.11.In die bonorũ ne immemor ſis malorum, & in die malorũ ne immemor ſis bonorum. Rationẽ etiam prout eius eſt ſermonem interpretari quod excogitauit,prudentia dirigit,dum ſermonem moderatur.Prou.19.

Qui moderatur labia sua prudentissimus est. Eccl. 21. Labia in-
prudentum stulta narrabunt: verba autem prudentium stater
ponderabuntur. Sene. Sermo tuus nõ sit inanis: sed aut suade
aut moneat, aut consoletur, aut præcipiat. Lauda parcè, vitup
rato parcius. Similiter enim reprehensibilis est nimia laudat
vt immoderata vituperatio. Illa siquidem adulatione, ista m
lignitate suspecta est. Testimonium veritati, non amicitiæ re
das. Cum consideratione promitte: plenius quàm promis
præsta. Prudentis est taciturnitatem amare. Prouer. 11. Vir p
dens tacebit. Eccles. 19. Est tacens, & ipse est prudẽs. ¶ Prudent
etiam rationem dirigit circa ipsam prudentiã, vt non prudẽ
tiæ suæ innitatur, nec facile se credat prudentiã habere. Pro
Ne innitaris prudentię tuę. Rom. 12. Nolite esse prudentes a
vosmetipsos. Item Isa. 5. Væ qui sapientes estis in oculis vest
& coram vobismetipsis prudentes. Item ad prudentiam per
net prouidere ne totum tempus detur actioni. Seneca: Nõ se
per in actu sis: sed interdum animo tuo dato requiem, & n
quies ipsa plena sit sapientiæ studiis & cogitationibus bo
Bernard. in lib. de consideratione: Non te totum nec semper
actioni: sed considerationi aliquid tui & cordis & corporis
questra. Consideratio ipsius actionis partes benigna præsu
ptione suas facit, præagendo quodammodo & præordinat
quæ agenda sunt necessario. Sanè ne forte quæ præuisa & p
meditata poterãt esse proficuo, precipitata magis pericula
Itẽ prudentia insidias præcauet. Augu. Prudẽtia est in præca
dis insidiis. Ipsa etiam in bello spirituali triumphat. Exemp
habemus de hoc in Christo. Cuius prudentia percussit super
Iob 26. Ipse tribus verbis scripturæ sacræ in deserto diabol
prostrauit. Matt. 4. Prouerb. 24. Vir sapiens, fortis est: & vi
ctus, robustus & validus: quia cum dispositione initur bell
& erit salus vbi multa consilia. Eccles. 9. Ciuitas parua &
subditur: Inuentus est in ea vir pauper & sapiens, & liber
vrbem per sapientiam suam. Et subiungit Salomon: Dice
ego sapientiam meliorem fortitudine. Et in eodem: Melior
sapientia, quàm arma bellica. Et Sapien. 5. Melior est sapie
quàm vires: & vir prudens magis quàm fortis. Eiusdem
mo: Sapientiam non vincit malitia. Et vicesimoquarto. Ec
trario stultitia vel imprudentia in bello spirituali succum
Baruch 3. Quoniam non habuerunt sapientiam, perierunt p
pter suam insipientiam. Tullius in Rhetoricis: Parua foris
arma: nisi sit consilium domi.

De stultitiis quibus prudentes in bello spirituali succumbunt.

De stultitiis verò quasi innumeris quibus imprudentes in bello spirituali succumbunt, causa breuitatis paucas enumeremus. ¶Prima est eorum qui ante pugnam se armare nolũt:sed tunc primo arma accipiunt, cùm dolorem vulnerum sentiunt. Tunc primo patientiæ vel humilitatis clypeum sumunt, quum gladio maligno linguæ venenatæ sunt vulnerati. Eccle. 2. Præpara animã tuam ad tentationem.Præparatio ista est excogitatio de modo resistendi tentationi,quod faciendum est ante tentationem. Sẽper enim deberent incedere armati qui sunt inter hostes suos. Modum conuenientissimum resistendi tentationi quæest per linguas venenatas, Christus ostendit,in summa taciturnitate blasphemias persecutorum audiens. Esa. 53. Quasi agnus coram tondente se obmutescet,& nõ aperiet os suum.In Psal.Ego tanquam surdus non audiebam &c. ¶Secunda est eorum qui sumunt arma nimis onerosa, præcipuè quum non habeant eorum consuetudinem, qui quandoque eorũ ponderositate deiiciũtur,vt qui nimis ieiunãt vel orãt. Dauid arma Saul deposuit,quia ponderosa erãt, & non habebat eorum cõsuetudinem,& leuibus armis vicit. 1.Reg.17. ¶Tertia est eorũ qui in ipso cõflictu arma sua proiiciunt,quando ea fortiter tenere deberent, scilicet patientiã & humilitatẽ.Vnde dictũ est à Boëtio: Talia tibi cõtuleram arma,quæ nisi prior abiecisses, inuicta te firmitate tuerentur. ¶Quarta est eorum qui ex ea parte qua debiliores sunt & qua magis à diabolo impugnãtur,minus se mutiunt,quum contrario esset faciendum.Qui videt se ad auaritiam pronũ esse, multum deberet conari ad largitionem elecmosynarũ:vt faciunt qui lignorũ tortuosa dirigunt, iuxta verbum Philosophi : multum enim inflectunt ea in contrarium,vt sic ad rectitudinem reducant. ¶Quinta est eorum qui nolunt resistere hostibus in loco vbi facilius possent. Ad portas castri hostibus resistendũ est,aut in aliquo loco alto & arcto,vbi paucitas multis resistat.Et non tunc primo resistendum est,quando totũ castrum vel totã terram occupauerunt.Sic ad portas sensuum hostibus spiritualibus est resistendum.In alto etiam eminentis vitę ponere nos debemus:quod altum multis occupationibus faciendum est angustũ,vt hosti via nõ pateat, & ibi hosti resistendũ est.Sic Eliachim præcepit obtineri ascensus montium,per quos via poterat esse in Hierusalẽ, vt legitur Iudith 4. ¶Sexta est eorum qui nolunt hostem interficere dum paruus est,non attendentes illud Psal. Beatus qui tenebit,& allidet

paruulos suos ad petram. Tales nolūt hosti resistere donec fo-
rint ab eo interfecti. Poëta: principiis obsta, serò medicina pa-
tur. Hiero. Lubricus est antiquus serpēs: & nisi capite tenea-
statim totus illabitur. Gen. 3. dictum est serpēti de muliere: I-
conteret caput tuum. ¶ Septima est illorum qui contra suos p-
gnāt, & hostes suos amicos reputāt. Cùm pessimi inimici q-
habemus sint proprius sensus & propria voluntas: cōtradict-
nes quæ propriū sensum impugnant, & persecutiones quæ i-
pugnant propriam voluntatē, sunt adiutoria nobis à Deo m-
sa contra pessimos hostes nostros. Vnde contra subs pugn-
qui talibus repugnāt. Econtrario fauores hominum & app-
sus, hostes nostri sunt, qui nos decipiunt, licet hoc multi n-
telligant. Prou. 7. Vade contra virum stultum, & nesciet. ¶
ua est eorum qui de prope volunt pugnare cum hoste, q-
propinquitate vires assumit, & ex elongatione vires amitt-
est fornicatio, & cætera vitia ad voluptatem pertinētia. Ide
citur Cor. 6. Fugite fornicationem. ¶ Nona est eorum qui f-
endo hostem vitare volunt, qui fugientes magis insequun-
faciunt illi, qui aduersa huius mundi nimis timēt. Sene. Q-
admodum perniciosior est hostis fugiētibus: sic omne for-
incommodum magis instat cedenti & aduerso. Multum m-
tus fuit Iosue videns populum domini fugientem. Iosue 7.
mine Deus, inquit, quid dicam videns Israēlē hostibus fu-
ga vertentem? ¶ Decima est illorum qui quum pugnandū c-
contrariis, pugnant similibus, vt odio cōtra odium, garrul-
contra garrulitatē, stultitia cōtra stultitiā. Potius amore c-
tra odium pugnandū est, sicut aqua pugnat contra ignem.
uer. 25. Si esurierit inimicus tuus, ciba illū. Taciturnitate c-
garrulitatē. Sapiēs: Garrulo hō respondere, cōuitium est. Ec-
Ne litiges cum homine linguato: neque struas in igne ip-
gna. Sapientia contra stultitiam. Prou. 26. Ne respondeas
iuxta stultitiā suā, ne ei similis efficiaris. ¶ Vndecima est i-
qui laborāt in impugnatione hostium suorum, quos glori-
sine ictu possent vincere patiendo. Prouer. 17. Melior est vi-
tiens viro forti &c. Et eiusdem 20. Ne dicas, Reddā malum
malo: expecta dominū, & liberabit te. Liberabit, inquā, à la-
& periculo vindicādi te. Præterea ad plenū vindicabit te, i-
tuum patibulo infernali trādendo. ¶ Duodecima est illorū
iuuant hostē suum, ad sui interfectionem. Greg. Non est tim-
dus hostis qui non potest vincere nisi volentem. Sicut diab-
non potest vincere nisi volentem: ita nec occidere nisi in-
re

tem. Diabolus cordi gladium applicat, quando malam cogitationem immittit. Impingis & infigis gladium cordi tuo, quando consentis, & sic diabolum iuuas. Item diabolum iuuat, qui sciens volens vadit ad foueam in qua diabolus vult eũ præcipitare. Prou. 23. Fouea profunda meretrix. Deberet proponere qui tentatur de peccato cárnis, quòd non ibit ad locũ vbi illud committat, nisi diabolus illuc eum portet. Item diabolum iuuat qui gladium ei conducit quo ab eo interficiatur: vt qui dat aliquid mulieri vt peccato suo consentiat.

De commendatione Prudentiæ. CAP. XIII.

DIcto de officio Prudentiæ, insistendum est commendationi ipsius. Et notandum quòd multa quæ dicta sunt de officio prudentiæ, valere possunt ad eius commendationem. Præter illa verò, Primò facit ad eius commendationẽ multiplex admonitio, quam scriptura sacra facit ad eã. Matt. 10. Estote prudentes &c. 1. Pe. 3. Estote prudentes &c. Prou. 4. In omni possessione tua acquire prudentiam. Prou. 4. Attendite vt sciãtis prudentiã. Eiusdem 16. Acquire prudentiam, quia pretiosior est argento. ¶ Secũdò, quòd filius Dei ore proprio eam docere voluit. Prou. 2. Dominus dat sapiẽtiam, & ex ore eius prudẽtia. Nec solo ore eam docuit, sed opere, persecutores prudenter declinando. Io. 8. Iesus autem abscõdit se, & exiuit de templo. ¶ Tertiò, quia ipsa est nobilis species cognitionis. Prou. 9. Scientia sanctorum prudentiæ. Vnde ad commendationem eius faciunt quæ pertinent ad commendationem sapientiæ, de qua habetur multum in libris Salomonis, quasi ferè per totum, & specialiter Prou. 3. Vbi dicitur, Beatus homo qui inuenit sapientiam, & qui affluit prudentia. Melior est acquisitio eius negotiatione auri & argẽti. Et in cod. Lignum vitæ est his qui apprehenderint eam. Et eiusdẽ 8. Melior est sapientia cunctis opibus pretiosis, & omne desiderabile ei non potest comparari. Et eiusdem 16. Posside sapientiam quæ melior est auro. Et 19. Vbi non est scientia animę nõ est bonũ. Et Sap. 8. Omne aurũ comparatione sapiẽtię arena est exiguã, & quasi lutũ æstimabitur argẽtũ in cõspectu illi⁹. Eiusdẽ 10. Vani sunt homines in quibus nõ subest scientia Dei. Eiusdẽ 9. Si quis erit consummatus inter filios hominum, si ab illo fugerit sapientia tua, in nihilũ computabitur. Esa. 30. Diuitię salutis, sapientia & scientia. Osee 6. Scientiam Dei volui plusquam holocaustum. Sapientia Deũ lętificat. Prou. 10. Filius sapiẽs lętificat patrem suum. Et eiusdẽ 14 Accepus est regi minister intelligẽs. Eccl. 20. Homo prudẽs placebit magnatibus. Hominẽ etiã

à periculo liberat. Prou. 11. Iusti liberabũtur scientia. Simile habetur Eccl. 9. Liberauit vrbẽ per sapientiã suã. Ipsa etiam hominem in bono conseruat. Prou. 2. Prudentia seruabit te. Item domum ecclesiæ roborat. Prou. 24. Domus prudẽtia roborabitur. Sapientiã astutia diaboli nõ superat. Esaiæ 9. Non nocebunt, non occidẽt in vniuerso mõte sancto meo: quia repleta est terra scientia domini. Loquitur de serpentibus, per quos intelligere potes serpẽtes infernales. Serpens ex virga Moysi factus, serpentes Magorũ deuorat. Exo. cap. 7. Sapientia enim sanctorum astutiam diaboli superat. Astutiæ diaboli multæ sunt, quas ponit Gre. in Moralibus, Intuetur, inquit, inimicus generis humani vniuscuiusque mores cui vitio sint propinqui, & illa apponit ante faciem ad quæ cognoscit facilius inclinari mẽtem, vt blandis ac lætis moribus sæpe luxuriam, nonnunquam vanam gloriam: asperis verò mẽtibus irã, superbiam vel crudelitatem proponit. Ibi ergo decipulã ponit, vbi esse semitã mentis cõspicit. Psal. In via hac qua ambulaui, absconderunt superbi lãqueum mihi. Idẽ in eodem: Sæpe antiquus hostis postquam mentibus nostræ tentationum certamen inflixerit, ab ipso suo certamine tempus recedit: nõ vt suæ malitiæ finem prębeat, sed vt cautas quæ per quietem secura reddiderit, repente rediens facilius inopinatus irrumpat. Idem: Antiquus aduersarius cũ quę accusem mala non inuenit, ipsa ad malũ bona inflectere quærit. Cum de operibus vincitur, ad accusandum verba perscrutatur. Cũ nec in verbis accusationẽ reperit, intentionẽ cordis fuscare contendit. Idẽ: Quia diabol⁹ fructus arboris in hyeme & in æstate virides conspicit: quasi vermẽ ponere ad radicẽ quærit. secundum Greg. Antiquus hostis bona nostra insequitur tribus modis. Aliquando in bono opere intentionem polluit, vt omne q̃ in actione sequitur impurũ sit. Aliquãdo verò intentionem vitiare non præualẽs in ipsa actione homini quasi se insignem proponit, vt securior factus de victo vitio quasi insidiis perimatur. Aliquãdo verò nec intentionem vitiat, nec in itinere supplantat: sed opus bonum in fine actionis illaqueat. Idem in Moralibus: Sepe de ipsa victoria bellũ agitur, vt cũ immũda cogitatio vincitur, victoris animus elatione pulsetur. ¶ Quartò facit ad cõmendationem prudentiæ, q̃ ipsa videtur esse præfectio nobilioris potentiæ, quàm temperãtia vel fortitudo. Vis enim rationalis quæ ipsa perficit, videtur esse nobilior concupiscibili & irascibili quæ temperantia & fortitudine perficiũtur: quod autẽ nobilius est, melius est & magis eligendũ. ¶ Quintò prioritas quã habet

respectu

respectu cæterarum virtutum. Virtus enim cognitiua videtur præcedere affectiuam. Aug. Vt maius est voluntatē domini facere quàm nosse: ita prius est nosse quàm facere. Idem. Initium obedientiæ est quid præcipiatur velle cognoscere, & pars est obequi didicisse quod facias. ¶ Sextò magisteriū quod habet respectu cęterarū virtutū. Ad eam enim pertinet illa discretio. De qua dixit Antonius: Discretio conseruat omnes virtutes, & fit genitrix & custos moderatrix virtutum, & perducit fixo gradu intrepidū monachū ad dominum: quia nulla virtus potest perfici & stare sine discretione, sine hac posse videtur potius nocere homini quàm prodesse. Gre. Virtus quo plus se posse conspicit, eò sine moderamine rationis deterius in præceps ruit. Sine prudentia, quasi de homine tenebras incurrimus. Gre. Qui importunè radios solis aspicit, tenebrescit & inde nihil videre cōpellitur, vnde amplius videre conatur: vnde nosmetipsos dum plus iusto discutimus, & ipso discretionis studio indiscretius rotamus. Sine hac si virtus teneatur, intermittitur, cū verò per hanc intermittitur, melius tenetur. Gre. in Mora. Plerūque virtus cū indiscrete tenetur, amittitur: cū discretè intermittitur, plus tenetur. Ex studio nāque arcus distēditur, vt in suo tempore cum vtilitate tendatur. Idem: Nō eadem res est semper virtus, quia per momēta temporū sæpe merita mutātur actionū. Vnde fit vt cū qd bene agimus, plerūque melius ab eius actione cessemus: & laudabilis ad tempus deserat, ꝙ in suo tempore mens laudabiliter tenebat. Ber. in sermonibus: Nō in facto laus est, sed in eo quemadmodū fiat. Ennius: Insani sapiens nomen ferat, æquus iniqui, Vltra quàm satis est virtutē si petat ipsam. ¶ Septimo, ꝙ ipsa bona domini nobis cōmissa multiplicat: sine ipsa inutiliter, imò damnabiliter absconduntur vel dissipantur. Ad absconsionē pertinet parabola de talētis, Mat. 15. Et parabola de seruis, quibus tradidit paterfamilias decē talēta. Lucæ 16. De dissipatione verò habetur Lucæ 16. de villico qui diffamatus est apud dominū suū, quasi dissipasset bona illius. Et Prou. 21. Thesaurus desiderabilis & oleum in habitaculo iusti, & imprudens homo dissipabit illud. ¶ Octauò, ꝙ prudētia se habet ad spiritū rationalē iudicantē: sicut assessor discretus & fidelis, qui assistente laudabiliter iudicatur. Si verò defuerit, peruertitur in stultum. Prou. 28. Dux indigens prudentia, multos opprimet per calumniam. ¶ Nonò, ꝙ ipsa est lucerna in viā paradisi dirigēs. Qui non habet prudētiam, licet sit magnæ & altæ scientiæ, similis est homini in altū respicienti, & vbi pedem suum ponat nō

uidenti,qui de facili potest corruere. Aug. super illud 1. Cor
Scientia inflat. Præponenda est scientia scientię. Melius enim
scire infirmitatem nostrã,quàm naturas rerum. Laudabilior
animus cui nota est infirmitas sua,quàm qui ea nõ respecta
derum vias scrutatur & terrarũ fundamẽta & fastigia. Idẽ
per Gen.2. De forma & figura cæli multi disputãt:quas res
iori prudentia nostri omiserunt authores:discẽtibus ad be
vitam non profuturas,occupantes quod prius est malũ,pre
sa & rebus salubribus impendenda temporum spatia. Si a
rit prudentia,verè potest homo sapiens reputari. Si verò de
rit,verè potest homo stultus reputari. Prudentiam verò int
ge,cognitionem operandorum. Prou.14. Callidi est intelli
viam suã:quid scilicet agendum sit:& imprudẽtia stultoru
rans. Ignorat enim quid agendum sit. Et in eodẽ: Fatuitas
torum imprudentia: id est,ignorantia agendorũ. ¶Decim
animalia irrationalia etiã minima docent nos eam: vt sem
tes,& formicæ, & similia. Sene. Pudeat ab exiguis anima
nos trahere mores. Pro.30. Quatuor sunt minima terræ,&
sapientiora sunt sapientibus: Formicæ populus infirmus
præparant in messe cibum sibi: Lepusculus plebs inualida
collocat in petra cubile suum: Regẽ locusta non habet,&
ditur vniuersa per turmas suas: Stellio manibus nititur,&
ratur in domibus regum. In formica commendatur nobis
uidentia. In lepusculo qui est animal timidum veloci
giẽs,& in petra collocans cubile suũ,dissidentia de propri
ribus,& confidẽtia in Deo,quę reperitur in hominibus tim
tis. In locusta verò,quę saltat,& post saltũ decidit,ardẽs de
riũ æternorũ cũ cõsideratione propriæ infirmitatis. In stel
qui est lacertulus quasi depictus & stellatus, qui alas nõ
sed manibus nititur,diligentia in operatione quæ defectũ
plet naturæ. Vt enim dicit gl. ingenioſi per negligentiã in
remanẽt: sed simplices quos ingenij pœna nõ adiuuat, ad
nẽda regni æterni mœnia virtus operationis leuat. Et q
tardi sunt ingenio,solertia industrię suę ad diuinarũ notitiã
pturarũ,vel ad virtutũ gratiam quibus cęlũ mereãtur,attin
¶Prudentia defectus supplet: sicut prouidẽtia supplet infir
tẽ formicę. Prudẽs.n.tẽpus necessitatis pręoccupat, prouid
sibi tẽpore opportuno. Itẽ prudẽs in Deo cõfidẽs,fortitudi
in Dei fortitudinẽ mutat. Esa.40. Qui sperãt in dño, mutab
fortitudinẽ. Itẽ ꝙ p se nõ potest,multitudine efficit: sicut
rudo locustarũ cõcors egreditur ad depascendũ viridia. Sup
et

etiam prudẽs diligẽtia,qđ minus habet à natura. Serpẽs docet nos etiã prudentiam astutia sua.Matt.10.Estote prudẽtes sicut serpentes.¶Et sunt sex astutiæ serpentis,quibus prudentia sanctorum debet assimilari.¶Prima est,quòd caput suũ summè custodit,pro eo cætera mẽbra exponendo.Nec immeritò:cum capite illæso viuat quantũcunq; cætera mẽbra lædãtur.Sic sancti pro Christo qui est caput eorum,se & sua exponere non timẽt. Prou.11. Qui negligit damnum propter amicũ,iustus est.Phil. 3.Quæ mihi fuerunt lucra,hæc arbitratus sum propter Christũ detrimenta.Nec mirum si sancti omnia pro Christo exponunt: quia eo saluo,omnia sunt eis salua,etiã capilli. Mat.10. Capilli capitis vestri numerati sunt. 2. Mach.7. E cęlo ista possideo:sed propter Dei leges nunc ista despicio,quia ea me ab ipso receptum spero.¶Secunda est,quòd serpẽs se in arcto foramine ponit,vbi pellem veterẽ deponit. Sic prudentes in arcta via pœnitentiæ se ponunt,vbi pellem veteris hominis deponunt,Eph.3. Deponite vos secundũ pristinam conuersationem veterem hominem qui corrũpitur,secundũ desideria carnis. Et nota quòd duo exiguntur ad hoc quòd serpẽs in foramine pellẽ deponat, scilicet foraminis angustia.Si enim esset latum,sine difficultate transiret & veterem pellem retineret. Et stabilitas foraminis: nisi enim esset stabile,potius foramen secum ferret,quàm pellem ibi relinqueret. Sic pellem veteris consuetudinis non deponunt in claustro,qui in eadem libertate volũt esse in claustro in qua fuerint in seculo.Item qui manentes in seculo nullã habent propositi firmitatem,in pœnitẽtiis quas agunt de facili secum dispensantes.¶Tertia est,quòd serpens vnam aurem terra obstruit,& aliam cauda,ne vocem incantatoris audiat:secundũ illud Psal.Sicut aspidis surdæ & obrutãtis aures suas.Sic sancti viti aurẽ vnam obstruũt memoria mortis,& aliã consideratione propriæ fragilitatis;& ne suggestioni diaboli acquiescant, attendentes ex quot & qualibus causis perire possunt. Eccl.7. Memorare nouissima tua,& in æternũ nõ peccabis. Qui castrũ corporis sui luteum intelligit,nõ præsumat facere guerram cũ omnipotente.¶Quarta est,quòd serpens calcaneo mulieris insidiatur. Gen.3. Sic sancti,fini qui consequitur opera carnis insidiantur, ex eo ostendentes desideria carnis fatua esse.Iob.3. Quasi vna ex stultis mulieribus locuta es.Aug. Deliciæ carnis hic non satiant,& in futuro damnant. Vbicunque caro quærit refectionem,inuenit defectionem.Greg.Qui præsenti suauitate capitur,quasi per amœna prata ad interitũ ducitur.¶Quin-

ta

ta est,quòd propter inimicitias quas habet cũ homine, habitat in deserto,vel latet sub spinis, vel herbis. Sic viri sancti agnoscentes inimicitias quas habet mundus cum eis,fugiũt eum. Ioan.3.Nolite mirari si odit vos mundus.

De speciebus Prudentiæ,& triplici eius diuisione : de memoria & obliuione : de prouidentia , de diuisione prudentiæ secundum Senec.de diuisione eius in prouidentiam,circunspectionem,cautionem,docilitatem. De xij.quæ iuuant ad hoc quòd aliquis bene doceat : & de tribus quæ doctor debeat attendere in sua doctrina,& de septem quæ valent ad hoc vt quis bene addiscat.

CAP. V.

SEquitur de speciebus Prudentiæ. Notandũ ergo quòd prudentia prout comprehendit omnem salubrem cognitionem siue virtutem cognitiuam. Primo modo videtur posse distinguj in virtutem cognitiuam diuinorum & humanorum.Virtus verò cognitiua diuinorum triplex videtur esse. Prima acquisit authoritaci,scilicet fides. Secunda rationi,scilicet donũ intellectus. Tertia est animũ diuinã suauitatẽ gustando experiens scilicet donum sapientiæ. De duabus primis dicit Aug.in lib. de Vtilitate credẽdi Quod credimus,debem⁹ authoritati,quod intelligimus,rationi.De tertia dicitur in Psal.Gustate & videte &c.Prima cognitio de Deo,statui incipientium sufficit.Secunda cõpetit statui proficientium.Tertia statui perfectorũ. Bern. ad fratres de monte Dei: Sunt animales,qui nec ratione perspiciuntur,nec affectu trahũtur:& tamẽ authoritate promoti,vel doctrina commoniti,vel exẽplo prouocati approbant bonũ vbi inueniũt, & quasi cæci,sed ad manum tracti sequuntur.Sũt rationales qui per rationis iudiciũ & naturalis scientiæ discretionem habẽt cognitionem boni & appetitum:sed nondũ habent affectum.Sunt perfecti qui spiritu aguntur,qui à Spiritusancto plenius illuminantur:& quia sapit eis bonum cuius trahuntur affectu, sapientes vocãtur. Virtus verò cognitiua humanorum vel est cognitiua rerũ quæ propter hominẽ à Deo factæ sunt, quæ specialiter attendit bonum & malũ in eis,quæ videtur esse donum scientiæ:vel attenditur circa ea quæ ab homine propter Deum agenda sunt.Quæ dublex est:scilicet prudentia sumpto nomine strictè:& hæc attenditur circa agenda cõmuniter. Et donum consilij,quod attenditur circa ardua quæ propter altitudinem suã non sunt in præcepto,circa quæ maxime præcipitatio cauenda est.Videtur etiam prudentia posse distingui,sicut Seneca scientiam moralem diuidit. Cuius pars vna rebus pr-

ty

tia imponit, rectè existimans vnãquanque. Secunda affectus ordinat, impetus animi refrenans. Tertia, quid, quãdo, vbi & quẽ admodum agi deceat determinat. Secundam Tullium verò in Rhetoricis, distinguitur prudentia in memoriam, intelligentiã, prudentiam. Memoria est, per quã animus repetit illa quæ fuerũt. Intelligentia est, per quam ea prospecit quæ sunt. Prouidentia est per quam futuri aliquid videtur antequã factum sit.

De memoria & Obliuione.

Ad memoriã monemur, Eccl. 1. Memẽto quæ ante te fuerũt: Memorię mortui viuũt. Memoriæ illa pars vitæ nostrę quę præterit, manet: sine hac quasi perdita est. Sene. Qui nil de prẽterito cogitat, vitã perdidit. Memoria thesaur⁹ est cognoscibiliũ. Ipsa est velut quoddã seruatoriũ, in quo veritas vtilis, quã ratio inuestigãdo cepit, fideliter seruatur. Anim⁹ obliuiosus est velut locus vbi quicqd repositũ fuerit moritur. Obliuio enim est quasi quædã mors. Greg. 1. parte Moraliũ: Sicut mors qđ interficit, cogit vt non sit in vita: ita obliuio hoc qđ intercipit agit, vt nõ sit in memoria. Animus obliuiosus est quasi stomachus cibũ receptũ reiiciẽs. Greg. in homil. Cib⁹ mentis sermo Dei est, & quasi acceptus cibus lãguente stomacho reiicitur, quãdo auditus sermo in vẽtre memoriæ nõ tenetur. Quisquis alimenta nõ retinet, huius profectò vita desperatur. ¶ Et notãdum quod multa sunt quorũ memoria specialiter est laudabilis, de quibus causa breuitatis decem ponamus. Primo laudabilis est memoria beneficiorum, & maximè memoria creatoris & redemptoris nostri. Eccl. vlt. Memento creatoris tui. Et Luc. 22. Hoc facite in meam cõmemorationem. Exod. 13. Memẽtote diei huius in qua egressi estis de Ægypto. Eccl. 29. Gratiam fideiussoris ne obliuiscaris. Posuit enim animã suã pro te. Bern. ad fratres de monte Dei: Scit, quicunque habet sensum Christi, quãtum Christianæ pietati expediat, quãtum seruũ Dei, seruum redẽptionis Christi deceat, & vtile ei sit vna saltem aliqua diei hora passionis ipsius & redẽptionis attentius recolligere beneficia, ad fruẽdũ suauiter in conscięntia, & recolendum fideliter in memoria. Memoriã enim beneficiorũ acceptorũ vidẽtur habere animalia irrationabilia. ¶ Secundo, memoria mandatorũ Dei. In Psal. Et memores sunt mandatorũ ipsius ad faciendũ ea. Deut. 6. Erunt verba hęc quæ ego præcipio tibi hodie in cœrde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis sedens in domo tua, & ambulãs in itinere, dormiens atque cõsurgens, Numeri 15. Dices ad filios Israel, vt faciat sibi fimbrias per quatuor angulos palliorũ, ponẽtes in eis

vi[illegible]

vittas hyacinthinas, quas cùm viderint, recordẽtur omniũ mandatorum Dei. Iosue 1. Non recedat volumen legis huius ab ore tuo: sed meditaberis in eo diebus ac noctibus. Eccl. 3. Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi Deus, hæc cogita semper. ¶ Tertio memoria iustitiæ quæ Deus exercuit in transgressores mandatorum suorum In Psal. Memorabor iustitiæ tuæ solius. Eccles. 38. Memor esto iudicij mei, sic enim erit & tuũ. ¶ Quarto memorio belli spiritualis, in quo tot & tãti ceciderũt, quæ valet ad hoc vt cautiores simus. Iob 40. Memento belli, & non addas amplius quicquam loqui. Hier. Ne in præterita castitate confidas: nec Dauid sanctior Sãpsone fortior, nec Salomone potes esse sapientior. Memor esto semper quòd paradiſi colonum mulier de possessione sua eiecerit. ¶ Quinto memoria diuinæ misericordiæ, vtilis in tribulatione positis, ne desperent. Eccl. 51. Memoratus sum misericordiæ tuę Domine. 1. Mach. 4. Memẽtote quomodo salui facti sunt patres nostri in mari rubro. ¶ Sexto memoria laudabilis vitæ sanctorum, quã imitari debemus. Greg. Facta præcedentium patrũ cõsideremus, & non erunt grauia quæ toleramus. Io. 15. Memẽtote sermonis mei quẽ ego dixi vobis: non est seruus maior Domino si me persecuti sunt, & vos persequentur. ¶ Septimo memoria aduersitatis in prosperitate. Eccl. 18. Memento paupertatis in die abundantiæ. ¶ Octauo memoria status honoratioris à quo quis degenerauit: vt est nobilitas parentum vel carnalium vel spiritualium: vel propria nobilitas spiritualis à qua quis excidit. Sap. Nobilitatis ad hoc tantũ memineris, vt cum claritate generis, morum sanctitate contendas, & cum nobilitate corporis, animi nobilitate proficias. Esa. 51. Attendite ad petram unde excisi estis &c. Attẽdite ad Abraham patrẽ vestrũ. Apoc. Memor esto vnde excideris, & age pœnitentiã. ¶ Nono memoria in eo qui ad prosperitatem deuenit, eorũ qui in aduersitate eius socij fuerunt. Gen. 40. Memento mei, cùm bene tibi fuerit. ¶ Decimo memoria propriorũ peccatorũ ad dolendum prouocans. Esa. 38. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. ¶ Item notandũ quòd quatuor sunt quorũ obliuio laudabilis detur esse laudabilis. Primo obliuio iniuriarũ. Leuit. 19. Nõ memor eris iniuriæ ciuiũ tuorũ. Animus obliuiosus beneficiorum tenax iniuriarũ est velut colatorũ fæces retinẽs, & quod purum est exire permittens. Secundo obliuio beneficij alteri dati. Hæc enim est lex beneficij inter duos, vt ait Sapiens, q̃ alter statim debet obliuiſci dati, alter memor accepti esse. Tertio obliui-

delectatio
cogitat po
Ægyptum
medere so
neres. Ho
versa est i
Hoc etiam
obliuio re
Phil. 3. Qu
ri extẽdẽs
perãtia, in
obliuisci.
bonitatẽ r
dispositio
est dispos
circa vnũ
midi, firm
circa mul
percipier
inuit Pla
rein men
quate cogr
rũ est nou
dorẽ. Test
impleta su
talũ arciũ
sores nec
memorię
tin nutri
sedeat. Itẽ
gnas. ¶ Et
beret supp
vacuitatis
lapideis. E
ma in scri
dãt scripti
doctius q
Iraq; cùm
quantũ le
do ageũdi
dies trãsig

delec-

delectationū quas aliquis habuit in præteritis peccatis. Qui recogitat peccata præterita delectādo in ipsis: mēte reuertitur in Ægyptum, vt filij Israel. Num. 11. Recordamur pisciū quos comedere solebam⁹ in Ægypto gratis: in mētē nobis veniūt cucumeres. Hoc est etiam respicere retro, vt vxor Loth, Gen. 19. quæ versa est in statuam salis. Luc. 17. Memores estote vxoris Loth. Hoc etiam est habere idola apud se, vt Rachel Gen. 31. Quarto obliuio rerū tēporaliū quæ ad cōtēplatiuos perfectos pertinet. Phil. 3. Quę quidē retro sūt obliuiscēs: ad ea verò quæ sunt prior extendēs meipsū. Macrob. loquēs de tēperātia perfectorū: Tēperātia, inquit, est terrenas cupiditates nō reprimere, sed poti⁹ obliuiscī. ¶Itē notandū q⁹ quinque sunt quæ videntur facere ad bonitatē memorię. Primum est sicca cōplexio. Siccitas enim est dispositio cōueniens ad tenacitatē impressionū, sicut humiditas est dispositio cōueniēs ad receptionē earū: Secūdū est exercitiū circa vnū vel pauca, nō circa multa. Vnde pueri quāuis sint humidi, firmiter in memoria retinēt: qa animæ eorū nō occupātur circa multa, sicut animæ maiorū, Eccl. 38. Qui minoratur actu, percipiet sapiētiā. Tertiū est, placentia rei cognitæ. Hāc causam tenuit Plato esse in tenera ætate, quare ea quæ addiscūtur firmiter in memoria retinētur. Tenacior, inquit, & forte maior in illa ætate cognitionis delectatio cognita mētib⁹ alti⁹ infigit. Quartū est nouitas. Horati⁹: Quo semel est imbuta recēs, seruabit odorē Testa diu. Ideo vtilia citò addiscēda essēt. Memoria enim impleta superuacuis, vtilia difficili⁹ retinet. Sē. in epistolis: Liberalū artiū cōsecratio verbosos sibi placētes facit, & ideo nō discētes necessaria, quia superuacua didicerūt. Quintū est, infixio memorię lōga ruminatione facta. Sē. Certis ingeniis immorari & in nutriri oportet, si velis aliqd trahere qđ in animo fideliter sedeat. Itē cū multa percurreris, vnū excipe quod illo die decoquas. ¶Et notādū, quod nō habēs bonā memoriā, scriptura debeat supplere eius defectū. Eccl. 38. Sapientiam scribe in tēpore vacuitatis. Scripsit Dns decalogū bis populo Iudęorū in tabulis lapideis. Exo. 31. & 34. Sūt qui nihil ponūt in memoria, sed omnia in scripto. Sūt alij qui cōfidētes in memoria sua, nihil cōmēdāt scripturæ: & vtrūq; vitiū est. Pythagoras: Caue ne armariū dōctius quā pectus habeas. Sen. Distrahit librorum multitudo. Itaq; cùm legere nō possis quantum habueris, satis est habere quantū legas. Bern. ad fratres de monte Dei: Non tantummodo agendū est vt cū aliqua delectatione vel sine grandi nausea dies trāsigatur: sed etiā vt de peracta dieta ad profectum mētis

semper

ſemper aliquid in cõſciẽtia reſideat, aliquid quotidie in the-
rũ cordis cõgeratur. Bern. De quotidiana lectione aliquid in v-
trẽ memorię dimittẽdũ eſt, quod fideli⁹ digeratur, & ſurſũ re-
catũ crebri⁹ ruminetur, quod propoſito cõueniat, quod intẽ-
ni proficiat, quod detineat animũ vt aliena cogitare non libe-
Hiero. Fatuũ eſt propter confidentiã memoriæ nihil ſcripto c-
mẽdare: quia in memoriã primo ſenectus incurrit, vt ait Se-

De Prouidentia.

Sequitur de Prouidẽtia, ad quam monemur exẽplo formi-
Prou. 6. Vade, inquit, ad formicã, ô piger, & cõſidera vias e-
& diſce ſapientiã: quæ cùm nõ habeat ducẽ, nec præceptore-
nec principẽ, parat æſtate cibũ ſibi. Et Gene. 41. exemplo Ioſe-
qui ſeptẽ annis fertilitatis cõgregari fecit quæ erant neceſſ-
ſeptem annis ſterilitatis futuræ. Prou. 19. Qui cõgregat in me-
ſe, filius ſapiens eſt. Deut. 32. Vtinã ſaperent, & intelligerent
nouiſſima prouiderent. Prouidẽtia valde vtilis eſt. Tob. 9. d-
Tobias Azariæ: Si meipſum tradã tibi ſeruũ, nõ ero condig-
prouidentiæ tuæ. Senec. Qui nihil de futuro præmeditatur,
omnia incautus incidet. Prouidẽtia, vel mala futura vitat, vel
perat, vel animo prẽparat vt ea leui⁹ ferat. Gre. Eo periculũ
ri nõ poteſt, quo nõ potuit præuideri. Senec. Propone animo
& mala futura & bona, vt illa ſuſtinere poſſis, iſta moderari ſ-
in homil. Min⁹ iacula feriũt quę prẽuidẽtur, & nos tolerabil-
mũdi mala ſuſcipimus, ſi cõtra hęc per prẽſciẽtię clypeũ mu-
mur. Itẽ in Mor. Tãto quiſq; minus aduerſitate vincitur, quã
cõtra illã prẽſciẽdo paratus inuenitur. Itẽ in Paſtoralib⁹: Ho-
callidus tãto liberius pectus percutit, quãto nudũ à prouidẽ-
lorica deprehẽdit. Itẽ dũ cõtra ictũ qſq; paratior redditur, ho-
qui ſe inopinatũ credidit, eo ipſo quòd prævniſus eſt eneruat-

De diuiſione Prudentiæ ſecundum Sen.

Seneca in libro de quatuor virtutib. principalibus, tangit d-
uiſionem Prudẽtię ſimilẽ diuiſioni Tullij iã poſitę, dicẽs: Si p-
dẽs fueris, animus tuus tribus tẽporibus diſpenſetur, præſen-
ordina, futura prouide, præterita recordare. Sũt aliqui q fu-
ordinãt quæ nõ ſunt in ſua poteſtate, præſentia verò cõfuſa
inordinata relinquũt. Act. 1. Nõ eſt veſtrũ noſſe tẽpora, vel m-
mẽta quę pater poſuit in ſua poteſtate. Ber. Quid de futuro m-
ſer tã temerariè prẽſumis, tãquã pater tẽpora & momẽta in
& nõ in ſua poſuerit poteſtate? Tales vitam quam habẽt v-
perdere, & quã nõ habẽt proponunt vriliter diſpenſare. Illã p-
tẽ vitę quã Deus iã dat, in cõtumeliã Dei volunt expẽdere:

verò quam Deus nondum eis dedit, volunt Deo dare, & de illa gratiam Dei acquirere. ¶Et notãdum ꝙ ordo ſecundũ Aug. 19. de ciuita. Dei, eſt parium diſpariumq; rerum ſua cuiq; loca tribuẽs diſpoſitio. Et facit multũ ordinatio ad quietẽ mentis. Aug. in lib. Confeſ. Minus ordinata quieta ſunt, ordinata quieſcunt. Idem: Iuſſit Deus, & ſic eſt, vt pœna ſibi ſit inordinatus animus. Debet verò homo ordinare ſe & ſuos & ſua. Quãtum ad ſe, ordinabiliter ille viuit (iuxta verbum Bern.) qui in conuerſatione ſua ſolicitè conſeruat vias ſuas, & in cõſpectu domini, & in conſpectu proximi cauens ſibi à peccato, & proximo à ſcandalo. ¶Quadruplex verò ordinario debet eſſe in homine. Prima eſt conſiderationis. Bern. in lib. de cõſideratione: Conſideratio tua à te inchoët, ne fruſtrà extendaris in alia te neglecto. Secunda eſt affectionis præcipuè illius quę aliis ſupereminet: ſcilicet dilectionis. Cãti. 2. Ordinauit in me charitatem. Tertia eſt negotiorum ſecundũ diuerſitates tẽporũ. Bern. ad fratres de mõte Dei: Mane præteritæ noctis fac à temetipſo exactionẽ, & vẽturæ diei tibi indicito canonẽ: veſpere præteritæ diei rationẽ exige, & ſuperuenientis noctis fac indictionẽ. Sic diſtricto non vacabis laſciuire aliquãdo: ſingulis horis ſecundũ cõmunis inſtituti canonem ſua diſtribue exercitia: cui ſpiritualia, ſpiritualia: cui corporalia, corporalia: in quibus ſic exoluat omne debitũ ſpiritus Deo, corpus ſpiritui, vt ſi quid fuerit intermiſſum, ſi quid neglectũ, ſi quid imperfectũ ſuo loco, ſuo modo, ſuo tempore non habeat impunitũ vel irrecõpenſatum. Idem in eodem: Primum extra quotidianũ ſacrificiũ orationum vel lectionis, ſtudiũ conſcientiæ quotidianæ diſcuſſioni, emendationi, cõpoſitioni pars ſua Dei neganda nõ eſt. Quarta eſt ordinatio pertinens ad puram ſpiritualem. Virtutes enim animæ præparatæ debent eſſe ad certamina ſibi competentia. Temperantia, cùm ad menſam acceditur. Prudẽtia, cùm quid agendũ ſit, tractandũ eſt, & ſic de cæteris virtutibus. Grego. in Moral. Quodlibet certamen exuperat, qui mentẽ certamini ante certamẽ parat. Anima virtutes habẽs dæmonibus terribilis eſt, vt caſtrorũ acies ordinata. Can. 3. Pto. 24. Cum diſpoſitione initur bellũ. Suos debet homo ordinare oſtẽdendo quid vnicuiq; ſit agendũ, & quid vnicuiq; ſit habendũ. Propter primã ordinationem regina Saba admirata eſt miniſtros Salom. 3. Reg. 10. Videns regina Saba omnem ſapientiã Salomonis &c. & ordinẽ miniſtrantiũ &c. non habebat vltrà ſpiritum. De ſecunda ordinatione habes Eſa. 38. Diſpone domui tuæ, quia morieris tu, & nõ viues. Debet etiã homo ſua ordinare,

vt vtiliter expendantur, vel vtiliter retineantur. Eccle. 7. Pecora tibi sunt, attende illis: & si sunt tibi vtilia, perseuerent apud te.

De alia diuisione Prudentiæ.

Prudentia à quibusdam diuiditur in quatuor species, scilicet prouidentiã, circũspectionem, cautionẽ, docilitatẽ. Quarũ specierũ numerus sic videtur posse manifestari. Cognitio salubrium quæ ad prudentiã pertinet, considerari potest absolutè prout est in cognoscẽte, vel prout distribuitur alteri. Est enim thesaurus nobilis qui distributus suscipit incremẽtũ. Et sicut dicit Aug. lib. de doct. Christia. Omnis res quæ dãdo deficit, nõdũ habetur & nõ datur. si nõdũ habetur, quomodo habẽda est? Secundũ ergo quod prudẽtia dirigit circa distributionẽ scientię seu cognitionis salubris est hęc species eius docilitas. Secũdũ verò q̃ absolutè cõsideratur vt est in cognoscẽte, trẽs habet species. Cũ enim ad lumẽ rationẽ perficiẽs ad videndũ quæ agẽda sunt: ratio autem perfectè nõ videt nisi videat remota vt propinqua, & nisi videat res interius, & nõ solùm superficialiter: & nisi res videat vndiq; & nõ solùm ex parte vna prudẽtia speciem vnã habet qua videtur remota, scilicet prouidentiã, quę sic dicta est, eò q̃ procul videat. Et potest extendi nomen prouidentiæ ad memoriã & prouidentiã, quas ponit Tull. Ratio enim procul videt, siue præsideat futura, siue præterita. Simili modo nomẽ memoriæ quandoque extenditur ad futura, vt Eccles. 7. In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua. Aliam speciem habet prudentia qua ea quę videntur superficialiter bona, agnoscuntur esse mala, scilicet cautionem. Aliam etiam habet qua vndiquę videt, scilicet circunspectionem. Prouidẽtia proprio sumpto nomine est præsens notio futurum pertractans euentũ. Huius officium est, ex præteritis & præsentibus futura perpendere. Boët. in lib. Consolationum: Nõ quod ante oculos situm est, sufficit intueri rerum exitus prudẽtiam metitur. Imprudens viam respicit quo iturus est: prudens verò finẽ viæ attendit. Si dicatur imprudẽti, Veni mecum, ducam te honorificè & per viã pulcherrimam paratus est ire, nõ requirens amplius: prudẽs verò requirit quo ducẽdus sit. Et si dictũ ei fuerit, ad suspẽdiũ: non vult illuc ire nec eques, nec pedes, nec per viã amęnã, nec asperã. Si verò dicti ei fuerit, q̃ ad locum vbi regnabit: paratus est illuc ire pedes etiam per vias asperas. Qui sine prouidentia est, est sicuti homo debilẽ habẽs visum, qui ea quę sunt iuxta oculum videt, remota verò aliquãtulũ nõ videt. ¶ Circũspectio est cõtrariorũ vitatio. cautela. Officiũ huius virtutis est, per diligentẽ cõsiderationem in-

inter cõtraria vitia mediũ tenere. Ad hanc virtutem pertinet sic libertatẽ seruare, vt fugiẽdo auaritiã, prodigalitatẽ nõ incurramus, & sic recedere à temeritate, ꝙ in timiditatẽ nõ cadamus. Ad illud quod est circunspectionis monet nos. Salo. Prou. 4. dicens: Omni custodia serua cor tuũ. Dicturus custodia, præmisit omni: ne hinc hostibus fores claudas, & aliunde aditũ pandas. Circũspectio cõmendatur nobis. Ezec. 1. vbi dicitur, ꝙ totũ corpus plenum erat oculis. Et Apo. 4. vbi legitur ꝙ animalia plena erant oculis antè & retrò. Ouid. In vitiũ ducit fuga culpæ si caret arte: Dũ stulti vitant vitia, in cõtraria currunt. Ad circũspectionem etiam videtur pertinere, cum aliquis est vndiq; cinctus malis, minus malũ eligere. Gre. in Moral. Qui murorũ ambitu vndiq; ne fugiat clauditur: ibi se in fugã præcipitat, vbi murus breuior inuenitur. ¶ Cautio est discernere à virtutibus vitia virtutũ speciẽ præferentia. Isid. Quædã vitia virtutũ speciẽ præferunt: vnde semper pernicioſius suos sectatores decipiunt, quia se sub velamine virtutis tegunt. Nam sub prætextu iustitiæ crudelitas agitur, & remissa segnities mãsuetudo creditur. Cicero: Nullæ sunt occultiores insidiæ, quàm hæ quæ latent in similitudine officij. Gre. in Moral. Plerũq; vitia colore virtutũ tincta, tanto nequiora sunt, quanto & esse vitia minimè cognoscũtur. Hostis nostri malitia cautè se arte palliat: vt plerũq; ante decepræ mentis oculos culpas virtutes fingat, vt inde quis quasi expectet præmia, vnde æterna dignus est inuenire tormẽta. Cautio apparens bonũ interitus inspicit, & malitiam ibi perpendit. Senec. Qui decipiunt, nihil habent solidi, tenue est mendacium, pertucet si diligẽter inspexeris. Qui sine cautione sunt, frequenter incurrũt illam maledictionem. Esa. 5. Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonũ. ¶ Docilitas est prudentia erudiẽdi imperitos, quæ cõmendatur nobis exemplo Salo. 1. Reg. 3. Cui cùm dominus dixisset, Postula quod vis vt dẽ tibi: ipse docilitatem videtur prætulisse omnibus, dicens: Dabis seruo tuo cor docile.

De XII. quæ iuuant ad hoc, quòd aliquis debitè doceat. Et de tribus quæ doctor debet attendere in sua doctrina.

Notandũ quòd XII. sunt quæ videntur **facere** ad hoc vt aliquis debito modo doceat, maximè doctrinã salubrẽ. Primũ est, vt ipse laudabiliter viuat. Aug. in lib. de doctrina Christiana: Nõ obedienter auditur, qui seipsum nõ audit. Gre. in Mora. Cũ imperio docetur quod prius agitur, quàm dicitur: Nam doctrinæ detrahit quis fiduciã, quando cõscientia præpedit linguã. Vita debet iuuare doctrinã, nõ impedire. Et primò debet, qui docet,

informare se in doctrina, postea alios. Pro. 5. Bibe aquam de cisterna tua, & fluēta putei tui. Et pòst subditur: Deriuētur fontes tui foras. De hoc require in tractatu de Superbia, c. De appetitu magisterij. Secundū est, vt authoritatē magisterij Deo, non sibi attribuat. Aug. in lib. de doctrina Christia. Quoniā Christus seminat, ego qui sum vix cophinus seminantis, in me ipse ponere dignatur quod velit spargere. Nolite ergo attēdere ad vilitatē cophini: sed ad charitatē seminis & potestatē seminatoris. Ille in eodem: Christus est qui docet, cathedrā in cælo habet, schola eius in terra est. Schola ipsius corpus eius est: caput docet membra sua: lingua loquitur pedibus suis. Idē super Can. Io. Magisteria forinsecus, adiutoria sunt & admonitiones: cathedrā habet in cælo, qui cōrda docet. ¶ Tertium est, vt doctrinæ orationem præmittat. Aug. in lib. de doctri. Christ. Si regina Esther pro salute gentis tēporalis salute locutura apud regē, orauit, vt in os eius cōgruū sermonē dominus daret: quāto magis orare debet vt tale munus accipiat qui pro æterna hominū salute in verbo & doctrina laborat? Idē in eodē: Agat eloquēs quantū potest cū bona & iusta & sancta dicit, vt intelligēter & libēter, vt obediēter audiatur: & hoc se posse si potuerit, & quantum potuerit precatione orationū magis quā oratorū facultate nō dubitet, vt orādo pro se & pro illis quos allocuturus est, sit orator antequam doctor. ¶ Quartū est, vt sententiā plus amet quàm verba. Augu. Bonos ingeniorū insignis ast indoles, in verbis verū amare non verba. Idem in eodē: Vtrum ignoscere producta syllaba tertia aut correpta dicatur, non multum curat qui pro peccatis Deū petit vt ignoscat: sed tamen eo magis inde offenduntur homines, quo infirmiores sunt, & eo infirmiores, quo doctiores videri volunt. Idem in eodem: Quid prodest clauis aurea, si aperire quod vult non potest? & quid obest lignea, si potest, quando nihil aliud quærimus nisi patere quod clausum est? Idem: Cauendum est in diuinis grauibusq; sententiis dū numerus additur, pōdus detrahatur, Ad numerū, prout hic sumitur, intelligas pertinere proportionem syllabarum, metrū & colores rhetoricos. Item Aug. in eodē: In authoribus nostris hoc mihi plus placet, quòd ibi rarissimè eos inueni numeros: satis est enim ei propter quod legitur vt verba congruentia, nō oris eligatur industria, sed pondus sequantur ardorē. Senec. Oratio quæ veritati dat operam, compōsita esse debet & simplex. Idem: Oratio quæ sanandis mentibus adhibetur, descēdere in nos debet. Idem nō delectent res vestra, sed prosint: si tamen contingere eloquentia non solicita

potest,si autē parata est,aut pro vero cōstat,assit,& res pulcherrimas prosequatur,si talis,vt potius res,quàm se ostendat.Aliæ artes ad ingenium pertinent, hic animi negotium agitur. Non quærit æger medicum eloquentem, non quærit quare gratuletur sibi quòd inciderit in medicum disertum, sed si ita competit vt ille idem qui sanare potest, comptè de his quæ facienda sunt disserat,hoc tale est,quale si peritus gubernator etiam formosus est. Quid aures meas scabis? quid oblectas?curare debes morbum veterem grauem publicum:tantū negotij habes,quantum in pestilentia medicus : circa verba occupatus es, vide si sufficis rebus.August.in lib.Confes. Didiceram perinde esse sapientiā & stultitiam,sicut sunt cibi vtiles & inutiles:verbis autē ornatis & inordinatis sicut vasis vrbanis & rusticanis vtrosq; cibos posse ministrari. ¶Quintū est, vt in scripturis sensus authoris requiratur. Aug.in lib.de doctrina Christiana, loquēs de illo qui aliud in scripturis sentit,quàm ille qui scripsit:ea tamē sententia deceptus quæ ædificat charitatem,dicit & illa fallitur ac si quisquam deserens viam,eò tamen per agrum pergat,quò via illa perducit : corrigēdus est tamē,& quàm sit vtile viā non deserere,demonstrandum est,ne in cōsuetudine deuiandi etiam intrāsuersum aut peruersum ire cogatur.Deinde innuit causam quare cauendū sit hoc in scripturis,dicēs : Titubabit fides,si diuinarum scripturarū vacillat authoritas. ¶Sextū est, vt in scriptura sacra nō vbiq; mysteriū requiratur. Aug.16.lib. de Ciuit. Dei: Non sanè omnia quæ gesta narrantur,significare aliquid putanda sunt,sed propter illa, quæ aliquid significāt, & ea quæ nihil significant attexuntur. Solo vomere terra proscinditur: sed vt hoc fieri possit, etiam cætera aratri mēbra sunt necessaria.Et soli nerui in citharis & cæteris vasis musicis aptantur ad cantum: sed vt aptari possint, insunt & cætera quæ non percutiuntur à canētibus,sed ea quæ percussa resonant,his cōnectuntur.Ita in prophetica historia dicūtur & aliqua quæ nihil significant,sed quibus adhæreant ea quæ significant,& quodāmodo colligātur. ¶Septimū est,vt diuidēdo mediocritas seruetur.Sene: in epistolis : Philosophiam in partes nō in frusta diuidā.Diuidi enim eam,non cōcidi,vtile est: nā cōprehendere quemadmodū maxima,ita minima, difficile est. Itē partes eius quod diuisum est,innumerabiles esse & paruulas non oportet. Idem:Vitij habet nimia quod nulla diuisio:simile confuso est quicquid vsq; in puluerē sectū est. ¶Octauum est,inter tarditatē & præcipitationem medium in proferēdo seruare. Senec. in epist. Philoso-

phi pronuntiatio sicut vita debet esse composita : nihil ōrāti
tum est,quod præcipitatur & properat. Idem: Aquè stillare lā
nolo,quàm currere. Non extendat aures,nec obruat. Idem: In
pia verborum & exilitas minus intentum auditorē habet,rēfe
interruptæ tarditatis : facilius tamen insidet quod expectat
quàm quod prēteruolat. Deniq; tradere homines discipulis p
cepta dirūtur. Nō traditur quod fugit. Quomodo omnino re
repotest , qui regi non potest? Idem : Remedia non profu
nisi immorētur. Idem: Dicendi celeritas nō satis decora est p
losophiæ quæ ponere debet verba,non proiicere. Idem: Qua
admodum sapienti viro incessus modestior conuenit: ita ora
pressa,non audax. ¶ Nonū est,vt dicendo veritatem nō defe
Aug. in libro de doctrina Christiana: Minus intelligantur,
nus placeant,minus moueant quæ dicūtur, vera tamen dic
tur & iusta. ¶ Decimum est,vt doctrina facilè sit aperta, Aug
lib. de doct. Chri. Quid prodest locutionis integritas,quam
sequitur intellectus audientis, cum loquendi omnino nulla
causa,si quid loquimur non intelligant, propter quos vt in
ligant loquimur. Prou. 19. Doctrina prudentum facilis. Eccl
Ne abscondas sapientiam in decore eius. 1. Cor. 14. Si incer
vocem det tuba, quis præparabit se ad prælium. Idem in
dem: Volo in ecclesia quinque verba sensu meo loqui,vt & a
instruam,quàm decē millia verborum lingua. Ambro. Me
est vt nos intelligant populi,quàm vt cōmendent gramma
Aug. 4. lib. de doct. Chri. Quæ vix intelliguntur vel rarò,
quid vrget,vel nūquam,omnino in populi audientiam m
sunt. ¶ Vndecimū est, vt doctrina sit breuis. Ecc. 21. Verba
entum statera ponderabuntur. Aug. in li. de doc. Chri. Sicut
gratus est,qui cognita obnubilat: sic onerosus est , qui cog
inculcat. Ouid. Quicquid præcipies,breuis esto : vt citò d
Percipiant animi dociles, doceantq; fideles. Omne superu
pleno de pectore manat. ¶ Duodecimum est,vt doctrina sit
lis. Seneca in epistolis: Etiam si multū esset ætatis,parcè dis
sandum erat,vt sufficeret necessariis: nunc quę dementia e
peruacua discere in temporis egestate? Doctrina moralis d
esse contra pestem aliquam,& finaliter ad ædificandā dile
nem Dei & proximi in hominibus. Seneca in epistolis: Al
quotidie aduersus paupertatem,aliquid aduersus mortē
compara: nec minus aduersus cæteras pestes. Aug. in lib. de
ctrina Chri. Legis & omniū diuinarū scripturarū plenitud
finis , est dilectio rei qua fruendum est , & rei quæ nobis

ca te frui potest. Et paulò pòst: Quisquis igitur scripturas diuinas vel quamlibet earum partem intellexisse sibi videtur, ita vt eo intellectu nō ædificet, geminam charitatem Dei & proximi, nondum intellexit. ¶ Item notandum, ꝙ doctor in doctrina sua tria debet attendere: scilicet vt instruat, placeat, & ad agendum moneat. Augu. in quarto lib. de doct. Christ. Dixit quidam eloquens, & verum dixit, ita debere dicere eloquentē, vt doceat, vt delectet, vt flectat. Deinde addidit: Docere necessitatis est, delectare suauitatis, flectere victoriæ. Docendi necessitas in rebus est constituta quas dicimus: reliqua duo modo quo dicimus. Qui ergo dicit, quum docere vult quamdiu non intelligitur, nondum se existimet dixisse ꝙ vult ei quē vult docere. Si verò intelligitur, quocūq; modo dixerit, dixit. Quòd si delectare vult eum cui dicit aut flectere, interest quomodo dicat: sicut autē vt teneatur ad audiendum delectādus est auditor, ita flectēdus vt moueatur ad agendū: & sicut delectatur si suauiter loqueris, ita flectitur si amet ꝙ polliceris, timeat, quòd miraris, oderit quod arguis. Itē Aug. in eod. Quis audeat dicere aduersum mendaciū in defensoribus inermem debere cōsistere veritatem: vt scilicet qui res falsas persuadere conantur, nouerint auditorem vel benuolum, vel attentum, vel docilem facere: isti autem non noterint, & illi falsa apertè dixerint: similiter isti vera sic narrent vt audire tædeat, intelligere nō pateat, credere postremò nō libeat. Illi fallacibus argumentis veritatem oppugnēt, asserāt falsitatem: isti nec vera defendere, nec falsa valeāt refutāre. ¶ Item notandū, quòd doctor sacræ scripturę nō debet esse timidus vel remissus. Aug. in lib. de disciplina Chri. Qui timuerit ne semen cadat in terram malā, nō perueniet ad bonā. Iactamus semina, spargimus semina: sunt qui contemnunt, sunt qui reprehēdunt, sunt qui irridēt. Ista si nos timuerimus, nihil habem⁹ seminare, & in messe habemus esurire. 2. ad Timoth. 4. Prædica verbum: insta oportunè. Matth. 9. Circuibat Iesus omnes ciuitates & castella, docēs in synagogis eorū. Marc. 7. Circuibat Iesus castella, in circuitu docens. Luc. 11. Et erat quotidie docēs in tēplo. ¶ Itē notandum, quòd secundū quosdam docilitas est virtus dirigēs hominem tam in addiscendo, quàm in docendo.

De his quæ valent ad hoc vt quis bene addiscat.

Et secundū hoc sciendum est, quòd septem sunt quæ videtur valere ad hoc vt aliquis bene addiscat maximè scripturā sacrā. ¶ Primum est, vt homo bene viuat. Aug. Errat quisquis veritatem se cognoscere posse putat, si adhuc nequiter viuat. Eccle. 1.

Concupiscens sapientiã,serua iustitiam, & dominus præbeb
eam tibi.Eiusdẽ 27.Volatilia ad sibi similia cõueniũt,& verita
ad eos qui operãtur illam reuertetur.Apocal.3.Collyrio inunge
oculos tuos vt videas.Gl.Collyrio oculi vt videamus inungi
tur,quũ ad cognoscendã veri luminis claritatẽ, intellectus ne
stri aciẽ medicamine bonę operationis adiuuamus:qui male v
uunt,quasi spurcitia manuũ suarũ lumen diuinę sapientię à se
prohibẽt.¶ Secundũ est oratio.Quũ sapientia donũ Dei sit,no
debet aliquis tẽtare rapere eam violẽtia studij Deo irrequisi
Iac.1.Si quis indiget sapiẽtia,postulet eam à Deo.Aug.Otatio
ne melius soluuntur dubia,quàm inquisitione alia.¶ Tertiũ e
humilitas,& hoc quãtũ ad quatuor.Primo,quãtũ ad hoc vt n
lã doctrinam contemnat.Sen.Primũ documentũ est,vt nullã
doctrinã cõtemnas.Secũdo vt à nullo addiscere erubescas.Se
de quatuor virtutibus: Esto sapientiæ cupidus ac docilis;qu
nosti,sine arrogantia impartire postulãti,quę nõ nosti,sine o
cultatione ignorãtiæ tibi postula impartiri. Etiã à malis doc
homo addiscere.Aug.in lib.de doct.Chri.Audiũtur vtiliter q
vtiliter nõ agunt:sua enim quęrere studẽt, sed sua docere n
audent,& ita cathedra Moysi cogit eos bona dicere etiã nõ b
na facientes.Theophilus:Lector Originis ita botrum carpa
spinam attingat.Qui solũ à bonis volũt addiscere,similes
illis qui solũ in scyphis argẽteis vel aureis volunt bibere,& n
tũ in saccis purpureis vel aliter pretiosis frumentum datũ n
pere,quorũ sitis vel fames miseranda nõ est.Tertiò quantũ
hoc vt homo nõ erubescat cõfiteri se nescire,quod nescit.Au
Non erubescendũ est homini se nescire quod nescit,ne dũ s
se mentitur,nunquam scire mereatur.Quartò,quãtum ad h
vt humilẽ modũ loquẽdi quẽ habet sacra scriptura,non con
nat.Aug.ad Volusianũ:Modus dicendi qui sacra scriptura co
texitur,omnibus est accessibilis,quamuis paucissimis penetra
lis.Idẽ:Inuitat omnes humili sermone,quos nõ solũ manifes
pascit,sed etiam secreta exercet veritate.Idẽ tertio lib.cõfes.
stitui animam intendere in scripturis sanctis:sed mihi visa
sancta scriptura indigna quam Tulliani dignitati cõparare
tumor enim meus fugiebat modũ eius, illa autẽ erat quę c
sceret cum paruulis.Sed ego dedignabar esse paruulus, & tu
gidus fastu grãdis mihi videbar.Item in eodem lib. Mira p
funditas eloquiorum tuorum, quorũ ecce ante nos superfi
blãdiẽs paruulis:sed mira profunditas Deus meus,mira profu
ditas,horror est intendenti in eã ¶ Quartum est librorũ emẽ
dationi

dationi intendat. Aug. 2. lib. de doct. Christi. Codicibus emendandis primitus debet inuigilare solertia eorum qui scripturas diuinas nosse desiderant. ¶ Quintum est, vt homo sit diligens scripturas sacras indagando. Ad quod primo necessarius est timor Dei. Prou. 1. Timor domini principiū sapiētię. Ipse inquirentem à malo seruat. Prou. 14. Sapiens timet & declinat à malo. Et ibidem: Timor domini fons vitæ, vt declinet à ruina mortis. Itē nihil negligit. Ecc. 7. Qui timet Deū, nihil negligit. Secundo mansueto, vt homo credat authoritati diuinæ scripturæ. Aug. 2. lib. de doc. Christiana: Ante omnia opus est Dei timore ad cognoscendā eius voluntatem deinde mitescere opus est pietate, neque cōtradicere diuinæ scripturæ, siue intellectæ si aliqua vitia nostra percutit, siue nō intellectę quasi nos melius sapere meliúsque percipere possumus: sed cogitare potius & credere id esse melius & verius, quod ibi scriptum est, etiā si lateat, quàm illud, quod nos per nosipsos sapere possumus. Bernard. ad fratres de monte Dei: In omnibus scripturis legenti, initiū debet esse timor domini. Augustt. 2. lib. de doctrina Christiana: In omnibus canonicis scripturis, timentes Deum & pietate mansueti quærunt voluntatem Dei. Quo ordine verò procedendum sit indagando scripturas sacras, Augustt. eodem libro determinat, dicēs: Erit diuinarum scripturarum solertissimus indagator, qui primò totas legerit, notásque habuerit: etsi nondum ad intellectum, iam tamen lectione duntaxat eas quæ vocantur canonicæ, non cæteras securius leget fide veritatis instructus. Et infrà: In scripturis quærentium voluntatem Dei, prima obseruatio est, nosse canonicas scripturas: etsi notandum ad intellectum, legendo tamen mandare memoriæ, vel omnino incognitas non habere. Deinde ea quæ in eis apertè posita sunt vel præcepta viuendi, vel regulæ credendi, solertius diligentiusque inuestiganda sunt, quæ tanto in eis quisque pluta inuenit, quanto est intelligentia capacior. In his enim quæ apertè in scripturis posita sunt, inueniūtur omnia illa quæ contingent fidem, morésque viuendi, spem scilicet & charitatem. Tunc verò facta quadam familiaritate cum ipsa lingua diuinarum scripturarum, in ea quæ obscura sunt aperienda & discutienda pergendum est, vt ad obscuriores locutiones illustrandas, de manifestioribus sumantur exempla, & quædā cæterarum sententiarum testimonia dubitationem in cęteris auferant. In qua re memoria valet plurimum. ¶ Inquisitio verò duplicitet fit. Quandoque ab alio quærendo, ad quod pertinet il-

lud Augustini, secundo libro de doctrina Christiana, dicens: Nulla res magis memoriæ mandanda est, quàm illa verborum locutionumque genera, quæ ignoramus, vt quum peritior quicquam currerit, quæri possint. Quandoque aliquis per se inquirit scriptura, & tunc cauēda est ei temeritas, ne scilicet ignotis notis habeat, hisque temere assentiat. ¶ Hæc enim præsumptio est, quam effugere qui volet, adhibebit ad res considerandas tempus & meditationem. Augustinus in libr. de Vtilitate credendi: Quæ sunt personæ laudabiles in religione. Vna est eorum qui iam veritatem inuenerunt, quos etiam beatissimos iudicare necesse est. Alia eorum qui studiosissimè & rectissimè inquirunt. Primi sunt in ipsa possessione: alij in via quatenus certissimè perueniatur. ¶ Tria verò enumerantur alia genera hominum profectò imptobanda ac detestanda. Vnum est præsumentium, id est eorum qui se arbitrantur scire quæ nescirent. Alterum siquidem qui sciunt se nescire, sed non ita quærunt vt possint inuenire. Tertium verò eorum qui nescire se erubescunt, nec quærere volunt. Item cauenda est in inquirendo curiositas, quæ est, non magnæ vtilitati nimiam operam impendere. Seneca: Quid te torques in illa quæstione quam vtile est contempsisse, quàm soluere? Cauenda est etiam ibi instabilitas. Seneca in epistolis: Vide ne lectio authorum multorum, & omnis generis voluminum, habeat aliquid vagum & instabile. Cauenda est etiam rixandi libido, quæ peritos in arte ledere multum solet vexare. Augustin. 2. lib. de doctrina Christiana: Disputationis disciplina ad omnia genera obscura quæ in literis sanctis sunt penetranda, plurimum valet, tantum ibi cauenda est rixandi libido, & puerilis quædam ostentatio adversarium decipiendi. 2. ad Tim. 2. Noli verbis contendere. Augustin. 4. lib. de doctrina Christiana: Verbis contendere, est curare quomodo error veritate vincatur, sed quomodo dictio dictioni alterius præferatur. Item cauenda est illa mia velocitas in transcurrendo: non enim videt animus currendo latentem sententiam. Nihil magnum rerum ipsa tura citò effici voluit, præposuitque pulcherrimo cuique ri difficultatem: nascendi quoque hanc legem fecit, vt ra animalia visceribus parentū diutius continerentur. Aristo dicit in lib. de natura animalium: Elephas fœmina prægnās duobus annis, quæ est animal magnū. Item Sapiens: Omnia stra dū nascūtur, placent. Sed redeamus ad iudicium. Citò bendo nō fit vt bene scribatur. Bene scribendo fit vt citò,

maximè quũ facilitas illa cõtingit, resistamus & prouideamus, vt offerentes equos frænis quibusdam coërceamus. ¶Et notandum quòd secundum Aug. secundo lib. de doctrina Christiana, duabus causis non intelliguntur quę scripta sunt: si aut ignotis, aut ambiguis signis obtegũtur: sunt autem signa propria vel translata. Propria dicuntur cum his tribus signandis adhibẽtur propter quas sunt instituta: vt quũ dicimus bouẽ, intelligentes illud animal. Translata sunt, quum ipsæ res ad aliquid aliud signãdum vsurpãtur: vt quũ dicimus bouem, intelligentes Euãgelistam. Contra ignota signa propria, magnum remedium est linguarum cognitio, & varietas interpretationum. Cõtra ignota signa translata, remedium est cognitio rerum ad quas signãdas transferũtur. Aug. 3. lib. de doctrina Christiana, contra ambiguitatẽ signorum dat remedium: Homo, inquit, timẽs Deum, voluntatem eius in scripturis sanctis diligenter inquirit. Et ne amet certamina pietate mansuetus, præmunitus etiam scientia linguarum ne in verbis locutionibusq; ignotis inhæreat, præmunitus etiam cognitione quarũdam rerum necessariarum, ne vim, naturámve earum quæ propter similitudinem adhibẽtur, ignoret, adiuuante etiam codicum varietate, quam solers emẽdationis diligẽtia procurauit, veniat ita instructus ad ambigua scripturarũ discutienda atque soluenda. Et paulò post: Quum verba propria faciũt ambiguã scripturã, primo vidẽdum est ne male distinxerimus aut pronuntiauerimus. Cum ergo adhibita intentio incertum esse prouiderit, quomodo distinguendum aut quomodo pronuntiandum sit, consulat regulam fidei quãdo scripturarũ planioribus locis & ecclesiæ authoritate percepit. Quòd si ambæ vel etiam omnes, si plures fuerint partes ambiguitatis, & secundum fidem sonuerint, textus ipse sermonis à præcedentibus & sequẽtibus partibus restat consulendus, vt videamus cui sentẽtiæ de pluribus quæ se ostendunt ferat suffragium, eamq; sibi contexi patiatur. ¶Et notandum quòd qui legit scripturas, laborare debet vt eas memoriter teneat & intelligat. Si tamẽ alterum non possit fieri, præeligenda videtur esse intelligẽtia memoriæ. Aug. 4. lib. de doct. Christ. Sunt qui scripturas legũt & negligunt. Legunt, vt teneant: negligunt, vt intelligãt: quibus sine dubio, præferendi sunt qui verba eorũ minus tenẽt, & sui cordis oculis vidẽt sensum earum. Sed vtriusque ille melior, qui & cũ vult dicit, & sicut oportet intelligit. (Sextũ est, vt homo sit assiduus in studendo. Hier. Diuinæ scripturæ semper in manibus & iugiter in mẽte voluãtur: nec sufficere

ficere putes mandata memoriæ tenere, & operibus obliuiſ
Idem: diuinas ſcripturas ſæpius lege, imò nunquã ſacra lect
de manu tua deponatur. ¶Septimum eſt, vt de ſapientia à D
accepta non ſit ingratus, ſed datorem ſuum glorificet. Eccl.
Danti mihi ſapientiam dabo gloriam.

De his quæ aduerſantur Prudentiæ. & de 12. ſtultitiis eorum qui peccant. CAP. VI.

VIdetur aduerſari Prudentiæ, primò ſtultitia, quæ eſt ne
appetendarũ & vitandarũ non quælibet, ſed vitioſa ig
rantia, vt ait Aug. in lib. de libero arbitrio. Eſt autem ignoſ
vitioſa, ſi adſit affectatio neſciendi quæ agenda ſunt vel vitã
vel negligentia ſciendi. Bern. in lib. de 12. gradibus humilit
Fruſtra, inquit, ſibi de infirmitate vel ignorãtia blandiũtur
vt liberius peccent, libenter ignorant vel infirmantur. Aug.
per illud Pſalm. Noluit intelligere, potuit intelligere, vt b
ageret, ſed noluit, & ita veniam non habet. Greg. in Moral.
ſcire, ignorantia eſt: ſcire noluiſſe, ſuperbia. Bern. in epiſt
Multa neſciuntur, aut ſciendi, incuria, aut diſcendi deſidia,
verecundia inquirendi. Et quidem huiuſmodi ignorantia
habet excuſationem. Secundo videtur aduerſari prudentiæ
tuti vitioſa prudentia vel ſapientia, quæ videtur poſſe diſ
gui in tres ſpecies. ¶Prima eſt, prudentia ſiue ſapientia car
de qua Ro. 8. Sapientia carnis inimica eſt Deo. Et in eodẽ
dentia carnis mors eſt, id eſt, cauſa mortis æternæ. Vbi dicit
Prudentia carnis eſt, cũ quis ſtudioſius implet, quę carnis
Aug. in li. de quantitate animæ: Eſt noxium genus artium
animi valetudo ſanciatur. Idem: Odore & ſapore mirè diui
pulmenta, & quo lacu piſcis captus ſit noſſe dicere, quædam
miſeranda peritia. Sen. in epiſtolis: In membris alius pren
aues ſcindit & per pectus, & circunferens eruditam manum
fruſta excutit. Infelix qui huic vni rei viuit, vt altilia decen
ſecet: niſi ꝙ miſerior eſt, qui hoc voluptatis cauſa docet, qu
qui cauſa neceſſitatis diſcit. Addiſce ab his quibus domini
lari notitia ſubtilis eſt, qui ſciunt cuius rei ſapor illum exci
cuius delectet aſpectus. Et hæc prima ſpecies ſapientiæ vit
ad delicias pertinet. Vnde ſuper illud 2. Cor. 1. Non in ſapi
carnali dicit glo. Quæ eſt voluptates diligere, labores vita
¶Secunda ſpecies eſt ſapiẽtia terrena, quæ pertinet ad diui
Bar. 3. Filij Agar qui exquiſierunt prudẽtiam quæ de terra
¶Tértia ſpecies eſt ſapientia diabolica pertinens ad honor
vel malitiam. Diabolus enim primò honorem diuinũ appe

post homini malignè inuidit. Ierem. 4. Sapientes sunt vt faciāt mala, glo. malitiosi. De his tribus speciebus sapientiæ tangitur Iacob 3. Non est, inquit, sapientia ista desursum, sed terrena, animalis, diabolica. Animalem vocat sapientiam carnis. Sapientiæ terrenæ aduersatur sapientia filij Dei pauperis facti, in principio doctrinæ suæ paupertatem commendantis. Matth. 5. Beati pauperes spiritu. Et eandem consulentis. Matthæ 119. Si vis esse perfectus, vade & vende omnia quæ habes, & da paupe tibus. Sapientiæ carnis videtur opponi sapiētia sanctorum, quæ secundum August. est hic temporaliter cruciari, & in æternum delectari, Sapientiæ verò diabolicæ sapientia humiliati: de qua Ecclesiastic. 11. Sapientia humiliati exaltabit caput illius. Sed contra illud quod iam dictum est, forsitan obiiciet aliquis: Quomodo aliqua sapientia possit esse vitiosa, quum omnis sapientia à Domino Deo sit? Eccles. 1. & Baruch 3. Hic adinuenit omnē viam disciplinæ. ¶ Etiam scientia mali bona est. Si scientia mali mala esset, & eum in quo est malū efficeret, Deus qui omnia mala scit, magis malus esset quàm cæteri. Ad hoc dicē. dum est, quòd sapientia vitiosa pro magna parte sui sapientia non est, sed error: sicut dicit Aug. quòd disciplina mali non est disciplina. Et super illud Rom. 8. Prudentia carnis mors est, dicit gloss. Prudentia dicitur, quum res stulta sit. quia ita videtur secularibus hominibus. 1. Cor. 3. Sapientia huius mundi stultitia est apud Deū. Mors manifestè ostendit sapientiam huius mūdi stultitiam esse. Sapientia terrena stultitia esse ostenditur: cùm ille qui tantum in congregatione diuitiarū laborauit, nudus in terra ponitur Iob 1. Nudus egressus sum de vtero matris meæ. nudus reuertar illuc. Sapientia carnis stultitia esse ostenditur, cùm caro deliciis enutrita vermibus esca datur. Sapientia diabolica stultitia esse ostēditur cū ille qui voluit esse super alios, sub terra positus, ab hominibus, porcis & canibus conculcatur. Ecclesiastic. 11. Si annis multis vixerit homo, & in omnibus his laetus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis: id est, mortis, & dierum multorum, scilicet vitæ futuræ, quæ non habebit finem, qui cùm venerint, vanitatis arguentur præterita.

¶ Et notandum quòd secundum Gregor. in 1. parte Moralium, huius mundi sapientia est, cor machinationibus tegere, sensum verbis velare, quæ falsa sunt vera ostendere, quę vera sunt falsa demōstrare. Scientia etiam aliqua licet sit vera scientia, vitiosa potest dici ratione studiositatis quæ eam præcedit. Vnde super illud Roma. 8. Prudentia carnis mors est. dicit gl. quæ est quum

ea

ea ſtudioſius implet quæ carnis ſunt. Vel poteſt dici vitiosa propter vſum vitioſum eius. Eccl. 19. Eſt prudentiæ nequitiæ in ipſa execratio: vſus enim nequaquam eius execrabilis eſt.

¶Et notandum quòd diſciplina mali dupliciter poteſt intelligi. Vno modo vt ille genitiuus notet materiã, de qua eſt diſciplina: & ſic diſciplina mali bona eſt, & à Deo eſt. Vel ſic vt notet finem ad quem eſt diſciplina: & ſic eſt diſciplina mali, id eſt, ad malum: mala eſt, inquantum eſt ad malum, & eſt ab homine vel diabolo. Et idem intellige de illo verbo Eccl. 11. Non eſt ſapientia nequitiæ diſciplina: diſciplina enim nequitiæ ſi ſit vitandum nequitiam, bona eſt: ſi ad faciendum, inquantũ talis mala. Item videtur quodammodo prudentiæ aduerſari animi præſumptio vi elatis. Aug. loquẽs de illo verbo Apoſtoli, Dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt, ad Ro. 1. Si dicẽdo, inquit eſſe ſapientem ſtultus factus es: dic te eſſe ſtultum, & ſapiens eris. Matt. 11. Abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus. 1. Cor. 3. Si quis inter vos videtur ſapiens eſſe in hoc ſeculo, ſtultus fiat vt ſit ſapiens. Prou. 26. Vidiſti hominem ſibi ſapientem videri, magis ſpem illo habebit inſipiens. Greg. 3. parte Moralium: Valde difficile eſt, vt is qui ſe ſapientem æſtimat, mẽtem ad humilitatem reducat, & recte prædicantibus credat. Greg. Moral. Quia prima ſtultitia angeli elatio cordis fuit: vera ſapiẽtia efficitur hominis, humilitas ſuæ æſtimationis. Item prudẽtiæ quodãmodo aduerſari videtur cõcupiſcentia inordinata. Aug. 1. lib. Conf. Spargis pœnales cæcitates ſupra illicitas cupiditates. Pſal. Supercecidit ignis, & non viderunt ſolẽ. Item prudentiæ videtur quodammodo aduerſari ſocietas inſipientum. Prou. 13. Qui cum ſapientibus graditur, ſapiens erit: amicus autem ſtultorum ſimilis eis efficietur. Sen. in epiſtolis: Rem facilem ratio exigit, ſecundum naturam ſuam viuere: ſed hanc difficilem facit communis inſania. Vocatur inſania, inſipientia eorũ qui ſe reputant ſapientes. Simplicem ſtultitiam habẽt qui neſciunt quæ ſcienda eſſent, & ignorãtiam ſuam agnoſcũt: duplex qui ignorantiã ſuam non agnoſcunt: quaſi inſani ſunt. Inſanus enim credit ſe eſſe ſapiẽtẽ, quũ ſit valde ſtultus. Miſerabilis cæcitas eorum qui cæcitatem ſuam etiam non agnoſcũt: quod accidit ſicut cuidã fatuæ, de qua loquitur Sen. in epiſtolis ſuis. Ad paſtam, inquit, vxoris meæ fatuam ſcis hereditarium ornatum in domo mea remãſiſſe. Hęc fatua ſubitò deſiit videre. Incredibilem rem narro tibi, ſed veram: neſcit ſe eſſe cæcam. Inde pædagogum ſuum rogat, vt migret, ait domum tenebroſam e

Hoc quod in illa ridemus, omnibus nobis accidere liqueat tibi. Nemo se auarum esse intelligit, nemo cupidum, cæci ducere quærunt. Nos sine duce erramus, & dicimus: non ego ambitiosus sum, sed nemo aliter in vrbe viuere potest: nõ ego sumptuosus sum, sed vrbs magnas expẽsas exigit. Quid nos decipimus? nõ extrinsecus malum nostrum, intra nos est, in visceribus sedet: ideo difficulter ad sanitatẽ peruenimus, quia nos ægrotare nescimus. ¶ Et notandum quòd secundum communem modũ loquendi, & secundum modum etiam loquendi quem habet sacra scriptura, insipientia, vel imprudentia, vel stultitia non solum pertinẽt ad intellectum, sed etiam ad voluntatem & operationem. Vnde stultus est omnis peccator: & maxima stultitia est peccare, & maxima sapientia rectè viuere. Chrysostomus: Sapiẽtia est, nõ eloquia Dei scire, sed secundũ eloquia Dei viuere, & eloquia Dei timere. Iob 28. Dicit homini diuinitus esse ostensum, quòd timor Domini ipsa est sapientia: & recedere à malo intelligentia. Ecclesiast. vlt. Finem loquendi omnes pariter audiamus: Time Deum, & mandata eius obserua. Loquela est ad sapientiam edocendam: sermo enim proprius nuntius est rationis doctæ. Homini indocto magis conuenit tacere, quàm loqui. Finis ergo loquendi, id est, illud ad quod finaliter est loquela, est sapientia consummata, quæ cõsistit in timore Dei & obseruatione mandatorum eius. Sine timore Dei nihil sapienter videtur haberi, quũ timor Domini principium sit sapiẽtiæ. Prouer. 1. Sicut non reputaretur sapiens, qui non timeret furari vel rapere in terra illius domini qui districtissime faceret iustitiam: sic non est sapiens qui non timet offendere Dominum illum qui nobilissimam creatura damnauit irrecuperabiliter pro vno peccato superbiæ. Luc. 10. Videbam sathanã quasi fulgur cadentem de cælo. Et pro peccato primorum parẽtum, totum genus humanum damnauit exilio & temporali morte. Et pro peccato luxuriæ, totũ mũdum, exceptis octo personis aquis diluuij submersit. ¶ Et notandum quòd licet valde necessarium sit sapiẽter intelligere, quia occasio est vt homo sapienter velit & sapienter operetur: & insipienter intelligere valde sit periculosum, eò quod sit occasio insipienter volendi & insipienter agendi: tamẽ sapere vt est in solo intellectu, non est Deo gratũ, nec homini meritorium, nisi attingat voluntatem vel operationem. Nec insipiẽtia in solo intellectu dãnabilis est, donec attingat voluntatem vel operationem: vt scilicet insipienter velit, vel insipienter agat. Qui sapiẽs est solo intellectu, insipiens vero

rò voluntate & operatione, insipientius videtur se habe-
quàm si nō haberet sapientiam in intellectu. Sicuti duobus in-
cedentibus per viam publicam, si deuient in viam quæ mitt-
eos in manus latronum qui eos iugulent, vnus scienter, al-
nesciens, stultior in hoc reputabitur qui sciēs deuiauerit, qua-
qui nesciens. Et insipienter vadit, qui de die corruit vel offe-
dit, quàm qui de nocte. Iob 5. Per diem incurrent tenebras,
quasi nocte sic palpabunt in meridie.

De xij. stultitiis, quibus peccantes mortaliter adhærent.

Et notandum quòd qui mortaliter peccat, multū stultè ag-
Et tangemus xij. stultitias quæ in eo qui peccat possunt a-
gnari. Prima est, quòd ipsemet se excæcat. Sap. 2. Excæcauit
malitia eorum. Gregor. Oculos quos culpa claudit, pœna a-
rit. Secunda est, quòd seipsum diabolo illaqueat. Iob 18. Im-
sit in rete pedem suum. Gregor. Qui pedes in rete mittit, n-
quum voluerit eiicit: sic qui in peccatis se deiecit, non n-
quum voluerit surgit. Prouerb. 5. Iniquitates suæ capiunt
pium, & funibus peccatorum suorū quisque cōstringitur. Q-
peccat volens, vincitur ab hoste crudeli qui non miserebi-
Grego. Debilis est hostis qui non vincit nisi volentē: ipse e-
volens se præcipitat. Matth. 4. Si filius Dei es, mitte te deor-
Gloss. In quo infirmus ostenditur, quòd nulli nocere p-
nisi prius ille se deorsum miserit. ¶ Tertia est, quod qua-
sanus in seipsum manus iniicit infligendo sibi vulnus insa-
bile. Ecclesiast. 22. dicitur de peccato: Plagæ illius non est sa-
tas: imò quod plus est, seipsum occidit. Sapient. 16. Homo
malitiam occidit animam suam. Ecclesiast. 22. dicitur de pec-
to: Dentes leonis dentes ipsius interficientis animas homin-
Peccatum dicitnr mors animæ: quia à Deo separat qui est vi-
Augustin. Vera mors est quam homines non timent: separa-
animæ à Deo quæ est beata vita animarum, vel quia aufert
litatem vitæ præteritæ & præsentis. Bern. super Cantic. Qui
mitius me priuares ô amara mors vitæ vsu, quàm fructu. N-
vita sine fructu, grauior mors. Denique duo mala parantur
bori infructuosæ, securis & ignis. ¶ Quarta est, quòd bona
sua proiicit. Osee 7. Proiecit Israel bonum. Qui cadit per m-
tale peccatum, omnia bona quæ vnquā fecit amittit. Bona
quæ agit in statu illo vera bona nō sunt: quia non sunt sibi
ritoria, qui mortale peccatum committit, quasi ignem in
pria domo ponit, qui omnia destruat. Luc. 10. tangitur de
bus stultitiis modò dictis, vbi legitur de illo qui incidit in

trones, qui despoliauerunt eũ, & plagis impositis abierũt semiuiuo relicto. ¶ Quinta est, ꝙ se charissimè emptũ à Deo, diabolo vilissimè vẽdit. 1. Pet. 1. Non corruptibilibus auro & argento redẽpti estis, &c. sed pretioso sanguine Agni, &c. Pro. 10. Cor impiorũ pro nihilo. Esa. 52. Gratis venundati estis. ¶ Sexta est, ꝙ ab authore omnium bonorum recedit: ideo non est mirum si malè sit ei. Aug. Tale bonum est Deus, vt nemini eũ deserẽti bene sit. Osee 7. Væ eis, quoniã recesserũt à me. Aug. in lib. Soliloquiorũ: Deũ relinquere, idẽ est quod perire. ¶ Septima, ꝙ cũ omnipotente guerram facere præsumit: quæ guerra citò finita esset, si misericordia Dei permitteret, ꝙ diabolus eum iugularet. Thre. 3. Misericordiæ domini quia nõ sumus consumpti. ¶ Octaua est, ꝙ ei seruit cuius gratiã acquirere nequit. Greg. Stultum est seruire diabolo offenso, qui nullo placatur obsequio. Quanto aliquis ei amplius seruierit, tanto amplius ipse eum torquebit. ¶ Nona est, quòd ipse sibi locũ tormẽti efficit. Affligitur enim peccator in corde suo. Hiere. 2. Scito & vide, quia malũ & amarũ est reliquisse te dominũ Deum tuum. Qui peccat, quasi sarcinã super se ponit, qua in presenti grauetur, & in futuro in infernũ precipitetur. Aug. Quid est mors? depositio sarcinæ grauis: sed si alia sarcina nõ portetur, qua homo in gehẽnam præcipitetur. ¶ Decima est, quod ipse in inferno portam facit. Matt. 16. Portæ inferi nõ præualebũt aduersus eam. Portæ inferi dicũtur peccata mortalia: quia qui in eis decedunt, in puncto ad inferna descendunt. Iob 21. Sicut qui ad portã est, propinquus est domui. ¶ Vndecima est, ꝙ portã paradisi sibi obstruit, & regnũ cælorum modico pretio vendit, similis Esau, qui pro lenticula vendidit ius primogenituræ suæ. Gen. 25. Bern. Væ væ, vapor est ad modicum parens, quòd æternæ felicitatis aditũ intercludit. ¶ Duodecima est, ꝙ ad suspendiũ sciens & volens vadit: quis non reputet insanum eum qui requisitus quò vadat, & respondet, suspendere me vado? Sic nullus sapiens reputandus est, qui in mortali peccato est, cum singulis diebus vnam dietam magnam faciat ad infernale suspẽdium. Eccl. 6. Quid habet amplius stulto sapiẽs, & quid pauper nisi vt pergat illuc vbi est vita? Hic discernit vel inter sapientes & stultos, quòd sapientes vadunt ad vitam æternam, stulti verò ad mortem æternnam. De stultitiis singulorum peccatorum, require in tractatu de Vitiis.

Tertia partis principalis de quatuor virtutibus cardinalibus Tractatus III. De Temperantia.

De ordine virtutum cardinalium adinuicem, & ordine dicendorum in hoc tractatu. CAP. 1.

Dicto de prudentia, quæ est inter cardinales virtutes, [illegible] ordinet cæteras, & sit in vi rationali quæ videtur [illegible] nobilior concupiscibili & irascibili, quia ea discernit homo ab animalibus brutis, dicēdum est de aliis tribus. Et primò de Tēperantia & Fortitudine, quàm de Iustitia: quia temperantia, & fortitudo ad iustitiā disponunt & præparant, sicut [illegible] piditas quā temperantia refrænat, & timor cui fortitudo [illegible] stit, iustitiam à suo officio impediunt. Et prius dicetur de Temperantia, quàm de Fortitudine: quia tēperantia animum [illegible] nat ad id quod est infra se, scilicet ad bona quę corpori ser[illegible] fortitudo ad id quod est contra, scilicet aduersa. Itē temperantia regit homo seipsum, fortitudine & iustitia alios. Prius [illegible] & homini vtilius est regere se, quā regere alios. Sene. si vis [illegible] nia tibi subiicere, subiice te rationi: multos enim reges, si [illegible] te rexerit. Itē temperantia refrænat concupiscentiam anim[illegible] ea bona modica & inferiora, fortitudo verò roborat eam [illegible] bona ardua. Illa spiritualem descensum animæ cohibet, [illegible] ritualē ascensum promouet. Cohibitio verò à spirituali de[illegible] su est prior ascensu spirituali. Item temperantia est in con[illegible] scibili: fortitudo verò in irascibili. Operatio verò cōcupis[illegible] naturaliter videtur esse prior, quā operatio irascibilis. Vis [illegible] cōcupiscibilis est appetitiua boni delectabilis. Irascibilis [illegible] petitiua boni ardui expediētis: vt est medicina vel sciss[illegible] fit propter salutē corporis. Bonū verò expediēs bonū est [illegible] dū quid: bonū verò delectabile, bonū simpliciter; & propter [illegible] est bonū expediēs. Vnde appetitus boni delectabilis natura[illegible] est prior appetitu boni expediētis, & est naturalis. Aristi. [illegible] de naturis animaliū: Omnia naturaliter appetūt delectatio[illegible] Itē vis concupiscibilis motiua est, secundū apprehensionē [illegible] vis irascibilis secundū apprehensionē mali. Sicut enim per [illegible] prehensionē boni expectati in cōcupiscibili fit motus cupi[illegible] tis, & per eius adeptionē seu cōiunctionē fit quies, vel gaudi[illegible] anima: sic per apprehēsionē mali quod aliquis opinatur sibi [illegible] turū, est timor in irascibili: & per illationē mali quod pri[illegible] mebat, siue per ablationē boni quod cōcupiscebat, fit pertri[illegible] tio vel ira in irascibili, & sequitur appetitus vindictę. Vnde [illegible] Auicēna, ꝙ vis cōcupiscibilis est imperās moueri, vt appet[illegible] quetur ad ea quæ sunt necessaria, aut vtilia appetitu delecta[illegible] ti. Irascibilis verò est vis imperās moueri ad repellendū id q[illegible]

putatur nociuum, aut corrumpēs appetitu vincendi. Vnde cum bonum prius naturaliter sit, quàm malum: malum enim dicitur aliquid, secundum Aug. quod adimit bonū, vel nocet bono, operatio concupiscibilis quæ est secundum apprehensionem boni, prior est naturaliter, quàm operatio irascibilis quæ est secundū apprehensionē mali. Præterea primus insultus à diabolo factus primis parentibus videtur fuisse contra temperantiā. Et in pugna Christi prima tentatio fuit contra virtutem temperantiæ. Prima etiā pars vitæ nostræ assuescit voluptatibus, quarum refrænatio ad temperantiā pertinet. Propter istas causas merito temperantia fortitudini præponetur: & secundū hunc ordinem modò ostensum numerātur quatuor virtutes, super illud Matt. 15. Erant qui manducauerant, quatuor millia hominum. Gloss. quatuor, propter quatuor virtutes quibus rectè viuitur, prudentiam, temperantiā, fortitudinem & iustitiā. Eodem etiā ordine enumerantur Genes. 2. in glo. super illud, Qui diuiditur in quatuor capita. De tēperantia verò hoc modo dicetur. Primò diuersæ acceptiones huius nominis, Temperantia, assignabuntur. Secundò descriptiones eius ponentur. Tertiò ea quæ pertinent ad eius cōmendationem. Quartò agetur de partibus temperantiæ.

De diuersis acceptionibus huius nominis Temperantia. CAP. II.

NOtandum quòd nomen temperantiæ triplicitèr accipitur. Primo pro temperantia in generali, ad quam pertinet cauere circa omne opus virtutis, ne quid parum vel nimis fiat. Ad eā pertinet moderari opus virtutis illo modo de quo loquitur Horatius: Est modus in rebus, sunt certi deniq; fines: Quos vltra citráq. nequit consistere rectum. Sic sumere videtur nomen temperantiæ Bernar. in lib. de consideratione: Temperantiæ est, inquit, non solum iustitiæ, sed & fortitudini, & prudentiæ, modum imponere. Secundo modo dicitur temperantia virtus animi impetus non rectos cohibens. Sic sumitur à Tullio in prima Rhetorica. Tertiò dicitur temperantia virtus animam regens circa delectationes corporales, siue circa delectationes quinque sensuum. Glos. super Matth. 15. Temperantia est refrænatio cupiditatis ab his quæ temporaliter delectant. Et Aug. dicit temperantiam esse in coërcendis delectationibus prauis.

De descriptione Temperantiæ. CAP. III.

TEmperantia sic describitur à Tullio in prima Rhetorica: Tēperantia est rationis in libidinem atq; alios non rectos animi impetus firma & moderata dominatio. Libidinem hic intellige cupiditatē carnalis delectationis. Alios impetus animi

non rectos intellige, vt cupiditatem habendi, vel proximo n-cendi. His cupiditatibus ratio animi dominatur: non ꝙ mot- in eis non surgant, sed quia cùm emerguut, non fit proces- consensum. ¶ Et notandũ quòd secundũ Tullium in lib. de O- duplex est vis animæ, vna est ratio, altera est appetitus qua- mũ rapit. Rationis est dominari, appetitus obtẽperare. Tull- in lib. de Offic. sic describit temperantiã: Temperãtia est dom- nium rationis in libidinem, & in motus alios importunos. S- cundum Aug. verò in lib. de moribus ecclesiæ, Temperantia amor sese integrum Deo incorruptúmque seruans. Secund- Macrobiũ, Temperantia est, nihil appetere pœnitẽdum in m- moderationis legem excedere, sub iugo rationis cupidita- domare. Item Aug. dicit in llb. de Libero arbitrio, quòd tem- rantia est affectio coërcens & cohibens appetitũ ab his qu- piter appetuntur. ¶ Et notãdum ꝙ modus à quo moderatio citur, quadruplex est. Primus est, restrictio inordinati appet- in vi cõcupiscibili, quæ prona est ad concupiscendũ delectab- temporale: vel in vi irascibil, quæ impetuosa est ad repellẽd- nociuum vel corrumpens. Secundus cõsistit in priuatione quod est nimis & parum. Tertius in hoc quod opus debitis- cunstantiis induatur: & huius tertij modi secundus modus est. Quartus modus est, à quo virtus modestiæ dicitur, qui Tul- lius ponit tertiam partem temperantiæ. De quo infrà dicem-

De commendatione Temperantiæ. CAP. IIII.

AD commendationem temperantiæ, primò facit quòd homini honorem suũ custodit. Honor hominis est li- tas voluntatis quæ apprehẽso delectabili, potest illud velle non velle. Genes. 4. Sub te erit appetitus eius, & tu domina- illius. In brutis est seruitus appetitus huic libertati oppositæ prehenso enim delectabili accenditur concupiscentia eorũ habent in potestate sua eam extinguere vel temperare. Qui tutem temperantiæ habet, viuit vt homo, qui eam nõ hab- brutum. Hiero. Qui post carnem ambulant in ventrẽ & lib- nẽ proni, quasi irrationabilia iumẽta reputãtur. In Psal. Ho- cùm in honore esset, non intellexit, cõparatus est iumẽtis. cũdò, quòd ipsa hominem spiritualiter circuncidit, & inter qui sunt de populo Dei, & qui non sunt, verè discernit. Se- lib. de quatuor virtutibus: Continentiã si diligis, circunci- perflua, & in arctum desideria cõstringe. Continentiã ibi remperantiam. Iere. 4. Circuncidimini domino, & auferte putium cordiũ vestrorum. Deut. 30. Circuncidet dominus

tuus cor tuũ,& cor seminis tui,vt diligas Dominũ Deum tuum in toto corde tuo. Tẽperantia opprobriũ Ægypti,scilicet mundi superfluũ,aufert à populo Dei.Iosue 5.Hodie abstuli opprobrium Ægypti à vobis.Ambr.Ipsa cauet ne quid nimis.Sapiẽs: Id arbitror primo esse vtile in vita, Ne quid nimis. ¶ Tertiò,ꝙ familiarẽ Deo reddit. Sap.6. Incorruptio facit proximum Deo. Temperantiæ est , vt amor Deo incorruptus atque integer custodiatur. Secundum Aug.in lib.de moribus ecclesiæ, Ipsa Deo seruat integrum cor,quod ipse specialiter requirit. Prouerb.23. Præbe fili mi,cor tuum mihi.Aug.10.lib.Cõfe. Domine,per cõtinentiã colligimur in vnũ à quo in multa defluximus. Minus enim te amat qui tecũ aliquid amat quod nõ propter te amat. Ipsa assimilat hominẽ Deo,qui spiritus est,eum spiritualem faciendo.Senec.in lib.de quatuor virtutibus cardin. de Cõtinentia:Desideria tua paruo redime:quia hoc tantũ curare debes vt desinant, atq; ita quasi ad exẽplar diuinũ compositus à corpore ad spiritum quantum potes adducere.Ipsa filios Dei quasi ablactat, separando eos à solatio temporaliũ deliciarum:quod Deo valde gratum est.Gene.21. Abraham in ablactatione Isaac fecit conuiuium magnum. Ipsa ad contemplationem Dei præparat. Aug. Temperantia est amor ab amore inferiori pulchritudinis nos remouens & eleuans ad superiorem. Item in libro Soliloquiorum: Vnum est quod tibi possum præcipere : nihil nobis plus penitus esse fugiendum,quam ista sensibilia : cauendumq; magnopere dum hoc corpus agimus,ne quo eorum visco pennæ nostræ impediantur,quibus integris atq; perfectis opus est, vt ad illã lucem ab his tenebris euolemus,quę se nec ostendere quidẽ dignatur in hac cauea inclusis,nisi tales fuerint,vt ista vel effracta,vel dissoluta possint in auras suas euadere.Temperãtia Deo thronum eburneum præparat , significatum per thronum eburneum quem fecit rex Salomo.de quo 3.Regum 10.& 2. Paralipom.9.Ipsa etiam in domo eburnea eum delectat.In Psal.A domibus eburneis ex quibus delectauerunt te filiæ regum in honore tuo.Ipsa Dei tabernaculum sanctificat.Psal.Sãctificauit tabernaculum suum Altissimus. Et vt vno verbo dicamus,adeò placet,quòd sine ipsa nullus Deo placere potest.ad Rom.8.Qui in carne sunt,Deo placere nõ possunt. ¶ Quartò,quòd ipsa frænum est quo corpus humanum à spiritu regitur,Sine quo spiritus corpori periculosè præsidet:sicut aliquis periculosè insidet equo sine fræno, si equus sit indomitus, & aqua vel aliud periculum sit propinquũ. De hoc fræno Seneca dicit:Impone cõcu-

piscentiæ tuæ frænũ. ¶ Quintò, quòd ipsa diabolũ offendit multum, sicut oppositum eum gaudere facit. Eccles. 18. Post concupiscẽtias tuas nõ eas, & à volũtate tua auertere. Si enim præstes animæ tuæ cõcupiscentias eius, faciet te gaudium inimicis tuis. Temperantia diabolum in arido ponit, vbi non habet requiem. Matthæi 12. Cùm immũdus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida quærens requiem, & non inuenit. Intemperantia verò diabolo locum quietis parat, scilicet humidum. Vnde Iob 40. dicitur. Dormite in locis humentibus. Temperantia liberat ab hoste qui diu hominẽ possedit, scilicet à voluptate cui à cunabulis assueuit. Sapiens: Vsus ægrè dediscitur. Idem. Difficile est repellere passionem vitæ contemporaneam. Temperãtia hostẽ cauet, cũius ingressus pacificus videtur: scilicet voluptatem blandientem. Seneca: Voluptates inter res vilissimas præcipuè extirpa, quæ more latronum ad hoc nos amplectuntur vt iugulẽt. Ipsa in prosperis custodit vbi maius periculũ est. Greg. Cùm omnis fortuna timenda sit, magis prospera timenda est quàm aduersa. Hæc enim sæuiẽdo erudit, illa blãdiendo seducit. Ipsa vitia carnalia quę maioris sunt infamię extinguit. ¶ Sextò, quòd ipsa est stola prima. Lucæ 16. Proferte citò stolam primam. Ipsa est vestis de byssio. Prou. vlt. Byssus & purpura indumentum eius. Ipsa cãdor est quasi materialis respectu aliarum gratiarum. Ipsa est principium spiritualis pulchritudinis, quæ consistit in candore & rubore. Canti. 5. Dilectus meus candidus & rubicundus. 1. Cor. 15. Qualis cælestis, tales & cælestes. ¶ Septimò, quòd vas corporis syncerum custodit. Sapiens: Syncerum nisi vas quodcunque infundis acescit. 1. Thessa. 4. Hæc est volũtas Dei, sanctificatio vestra &c. vt sciat vnusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione & honore. Ipsa honestatem prouidet illi parti hominis quę magis ea indiget, scilicet carni. ¶ Octauò, quòd hominem munit ea parte qua infirmior est, licet ex parte carnis. Matthęi 26. Spiritus quidem promptus est, caro autẽ infirma. Ipsa etiam à deceptione hostis familiaris custodit. Boët. Nulla verò pestis efficacior ad nocendum, quàm familiaris inimicus. Et vt vno verbo comprehendamus, nõ est alia ponderatio continentis animæ, id est, temperatæ. Eccles. Quod vocamus cõmuniter tẽperantiam, vocat Sen. cõtinentiam. Tẽperantia turpitudinẽ fugit, & sic munditiã seruat. Sen. Si continentiã diligis, turpia fugito antequam veniãt, nec quenquam aliũ vereberis plus quàm te; omnia tolerabilia præter turpitudinem crede. Ipsa decorem prouidet motibus nostris. Sen. Si con-

tinen-

ginens es, & animi tui & corporis motus obserua ne indecori sint. Nec ideo illos contemnas quia latent: nam nihil differt, si nemo videat, dum tu illos videas.

De partibus Temperantiæ secundum Tullium. Et de prima eius parte, scilicet continentia: & de duodecim quæ nobis dissuadent inordinatum amorem voluptatum. CAP. V.

NOtandū quòd secundū Tullium in prima Rhetorica, Tēperātia tres habet partes. Prima vocatur ab eo Cōtinētia, secūda Clemētia, tertia Modestia. Prima videtur regere animū quantū ad appetitum boni. Secunda, quantum ad appetitū alieni mali. Tertia, quantū ad exteriora horum indicia. Cōtinentia, vt ait Tull. est per quā cupiditas cōsilij gubernatione regitur. Cōtinētia verò sic sumpta videtur posse diuidi sicut cupiditas, quā ipsa refrænat. diuiditur: & quæ habet duas species, scilicet inordinatum appetitum delectandi, & inordinatū appetitū habendi. Sic cōtinentia videtur habere duas partes: vnā quę refrenat appetitū voluptatū, & aliā quę refrænat appetitum diuitiarū. Ad quod videtur pertinere quod dicit gl. super illud Luc. 6. Beati pauperes. Ecce tēperantia, temperantiam vocat paupertatem spiritus, qua refrenat appetitum diuitiarum. Has duas partes continentiæ tangit Seneca, dicens: Hac mediocritatis linea cōtinētia obseruabis, vt nec voluptati deditus, prodigus & luxuriosus appareas, nec auara tenacitate sordidus aut obscurus existas. Circa illā partē continētiæ quę appetitum voluptatum refrenat, notandū q̄ duodecim sunt quæ nobis dissuadent inordinatum amorē voluptatū. ¶ Primū est, locus in quo sumus. Augustinus: In valle miserię sumus, vbi eò magis flēdū quo minus flemus. Idē: Nescimus quo fine claudimur in hoc exilio: nō eiecit Deus hominem, vt hic faceret alium paradisum. ¶ Secundū est, tempus in quo sumus. Bern. Vniuersum tempus pœnitentiæ vigilia quędā est solēnitatis magnæ, & æterni sabbathi q̄ præstolamur. Vigilia non est tēpus deliciarū, sed festū. ¶ Tertium est, exemplum Christi & sanctorum. Ber. Christus qui nō fallitur, elegit quod carni molestius est: id ergo meli⁹, id vtilius, id magis eligendum, & quisquis aliud docet, vel suadet, ab eo tanquā à seductore cauendū est. 2. ad Cor. 11. In fame, & siti, in ieiuniis multis. ¶ Quartū est exemplū eorum quibus amor voluptatum nocuit: vt exemplum matris Euæ, de qua Gene. 3. Vidit mulier quòd bonū esset lignum ad vescendū, &c. & tulit, & comedit. Exēplum Salomonis, de quo Eccles. 2. Nō prohibui cor meū quin omni voluptate frueretur: propter quod infatuatus

est.3.Reg.3. Quintum est periculum in acquirendo sumptu deliciarum multories enim acquirũtur, vel per mortẽ propin vel per mortem alterius. Noluit Dauid bibere aquam quã si attulerãt tres fortes: sed libauit eam Domino, dicens: Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hoc: num sanguinẽ hominum ist rum qui profecti sunt, & animarum periculum bibam? Me esset sine periculo tantũ panẽ & aquam sumere, quàm cum pe riculo delicias habere. 2. Machabeor. 5. Iudas secesserat in des tum locũ, ibíque inter feras cũ suis vitam in montibus agebat & fœni cibo vescentes demorabãtur ne participes fierent con quinationis. ¶ Sextum est, labor qui est in præparando. Epicu voluptatis assertor omnes libros suos impleuit oleribus & pu mis & cibis vilibus, dicẽs his esse viuendũ: quia carnes & en tæ epulæ ingenti cura ac miseria præparẽtur: maioremque pe nam habent in inquirendo, quàm voluptatẽ in abutendo. ¶ S ptimũ est, voluptatum breuitas. Sene. Voluptas est breuis, fa dit obiecta: quo auidius hausta est, citius in contrariũ recid ¶ Octauum est, earum indignitas. Senec. In voluptate nihil magnificum, aut quod naturam proximam Deo deceat. Nõ animi virilis, sed puerilis, voluptates carnales amare. Ideo hã significatur in Scriptura sacra carnalis voluptas, quod est cũ puerorum: non decet in ætate virili vel senili à mammilla lu sugere. Genes. 18. Postquam consenui, voluptati operam de ¶ Nonum est penuria fratrum nostrorũ & filiorũ Dei. Non d cet Christianum delicias quęrere, cùm sciat Christũ in tot m bris suis necessaria nõ habere. ad Hebræos 11. Fide Moyses gr dis factus negauit se esse filium filiæ Pharaonis, magis eligen affligi cum populo Dei quàm temporalis peccati habere iocu ditatem. Iniqua est partitio, quòd inter filios Dei alij superã habeant, alij necessariis indigeant. Bern. Clamant nudi, clamã famelici, & conquerũtur: Nobis, inquiunt, fame & frigore m serabiliter laborantibus, quid conferũt tot mutatoria, vel cul sa in perticis, vel plicata in manicis? nostrũ est quod effunditu nobis crudeliter subtrahitur quod inutiliter expenditis. Ide Inueniunt otiosi quo delectentur, & non inueniunt miseri qu sustententur. ¶ Decimum est, voluptatũ impuritas: habẽt enim multam amaritudinem annexam. Rectè Deus congregationes aquarum appellauit maria. Genes. 1. Multitudini enim delec tionum est annexa multitudo amaritudinum. Boër. Dulcedo licitatis humanę multis amaritudinibus respersa est. Iob 30. I se sub sentibus delicias reputabã. Eccl. 7. Inueni amariorẽ m

te mulierem. Hæc est, voluptas carnis animam separãs à Deo: & ideo amarior est morte corporis quę corp⁹ ab anima separat. Cùm enim Deus melior sit anima, separatio eius erit deterior. ¶Undecimum est, voluptatum vanitas. Eccl. 11. Adolescentia & voluptas vana sunt. Vanum est quod nõ confert plenitudinem continenti. Hier. Voluptas habita, famem, non sacietatem parit. Ecc. 1. Nõ saturatur oculus visu, nec auris auditu impletur. Io. 3. Qui biberit ex hac aqua, sitiet iterum. Aug. Anima humana delectationis auida, ex quo recessit ab vnitate, cùm rerum qualitate non possit, rerum varietate satiari desiderat. Eccl. 20. Dixi in corde meo: Vadã, & affluã deliciis, & fruar bonis, & vidi quòd hoc quoque esset vanitas. ¶ Duodecimum est, eorum noxietas. Nocent autem homini multipliciter. ¶ Primò, quòd multoties sunt corpori occasio mortis vel infirmitatis. Senec. Voluptatibus maior pars corporũ perit. Idem: Corpus suggerit vanas voluptates, breues, pœnitẽdas, ac nisi magna moderatione temperentur, in contrarium abituras. Idem: Ipsæ voluptates in tormenta vertuntur. ¶ Secundò, quia hominem in seruitutem ponunt. Senec. Voluptatibus se immergunt, quibus in consuetudinẽ adductis carere nõ possunt: & ob hoc miserrimi sunt, quòd ò peruenerũt, quòd illis quę sunt superuacua, facta sunt necessaria. Voluptas amantibus se quinque iuga supraponit, scilicet consuetudines delectationum, quæ sunt secundũ quinque sensus. Luc. 14. Iuga boum emi quinque. ¶ Tertiò, in hoc quòd corpus spiritui contumax reddit. Prou. 29. Qui delicatè à pueritia nutrit seruum suum, postea sentiet eum contumacem. Voluptas carni concupiscenti aduersus spiritum in adiutorium fit: vnde multoties spiritus succumbit. Ber. Si concupiscentia cœperit habere irritamenta, fiunt duo contra vnum, & periclitatur conscientia. ¶ Quartò, quia licet videatur esse medicamentum: tamen facit ad infirmitatis augmẽtum. Gre. in Moral. Ipsum medicamentum in vulnus vertitur: quia exquisito remedio, paulo citius inhæretur, ex eo grauius deficimus, quòd prouide ad refectionem paramus. ¶ Quintò, quia multum à salute impedit. Ipsa est quasi forte glutinum. Lib. 14. Vxorem duxi, & ideo nõ possum venire: hæc est voluptas carnis. ¶ Sextò, obliuionem inducit. Eccl. 5. Non satis recordabitur dierum vitæ suæ, eò quòd Deus occupet deliciis cor eius. ¶ Septimò, hominem à sapiẽtia impedit. Iob 38. Sapientia non inuenitur in terra suauiter viuẽtium. ¶ Octauò, sterilitatem bonorum operum inducit. Esa. 47. Et nunc audi hæc delicata. Et paulò pòsti Venient tibi hæc duo

subito in die vna, sterilitas, & viduitas. Ipsa hominē quasi paralyticum efficit. Iere. 31. Vsquequo dissoluēris deliciis filia vaga? Deute. 28. Tenera mulier, & delicata, quę super terram ingredi non valebat, ipsa virilitatem aufert. Esa. 19. Erit Ægyptus quasi mulieres. Ipsa fluuiꝰ est in quo Pharao infernalis masculos vult proiici. Exo. 1. Ipsa est aqua Ægyptiis in sanguinem versa. Exo. 7. ¶ Nonò hominem loquacē facit. Ipsa est fluuius ranas eructans liens. Exo. 8. ¶ Decimò, reddit hominem incompatientem: ut patet in epulone Euangelico. Luc. 16. Amos. 6. Bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti: & nihil patiebantur super contritione Ioseph. ¶ Vndecimò, melioribus diuitiis priuat licet spiritualibus. Ber. Delicata est diuina consolatio: & nō datur admittentibus alienam. Columba aquam refugit: aquā licet carnalis voluptatis. Gene. 8. Ber. loquens de illo verbo, si ego abiero, paraclētus non veniet. Io. 17. Quis, inquit, audet de cætero carnis illecebris fantasticis deditus paraclētum expectare. ¶ Duodecimò, in pœnā æternā cōmutatur. Apo. 18. Quantum glorificauit se, & in deliciis fuit, tātum date illi tormentum & luctum. Aquæ inferiores in mare mortuum descendūt. Iob. 3. Voluptates enim temporales ad amaritudinem æternam ducunt. Multa quæ valent ad refrenandum amorē diuitiarū, inuenies in tract. de Auaritia. De paupertate etiā spiritus quę amorē diuitiarū refrenat, dicitur in tractatu de Beatitudinibꝰ. Sic de ea quæ pertinēt ad refrenationē huius amoris prętermittimus.

De descriptione Clementiæ. Et quòd principi sit maximè necessaria: quot sint etiam quæ possint incitare principem ad clementiam.

CAP. VI.

CLementia est virtus per quā animus in odiū alicuius temerè cōcitatus benignitate retinetur. De his quę valēt ad refrenandū odium, multa inuenies in tractatu de Ira. secundū Senec. Clemētia est tēperantia animi in potestate vlciscēdi, vel benignitas superioris aduersus inferiorē in pœnis constituēdis. Et intelligendū, q̄ licet clemētia necessaria sit omnibꝰ, maximè tamē principibus. Vnde Dominus primū principē populi sui Moysen constituit, qui erat vir mitissimus super omnes homines qui morabātur in terra. Num. 12. & 3. Reg. 20. legitur: Audiuimus, q̄ reges domus Israël clemētes sunt. Hester 13. Volui potētes nequaquam abuti magnitudine, sed clementia & lenitate gubernare subiectos. Et Esa. 16. Emitte agnū Domine dominatorē terræ. Et de Christo legitur Matt. 21. Ecce rex tuꝰ venit tibi māsuetꝰ. Et inde eius vocabitur lex clemētiæ. Prou. vlt. in signum etiā clemētiæ

iunguntur reges Christiani & ecclesiæ prælati. Sen. Nullum ex omnibus clementia magis quàm regẽ aut principem decet. Idem: Clementia efficit vt inter regem tyrannumq; discrimen sit, id est differentia. ¶ Item notandum quòd clementiæ virtus mediocritatem seruat in parcendo & in vlciscendo. Senec. Tam omnibus ignoscere crudelitas est, quàm nulli. Modum tenere debemus: sed quia difficile temperamentum est, quicquid plus æquo futurũ est in partem humaniorem præponderet. In arca erat virga Aaron cum manna. Ad Hebr. 9. Ille enim qui præest, quãdoque debet parcere, quandoque vltionem sumere. ¶ Virga ab ueri extensa signum erat clementiæ. Hester 8. Ad clementiã pertinet maximè temperantia in vltione propriarum iniuriarũ. Sen. Quemadmodum magni animi non est qui de alieno liberalis est, sed ille qui quod alteri donat, sibi detrahit: ita clemẽtis nec non de alieno dolore facilẽ, sed eum qui cũ suis stimulis rugitretur, nõ prosiliit, qui intelligit magni animi esse iniurias insumma patientia pati, nec quicquam esse gloriosius principe inpune læso. Vltimo duas res præstare solet: aut solatiũ affert ei qui accepit iniuriã, aut in reliquũ securitatẽ. Principis maior est fortuna, quàm solatio egeat, manifestiorq; vis quàm vt alie no malo sibi virtũ opinionẽ quærat. Hoc dico, cũ ab inferioribꝰ petitus violatusq; est: clementia principẽ seruat, ne impatiẽtia vel aliqua alia inordinata affectione vltionem præcipitet. Tullius in si. de offic. Optandum est vt qui præsunt reipublicæ, legũ similes sint, quæ ad puniendũ nõ iracũdia, sed æquitate ducuntur. Ad principẽ verò clemẽtem pertinet illũd verbũ Sen. In hac tãta facultate rerũ nõ ira me ad iniqua supplicia cõpulit, nõ iuuenilis impetus, nõ temeritas hominũ & cõtumacia, quæ sæpe tranquillissimis quoq; pectoribus patiẽtiã extorsit. Clemẽtiæ est causas parcẽdi quęrere. Sen. Alteriꝰ ętate prima motꝰ sum, alteriꝰ vltima: quoties nullã inueni misericordię causam, mihi pẽ perci. ¶ Itẽ notandũ, ꝙ 12. sunt quæ possunt valere ad incitandũ principes ad clemẽtiã. ¶ Primũ est, exẽplũ excelsi principis, scili cet Dei, de quo Ioël. 2. legitur, ꝙ ipse benignꝰ & misericors est, & præstabilis super malitia. Et Sap. 12. Parcis omnibus, quoniã tua sunt. Sen. Si Deus placabilis est, & delicta potẽtiũ nõ statim fulminibus persequitur: quãto ęquiꝰ est hominẽ hominiꝰ prępositũ, miti animo exercere imperiũ? ¶ Secũdũ est exẽplũ creaturarũ inferiorũ, vt exemplũ quod ponit Sen. de rege apum: Ira eundissimæ, inquit, ac pro captu corporis pugnacissimæ sunt apes, & aculeum in vulnera relinquũt. Rex ipse sine aculeo est.

Noluit

Noluit ipsum natura nec sæuum esse,nec vltione magno tibi turã petere,telumq; detraxit,& irã eius inermẽ reliquit.Exemplar hominib⁹ regibus ingẽs. Pudeat ab exiguis animalibus trahere mores, quũ tanto moderatior hominũ animus esse debeat, quãto vehementius nocet. ¶Tertiũ est naturalis nobilium animorũ qui regẽdi sunt.Sen.Remissius imperanti melius paretur:cõtumax est animus humanus,& contrariũ atque arduũ tẽs,faciliusq; sequitur quã ducitur. ¶Quartũ est,quòd clemẽtia naturæ humanæ cõgruit:crudelitas verò videtur esse cõtra naturã humanam & quasi bestialis.Sen.Quid istud delectari sanguine catenarũ quocunq; ventũ est multũ sanguinis fundere, aspectu suo terrere & fugare?quæ alia vita esset,si leones vrsiq; regerẽt, si serpentibus in nos ac noxiosissimo animali cuiq; daret potestas:ipsa rationis inexperta natura abstinet suis,& tuta inter feras similitudo morũ est.Arist.in li.de natura animalium cit ꝙ nõ est auiũ vnius speciei vt se comedãt.Sen.Ferina res est sanguine gaudere ac vulneribus,ac abiecto homine in hostre animal trasire. ¶Quintũ est humani sanguinis pretium quo parcissimè vtẽdũ est.Sen.in epist.Clemẽtia sanguini alieno tanquã suo parcit,& scit homini non esse homine prodigendum.Itẽ.vtens verbis quæ cõpetunt clemẽti principi,Cogor inquit, imò strictum apud me ferrum est : summa parsimonia etiã vilissimi sanguinis. Vtinã gladius spiritualis ecclesiæ strictus esset,& vsus ei⁹ parcus. Et subdit Sen.Seueritatẽ abdicare clementiã in procinctu habeo.Greg.Naziãzenus ad Imperatorẽ:A christo tibi in homines vita & venia , potestas mortis adulta est,& gladius tibi datus est,nõ tam vt opereris quàm mineris, quàm etiam depositũ quoddã incruentũ & impolitum restituas commendanti. ¶Sextum est,finis propter quem principes sunt constituti:vt scilicet medeãtur generi humano, vnde dicebat Sen. quòd non minus turpia sunt principi multa supplicia,quàm medico multa funera.2.ad Cor.10.Potestatẽ dedit nobis Deus in ædificationem, & nõ in destructionem vestrã. Idem:Sapiens multa remittet,multos parum sani,sed sanabiles ingenij seruabit. Agricolas bonos imitabitur , qui non tantum rectas proceraſque arbores colunt, sed illis quoq; quas alia deprauauit causa,adminicula quibus regantur applicant: alias circuncidũt,quasdam infirmas vitio loci,nutriũt:videbit quis ingeniũ,qua ratione tractãdũ sit. Idẽ:Princeps alios excitet suis,quia vtiles bonisq; sunt,libens videat: alios in numerũ suum linquat,quosdã esse gaudeat,quosdã esse patiatur. ¶Sepius

est,quòd oppositū clemẽtiæ,scilicet crudelitas,hostes multiplicat.Sen.in li. de clemẽtia:Voluntas oportet antè sæuiendi, quã causa deficiat. Alioquin quẽadmodũ præcisæ arbores plurimis ramis repullulãt,& multa satorũ genera vt dẽsiora surgãt reciduntur:ita regia crudelitas auget inimicorũ numerũ tollendo: parentes enim liberiq; eorũ qui interfecti sunt,& propinqui & amici in locũ singulorũ succedũt. ¶Octauũ est quòd crudelitas audaciam maleficiẽdi dat.Sen.Temperatus timor cohibet animos:assiduus vero & acer & extrema admonens, in audaciã iacẽtes excitat,& omnia experiri suadet. Acerrima virtus est quã vltima necessitas extendit.Idẽ: Videbis sæpe cõmitti,quia sæpe vindicatur.Idẽ:Sũma prudẽtia, summi viri & rerũ naturæ perissimi maluerunt velut incredibile scelus & vltra audaciã posse præterire,quàm dum vindicãt ostendere fieri posse. ¶Nonũ est,quòd clementia principi securitatẽ dat.Sen.Errat si quis existimat ibi tutum esse regẽ,vbi à rege nihil tutum est.Securitas securitate mutua pascenda est.Non est opus latera mõtium abscindere,multiplicibus se muris turribusq; sepire,saluũ regẽ clementia in aperto præstabit,vnũ est inexpugnabile munimẽtum,amor ciuium.Prou.11.Clementia præparabit vitam,& secũdo malorum mortem. ¶Decimum est, quod clementia regnum roborat. Prouer. 20. Misericordia & veritas custodiunt regem,& roboratur clementia thronus eius. ¶Vndecimum est, quòd bonitatem & principis & populi consummat. Prouer. 16. Clementia regis quasi imber serotinus. Sicut imber temporaneus est ad germinationem:sic serotinus est ad maturationem. Temporaneus inchoat quod serotinus consummat.Sic clemẽtia regis beneficia est his qui malè se habent quod est consummatæ bonitatis, & facit vt populus vitam suam bene consummet.Multi enim bene finiunt vitã suã, qui malè finiuissent,nisi clementer cum eis actum fuisset. ¶Duodecimũ est,quòd clementia facit vt princeps temporalis in futuro iudicẽ vniuersalem clementem inueniat,secundũ illud Lucæ 6.In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. Ad illud potest referri illud Prouerb.11.prius positum:Clementia præparabit vitam.

De modestia. CAP. VII.

TVllius in primo Rhetoric. Modestiã sic depingit:Modestia est,per quã pudor honestatis purã & stabilẽ cõparat authoritatẽ. Et innuitur in hac descriptione causa & effectus modestiæ. Pudor enim qui est timor turpitudinis vel fuga rei indecẽtis,declinãdo indecentiã in exterioribus efficit ordinationem

exter

exteriorē quę modeſtiæ eſt:& ſic cōparatur authoritas ſeu grauitas pura nō habēs admiſtionem ſui cōtrarij,ſcilicet vtilitatis & ſtabilitatis:nō enim eſt mōmētaneat,ſed pmanēs.Et notā q̄ ordinatio interior,quæ eſt cū ratio præeſt & appetit' obtemperat,cauſa eſt exterioris ordinationis:inordinatio verò interior quæ eſt cū appetit' nō ſubeſt rationi,cauſa eſt exterioris inordinationis.Vnde quū animus eſt iratus,aut metu cōmotus aut nimis voluptatē appetēs,exteriora mutātur,cor accenſum in multis ire palpitat,corp' tremit,lingua præpeditur,facies ignē ſcit. Vnde verū eſt illud Poētę: Deprendas animi tormenta latentis in ægro Corpore,deprendas ſi gaudia ſumit vtrūque de habitū facies. Ordinatio vel inordinatio exterior ſignificat interioris.Eccl.19.Amictus corporis, & riſus dētiū,& ingreſſus hominis enūciāt de eo.Grē.in Paſtoralib.Intus eſt cuſtodia cōpoſita ſeruat exterius mēbra.Qui ergo ſtatū mētis perdit foris in incōſtantia motionis fluit,atque exteriori mobilitate indicat,q̄ nulla interius radice ſubſiſtat.Notādū quòd modeſtia quo modeſtia dicitur, eſt tenere decorē.Et eſt decor iſte rectu aſpectus hominū.Ad cognoſcēdum vero aliquid decorū nō,attēdendū eſt an ſit naturę cōſentaneū,& an ſit perſonæ cognū quæ hoc agit,vel cū qua agitur.Attendendū eſt etiā aliquid gruentiā tēporis vel loci.Decorū eſt in homine , quod eſt conſentaneū naturæ excellenti hominis,& eſt indecens in homine aliquid quod nō eſſet indecēs in bruto.Itē aliquid eſt indecens in perſona prælati,quod non eſſet indecens in perſona priuati. Aliquid etiā indecēs eſt,quia deeſt cōgruentia tēporis,ſecundum illud Eccl.20.Ex ore fatui reprobabitur parabola:non enim dicit eā in tēpore ſuo. Et ponit exēplum Tullius de duobus oratoribus legis ſeu coniudicibus,ſcilicet Pericle & Sophocle,corā quibus ſedētibus pro tribunali quū trāſiret quidā iuuenis pulcher,dixit Sophocles ſocio ſuo,O puerū pulchrū.Cui Pericles:Prætorem decet habere nō ſolū manus,ſed & oculos cōtinētes. Si Sophocles verbū prædictū in Athletarū probatione dixiſſet,iuſta ſuſpitionē caruiſſet.Tullius: Vitioſum eſt deriſorie delicatū ferre ſermonē. Ratione etiā loci aliquid indecens eſt:vt in ſacro loco fit aliquid indecēter quod alibi fieret decenter. Item notādum quòd modeſtia indecentiam cauet in verbo,in riſu,in motu corporis, in mēbrorū ſitu, in habitu vel cultu in occupatione vel actu.De indecentia in verbo,riſu,& motu,tangit Seneca in libr. de quatuor Virtutibus,dicens:A verbis turpibus abſtineto:quia licentia eorum imprudentiam nutrit.Sermones

les magis quàm facetos & affabiles ama, rectos potius quàm obsecundantes: miscebis interdum seriis iocos, sed tẽperatos & sine detrimento dignationis & verecũdię. Nam reprehensibilis risus est, si immoderatus, si pueriliter effusus, si muliebriter factus. Odibilem hominem facit risus, aut superbus & elatus aut malignus & furtiuus, aut alienis malis euocatus. Si ergo tẽpus iocos exigit, hos cum dignitate sapientiæ gere: non erit tibi sterilis, sed grata vrbanitas. Vrbanitas tua sine dente sit, ioci tui sine vilitate, risus sine cachinno, vox sine clamore, incessus sine tumultu, quies tibi non desidia erit. Idẽ in eodem: Non sis aliotũ curiosus scrutator, neque acerbus reprehẽsor, sed sine exprobratione corrector, ita vt admonitionẽ hilaritate præuenias, & errori facile veniam dato, nec extollas quenquam, nec deiicias: requirenti facilè respondè, contendenti facile cede, nec in iurgia execrationesque discedas. Idem in eodem: Rari sermonis ipse, sed loquentium patiẽs: seuerus ac serius, sed hilaris non asperans. Circa motum corporis cauenda est nimia tarditas & nimia celeritas. Senec. Si continens es, & animi tui & corporis motus obserua, ne indecori sint. De indecentia in motu corporis vel situ membrorum, tangitur Esaiæ 3. Pro eo, inquit, quòd eleuatæ sunt filiæ Sion, & ambulauerũt collo extento, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, & ambulabant, & pedibus suis composito gradu incedebant, decaluabit Deus verticem filiarum Sion. Ezech. 24. Lateribus & humeris impingebatis. Prou. 6. dicitur de homine apostata: Annuit oculis, terit pede, digito loquitur. Et in eodẽ dicitur: Sex sunt quæ odit Deus, & septimũ detestatur anima eius. Oculos sublimes. Iob 15. Currit aduersus Deũ erecto collo. In habitu vel cultu iste modus habẽdus est, vt vitetur agrestis & inhumana negligẽtia, & habeatur munditia, non tamen nisi exquisita. Hier. Ornatus & sordes pari modo fugienda: quia alterũ delicias: alterũ gloriã redolet. Senec. Non splendeat toga, nec sordeat. 1. ad Tim. 2. Volo mulieres orare in habitu ornato, cum verecundia & sobrietate ornantes se. In occupatione verò attendendum est ad naturam: ad quid scilicet aliquis à natura sit dispositus. Qui enim debilis est corpore, & ingeniosus, & viuacis memoriæ, non militiam, sed studium literarum sectari debet. Fatuum enim est naturæ repugnare, & illud sequi quod non possit assequi. ¶ Attendendum est etiam ad ætatem. Ætas enim adolescẽtiæ labore animi vel corporis est exercenda, & authoritati senũ subiicenda. Debent enim adolescentes senes vereri, consilio eorum regi, & exemp

exemplo informari. Senibus verò labores corporis videtur esse minuendi. Animus verò his exercēdus est, consilio debent alijs iuuare, & exempla imitatione digna eis ministrare. Priuatę personæ est pari iure cum ciuibus viuere: prælati verò est æstimare se gerere personam ciuitatis. retinere decus, seruare leges.

De partibus Tēperantia prout ipsa est virtus regens animā circa delectationes sensuū, & de ordine dicendorum de eis. CAP. VIII.

Dicto de partibus temperantiæ secundum Tullium, dicendum est de partibus temperantiæ prout tēperantia virtus est regens animam circa delectationes sensuum. Notandum ergo quòd illæ partes temperantiæ quæ regunt animam circa delectationes quæ sunt secundum gustum & tactum, satis sunt notæ & nominatæ, quæ sunt sobrietas & continentia. Illæ autem partes quæ pertinēt ad delectationes quæ sunt secundum visum & auditū & olfactū non sunt ita notæ nec habēt specialia nomina. Et potest esse in causa vtilitas dictarū virtutū: quia duo sensus, scilicet gustus & tactus pertinent ad esse: tres alij pertinent ad bene esse. Mediante gustu assumitur quod per vim nutritiuā corpori vnitur: & sic cōseruatur esse indiuidui. Vnde gustus est ad cōseruandum esse indiuidui. Mediāte verò tactu vim generatiuam transfunditur quod erat in vno corpore, in aliud corp⁹: & sic fit multiplicatio indiuiduorū, & saluatur esse speciei in multis indiuiduis, ꝙ non posset saluari in vnico, quia indiuiduū sit corruptibile. Itē tactus & gustus sunt principales sensus, alij verò tres sunt ordinati ad illos. Visu enim & auditu & olfactu nutrimētū à lōge agnoscitur, ꝙ gustu de prope agnoscitur. Vnde dicitur in lib. de natura animalium, quòd auis habet pax est acuti visus, quoniam indiget vt cibū suum videat à remotis. Visu etiā, auditu, & olfactu agnoscitur de longe delectabile corporis, vel delectabile secundum tactum quod est de prope tactu decernitur. Prius vidit mulier quòd bonum esset lignum ad vescēdum, quàm de illo gustaret. Gen. 4. & prius vidit Dauid mulierem lauantem se ex aduerso, quàm adulterium cum ea committeret. 2. Reg. 11. Item sicut dicitur in lib. de natura animalium, Sēsus tactus in homine subtilis est plus quàm alij sensus, & post ipsum gustus. Cæteri sensus in homine sunt hebetiores, quàm in aliis animalibus. Idē dicitur in eodē libro quòd sensus visus in omnibus animalibus est supra auditum, sub his olfactus. Tactus & gustus operantur secundum propinquitatem obiecti, alij, secundum distātiam. Vnde delectationes quæ sunt secundum tactum & gustum, maiores sunt, quia

quæ sunt secũdum alios tres sensus. Et pronitas ad operationes & delectationes, secũdum illos duos sensus, maior est quàm secundum alios tres. Et vitia quæ sunt circa operationes & delectationes illorũ duorũ sensuũ magis sunt periculosa: ideo virtutes quæ sunt contra illa vitia, magis sunt necessariæ & magis notæ, & habẽt specialia nomina. Inter virtutes verò pertinentes ad delectationes quinq; sensuũ, Primò prosequemur de sobrietate. Secundò de continentia. Tertiò tangemus de illa temperantia quæ est circa delectationes aliorum trium sensuum.

De ordine dicendorum de Sobrietate. De diuersis acceptionibus huius nominis Sobrietas. De eius commendatione ac officiis. CAP. IX.

CIrca Sobrietatem verò primo distinguemus diuersas acceptiones huius nominis Sobrietas. Secũdò ponemus ea quæ pertinent ad eius commendationem. Tertiò tangemus de officiis ipsius. Circa primũ notandũ q̃ nomen sobrietatis quadrupliciter sumitur in Sacris. Quãdoq; enim sumitur large pro tẽperantia, quæ est vna quatuor cardinaliũ virtutũ; vt Sap. 8. Sobrietatẽ, ait, & prudentiã docet, &c. ad Titũ 2. Sobriè, & iustè, & piè, &c. ¶ Secũdò sumitur pro tẽperantia quę est generalis: vt ad Tit. 2. Iuuenes hortare, vt sobrij sint. Glos. in omnibus. ¶ Tertiò sumitur pro temperãtia quæ est circa potũ & cibũ, vt ad Tit. 2. Adolescentulas, vt viros suos amẽt, filios suos diligant, prudentes, castas sobrias. Glo. in cibo & potu. ¶ Quartò sumitur sobrietas pro temperantia circa potũ tantum, & sic ebrietas est ei opposita. Sic sumitur Eccles. 31. Aequa vita hominibus, vinum in sobrietate: si bibas illud moderatè, eris sobrius. Tertio modo sobrietas hic sumitur, scilicet pro temperantia circa cibum & potum, & circa delectationes quæ sunt secundum gustum.

¶ *De commendatione Sobrietatis.*

Ad commendationẽ verò huius virtutis notandũ, q̃ sobrietatẽ suadet nobis natura, scriptura, vniuersa creatura. ¶ Natura, modicitate oris humani suadet nobis mediocritatẽ in sumptione cibi & potus. Homo enim in cõparatione sui corporis parui oris est: vt dicit Arist. in lib. de natura animaliũ. Oris verò modicitate suadet nobis natura charitatẽ in sumẽdo cibũ & potum: vnicũ enim os habem⁹, cũ duos oculos, & duas aures habeam⁹. Brevitate verò delectationis quę nõ habetur, nisi in trãsitu cibi, dissuadet nobis sumptuositatẽ ciborum delectabilium. Bern. in sermone: Huius tã modicæ partis, scilicet gutturis, tam exigua delectatio quãta paratur solicitudine, quãtam deinde molestiã parit: hinc & morbi varij generãtur. Idem: Etiã dissuadet nobis

corruptio cibi & potus,quę fit postquã in stomachũ descẽderit. Ioël.1.Vlulate omnes qui bibitis vinũ in dulcedine:perijt enim ex ore vestro.Nõ sic est in aliis sensibus:nõ enim corrũpitur re pulchra quæ videtur,quum semel visa fuerit:nec res odorifera quum semel odorẽ eius aliquis perceperit.Naturales appetitus animæ nõ sunt deliciatũ.Eccle.29. Initiũ vitæ hominis aqua & panis.Eandem escam assignauit Deus homini & brutis.Genes. Ecce,inquit,dedi vobis omnem herbam afferentẽ semen super terrã,& vniuersa ligna,quæ habent in semetipsis sementem sui generis,vt sint nobis in escã,& cũctis animantibus terræ. Sed Cõsiderate quantũ natura poscat,& quãtum cupiditas expetat. ¶ Scriptura verò sacra dupliciter suadet nobis sobrietatẽ,tum licet admonitionibus multis,& sanctorũ exemplis. De admonitionibus verò paucas ponere sufficiat.1.ad The.5.Vigilemus inquit,& sobrij simus.Et in eodẽ.Nos qui diei sumꝰ,sobrij simus. 2.ad Tim.4.Ministeriũ tuum imple,sobrius esto.1.Pet.4.Estote itaq; prudentes,sobrij,&c.Eiusdẽ 5.Sobrij estote,& vigilate. &c. De exẽplis hæc pauca ponere sufficiat. Dan.1. dicũt pueri boni indolis,Dentur nobis legumina ad vescendũ,& aqua ad bibendum,cibo regio contẽpto.Dan.10. Trium hebdomadarum dies panem desiderabilẽ non comedi.& caro,& vinũ nõ intrauerunt in os meum. Matt.3.& Marc.1.dicitur de Ioanne Baptista quòd esca eius erat locustæ,& mel syluestre.Et Luc.1.Vinum siceram nõ bibet.Bern.super Cãt.Abstinebo à carnibus,ne dum nimium nutriũt carnem,simul & carnis nutriant vitia. Parcam ipsum cum mensura studebo sumere, ne onerato vẽtre stare orandum tædeat. Et de beato Nicolao legitur,qꝺ cùm lacte matretur,quarta & sexta feria semel tantũ in die mãmillarũ lacte gebat. Omnis etiã creatura sobrietatẽ suadet,qa in omni creatura est modus,& mẽsura,secundũ illud Sap.11. Omnia in mensura,& numero,& pondere disposuisti. ¶ Item ad cõmendationem sobrietatis valere potest,si ostendatur quot & quanti sint eius effectus.& quã periculosus est homini eius defectus. ¶ Videtandũ ergo,qꝺ sobrietas valet ad sanitatẽ,secundũ illud Eccle. Sanitas est animæ & corpori sobrius potus.Sen.in epistolis. Plerique erit ex causa simplici valetudo : multos morbos,multa vitia,multa fecerũt.Chry.super epistolã ad Hebr.Nihil sic salutẽ parat,nihil sic sensuũ acumẽ operatur,nihil sic ægritudinẽ fugat,sicut moderata refectio.Itẽ sobrietas valet ad vitę diuturnitatẽ,Eccle. Qui abstinẽs est,adiiciet vitam. Item sobrietas valet ad felicitatem & corporalem,& spiritualem.Eccle.30. Exultatio

mæ & corporis vinum moderatè potatum. Greg.in Moralib.Si à carne hoc quod libet abscindimus, mox in spiritu hoc quod delectat inuenimus. Homo sobrius delectabiliter viuit & dormiendo,& vigilando.Eccle.31.Somnus sanitatis in homine parco:dormiet vsque mane,& anima ipsius cum ipso delectabitur. Homo sobrius differt comedere donec esuriat, & tunc etiã panis & aqua delectabiliter ei sapiunt.Augu.in lib.de verbis Domini: Vix fastidiosus satiaris,nescis quomodo sapit q̃ flãmas accendit.Sene.in epistolis:Solus panis bonus fiet,& tibi cum tenerum,& similagineum fames reddet. Ideo non est antè edendum,quàm illa imponat. Expectabo ergo,nec antè edam quàm aut bonum panem habere potero, aut malum fastidire desiero. Bern.in epistolis: Prudenter sobriéque conuersanti, satis est ad omne condimentũ,sal cum fame.Sapiens:Desiderij condimentum,sal cum fame.Sap.Desideriis omnia condiuntur. Darius in fuga,cùm aquam turbidã ex cadaueribus inquinatam bibisset, negauit vnquam se bibisse iucundius.Bern.ad fratres de monte Dei: Panis furfureus & simplex aqua,olera vel legumina simplicia,nequaquam res delectabiles sunt:sed in amore Christi & desiderio æternæ delectationis ventri bene morigerato gratanter ex his satisfacere posse, valde delectabile est. Quot millia pauperũ ex his vel aliquo horũ delectabiliter satisfaciũt naturæ? Facillimum quippe & delectabile esse adiuncto amoris Dei condimento,secundũ naturam viuere,si insania nostra nos permitteret,qua sanata statim naturalibus natura arridet.Chryso. Conferamus,inquit, mensam diuitis & mediocris:discutiamus vtrosque conuiuas: qui magis,quæso,sunt qui puram verámq; mensæ capiunt voluptatẽ?illine qui cœnas prãdiis iungunt,quíque ventris distensione rumpuntur,atque oppressione ciborum suorum præmũtur,in quorũ corpore vino inũdante velut naufragij cuiusdã fluctu obruta anima necatur,vbi nec oculus,nec lingua,nec pes propriis deseruit officiis, sed omnia mẽbra corporis vini vinculis iacent vincta grauius,quàm catenis, vbi nec sopor eis ad quietem datur,nec ad salubritatẽ cedit.Idẽ Chryso. Hiqui in deliciis & luxuriis vitã ducunt,resoluta quidẽ corpora, & omni cera molliora circunferunt, atq; infirmitatibus repleta,quibus ad cumulum malorum podagræ tremor & immatura senectus accidit,& est eis vita semper in medicis & in medicamẽtis. Sensus aucẽ tardi graues & obtusi,& quodammodo tam sepulti. Idem:Quis hæc iucunda dicat & grata ,qui tamen nouerit,quid sit iucũditas & voluptas? Voluptas à prudentibus

ita diffinitur: Voluptas est, quũ quis suis desideriis fruitur. Vi
verò desideriis frui non potest, dum vel ægritudo non finit, vel
sacietas ipsa desiderij facit ea quæ onerosa sunt ingrata, fit
dubio etiã voluptas in eis pariter & iucunditas perit. Idẽ: Con-
sidera ægros qui fastidio perurgẽtur, quomodo quanuis suaues
& lauti cibi apponantur, oneri eis magis sunt, quàm voluptati
sicut quum per abundãtiam cupiditas fuerit extincta, pariter &
voluptas, & iucunditas, perimitur: quia non tam ciborũ gratia
quàm desiderij gignit satisfactio voluptatũ. Vnde anima satu-
ta calcabit fauum. Prou. 27. Item de petra melle saturauit eos
quandoquidem post multam itineris fatigationem & laborem
sitis, aquis frigidis ex saxo fluẽtibus fruebantur, eásq; cũ mul-
to desiderio hauriebãt. Hoc ipso ergo quòd dulcissimæ, & de-
derabiles potandi cupiditas explebatur, aquas illas mel appe-
lauit. Igitur dubitari nõ potest, q̃ simplicior victus & mẽsa me-
diocris plurimũ iucunditati s habeat & voluptatis. Et econtra-
rio diuitum mensæ execrabiles & horridæ, & morborũ, & con-
taminatione plenæ, in quibus molesta sunt hæc quæ delectabi-
lia videntur. Item sobrietas gratiam hominum comparat, &
eius oppositum hominibus exosum reddit. Eccle. 31. Vtere quasi
homo frugi his quæ tibi apponuntur, & nõ cùm mãducas mul-
tum odio habearis. Item Deum glorificat. 1. ad Cor. 10. Siue ergo
meditis, siue bibitis, siue aliud facitis, omnia in gloriam Dei fa-
cite. Glo. Si quid manducas & bibis, sumis ad refectionem cor-
poris reparationemq; membrorum, gratias tribuens et qui tibi
tribuit mortali & fragili ista supplementorum solatia: Cibus
tuus & potus laudat Deũ. Sobrietas etiam in conuiuiis nostris
Deum pascit, prouidendo ibi puritatem in qua ipse delectatur.
Can. 20. Qui pascitur inter lilia. Item sobrietas munditiam pro-
uidet, vbi maximè immunditia displicet: scilicet in ore & in
mensam. Inter membra in ore maximè displicet immũditia. In
mensa etiam multum placet munditia. 2. Parał. 14. Proponuntur
panes in mensa mundissima. Et Leui. 24. iubẽtur duodecim pa-
nes propositionis statui super mẽsam puríssimam. Sobrietas or-
namentum mensæ est. Bern. ad fratres de monte Dei: Si mandu-
cas, mensam tuam per se satis sobriam sobrietas tua peromnat.
Item sobrietas offensam Dei cauet, vbi maximè cauẽda est, si
licet cùm bonis Dei vtimur. Magna iniquitas est cum Deo ini-
stiliter agere, quũ in mensa eius sumus. Cauent latrones ne ca-
ẽant aliquot diebus his cum quibus comederunt. Itẽ sobrietas
seruat rationis libertatem quam eius oppositũ impedit. Ecclesi-

Ne comprimaris in conuiuio vini. Hiero.i n epistolis: Qui inebriatur & mortuus est,& sepultus. Aug. Non est aliud ebrietas, quàm manifestissimus dæmon. Huiuscemodi enim vir cùm se bibere putat vinũ,bibitur à vino. Sobrietas pessimã seruitutem ercutit, scilicet seruirtutẽ corporis quod ad seruiendũ datũ est spiritui,& nobilitatẽ animę seruat. Eccl.10. Beata terra cuius rex nobilis est,& cuius principes vescuntur in tempore suo ad reficiendũ,& non ad luxuriam. Item sobrietas membrũ valde nobile regit,os scilicet:sensum etiã pertinẽtem ad esse, scilicet gustũ dirigit,circa quem vitium valde periculosum est. Destructiuum enim esse potest ipsius,& esse occasio magnę infirmatis,vel mortis. Itẽ sobrietas opus necessitatis regit,in quo sine ipsa frequẽter erratur & à iuuenibus, & à senibus. Item ad intelligentiam parparat. Vnde Dan.1. Pueri qui cibos regios, contempserunt grossis cibis cõtenti,intelligentiores cæteris inuenti sunt. Item vigilantiam seruat ad quam Deus monet,Matth.14.& 25.& 26. Et Luc.21.Et Marc.13. Vnde notabiliter sobrietas,& vigilia socãtur.1.ad Thes.4.Vigilemus,inquit,& sobrij simus.Et 1.Pet.5. Sobrij estote,& vigilate. Item ministerio Dei idoneũ efficit. Vnde 1.ad Timot.3.vbi ostenditur qualis debet esse minister Dei, dicitur:Sobrium,ornatum,&c.Et ad Tit.1. Prudẽtem,sobrium, iustum,&c.Item ab igne infernali,scilicet luxuria seruat. Vnde pueri qui abstinentes fuerunt, à fornace Babylonica illæsi exierũt,Dan.3. Sobrietas filios Dei fugientes Ægyptios infernales, per siccum ad terrã promissionis perduxit. Exod.14. Filij Israël ambulauerunt per siccũ,&c. Qui sobrietatẽ nõ habent,in aquis voluptatũ submerguntur. Sobrietas primum congressum habet in bello spirituali. Sine ipsa cæterę virtutes frustra pugnãt. Glo. super Matt.4. Nisi gula prius refrænetur,frustrà contra alia vitia laboratur. Qui poplite flexo aquam biberunt: non permissi sunt ire ad bellum cum Gedeone. Iudic.7. Poplite flexo aquam bibit,qui voluptuosè comedit. Itẽ sobrietas diabolo aufert ingressum in homine:& sic videtur ei auferre dominiũ. Non videtur dominus esse castri, qui non habet ibi ingressum. Sobrietas diabolum in arido ponit,vbi ipse non quiescit. Matt.12. Ambulat per loca arida quærens requiem,& non inuenit. Piscis infernalis in arido positus palpitat: vt de pisce Tobiæ legitur Tobiæ 6. Esa.50. Computrescent pisces sine aqua. Fames lupum de nemore exire facit, sic sobrietas diabolum de homine. Ipsa arni concupiscenti aduersus spiritum victualia aufert, & igni oncupiscentiarum ligna subtrahit; vnde diminuitur vel de-

ficit. Ipsa carnem in potestate sua habet. Gen. 16. Ecce ancilla tua manu tua est, vtere ea, vt libet. Ipsa. n. ad modū lapidis pretiosi hominē custodit, ne cibus vel potus ei noceat. Si sobrietas deficit, dū corpus repletur, anima euacuatur, homo depauperatur. Pro. 21. Qui diligit epulas, in egestate erit. Deus blasphematur. Glosa per illud 1. ad Cor. 10. Siue comeditis, siue bibitis, &c. Si modū naturæ debitū immoderatione voracitatis excedis, & vinolētia te ingurgites, quātascunque laudes lingua sonet, vita blasphemat. Item venter deificatur. ad Phil. 3. Quorū Deus venter est. Porta oris aperta, exercit⁹ vitiorū ingreditur. Ioe. 30. Quasi rupto muro & aperta ianua irruerunt super me. Sine sobrietate mēsa homini est in laqueū. Eccl. 9. Sicut pisces capiuntur hamo, & aues comprehenduntur laqueo: ita capiuntur homines tēpore malo. Tempus malū & periculosum est homini non habenti virtutē sobrietatis tēpore prādij. Sap. 14. Creaturę Dei in odiū factę sunt, & in tentationē hominū, & in muscipulā pedibus insipientium.

¶ *De officiis Sobrietatis.*

Sobrietatis officia duo sic distingui possunt. Vnum est cauere excessum in cibo. Aliud est cauere excessum in potu. Senecā. Sit citra saturitatē, bibe citra ebrietatem. Luc. 21. Attendite ne grauentur corda vestra crapula & ebrietate. Crapula quandoque sumitur pro excessu cibi solum, vt in prædicto verbo. Quandoque verò communiter pro excessu in cibo, vel potu: vt Eccl. 31. Propter crapulam multi obierunt, qui autem abstinēs est, adiiciet vitam. Et in Psalm. Tanquam potens crapulatus à vino. Similiter nomen ebrietatis quādoque sumitur pro excessu in potu solum: vt ad Ro. 13. Non in comessationibus & ebrietatibus. Glo. Etiam genere masculino dicimus calicem aptum potationi, à quo dicitur ebrietas, quæ est nimia potatio vini. Quandoque verò nomē ebrietatis sumitur communiter pro excessu in cibo vel potu. ¶ Et notandū quòd sobrietas nō ponit modū siue mensurā solū circa quantitatē cibi, vel potus, sed ponit modū quantum ad omnes circunstantias. Qui enim sobrius est, sumit cibum & potum quantum debet, & quādo, & quomodo debet. ¶ Vnde possumus distinguere quinque officia sobrietatis. Primum est, cauere ne statutū prandendi terminū præueniamus. Qui tempus præuenit, non expectat donec salsa præparata sint, scilicet fames, vnde cibum insipidū comedit. Eccl. 10. Beata terra cuius rex nobilis est, & cuius principes comedūt in tempore suo. ¶ Secundum est, cauere ne cibos lautiores quæramus. Victus sit tibi ex facili re: nec ad voluptatē, sed ad cibū acce-

Pa-

palatum tuũ fames excitet, nõ sapores. Desideria tua paruo redime, quia hoc tantum curare debes, vt desinant. ¶ Tertium est deuitare studiositatẽ prẽparandi cibos. Studiose cibos prẽparare est hostis nostri gladiũ acuere. Cibus enim delicatus est gladius quo caro vtitur contra spiritum. 1. Pet. 2. Obsecro vos tanquam aduenas, & peregrinos, abstinere vos à carnalibus desideriis, quæ militãt aduersus animã. ¶ Quartum est, nimiũ appetitũ cibi vel potus refrænare. Augustin. Fieri potest vt sine aliquo vitio cupiditatis vel voracitatis pretiosissimo cibo sapiens vtatur. Insipiens autem fœditissimæ gulæ flãma in vilissimũ cibũ ardescat: & satius quẽque more Domini maluerit piscibus vesci, quàm lenticula more Esau. Nõ propterea cõtinentiores nobis sunt plerique bestiæ, quia viliorib⁹ escis alũtur. Quintũ est, mẽsuram refectionis non excedere: Ezech. 4. Cibus tuus quo vesceris, erit in pondere. De hac materia require in tractatu, de vitio Gulæ. Solet autem quæri, vtrum quælibet ebrietas seu quilibet excessus in cibo vel potu virtutẽ sobrietatis destruat, ꝙ si verũ esset, omnis excessus in cibo, vel potu mortale peccatũ esset: virtutẽ enim eius nõ destruit, nisi mortale peccatũ esset. Ad hoc dicendũ, quòd duplex est modus siue mensura ad sobrietatẽ pertinens. Vnus attenditur in cõmensuratione naturæ. Vnde mẽsuratè sumit cibũ, vel potũ qui sumit quod necessariũ est, & sufficit naturæ. Immoderatè verò qui sumit plus quã necessariũ est. Iste excessus potest esse & venialis & mortalis. Vnde nõ omnis talis excessus destruit virtutẽ sobrietatis. Alius modus attenditur in comparatione boni tẽporalis ad æternũ. Vnde secũdum hoc modũ seruat quis in sumendo cibum & potũ, quãdo tẽporale bonum non præfert vel æquat æterno bono. Immoderatè verò se habet sumendo cibum & potum, quum temporale bonum præfert vel æquat æterno. ¶ Et talis excessus mortale est peccatum, & destruit virtutem sobrietatis.

De diuisione Tẽperantiæ quæ est circa delectationes quæ sunt secundũ tactũ. Et de ista parte tẽperantiæ quæ pertinet ad mẽbra generationi deputata, quæ potest continẽtia appellari, ac eius descriptione, commendatione, & diuisione. CAP. X.

Dicto de sobrietate, quæ est temperantia circa delectationes secundum gustum, dicendum est de temperantia illa quæ attenditur circa delectationes secundũ tactum. Multiplex verò est delectatio secundũ tactum. Quædam est in suauitate vestiũ, quædam in suauitate lectorũ, quædam in suauitate vngentorũ, quædam in suauitate balneorũ. Quædam verò in carnali cõta-

ctu, quæ duplex est : quædam pertinẽs ad membra generationi deputata, quædam pertinens ad cætera membra. Tẽperantia verò circa delectationes prędictas vocari potest cõtinentia. Maximè verò vsitato sermone, continẽtia vocatur temperantia illa quæ cauet illicitas delectationes secundũ tactũ quo ad mẽbra quæ generationi deseruiunt, quę sic describitur: Continentia est abstinẽtia ab omni coitu illicito. Et est hęc virtus multũ necessaria: regit enim mẽbra illa in qbus maximè sęuit cõcupiscentia: mouentur enim quãdoque homine inuito, vel dormiẽte. Et dicitur in lib. de natura animaliũ, ꝙ accidit hominibus, & quadrupedibus coitum desiderantibus subito spermatizare, quibusdam ad tactum mutuũ, aliis ad solum aspectum. Horũ mẽbrorũ effrænatio multum periculosa est, vt ostensum est in tractatu de vitio Luxurię. Cùm generatio sit ingressus in esse, ipsa est velut quædã porta diligenter custodiẽda. Cuius Deus vult Dominus esse: ideo in mẽbro generationi deputato, specialiter voluit signum suum ponere, scilicet circunci sionem. Circuncisio specialis figura videtur fuisse cõtinentię. Cõtinentia in Scriptura sacra multũ nobis suadetur. Exod. 10. Renes vestros accingetis. 4. Reg. 4. Accinge lũbos tuos. Iob. 38. Accinge sicut vir lumbos tuos. Luc. 12. Sint lumbi vestri præcincti. ad Ephes. 6. State succincti lumbos vestros. Continentia zona aurea est sponsi regis cælestis ad decorẽ data. Daniel. 10. Ecce vir vnus vestitus lineis, renes eius accincti auro obrizo. Apocal. 1. Vidit Ioannes similem filio hominis præcinctum ad mammillas zona aurea. Eiusdem 15. Exierũt septem angeli prędncti zonis aureis circa pectora. Zona aurea circa mammillas vel pectora, est cõtinẽtia cordis. Aurum obrizum circa renes, est continentia carnis. Aurum in igne seruatur: cõtinentia igne luxuriæ non læditur. Ad cõmendationem continentiæ faciunt ea quæ valẽt ad detestationẽ luxurię. De quibus require in tractatu de Luxuria. Ẽt tandũ quòd tres sunt partes cõtinentiæ. Inter cõtinentes enim qui à coitu illicito abstinẽt, quidam sunt qui ita abstinẽt à coitu illicito, quòd vtuntur licito, quorum cõtinentia dicitur coniugalis. Quidã verò non solũ abstinent ab illicito, sed etiã a licito. Quod contingit in duplici statu. Vel in eis qui habent integritatem carnis, quorum continẽtia dicitur virginalis: vel in eis qui habẽt carnem corruptam, quorum continentia dicitur vidualis, quantum, ad pẽrsonas illas quæ fuerunt in matrimonio. Quantum verò ad personas quæ non fuerunt in matrimonio, non habet speciale nomen quo vocetur.

De continentia virginali, & primo de distinctione nominis virginitatis ac eius descriptione, de eius commendatione, de his quæ virgines timere debeant, de triplici aureola, & quinque causis propter quas multum competit officio prædicationis abrenuntiatio proprietorum. CAP. XI.

INter has verò tres species continentiæ, primo dicetur de virginali, quæ cæteris prior est & tempore, & dignitate. De qua hoc ordine dicetur. Primo ostendetur quot modis nomen virginitatis sumitur. Secundo, descriptio virginitatis ponetur & exponetur. Tertio, commendationi eius insistetur. Quartò, de his quæ specialiter virginibus sunt timenda. Quintò, tangetur de tripliciaureola virginitati debita.

¶ *De distinctione nominis Virginitatis.*

Circa primum notandum q̃ nomen virginitatis quadrupliciter sumitur. Quandoque pro incorruptione fidei 2. ad Cor. 11. Despondi vos vni viro virginem castã exhibere Christo. Glo. Aug. Virginitas cordis fides est incorrupta. Quandoq; carnis integritas. Vnde glo. Aug. super verbũ prædictũ: Virginitas carnis nupus est intactũ. Idẽ cõtra Iulianum: Pudicitia est res mentis, virginitas corporis Quandoque autem pro pudicitia mentis cũ integritate carnis, quantum ad propositũ seruandi eam. Sic virginitas mánsisset in Lucia, si inuita fuisset corrupta. Quãdoque verò pro pudicitia mentis cum integritate carnis, non solũ in proposito seruãdi eam, sed etiam in re. Et virginitas sic sumpta excellenter accipitur: & habentibus virginitatem talem, cõuenit deferre anulum aureum in ecclesia militante, in signum, quòd sunt sponsæ Christi. In triumphante verò ecclesia merito huius virginitatis aureola reddetur.

¶ *De descriptione Virginitatis.*

Circa secundum notandũ. q̃ Virginitas sic describitur: Virginitas est in carne corruptibili perpetua incorruptionis meditatio, id est, propositũ seruãdi perpetuã incorruptionẽ. Carnem verò corruptibilẽ, intellige carnẽ possibilẽ corrũpi: siue necessario corrũpatur, vt in statu peccati: siue possibilẽ corrũpi, & nõ corrũpi, vt fuit caro Adã in statu innocẽtię. ¶ Et notandũ quòd corruptio carnis quę accidit ei quæ habet propositũ cauẽdi carnis corruptionẽ omnino cõtra suam voluntatẽ, nõ priuat eam aureola. Vnde dixit Lucia: Si inuitã me violaueris, castitas mihi duplicabitur ad coronã. Aufert tamẽ insignia quę dãtur specialiter sponsis Christi in ecclesia militãte, vt est anulus aureus. Aug. Virgines quæ corruptę sunt semel, nõ audeãt se sacris virginibus

bus adæquare. Leo papa: Famulæ Dei quæ oppressione bar
ca integritatē perdiderūt pudoris, laudabiliores erūt si se in
taminatis non audeant comparare virginibus. Ratio huius
quia in militante ecclesia operamur secundum iudicium h
nū q̄ est secundū illud quod apparet. In triūphāte verò secū
diuinū. Deus autē intuetur cor. 1. Reg. 16. Vnde cū nō appare
quòd inuita sit corrupta non defert insignia virginalia. Corru
ptio verò carnis ex volūtate mētis preueniens, siue cū culpa
extra matrimoniū, siue sine culpa, vt in matrimonio priuat
lo aureo in præsenti, aureola in futuro. Corruptio verò mē
si p pœnitētiā reparata fuerit, & finale propositū seruādi c
integritatē affuerit, non priuat anulo aureo in præsenti, nec
reola in futuro. Integritas verò carnis in ea quę carnis op
petit, non est digna aureola. Hier. Nihil prodest carnem h
virginalē; si mēte quis nupserit. Aug. de virginitate: Felicior
hi videtur nupta mulier, quā nuptura virgo: habet enim i
quod ista cupit, præsertim si nondū sponsa cuiusquam fu
vni studet placere, cui data est: hæc multis, incerta cui dāt
Hæc vni pudicitiam cogitationis defendit à turba, quod
addulterum, sed maritum quærit in turba.

¶ *De commendatione Virginitatis.*

¶ Notandū q̄ virginitas est, pretiosus thesaurus abscō
in agro corporis. Mat. 13. Pretiositas huius thesauri tanta e
ipse nō solū sit pretiū gloriæ æternæ, quę omnib⁹ electis
munis, sed etiā specialis glorię. Debetur enim ei nō solū
sed etiā aureola. Exo. 25. Præceptū est, vt fieret mēsa, & sup
sā corona, & sup coronā coronula, qua figurata est aureola
thesaurū qui inuenit, abscōdit: quia qui eius pretiositatē
git, seculo renūtiās mōasteriū sibi elegit, vbi in abscōdito
Dei viuit. Ber. Necesse habemus abscōdere siqd habemus
quoniā thesaurū regni cęlorū qui inuenit homo abscōdit
pter q̄ in claustro, & syluis abscōdimur. Nec hoc infrue
Credo enim hic esse, si quartā partē eorū quę facit in secr
taret, q̄ nō vt sanctus adoraretur, reputaretur vt angel⁹. N
tē quotidie tāquā negligēs increpatur. Thesaurus iste reg
lorū similis est. Vita enim virginū cęlesti vitæ multū a
tur. Matt. 23. Simile est regnum cęlorū decē virginibus. Vir
tas ponit in statu cælesti, quantū ad incorruptionē carnis.
22. In resurrectione neque nubēt neque nubētur, &c. Ber.
de castitate, cuius dignior species est virginitas: Hæc
hoc mortalitatis loco, & tēpore quendā statū immortalis

ꝓpręsentat. Hæc instar odoriferi balsami, quo cõdita cadauera incorrupta seruãtur, sensus, & artus cõtinet & stringit. Virgines designatæ sunt per pelles hyacinthinas: quæ in tabernaculo superiores fuerũt. Exo. 26. Et ibi dicit gl. Bedæ: Hyacinthus est cęlestis coloris. Et subditur: Per pelles ergo hyacinthinas exprimitur virtꝰ illorũ, qui mortificatis illecebris carnis, cælestẽ in terris vitã gerunt, & inter homines positi angelicã puritatẽ imitãtur: quia neq; nubẽt neq; nubẽtur. Et subditur Meritò ergo pelles hyacinthinæ supremũ locũ tenẽt, & color cælestis cælo proximũ. Cyprianus: Imaginem eius qui de cœlo est, portat virginitas. Amb. super illud 1. Cor. 7. Bonũ est homini sic esse. Superexcreditur virginitas conditionem humanæ naturæ, per quã homines angelis assimilantur. Maior tamen victoria est virginũ quàm angelorũ. Angeli enim sine carne viuunt: homines verò virgines in carne triumphant. Hier. In carne præter carnem vincere nõ terrena vita est, sed celestis. Bern. in epistolis: Angelus habet virginitatẽ, sed non carnem. Sanè felicior, quàm fortior in hac parte. Optimus & optabilis valde ornatus ille, qui & angelis possit esse inuidiosus. Renuit angelus adorari à Ioãne virgine. Apoc. vlt. Vide, inquit, ne feceris: cõseruus tuus enim sum. Virgines etiã similes regno cælorũ sunt diuina inhabitatione. Deus enim habitat in cælis. Regnũ cælorum absconditum est. Mirabiles, cum terra in cælo recludi debeat, in virginibus cęlum terræ includitur. Esa. 50. Induã cęlos tenebris, & ponam saccum operimentũ eorum. Lucæ 12. Regnum Dei intra vos est. ¶ Vita virginum vita regia est, cùm ipsæ sint sponsæ regis cælestis, & ideo reginæ. Ipsæ etiam regnant in regno sui corporis. Virgines enim figurã tenent ecclesiæ triumphantis, ideo nõ consecratur nisi virgo, licet episcopus consecretur qui virgo non est. Sanctitas enim virginis, sanctitatem signat ecclesiæ triũphantis, cùm sanctitas episcopi significet sanctitatẽ ecclesiæ militantis. Virginibus cõpetit illud 2. ad Cor. 4. Habemus thesaurum in vasis fictilibus. Virginitas thesaurus est niueus. Iob 18. Nunquid ingressus est thesauros niuis? Thesaurus est propter pretiositatẽ. Eccl. 26. Non est digna ponderatio continentis animæ. Niueus propter puritatẽ. Virgines propter puritatẽ lilio cumparantur. Cant. 2. Sicut lilium inter spinas, &c. Item, Qui pascitur inter lilia. ¶ Et notandũ, ꝙ virginitas flos est, qui si debito modo seruetur, non decidit: quem ventus vanæ prosperitatis non deiicit, nec hyems aduersitatis lædit. Hunc Ioãnes Euãgelista ferè centũ annis seruauit. Hic est flos qui omnẽ fructum terrenũ excedi-

di-

dit cum etiam fructui coniugali componatur, hac occa
beat⁹ Matthæus occisus est,quia noluit cõsentire,vt Iphige
quæ virginitatem nouerat,cuidam regi nuberet.Flori virgi
tatis Deus pro fructu accedit.Sap.3. Felix sterilis & incoin
nata,quę nescíuit thorũ in delicto,habebit fructũ in respec
ne animarũ sanctarũ. Super hũc floré Spiritussanctus quie
Esa.11.Flos de radice eius ascenddet,& requiescet super eũ s
ritus Domini.Virgo non est arbor sterilis & maledicta:sed
reno fructui præponit cælestem,& carnali spiritualem. Esa
Non dicat eunuchus : ego lignum aridum. Ibidem pro
Dominus nomen eunuchis melius à filiis & filiabus. No
angelus arbor sterilis vel maledicta, etsi fructum carnalem
habeat. Hier. Nuptiæ terrã replẽt, virginitas paradisum.
notãdũ,quòd liliũ sex habet folia cãdida,& aliqua grana
aurea.Velut sex folia in virgine sunt sex quæ valẽt ad cõ
tionem incorruptionis. ¶ Primum est sobrietas , quod
lacerat:excessus in cibo & potu,quasi quædã spina, quæ
ad luxuriam. Loth inebriatus perpetrauit incestum Gene
Prou.20.Luxuriosa res est vinum. ¶Secundum est labor.Q
spina lacerãs est quies ignauiæ,vel otiositas quæ est via
xuriã.Ezech.16.Hæc fuit iniquitas Sodomę sororis tuæ,
bia,saturitas panis,& abundantia,& otium. ¶Tertium est
bitus asper & humilis.Ber.in epist.Vt ætatẽ tenerã ordinis
ritas teneat,memẽto quòd asperior carduus pannũ facit
rem,& conuersatio conscientiam. Velut spina lacerans est
perbus habitus vel mollis,quæ via est ad luxuriã.Num.25.
Israël fornicati sunt cũ mulieribus Moabitarũ quæ se orna
rant.1.ad Tim.2.Non in tortis crinibus, aut auro vel mar
tis,vel veste pretiosa:sed quod decet mulieres promittẽtes
tatem. ¶Quartum est , custodia sensuum , præcipuè illo
qui nobis remota ostendunt,vt est visus vel auditus.Velut
na lacerans est curiositas videndi vana vel audiendi noua.
via est ad luxuriam,vt patet in Dina filia Iacob, quæ egre
videret mulieres regionis illi⁹,corrupta est à Sichẽ filio
Gen.34.¶Quintum est,modestia sermonis.Velut spina lac
est loquacitas,vel turpitudo sermonis.Seneca: A verbis tu
abstineto,quia licentia eorũ imprudentiã nutrit.Prouer.7.
mulier occurrit illi ornatu meretricio præparata ad capie
animas garrulas.1.ad Cor.5. Nolite seduci: Corrumpunt
bonos mores cõfabulationes pessimæ,vel colloquia mala.
Si sermo virginis prudẽs,modestus, & rarus:nec tam eloq

ia pretiosus,quàm pudore. ¶ Sextum est, fuga occasionũ peccandi.Velut spina lacerans est nimia domesticitas: virgo debet esse aliquantulum syluestris:Syluestria animalia solent habere pulchriorem pellem quàm domestica. Opportunitas peccandi via est ad luxuriam:vt patet in Thamar corrupta ab Amon fratre suo,quia sola cum solo fuit in thalamo. 2. Reg 13.Gen. 18. Nestes in omni loco circa regionem.Ber.Solent virgines quæ vere virgines sunt,semper esse pauidæ & nunquã esse securę:& vt caueant timenda, etiam tuta pertimescere. Quasi grana aurea sunt tres modi diligendi Deum,quos distinguit Bernar.dicens: Disce amare dulciter, amare prudenter, amare fortiter. Dulciter ne illecti:prudenter,ne decepti:fortiter,ne oppressi ab amore domini auertamur. Vel grana aurea possunt intelligi modus diuini amoris ex diuersis causis procedentes. Amandus enim est Deus,quia creator,quia recreator, quia remunerator. Item virginitas principium est spiritualis pulchritudinis.Pulchritudo sponsæ sicut & pulchritudo sponsi consistit in cãdore & rubore.Cant.5.Dilectus meus candidus & rubicundus.1.Cor. 15.Qualis cælestis,tales & cælestes.Dignior verò species candoris spiritualis est virginitas. Bern. Candor lucis æternæ est sapientia,& cãdidam oportet esse animam in qua ipsa sedere elegerit.Virginitas thronus eburneꝰ veri Salomonis est.3.Reg.10. Fecit Salomon thronũ de ebore grandem. Virginitas animam Dei sponsam efficit.Vnde Leuit.21.Dicitur de summo sacerdote: Virginem ducet vxorem.3. Reg.1. Quæramus domino nostro regi adolescentulam virginem. Esther 2. Quærantur regi puellæ virgines. Psalm. Adducentur regi virgines. Virginitas omnibus modis Deo coniungit.vnde Cantic.5.dicitur virgini à Christo: Aperi mihi soror mea,amica mea, columba mea,immaculata mea.Eiusdem 4. Veni de libano sponsa mea,&c.Libanus interpretatur candidatio.Virginitas Deo & hominibus grata est. Eccles. 40. Ædificatio ciuitatis confirmabit nomen, & super hanc mulier immaculata cõputabitur.Hier.Multũ distat inter puritatem virginalis animæ nulla contagione pollutæ, & fœdes eius quæ multorum libidini subiacuit. Isid. Quidam in senectute luxuriose viuentes,in senectute continentes fieri delectantur,& tunc eligunt castitati seruire, quando libido seruos habere contempsit. Virginitas velut campus est totius picturæ spiritualis, super eam picturam aliarum gratiarũ ponit Deus. Eccl.25.Gratia super gratiam,mulier sancta & pudorata.Virginitas Dei amicum & familiarem reddit. Vnde Ioannes virgo

speciał

specialiter vocatur discipulus quē diligebat Iesus. Ipse tāq
familiaris Christo supra pectus domini recubuit. Ioan. 13. D
penult. Amantissimus domini habitabit confidenter. Sap. 6
corruptio facit esse proximum Deo. Beda super Lucam: S
Christus in summa pace natus est, vt se pacem diligere os
deret: ita de virgine natus est, vt se virgineū decus diligere
straret. Ad literam: Christus toto tempore vitæ suæ fuit vi
& virginem matrem habere voluit, & virginem patrem. Io
creditur virgo fuisse, & Ioannes familiaris eius virgo fuit.
Ambulans in via immaculata hic mihi ministrabat. Virg
dulcius & tenerius à Deo diliguntur. Vnde Ioānes virgo
tus est ad patres suos, tā extraneus à dolore mortis, quam a
ruptione carnis nescitur alienus, vt dicitur in prologo
Ioannē. Nō enim trāsiit de mundo per dolorē martyrij, v
sancti & apostoli. Virgines merito in Deo delicias inuen
quia amore eius delicias carnis relinquunt. Bern. in epist
Quomodo ignis & aqua simul esse non possunt: sic spiritu
& carnales delicię in eodem se non patiuntur: vbi curiosa
rum diuersitas, vbi diuitis supellectilis discolor varietas, no
pariter pascit & cælestis panis ieiunam deserit mentem. N
31. dicit Moyses: Mulieres quæ nouerunt viros in coitu, ing
te: puellas autem & omnes fœminas virgines reseruate, m
agens cum virginibus, quàm cum corruptis. Virginitas ag
sequitur quocunque ierit. Apocal. 14. Ipsa etiam cāt
nouum, quod aliis cantandum non conceditur. Ad litera
lent virgines dulcius cantare, quàm corruptę. Apoc. 14. Et
bant quasi canticū nouū ante sedem, &c. & subditur: Et
poterat dicere canticum illud, nisi illa centum, &c. Hi
cum mulieribus nō sunt coinquinati: virgines enim sunt.
in Pastora. Singulariter canticum Agno cantare, est cum
perpetuum præ cęteris fidelibus etiam de carnis incorrup
gaudere. Virgines enim sunt superior pars ecclesiæ. Cypr
Virginitas est portio illustrior gregis Christi. Aug. Nunc
virgines, sermo est, ad quarum quo gloria sublimior, ma
cura. Apocal. 14. Hi empti sunt ex hominibus primitiæ D
Agno. Hier. Si virgines primitiæ sunt: ergo viduæ, & quæ
trimonio sunt erunt post primitias. Idem: Ecclesia matrim
non damnat, sed virginitati subiicit. Idem: Virgo maiorus
apud Deum est, dum id contemnit quod si fecerit nō delin
Idem: Plus amat virgines Christus, quia sponte tribuunt
sibi non fuit imperatum. Itē Hier. loquens de illo verbo A

ad Cor.7. De virginibus præceptū domini non habeo. Quare, inquit præceptum domini non habet de virgine? Et respondet, quia maioris meriti est quod nō cogitur & offertur. Virginitas difficile seruatur, & ideo maioris meriti est. Idem: Libido honestas mentes libentius persequitur. Et iterum: Libido virginibus maiorem parit famē. Dulcius enim æstimatur quod nescitur. Virginitas expeditum & liberum reddit ad seruiendum Deo. ad Corin.7. Qui sine vxore est, solicitus est quæ domini sunt, &c. Et subditur: Mulier innupta & virgo cogitat quæ domini sunt, vt sit sancta in corpore & spiritu. Hier. Si nil aliud esset, & nulla merces virginem amplior sequeretur: sufficeret ei hæc sola prælatio, cogitare quæ domini sunt. Osee 10. Diuisum est cor eorum, nunc interibunt. Virgines habet Deus tanquam proprios seruientes. Vnde ad virginitatem pertinet illud Cant. 1. Dilectus meus mihi, & ego illi. Virginitas in veste immaculata Deo ministrat. Apo. 14. Sine macula sunt ante thronū Dei. Et competit illud Eccles. 24. In habitatione sancta coram ipso ministraui. Luxuria vestem corporis maculat. In canonica Iudæ: Odientes eam quæ carnalis est maculatam tunicam. Esa. 9. Vestimentum mistum sanguine erit in combustionem & cibus ignis. Virgo castrum debilissimum tenet toto tempore vitæ suæ contra illū. De quo scriptum est Iob 41. Non est potestas in terra, quæ comparetur ei. Et ideo merito super alios coronatur. Non coronabitur nisi qui legitimè certauerit. 2. ad Tim. 2. Virginitati debetur fructus centesimus, cum continentiæ viduali debeatur fructus sexagesimus, & coniugali triceſimus. Matt. 13.

¶ *De his quæ specialiter virgines timere debent.*

Notandum quòd sex sunt virginibus multum timēda. ¶ Primum est superbia. Aug. in lib. de virginitate. Non solum prædicanda est virginitas vt ametur, verumetiam monenda ne inflemt. Idē in eodē: Superbia amplius amplioribus insidiatur. Non ego talibus magnam curam humilitatis ingero, in quibus superbia ipsa cōfunditur: quo magis ineſt alicui vnde sibi placeat, eō magis vereor ne sibi placendo illi displiceat, qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Idem in eodem: Metuo tibi vehemēter, ne quū te agnum quocunq; ierit secuturā esse gloriaris, eum per tumorē superbiæ sequi per angusta ne possis. Et iterū: Bonū virginitatis quāto magnū video, tanto ei ne pereat futurā superbiā pertimesco. Bern. super Missus est: Pulchra permissio virginitatis & humilitatis: non mediocriter placet Deo illa anima, in qua humilitas cōmendat virginitatē, & virginitas

exor

exornat humilitatẽ. Potest placere humilitas quæ virginitatem deplorat amissam: sine humilitate audeo dicere, nec virginitas Mariæ placuisset. Maria virginitatẽ oblita gloriatur de humilitate, & tu negligẽdo humilitatem blandiris tibi de virginitate? Aug. in lib. de virginitate: Facilius sequuntur agnũ, & si nõ quocũq; ierit, certe quocũq; potuerint, cõiugati humiles, quàm superbiẽtes virgines. ¶ Secũdum est fatuitas. Hanc fatuitatẽ specialiter intelligo defectũ charitatis. Si dilectio Dei est honor, inquit sapiẽtia, Eccl. 1. defectus diuinę dilectionis est detestabilis fatuitas. Magna fatuitas non cauere defectum illius rei, sine qua cætera nõ prosunt. Fatuę virgines nõ sumpserunt oleum secũ lampadibus, Matt. 25. Bern. in epist. Castitas sine charitate lampas est sine oleo: subtrahe oleũ, lampas non lucet: tolle charitatem, castitas non placet. Exempla quòd magis tenẽtur virgines & castæ personæ diligere Deum & proximũ, quàm alię. Primum exẽplum est istud. Magis tenetur diligere medicũ ille qui semper cõseruatus est ab eo in sanitate, quã ille qui incidit in plurimas infirmitatibus, & postea sanat⁹ est ab eo. Sic qui cõseruatus est à Deo in virginitate, vel in castitate, magis tenetur diligere. Item magis tenetur diligere ille aliquem dominũ qui dedit equũ bonũ, qui bene & sanè duxit & reduxit eũ, quã ille qui habuit ab eo equũ licet bonũ, tamẽ cecidit & læsit eũ. Itẽ magis tenetur diligere ille, qui multa bona recipit ab aliquo dominũ quã ille qui recepit ab eo debita dimissa. ¶ Tertiũ est tepiditas quę solet accidere in virginibus ex hoc quòd cõsiderant se non peccasse. Cõtra quod dicit Aug. in lib. de virginitate: Quoniã riras dixit ꝙ ille cui modicũ dimittitur, modicũ diligit: vos ardentissimè diligatis cui diligendo à coniugiorum nexibus liberi vacatis, deputate vobis tanquam omnino dimissum, quod quid à vobis nõ est illo regente cõmissum. Multo ardẽtius debes diligere illum qui flagitiosis ad se cõuersis, quęcunq; in fit, in ea te cadere non permisit. Quid habes qã nõ accepisti? qua peruersitate min⁹ diligis à quo pl⁹ accepisti? Cogita omnia peccata sic habenda tanquam dimittantur, à quibus Deus cauet ne committantur. Noli modicum diligere, quasi à quo modicũ dimissum est: sed potius multũ dilige à quo tibi multum tributum est. Contra hanc tepiditatem valet virginibus habeant frequenter vnum sacræ scripturæ, quod est vinum minans virgines. Zac. 9. id est affectiones virginales. Ad idem ler meditatio Dominicæ passionis. Thren. 1. Torcular calcauit Dominus virgini filiæ Iuda. Istud torcular fuit pressura cru-

In hoc corculari fuit præssa vua illa, de qua Gen. 49. Lauabit in vino stolam suã, & in sanguine vuę palliũ suũ. 1. Mach. 6. Ostenderũt elephantis sanguinẽ vuæ & mori, ad acuẽdos eos in prælium. Hoc vinũ Dei amore inebriat. Psal. Calix meus inebrians quàm præclarus est. ¶ Quartum est macula peccati, quæ in virgine est macula in gloria. Macula turpior est in veste alba: virginitas est vestis alba. Vnde byssо comparatur. Prou. vlt. Byssus & purpura indumentũ eius. Ideo macula peccati valde indecẽs est in virgine. Hier. Præclara est virginitas & pudicitiæ virtus, si non aliis macularũ lapsibus infirmetur. Qui virginitatẽ carnis habent cũ corruptione mentis similes sunt sepulchris quæ exterius apparẽt hominibus speciosa, intus verò plena sunt ossibus mortuorũ. Matth. 23. Hiero. Nihil prodest virginitas corporis, vbi operatur corruptio mentis. Idem: Illa virginitas hostia Christi est, cuius nec mentẽ cogitatio, nec carnẽ libido cõmaculat. Ad cauendã maculã peccati necessariũ esset spõsæ Christi frequenter inspicere in speculo. Speculum est scriptura sacra. Greg. Specula sunt Dei præcepta, quibus animæ sanctæ semper aspiciunt: & si quæ in eis sunt fœditates deprehendunt. Cant. 6. Oculi eius sicut columbæ super riuulos aquarũ quæ lacte sunt lotæ, & residẽt super fluenta plenissima. Columba lacte lota est spõsa Christi cũ puritate virginali, quę super fluenta sacrę scripturæ sedet, vt vmbrã accipitris infernalis videat. Hier. in epistolis: Tanto maiori studio placendi opus est, quãto maior est ille cui placendum est. Impossibile est quenquam Deo placere, si quicquid ei placeat ignorat. Fieri potest vt & obsequendi voto offendat, si quomodo obsequi debeat, antè non didicit. Aliud speculum est vna sponsi. Bern. super Cant. Vtrunq; es mihi domine Iesu, & speculũ patiendi & præmium patienti. Cum speculo etiam necessaria est ablutio quæ per cõfessionem fit: vnde cum lauatorio erant specula. Exo. 38. Bernard. in epistolis: Audi cui places, ama vnde places: ama confessionem ob quam amatus, ama confessionem si affectas decorem. Confessioni iungitur decor. Psal. Confessio & pulchritudo in conspectu eius. Lota facie, humilitate confessionis grata est Deo cõfessio laudis. Cant. 2. Ostẽde mihi faciẽ tuam. Ibidem. Sonet vox tua in auribus meis. Vox enim tua dulcis, & facies tua decora. ¶ Quintum est, diuisio cordis. Augu. loquens de virginibus: Toto vobis figatur in corde, qui pro vobis fixus est in cruce: totũ teneat in animo vestro, quicquid noluistis occupari connubio. Væ duplici corde. Eccl. 2. Duplici corde est virgo, quę scilicet vult placere & Deo

& mũdo. Greg. Nemo potest in vna eademq; re omnipotẽti domino atq; eius hostibus gratus existẽre. Nã Deo amicũ se dẽgat, qui eius placet inimico. Bern. in epistolis: Volẽs placere hominibus, Deo nõ placet. Si nõ places, nõ placeas. Signum q̃ virgo cor diuisum habeat & velit mundo placere, est exterior ornatus. In Psal. Omnis gloria filię regis abintus. Amb. de virginitate: Deiecta decoris cura plus placet, & hoc ipsum, quod vos non ornatis, ornatus est. Hie. in epist. Satis pulchrã Deo crede facie, sed hominib. apparere pulchra non studeas. Bern. in epist. filiæ Babylonis quarum verè gloria confusio est, induuntur purpura & byssо, & subinde conscientia pannosa iacet: fulgent moribus, & sordẽt moribus. Ecõtra, Tu foris pannosa, intus speciosa resplendes sed diuinis aspectibus, non humanis. Idẽ: Decõr quum veste induitur, & cum veste deponitur, vestis proculdubio est nõ vestiti. Tu ergo noli æmulari in vanitatibus & mẽdacitatibus pulchritudinẽ alienam vbi perdiderũt suam. Indignũ iudica formã à pellibus muriũ & operibus vermium mutuari tua tibi sufficiat. Illè est verus proprijsque cuiusq; rei decor, qui nulla interiacente materia per se inest. Idem: Vides nempe auro, argento, lapidibus pretiosis, & omni denique cultu regiones tam ornatas, quàm oneratas. Vides post se longas trahentes imbrias, & dẽsas pulueris nubes excitantes in aëra. Hęc nõ te moueant: illæ illa in morte deponent, te tua sanctitas nõ relinquet. Non sunt sua quæ portant, & quum interierint nõ sũmentur omnia. Mũdus cuius sunt illis exeuntibus retinebit. ¶ Sextò timendum est ne desit perseuerantia. Aug. in lib. de virginitate: Sequimini agnũ tenendo perseuerãter: quod nouistis, ardenter facite quũ potestis, ne virginitatis bonũ à vobis pereat, cui facere nihil potestis vt redeat. Virginitas amissa nõ recuperatur, si lapas confracta non reintegratur. Amos 3. Virgo Israel prostrata est in terram suam: nõ est qui fuscitet eam. Cũm aliqua amittit virginitatẽ, si totũ mundum daret pro ea, & totus esset aurum, non recuperaret eam. Bern. in epistolis. Studeto perseuerantiæ quæ sola coronatur. Idem: Scias diabolum soli semper perseuerantiæ insidiari, quam solam virtutum nouit coronari.

De triplici aureola, scili. et prædicatorum, virginum, & martyrum.

Sequitur de aureola, quæ est additio ad gloriam electis debitam. Et notandũ quòd multis modis potest fieri additio ad gloriam. Vno modo per augmentũ charitatis secundũ quam mensuratur præmiũ: vnde charitate augmẽtata maior gloria debetur. ¶ Secũdo in resurrectione per gloriam corporis, Vnde [illegible]

illud Exod.25. Et super illam alteram coronam aureolam.dicit glo.Corona aurea labio mēsę opponitur,quum in scriptura dicimus egredientes de corpore animas in cælis æterna recipere præmia. Hæc aureola superponitur quum in scriptura dicitur, ꝙ ei sublimior gloria in receptione ꝯporum seruetur. ¶Tertio per opera supererogationis siue per impletionem consiliorum. Vnde dicit quædam glos.super prædictum verbum Exod. Corona aurea additur,quum per euangeliū his qui mādata custodiūt vita æterna promittitur. Matt.19.Si vis ad vitā ingredi, serua mandata.Huic corona aureola supponitur,quum dicitur: Si vis esse perfectus,vade & vende omnia quæ habes,& da pauperibus. ¶Triplex autem est additio gloriæ, quæ communiter aureola dicitur. Prima est quæ debetur his qui excellenter officium prædicationis exercent. Vnde super prædictum verbum Exo.dicit interlin. In hoc figuratur remuneratio eorum qui in doctoribus excellunt:excellentia verò ista secundum quosdam in hoc attenditur, quod cum prædicatione sit illud opus supererogationis, quod est abrenuntiatio propriorum, quæ supererogatio fuit in primis ecclesiæ prædicatoribus,scilicet apostolis. ¶Et notandum est quòd quinq; de causis multum competit officio prædicationis abrenuntiatio proprtorum. ¶Prima,ne hi qui cōemptum tēporalium prædicant, hoc facere videantur vt ea soli habeant. ¶Secunda est,quia qui habēt officium prædicationis, oculi sunt ecclesiæ. Oculos autem expedit longe esse à terra: modicū enim terræ oculo iniectum multum impedit visum.Sic amor terrenorum multū impedit spiritualē visum. Eccle.10.Encænia & dona excæcant oculos iudicum. ¶Tertia est, quia secundum Dei ordinationem officio prædicationis debita est ministratio necessariorum à subditis: vt probat Paul. 1. ad Corin.9.Quis,inquit,militat suis stipendiis vnquam? Et paulò post: Si nos vobis spiritualia seminauimus,magnum est si nos carnalia vestra metamus.Et iterū:Deus ordinauit his qui euangelium annuntiāt,de euangelio viuere. Item Gal.6. Communicet is qui catechizatur verbo,ei qui se catechizat, in omnibus bonis.Matt.10.Nolite possidere aurum &c.Et subditur:Dignus est operatius cibo suo.Hic.Considerandū est ꝙ vni operi nostro duplex merces debetur: vna in via,alia in patria.Vna quę nos in labore sustinet:altera,quæ nos in resurrectione remuneret. Bēda:Hic merces inchoatur,& in cælo perficitur.Idem: Qui saccum & peram prohibuit, sumptus ex prædicatione concedit. Deute.11.Non alligabis os bouitrituranti.Luc.9.Nihil tuleritis

in via. In signum quòd prædicator non debet ferre secum n
cessaria,sed alius debet ei ministrare, fert alius pulvinar dia
no lecturo Euangelium. Cantico.2. Læua eius sub capite me
¶ Quarta est,quia exercētes prædicationem specialiter repu
tur operarij in vinea Dei;vnde prouisio eorum specialiter pe
tinet ad dominum vineę.De operariis habetur Matth.9. Mes
quidem multa, operarij pauci. Et eiusdē 20. Misit operarios
vineam suam. Non reputat Deus operarios illos, qui tantu
propter corpus laborant:sicut non reputat dominus vineæ vi
demiatorem qui nō diligit nisi quod comedit.Chry.Opera no
stra sunt opera iustitię,non vt agros colamus,nō vt diuitias
quiramus. Idē:Sicut nemo conducit operariū vt hoc solū fac
quod manducat:sic nos nō ideo vocati sumus vt hæc sola op
remur quæ ad nostrum pertinent vsum, sed ad gloriam Dei
cut mercenarius totā diē impendit circa opus,modicam hora
circa cibū : sic nos omne tempus debemus impēdere circa gl
riam Dei,modicā partem circa terrenos vsus.Beda:Tanta pr
dicatori debet esse fiducia in Deo,vt præsentis vitæ sumptus
ferat. ¶ Quinta est,vt liberius operi prædicationis possint in
dere maxime vtili. Qui enim habent diuitias,vel in toto vel
parte sunt diuitiarum, nec proprij seruientes possunt esse De
Vnde Matth.6.Non potestis Deo seruire & mammonæ.Mam
na Syra lingua diuitiæ.Chry.Diuitiæ à seruitute Dei nos ex
luunt in suā captiuitatē. Vnde diuites dicuntur viri diuitiarū
Psal.Sen.Nostri essemus,si nostra non essent. ¶ Secunda addi
gloriæ quæ aureola dicitur,est illa quæ debetur virginitati.
qua glo.super Exo.21. Ad hanc coronā pertinet canticū nou
quod virgines tantū corā agno cōcinunt,& quę sequūtur,qu
cunque ierit.Et super illud Apoc.14.Cantabant quasi cantic
nouum ante sedem.dicit interlin.id est,de integritate animæ
corporis exultabant. ¶ Tertia additio ad gloriā quæ aureola
citur,est illa quæ debetur martyrio.Prima videtur pertinere
vim rationalē & ad virtutem prudētiæ secundū illam speci
prudentiæ quæ dicitur docilitas, quæ videtur dignior spe
prudentiæ. Excellentissimū verò opus pertinens ad virtute
cilitatis, videtur esse euāgelizare. Hoc opus est valde diffi
Vnde super illud 1.ad Cor.1. Non misit me Deus baptizare
euangelizare.dicit gl.Aug. Perfectè baptizare etiā minus
possunt:perfectè autē euangelizare,multò difficilioris & ma
ris est operis. Ad hoc quòd aliquis perfectè euangelizet,op
quòd totus à Spiritu sancto occupetur:vt scilicet scientia

intellectu, charitas in affectu, dulcedo in sermone, lux boni exẽpli in opere. Opus istud angelicum est. Luc. 2. Euangelizo vobis gaudium magnum, dixit angelus. Imo quodammodo diuinum est opus. Ad illud enim Deus in mundum venit. Esa. 61. Euangelizare mãsuetis misit me. Mar. 1. Eamus in ciuitates & vicos proximos vt ibi prædicẽ: ad hoc enim veni. Vnde quum istud opus excellẽtissimũ sit & quasi supra hominẽ, nõ est mirũ si exercentes opus istud, supra cæteros homines remunerẽtur, maximè si excellẽter illud exerceãt: scilicet totaliter illi officio dediti syncerè & liberè. Synceritas in hoc attẽditur, vt exerceatur sine cupiditate tẽporalis lucri. Libertas in hoc, quòd sine timore tẽporalis damni. Exercẽtes hoc officiũ hic præhonorandi sunt, & similiter in futuro præhonorabuntur. 1. ad Tim. 3. Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeãtur, maximè qui laborant verbo & doctrina. Et super illud ad Eph. 1. Vt sciatis quę sit supereminẽs magnitudo virtutis eius in nos. dicit Gl. Quoddam incrementum habebunt summi doctores, vltra illud quod omnes communiter habebunt. Dan. 12. Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamẽti: & qui ad iustitiã erudiunt plurimos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Sicut claritas stellarum excedit claritatem firmamenti: sic claritas doctorũ claritatem cæterorum. Ipsi habebunt coronam non solum pro se, sed etiam pro aliis qui per eos saluati fuerint. Vnde super illud Phil. 4. Fratres mei charissimi & desideratissimi, gaudiũ meum & corona mea. Dicit glo. Amb. Per quos in præsenti lætificor, & in futuro coronabor. Discipulis enim in agone victoribus, dignus erit corona magister aureola. ¶ Secũda videtur pertinere ad vim concupiscibilẽ & ad virtutẽ temperantiæ secundũ illam partẽ eius quæ dicitur continentia virginalis. Virginitas triumphat de cõcupiscentia illa quæ seuior est. In mẽbris enim generationi deputatis maximè sæuit cõcupiscẽtia. Ipsa refrænat maiorẽ delectationẽ quæ sit: illam scilicet quæ est secundũ tactũ, & excellẽti modo: integritate scilicet carnis, vel incorruptione seminis. Ipsa etiã gloriam filiorũ amore Dei contemnit: vnde non est mirũ, si gloria eius in futuro cumuletur. ¶ Tertia aureola videtur pertinere ad vim irascibilẽ & ad virtutẽ fortitudinis. Martyrio enim superatur mors, quę est maximũ terribiliũ. Vnde nõ est mirũ, si martyres præ cæteris remunerãtur. Et vt vno verbo dicatur, in carne præter carnẽ viuere, euãgelizare, mortẽ nõ timere, supra hominem esse videntur, vnde meritò horũ operum fiet remuneratio super cæteros. Aureola videtur pertinere ad

virtutē iustitię:q hoc triplex meritū habēt,speciales imitatores Christi sunt in prēsenti vita,& speciales imitatores eius erūt gloria.Christus fuit virgo,prēdicator,& martyr: &Io.Baptista à quo incœpit euāgelizatio regni cęlestis. Decebat vas integrū esse & syncerū p virginitatē,in quo repositū erat balsamū cęlestis sapiētię dispēsandū per prēdicationē,& cādori mūditię declari decuit candorem sapiētiæ:& vt nullus locus remaneret habitationi,veritatē doctrinę necesse fuit cōfirmari morte. Nullus enim sani capitis auderet mendaciū morte propria confirmare.

De Continentia vidualí. CAP. XII.

Dicendum est de aliis duabus partibus continentiæ. Et primo de illa quę est abstinētia ab omni coitu post experientiam carnalis operis.Hęc enim continētia dignior videtur ēe continentia cōiugali,cū ei debeatur fructus sexagesimus.Matth. 13.Similior etiā videtur esse virginali continentiæ,quūm abstineat ab omni coitu sicut & ipsa.Hæc species verò continentiæ quūm nō habeat nomen proprīū quo nominetur,quādoque vocatur castitas:quod nomē generalius solet accipi pro cōtinentia quacunque:quādoque verò nominatur continētia vidualis quę est species ipsius.Abstinentia enim ab omni coitu in carne corrupta:quędā est vidualis vt illorum qui fuerūt in matrimonio: quædā verò nō est vidualis,vt illorū qui non fuerunt in matrimonio,vt sunt ministri ecclesię.Ad cōmendationē castitatis vidualis cit illud Ber.in epistolis:Quid castitate decorius, quæ mūdum de immūdo cōceptū semine,de hoste domestico,angelū demonem de homine facit?Differūt quidē inter se homo pudicus & virgo,licet felicitate,non virtute. Sed & si illius castitas felicior huiꝰ tamē esse fortior cognoscitur.Multa etiā de his quę posita sunt ad cōmendationem continētię in genere vel virginitatis referri possunt ad cōmēdationē castitatis.Castitas verò vidualis cōmēdatur exēplo turturis,quę vni marito associatur in tota vita sua:vt legitur in li.de natura animaliū. Hāc etiā commendat Apost.1.ad Cor.7.dicens:Dico autē innuptis & viduis:bonū est illis si sic permaneant,sicut & ego:q si nō se continent,nubant:melius est nubere,quàm vri.De hoc cōmendatur Iudith 15.dem:Confortatū est cor tuū,eò q castitatē amaueris,& post virum tuum alium nescieris, ideo eris benedicta in æternū. Castitatē vidualem incitare potest persona relictam vnitas quę fuit & carnalis & mētalis, inter eam & cōparē suū dū viuerent. Fuerunt enim duo in carne vna:Gen.1.& Matt.19.Et subdit. Itaque iam nō sunt duo,sed vna caro:ergo persona relicta q

si semimortua est. Vnde satis rationabile est, vt non multũ adhæreat huic seculo: sed magis cogitet de alio, in quo iã est quasi dimidia, & in breui tota futura. Vnde Aug. 4. li. Cõfes. loquẽs de quodã amico suo defuncto: Bene dixit quidã de amico suo, Dimidiũ animę suæ: nã ego sensi animã meam & animã illius vnã fuisse in duobus corporibus: & ideo horrori erat mihi vita, quia nolebã dimidius viuere. Ber. super Cant. loquẽs de fratre suo Gerardo defuncto: Quum essemus cor vnũ & anima vna, hãc meã pariter & ipsius animam pertransiuit gladius, & scindẽs mediã partẽ locauit in cęlo, partem verò in cœno deseruit. Ego illa portio misera in luto iacẽs, truncata parte sui & parte potiori. Ad vidualem etiam castitatem incitare potest oppressio filiorũ, quã facere solẽt secundi mariti filiis qui fuerũt de primo marito. Et tribulatio experta, quã habẽt q sunt in cõiugio. 1. ad Cor. 7. Tribulationẽ carnis habebunt huiusmodi. Glos. Pro necessariis rebus prouidendis sibi & filiis. Ad idem incitare potest impedimentũ Deo seruiendi. 1. ad Cor. 7. Hoc ad vtilitatem vestrã dico: nõ vt laqueũ vobis iniiciã, sed ad id quod honestũ est, & quod facultatem præbeat sine impedimento domino obseruandi. Si quis autem &c. ¶ Et notandum, q castitas vidualis specialiter cõmendabilis est in iuuene quæ modicum fuit cum viro, quum postea toto tempore vitæ suæ cõtinet. De hoc commendatur Anna Luc. 2. Hęc processerat in diebus multis, & vixerat cũ viro suo annis VII. à virginitate sua. Et hęc vidua vsque ad annos LXXXIIII. Hier. Perfectę virtutis indicium est, renuntiare subito ex parte voluptati, fugere notas carnis illecebras, & calentis adhuc ætatis flammas fidei ardore extinguere. ¶ Et notandũ, q mulier quę vidualem castitatem vult seruare, debet occasiones peccandi declinare. Vnde legitur de turture in lib. de natura animaliũ, q in æstate se mittat ad loca frigida: in hyeme verò non apparet: sed manet in nido. Hiero. Parum castitati credo sine suis appenditiis. ¶ Tria videtur esse appẽditia castitati viduali. ¶ Primũ est, nõ euagari, sed vel in propria domo manere, vel in tẽplo orare. De quo cõmendatur Anna Luc. 2. Quę nõ discedebat de templo ieiuniis & obsecrationibus seruiens die ac nocte. Euagatio in viduis reprehenditur 1. ad Ti. 5. Simul otiosę discũt circuire domos: nõ solùm autem otiosę, sed & verbosæ & curiosę, loquentes quę nõ oportet. ¶ Secundũ est, ciborum asperitas. 1. ad Tim. 5. Vidua quæ in deliciis est, viuens mortua est. Gl. Viuẽs inquã vita corporis, mortua est in anima. ¶ Tertium est, vestium humilitas. Vnde Genes. 38. legitur de

Thamat, quòd depoſita veſte viduitatis aſſumpſit aliũ habitũ quando voluit carnali operi intendere. Ornatus qui tolerabilis eſt in ea quę neceſſe habet placere viro ſuo, non eſt tolerabilis in vidua, quæ ad hoc ſolum ſtudere debet vt placeat Deo.

De caſtitate miniſtrorum eccleſiæ. Et de octo cauſis quare caſtitas multum eis competat. CAP. XIII.

NOtandum ergo, ꝙ caſtitas multum decet eos, vnde etiam apud Gentiles, ſacerdotes caſtitatẽ amplectebantur. Plato in Timæo: Sacerdotiis præditi apud Athenas ſeparati à cæteris populo manebãt, ne cõtagione aliqua eorum caſtitas polluerentur. Caſtitas figuraliter ſuadetur miniſtris eccleſiæ, Exo. 12. Vos comeſturis agnum paſchalẽ dicitur, Renes veſtros accingetis. Itẽ eiuſdem 29. Indues, inquit, tunicis lineis, & cinges balteo Aaron & filios eius. Itẽ Leui. 16. Feminalibus lineis verẽda cõtegebit, accingetur zona linea. Miniſter eccleſiæ caſtus, eſt vnus horum trium qui bene incedunt. Prou. pen. Tria ſunt quæ bene gradiũtur, & quartũ, quod incedit feliciter, enumeratur ſecundo loco gallus ſuccinctus lumbos. Sap. 4. O quàm pulchra eſt casta generatio cum claritate dignitatis, ſcilicet ecclaſiaſtica. Thren. 4. Candidiores Nazaræi eius niue nitidiores lacte. Candor niueus vel lacteus eſt vera caſtitas. Luc. 12. Sint lumbi veſtri præcincti. ad Eph. 6. State ſuccincti lũbos veſtros in veritate. Et 1. ad Tim. 3. vbi deſcribitur quales debeãt eſſe miniſtri eccleſiæ, dicitur quòd oportet epiſcopũ eſſe pudicum. Et paulò poſt dicitur, quòd diaconos ſimiliter oportet pudicos eſſe. Et eiuſdem 5. Teipſum caſtum cuſtodi. Et 1. Pe. 1. Propter quod ſuccincti lũbos mentis veſtræ, ſobrij perfecti ſperate in eam quæ offertur vobis gratiã. Et ad Tit. 1. dicitur de epiſcopo, quòd oportet epiſcopum eſſe continentem. ¶ Et notandũ, quòd octo cauſæ aſſignari poſſunt, quare caſtitas multum cõpetit miniſtris eccleſiæ. ¶ Prima eſt, quia ipſi debẽt Deũ placare. Ecc. 44. In tẽpore iræ factus eſt reconciliatio. Placare verò non poſſunt niſi placeant. Placere verò nõ poſſunt, ſi carnaliter viuãt. ad Ro. 8. Qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt. Bern. Væ filiis iræ qui nondum reconciliati, reconciliationis alienę negotiũ quaſi ea quæ iuſtitiã fecerit apprehẽdunt. ¶ Secũda eſt, quia ipſi ſunt homo Dei, ideo viuere debent vt Deus: ſpiritualiter ſcilicet, nõ carnaliter. Deus enim ſpiritus eſt. Io. 4. Apoc. 1. Vidit Ioannes ſimilem filio hominis, præcinctum ad mãmillas zona aurea. Similis filio hominis eſt vicarius Chriſti, qui zonam auream cõtinentiæ debet habere. ¶ Tertia eſt, quia ipſi angelicum officium hal-

habent eidem domino seruientes cui & angeli: ideo & puritatem angelicã habere debẽt. Vnde Malac. 2. dicitur de sacerdote, Angelus domini exercituum est. Exo. 19. Sacerdotes qui accedũt ad dominum, sanctificentur ne percutiat eos. ¶ Quarta est, quia ipsi intendunt spirituali generationi, quæ munda & sancta est: ideo non decet eos intẽdere generationi carnali, quæ immunda est. Nec expedit eos habere filios carnales: ne dũ solicitudo & amor eorũ diuiduntur ad eos, minuãtur ad filios spirituales. Ioannes Euangelista virgo maiorem solicitudinem & dilectionẽ habebat ad filios spirituales, quàm ad carnales. 3. Io. Maiorẽ horum non habeo gratiã quàm vt audiã filios meos in veritate ambulare. ¶ Quinta est, quia ipsi cõtrectant Sãcta: ideo oportet eos sanctos esse, maximè quãtũ ad carnis mũditiã. 1. Reg. 11. Nõ habeo panes laicos ad manũ, sed tantũ panẽ sanctum: si mundi sint pueri, maximè à mulieribꝰ, mãducẽt. Leui. 21. Incẽsum domini, & panes Dei sui offerunt: & ideo sancti erunt. Itẽ in eodẽ: Homo qui habuerit maculã, nõ offeret panes Deo suo, nec accedet ad ministeriũ eiꝰ. Macula valde turpis, luxuria est: hãc maculã dedit Salomõ in sua gloria. Ecc. 47. Itẽ Leui. 22. Homo qui recesserit de stirpe vestra ad ea quæ sanctificata sunt, in quo est immunditia, peribit coram Domino. 1. Reg. 7. Sanctificauerunt Eleazarum, vt custodiret arcam Domini 1. Paral. 15. Sanctificati sunt sacerdotes & leuitę, vt portarẽt arcã domini. Esa. 52. Mundamini q fertis vasa Domini. ¶ Sexta est, quia eos oportet mũdare alios, ideo oportet eos esse valde mundos. Eccl. 34. Ab immundo quid mundabitur? 2. Para. 29. dictum est Leuitis: Sanctificamini, mundate domum Domini. Neemiæ 12. Mundati sunt sacerdotes & Leuitæ, & mundauerunt populum. 1. Mach. 4. Elegit Iudas sacerdotes sine macula, voluntatem habentes in lege Dei, & mũdauerũt sancta. ¶ Septima est, quia ipsi habent sponsam nobilissimã, scilicet sapientiam: ideo facilius sponsa vel cõiunctiua carnali carere possunt. Sapi. 8. Hanc amaui, & exquisiui eam à iuuentute mea, & quęsiui sponsam eã mihi assumere, & amator factus sum formæ illius. Prou. 7. Prudentiã voca amicã tuã, vt custodiat te à muliere extranea: Homines quasi immersi balsamo sapientiæ, immunes sunt à corruptione. Eccl. 24. Quasi balsamum non mistum odor meus. In Psal. Eloquia Domini eloquia casta. Ab effectu. Iac. 3. Quæ desursum est sapientia, primũ quidem pudica est, id est, pudicũ faciens. Hiero. Ama sacras literas, & carnis vicia nõ amabis. ¶ Octaua est, q ipsi ministri sunt Altissimi, ideo decet vt ipsi sint proprij ipsius. Decet

enim dominum tantum habere propriòs seruientes quòd non habet similiter potestatem in corpore eorum. 1.ad Cor.7. Mulier sui corporis potestatem non habet,sed mulier.

De continentia coniugali. Et primo de destructione erroris illorum qui damnant matrimonium. CAP. XIIII.

SEquitur de continẽtia coniugali. Circa quam primo destruitur error ille qui matrimonium damnat. Secũdo, matrimonium commendabitur. Tertiò, ostendetur qualiter sint matrimonia contrahenda. Quarto, quia continẽtia coniugalis abstinet à carnali opere illicito, & vtitur licito, & ostenditur quod opus carnale sit licitũ, & quod illicitũ. ¶ Circa primũ verò primo ponem⁹ testimonia Noui testamẽti, quibus dictus error nititur. Secundo authoritates & rationes quib⁹ falsitas dictoris cõuincitur. Qui sunt huius erroris, vocantur Cathari à catho cuius posteriora osculantur, in cuius specie Lucifer dicunt sibi apparere. Vel à catha, quod est fluxus: defluunt enim per diuersa vitia: ponunt enim naturam corporis malam esse, esse à principio malo: debere eã omnibus modis purgari, vt tius à natura mala liberemur: vnde nolunt fluxum illũ matrimonio restringi. Ipsi dicũt opus carnale, ꝙ tamẽ ab vxore tacetur, fornicationem esse, vtentes ad hoc probãdum illo verbo 1.ad Cor.7. Propter fornicationem vnusquisque vxorem suam habeat: ergo est fornicatio cũ vxore. Sed verbum dictum hoc intelligendũ. Propter fornicationẽ &c. non propter fornicationem faciendã, sed euitandã. Simile ad Ro.4. Christus traditus est propter delicta nostra, nõ faciẽda, sed destruenda. Et est vulgaris modus loquendi: vnde dicitur aliquis ferre pellicẽ propter frigus: nõ propter frigus faciendum, sed repellendũ. Idem eodem: Hoc autẽ dico secundũ indulgentiam, nõ secũdum imperium: ergo peccatũ est matrimoniũ, cũ indulgeatur. Praeterpòst dicit ibidem Apostolus: Volo omnes esse sicut meipsum, quod est, cõtinentes. Et dicendũ est, ꝙ indulgẽtia ibi nõ accipitur pro venia, sed pro cõcessione minoris boni. Minus enim bonum est matrimonium, quàm virginitas vel castitas. Vtrũque bonũ est & donum Dei. Vnde subdit Apostolus: Vnusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidẽ sic, alius verò sic. Propter hoc ergo dicit, quòd vult omnes homines esse sicut se: quia vult eos nõ solum bonos esse, sed etiam meliores. Item in eodem citur: bonum est homini mulierem nõ tãgere: ergo malum eam tangere. Non sequitur: sicut nõ sequitur: bonũ est nõ bibere vinum, ergo malum est bibere vinum. Item in eodẽ: Qui

bent vxores, sint tanquã non habentes: ergo malum est, cum eis commisceri. Sed hoc nõ sequitur: sicut nõ sequitur: Qui emunt, sint tanquã non possidentes, quod ibidẽ legitur: ergo nõ debẽt comedere de fructibus agri empti. Qui habet vxorẽ est tãquam non habẽs, si debitũ reddit & non exigit. Item dominus monet ad relinquendum vxorẽ. Luc. 18. Nemo est qui relinquit domũ, aut parentes, aut fratres, aut vxorem, aut filios propter regnum Dei, & nõ recipiat multo plura in hoc tempore &c. & Ejusdem 14. Si quis venit ad me, & nõ odit patrem suum & matrẽ suã & vxorẽ suã &c. non potest meus esse discipulus: ergo vxor est relinquẽda & odio habẽda. Ad quod dicendũ, quòd vxor est relinquẽda & odienda eo modo quo & pater & mater, vt scilicet si velit trahere aliquem ad idololatriã, vel hæresim, vel aliud peccatum, nõ consentiatur ei: tamen si bene se habeat, amãda est si pater & mater. 1. ad Cor. 7. Si quis frater vxorẽ habet infidelẽ, & hæc cõsẽtit habitare cũ illo, nõ dimittat illã. ¶ Licet autem dictus error iã in sua radice destructus sit, vbi fuit destructus error Manichęorũ, qui ponit principia prima, vnũ bonũ, & aliud malum, à quo dicit esse ea quæ sunt corruptibilia, à quo errore licet error eorum habuit: tamen manifestè falsitas eius conuinci potest testimonijs scripturæ quæ sequẽtur. Mat. 19. Phariseis interrogantibus Christum, an liceret dimittere vxorem suã quacũque ex causa. Ipse præmisso testimonio Genes. intulit, Quod ergo Deus cõiunxit, homo nõ separet. Ostẽdens manifestè matrimoniũ esse à Deo, & nõ esse ab homine separandũ. Patet ergo quòd matrimoniũ est bonum. Item Luc. 1. dicitur de Zacharia & Elizabeth vxore eius, quòd ambo erant iusti ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus domini, sine querela, & quòd Angelus Gabriel Zachariæ nuntiauit hęc: Elizabeth vxor tua pariet tibi filium. Et paulò pòst: Et Spiritu sancto replebitur adhuc, ex vtero matris suę. Non est ergo matrimonium malum in quo sancti homines fuerunt, & ex quo fructus tam bonus processit. Et Io. 2. Maria interfuit nuptijs, & Iesus & discipuli eius ad eas vocati sunt, & fecit ibi Iesus initiũ signorũ suorum. Non honorasset Christus tot modis nuptias, si malę essent. Item ad Rom. 7. Mulier viuente viro vocabitur adultera, si fuerit cum altero viro. Si autem fuerit mortuus vir eius, liberata est à lege viri, vt non sit adultera, si fuerit cũ altero viro. Itẽ 1. ad Cor. 7. Vxori vir debitũ reddat: similiter & vxor viro. Et in eodem: Nolite fraudari adinuicem, nisi fortè ad tempus, vt vacetis orationi, & iterum reuertimini in idipsum.

Et

Et iterum:His qui in matrimonio iũcti sunt præcipio,non ego sed Dominus,vxorem à viro nõ discedere Et paulò post:Et vxorem non dimittat.Itẽ in eodẽ:Alligatus es vxori,noli quærere solutionem.Solutus es ab vxore,noli quærere vxorẽ.Si autem acceperis vxorem,non peccasti:& si nupserit virgo,nõ peccauit.Item in eodem : Qui matrimonio iungit virginem suam bene facit,& qui nõ iungit,melius facit.Mulier alligata est legi quanto tempore vir eius viuit.Quòd si dormierit vir eius,liberata est à lege viri:cui vult,nubat,tantùm in Domino,ergo secundæ nuptiæ sunt licitæ.Item ad Eph.5.Viri diligite vxores vestras &c.In eodem : Vnusquisq; vxorem suam sicut seipsum diligat.Et 1.ad Timot.2.Mulier seducta in præuaricatione fuit. Saluabitur autem per filiorum generationem. Item 4.Spiritus manifestè dicit:quia in nouissimis temporibus discedent quidam à fide attendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum in hypocrisi loquentium mendacium , & cauteriatam habentium suam conscientiam, & prohibentium nubere &c.Et eodem 5.Volo iuniores nubere, filios procreare , matres familias esse. Item ad Hebræ. vlt. Honorabile coniugium in omnibus (supple sit) & thorus immaculatus. Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus;id est,dãnabit.Ber.Omni immunditia libenas laxat,qui nuptias damnat.Idem:Rara est in terris continentia, neque pro tantillo quæstu exinaniuit se Filius Dei formam serui accipiens. In hac approbatione matrimonij conueniunt nobiscũ tam Iudæi quàm gentiles.Gentiles enim in veneratione habuerũt coniugiũ,& filios qui nõ erãt nati de cõiugio illegitimos iudicabant.In hoc autem conueniunt nobiscum sapientissimi, vt Salomon Prouer. 19. Domus & diuitiæ dantur parẽtibus,à Domino verò propriè vxor prudens. Seneca etiam vxorem habuit,vt apertè habetur in eius epistolis.Et notãdum quòd illi qui sunt huius erroris , dicunt mulierem damnari prægnans decedat vel in partu. Quod manifestè patet esse falsum in Elizabeth,Luc. 1. quæ prægnans erat quum salutaret beata Virgo:& tamen repleta est Spiritussancto,& infans exultauit in vtero eius,quæ si decessisset in partu,saluata esset.Reatus enim pœnam habet,non culpam.

De commendatione Matrimonij. CAP. XV.

SEquitur de cõmendatione matrimonij. ¶Et notandũ quod duodecim sunt , quibus matrimonium potest commendari fidelibus,qui vtrũque testamentũ recipiunt. ¶Primũ est,auctoritas instituentis illud. Cùm alios ordines instituerit alios sanctos

sanct⁹ vt Aug. vel Benedictus, ordinē matrimonij instituit ipse Deus qui errare nō potest. Vnde si culpabilis est q ordinē beati benedicti trāsgreditur: cōstat ꝙ valde culpabilis est qui trāsgreditur ordinē matrimonij à Deo institutum. ¶ Secundum est, locus in quo institutum est, scilicet paradisus. Institutū enim est immisso sopore in Adam. Gen. 2. Et raptus est Adam in spiritu, & interfuit curiæ cælesti, & ibi agnouit virtutem matrimonij, & cuius rei esset sacramentum. Et erat Adam tunc corpore in paradiso terrestri, mēte verò in paradiso cælesti. Vnde super Gen. dicit glos. August. Extasis recte intelligitur ad hoc immissa, vt mens Adæ particeps Angelicæ curiæ & intrās in sanctuariam Dei nouissima intelligeret: vnde euigilans prophetico spiritu exclamauit, Hoc nunc os ex ossibus meis &c. Hæc verba cum Adæ scriptura fuisse dicat, Christus in Euangelio Deum dixisse declarat. Matt. 19. vt intelligamus per illam extasim Adam diuinitus hæc dixisse. ¶ Tertium est antiquitas. Non enim de nouo institutus est ordo iste, imò antiquitate excedit omnem ordinem in terris institutū. ¶ Quartum est, status. Institutum enim est in statu innocentiæ in illo felici tempore in quo homo nōdum peccauerat. ¶ Quintum est, quòd hunc solum ordinem saluauit Deus tēpore diluuij. In area enim tantū saluati sunt Noë & vxor eius, & tres filij eius & vxores eorū. Si qui erant concubinarij, si quæ meretrices, omnes diluuio sunt submersi. ¶ Sextū est, quòd beata Virgo hunc ordinem intrare voluit: licet propositum fuisset seruare virginitatem: quod nō parum facit ad honorem matrimonij: noluit filius carnem ex ea assumere, donec fuit in matrimonio. Matrimoniū pallium est quo beata virgo vsa est, quo occultauit cælestem conceptum. Sub quo pallio latere voluit filius Dei: sub hoc pallio celatū est diabolo mysterium redemptionis nostræ. Infelices & maledictæ sunt illæ quæ potius eligunt esse in confusione diaboli quàm in ordine beatæ Virginis. Cōfusio diaboli est status meretricū, quæ quandoque peccant cum patre, quādoque cū filio, quandoque cum duobus fratribus vel cognatis, quandoq; cū solutis, quandoque cū coniugatis, quādoque cum sacerdotibus, quandoque cum religiosis, quandoque cum leprosis. Infelices etiam sunt adulteræ quæ matrimonio non deferunt, quæ non timent pallium beatæ Virginis inquinare. ¶ Septimū est, quòd Deus voluit honorare nuptias sua præsentia & matris suæ, & discipulorum suorum. Io. 2. Vbi inueniunt concubinarij quòd Christus vel beata virgo in domibus eorū comederit? Diabolus potius in domibus eorum

inhab

inhabitat, cui de corporibus suis sacrificia faciunt. Sicut ea qui cõtinenter viuunt, corpora sua Deo sacrificant. Iuxta illud Rom. 12. Obsecro vos per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuẽtem. Sic qui luxuriosè viuunt, corpora sua sacrificãt diabolo. Quomodò habitaret Deus, vbi exercetur opus illud qđ plus Deo fœtet & angelis eius, quàm aliquod cadauer hominibus fœteat? ¶ Octauum est, quòd Dominus nuptias voluit honorare. Primo aperto miraculo quòd fecit coram discipulis suis. Ipsum verò miraculũ quo aqua mutata est in vinum; ostendit cuius virtutis sit matrimonium. Aqua enim vilis est, vinũ pretiosum. Sic opus carnale absque matrimonio vile quid est: opus vero matrimoniale pretiosum. Vnde infelices sunt cõcubinarij, qui aquam fœtentẽ vino pretioso prælegũt, potius volẽtes exercere opus illud extra matrimoniũ in peccato, quàm in matrimonio sine peccato. Infelices etiã sunt illi qui vinum bonum & purũ habent, & relinquunt illud pro vino prauo quasi felle misto. Hi sunt illi qui proprias vxores habent & alienis adhærẽt. ¶ Nonũ est, excellens benedictio cum ecclesia facit coniugibus iuxta altare ad missam in præsentia Dominici corporis. Qui potius vult esse concubinarius quàm legitimus maritus, ipse potius vult habere maledictionẽ quàm benedictionẽ. Quãdiu enim est in peccato, maledictus est quicquid agat. In Psal. Noluit benedictionem, & elongabitur ab eo. Concubinarij videntur velle maledictionem, & meritò illam habebũt. Dicetur enim eis illud Matth. 25. Discedite à me maledicti in ignem æternum. His autẽ qui bene se habent in matrimonio dicetur illud Matt. Venite benedicti Patris mei &c. ¶ Decimum est, pretiosus fructus, qui ex matrimonio sequitur. Generatio enim inde filij huius seculi, qui post per adoptionem fiunt filij Dei. Si quis haberet vineã quæ annuatim ferret mille modios vini, valde amaret eam. Quantum ergo amãdum est matrimonium vnde pueri procreantur, cùm puer, vnus præualeat toti vino quod in mundo est? Ex matrimonio generãtur virgines. Vnde si virginitas multum amanda est, & matrimonium multum amandum est. Hiero. Laudo coniugium, quia virgines generat. Sicut lego de spinis rosam, de concha margaritam. Vnde infelices sunt meretrices quæ operi carnali intẽdunt, & tamen quia ponẽdo se omnibus se ita inquinãt, nõ sunt dignæ vt Deus det eis fructum prolis. Mira fatuitas, nõ cessant seminare, licet videãt se nullũ fructum inde colligere. Meretrices habẽt officium in mũdo isto iugulãdi homines pro denario & denario. Vir-

er lationes inuenitur aliquis qui tale officiū velit habere. Ipsę dæmonia trices sunt dānationis humanæ sicut & dæmones. Quid facient in die iudicij, si quęratur ab eis vbi filij earū? Ipsæ dānabuntur quasi eos occiderint. Exponendo enim se omnibus quasi suffocauerūt eos. ¶ Vndecimum est, quòd matrimoniū est vnū de septem sacramentis ecclesiæ. Si quis in aqua baptismi lutum proiiceret, vel alio modo sacramento baptismi contumeliam faceret, nō esset parū culpabilis. Sic nec parū culpabilis est qui adulterādo sacramēto matrimonij cōtumeliā facit. ¶ Duodecimum est, virtus magna matrimonij, quæ multis potest ostendi. Primo per hoc ꝙ opus carnale quod sine eo esset mortale, cum eo est veniale, vel omnino sine peccato. Secundo per hoc ꝙ remoliū est cōtra mala quæ ex meretricio sequuntur concubitu, quæ sunt sterilitas, prolis interfectio, incestus. Tertiò per hoc quòd adeò efficax est ad cōcordiā faciēdā, quę adeò placet Deo, sicut discordia multū ei displicet. Tota patria vna vno matrimonio quādoque ad concordiā reducitur. Prou. 6. Sex sunt quæ odit Deus, & septimum detestatur anima eius. Septimum quod detestatur est ille qui seminat inter fratres discordias. Quarto per hoc ꝙ defendit hominem ex ea parte qua diabolus eum fortius impugnat. Iob 40. Fortitudo eius in lumbis eius.

De modo contrahendi Matrimonium. CAP. XVI.

NOtandum ergo quòd ille qui vult contrahere matrimoniū, Primò debet habere intentionē ad Deū: vt scilicet cōtrahat desiderio generādi filios secūdū carnē, qui post fiāt filij Dei per adoptionē. In illis enim qui Deū excludūt ab intētione sua, potestatē habet dęmoniū. Tob. 6. dixit angelus Tobiæ mitenti: In eos qui cōiugiū ita suscipiunt, vt Deū à se & à sua mēte excludāt, & suæ libidini ita vacēt, sicut equus & mulus in quib' non est intellectus, habet super eos dæmoniū potestatē. Et in eodē: Accipies virginē cū timore Domini, & amore filiorū magis quā libidinis ductus. Itē eiusdē 8. dixit Tobias minor: Nūc Domine tu scis quoniā nō luxuriæ causa accipio vxorē meam, sed solā posteritatis dilectione in qua benedicatur nomen tuū in secula seculorū. ¶ Secūdo debet eligere vxorē similē sibi nobilē si nobilis est, ignobilē si est ignobilis. Gen. 2. Faciamus ei adiutoriū simile sibi. De costa viri formauit Dñs mulierem, ne posset vnus cōtra alterū gloriari se esse de nobiliori genere. Non formauit De⁹ mulierē de capite, ne crederetur formata ad dominationē. Neq; de pede, ne crederetur subiiciēda in seruitutē: sed de costa, vt haberetur tāquā socia. Poëta: Si qua voles aptè nubere,

nube

nube pari: Paritas ista nō solū attēdēda est quantū ad nobilitat. sed etiā quātū ad iuuētutē & pulchritudinē. Quādo enim iuuenis & pulchra nubit seni & deformi, habet cū exosum & a. tera efficitur. Paritas ista bene in anulo ostēditur: qui si strict. sit, digito nō cōgruit: si latior, decidit. Sic se habet inter cōiug. si sint dispares: quia vel simul manentes non sunt concordes, vnus ab altero discedit. ¶ Tertio, vt cū tali contrahat, quæ sit progenie bona. Nō debet ducere filiā vsurarij vel raptoris. enim fuit vna de causis diluuij. Vidētes enim filij Dei filias minum quòd essent pulchræ, acceperūt vxores sibi ex omn. quas elegerāt. Gen. 6. Filij Dei vocātur qui erāt de stirpe Seth. lij hominū qui erāt de stirpe Cain. ¶ Quarto ꝙ persona cū q. cōtrahit sit bona & prudens, quod est vnū de magnis donis Dei. Pro. 19. Domus & diuitię dātur à parētibus: à domino verò p. priè vxor prudēs. Eccl. 26. Mulieris bonę beatus vir. Et in eod. Pars bona, mulier bona, in parte bona timētiū Deū, dabitur vi. pro factis bonis. Et in eodē: Gratia super gratiā, mulier sancta pudorata. 1. Cor. 6. Sāctificatus est vir infidelis p mulierē fidē.

Quod opus carnale sit illicitum & quod licitum. Et quot & quæ requirantur ad hoc quòd opus carnale fiat sine culpa & meritorie. Et quot sint quæ requirāt inseparabilitatem matrimonij.

CAP. XVII.

SEquitur videre de opere carnali, quod sit illicitū & ꝙ licitū. Poterit tamē videri alicui ꝙ ep⁹ illud nūquā fiat sine culpa. ¶ Primò p hoc ꝙ dicit Aug. in li. de fide ad Pe. Sine libidine nō est parētū cōcubitus. ¶ Secūdò per hoc quod dicit gl. Hier. super illud 1. Pet. 3. Vt non impediātur orationes vestrę. Impedit. orationes officio cōiugali comemorat: qa quotiescūq; vxori debitū reddo, orare nō possum. Vult enim secūdū gl. illā, redditio debiti semp habere culpā, cū semper orationē impediat. ¶ Tertio p. hoc quod dicit gl. super illud 1. Cor. 6. Qui fornicatur, in corpus suū peccat. Hic propriè seruit anima corpori, sed vbi anima debet dominari corpori, seruit ei, videtur esse peccatū, cū sit priuatio debiti ordinis. ¶ Quarto per hoc quod dicit gl. Sic totus homo absorbetur à carne, vt iā dici nō possit ipse mus suus esse, sed simul totus homo dici possit caro. ¶ Q. per hoc ꝙ semper in illo opere videtur esse immoderata c. ctatio. Et dicēdū est quòd opus illud exerceri potest sine c. culpa, & etiam meritoriè, in tribus casibus. ¶ Primus est, cū causa prolis suscipiēdæ & ad cultū Dei educēdæ, cū aliis de. circūstātiis. Aug. Cōcubitus necessarius est causa generādi.

pabilis est solus nuptialis. Iste concubitus solus dicitur esse nuptialis, quia principaliter institutū est matrimoniū ad suscipiēdum prolē. Et hæc prima institutio & principalis dicitur fuisse facta in officiū. Secūda eius institutio fuit in remediū, scilicet ad fornicationē euitandā. ¶ Secundus casus est cùm petenti redditur debitū. Aug. Reddere debitū coniugale, nullius est criminis. In hoc casu iustitia mouet. ¶ Tertius casus est, cū aliquis exigat opus illud, vt caueat compari suo ne in peccatū cadat: vt cū aliquis sciēs vxorem suā verecūdam & nunquā petiturā debitum, & timet de casu eius, debitū exigit. Et in hoc casu pietas mouet. Si verò aliquis exerceat opus illud, vt impleat concupiscentiam eam, culpa est ibi quandoque venialis, quandoq; mortalis. Venialis, quādo cōcupiscentia ita subiecta est rationi, quòd nō cognosceret eam nisi esset cōiunx sua. Mortalis verò, quādo adeò immoderata est cōcupiscentia quòd cognosceret eam, licet non esset sua. Et in hoc casu intelligitur illud verbū quod dicit glo. super 1. ad Corint. 7. Omnis vehemens amator, propriæ vxoris adulter est. Et ibidem dicit glo. Aug. Cōiugalis concubitus generandi gratia nō habet culpā: cōcupiscentiæ verò satiādæ, sed tamē cum cōiuge, habet culpam propter thori fidē venialem. In verbo verò Augu. in lib. de fide, ad Pet. libido dicitur concupiscentia inordinata, quę pœna est, & nō sumitur pro culpa vel veniali vel mortali. ¶ Ad aliud dicendū quòd oratio sumitur quādoque pro quolibet bono opere. Vnde gl. super 1. Thes. vlt. Non desinit orare qui non desinit bene agere. Quandoq; pro oratione vocali: quandoq; verò pro actu interiori, cū anima in Deum tenditur. Et iste actus excellens animæ impeditur opere carnali. Si enim animæ vires ordinētur, generatiua videtur esse infima: vis verò secundum quam anima efficitur in Deum, summa videtur esse: vnde non est mirū si operationes illarū virium sibi non consociantur. Idem intelligendum est de illuminatione prophetica, quæ tunc nō habet fieri. Hier. super Matt. Connubia legitima carent peccato, non tamen tempore illo quo coniugales actus geruntur: præsentia sancti Spiritus dabitur, etsi propheta esse videatur qui officio generationis obsequitur. Glossæ verò quæ sunt super illud 1. Corint. 6. Qui fornicatur &c. intelligendæ sunt non de coniugali facto cum debitis circunstantiis, sed opere libidinoso, vbi ratio vincitur. Ad illud autē quod immoderatione delectationis obiicitur, dicendū est quòd ex quo Adā peccauit, nō fuit cōiugale opus sine aliqua immoderatione: sed quædā immoderatio est quæ pœna est solū, & prouenit ex in-

ordinatione sæuientis concupiscentiæ. Sed ex quo aliqua p-
dictarum triam causarum, prius inchoatur opus illud, & ma
propter delectationem, & delectatio manet infra fines suos, s
licet in vi brutali, nec trahitur ratio vt delectationi consen
tiat, non est delectatio illa peccatum. Aquæ enim inferiores
superioribus sunt diuisæ firmamento virtutis.

Quot & quæ requirantur ad hoc quod opus carnale sine culpa sit & meritorium.

Et notandũ quòd multa requiruntur ad hoc quòd opus c
nale sine culpa sit & meritoriũ. ¶ Primũ est, vt fiat in eadẽ spe
Natura enim est vis rebus insita ex similibus procreãs simil
Vnde si fiat opus illud in alia specie, est peccatũ cõtra natur
quod tãgitur Exo.22. Qui coierit cũ iumento, morte morie
Et Deut.27. Maledictus qui dormierit cũ aliquo iumento. ¶
cundũ vt fiat in organo simili. Si verò fiat in organo dissi
est peccatũ cõtra naturã: q tangitur Ro.1. Nã fœminę eorũ
tauerũt naturalẽ vsum, in eũ vsũ qui est cõtra naturã. Simili
& masculi relicto naturali vsu fœminæ exarserũt in desid
suis, in inuicẽ masculi in masculos turpitudinẽ operãtes. ¶
tiũ est, vt fiat in organo ad hũc vsũ deputato: cõtra q est p
tio extraordinaria, quã tangit gl. super prædictũ locũ Ro.1.
cũ ipsa cõiuge alio modo quàm licet dormierit, operatur c
naturã. ¶ Quartũ est, vt nõ fiat modo bestiali, sed modo q
cet rationalẽ naturam: modo scilicet idoneo infusioni se
quantũ ad virũ, & receptioni seminis, quantũ ad fœminã. C
hoc verò est illud peccatũ cõtra naturã, quod enumerat Me
dius inter causas diluuij, dicẽs: Mulieres in vesaniã vers
gressæ viris abutebãtur. ¶ Quintũ est, vt personę inter quas
opus exercetur nõ sic se habeãt, q vna sit radix à qua alia
cesserit, vel processerint ab vna radice è proximo. Hoc enim
tũ valet ad societatẽ, quæ multũ est cõseruatiua humani ge
ris. Per hoc enim, quòd matrimoniũ cõtrahitur cũ persona
attinente, initur societas inter cõsanguineos vtriusque p
cõiugũ, qui sibi nõ attinebãt. Si hoc opus exerceretur cũ a
tibus, haberent homines suspectã cohabitationẽ vxorũ suar
suis propinquissimis, & cũ propinquissimis ipsarũ: sic in m
parte pertinet societas humana conseruatiua humani ge
Contra hoc est peccatũ incestus peccatũ valdę detestabile, q
etiã exẽplo brutorũ animaliũ nobis dissuadetur. Vnde legi
lib. de natura animalium, quòd camelus cooperto capite m
dius super eã saltauit, & operimento sublato matrẽ cognos
cam

turpitudinis opere quod inceperat intercepto descendit, & ingeniatorē interfecit. Similiter cùm fierer equo & matri eius, cognoscens matrē sibi suppositā, subito fugit. ¶ Sextū est, ꝙ personæ inter quas hoc opus exercetur, vnitæ sint inseparabiliter: non enim sufficit vt cōsentiant vno cōsensu sicut fornicatores.

¶ *De inseparabilitate matrimonij.*

Hanc inseparabilitatē primò videtur requirere, quia matrimoniū sacramentū est figuratiuū matrimonij spiritualis, quod est inter Christū & ecclesiā. Ephe. 5. Sacramentū hoc magnū est: ego autē dico in Christo & ecclesia. Vnde cū illud matrimoniū sit inseparabile, & matrimoniū carnale inseparabile debet esse. ¶ Secūdo fructus ad quē est matrimoniū, est indiuisibilitas. Destruitur enim proles si diuidatur. 3. Reg. 3. Dixit mulier cuius filius erat viuus ad regē qui eū iusserat diuidi: Obsecro dñe mi, date illi infantē viuū, & nolite interficere eum. Si quis tamen obiiciat, quòd quādo sunt plures filij, potest fructus diuidi: Dicendū est, ꝙ nec tunc diuidi potest quin omnes sint filij patris sicut & matris, & omnes teneantur tā patri quàm matri, & tam pater quàm mater omnibus. ¶ Tertiò, fidei integritas, sine qua nō est secura societas. Si separari deberent, nō consideret vnus cōiugū de altero: nec vnus fidelis esset alteri, quātū ad bonorū cōmunicationē. Prou. vlt. legitur de forti muliere: Cōfidit in ea cor viri sui. ¶ Quartò, magnitudo amoris qui est inter ipsos: maximus enim videtur esse inter amores qui sunt ratione carnis, cùm etiā amori patris vel matris videatur prævalere, secūdum illud Matt. 19. Propter hoc relinquet homo patrē & matrem, & adhęrebit vxori suę. Cū aliqua vnio corporū inseparabilis sit, vt mistio aliqua: mētalis vnio videtur debere esse inseparabilis, & maximè videtur de illa quæ est maritalis amoris, quæ maxima & familiarissima videtur esse. Præterea si omni tēpore diligit ꝙ amicus est, nulla aduersitas separare debet amicitiā coniugum. ¶ Quintò societas consanguineorū cōiugum ipsis mediantibus cōtracta, quæ separabitur, si matrimoniū eorū dissoluatur, sicut mediātibus illis sociati fuerint: quæ societas cùm adeò sit Deo valde grata, ab homine separāda nō est. Contra vnitatē inseparabilē, est peccatū fornicationis. ¶ Sextū est, vt illud opus exerceatur inter personas, quæ sint vnitæ singulariter. Vnica enim vnici debet esse. Ad quod facit magnitudo amoris. Si enim maximus amor carnalis & familiarissimus est inter eos, cum vnica debet esse amor ille. Quod enim per superabūdantiā dicitur, vni soli cōuenit: hæc singularitas vnitatis in anulo ostēditur, qui vni

cum digitū capit. Si quis tamē obiiciat quia vnus debeat m-
tas habere, vt sic multiplicentur cultores Dei, cùm vnus homo
sufficiat multas fœcundare. Respondendū est, ꝙ Deus non a-
tēdit tantū multiplicationē generis humani, quantū ad nume-
rum, quantum attendit eius multiplicationē, quātum ad mer-
tum, & vt frequētius qui generātur nō sunt veri cultores De
Eccl. 15. Nō cōcupiscit Deus multitudinem filiorū infidelium
inutilium. Luc. 23. Veniēt dies in quibus dicēt: Beatæ steriles,
ventres qui non genuerūt. Licet pauciſſimi essent cultores De
tempore primorum parentū: tamē noluit dominus ordinare
Adam haberet duas vxores simul, vt sic citius multiplicare
genus humanū. Prēterea prim⁹ quē genuit Adā: malus fuit,
licet Cain. Vnde patet ꝙ citius genuit imitatorē diaboli, qu
cultorē Dei. Prēterea animalia magna, vt dicitur in lib. de na-
ra animaliū, rarò generant. Elephas enim fœmina cessat tri-
nio post partū à coitu: & camela per annū. Paucos etiam ge-
rant, quia vnicū fētum: cùm animalia parui corporis genera
multos, vt ibidem legitur. Sic homo maximus dignitate in
animalia: nō est mirū si rarò & paucos filios generet. Prēte
quādoq; qui sufficit multas fœcundare, vix sufficit vni, & q
eius sine periculo animæ suæ necessaria prouidere. Legitur in
de nat. animaliū, de aquila, quòd valde grauatur in nidora
venari non possit: & ideo nō sufficit pascere plus q̄ duos pu
vnde tertium ouum proiicit, vel tertium pullum. Si quis
obiiciat, quòd saltem in princip bus qui sufficiūt prouidere
lerabile erit, quòd vnus habeat plures: Dicēdū est quòd fre
tius isti minus sufficiunt prouidere vxori & filiis suis sine pe
culo animarum suarū, quàm alij. Prærerea multiplicatio
minorum destructio est terrarū. Multiplicatis hæredibus sequ
tur diuisio regnorum quā consequitur desolatio eorū. Mat.
Omne regnum in se diuisum, desolabitur. Multiplicatis pri
pibus multiplicantur mala super terrā. 1. Mac. 1. legitur de A
xandro, qui diuisit regnum suū pueris nobilibus, qui secū e
nutriti à iuuentute. Et subditur: obtinerunt pueri eius regn
vnusquisq; in loco suo, & imposuerūt sibi diademata post m
tē eius, & filij eorū post eos annis multis: & multiplicata s
mala super terrā. Quando aliquis princeps habet multas v
res successiuè, vix est pax inter filios, qui sunt ex illis vxo
Prēterea nollet princeps vxorem suā ab alio fœcundari, e
si ipse nō posset eam fœcundare. Vnde nec ipse velle debet
quū vxor sua sterilis est: ex alia fructū habere: hoc enim e

iure naturali, vt nō faciat alij quod sibi non vult fieri. Præterea vir perfecta pax seruari posset, si vnus plures haberet. Conqueſta est Sara Gen. 16. q̄ ancilla sua Agar cōtemneret eam, cui ipsa virum suum cōmunicauerat. Et Lia dixit Racheli: Paurúmne tibi videtur, q̄ præripueris maritum meū mihi? Gen. 30. Contra hanc singularitatē est peccatū adulterij. ¶ Octauum est, vt non moueat ad opus carnale delectatio, sed vel bonū prolis, vel iuſtitia, vel pietas, de quibus prius tactum. ¶ Nonum est, vt opere inchoato ratio nō trahatur ad cōsentiendū delectationi. Vnusquisq; enim tētatur à concupiscentia sua attractus & illectus. Iac. 1. ¶ Decimum est, vt eligatur tempus, in quo licet opus illud exercere: abstinendū enim est ab illo opere tempore menstruorum. Leui. 16. Si coierit vir cum muliere tēpore sanguinis menstrualis, immundus erit. Eiusdem 28. Ad mulierem quæ patitur menstrua, nō accedes. & dicit Aug. quod tunc abstinendū est ab illo opere propter prolis corruptionem. Hiero. dicit, quòd tunc concipiuntur mēbris damnati, cæci, claudi, leprosi. Itē tempore sacro. Aug. Propter dies processionis & ieiuniorum aliquando non licet cōuenire: quia etiam à licitis abstinendum est, vt facilius impetrari possit quod postulatur. Item tempore quo vxor grauida est. Vnde elephas prægnantem fœminam non tangit: vt legitur in lib. de natura animaliū. ¶ Vndecimum est, vt locus sacer caueatur: non enim est exercendū illud opus in loco sacro.

De temperantia delectationum secundum visum, auditum, & olfactum. CAP. XVIII.

Dicto de Temperantia delectationum, quæ sunt secundum gustum & tactum, dicendum est de Temperantia quæ est secundum visum, auditum, & olfactū. Et notandū quòd quum visus in omnibus animalibus sit supra auditū, & sub visu olfactus, vt legitur in lib. de natura animalium, periculosior visus esse videtur, nisi rafrænetur, quā auditus, & auditus quàm olfactus. Vnde scriptura multū suadet nobis refrænationem visus. Eccle. 9. Ne respicias mulierem multiuolam. In eod. Virginem ne conspicias. Item: Noli circunspicere in vicis ciuitatis. Et iterum: Ne circunspicias speciem alienam. Eiusdem 25. Ne respicias mulieris speciem. Et 41. Ne respicias mulierem alieni viri. Causas quare visus sit periculosus, require in tracta. de Luxuria, cap. de aspectu mulierum. De refrænatione visus & auditus, habetur Esa. 33. Qui obturat aures suas ne audiat sanguinem, & claudit oculos suos ne videat malum, iste in excelsis habitabit. Visus & auditus videntur habere curiositatem quasi

insatiabilē. Eccl. 1. Non satiatur oculus visu, nec auris auditu implet. Gre. Graue curiositatis est vitiū, quæ dū cuiuslibet mentem ad inuestigandā vitā proximi exterius ducit, semper ei su intima abscōdit, vt aliena sciens, se nesciat. Idē: Curiosi animus quanto peritus fuerit alieni meriti, tāto fit ignarus sui. ¶ Et tandū, quòd auditus à multis est tēperandus. ¶ Primò à musicis instrumentis. Iob 21. Tenent tympanū & citharam: & gaudent sonitum organi. Ducūt in bonis dies suos, & in pūcto ad infer descendūt. Esa. 3. Cythara, & lyra, & tympanū, & tibia, & vinū conuiuiis vestris, & opus domini non respicitis. Antigonus xādri pædagogus citharā, eius fregit, adiecitq; dicēs: Tuę iam regnare conuenit, pudeatq; in corpore regis voluptatē xuria dominari. ¶ Secūdo à lasciuo cantu vel colloquio mu rum. Vnde Eccle. 9. dicitur de saltatrice: Ne audias illam, ne tè pereas in efficacia illius. Et in eodem dicitur de mulicte na: Colloquium illius quasi ignis exardescit. ¶ Tertio à mal proximi. Eccl. 28. Sepi aures tuas spinis, & noli audire lingu detrahentem. ¶ Quarto à bonis propriis quæ adulatores so hominibus ad memoriam reducere. Seneca: Si cōtinens es, a lationes euita: sitque tibi tam triste laudari à turpibus, quā dari ob turpia. Idem: difficillimum opus continentiæ est, a siones adulatorum repellere; quorum sermones animā qua voluptate resoluunt. ¶ Quinto à suauitate proprij cātus. Ge Dum blanda vox queritur, sobria vita deseritur. ¶ Olfactus temperandus est à suauitate odorum: quum scriptum sit Is Erit pro suaui odore fœtor. Vna pœna infernalis erit fœtor phuris. In Psalm. ignis, sulphur, & spiritus procellarum &c. Is 30. Flatus domini quasi torrens sulphuris succendens eam.

Tertiæ partis principalis de quatuor virtutibus cardinalibus, Tractatus IIII. De Fortitudine.

De ordine dicendorum in hoc tractatu. Et de diuersis acceptionibus huius nominis Fortitudo. PARS I.

DIcto de Prudentia & tēperantia, dicendū est de Fortitudine. De qua hoc modo dicetur. Primo ponentur diuersæ acceptiones huius nominis Fortitudo. Secundo diuersæ descriptiones Fortitudinis. Tertio, ea quæ pertinent eius commendationem. Quarto, dicetur de his quæ suuant titudinem. Quinto, de partibus ipsius. Circa primum, notan est, quòd nomen fortitudinis sumitur quandoque pro for

dine corporali, qualis fuit fortitudo Sampsonis. Hæc fortitudo videtur esse potentia facile agendi, & difficile à cõtrario patiendi. Quãdoq; vero pro fortitudine animi: & sic sumitur quadrupliciter. Vno modo generaliter, & secundum hoc fortitudo reperiri potest in omni vi, & omnis virtus fortitudinem habet respectu vitij sibi contrarij: vt continentia contra luxuriã. Prou. vlt. Accinxit fortitudine lũbos suos. Ad fortitudinẽ istã pertinet in omni opere meritorio facere ne quid minus, sicut ad temperatiam generalem pertinet facere ne quid nimis. Alio modo nomen fortitudinis sumitur largè: non tamen ita generaliter sicut prius. Et fortitudo hoc modo attenditur circa difficilia in passionibus, siue sint exteriores passiones, siue interiores. Exteriores passiones sunt cõtumeliæ, damna rerũ, & molestiæ corporis ab alio illatæ. Passiones interiores illæ dicũtur cõtra quas certamen habet temperantia: vt sapores gustui, & ea quæ appetitui sensibili passiones inferunt. De his passionibus dicit Philosophus, quòd difficiles sunt & contẽporaneę vitę. Sic accipitur fortitudo super illud Prou. vlt. Mulierem fortem quis inueniet? Glo. Mulier fortis, ecclesia quæ pro amore sponsi prospera, & aduersa contemnit. Contemnere prospera, temperantiæ est. Et Tullius in lib. de Officiis dicit, quòd fortis animus & magnus duabus rebus maximè discernitur: quarum vna in rerũ externarum despicientia ponitur: altera res est, vt sit ita affectus animo vt res gerat magnas & maximè vtiles: sed vehementer arduas & plenas laborum & periculorum. & Aug. in libr. de libero arbitrio dicit, quòd fortitudo est affectio animæ, qua omnia incõmoda & damna rerum non in potestate nostra cõstitutarũ contemnimus. Res nõ in potestate nostra constitutæ sunt quæ nobis inuitis auferri possunt. Tertio modo strictius sumitur pro fortitudine, scilicet quæ attenditur circa ea quæ sunt difficilia in passionibus exterioribus, ita q; non comprehendit temperantiam. Et sic sumitur ab Augustino in libro de moribus ecclesiæ: Amor, inquit, ille de quo loquimur, quẽ tota sanctitate inflammatum esse oportet in Deum, non appetendis istis temperans, in amittendis fortis inuenitur. Quartò strictissimè sumitur, secundum quòd non attẽditur circa quodcũque difficile in passionibus exterioribus, sed tantùm circa exteriores passiones quæ corpori infliguntur, & non extendit se ad damna rerũ. Et sic videtur Aristo. sumere Fortitudinem in Ethicis.

De descriptionibus Fortitudinis. PARS II.

Circa secundum notandum est, quòd fortitudo sic descri-

bitur ab Aug. in libro de moribus ecclesiæ: Fortitudo est amat omnia facile tolerans propter illud quod amatur. Sed videtur hæc descriptio nō solum cōuenire fortitudini, sed etiam fidei, spei, charitati, & timori. De fide enim legitur 1. Pet. vlt. Cui resistite fortes in fide. Glo. quæ est tanquam murus. De spe, ad Hebræ. 6. Fortissimum solatium habeamus qui confugimus ad tenendam propositam spem &c. Gl. quod uos faciat in omni aduersitate fortes, volentes ad horam pati, vt in æternum regnemus. De charitate 1. ad Cor. 13. dicitur ꝙ omnia suffert. Et Cat. vlt. Fortis est vt mors dilectio. De timore, Iob. 4. Vbi est timor tuus? vbi formido tua? Glo. Has virtutes cōgruo ordine ponit, sicut in via seculi audacia fortitudinem, timor debilitatem parit: ita in via Dei timor fortitudinem. Ad hoc dicendū est, quod fides, spes, & charitas & timor faciūt aliquē fortem ad aggrediendum terribilia, vel sustinendum difficilia, & aliter fortitudo, quia actꝰ illi propriè sunt à fortitudine originaliter. Et fortitudo facit fortē formaliter ad aggrediendum terribilia & sustinendum difficiliora. Prædicta verò fortem faciunt eo modo quo accidit in certamine mundano, quòd brauium quod proponitur in medium certantibus, dum videtur ab eis & speratur haberi, & desideratur, mouiuū est, vt virilius certent: Sic præmium æternum dum per fidem aspicitur, & per spem speratur & per charitatē desideratur, hominem excitat vt fortius certet. Timor etiam filialis siue castus, cuius causa est amor, dū timet separari à Deo, quem amat, ex hoc ipso plus Deo coniungitur & fortius ei adhæret. ¶ Fortitudo sic describitur, super illo Matthæi 15. Erāt quatuor millia hominum qui manducauerūt. Gl. Fortitudo est firmitas animi cōtra molestias seculi. Tullius verò in 1. Rheto. sic eā describit: Fortitudo est cōsiderata periculorū susceptio, & laborū perpessio. Idē in 2. Rhet. Fortitudo est magnarū rerum appetitio, & humiliū cōtemptio, & cū ratione vtilitatis laborum perpessio. Item fortitudo est rationabilis aggressio terribilium cū constanti eorum perpessione. Macrobius. Fortitudinis est animum supra periculi metum agere, nihilque nisi turpia metuere, vel prospera vel aduersa tolerare. Aristo. Fortitudo est virtus difficillimorum in passionibus operativa gratia boni. Et loquitur Aristoteles de passionibus siue motibus exterioribus.

De commendatione Fortitudinis. PARS III.

NOtandum ergo, quòd ad commendationem Fortitudinis potest valere, Primò frequēs admonitio, quā sacra scriptu-

ta facit de ipsa. Ios. 1. Confortare, & esto robustus. Simile habetur Deuteron. 31. & 3. Reg. 2. & Dan. 10. Itē Tob. 4. Forti animo esto. Simile eiusdē 7. ¶ Secūdo, q̄ virt⁹ fortitudinis plus videtur habere virtuositatis ꝙ æteris virtutibus. Vnde nomē virtutis antiquitus fuit solius fortitudinis, vt ait Tullius. ¶ Tertio, q̄ hæc virtus multū cōpetit statui in quo sumus. Mūdus enim iste locus est laboris & certaminis: ideo in vita valde necessaria est nobis fortitudo. Ad Gala. 6. Dū tempus habemus operemur bonum ad omnes. Eccl. 9. Quodcunque potest facere manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erūt apud inferiores quò tu properas. Ber. In mūdo isto quasi in stadio certaminis positi sumus. Eccle. 3. Tēpus belli & tempus pacis. Tempus belli est in præsenti. Militia est vita hominis super terram. Iob 7. Vnde illa pars ecclesię quæ in terris est, militans ecclesia vocatur. Quę fortitudine debet esse induta in præsenti. Pro. vlt. Fortitudo & decor indumentū eius. Esa. 52. Induere fortitudine tua Sion. Si sine fortitudine sit, necesse habet fugere hostes suos tanquā inermis. Thre. 1. Abierūt absque fortitudine ante faciē subsequētis. ¶ Virtus fortitudinis etiā inseparabilis est. Totus enim mundus non posset vincere vnū hominem in quo esset vera fortitudo animi. Seneca: Facilius est gentē vnā quàm virum vnum vincere. Sine fortitudine animi quasi nihil est fortitudo corporis. Eccl. 9. Verti me ad aliud, vidique sub sole nec velociū esse cursum, nec fortium bellū. Esa. 1. Erit fortitudo vestra vt fauilla stupæ. & eiusdē 20. erit vobis fortitudo Pharaonis in cōfusionem. Virtus fortitudinis Deum glorificat. Neemiæ 8. Gaudium enim Domini est fortitudo vestra. De hostibus triumphat. 2. Reg. 22. Accinxisti me fortitudine ad pręliū, incuruasti resistentes mihi subtus me. Homini bona sua seruat. Lucæ 11. Quū fortis armatus custodit atriū suū, in pace sunt cuncta quæ possidet. Item hominem ditat. Prou. 10. Egestatem operata est manus remissa, manus autem fortium diuitias parat. Eiusdē 11. Robusti habebunt diuitias. Et 21. Cogitationes robusti semper in abūdantia: omnis autē piger semper in egestate erit. ¶ Itē hominē glorificat, sicut ignauia hominem vilificat. Pro. 12. Manus fortiū dominabitur: quæ autem remissa est tributis seruiet. Ipsa etiā regnum cęlorū violenter occupat. Matt. 11. Regnum cęlorum vim patitur, & violenti rapiūt illud.

De his quæ iuuant Fortitudinem. PARS IIII.

QVæ iuuant Fortitudinem, videntur duodecim esse. ¶ Primo iuuat eam maiorum exhortatio. Deutero. 20. Appro-

pinquante iam prælio ſtabit ſacerdos ante aciem, & ſic loqu-
tur ad populum, Audi Iſraël, vos hodie cõtra inimicos veſtros
pugnam committitis, ne pertimeſcat cor veſtrum &c. Et 1. Ma-
chab. cap. vlt. legitur de Machabæo, quòd armauit ſocios ſuos
non clypei & haſtæ munitione: ſed ſermonibus optimis & e-
hortationibus. Et in eodem: Exhortati itaque Iudæ ſermo-
bus bonis valde, ſtatuerunt dimicare & confligere fortiter. ¶ Se-
cundo exempla robuſtorum. Vnde 2. Machabæorum 6. Hoc ma-
do vita deceſſit Eleazarus memoriam mortis ſuæ exemplar
virtutis & fortitudinis derelinquens. ¶ Tertio exercitatio. Ita
ad fratres de monte Dei: Ruſticus duros habet neruos, forte
lacertos. Exercitatio hoc fecit, ſine ea corpore molleſcit. Vo-
tas facit vſum, vſus exercitium, exercitium vires in omni-
re ſuo miniſtrat. ¶ Quarto fides, mercedem fortium opera
oſtendendo. 2. Parali. 15. Confortamini, & non diſſoluentur ma-
nus veſtræ. Erit enim merces operi veſtro. ¶ Quinto timor Dei.
14. In timore Domini fiducia fortitudinis. Timor illud ex-
pellit propter quod vel ſolum vel maximè timendum eſt, id
licet peccatum. Eccleſia. 1. Timor Domini expellit peccatum
ideo meritò hominem reddit ſecurum. Item timor homi-
facit purè operari, quod valet ad fortitudinem. Iob 16. Mi-
dis manibus addet fortitudinem. Præterea timor facit h
minem in ſe deficere, ideo in Deo roborat. Bernardus in ſe
monibus. Vtilis prorſus infirmitas, quæ medici manum re-
rit, & ſalubriter in ſe deficit, quàm perficit Deus. Idem ſu
Cantic. Optanda infirmitas quæ Chriſti virtute compenſat
Quis dabit mihi non ſolum infirmari, ſed etiam penitus d
ſtitui & deficere à memetipſo vt Domini virtutum virtu
ſtabiliar? ¶ Sexto ſpes Eſaiæ 30. In ſilentio & ſpe erit fortit
do veſtra: ſpes fortem efficit, omnipotenti inniti faciendo. P
Philip. 4. Omnia poſſum in eo qui me confortat. ¶ Septim
charitas. Et hoc dupliciter. Vno modo adiutorium proximi h
bẽdo. Pro. 18. Frater qui adiuuatur à fratre, quaſi ciuitas firm
Eccle. 4. Melius eſt duos eſſe ſimul quàm vnum. Habent enim
emolumẽtum ſocietatis ſuæ. Si vnus ceciderit, ab altero fulci
tur. Et in eodem: Si quis præualuerit contra vnum, duo reſi
ei. Secundo modo veritati adhærendo. Gregorius in moralib
Qui veritati inhæret, vanitati nullo modo ſuccumbit: quia
forti pede cogitationis intus intentionem fixerit, omne qu
foras mutabiliter agitur, ad arcem mentis minime pertin
¶ Octauo ſapientia. Pro. 24. Vir ſapiens fortis eſt, & vir doct
robu

robustus &c. Greg. in Moral. Valde fortitudo destituitur, nisi per consilium fulciatur. ¶Nono temperantia quæ in prosperis seruat. Greg. in Moral. Nulla aduersitas deiicit, quem prosperitas nulla corrumpit. Idem: in hac vita qui nulla prospera appetit, nulla aduersa pertimescit. Primum pertinet ad temperantiã: secundum ad fortitudinem. ¶Decimo disciplina corporis quæ hostem domesticum debilitat. Ber. Quid mirum si hoste debilitato, tu fortior efficeris? ¶Vndecimo, eleemosyna. Prouer. 22. Victoriam & honorẽ acquiret qui dat munera. Eccle. 29. dicitur de eleemosyna: Super scutum potẽtis, & super lanceam, aduersus inimicum tuum pugnabit. ¶Duodecimo, oratio, quæ multum valet ad fortitudinem, de cœlo enim fortitudo est, 1. Mach. 3. Exo. 17. Cùm leuaret manus Moyses, vincebat Israel.

De partibus Fortitudinis. Et primo de securitate: de duodecim solatiis contra timorem mortis, de timore inordinato, & securitate commendabili & reprehensibili. PARS V.

NOtãdum ergo quòd Tullius in 1. Rhetoric. quatuor partes eius assignat, scilicet magnificentiam, fiduciam, patientiã, perseuerantiam. Macrobius verò septem partes eius tangit, Magnanimitatem, fiduciam, securitatem, magnificentiam, constãtiam, tolerantiam, firmitatem. Quidam verò sex tantummodo partes assignãt: scilicet magnanimitatem, fiduciam, securitatẽ, patientiam, constantiam, magnificentiam. Et satis rationabiliter videntur posse poni hæ sex partes fortitudinis. Fortitudo enim debilitatem animi expellit, & magnitudinẽ animi efficit. ¶Quòd debilitatem expellat, patet ex hoc, quòd fortitudo debilitati opponitur. Quòd magnitudinem animi efficiat, patet ex hoc, quòd fortitudo dicitur magnanimitas. Sen. in lib. de quatuor virtutibus principalibus. Triplex verò est debilitas animi. Prima est, nimia pusillanimitas à malo futuro, quæ timiditas vocari potest. Quę dissuadetur, Eccl. 7. Noli esse pusillanimis in animo tuo. Et reprehenditur, Matt. 8. Quid timidi estis modicę fidei? Secunda est nimia passibilitas à malo præsenti, quæ est quasi quædã teneritudo vel mollities, cuius signum est facilitas dolendi quæ infirmitas est in quibusdã qui conqueruntur secũ durè agi, vel sibi dura verba dici. Tertia est instabilitas, quæ similis est debilitati virgæ subtilis quæ de facili in omnem partem flectitur. Contra has tres infirmitates, tres sunt partes fortitudinis. Securitas contra timiditatem. Patientia contra teneritudinem. Constantia contra instabilitatem. ¶Fortitudo inquantum animi magnitudinem efficit, tres habet partes. Ipsa enim

quantum

quantum ad actus suos habet principium, medium, & finem. Quantum ad principium, pertinet ad eam magnanimitas, quæ est rationalis aggressio terribilium: quātum ad medium, efficacia quæ est certa spes perducendi ad finem rem quæ inchoata est: quantum ad finem magnificentia quæ est rerum quæ perficiuntur felix consummatio.

¶ *De Securitate.*

Inter has sex partes fortitudinis, primò de securitate prosequemur, quæ est intimiditas mali. Iuxta illud Arist. in Ethic. Fortis est intimidus mali. Et describitur sic: Securitas est habitus secundū quē imminentes incommoditates & rei inchoatæ affines nō formidātur. Et coarctat hæc descriptio securitatem ad intimiditatem, quæ est post rei inchoationem. Securitas commendatur nobis in leone. Prou. 28. Iustus vt leo cōfidens absque terrore erit. Eiusdē 30. Leo fortissimus bestiarū ad nullius pertinebit occursum. ¶ Et notandū quòd secundum Philosophum, quæ congregata sunt in homine secundum rationem, dispersa sunt in brutis secundū naturā: vt castitas in elephante, liberalitas in leone. Vnde dicitur in lib. de natura animalium, quòd vitia sequuntur leonē, quia est animal cōmunicatiuum prædæ. Mansuetudo vero in agno. Esa. 53. Quasi agnus coram tondente se obmutescet. Modestia irascendi in colūba. Iere. 25. Facta est terra in desolationē à facie colūbæ, & à facie iræ furoris domini. Greg. Quia in Deo nulla furoris inæqualitas reperitur fuisse, domini iram columbæ nominauit. Vt enim vim diuinæ districtionis imperturbabilem demonstraret, & iram dixit & columbæ. ¶ Securitas conflictū habet cum timore. Securitatis officium est cōtra aspera fortunæ solatiū dare. De quibus solatiis ait Seneca de remediis fortuitorum. De cuius verbis pauca ponamus. Morieris, inquit. Et respondet, Hac conditione intraui vt exirē. Morieris. Gentilium lex est, quod acceperis reddere. Morieris. Peregrinatio est vita: cùm multum ambulaueris, diu redeūdum est. Item morieris. Stultū est timere quod vitare no possit. Istius effugit etiā qui distulit. Morieris. Nec primus, nec vltimus. Omnes te antecesserūt, omnes te sequētur. Item peregrè morieris. Ego quod debeo soluere parat' sum: videat fœnerator quem appellet. Itē iuuenis morieris. Optimū est, antequā optes mori. Optimū est mori quum iuuat viuere. Iuuenis moriar. Fortasse alicui malo te subdet fortuna: & si nulli alij, certe saltē senectuti. Insepult' iacebis. Quid aliud respōdeā, quā Virgilianū illud. Facilis iactura sepulchri? Si nihil sentio, nō pertinet ad me.

ſtura corporis ſepulti: ſi ſentio, omnis ſepultura tormentū eſt. Quid intereſt, ignis an fera me conſumat, an tempus? omnium vltima ſepultura, nō defunctorū cura, ſed viuorū inuēta eſt ſepultura, vt corpora & viſu fœda & odore amouerētur. Idem in fide natural. quęſtionib⁹: Nihil refert quā minax mors veniat: quod à nobis petit, minimū eſt. Et hoc ſenectus à nobis ablatura eſt: hoc auriculæ dolor, hoc humoris corrupti abundantia. Paſilla res eſt hominis vita, ſed ingēs res eſt contemptus vitæ. Hanc qui contempſerit, ſecurus videbit Maria perturbari. Illa inferorum regna retegantur, ſtabit ſuper illam voraginem intrepidus, & fortaſſe quò debebit cadere, proſilier. Quid ad me quā magna ſint quibus pereo, ipſum perire non magnum eſt: ſi volumus tranquillè degere, anima in expedito eſt habēda, ſiue illa inſidiæ, ſiue morbi petant. Idem in eodē: Nihil intereſt vtrū malapis vnus elidat an toto monte prærnar. Item egregiè Vagellius: Si cadendū, inquit, mihi eſt, cælo me cecidiſſe velim.

¶ *De duodecim ſolatiis contra timorem mortis.*

Contra timorem mortis poſſunt valere duodecim ſolatia quæ ex ſcripturis diuerſis colliguntur. ¶ Primum eſt, quòd ipſa mors hoſtem noſtrum familiarē occidit, ſcilicet corpus. ad Gal. 5. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritū, & ſpiritus aduerſus carnē. Sapiens: Nulla peſtis efficacior eſt ad nocendū, quàm familiaris inimicus. ¶ Secundum eſt, quòd oſtium nobis efficit in carcere immūdo in quo capti detinemur, in corpore ſcilicet. In Pſal. ſecundū aliam literam: Educ de carcere animam meam. Sed ſunt quidā adeò aſſueti miſeriæ huius carceris, vt nihil timeāt, tantum in hoc carcere, quàm oſtium vel exitum. Seræ & repagula ab incarceratis odio ſolent haberi, & nō liber exitus. Tertiū eſt quod nos expedit ab onere cophini immunditia pleni. Sap. 9. Corpus quod corrūpitur, aggrauat animā. ¶ Quartū eſt, quòd nos expedit vel fidem imponit peregrinationi laborioſæ & amaritudinibus plenæ. Greg. Quid eſt vita mortalis, niſi via? & quale ſit, fratres mei, perpendite in via laſſari, & viam nolle finiri. Idē: Vita præſens laboribus plena eſt: cū luctu agitur, & tamen cum lachrymis dimittitur. Eccl. 20. Melior eſt mors, quā vita amara. ¶ Quintū eſt, quòd lentum equū omni genere vitiorum vitioſum nobis occidēdo, dextrariū optimū nobis reſtitui facit. Equus vitioſus corp⁹ eſt. Ab hoc equo expediri deſiderabat Paulus ad Rom. 7. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Tribus de cauſis timet miles equū ſuum amittere, vel quia nō eſt ſecurus de emenda, vel quia capi timet equo

amiſſo

amisso, vel propter equi bonitatē. Nulla verò harū triū causā est in casu proposito. Securus enim est de emenda seruus Ambros. Mori non timeo, quia bonum dominum habeo. Et Mach. 7. dixit vnus de septē fratribus: De cælo, inquit, ista p sideo: sed propter legem Dei ista despicio, quia me ea recepturū spero. Non timet etiam seruus Dei capi equo amisso: tunc enim de manibus hostiū liberatus est. In Psal. Laqueus contritus & nos liberati sumus. Equus iste etiā adeo vitiosus est, vt expedium sit seruo Christi ab eo expediri. Sextum est præsentis periculum. Mors portus est periculosæ nauigationis in huius mundi, iuxta verbum Ber. Periculum probat transeuntium raritas, & percuntium multitudo. In mari Massiliæ de quatuor nauibus nō perit vna: in mari huius mundi, de quatuor nauibus vix euadit vna. ¶ Septimū est mortis necessitas. Sen. Nullum perniciosior hostis, quàm quem audacem angustiæ faciūt. Id conantur magnus animus ac perditus. Cogitemus nō quam prope mortem perducti sumus, omnes reseruamur ad mortem nec de re, sed die quæritur. Nónne contemneres eum qui morituros constitutus, beneficij loco peteret vltimus certus amputari? Idē facimus cū magni æstimamus tardius mori in li. de naturalibus quæstionibus. Nullū maius solatiū mortis quā ipsa mortalitas. ¶ Octauū est, moriēdi cōtinuitas. Sen. Q times quod quotidie experiris? Idē: Quotidie morimur, cert aliqua pars vitæ demitur, & tūc quoque cū crescimus, vita crescit. ¶ Nonū est, mortis propinquitas. Chry. Signati post dicum mortui sumus. Quare ante modicū in causa Dei cū ria non morimur, vt fiat voluptariū, quod futurū est necess Sen. Nemo tam immitis est, qui malit semper pēdere, quā mel cadere. Idē: Erras si in nauigatione sola putas mi qua morte vita diuiditur. In omni loco æquè tenue inter est. Non vbique se mors tam propè ostendit, vbique tam p est. ¶ Decimū est mors Christi. ad Heb. 12. Curramus ad p sitū certamen, aspicientes in authorē fidei & consummato Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem. Aug. Mo consolatio est membris ex capite, quòd Christus est qui tia Dei patris, gaudiū mūdi fugit, & ad mortē voluntarie certissimū argumentum est quòd mors seruis Dei timenda sit. ¶ Vndecimū est, amantissimi & sapientissimi patris pote Hoc solatiū exhibuit domin⁹ discipulis suis, dicēs eis post resurrectionē: Data est mihi omnis potestas in cælo & in Matt. vlt. Magna consolatio est filius Dei quòd persecutio

virga est in manu patris eorũ. Patris inquam misericordiarum, cuius sapiẽtiã nihil latere potest, cuius potẽtiã nihil potest supe tare. Vnde verisimile est ꝙ persecutor nõ affliget filios eius, nisi quantum pater videbit eis expedire. Esa. 10. Virga furoris mei Assur. Matt. 10. Nónne duo passeres asse vænũt, & vnus ex illis non cadet super terram sine patre vestro? ¶ Duodecimũ est, sequens immortalitas. Tullius: Non est lugẽda mors quã immortalitas cõsequitur. Eccl. 7. Melior est dies mortis, die natiuitatis. Duabus de causis melior est seruis Dei dies mortis, die natiuitatis. Vna est quia mors est egressus à miseria, natiuitas vero ingressus est ad miseriã: melior est egressus à miseria, quàm ingressus ad miseriã. Sapiens: Mors bona si non est, finis tamen illa malorũ est. Sen. Mors malorũ omnium remedium est. Secũda est, quia mors est porta gloriæ seruis Dei. Ipsa est inchoatio beatæ vitæ, vnde est nobilior mors quàm sit natiuitas secundũ corpus. Vnde transitus sanctorum, natale eorum vocatur ali eccles. In Psal. Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Verè pretiosa, quia est regni æterni pretium. ¶ Sequitur de quibusdã aliis solatiis, quę tãgit Sen. in li. de remediis fortuitorũ. Exulabis. Et respõdet. Patria est vbicunq; bene es. Illud autẽ per quod bene es, in homine, nõ in loco est. Si Sapiens est, peregrinatur: si stultus, exultat. Dolor imminet. Si exiguus est, feramus: leuis est patiẽtia: Si grauis est, feramus: nõ leuis est gloria. Dura res est dolor, imò tu mollis. Nõ sum potẽs: gaude: iniuriã facere non poteris. Pecuniam perdidi: fortasse illa te pedidisset. O te felicẽ, si cũ illa auaritiã perdidisti. Sed si manet illa apud te, es tamẽ vtcunq; felicior, quòd tanto malo materia subducta est. Pecuniã perdidisti: & illa quãmultos. Eris nũc in via expeditior, domi tutior. Exonerauit te fortuna, si intelligis, & tutiore posuit loco. Dãnũ putas, remediũ est. Pecuniã perdidisti: nẽpe quã vt tu haberes, alius antè perdiderat. Oculos perdidi: quã multis cupiditatib' via incisa est. Oculi incitamẽta sunt vitiorũ, duces scelerũ. Amisi liberos: Stultus es qui fles mortẽ mortalium. Periere perituri. Habebãt illi cuius essent magis quàm tui. Educandos tibi fortuna mandauerat: recepit illos, non abstulit. Naufragiũ feci. Cogita non quid perdideris, sed quòd euaseris. Nudus exij: sed existi. Omnia perdidi: sed cum omnibus perire potuisti. In latrones incidi: noli conqueri quòd incideris, gaude quòd effugeris. Amicũ, perdidi: alium quære, & ibi eum quẽtas, vbi inuenias. Quære inter liberales artes, inter honesta & recta officia, quære in laborib'. Ad mẽsam res ista nõ quẽritur. Perdi-

di

di amicũ,fortem animum habe:si vnum erubesce:si vnicũ,cõ
tu in tãta tẽpestate ad vnã anchorã stabas?Bonã vxorẽ amiſ
uenies,si nihil quæris niſi bonã vxorem. Soror bona non pos
recuperari,nec mater.Vxor aduentitium bonum est.Nõ est
ter illa quæ ſemel vnicuiq; contingunt. Multos tibi numera
possum,quibus bonã vxorem lugẽtibus contigit melior.Cõ
aspera huius mũdi abundantius cõsolatur scriptura,& speci
ter doctrina Saluatoris,qui ad hoc consolandũ miseros in mi
istũ venit.Esa.61.Ad annũtiandũ mãsuetis misit &c.vt cõsol
omnes lugẽtes.De consolationibus habes.Matt.5.& 10.& Luc

¶ *De timore inordinato.*

Securitas timorem inordinatum expellit.Contra quem
Senec.in epist. Nos ad præsentia non aptamur:sed cogitatio
in longinqua præmittimus.Itaq; prouidẽtia maximũ bonũ
ditionis humanæ,in malũ versa est.Ferę pericula quæ vide
giũt,quũ effugere sequtũ sit nos,& vẽturo torquemur & pra
rito.Multa bona nostra vitio nostro nobis nocẽt. Timoris
mentũ memoria reducit,prouidẽtia anticipat:nemo tantũ
sentibus miser est.Idẽ:Plura sunt quæ nos terrẽt, quã quæ
mittũt,& sæpius opinione quàm re laboramus.Illud tibi pro
pio,ne sis misera ante tẽpus,quũ illa quę velut imminẽtia ex
uisti,fortassis nunquã vẽtura sunt.Quædã magis torquẽt quã
debeãt,quedã torquẽt,cùm omnino nõ debeãt:quædã ante
quent,quàm debeãt.Idẽ:Respice an certa argumenta sint fu
mali:plerunq; suspicionibus laboramus,& illudit nobis illa
conficere bellũ solet,fama.Nõ coarguimus illa quæ nos in m
tũ adducũt:nec excutimus,sed trepidamus:& sic vertim
quẽadmodũ illi quos pulvis motus fuga pecorũ fugauit,ca
aut quos aliqua fabula sine authore sparsa conterruit. Nẽ
quomodo vana magis conturbant: vera enim modum hab
Quàm multa expectata nunquam cõparuerunt,etiam si fu
est:quid iuuat dolori suo concurrere?satis citò dolebis quã
nerit,interim tibi meliora promitte.Idẽ:Spe metũ tẽperat
dicat,fortasse nõ veniet:tu dic,quid si veniat? videbimus
veniat:fortasse pro me venit,& mors ista vitã honestabit.Cõ
timorẽ inordinatũ multum valet sapientia. Attingit enim a
ne vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter.Sap
8.Econtrario est de stultitia.Sen Stultitia nihil pacatum hab
ad omnia pauet,& ipsis terretur auxiliis.

¶ *De securitate commendabili & reprehensibili.*

Et notãdũ q̃ est securitas cõmẽdabilis,& est securitas re

bilis. De cõmendabili dicitur Pro. 15. Secura mẽs quasi iuge cõuiuium. Gre. in Moral. Quasi cõtinuatio refectionis, est tranquillitas securitatis. Idẽ: Iustis initiũ retributionis est ipsa plenitudo in obitu securitas mẽtis. Idẽ. Quisquis ad vitæ præcepta se dirigit, priusquã vitæ æternæ præmia percipiat, hic iam initia securitatis in perpetuum securitatis deguſtat. Securitas ista videtur esse sequela virtutũ. Greg. in Moral. Dum virtutes menti lætitiam pariunt, quandã etiam securitatem gignũt. ¶ Ad securitatem primò valet puritas conscientiæ. Conscientia pura merito secura est, quum à peccato purgata sit, propter quod solùm vel maximè timendũ est. Bern. O vita secura, vbi pura cõscientia in quam via secura, vbi absque formidine mors expectatur, imò exoptatur cum dulcedine, & excipitur cum deuotione. Secundò, diuturnitas pœnitentiæ. Greg. In pœnitente cum longa mœroris anxietate fuerit formido cõsumpta, quædam iam de præsumptione veniæ securitas nascitur. Tertiò contẽptus boni transitorij. Gregor. in Moral. Mira securitas cordis, aliena non quærere. Aug. in lib. de lib. arbit. Nemo securus est in his bonis, quæ potest inuitus amittere: virtutem autem & sapientiam nemo amittit inuitus. Qui bona transitoria contemnit, mala pœnæ transitoriæ non metuit. Seneca: Desines timere, si sperare desieris. Quartò integer amor interni & æterni boni. Vnde super illud Prouerb. 28. Iustus autem quasi leo confidens absque terrore erit. dicit Glo. Iusti securitas leoni comparatur: quia quum quaslibet aduersitates insurgere conspicit, ad mentis suæ confidentiam redit, & scit quod vincit, quia illum diligit quem nemo inuitus amittit. ¶ Securitas reprehensibilis, est securitas temeraria: vt est securitas eorũ, qui ita sunt securi in mari huius mundi, quasi iam essent in portu, & ita sunt securi dum adhuc bellum durat, quasi iam triumphassent. 3. Reg. 10. Ne glorietur accinctus æquè vt discinctus. Bernardus in sermonibus: Nusquam est securitas, fratres, neque in cælo, neque in paradiso, nec in monasterio, neque in mundo. In cælo cecidit angelus sub præsentia deitatis. Adam in paradiso de loco voluptatis: Iudas in mundo de schola Saluatoris. August. in lib. Confess. Nemo securus debet esse in vita ista, quæ tota tentatio nominatur. Hieronymus in epistolis: Nulla securitas est vicino serpente dormire. Qui habent hanc securitatem, facile à diabolo vincuntur. Hiero. in epistolis: Timor virtutũ custos est, securitas ad lapsum facilis. Iudic. 18. Nullus erit labor, intrabimus ad securos. Hiero. Noli nimis esse securus: nimia securitas mẽtis tempestas est. Greg. in

Morales. Sæpe quẽ certamen suæ tẽtationis superare nõ valet, sua securitas deterius strauit: & vnde se pertimescit quandoque cadere, inde accipit fortiter stare. Idẽ: Sancti viri sic de spe sua certi, vt tamen semper sint de tentatione suspecti. Quæ securitas vbi etiam excellẽtia sunt dona Dei, vt est diuina reuelatio possunt esse homini occasio ruinæ. 2. ad Cor. 12. Ne magnitudo reuelationũ extollat me, datus est mihi, &c. Gl. Aug. Quomodo securus agnus egreditur, vbi aries sic periclitari metuit? Gen. paradisum duceris, & ab angelo sathanę tentaris. Item securitas reprehensibilis, est securitas cum negligentia. Grego. in hom. Plerique pigri remanent ad exercenda bona præcipua: quia de sibi securi sunt, quòd nulla cõmiserint mala grauiora. Idem in Moral. Dũ mens secura redditur, in torporem laxatur. Item Mater negligentiæ solet esse securitas. Item reprehensibilis est securitas incauta. Greg. in Moral. Multis sæpe graue periculum incauta securitas fuit econtrario. Pro. 11. Qui cauet laqueos securus erit. Greg. in Moral. Sæpe mens dum in se virtutis securitate resoluitur, insidiante aduersario inopinatæ culpæ telo perforatur, & inde à Deo in æternum longe fit, vnde ei ad tempus sine cautelæ custodia propinquauit. Itẽ securitas reprehensibilis est eorum, qui pericula futura non præuident. De securitate taliũ, Iob 21. Domus eorum securæ sunt, & pacatę, & ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. In improuisione talium, Prou. 28. Viri mali nõ cogitant iudicium. De securitate malorum, Eccl. 8. Quia non profertur citò contra malos sententia, filij hominum absquę timore vllo perpetrant mala. In eodem: Sunt impij qui ita securi sunt, quasi iustorum facta habeant. Securitatem cũ improuidẽtia habebat, cui dictum est, Stulte, hac nocte animam tuam repetent à te. Luc. 12. Item de quibus eiusdem 17. Edebant, & bibebãt, vxores ducebant, dabantur ad nuptias vsq; in diem qua intrauit Noë in arcam, venit diluuium, & perdidit omnes. Et in eodẽ similiter factum est in diebus Loth, edebãt, &c. Et pluit ignem, & sulphur de cælo, & omnes perdidit. Talis etiam securitas fuit Ierosolymitarum quibus Dñs ait Luc. 19. Et quidẽ in hac die quæ ad pacẽ tibi, nunc autẽ abscondita sunt ab oculis tuis, &c. Et 1. ad Thes. 5. Cùm dixerint pax & securitas: tunc repẽtinus eis superueniet interitus.

De Patiẽtia. Pars VI. sex habet capitula.

De ordine dicendorum de Patientia, de descriptionibus Patientiæ & merito, ac distinctione nominis eius. CAP. I.

SEquitur de patiẽtia, de qua hoc modo dicetur: Primò pro-

tur descriptiones eius. Secundo ea, quæ pertinent ad eius commendationem. Tertiò, agetur de his quæ iuuant patientiam. Quartò, ponentur eius diuisiones. ¶Circa primum notandum quòd patientia est æquanimis malorum illatorum tolerantia. Et potest sumi hæc descriptio à verbis Gregorij super illud Luc. 21. In patientia vestra possidebitis animas vestras. Gregor. Vera patientia est, aliena mala æquauimiter perpeti, & contra eum qui irrogat mala, nullo animi dolore moueri. Et super illud Iob 4. Vbi fortitudo tua, patientia tua, & perfectio viarum tuarum? dicit Glos. In fortitudine proficit qui mala aliena immotus tolerat. ¶Describitur etiã sic: Patientia est virtus contumeliarum, & omnis aduersitatis impetus æquanimiter portans. Vel sic: Patientia est omnium passionum molestarũ aliunde illatarum victoriosa perpessio. ¶Item sic describitur à Tullio in 1. Rhetoric. Patientia est honestatis aut vtilitatis causa, rerum arduarum & terribilium voluntaria ac diuturna perpessio. Honestatis causa est perpessio: vt cùm quis pro fide Christi potius eligit mori, quàm negãdo eam saluare vitam suã. Vtilitatis vero causa: vt cũ quis pro salute regis mori eligit. Voluntaria vero ideo dicitur: quia qui omnino inuitus patitur, nõ habet laudis vel meritũ. Ideo dicitur 1. Petr. 4. Nemo vestrum patiatur quasi homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorũ appetitor. Si autem vt non Christianus erubescat, diuturna dicitur: quia ad verum patientẽ pertinet, vt patiendo perseueret. ¶Si quis obiiciat quòd passio exterius illata non videtur voluntaria esse, & ideo nec meritoria: Dicendum est, quòd quædam sunt passiones intrinsecus natæ: tamen per apprehensionem extrinseci boni, vel mali mouentis: vt gaudium, spes, timor, dolor. Et hæ passiones possunt esse à voluntate eius qui patitur, tanquã à causa efficiente, vel non resistente, quæ indubitanter possunt esse meritoriæ. August. 14. lib. de ciuitate Dei: Cupiditas, lætitia, metus, tristitia, voluntates sunt. Recta voluntas bonus est amor, & peruersa malus est amor. ¶Amor fugiens quod ei aduersatur, timor est: idque si acciderit sentiens, tristitia est: animi dolor, qui tristitia nominatur, dissensio est. Quædam verò passiones sunt extrinsecus illatæ: vt molestia corporis, vel contumelia verbi. Et passiones non sunt voluntariæ à voluntate eius qui patitur tanquam à causa efficiente. Tamen possunt quodammodo dici voluntariæ voluntate consentiente, & non contradicente. Voluntas verò sustinendi seu recipiendi eas, secundum quosdam, meritoria est etiã aureæ & aureolæ, si tamen sit coniuncta pas-

sioni: aliter verò non est meritoria aureolæ. Secundũ alios pa-
sio quæ quodãmodo est voluntaria, est meritoria, prout me-
torium dicitur, quod de debito fit magis debitum. Dicitur e-
mereri, secundum alios multipliciter. Vno modo est impetra-
aliquid de cõgruo: sic boni merentur aliis gratiam. Alio mo-
de indebito facere debitũ: & mereri hoc modo pertinet ad g-
tiam mediante actu liberi arbitrij. Tertio modo, mereri e-
debito facere magis debitũ: sic mererur quis actu exterior-
passione meretur aureolam, inquantum ex charitate eam s-
pit, & non ipsa voluntate suscipiendi. Plus enim dicit susti-
voluntaria, quàm voluntas suscipiendi. Ponit enim actualis-
sionẽ, & voluntatem circa ipsam susceptionem: tamen for-
nõ exigitur, quòd tunc sit actu volũtas, sed sufficit quòd v-
tas illa fuerit ex qua hæc susceptio est voluntaria, dũmodo
tiens maneat in charitate. ¶ Et notandum quòd patientia
doque largè sumitur, quandoq; strictè. Patientia largè e-
omne difficile, & circa omnem tẽtationem. Iac. 1. Beatus v-
suffert tentationem. Strictè verò est circa passiones extra-
illatas: actus verò patientiæ est recipere passionem, ita q-
animus nec succumbat, neque vindictam inferenti appeti-

De commendatione Patientiæ. CAP. II.

AD commendationem Patientiæ, Primò facit frequens monitio, quam facit Sacra scriptura ad patientiam ha-
4. Obsecro vos in domino, vt dignè ambuletis vocatione q-
vocati estis, cum omni humilitate & patientia. 1. Thessal-
Patientes estote ad omnes. 1. Timoth. 6. Homo Dei sectat-
tientiam. Hebræ. 12. Per patientiam curramus ad propo-
nobis certamen. Iacob. 5. Patientes estote fratres vsq; in ad-
tum domini. ¶ Secundò, quia patientia valde glorioſe triũp-
Ad gloriã triumphi eius facit, quòd ipsa sine ictu, vel repu-
sione vincit. Non leuaret vnam festucam ad hostes feriend-
sed tela eorum retundit, & in corda hostium mittit. In Ps-
Gladius eorum intret in corda ipsorum. Persecutoris gla-
in cor eius intrat, quia animã eius occidit. Patientia vincit
mo persecutores, & dæmones, & seipsum. De persecutor-
patet in beato Vincentio, qui vicit Datianum. Vnde dixit e-
debis me plus posse dũ torqueor, quàm possis ipse qui torq-
De dæmonibus verò, idem patere potest, quos patientia m-
tyrum eiecit de dominio huius mundi. Legitur de quodam
ne monacho eremita, quòd cùm quidã homo malo spiritu
reptus eum fortiter in maxilla percussisset, & senex mor-

ſá præbuiſſet, diabolus ſtatim receſſit. Similiter legitur de filia cuiuſdã primarij dæmonium habente, quòd cùm quidã diſcipulus ſecũ veniſſet ad domũ in qua ipſa erat puella à dæmonio vexata; dedit alapam ei: ille autẽ præbuit ei mox & aliam. Dæmõ autẽ coactus clamauit, q̃ violenta mandata Dei expellerent eum inde, & ſtatim curata eſt puella. ¶ Patiẽtia vincit ſeipſam, quod genus vincendi eſt rariſſimum. Eſt etiam nobiliſſimũ. Seneca in lib. de Naturalibus quæſtionib. Innumerabiles ſunt qui populos, qui vrbes habuerunt in poteſtate, pauciſſimi, qui ſe ad gloriam huius triumphi. Primò facit quòd hoſtis familiariſſimus eo vincitur. Nulla verò peſtis efficacior ad nocendũ, quàm familiaris inimicus. Secũdò, quòd patiẽs hoſtẽ ſuperat, qui iam eſt ſecũ in arce. Difficilius verò eſt, hoſti reſiſtere cùm intrauit cultum vel arcẽ, quàm ſi ſit extra. Vnde ſuper illud Pro. 16. Melior eſt vir patiẽs viro forti, &c. dicit Gl. Minor eſt victoria vrbes expugnare, quia extrà ſunt quæ vincuntur. Tertiò, quia qui fortior eſt in fortiori, fortior eſt in minus forti: & cùm aliquis multas vrbes expugnauit, ſi poſteà ſeipſum ſuperauerit, nobilior erit triũphus vltimus præcedentibus, quo victor vrbiũ ſeipſum deuincit. Ad gloriã huius triũphi etiam facit, q̃ cùm in aliis triumphis pugnet homo totus contra hoſtem, hic non pugnat, niſi quaſi dimidius. Patientia ſancti vicerũt regna. Patientia hominẽ reddit inuincibilem. Vnde ſuper illud Iob 4. Vbi eſt fortitudo tua, &c. Qui ſe vincit, cõtra omnia fortis eſt. Vnus homo vere patiens à toto mundo vinci non poſſet. Senec. Facilius eſt gentẽ vnam, quàm vnum hominẽ vincere. Idem loquens de quodam qui vicit ignẽ, & duos reges patientia ſua: Ego nõ dubito, quin magis laudẽ trunca illa manus mãci meruerit, quàm cuiuſlibet fortiſſimi, quam ſaluam fecit hoſtiũ flammarũq; cõemptor, & manum ſuam in hoſtili foculo diſtillantẽ ſpectauit; donec iuſſum eſt, vt inuito ignis eriperetur: hoc tãto magis puto, quãto rarius eſt hoſtẽ amiſſa manu viciſſe, quã armata. Fecit bellũ inermis & mancus, & illa manus trũca duos reges vicit. Poëta: Maxima virtutum patientia pugnat inermis, Armaque ſolet vincere ſæpe viros. ¶ Legitur q̃ Socrates poſitus in carcere, cùm eſſent qui permitterent eum fugere, noluit exire: ſed remanſit, vt duarum rerũ grauiſſimarũ hominibus metum auferret, mortis ſcilicet, & carceris. Sancti maximè videtur gloriari in his quæ ſunt patientiæ. Gal. vlt. Mihi abſit gloriari, niſi in cruce domini. 2. Corint. 12. Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, &c. Roman. 5. Gloriamur in tribulationibus. ¶ Tribus

de causis electi gloriãtur in tribulationibus. Primò, quià virstrenuos magis decet tribulatio, quàm prosperitas. Sicut militgloriosius est esse in exercitu, quàm in balneo. Boëtius: Virpiens molestè ferre non debet quoties in certamen forte adcitur. Sic virũ fortẽ non decet indignari, quoties bellicus inpuit tumultus. Sene. in epist. Quid enim malit, quisquis virsomnum suum classico quàm symphonia rumpi? Secundò, qui in hoc assimilãtur Christo, cui assimilari magnę glorię est18. Magna gloria est sequi Dominum. Ber. super Cant. Qugloria est sponsę assimilari sponso? nihil gloriosius reputaChristi portare opprobrium. Idem: Gratá ignominia crucei qui crucifixo ingratus nõ est. Glorioſum est militi defema regis: sic glorioſum est Christiano deferre stigmata Chsti. Gal. 6. Nemo mihi molestus sit: ego. n. stigmata Iesu Chin corpore meo porto. Augu. Stigmata appellauit, quasi pœnarum de persecutionibus quas patiebatur: Stigma citur punctum, vel nota aliquo ferro facta. Tertiò, quia tiotio ostendit eos esse amicos Dei. Apoc. 3. Ego quos amego, & castigo. ¶ Tertiò magnũ dominium patiętię. Patiuiunt persecutores. Prouerb. 12. Qui stultus est, seruiet sap. Nullus adeo seruiuit beato Vincentio vtiliter, vt Datian bricãdo ei coronam regni æterni. Et in Psal. Supra dorsum fabricauerunt peccatores. Fabricauerunt, inquam, coronãnam. Patiętiæ seruiunt æstus & hyems, & omnia aduersa di. Sterilitas agrorũ implet eius horrea, sterilitas vinearularia. Fures & raptores & alia hominibus noxia seruiũt edomos aliorum exurens ædificat patientię domum in ceam pertinet illud Psalm. Si consistant aduersum me cnon timebit cor meum. Ipsa confringit potentias, arcum gladium & bellum. Omnia enim ista in obsequiũ eius cotũtur. Ipsa mors seruit ei, tenebrosum carcerẽ corporis tigendo. Mors clauis regia est, quam Deus exhibet ad liberamicos suos à carcere corporis. Ipsa porta est per quam Dei effugiunt è manibus persecutorum ad Dei misericor Prou. 14. Sperat iustus in morte sua. Patientia dominatur sibiipsi. Lucæ 21. In patiętia vestra possidebitis animas vHoc dominium attenditur in hoc, quòd ipsa cohibet hominferiorem ab illicito appetitu vindictæ. Cohibet similiteriorem. Linguam enim cohibet à contumelia, manum alentia. Vnde sicut dicitur de garrulo, quòd nõ potest tenguã suam; de homine verò modesto in verbis, contrarium

citur:Sic patiens potens est seipsum cohibere & interius & exterius ab his quæ pertinent ad vindictam. Et quantum ad hoc, dicitur patiens animam suã possidere.In homine impatiẽte dominatur ira vel furor,& eũ possidet. ¶ Quarto,quòd hominem ditat.Patiens sapienter agit ad hoc vt debita sua soluat.Ipse sapienter acquirit,sapienter custodit,& multiplicat:sapienter debita soluit,nihil de suo in solutione expẽdendo, sed faciẽdo vt hostes sui ea soluant,dum iniurias ab eis illatas patienter sustinet,quæ sunt velut aurum & argentum & lapides pretiosi,quibus à debitis suis absoluitur.Iob 37. Ab aquilone aurũ veniet. Ipse de his quę nullius valoris videntur esse, debita sua soluit: vt sunt mala pœnæ, mors scilicet, infirmitas , & similia. Mors enim ei pretiosa est. In Psalm. Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.Aug.in lib.de Ciuit.Dei:Quid pretiosius quàm mors,per quam fit vt omnia delicta dimittantur,& meri cumulatius augeantur?Patiens de hoc quod necesse habebat expendere,à debitis suis se absoluit , & insuper regnum cælorum emit:vt patet in martyribus,quorum mors per quam necessariò transituri erant,ab omni pœna eos absoluit,& regnum cælorum eis acquirit.Patiens sapienter acquirit : quia sine suo labore,labore scilicet persecutoris qui materiam coronæ perpetuæ ei ministrat. Et in hoc est melior vir patiens viro forti. Prou.16. Fortis enim multo labore diuitias spirituales acquirit, vigilando , ieiunando , peregrinando. Patiens etiam consetuãdo sapienter agit.Si enim persecutor in aliquo temporali damnificat hominem patiẽtem,ipse quę sibi remanẽt, maximè spiritualia,diligenter custodit.Nõ minor est virtus,quàm quęrere,parta tueri.Ecõtrario impatiẽs si ei auferatur aliquid terrenum, ipse proiicit spiritualia bona.Prouerb.19. Qui patiens est,non sustinebit damnum.Eccl.2. Væ his qui perdiderunt sustinentiam. Patiens etiam multiplicando sapienter agit. Ipse enim mala in bona cõuertit.Ipse de malis commodum suũ facit.Ipse non experitur quicquã mali.Eccl.8. Qui custodit præceptum , non experietur quicquam mali. Esa. 3. Dicite iusto quoniam bene &c. Patienti in omnibus aduersis bene accidit, quia iuxta verbum Gregor. nulla nocebit aduersitas , si nulla dominetur iniquitas.Patiẽtia ariditate paupertatis vberius fructificat.Ipsa ad modum vrsi verberibus impinguatur, & vt Salamandra , de igne tribulationis viuit. Et ad modum asini pungitiuis pascitur,& vt struthio ferrum & alia dura comedit. Quia gaudet patiẽcia duris.Ipsa ad modum piscis marini aquis

tribulationum nutritur. Et lapides in panes conuertuntur: quibus enim impatientes lapidantur, patientes pascuntur & adiscantur. Patientię donum à Deo datum est, vt alat suos in fame. Fames enim est eorum refectio. Patientia est desertũ & horti voluptatis. Patientia est velut aurũ quod igne tribulationis depuratur. Homo impatiens est vt palea quæ ibi exuritur. Aug. lib. de Ciui. Dei: Sicut aurũ sub vno igne rutilat, palea fumat, vbi paleæ comminuuntur, frumenta purgantur: Ita vna eademque vis irruens, bonos probat, purificat, malos damnat, vastat, exterminat, vnde in eadem afflictione mali Deum detestantur & blasphemant, boni Deum precando laudant. ¶ Quintò quia iram Dei & proximi mitigat. Prouer. 25. Patientia lenitur princeps. Bernard. Vapulem sanè vt male operans, si mihi flagella merita computentur: forsitan miseretur flagellato, qui in me non inuenit meritum quod remuneret. Prouerb. 15. Vir iracundus prouocat rixas: qui patiens est, mitigat suscitatas. ¶ Sextò quòd Christo vicem reddit. 1. Pet. 2. Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum vt sequamini vestigia eius. Psal. Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Vult Christus vt aliqua patiamur pro eo, sicut ipse passus est pro nobis. Vnde cũ comedisset de pisce asso, dedit reliquias discipulis suis. Lucæ vlt. Piscis assus est Christus passus. Vult Christus communicare discipulos passioni suæ. ad Colossen. Adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea. Et primò, quòd hominem quasi martyrẽ facit. Gregor. Sine ferro vel flãmis martyres esse possumus, si patientiam in animo veraciter cõseruamus. ¶ Octauò, quòd mira facit. Gre. Ego vitam patientiæ signis & miraculis maiorem puto. Si patiens venenum habens aliquid mortiferũ biberit, non ei nocebit. Sermo venenatus quẽ audit, in medicinã ei vertitur. Patiẽti nox aduersitatis vt dies illuminabitur: ita enim clare videt in nocte aduersitatis sicut in die prosperitatis, vel etiã clarius. Et implet Dominus illã promissionẽ Esa. 43. Cùm transieris per aquas, tecũ ero, & flumina non operiẽt te: cùm ambulaueris in igne, nõ combureris. Homo patiẽs est vt rubus ardẽs absque læsione. Exo. 3. Homo patiens est vt pueri quos Deus in igne Babylonicæ fornacis illæsos seruauit. Daniel. 3. ita accidit homini patienti, sicut accidit beato Tiburtio, qui cũ nudis plantis incederet super carbones ardẽtes, videbatur ei quòd super roseos flores incederet. Prouer. 6. Nunquid potest homo ambulare super prunas, & non comburentur plantæ eius? homo patiens hoc potest. ¶ Nonò, quia

pati-

patientia multum ad sapientiam facit. Prou. 14. Qui patiēs est, multa gubernatur sapientia. Homo impatiēs nō solùm est stultus, sed quasi insanus, quia ira furor breuis est. Pro. 19. Doctrina viri per patientiam noscitur. Grego. Tanto quis ostenditur minus doctus, quanto minus patiens conuincitur, quum Dominus qui sapientissimus est, sit patientissimus, in fine mundi iniurias suas vindicaturus est. Qui magis patiens est, magis sapiēs est, & magis Deo assimilatur. Prouer. 14. Impatiens operabitur stultitiam. In eodem: Qui impatiens est, exaltat stultitiam suā. ¶ Decimò, quòd patientia statui huius exilij multum congruit. Apoc. 13. Hæc est patientia & fides sanctorū. ad Hebr. 10. Patientia vobis necessaria est, vt voluntatem Dei facientes reportetis promissionem. Ministri Dei qui sunt de ecclesia militāti multū indigent patiētia, sicut illi qui sunt in bello, multū indigēt scuto vel aliis armis. 2. ad Corinth. 6. In omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patiētia. Et inter ea quæ charitatis sunt, primo ponit Apostolus patientiam. 1. ad Cor. 13. Charitas, inquit, patiens est, benigna est. Qui in hac vita est absque patientia, est quasi homo sine cappa in tēpore pluuiali, & sicut homo inermis in medio hostium suorum. ¶ Vndecimò, quòd patientia vestis purpurea est, valde decens in electis Dei. Colos. 3. Induite vos sicut electi Dei viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiā. Patientia vltima ponitur quasi ordinans & protegens cæteras virtutes. Prouer. vlt. legitur de hac purpura, Byssus & purpura indumentum eius. ¶ Duodecimò, quòd ipsa animā perficit. Vnde super illud Iob 4. Perfectio viarum tuarum. dicit glo. De patientia perfectio nascitur. Iacobi 1. Patiētia opus perfectum habet. Habēt cæteræ virtutes opus perfectū quantū ad sufficientiam: sed patientia, quantum ad excellentiam. Patientia vitā feliciter consummat. Ipsa enim efficit ne vir iustus in tormentis deficiat. ¶ Terciodecimò, quòd ipsa est radix cæterarum virtutum. Vnde dicit Colos. super illud Lucæ 21. In patientia vestra possidebitis animas vestras. Patiētia est radix & custos omniū virtutū, quia sicut radix portat plantā cū ramis suis & fructu, ita patiētia portat omnia onera quæ sibi imponuntur. ¶ Decimoquartò, quòd ipsa rosa est quantū ad redolentiā & ruborem martyrij. Patientes enim dicere possunt illud: Propter te mortificamur tota die. Martyrium patientiæ quandoque durat quadraginta annis; quum martyrium beati Laurentij paruo tempore finitum sit. De redolentia dicit Gregor. in Moralibus: Sicut aromata odo-

rem suum, quum incenduntur, expendunt: ita viri sancti omne quod de virtutibus redolet in tribulationibus innotescit. Aug. in libro de ciuitate Dei: Non qualia, sed qualis quisq; patientiæ interest. Nã pari motu exagitatum vel exhalatum, horribiliter tenniter, & suauiter fragat vnguẽtum. ¶ Decimoquintò, quæ valde efficax est ad acquirendum cælum. Hier. Non nisi per patientiam impletur quod dicitur, Regnum cælorũ vim patitur & violenti rapiunt illud. Matt. 11. Vnde quum in aliis beatitudinibus fiat promissio de futuro, patientibus dicitur regnũ cælorum esse de præsenti. Mat. 5. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorũ. Quindecimo sextò, quòd animi magnitudinem ostendit. Senec. Magni animi est, iniurias in summa patientia pati.

De his quæ iuuant Patientiam, de Tribulatione, & multiplici eius vtilitate. CAP. III.

TRia verò videntur multũ iuuare patientiam, scilicet Scriptura sacra, oratio, sancta meditatio. Scriptura sacra. In Psal. Parasti in conspectu meo mẽsam aduersus eos qui tribulant me. Mensam inquam scripturæ. Pro. 30. Omnis sermo Dei clypeus ignitus est sperãtibus in se. Oratio multum iuuat eũ patiẽtia vel eius profectus donũ Dei sit. Vnde in Ps. Abs. patiẽtia mea. Et iterũ: Tu es patiẽtia mea. Itẽ oratio grauis impetrat qua tribulatio refrigeratur. Eccl. 18. Nónne ardorem frigerabit ros? Hier. 17. Dicitur de ligno plãtato iuxta aquas, nõ timebit cũ venerit æstus. Ideo Dominus Matt. 26. appropinquante tribulatione passionis, discipulos monet ad orandũ. Vigilate, inquit, & orate ne intretis in tentationem. Et Luc. 21. dicta tribulatione ante iudiciũ ventura monuit eos ad eã. Vigilate, inquit, omni tempore orãtes, vt digni habeamini fugere quæ ventura sunt. Esaiæ 19. Clamabunt ad Dominum a facie tribulantis, & mittet eis saluatorem. In Psal. In tribulatione inuocasti me, & liberaui te. Iac. vlt. Tristatur aliquis vestrum oret. Meditatio etiã iuuat patientiam. Præuenit enim tribulationem, & ad eã præparat maximè meditatio de his quę fidei sunt. Vnde fides & patiẽtia sociãtur. ad Heb. 6. Imitatores eorũ qui fide & patientia hęreditabunt promissiones. Et Apoc. 13. Hic est patientia & fides sanctorum. De præparatione ista tãgitur Eccl. 2. Præpara animã tuam ad tentationem. Psal. Ego autem in flagella paratus sum. ¶ Meditatio verò præparãs ad tribulationem diuidi potest in quinque species. Quarum prima versatur circa exẽpla. Secunda, circa ea quæ fecimus. Tertia, circa ea quæ

ruimus. Quarta, circa persecutores. Quinta, circa tribulationes. Prima subdiuiditur in tres species. Quarũ prima est circa malos qui tot & tãta pãtiũtur, vt peccata sua perficiãt, qui quotidianis cruciatibus cruciatum merentur æternum. Eccl. 21. Via peccantiũ complantata lapidibus, & in fine illius inferi, & tenebræ, & pœnæ. Sap. 5. Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis. Ambulauimus vias difficiles, dicunt mali. Libẽter sustinere debent boni pro vita beata, quæ sustinent mali pro morte æterna. ¶ Secunda est circa alios qui pro minimis bonis, scilicet trãsitoriis tot & tãta substinẽt. Iac. 5. Ecce agricola expectat pretiosum fructum terræ patienter ferẽs, donec accipiat temporaneum & serotinum: patientes estote & vos &c. ¶ Tertia, circa bonos. Tob. 2. Hãc tentationẽ permisit Deus euenire illi, vt posteris daretur exemplum patientiæ eius, sicut & sancti Iob. Et post: Non est cõtristatus cõtra Deum, quia plaga cæcitatis euenerit ei. Iac. 5. Exemplũ accipite fratres exitus mali & longanimitatis, laboris & patiẽtiæ, Prophetas, qui locuti sunt in nomine Domini. Ecce beatificamus eos qui sustinuerunt. Sufferentiam Iob audistis, & finem Domini vidistis. Hieron. Quis sanctorũ sine patientia coronatus est? à cunabulis ecclesiæ non defuit iniquitas premens, & iustitia patiens. Greg. Facta præcedẽtium patrum consideremus, & nõ erunt grauia quę toleramus. ¶ Inter exẽpla verò sanctorũ præcipuum est exemplum Christi ad Heb. 12. Recogitate eum qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem: vt non fatigemini animis vestris deficiẽtes. Exemplũ Christi est quasi scutũ quod dam cordiũ nostrorum. Thre. 3. Dabis eis scutum cordis laborem tuum. 1. Pet. 4. Christo in carne passo, & vos eadem cogitatione armamini. Bernar. super Cantic. Vtrunq; es mihi Domine Iesu, & speculum pãtiẽdi, & præmiũ patientis: vtrũque fortiter prouocat ac vehemẽter accendit. Idẽ super illud Cant. Fasciculus myrrhæ, &c. Habete illum semper: non retro in humeris, sed antè præ oculis, ne portãtes & non odorãtes, & omnes prẽmat, & odor non erigat. Videntes angustias Domini, leuius vestras portabitis. Greg. Si ipse hinc sine flagello nõ exiit, qui sine peccato venit: quomodo flagellis digni non erunt, qui huc cum peccato venerunt? Passio Christi lignũ est aquas tribulationum dulcotãs, signata ligno illo quod à Domino ostẽsum est Moysi, vnde aquę dulcoratę sunt. Exo. 15. Gre. Si passio Domini ad memoriã reuocetur, nihil adeò durũ quod nõ æquo animo toleretur. Elephantis ostẽdebatur sanguis vuæ, & mori, ad acuendum

eos

cos in prælio. 1. Mach. 6. Et Dominus ostēdit manus & latus discipulis in tribulatione positis. Luc. vlt. Et aspect⁹ serpēs aeneus sanabat à morsibus ignitorū serpentiū. Num. 21. Aspectus enim Christi in cruce irā & impatientiā sanat. ¶ Ad secundā speciē meditationis quæ versatur circa ea quæ fecimus, pertinēt verba Sacræ scripturæ quæ sequūtur, Gen. 42. Merito hæc patimur quia peccauimus in fratrem nostrū. Michææ. 5. Irā Domini portabo, quoniā peccaui ei. Poëta: Leuiter ex merito quicquid patiare ferendū est: Greg. in Moralibus: Tunc illata conuitia bene toleramus, quū in secreto mētis ad male perpetrata recurrimus. Idē: Tanto quis patiētius ferrū medici tolerat, quāto putridum esse conspicit quod secat. Idem: Per hoc quod culpæ pondus agnoscitur, afflictionis pœna alleuiatur. Idem: Patiēter iniuriam illatam tolerat, qui pie meminit quod fortasse adhuc habet a quo debeat ipse tolerari. Idem: Considerata infirmitas propria mala nobis excusat aliena. Idē in Pastoralibus: Si quis sua inordinata quæ portātur considerat, ea quę ab altero sustinet, leuius portat. ¶ Ad tertiā quæ est circa ea quæ meruim⁹, pertinent Greg. Leue quidē videtur quòd iniuria percutimur, dū in actione nostra conspicimus ꝙ peius est quod meremur. Habacuc. Egrediatur putredo ossibus meis, & subter me scateat vt requiescam in die tribulationis. ¶ In quarta meditatione attēdēdus est locus persecutoris, qui est quasi insanus vel freneticus in semetipsum manum iniiciens, in cor suum primo gladium mittens. Frater vel filio insano vel frenetico debetur compassio, nō odium vel indignatio. Hanc meditationem inuenit glosa Bedæ super illum Luc. 6. Benedicite maledicentibus vobis, &c. Medicus animarum quos ad curādos proximos instruit, omnia quæ ad salutem proximorum valere possunt tolerare præcepit, vt tanquam à furiosis ægrotantibus vel freneticis, si salus illorum id exigat multa patiatur, donec infirmitas transeat. ¶ Item attendendum est quod persecutor virga est patris misericordiarum illis qui patientes sunt est aurea: impatientes verò habebunt ferream, quæ tanquam vas figuli confringet eos. Virga ista in signum clementiæ erigitur filiis Dei: vnde non est odienda, sed potius amplectenda. Esther 5. Osculata est Esther virgam auream quam ostendit ei Assuerus. Qui virgā patiēter sustinēt, tormētum malitiæ euadent. Sap. 3. Et non tanget illos tormētum malitiæ siue mortis. ¶ Item attēdendum est in hac meditatione, quòd licet persecutor in præsenti filios Dei pungat, tamē in futuro eis mellificat. In Psal. Circundederunt me sicut apes, &c. Apes etsi inferāt ei pun-

punctionis dolorem, amantur tamẽ, quia ministrãt mellis dulcedinẽ. Similiter amãdi sunt pſecutores, & tolerãda eſt pũctura ad tẽpus propter iucũditatẽ quæ ex ea ſequitur. Eccl. 1. Vſque ad tẽpus ſuſtinebit patiẽs, & poſtea reddetur iucunditatis. Greg. Si illic dulcia appetimus, neceſſe eſt vt pri⁹ hic amara toleremus.

¶ *De tribulationibus.*

Sequitur de quinta meditatione quæ circa tribulationes versatur. In qua primo attendendum eſt, à quo ſit tribulatio. A Deo enim eſt. Eccl. 11. Bona & mala, vita & mors, paupertas & honeſtas à Deo ſunt. Et ita cũ ipſa ſit à ſummo bono, indubitãter ipſa bona eſt & amanda. Ipſa eſt munus datum à Deo qui amantiſſimus eſt: Vnde chara habenda eſt. Solẽt homines charum habere quæ dãtur eis ab amiciſſimis ſuis, licet ſint parui valoris. Ioan. 18. dicit Dominus Petro: Calicem quem dedit mihi Pater, non vis vt bibam illum? Tribulatio potio eſt data à ſapientiſſimo & fideliſſimo medico. Vnde non eſt timendũ infirmo de exceſſu. Quomodo enim excederet qui ſapientiſſimus eſt & fideliſſimus? 1. ad Corin. 10. Fidelis enim Deus qui non patietur vos tentari ſupra id quod poteſtatis. In Pſalm. Congregans ſicut in vtre aquas maris. Menſurat enim amaritudines tribulationis. Exo. 15. Stetit vnda fluẽs. Iob cap. 38. Circundedi mare terminis meis, & poſui vectẽ & oſtia, dixi, Hucuſque venies, & non procedes amplius. ¶ Secundò attendendum eſt, quòd non ſolum tribulatio eſt à ſummè bono, ſed etiam in ſummè bono fuit ex quo manifeſtũ eſt ipſam bonã eſſe. In eo enim nihil poteſt eſſe niſi bonum. Auguſtinus: Omnia terrena bona cõtemſit homo Chriſtus, vt cõtẽnenda monſtraret & omnia terrena mala ſubſtinuit, quæ ſuſtinẽda præcipiebat, vt nec in illis quæreretur felicitas, nec in iſtis timeretur infelicitas. Idẽ: Vnicus ille de Patris ſubſtãtia natus, æqualis Patri, in forma Dei. Verbũ quo facta ſunt omnia, nõ habebat vbi flagellaretur, ad hoc autem carne indutus eſt, vt ſine flagello non eſſet. Qui flagellat vnicum ſine peccato, relinquet adoptatum, qui eſt cum peccato. ¶ Tertiò attẽdendum eſt, quòd tribulatio ad ſummum bonum ducit, & ideo indubitanter eſt bona. Gregor. Mala quæ nos hic premunt, ad Deum ire compellunt. Act. 14. Per multas tribulationes oportet intrare in regnum cælorum. ¶ Et notandum quòd quum tribulatio bona ſit, licet amara, ipſa non eſt proiicienda, vt faciunt quidam ſimiles illi qui aſcendens in arborem nucis, inueniẽs amaritudinem in cortice fructus, eum proiicit, & ideo nõ guſtat de dulcedine nuclei. Sic aliqui infelices tribulationem

lationem proiiciunt, quum eius amaritudinem sentiunt. Sap. Sapientiam & disciplinam qui abiicit, infelix est Prouer. 3. Tene disciplinam, & ne dimittas eã. ¶Potius condienda est tribulatio quasi quadruplici salsa. ¶Prima est, cõsideratio æternorum suppliciorum, quæ salsa est pungitiua: generat enim timorem. Dedit Dominus metuentibus se, significationem vt fugiant a facie arcus. Arcus inquam, diuini iudicij. Hæc significatio est tribulatio: quia homines futura mala nõ timẽt, ideo Dominus adhibet præsentia mala propter quæ velint nolint dolere, vt dolor præsentium introducat timorem futurorum. In Psal. Apprehendite disciplinam. gl. etiam si fugiat. Disciplina præsens tribulationis tabula est apprehendentes eam à naufragio liberans: sed in futuro tribulatio apprehendet & submerget illos qui eam nunc fugiunt: Iob 27. Apprehendet eum quasi aqua inopia. Virga Moysi proiecta versa est in colubrum. Exod. Sic tribulatio proiecta in mortẽ, &c. 15. Qui increpationes eius morietur. Virga non occidit. Prouer. 23. Si percusseris eum virga, non morietur. Sed coluber occidit. Ideò rectè in virga intelligitur pœna transitoria: in colubro mors æterna. ¶Secunda salsa est consideratio æterni præmij. Hæc est quasi aromata. Greg. Consideratio premij minuit vim flagelli. ¶Tertia est consideratio passionis Christi. August. Magna consolatio membra ex capite. 2. ad Tim. 2. Si compatimur, & conregnabimus. Item. Nunquid Christus socium tribulationis à communione patietur arceri? Sic confidens in cruce latro, eadem die cum fuit in paradiso.

¶*De multiplici Tribulationis vtilitate.*

Quarta est multiplex vtilitas tribulationis. Et primo ponamus septem vtiles effectus tribulationis, secundũ septẽ proprietates ignis. Tribulatio enim per ignem in scriptura sacra consueuit significari. Psal. Igne me examinasti. ¶Notandum ergo quòd tribulatio ad modum ignis illuminat. Threno. 1. Ego vir videns paupertatem meã, in virga indignationis eius. Greg. Oculos quos culpa claudit, pœna aperit. Daniel. 4. Septem tempora mutabuntur super te, donec scias quòd dominetur Altissimus in regno hominũ. Et subditur: Post finẽ dierũ ego Nabuchodonosor oculos ad cælũ leuaui, & sensus meus redditus est mihi. Hæc illuminatio figurata est in illuminatione Tobiæ qui felle posito super oculos eius visum recepit. Tob. 11. In amaritudine fellis, intellige amaritudinẽ tribulationis. Tribulatio fugat stultitiã ab homine, & verã sapiẽtiã introducit. Prou.

Stultitia

stultitia colligata est in corde pueri, sed virga disciplinæ fugabit eã. Iob 27. Sapiẽtia nõ inuenietur in terra suauiter viuentiũ. Sarcellin. Nã si verè saperẽt, in hoc exilio potius lugerẽt. gl. Qui, usq; adhuc vitæ voluptatibus pascitur, ab æternæ sapientiæ intellectu separatur. Aurũ verò terræ Heuilath optimũ est quod interpretatur dolẽs. Gen. 2. Eccl. 24. Qui emittit disciplinã sicut lucẽ. Esa. 28. Tantũ sola vexatio dabit intellectũ auditui. Thrẽ. 3. De excelso misit ignẽ in ossibus meis, & erudiuit me. Ier. 6. secundũ trãslationẽ LXX. Per omnẽ dolorẽ & flagellum erudieris, Hierusalẽ. Prou. 29. Virga atque correptio tribuit sapiẽtiã. Eccl. 22. Flagella & doctrina omni tẽpore sapiẽtia, id est, causa sapiẽtiæ. Efficacior verò ad erudiẽdũ videtur esse aliquando disciplina verberũ, quã disciplina verborũ. Vbi enim nõ potest disciplina verborũ, additur disciplina verberũ. Item Eccl. 22. Pungens cerũ deducit lacrymas, & qui pungit cor, profert sensum. ¶ Secũdò, emollit vt ignis cerã, vel omnino liquefacit vt ignis metalla dura. Iob 22. Deus molliuit cor meum. Psal. Liquefacta est terra sicut cera. Cera igne modico emollitur, & veterẽ imaginẽ deponit, & nouã recipit: sic corda nõ indurata modica tribulatione emolliũtur, & vetustatẽ vitiorũ deponũt, & nouitatẽ virtutum assumunt: corda verò dura non liquefiunt ad ignem tribulationis, nisi sit tribulatio magna mortẽ inferens vel commixta. Tunc vetustas vitiorũ deponitur, & corda parata sunt fluere in omnẽ modulũ & formã rectè viuẽdi, omnino parata stare sacerdotis mandato. Tunc fit ibi felix commutatio dexteræ excelsi. Vas enim ignominiæ commutatur in vas gloriæ, & serui diaboli efficiuntur filij Dei. Prouerb. 12. Verte impios, & non erunt. Iob 28. Auro locus est in quo cõflatur. Hic locus est ignis tribulationis. ¶ Tertiò, tribulatio hominem roborat: sicut ignis roborat laterem, quem tamẽ videtur comburere. Ad Romanos 5. Tribulatio patientiam operatur: tribulatio roborat indurando sanctos, vt dentes leonis infernalis, qui sunt hæretici, malorum suggestores, detractores & persecutores nihil possint in eorum dentibus diaboli. dicitur Esa. 3. Quare atteritis populũ meũ, & facies pauperum commolitis? Patientia martyrũ multos dẽtes extraxit de ore diaboli, quia visa patientia sanctorũ multi ad Christũ conuersi sunt. ¶ Quartò tribulatio destruit, & quasi adnihilat vincula amoris, quibus aliquis ligatus est mundo. Vnde Danielis tertio. Tres pueri qui ligati missi sunt in fornacem, inuenti sunt soluti. Vnde accidit in homine qui tribulationem patitur, sicut accidit cum Christianus populus obsideretur

quod

quoddam castrum quod tenebant Saraceni. Oppoſuerunt enim Saraceni quẽdam Chriſtianum nobilem captum machinę, ſperantes quod in eam partem iacere nollent lapides. Illo autẽ demante, vt propter eum non deſiſterent ab impugnatione: cœperunt Chriſtiani lapides iacere, & primo lapidis ictu rupit eſt funis quo ille ligatus pendebat. Vnde ille cadẽs in foſſatum abſtractus eſt à Chriſtianis, & ſic liberatus eſt, q verè potuit dicere, Diripuiſti Domine vincula mea. Catena illa eternos ligatos tenet, eſt amor viuẽdi: iuxta verbũ Senecę. Aliquando verò vno ictu tribulationis tædet aliquem viuere, & mortẽ deſiderat, cadẽs in profundum humilitatis. Eccl. 41. O mors bonum eſt iudicium tuum homini indigenti. Sicut adhæret cibus vaſi in quo decoquitur, niſi moueatur, & amittit ſaporem delectum & colorem: ſic cor hominis adhæret huic mundo per amorem, niſi tribulationẽ patiatur, ſecundum illud Pſalm. Cęgitauerunt natus eſt in terra venter noſter. Nec eſt modica vtilitas ſeparari ab amore mundi, quũ totũ & ſolũ malũ hominis ſit amor mundi. Iuxta verbũ Aug. Greg. Ipſe mũdus dũ tot amaritudinib⁹ cruciat, dũ calamitates ingeminat, quid aliud niſi vt nõ amittatur clamat? Niſi tribulationes eſſent, homines Deũ obliuiſcerentur, bonis temporalibus cõtenti. Greg. Electis ſuis Deus aſperũ facit, ne dũ delectantur in via, obliuiſcãtur eorum ea quę ſunt in patria. Baruch. 4. Delicati mei ambulauerunt vias aſperas. Tribulatio eſt velut abſynthiũ, quo hi qui ſunt paruuli ſpiritualiter, à temporali conſolatione ſeparantur, ſicut puerilis qua amaritudine à lacte ſeparari ſolẽt. ¶ Quintò tribulatio hominem probat. Eccleſia. 27. Vaſa figuli probat fornax, & homines iuſtos tentatio tribulationis. Eiuſdẽ 2. In igne probatur aurum & argentum, & homines receptibiles in camino humiliationis. Iob 23. Probabit me quaſi aurum quod per ignẽ tranſit. Tobiæ 12. Quia acceptus eras Deo, neceſſe fuit vt tentatio probaret. In Pſal. Probaſti cor meũ, & viſitaſti nocte, igne me examinaſti, &c. Grego. Nemo vires ſuas in pace cognoſcit. Si bella deſunt, virtutũ experimenta nõ prodeunt. Idẽ: Improuidus nimis eſt, qui ſe fortem in pace gloriatur: nemo quippe quantum profecit, niſi inter aduerſa cognoſcit. ad Rom. 5. Patientia probationem operatur. Gen. 27. Accede fili mi vt tangam te, & probem vtrum ſis filius meus, an non. ¶ Sextò purgat. Io. 16. Omnem palmitem qui fert fructum, purgabit eum vt fructũ plus afferat. Malach. 3. Sedebit cõflans & emundãs argentũ, & purgabit filios Leui. Greg. Quod flagellum grano, quod lima ferro, quod

fornax auro, hoc tribulatio viro iusto. Sed de quibusdam potest dici illud Iere. 6. Frustra conflauit conflator. Malitiæ enim eorũ non sunt consumptæ: argentum reprobũ vocate eos, quia Deus proiecit eos. Maledictũ ferrum quod ex lima contrahit rubiginem. Non aurũ, sed paleam se ostendit, qui in igne tribulationis non purgatur, sed per impatientiam crematur. Matth. 3. Paleas comburet igni inextinguibili. ¶ Septimo tribulatio ad modum ignis desiccat ab aquis deliciarum, & sic cõseruat. Greg. in Pastorat. Cor Salomonis idcirco funditus sapiẽtiã deseruit, quo niam ipsum nulla disciplina exterius custodiuit. Tribulatio est, vt myrrha à putrefactione custodiens. Hæc Paulum custodiuit ne superbiret. 2. ad Cor. 12. Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus Sathanæ, qui me colaphizet. Tribulatio viris Israëlitis murus est à dextris & à sinistris. Exod. 14. Erat aqua filiis Israël, quasi murus ad dextrã, & ad læuã. Tribulatio sepit viã inferni, ne electi per eam incedãt. Osee 2. Sepiam viam tuam spinis, & sepiam eam maceria. Tribulatio hominem seruat à furibus infernalibus. In hominibus voluptati deditis vitia abundant. Esa. 26. Iustitiam non discimus in terra nostra: ideo nõ ceciderũt habitatores terræ: id est peccata. ad Rom. 7. Scio quòd habitat in carne mea peccatũ. Adam in deliciis quasi in aqua dulci cõputruit. In tribulatione verò quasi in aqua salsa seruatur homo à putrefactione. Greg. Libet homò per cibum sibi mortem intulit, & reductus ad vetam sub disciplina melius viuit. Idẽ: Quo nos Deus durius ex dispensatione percutit, eo amplius ex pietate custodit. Idem: Electũ suũ diuina gratia tunc magis erudiendo custodit, quum quasi percutiendo deserit. Sic facit Deus ecclesiæ, sicut Alexandrum fecisse legitur, qui cinxit quoddam nemus igne propter serpentes. Sic Christus igne tribulationis ecclesiam cingit, propter serpentes infernales. ¶ Præter effectus prædictos habet tribulatio multos alios effectus. Primus est, quod sanat. Ipsa est medicina sapans eos qui spõte eam recipiunt: eos verò qui eam recipere nolunt, inquinat: effunditur enim super eos. Dauid: Caligem salutaris accipiam. Idem: Effunde iram tuã super eos, qui te nõ nouerunt. Eccle. 28. Altissimus de terra creauit medicinã, & vir sapiens non abhorrebit eam. Inuoluenda est hæc medicina quasi sub quadam nebula præsentis vtilitatis, ne homo abhorreat eã: vel admiscenda est ei zuchara æternæ dulcedinis. ad Hebræ. 12. Omnis disciplina in præsenti non videtur esse gaudij, sed mœroris: postea autem fructum pacatissimum exercita-

tis per eam reddet iustitiæ. Tribulatio est velut cauterium factum in membro minus nobili ad sanandum membrum magis nobile: molestia corporis infirmitatem sanat mentis. Eccle. 38. Curatio cessare facit peccata maxima. Prou. 13. Legatus fidelis sanitas. Fideliter agit tribulatio cum eo, cui dominus mittit eam: operatur enim ad eius vtilitatem, non ad voluntatem. Eccles. 31. Infirmitas grauis sobriam reddit animam. Prou. 27. Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta odientis oscula. Cauteria videntur esse vulnera, quum tamen potius sint remedia. Sic tribulatio videtur esse aduersitas, quum potius sit remedium à Deo datum. Eccl. 7. Melior est ira risu. Ira, inquam, aduersitatis, risu prosperitatis. Dicit Greg. de beato Benedicto, qui propter tentationem carnis proiecit se in spinis, quòd vulnere corporis sanauit vulnus mentis. Idem: Quis nescit quòd multo melius est ardere flammis febriũ, quàm igne vitiorum? & tamẽ cùm febre corripimur, quia vitiorũ æstu, qui occupare nos poterat, considerare negligimus, de percussione murmuramus. Idem: Durum non æstimes esse quod pateris, dum aeterna cruciatibus ab interna passione liberaris. Idem: Diuina dispensatione agitur, vt prolixiora vitia prolixior ægritudo exurat. Item tribulatio hominem incitat, vt Deum requirat. Esa. 26. Domine in angustia requisierunt te. In Psalm. Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine. Idem: Quum occideret eos, quærebant eum. Osee 6. In tribulatione suam mane surgent ad me. In Psal. Cõuersus sum in ærumna mea, dum fodigitur spina. Exod. 12. Vrgebant Ægyptij Israëlitas exire de Aegypto. Et filius prodigus fame vrgente quum rediit ad patrem suum. Luc. 15. Item accelerare facit. In Psal. Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea acceleraverunt, ad Hebr. 4. Festinemus ingredi in illam requiem. Saltem deberet qui à Deo flagellatur, intelligere quòd iumentum percussum videtur agnoscere, scilicet quòd percutiatur, quia erat extra viam: vadat ad viã, vel quia nimis lentè incedebat, vt gressum accelerat. Sic quòd flagellatur à Deo, si extra viam erat per mortale peccatum, debet redire ad viam deserendo peccatum: si in via sed lentè incedebat pauca bona agendo, accelerare debet gressum plura bona agendo. Item tribulatio consolationem meretur. Esa. 61. Vt ponerent cõsolationem lugentibus Sion. In Psal. Secundum multitudinem dolorum meorum, &c. Idem: Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Deuter. 8. Affligit penuria, & dedi tibi manna. Itẽ tribulatio virtutes iuuat.

Adiutrix virtutum est tribulatio. Ipsa valet ad timorem, dum pœnas futuras facit intelligi. Grego. Si Deus tam asperè percutit vbi parcit, quàm asperè percutiet, vbi non parcet? Idem: Districtus iudex quanta illic districtione feriet quos reprobat, si hic cruciat quos amat? Luc. 23. Si in viridi hoc faciunt, in arido quid fiet? Ierem. 25. Quum noluerint accipere calicem de manu tua, vt bibant, dices ad eos: Bibentes bibetis, &c. Quia ecce, in ciuitate in qua inuocatum est nomen meum, ego incipio affligere, & vos quasi innocentes, & immunes eritis? non eritis immunes. 1. Petr. 4. Tempus est, vt incipiat iudicium à domo Dei. Si autem primum à nobis, quis finis eorum, qui non credunt Euangelio? Item valet ad spem, ad Romanos 15. Vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus. Meritò spem habet de regno æterno, qui monetam habet, qua ipsum emitur. Moneta illa ab electis non reprobanda, est tribulatio. Iob 5. Increpationem domini ne reprobes. Item valet ad charitatem, dū facit intelligi quid pro nobis filius Dei fecerit, quum pro nobis morti se exposuit. Ioan. 15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, &c. Item valet ad humilitatem. Iob 6. Sagittæ domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum Item valet ad pietatem. Homo enim in deliciis nutritus, nescit aliis compati. Ierem. 44. Fertilis fuit Moab ab adolescentia sua. Et subditur: Non est transfusus de vase in vas. De vase inquam iustitiæ, in vas misericordiæ. Filius Dei compassionem didicit patiendo. Hebræo. 4. Non habemus pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum per omnia. Item tribulatio signum est diuini amoris. Apoc. 3. Quos amo, arguo & castigo. Æmulare ergo, & age pœnitentiam. Prouerb. 13. Qui parcit virgæ, odit filium suum: qui autem diligit, instanter erudit. Eccle. 30. Qui diligit filium suum, assiduat ei flagella, vt lætetur in nouissimo suo. ad Hebr. 12. Quem diligit Deus castigat: flagellat autem omnem filium quem recipit. In eodem: Quis filius quem non corripiat pater? Et iterum: Si extra disciplinam estis cuius participes facti sunt omnes: ergo adulteri, & nō filij estis. Augustī. Si exceptus es à passione flagellorum, exceptus es à numero filiorum. Idem: Noli esse iniquo sensu & puerili, vt dicas, plus amat pater meus fratrē meum, cui permittit facere quicquid vult, quàm me: quia si me mouero contra eius iussionem, flagella inuenio: potius gaude sub flagellis, quia tibi seruatur hæreditas. Illis ad tempus parcit, quos in æternū damnabit. Idem: Quid mirum, si flagellat custodiens paruulos Dominus,

quos grandes quærit hæredes? Idem:Non timeas flagellari,sed exhæredari. Gregor. Nisi correctis Deus hæreditatem dare disponeret,erudiri eos per molestias non curaret. Idem: Ne quæraris de verbere, dum nescis quæ te maneant præmia in retributione. Tribulatio in præsenti ex pietate datur. Gregor. Idem Deus hîc quibusdam parcit, vt eos in perpetuum feriat: Ideo autem hic ferit,non parcendo, vt in æternum parcat.In Psalm. Deus tu propitius fuisti eis, & vlciscens in adinuentiones eorum.Amos 3. Tantummodo vos cognoui ex omnibus cognationibus terræ:idcirco visitabo super vos iniquitates vestras. 2.Machab.6.Non sinere peccatoribus ex sententia agere,sed interim vltiones adhibere,magni beneficij indicium est.Greg. Electi quinque timent, ne vltio quæ suspenditur, in fine grauior seruetur. Feriri paterna correctione desiderãt,& dolorem vulneris salutis medicinam putant.Gaudere debet infirmus,quum videt cælestem medicum intromittere se de eius infirmitate & ex hoc sperare salutem. Illi qui in omnibus in mundo isto prosperantur, sunt quasi infirmus desperatus, cui nihil quod petit negatur.Grego. Desperatis ægris,medici quicquid poposcerint dari præcipiunt:& eis qui reduci possunt ad salutem,quę appetunt dari contradicunt. Idem: Continuus successus temporalium,est certum futuræ calamitatis indiciũ. Vitulus mactãdus liber ad pascua mittitur. Greg.Iniustus ad debitã mortem currens,effrænatis voluptatibus vtitur: quia & vituli qui mactãdi sunt,in liberis pascuis relinquuntur.Iustus à delectationis transitoriæ iucunditate restringitur, quia etiã nimirum vitulus ad laboris vsum deputatus,sub iugo retinetur. ¶ Aliquando quod videtur esse misericordia,verè est ira: & quod videtur esse ira, verè est misericordia.Augustad Marcellinum:Cui licentia iniquitatis eripitur, vtiliter vincitur:quia nihil infelicius felicitate peccantiũ, qua pœnalis nutritur impietas, & mala voluntas velut hostis interior roboratur. Sed peruersa & aduersa corda mortalium felices res humanas putant,quum tectorũ splendor attenditur,& labes non attenditur animorũ:quum theatrorum moles extruuntur,& effodiuntur fundamẽta virtutũ:quum gloriosa est effusionis insania, & opera misericordiæ deridentur: cum ex his quæ diuitibus abundant,luxuriantur histriones,& necessaria vix habent pauperes. Hæc si Deus pollere permittit, tunc indignatur grauius si impunita dimittit,tunc punit infestius:quum verò euertit subsidiũ vitiorũ, & copiosas libidines reddit, misericorditer aduersatur. Esa. 25. Misereamur impio:

impio:Et subditur.Et non discet facere iustitiam.Aug.in 2.lib. Confes.Tu semper aderas misericorditer seruiens, & amarissimis aspergens offensionibus omnes illicitas iucũditates meas, vt ita quærerem sine offensione iucũdari.Idẽ:Percutis vt sanes, & occidis nos ne moriamur abs te.Idem lib.5.Patiebar in cupiditatibus meis amarissimas difficultates,te tanto magis propitio,quanto minus sinebas mihi dulcescere quod nõ eras. Idem lib. Acies conturbata & tenebrata mentis meæ acri collyrio salubriũ dolorũ de die in diem sanabatur.Ezech.16. Auferetur zelus meus à te,& requiescã,nec irascar amplius.Osee 4. Non visitabo super filias vestras, quũ fuerint fornicatæ. Itẽ tribulatio Dei socium efficit,secundum illud Psal. Cũ ipso sum in tribulatione. Et iterum:Iuxtà est dominus his qui tribulato sunt corde.Bernard. Quantumcunq; sæuiat tribulatio, non putes te derelictum,sed memineris scriptum esse, Cum ipso sum in tribulatione. Et Dan.3. Vidit Nabuchodonosor in fornace cũ tribus pueris quartum similem filio Dei.Esa.43. Quum ambulaueris per aquas,tecum ero.Gregor.Da mihi semper tribulationem,vt semper possis esse mecum.Item tribulatio est quasi via strata & mũda,quum prosperitas via sit lutosa. Vnde quũ Deus de prosperitate educit hominẽ & ponit in statu aduersitatis,desinet lætari,dicens cum Dauid : Eduxit me dẽ lacu miseriæ,de luto fæcis, & statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos.Itẽ tribulatio hominem proficere facit.In Psal.In tribulatione dilatasti mihi. Sine tribulatione homines dormiunt somno pigritiæ : sed tribulatio excitat eos , vt ignis in domo succensus, & vt aqua nauem subintrans. Matth.8.Domine,salua nos, perimus. Augustinus : Ideo præmuntur iusti in ecclesia, vt pressi clament, clamantes exaudiantur, exauditi glorificent Deum.Item tribulatio virtutem perficit. 2.ad Cor. 12. Virtus in infirmitate perficitur. ¶Tribulatio multis modis facit perfectionem virtutis.Primò,quia purgat virtutes,vt ignis aurum.Gregor.Fornax tribulationis ligna vitiorum incinerat, & aurum purgat. Secundò , quia hostem debilitat , corpus scilicet. Tertiò, quia magnitudo tribulationis occasionem dat , vt Deus gratiam augeat.1.ad Corint.10. Fidelis est Deus, qui non permittet vos tentari supra id quod potestis:sed faciet cum tentatione prouentum : id est,virtutis augmentum. Quartò, quia secundum verbum Senecæ, multum adiicit sibi virtus lacessita. Et secundum Gregorium,ignis flatu premitur,vt crescat. Item tribulatio patienti debita soluit. Lucæ sexto. Dimitte , & di-

mittetur vobis. Quũ capti apud Saracenos mendicare togãtur redemptionẽ ſuam,fatui ſunt capti à diabolo,ſi aurũ,& argentum vnde poſſunt ſe redimere,gratis ſibi oblata recuſant. Prouerbio.13. Redemptio animæ viri propriæ diuitiæ. Tribulationes diuitiæ propriæ hominis dicuntur, quia homo occaſio earum fuit. Thren.3. Non humiliauit ex corde ſuo,& abiecit filios hominum. Sap.1. Deus non fecit mortem. Eccle.2. Omne quod tibi applicitum fuerit,accipe. ¶ Et notandum quòd magna Dei miſericordia eſt, quòd pro pœnis futuris recipit retributiones præſentes. Tale enim eſt ac ſi ille cui debentur marcæ auri, & argenti, reciperet pro eis fabas vel lapillulos, quibus facta eſt cõputatio: plus enim eſt faba vna reſpectu marcæ argẽti, quia tranſlatio præſens reſpectu pœnæ futuræ. Ezechiel.4. Diem pro anno dedi tibi. ¶ Tribulatio ſuccurſus eſt homini à Deo miſſus. Quod tripliciter oſtendi poteſt. ¶ Primo ſic: Si domus alicuius igne eſſet ſuccenſa, quam per ſe nõ ſufficeret extinguere, quæ ſibi oblatam cum gaudio ſuſciperet,& obſequium non perfectionem reputaret: quanto magis quum domus conſcientiæ ſuccenſa eſt igne concupiſcentiæ, aquam tribulationis debet reputare ſuccurſum,& non aduerſitatẽ vocare, quia nõ eſt diuitiæ eum: ſed proſperitatem, quia pro ipſo eſt. Sed ſunt aliqui qui fugiunt, quum nihil eos perſequatur. Prouerb.18. Fugit impius nemine perſequente. ¶ Secundò ſic: Si aliquis ab hoſtibus duceretur ſuper equum velocem ad locum vbi eſſet occidendus, gratum haberet, ſi quis equũ illum vulneraret vel occideret, ſic ab hoſtibus liberaretur,& hoc reputaret ſuccurſum, non tormentum: quantum ergo gratus debet eſſe ei qui corpus ſuum laſciuum in quo ad mortem æternam ducitur, infirmitate vel alio modo lędit, vt ſic à dęmonibus liberetur? Pro.24. Erue eos qui ducuntur ad mortem. ¶ Tertiò, ſic: Si duellum cõmitteretur cum aliquo,& videres hoſtẽ tuum tibi prævalere, gratum haberes ſi quis hoſtem illum debilitaret intantum, vt ei prævalere poſſes. Quaſi duellum eſt inter carnem,& ſpiritum. Caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritũ, & ſpiritus aduerſus carnẽ. Gala. Vnde ille qui videt prævalere carnem aduerſus ſpiritum, magnas gratias debet agere Deo, ſi infirmitate vel alia tribulatione carnẽ eius debiliter, vt à ſpiritu ſuperetur. Iob 40. Memento belli, nec vltra addas loqui. Greg. Ac ſi diceret, tanto te ad diſciplinam patris exhibe placidum, quanto te proſpicis ad bella infirmum. Si occulti hoſtis contra te bellum conſideras, quicquid à me pateris, non accuſas. ¶ Item tribulatio ſanctis occa-

est pugnæ, & per consequens victoriæ & coronæ 2. Timoth. 2. Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit Gregor. Inimicus humani generis callidè insidians, fraudem quam contra sanctum Iob parauerat, pertulit, quia sancto viro quot occasiones intulit, quasi tot causas victoriæ ministrauit. Sapien. 10. Certamen forte dedit ei vt vinceret. Non est timenda tribulatio electis Dei, quùm Deus eã mittat illis, vt ab eis vincatur. Item tribulatio pondus est, ad quod præmium cæleste tradetur nobis: ideo non est optanda eius diminutio. 1. Corinth. 4. Id quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operabitur in nobis. ¶ Item tribulatio materia est coronæ nostræ. Bernardus, Si pœnitentia nostra crudeli miseratione minuitur, paulatim gemmis corona nostra priuatur. Iaco. 1. Beatus vir qui suffert tentationem: quoniam quũ probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Tribulatio præsens vertetur in gaudium, ita quod pro vna gutta tribulationis, erũt quasi mille modij gaudij. Io. 16. Vos contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Baruch 4. Qui induxit nobis mala ipse rursus adducet nobis sempiternam iucunditatem cum fame nostra. Esa. 54. Ad punctum in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te. In momento indignationis abscondi faciem meam parumper à te, & in misericordia sempiterna misertus sum tui. Mutatio ista tribulationis in gaudium, figurata est Io. 2. in mutatione aquæ in vinum. Præeligenda est aqua tribulationis in vinum gaudij mutando, vinum gaudij temporalis mutando in aquam æternæ tribulationis. De hac mutatione habes Luc. 6. in diuite, &c. Lazaro. Bernardus: Ego sanè diuitem de quo Saluator facit mentionem in Euangelio, in nullo audio accusari, nisi quòd induebatur purpura & byssо, & epulabatur quotidie splendidè: si crudelitatis eum arguimus, quòd substantiam mundi habens, & vidēs fratrē suum egere, clauserit viscera sua ab eo: quid dicturi estis qui tot videtis Lazaros esuriētes & nudos, & plus de iumentis vestris & eorũ phaleris, quàm de illorũ miseriis cogitatis? Sed ad tremendũ iudicium Abrahæ veniamus. Memento fili quòd receperis bona in vita tua, & Lazarus similiter mala. Verum vtrunque est, negari non potest, fer sententiam, quia paucis expressa est summa negotij. Ille bona, & iste mala accepit: nunc autem hic consolatur, tu autem cruciaris. Expergiscimini ebrij & flete: terribilis in iudiciis Deus super filios hominum. Hæccine est cruciatuũ cau-

sa tota,quòd in seculo bona receperat ? Ita planè : neque enim nos ad hoc de paradiso voluptatis diuina animaduersio eiecisse videtur,vt alterum sibi hic paradisum adinuentio humana pararet.Legitur,Ioannem Euangelistam virgas,& lapides cõmunes in aurum,& lapides pretiosos conuertisse:quis virgas illas & lapides illos, si indubitanter crederet ea conuertenda esse in aurum & pretiosos lapides, non amaret? Item tribulatio virga Moysi est,in qua mirabilia fiũt. Per eã aqua de petra educitur. Aqua,inquam , lachrymarum,de cordibus duris,& quasi pennis.Per ipsam etiam veri Israëlitæ à Pharaone infernali & eius exercitu liberantur. Tribulatio seruos Dei liberat ab hostibus: sicut flagellis pecora castrum vrgentur , ne à prædonibus rapiantur. ¶ Tribulatio locus est , quem filius Dei elegit in hoc mundo ad manendum.Bernardus:Christus qui nõ fallitur,elegit quod carni est molestius.Id ergo melius,id vtili⁹,id magis eligendũ:& hic est locus filiorũ Dei in mũdo isto.Omnes enim qui piè volunt viuere in Christo persecutionem patientur propter iustitiam.2.Timo.3. Qui cor nobile haberet,potius eligeret esse cum filiis Dei in tribulatione , quàm eum damnatis in temporali prosperitate. Hebr.11.dicitur de Moyse, quòd negauit se esse filium Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei,quàm temporalis peccati habere iucunditatẽ.Dauid:Elegi abiectus esse in domo Dei mei,magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum.Si aqua amara transeundo per terram dulcis efficitur,& si vinum trãsiens per garyophyllos, garyophyllatum efficitur, & vinum in quo abluuntur reliquiæ sanctũ reputatur:tribulationes quę per Christum trãsierunt,& alios sanctos,quasi sanctæ habẽdæ sunt.Sãctitatis vero earum signa esse videntur mirabilia quæ ipsi operantur. Qui enim mortui fuerunt in deliciis viginti annis vel amplius,superueniẽte eis forti tribulatione suscitãtur.Nullæ reliquię in mundo isto tot & tãtas infirmitates sanare videntur, vt tribulationes, per hoc quia Christo fuerunt:& crux iã videtur esse vncta,eò quòd in Christo qui vnctus est fuit. Vnde cruces in consecratione ecclesiarum oleo inunguntur. Bern. loquens de illo verbo, Qui fingit laborem in præcepto.An nõ labor fictus,iugũ suaue,crux inuncta?Et notandũ,q̃ cùm tribulatio in scriptura sacra per aquam designetur:vt Cant.vlt. Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem.Septem sunt effectus vtiles tribulationis, secundum proprietates aquę.Primus est,quòd hostes spirituales submergit,vitia scilicet & dæmones.Exodi 15.Operuit aqua tribu-

lantes

tantes eos: vnus ex eis non remansit. Secundus est, quòd fideles nutrit, sicut aqua pisces. Esa.50. Computruerunt pisces sine aqua. Et notandum quòd aqua amara dulces nutrit pisces & magnos. Cete grandia non inueniuntur nisi in mari. Aliæ aquæ nutriunt pisciculos: sic homines magnæ virtutis nutriuntur in aquis tribulationum. Tertius est, quòd munit sicut aqua munit castra quæ cingit. Vnde Iob 3. dicitur de amicis Iob, Nemo eiloquebatur verbum: videbant enim dolorem esse vehementem, Quartus est, quòd aqua eleuat nauem dum crescit. Ge 7. Multiplicatæ sunt aquæ, & eleuauerunt arcã in sublime à terra. Sic tribulatio electos Dei exaltat, & proficere facit. Econtrario dicitur de malis. Iob.17. Cor eorum longè est à disciplina, propterea non exaltabuntur. Quintus est, quòd ad modum aquæ mundat. Vnde sponsæ regis cælestis vestem de byssо prętatat. De qua Apocalyp.19. Datũ est ei cooperire se byssо candido & splendenti. Apoc.7. Hi qui sunt amicti stolis albis, qui sunt, & vnde venerunt? Et dixit illi, Hi sunt qui venerũt de tribulatione magna. Sextus est, quòd vinũ temporalis gaudij tẽperat, ne cordibus debilibus noceat. Vinum enim gaudij temporalis homines infatuat, si bibant illud purũ, vt patet in Salomone. Ecclesiast.2. Non prohibui cor meum quin omni voluptate frueretur. Septimus est, quòd ignem libidinis extinguit: vt patet in monacho illo qui de luxuria tẽtabatur, quem abbas suus iussit ab aliis infestari: qui postea interrogatus super illa tentatione, respondit: Mihi viuere non licet, & fornicari libet. ¶ Itẽ notandum, quòd tribulatio ad multiplicationem bonorum iuuat. Exod.11. Quanto magis opprimebant eos, tanto magis multiplicabantur. Item in bono sustentat. Eccle.2. Sustine sustentationes Dei. Sustentationes sunt tribulationes. Greg. in Moralib. Ipso infirmitatis nostrę pondere deorsum quotidie ducimur. vt nitra manu artificis per subuenientia flagella releuemur. Ecõtrario prosperitas in malo sustentat. Gre. in moralib. Difficilius malum corrigitur quod prosperitate fulcitur. Idem: Qui à Deo nutritur & prosperatur, tanto perditioni fit proximus, quanto zelo disciplinæ inuenitur alienus. Itẽ tribulatio ad Deũ trahit. Rem. super Cant. Trahimur cũ tribulationibus, & tẽtationibus exercemur. Aug. Cùm molestię in huius vitę fragilitate crebrescunt, æternã requiẽ nos desiderare cõpellũt. Mũdus quippe iste periculosior est, blandus quàm molestus, & magis cauendus est cùm se illicit diligi, quàm cùm admonet cogitq; contẽni. Tribulatio viam electorũ asperam efficit, ne eos magis diu perge-

re,quàm citò peruenire delectet,secundũ verbum Gre.Tribulatio porta est regni cęlorũ. Hæc porta Domini,iusti intrabũt in eam.Lucæ vlt.Oportuit Christum pati , & sic intrare in gloriã suã.Act.14.Per multas tribulationes oportet intrare in regnum cælorũ. Et vt vno verbo dicam, adeò vtiles sunt tribulationes, quòd hi qui eas sustineant,beati à Domino reputãtur. Lucæ 6. Beati qui nunc fletis,quoniam ridebitis.Matt.5.Beati qui persecutionẽ patiuntur propter iustitiã , &c.Iob 5.Beatus qui corripitur à Domino.Iac.1. Beatus vir qui suffert tentationẽ.Eiusd. 5.Ecce beatificamus eos qui sustinuerũt.1.Pet.3. Si qd patimini propter iustitiam,beati.Eiusdem 4.Si exprobramini in nomine Christi,beati eritis:ideo tribulatio cum gaudio est suscipienda. Act.5.Ibant Apostoli gaudentes à cõspectu concilij , &c. Iac.1. Omne gaudium existimate fratres , cùm in varias tentationes incideritis.1. Pet.4. Communicantes Christi passionibus, gaudete:vt in reuelatione glorię eius gaudeatis exultantes.Matt.5. Gaudere,& exultare,quoniam merces vestra multa est in cęlis. Simile Luc.6.

De diuisione Patientiæ in patientiam diuinæ correctionis,humanæ persecutionis,& damoniacæ impugnationis. CAP. IIII.

COnsequenter ponendæ sunt diuisiones pertinentes ad patientiã.Notandũ ergo ꝙ ad patientiam pertinet patienter ferre Dei correctionẽ,hominũ persecutionem, dæmonũ impugnationem. Scriptura verò sacra multũ beatificat patiẽtes sustinentes prædicta. ¶ Sustinentes Dei correptionẽ beatificantur Iob.5.Beatus vir qui corripitur à Domino. Correptio Dei processit ex magno amore.Esaię 11.Egredietur virga de radice Iesse. Iesse interpretatur incendiũ.Respuere Dei correptionẽ, periculosum est valde. Ecclesiast.21. Qui odit correptionẽ, minuens vita.Eiusdem 21. Qui odit correptionẽ, vestigiũ est peccatorum. ¶ Dei correptio est,ægritudo corporis,quę cũ gaudio recipienda est,quia vtilissima.Multũ enim debilitat hostẽ familiarẽ,corpus scilicet,& subdit spiritui.Cùm infirmor,tunc potens sum.2.Corin.12.Et in infirmitate experitur homo virtutẽ animi. Seneca. Non in mari tãtum aut prælio vir fortis apparet:sed exhibetur etiã & in lectulo virtus.In Vitis patrũ,cùm quidã peteret à Johanne eremita,vt sanaret eũ à tertiana.Respõdit:Rẽ tibi necessariã cupis abiicere:vt enim corpora nitro, ita anima lãguoribus & castigationibus purificatur. Et quidam senex infirmanti discipulo dixit:Ne contristeris ex infirmitate vel plaga corporis. Si enim ferrum es,æruginẽ amittis.Si verò aurum es, per ignem

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

probatus,à magnis ad maiora proueheris.Et cùm quidã miles rogaret quendã virum ſanctum vt à morbo liberaret eum cum precibus ſuis:vir ſanctꝰ audito ab eo quòd melior eſſet in ægritudine,& deuotior quàm in ſanitate,dixit: Oro dominũ vt ſeruet te in ſtatu,in quo melior es. Dicebat quidã, quòd cùm Deꝰ det infirmitatem alicui,ſi pro ea, ſeruiret ei centum annis non eſſet nimis. Prouerb.20.Liuor vulneris abſterget mala.Eccl.11. Malitia vnius horæ obliuionẽ facit luxuriæ magnæ. Idem etiã dicebat,quòd diues eſt Chriſtianus, qui non habet niſi vnã ſolam febrem quatuor acceſſionum , vel etiam ſolam ephimerã, dum ſolum ſciat & velit de illa cum Deo negotiari. Ægritudo corporis citatio eſt de pace facienda cum Deo:ſi fuerit ad mortem,peremptoria:ſi non fuerit dilatoria.Pax verò ad quam eſt citatio, valde honorabilis eſt peccatori:omnes enim offenſæ ei à Deo remittuntur,& inſuper pax eius regno cælorũ quaſi emitur.Gaudere debet qui infirmatur de hoc quòd vilis domũcula eius incipit deſtrui, cùm ſpem habeat domũ regiam ſe habere in cælis.2.Corin.5. Scimus quoniam ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur,quòd ædificationem ex Deo habeamus, domũ,non manufactam,ſed æternã in cælis. ¶Et notandum quòd ſuper illud Matt.9. Confide fili,remittuntur tibi peccata tua.oſtendit gl.Bedæ,quòd quinque modis infirmitates contingunt.Primò,vt merita iuſtis per patientiã augeantur. vt Iob 1.Secũdò,ad cuſtodiã virtutũ,vt in Paulo,2.Cor.12. Tertiò ad corrigẽda peccata,vt lepra Marię.Nu.12.Quartò,ad gloriam Dei,vt cęco nato.Io.9. & Lazaro. Eiuſd.7. Quintò ad initium pœnæ,vt Herodi.Act.12.Patientes perſecutiones beatificantur. Matt.5.Beati inquit,qui perſecutionem patiuntur,&c.Perſecutor præparat tibi coronam æternam.Noli odire vel repercutere fabricatorem coronæ tuæ. In Pſal. Supra dorſum meum fabricauerunt peccatores.Fabricauerunt,inquam, coronam.Suſtinentes dæmonum impugnationes beatificantur.Iocob.1.Beatus vir qui ſuffert tentationem: quoniam cùm probatus fuerit,&c.

De tentationibus dæmonum. Et primo quod dæmones tenent homines: de vtilitate tentationum,de modo tentandi quem habet tentator, & de modo repugnandi quem debet habere qui tentatur.

CAP. V.

CIrca tentationes , Primo oſtendemus quòd dæmones impugnent homines.Cùm enim ipſi ſint inuiſibiles & pugnatorũ inuiſibilis eſt,nec agnoſcitur niſi oculis cordis: ignotãtia verò eius periculoſa eſt homini:nõ enim repugnat qui ſe impugnari

gnari ignorat:grande periculum est habere iuxta se hostē sub si domo hoc nesciat.Hier.Tunc maximè impugnaris,cū te impugnari nescis.Secundò,ostendemus vtilitates tentationum,q magis patienter sufferantur.Tertiò,tangemus de modo impugnandi quē habet tētator. Quartò,de modo repugnandi,quem debet habere qui tentatur. ¶Circa primum notandum,q impugnatio quā diabolus facit homini;Primò,certificari potest;Gen.vbi serpens mulierē decepit,& Deus ibidē ostendit impugnationē istā esse duraturā,dicens ad serpentē:Inimicitias ponam inter te & mulierē,& semē tuū & semen illius. ¶Secundo ex lib.Iob 1.& 2.cap.vbi sathan petiit à domino vt permitteret eum impugnare Iob.Et eiusd.7.legitur:Militia est vita hominis super terram,& alia translatio habet,tentatio est vita,&c.Item Matt.4.& Luc.4.vbi diabolus dominum tentauit.Et secundum Aug.assumpsit diabolus formam humanam,quod permisit dominus,vt tentatio nobis certior fieret.1.ad Cor.7.Reuertimini ad idipsum ne tentet vos sathanas.Matt.27. Vigilate ne intretis in tentationē,ad Ephes.6.Nō est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinē,&c.Act.5.Cur tentauit sathanas cor vestrū? Et de beato Martino legitur,quod multoties diabolus ei apparuerit in forma humana. Similiter de beato Antonio,cui apparuit in forma pueri nigri,& in forma etiā animaliū diuersorum generum.Simile legitur de multis aliis sanctis.Aug.in sermonibus:Præmonitos vos esse volo,neminē super terrā absq; tētatione victurū,vt cui fortè tollitur aliqua,aliā securus expectet.

¶ *De vtilitate tentationum.*

Circa secundum notandum quòd tētatio ad multa vtilis est. Primò erudit.Eccles.34. Qui non est tētatus, quid scit? Item. Qui non est tentatus , qualia scit?Et iterum: Qui non est tentatus,pauca recognoscit.Iud.3. Hæ sunt gentes quas reliquit dominus vt his erudiret Israēlē.Secundò humiliat.Greg.Dum vitia nos tētant,proficiētes in nobis virtutes humiliantur. Ideo Iebusæum Israël tolerat,vt humana mēs de se humilia sentiat, dum minima non superat. Tertiò,negligentiam repellit.gl.super illud:Proba me Deus,& tenta me. Ideo dicit tenta:quia nisi tentaret, negligentes essemus. Quartò , virtuti addit. Senec. Multum adiicit sibi virtus lacessita. In Vitis patrū dixit quidā abbas:Cruda tegula si mittatur in flumē,statim dissoluitur,cocta non.Ita est homo habens sapientiam carnalem,qui non est tētationū igne decoctus.Quintò seruat.Gre.Nisi Psalmista per tribulationes se melius seruari nosset,nō diceret;Proba me domine.

mine,& tenta me. Idem.in Moralibus. Cùm per tentationẽ humilitas proficit,prospera est ipsa aduersitas quæ mentẽ ab electione custodit. Idem: Cùm tamur vitiis,diuina dispensatio ne nobiscũ agitur, ne virtutib⁹ quibus proficimus extollamur. 2.ad Cor.12. Ne magnitudo reuelationũ extollat me,&c. Greg. in Moralibus: Tunc interius bene custodimur, cùm per dispensationem Dei tolerabiliter tentamur exterius, aliquãdo vitiis, aliquando pressuris. Nec tentatio exterior culpas perficit, quia interior intentio sursum trahit. Nec sursum interior intentio in superbiam eleuat, quia tẽtatio exterior humiliat. Sic magno ordine cognoscimus in interiore profectu quid accepimus, in exteriore defectu quod sumus. Sextò, virtutem hominis notificat. Deuteron. 13. Tentat vos Deus vester vt palàm fiat vtrum diligatis eum, an non. Septimò, Deum glorificat. Psalm. Eruam te, & glorificabis me. Octauò, populum ædificat. Tob.2. hanc tentationem ideò permisit euenire illi, vt posteris daretur exẽplum patientiæ illius. Nonò, ei qui tentatur in præsenti, honorem acquirit. Vnde legitur de beato Antonio, quòd cũ quadam nocte à dæmonibus esset laceratus, subito radius quidam lucis dæmones & tenebras effugauit, statimque sanatus Christum præsentem intelligens, dixit: Vbi eras Iesu bone, vbi eras? quare principio non affuisti, vt curares vulnera mea? Et vox ad eum est: Antoni hic eram? sed expectabam videre certamen tuum. Nunc autem quia viriliter dimicasti, in toto orbe te faciam nominari. Decimò, in futuro coronat. 2.ad Tim.2. Non coronabitur nisi qui legitimè certauerit. Et Iacob.1. dicitur de sufferente tentationẽ, quòd cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Tob.3. Hoc autẽ pro certo habet omnis qui colit te: quia vita eius si in probatione fuerit, coronabitur.

¶*De modo impugnandi, quem habet tentator.*

Sequitur de modo impugnandi, quem habet tentator. Notãdum ergo quòd modi impugnandi quos habet, quasi infiniti sunt. Vnde Paulinus episcopus Augustino: Hostis noster cui mille nocendi artes tam variis expugnãdus est telis, quàm impugnat insidiis, tamen nos causa breuitatis de paucis dicemus. Bern. quatuor species impugnationis eius distinguit loquẽs de illo verbo Psal. Scuto circundabit te veritas eius: non timebis à timore nocturno, &c. His verbis significatæ sunt quatuor tentationes quibus vndique circundati necesse habemus scuto domini circũdari antè & retro, à dextris & à sinistris. Timor afflictionis nocturnus est & planè tenebrosus, quia abscõdit ab oculis,

lis,quòd non sunt cõdignæ passiones huius tẽporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis.Sed facile hũc radius veritatis exulat.Ingerit enim oculis cordis peccata quę fecimus, nõ æterna supplicia, nunc æterna præmia, nunc ea quæ pro nobis pertulit Christus.Ergo ad lucem tam multiplicis veritatis non recessit.Sed time sagittam quæ in die leuiter volat,sed nõ leue vulnus infligit. Hæc sagitta vna est gloria,quã oportet cauere feruentiores, ne deserant scutũ veritatis. Quid enim tam contrariũ vanitati?Deinde subdit:Primò à sinistris pulsat diabolus pusillanimitate. Deinde à dextris humanis laudibus. Si sic non proficit,dicit:Viribus deiicere nequeo, sed fortè decipere possum alicuius ingenio proditoris. Negotium perambulãs in tenebris est ambitio subtile malum,secretum virus,pestis occulta,doli artifex,mater hypocrisis,liuoris parẽs, vitiorum origo, criminum fomes,virtutum ærugo,tinea sanctitatis.Considerauit, vanam gloriam, quoniã vana est:fortè solidius aliquid affectaret,fortè honores,fortè diuitias.Quid si veritas inuestigat hunc proditorem,& negotium arguit tenebrarum?Non tenet callido inimico contra eos quos videt omnibus modis diligere iustitiam & odisse iniquitatem,nisi vbi iniquitatem palliet virtutum imagine.Quos enim perfectos boni nouit amatores,malum eis sub specie boni non mediocris,sed perfecti suadere nitatur,vt facile qui currit incurrat.2.ad Corin.11.Ipse satanas trãsfigurat se in angelũ lucis. Sola autẽ est veritas,quæ palliũ detegit falsitatẽ:iuxta verbũ Bern.Item.Greg.Quatuor,inquit, has tentationes in generali statu ecclesiæ haud difficile diligens considerator inueniet.Timor nocturnus nouellã adhuc exercebat ecclesiam,quando omnis qui occidebat seruos Dei arbitrabatur obsequium se præstare Deo.Deinde persecutione cessante,& die reddita, turbauit eam grauius & afflixit sagitta volans: quoniam exierunt aliqui de ecclesia inflati spiritu carnis suæ inanis & volatilis gloriæ cupidi & volentes sibi facere nomen linguas suas magnificando, diuersa & peruersa dogmata prædicauerunt.At quidem nunc pax à paganis,pax ab hereticis, sed non pax à filiis falsis. Omnes Christiani ferè quæ sua sunt quærunt,non quæ Iesu Christi.Ipsa quoque ecclesiasticæ dignitatis officia,in turpem quæstum & tenebrarũ negotia trãsierunt, nec in his animarũ salus,sed luxus quæritur diuitiarũ. Superest vt iam reueletur homo peccati, filius perditionis antichristus, dæmonium non modo diurnum, sed etiam meridianum, quod non solum trãsfigurat se in angelum lucis, sed extollitur supra

omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. Nimirum insidiatur acrius calcaneo matris ecclesiæ, à qua caput suum dolet esse cõtritum. Sed ab hoc quoq; incursu occlesiam electorum veritas liberabit, propter eos breuians dies, & dæmonium meredianum destruens illustratione aduentus sui. ¶ Item notandum quòd secundũ Greg. in Moral. quatuor modis peccatum perpetratur in corde, quatuor consummatur in opere. In corde nãque suggestione, delectatione, consensu, & defensionis audacis perpetratur. Fit enim suggestio per aduersariũ, delectatio per carnẽ, consensus per spiritum, defensionis audacia per elationẽ. Vnde & illam primi hominis rectitudinem antiquus hostis his quatuor ictibus fregit. Nam serpens suasit, Heua delectata est, Adã consensit, qui etiam requisitus confiteri culpam, per audaciam noluit. Quatuor etiam modis peccatum cõsummatur in opere. Prius nanque latens culpa agitur, postmodũ verò ante oculos hominum sine confusione reatus aperitur, dehinc in cõsuetudinem ducitur ad extremũ quisque vel falsæ spei seductionibus, vel obstinatione miseræ desperationis enutritur. Notandũ quòd diabolus ranquam prẽsumptuosus libẽter suadet id quod temeritatis est & præsumptionis. Vnde mulierem incitauit ad hoc vt iudicaret de facto superioris, & de intẽtione prẽcipientis, dicens: Cur præcepit vobis Dominus, &c. Genes. 3. Quorum vtrunque temerarium est. Item in impugnationibus suis multum mendacio vtitur. Vnde mulieri post eius responsionẽ mẽtitus est, dicens: Nequaquã moriemini. Et Matt. 4. hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Iob 8. Ipse mendax est & pater eius. Quum ipse vult aliquẽ deiicere in peccatum, ipse promittit ei quòd citò resurget. Esa. 51. Dixerũt animæ tuæ, Incurua, vt transeamus. Bernar. Noli acquiescere dicenti, Incuruare, vt transeamus: non est enim transiturus, sed te grauiter oppressurus. His verò qui sunt in peccato, longam vitam repromittit, quæ repromissio nequissima multos perdidit. Eccles. 19. ¶ Et notandum quòd diabolus quinque modis decipit hominem qui est in statu pœnitẽtiæ, suadendo ei vt onus illud abiiciat. ¶ Primò, mentiendo exonerationẽ; quod nõ est exoneratio, sed leuis oneris in grauissimum commutatio: vt festucæ in trabem vel montem. Vnde qui tẽtatur debet dicere sic tentanti, Si onus deposuero, nunquid sine onere ero? Cui quæstioni si plenè responderе voluerit tentator, dicet, Imò ponetur super te mõs: scilicet infernalis pœna, quæ pœna grauior est monte. Apoc. 6. Dicent montibus, Cadite super nos, &c. Bonum est ergo leue

onus

onus pœnitentiæ ferre, vt tantũ onus possit vitari. Apoc. 2. Non mittam super vos aliud põdus, tamen id quod habetis tenete. ¶ Secundò decipit, ea quæ diuisim portanda sunt simul ostendendo, dicens, Quomodo posses hoc portare tot annis? Cui dicendũ est, Hodie cũ adiutorio Dei portabo hoc & cras, & tãdem cum adiutorio Dei portabo leuius propter assuetudinẽ. Sic ille fallit cõpositio, soluit diuisio. Matth. 6. Sufficit diei malitia sua. ¶ Tertiò decipit, virtutẽ hominis à Dei virtute diuidẽdo dicens, Tu debilis es, nullo modo posses hoc portare. Cui dicendum est, si intelligis mea virtute sola, verũ dicis, quia dicitur Ioan. 15. Sine me nihil potestis facere. Si verò intelligis quòd nõ possum sine Dei virtute adiutus, mentiris. ad Philip. 1. Cõfidimus in domino Iesu, quoniam qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet. Eiusdem 4. Omnia possum in eo qui me confortat. ¶ Quartò decipit, spoliationẽ mentiendo exonerationem. Sicut latro quidam quosque simplicẽ scholarem exonerat à cappa sua. Aurũ vel lapides pretiosos debes reputare pœnitentiam quam tibi vult diabolus auferre. Vnde debes cauere eum tanquam spoliatorem rerum pretiosissimæ. Apoc. 3. Suadeo tibi emere aurum, &c. Aurum emere est fructum pœnitentiæ præparare. ¶ Quintò, quærendo pondus diminuere, ad quod gaudium cæleste tibi tradendũ est. 2. ad Corinth. 4. Id quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. ¶ Itẽ diabolus supra pectus illorum graditur sicut serpens, qui solebat erectus incedere, nunc supra pectus graditur. A Deo enim auersus est diabolus, qui ad Deum conuerti debuit, & in eis proficit qui à Deo auertuntur, qui scilicet oculos suos statuerunt declinare in terram. Daniel. 13. dicitur de iniquis iudicibus, quòd declinauerunt oculos suos, ne viderent cælum, neque recordarentur iudiciorum iustorum. ¶ Item diabolus terram comedit: vt dicitur de serpente. Gen. 3. Amatores enim terrenorum deuorat. Esa 65. Serpenti puluis panis eius. Iob. 18. Abscondita est in terra pedica eius. Esa. 24. Laqueus super te qui habitator es terræ. Ecõtrario dicitur Prouer. 1. Fruſtra iacitur rete ante oculos pennatorum. Idem calcaneo insidiatur. Gen. 3. Calcaneus est pars extrema & infima in corpore. Est etiã à posteriori, vnde raro ab oculis videtur. Et quia retro est, & quia ab oculis longe est diabolus, calcaneo, id est, extremæ parti ecclesiæ maximè insidiabitur: in fine enim mundi, scilicet tẽpore antichristi, maxima erit tribulatio ipsius. Vnde tunc implebitur illud Iob. 40. Stringet caudam suã quasi cedrũ

quod

quod dicitur de Behemoth, cùm cauda stringitur eleuatur. Cauda ergo Behemoth stringetur, cùm in fine mundi antichristus eleuabitur. Calcaneo etiã diabolus insidiatur, quia in fine vniuscuiusq; maximè conatur hominem vincere: sciens quia si tunc hominem non vicerit, nunquam postea ab eo vincetur. Gregor. Sciendum q̃ plerunque eis quos ceperit, tunc grauiores culpas ingerit, quũ præsentis vitæ termino illos propinquare cognouerit. Fini etiam actionis insidiatur diabolus. Greg. Diabolus aliquando nec intentionem viriat, nec in itinere supplantat: sed opus bonũ in fine actionis illaqueat. ¶Item diabolus calcaneo, id est, infimæ parti insidiatur, carni scilicet. Iob 40. Fortitudo eius in lũbis eius, & virtus eius in vmbilico ventris eius. Et in eodem: Fœnum quasi bos comedet. Fœnum vocat homines carnales. Omnis enim caro fœnum. Esa. 40. Habac. 1. Incrassata est pars eius. Diabolus portis sensuum insidiatur. 1. Iudic. 9. Approquans Abimelech ostio ignẽ supponere nitebatur. Item diabolus ex illa parte ex qua homo sibi minus cauet impugnat: & sic calcaneo insidiatur. Ipse circuit, si fortè inueniat quẽ deuorare possit. Iob 1. Circuiui terram, & perambulaui eam. 1. Pet. 5. Tanquam leo rugiens circuit &c. Diabolus otiosos & securos percutit. Ezech. 38. Ascendam ad terram sine muro, veniam ad quietscentes habitantésq; securè. Iob 40. dicitur de Behemoth: Circundabũt eum salices torrentis. Salices torrẽtis sunt homines infructuosi, in aquis deliciarũ plantati, qui circa diabolum sunt, & diabolus quasi spatiatur cũ eis. Iudic. 18. Nullus erit labor, intrabimus ad securos. Item diabolus semina bonorum rapit, sciens illud Bernardi, Modica sementis detractio, nõ modicum est messis detrimentũ. Matth. 13. Quædam ceciderunt secus viam, & venerũt volucres cæli, & comederunt illa. Ipse in negligentibus zizaniã seminat. Matt. 13. Quum dormirent homines, venit inimicus, & superseminauit zizania in medio tritici. In vitis patrũ dicebat quidã senex quòd tres sunt virtutes sathanæ quæ præcedunt vniuersa peccata. Prima obliuionis, secunda negligentiæ, tertia concupiscentiæ. Prima generat secundum, secunda tertiam, & sic corruit homo. ¶Itẽ diabolus vnanimes dispergit, & sic vincit. Matth. 12. Qui non colligit mecũ, dispergit. Item tortuose incedit, & ideo valde difficile est præcognoscere quò tendit. Prou. 30. Tria sunt mihi difficilia, & quartum penitus ignoro. Et vnũ illorum trium est via colubri super petram. Gloss. Viam colubri vocat venenati hostis astutiam, quæ insidiari non desinit quos in petra fundatos esse conspicit. Item

diabolus quod delectabile est præponit, quod molestum supponit: primo quasi vngit, & postea pungit. Eccle. 9. Sicut pisces capiuntur hamo, & sicut aues laqueo, sic homines capiuntur tempore malo, scilicet tẽpore tentationis. Pisces capiuntur esca hamo superposita. Item circa impugnationem diaboli, attendendū est impugnationum varietas, impugnandi continuitas, impugnationis vniuersitas. Diabolus variis impugnationibus impugnat, vt quem non superat vna, superet alia: vt patet Matt. 4. in tentationibus domini. Cõtinue etiam impugnat, vt quasi tandem victus homo succumbat. Greg. Diabolus assidua tentatione non tentat, vt saltem tædio vincat. Dan. 3. Nõ cessabant ministri magis succendere fornacem. Vniuersalis etiam est eius impugnatio. Impugnat enim & diuites & pauperes, & iuuenes & senes: vnde dicitur vti sagena, quæ est rete totã aquam occupans. Habac. 1. Totũ in hamo subleuauit, & traxit illud in sagena sua. Et in eodẽ. Expandit sagenã suã, & semper interficere gentes non cessat. Et licet omnes impugnet, magis tamen eos qui ad Deum conuertuntur. Augu. in sermonibus: Quotidianis discimur experimentis eos qui conuerti deliberant, tentari acrius à concupiscentia carnis, & vigeri grauius in operibus luti & lateris quã Ægyptum egredi, Pharaonem effugere moliuntur. Ideo accedenti ad seruitutem Dei dicitur Eccle. 2. Præpara animã tuam ad tentationem. Iob 19. Obsederunt in gyro tabernaculũ meum. in Psalm. Circundederunt me sicut apes. Eccle. 9. Extruxit munitiones per gyrum. Grego. de diabolo: Illos pulsare negligit quos iure quieto possidere se sentit. Hiero. Appropinquãte Christo appropinquat & tentatio. Gregor. in Moral. Lucem rectitudinis vmbra sequitur tentationis. Idem in eo. Post lucem vmbra sequitur, quia post illuminationẽ diuini numinis, tẽtationis vmbra tamẽ augetur. In Psal. Domine, quid multiplicati sunt qui tribulant me? Sicut aliquis dum est captus in carcere vnicũ habet custodẽ vel duos, si verò euaserit, omnes eum insequũtur: sic dum quis captus est à diabolo, nõ tantũ eum dæmones persequuntur quàm quum euasit. Vnde quidã eremita vidit vnum solũ dæmonem sedentẽ in porta ciuitatis, & vidit abbatiam in qua vnicus monacho assistebat diabolus. Quum verò quæreret ab angelo ductore quare hoc esset. Respondit: quia in ciuitate illa omnes faciunt voluntatẽ diaboli, sufficit ibi vnus diabolus: sed quia in hac abbatia omnes sint boni, necesse est vt vnicuique vnus assistat. ¶ Item magis impugnat diabolus eos qui præsunt, quia cæteros. 1. Reg. 31. Totum pondus prælij versum est in Saul. Ita

impugnat etiam homine secundum complexionem, vel mores, vel statum ipsius. Vnde in Psal. Iuxta iter scandalum posuerunt mihi. Diabolus eos qui sunt in deserto paupertatis incitat ad iram vel impatientiam. Vnde tentatio eius talibus est ventus vrens. Deut. 8. dicitur de solitudine in qua fuerunt filij Israël, q̃ in ea erat serpẽs flatu adurens, & scorpio, & dipsas, & nullæ omnino aquæ. Iere. 3. Vẽtus vrẽs in viis quæ sunt in deserto. Exo. 10. Vẽtus vrẽs leuauit locustas. Et subditur: Et nihil omnino virẽs relictũ est in terra. Locustæ sunt motus superbiæ, qui postquã in homine religioso inualuerint, nihil viride in eo remanet. Ezec. 17. Nónne quum tetigerit eam ventus vrens siccabitur? Ionæ 4. Præcepit dominus vento calido & vrenti, & percussit sol super caput Ionę, & æstuabat. His verò qui sunt in prosperitate, suadet diabolus pigritiam. Et talibus est tẽtatio diaboli vt vẽtus aquilo. Eccl. 43. Frigidus vẽtus aquilo flauit, & gelauit crystallus ab aqua. Quandoque verò diabolus Deo permittente hoc ad probationem & profectum amicorum suorum suscitat, quasi ventum vehementẽ, vt videatur omnia cõcutere. Iob. 1. Ventus vehemens irruit à regione deserti & concussit quatuor angulos domus. Et Ionæ 1. Misit dominus ventum magnum in mare, & facta est tempestas magna. Et Matthæ. 8. Motus magnus factus est in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus. ¶ Item diabolus quandoque impugnat aggerem comportando, vt quum bonorum pauperum procurat ditationem, vt sic mali efficiantur. Habac. 1. Ipse super omnem munitionem ridebit, cõportabit aggerem, & capiet eam. Ipse de potẽtibus triumphat adiutus potentia corũ contra ipsos, dum ea abutuntur, contra animas suas ea vtentes. Habac. 1. Ipse de regibus triũphabit, & tyranni ridiculi eius erunt. Tyranni sunt similæ diaboli, dum in subditos sibi desæuiunt, sicut & diabolus seruientes sibi torquebit. ¶ Item diabolus immisericorditer impugnat, vt patet in Iob, cui abstulit sua & suos, afflixitq; ipsum in propria persona. Et si in aliquo videtur parcere, in eo intẽdit impugnare: vt patet in vxore Iob, quam ei reliquit, per quam postea eum impugnauit. Vnde dixit illi vxor sua, quum ipse amisisset & sua & suos, & percussus esset vlcere pessimo, Adhuc tu permanes in simplicitate tua? benedic Deo, & morere. Iob 2. Irrisio est: id est, si perseueraueris in benedictione tua, morieris. Eccles. 7. Iustus perit in iustitia sua. Malach. 3. Vanus est qui seruit Deo. Grego. Duobus modis diabolus impugnat homines, tribulatione vt frangat, persuasione vt molliat. Victus ergo de tribulatione recurrit ad

artem qua Adam vicit. Prou. 7. multos vulneratos deiecit. Dicitur de muliere. ¶Item diabolus illos quos videt feruētes ad bonum, incitat ad hoc quòd excedāt vt de alto possit eos præcipitare, quod valde periculosum est. Bern. super Cant. Non habet callidus hostis machinamentū efficacius ad tollendū de corde dilectionē, quā si efficere possit vt in ea incautè & nō cū ratione ambuletur. Ephe. 5. Videte fratres quomodo cautè ambuletis. 1 Pet. 4. Nolite peregrinari in feruore qui ad tētationem vobis fit.

¶ *De modo repugnandi diabolo.*

Sequitur de modo repugnandi diabolo. ¶Et notādum quòd modus conuenientissimus repugnandi serpenti infernali, est contritio capitis eius. Quem modum docet dominus Genes. 3 loquens ad serpentem de muliere, quæ figuram tenet ecclesiæ. Ipsa conteret caput tuū. Serpens caput præ cæteris membris erodit. Et nō est caput nequius super caput culubri. Eccl. 25. Idcō conari debet homo ad eius contritionē. Caput verò eius potest intelligi superbia, vel principiū tentationis, vel peccatū cordis antequam extrà exierit. Cōtritio capitis, scilicet superbiæ multum valet ad repugnandū ei. Et hanc facit humilitas, quæ multū valet ad triumphandum de diabolo. Humilitas enim ad modum astuti luctatoris dū videtur se deiicere, hostem facit corruere. Ipsa est quæ euadit laqueos diabolī. Inde beatus Antonius retulit se vidisse omnes laqueos diaboli super terrā extentos. Et quum suspirās dixisset, Quis hos poterit trāsire? audiuit vocem dicentem, Humilitas sola, ô Antoni, pertransit. Humilitas gloriā victoriæ totam Deo attribuit, & propter hoc totum pondus prælij eidem imponit. Cuius enim est victoriæ gloria eiusdem est pugna. Humiles Deus iuuat, sicut ecōtrario superbis resistit. Iac. 3. & 1. Pet. 5. Ideo nō est mirum si ipsi triumphēt. Humilitas Deum quodammodo vincit. Greg. in Moral. Quotidie tela tentationum eius accipimus: sed & nos contra illum iacula mittimus, si confessi tribulationibus humilia respondemus: Prouerb. 15. Responsio mollis frangit iram. ¶Caput etiam serpentis est conterendum, quia in principio tentationis est resistendum. Quid. Principiis obsta, sero medicina paratur, Cum mala per longas conualuere moras. Greg. in Moralibus. Si tentationi in corde nascēti festiuè non resistitur, hac eadē qua nutritur mora roboratur. In Psal. Beatus qui tenebit & allidet paruulos suos ad petram. Diabolus quasi paruulus est in principio tentationis, vnde tūc facilius potest occidi. In morte primogenitorū liberati sunt filij Israël de seruitute Pharaonis. Exod. 12.

Prim-

primogenita Pharaonis infernalis sunt principia tentationum, quibus si viriliter resistatur, liberatur homo cito à diabolo. Itē caput serpentis conterendum est: quia peccatum destruendum est, quum in corde est, antequā extrà per locutionem vel operationem processerit. Si cogitatio mala cor intret, tum citò pugnandum est contra eam, & specialiter orando. Greg. in homil. Quanto grauiori tumultu cogitationū carnalium premimur: tanto orationi debemus insistere ardētius. Non simus eradicatores cogitationum, sed luctatores contra eas: vt dixit quidam senex de antiquis patribus, vt legitur in Vitis patrum. In eodē: Dixit quidam abbas, Si cogitationem non habes, spem non habes: quoniam si cogitationes habes, opera habes. In eodē: Interrogatus abbas Pastor de immundis cogitationibus: respondit, Nunquid gloriabitur securis sine eo qui incidit in ipsa? Tu ergo non eis porrigas manus, & otiosæ erunt. Idem cuidam abbati: Sicut capsa plena vestibus si dimissa fuerit longo tēpore, putrefiunt vestes in ea: ita sunt & cogitationes in cordibus nostris, si nō fecerimus eas corporaliter tempore longo, exterminantur & putrefiunt. Idē ad abbatem Ioseph: Sicut si quis claudat serpentem vel scorpionem in vase & obturet illud, procedente tempore serpens moritur: ita malignæ cogitationes quæ studio dæmonum pullulāt, patientia eius cui immittūtur paulatim deficiunt. In eodem: Quidā frater dixit abbati suo: Quare nō recedunt à me tētationes? & dixit ei senex, Quia vasa earundem passionū intra te sunt. Hæc vasa intelligi possunt ipsæ concupiscentiæ, secundum quas cogitationes in corde oriūtur: vbi enim amor, ibi oculus. Quidā frater interrogauit senem quendam, Quid faciam quia multæ cogitationes solicitāt me, & nescio quomodo repugnem eis? Qui respondit, nō repugnes contra omnes, sed contra vnam quæ caput est aliarum. Contra immundas cogitationes valet confessio, quæ eas sanctis patribus manifestat. Vnde quidam seniorum cuidam impugnato à spiritu fornicationis dixit: Fili, ne abscondas cogitationes tuas: ita enim confusus immundus spiritus discedit à te. Nihil enim ita confundit, & allidit virtutē dæmonū, quomodo si quis secreta immundarum cogitationum reuelauerit sanctis ac beatissimis patribus. Specialiter expedit ne cogitationes iracundiæ ad verba procedant. Vnde quidā frater requisiuit abbatem Isaac, quare dæmones eū ita timerent: qui respōdit, Ideo me timēt dæmones, quia ex quo factus sum monachus statui apud me ne iracundia mea extra guttur meum procederet. ¶ Item notandū quòd

ad repugnandum diabolo multũ valet sapientia, cùm ipse astutia maximè impugnet. Vnde dominus diabolum tentantem et paucis verbis sacræ scripturæ confusum repulit. Matt. & Luc. 4. Sapient. 5. Melior est sapientia quàm vires. Eiusdem 8. Sapientiam non vincit malitia. Eccles. 9. Melior est sapientia, quàm arma bellica. Esa. 11. Non occident, & non nocebunt in vniuerso monte sancto meo: quia repleta est terra scientia domini. Et principium est tentationum difficilium: ideo multum necessaria est sapientia militi Christi, vt ab errore caueat. 1. Io. 4. Nolite omni spiritui credere: sed probate spiritus si ex Deo sint. Ad repugnandum diabolo multum valet fides. Ephes. vlt. In omnibus sumentes scutum fidei. Et 1. Petr. 5. Cui resistite fortes in fide. Fides ostendit militibus Christi sanguinẽ eius, vt sic in prælio exacuantur & vincant. 1. Machab. 6. Elephantis ostenderent sanguinem vuæ & mori, ad acuendum eos in prælium Apoc. Ipsi vicerunt eum propter sanguinem agni. Fides etiã eis ostendit pœnam paratam si victi fuerint. Greg. in Mora. Solertia vigilandũ est, vt cùm culpa blandiri inchoat, ad quantum mysterium mens trahatur agnoscat. Item ostendit eis coronam paratam si vicerint. Apocal. 2. Vincenti dabo edere de ligno vitæ. In eodem: Vincenti dabo manna absconditum. ¶ Item ad triphandum de diabolo multũ valet fiducia de Deo. Exo. 14. Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Nume. 14. Dominus nobiscum est, nolite timere. 2. Paralipo. 20. Non est vestra pugna, sed Dei. In eodem: Tantummodo confidenter state, & videbitis auxiliũ domini super vos. Esa. 41. Ne timeas, quia ego tecum sum. Et 43. simile Iere. 20. Dominus mecum est tanquam bellator fortis: idcirco qui persequuntur me cadent, & infirmi erunt. Rom. 8. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Ad repugnandum etiam diabolo multũ valet oratio. Matthę. 27. Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Ad idem etiam multum valet misericordia. 2. Petr. 2. Nouit Deus pios de tentatione eripere. Et super illud Psal. Misericordia mea & refugium meum, dicit Gl. De nulla re ita vincitur inimicus diabolus, sicut de misericordia. Eccle. 29. dicitur de eleemosyna: Super scutum & super lanceã potẽtis pugnabit pro te aduersus inimicũ tuũ. Homines etiã incõpatientes & indignantes peccatoribus permittit Deus corruere in peccatum. ¶ Item ad superandum diabolũ, multum valet timor domini. Eccl. 32. In tentatione Deus timentẽ se suscipiet, & liberabit à malis. In Vitis patrũ abbas Amõ dixit cuidã fratri interroganti ab eo aliquem sermonẽ: Vade, & fac te-

lem cogitationem tuam, qualem faciunt iniqui qui sunt in carcere. Illi enim interrogant homines, vbi est iudex, & quando veniet, & in ipsa expectatione pœnarum suarum plorant. Sic & monachus debet animam suam obiurgare, dicens: Vę mihi, quomodo astare habeo ante tribunal Christi, & actuũ meorũ reddere rationẽ? Si sic semper meditatus fueris, poteris saluus esse. Timor Dei negligentiam expellit, quæ multos facit corruere. Ecc. 7. Qui timet Deum, nihil negligit. Timor Dei etiã solicitũ hominem reddit, & quasi paratum ad prælium. 1. Mach. 12. Præcepit Ionathas suis vigilare & esse in armis paratos ad pugnã. Itẽ timor Dei offensam cauet: quod multũ valet ad hoc, ꝙ Deus homine iuuet, & sic de hoste triumphet. Deut. 23. Quãdo egressus fueris aduersus hostes tuos ad pugnam, custodies te ab omni re mala. 1. Cor. 9. Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet. Item timor occasiones peccandi cauet, vt est familiaritas eorũ, qui mala suggerũt, qui sunt quasi halitus diaboli. Iob 41. Halitus eius prunas ardere facit. Item occasio mali est aspectus rei delectabilis. Gene. 3. Vidit mulier lignum ꝙ esset bonũ, & ad vescendũ suaue &c. ¶ Amor etiam mundi occasio est, vt quis à diabolo superetur. Non est mirum, si à diabolo capitur qui volũtariè pedes suos in rete eius mittit. Retia diaboli sunt tẽporalia ista. Iob 18. Immisit in rete pedes suos, & in maculis eius ambulat. Sap. 14. Creaturæ Dei factę sunt in odiũ, & in tẽtationem animę hominũ, & muscipulam pedibus insipiẽtium. Item ad superandũ diabolum multũ valet cõstantia. Eph. 3. Nolite locũ dare diabolo. Iac. 4. Resistite diabolo, & fugiet à vobis. Itẽ ad hoc valet spiritualis lętitia. 1. Mach. 3. Prœliabatur Israël prœliũ cum lætitia. Antonius: Vnica ratio vincendi inimicum, est lætitia spiritualis. 1. Reg. 4. dicunt Philisthiim figurã tenẽtes dæmonum, Væ nobis; non enim fuit tanta exultãtio heri & nudiustertius. Et notandum, ꝙ quandoq; diabolus nos impugnat molestiis, quandoque deliciis. Cùm impugnat molestiis, nõ est fugiendum. Bonæ enim sunt & vtiles, & fugientes magis grauant. Iosue 7. Mi domine Deus, quid dicam videns Israëlem hostibus suis terga vertentem? Sen. Quemadmodum pernicioſior est hostis fugiẽtibus: sic omne fortuitũ innõmodum magis instat cedẽti & aduerso. Sallustius: Fugiẽtes sępius videas capi aut occidi: Fortissimũ quęque tutissimũ. Ber. in epistolis: Sola causa qua perdere possis victoriam, fuga est. Fugiendo poteris illam amittere, moriendo non potes: & beatus supugnando moriaris, quia mortuus mox coronaberis. Væ autem tibi, si declinando,

pugnam perdis & victoriam simul & coronam. Idem in epistolis: O verè tuta pro Christo & cũ Christo pugna, in qua nec vulneratus, nec prostratus, nec cõculcatus, nec millies si fieri possit occisus fraudaberis à victoria, tantum ne fugias. Idem: Libẽtius insequitur aduersarius fugientem, quàm sustineat repugnantẽ. ¶ Impugnatio verò, quæ fit deliciis, vincitur fugiendo. 1. Cor. 6. Fugite fornicationem. Impugnatio per molestias vincitur patiendo. Illa quæ fit per delicias, percutiendo virga disciplinæ. Pro. 23. Si percusseris eum virga, non morietur. Senec. in epistolis: Vir bonꝰ quicquid ei acciderit, æquo animo sustinebit. Scit enim hoc accidisse lege diuina, ex qua vniuersa procedũt. Idẽ: Voluptates inter res vilissimas præcipuè extirpa, quæ latrones more in hoc nos amplectuntur vt strangulent. ¶ Et notandum, quòd quum habeamus bellum cõtra astutiores & fortiores nobis, necessarium est nobis adiutorium. Et enumerantur octo adiutoria. Primũ est, cælestis doctrina. In Psal. Benedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium. Pro. 24. Vir doctus robustus & validus. Sap. 8. Per sapientiam in multitudine bonus videbor, & in bello fortis. Secundum est, diuina confortatio, quæ multum valet ad fortitudinẽ, & ad hoc, quòd aliquis vincat: sicut disconfortatio multum facit ad hoc, quòd aliquis vincatur. Daniel. 10. Corroborare, & confortare. Ioel. 3. Confortare, & esto robustus. Tertium est, refrænatio hostium, ne tantum nos impugnent quantũ vellent: vt patet in Iob, quòd sathan non poterat ad voluntatem suam impugnare donec à Deo fuit ei hoc concessum. 1. Cor. 10. Fidelis est Deus qui non permittet vos tentari supra id quod potestis. Quartũ est, mira Dei protectio, quæ promittitur Esaiæ 53. Quum transieris per aquam, tecum ero, & flumina non operient te. Sic protecti sunt tres pueri in fornace Babylonica, Dan. 3. Quintum est, mira hostium impugnatio. Exo. 14. Fugiamus Israëlem: Deus enim pugnat pro eis contra nos. Sextum est, miræ virtutis collatio, vt Moysi, Exod. 34. & Eliæ 4. Reg. 19. data est virtus ieiunandi 40. diebus: sicut mira virtus corporalis data fuit Sampsoni. Septimũ est, armatura mirabilis, quæ habenti nihil nocere possit: Qualis armatura est patientia quæ data fuit beato Vincẽtio & Laurentio. Octauum est, angelorum custodia, quam vocat dominus sepem. Esa. 5. Auferam sepem eius, & erit in direptionem. Angeli sancti dæmones compescunt. Tob. 8. Raphaël religauit dæmonium in deserto. & 4. Reg. 6. dixit Eliseus ad ministrum suum: Noli timere, plures enim nobiscum sunt, quàm cum illis.

De aliis diuisionibus Patientiæ. CAP. VI.

COnsequenter ponendæ sunt aliæ diuisiones pertinentes ad patientiã. Et sumitur diuisio prima secundum ea à quibus patimur. Quædã enim patimur ab extraneis: quædã verò à notis, tamen inimicis. Quędam verò ab amicis, quæ molestius sustinemus. Psal. Si inimicus me' maledixisset mihi, sustinuissem vtique. Alia sumitur secundum ea quę patimur, quę sunt cõtumeliæ verborum, molestiæ corporum, & damna rerum. Contumeliæ verborum patienter tolerandæ sunt. Sunt enim velut aurum & argentum quibus ditamur. ad Heb. 11. Maiores diuitias æstimans thesauro Ægyptiorum improperium Christi. Ad contumelias debet homo se habere vt surdus. In Psal. Ego autem tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus &c. Debet eñ homo immobilis permanere. 2. Reg. 14. Sicut angelus Dei, sic est dominus meus rex, vt nec benedictione vel maledictione moueatur. Ille qui maledicit, reputandus est vt nuntius à Deo missus, vt scilicet abstergat maculas eius cui maledicit. Grego. Idcirco dominus linguas detractorũ in electos laxat, vt si quid in eis elationis surrexerit, lingua detractoris trãdat. Multum vilipendit Deus malos, quando de lingua eorum facit absterso tum sordium bonis. Prouer. 11. Qui stultus est, seruiet sapienti. 1. Reg. 16. Dixit Dauid quum Semei ei malediceret: Dimittite eũ vt maledicat iuxta præceptũ domini, si fortè respiciat dominus afflictionem meam, & reddat mihi bonũ pro maledictione hac hodierna. Et dicit gloss. Grego. Qui verbum contumeliis pressus virtutem patiẽtiæ seruare nõ sufficit, factum Dauid ad memoriã reuocet: quẽ quum Semei conuitiis vrgeret, & armati proceres vlcisci contenderent, ait: Quid mihi & vobis filij Saruiæ &c. dimitte eum vt maledicat &c. Quibus verbis indicat, quòd pro peccato Bersabeæ insurgentem contra se filiũ fugiens, reduxit ad animũ malum quod fecit: & cõtumelioſa verba, non tã conuitia quàm adiutoria esse credidit, quibus se purgari sibíque misereri posse iudicauit. Tunc enim illata cõuitia bene toleramus, quum in secreto mẽtis ad mala perpetrata recurrimus. Leue quippe videbitur, quòd iniuria percutimur, dũ cõspicimus, quòd peius meruimus: sicque fit vt cõtumeliis gratia magis quàm ira debeatur, quarum interuentu Deo iudice pœna grauior declinatur. Dicenti verba contumelię cõpati debemus quasi insano verba extranea loquenti. Senec. Dicis, male de te loquuntur: moueret si hoc iudicio facerent, nunc morbo faciunt. Hieron. Apud Christianos non est miser qui pati-

tur contumeliam,sed qui facit:beatū debet se reputare cui mali maledicunt.Matt.5.Beati estis quum maledixerint vobis homines.1.Petr.4.Si exprobramini in nomine Christi,beati estis. Exemplum huius patientiæ habemus in Christo, Esa.53. Sicut ouis ad occisionem ducetur, & sicut agnus coram tondente se obmutescet,& non aperiet os suum. Matth.27. Quum accusaretur à principibus sacerdotū,nihil respondit. De patientia molestiam corporum habetur Matt.5. Si quis percusserit te in dexteram maxillam tuam,præbe ei & alterā.De patiētia damna rerum,habetur ibidem:Qui vult contendere tecum in iudicio,& tunicam tuam tollere,dimitte ei & palliū.De hac patientia commendat quosdam Apostolus ad Hebræos 10. Rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis,cognoscentes vos habere meliorem & manētem substantiam.¶ Alia diuisio sumitur secundum causas propter quas patimur. Quandoque enim quis patitur ex culpa sua.In quo casu magis patienter sustinet. Quadoque verò sine culpa sua:& tunc magis molestè sustinet dicens : Si meruissem,non sustinerem molestè:nunc verò non est mirum,si molestè sustineam, quum hoc nō meruerim.Sed dicendum est,q; ipse secundum hoc potius vult esse similis latronibus quàm sanctis.Latrones enim propter culpam suam patiuntur ea quæ sustinent:sancti verò sine culpa.1.Pet.2.Hæc est gratia,si propter Dei conscientiā sustinet quis tristitias patiens iniustè. In eodem : Quæ est gratia, si peccantes & colaphizati suffertis?Sed si bene facientes patienter sustinetis, hęc gratia est apud Deum.Eiusdem 3.Si quid patimini propter iustitiā,beati. In eodem:Melius est benefacientes,si velit voluntas Dei,pati quàm malefaciētes.Eiusdem 4.Nemo vestrū patiatur,quasi homicida,aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor: si autem vt Christianus, non erubescat. ¶ Alia diuisio patientiæ est talis.Est patientia culpę,& est patientia naturę & cōsuetudinis longæ & gratiæ.Prima triplex est.Quædam est remissionis: vt quū quis sustinet nō sustinēda, vt scilicet se redigi in seruitutem diaboli.2.ad.Cor.11: Sustinetis si quis vos in seruitutē redigit. Prou.12.Manus quæ remissa est,tributis seruiet.Hæc patientia est quasi asinina.Asinus non discernit quid sibi imponatur,vtrum aurum vel lutū.Alia est seruilis timoris:vt quum aliquis timore disciplinæ,vel quia erubescit exire de claustro,sustinet asperitatem religionis,& nō amore Dei.Et talis patientia solet esse cum murmure propter defectum vnctionis gratiæ, sicut patiens murmurat si vncta non fuerit.Ecc.33.Præcordia fatui quasi

ri currus. ¶ Tertia est patiētia hypocritarū, figurata impatiētia latronis mali, q cū Dño passus est. Patiētia verò naturæ est quā habet aliqs ex strenuitate naturali, vt sunt multi milites: q licet nō habeāt charitatē, tamē prius sustinerēt mortē, quā fidē negare. Est patiētia naturali. Patiētia laboris inuenit Alexāder exercitiū suū quā eū probaret, ducens illū sub torrida zona per dictā sine potu, vsque ad fluuiū quēdā. De patiētia cōsuetudinis lōgæ dixit quidam: Quod male fers, assuesce, feres. Tullius: Optima forma elegēdi est viuēdi, quā iucundā reddet assuetudo. ¶ Patiētia verò gratiæ triplex est: Quædam est incipientiū: quædā proficientium: & quædā perfectorum. Incipientium est sustinere mala quæ eis inferuntur patienter. Proficientium verò est sustinere ea non solum patienter: sed etiam lætanter. Perfectorum verò non solum libenter, sed etiam lætanter. Hos tres gradus patiētiæ possumus agnoscere in Paulo. Primus habetur 2. ad Cor. 4. Tribulationem patimur, sed nō angustiamur, scilicet per impatientiam. Secundus eiusdem 12. Ego libentissimè impendam, & superimpendar ego ipse pro animabus vestris. Tertius ad Gal. vi. Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Et notandum quòd qui habet perfectam patientiam cùm malei inferuntur, lætatur: inferenti compatitur, & beneficium largitur, & Deo regratiatur. De primo habes Act. 5. ibāt apostoli gaudentes, &c. 1. Pet. 3. Communicantes Christi passionibus gaudete. De secundo 2. Pet. 1. In patientia pietatem. Greg. in homil. Patientia vera est, quæ & ipsum amat quem portat. Nā tolerare & odisse, nō est virtus māsuetudinis, sed velamē furoris. De tertio Luc. 6. Benedicite maledicentibus &c. 1. ad Cor. 4. Maledicimur & benedicimus, blasphemamur & obsecramus. De quarto exēplū habemus in Tob. c. 2. ℣ immobilis in Dei timore permānsit: gratias agens Deo omnibus diebus vitę suę. Et beatus Lantētius: Gratias ago tibi Domine Iesu, quia hostia tua efficiar merui. Qui ad ignē tribulationis Deo gratias agunt, similes sunt altilibus, quæ cùm ad ignē assantur, pinguedine sua se superfundūt. Et sicut pinguedo assata gratioris est saporis quàm cruda: sic gratiarū actio gratior est Deo quando personat in his q sunt in tribulatione, q̄ si personat in his q̄ sunt in prosperitate.

De constantia. PARS VII.

COnstantia est stabilitas animi firma, & in proposito perseuerans. Et notandum quòd est cōstantia generalis, quę attenditur in perseuerātia propositi, quæ omnem virtutē circuit: & est cōstantia specialis, quæ attēditur circa res terribiles, & ad

sustin

sustinendum difficiles, quæ lædunt naturam. Et hæc constantiæ pertinet ad fortitudinem. Item notandum, quòd constantia est seruare medium inter mutabilitatem seu leuitatem & pertinaciam, quorum vtrunque reprehensibile est. 2. ad Cor. 1. Numquid leuitate vsus sum? Num. 19. legitur de filiis Israel, quòd ad imperium domini proficiscebantur, & ad imperium eius figebant tabernaculum. Sic à proposito recedendum est, quum creditur Deo displicere, & in eo perseuerandum est, quum creditur placere. ¶ Item notandum, quòd sex videntur pertinere ad constantiam. ¶ Primum est, stabilitas intellectus quæ variatur secundum diuersas species cognitionum. Quædam enim stabilitas est in his quæ sunt fidei. Ad quam monemur 1. ad Cor. 16. Vigilate, & state in fide. ad Eph. 4. Non simus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinæ. Tobiæ 2. Vitam illam expectamus, quã Deus daturus est his qui fidem suam non quam mutant ab illo. ¶ Secundum est, grauitas seu æquanimitas in vtraque fortuna. Tullius: Præclara est æqualitas in omni vita, idemq; semper vultus, eademq; frons, vt de Socrate accepimus. E contrario eor stultorum dissimile erit. Prouer. 15. ¶ Tertium est, stabilitas circa ea quæ desiderantur. Sen. in epist. Ante omnia hæc cura, vt constes tibi. Quoties experiri voles aliquid actũ sit, obserua an eadẽ velis quæ heri. Mutatio voluntatis indicat animũ nutare atq; alibi apparere prout tulit ventus. Nõ vagatur quod fixum atque fundatũ est. Quidam adeò sunt incõstantes, vt constantia eorũ hæc esse dicatur, scilicet esse instabiles, Poëta: Quod petiit, spernit: repetit quod nuper omisit. Item: Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis. ¶ Quartum est, stabilitas loci, quæ multum facit ad stabilitatem animi. Bern. ad fratres de monte Dei: Impossibile est, hominẽ fideliter figere in vno animum suum, qui non prius alicui loco perseuerãter affixerit corpus suum. Nam qui ægritudinẽ animi migrando de loco ad locum effugere nititur: sic est sicut qui fugit vmbrã corporis sui, seipsum fugit, seipsum circunfert, locũ mutat nõ animũ, eũdẽ vbiq; se inuenit: nisi quòd deteriorẽ ipsa facit mobilitas: sicut lædere solet ægrũ qui circunferendo concutit. Sene. in epistolis: Animũ debes mutare, non cælum. Quid miraris, inquit, tibi peregrinationes prodesse, cùm te circunferas? Premit te eadem causa quæ expulit. Onus animi tui deponendũ est. Nõ autẽ vllus tibi placebit locus. Vadis huc atque illuc, vt excutias insidẽs põdus, quod ipsa iactatione incõmodius fit, sicut in nauibus omnia immota minus vrgent, inæqualiter conuoluta citius ea

am partem in qua incubuerunt demergunt. Motu ipso noces tibi. Ægrum enim concutis. At cùm istud exemeris malũ, tunc omnis mutatio loci iucunda est. Magis quis venerit, quàm quò interest. Idẽ: Primum argumenrũ compositæ mentis existimo, posse consistere, & secum morari, lapis quadratus stabilis est: sic homo bene ordinatus est stabilis. Et econtrario male ordinatus, instabilis: Poëta: Romæ Tybur amo, vẽtosus Tybure Romam, In culpa est animus qui se nõ effugit vnquam. Cælum non animum mutant qui trans mare currunt. Seneca: Non conualescit planta quæ sæpe transfertur. Ad loci stabilitatem multum monet scriptura. Eccl. 10. Si spiritus potestatem habentis super te ascenderit, locum tuum ne dimiseris. Eccl. 11. Confide in Deo, & mane in loco tuo. Facile enim est in oculis Dei subito honestare pauperem. Luc. 9. In quamcunque domum intraueritis, ibi manete, & inde ne exeatis. Eiusdem 10. Nolite trãsire de domo in domum 1. ad Cor. 15. Fratres stabiles estote & immobiles. 1. ad Thess. 4. Rogamus vos fratres vt operã detis vt quietiũ agãtis. 2. ad Thess. 3. Scitis quemadmodũ oporteat imitari nos: quoniam non inquieti fuimus inter vos. Instabilitatẽ reprehendit Paulus in quibusdam mulieribus. 1. ad Tim. 5. Otiosæ, inquit, discunt circuire domos &c. Instabilitas quãtum ad locum Deo displicet: domini verò est damnosa & periculosa. Iere. 14. Dilexerunt mouere pedes suos: & non quieuit, & Domino non placuit. Prouerb. 27. Sicut auis transmigrans de nino suo: sic vir qui relinquit locum suum. Sicut auis transmigrãs de nido suo damnificatur in pullis suis, & homo locum suũ relinquens in bonis suis. Dina egressa vt videret mulieres regionis illius, corrupta fuit. Gen. 33. Et Semei egrediens de Ierusalẽ fuit occisus. 3. Reg. 2. ¶ Quintũ est, firmitas contra ventos tentationum. De qua cõmendatur Ioannes Matthæi 11. & Lucæ 7. Quid existis in desertum videre? Arundinem vento agitatam? In Psalm. Non sic impij, non sic: sed tãquam puluis &c. Ecclesiast. 5. Non ventiles te in omnem ventum. ¶ Sextũ est, stabilitas in occupatione seu operatione. Sen. Melius est vt proposita custodias, quàm vt honesta proponas. ¶ Item notandum quòd constantia seu stabilitas est valde admirabilis in statu præsentis vitæ, quæ ita instabilis est. Iob 14. Nunquã in eodẽ statu permanet. Difficile est foliũ arboris stabile esse, dum flatu venti percutitur. Gregor. in Moralib. Humana anima quot tentationes patitur, quasi tot flatibus mouetur. Idem in eodem: Qui arbor fuit in cõditione, foliũ à semetipso factus est in tẽtatione; sed pòst stipula apparebit

bit in deiectione. Stabilitas etiam quædã imago est æternitatis. Ipsa ponit hominem quasi in statu angelico. 2. Reg. 14. Sic est Dominus meus rex sicut angelus Dei, vt nec benedictione nec maledictione moueatur. Item notandum quòd sex videntur facere ad instabilitatem. ¶ Primum est stultitia. Eccl. 27. Stultus vt luna mutatur. Seneca in epist. Quid est sapientia? Semper idem velle atque nolle. Nõ potest cuiquam semper idem placere nisi rectum. Nesciunt homines quid velint: variatur quotidie iudiciũ, ac plerisque agitur vita per lusum. Idē: Quid colluctatur cum animo nostro, nec permittit nos quicquã velle? Nihil libenter volumus, nihil semper. Stultitia est, cui nihil cõstat, nihil diu placet. ¶ Secũdũ est peccatũ. Gen. 4. dictũ est Cain post homicidium: Vagus & profugus eris super terrã. In codē: Ecce eiicis me hodie à facie tua, & ero vagus & profugus in terra. Esa. 57. Cor impij quasi mare feruens, quod quiescere non potest. Threnis. Peccatum peccauit Ierusalē: propterea instabilis facta est. Iob 11. Si iniquitatem quæ est in manu tua abstuleris à te, tunc leuare poteris faciem tuam absque macula, & eris stabilis. In Psal. Nõ dabis in æternum fluctuationem iusto. ¶ Tertium est impatientia. Boët. in li. Consolationum: Quis est ille tam felix, qui non dederit impatientiæ manus, statum suum mutare non optans? Quartum defectus timoris. Timor animum stabilem reddit, sicut lapides superpositi asseribus eos custodiunt ne à vento moueãtur, vel sicut anchora nauem stare facit. Eccl. 25. Timor Domini super omnia se superposuit. Greg. Anchora mentis põitur timoris. ¶ Quintum est defectus dilectionis boni. Amor boni animum stabilem reddit, sicut radix profunda arborẽ. Eccl. 24. Qui implantatus est, abundabit nequitia. Senec. Non vagatur quod fixum atque fundatum est. ¶ Sextũ est duplicitas animi. Iac. 1. Vir duplex animo, inconstans est in omnibus viis suis. Vir duplex est animo, qui vult hic gaudere cum mundo, & in futuro cum Domino. Hier. Deceptus es charissime, si & hic vis gaudere cum seculo, & postea regnare cum Christo. Et notãdum quòd homo instabilis, quasi lunaticus est. Matt. 17. Domine, misserere filio meo, quia lunaticus est. Et est similis homini errãti, quãdoque vadit huc, quandoque illuc. Cano. 1. Iudæ: Sydera errantia quibus caligo tenebrarum reseruata est in æternum. Secundum glo. Sydera errantia, sunt apostatę.

De perseuerantia. PARS VIII.

BReuiter hic agetur de perseuerãtia, quia aliqua de ea dicetur in tractatu de acedia, ca. de vitio Imperseuerãtię, & ꝛc

dè post Constantiã. Est enim Perseuerãtia, permanẽtia, sicut & cõstãtia: vnde cõmunicat cũ cõstãtia. Sed in hoc differt: quia cõstãtia est permanẽtia in proposito: perseuerantia verò permanẽtia in bono, siue continuatio boni. Cõstãtia cauet leuem trãsitũ à proposito vno in aliud: perseuerantia vt verò cauet discontinuationẽ vel imperfectionẽ seu defectum debiti finis. Et describitur sic perseuerãtia magistraliter: Perseuerantia est permanẽtia in bono, diuturna vel finalis. Tull. verò in 1. Rhetoric. sic eã describit: Perseuerantia est in ratione bene considerata, stabilis & perpetua permansio. Et notandum quòd est perseuerantia generalis & specialis. Generalis attenditur in cõtinuatione boni, & circuit omnem virtutem. Specialis verò attenditur circa terribilia & difficilia, ad sustinendũ quæ lædunt naturã, quæ pertinent ad fortitudinem, ad quam monemur Hæbræorum. 12. In disciplina vero, inquit, perseuerate. Item notandum, quòd quædã est perseuerãtia finalis, quędã est non finalis. Nõ finalis est, quã do aliquis lõgo tẽpore perseuerat in bono, tamen postea cadit per mortale. Finalis verò perseuerantia dupliciter dicitur. Vel finalis proposito, vel finalis actu. Finalis verò proposito fit finalis actũ, in his quæ permanent in bono. De perseuerantia finali acta, dicit Augustinus quòd multi eam habere possunt, nullus amittere: incipit enim esse finalis actu in termino vitæ. Et notandum quòd perseuerãtia regulariter datur homini per bona merita. Vnde gloss. super illud Psal. Retribuet mihi secundũ iustitiam meã, dicit, Pro fide, & spe, & aliis bonis operibus reddet Deus perseuerãtiam. Ideo autẽ dictum est regulariter: quia virtutes communiter primo dantur in aliqua quãtitate, secundo per bona opera merentur augeri, tandẽ perfici: tamẽ alicui, vt Christo, datæ sunt virtutes in statu perfectionis, quæ neque augẽtur nec intendũtur. ¶ Ad cõmendationẽ perseuerãtiæ, Primo valere potest frequens admonitio quam scriptura facit ad perseuerandum. Iudi. 18. Nolite negligere, nolite cessare. 1. Cor. 7. Vnusquisque sicut vocauit Deus, ita ambulet. In eodẽ Vnusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat. Eiusdẽ 5. Sic currite vt cõprehendatis. Gal. 5. State, & nolite iugo iterũ seruitutis contineri. 1. Io. 2. Vnctionem quam accepistis à Deo, maneat in vobis. Apocal. v. 2. Id quod habetis, tenete donec veniam. ¶ Secundo promissio quæ fit perseuerantibus. Apocal. v. 2. Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Roma. 11. Vide in te bonitatem Dei, si perseueraueris in bonitate. Matth. 10. & 24. Qui perseuerauerit vsque in finem, saluus erit.

Bern.

Bernard. in epistolis: Scias diabolum soli semper perseuerantiæ insidiari, quam solam virtutũ nouit coronari. Idem in eodem: Studete perseuerantiæ, quæ sola coronatur. ¶ Tertia commina-tio quæ fit non perseuerantibus, scilicet ablatio coronæ. Apoc. 3. Tene quod habes, & nemo accipiat coronam tuam. ¶ Quar-exempla. Primo exempla Dei. Genes. 2. Compleuit Deus die se-ptimo opus suum quod fecerat. Deuteron. 33. Dei perfecta sunt opera. Secundo exemplum Christi hominis. Ioan. 17. Opus con-summaui, quod dedisti mihi vt faciam. Tertio exempla sa-ctorum. Iob 27. Iustificationem meam quam cepi tenere, non deseram. 2. Timo. 4. Bonum certamen certaui, cursum consum-maui. Act. 20. Non facio animã meam pretiosiorem quàm me dummodo consummem cursum meum. ¶ Quinto commen-dabilis est perseuerantia à suo effectu multiplici. Primus est quòd à Deo impetrat quod vult. Lucę 11. Si perseuerauerit pul-sans, etsi nõ dabit ei eò quòd amicus eius sit: propter impro-bitatem tamen eius surget, & dabit ei quotquot habet neces-rios. Eiusdem 17. de iudice iniquo, qui licet Deum non timeret, nec homines reuereretur: tamen fecit quod vidua voluit, pro-pter eius improbitatem. Matt. 16. Misereor turbæ, quia iam tri-duo perseuerat mecũ. Gre. Quæsiuit Maria Magdalena pius, & minime inuenit: perseuerauit vt quæreret, vnde contigit vt inueniret. Idem: Sic quippe quod poposcerat obtinere Anna me-ruit, quia se post lachrymas in eodem mentis rigore seruauit. Tobiæ 3. Sara in oratione persistens, & cum lachrymis Deum deprecans, exaudita est. Et Apostoli perseuerantes in oratione Spiritum sanctum acceperunt. Act. 1. Hi omnes erant vnanimi-ter in oratione p rseuerantes &c. ¶ Secundus est, quòd perseue-rantia bona acquisita custodit, sicut imperseuerantia destruit. Prouerb. 19. Qui mollis est & dissolutus, frater est operis sui dissipantis. August. Perseuerãtia magnum donum Dei est, quo dona cætera cõseruantur. ¶ Tertius est, quòd difficilia & aspe-ra, facilia & suauia facit. Bernar. in epistolis: Subito procedenti de vmbra ad solẽ, de otio ad laborẽ, graue cernitur omne quod incipit: sed postquam ab his dissuescere, & ad illa se paulisper assuescere cœperit, vsus tollit difficilitatem, inuenitque facile esse quod impossibile antè putauit. ¶ Quartus est, quòd nihil imperfectum relinquit. Senec. Non despero in durato: nihil est quod non impugnet pertinax opera ei intenta ac diligens cura. Videmus debiles mulieres senilis ætatis, perseuerando pere-grinationes longas perficere. Item videmus naruram continuã

oper

operando, ex modica nuce additione imperceptibili magnam arborem efficere:& aquã quæ adeò mollis est, lapidem adeò durum perseuerãti percussione excauare. ¶Quintus est,quòd perseuerãtia virtutem operanti ministrat. Sen.Perseuerandũ est,& assiduo labore robur addendum est. ¶Sextus,quod meretur apprehendere præmium. 1.ad Cor.9. Vnus accipit brauium, scilicet perseuerans. Bern. Perseuerantia est singularis filia summi regis,virtutũm finis & consummatio.Chry. Tolle perseuerantiam,nec obsequium mercedẽ habet, nec beneficiũ gratias,nec laudem fortitudo.Deniq; non qui incœperit,sed qui perseuerauerit, saluus erit.Idẽ: Incipere multorum est,finire paucorum: semper in principio delectatio est,in fine probatio.Idẽ:Assueuerunt multi in initio feruẽtes esse,in fine remitti & dissolui:quæ vilitas est seminum florentiũ,& postea tabescentium? Greg.in Moral.Incassum bonum agitur,si ante terminũ vitæ deseratur: quia etiã frustra velociter currit qui priusquam ad metas veniat deficit.& sup illud Matt.10.Qui perseuerauerit &c.dicit gl.Nõ cepisse vel fecisse,virtutis est: sed perficere.Vnde cauda hostiæ iubetur offerri Leui.3.Ornatus virtutũ,est vestis vsq; ad talos,si perseuerantia fuerit.Sine ea vestis est inhonestè decurtata.Vltimus dies perseuerantis plus videtur ei valere,quàm quicunque præcesserũt.Si enim illa die defecisset,præcedentia perdidisset.

De Magnanimitate. PARS IX.

MAgnanimitas quãdoq; sumitur pro fortitudine. Et attenditur non solũ in aggrediendo terribilia,sed etiam in sustinendo. Et pertinet ad eam nõ solum aggressio arduorum,sed etiã processus & consummatio eorum. Senec.in lib.de quatuor virtutibus:Magnanimitas,quæ & fortitudo dicitur,si insit animo tuo,cum magna fiducia viues. Quandoque magnanimitas dicitur terribilium spontanea & rationabilis aggressio:sic accipitur à Macrobio.¶Itẽ notandũ quòd homo magnanimus terribilia seu difficilia aggreditur propter cõmunem vtilitatẽ, vel propter honestatem,non propter cupiditatẽ vel glorię vanitatẽ: nõ enim decet vt cupiditate vincatur,qui metu nõ frãgitur.Tullius:Nihil tã angusti animi est,támq; parui, quàm amare diuitias. Macrobius Virtutis fructũ sapiẽs in conscientia ponit,minus perfectus in gloria. Item ad magnanimum pertinet cauere non solum timiditatẽ,sed etiam temeritatem. Non enim debet homo absque causa offerre se periculis. In adeundis periculis imitari debemus medicorum consuetudinem. Illi enim leuiter ægrotantes leuiter curant:grauioribus autem morbis ancipites

curationes adhibere coguntur. In tranquillo tẽpestatem optare dementis est, tempestati autẽ cum euenerit subuenire, sapientis. Poëta: Vis consilij expers, mole ruit sua. Senec. lib. de quatuor virtutibus: Eris magnanimus, si pericula nõ appetas vt temerarius, nec formides vt timidus. Tullius: Turpis fuga mortis, omni morte peior. Ad magnanimitatẽ pertinet, ardua opera appetere, & magnitudinem boni vel mali transitorij superare. Primũ innuit Tullius: Te, inquit, animo excelsum natura creauit. Audita de magnanimitate, tibi statim insedit oratio: idẽ intimè sedit vel placuit. Magnitudo boni transitorij superatur contẽnendo: magnitudo verò mali transitorij nõ timendo. Sen. in epistolis: Animus nunquã maior est, quàm vbi aliena sepelit, & fecit sibi pacem nihil timendo, fecit sibi diuitias nihil concupiscendo. Idem in epistolis. Magni animi est magna cõtemnere, ac mediocria malle, quã nimia. Illa enim vtilia vitaliaq; sunt, hæc eo quo superfluũ nocent. Sic segetem nimia sternit vbertas, sic rami onere franguntur. Sic ad maturitatem nõ perueniunt nimia fœcunditas. Idẽ animis quoq; euenit, quos immoderatus licitas rũpit, qua non tantũ in aliorũ iniuriam, sed etiã in suam vtũtur. Idem in eodẽ: Magnus ille est qui fictilibus vtitur, quemadmodum argento. Nec minor est quidẽ qui sic argento vtitur, quemadmodũ fictilibus. Idẽ in eodem: Scitote tam bene homines culmo, quàm auro tegi: cõtemnite omnia quæ superuacuo labor velut ornamentũ aut decus posuit, memẽtote præter animũ nihil esse mirabile, cui magno nihil est magnũ. Idem in lib. de Naturali b. quæstionibus: Magna ista, quia parui sum⁹, existimus multis rebus: nõ ex sua natura, sed ex humilitate nostra magnitudo est. Idem in lib. de Clemẽtia: Magni animi est, iniurias in summa patiẽtia pati. Ad magnanimitatẽ pertinet iniurias acceptas vilipẽdere, & inimico cũ est in potestate hominis parere & fraudes & dolos vitare. Sen. in lib. de quatuor Virt. Si magnanimus fueris, nũquã iudicabis tibi iniuriã fieri. De inimico dices, Nõ nocuit mihi, sed animũ nocendi habuit. Cùm illum in potestate tuã videris, vindictã putabis vindicare potuisse. Scias enim magnum & honestũ vindictę esse genus, ignoscere. Palam aggredere, nõ geres conflictũ nisi indixeris. Nã fraudes & dolus imbecillũ decent. Magnanimitas videtur posse distingui in tres partes: scilicet in cordis altitudinẽ, latitudinẽ & longitudinem. Cor altũ est, quod in aduersis non deiicitur, sed eleuatur. Cuius exemplũ habes in gallis, quorũ cristæ eleuantur cùm ira eos ad pugnandũ accendit. Sene. in epistolis: Nõ est mirũ in tranquil-

ra-

tate non concurri: illud mirare, ibi extolli aliquẽ, vbi omnes deprimuntur: ibi stare, vbi omnes iacẽt. Vel cor altũ est, cor honores trãsitorios despiciens. Cor verò latũ, est cor despiciens magnitudinẽ diuitiarũ. Sen. in epist. Ille ingẽtis animi est, qui diuitias circũfusas sibi multũ diuq; miratus quòd ad se venerint, videt: suásq; magis audit esse, quàm sentit. Cordis longitudo est per quam vincitur tædiũ longæ expectationis, vel lõgitudo molestiæ & laboris. Quidã sunt breues animo statim volẽtes quod fieri desiderant, statimq; volẽtes transire quod molestum sustinẽt: similes agricolis qui iactato semine, statim metere vellent.

De fiducia & Magnificentia, de descriptione vtriusque, & de officiis magnificentiæ tam in pace quàm in bello. PARS X.

SEquitur de Fiducia & Magnificentia. Fiducia est certa spes animi producendi ad finẽ rem inchoatam. De fiducia bona vel mala, require in tractatu de Spe. Magnificẽtia verò quandoque dicitur negotiorum difficilium & præclarorũ consummatio. Et sic sumitur à Macrobio. Quandoq; verò sic sumitur magnificentia, quòd ad eã pertinet, nõ solũ consummatio præclarorum negotiorũ, sed etiã inchoatio eorundem. Et sic sumitur à Tullio in 1. Rhet. Vnde sic describit eam: Magnificentiæ est rerum magnarũ & excellarũ cum animi ampla quadã & splendidissima propositione, cognitio atq; administratio. Nec loquitur de magnanimitate, imò sub magnificentia comprehendit eam.

¶ *De officiis Magnificentiæ.*

Distinguuntur verò officia magnificentiæ tam in pace quàm in bello. In pace, secundũ Platonem tria ad eam pertinent quantum ad prælatos. Primũ est, vt sic vtilitatem ciuium tueantur, vt quæcunq; agunt, ad eã referant cõmodorum suorum obliti. Secundum est, totum corpus ciuitatis curent, ne dum partem aliquam tueantur, reliquã deserant. Vt enim tutela, sic procuratio reipublicæ ad vtilitatem eorũ qui cõmissi sunt, nõ eorũ quibus cõmissa est, gerẽda est. Hæc duo documenta Platonis recitat Tull. in lib. de Offi. Qui parti vrbis cõsulunt, partẽ deserunt, pernicioſissimam seditionem in ciuitatẽ inducũt. Tertiũ est, vt contentionẽ caueant. Dicit enim Plato similiter facere eos qui inter se contendũt quinam potius ciuitatem administrent, vt si nautæ certarent tempore tempestatis, quis eorum potissimum gubernaret. ¶ Officia verò magnificentiæ in bello, nouem assignãtur. Primũ est, ea intẽtione suscipere bella, vt sine iniuria in pace viuatur. Aug. in lib. de Ciuitate Dei: cõstat pacem belli esse optabilem finẽ. Idem ad Bonifacium. Pacem debet habere vo-

luntas,bellū neceſſitas. Idem ad eundem:Bellum geritur vt pax acquiratur. Eſto ergo in bello pacificus, vt eos quos expugnas ad pacis vtilitatē vincendo perducas. Secundū eſt, ante aggreſſionem belli diligentem adhibere preparationem in clientelis, municipiis,ſumptu & armis.Sen.Lōga belli preparatio celerem affert victoriā. Omnia autē prius experiri, quàm armis certare ſapientē decet,iuxta verbum Philoſophi. Tullius in lib.de officiis:Cum ſint duo genera decertandi:vnū per diſceptationē,alterū per vim:illud propriū hominis,hoc bellúarum:confugiendum eſt ad poſterius,ſi ſuperiore vti nō licet. Tertiū eſt,ne temerè deſperes propter ignauiam,aut propter cupiditatē nimia confidas:in periculum enim ducit immoderatus amor habēdi. Quartū eſt,plus turpitudinē quàm mortē horrere: plus ad honeſtatem quàm ad ſalutē temporalem & alia cōmoda ſpectare. Quintū eſt,copias ſuas crebris laboribus exercere. Poëta:Vana ſemper dant otia mentē. Sextum eſt, poſtquā ad bellandū ventum eſt,hortando bonā indolē erigere,modò laudibus animos afficere,modò admonitionibus deſidiam diſcutere. 2.Mach.12. Exhortati inde ſermonibus bonis valde, de quibus extolli poſſet impetus, & animi iuuenum confortati ſtatuerunt dimicare & confligere fortiter.Septimū eſt,in concurſu ad primos impetus accurrere,inclinatis opem ferre,labentes fulcire. Octauum eſt habita victoria ſeruare eos qui nō crudeles fuerunt.Nonum eſt.fœdera & promiſſa hoſtibus ſeruare: exēplo Reguli,qui captus præſtito iuramento quòd rediret,miſſus eſt Romā pro captiuis commutandis:qui vt venit,videns captiuos non eſſe reddendos:cùm retineretur ab amicis,ad ſupplicium redire maluit quàm fidem hoſti datam fallere,vt narrat Tull.in lib.de Offic.

Tertiæ partis principalis de quatuor virtutibus cardinalibus,Tractatus V.De Iuſtitia.

De ordine dicendorum in hoc tractatu. Et de diuerſis acceptionibus huius nominis iuſtitia. PARS I.

PRimo ponētur diuerſæ acceptiones huius nominis Iuſtitia. Secundò,diuerſæ eius deſcriptiones. Tertiò,eius commendationes. Quartò, ipſius diuiſiones. Quintò, tangetur de oppoſito ipſius. ¶ Circa primum notandum quòd Iuſtitia quandoque valde largè ſumitur, ſcilicet pro bonitate ſecundum hoc dicit Augu. duas partes eſſe iuſtitiæ,ſcilicet declinare à malo,& facere bonum. Et ſuper illud Hebræ.1. Dilexiſti iuſtitiam,dicit Glo.Omne bonum.Sic ſumitur Matthæ.6.

Qua

Quærite primum regnum Dei,& iuſtitiã eius.Glo. Iuſtitia regni eſt omnia quæ Chriſtus docuit obſeruare.Eiuſdem 13. Fulgebunt iuſti ſicut ſol in regno patris eorum.Sic etiam ſumitur quum dicimus impium iuſtificari. Quandoque etiam ſumitur nomen iuſtitiæ minus largè, ſcilicet pro virtute reddente vnicuique quod ſuum eſt,& ſic ſub iuſtitia pietas videtur cõtineri. Quandoque autem ſumitur ſtrictius, prout attenditur in inflictione pœnarũ. Sic videtur iuſtitia eſſe oppoſita pietati vel miſericordiæ.Sic ſumit hoc nomen iuſtitia Bet.dicens:Nullum nomen Dei eſt quod non ſonet aut iuſtitiam aut pietatem.Et notandum quòd iuſtitia etiam prout eſt virtus cardinalis, quodammodo generalis eſt,ſicut & prudentia generalis eſt quo ad directionem. Dirigit enim opera cæterarum virtutum.Iuſtitia verò generalis eſt quo ad imperium.Poteſt enim imperare opera ceterarum virtutum : non ſufficit tamen ad exequendum eã vel ad eligendum ſine cæteris virtutibus.

De deſcriptionibus Iuſtitiæ. PARS II.

CIrca ſecundũ notandũ q̃ Tullius in 1.Rhetor.ſic deſcribit Iuſtitiã:Iuſtitia eſt habitus animi cõmuni vtilitate ſeruata,ſuã vnicuiq; tribuens dignitatẽ.Iuſtitia multũ attendit communem vtilitatem. Vnde quãdoque punit hominẽ pluſquã meruit propter publicã vtilitatẽ.Tullius:Primũ fundamentũ iuſtitiæ eſt,ne cui noceatur,deinde vt communi vtilitati ſeruiatur. Ambr.in lib.de paradiſo:Iuſtitia magis alĩs quã ſibi prodeſt,& vtilitates ſuas negligit,cõmunia emolumenta proponens.Iuſtitia etiã cuiq; ſuã dignitatem tribuit,quia vnicuique tribuit, q̃ dignum ei eſt tribui,ſiue q̃ ei debetur. Illud autẽ debitũ quandoque eſt fœdere naturali,quãdoq; etiã ratione officij vel prælationis,vt obedientia debetur prælatis:quandoq; verò ratione meriti,vt cũ pena vel præmium redditur his qui meruerunt. Macrobius dicit,q̃ iuſtitiæ eſt,vnicuique ſeruare quod ſuũ eſt. Aug.verò in lib.de lib.arbi.dicit:Iuſtitiã quid dicã eſſe,niſi virtutem qua ſua cuique tribuuntur? Et ſuper illud Matth.5.Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiã, dicit Glo. Iuſtitia eſt:ſua cuique tribuere,ſibi & proximo & Deo.Sene in lib.de 4.Virtutib.dicit: Quid eſt iuſtitia,niſi naturæ tacita cõuentio in adiutoriũ multorum inuenta ? Idẽ in eodem:Iuſtitia diuina lex eſt, & vinculum ſocietatis humanæ. Iſidor. ſic deſcribit eam : Iuſtitia eſt ordo & æquitas,qua homo cum vnaquaque re bene ordinatur. ordo dicitur conueniens rei collocatio , vel ſecundum Anſelmum ſic deſcribitur:Iuſtitia eſt rectitudo voluntatis propter ſe

seruata. Voluntatis dicitur, quia lapis quum descēdit, rectè agit faciendo quod debet: tamen non dicitur iustus esse, quia hoc nō facit voluntariè. Rectitudo verò quæ est iustitia, non est cuiuscunque appetitus, sed appetitus rationabilis qui est cum discretione. Si enim aliquis impediat ab ingressu domus aliquem volentem intrare, vt innocentem ibi occidat, ignorans tamē quid ille ibi acturus sit, nō reputatur ipse in hoc iustus. Non dicitur etiam aliquis iustus propter rectitudinem intellectus, vel operis, si desit rectitudo voluntatis. Itē si aliquis coactus reddat pecuniam quam abstulit, vel causa inanis gloriæ non est propter hoc iustus, sed si amore iustitiæ hoc faciat. Ideo ergo benedictū est, quod iustitia est rectitudo voluntatis propter se seruata.

¶ Et notandum quòd quum rectum sit in quo medium nō est ab extremis, vbi est rectitudo iustitiæ, aliquid est vt medium, & aliqua vt extrema. In iudicio verò hoc manifestū est, vbi iudex medius est inter partes, qui non debet declinare ad dexteram vel ad sinistram. Generaliter vero tria considerari possunt vbi est iustitia, scilicet quod redditur, cui redditur, & per quod redditur. Per quod redditur est vt medium, alia duo sunt vt extrema.

¶ Describitur etiā iustitia sic: Iustitia est virtus cōseruatrix humanæ societatis, & vitæ communitatis. Societatem, id est, cohabitationem hominum sic seruat iustitia, dum homines cohabitāt: obtinet vnus agros vel alias possessiones quibus eget alius, ideo cōcitaretur inuidia & seditio, nisi iustitia adesset, quę vicuique ius suum redderet. Vitę autem cōmunitatem custodit dum eundem modum viuendi plures sectātur: vt mercaturam, vel militiam, quæstus vnius minuit alterius lucrum, quæ res luorem moueret, nisi iustitia adesset. Item iustitia sic describitur ab Aug. in lib. de moribus ecclesiæ: Iustitia est amor soli amato seruiens, & propterea recte dominans. Item 19. lib. de Ciuitate Dei: Qui fundū aufert ei à quo emptus est, & tradit ei, qui nihil habet in eo iuris, iniustus est: & qui semetipsum aufert dominanti Deo à quo factus est, & seruit malignis spiritibus, iniustus est. Bern. in lib. de diligendo Deo: Infidelem ratio vrget & iustitia naturalis, totum se tradere illi à quo totū se habet. ¶ Et notandum quòd secundum Aug. 4. lib. de doct. Christ. Sicut ratio rotunditatis eadem est in magno disco & in cumulo exiguo, vt à puncto medio omnes lineæ pares in extrema ducantur: ita vbi aliquis parua iustè gerit, non minuitur iustitiæ magnitudo.

De commendatione Iustitiæ. PARS III.

NOtandum ergo quòd iustitiam commendat natura, commen

mendat & scriptura. ¶ Natura tripliciter. Primò, quia rectitudo quam dedit corpori humano monet ad rectitudinem iustitiæ. Eccle. 7. Hęc inueni, quod fecerit Deus hominē rectum. Ber. super Can. Rectus dominus Deus noster, & nō est iniquitas in eo. Rectus itaque dominus hominē rectum fecit. Idē: Staturam dedit Deus homini rectam, forsitā vt ista corporea rectitudo exterioris viliorisque figmenti, hominē illū interiorem qui ad imaginem Dei factus est spirituaiis, suę seruādę rectitudinis admoneret, decor limi deformitatem argueret animi. Quid enim indecentius quàm curuum recto corpore gerere animū? ¶ Secundo, quia ea quę sunt iustitię pro magna parte naturaliter in corde hominis scripta sunt. Aug. in lib. Cōfes. Furtū certè punit lex tua domine, & lex scripta in corde hominum, quā nec ipsa quidem delet iniquitas. quis enim fur æquo animo furem patitur? Tullius in 1. Rheto Iustitię initium est à natura profectū, deinde quædā in consuetudinem ex vtilitatis ratione venerūt, posteares & à natura profectas, & à cōsuetudine probatas legū metus & religio sanxit. Naturę ius est, quod nō opinio genuit, sed quædam innata vis inseruit: vt religionem, pietatem, gratiam, vindicationem, obseruantiam, veritatem. Seneca in epistolis: Hæc societas diligenter & sanctè nobis obseruanda est, quæ nos omnes omnibus miscet, & iudicat aliquod esse commune ius generis humani. ¶ Tertio, quia natura docet etiam bruta animalia multa eorum quæ ad iustitiam pertinent, vt innocentiam, concordiam, pietatem ad animalia sui generis. ¶ Scriptura etiam multis modis iustitiam nobis cōmendat. Primo, multū ad tam mōnendo. In Ps. Sacrificate sacrificium iustitiæ. Sap. 1. Diligite iustitiam qui iudicatis terrā. Eccl. 3. Vsque ad mortē certa pro iustitia. Eiusdem 3. Ante obitum operare iustitiam. Idem 18. Ante iudicium para iustitiam. Ezech. 45. Rapinas intermittite, & iudicium, & iustitiā facite. 1. Timo. 6. Homo Dei sectare iustitiam. ¶ Secundo ostendendo eos esse beatos qui iustitiā esuriunt. Matt. 5. Beáti qui esuriunt & sitiunt iustitiā. ¶ Tertio, beatos ostendendo qui aliquid pro iustitia patiuntur. Matt. 5. Beati qui persecutionē patiūtur propter iustitiā &c. Et 1. Pet. 3. Si quid patimini, propter iustitiā, beati. ¶ Item ad cōmendationem iustitiæ hoc facit, quod hęc virtus multū Deo est grata, & homini multū necessaria. Primum in multis locis ostendit scriptura. In Ps. Iustus dominus, & iustitias dilexit. Item acceptabis sacrificium iustitiæ. Pro. 15. Qui sequitur iustitiā, diligetur à domino. Eiusdem 16. Initium vitæ bonę facere iustitiam: accepta au-

tem apud Deum magis quàm immolare hostias. Act.10. In omni gente qui timet Deum & operatur iustitiam, acceptus est illi: Ecõtrario iniustitia multũ displicet ei, vnde Deute.25. post illud, Nõ habebis in sacco diuersa pondera &c. subditur, Abominatur eum dominus qui facit hæc, & aduersatur omné iniustitiam. Iustitia expresse nominatur inter illa quatuor, quibus vtilius nihil est in vita hominibus. Sap.8. Ipsa adeò necessaria est, vt nec eriã latrones omnino ea carere possint. Tullius in lib. de offi. Tanta est vis iustitiæ, vt nec illi quidem qui maleficio & scelere pascuntur, sine vlla iustitiæ particula viuere possint. Iustitia adeò vtilis est, vt nihil vtile reputetur, quo ipsa amittitur. Vnde super illud Ps. Rapinas nolite concupiscere, dicit Glo. O lucra damnosa, inuenis pecuniã, perdis iustitiã. Iustitia adeò vtilis est, vt cũ ea vtilia sint quę maximè noxia vidẽtur, vt mors. Num.23. Moriatur anima mea morte iustorum. Iustitia nõ solùm est homini necessaria in vita, sed etiam in morte: nec solũ in præsenti, sed etiam in futuro. Iustitia in præsenti, vera à malo pœnæ custodit. Dan.6. Cõclusit ora leonũ, & non nocuerũt mihi: quia corã eo iustitia inuenta est in me. Temporalia bona tribuit. Prou.13. Iustitia eleuat agẽtem. Eccl.20. Qui operatur iustitiam, ipse exaltabitur. Econtrario dicitur in Psal. de quibusdã propter iustitias enim suas humiliati sunt. Et Ecc.20. Regnũ à gente transfertur in gentem propter iniustitias &c. Iteꝝ à malo culpæ defendit, propter ꝙ lorica dicitur. ad Ephes.6. Stare inquit, induti loricam iustitiæ. Item appetitum boni transitorij restringit, ideo vocatur zona. Eccle.45. Circuncinxit Aaron zona iustitiæ. Et Esa.11. Et erit iustitia cingulum lumborum eius. Item iustitia homini pacẽ dat: & sic Deo in homine locum præparat. In pace enim factus est locus eius. In Psal. Iustitia & pax osculatę sunt. Esa.32. Erit opus iustitiæ pax. In Psal. Iustitia ante eum ambulabit. Item: Iustitia & iudicium præparatio sedis tuæ. Iustitia necessaria est in morte: quia virum iniustũ mala capiẽt in interitu, vt dicitur in Psalm. Ecõtrario vero sperat iustus in morte sua. Pro.14. Iustitia in futuro necessaria est, & maximè in illo districto iudicio in quo iustitia Dei iudicabit, quæ iustitiã condemnare non poterit. Gen.30. Respondebit mihi eras iustitia mea. Prouer.10. Nihil proderunt thesauri impietatis: iustitia verò liberabit à morte. Difficile erit homini habẽti iustitiam, imò intolerabile, apparere tunc coram Dei iustitia. Psal. Ego in iustitia apparebo in conspectu tuo. Idem: Non permanebunt iniusti ante oculos tuos. Item: Iniusti punientur. Item: Intuitus autem

tem disperibunt. ¶ Ad commendationem iustitiæ etiam vacare potest præeminentia, quam ipsa habet respectu aliarum cardinalium virtutum. In ipsa, vt ait Tullius, maximus est splẽdor honestatis. Et Plato dicit de ea, quòd si ipsa conspiceretur, miros spectantibus sapientiæ excitaret amores. Iustitia finis videtur esse aliarum cardinalium virtutum. Vnde propinquior videtur esse mercedi, saluti, & coronæ quę specialiter ei in scriptura sacra attribuũtur. In Psal. Retribuet mihi dominus secundũ iustitiam meam. Item: Tu benedices iusto. Prou. 10. Benedictio domini super caput iusti. Eiusdem 11. Seminanti iustitiã merces fidelis. Item 12. In semita iustitiæ vita. Sap. 1. Iustitia perpetua est & immortalis: iniustitia autem mortis acquisitio. Eccle. 30. Salus animæ in sanctitate iustitiæ. 2. ad Timo. 4. Reposita est mihi corona iustitiæ.

De diuisionibus Iustitiæ. PARS IIII.

NOtandum, quòd secundum quosdam iustitia diuiditur in seueritatẽ & liberalitatem. Seueritas virtus est debito supplicio coërcens iniuriam. Liberalitas verò est virtus beneficiorum erogatrix, quam pro affectu benignitatem, & pro effectu beneficentiam vocant. Et consistit hæc virtus tota tribuendo & retribuendo. Benignitatem verò diuidunt in septem partes: scilicet religionem, pietatem, innocentiã, amicitiam, reuerentiã, concordiam, misericordiam. Secundum Macrobium ad iustitiã pertinẽt innocentia, amicitia, cõcordia, pietas, religio, affectus, humanitas. Secũdũ Tull. verò in 1. Rhetori. ad iustitiã pertinent religio, pietas, gratia, vindicatio, obseruantia, veritas. Quidã verò iustitiam diuidũt in quinque partes, scilicet in obedientiam quę est respectu superioris, & disciplinam quę est respectu inferioris, & æquitatẽ quæ est respectu paris, & veritatem & fidẽ quæ pertinent ad omnes. Gl. verò super illud Luc. 6. Si diligitis eos qui vos diligũt &c. aliã innuit diuisionẽ iustitiæ: dicens: Philosophi in tres partes diuidũt iustitiã. Vnam in Deum, quæ pietas dicitur. Alteram in parentes vel reliquum humanum genus. Tertiam in mortuos, vt his exequiarum iura soluantur. Sed dominus legis oraculum & Philosophiæ fastigiũ supergressus meos quos qui leserint pietatis porrexit officium. Secundũ Senec. verò in libr. de quatuor virtutibus, duo pertinent ad iustitiam, scilicet velle omnibus prodesse, & nulli nocere. Amabis, inquit, Deum, si in hoc illum imitaberis, vt velis omnibus prodesse, & nulli nocere: tunc te virum iustum appellabunt omnes. Et hęc duo videntur concordare duobus præceptis iuris na-

turalis,quorum alterum habes Tob.4.Quod ab alio oderis fibi fieri,ne vide ne tu aliquãdo alteri facias.Reliquũ Mat.7.Omnia quæcũque vultis vt faciant vobis homines, & vos eadem facite illis.Sed quia nulla prædictarũ diuisionum perfectè tangere videtur ea quæ ad iustitiam pertinent,generalior videtur ponenda esse diuisio iustitiæ.Et quia virtute iustitię reddimus vnicuique quod debemus, diuidetur iustitia secundum ea quæ debemus & quibus debemus. ¶ Notandum ergo,quòd quędam debemus omnibus,vt dilectionem,veritatẽ,& fidẽ : quędam vero non omnibus,& inter ea aliquid debemus superiori,aliquid inferiori,aliquid parti.Item aliquid speciale debemus nobis specialiter coniunctis,vt parentibus,& patrię,benevolis, quod debitum soluit pietas,prout Macrobius & Tullius de ea loquuntur. Item debemus aliquid his qui beneficia conferunt : scilicet gratiam,de qua loquitur Tullius.Et aliquid his qui mala inferunt : scilicet vindicationem,de qua idem loquitur. Et aliquid etiã his qui mala ferunt vel sustinent,scilicet misericordiam.

De Latria & religione,prout Tullius religionẽ sumit,& de vtriusque descriptione,& latriæ commendatione, & diuisione,de partibus eius,ac quadruplici officio religionis. PARS V.

INter ea verò quę superiori debẽtur,aliquid est quod soli Deo debetur,& aliquid quod nõ soli Deo.Soli Deo debetur latria. Vnde Glo.super illud Matth.4. Dominum Deum tuum adorabis,& illi soli seruies:Græcè latria dicitur,seruitus Latinè.Seruitus communis Deo & homini & cuicunque Græcè dicitur dulia.Illa verò quæ soli Deo debetur,latria distinctè:vnde idololatra, qui quod soli Deo debet,idôlo dat. ¶ Primò inter partes iustitiæ de latria prosequemur. Quod autem latria Græcè dicitur, videtur à Tullio religio vocari. Quam ipse sic describit : Religio est, quæ superioris cuiusdam naturæ, quam diuinam vocant, curam ceremoniámque affert. In hoc quòd dicit curam, innuit cultum interiorem. In hoc, quòd dicit ceremoniam,exteriorem cultum,qui signum est interioris. Isid.8.libr. etymol.dicit,ꝙ religio appellata est quia per eam vni Deo religamus animas nostras ad cultũ diuinũ vinculo seruiendi.Hęc religatio fit in principio vniuscuiusque religionis : vt in baptismo vbi initiatur Christiana religio: vel in specialibus,religionibus cùm quis obligat se ad ea quæ religionis sunt.Secundum Aug. verò 10.lib.de Ciuit.Dei : Religio dicta perhibetur à religendo Deum, quem amiseramus negligentes. Et secundũ hoc religio respicere videtur statum peccati, & non statum innocentiæ.

Dei

cut.26. Dominum elegisti hodie vt sit tibi Deus. Latria verò describitur: Latria est cultus Deo debitus & exhibitus. Vel Latria est voluntas impendendi Deo cultum debitum. Adorationem latriæ commendat nobis multiplex exhortatio quam scriptura sacra facit de ea. In Psal. Venite adoremus, & procidamus ante Deum. Item: Adorate dominum in atrio sancto eius. Item Adorate dominum omnes angeli eius. Matth. 4. Dominum Deũ tuum adorabis. Ad idem valent exempla sanctorum, vt exẽplum Christi, de quo Luc. 22. Positis genibus orabat, &c. Et Matt. vlt. dicitur de vndecim discipulis, quòd viderunt Iesum adorauerunt. Apoc. 4. legitur de viginti quatuor senioribus, quòd procidebant ante sedentem in throno, & adorabant viuẽtem in secula seculorum. Item eiusdem 15. Viginti quatuor seniores ceciderunt in facies suas, & adorauerunt &c. Item eiusd. 7. Omnes angeli stabant in circuitu throni &c. & adorauerunt Deum, dicentes, Amen. Benedictio & claritas. ¶ De adoratione etiam vigintiquatuor seniorum, habetur eiusdẽ 11. Item legitur de Beato Bartholomæo, quod centies flexis genibus exorabat Deum per diem, & centies per noctem. Et de Iacobo minore, quòd rãtum iacebat super genua sua orans, quod genua habebat vt calcaneum, similem duritiam habens in eis duritiei camelorum. Gloria adorationis est quã sibi Deus specialiter retinere voluit. De hac dicitur Esa. 42. Gloriã meam alteri non dabo. Eccles. 25. Bono animo gloriam redde Deo, & non minuas primitias manuum tuarum. Gloria ista significata est per thymiama de quo Exod. 30. Sanctum sanctorum vobis erit thymiama. Talem compositionem non facietis in vsus vestros, quia sanctum domino est. Homo quicunque fecerit simile, vt odore illius perfruatur, peribit de populis suis. Obsequiũ illud multum placet Deo. Eccle. 35. Qui adorat Deum in oblectatione, suscipietur: & deprecatio illius vsque ad nubes propinquabit. Et notãdum, quòd licet adoratio latriæ soli Deo sit exhibenda: tamẽ dicitur exhiberi illi homini qui est filius Dei, sed quasi per accidens. Non enim exhibetur ei inquantũ est homo, sed inquantum est filius Dei: sicut dicitur de homine illo, quòd creauit stellas, quas tamen non creauit inquantum homo, sed inquantum Deus. ¶ Et notandum quòd triplex est cultus Deo debitus. Primus est, cordis. Secundus est, oris. Tertius, operis. Cultum cordis specialiter vocat gl. cultum, super illud Exo. 20. Nõ adorabis, neque coles. Aliud est, inquit colere, aliud est adorare. Potest, quis inuitus adorare, vel adulãdo regibus idololatris.

tris,vel tormentis victus quum sciat quia idôlum nihil est,c-
lere verò est toto his affectu & studio mancipari. De cultu i-
teriori dicit Isid.8.li.Etymol.Tria sunt quæ in religionis cul-
ad colendum Deũ in hominibus perquiruntur:fides, spes,ch-
ritas.Aug. in Enchirid. Fide, spe, & charitate colimus Deu-
Item August. loquens de theosebia siue pietate,quæ est cult-
Dei,dicit quòd consistit in cognitione Dei & dilectione, qu-
debita subiectione. Et super illud. 1.Cor. 12. Alij per spiritu-
datur sermo sapientiæ,alij sermo scientiæ. dicit gloss. loqu-
de illo verbo Iob secundum vnam literam 28. Ecce pietas ip-
sapiẽtia.vbi litera nostra habet,Timor domini ipse est sapiẽ-
Pietatẽ,inquit,hoc loco posuit Dei cultum,quæ Græcè dicit-
theosebia:& quis cultus est,nisi amor & cognitio eius? Cu-
interior Deo debitus in duobus videtur consistere, scilicet i-
cognitione & affectione.Cognitio verò ad cultũ Dei pertine-
est,vt credulitas,qua creditur Deo sicut Deo credendũ est,s-
licet propter se & super omnia: sicut enim primæ veritati cr-
dendũ est.Item credulitas,qua credimus de Deo digna Deit-
summam potentiam summã sapientiã,summam bonitatem,&
consequentia ad hæc,vt quòd ipse est omnium bonorum cr-
tor & conseruator,mundi gubernator, hominis recreator,se-
uientium sibi liberalissimus retributor: eorum verò qui pe-
naciter rebelles ei sunt zelantissimus vltor.Inter affectiones v-
rò pertinentes ad cultũ Dei , Prima videtur , esse timor,& no-
qualiscunq; timor,sed talis timor quali timendus est ille,cui-
potentiæ nullus potest resistere,cùm sit summa:cuius sapiẽti-
nihil potest abscondi, cùm sit summa, & cuius bonitas cum su-
ma sit,summè odit malitiam , & sine fine punier eã in eis qu-
pertinaces in ea inuenerit : Timendus est ergo super omnia.
¶Secunda est spes nõ qualiscunque,sed talis qualis ponẽda est
in eo cuius potẽtiæ facillimũ est liberare ab omni miseria, cu-
sapientiæ notissima est miseria nostra. Abyssus enim miser-
non inuocat abyssum misericordiæ , nisi agnoscatur , & cui-
bonitati proprium est misereri semper & parcere, quæ cuiu-
propter liberalitatem suam fecit,quæcunque fecit,quia omn-
fecit ad dandum in ipso : ergo super omnia sperandum est.
¶Tertia amor,& non qualiscunque amor,sed talis quali am-
dus est q optimus est in se,& ideo amore dignissimus,qui e-
fons est omnium bonorum,à quo suscepimus omnia bona q-
habemus vel habuimus,& à quo susceпturos nos speram⁹ q-
quid boni susceپ ari sumus.De timore & amore dicit Sen.in

quatuor Virtutibus: Quisquis iustitiã sectari desideras, time
Deũ prius, & ama, vt ameris à Deo. De spe dicitur in Psal. Spe-
rent in te omnes qui nouerunt nomen tuum. Nomen domini
gnoscũt qui serui eius esse volũt, à quibus spes specialiter re-
piritur. ¶ Cultus oris est vocalis professio maiestatis diuinæ,
uam fideles faciunt frequenter Deum orando, laudando, bene
cendo, gratias ei agendo. Cultus operis est, vt quum aliquis
pere recognoscit singulare dominium Dei, quod ecclesia ore
cognoscit, Christo dicẽs: Tu solus Dominus. Dominiũ istud
mtũ ad personas nostras recognoscimus Deo, genu flexione
prostratione. Esa. 45. Mihi curuabitur omne genu. Mich. 6.
curuabo genu Deo excelso. Quantum ad nostra verò, oblatio-
alicuius partis bonorum illorũ quæ ab eo accepimus. Deut.
6. Profiteor hodie corã Domino &c. tradidit nobis terrã lacte
melle manantem, & idcirco offero nunc tibi primitias fru-
um terræ, quam dominus dedit mihi. Ad cultum operis perti-
ebant sacrificia veteris legis, quæ fiebant de animalibus quo-
um immolatione sacrificantes ostendebant plenissimè Deo se
ẽs subiectos, etiam ad occidendum. Morte enim animalium
stendebant Deum eos occidere posse, & eos mortem meruisse,
sperabant misericordia Dei mortem propriam quam merue
nt in morte animalium commutare. Et notandum quòd sa-
ficium soli Deo debetur. vnde Aug. 10. lib. de Ciuit. Dei: Sa-
ficium certe nullus hominũ est qui audeat dicere deberi, nisi
Deo multa denique de cultu diuino vsurpata sunt quæ honori-
us deferũtur humanis, siue humilitate nimia, siue adulatione
ulifera: ita tamẽ, vt quibus ea deferuntur, homines habentur,
ui dicuntur colendi & venerandi: si autem eis multũ additur,
adorãdi. Quis verò sacrificandum cẽsuit nisi ei, quem Deum
nt sciuit, aut putauit, aut finxit? Et subdit: Sacrificium visibile
sacrificij inuisibilis sacrũ signũ est. ¶ Et tãgit sex species sacri-
ficij spiritualis. Primũ sacrificium est cordis contritio. In Psal.
si voluisses sacrificiũ dedissem: vtique holocaustis nõ delecta-
beris. Sacrificium Deo, spiritus &c. Aug. Intueamur quemadmo
dum vbi Deum dixit nolle sacrificium, ibi Deum ostendit vel-
le sacrificium. Non vult ergo sacrificium trucidari pecoris, sed
vult sacrificiũ contriti cordis. ¶ Secundum sacrificiũ est cordis
spe diuini amoris inflammati. De quo Aug. Deo suauissimum
incensum adolemus quum in eius conspectu pio sanctoq; amo-
re flagramus. Tertiũ sacrificiũ corporis propter Deum morti-
ficati. Roma. 12. Obsecro vos per misericordiam Dei, vt exhi-
beatis

beatis corpora vestra hostiam viuentem &c. ¶ Quartum est, sacrificium corporis pro Deo proprio sanguine cruentari. Aug. Deo cruentas victimas cędimus, quādo vsque ad sanguinē p eius veritate certamus. ¶ Quintum est sacrificiū laudis de eo in Psal. Nunquid manducabo carnes taurorū, aut sanguinē hi corū potabo? Immola Deo sacrificiū laudis. ¶ Sextum est, sacrificiū misericordiæ, quo miseriæ proximi volumus subuenire. Heb. 6. Beneficētiæ & cōmunionis nolite obliuiſci: talibus enim hostiis promeretur De⁹. Itē Aug. eodē lib. dicit, ꝙ sacrificium diuina est. Et videtur velle ꝙ verū sacrificiū opus sit misericordiæ. Verū sacrificiū est opus qđ fit propter Deū, vt homo à miseria releuetur & Deo adhærēdo beatus efficiatur. Vnde dicit. Verum sacrificiū est, omne opus quo agitur vt sancta societate inhæreamus Deo, relatum ad illū finē quo veraciter beati esse possumus. Et subdit: Vera sacrificia opera fūt misericordiæ in nosipsos, siue in proximos, quæ referūtur ad Deū. Opera vero misericordiæ non ob aliud fiunt, nisi vt à miseria liberemur, et per hoc vt beati simus: quod non fit nisi bono illo, de quo dictū est, Mihi adhærere Deo bonū est. Idē in eodē, Ipsa misericordia qua homini subuenitur, si non propter Deum fit, nō est sacrificium. Ad cultū etiam operis pertinet thurificatio, quæ ostendit affectum nostrum integrè in Deū esse dirigendū, quasi in omne bonū, sicut totus fumus thuris tendit sursum. Exo. 33. Ego ostendam omne bonū tibi. Et notandū ꝙ religionis, quā Tullius ponit partē iustitiæ, quæ idem videtur esse quod latria, secundum quosdam, quadruplex est officiū. ¶ Primū est perpetrati sceleris pœnitere. Hoc videtur esse primum sacrificium Deo acceptum post mortale peccatū. In Psal. Sacrificiū Deo spiritus &c. ¶ Secundum est temporalium mutabilitatem paruipendere. Postquam enim anima Deo æterno se religauit religione fidei, spei, & dilectionis, spe æternorū despicit transitoria. Sene. Nemo dignus Deo qui opes non contēpserit. ¶ Tertiū est vitam nostram Deo cōmittere. Qui enim agnoscit per fidē se habere vitā suā à Deo, vult illā ei offerre, & oratione, & obsequiis impetrat eā à Deo dirigi. Tob. 4. Omni tempore benedic dominum, & pete ab eo vt vias tuas dirigat, & omnia consilia tua in ipso permaneant. Quartū est, veritatē dicere de his quę ad religionē pertinēt. Filius primo debet habere pœnitētiā de his quæ agnoscit se fecisse cōtra Deum & contra se. Secundo, despicere ea quæ agnoscit esse infrà se. Tertio, Deo committere se. Quarto, his quæ sunt iuxta se veritatem dicere, quam accepit de religione sua.

De Dulia, PARS VI. Quæ habet tria capitula.

De ordine dicendorum de Dulia, & nominis dulię distinctione ac descriptione. CAP. I.

Dicto de cultu Latriæ qui soli Deo debetur, dicendum est de his quæ aliis superioribus debentur. Et inter ea aliquid est quod soli debetur creaturæ, vt est reuerentia seu honor duliæ. Aliquid verò qđ debetur & creatori & creaturæ, vt obedientia. Et primo dicetur de honore seu reuerentia duliæ. De qua hoc ordine agetur. Primo ostendetur quid sit reuerentia seu honor duliæ. Secundo tangetur de diuersis speciebus duliæ. Tertio de errore illorum qui ecclesiã dicunt idololatrare, adorãdo diuersos sanctos & imagines sanctorũ. ¶ Circa primũ verò est notãdũ quòd hoc nomen dulia quandoque cõmuniter sumitur pro seruitute quæ exhibetur Deo vel creaturæ. Vnde dulia Græcè seruitus Latinè dicitur: & dulos dicitur seruus. glos. super illud Matt. 4. Dñm Deum tuũ adorabis, & illi soli seruies. Seruitus cõmunis Deo & homini & cuicunq; Græcè dicitur dulia. Quãdoque autem nomen duliæ restringitur ad honorem creaturæ debitum: & secundũ hoc sic describitur: Dulia est cultus vel honor creaturæ debitus & exhibitus. Dulia videtur esse idẽ vel in toto vel in parte cũ reuerẽtia, prout sumitur in prima diuisione iustitiæ prius posita, quæ sic describitur: Reuerentia est virtus personis grauibus vel aliqua prælatione sublimatis, debitæ honorificationis cultũ exhibẽs. ¶ Et notandũ q̃ reuereri tripliciter accipitur. Vno modo dicit motũ qui est fugiẽdo seu resiliẽdo ab aliquitudine alicui⁹ rei in propriã paruitatẽ. Et vocatur iste mot⁹ timor reuerẽtiæ. Et huic motui interiori respõdet exterius elõgatio vel fuga qua humiles personę elõgãt se ab his qui sunt in dignitate positi, nõ audẽtes eis appropinquare. Quandoq; verò reuereri dicit honorẽ quẽ aliquis exhibet alij gratia dignitatis ad ostẽdendũ quòd ei subiectus sit & paratus volũtatẽ eius sequi: vt est assurgere veniẽti, assistere sedenti, inclinare trãseũti, incedẽtẽ sequi, & genuflexio. Quandoq; cõprehendit motũ timoris reuerentiæ, & honorẽ. Et sic sumitur super illud Hebr. 11. Patres carnis nostræ habuim⁹ eruditores, & reuerebamur eos. Gl. Reuereri est cũ timore honorẽ impẽdere. Tullius in secunda diuisione pri⁹ posita, in parte honorẽ duliæ cõprehẽdit sub illa parte iustitię quę dicitur obseruãtia, quã sic describit: Obseruãtia est per quã homines aliqua dignitate antecedentes cultũ & honorẽ dignãtur. ¶ Itẽ notandũ quòd hoc nomen Honor, multipliciter sumitur. Quãdoq; pro dignitate. Heb. 5. Nec quisquã

sumit

sumit sibi honorē: sed qui vocatur à Deo tanquā Aarō. Quādoq; verò honor dicitur quòd exhibetur alicui gratia superioritatis ad ostensionē subiectionis, vel propter prioritatē, vel naturę dignitatem, vel excellentiā in aliqua gratia propter superioritatē vt Ro.13. Cui honorem, honorem.1.Petr.1. Regem honorificate. Propter prioritatē tēporis: vt Leuit.19. Coram cano capite consurge, & honora personam senis. Propter dignitatem naturæ vt Exo.20. Honora patrem tuū & matrem tuam. & Mala.1. Si ego pater, vbi honor meus? Propter excellentiam in aliqua gratia honor exhibendus est omnibus, quia debemus credere q; omnes nos excedant in aliena gratia.1. Petr. 2. Omnes honorate. Rom.12. Honore inuicem præuenientes. Glo. Aliter non est fraternus amor, nisi in mutuis se præueniāt obsequiis. Ephe.5. Subiecti inuicem in timore Christi. Phil.2. In humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes. Gl. Aug. Non hoc ita debemus arbitrari, vt nos æstimare fingamus: sed vere æstimemus posse esse aliquid occultum in alio, quo nobis superior sit, etiam si bonum nostrū quo illo videmur superiores esse, non sit occultū.

De speciebus Duliæ. CAP. I.

QVærirur de speciebus duliæ. Notandum ergo quòd dignissima species duliæ est honor qui debetur humanę naturę, quā filius Dei assumpsit. Specialiter verò honoranda est humana natura, in Christo propter inhonorationem quam in cruce sustinuit: secundū illud Phil.2. Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortē: mortē autē crucis. Proprer quod & Deus exaltauit illū &c. Propter hoc ex institutione ecclesię fit adoratio crucis, in qua id cui exibetur honor ille est Christus passus ignominia verò est causa illi⁹ honorationis. ¶ De adoratione humanæ naturæ à filio Dei assumptæ, dicit gl. Aug. super illud Ps. Adorate scabellū pedum eius, quoniā sanctū est. Sciēdū quia in Christo terra est, id est, caro quæ sine impietate adoratur. Hæc species duliæ, hyperdulia vocatur, quæ soli humanitati Christi exhibetur. Vnde gl. sup illud Ps. Adorate scabellū pedū ei⁹ &c. Dulia adoratio est, quę etiā creaturæ exhibetur. Quæ duas species habet: vnā quę indifferēter omnib⁹, alterā quę soli humanitati Christi exhibetur. ¶ Post naturā humanā à filio Dei assūptā, exhibēdus est honor beatę Virgini, in qua & ex qua filius Dei carnē assumpsit. Damas. Dei genitricis imaginis nō materiā, sed figurā adoramus. Figurā hic intellige figuratū siue significatē per imaginē. Et subdit Damas. Honor enim qui est ad ipsam, ad eū qui ex ipsa incarnatus est reducitur. Hoc ideo dicit, quia pro-

pter

ter filiũ adoratur mater. ¶Tertio exhibendus est honor beatis angelis,& sanctis qui sunt in statu glorię,ab his qui sunt in statu miseriæ.Status enim miseriæ inferior est statu gloriæ.Matt. 11.Inter natos mulierũ nõ surrexit maior Ioãne Baptista,qui autem minor est in regno cælorũ,maior est illo. ¶Quarto exhibẽdus est honor his qui præsunt in ecclesia militante:qui scilicet sunt in gradu superiori,ab his qui sunt in gradu inferiori. Qui enim præsunt,loco Dei sunt:& ideo honor vel cultus eis exhibendus est. Vnde & Dij vocantur.Exo.23. Diis non detrahes:& principi populi tui non maledices. Præcipuè verò honor exhibẽdus est his qui præsunt ad spiritualia.1.Tim.5.Qui bene prę-sunt presbyteri , duplici honore digni habeantur : maximè hi qui laborant in verbo & doctrina. ¶Quinto exhibendus est honor amicis Dei,etiã in statu vitæ qui sunt notæ sanctitatis.Vnde qui se reputant peccatores,cum genuflexione suffragia solẽt petere à talibus.Status enim eorũ secundum suam reputationẽ inferior est statu aliorũ:sicuti status serui à statu filij vel domini.Filius domini à seruis dominus solet vocari.Matt.15. Nõ est bonum sumere panẽ filiorũ,& dare canibus.Canes vocat peccatores filios iustos. Et subditur:Etiã domine:nã & catelli edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorũ. Intellige illos dominos qui prius vocati sunt filij. De hoc honore dicitur Esa.49.ad ecclesiã : Vultu in terra demisso adorabũt te. Itẽ notandũ ꝙ honor quandoque exhibetur creaturæ absolutè:quandoque Deo absolutè:quandoq; verò honor respicit relationem seu cõparationem creaturæ ad Deum. Et de illo honore sciendum est,ꝙ potest exhiberi Deo in creatura,vt in imagine eius, vel in ministro eius,vel in tẽplo materiali,vel spirituali, vel in altari,vel in aliis rebus quæ ad cultũ Dei pertinẽt : & est honor latriæ.Et Deus est,id cui propriè exhibetur honor ille:creatura verò est mediũ,vel occasio aliqua cogitandi de Deo,& afficiẽdi in eum, & signo exteriori iudicandi affectũ illũ. Si verò honor ille exhibeatur creaturæ comparatione Dei:honor duliæ est,& Deus est,vt causa illius honoris:creatura enim siue cõsideretur absolutè,siue inquantũ imago Dei,vel ministrãs ei,vel associata ei in vna persona, nõ fuit sic ab æterno,sed incœpit esse:vnde non videtur ei exhibenda reuerentia latriæ. ¶Et notandum quòd reuerentia quæ debetur rebus Deo dedicatis , vt loco sacro, scilicet templo vel cœmeterio, vel his quæ pertinẽt ad ornatũ tẽpli,vel sacro tẽpori,videtur esse quidã timor,quo timemus intrare templũ illoti, vel nõ sanctificati, vel appropinqua-

re altari, vel aliis rebus sacris, vel contrectare res sacras, vel inquinare nos in loco, vel tempore sacro, vel violentiã inferre sacro loco, vel cõmunia opera ibi exercere: de hoc timore legitur Gene. 28. Quàm terribilis est locus iste? nõ est hic aliud, nisi domus Dei, &c. Malach. 2. Leui à facie nominis mei pauebat. Cùm dominus sanctus sit, in sanctitate vult appropinquari ad eius ministeriũ. Exo. 28. Aaron sanctificatus minister mihi. Qui vero Deum non ostendit sanctum ad ministerium eius in sanctitate appropinquando, ipse ostendet eũ non sanctum pro immemoria sua à Deo pœnã recipiendo. Leui. 10. Arreptis Nadab, & Abiu filij Aaron thuribulis imposuerunt ignem, & incensum desuper offerentes coram domino ignem alienum, quòd eis præceptum non erat: egressusque ignis à domino, deuorauit eos. Diuinans Moyses: Hoc est, quod locutus est dominus, Sanctificabor in his qui appropinquant mihi. Non legitur Christum in Euãgelio vita ista tantam iram per zelum ostẽdisse, quantã ostendit cum vidit, quòd templo nõ exhibebatur debita reuerentia. Ioan. 2. Matthæ. 22. Tunc impletum est illud, Zelus domus tuæ comedit me. Marci 10. legitur, q̃ non sinebat, vt quisquam transferret vas per templum. 1. Cor. 3. Si quis templum Dei violauerit, disperdet illũ Deus. Traditur de Pompeio, quòd postquam illi qui cum eo erant prophanauerunt templum & stabulauerunt equos in porticu templi, nunquam pòst pugnauit quin vinceretur, qui hactenus fuerat fortunatissimus. & Heliodorus volens templum spoliare, diuinitus flagellatus est. 2. Machab. 3.

De errore illorum qui dicunt ecclesiam idololatrare circa Sanctos & imagines Sanctorum. CAP. III.

SEquitur de errore illorum qui dicunt ecclesiã idololatrare quia ponit in ecclesiis imagines, & adorat diuersos sanctos. Qui error occasionẽ potuit habere ex illo verbo Exo. 20. Nõ facies tibi sculptile, neque omnẽ similitudinẽ, &c. Nõ adorabis ea neque coles. Item in Ps. Cõfundantur omnes qui adorant sculptibilia. Esther 3. legitur de Mardochæo, q̃ solus nõ flectebat genua, nec adorabat Amã, cũ omnes serui regis, qui in foribus palatij morabãtur hoc facerẽt: sic enim eis præceperat imperator. & Dan. 3. Tres pueri noluerunt adorare statuam Nabuchodonosor. Item Apoc. vlt. dixit angelus Ioan. cùm cecidisset ad pedes eius, vt eum adoraret, Vide ne feceris: cõseruus tuus sum, & conf fratrum tuorum. ¶ Sed cõtrarium manifestè ostenditur ex hoc q̃ dominus imagines Cherubin præcepit fieri, Exo. 25. Esaias vidit dominũ sedentem super solium excelsum. Esa. 6. Seraph

stabant super illud. & Ezech. vidit imagines quatuor animaliũ. Ezech. 1. & Apocalyp. 4. Quas figuras sicut sancti minutis literis scripserũt, quantum ad illos qui legẽ sciũt sic picturis, vel sculpturis quasi grossis literis scribi potuit, quantũ ad laicos qui legere nesciũt. Sicut enim scripturæ literæ sunt clericorũ: ita picturæ vel sculpturę literæ laicorum. Licet ergo ecclesiæ habere imagines: nec est hæc reuocatio idololatriæ, sed potius reuocatio ab idololatria. Et sicut dominus voluit sibi sacrificia fieri, vt filios Israël reuocaret à sacrificiis, quę idólis fiebãt: ita imagines solebant fieri diis, qui colebantur, volens ecclesia homines ab hoc reuocare, voluit imagines fieri in ecclesia, ad rememorandum facta memoria digna. Dama. Quia nõ omnes nouerunt literas nec lectioni vacant, patres excogitauerunt velut quosdam triumphos imaginibus scribere. Prohibuit autem Moyses fieri sculptile, vel similitudinem falsorum deorum, ad adorãdum vel colendum: Vnde subdidit: Non adorabis ea, neque coles. Nec fuit intentio sua prohibere omnino, vt nulla similitudo fieret, vel nullum sculptile, cùm ipsemet contrarium fecerit, vt in Cherubin. Exo. 15. Adoratio verò quam Moyses prohibuit fieri creaturæ, adoratio latriæ fuit, non adoratio duliæ. Ad illud verò, quod dixit Angelus Ioanni, Vide ne feceris: dicendum est, quòd hoc dixit, vt daret exemplũ humilitatis, exemplũ scilicet refugiendi honorẽ huius, cùm alicui exhibent: vel ad ostendendũ sublimitatẽ humanę naturæ in Christo sublimatæ. Greg. Timet angelus adorari ab humana natura, quam videt in Deo sublimatam. Vel quia periculosa est talis adoratio propter facilem declinationem in idololatriam. Vnde Aug. loquens de angelis venientibus ad Abraham: Duplici, inquit, de causa aliquis est arcendus à bono: vel propter maius bonũ aggrediendum, vt Deus reuocauit volentem sepelire patrem suũ. Matt. 8. Vel propter facilem declinationem in malum. Et notandum quòd spirituales substantiæ, licet corporeæ nõ sint, tamen figurari possunt corporeis imaginibus illarum rerum, in quibus quandoq; leguntur apparuisse: vt angeli qui apparuerunt Loth & Abraham, assumptis corporibus humanis in figura humana depinguntur. Item notandum quòd propter hoc quia angelus sathanæ transfigurat se in angelum lucis, vel in speciem Christi, si appareat aliquis alicui in specie angeli vel Christi, & nõ cõstet ei cui apparet, an sit angelus vel Christus, adorare potest Christum simpliciter, vbicunq; ipse sit recognoscendo eũ filium Dei æternum, omnipotentem: non tamen debet adorare eum in eo

qui ei apparet, nisi sub conditione, scilicet si ipse est Christus. Matth.24. Si quis dixerit vobis, Ecce hic est Christus vel illic, nolite credere. Itē exhibere potest debitam reuerentiā omnibus beatis angelis Dei vbicunq; sint: illi verò qui apparet non simpliciter, sed sub conditione, scilicet si est de beatis angelis Dei.

De oratione. PARS VII. *quæ habet decem capitula.*

De ordine dicendorum de oratione. Et de diuersis acceptionibus huius nominis Oratio. CAP. I.

POst latriā & duliā tractabitur de **oratione**. Ab eo enim est cultū latriæ, vel duliæ impendimus oratione beneficiū impetramus. Et honor latriæ vel duliæ efficacē reddit orationem secundū illud Eccl.35. Qui adorat Deum in oblectatione, suscipietur: & deprecatio illius vsq; ad nubes appropinquabit. Præterea oratione quodammodo Dei maiestatem profitemur: dum pro defectibus nostris supplendis, ad eū quasi ad fontem bonitatis orando recurrimus. Itē cùm ab eo postulamus ea quæ soli potentiæ diuinæ possibilia sunt, & soli liberalitati diuinæ congruūt, vt est collatio regni cęlestis. ¶ De oratione verò hoc modo tractabitur. & primo ponētur diuersæ acceptiones huius nominis oratio. Secūdo, eius descriptiones. Tertiò, cōmēdationes. Quarto, agetur de præparatione orationis. Quinto, de impedimētis eius. Sexto, ostēdetur quādo sit orandū. Septimo, vbi orandum. Octauo, quomodo orandū. Nono, quid orandū. Decimo, agetur de speciebus orationis. ¶ Circa primū notandū, ꝙ oratio quandoque dicitur esse opus bonum. Vnde super illud 1.Thess. vlt. Sine intermissione orate, dicit Glo. Semper orat, qui semper bene agit. Quandoq; verò dicitur iustitia seu bonitas hominis, quæ apparēs Deo in filiis eius quasi quædam imago Dei, habet quasi vim orationis apud Deum: sicut & apparitio filij Dei coram patre suo, est quasi oratio pro nobis. Hebr.9. Iesus introiuit in cælum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Sic sumitur, Orate, in Gloss. super illud 1.Thess. vlt. Sine intermissione orate, &c. Iustus nunquam desinit orare, nisi desinat iustus esse. Bernardus ad fratres de monte Dei, specialiter dicit de charitate Dei, à qua maxime est bonitas in anima, ꝙ ipsa est oratio nūquam deficiens. Charitas, inquit, quæ nunquam deficit, ipsa est sine intermissione oratio. Et subdit: Est enim quædam iugis bonitas mētis, & bene compositi animi, & ad patrem Deum in filiis Dei bonitatis quædam similitudo. Quandoq; oratio dicitur petitio boni, siue dirigatur ad Deū, siue ad angelos, siue ad Sanctos: sic litania oratio est, vel orationes. Quādoq; verò strictius

sumi-

sumitur,vt dicatur oratio petitio boni,quæ ad Deum dirigitur: & sic maximè à magistris sumitur,vt inferius patebit. Quãdoq; verò amplius restringitur,scilicet ad petitionẽ quæ est pro adipiscendis bonis. Vnde Glo.super illud Psal.Exaudiuit dominus deprecationem meam,dominus orationem, &c. Deprecatio est pro remouendis malis,oratio pro adipiscendis bonis.

De descriptionibus Orationis. CAP. II.

CIrca secundũ notandũ, quòd oratio sic describitur à Ioanne Damas.Oratio est ascensus intellectus ad Deũ. Intellectum verò hic accipias prout comprehẽdit duas vires,quæ sunt propriè animæ rationalis, quarum vna est apprehensiua, altera motiua. Apprehensiua dicitur intellectus speculatiuus:motiua intellectus practicus. Ad Deum ascendit,cùm hac consideratione humanorum defectuum, ad considerationem boni sufficientissimi,& potentissimi supplere defectus illos transit.Et innitur in hoc modº quo debet procedere qui vult orare.Primo enim debet defectus suos cõsiderare, deinde ascendere ad eius liberalitatẽ,qui hoc potest supplere. Vnde 3.Reg.8. Dixit Salomon templo ædificato: Si quis cognouerit plagã cordis sui, & extẽderit manus suas in domo hac:tu exaudies in cælo,&c. Intellectus practicus ad Deũ ascẽdit desiderio & spe, à liberalitate eius sperando impleri desideriũ suum. Item oratio describitur sic à Ioanne Damasc. Oratio est petitio decentium à Deo. Non decet Dei filios omnia indifferenter petere.Nec Deum decet omnia indifferenter dare. Non sunt petenda à Deo,nisi honesta,Senec.in epistolis:Quãta, inquit,dementia est hominum? turpissima vota Deo insusurrant:ita vt si quis aurẽ admonerit, conticescant,& quod scire hominẽ nolunt,Deo narrant. Sic vive cum hominibus,tanquã Deus videat; sic loquere cum Deo, tanquã homines videãt.Nõ decet filios Dei petere vilia:vt sensibilia ista quæ sunt transitoria,& corruptibilia. Seneca in epistolis:Maior sum,& ad maiora natus,quàm vt mancipium sim sensuum meorũ. Item non decet viros virtutis petere puerilia. 1.Cor.13. Quando factus sum vir, euacuaui quæ erant paruuli. Itẽ oratio sic describitur: Oratio est pius mẽtis affectus in Deũ directus.Iste affectus desideriũ est. Vnde super illud 1.Thes.vlt. Sine intermissione orate, dicit Gl.Ipsum desiderium bonũ oratio est:& si continuũ est desiderium,cõtinua est oratio. Pietas,à qua pius est affectº quę est oratio,est theosebia,siue cultus Deo debitus,qui cõprehendit fidem,spem,& charitatem.Vnde Aug. de õtando Deo,ad Probam:Ipsa fide,spe,& charitate continua-

to desiderio semper oramus. Idem in eodem: Ora in spe, ora fideliter & amanter. Affectus qui est in Deum dicitur dirigi ad modum nuntij. Est enim velut nuntius ab homine ad Deũ missus. Vnde super illud Psal. Intret oratio mea in conspectu tuo, dicit Gloss. Virtus magna puræ orationis hic notatur, qui quasi persona quędam ad Deum intrat, & mandatum peragit, quò ceteri peruenire nequit. Item in lib. de Spiritu & anima, sic describitur: Oratio est mentis conuersio in Deum per pium, & humilem affectum. Gre. verò in sexta parte Moral. dicit quòd veraciter orare est amaros compunctionis gemitus, & non composita verba resonare. Item oratio magistraliter sic describitur: Oratio est ostensio voluntatis nostræ ei à quo impetrare speramus id quod desideramus.

De commendatione Orationis. CAP. III.

AD commendationem Orationis, Primò valere potest sequens admonitio, quam sacra scriptura facit ad orandum. Eccl. 18. Non impediaris orare semper. Iere. 33. Clama ad me, & exaudiam te. 1. Mach. 5. Et nunc clamemus in cœlum. Luc. 11. Petite & dabitur vobis: quærite, & inuenieris: pulsate, & aperietur vobis. Aug. Nõ tamen hortaretur vt peteremus, nisi dare vellet. Erubescat humana pigritia: plus vult ille dare, quã nos accipere: plus vult ille misereri, quàm nos à miseria liberari. Itẽ Luc. 22. & Matt. 26. Vigilate & orate ne intretis in tentationẽ. ad Ro. 12. Orationi instantes. Idem ad Col. 4. 1. ad Thessal. vlt. Sine intermissione orate. Iac. 1. Si quis indiget sapiẽtia, postulet à Deo, &c. Eiusdem 1. Tristatur aliquis vestrum, &c. 1. Pet. 4. Vigilate in orationibus. ¶ Secundò exempla, & inter ea est efficacissimum exemplum Christi, qui licet oratione nõ indigeret, cùm per se omnia posset: tamẽ vt daret nobis exemplum orandi, toties orabat. De eius oratione habes Mat. 14. Dimissa turba ascẽdit in mõtem solus orare. Item eiusdem 26. Sedere hic, donec vadã illuc, & orem: progressus pusillum procidit in faciẽ suam, orãs & dicens: Pater mi, &c. Et paulò pòst: Iterum secundò abiit, & orauit dicens: Pater mi, &c. Et subditur: Et orauit tertiò eundẽ sermonem dicens. Idẽ Marc. 1. Diluculo valde surgens, egressus abiit in desertum locũ, ibíque orabat. Item Luc. 4. Iesu baptizato & orante, apertum est cælum. Et eiusdẽ 6. Factum est in diebus illis exiit in montẽ orare, & erat pernoctans in oratione Dei. Item eiusdem 9. Facta est species eius altera dum oraret. Itẽ 11. Factũ est cùm esset in loco quodam orans, vt cessauit, dixit vnus ex discipulis eius ad eũ: Domine doce nos orare. Item eiusdem 22. Et factus

factus in agonia prolixius orabat. Eiusdē 23. Pater dimitte illis, quia nescīunt quid faciūt. Ioannis 12. Pater, saluifica me ex hac hora. Item eiusdem 17. habes multum de oratione eius. ¶ Ad cōmendationem etiam orationis valere possunt exempla alia: & causa breuitatis pauca de illis tangamus. Legitur Lucę 2. de Anna, quòd non discedebat de templo, ieiuniis & obsecrationibus seruiens die ac nocte. Et Act. 1. Erant omnes perseuerantes in oratione vnanimiter cū mulieribus, & Maria matre Iesu & fratribus eius. Et eiusdē 10. Ascendit Petrus in superiora domus vt oraret. Et de beato Martino legitur, quòd etiam moriens inuictum ab oratione spiritum nō relaxabat. Et de Paulo primo eremita legitur, quòd mortuus quasi orabat: vnde habuit signum orantis, ore & manibus in cælum erectis, cùm inueniretur sanctum cadauer eius appodiatum arbori à beato Antonio, qui de eo ait: Paret quàm assiduè, quantúmque oraret Deum viuus, qui nō desinit orare mortuꝰ. Et Iacobus Alphęi ex vtero matris sanctificatus, ex assiduitate orandi cōtraxerat in genibus suis duritiem camelorum. Et Bartholomæus cēties in die & cēties in nocte ante Deū genua flectebat. ¶ Tertiò, quòd filius Dei adeò diligenter nos voluit instruere ad orandum. Vix enim est aliquod opus ad quod ita diligenter instruxerit. Ipse enim docuit quid orandum, & vbi, & quando, & quomodo orandū, & quo fine, & qua necessitate, vt in sequentibus patere poterit. Noluit nos negligenter addiscere, quod adeò voluit diligenter docere. Verecundum est discipulis Christi ignorare quod magister eorum diligentissimè docuit. Item verecundū est eis rarò facere, quod magister eorum tantum frequentauit. ¶ Quartò, dignitas angelorum orationes nostras Deo offerentium. Tob. 12. dixit angelus Tobiæ: Quādo orabas cum lachrymis, & sepeliebas mortuos ego obtuli orationem tuam Domino. Non debet homini esse oneroſum xeniū illud Deo mittere, quod angelus nō dedignatur ei deferre: imò quod plus est, ipse Christus qui inquantū homo est, summus sacerdos, illud offert Deo patri. Quod figuratur in hoc, qꝺ diaconus thuribulū tradit sacerdoti, & sacerdos thurificat Deo. Sic Christus orationes ecclesię Deo patri prę sentat, quæ præsentatio multum facit eas valere. Quomodo enim à Deo contemneretur quod à tanto mediatore ei præsentatur? ¶ Quintò, præeminentia quam oratio habet respectu aliorum operum. Oratio prę mium respectu lectionis. Isidorus: Orationibus munda mur, lectionibus instruimur, vtrunque bonum est, si liceat: si non liceat, melius est orare quàm legere. Item præmi-

nentia quam videtur habere respectu ieiunij & eleemosynæ. Primò in hoc,quòd oratio est respectu eius quod supra nos est, scilicet respectu Dei:eleemosyna verò & ieiunium respectu eius quod iuxta nos vel infra nos.Vnde quum oratio ad dignioren ordinet,in hoc videtur esse dignior. Præterea ieiunium & eleemosyna videntur seruire orationi. Sunt enim velut duæ alæ quibus dicit Isidorus: Qui vult orationem suam volare ad Deum,faciat illi duas alas, ieiunium & eleemosynam: Tob.12. Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna. Oratio columba est,auis scilicet Spiritussancti,quæ ramum oliuæ apportat,dum pacē hominibus impetrat. Ideo dicimus esse auem Spiritussancti:quia deuota oratio à Spiritusancto est.Roma.8. Spiritussanctus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Bernard. Tepida est omnis oratio, nisi eam præcedat inspiratio. Secundò facilitas huius operis.Si dicatur alicui,quòd det eleemosynam, potest excusare se, quum non semper habeat homo argentum in bursa.Si dicatur ei quòd ieiunet,potest excusare se,quū multi propter debilitatem capitis ieiunare non possint. Sed ab oratione nullus potest excusare se. Quilibet enim potest habere orationem saltem mentalem,etiam si sit mutus.Vnde Psal.Ad te me oratio.Et super illud,Iustus autem miseretur,&c.dicit Glo. Semper est aliquid iusto quod det,saltem orationem.Chrysost. Solam orationē quasi spirituale tributum anima offert de suis viscеribus. ¶ Septimò,quod opus hoc est honorabile.Multa sunt officia,quæ aliquibus cederent ad dedecus:sicut arare,vel fodere:sed orare Deum, nulli quantumcunque nobili cedit ad dedecus: quia quum oramus, ipsi cum Domino loquimur, quod sine dubio magnus honor est. Isidor. Qui vult cum Deo esse, frequenter oret & legat: nam quum oramus,ipsi cum Deo loquimur:quum verò legimus, Deus nobiscum loquitur. ¶ Octauò,quòd officium istud valde lucrosum est.Quòd primo potest ostendi ex hoc,quòd nihil est ad quod oratio valere non possit. Vnde 2.Parali.20.Quum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui,vt oculos ad te dirigamus,hoc est officium quo potest homo lucrari omni tempore, in hyeme, & in æstate,in sereno & in pluuiali tempore,de die & de nocte,festiuis diebus & ferialibus,in infirmitate & sanitate,in iuuentute & senectute,stando & eundo, in domo & extra domum. Quandoque vna ora plus lucratur homo orando,quā valeat ciuitas vna, quia modica oratione deuota acquirit homo regnum cælorum. ¶ Nonò,orandi necessitas,quam in præsenti habemus.Tria

solent

solent esse occasio clamandi hominibus:ignis;aqua,hostes.Bernardus,Hęc tria quasi singulis diebus incitare debēt nos , vt ad Deum in oratione clamemus. Vix enim est dies in quo domus conscientiæ nostræ non succendatur igne infernali : scilicet igne concupiscentiæ prauæ. Vnde necesse habemus clamare ad aquā diuinæ gratię,& ad aquā lacrymarum recurrere.Ignis iste aliquando ex vna parte extinguitur , & ex alia parte accenditur.Ex ipsa enim aqua lacrymarum vnde debuit extingui,quādoque vires sumit:vt quum aliquis vanè gloriatur de hoc quòd peccata sua plorat.Item vix est dies in quo homo nō sentiat fluctus malarum cogitationum super caput cordis sui , vt necesse habeamus frequenter clamare illud Matthęi 8. Domine , salua nos,perimus.Item vix est dies in quo hostes suos non videat ad portas castri sui:vt quum verba mala in ore habet , vel fatuam mulierem aspicit.Oratio multum competit loco in quo sumus. Sumus enim in valle miseriæ:ideo necesse habemus ad Dei misericordiam frequenter orando clamare. Pugnam habemus cum eo de quo scriptum est Iob 41.Nō est potestas in terra quę ei valeat comparari. Ideo necessario habemus frequenter auxilium Dei inuocare. In futuro cessabit hæc pugna : ideo non erit ibi oratio necessaria. Augustinus de orādo Deo:In vita æterna non erit vlla tentatio , itaque nec oratio : non enim erit ibi boni promissi expectatio, sed redditi contemplatio.¶ Decimò , commendabilis est oratio à multiplici suo effectu. Notandum ergo quòd oratio infirmitatem corporis sanat. Ecclesiast. 38.Fili in tua infirmitate ne despicias teipsum : sed ora ad Dominum,& curabit te.Iacob.vlt. Oratio fidei sanabit infirmum. Item vitam prolōgat.Esaiæ 30.Audiui orationem tuam,& vidi lachrymas tuas : ecce ego adiiciam super dies tuos quindecim annos. Item ab opprobrio liberat , vt Saram filiam Raguelis. Tobiæ 3.,Liberāt etiam à mortis periculo,vt Susannam. Danielis 12.Item à principe iniquo.Baruch 4.Clamate ad Dominum, & eripiet vos de manu principum inimicorum. Actuum 12. Liberatur Petrus de carcere , ecclesia sine intermissione orante pro eo.Item Ionas orans.de ventre ceti liberatus est. Ionæ 2.Itē oratio sanat morbos spirituales.Iacob.vlti. Infirmatur quis in vobis ? inducat presbyteros ecclesiæ, & orent,&c. & si in peccatis sit,dimittentur ei.Hieronym.Ieiunio sanantur pestes corporis,oratione pestes mentis.Item oratio etiam in bello corporali triumphat.Exod.17.Quum leuaret manus Moysi,vincebat Israēl.Iudic.4. Memores estote Moysi serui Dei , qui Amalech

(non ferro pugnando, sed precibus sanctis) deiecit. Gloss. super Numer. Plus valet vnus sanctus orando, quàm innumeri peccatores præliando. Oratio sancti cælum penetrat: quomodo hostes in terris nõ vincat? Plus vetula vna acquirit de cælo vna hora orando, quàm mille milites armati acquirunt de terra longo tempore præliando. Item de hostibus spiritualibus triumphat. Isidorus: Hoc est remedium eius qui vitiorum tentamentis æstuat, vt quoties quolibet tangitur vitio, toties se ad orationem subdat: quia frequens oratio vitiorum impugnationem extinguit. Dicebat magnus cantor Parisiensis: Qui molestatur luxuria, vel huiusmodi, certum numerum genuflectionem cum litania sibi constituat. Item oratio dæmones fugat. Matth. 17. & Marc. 9. Hoc genus dæmoniorum non eiicitur, nisi per ieiunium, & orationem. Item dæmones cruciat. Vnde clamabat quidam dæmonio plenus, Bartholomæe apostole Dei, incendunt me orationes tuæ. Item oratio hominem illuminat. Vnde super illud Actuum decimo, Erat Petrus in Ioppe orans dicit Augustinus: Oratione melius soluuntur dubia, quàm inquisitione alia. Item ad amorem Dei inflammat. Vnde 4. Reg. 1. Descendit ignis de cælo ad orationem Eliæ. Item mundat. Isidorus: Orationibus mundamur. Item confortat. Luc. 22. Positus genibus orabat dicens, Pater &c. Et subditur: Apparuit autem illi angelus de cælo, confortans eum. Bernardus ad fratres de monte Dei: Amorem Dei oratio illuminat & confortat. Matthæ consolationes ab amicis Dei in orationem recipiuntur. Eccl. 15. Qui adorat Deum in oblectatione, suscipietur. Luc. 9. Ascendit Iesus in montem, vt oraret: & facta est, dum oraret, species vultus eius altera, & vestitus illius albus refulgens. Item oratio etiam ad tranquillitatem valet. 1. Timot. 1. Obsecro primũ omnium fieri obsecrationes, &c. vt quietem & tranquillam vitam agamus. Iob 8. Si diluculo consurrexeris ad Deum, & omnipotentem fueris deprecatus, statim euigilabit ad te, & pacatum reddet habitaculum tuum. Nec solum oratio operatur in terra, sed etiam in cælo. Augu. Magna virtus orationis, quæ effusa in terra operatur in cælo. Ipsa cælum aperit. Luc. 4. Iesu baptizato & orante, apertum est cælum. Ipsa etiam cælum claudit, vt patet in oratione Eliæ, 3. Reg. 18. Iac. vltim. Multum valet deprecatio iusti assidua. Elias, homo erat similis nobis, passibilis, & oratione orauit &c. Oratio etiã Deũ mitigat. Vnde sup illud Tob. 3. vbi dicitur, quòd tribus diebus & tribus noctibus non manducauit neque bibit: sed in oratione persistens cum lacrymis

depre

deprecabatur Deum. dicit glo. Oratio Deum lenit, lacryma cogit: hæc vngit, illa pũgit. Oratio velut quoddam scutum ab ira Dei protegit. Vnde Sapiẽtiæ capit. 18. Properans homo sine querela deprecari pro populis, proferens seruitutis suæ scutum orationem, & per incensum deprecationem allegans, resistit iræ. Oratio quodammodo, tenet Deum, & habet in protestate sua. Exod. 32. Dimitte me vt iracatur furor meus contra eos. Gregorius: Quid est dicere seruo, Dimitte me, nisi deprecandi augum præbere? quasi diceret, Pensa quantum ad me valeas, & cognosce quia obtinere poteris quicquid pro populo oras. Esaiæ. 44. Non est qui inuocet nomen tuum, qui consurgat & teneat te. Iere. 7. Noli orare pro populo hoc, & ne assumas pro eis laudem & orationem, & non obsistas mihi. Item oratio cælestem curiã quasi quadã redolentia delectat. Apoc. 5. Habebant phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum. Oratione sancti impetrant apud Deum quod volunt, secundum promissiones à Christo factas. Matt. 18. Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcunque petierint, fiet illis à Patre meo. Eiusdem 21. Omnia quæcunque petieritis in oratione credẽtes, accipietis. Et Luc. 11. Petite, & dabitur vobis, &c. Item Io. 16. Petite, & accipietis.

De præparatione Orationis. CAP. IIII.

AD preparationẽ orationis monemur. Eccl. 18. Antẽ orationẽ prepara animã tuã, & noli esse quasi homo qui tentat Deũ. Orãs tũc Deũ tẽtare videtur, quũ illud pro quo orat, nec impetrare desiderat, nec se accepturũ sperat. Præparatio multũ valet ad hoc vt oratio exaudiatur. Psa. Preparationẽ cordis eorũ audiuit auris tua. Huiꝰ præparationis figura est, preparatio quã facit sacerdos celebraturus induendo se sacris vestibus. Itẽ hãc preparationẽ nobis cõmendat tẽpli ædificatio, & ornatus ipsius. Prius ædificauit Salomõ tẽplum, deinde ad Deũ orauit. 3. Reg. 3. ¶ Et notandũ ꝙ duplex est præparatio ad orandũ: quædã propinqua, quædã remota. Ad remotam præparationem pertinet, primo quòd homõ bene viuat. Greg. super Iob: Sunt nonnulli in tra ecclesiã, qui prolixas ad Deũ preces habẽt, sed vitam deprecantium nõ habẽt. Item in Dialog. Quid mirũ si postulãtes tardè à Domino exaudimur, qui præcipientem Dominum tardè aut etiam nullo modo audimus? Idem in Moralibus: Clamorem angustiæ tempore Dominus nõ audit, quia trãquillitatis tẽpore in præceptis suis ipse clamãtem dominum nõ audiuit. Isid. Nõ potest habere precum certam fiduciam, qui adhuc in præceptis

Dei

Dei pigritat,& quem peccandi recordatio delectat. Quia præceptis Dei auertitur, quod in oratione postulat non meretur: nec impetrat ab illo bonum quod poscit,cuius legi non obedit. Idē Si id quod Deus præcepit facimus,id quod petimus sine dubio obtinemus. 1.Io.3.Si cor nostrū nō reprehēderit nos,fiduciā habemus ad Deū,quicquid petierimus accipiemus ab eo, quoniā mādata eius custodimus. Aug.in li.de opere monach. Citius exauditur vna obedientis oratio,quàm decem millia cōtemptoris. Psal. Oculi domini super iustos,& aures eius in preces eorū,secundū Isidor. necessarium est vt oratione operatio,& opere suffragetur oratio. Moyses oratione pugnās cōtra Amalech manus habebat ad Deū leuatas. Exo.17. Thren. 3. Leuemus corda nostra cū manibus ad Dominū. Isidor. Cor tuū manibus leuat,qui orationē cum opere subleuat. In Psal. Eleuatio manuum matutinum sacrificium vespertinum. Quod sacrificium erat dignius. Tim.2. Volo viros orare in omni loco , leuantes puras manus. Item ad præparationem remotam specialiter videntur pertinere ieiunium & elemosyna,quæ specialiter iuuāt orationē. Vnde cū thure, in quo significatur orationis deuotio, offerunt Magi aurum,in quo significatur eleemosyna: & myrrham,in qua significatur carnis maceratio,quæ est per ieiunium. Matth.1. Hæ sunt duæ animæ orationis, de quibus loquitur Isidor. Tob.12. Bona est oratio cū ieiunio & eleemosyna. Qui ieiunio corpus suū macerat,dum miseriam assumit, Dei misericordiā provocat , & sic orationem iuuat. Daniel. 9. Posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare & deprecari in ieiunio , sacco & cinere. Qui verò eleemosynam dat,dum misericors proximo existit,Deum sibi misericordem inuitat. Matth.5. Beati misericordes,quoniā ipsi misericordiam consequentur. Esa.58. Frāge esurienti panē tuū,&c. Tunc inuocabis , & Dominus exaudiet: clamabis,& dicet,Ecce adsum, quia misericors sum Dominus Deus tuus. Qui vult aliquid ab aliquo impetrare,præmittit munera vt facilius impetret. Eccles.39. Conclude eleemosynam in sinu pauperis,& hæc exorabit pro te. ¶Item ad præparationem remotam videtur pertinere confessio homini facta. Iaco.vlt. Confitemini alterutrum peccata vestra, & orate, &c. Et sacerdos celebraturus missam facit generalem confessionem. ¶Ad propinquam verò præparationē,Primò videtur pertinere reuocatio cordis ab exterioribus ad interiora cum retentione eius. Matt.6. Tu autē quum oraueris,intra in cubiculū tuū, & clauso ostio ora Patrem tuum,&c. Ingressus in cubiculum,est cordis

is reuocatio. Clausio ostij, est cordis retentio. Fatuum est Deũ nuocare vt ad se veniat, & gratiæ eleemosynam cõferat, si homo eum non expectat. Bernard. Omnes nobis plangimus deesse gratiam: sed iustius ipsa gratia conqueritur nonnullos deesse sibi. Idem: Sic pauperes cũ multis clamoribus inuocatus fuerit distributor eleemosynarum, diuerticula captãt. Isid. Purgandus est primũ animus, atque à temporaliũ rerũ cogitationibus segregandus, vt pura acies cordis ad Deũ verè & simpliciter dirigatur. Idem: Pura est oratio quã in suo tempore seculi nõ interrumpunt curæ. Lõge autẽ à Deo est animus qui in oratione cogitationibus seculi fuerit occupatus. ¶ Secundò, pertinet ad proximquam præparationem consideratio suiipsius. Bern. ad fratres de mõte Dei: Debemus nosmetipsos corã Deo cõstituere, quasi facie ad faciẽ, & in lumine eius prospicere tribulationẽ de nobispis nobis venientem. Isidor. Quum Deo assistimus, gemere & flere debemus, reminiscentes quàm grauia sunt quæ commisimus, quàm dura inferni supplicia quę timemus. Dicebat quidã, quòd latrones & tyranni docuerant eum orare. Latro attendẽs quid fecit, & quod tormẽtum sibi præparatũ sit, inter hæc duo cum multis lachrymis misericordiã petit. Tyranni verò ea quæ sunt miserabiliora in eis improbissimè ostendunt, & quæ sana sunt abscõdunt, vt magnitudo misericordiæ ad misericordiam moueret. 3. Reg. 8. Si quis cognouerit plagam cordis sui, & extenderit manus suas in domo hac, tu exaudies in cælo. Ex consideratione peccatorũ prouenit luctus, qui multũ valet in oratione, vt superius ostẽditur. Isido. Peccatorũ recordatio mœroré gignit: luctus verò mentẽ puriorẽ reddit, quod sic valet ad hoc vt oratio exaudiatur. Aug. Munda tãtum cubiculum cordis, intus est qui exaudiet. Et super illud Psal. Iniquitatem si aspexi in corde meo, nõ exaudiet Dominus: dicit gl. Puritas orationis auditur. Libanus Hebræa lingua candor interpretatur, Lingua verò Græca thus. Cãdor enim puritatis, & deuotio orationis quæ in thure designatur, cogruẽ sibi iugũtur. Itẽ ex consideratione peccatorũ humilitas proueuit, quæ multũ iuuat orationẽ Eccl. 35. Oratio humiliãtis se nubes penetrabit. Itẽ consideratio status periculosi multũ valet ad augmentũ desiderij. Magnitudo verò desiderij multũ iuuat orationẽ ad hoc vt exaudiatur: vt inferi' patebit. ¶ Tertiò, pertinet ad præparationẽ propinquã, vt attendatur ad eum cui sacrificiũ orationis offert. in Psal. Vacate & videte, quoniam ego sum Deus. Multũ deberet nos reddere attentos in oratione hoc, quòd cũ Domino maiestatis loquimur.

Gen.

Gen.18.dicit Abrahã:Loquar ad Dominũ meũ,cùm sim pulvis & cinis.Bernar.loquens de proficiente:Admonendus est, inquit, quanta potest puritate cordis intẽdere in eum,cui sacrificium orationis offert, seipsum intendere qui offert, intelligere qui offert.Quantũ enim videt vel intelligit illũ cui offert,tantùm ei in affectu.Sicut secũdũ ligna syluæ exardescit ignis. Eccl.1. Sic secundum diuersas meditationes de Deo,sequuntur diuersæ affectiones. Meditationem iustitiæ diuinę sequitur affectus timoris:meditationem misericordiæ,affectio spei:meditationem sapiẽtiæ omnia videntis,affectio erubescentię:meditationẽ benignitatis vel beneficẽtię,affectio gratitudinis vel amoris:meditationẽ suauitatis diuinæ, affectio quæ potest dici sancta esurire. Secundũ verò affectũ mentis sequitur affectus orationis.Augustinus de orãdo Deo,ad Probam:Dignior, inquit, sequetur effectus quem feruẽtior præcedit affectus.Affectio spei specialiter valet ad impetrãdũ. Bern. Quatenus in bonis Domini pedẽ fiduciæ porrexeris, eatenus possidebis. Idem: Nihil omnipotentius verbi clariorem reddit, quàm quòd omnipotentes facit omnes qui in se sperant.Denique omnia possibilia sunt credẽti. Volens Christus orantes specialiter attendere,quòd Deus pater.Deus deorũ est,vt fiduciã haberẽt impetrandi quod peterent.Naturale enim dignoscitur esse patris, filiis vtilia prouidere. Vnde cùm dixissent discipuli ei:Domine,doce nos orare:Respondit,Cum oratis,dicite:Pater noster.Luc.11.Et in eodem, Si vos cum sitis mali,nostis bona data dare filius vestris:quanto magis Pater vester cælestis, dabit spiritum bonum petentibus se? Et Io.16. Si quid petieritis Patrem in nomine meo,dabit vobis.

De impedimentis Orationis. CAP. V.

DIxit abbas Euagrius:Magnũ est quidem sine impedimẽto orare,maiꝰ etiã est psallere,sine impedimẽto. Dicebat abbas Agathon:Nullũ laborẽ tantũ esse in religione,quantum orare Deũ. Diabolus enim nullũ opus tantũ conatur interrũpere,quantũ orationẽ deuotã.Aliud enim opus quousq; perficiatur habet aliquã requiẽ, oratio autem nullam. Et possunt enumerari duodecim impedimenta orationis. ¶Primũ est,peccatum orantis. Esa. 1. Quum multiplicaueritis orationes vestras,non exaudiã:manus enim vestrę sanguine plenę sunt.In Psal.Iniquitatem si aspexi in corde meo,nõ exaudiet Dominus.Esa.59.Peccata vestra abscõderunt faciem eius à vobis ne exaudiret. Iere. 5.Peccata vestra prohibuerunt bonũ à vobis.Thren.3. Nos iniquè egimus,& ad iracundiam prouocauimus: idcirco inexora-

bilis

bilis es. In eodem: Opposuisti tibi nubē, ne trāsiret oratio. Io. 9. Scimus quia Deus peccatores non audit, &c. ¶ Secundum est orātis dubietas. Iac. 1. Postulet in fide, nihil hæsitās. Et subditur de hæsitante: Non æstimet homo ille, quòd accipiat aliquid à Domino. Bern. Indignus cœlesti benedictione esse conuincitur, qui Deum dubio quærit affectu. ¶ Tertium est, quòd non petitur quod petendū est: quia scilicet vile est quod petitur vel non expediens petenti. Io. 16. Vsque modo non petistis quicquam in nomine meo. glo. quod aliquid sit comparatione rei permantis. Matt. 20. Nescitis quid petatis dictum est filiis Zebedæi petentibus honorem. Et Paulo petenti amotionem stimuli quæ sibi non expediebat, dictum est: Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur. Ideò frequenter ecclesia nō exauditur petendo amotionem tribulationum. Esa. 26. Misereamur impio, & nō discet facere iustitiam. Iac. 4. Petitis & non accipitis, eo quòd male petatis. Isidor. Multi orantes non exaudiuntur: prouidet enim Deus illis meliora quàm petūt. Sicut contingere solet paruulis, qui ne in scholis vapulent, Deū exorant: sed non datur illis postulationis effectus, quia impedit talis exauditio ad profectū. ¶ Quartū est, indignitas eius pro quo oratur. Iere. 7. & 11. Noli orare pro populo isto, neque assumas pro eis laudē & tationem: quia nō exaudiam. Eiusdem 15. Si steterint Moyses & Samuel corā me, non est anima mea ad populum istum. ¶ In Vitis patrum quidam frater patiebatur molestiā à spiritu fornicationis, & abiit sæpe ad seniorem vt pro se oraret. Cumque frequēs oratio senioris eum nō iuuaret, Dominus nocte seniori ostendit negligentiā fratris esse in causa quare nō exaudiretur. Vidit enim senior monachum sedentem, & spiritum fornicationis in diuersis formis mulierum ludentem apud ipsum, & ipsum eū eis delectari. Vidit etiam angelū Domini astantem & indignantē grauiter cōtra eundē fratrē, quia non surgebat nec prosternebat se in orationibus ante Deū, sed magis delectabatur in cogitationibus suis: cognouit ergo senior culpam fratris esse q̄ ipse nō exaudiebatur pro eo, & dixit fratri: Impossibile est discedere à te spiritū fornicationis, aliis pro te orātibus, nisi tu ipse laborē assumas in ieiuniis & orationibus, & vigiliis, rogās Dominū cum gemitu. Audiēs frater verba senioris, cōpunctus est corde, & per afflictionem corporis meruit misericordiā. ¶ Quintum est, cogitationū malarum multitudo. Eccl. 10. Muscæ morientes perdunt suauitatem vnguenti. Genes. 15. Abigebat Abraham volucres à sacrificio. 1. Machab. 2. Templum eius

sicut

sicut homo ignobilis. Templum spirituale est vt homo ignobilis, cùm immundis cogitationibus occupatur. ¶ Sextũ est contemptus diuinæ legis. Prou. 28. Qui declinat aurẽ suam ne audiat legem, eius oratio erit execrabilis. Prou. 1. Inuocabunt me & nõ exaudiam, &c. eò quòd exosam habuerũt disciplinã. ¶ Septimũ est, duricies. Quæ duplex est: quædã in pauperes, de qua Prouc. 21. Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, clamabit ipse, & non exaudietur. Alia est ad eos qui offendernnt, quum aliquis non vult eis remittere. Eccle. 28. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. In eodem: Homo homini seruat iram, & à Deo quærit medelã. Marc. 11. Cũ stabitis ad orandũ, dimittite si quid habetis aduersus aliquẽ, & Pater vester qui in cælis est, dimittet vobis peccata vestra. Quòd si nõ dimiseritis, nec Pater vester cœlestis dimittet vobis peccata vestra. ¶ Octauũ est, peccati additio. Eccl. 34. Vnus orans, & vnus maledicens: cuius vocẽ exaudiet Dominus? Opus malum orationi additum est quasi quędam maledictio vel mali imprecatio, quæ orationi aduersatur. Qui peccatũ addit, quasi elõgat se à Deo: & ideo difficilius à Deo exauditur. Psal. Qui elõgant se à Deo, peribũt. Item: Prolongauerunt iniquitatem suam. Esa. 55. Inuocare eum dum prope est. Iaco. 4. Appropinquate Dominõ, & appropinquabit vobis. Deo appropinquat, qui à malo opere cessat. De hoc impedimento & præcedenti, tangit Isidorus, dicens: Duobus modis oratio impeditur ne impetrare quisquam valeat postulata: hoc est, si aut quisque adhuc mala committit, aut si delinquenti sibi debita non dimittit. Idẽ: Sicut nullũ proficit in vulnere medicamentũ, si adhuc ferrum in eo sit: ita nihil proficit oratio illius, cuius adhuc dolor in mente vel odiũ manet in pectore. ¶ Nonum est, diaboli suggestio, quæ multos ab oratione retrahit. Vnde Greg. in dialog. In quadã abbatia Pompeiani abbatis, quidam monachus nõ poterat stare in oratorio in oratione, sed semper exiuit, qui sæpe correptus noluit se emẽdare. Sed cum quadam die beatus Benedictus veniſſet ad eum corripiendũ, vidit quendã nigrũ puerulum tenentẽ eum per fimbriam vestimenti. Cumq; orassent per biduum Benedictus, Põpeianus & Maurus, illi tres viderũt puerulũ illũ, & beatus Benedictus monachum verbere corripuit, & dæmon recessit, acsi ipse esset verberatus. ¶ Decimum est, prauitas desiderij. Aug. Seruat tibi Deus quod non vult tibi citò dare, vt discas magna magnè desiderare. Greg in Moralibus: Æternam vitam si ore petimus, nec tamen corde desideramus cla-

mantes

mãtes tacemus. Psal. Tacui dũ clamarẽ tota die. ¶ Vndecimũ est, peterẽis impatiẽtia. 1. Reg. 28. Cõsulit Saul dñm, qui nõ respõdit ei. Et sequitur: Dixitq; Saul: Quærite mulierẽ habentẽ pythonẽ. Iud. 9. Humiliũ & mansuetorũ semper tibi placuit deprecatio. ¶ Duodecimum est defectus perseuerantiæ in orando. Luc. 11. Si perseuerauerit pulsans, &c. Psal. Benedictus Deus, qui non, &c. Aug. Si non est amota oratio, securus esto, & nec misericordia.

Quando sit orandum. CAP. VI.

TEmpus orandi Dominus determinat Luc. 18. dicens: Oportet semper orare, & nõ deficere. Et eiusdem 21. Vigilate, inquit, omni tempore, &c. Nõ debet miles Christi scutum orationis mouere dum bellum durat. Bellũ autem durat, quum durat vita præsens: militia enim est vita hominis super terram. Iob 7. Sap. 18. Homo sine querela proferens suæ seruitutis scutũ orationem resistit iræ. 1. Thess. 5. Sine intermissione orate. Pericula nunquã desunt, ideò continuè indigemus Dei adiutorio. Nunquam deest miseria, ideò continuè indigemus Dei misericordia. Ideo si fieri posset, semper esset orandum. Sed quia alia negotia hoc nõ permittunt, præmittenda est oratio operibus nostris, & etiã intermiscenda. Hieronymus ad Paulam: In principio cuiuslibet operis præmitte dominicã orationem, & signum crucis in fronte. Idem: Sicut militẽm sine armis ad bellũ exire non conuenit: ita homini Christiano procedere non licet quolibet sine oratione. Bernard. Hauriendus est, sæpe lectionis serie affectus, & formanda oratio quæ lectionẽ interrumpat. Hiero. Orationi lectio, lectioni succedat oratio. Breue videbitur tempus, quod tantis operum varietatibus occupatur. Oratio & gratiarum actio deberent magnam partem vitæ nostræ occupare. Oratio opera nostra deberet præcedere, gratiarũ actio sequi. Cũ videmus mala vel in nobis, vel in aliis, orandũ esset. Cùm videmus bona in nobis, vel in aliis gratiarũ actioni esset instãdum. 1. Thess. 5. Sine intermissione orate, in omnibus gratias agite. Bern. ad fratres de monte Dei: Charitas tot modis in oratione, vel gratiarum actione in Deũ se iugiter refundit, quot in suis, vel necessitatibus, vel consolationibus, in proximi etiam, vel compassionibus, vel congratulationibus causales in hoc materias inuenit pius affectus. Orationi verò præcipuè intẽdendum est, vel cùm maior est necessitas, vel maior tẽporis opportunitas. Maior necessitas orãdi est, vt cùm aliquam gratiã à Deo recepimus. Tunc enim instandum est apud eum, qui dedit eam, vt nobis cõseruet: quia vt ait Greg. citò bonũ amittitur, nisi à lar-

giente custodiatur. Poëta: Non minor est virtus, quàm quærere, parta tueri. ¶ Quanto aliquis plus habet quod possit amittere, tanto diligẽtior & magis solicitus debet esse de conseruatione. Ideo dominus sacramento baptismi suscepto, orationi se dedit. Luc. 3. Item necessitas orãdi est, cùm aliqua ardua opera facturi sumus. Ideo dominus electurus apostolos orationem præmisit. Luc. 6. Item necessitas orandi est, cùm imminet tribulatio vel sibi, vel proximo. Vnde dominus imminẽte passione sua, orauit. Matt. 26. Et orationẽ suam multũ protendit. Luc. 22. Factus in agonia prolixius orabat. Et Matt. 13. legitur quòd ascendit in montẽ orare: & innuitur causa illius orationis, quũ subditur: Nauicula autẽ in medio mari iactabatur fluctibus. De tporis verò opportunitate notandum, quòd Ber. ostẽdit tres horas dici multũ opportunas esse orationi, dicẽs fratribus de monte Dei: Extra illas horas de quibus dicit propheta, Septies in die laudem dixi tibi: matutinũ aut vespertinum, aut mediæ noctis sacrificium maximè obseruandum est. Non enim ait Propheta frustrà, Manè astabo tibi, & videbo, sed quia tũc à curis exterioribus adhuc sumus ieiuni. Et dirigatur oratio mea sicut incensum in cõspectu tuo: eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinũ: quia tunc ab huiusmodi impedimentis inuenimur digesti, qui etiã in nocturnis vigiliis nostris, quibus media nocte surgimus ad confitendum nomini domini, confessionis eundem ordinem cõtexens: In die, inquit, tribulationis meæ Deum exquisiui manibus meis in nocte cõtra eũ. Et alibi in Psal. Media nocte surgebam ad confitendum tibi. ¶ Ad orandum mane mouemur exemplo Christi, Mar. 1. Diluculo valde surgẽs Iesus, egressus abiit in desertum locum: ibique orabat. ¶ Ad orandum vespere, Matt. 14. vbi sic legitur: Dimissa turba, ascendit in montem solus orare: vespere autem facto, solus erat ibi. ¶ Ad orandum nocturno tempore, Luc. 6. Vbi legitur quòd erat pernoctãs in oratione. Efficaciam matutinæ orationis ostendit Iob 8. Vbi dicitur: Si diluculo consurrexeris ad Deum, & omnipotentem fueris deprecatus, statim euigilabit ad te. Et filij Israël matutinis colligebãt manna. Exo. 16. Dulcedo enim Spiritussancti tali hora impetranda est. Sap. 16. Oportet præuenire solem ad benedictionem tuã. Consueuerunt diuites eleemosynam dare pauperi qui mane eis primo occurrit. Item tẽpus opportunũ ad orãdum est dies Parasceues, in qua Dominus adeò largus fuit, quòd matrem suam dedit Ioanni, regnum latroni, corpus & animam in redemptionẽ humano generi. Ideo ecclesia illo die pro omnibus

orat,Iudæis,paganis,schismaticis,hæreticis. Itē tempus opportunum est ad orandū ante Ascensionem domini,quando aduocatus ecclesiæ,secundū repræsentationem nostram,vadit ad curiam cęlestem.tunc enim formandæ sunt petitiones.Itē tempus opportunū ad orandum est tempore medio inter Ascensionem & Pentecostē.Consueuerunt enim filij regū dare larga munera suscepto regno.In Psal.Scitote quoniā mirificauit dominus sanctum suū,Dominus exaudiet me,cùm clamauero ad eum.Item tempus idoneum ad orandū est in magnis solennitatibus.Consueuerūt enim principes in festis magnis magna munera dare.

Vbi sit orandum. CAP. VII.

NOtandum, ꝙ vbiq; orandū est, cùm vbiq; sint pericula,& vbiq; Dei auxilio indigeamus. 1.ad Timot.2. Volo viros orare in omni loco, leuātes puras manus.Sap.14.Creaturæ Dei in odium factæ sunt, & in tentationē animæ hominū,& in muscipulā pedibus insipientiū. Specialiter locus idoneus ad orandum,est locus secretus.Isid.de Sūmo bono : Oratio priuatis locis opportunius funditur.Mat. 6.Tu autē cùm oraueris intra in cubiculū tuum,& clauso ostio ora Patrē tuum.Eiusdē 14.Christus dimissa turba ascēdit in mōtem solus orare. Et Mar.1.dicitur quòd abiit in desertū locum,ibiq; orabat.Et Luc.22.Auulsus est à discipulis suis quātum iactus est lapidis,& positis genibus orabat.Item locus idoneus ad orandum est templum materiale Deo dedicatū.Matt.21.Domus mea domus orationis vocabitur. 3.Reg.9.Exaudiui orationē tuā,&c.sanctificaui domū istā,&c.& erunt ibi oculi mei,& cor meū cunctis diebus.2.Parap.7. Oculi mei erunt aperti,& aures meæ erectæ ad orationē eius,qui oraverit in loco isto. Et subditur:Elegi,& sanctificaui locū istum: vt sit nomē meum ibi in sempiternū, & permaneant oculi mei, & cor meum ibi cunctis diebus. In eodem:Quum cōplesset Salomon fundēs preces:ignis descendit de cœlo, & deuorauit holocausta,& victimas, & maiestas domini repleuit domū. Exod. vlt. Postquàm cūcta perfecta sunt operuit nubes tabernaculum testimonij,& gloria domini impleuit illud.Christus multū frequentabat templū materiale.Luc.19. Erat quotidie docēs in tēplo.Et eiusdem 21.Erat cūctis diebus docens in templo.In templo inuētus est à matre sua.Luc.2.& ait:Nesciebatis quia in his quæ sunt Patris mei oportet me esse?Eiusdem 19.Intrauit Iesus in templum.Chrys. Propriū erat boni filij, vt veniens primùm ad domum curreret patris.Tu autē imitator Christi factus,intrans ciuitatē,primū ante omnes actus ad ecclesiā curras.& su-

per Matth.22.Dicit glo.Ingressus vrbem primò templum adiit, dans formam religionis,vt quocũq; imus,domũ orationis,si ibi est, primum adeamus, & per orationes Deo commendati ad agenda negotia secedamus.Item locus idoneus ad orandum est templum spirituale,scilicet cor mũdum & purum. Cor carnale vel malignum,stabulum, vel spelunca latronum potius esse videtur,quàm templum.1.ad Corin.3.Templum Dei sanctum est quod estis vos.Psal.Domum tuam decet sanctitudo.3.Reg.6.Nihil erat in templo quod non auro tegeretur.1.ad Cor.3.Nescitis quia templum Dei istis,& Spiritus Dei habitat in vobis?Ioã.4 Spiritus est Deus:& eos qui adorant eum, in spiritu, & veritate oportet adorare.1.ad Cor.14.Orabo spiritu,orabo & mente.

Quo modo sit orandum. CAP. VIII.

ATtente orãdum est. Vnde super illud 1.Pet.vlt.Vigilate in orationibus.dicit Glos.Non animus cogitet aliquid præter id solum quod precatur.Indiscretè orare videtur,qui Deum precatur,vt ei intendat:ipse verò nec sibi, nec Deo intendit,sed quod deterius est,immunda in corde versando fœtorem horribilem aspectu Dei ingerit. Reuocare debet cor suum, qui vult orare.2.Reg.7.ait Dauid:Inuenit seruus tuus cor suũ,vt oraret.Potius orandũ est corde,quàm ore.1.Reg.1.Anna loquebatur in corde suo,& vox illius penitus nõ audiebatur.Matth.6.Orantes autem nolite multũ loqui.Aug. Diu orare cùm vacat, nõ est improbum neque inutile:neque enim hoc est orare in multiloquio,si diutius oretur:aliud est sermo multus, aliud diuturnus affectus.Nam & de ipso domino scriptum est, quòd pernoctauerit in oratione.Luc.6.Absit ab oratione multa locutio,sed non desit multa precatio,si feruens perseuerat intentio.Nam multũ loqui in orando,est rem necessariá superfluis agere verbis.Multũ autẽ precari est ad Deũ quem precamur diuturna,& pia cordis excitatione pulsare:quod plerunque plus gemitibus,quã sermonibus agitur.Item orandum est cum magnitudine desiderij. Deut.4.Cùm quæsieris dominum Deum tuum,inuenies eum:si tamen toto corde quęsieris.Iere.19.Cùm quęsieritis me in toto corde vestro,inueniar à vobis. Magnitudo desiderij clamor est quem Deus exaudit.De quo clamore.Exod.14. Quid clamas ad me?dicit dominus ad Moysen.Et Dan.13.Exclamauit voce magna Susanna.Dilatatio desiderij est quasi pręparatio cordis,vt sit capax eius ꝙ petitur.Aug.Cur petere,quęrere, pulsare nos compellit,qui nouit quid nobis sit necessarium priusquã peramus, nisi quia voluit exerceri nostrum desideriũ in orationibus, quo

possit

possimus capere, quod præparat dare? Item Augu. Si aliquando dominus tardius dat, cõmendat dona non negat. Diu desiderata dulcius obtinentur: cito autem data vilescunt. Seruat tibi Deus, quod non vult citò dare, vt tu discas magna magnè desiderare. Item orandũ est cum gemitu, & lacrymis. Exo. 2. Audiuit gemitum eorum. 1. Reg. 1. Cùm esset Anna amaro animo, orauit ad dominum flens largiter. In Ps. Auribus percipe lacrymas meas. Gl. Quæ lacrymæ violentæ sunt in precibus. Eccl. 35. Non despiciet preces pupilli, nec viduam si effundat loquelam gemitus. Et eodem subditur de lacrymis viduæ: A maxilla vsque ad cælum ascendunt. Esa. 37. Audiui orationẽ tuam, & vidi lacrymas tuas. Osee 12. dicitur de Iacob luctãte cum angelo: Fleuit & rogauit eum. Et Iudith 8. Indulgentiã illius fusis lacrymis postulemus. Heb. 1. Preces supplicationésque cũ clamore valido, & lacrymis offerẽs, exauditus est pro sua reuerentia. ¶ Item orandũ est humiliter. Psal. Respexit in orationem humiliũ, & nõ spreuit preces eorũ. Ecc. 35. Oratio humiliãtis se nubes penetrabit. Iudith 9. Humiliũ & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. Humilitate obtinuit Chananæa à Christo quod voluit, catello se cõparans, cùm Christus eã cani comparasset. Mat. 15. & Marc. 7. habetur quòd Christus ei dixerit, Propter hunc sermonẽ vade, exiuit dęmoniũ de filia tua. Mat. 8. Post illud verbũ humile Cẽturionis, Domine nõ sum dignus, vt intres sub tectũ meũ: dictũ est eiã Christo, Sicut credidisti, fiat tibi. Et Luc. 15. Postquã filiꝰ prodigus dixit, Non sum dignus vocari filius tuꝰ: pater accurrẽs cecidit super collũ eius. ¶ Itẽ orandum est confidenter sicut orabat Dauid, Miserere, inquit, mei, quoniam in te cõfidit anima mea. Item orandũ est perseueranter, vt ostendit dominus Luc. 11. exẽplo amici qui panes necessarios accõmodauit, improbitate amici deprecãtis deuictus. Et exemplo iudicis iniqui Deũ nõ timentis, & homines nõ reuerẽtis, qui improbitate viduę victus, vindictã fecit ei de aduersario ipsius. Lucę 8. Apostoli perseuerãdo in oratione, Spiritum sanctum accipere meruerunt. Act. 1.

Quid in oratione sit petendum. CAP. IX.

IN oratione petẽda sunt, gloria & gratia: siue regnũ & iustitia regni. Matth. 6. Primũ quærite regnũ Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis. Nõ monet dominus, vt tẽporalia quærãtur. ¶ Primò, quia nõ sunt digna peti. Bona infima sunt, & incuruantur qui amant, & quærunt ea. Quæ incuruatio demonibus placet. Esa. 51. Incuruate, vt trãseamus. Bern. Noli acquiescere dicẽti; Incuruarẽ, vt trãseamus: non enim est transiturus,

sed te grauiter oppressurus. In Psal. Miser factus sum, & curuatus sum vsque in finem. ad Col. 3. Quæ sursum sunt quærite, nō quæ super terram. ¶ Secundo quia tēporalia debentur his qui habēt iustitiā regni. Iustitia enim regni filios facit. Filiis verò debetur prouisio. Vnde super illud, Et hęc omnia adiicientur vobis dicit gloss. Quia omnia sunt filiorum, & ideo hęc omnia adiicientur etiā non quærentibus, quibus si subtrahuntur, ad protectionem est, si dantur ad gratiarū actionem. ¶ Tertio, quia nescit homo vtrum sibi expediat tēporalia habere, cùm vt frequenter possessoribus suis noceant. Prou. 1. Vsquequo stulti ea quæ sunt noxia cupient? Et super illud 2. ad Cor. 13. Virtus in infirmitate perficitur. Dicit gl. Augu. Cum ea quę Deus laudat & promittit petitis, ab illo securi petite: illa enim propitio Deo cōcedunt. Quando autem petitis temporalia, cum modo petite, & cum timore illi committite: vt si prosint det: si scit obesse, nō det. Quid enim obsit vel prosit medicus nouit, non ægrotus. Item notandum, quòd super illud Matth. 26. Et orauit tertiò eundē sermonem dicens. tangit glo. tria à nobis petenda. Tribus vicibus, inquit, orauit, vt & nos à prēteritis peccatis veniam, à prēsentibus malis tutelam, & à futuris periculis cautelā oremus. De prima Eccl. 38. Fili, in infirmitate tua ne despicias teipsum: sed ora dominum, & ipse curabit te. De secūdo, Matt. 26. Vigilate & orate vt non intretis in tēptationem. De tertio, Luc. 3. Vigilate in omni tempore, orantes vt digni habeamini fugere quæ ventura sunt. Item notandum quòd in oratione petere possumus vt Deus custodiat nos ab occasione peccandi. Exemplo Salomonis dicentis Prouer. 30. Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi, sed tribue tantum victui meo necessaria, ne fortè illiciar ad negandum, & dicam, Quis est dominus? aut egestate compulsus furer, & periurem nomen domini mei. Item possumus in oratione petere id quod dat nobis occasionem salutis: vt eos qui nos recte instruant, secundum admonitionem Christi. Matth. 9. Rogate dominum messis, vt mittat operarios in messem suam.

De speciebus Orationis. CAP. X.

ORatio potest diuidi in orationē fructuosam & infructuosam. Fructuosa oratio multas habet species. Quędam enim fit verecundo, & humili affectu. Qualis fuit oratio publicani, qui non audebat oculos suos in cęlum leuare. Luc. 18. Item talis fuit oratio filij prodigi, qui ait ad patrē suū: Pater peccaui in cęlū & coram te, iam nō sum dignus vocari filius tuus. Lu. 15. Verecundia multū placet Deo in pœnitente, sicut imprudētia displicet ei in

peccā

peccatore. Ber. Quantū displicet Deo impudētia peccatoris, tantū placet ei erubescentia pœnitētis. Similiter humilitas orantis multum placet ei. Ber. Citius placas Deū, si mensurā tuam seruaueris, & altiora te ne quæsieris. Quędā oratio fit in puro affectu. sic orauit Susanna, Dan. 13. dicens: Domine Deus, tu scis quia hęc isti malitiosè composuerūt aduersum me. ¶ Alia species orationis fit lato affectu. Sic orauit Moyses Exod. 32. dicens: Aut dimitte eis hanc noxam: aut si nō facis, dele me de libro tuo quē scripsisti. Alia oratio fit grato affectu. Sic monet Apostolus orate ad Col. 4. Orationi instantes, vigilantes in ea gratiārū actione. Oratio infructuosa similiter multas habet species. Quædam enim est simiatica, quæ solis labiis fit. De qua Matt. 15. Populus hic me labiis honorat: cor autē eorū longe est à me. Esa. 29. sic habetur: Apropinquat populus iste ore suo, & labiis suis glorificat me: cor autē eius longè est à me Aug. Sicut vox sine modulatione quasi vox picarū: sic oratio sine deuotione quasi mugitus boum. Idem Aug. Quid prodest strepitus labiorum, si mutē est cor? Qualis differentia inter paleam, & granū, & inter similam & furfur, & inter pellem animalis & ipsum animal: talis est differentia inter sonum vocalis orationis, & deuotionē cordis. Praui pastores pro animali solam pellem reddunt: quibus similes sunt qui malè orāt, tantum exteriorem sonum vocalis orationis habentes. Et notandum quòd deuotio sic describitur: Deuotio est teneritudo cordis, qua quis de facili in lacrymas resoluitur. Vel sic, Deuotio est feruor bonę voluntatis, quē mens cohibere non valens certis manifestat indiciis. Deuotio est medulla holocaustorum. Sine ipsa holocausta sunt arida. Psal. Holocausta medullata offeram tibi. ¶ Alia species infructuosæ orationis est oratio prætér opera: qualis fuit oratio Eliæ, cùm petiit animę suę vt moreretur. 3. Reg. 19. ¶ Tertia species est salutī cōtraria. Qualis fuit oratio Pauli petentis à se stimulū amouēri. 2. ad Corint. 12. ¶ Quarta species est oratio præsumptuosa. Qualis fuit oratio filiorum Zebedæi, qui volebāt peruenire ad regnū, nō per calicis potū: quibus dictū est, Nescitis quid petatis. Mat. 20. ¶ Quinta species est oratio ridiculosa. Qualis est oratio hypocritatū, qui elati de multitudine operū suorū, Deū quasi irridēt, dū manibus plenis eleemosynā gratię ab eo petūt. Talis fuit oratio superbi Pharisęi, dicentis: Ieiuno bis in sabbatho, decimas do omniū quę possideo. Luc. 18. Vacuas oportet esse manus hominis per humilitatē, ad hoc vt eleemosyna gratiæ ei à Deo detur. Itē oratio hypocritatū ridiculosa est, qui manus ten

dunt ad terram,cùm eleemosynam petunt ab eo qui est in cęlis: terrenam enim mercedem quærunt in operibus suis. ¶Item potest diuidi oratio in postulationem & obsecrationem,& orationē strictè sumptā. Et sumitur hæc diuisio ex illo verbo 1.ad Timo.2.Obsecro ergo primum omnium fieri obsecrationes, orationes postulationes,gratiarū actiones. Membra verò ista notificat Bern.in epistola ad fratres de mōte Dei,his verbis:Postulatio,inquit, est circa obtinenda tēporalia & necessaria vitæ huius,in qua Deus postulantis quidem approbans bonam voluntatem,facit tamen quod ipse melius iudicat & dat libenter sequi postulantē.Ad postulationē pertinet petere tranquillitatem pacis,sanitatē corporis,tēperiem aëris.Obsecratio est in exercitiis spiritualibus anxia ad Deum instantia.Oratio est hominis Deo adhærētis affectio,& familiaris quædā & pia allocutio.Gratiarum actio est in intellectu & cognitione gratiæ Dei bonę voluntatis indeficiens & interflexa intētio. In postulationibus,piè ac fideliter est orandum,sed nō est illis pertinaciter inhærendum, quia nos nescimus,sed Pater noster qui est in cęlis,quid in tēporalibus istis necesse est nobis:Obsecrationibus insistendū est,sed in omni humilitate & patiētia,quia nō afferūt fructū nisi in patientia.Nonnunquam enim cùm celerius gratia nō subuenit,& obsecrāti cælum æneū,& terra sua ferrea.Et cùm relicta sibi humani cordis duritia,ad votū exaudiri nō meretur:anxietas deiderātis negari sibi existimat qcqd differtur. Cúmq; sicut Chananæa illa præteriri se aut despici gemiscit,quasi in immūditia carnis præterita sibi peccata imputari vel improperari imaginatur.Nonnūquā verò sine labore petens accipit, quærēs inuenit, & pulsanti aperitur,& consolationes ac suauitates orationis inuenire tandē meretur labor obsecrationis. Nonnūquam etiam puræ orationis affectus & bona illa affectionis suauitas non inuenitur,sed quasi inuenit eū non petentem, & quasi nescientem gratia pręuenit:& tanquā genus seruorū suscipitur in mēsa filiorū,& rudis adhuc & insipiens animus in eum orandi assumit affectum qui pro merito sanctitatis reddi solet meritis perfectorum. Quod cùm fit,agitur vt vel in iudiciū suū negligendi,non liceat nescire quid negligat:vel vt prouocatio charitatis amorē in eo vltro se proferentis accendat.In quo,proh dolor, multi falluntur:quia cùm pane pascuntur filiorū,iam se filios esse arbitrantur: & deficientes vnde proficere debebant, ex visitante gratia euanescunt à conscientia sua, se esse aliquid arbitrantes, cùm nihil sint. ¶ Item oratio sic potest diuidi. Est oratio quam

aliquis

aliquis pro se ad Deũ dirigit, & est oratio qua aliquis pro alio intercedit, quæ suffragium dicitur, quod suffragium humiliter petendum est, & maximè à sanctis qui iã beati sunt. Iob. 5. Ad aliquem sanctorum conuertere. Populus etiam humiliter debet suffragium petere à ministris ecclesiæ. Leuiti. 3. Rogante pro eis sacerdote, propitius erit eis Dominus: Item habetur eiusdem 5. & Num. 16. Deprecatus est Aaron pro populo, & plaga cessauit. Ministri etiam ecclesiæ suffragium humiliter debent petere à populo, exemplo Pauli ad Ro. 15. Obsecro, inquit, vos fratres per Dominum nostrũ Iesum Christum, & per charitatem Sancti spiritus, vt adiuuetis me in orationibus vestris pro me ad Deum. ¶ Item petendum est suffragiũ ab his qui creduntur esse speciales Dei amici. Iob 42. Iob seruus meus orabit pro vobis: faciem eius suscipiam. Illi verò qui in Christo decedit, dicendũ est illud Genes. 40. Memento mei cùm bene tibi fuerit. Libenter debet orare vnus pro alio. Iac. 5. Orate pro inuicem, vt saluemini. Et 1. Io. 5. Qui scit fratrẽ suum peccare peccatũ non ad mortem, petat, & dabitur ei &c. Multum etiam sperandũ est de suffragijs sanctorum. ad Philip. 1. Scio quod hoc mihi proueniet ad salutem per vestram orationem. Idem ad Philemonem: Spero per orationes vestras donari me vobis. De commendatione, & expositione Dominicæ orationis, require in sermone illo epistolarum: Omnes vnanimes in oratione estote. Isidor. de summo bono: Fidei symbolum & dominica oratio pro tota lege paruulis ecclesiæ ad cælorum regna sufficit capessenda: omnis enim latitudo scripturarum, in eadẽ oratione Dominica & Symboli breuitate concluditur.

De laude Dei, & de necessariis intẽdenti laudi diuinæ. PARS VIII.

NVnc tangendũ est de laude Dei & gratiarum actione, quæ orationibus suis consueuit ecclesia admiscere. Et primò de laude Dei. Ad quam multum incitat nos Sacra scriptura. Dauid: Immola Deo sacrificium laudis. Idem: Psallite Deo nostro, psallite &c. Eccles. 39. In omni corde & ore collaudate & bene dicite nomen Domini. Heb. 13. Offeramus hostiã laudis semper Deo. Apoc. 19. Laudẽ dicite Deo nostro omnes sancti eius, & qui timetis Deũ pusilli & magni. Ad laudandũ Deum maximè incitat scriptura Psalmorum in tertia quinquagena, quæ in laude terminatur: Omnis spiritus laudet dominum: & in qua sunt tot psalmi incipientes vel à verbo laudandi, vel confitendi, vel cantandi. ¶ Item ad laudandũ Deũ incitat omnis creatura. Gregor. Mirũ est, q̃ homo semper Deũ non laudat: quia quælibet crea-

tura ad eum laudandum ſemper inuitat. Opera laudabilia artifi cem laudabilem oſtẽdunt. Eccl. 9. In manu artificum opera laudabuntur. Prouerb. vlt. Laudent eam in portis opera eius. Aug. 4. lib. Confeſ. Si placent opera domini, ex his lauda: & in artifi cem eorũ retorque amorẽ, ne in his quæ tibi placent, tu diſpliceas. Idẽ intellige de aliis operibus Dei. Laudatio Dei eſt valde nobilis operatio, cùm angeli & animæ iam beatę huic operationi intendant. In Pſal. Beati qui habitant in domo tua Domine in ſecula ſeculorum laudabunt te. Aug. in lib. de Ciuit. Dei: Videbimus & videbimus, videbimus & amabimus, amabimus & laudabimus. Laudationem ponit vltimã operationẽ: ideo pallio comparatur. Eſa. 61. Palliũ laudis pro ſpiritu mœroris. Palliũ ſuperponitur aliis veſtibus. Ber. loquens de cęleſti ciuitate, dicit quòd operatio eſt aſſidua Dei laudatio. multum gaudere debet, qui in terris admittitur ad hanc cæleſtem operationẽ exercendam. Auguſt. in lib. de doctrin. Chriſt. Deus cùm de illo nihil digni dici poſſit, admiſit tamen humanæ vocis obſequium, & verbis noſtris in laude ſua nos gaudere voluit. Bernar. ſuper Cant. Nihil ita propriè in terris repręſentat quendam cæleſtis habitationis ſtatũ, ſicut alacritas laudantium Deum. Qui beati ſunt perfectè Deum laudãt: ſed qui ſunt in præſenti vita, imperfectè. Vnde iubilant. Iob 38. Cùm me laudarent ſimul aſtra matutina, & iubilarẽt omnes filij Dei. Greg. Iubilatio dicitur, cùm cordis lætitia oris efficacia non impletur. Laudant angeli, qui iã tantæ claritatis latitudinẽ in ſublimibus vident. Iubilant verò homines, qui adhuc in inferioribus oris ſui anguſtias ſuſtinent. Bern. Semiuiuus in terra relictus ſemilaudare poſſum: vbi totus victor ero ibo totus in laudem. ¶ Loquela homini data eſt ad laudandũ Deum: & qui Deum nõ laudat, quaſi mutus reputãdus eſt. Aug. in libro Conf. Væ tacentibus de te, quoniã loquaces muti ſunt. Felix eſſet qui ſemper poſſet laudi diuinę inſiſtere. Hieron. Felix lingua quæ non nouit niſi de diuinis texere ſermonẽ. In Pſ. Semper laus eius in ore meo. Eccle. vlt. Laudabo nomẽ tuũ aſſiduè. Eſa. 62. Tota die & tota nocte nõ tacebũt, operatio iſta valde eſt Deo glorioſa. In Pſal. Sacrificiũ laudis honorificabit me. Tob. 12. Opera Dei reuelare & confiteri honorificũ eſt. Itẽ operatio iſta homini valde eſt vtilis. Ipſa malignum ſpiritũ fugat. 1. Reg. 16. Ecce ſpiritus domini malus exagitat te. Iubeat dominus noſter rex, & ſerui tui qui coram te ſunt quęrant hominẽ ſcientẽ pſallere in cithara: vt quãdo arripuerit te ſpiritus domini malus, pſallat manu ſua, & leuius feras. Et ſubditur in hoc capite.

Dauid

Dauid tollebat citharam,&c. & leuius habebat. Saül:recedebat enim ab eo ſpiritus malus,in Pſal. Laudans inuocabo dominũ, & ab inimicis meis ſaluus ero.Item Spirituiſancto viam præparat.Greg.ſuper Ezec. Cùm vox pſalmodiæ per intẽtionem cordis agitur,omnipotenti Deo iter ad cor paratur.4. Reg.1. Cùm caneret pſaltes,facta eſt ſuper Eliſeum manus domini.Item hominem lætificat. In Pſal. Exultabunt labia mea cùm cantauero tibi.Iac.5.Triſtatur quis in vobis? oret æquo animo,& pſallat. gl. Crebra pſalmodiæ dulcedine nociuam triſtitiæ peſtem de corde expellat.Item ad Deum cor eleuat.Bern.Cùm à corde fõtis miſſa fuerit omnis immunditia, oculos cordis attollũt meditatio admirabilis eſſentię Dei,& caſtę veritatis inſpectio,oratio munda & valida,iubilus laudis & deſiderium ardẽs in Deũ. ¶Et notãdum,quòd homines maximè debẽt inſtare laudi diuinæ ex quo ſunt redempti.Vnde nato Saluatore,facta eſt multitudo militiæ cęleſtis laudantium Deũ. Luc.2.ad prouocandum homines ad Dei laudem.Dauid:Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes.Et ſubditur cauſa:Terra dedit fructũ ſuum.Terra dicitur beata Virgo,quæ dedit fructum ſuſcitẽtem & hominibus & angelis ad æternã refectionẽ. Eſa.52. Gaudete,& laudate ſimul deſerta Ieruſalem: quia cõſolatus eſt dominus populum ſuum , redemit Ieruſalem. Fecit Salomon duo Cherubin in lateribus arcæ,habentes pedes obliquatos, & quaſi ad iubilandum eleuatos , vt in tripudiis habent mulieres ſaltando iubilantes.Arca figurat Dominicum corpus.Duo Cherubin quaſi iubilantes iuxta arcam,ſunt clerici & religioſi,filiũ Dei aſſumẽdo humanam naturã humiliatum laudantes & glorificantes.Item legitur Luc.vlt.de diſcipulis,quòd poſt aſcẽſionem domini reuerſi ſunt in Ieruſalem,& erant ſemper in templo laudantes & benedicentes Deũ. ¶Item notandũ,quod operatio iſta diſcretè eſt exercẽda.In Pſal.Quoniã rex omnis terræ Deus,Pſallite ſapienter.Item Bern.Pſallite ei in vociferatione. Vociferatio eſt deſiderij magnitudo.Vnde ſuper illud Exod.14. Quid clamas ad me? Dicit gl. Voces apud aures Dei nõ faciũt verba noſtra,ſed deſideria. ¶Et qui vult laudi Dei inſiſtere,Primò prouidẽda eſt mũditia. Eccl.15.Non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. In Pſal. Confeſſio & pulchritudo in conſpectu eius. Confeſſio,inquã,laudis.Can.2.Sonet vox tua in auribus meis: vox enim tua dulcis,& facies tua decora. Denique ſex ſunt neceſſaria,quæ tãgit Ber.ſuper Can.13.ſermone,his verbis:Immolantes hoſtiam laudis, & reddentes vota noſtra de die in diem,

cuiꝰ

curemus omni vigilantia iungere sensum vsui, affectū sensui, exultationem affectui, gratuitatem exultationi, humilitatē gratuitati, libertatē humilitati, quo interdū liberis purgatæ mētis passibus procedamus, & excedamus per inusitatas quasdam affectiones, speciales lætitias, in iubileis amœnitatibus, in lumine Dei, in suauitate, in Spiritu sancto. Sensus iungendus est vsui: est, Psalmorū intelligentia cum attētione prolationi vocis. Vide super illud Psal. Psallite sapiēter. dicit gl. Nemo sapiēter facit quod non intelligit. Bern. Cibus in ore, psalmus in corde: ne negligat anima illū terere dētibus intelligentiæ suæ, ne si forte integrū gluciat, frustretur palatū sapore dulciori super mel & fauū. ¶Item iungendus est affectus sensui. Bern. Nunquā intelliges Dauid, donec ipsa experientia ipsos Psalmorū induerit affectus. Dauid intelligit in illo Psalmo, Domine ne in furore qui affectum timoris induit, vt ad intuitum illius furoris, quē Deus exercebit in die illa cōtremiscat. Hier. Quoties illā diem cogito, toto corpore contremisco. Dauid intelligit in illo Psal. Deus iudicium tuum regi da: qui districtionem extremi iudicij timet, & ad Christum timorem habet. Duplici enim affectu incitabatur Psalmista, quum illud peteret. Item exultatio iūgenda est affectui. Vnde Hier. Malo psalmū vnum cū hilaritate mentis decantare, quàm totū psalteriū cum torpore, fastidio, & acedia. Item quia leuitas solet comitari exultationē, iungenda est grauitas exultationi. Dauid: In populo graui laudabo te. Itē: Exultate ei cum tremore, & quia homines graues solēt contemnere homines leues, vel fauorem vanæ gloriæ de grauitate sua quærere, ideo humilitas iungenda est grauitati. Bern. Magna virtus humilitas, sine cuius obtentu virtus non solùm virtus non sit, sed etiā in superbiā erumpit. Item quia humilitatem quandoque sequitur pusillanimitas, iungenda est etiam humilitati libertas quæ est quū cor dilatum est abundantia gratiæ, vt mente voluntariè faciat qđ pro Deo facit. 2. ad Cor. 3. Vbi Spiritus domini, ibi libertas. Tullius: Libertas est potestas viuendi vt velis. ¶Item notandum quòd nō solum laudandus est Deus sermone, sed etiam bene viuendo. Laus enim bonæ vitæ magis continua est. Aug. Qui Deum lingua laudat, non semper laudare potest: qui Deum moribus laudat, semper potest. 1. ad Cor. 10. Siue manducatis, siue bibitis, vel aliud quid facitis, omnia in gloriā Dei facite. Aug. Si quod māducas & bibis, ad refectionē corporis sumis reparationemq; membrorum, gratias agens ei qui tibi præbuit mortali ac fragili ista supplementorū solatia, ciben-

tuus

caus & potus laudat Deum. ¶Item notandum quòd gratior est Deo laus quæ exhibetur in aduersitate, quàm quæ in prosperitate. Gre. in Moral. Despecta vox confessionis est quam format iucunditas prosperitatis. Et intelligas hoc de cõfessione laudis. Idem: Sola confessio habet meritum magni ponderis, quàm à veritate rectitudinis nõ sperat vis doloris in Psal. Rectos decet collaudatio. gl. Recti sunt qui dirigunt cor suum secundum voluntatem Dei, quæ est regula, & præponunt voluntatem meliorius suæ voluntati: id est, voluntatem omnipotentis voluntati infirmi. Curuus laudat Deum, quãdo sibi bene est: blasphemat, quando male: rectus verò semper, id est, in prosperis & in aduersis: vt dicit gl. ibidem.

De his quæ possunt hominem incitare ad gratiarum actionem. Et de beneficiis pro quibus homo regratiari debet Deo. PARS IX.

OCto sunt quæ possunt hominem incitare ad gratiarũ actionem. ¶Primum est, admonitio sanctarum scripturarum. Bern. Disce in referendo gratiã non esse tardus aut segnis. Discere singula dona gratias agere: diligenter considera quę tibi apponuntur, vt nulla Dei dona debita gratiarum actione frustrẽtur. Tob. 3. Omni tẽpore benedic Deũ. ad Col. 3. Omne quodcũque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine domini nostri Iesu Christi facite, gratias agẽtes Deo & patri. Eiusd. 4. Orationi instantes vigilantes in ea in gratiarum actione. Ad Eph. 5. Gratias agentes semper. 1. ad Thes. 5. In omnibus gratias agite. ¶Secundum est, admonitio creaturarum quæ incessanter nos inuitãt ad gratiarum actionem. Beneficium enim datum alicui inuitat eum vt danti gratias agat. Ergo quum omnia quæ videmus homini data fuerint, secundum illud Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & præsit piscibus maris & volatilibus cæli & bestiis terræ, vniuersæq; creaturæ: omnia quæ videmus ad gratiarum actionem nos inuitant. ¶Tertium est, ipsum tẽpus in quo sumus, scilicet tẽpus gratiæ: cui nulla operatio magis congruere videtur quàm gratiarum actio. Ideo valde bonũ videtur gratiarũ actioni instare. Prou. 15. Sermo opportunus optimus est. Augu. ad sanctũ Aureliũ: Quid melius animo geramus, & ore probem⁹, & calamo exprimam⁹, quã Deo gratias? Hoc enim nec dici breuius, nec audiri lætius, nec intelligi grandius, nec agi fructuosius potest. ¶Quartũ est, quod gratiarũ actio operatio est quæ exercetur in paradiso. in Psal. Misericordias domini in æternum cantabo. Hoc canticum erit gratiarũ actio, de hoc quod fuerimus misericorditer à pericu-

lis

culis liberati. Esa. 51. Gaudiũ & lætitia inuenietur in ea, gratiarum actio, & vox laudis. Vnde bonum est assuescere huic operationi quã in futuro exercebimus. Bonum est addiscere officium qđ tandiu facere oportebit. ¶ Quintũ est, vtilitas multiplex quæ ex hoc opere sequitur. Prima est, q̃ ipsa hominẽ in tribulatione custodit, Deũ ei adesse facies, qđ figuratũ est Dan. 3. in pueris qui in fornace positi gratias agentes Des, ab igne læsũ nõ fuerũt, & quartus apparuit ei similis filio Dei. Secũda est, quòd diuina largitatẽ prouocat ad dandũ. Prou. 11. Anima quæ benedicit impinguabitur. Ad locũ vnde exeũt flumina gratiarũ reuertuntur, vt iterũ fluãt. Eccl. 42. Benedicẽtes dominũ, exaltate illum quantũ potestis: exaltãtes autẽ replebimini virtute. ¶ Sextũ est, quòd hæc operatio multũ placet Deo. Gratiarũ actio adeps est spiritualis, de quo Leuit. 3 Omnis adeps domini erit iure perpetuo. Item vnguentũ est quo caput ecclesiæ vngitur. Matt. 26 & Marc. 14. Ber. Bonum est vnguentũ cõtritionis quod peccatori recordatione cõficitur: melius deuotionis, quod fit de recordatione beneficiorum Dei. ¶ Septimũ, quòd ingratitudo, quæ gratiarum actioni contraria est, rusticitas est magna. Si magna est rusticitas ei cui mittitur vasculũ vini gratias non agere: quãta rusticitas est ei gratias non agere, qui incessanter nobis tribuit bona sua? Greg. Dignũ est semper gratias agere, quia Deus nũquam cessat benefacere. ¶ Vltimum est, multiplex malũ, quod prouenit ex ingratitudine. ¶ Primũ est, quòd bona iam à Deo accepta, auferri facit. Vnde super illud ad Rom. 1. Qui quũ Deũ cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt. dicit Aug. Quod Deus dederat gratis, tulit ingratis. Secundum est, quòd impedit ab his quæ darentur homini, nisi fuisset ingratus. Greg. Non est dignus dandis qui nõ agit grates de datis. Bern. Ingratitudo est vẽtus vrens, siccans sibi fontẽ pietatis, rorem misericordiæ, fluenta gratiæ. Tertiũ est, quòd nõ solum priuat hominem bonis, imò etiam pœnã addit. Vnde Ezechias punitus est de ingratitudine. Cũ enim Dominus dedisset ei triũphum incredibilẽ, & percussisset 185. millia in castris Sennacherib: licet secundum Iosephum cum populo hostias Deo immolasset, non tamen dignè gratias egit, & canticum non cantauit sicut in huiusmodi patres consueuerãt facere, & ideò ægrotauit ad mortem. Esa. 38. ¶ Item notandum quòd gratias agere debemus Deo, & de beneficiis generalibus, & de specialibus, & de singularibus. Generalia tangit Bern. dicẽs: Agamus fratres gratias factori nostro, benefactori nostro, redemptori nostro, remunera-

ratori

ratori nostro. Primũ quòd nobis præstitit quòd nos ipsi sumus. Adiecit etiam vnde subsisteres, qui iã eras: Faciamus, inquit, hominẽ, &c. Quid verò postea? Et præsit piscibus, &c. Iam tertium opus tuæ redẽptionis attende. Idẽ fecit te Deus tuus: fecit tam multa propter te, factus est ipse tecum caro vna, te quoq; faciet secũdum spiritum vnum. Beneficia specialia sunt tria. Primum est, beneficiũ expectationis quo Deus peccatores patiẽter expectat ad pœnitentiam. Secundum est, iustificationis quando diu expectatos conuertit, infundendo gratiã suã. Tertiũ conseruationis, quãdo conuersos in statu bono conseruat. ¶ Et notandũ, quòd circa vnũquodque horũ beneficiorũ quinque attendenda sunt, vt agnoscamus magnitudinẽ eorum. Circa primum debet homo cogitare quoties meruerit vt tẽpus pœnitẽtiæ sibi auferretur. Quoties enim mortaliter peccauit, hoc meruit. Peccator enim indignus est vita, quia ingratus est authori vitæ. Iob 30. Qui ipsa vita putabãtur indigni. Secũdo debet cogitare quã prompti fuerit quandoq; amissioni misericordię. Tãto enim misericordia gratior est, quãto pœna proximior est, à qua parcitur. Vt si aliquis suspendendus, iã laqueũ haberet in collo, vel si mutilandus mẽbro, iam mẽbrum haberet supra lignum vbi mutilari deberet, maius beneficiũ reputaret, si tunc liberaretur. Vnde debet homo cogitare si quandoque fuit in periculo mortis dũ in statu erat dãnationis, & quò iuisset si in illo statu decessisset, & quid promeruerit apud Deum, vt tũc Deus ei pepercerit. Tertio debet cogitare quã pretiosam rẽ Deus ei cõtulerit, quando tẽpus pœnitentiæ ei dedit. ¶ Pretiositas tẽporis ex duobus perpenditur. Primò ex hoc, quòd in momento temporis potest homo lucrari regnum æternũ. Secundò ex hoc, quòd illis qui sunt in inferno plus valeret momentum temporis, in quo pœnitentiam agerent, quã tanta massa auri, quãta est totus mũdus. Ber. Nihil pretiosius tempore. Sed heu hodie nihil vilius reputatur. Valde ingratus est peccator qui nõ vult cõuerti, quum quelibet hora tẽporis quã dat dominus ei, plus valeat, quàm centũ marcæ auri. Quartò debet cogitare, quã male meruisset vt res tam pretiosa ei conferretur, qui magnũ tempus sibi prius datum in cõtumeliã Dei expẽderat. Quintò debet cogitare qualiter sciebat Deus cum esse vsurũ tanto beneficio. In hoc enim est cumulus diuinæ misericordiæ, quòd licet Deus sciuerit eũ vsurũ tãto beneficio pro magna parte in contumeliam sui: tamẽ nõ dimisit propter hoc dare illi. ¶ Circa secũdũ beneficiũ debet homo cogitare primò à quibus vinculis Deus liberauerit eũ. Tot vinculis

culis est peccator ligatus quot peccatis irretitus: iuxta illud Pro.5. Iniquitates suæ capiũt impiũ,& funibus peccatorũ suorũ quisque constringitur. Et sunt ideo fortia vincula ista, quòd ne etiã per mortẽ quãdoq; soluũtur. Vnde nõ parũ debet esse gratus Deo, quẽ Deꝰ ab his vinculis liberauit. Secũdò, debet cogitare quot & quanta ei Deus dimisit: pro quolibet enim mortali dimisso, reus erat mortis æternę. Si quis esset reus mortis tẽporalis quæ momẽtanea est, pro dimissione illius paratus esset ille seruire tota vita sua. Quid ergo faciendum est pro dimissione mortis æternę, quę etiã vni soli mortali debetur? Aug. Cui dictũ est, Nauiga, ne moriaris, & distulit: cui dictũ est, Labora, ne moriaris, & piger fuit. Leuia iubet Deus, vt in æternum viuamus & obedire negligimus. Tertiò, debet cogitare ad quantã dignitatẽ Deus eũ elegit quãdo eum iustificauit. Elegit enim eũ ad regnũ æternum. Quartò, debet cogitare in quali statu Deus eũ elegerit. Hostis enim Dei erat, & indignus etiã pane quo vescebatur. Peccator enim secundum Aug. indignus est pane quo vescitur. Quintò, debet cogitare quod Deus reliquit quibus tale beneficiũ nõ pręstitit, imò in peccatis suis eos perire permisit. ¶ Circa beneficium verò cõseruationis, Primò attendenda est difficultas standi, quæ apparet specialiter in tribus personis, scilicet in Lucifero, qui cũ esset maxima arbor paradisi, ad modicũ ventũ inanis flatũ superbiæ cecidit. Et in Adam, qui cũ esset sine corruptione naturalium: tamẽ propter cohabitationẽ vnius mulieris paradisum amisit. Hie. Memento semper quòd paradisi colonũ de possessione sua mulier eiecerit. Si potuit mulier eiicere eum qui iã erat in paradiso, nõ est mirũ, si iã eos impediat qui nondũ in paradisum peruenerũt. Difficultas etiã stãdi patet in Iuda, qui cum esset sub tanto pastore & inter tales fratres, tamẽ occasione modicæ administrationis cecidit, Et nõ adiecit vt resurgeret. Secũdò, debet attẽdere pugnæ continuitatẽ in qua sumus. Diabolus enim nos impugnare nõ cessat vt saltem tędio vincat. Mirãtur aliqui cũ audiũt aliquẽ bonũ cecidisse: sed nõ est mirũ, si quandoq; cadat qui continuè est in pugna, imò potius mirũ est si aliquãdo nõ cadat. Legitur in Vitis patrũ, quòd quidã venit ad abbatẽ Theodorũ, dicens ei: Ecce quidã frater reuersus est ad seculum. Respondit abbas Theodorus: In hoc non admireris: sed si audieris q̃ pręualuit quis effugere de ore inimici, hoc admirare. Tertiò, debet attendere propriam infirmitatẽ: tantæ enim infirmitatis est homo, vt ad sibilũ vnius verbi deiiciatur. Quartò hostis impugnantis potestatem cum astutia & crudelitate.

De

De potestate, Iob 41. Nõ est potestas super terram quę ei cõparetur. De astutia, Gen. 3. Serpẽs erat callidior cunctis animantibus terræ. De crudelitate, Gregorius: Nihil se fecisse æstimat, quum animas nõ sauciat. Incessanter sitit diabolus sanguinem nostrum. Vnde sanguisuga vocatur. Prouer. 30. Sanguisugæ duæ sunt filiæ, dicentes, Affer, affer. Quinto debet attendere periculorum varietatem. Tot enim sunt pericula, quòd quãdo aliquis vult cauere ab vno, incidit in aliud Vnde Esa. 24. Et erit qui fugerit à facie formidinis, cadet in foueã: & qui se explicuerit de fouea, tenebitur laqueo. Formido est peccatum auaritiæ, quod homines formidare facit. Vnde de auaro legitur Iob 15. Sonitus terroris semper in auribus eius: & quũ sit pax, ille semper insidias suspicatur. Fouea est peccatũ luxuriæ: fouea enim profunda est meretrix, vt legitur Prou. 23. Laqueus verò peccatũ superbiæ, quo volatilia huius mundi, scilicet nobiles capiũtur. Singularia beneficia sunt quę vnicuiq; singulariter sunt exhibita. Pro quibus etiam Deo gratiæ agendæ sunt, secundum illud Bernar. pius positum, Disce ad singula dona gratias agere.

De Obedientia. PARS X. *quæ habet septem capitula.*

De ordine dicendorum de Obedientia, & de descriptione eiusdem.

CAPVT I.

OBedientia debetur & creatori & creaturæ. De qua hoc modo dicetur. Primo ponentur descriptiones ipsius. Secundo eius cõmendationes. Tertiò tangetur de his quæ possunt iuuare obedientiam. Quartò de gradibus obedientię. Quintò, de partibus ipsius. Sextò, de his quæ obedientiæ aduersantur. Septimò, tangetur de errore illorũ qui dicunt soli Deo obediendũ esse, & nõ homini. ¶ Obedientia sic describitur: Obedientia est volũtas faciendi præceptũ vel mandatũ superioris. Et intelligas mãdatũ quod fit mediatè per nuntiũ vel literas: Præceptũ verò quod fit immediatè. Vel mandatum intelligas voluntatem indicandi. quæ est sine coactione imperij: Præceptum verò quando est imperij coactio. Item sic potest describi: Obedientia est obtemperatio secũdum regulam sacræ scripturæ maioribus quibuscunque debita. Et intellige sacrã scripturã largè, etiam pro statutis canonicis & legalibus, in quibus agitur de iurisdictione superiorũ. Itẽ sic describitur obedientia: Obedientia est spontaneum & rationale propriæ voluntatis sacrificium. Vel sic: Obedientia est pio studio propriæ voluntatis abnegatio. Et notãdum quòd propria voluntas dupliciter accipitur. Vno enim modo dicitur propria voluntas quæ non est Deo subiecta: & secundum hoc

abnegatio proprię voluntatis fit, quum voluntas nostra diuinæ voluntati subiicitur. Alio verò modo dicitur propria voluntas voluntas quæ non est subiecta homini. Et secundum hoc propria voluntas abnegatur in eo qui voto se obligans homini voluntatem suam subdit voluntati humanę. Et sic abnegatio propriæ voluntatis specialiter videtur pertinere ad religiosos. Per studio dicitur, ad differentiam illorũ qui voluntatem suam humanæ voluntati subdunt timore seruili, vel pro lucro temporali. Et intellige hic pium studiũ vehementem animi applicationem ad cultũ Dei, vt pium hic dicatur à pietate, quæ dicitur theosebia. ¶ Et notandũ ꝙ alicui visum est ꝙ obediẽtia prout est virtus specialis, attenderetur respectu eorum quæ sunt indifferentia. Et ad confirmandum hoc, vsus est illo verbo Augu. in lib. de vera religione: Peccatum est nõ solũ malum, sed etiam veritum facere: inferens à simili, quòd opus virtutis est nõ solum bonũ, sed etiam præceptũ facere. Ad quod videtur facere ꝙ dominus obedientiã Adæ experiri voluit in eo quod secundũ se erat indifferẽs, scilicet in comestione fructus ligni scientiæ boni & mali. Alicui etiam visum est ꝙ obediẽtia secundum ꝙ est specialis virtus, attẽdatur nõ respectu cuiuscunq; superioris, sed solũm respectu hominis, cui aliquis se spõte obligauit. Et subdidit: Sed potest aliter dici, ꝙ sicut prudẽtia virtus est quodãmodo generalis, scilicet quo ad directionem. Dirigit enim opera cæterarum virtutũ. Et de iustitia dictũ est ꝙ est generalis quantũ ad imperiũ. Imperare enim potest opera cæterarũ virtutũ, etsi non sufficiat ad exequendũ ea sine cæteris virtutibus. Sic obediẽtia quodammodo generalis est: mouere enim potest ad opera omnium virtutũ. Omne enim opus virtutis iuberi potest à superiore, vel Deo, vel homine. Vnde si aliquis velit exire in opꝰ virtutis, quia iussum est à superiore, volũtas illa erit obediẽtiæ. Vnde volũtas faciẽdi iussum superioris quia iussum est, specialis actꝰ est obedientiæ. Itẽ notandũ ꝙ cùm subdere se alteri sit humilitatis & obedientiæ, differũt tamẽ hæ subiectiones. Subdere enim se alicui secundum reputationẽ humilitatis est. Hoc enim propium electorum esse solet, vt de se sentiãt infrà quàm sint, iuxta verbũ Greg. Itẽ cũ superbia sit appetitus proprię excellẽtiæ, humilitas est contẽptus propriæ excellẽtiæ iuxta Bernar. in epist. Ad humilitatẽ etiam pertinet amor inferioritatis vel vilitatis, secũdũ illud Bern. super Cãt. Verꝰ, inquit, humilis, vilis vult reputari. Et Luc 13. Cũ inuitatus fueris, vade & recũbe in nouissimo loco. Item subiectio aliqua ad obedientiã pertinet: sed hæc subiectio

iectio est volūtatis respectu alienæ voluntatis. Subiectio humilitatis respicit personā secūdū se, subiectio verò obediētię respicit eā personā cui aliquis subditur inquātū est præcipiēs, & personā quæ subditur inquātum est agens. Exēplum harū duarum subiectionum inuenire possumus, vt videtur in Christo & Ioan. Mat. 4. Subiectione obediētiæ subiecit se Ioānes Christo, quādo cōsensit vt baptizaret Christū prout Christ⁹ volebat. Vnde dicit ibi Glo. Vera est humilitas quam nō deserit ibi comes obedientia. Christus verò subdidit se Ioanni subiectione humilitatis, volens à Ioanne baptizari. Superioris enim est baptizare, & inferioris baptizari. Act. 20. Beatius est dare, quàm accipere.

De commendatione Obedientiæ. CAP. XI.

AD commendationem obedientiæ primo valere possunt admonitiones quæ fiunt in scriptura sacra ad obediendū. Ro. 13. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Eph. 6. Filij obedite parētibus vestris in dño. Col. 3. Filij obedite parentibus vestris per omnia. Hebrę. 13. Obedite prępositis vestris, & subiacete eis: ipsi enim peruigilant quasi rationē pro animabus vestris reddituri. ¶ Secundo, admonitio quam nobis facit etiam creatura insensibilis quæ obediēs est vniuersaliter creatori suo. in Psal. Præceptum posuit, & non præteribit. Et Baruch 3 Stellæ vocatæ sunt, & dixerunt, Assumus. Itē in Psal. Terminū posuisti quem nō trāsgredientur. Et Matt. 8. Quis est hic, quia & vēti & mare obediunt ei? Ambro. in Hexameron: Nō mediocris pudor est, imperio Dei insensibilia elemēta parere, & homines nō obedire, quibus sensus ab ipso tributus est authore. ¶ Tertiò, exēpla quæ in sacra scriptura inueniūtur. Et interea specialiter notabilia sunt, exemplū Abrahæ, & exemplū Christi. Cum homo per obedientiā à Deo recessisset, Deus volēs formare sibi populum acceptum, secundū illud Esa. 43. Populum istum formaui mihi, laudem meam narrabit. Abraham, ex quo populū sibi formauit, voluit probare per obedientiā, & per illam placuit ei Abraham. Triplici autē præcepto probauit obedientiā eius. Primum fuit de patrię desertione. Gen. 12. Egredere de terra &c. Secundū fuit de circūcisione. Eiusdē 17. Tertium de filij immolationē. Eiusdē 17. Primo præcepto voluit separare Abrahā ab his à quibus ipse ortū duxerat. Vltimo verò, ab eo quod duxerat originē ab ipso. Medio verò præcepto voluit eū separare à seipso quantū ad carnalia desideria: circūcisio enim facta in carne, monebat ad resecationem superfluorum desideriorum carnalium: ideo fiebat in membro illo quo maximè cōcupiscentia sæuiebat. ¶ Circa ter-

tiũ verò prẽceptũ quod fuit de immolatione filij attẽdere possumus x i i i i. pertinẽtia ad difficultatẽ illius operis, in quo Abraham voluit obedire Deo prẽcipiẽti. ¶ Primũ est quòd Abraham voluit ad præceptum domini re sibi chariſſima carere. ¶ Secundum est, quòd ipse voluit amiciſſimum occidi. Poſſet esse quòd aliquis ad præceptũ Dei vellet filio ſuo carere, ita vt nunquam eum de cætero videret, qui tamẽ nollet eum occidi. ¶ Tertium est, quòd voluit eum occidi corã ſe, imò ipſemet manu propria voluit hæc facere. Multi enim ſuſtinerent, quòd filij eorum occiderentur: tamen non poſſunt hæc accipere vel propria manu facere. ¶ Quartũ est, quòd filius ille erat vnigenitus. Non enim habebat alium filium ex libera vxore. ¶ Quintum est, quòd miraculosè habuerat eum, quia cũ vxore vetula & ſterili, quũ ipſe iam eſſet ſenex. ¶ Sextũ est, ꝙ magna promiſſio facta erat Abrahę de ipſo. ¶ Septimum est, ꝙ ipse erat ſolatium matri ſuę: quod notatur ibi cùm dicitur. Iſaac: quod interpretatur riſus. Dixit enim mater ſua eo ſibi dato: Riſum fecit mihi Deus, quicunque audierit, corridebit mihi. Gen. 21. Quid diciſſet mater Iſaac, Abraham reuertẽs de eius immolatione, diciſſet ei, Immolaſti filium tuum? ¶ Octauum est, quòd voluit eum non ſolum occidi, ſed etiam incendi. Vnde dicitur ibi, Offer eum in holocauſtum: quod interpretatur totum incenſum. Noluit ei parcere nec vivo nec mortuo. ¶ Nonum est, ꝙ voluit eum ducere per triduum ad locum immolationis. Gl Nõ est iuſſus Abraham ſtatim occidere filium, ſed per triduũ ducere ad immolationis locum, vt longitudine temporis tentatio augeretur, & creſcentibus cutis paterna viſcera cruciarẽtur. ¶ Decimum est, ꝙ non apparebat aliqua prẽcepti vtilitas. Quæ enim vtilitas innocentem occideret damnum verò manifeſtum erat. ¶ Vndecimum est, ꝙ non excuſaſſet eum authoritas prẽcipiẽtis, cùm nullus teſtis aſſuiſſet, nec crederetur ei, ſi diceret dominum hoc ei præcepiſſe. ¶ Duodecimũ est, quod hoc erat rationi contrarium. ¶ Tertiumdecimum est, quia nõ prẽceſſerat in ſanctis patribus huiuſmodi obedientiæ exemplũ. ¶ Quartũdecimũ est, ꝙ omniũ ad quorũ notitiam hoc peruenisſet, imminebat ſcandalum. Abraham verò accepto præcepto tam difficili nõ ſe excuſauit, cauſam præcepti non interrogauit, ſicut faciunt quidã imitatores diaboli, qui ait Ge. 3. Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis &c. Item nõ procraſtinauit mandatum exequi, nulli conſilium communicauit. Si aliquid horum feciſſet, forſitan meritũ amiſiſſet, quia dominus diciſſet ei, Nolebam quòd taceres hoc, ſed ad probandũ te

hoc

hoc dixi. Itē attēdendū est quā vtile sit, prōptum esse ad obedientiā. Abrahā enim filiū nō immolauit, & tamen tantū meritū habuit obediētia eius. Gen. 22. Quia nō pepercisti filio tuo vnigenito propter me, benedicā tibi, & multiplicabo semē tuū. In cōdē. In semine tuo benedicētur omnes gētes, quia obedisti voci meæ. Homo qui prōptā habet volūtatem ad obediendū Deo, in omnibus placet Deo pro infinitis rebꝰ quas vnquā facturus est. Greg. Nō est manus vacua à munere, si arca cordis plena fuerit bona volūtate. Itē voluit Deus probare Christū per obedientiā, in quo volebat sibi formare populū nouū. Christus nō terrā sicut Abrahā, sed cælū deseruit. Ipse matrē suā dilectissimā reliquit, quādo gladius trāsiturus erat animā eius. Luc. 2. Ipse domū reliquit, quia nullā habere voluit. Matt. 8. Vulpes foueas habēt & volucres cęli nidos: filiꝰ autē hominis nō habet vbi caput reclinet. Ipse formam spiritualis circūcisionis dedit, quādo voluntatem patris volūtati suæ præposuit. Matt. 26. Non sicut ego volo, sed sicut tu. Et Mar. 14. Nō quod ego volo, sed quod tu vis. Et Luc. 22. Nō mea voluntas, sed tua fiat. Ipse mandato patris in holocaustum seipsum obtulit. Ioā. 14. Sicut mandatū dedit mihi Pater, sic facio. ¶ Quarto valere potest ad cōmendationem obediētiæ, quod legitur de Christo. Heb. 5. Et quidē cum esset filius Dei, didicit ex his quæ passus est obediētiam. Didicit, inquam, per experientiam. Item dicit in corpore per ea quæ passus est in capite. Ipse fuit & discipulus & doctor obedientiæ. Si filius Dei obedientiā didicit tot laboribus & angustiis, non debet homini esse onerosum addiscere eam, & maximè his qui sunt in scholis ipsius, scilicet in claustro. Valde verecundū erit illis qui diu fuerunt in scholis his, si obedientiæ ignari inuenti fuerint. Adam inuentus est male se habuisse in obedientia, in qua Deus eum probare voluit. Et quàm grauē disciplinā Deus ei dederit, omnes nouimus. Filij etiā Israël similiter in obediētia probati sunt & durissimè flagellati, cùm in ea male se habuerūt. Sic durissime flabellabūtur, qui inobedientes inuēti fuerint. Inobediētia hominem de paradiso eiecit. Gen. 3. Obedientia verò eum in paradisum introducit. Luc. vlt. Eduxit eos foras in Bethaniā, & eleuatis manibus suis benedixit eis. Et factū est dum benediceret eis, recessit ab illis, & ferebatur in cælum. Felix quem dominus eduxit in Bethaniam, scilicet in domum obedientiæ. Sperare potest quòd sit ascensurus in cælum. 1. Petr. 1. Sperate in eam quæ vobis offertur gratiam in reuelationem Iesu Christi, quasi filij obedientiæ. ¶ Obedientiam voluit Christus docere & in

mundum istum veniens,& de mundo trāsiens,& in mundo manens.Primum ostenditur Iob 6.Descendi,inquit,de cælo, nō vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. Secundum Matt.26. Non sicut ego volo, sed sicut tu.Io.14.Sicut mandatum dedit mihi Pater,sic facio.Bern.Mementote fratres Christi,ne perderet obedientiam,voluit perdere vitam: in signum, quòd obediendo mandato Patris, mortem sustinebat, inclinato capite emisit spiritum.Io.19.Tertium Io.4. Meus, inquit,cibus est vt faciam volūtatem eius qui misit me.Eiusdē. Non quæro voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me.Obedientia est imago cælestis hominis, sicut inobedientia est imago terrestris hominis.1.Cor.15.Sicut portauimus imaginem terreni,ita & portemus imaginem cælestis.Eph.4.Induite nouum hominem qui secundum Deum creatus est:id est,opere diuino conceptus, nō opere humano more aliorum hominum.

¶ Quintò commendabilis est obedientia à suo multiplici effectu. Notandum ergo,quòd obediētia Dei seruum efficit, quod nō est modicum quid. Si enim seruus regis terreni dicitur esse par comiti, quantum est esse seruum regis æterni? Obedientia in hoc quòd efficit hominē Dei seruum,efficit etiam Deum hominis dominum. Non verè reputat inobediens Deum dominum suum: etsi ore vocet eum dominum.Lucæ 6. Quid vocatis me domine,domine, & non facitis quæ dico? Inobedientes ostendet dominus non fuisse seruos suos, cùm regni cælorum ianuam eis claudet.Matt.7.Non omnis qui dicit mihi,domine, domine,intrabit in regnum cælorum:sed qui facit volūtatem Patris mei qui in cælis est,ipse intrabit in regnum cælorū.Magna securitas est habere dominum omnipotentem.Ambr. Mori nō timeo,quia bonum dominum habeo.Beatus est,qui habet hunc dominum.In Psalm. Beatus populus,cuius dominus Deus eius.Item: Beata gens cuius est dominus Deus eius. Item obedientia hominem Christi fratrē efficit, imò quasi omni genere attinentiæ attinentē.Ecc.33.Si est tibi seruus fidelis,sit tibi quasi anima:quasi fratrem sic tracta illum.Mat.12.Quicunque fecerit voluntatē Patris mei qui in cælis est,ipse meus frater, & soror,& mater est.Simile Marc.3. Itē obediētia Deo præstat obsequium acceptissimum.1. Reg.15. Nunquid vult dominus holocausta & victimas,& non potius vt obediatur voci domini:Melior est obedientia quàm victimæ.Ecclesia.4. Multo melior est obedientia, quàm stultorum victimæ. Licet Deus nos non exaudiat quandoque ad voluntatem, vt exaudiat nos ad vtilitatem

tem: eò quòd ipse scit quid nobis expediat, nos verò hoc nescimus, ipse tamen vult vt seruiamus ei ad eius voluntatẽ, non ad suam vtilitatem, cùm ipse bonorum nostrorum non egeat, vt quum volũtas eius semper recta sit. Ecc. 35. Salutare sacrificium est, attendere mandatis. Deut. 12. Quæ præcipio tibi, hoc tantùm facias: non addas quicquam, nec minuas. ¶ Item obedictia in homine habitaculum Deo quasi excidit, expellẽdo è corde hominis sensum proprium & propriam voluntatem. Vnde dominus in domo Simonis leprosi discubuit. Luc. 7. sed non in domo Simonis Cyrenei, qui crucẽ domini fert in angaria, vbi vnctio deest Spiritussancti, & ideò murmur est ibi. Eccl. 33. Præcordia fatui, quasi rota carri. Rota carri si vncta non fuerit, murmurat. Bethaniæ quod interpretatur domus obedientiæ, Christus vngitur. Ioan. 12. Ipse illos diligit qui ibi habitant. Io. 11. Diligebat Iesus Marthã, & sororem eius & Lazarum. Cùm deest ei hospitiũ, venit Bethaniam vt ibi hospitetur. Marc. 11. Circũspectis omnibus, quum iam vesperà esset hora, exiit in Bethaniam cum duodecim. Gl. Vt quod in vrbe nõ inueniebat, in agro paruulo apud Lazarum & sorores eius haberet hospitium. Tunc in hospitio vteri virginalis filius Dei receptus est, quum Maria verbo angeli obediuit. Luc. 1. Fiat, inquit, mihi secundum verbum tuum. Item obedientia hominem super se leuat. Thren. 3. Leuabit se super se. Nisi corpus esset sociatum spiritui vt sensu eius & imperio regeretur, non ascenderet ad hoc vt remunerationẽ æternam mereretur. Sic vir simplex per obedientiam ascendit ad sapiẽtiam, & mores maiorum à quibus regitur, imò quodammodo vsque ad Deũ ascẽdit dũ seipsum exuit, & Deũ quodãmodo induit. ad Gal. 2. Viuo ego: ego iam non ego, viuit verò in me Christus. Sic quodãmodo deificatur homo, secundum illud: Ego dixi, Dij estis. Et non solũ deificatur quo ad sensum & voluntatẽ Dei quę assumitur, sed quodammodo quo ad potestatem. Facit enim diuina & mira: vt patet in Petro, qui obediens Christo iubenti, ambulauit super aquas. Mat. 14. Et Greg. refert in dialo. ꝙ cùm placidus puer in flumine post vas suũ demersus esset, cũ vellet aquam haurire, beatus Benedictus in cella existens & hoc intelligẽs, dixit Mauro, Frater Maure, curre, quia puer ille in lacũ cecidit, & eum longius trahit vnda. Maurus autẽ existimans se currere super terrã, cucurrit super aquã, & eductũ per capillum extraxit. Qui postea reuersus ad se attribuit hoc sanctitati Benedicti. Sed beatus Benedictus attribuit hoc bono obedientiæ. ¶ Obedientia ponit hominem in excellentissimo statu, &

in præsenti & in futuro. Primum ostēditur Deut. 27. Si audieris vocem dñi Dei tui, faciet te dominus Deus tuus excelsiorē cunctis gēribus. Secundum ostensum est cuidā patrum in extasi posito, qui vidit quātuor ordines ante Deū. Primus erat hominum Infirmantiū & gratias Deo agentiū. Secundus, eorum qui fuerant hospitales. Tertius, eorum qui solitudinem sectātur, & non vidēt homines. Quartus, eorum qui propter Deum & obediētam solicitè sunt subiecti patribus. Erat autem hic ordo superior illis tribus, & maiorē gloriam præ cæteris habebat, vtē torque aurea. Et quum quæreret senex, quare hoc? Respōsum eē ei, Quoniam omnes alij habēt requiē adimplendo proprias voluntates, quāuis in bonis operibus: hic autem omnes voluntates suas relinquens, totus pendet in voluntate patris iubentis. Meritò qui hic nullā habent requiē, in futuro summā habebunt. ad Phil. 3. dicitur de Christo, Factus obediēs vsq; ad mortē &c. Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est super omne nomē. ¶ Itē obedientia Deū glorificat. Esa. 58. Si glorificaueris eū dū non facis vias tuas: & nō inuenitur voluntas tua, vt loquaris sermonem, tūc delectaberis super dominū & sustollam te super altitudinem terræ &c. Multū glorificat Deū verè obediens qui facit beneplacitū Dei, cùm Deus etiam hoc mandat ei per vilem personam, & tanto maior est Dei gloria, quanto persona vilior. Ideo verè obediēs meritò à Deo glorificatur. 1. Reg. 2. Quicūque honorificauerit me, glorificabo eum. Ecc. 10. Semen hominum honorabitur hoc, q̄ timet Deū: semen autē hoc exhonorabitur, quòd præterit mandatū domini. ¶ Itē obediētia, quod vult à Deo impetrat. Greg. Si obediētes fuerimus præpositis nostris, obedient Deus orationibus nostris. Aug. in lib. de opere monachorum: Citius exauditur vna oratio obedientis. quàm decē millia contemptoris. 1. Io. 3. Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deū, q̄ quicquid petierimus ab eo, accipiemus, quia mādata eius cūstodimus. Et post illud ad Heb. 5. Exauditus est pro sua reuerentia, subditur tanquam causa illius exauditionis: Et quidē cū esset filius Dei, didicit ex his quæ passus est, obedientiam. Obedientia est quæ dicit illud Can. 2. Dilectus meus mihi, & ego illi. Deus enim facit acsi esset totaliter cum obedientia: quia obediētia est totaliter cum illo. Verè obedientes dicunt illud ad Ro. 14. Nemo nostrum sibi viuit. Item obedientia à periculoso mari huius mūdi liberat. Obediens nauē per tuāsit huius mundi. Sap. 14. Exiguo ligno credunt homines animas suas, & transeuntes mare per ra-

tem

tem liberati sunt. Exiguum lignum est humilis obedientia. Fa-
cta est quasi noui institoris. Prouerb. vlt. Qui in naui est, etiam
quiescens & comedēs vel bibēs procedit, quia alieno motu mo-
uetur. Sic obediens qui in religione est, etiam quiescēdo, come-
dendo & bibēdo meretur. ¶ Itē obedientia hominem ditat. Nec
mirum, cū de suo nihil expēdat, quia nihil suū reputat: & cū in
cunctis quæ agit voluntatem alterius facere intendat, ideo pro
omnibus quæ agit meritò remunerationem expectat. Multæ fi-
liæ cōgregauerunt diuitias. Pro. vlt. Obediētia verò supergressa
est vniuersas. Quis est qui quandoque nō faciat multa speciali-
ter pro se, de quibus nō expectat remunerationē nisi ille qui sub
obedientia viuit? Item obedientia quasi equus in paradisum va-
dit, alieno sensui & alienæ voluntati quasi pedibus alienis inni-
tendo. Ideo velocius vadit, quia pedes quibus innititur velocio-
res sunt propriis. Multi in religione valde surgunt mane, & fre-
quenter ieiunant, qui si essent in seculo, minus secum agerent.
Propter eandem causam obedientia nō maculatur. Prou. 3. Viæ
eius viæ pulchræ. Propter eandem causam legitur: Siquidem
enim culpæ vel periculi est in eo quod ei iniungitur, superio-
ris est qui portat, cuius sensui & volūtati ipse innititur, nisi ma
nifestum peccatū sit illud quod ei iubetur. De ea videtur scriptū
esse illud Psal. In manibus portabunt te, ne fortè offendas ad la
pidem pedē tuum. Itē obediētia hominem expedit & exoneratū
reddit, cū obediēs à seipso alleuiatus sit. Alij enim incūbit soli-
citudo pro ipso & temporaliter & spiritualiter. Ideo non solum
potest currere, sed etiam volare. Si tamē obediētia habeat duas
alas sibi cōiunctas, scilicet voluntariam paupertatē & castitatē.
Apoc. 12. Datę sunt mulieri duę alæ aquilæ magnæ vt volaret in
desertum. Ber. Magna penna paupertas, qua tam cito volatur in
cælū. Nā in aliis virtutibus quæ sequuntur promissio futuro tē-
pore iudicatur: paupertati verò nō tā promittitur quàm datur.
Castitas etiam magna penna est quę hominē expedit ab illa de-
lectatione qua difficilimum est hominē bene vti, & fortissima
occasione peccandi, scilicet à muliere per quā diabolus Adā de-
iecit. Ge. 3. Et quā Iob reliquit, vt per eam eum deiiceret. Iob. 2.
dixit illi vxor sua, Adhuc tu permanes in simplicitate tua? ¶ Itē
obedientia facit hominē triumphare. Prouer. 21. Testis mendax
peribit; vir obediens loquetur victoriam. Testis mendax est qui
professus est obediētiā, & eā nō seruat: q in pręsenti perit, cū in
bello spirituali succūbit: & in futuro peribit, quia ęternaliter dā
nabitur. Exēplum habemus de hoc in populo Iudaico qui pro-

misit se seruaturum legem. Exo. 19. Omnia quæ locutus est dominus, faciemus. Itē Iosue 1. Omnia quę præcepisti nobis, faciemus. Cū verò transgrediebatur legem, vincebatur. Iosue 7. Anathema in medio tui Israēl est, nō poteris stare corā hostib⁹ tuis. Adā similiter factus inobediens suo superiori, habuit repugnātē suum inferius. Gene. 3. Qui comedit, & aperti sunt oculi eius. Glo. Augu. Anima rationalis motus bestiales in carne sua erubuit. Et subditur: Motus iste de transgressione veniebat. Et 3. Reg. 11. legitur de Salomone: Fecit Salomon, quod non placuerit coram domino. Et subditur: Et suscitauit dominus aduersariū Salomoni. Sic accidit ei qui in religione est, qui obedientiam non seruat ei cui promisit, q̄ domin⁹ permittit eū impugnari & vinci: & sic perit qui propriā voluntatē in religione vult sequi, tanquā filius perditionis. Iob 17. Nemo periit ex eis, nisi filius perditionis. Verè filius perditionis est qui volūtariè laqueū sibi iniecit quo periturus erat. Pro. 6. Illaqueatus ex verbis oris tui. Verè filius perditionis est qui de loco salutis facit sibi locū damnationis & quū esset liberatus de mari huius mūdi, & iam ingressus nauē religionis, vbi etiā periclitatur. Act. 28. Vtique homicida est, qui cū euasit de mari, vltio diuina nō permittit eū viuere. Vir obediens potest loqui victoriam, quia habet nobilissimum genus triūphi: sicut antiqui patres habita victoria solebāt cātare cāticum laudis & gratiarū actiones. Nobilissimū genus triūphi est seipsum vincere: quod facit vir obediens. Vnde super illud, Melior est obediētia &c. Dicit glo. Greg. Vir obediēs loquetur victorias. Dū enim alienę voci humiliter subdimur, nosmetipsos in corde superamus. Pro. 17. Melior est qui dominatur animo suo, expugnatore vrbiū. Multi vrbes & regna sibi subiugarūt, qui tamē ad hūc triūphum nobilē nō peruenerūt. Hic triūphus proprius est hominis. Vincit leo vel aliud animāl cætera animalia, sed seipsum vincere nō potest. Sen. Qui seipsum vincit, cōtra omnia fortis est. Obediens Deo subiectus est: & idē merito cætera ei sunt subiecta, & nihil ei repugnat. Deus inobedientia pugnat, ideo non est mirū, si ipse triūphat. Leui. 26. Si in præceptis meis ambulaueritis &c. persequemini inimicos vestros, & corruent coram vobis. ¶ Itē obediētia animā ornat. Vnde inauris est aurea quā cęlestis spōsus dat animæ. Pro. 25. Inauris aurea, & margaritū fulgēs, qui arguit sapientē & auriē obedientē. Margaritū fulgēs inauri aureæ decenter iungitur, & doctrina mentem illuminans auri obedienti vtiliter proponitur. Dat Eliezer Rebeccæ inaures aureas. Genesi. 24. Et amici [illegible]

dant ei inautem,& ouem Iob vlt.Item obedientia ecclesiam lętificat.Eccl.3.Qui obedit patri,refrigerabit matrem.Hominem glorificat,ad Rom. vlt. Vestra obediętia in omnē locum diuulgata est.Item hominē castificat à libidine propriæ voluntatis.1. Pet.1.Animas vestras castificantes in obediętia charitatis.Item obediętia conseruat animā.Prouer.19.Qui custodit mādatum, custodit animam suā.Obedientē meritò custodit Deus tanquā suū.Prou.29. Verbū custodiēs filius, extra perditionē erit. Eccl. 1.Qui custodit præceptum,nō experietur quicquā mali. In Vitis patrum cuidam seni cùm deessent necessaria vitæ, præcepit discipulo suo,vt iret in vicum ad ministrū qui solebat ei necessaria deferre. Et ille licet timeret ire propter scandalum:tamen dixit se iturum propter bonum obedientiæ. Cui senex : Vade, confide in Domino,& proteget te ab omni tētatione.Cùm autē reuisset frater ad ostium ministri senis,aperto ostio inuenit ibi filiam ministri solā,quæ amplexata eum cœpit eum allicere ad cōmistionē carnis,amplexās eū.Et cùm vrgerēt eum cogitationes,clamauit ad Dominum, dicens : Domine propter orationem eius qui me misit salua me ex hac hora: & statim inuētus est ad flumen iuxta monasterium suum,& reuersus est ad patrē sine macula.Item obedienti obediunt omnia,& creator & creaturæ.De creatore,habetur Iosue 10. Non fuit postea tam longa dies,obediente Domino voci hominis.De creaturis verò multa habes exēpla in Vitis patrū. Quidam:de senioribus misit discipulum suum ad hauriendam aquam , & erat puteus remotus à cella.Discipulus verò oblitus funem venit ad puteū, & præ lōgitudine viæ non audens reuerti pro fune, ne fortè contristaret seniorem,prostrauit se in oratione , & fugens de oratione,clamauit, O putee putee, misit me seruus Iesu Christi abbas meus vt hauriā aquā,& statim ascendit aqua ad os putei, & impleuit frater lagenam,glorificans potentiam Saluatoris. Aqua autem putei reuersa est ad locum suum. Item in Vitis patrum Abbas Paulus præcepit discipulo suo Ioāni vt afferret ei fimū boū,qui erat ei necessarius ad vtensilia. At ille ait:In loco vbi fimus est habitat leena.Cui abbas,Si venerit super te,alliga eam,& duces eam tecum.Iuit Ioannes & inuenit leenam irruentem super eū, qui voluit eam tenere,sed ipsa aufugit. Ioannes verò sequebatur eā,dicens , Abbas meus præcepit vt alligatam ducam te ad eum:& statim bestia substitit, & tenēs eam reuertebatur ad monasterium. Quod cùm vidisset Abbas , ne fortè discipulus inde extolleretur , dixit ei : Sicut tu insensibilis es,ita insensibilem bestiam

bestiam adduxisti: solue, & dimitte eam vt pergat ad locū suū. Item obedientia homini pacem dat. Prouer. 12. Qui timet præcepta, in pace versabitur. 1. Macha. 14. Siluit terra Iuda omnibus diebus Simonis. Siluit: id est, quieuit, vel pacē habuit. Esa. 48. Vtinā attendisses ad mandata mea, fuisset quasi flumen pax tua. Item obedientia hominem benedici facit. Deut. 11. Propono vobis benedictionē, si obedieritis mādatis Domini. Eiusdem 28. Venient super te omnes benedictiones istę, & apprehendent te, si tamē præcepta eius audieris. Benedictus tu in ciuitate, &c. Item facit hominem beatum, Matth. 16. Beatus es Simon, &c. Prou. 19. Qui custodit legem, beatus est. Obedientia in præsenti hominem dignū prælatione efficit. Vnde Simonē præfecit Dominus cæteris apostolis. Matt. 16. 1. Machab. 2. Simon frater vester scio quòd vir consilij est: ipsum audite semper: & ipse erit vobis pater. In vita beati Philiberti dicitur: Præesse non audeat, qui subesse non didicerit. Nec obedientiā à subiectis implorat, qui eā prælatis exhibere nō nouit. Obedientia etiā ad regnum introducit. Matth. 18. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Inobedientia clauem paradisi amisit, sed obediētia eam recuperauit. Vnde Simoni Petro dictum est Matt. 16. Tibi dabo claues regni cælorum. Obedientia vitam hominis feliciter consummat. Iob 36. Si audierint & obseruauerint, complebunt dies suos in bono, & annos suos in gloria. Si autem non audierint, transibunt per gladium. ¶ Sexto valere possunt ad commendationē obedientiæ verba sanctorū quæ videntur ostendere præeminentiā huius virtutis ad alias virtutes. Simonē præfecit Dominus cæteris apostolis. Matt. 16. Tibi dabo claues regni cælorū. Et obedientia secūdum verba sanctorū præeminere videtur cæteris virtutibus. Greg. in Moral. Sola obediētia virtus est, quę cæteras virtutes menti inserit, insertasq; custodit. Solent inseri arbori agresti duo ramunculi alicuius nobilis arboris, deinde arbor quæ prius erat agrestis, producit flores, fructus, & folia secundum naturam arboris nobilis à qua ramunculi sunt assumpti. Sic obedientia alienum sensum & alienam voluntatem assumit, & cordi eius qui promittit obedientiam inseruntur, & iam cor illud secundum sensum & voluntatem sui superioris operatur. Item dicit Greg. quòd obedientia non tam est virtus, quàm mater virtutum, Quod ideo potest intelligi esse dictum, quia obedientia producere potest motus omniū virtutū. Omnes enim possunt iuberi: & si aliquis producat motus illos, quos ipsis est, obediētiæ sunt. Itē super illud Gen. 2. Lignumq; scię-

tiæ

tiæ boni & mali dicit gl. Aug. Obediẽtia sola verissima est virtus, creaturę rationali sub Dei potestate degẽti. Quod potest intelligi dictũ esse, Primo, qa obediẽtia perficit hominẽ ex parte illa qua habet cõparationẽ ad Deũ sub quo est, & respectu actꝰ qui est nobilissimus tãquã finis hominis. Fini enim optimum in unoquoque. Hic actus est obseruatio mandati diuini. Eccl. vlt. Deũ time, & mandata eius obserua: hoc est omnis homo. Hoc innuit Aug. in hoc ꝙ post illud. Obediẽtia sola est verissima virtus, subdit: rationali creaturæ sub Dei potestate degẽti. Secundo potest hoc intelligi dictũ propter meritũ, ad quod valet multũ obediẽtia. Vnde super illud Gen. 2. Lignumq; sciẽtiæ, dicit Aug. Oportebat vt homo sub dño positus ab aliquo prohiberetur, vt esset ei virtus merẽdi obediẽtia. Dũ aliqs intẽdit facere voluntatẽ propriã, nec videtur mereri apud semetipsum. Ab illo enim merces expectatur cui seruitur, vel cuius volũtas fit. Nõ meretur ergo apud aliũ, nisi ꝙ vult facere eius propriã volũtatẽ, qđ est obediẽtiæ. Greg. Sola est obediẽtia quę meritũ fidei possidet. Tertia, propter maiorẽ difficultatẽ. Virtꝰ enim est circa difficile iuxta Sapientẽ: & nomẽ virtutis à vi videtur esse dictũ. Difficillimum autẽ videtur esse agere cõtra se, quod facit obediens, quod sonat nomẽ obedientiæ. Obedire est contrà audire, scilicet cõtra propriũ sensum & propriã voluntatem. Greg. super 1. Reg. 15. Melior est obedientia quàm victimæ, quia per victimas aliena caro, per obedientiam verò propria caro mactatur. Obediẽtia quasi quoddam martyrium est. Greg. Tãto Deum quisq; citiꝰ placat, quãto repressa arbitrij sui superbia gladio præcepti se immolat. Obediens quasi proprium caput sibi amputat pro Christo, & caput sibi Christum cõstituit, vel eum qui loco eius est. Qui martyrium pro Christo sustinet, vnam volũtatem sibi amputat: scilicet voluntatẽ viuendi, sed iste omnem voluntatẽ. Obedientia maximè voluntati propriæ detrahit, & ideo virtuti maximè addit. Sapiẽs: Hoc solum virtuti adijcies, quòd propriæ volũtati detraxeris. Poëta: Est virtus, placitis abstinuisse bonis. Propterea quæ dicta sunt, amãda est obedientia à fidelibus tanquam mater eorum. 1. Pet. 1. Sperate in eam quæ offertur vobis gratiam, in reuelationem Iesu Christi, quasi filij obedientiæ.

De his quæ possunt iuuare Obedientiam. CAP. III.

SEquitur de his quæ possunt iuuare obedientiã. ¶ Et notandũ quòd quinq; sunt quæ valere solẽt ad hoc ꝙ aliquid sit magis tractabile vel flexibile, & similia his possunt valere ad hoc quòd cor alicuius sit inobediẽs. ¶ Primũ est exilitas. Vt patet in

virg;

virga quæ propter exilitatē flexibilis est. Etiā ferrū si sit exile vel tenue flecti potest. Sic exilitas humilitatis valet ad obediētiā. Vnde cātor magnus Parisiēsis humilitatē posuit matrē obediētiæ. Et apostolus ad Philip. 2. loquens de obedientia Christi, præmittit de eius humilitate. Humiliauit, inquit, semetipsum, factus obediēs &c. Aug. 14. li. de Ciuit. Dei. Obediētia nisi humilium esse nō potest. Cùm humilitas sit sensus proprij vacuitas, humilis habet vbi sensum alienū recipiat, quasi vacuus à suo: qui sensum alienū recipit, nisi sit apertè malus, recipit alienam voluntatē, & sic fit obediens. Superb. prius exibit de sensu suo, quā recipiat sensum alienū vel alienā volūtatē, & fiat vetè obediēs. Prou. 26. Vidisti hominē sapientē sibi videri: magis spē illo habebit insipiēs. Cibus in quo nimis est de sale, quasi perditus est. Facilius sal cibo additur, quā subtrahatur. Sic qui ad religionē venit, si sal proprij sensus in eo nimiū abūdet, non est aptus religioni. Facilius homo simplex religionis efficietur, quā ipse. Bernar. ad fratres de monte Dei: Superbia quamuis prudens sibi videatur, dimittēda ea sibi & abigenda. Si enim admittitur superb⁹, prima die qua incipit habitare, incipit leges dare. Nimis vero stultus discere non potest quas inuenit. Eccl. 19. Melior est qui minuitur sapiētia, & indiget sensu in timore Domini, quā qui transgreditur legem Altissimi. Timor qui æstimat etiam pericula quæ nō sunt, & defectus suos scrutatur, inuenit se sensu indigere: & sic timor humilitatē introducit. Humilitas vetò videns sensum suū sibi nō sufficere, alieno sensui acquiescit: vult habere ducē illū qui in tot foueas eū præcipitauit, scilicet sensum propriū. ¶ Secundū est assuefactio. Vnde equus assuescit circunuolutionibus, vt facilius ad voluntatem sessoris flecti possit. Prouc. 25. Equus paratus ad diē belli, Dominus autem salutem tribuet. Equus est religiosus cui frenum obedientiæ impositū est. Zachar. 10. Posuit eos equū gloriæ in bello. Operatur Deꝰ in viro religioso gloriosa, & ideo equus gloriæ potest dici. Hic per assuefactionem parādus est ad obedientiam, vt nunc ad dexterā prosperitatis, nunc ad sinistrā aduersitatis versetur: aliter in die belli succūbet, quādo scilicet aliquid graue ei iniūgetur. Religiosus qui in sua volūtate nutritur, destruitur. In Vitis patrū beatus Antonius præcepit Paulo simplici eremitæ fuere & dissuere vestimenta, texere & frangere sportulas: sic volebat voluntatem eius flexibilem & obedientem efficere. ¶ Tertiū est ignis: vt patet in cera, quę calefacta de facili flectitur: & in metallis, quæ ad ignē liquefiūt, & sic de facili formā rei cui infun-

dunter

duntur, accipiũt. Si valere potest ad hoc quòd cor per obediẽtiã magis flexibile fiat, ignis diuini amoris: scilicet si ostendatur qualiter Deus dilexit nos. Luc. 12. habetur de hoc igne. Ignem veni mittere in terrã: & quid volo, nisi vt accendatur? Frequẽter cogitandus esset amor ille, ex quo altissimus obedire voluit pro nobis vsque ad mortẽ crucis, vt confunderemur male obedientes esse ad leuia quæ nobis ex parte eius iniunguntur. ¶Quartum est separatio rei ab aliquo minus flexibili cui adhærebat. vt patet in corio adhærenti ligno, quod flecti non potest nisi à ligno separetur. Sic expediret ei qui perfectè obedire vellet q̃ voluntatẽ suã ab omni re temporali separaret & eã recolligeret, vt haberet paratã quãdo mãdatũ superioris veniret. In Psal. Paratus sum, & nõ sum turbatus. Itẽ: Paratũ cor meũ Deus, paratũ cor meũ. Bern. Paratum ad sublimia, paratum ad vniuersa quæcunque præceperis. Aug. Vetus obediens mandatũ non procrastinat, sed parat aures auditui, linguã voci, manus operi, pedes itineri, & se totum intra se colligit vt mandatũ peragat imperantis. ¶Quintum est, alicuius liquoris admistio. Vt pellis dura vngitur vt sit tractabilior, & terræ duræ aqua miscetur. Similiter vnctio gratiæ necessaria est vt cor magis obediens fiat. Ideo qui in religione est frequẽter in oratione, Deo supplicare debet, vt gratiam obediendi sibi tribuat, & prælato beneplacitum suum de eo inspiret. Aug. 10. li. Conf. Domine, continentiã iubes: da quod iubes, & iube quod vis. A simili debet religiosus dicere Deo: Obediẽtiam iubes, da quod iubes, & iube quod vis. Potest etiam valere ad obedientiã modestia imperantis. Senec. Remissius imperanti melius paretur. Greg Qui ab vnoquoque bono subiectos verat, necessariũ est vt multa concedat, ne obedientis mens funditus intereat, si à bonis omnibus repulsa ieiuneret. Vnde Deus Adæ vnicam arborem prohibuit, omnes alias concessit. Gen. 2. & 3. Reg. 12. Populus inobediens factus fuit propter graue imperium Roboam.

De gradibus Obedientiæ. CAP. IIII.

BErnardus septẽ gradꝰ obediẽtiæ tãgit, quorũ primꝰ est libẽter obedire. Quẽ gradũ, vt ipse ait, nõ potest ascẽdere q̃ voluntatẽ præcipiẽtis suã nõ fecerit. Libẽter obediebat qui dicebat, Meus cibus est vt faciam voluntatẽ eius qui misit me. Ioan. 4. Aug. 10. lib. Conf. Optimus minister tuus est, qui nõ magis inuertur hoc à te audire quod ipse voluerit, sed potius hoc velle quod à te audierit. Bernardus: Quisquis occultè satagit, vt quod vult ipse, hoc ei prælatus iniungat, ipse se seducit, si fortè sibi,

sibi quasi de obedientia blandiatur. Nec enim in ea re ipse prælato, sed magis ei prælatus obedit. Paratum ad Domini voluntatem se ostendit Paulus dicens Act. 9. Domine, quid me vis facere? Bern. in sermonibus: Nec dubitũ est quin ampliorẽ gratiam mereatur, qui paratũ se exhibet ante mandatũ, quàm qui obedire satagit post mandatũ. requirit Dominus oblationes voluntarias. Exod. 35. Iste est sermo quẽ præcepit Deus, Omnis voluntarius prono animo offerat primitias Domino. Dauid: Voluntarie sacrificabo tibi. Coacta sacrificia Deo nõ placẽt. Sed quidã sunt similes rusticis, qui dominis suis nullũ seruitiũ volũt facere nisi coacti. Et notandum quòd libenter obedire præcipuè laudabile est, cùm grauia iniunguntur. Vnde super illud 1. Reg. 15. Melior est obediẽtia &c. dicit gl. Greg. Sciendũ quod obediẽtia aliquãdo si de suo aliquid habet, nulla est: aliquãdo minima est, si sui aliquid nõ habet. Cùm enim locus superior imperatur, obedientiæ virtutẽ euacuat sibi, qui ad hunc proprio desiderio anhelat. Dùm verò probra & contumeliæ imperãtur, nisi hoc ex semetipso animꝰ appetat, obediẽtię sibi meritũ minuit, qui ad hãc auditus descẽdit. Hinc Moyses principatũ populi humiliter recusat. Paulus autẽ audacter dicit, Ego non solũ ligari in Ierusalẽ, sed & mori paratꝰ sum. Et notãdũ ꝙ obediẽtia in difficilioribus gratior est, quã inobediẽtia grauior. Inobediẽtia verò in facilioribus multũ Deo displicet. Ber. de præcepto & dispensatione. In obediẽdi ratione hęc generalis regula teneatur, vt in difficilioribus quibuscũque agendis obeditio gratior quàm præuaricatio grauior iudicetur, & in facilioribus minúsque onerosis contẽptus dãnabilior, quã actus laudabilior æstimetur. Aug. 14. lib. de Ciuit. Dei: In paradiso tanto maior inobediẽtia fuit, quanto illud quod præceptũ est nullius difficultatis fuit. Vbi enim magna est inobediẽtiæ pœna proposita, & res à creatore facilis imperata, quisnã satis explicet quãtũ malũ sit nõ obedire in re facili, & tãtæ potestatis imperio & tãto terrẽti supplicio? ¶ Secũdus gradus est obtemperare simpliciter. Multos enim videmus secundũ verbũ Bern. post præcipiẽtis imperium multas facere quęstiones, quare, sæpiꝰ ingeminare, vnde hoc venerit, quis hoc inuenit cõsiliũ, inde murmuratio, excusatio, simulatio, impossibilitates, aduocatio amicorum. In Psa. In auditu auris obediuit mihi, vt ostẽderet vno eodemq; momẽto processisse & imperatis imperiũ, & obsequiũ obsequentis. Ad simplicitatẽ obediẽtiæ pertinet, non iudicare quid vel quare præcipiatur. Bern. in lib. de consideratione: Omnibus nobis in conuersionis initio nu-

la magis virtus est necessaria,quã simplicitas humilis,& grauitas verecunda. Ber.ad fratres de mõte Dei:perfecta obedientia maximè in insipiente est indiscreta:hoc est,nõ discernere quid vel quare præcipiatur:sed ad hoc tantum niti,vt fideliter & humiliter fiat quod à maiore præcipitur. Idẽ loquens de nouitio: Stultus fiat,vt sit sapiens : & hoc omnis eius sit discretio, vt in hoc nulla ei sit discretio:hæc omnis eius sapientia sit,vt in hac parte nulla sit ei. Idẽ in sermonibus : Rara auis in terris discretio:ideo discretionis locũ fratres in vobis suppleat virtus obedientiæ,vt nihil plus,nihil minus,nihil aliter quàm imperatum sit faciatis.Deut.12.Quæ præcipio tibi,hæc tantũ facias:nec addas quicquam,nec minuas. Cùm Iulius Cæsar in perdomandis hostibus,quinq; annorũ spatium sibi permissum transisset,licet gloriosè triumphasset,honor tamen debitus sibi denegatus est: nec vrbẽ ingredi permissus est, eò quòd vltra terminũ sibi præfinum morã contraxisset.Deut.12.Non facietis ibi quod nos hic facimus hodie,singuli quod sibi rectũ videtur.Bern.super Cant. Qui vestri curam semel nobis credidistis,quid rursus de vobis vos intromittitis? Perfectè obediens debet se habere vt iumentũ.Dauid:Vt iumentũ factus sum apud te.Item:Deduxisti sicut oues populum tuũ. Et iterum:Qui deducis velut ouem Ioseph. Simplicitatẽ obediẽtię multũ amabãt antiqui patres in discipulis suis:ideo in principio nõ præcipiebãt eis recta. Vnde in Vitis patrũ,dixit quidã abbati Pastori : Patres seniores nõ loquuntur ab initio fratribus recta,sed magis distorta : & si viderint quia ea quę torta sunt faciũt,iã eis non loquuntur nisi quod expedit, cognoscentes quoniã in omnibus obediẽtes sunt. Debent inferiores audire mãdata superiorũ,quasi à Deo dicerẽtur. Mat.10. Qui vos audit,me audit.Vnde sicuti nõ discernerẽt, si aliquid à Deo eis preciperetur,sed humiliter illud implerẽt:sic non debẽt disceptare de mandatis prælati. Bern. Non te moueat magister imperitus,indiscreta potestas:sed memento , quia non est potestas nisi à Deo:& qui potestati resistit, ordinationi Dei resistit. Ad Coloss.3.Serui obedite per omnia dominis &c.Et subditur: Quodcunque facitis,ex animo operamini sicut domino, & non hominibus. ¶Tertius gradus est hilariter obedire.Hilarẽ enim datorem diligit Deus.2.Corin.9.secundum verbum Bern. Serenitas in vultu,dulcedo in sermonibus multum colorãt obedientiam obsequentis.Nubilosa corporis compositio & facies tenebris tristitiæ obfuscata deuotionem ab animo recessisse significat. Quis enim libenter imperat homini tristitiam efflanti. Ad

Ephe.6.Omnia facite sine murmurationibus.Eccle.35. In omni dato hilarē fac vultū tuum. Qui cum murmure obediunt,cum praua falsa Deū pascere volūt.In Psa.Dederunt in escā meā fel. Obedictia taliū est quasi obedientia dæmonum. Ad præceptum enim Christi exibāt dæmonia à multis,clamantia.Qui sic obediunt,nō verè sunt obedientes,etsi dicantur esse.Matt.27.Inuenerunt hominē Cyrenæū,nomine Simonē.Tales sunt vt magni lapides qui moueri nō possunt sine afflictione mouētis.Eccl.22. Qui transfert lapides,affligetur in eis. Tales sunt vt rotæ cum nō solū in hoc quòd præ defectu vnctionis murmurāt, sed quia vnus alterū præcedere non vult: non faciam hoc dicit vnus,nisi ille idem fecerit.Eccl.33.Præcordia fatui quasi rota carri. Tales sunt sicut imagines in ædificiis quæ sustinent columnas quę in facie tristitiam ostendūt.Prælatus cuius subditi cum tristitia & murmure obediūt,similis est illi qui haberet omnia mēbra infirma,quæ necesse haberet mouere, & nullū mouere posset sine dolore,qui esset in magna miseria.Prælatus talis imperat illis,& ille affligitur, & contristatur,& ipse cum eo. Similiter imperat alij,& ille contristatur,& ipse cum eo,& sic qui obsequi debuerunt,offendūt.ad Hebr.13. Obedite præpositis vestris,& subiacete eis : ipsi enim peruiligant quasi rationē pro animabus vestris reddituri,vt hoc faciant cum gaudio,& nō gementes:hoc enim nō expedit vobis. Sen.in lib.de beneficiis:Ita à natura cōparatū est:vt altius iniuriæ quàm merita descendāt:illa citò defluant, has tenax memoria custodiat. Quid expectat qui offendit dum obligat?Satis aduersus eū gratus est,qui beneficio eius ignoscit. A simili possumus dicere, ꝙ satisfacit Deus pro obedientia aliquorum,si affectionem quam ipsi faciūt superioribus suis eis ignoscit. ¶Quartus gradus est,velociter obedire.Luc.19. dictum est Zachæo, Festinans descende. Et subitur remuneratio:Hodie,inquit,salus huic domui facta est.Matt.4. dicitur de Petro & Andrea à domino vocatis:Et illi cōtinuò relictis retibus secuti sunt eū. Et similiter subditur de Iacobo & Ioāne:illi statim relictis retibus & patre secuti sunt eum. Hiero.Perfecta obedientia est sua imperfecta relinquere. Cantic.5. Manus eius tornatiles.In Vitis patrum, Abbas Syluanus habebat duodecim discipulos,vni eorū nomen Marcus,quem præ cæteris diligebat propter bonū obedictiæ,quod erat in eo. Cumq; quidā diceret eo,ꝙ alij discipuli cōtristarentur ex hoc,ipse pulsauit ad ostium vniuscuiusq; vocās eum,& nullus exire voluit. Tādem vocauit Marcū ad eius ostiū, qui statim exiuit,& Syluanus in quatera-

quem

quem ille scribebat tẽpore vocationis, literã vltimam imperfectam inuenit, quam post vocationem propter bonũ obediẽtiæ implere noluit. Tunc illi iudicauerunt eum magis esse diligendum, cò quòd Deus magis diligeret eũ propter bonũ obedientiæ. Item quidam Abbas seniori suo abbati debuit præparare piscem, & apposuit cultellum & incidebat eum, & vocatus ab abbate suo reliquit piscem semiscissum propter bonum obedientiæ. Valde gratũ solet esse principibus quum præcepta eorũ velociter adimplentur. Prou. 22. Vidisti hominem velocem in opere suo, coram regibus stabit, nec erit ante ignobiles. ¶ Quintus gradus est, viriliter adimplere mandatum Bern. Manum tuam insiste ad fortia, agendum est instanter, & constanter obediendum. Nec inter asperitatem verberũ tam regalis est semita relinquenda. Et loquitur de semita obedientiæ. Christus hanc semitam etiã pro morte ignominiosissima relinquere noluit. Ad Phil. 2. Factus obediens vsque ad mortem: mortẽ autem crucis. Bernar. Mementote fratres, Christus ne perderet obedientiam, perdidit vitam. Idem: Putas obediẽtiæ fructũ, quũ subditus audit obedientiam quam multis expetierat votis, quum ei præcipitur quod redoleat dignitatẽ? Ecõtrario meritum assignat illi obedientiæ quæ terret animum audiẽtis, grauis ad audiendum, grauior ad implendum, grauissima ad tenendum. ¶ Sextus gradus est, humiliter obedire. Et subdit Bern. Magna virtus humilitatis, sine cuius obtẽtu virtus fortitudinis non solum virtus non sit, sed etiam in superbiam erumpit. Luc. 17. Quum feceritis omnia quæ præcepta sunt, dicite, serui inutiles sumus: quod facere debuimus, fecimus. ¶ Septimus gradus est, indesinẽter obedire. Et subdit Bern. Perseuerantia singularis est filia summi regis. Idem: Quid currere prodest, & ante cursus metam deficere? Sic currite vt comprehẽdatis. 1. ad Corin. 11. Hi sunt septem gradus scalæ quam vidit Iacob. Gen. 28. Hanc visionem vidit Iacob dormiens in itinere, lapide suppositio capiti. Gloss. Caput ponit in lapide qui Christo inhæret mẽte. Et secundũ August. in itinere dormire, est in via huius seculi ab impedimento secularium actionum quiescere. Beatus Benedictus & August. & alij sancti qui religiones instituerunt, quum Christo corde adhæsissent, & à curis huius seculi quiescerent, spiritualiter viderunt visionem illam. Scala ista obedientia est, cuius duo latera possunt intelligi, paupertas voluntaria & continentia, vel abrenũtiatio proprij sensus & proprię volũtatis. ¶ Attendẽda verò sunt quatuor quæ de hac scala dicuntur. ¶ Primum est, quòd erat stans super

terram. In quo notatur rectitudo intentionis quæ debet esse in his qui viam obedientiæ aggrediuntur. Et excluditur per hoc macula intentionis terrenæ eorum qui habent terrenam intentionem in religione. Scala eorum nō stat, sed potius iacet super terram: vel potius directa est ad infernum. Eccles. 4. Custodi pedem tuum ingrediens domum domini. Pedem, inquam, intentionis. ¶ Secundū est, quòd cacumen eius tangebat cælū. In qua figuratum est, quòd conuersatio religiosorū in cælis debet esse, vel quòd immediatus transitus est in morte à via perfectæ obedientiæ in cælum. Parum enim vel nihil morātur perfectè obedientes in purgatorio. Et quia magni lucri est obedientia, vt prius ostensum est, & ideo sufficit hic soluere debita. Et quia in vero obediente Christus viuit & operatur. ad Gal. 2. Viuo autem iam nō ego: viuit verò in me Christus. Nec est verisimile, quòd Deus sit in futuro eorum vltor, quorū hic est actor. ¶ Tertium est, quòd Iacob vidit angelos ascēdentes & descendētes per scalam illam. In quo insinuatur, quòd via obedientiæ vita angelica est. Siue enim descendant verè obedientes fratribus suis ministrando, siue ascēdant Deo assistendo in oratione, lectione, meditatione, ad modum angelorum voluntatem Dei peragūt. Inde quantum ad illos impletur orationis dominicæ petitio, Fiat volūtas tua sicut in cœlo & in terra. Matt. 6. ¶ Quartū est, quòd dominus erat innixus scalæ. In quo insinuatur, quòd perfecta obedientia se habet immediatè ad Deum. Nullum enim inter-uallum vel modicum est inter mortem verè obedientis & diuinam visionem. In Psal. Tenuisti manū dexteram meam, & in voluntate mea deduxisti me, & cū gloria suscepisti me. Esa. 58. Si auerteris à sabbatho pedem tuum &c. sustollā te super altitudinem terræ, & cibabo te hęreditate Iacob patris tui. Multum deberent incitare eos qui sunt in scala obedientiæ ad ascēdendum viriliter, spes & desiderium videndi dominū innixum scalæ. Sicut quum acclamatum est in obsione alicuius castri, illum habiturum centum libras qui primò intrauerit: spes & desiderium tāti lucri facit aliquos per scalam ascendere, tenentes clypeos supra se, licet lapidibus desuper percutiantur. Sic spes & desideriū, de quibus iam diximus, deberent facere vt homines per scalam obedientiæ ascenderent: omnes aduersitates quę occurrunt superando. Matth. 11. Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Item insinuatur in hoc quòd dominus erat innixus scalæ, quòd ipse paratus est iuuare & cōseruare eos, qui viam obedientiæ aggressi sunt, quasi suos. Perfectè

obedien

obediens è proximo sequitur dominum. Vnde Dominus quasi fidelis socius vbi deuentum est ad locum difficilē ad transeundum porrigit ei manum iuuans eum. In Psalm. Adhæsit anima mea post te : me suscepit dextera tua. Attendendum etiam est quod sequitur : Verè dominus est in loco isto, dicit Iacob. Deus dominum se exhibet verè obedienti, eum iuuando, conseruando, & ei prouidendo: & meritò, cum ille se exhibeat seruū Dei, voluntatem eius adimplendo. Item attendendum est quod Iacob postea dixit, Quàm terribilis est locus iste? Terribilis est locus sanctus scilicet locus religionis, propter domini præsentiam. Solicitè enim debēt se habere qui sunt in religione, propter hoc quòd dominus præsens est. Hoc est vnum illorū quæ Deus requirit ab homine : scilicet solicitè ambulare cum Deo suo. Michææ 6. Terrorem incutere deberet his qui peccant in locis sanctis, pœna illorū qui in locis sanctis peccauerūt: vt pœna Luciferi & Adam. Sequitur : Non est hic aliud, nisi domus Dei, & porta cæli. Domus Dei dicitur religio: quia in verè obedientibus Deus habet dominium. Porta verò cæli est propter propinquitatem quam habet perfecta obedientia ad Dei visionem. Væ illis qui de porta cęli faciunt portam inferni: & de domo Dei, spelunca latronum: vt qui simoniacè intrant religionem aliquam, vel proprietarij sunt ibi. Matth. 21. Domus mea domus orationis vocabitur : vos autem feciſtis eam speluncam latronum. Item : Væ illis religiosis qui de scala regni cælestis scalam faciunt confusionis, quorum peccata tanto amplius fœteat hominibus, quanto ipsi sunt in gradu altiori.

De partibus Obedientiæ. CAP. V.

EST obediētia reprehensibilis, & est obediētia cōmendabilis. ¶ Obediētia reprehēsibilis est triplex. ¶ Prima est quum aliquis obedit creaturæ inferiori homine: vt pecunię. Ecc. 10. Pecuniæ obediūt omnia. ¶ Secūda est, cū ex remissione superioris & cernicositate inferioris accidit ꝙ ille obedit qui debet imperare, & ille imperat qui debet obedire, cū scilicet ille est suprà qui deberet esse infrà, & mēbrū super verticē se extollit. Pro. 30. Per tria mouetur terra, & quartū ꝙ nō potest sustinere, per seruum cùm regnauerit &c. ¶ Tertia est, cū aliquis suo superiori in malo obedit. Gr. in Moral. Nunquā p obedientiā malū fieri. Aliquando autē debet bonū, ꝙ agitur, per obedientiā intermitti. Bern. in epistolis: Facere malū quolibet etiā iubēte domino, cōstat nō ēe obediētiā, sed potiꝰ inobediētiā. Gre. Caueāt subditi ne plusquā expedit sint subiecti, ne dū plusquam expedit studēt subiici;

superiorum cõpellantur vitia venerari. Aug. Sic modus obediẽtiæ tenendus est, vt bonis in malo nõ cõsentias, nec malis in bono non contradicas. ¶ Obedientia verò cõmendabilis quædã est necessaria, quædã abundãs vel perfecta. Necessaria est, vt quum aliquis obedit in his quibus tenetur obedire. Abundans verò est, quum obediat etiam in his in quibus non tenetur obedire. Bern. Subiectus huiusmodi, obedientiam quę finibus cohibetur nouerit imperfectam: nam perfecta obedientia legem nescit, terminis non arctatur, neque cõtenta angustiis professionis, largiori voluntate fertur in latitudinem charitatis. Idem ad perfectionem obedientiæ pertinet, nõ solum facere quod iubetur, sed etiam sicut iubetur. Ber. Illum optimũ dixerim obedientię gradum, cùm eo animo opus iniunctum recipit quo & præcipitur. Gen. 17. dicitur de Abraham. Et circuncidit carnem pręputij eorum statim ipsa die, sicut præcepit ei Deus. Matt. 1. Exurgens Ioseph à somno, fecit sicut præcepit ei angelus. Io. 14. Sicut mãdatum dedit mihi Pater, sic facio. ¶ Itẽ notandũ, quòd est obedientia quę debetur ex natura: vt illa quę debetur Deo. Act. 5. Obedire oportet Deo magis quã hominibus. Et illa quę debetur patribus carnalibus. Ad Eph. 6. Filij obedite parẽtibus vestris in domino, hoc enim iustum. Item ad Coloss. 3. Filij, obedite parentibus vestris, per omnia: hoc enim beneplacitũ est domino. Item est obedientia quæ nõ debetur ex natura, sed habuit volũtatem principium sui, vel voluntatem liberam, vel nõ liberam. Voluntatem nõ liberam sui principium habuit obedientia, quã debet seruus domino. ad Coloss. 3. Serui, obedite per omnia dominis vestris. Voluntatem verò liberam sui principium habuit obedientia quam vxor debet viro, vel quam debet subditus ptęlato. ad Eph. 5. Mulieres subditę sint viris suis in omnibus. Gen. 3. mulieri dicitur: Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. ad Heb. 13. Obedite præpositis vestris, & subiacete eis.

De his quæ aduersantur obedientiæ. Et de duodecim malis quæ propria voluntas homini facit. CAP. VI.

OBedientiæ primo aduersatur proprius sensus, deinde propria voluntas. Sicut equus videns nõ est idoneus circumire ad molã: sic qui habet propriũ sensum: nõ est aptus volubilitati obedientiæ. Deu. 12. Nõ facietis ibi quod nos facimus hic hodie singuli quod sibi rectum videtur. Iudic. 17. In diebus illis non erat rex in Israël: sed vnusquisque quod rectũ sibi videbatur, hoc faciebat. Exemplum relinquendi proprium sensum, dedit Christus à matre sua in templo inuentus. Luc. 2. Descendit cũ eis, & ven-

venit Nazareth,& erat subditus illis.Ber.Quis nō erubescat obstinatus esse in consilio suo, quando suū sapiētia ipsa deseruit? Proprius sensus, oculus est veteris hominis qui inimicus est Deo,& ideo eruendus est. ¶ De propria voluntate, notandū est, quòd ipsa Deo multum displicet,diabolo multū placet,homini multū nocet. Nec mirū si Deo multum displicet.Ipsa enim est, quæ Deo primo iniuriatur. Ipsa sola Deo aufert dominiū suū, & dat illud diabolo.Sicut enim obedientia efficit huminem seruum Dei:sic propria voluntas efficit eum seruum diaboli:ideo multū placet diabolo.Ecc.18.Post cōcupiscentias tuas non eas, & à voluntate tua auertere. Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius,faciet te in gaudiū inimicis tuis. ¶ Propria volūtas homini multipliciter nocet. ¶ Primo aufert ei Deum. Bern.super Cant.Non dabit inobedienti copiam sui tantus obediētię amator, vt mori quàm non obedire maluerit. ¶ Secundo beneficia Dei homini subtrahit. Greg. Dignum est, vt ab eius beneficiis sit quilibet extraneus,qui eius nimirum iussionibus nō vult esse subiectus. ¶ Tertiò, meritū euacuat. Esaiæ 58. Quare ieiunauimus,& nō aspexisti?Et subditur:Ecce in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra.Ber.super Cant.Grande malū propria voluntas,qua fit vt bona tua tibi bona non sint. ¶ Quarto,hominem excommunicat.2.ad Thes.3. Si quis non obedit verbo nostro per epistolam,hunc notate,& ne commisceamini cum illo. ¶ Quinto hominem furem efficit.Ille enim qui in religione est propriæ voluntatis,contractat rem alienā, scilicet seipsum domino inuito.Matth.16.Si quis vult post me venire, abneget semetipsum.Luc.14.Omnis ex vobis qui nō renunciauerit omnibus,quæ possidet,nō potest meus esse discipulus. ¶ Sexto,reddit hominem maledictū. Deut.28. Si audire nolueris vocem domini Dei tui,vt custodias & facias omnia mādata eius,veniēt super te omnes maledictiones istæ,& apprehendēt te.Maledictus eris in ciuitate,maledictus in agro,maledictum horreū tuum,& maledictæ reliquię tuę,maledictus fructus vēntris tui,& fructus terræ tuæ. ¶ Septimo,idololatram efficit.1.Reg.15. Quasi peccatum ariolādi est,repugnare,& quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere.Gl.Sola est obedientia,quæ fidei meritū possidet, sine qua infidelis quisque cōuincitur.Inobediēs negat Deum inquantum Deus est.Greg.in Moralib.Contra conditorē superbire,est præcepta eius peccando transcēdere:quia quasi à se iugum dominationis eius excutit, cui per inobedientiam subesse contemnit. ¶ Octauo,hominē à dignitate deiicit:vt patet in Saul, cui dicit

Samuel 1.Reg.15. Quia proiecisti sermonem domini, proiecit te dominus ne sis rex super Israël. ¶Nono aduersarium homini suscitat.3.Aeg.11.Fecit Salomon,quod non placuerat coñ domino,& suscitauit dominus aduersarium Salomoni. ¶Decimo,hominem confundit.Osee 10.Confundetur Israël in voluntate sua.Esa.45.Confundentur omnes qui repugnant ei. In hoc confunditur qui propriã voluntatem in religione sequitur,quia contrariũ accidit ei illius,quod intendit.Quærit alicubi consolationem,& ex hoc postea habet maiorẽ desolationẽ, vel in remorsione cõscientiæ,vel in punitione pœnitentiæ, vel in infirmitate quæ quandoque ex hoc sequitur. Qui plus vult facere voluntatẽ suam in religione,plus cogitur facere cõtra eã.Quia enim talis nõ habeat gratiam illam apud Deum vel hominẽ quã habet verus obediens,multa non concedũtur sibi,quæ concedũtur vero obedienti.Ionas effugere voluit vt Dei voluntatem non impleret:impleuit tamen eam inuitus.Greg. Ecce Ionam fugitiuum Dei tempestas inuenit,sors ligat,mare suscipit: & quia authoris voci obedire renititur,ad locũ quò missus fuerat suo reus carcere portatur. ¶Vndecimo hominem affligit. Vnde Saul inobedientem malignus spiritus exagitat.1. Reg.16. Homo propriæ voluntatis in religione animum habet inordinatum,& ideo affligitur.Aug.in lib.cõfessionum:Iussisti domine,& sic est,vt pœna sibi sit omnis inordinatus animus.¶Duodecimo, hominem morte temporali & æterna dignum efficit. Deu.17.Qui superbierit nolens obedire sacerdotis imperio,morietur.Eiusdẽ 21. Si genuerit homo filium contumacẽ, qui non audierit patris aut matris imperium, & coërcitus obedire contempserit,lapidibus eũ obruet populus.Iosue 1. Qui contradixerit ori tuo,& non obedierit cũctis sermonibus tuis quos præceperis ei, moriatur.2.Reg.13. Vir Dei qui inobediens fuit ori domini percussus est à leone.Ber. Quid odit Deus,aut quid punit præter voluntatem propriam?Cesset enim propria volũtas, & infernus non erit.

De errore illorum qui dicunt soli Deo obediendum esse, & non homini.

CAP. VII.

FAlsitas huius erroris facilè manifestari potest his,qui veteris testamenti recipiunt:quũ in veteri lege præcipiantur occidi,qui imperio sacerdotis,vel principis, vel parentum inobedientes sunt.De primo habetur Deute.17. Qui superbierit nolens obedire sacerdotis imperio,morietur.De secũdo Ios 1.Qui cõtradixerit ori tuo &c.De tertio Deut.21.Si genuerit homo filium

liũ contumacem &c. Testimoniis etiã Noui testamenti falsitas dicti erroris manifestè potest ostẽdi, ad Rom. 14. Omnis anima potestatib⁹ sublimioribus subiecta sit. Nõ enim est potestas nisi à Deo: quæ autẽ sunt, à Deo ordinatę sunt. Itaq; qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit: qui autẽ resistũt, sibiipsi dãnationẽ acquirũt. ad Eph. 6. Filij obedite parentib. vestris in domino: hoc enim iustũ est. In eodẽ: Serui obedite dominis vestris carnalibus, cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo. ad Col. 3. Filij obedite parentibus vestris: hoc enim bene placitũ est domino. In eodẽ: Serui obedite per omnia dominis carnalibus. ad Titũ 3. Admone illos principibus & potestatibus subditos esse. ad Heb. 13. Obedire præpositis vestris, & subiacere eis. 1. Pet. 3. Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deũ, siue regi quasi præcellẽti, siue ducibus quasi ab eo missis. In eodẽ: Serui subditi estote in omni timore dominis, nõ tantũ bonis & modestis, sed etiã discolis. Præterea cõstat, q̃ Christus voluit apostolos esse loco sui, & vicẽ ei⁹ gerere: secũdũ illud Mat. 10. Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Et eiusdẽ 16. dictũ est Pet 10: Tibi dabo claues regni cęlorũ, & quodcunq; ligaueris suq terrã, erit legatũ & in cælis: & quodcunque solueris super terrã, erit solutũ & in cælis. Itẽ eiusdẽ 18. Amẽ dico vobis, quęcũque alligaueritis sup terrã, erunt ligata & in cęlo &c. Et. Io. 20. Accipite Spiritũ sanctũ: quorum remiseritis peccatẽ, remittuntur eis: quorũ retinueritis, retenta sunt. Obediendũ ergo fuit apostolis sicut Christo, tanquã eius vicariis. A simili ergo successoribus eorũ obediẽdũ est tanquã Christi vicariis. ¶Si quis verò dicat, q̃ obediẽdũ fuit apostolis tanquã Christo, sed nõ eorũ successoribus: Ergo Christ⁹ recessit⁹ ab ecclesia nõ sufficienter ordinauit de ea, si non ordinauit de ea, nisi quandiu apostoli viuerent. Si rex Frãcię iturus esset in peregrinationẽ, & poneret aliquem loco sui vsque ad certũ tempus infra quod sciret se non esse rediturum, ipse non sufficienter ordinaret de regno: ergo quũ Christus ascensurus in cælũ sciret se non esse rediturum ad ecclesiam ante mortem apostolorum, si ipse solùm ordinauit qui essent loco eius dum apostoli viuerẽt, ipse nõ sufficienter prouidit ecclesiæ suæ. Relinquitur ergo q̃ successoribus eorum obediendum sit, sicut & ipsis obediendũ fuit. Si quis verò dicat hominibus esse obediendum, sed tantum bonis non malis, patet primo hoc esse falsum ex verbis Christi, Matth. 23. Super cathedrã, inquit, Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi: omnia ergo quæcunque dixerint vobis, seruate & facite, secundum

verò opera eorum nolite facere.1. Petri 2. Serui Subditi estote in omni timore dominis,non tantum bonis & modestis,sed etiam discolis.Præterea si tantum bonis esset obediendum,iurisdictio ecclesię nihil haberet certitudinis:nescitur enim quis sit bonus vel malus.Eccl.9.Sunt iusti atque sapientes, & opera eorum in manu Dei , & tamen nescit homo vtrū amore an odio dignus sit:sed omnia in futurum seruantur incerta.Item iurisdictio ecclesiæ nihil haberet stabilitatis. Ille enim qui est bonus in momento,potest fieri malus, & iam non ei est obediendum. Præterea sicut pictor fœdus depingit statuam pulchram,nec vitium pictoris statuā deturpat,sic & prælatus malus potest facere præceptum bonum:nec est periculum his qui subiecti sunt,si obediant prælato malo in eis in quibus obedirēt prælato bono. Ex quo prælatus malus habet potestatem.Omnis enim potestas à Deo est : & qui potestati resistit , ordinationi Dei resistit.ad Roma.13.Si vero prælatus malus præcipiat malum : tunc plane non est obediendum ei.Augustſuper illud ad Roma.13.Qui resistunt,ipsi sibi damnationem acquirunt. Si ille iubeat quod nō debes facere, hic sanè contemne potestatē timendo potestatem maiorem.Ipsos humanarum rerum gradus aduerte.Si quid iusserit curator, nunquid tibi faciendum est , si contra proconsulem iubeat?Rursus si quid procōsul iubeat,& aliud Imperator, nunquid dubitatur contempto illo illi esse seruiendum? Ergo si aliud Imperator & aliud Deus iubeat , contempto illo obtemperandum est Deo.

De Disciplina. PARS XI. *Quæ habet septem Capitula.*

De ordine dicendorum de Disciplina.Et de diuersis acceptionibus huius nominis Disciplina. CAP. I.

DIcto de Obedientia qua redditur ℘ debetur superiori, dicendū est de Disciplina , qua redditur ℘ debetur inferiori, de qua hoc modo dicetur. ¶Primo ponētur diuersę acceptiones huius nominis Disciplina. ¶Secūdo,tāgetur de his quæ possunt incitare ad faciendū correptionē. ¶Tertio,de his quę possunt impedire. ¶Quartò de modo corripiēdi,vel corrigendi. ¶Quarto,de his quæ incitare possunt ad libēter recipiendū correptionē. ¶Sexto,de diuersis,partibus disciplinæ. ¶Septimo, de erroribus circa disciplinam. ¶Circa primū notandū, quòd disciplina quandoq; dicitur desideriū corrigendi inferiores, & sic videtur esse pars iustitiæ. Quādoque autē dicitur disciplina id ℘ adhibetur ad correptionē aliquorū Sic sumitur ad Heb.12.Fili mi,noli negligere disciplinā. In eodē:In disciplina perseuerate.Item

si extra disciplinam estis &c. Quandoque autem disciplina dicitur affectus disciplinæ sumptæ secundo modo. Et sic videtur eam describere Cyprianus, dicens: Disciplina est morum ordinata correptio, & maiorum præcedentium patrum regularum obseruatio. Item magister Hugo de sancto Victore: Disciplina, inquit, est conuersatio bona & honesta, cui parum est non malum facere, sed studet in his quæ bene agit per cuncta irreprehensibilis apparere. Ber. in epistolis: Disciplina ceruicem submittit, ponit supercilia, componit vultum, ligat oculos, cachinnos cohibet, moderatur linguã, gulam frænat: irã sedat, format incessum. Item magister Hugo de Sancto Victore. Disciplina est mẽbrorũ omniũ motus ordinatus & dispositio decens in omni habitu & actione. Disciplina sumpta primo modo poterit videri alicui idem esse quod zelus. Ad zelũ primo videtur pertinere dolor de Dei contumelia, qui est quasi quædam scissura cordis, quam interdum indicat vestium scissura. Secundo tabescentia, quę est quum dolor vehementior aut diuturnior fuerit. Dauid: Super inimicos tuos tabescebam. Tertio ira per zelum, quæ est appetitus vlciscendi Dei offensam: quæ ira si inueterata fuerit, efficitur odium. De quo in Psal. Nónne qui oderunt te Domine oderam? Idẽ: Perfecto odio oderam illos. Perfectum odium ex quo inimicos Dei vsque ad dilectionem vel perfectionem persequimur, nõ habentes pacem cũ eis quandiu sunt Dei inimici. Vel perfectum odium dicitur odium virorũ perfectorum, quo peccata hominum, non homines odio habentur. Ambr. Qui habent zelum, omnes inimicos suos putant qui sunt hostes Dei, quamuis patrem, sororem, de omnibus dicunt inimici facti sunt mihi. Idem: Nemo grauior hostis omnium, quàm qui omnium irdit authorem. Aug. Vnumquemque Christianũ zelus domus Dei comedit. Non enim magis est domus tua quàm illa vbi habes salutẽ æternam. Si ergo in domo tua ne quid peruersum fiat satagis, in domo Dei vbi salus est proposita & requies sine fine, non debes pati, quantũ in te est, si quid peruersum fortè videris. Et notandum quòd non videtur omnino idem esse zelus & ira per zelũ. Bonus zelus est, vt ait glo. Aug. super illud Ioan. 2. Zelus domus tuæ. Feruor animi quo mens abiecto timore humano pro defensione veritatis attenditur, eo comeditur, quo quælibet praua quæ viderit, corrigere satagit, si nequit, tolerat & gemit. Ira vero per zelum est ira iusta. De qua gl. super illud Matth. 5. Omnis qui irascitur &c. Iusta ira est mater disciplinæ. Et super illud Iob 5. Virum stultum interficit iracundia, dicit

Greg.

Greg. Est ira per zelum, qua irasci sicut nostris, proximorũ vi-
roribus debemus. De hac ira etiam dicit gl. super illud Eccl.
Melior est ira risu. Hæc est ira qua vitiis irascimur. Item no-
dum, quòd super illud Ezech. 4. Sume tibi sartaginem ferream
dicit gl. Greg. Nullum maius sacrificium Deo est, quàm zelus
animarum. Zelus Dei gloriam in hoc mundo defendit: zelo
carbo est quem de Seraphin accepit de altari cælesti, & tetigit
labia Esaiæ. Esa. 6. Nam nõ sunt digna prædicare verbũ Dei la-
bia illa quæ hic carbo non tetigerit. In Psal. Mors in labiis eo-
rum, vbi litera communis habet, Gladius in labiis eorum. In la-
biis quorũdam verbum Dei quod deberet esse spiritus & vita
mors est. Propter enim defectum zeli, verbum Dei ita frigide
annuntiant aliqui, quòd auditores eorum inde potius frigescant
quàm accendantur. Propter ignem istum dictum est de Elia
Eccl. 48. Surrexit Elias propheta quasi ignis. Zach. 12. Ponam duc-
ces Iuda sicut caminum ignis in lignis.

De his quæ possunt incitare ad faciendam correptionem.

CAPVT II.

AD correptionem faciendam, notandũ, quòd ad hoc primò
incitare potest frequens admonitio sacræ scripturæ. Matth.
18. Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum
solũ. ad Gal. 6. Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto,
vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi. 1. ad Thes. 4. Rogā-
mus vos fratres, corripite inquietos. Prou. 24. Noli subtrahere
à puero disciplinam. Eccl. 7. Filij tibi sunt? erudi illos, & curua
illos à puericia illorum. Eiusdem 30. Tunde latera eius dum in-
fans est, ne fortè induret & non credat tibi. In eodem: Doce fi-
lium tuum, & operare in illo, ne in turpitudine illius offendas.
ad Ephes. 6. Educate filios vestros in disciplina & correptione
domini. Secundo exempla, & maximè exemplum Christi. De
cuius zelo habes Matth. 21. & Ioan. 2. Et in Psalm. Zelus domus
tuæ comedit me. Esa. 59. Opertus est dominus pallio zeli. Et
Cant. 2. En ipse stat post parietem: ad modum scilicet zelãtis &
auscultãtis. Exẽplum zeli habes Exo. 32. in Moyse & Leuitis vin-
dictam sumentibus de idololatria Iudaici populi. Item Numer.
25. in Phinees, qui interfecit virum Israëlitam coëuntem cum
Madianitide: de quo dominus ait ad Moysen, Phinees filius
Eleazari auertit iram à filiis Israël, quia zelo meo cõmotus est
cõtra eos. Item 3. Reg. 10. in Iehu qui interfecit prophetas Baal.
Item 1. Machab. 2. in Matathia qui trucidauit Iudæũ sacrifican-
tem idolis. ¶Tertio vtilitas ex correptione proueniens virgo

cor-

correptionis fructifera est. Vnde significata est per virgam illã quæ protulit flores & amygdala. Num. 17. Vtilitatem correptionis in multis locis insinuat sacra scriptura Prou. 17. Melior est manifesta correptio, quàm amor absconditus. Et in eodem: Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulẽta odientis oscula. Eiusd. 28. Qui corripit hominem, gratiam postea inueniet apud eum, magis quàm qui per linguæ blandimẽta decipit. Eiusd. 29. Virga atque correptio tribuit sapientiam. Eccles. 7. Melius est à sapiẽte corripi, quàm stultorum adulatione decipi. Eiusdem 30. Qui diligit filium, assiduat illi flagella, vt lætetur in nouissimo suo. Item in eodem: Qui docet filium suum, laudabitur in eo, Aug. ad Vincentiũ: Non omnis qui parcit amicus est, nec omnis qui verberat inimicus. Melius est cum seueritate diligere, quàm cum lenitate decipere. Vtilius esurienti panis tollitur, si de cibo sibi securus negligebat, quàm esurienti panis frangitur, vt iniustitiæ seductus acquiescat. Et qui phreneticum ligat, & qui lethargicum excitat, ambobus molestus ambos amat. Quis nos nouit amplius amare quã Deus? & tamen nos non solùm docere suauiter, verumetiam salubriter terrere nõ cessat. ¶ Quarto, malũ proueniens ex defectu correptionis. Quod in multis locis sacræ scripturæ nobis insinuatur. 1. Reg. 3. Suscitabo aduersus Heli omnia quæ locutus sum super domum eius, eò quòd noue fit indignè agere filios suos, & non corripuit eos. Et 3. Reg. 1. Adonias eleuabatur, dicẽs: Ego regnabo. Et infrà: Nec corripuit eum pater suus aliquando, quem occasione regni postea Salomon fecit occidi. Prouer. 13. Qui parcit virgę, odit filium suum: qui autem diligit, instanter erudit. Eiusdem 29. Puer qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suam. Eccl. 22. Confusio patris est de filio indisciplinato. Eiusdem 41. De patre impio querũtur filij, quoniam propter eum sunt in opprobrium vel tormentum. Esa. 14. Præparate eius filios occisioni in iniquitate patrum eorum.

De impedimentis correptionis. CAP. III.

OCto sunt quæ solent impedire ne correptio debito modo fiat. Primum est, indiscreta humilitas. Aug. loquẽs prælatis: Cùm necessitas disciplinæ in moribus coërcendis dicere vos dura verba cõpellit, si etiam ipsi modum vos excessisse sentitis, non à vobis exigitur, vt à vobis subditis veniam postuletis, ne apud eos quos oportet esse subiectos, dũ nimium seruatur humilitas, regendi frangatur authoritas. Eccl. 13. Noli esse humilis in sapientia tua. ad Tit. 2. Hæc loquere & exhortare, & argue cũ omni

omni imperio. ¶Secundum est,timor scandali.Veritas vitæ,doctrinæ vel iudicij propter scandalum dimittenda non est. ad Gal.2.dicit Paulus:Quum venisset Petrus Antiochiam,in faciem restiti ei:quia reprehensibilis erat. Matt.15.quũ diceretur Christo,Scis quia Pharisæi audito hoc verbo scandalizati sunt? Ille respondens ait: Omnis plantatio quam non plantauerit Pater meus,eradicabitur.Sinite eos,cæci sunt & duces cæcorũ.¶Tertium est timor mundanus vel humanus.Cõtra quod legitur de Elia Eccl.48. Nõ pertimuit principem, nec superauit eum verbum aliquod.Et 3.Reg.18.Dixit Elias ad Achab:Non conturbaui ego Israël,sed tu & domus patris tui. ¶Quartum est,remissio. De qua exẽplum habetur in Heli.1.Reg.1.qui remisse arguebat filios suos,dicens:Quare facitis res huiusce modi quas ego audio? Quintũ & sextũ sunt austeritas & indiscretio.Contra quæ duo fuerunt in arca testameti,virga,mãna,& tabulę testameti. In virga intelligitur correptio.In tabulis,discretio.In manna mansuetudo.Contra austeritatẽ dicitur ad Gal.6.Vos qui spirituales estis,instruite huiusmodi in spiritu lenitatis.Contra indiscretionẽ dicitur Prou.14.In ore stulti virga superbię.¶Spiritũ,est ira vel odium.Prou.19.Spiritum ad irascendum facilem quis poterit sustinere? Eccl.19.Est correptio mendax in iracundia tumelioſi. Videtur esse correptio,quod potius est corruptio vel conuitiatio. ¶Octauum est,amor terrenorum.Vnde Gen.4.dixit Cain:Nunquid custos fratris mei sum ego ? Cain interpretatur possessio. Amator possessionũ custodiam fratrũ negligit, non attendens illud Eccl.29.Perde pecuniam propter fratrem.

De modo faciendi correptionem. CAP. IIII.

COrreptio procedere debet ex amòre. Apocalyp.4.Ego quos amo arguo & castigo. Sed sunt aliqui qui illos maxime volunt corrigere quos videntur non amare, quorum correptio ab iis quibus adhibetur, non reputatur correptio , sed hostilis persecutio.Esa.11.Egredietur virga de radice Iesse.Iesse interpretatur incendiũ. De incendio amoris egredi debet virga correptionis.2.ad Thes.vlt.Nolite quasi inimicum existimare illum, sed corripite vt fratrem. ¶Item correptio debet fieri cum cõpassione.Greg.Nequaquã iacentẽ erigit, nisi qui status sui rectitudinem per compassionem flectit. Aug. Duo sunt nomina, homo,peccator, quia peccator est,corripe : quia homo est,miserere.In Psal.Corripiet me iust⁹ in misericordia,& increpabit me,sicut dicit glo.super illud Matt. 5. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam.Iustitiæ lumẽ est misericordia. Iustitia sine misericordia,

sericordia,cæcus furor est.Zelus absque misericordia,est vt cæcus sagittarius qui intendens occidere feram, occidit hominē: sicut Lamech qui intendens sagittare feram,sagittauit Cain,& occidit eum iuxta traditionem Hebræorum. Ignis zeli ardere debet in oleo misericordiæ. Greg. super Ezech. Zeli sancti districtio de virtute misericordiæ necesse est vt ardeat. Ideo necesse est eū qui habet alios corrigere, iugiter meditari propriā infirmitatē,vt in seipso discat quod alij portare possint.In Psal. Sciant gentes quoniā homines sunt.Ad Gal.6. Considerans temetipsum ne & tu tenteris.Eccl.31. Intellige quæ sunt proximi ex tēipso.Greg.Omnipotēs Deus idcirco principem Apostolorū permisit cadere , vt in culpa sua disceret qualiter aliis misereri deberet.Et de Christo legitur Esa.53.Virum dolorum & scientē infirmitatem. Qui non didicit pati disciplinam , nescit eam in alios exercere.Quidā religiosi habētes abbatem tortorem crudelissimum,inexpertum disciplinę quā in alios voluit exercere, coēgerunt eū sedere per mensem inter fratres,& agere se tāquā simplicem fratrē:quē quotidie proclamantes, & egregiè verberantes,tādem restituerunt eum sedi suæ,dicentes,Ecce per mēsem fuisti in scholis disciplinæ: & non solū audisti doctrinam disciplinæ,sed etiam sensisti:non erat mirum si nesciebas quod non didiceras:sis memor eorum quæ didicisti,alioquin tibi rememorationem faciemus ipsorum.Qui didicit ex his quæ passus est disciplinam.Sunt multi qui alios durè volunt corrigere, sed tamen nolentes corrigi,quorum morbus est. Noli me tāgere,solo Deo curabilis , cùm omnem tactum humanum fugiat. Item correptio fieri debet in mansuetudine.In Psal.Superuenit mansuetudo,& corripiemur.Sen.Vitia animi sicut vitia corporis leniter sunt tractāda.Amb.super Lucam:Plus proficit amica correptio,quàm accusatio turbulēta.Illa pudorem incutit, hæc indignationē mouet.ad Gal.6.Vos qui spirituales estis , huiusmodi instruite in spiritu lenitatis.Zelus sedet quasi in fornace vel iuxta fornacem,scilicet vim irascibilem:vnde de facili emicant scintillæ iræ quibus turbatur oculus mentis.Cato: Impedit ira animū,ne possit cernere verum:Et super illud Iob 5. Virum stultū interficit iracundia.dicit Grego.Ira per zelū turbat. Ipse nāque zelus rectitudinis dum aciem mentis agitat,turbat. Ideò viri sancti iram sentientes supersedere volūt correptioni, donec ira cessauerit, & tranquillitas in mente facta sit, imitari volētes illū cui dicitur Sap.12.Tu dominator virtutis cum trāquillitate iudicas.Iac.1.Ira viri,iustitiā Dei nō operatur.Diogenes

nes cùm esset iratus seruo suo, ait: Iam te, nisi iratus essem, verberibus enecassem. In hominibus iracundis non exilit scintilla de fornace vis irascibilis, sed flamma totum vorans: & quod zelo sancto cœperant, furore consummant. In eis opus sanctum quod zelus sanctus tenebat, ira rapit & sibi vendicat. Scintilla verò iræ, etsi aliquid turbationis oculo mentis ingerat, non tamen opus sancto zelo incœptum sibi vendicat. Simile inuenitur in viro qui ex iustitia vult reddere debitum vxori cuius operi dupliciter potest se ingerere voluptas: vel sic vt opus iustitiæ non auferatur: vel ita vt id totũ sibi rapiat: vt solo licet solo voluptatis amore consummetur. ad Galat. 3. Sic stulti estis, vt cum spiritu cœperitis, nunc carne consummemini? Simile etiam accidit in illo qui ex charitate incipit dare eleemosynam, cui vana gloria duplex potest se ingerere. Simile etiam accidit in eo qui ex deuotione inchoat iter Ierosolymitanum, & intrat in cor eius cogitatio de negotiatione ibi exercenda, quæ cogitatio dupliciter potest se ingerere vt prius. Item correptio secretò facienda est, si culpa sit occulta. Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum solum. Si verò culpa sit manifesta, manifestè facienda est. 1. ad Timoth. 5. Peccantes corã omnibus argue, vt & cęteri timorem habeant. Isid. Manifesta peccata non sunt occulta purgatione purganda: palàm enim arguẽdi sunt, qui palàm nocẽt, vt dũ aperta obiurgatione sanantur, hi qui eos imitando deliquerunt, corrigantur. Dum vnus corripitur, plurimi emendãtur, necesse est vt pro multorũ saluatione vnus condẽnetur, quàm per vnius licentiam multi periclitentur. Ita erga delinquentem sermo est proferendus, sicut eius qui corripitur expostulat salus. Item in correptione attendendus est status personarum quæ corriguntur, quia non sanat oculũ quod sanat calcaneũ. Cũ veterano parcius agendum est: vt ait Sen. 1. ad Tim. 5. Seniorẽ ne increpaueris, sed obsecra vt patrem. In correptione etiam seruanda est modestia. Tenẽdum est enim medium inter remissionem & indiscretum zelum. 2. ad Tim. 2. Seruum Domini oportet esse patientem, cũ modestia corripientem: qui non possunt cum benignitate corrigi, terrore sunt corrigendi. Aug. ad Bonifaciũ: Quidam dicit pudore & liberalitate liberos retinere satius esse credo, quã metu. Et subdit Aug. Hoc quidẽ verum est. Sed sicut meliores sunt quos dirigit amor: ita plures sunt quos corrigit timor. Isid. Quã blãdo verbo castigatur, & nõ corrigitur, acri⁹ necesse est vt arguatur. Cũ dolore enim abscindẽda sunt, quæ leniter sanari nõ pos-

possunt. Qualis debeat esse zelus, ostendit Bernar. super Cantic. Zelū, inquit, tuū inflammet charitas, informet scientia, firmet cōstantia, sit feruidus, sit inuictus, sit circunspectus. Idē: Quo zelus feruidior, vehemētior spiritus, prouisiórq; charitas, cò vigilantiori opus est scientia, quæ zelū supprimat, spiritum temperet, ordinet charitatem. Sunt qui zelū habēt non secundū scientiam, ad Rom. 10. qui vulgariter vocantur homines sine capite, belluina rabie sæuientes in peccatores, cōuitiis eos dehonestantes, non medicos, sed hostes se exhibentes, quantū in eis est iudiciū Dei euacuantes, dum omnia hic vindicare volūt. Si enim hic omnia vindicarentur, vt ait Aug. locum diuina iudicia non haberent. Ipsi officium dæmonū, quod est torquere, diligenter facerent, si potestatem haberent. In ore eorū personant hæ voces diabolicæ, crucifigatur, cōfundatur, deponatur, & eiiciatur. Potestas eorum est, vt gladius in manu furibūdi: vix ab ore eorum auditur, corrigatur. Ipsi solū vrere norunt, & secare: omni ægritudini ignem, & ferrum adhibere volunt, ignorantes quòd omnium medicamentorum saluberrimum est sapientia. Sap. 9. Per sapientiam sanati sunt, quicunq; placuerunt tibi ab initio. Eiusdē 16. Nec herba, nec malagma sanauit eos: sed sermo tuus Domine, qui sanat omnia. Peccatores (vt ait Dionysius) tanquam cæci manuducendi sunt. Tullius: Vndique fulciendi sunt qui ruunt, erigendi sunt, qui ceciderūt, & sanandi qui vulnerati sunt, non nouo vulnere transigendi. Qui zelum indiscretum habent, similes sunt illis, qui reficiūt veteres patellas, qui foramen vnū volentes obstruere, vno ictu mallei multa faciunt, vel illud augent, vel patellam omnino confringunt. Videntur tales credere, q; omnia vasa sint malleabilia, cùm tamen fictilia, vel nitrea malleatione potius cōfringantur. Correptio est vasorum spiritualiū confractorum refectio. Eccle. 21. Cor fatui quasi vas confractum. 2. ad Timo. 2. In domo magna sunt vasa, nō solùm aurea & argētea, sed etiā lignea & fictilia. Hi correptionem hominum facilè desperāt, ad male sentiendum de hominibus faciles, ad bene sentiendum difficiles. Hi peruersum ianitorē cordibus suis præfecerunt, qui mala fratrum tam facile permittit intrare, bona verò vix vel rarò. Opinionē malam semel de aliquo conceptam vix aut rarò deponunt, contra muscas, vel pulices gladio magno impugnare volunt, similes cuidam, qui dum musculā, quam videbat super caput alterius volitantem securi intentaret percutere, excerebrauit eum. Multoties dum tales ligna peccatorū intendunt cædere, fugit securis manum eorum,

ferrúmque lapsum de manubrio proximum occidit. Deute.19. Gloss. Spiritualiter ligna succidimus cum delinquentium vitia pia intentione resecamus. Securis manum fugit, cùm increpatio in asperitatē sese pertrahit : ferrū de manubrio prosilit, cùm de correptione sermo durior exit. Tales zelatores pro medicina venenum propinant Iob 20. Panis eius in vtero eius verteturin fel aspidum. Tales similes sunt cuidam fatuo qui rectissimè volens procedere sine ruina domorum, non poterat per ciuitatem incedere. Tales spiritualiter multos corruere faciunt. In tempestate & turbine sunt viæ eorum. Naum 1. Prou. 10. Quasi tempestas transiens non erit impius. Ipsi similes sunt pugilibus qui incedentes per medium pressuræ, alios impellunt, alios conculcant, alios impediunt à gressu, & maledictionem multitudinis post se relinquunt. Sic in quacunque congregatione tales conuersati fuerint post recessum, vel decessum, querelas vel maledictiones relinquunt. Hi periculosè ambulāt inter ventres prægnantium. Quis enim aborsus enarret factorum propositorum quos faciunt, & suffocationes tenerorum partuum? Tales in principe dæmoniorum eiiciunt dæmonia, & in satana satanam expellunt: si tamen expellunt, & non potius introducunt. Interdum enim credentes se expellere spiritum luxuriæ, non expellunt eum, sed latēre cogunt, introducentes cum eo spiritum mendacij, & simulationis, & iræ, & odij. Vnde opportunitate inuenta exeunt vitia, vt bestiæ de cauernis cum multitudine nouorum vitiorum. Et est error nouissimus peior priore. Et procurantur quandoq; depositiones habentium zelum indiscretum, vel etiam mors eorum multum attendenda esset, in correctionibus infirmitates corrigendorum, & potestas correptoris, si an stragem multorū operetur correptio, vel saltem paucorum. Erubescenda est medicis spiritualibus timoratio medicorum corporalium, qui adeo solicitè canent, ne medicina eorum alicui sit mortis occasio. Deridenda est quorundam iustitia, qui ne amittant de iure suo valens denarium, parati sunt centum marcas expendere. Timendum est, ne zelum aliquorum inanis gloria concitet, vt accidit cuidam, qui vt iustus iudex appareret, proprium filium pro leui delicto decollauit. mercator infimissimus, qui morte filij sui vanam laudem iustitiæ comparauit. Zelus iste indiscretus procedere solet ex inexperientia disciplinæ in seipsis, & ex ignorantia propriæ infirmitatis & alienæ, & amore inanis gloriæ. Talibus nō est danda potestas gladium enim, vt gladius in manibus furibundi. Ipsi ad instar dæmo-

num

num quocunque introëunt, incendium post se dimittunt. Qui verò habẽt zelum discretũ, medicos corporum imitantur morbos spirituales persequentes, salutem verò ægrorũ quærentes. Non irascuntur medici corporum patientibus, imò consolantur eos, & ad tollendum horrorem medicinæ prius eam degustant. Item dicit Augustinus de Saluatore: Calicem, inquit, passionis bibit medicus prius, ne illum abhorreret ægrotus. Non puniunt qui habent zelum discretum homines, secundũ merita, hoc Deo relinquunt: sufficit eis, vt faciant eos pœnitere: puniunt vt emendent, vt qui peccauerunt humiliter, misericordiæ totaliter se tradant. Tales officium tortoris diabolo & angelis eius relinquunt: tales sic secant putrida, vt sana illæsaq; relinquant. Sic herbas pestiferas euellunt, vt salutares non lædant. Sic zizaniam extirpant, vt tritico læsionem non inferant. Quidam habentes zelum, non secundum scientiã, sic horros abbatiarum suarum nobilium purgauerũt ab arboribus infructiferis, vt ferè ibi nullam relinquerent. ¶ Et notandum, quòd cùm parcere & punire sint contraria, & contrariorũ eadem sit disciplina, qui nescit parcere, nescit punire. ¶ Et notandum quòd sicuti zelus indiscretus reprehensibilis est, ita & remissio est reprehensibilis. Bern. in epistolis: Non irasci vbi irascendum est, nolle emendare peccatũ est. Plus verò irasci, quàm irascendum est, peccatũ peccato addere est. Remissio ipsa est, vt somnolentia in rectore nauis. Prou. 23. Eris sicut dormiens in medio maris, & quasi sopitus gubernator amisso clauo. Isidorus prælatũ negligentem dormienti assimilat, de cuius manu baculus cadit pastoralis. Et pictores pingunt ipsum accumbentem in cathedra super cubitum, somno grauatum, & cadentem de manu eius baculum pastoralem. Item remissio pigritiæ in agricola assimilatur. Prouerb. 24. Per agrum hominis pigri transiui, & per vineam viri stulti, & ecce totum repleuerant vrticæ, operuerant superficiem eius spinæ. Remissio est velut defectus latratus in cane gregem seruante. Esa. 56. Canes muti non valentes latrare. Item defectus gladij in custode. Esa. 62. Super muros tuos Ierusalem cõstitui custodes. Cantico. 3. Inuenerunt me custodes ciuitatis. Item est defectus buccinæ in speculatore. Ezech. 33. Si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina, & populus non custodierit se, venerítque gladius, & tulerit de his animam: ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem eius de manu speculatoris requiram. Sunt qui remissionem misericordiam reputant, cùm tamen potius sit cru-

delitas. Misericorditer agitur cum phrenetico, cùm ligatur, & à desideriis suis nociuis compescitur: & cum eo qui in igne est, ut per capillos inde extrahitur, si aliter extrahi non potest. De ore lupi infernalis violenter extrahēdi sunt homines. Amos 3. Quomodo si eruat pastor de ore leonis duo crura, aut extremū auriculæ: sic eruentur filij Israël. Iob 29. Conterebam malas iniqui, & de dētibus illius eripiebam prædam. Malæ diaboli sunt virtutes & peccata. Eadem dentes etiā possunt dici. Eccle 21. Dentes leonis, dentes illius. Item extrahendi sunt homines ab aquis delinquentiarum, etiam inuiti antequam ibi submergantur. ¶ Et notandum, quòd qui habet correptionem facere, nō de se, sed de Deo debet cōfidere, & orationi debet instare, cùm solius Dei sit hominem corrigere. Ecclesia. 7. Considera opera Dei, quòd nemo possit corrigere quem ille despexerit. Considera, &c. id est, discerne quæ opera sint propria Dei, & soli virtuti eius possibilia, & inter ea inuenies illud, quod nemo possit, &c.

De his quæ possunt incitare ad libenter recipiendum correptionem vel disciplinam. CAP. V.

SEquitur de his quæ incitare possunt ad libēter recipiendum correptionem vel disciplinam. ¶ Ad quod potest valere, primò multiplex admonitio Sacræ scripturæ. In Psal. Apprehendite disciplinam, nequando irascatur dominus. Prou. 3. Disciplinam domini, fili mi, ne abiicias. Et eiusdem 4. Tene disciplinam, & ne dimittas eam. Hebr. 13. Noli negligere disciplinam. Item In disciplina perseuerate. ¶ Secundo vtilitas ex disciplina, vel correptione proueniens. Pro. 29. Virga atq; correptio tribuit sapientiam. Et eiusdem 12. Qui diligit disciplinam, diligit scientiam: qui autem odit increpationes, insipiēs est. Disciplina vel correptio placet sapientibus, & in eis proficit: insipientibus verò displicet, nec proficit in eis. Eccl. 10. Vir prudēs & disciplinatus nō murmurabit correptus. Prou. 9. Argue sapientem, & diliget te. Et eiusdē 25. Nō amat pestilens eum qui se corripit. Et eiusdem 9. Qui arguit impiū, sibi maculam generat. Eccle. 1. Peruersi difficile corriguntur. Peruersus est, qui intellectu & affectu à bonitate auersus est. Eccl. 32. Homo peccator vitabit correptionem, & ad voluntatem suam inueniet comparationem. Prou. 17. Plus proficit correptio apud prudentē, quā centū plagæ apud stultū. Eiusdē 32. Si contuderis stultum in pila, quasi ptisanas desuper feriēte pilo, nō auferetur stultitia eius. ¶ Tertio malū proueniēs ex eo, quòd disciplina vel correptio abiicitur. Virga enim correptionis in colubrum vertitur. Qui enim hic non corrigitur, in

fu-

futuro à serpẽtibus infernalibus punietur. Exo. 4. Proiecit Moyses virgam, & versa est in colubrum. Pro. 15. Qui increpationes odit, morietur. Et eiusde 39. Viro qui corripiẽtem se dura cerui-ce cõtemnit, repentinus superueniet interitus. Eccl. 19. Qui odit correptionẽ, minuetur vita. Vita inquã triplici, scilicet naturæ, gratiæ, & gloriæ. Homo qui est sine disciplina, terrenis adhæret de æternis non curãs. Iob 17. Cor eorum longè fecisti à disciplina, propterea nõ exaltabuntur. Glo. Qui per disciplinam minimè custodire vitã studeant, semper per desideria in imis iacent. Qui sine disciplina est, in periculo est. Pro. 15. Qui abiicit disciplinam, despicit animam suam. Sicut carnem despicit, qui eam non vult sale cõdire. Putrescit enim qui contemnit disciplinã, & per consequens abiicit omne bonũ. Sap. 3. Sapientiam & disciplinam qui abiicit, infelix est. Fugiunt enim eũ omnia bona. Talis diabolo multũ assimilatur, qui incorrigibilis est. Eccle. 21. Qui odit correptionẽ, vestigium est peccatoris. Diabolus peccator dicitur antonomaticè. Cui multũ assimilatur qui odit correptionẽ: vt vestigiũ valde simile est pedi. Et notandum ꝙ laudabilius est correptionẽ libenter accipere, quàm audacter facere. Aug. ad Hiero. Cùm satius sit à tenendo itinere in nullo quã in aliquo declinare: multò tamen est mirabilius & laudabilius libẽter accipere corrigentẽ, quã audacter corrigere deuiantem.

De partibus disciplinæ. Et primò de Ieiunio, & eius commendatione: de speciebus eius, & de his quæ debent ipsum comitari.

CAPVT VI.

EST disciplina ad omnes pertinens, scilicet disciplina proprij corporis. Et est disciplina pertinens ad eos, qui præsunt cęteris hominibus. ¶ Prima multiplex est, vt ieiunium, asperitas vestium, duritiei lectorum, peregrinatio, vigiliæ, disciplina verborum. Secunda verò duplex est. Quædam spiritualis, cùm scilicet delinquentes feriuntur gladio spirituali, quæ specialiter pertinet ad prælatos ecclesiæ: quædam verò materialis, cùm scilicet delinquentes feriuntur gladio materiali, quæ maximè pertinet ad principes terrenos. Omissis aliis partibus disciplinæ prosequemur de Ieiunio. De quo scriptura sacra multum loquitur, & quòd magnæ efficaciæ est. Ieiunium, vt ait Isidorus in libr. Etymolog. est parsimonia victus, abstinentiáque ciborum. De illo hoc modo dicemus. Primò commendationi eius insistemus. Secundò, agemus de speciebus eius. Tertiò tangemus de his quæ debent concomitari ieiunium. ¶ Circa primum notandum quòd ieiunium multipliciter est commen-

dabile. ¶ Primò exẽplis. Specialiter exemplo Moysi qui ieiunauit X L. diebus, & X L. noctibus. Exo. 34. Item exemplo Eliæ, qui similiter ieiunauit X L. diebus, & X L. noctib⁹. 3. Reg. 19. Itẽ exẽplo Christi, de quo Mat. 4. Et cùm ieiunasset X L. diebus, & XL. noctibus, postea esuriit. ¶ Secũdò ob hoc quod dicitur esse fundamentum virtutum. Hieron. Ieiunium non est perfecta virtus, sed est cæterarum virtutum fundamentum. ¶ Tertiò, à multiplici suo effectu. Ieiunium rectè factum Dei misericordiã impetrat. Vndæ Ionæ 3. Facto ieiunio misertus est Dominus Niniuitis. Itẽ gratiã Dei conseruat. Esa. 30. Dabit tibi Dominus panẽ artum, & aquã breuem: & nõ faciet à te auolare doctorẽ tuum. Item ad intelligentiam & sapientiam iuuat. Daniel. 1. Tollebat Malasar cibaria, & vinum potus eorum, dabátque eis legumina. Pueris autẽ his dedit Deus scientiam & disciplinam in omni libro & sapientia, Danieli autẽ intelligentiã omnium somniorum & visionum. Exo. 34. Moyses XL. diebus ieiunãs, legem suscepit. Et Dan. 10. post ieiuniũ audiuit ab angelo, Tu ergo animaduerte visionem sermonis, & intellige. Esaiæ 28. Quẽ docebit scientiam, & quem intelligere faciet auditũ? Ablactatos à lacte? à lacte scilicet temporalis consolationis. Item ieiunium cõsolationem Dei & angelorũ meretur. Vnde post ieiunium Domini, accesserunt angeli, & ministrabant ei. Matt. 4. Cornelio ieiunanti & oranti apparuit angelus. Act. 10. Et 3. Reg. 19. legitur de Elia, quòd ieiunauit X L. diebus & X L. noctibus, & venit ad montem Dei Horeb, vbi Deus cũ eo locutus est. Item meretur quandoque materialem refectionem a Deo. Sicut enim testatur Hie. Paulus primus eremita semper ieiunauit, quousq; sibi panis de cælo mitteretur, qui duplicatus est cũ ad eũ venisset Antonius. Cui ille: Eia frater comedamus, duplicata est nobis annona. Item ieiuniũ carnẽ vincit, quę est hostis familiaris. Hier. sup Matth. Ieiunio passiones corporis, oratione sanandę sunt pestes mentis. Marc. 9. Hoc genus dæmonũ in nullo potest eiici & exire, nisi in oratione & ieiunio. Sicut ait quidã diabolus: Plus cõfidit in adiutorio carnis, quàm in alio: quia plus nocet domesticus hostis. Ipse baculo nostro nos cædit, & manus proprio cingulo ligat, vi caro quæ data est nobis in adiutoriũ, sit nobis in iniuriam & in scandalum. Ber. Grauis lucta est & grande periculũ aduersus domesticum hostem pugnare, maxime quũ nos aduenæ sumus, & ille ciuis. Hostem istum fugere nõ possumus, nec fugare: circũferre necesse est, quoniam alligatus est mihi, perimere nõ licet, sustentare cogor hostem meum, aduersus me nutritio. Et notã-

dum

dum est dignos irrisione illos esse qui dicunt se carnem non posse vincere, quum homo posset ei ieiunando vincula subtrahere. Nō est castrū adeò forte quod nō possit expugnari, si possint ei victualia subtrahi. Nec est pugil adeò fortis q etiā à debili vinci non possit, si fortis necesse habet tenere diætam quam debilis voluerit, nec est ignis adeò magnus, quod non deficiat si ligna subtracta fuerint. Prouerbio. 26. Quum defecerint ligna, extinguetur ignis. Ille qui per impatientiam se excusat de hoc, quòd à carne sua vincitur, potest Dominus dicere illud, quod dixit Abraham Saræ conquerenti de ancilla sua, Genes. 16. Ecce, inquit, ancilla tua in manu tua est: vtere ea vt libet. Itē ieiunium diabolum ab homine expellit, sicut fames cogit lupū exire à nemore. Ieiuniū ponit diabolum in arido, vbi requiem non habet. Matth. 12. Cùm immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & nō inuenit. Diabolus admodum piscis habitat in locis humentibus. Iob 40. Isid. Immundi spiritus ibi se magis immittunt, vbi plus viderint escā & potum. Sed per ieiunium diabolus poni debet in loco sicco, vt ibi interficiatur: secundum consilium Raphaëlis. Tob. 6. dicentis ad Tobiam minorem de pisce magno, qui stabat ad deuorandum eum vt extraheret eum de aqua: quo facto, cœpit palpitare ante pedes eius, & qui prius stabat ad deuorandū, tunc de facili est occisus. Sic diabolus de facili occiditur in hominibus per ieiuniū. Ambrosius: Videsquanta est vis ieiunij, vt ieiunus homo sputo suo terrenū serpētē interficiat: multo fortius ergo spiritualem serpentem. Iudith 13. Post ieiunium amputauit caput Holofernis. Et filij Israël post ieiunium & fletum vicerunt illos de tribu Beniamin. Iudic. 12. Item ieiunium de corpore nostro sacrificium Deo facit in odorem suauitatis: Rom. 12. Obsecro vos per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam &c. Eccle. 24. Quasi myrrha electa dedi suauitatē odoris. Suauis odor myrrhæ est ieiunij placētia. Valet etiā ieiunium ad corporis sanitatem. Vnde dicitur in medicina, q̄ abstinentia est summa medicina. Eccle. 37. Qui abstinens est, adiiciet ad vitam. Item valet cōtra aduersitates. 1. Esdræ 8. Ieiunauimus, & rogauimus Dominum, & euenit nobis prosperè. Quantum ieiunium placeat Deo, figuratum est Gene. 21. Vbi Abrahā fecit grande conuiuium in ablactatione Isaac. Ieiunium mensa Christi hominem dignum efficit. Bernardus in sermonibus: Non est magnum si ieiunet in Christo, qui sessurus est ad mensam patris cum eo. Lucæ 6. Beati qui nunc esuritis, quoniam sa-

turabimini. ¶ Sequitur de speciebus ieiunij. Notandum est ergo quòd triplex est ieiunium, scilicet ieiunium à peccato, ieiunium à cibo, & à temporali gaudio. De primo dicit Hieronym. Tunc præclara est apud Deum abstinentia corporis, quum animus ieiunat à vitiis. Quid enim prodest tenuari corpus abstinentia, cuius animus intumescit superbia? Isidorus: Qui à cibis abstinent & prauè agunt, dæmones imitantur, quibus esca nō est, & nequitia semper est. Esa. 58. Quare ieiunauimus, & nō aspexisti? Et subditur respōsio, Ecce in diebus ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra, &c. ecce ad lites & contentiones ieiunatis. Gl. Homo interior vescitur carnibus draconis, qui datur esca populis Æthiopum. Et pòst: Nunquid tale est ieiuniū quod elegi? Nōne hoc est magis ieiuniū quod elegi? Dissolue colligationes impietatis. ¶ Ieiuniū à cibo triplex est. Aliud enim est detestabile, aliud laudabile, aliud indifferēs. Ieiunium indifferens est, quando homo ieiunat causa infirmitatis vel indigentiæ solum. Detestabile est, vt hypocritis, vel auaris, qui ieiunāt vt parcāt bursæ vel gulosis, qui ieiunant vt postea melius comedant. De ieiunio hypocritarum dicitur Matt. 6. Quum ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes. Chrys. Si quis ieiunat, & tristē se faciat, hypocrita est: quanto iniquior est qui nō ieiunat, sed in facie sua augumentis quibusdam pingit venalem pallorem. Qui ieiunant propter laudē humanam, multū sunt fatui. De hoc enim quod vni hosti subtrahunt, scilicet carni, duos hostes pascunt, mundū scilicet, & diabolum. Ieiunant enim vt pascant oculos hominū. Puluere etiam vanæ gloriæ pascunt diabolum. Esa. 65. Serpenti puluis panis eius. Auari etiam fatui sunt, qui proprio ori subtrahunt, quod in ore diaboli ponunt. Os diaboli est bursa auari. Hiero. Sit ieiuniū non marsupij lucrum, sed sarietas animæ. ¶ Tertiò, ieiunio ieiunāt illi quorum Deus venter est, ad Philip. 3. qui imminente solennitate Dei sui, scilicet ventris, faciunt ieiunium vigiliæ. Gre. in Pastoral. Nō Deo, sed sibi ieiunat, qui ea quæ ad tempus ventri subtrahit, non inopibus tribuit, sed vētri postmodum offerenda custodit. ¶ Ieiunium laudabile describit Hieronymus, dicēs: Sint pura, casta, simplicia, & nō superstitiosa ieiunia. Pura, vt homo sit absque mortali. ad Ro. 12. Obsecro vos p misericordiā Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiā viuentē, sanctā, &c. Qui in mortali ieiunat: corpus suum velut cadauer mortuū Deo offert. Casta, vt bona intentione fiant. Simplicia, vt nō quærat homo delicias. Hierony. Qui Christum desiderat, non curat quām pretiosis cibis stercus efficiat. Isido. Sperni-

tur

tur ieiunium,quòd in vespere deliciis compensatur.Sunt quidã qui delicatiora volunt habere quum ieiunant,etiam plus comedunt vna vice,quàm comederent duabus,si nõ ieiunarẽt.Qui talem gratiã videntur facere Deo,qualem facit ille qui dat alicui duos obulos pro denario. Tales videntur velle parum grauare suum hospitem,scilicet catnem,qui soluenda carni duobus terminis,soluunt termino vno tempore medio.Non debent etiam ieiunia esse superstitiosa.Hiero.Quid prodest oleo non vesci,& molestias quasdã difficultatésque aliorum quærere? ¶Ieiunium laudabile tres habet species,scilicet ieiunium bonum,melius & optimum.Ieiunium bonum est,quando cum charitate est,ad satisfaciendum Deo pro peccatis. Ambrosius:Qui charitatem nõ habet,omne bonũ amittit quod habet.1.ad Cor.13. Si tradidero corpus meum ita vt ardeam , charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Ieiuniũ melius est quãdo aliquis ieiunat ad Dei honorem,& proximi vtilitatem,vt scilicet Dei contumeliã in suo corpore vindicet,vt pauperi⁹ tribuat quod sibi subtrahit.Ad tale ieiunium monet Dominus Matt.6. dicẽs:Tu autem quum ieiunas,vnge caput tuum,&c. Gl.interlinearis:Deo ieiunat,qui pro eius amore se macerat,& quod sibi subtrahit,alteri largitur.Optimum ieiuniũ est quãdo homo ex vna parte abstinet,& ex altera parte bona agere nõ cessat.Isidorus:Hoc est perfectũ & rationabile ieiuniũ,quando noster homo exterior ieiunat,& interior orat.Sũt aliqui qui nihil boni possunt facere quũ ieiunãt,sed ludũt ne sint otiosi.Bernardus:Pro vitãdo otio otiosa sectari,ridiculum est.Ieiunãt à gaudio temporali viri contẽplatiui.Sic ieiunabat qui dicebat, Renuit consolari anima mea. Tob,3.dicebat Sara:Mundã seruaui animã meã ab omni concupiscentia:nunquã cũ ludentibus me miscui,neque cũ his qui in leuitate ambulant participem me præbui. ¶ Sequitur de his quę concomitari debent ieiunium,quæ sunt tria,Oratio,eleemosyna,& spiritualis lætitia. De primo,Tob.12.Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna , magis quàm thesauros auri recondere. De eleemosyna dicit Aug. in quodam sermone : Tale est ieiunium sine eleemosyna,qualis sine oleo lucerna. Homo primum debet exiccari ab aquis deliciarum per ieiunium. Secũdo,necessarium est oleum pietatis quod pertinet ad eleemosynam.Tertiò,debet applicari Deo à quo debet illuminari,quod fit in oratione In his tribus est iustitia hominis,vt dicit gl.sup illud Ps. Apud me oratio Deo vitæ meæ.De lætitia dicit glossa super illud,Tu autem quum ieiunas,vnge,&c.Caput,inquit,vngit,qui

spirituali lætitia intus pingueſcit.2.ad Cor.9.Hilarem datorem diligit Deus.

De erroribus circa diſciplinam. Et primò de errore illorum qui dicunt nullum eſſe excommunicandum. Et de errore illorum qui dicunt maleficos non eſſe puniendos. CAP. VII.

PRimò tangitur de errore illorum qui dicũt nullum eſſe excommunicandum. Secundò de errore illorum qui dicunt maleficos non eſſe puniendos pœna temporali. ¶Primus error videtur poſſe inniti his teſtimoniis ſacræ ſcripturę.Legitur Luc.6.Nolite iudicare, & non iudicabimini. Peccant ergo ſacerdotes qui excommunicationis ſententiam ferendo homines iudicant.Item ad Ro.2.Inexcuſabilis es,ô homo omnis qui iudicas. In quo enim iudicas alium,te condemnas.Item ad Ro.12.Benedicite & nolite maledicere. Peccant ergo ſacerdotes qui hominibus maledicunt.1. ad Cor.6. Neque maledici , neque rapaces regnum Dei poſſidebunt. Item 2.Pet.3. Non reddentes malum pro malo.Ad quod monemur exemplo Chriſti 1.Pet.2.Cùm maledicereẽtur,non maledicebat. Item Eccle.21. Quum maledicit impius diabolum,maledicit ipſe animam ſuam.Si diabolus maledicendus nõ eſt,multo fortius homines non ſunt maledicendi. ¶Ad primum dicendum eſt,quòd eſt iudicium iuſtum,& eſt iudicium iniuſtum. Iudicium iniuſtum prohibitum eſt , iudicium verò iuſtum non eſt prohibitum:imò Chriſtus monet ad illud Ioan.7.Nolite, inquit Chriſtus Iudæis , ſecundum faciem iudicare, ſed iuſtum iudicium iudicate. De manifeſtis conceſſum eſt nobis iudicium,de occultis non.1.ad Cor.4.Nolite ante tempus iudicare quoadusque veniat Dominus,qui illuminabit abſcõdita tenebrarum.2. ad Tim.5. Peccantes coram omnibus argue , vt cæteri timorem habeant. Quòd apoſtoli habuerint poteſtatem iudicandi,oſtẽdi poteſt ex eo quod dictum eſt Petro,Matt.16. Quodcunque ligaueris ſuper terram , erit ligatum & in cælis:& quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis.Item eiuſdem 18. Quæcunque alligaueritis ſuper terram,erunt ligata & in cælo. Et Ioan.20.Quorum remiſeritis peccata , remittuntur eis : & quorum retinueritis, retenta ſunt.1. ad Corinth.5. oſtendit Apoſtolus ſe iudicaſſe Corinthium fornicatorem:Ego,inquit,abſens corpore,præſens autem ſpiritu,iam iudicaui , vt præſens, eum qui ſic operatus eſt in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti congregatis vobis, & meo ſpiritu,cum virtute Domini Ieſu, tradere huiuſmodi hominem ſatanæ in interitum carnis , vt ſpiritus ſaluus ſit in die domi-

domini nastri Iesu Christi. Itē eiusdē 6. An nescitis quoniā sancti de hoc mūdo iudicabunt? Et si à vobis iudicabitur mundus, indigni estis qui de minimis iudicetis? Nescitis quoniā angelos iudicabimus? Ad aliud dicendū est, quòd ecclesia non reddit malum pro malo, nec malum optat quum aliquem excōmunicat. Excommunicatio enim medicinalis est: nec est mala, nisi malitia pœnæ: sicut medicina amara dicitur mala, quum verò bona sit, eò quòd sit morbi expulsiua. Excommunicatio est ad hoc vt homines salubriter confundantur & cōuertantur. Psalmographus: Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum domine. Augu. Quicquid facit vera & legitima mater ecclesia, etiam si asperum amarumque sentiatur, nō malū pro malo reddit, sed expellendō malum iniquitatis, bonum disciplinæ appōnit, non odio nocendi, sed dilectione sanandi. Item Augu. Melius timet capitis dolet quum curatur, quoniam dum ei paretur, nō sanatur. Ad illud verò Eccl 21. Quum maledicit impius diabolum, &c. Dicendum est quòd verbum illud intelligēdum est quantum ad illos qui ad sui excusationem maledicunt diabolo imputātes ei peccatum suum. Sicut Heua peccatum suum serpenti imputare voluit, & per consequens authorem serpētis latenter accusauit. ¶ Authoritatem excommunicandi vel maledicendi, habet ecclesia ex diuersis locis scripturæ sacræ: vt ex Matt. 18. dicente domino: Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Et eiusd. 21. Maledixit dominus ficulneę fructū non ferēti. Et Act. 8. dicit Petrus Simoni Mago: Pecunia tua tecum sit in perditionem. Et in 2. canonica Io. Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite hunc recipere in domum, nec aue ei dixeritis. 1. ad Corin. 5. Si quis frater nominatur, & est inter vos fornicator, aut adulter, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cū huiusmodi nec cibum capere. In eodē: Nescitis quòd modicum fermentum totam massam corrumpit? Expurgate vetus fermentū. Itē: Auferte malū ex vobisipsis. Eiusdem vlt. Si quis non amat dominum Iesum Christum, sit anathema. Item ad Galat. 1. Si quis vobis euangelizauerit præter id qđ accepistis, anathema sit. Itē 1. ad Timot. 1. Ex quibus est Hymenæus & Alexander, quos tradidi satanæ, vt discant non blasphemare. Sicut ouis morbida à grege separatur, ne grex ex ea inficiatur: & sicut membrum infirmum & corruptum abscinditur, ne cætera membra per illud corrumpantur: & sicut humores praui à corpore eiiciuntur: ne infirmitatem corpori inducant: sic homines pestilentes

ab

ab ecclesia per excommunicationem separandi sunt, ne exteri corrũpant. Aug. Mali Christiani sic sunt in corpore Christi, quo modo humores mali quando euomũtur, tunc releuatur corpus sic & mali quãdo exeunt, tũc ecclesia releuatur, & dicit, Ex nobis exierunt humores isti, sed non erant ex me.

¶ *De errore illorum qui dicunt maleficos non esse puniendos pœna temporali.*

Sequitur de errore illorũ qui dicunt maleficos nõ esse puniendos pœna temporali, maximè morte. Qui error videtur posse niti his testimoniis scripturæ sacræ. Legitur Gen. 1. Quicunque effuderit sanguinẽ humanũ, fundetur sanguis illius. Nulli ergo licet effundere sanguinẽ humanũ. Itẽ Exo. 20. Non occides, cui verbũ assumit dominꝰ Mat. 5. Deut. 32. Mea est vltio, &c. Ezech. 18. Nolo mortẽ peccatoris. Itẽ Matt. 10. Ego dico vobis non resistere malo. In eodẽ: Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Si nõ licet fratri irasci: ergo non licet eũ occidere. Itẽ in eodẽ Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderũt vos. Et eiusdẽ 13. in parabola de zizaniis superseminatis dicũt serui: Vis imus & colligimꝰ ea? Et ait paterfamiliàs: Nõ, ne fortè colligẽtes zizania, eradicetis simul & triticũ. Sinite vtraq; crescere vsque ad messem. Item Luc. 6. Nolite condemnare, & nõ condẽnabimini. ad Rom. 12. Non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim, Mihi vindictam. Et 1. Ioannis 3. Omnis qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis quoniam omnis homicida non habet vitã æternã in se manentem. Mat. 26. Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt. Item Ioan. 8. Dimisit dominus in pace mulierem deprehensam in adulterio. ¶ Ad primum dicendũ, quòd illa sententia domini Genes. 9. Quicunq; fuderit sanguinẽ humanũ, fundetur sanguis illius, & illud Matt. 26. Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt, potius ostẽdunt, si quis diligẽter inspiciat, aliquem quam neminem debere occidi. Quum enim sententia domini indubitanter sit iusta: Quicunque sanguinem humanum iniustè fundet, iustum est vt sanguis eius effundatur: & qui gladiũ iniustè accipit, iustum est vt gladio pereat: ergo in aliquo casu sanguis humanus iustè effunditur, & homo iustè gladio perit. Et licet quum paterfamiliàs prohibet ne quis accipiat de vino alicuius dolij sui, non est intentio sua vt non accipiat cui ipse de illo dederit, vel cui ipse hoc iusserit, sed ne hoc aliquis sua auctoritate accipiat. Sic quum dominus dixit, Non occides, nõ fuit intentio sua vt non occideret in casibus illis in quibus ipse hoc præcip-

præciperet:sed ne aliquis occideret aliquem propria authoritate. Vnde post illud verbum, Nõ occides, dominus in eodem loco in multis casibus præcipit occidi. Illud autem Deuterono. Mea est vltio: verum est quum vltio sumitur de aliquo in præsenti,authoritate enim Dei sumitur,& intentio sumentis debet esse, Dei contumeliam vel offensam vindicare. illud autem Ezech.18.Nolo mortem peccatoris,&c.de morte æterna potest poni. De morte etiã temporali,verum est quòd Deus non vult morte quandoque peccatoris,quæ præuidet corrigendũ esse,& misericorditer expectat ipsum ad pœnitentiã:mors verò illius peccatoris qui sibi nocet peccatum peccato addendo, & alios subuertendo & corrumpendo, de cuius correctione spes non habetur, indubitanter videtur sibi & ecclesiæ Dei inutilis esse. Ad illud verò Matt.5.Ego dico vobis nõ resistere malo.& illud ad Rom.cap.12.Non vosmetipsos defendentes charissimi,dicendum est quod loco & tempore potest aliquis & debet non resistere malo, & non defendere se, vt fiebat in primitiua ecclesia quando per miracula & passiones sanctorum ecclesia nouella plantanda erat. Loco etiam & tẽpore potest homo resistere malo,& se defendere:aliter enim nisi ecclesia defenderet se ab infidelibus, posset ab eis occidi:& sic periret honor & cultus diuinus.Luc.22.ait dominus: Qui nõ habet, vendat tunicam suam & emat gladium.At illi dixerunt:Domine,ecce duo gladij hic: quibus dominus,Satis est.Si nõ habet ecclesia gladiũ materiale, sed solum spirituale,dicendũ fuit, Nimis est:& non fuit dicendum.Satis est.Præterea Paulus voluit vt malo resisteretur, quũ ipse voluit milites armatos se perducere ad Felicem præsidem. Act.23.Luc.verò 6.vbi dicitur.Nolite condemnare: prohibetur condemnatio inordinata:vt cum incerta est culpa ejus qui condemnatur.Ad illud verò 1. Ioan.1. Omnis homicida non habet vitã,&c.Dicendũ est quòd non reputatur homicida qui præcepto Dei hominẽ occidit: sed qui odio vel desiderio vindicãdi se hominem vult occidere. Vnde Matth.15.De corde exeunt cogitationes malæ,homicidia,&c.Tunc ergo homicidiũ iudicandum est,quãdo ex corde & volũtate propria procedit. Ad illud verò Matth.13.Non:ne fortè colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticũ. Sinite vtraque crescere vsq; ad messem. dicendũ quòd dominus non dixit hoc nisi vt parceretur tritico: ergo noluit parci zizaniis in tritici detrimentum:ergo quando non potest eis parci sine tritici detrimento,noluit eis parci: vbi ergo crescunt zizaniæ & suffocãt triticum, noluit zizaniis parci.

ci. Et hoc etiã obseruant rustici in agris propriis. Vbi enim vi-
dent zizaniã vel alias herbas noxias quas possunt eradicare si-
ne tritici dãno, crescere in agris suis, & credunt nisi fuerint e-
dicatæ triticum suffocari, diligenter faciunt eas eradicari. In
agro verò domini pertinaciter contendunt eradicationẽ in co-
simili casu nullo modo debere fieri. Nec mirum, cùm ipsi zi-
niæ sint, & sententiam mortis timeant. Si quis verò dicat: quid
hi qui sunt zazania possunt fieri triticũ, hoc verum est: sed hoc
est incertũ, an futuri sint triticũ: sed certũ est quod triticũ suf-
focant, quia simplices subuertũt. Rarã videmus hæreticorũ co-
uersionem: sed frequentem bonorum subuersionem. Ideo be-
num conuersionis rarum & valde incertum & valde difficile,
non debet proponi damno magno & frequenter accidenti: ne
dum vana spe paucis parcitur, irreparabilis multitudo per eos
perdatur. Hoc enim esset acsi paucis lupis in medio gregis ex-
istentibus, gregem lacerãtibus, parceretur, quia fortè Deus illos
oues aut agnos faceret. Et paucos leprosos dimitteremus in
medio populi corrumpẽtes eum, quia forsitan Deus illos sana-
bit. Facilius rabies lupina sæuit in gregem, quàm mansuetudo
ouis transeat in lupos, & cõtagium lepræ facilius à leprosis de-
riuatur ad sanos, quàm à sanis sanitas ad leprosos. Quod aut
sit licitum in aliquibus casibus hominem occidere, manifeste
potest ostẽdi his testimoniis sacræ scripturæ quæ sequũtur.
Luc. 19. Inimicos meos qui noluerũt me regnare super se, adduc-
cite huc, & interficite ante me. Matt. 22. Missis exercitibus per-
didit homicidas illos. Rom. 14. de illo qui habet potestatem, Dei
minister est, vindex in iram ei qui malum facit. Luc. 13. de ficu-
nea sterili terram occupante: Succide, inquit, illam: vt quid etiã
terram occupat? Matth. 18. Si manus tua vel pes tuus scandali-
zat te, abscinde eum & proiice abs te. Ergo ecclesia abscindere
debet membrum, quod corrumpit cætera membra. Tullius. Si-
cut quædam membra amputantur si languere & tanquam spi-
ritu carere cœperint, noceantque reliquis partibus corporis: sic
ista in figura hominis feritas & immanitas belluæ à communi
humanitate segreganda est. Iac. 2. Abraham pater vester nonne
ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filiũ suũ super altare?
Ergo Abraham placuit Deo, quia ad præceptũ eius voluit oc-
cidere filium suum: ergo qui præcepto domini hominem occi-
dit, non peccat. Item 1. ad Tim. 2. Obsecro primũ omnium fieri
obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro
omnibus hominibus, pro regibus, omnibus qui in sublimitate

constitu-

constituti sunt, vt quietē & tranquillā vitam agamus. Volebat ergo Paulus ꝙ oraretur pro principibus qui gladiū habēt materialē, quo defendunt ecclesiā, & seruant pacem in ea. Ergo nō est malū ꝙ ipsi vtātur gladio materiali. ad Rom. 13. Non est potestas nisi à Deo. Et paulò pòst: Dei minister est tibi in bonū. Si enim malū feceris, time: non enim sine causa gladium portat. Luc. 3. Interrogabāt milites Ioannē Baptistā, dicentes. Quid faciemus & nos? Et ait illis. Neminē concutiatis, neq; calūniā faciatis, & cōtenti estote stipēdiis vestris. Nō dixit, Militiā relinquite, stipēdia eorū refutate. Ipse docuisset eos decipere duces, si stipēdia eorū reciperēt, & cùm necessitas esset bellū non facerent: non enim debet stipendia recipere qui non vult militare. Vade beatus Martinus imperatori rectè respondit: Donatiuum tuū, inquit, militaturus accipiat. Itē: Petrus occidit Ananiam & Sapphiram Act. 5. ergo licitū est occidere. Si quis dicat quòd occidit verbo, & non gladio, quæ vis est in hoc quomodocunque eos occiderit, ex quo occidit? ¶ Rationibus etiam multipliciter potest ostendi quòd liceat in casu hominem occidere. Primo sic. Aut paruuli sunt erudiendi & corripiēdi saltem leuibus flagellis, aut non. Si non, ergo dimittendi sunt omnibus vitiis, & minus curandū est de eis quàm de equis & asinis. Si vero paruuli corripiēdi sunt, multò magis adulti, cum malitia eorum magis sit noxia. Item cōstat quòd bruta de puteis vel cisternis extrahuntur, si in illa ceciderint, secundum illud Luc. 14. Cuius vestrum asinus aut bos in puteum cadet, & non continuo extrahet illum die sabbati? Multo fortius ergo homines etiam inuiti à periculis corporalibus extrahendi sunt. Si sic rarò occurritur morti corporali: quanto magis occurrendū est morti spirituali? Item si furiosi sunt recludendi vel ligandi, ne sibi vel aliis corporaliter noceant: multo fortius mente insani cohibendi sunt, ne se spiritualiter occidant. Si verò homines pro leuibus culpis leuiter sunt puniendi, si culpa augeatur, augeri debet & pœna: ergo cum culpa augeri possit vsq; ad homicidium, pœna etiam poterit vsque ad homicidium augeri: vt scilicet pro iniusto homicidio quod aliquis commisit iustè occidatur. Item aut mors corporis est pœna omni culpa maior, aut non. Si sic: ergo Deus male inflixit eam pro comestione pomi vetiti. Si non: ergo aliqua culpa punienda est morte corporali. Itē si homicidiū iniustum est puniendum, aut erit puniendum morte temporali, aut pœna minore. Si morte temporali, ergo licet aliquem occidere. Si pœna minore, aut in infinitū minore, aut nō. Si sic: ergo nullius

lius cõparationis erit id quod patietur qui peccauit ad id quod intulit. Vnde talis erit iustitia, vt si quis dãnificasset aliũ in mille millibus librarum, & puniretur amissione vnius festucæ. Si vero pœna minori, sed non in infinitum, tale est acsi damnificasset proximum in tribus marcis, & puniretur in vna. Itẽ qui Deum impugnat beneficio ab eo recepto, meretur illud beneficium amittere: ergo qui vita sua à Deo accepta Deũ impugnat, meretur vitam æternã amittere. Itẽ si mors æterna est infligenda pro aliqua culpa, quanto magis temporalis? Præterea nónne contra Dei inimicos est pugnandum quãdiu rebellãt, vel saltem repugnãdum quãdiu impugnãt? ergo si impugnent vsq; ad mortem corporis, repugnãdum erit eis vsq; ad mortẽ. Vel si nõ est repugnandũ, fugere debet tota ecclesia, vel permittendum est quòd tota occidatur, & quòd cultus Dei destruatur vt corporibus impiorũ parcatur. Patet ergo quòd hęretici sub specie pietatis honorem Dei & religionẽ volũt destruere. Ipsi sunt pij in lupos, & crudeles ouibus & agnis. Matt. 7. Attẽdite à falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimẽtis ouiũ, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Ipsi pij sunt in fures & alios maleficos, crudeles verò in innocentes. Item si verbo contradicendũ est hęreticis, nõ est ratio aliqua quare manus potius debeat esse exempta, quàm lingua quin pro Deo pugnet. Itẽ si bestiæ, vt lupi, leones & serpentes exterminandæ sunt pro salute corporũ: quãto fortius spirituales bestiæ pro salute animarum? Et est conueniens similitudo, habito respectu ad venenum pseudoprædicatorum. Tullius: Quid interest, vtrum ex homine se conuertat quis in belluã, an sub hominis figura immanitatem gerat belluæ? Item hæreticus in ecclesia est vt ouis morbida in grege: vel in mẽbrum cãcerosum cancro incurabili corpore: ergo quod faciẽdum est de ove pro grege, & de membro cancerofo pro corpore, hoc faciẽdum est de hæretico pro ecclesia. ¶Et notandum quod de illis specialiter videtur facienda iustitia qui negant iustitiam faciendam, ranquã de manifestis hostibus iustitiæ. Secundũ eos enim iustitia humana, est iniustitia. ¶Si quis verò dicat hęreticos esse occidendos à Deo, non ab ecclesia: ergo ecclesia exponenda est, & sine defensione dimittẽda. Præterea dicit dominus Luc. 6. Perfectus omnis erit, si sit sicut magister eius. Magister verò noster Deus est, ergo si Deꝰ hæreticos occidit, nõ est cõtra perfectionẽ bonitatis humanæ hominẽ occidere. Præterea qua de causa volunt tantũ hæretici parci corporibus maiorũ à morte? Si propter spem correptionis, vbi non est spes correctionis, ibi

debet

debet cessare hæc falsa pietas. Si verò propter pretiositatẽ vitæ corporis, propter maiorẽ pretiositatẽ animarũ non erit eis parcendũ. Præterea Manichæi, qui dicũt corpora esse à diabolo, non habent quid respondeãt. Destruenda enim erũt à filiis Dei, cùm sint opera diaboli. Qui sunt huiꝰ erroris, sub specie pietatis ipsis corporibus nocent. Reprobi enim qui amplius viuẽt, amplius in futuro puniẽtur. Addendo enim peccata peccatis, cumulãt supplicia suppliciis, etiã quantũ ad corpus, & quælibet pars supplicioꝝ infernaliũ maior videtur esse supplicio mortis corporalis. Itẽ licet concupiscentia rei alienæ sit prohibita: tamẽ qui alienã rẽ iniustè vsurpat, iustè re sua priuatur. Ergo in simili licet homicidiũ sit prohibitũ, tamen qui iniustè occidit, iustè occiditur. Itẽ cùm nemo habẽs mentẽ bene dispositã, dubitet in rebus cęteris ab homine corruptiua esse auferẽda: quare hæretici in solis hominibus hoc nõ recipiunt? Ad quod potest dici, quòd fures & alij malefici nõ libenter dant sententiã contra seipsos, & nullus credit eis, si asserãt maleficos nõ esse puniẽdos. Ita hæretici non libenter dictãt sententiã quam vident contra se esse: imò dicunt maleficos iniustè occidi. Sed nõ est fides eis in hoc adhibenda. Hier. super Esaiã: Non est crudelis qui crudeles iugulat, sed crudelis patiẽtibus esse videtur. Nã latro suspensus patibulo crudelẽ iudicẽ putat. Cũ hæretici sint intrinsecus lupi rapaces. Mat. 7. ipsi bene vellent, ꝙ non essent canes in grege domini, qui eos à grege arceret. Item si nõ est distinguendũ circa hoc præceptum, Nõ occides, quia Euangeliũ nõ distinguit: ergo occidere semper est mortale peccatũ: ergo mortaliter peccat, qui pulicẽ occidit.

De æquitate, & Pietate prout Tullius & Macrobius eam diffiniunt.

PARS XII.

Dicto de Obedientia quæ est respectu superioris, & Disciplina, quæ est respectu inferioris, dicendum est de æquitate quæ est respectu paris. Et est æquitas amor æqualitatis in his in quibus debet esse æqualitas. Æqualitas virtus est valde rara. Ideò potest dici semita. Prou. 4. Ducã te per sẽmitas æquitatis. Hanc semitã tenet vera sapientia. Prou. 8. Meum est consiliũ & æquitas. Et notãdum ꝙ æquitas multũ valet ad spiritualis ædificij firmitatẽ. Sicut ædificium corporale firmũ est, si habeat lapides æqualiter dispositos, si verò sint lapides inæqualiter dispositi, minatur ruinã. Sic cõgregatio vbi æquitas seruatur, stabilis est: vbi verò deest æquitas, stare nõ potest. In Psa. Mirabile tẽplũ tuũ in æquitate. Itẽ æquitas facit ad corporis mystici decorem & sanitatem. Sicut in corpore humano inæqualitas mẽbrorum

quæ debent esse æqualia facit deformitatē, & cùm mittūtur bo
mores inæqualiter ad mēbra ad quæ æqualiter debēt mitti, in-
ducunt infirmitatē. Ita in congregatione inæqualitas magnā fa
cit indecentiā, & in his qui abundant ea quibus alij indigēt, ge-
nerat superbiā quasi quoddā apostema, vel aliam infirmitatem.
Virtus æquitatis valde necessaria est his qui sunt in aliqua so-
cietate. Si enim hæc virtus desit, volūt esse domini qui debu-
rūt esse socij, & super alios se exaltāt volētes se præ cęteris ho-
norari: vel se cū grauamine aliorum dilatant, volentes abun-
danter habere ea quibus alij indigēt. Sene. in lib. de Beneficiis.
Quidā cum illi ob virtutē, & rempublicam bene gestam, tātum
agri sibi decerneretur, quantum arando vna die circumire pos-
set. Non est, inquit, opus eo ciue, cui opus sit plus quàm vni ci-
ui. Et subdit, Quanto maioris viri putas respuisse munus, quam
meruisse? Multi enim fines alij abstulerūt, sibi nemo constitu-
it. De quibusdā congregationibus verum est illud Esa. 59. Æquitas
non potuit ingredi. Et inuenitur in eis quod dicitur vulgariter,
quòd licet omnes sint fratres, tamē nō omnes scutellæ sunt so-
rores. E contrario de filio Dei facto fratre nostro dicitur Hebr. 2.
quòd debuit per omnia assimilari fratribus, vt misericors fieret.
Et notabiliter dicitur, Vt misericors fieret. Qui enim abundāter
habent, nesciunt per experientiā quid sit indigētia, nec com-
patiūtur sociis indigentibus. Itē æquitas valde necessaria est dis-
pensatoribus. Si enim desit hæc virtus, dant abundāter propin-
quis & familiaribus quod dandū fuit indigentibus, & palpant
oculos diuitū de his quæ subtrahūt necessitati pauperū. Gen. 4.
secundū quandā literā: Nónne si rectè offeras, non autem rectè
diuidas, peccasti? dispensatores etiā quando bonis dant, si pro-
pter gratiā vel consanguinitatē non recte diuidūt, peccant. Ber.
Clamant nudi, clamāt famelici, & cōqueruntur. Et ponit verba
conquerentium: Nobis fame & frigore miserabiliter laborā-
bus, quid cōferunt tot mutatoria in perticis extensa, vel plicata
in manticis? Nostrū est quod effūditis, nobis crudeliter subtra-
hitur quod inaniter expenditis. Idē loquēs de ecclesia malignā-
tium: De sumptibus, inquit, egenorū seruit oculis diuitū: inue-
niunt curiosi quo delectentur, & non inueniunt miseri quo sa-
stententur. Item necessaria est valde virtus æquitatis mercato-
ribus, vt in ponderibus & mēsuris nihil iniquum faciāt. Leuit. 19.
Statera iusta, & æqua sint pōdera, iustus modius æquúsq; sextā-
ius. Pro. 11. Statera dolosa abominatio est apud Deū, & pondus
æquum volūtas eius. Item necessaria est valde iudicibus, vt hi

accepe-

acceptione personæ inter partes cõtrarias æqualitatem seruẽt. Deut.24. Æquũ iudiciũ sit inter vos, siue peregrinus, siue ciuis peccauerit: quia ego dominus vester. Sicut Deus nõ est acceptor personarũ, Act.10. ita vult. quòd iudices qui iudicãdo vices ejus agũt, non sint acceptores personarũ. Iac.2. Fratres mei, nolite in personarũ acceptione habere fidem domini nostri Iesu Christi.

¶ *De pietate.*

Sequitur de Pietate prout Tullius & Macrobius de hac loquuntur. Est autẽ pietas, vt ait Tullius, per quam sanguine conjunctis patriæq; beneuolis officiũ & diligẽs tribuitur cultus. Ad pietatẽ sic sumptã ipsa natura hominẽ incitat. De amore parentũ, require in tractatu de Charitate. De honore verò parẽtibus exhibẽdo, require in tractatu de superbia, capit. de peccato irreuerẽtię. Et notandũ quòd cùm patria principiũ generationis dicatur esse, secũdũ Philosophum quemadmodũ & pater, beneuoli patriæ amãdi sunt, & honorãdi: sic maleuoli patrię odiosi sũt & detestãdi, vt legitur 2. Mach. 5. de Iasone, qui fact⁹ est omnib⁹ odiosus, vt refuga legũ & execrabilis, vt patriæ & ciuiũ hostis.

De Gratia prout Tullius de ea loquitur: & quæ sint cauenda danti vel accipienti beneficia, & de vindicatione. PARS XIII.

GRatiã Tullius sic describit: Gratia est, in qua amicitiarum & officiorũ alterius memoria, & remunerandi volũtas cõtinetur. Hæc virtus valde necessaria est. Nullũ enim officiũ in referenda gratia magis est necessariũ. Ingratitudinẽ quæ est gratiæ contraria enumerat Apostolus 2. ad Tim. 3. inter magna mala quæ erunt nouissimis temporibus, dicens: Hoc scito, quia in nouissimis diebus instabunt tẽpora periculosa, & erũt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus inobedientes, ingrati. ¶ Si volueris gratus esse, primo caue ne obliuiscaris beneficij. Senec. 3. lib. de beneficiis: Ingratus est, qui beneficium se accepisse negat, quod accepit: ingratus est qui dissimulat, ingratus est qui non reddit: ingratissimus omniũ, qui oblitus est. Illi enim si non soluunt, tamen debent, & extat apud illos vestigium meritorum intra conscientiam inclusorum. Et aliquando conuerti ad referendam gratiam aliqua causa possunt, si illos pudor admouerit, si facilis occasio inuitauerit. Hic nunquam fieri gratus potest, cui beneficium totum elapsum est. Apparet illum nõ sæpe de reddendo cogitasse, cui obrepsit obliuio. Nũquam voluit esse gratus qui beneficium tam longe proiecit, vt extra conspectum suũ poneret. Quicquid frequẽs cogitatio exercet, aut reuocat memorię, nũquã subducitur

quæ nihil perdit, nisi ad quod nō sæpe respexit. Secundo caue ne ad beneficiū impendendū per iniuriam accedas. Sen. 5. lib. de beneficiis, Ingratis & repudiātibus beneficia, nō quia nolūt, sed te debeant, similes sunt ex diuerso nimis grati, qui aliquid incommodi precari solēt his quibus obligati sunt, vt probēt affectum beneficiorū memorem: quorū animus similis est prauo amore flagrantibus, qui amicæ suæ optant exiliū, vt desertam fugientémq; comitentur: optant inopiā, vt magis desideranti donent: optāt morbū, vt assideāt: & quicquid inimicus optaret, amantes vouent. Ferè idem exitus est odij & amoris insani. Idem: Nequitia est, vt extrahas mergere, euertere vt suscites, vt emittas includere. Non est beneficiū iniurię finis, nec vnquā id detraxisse meritū est, ꝙ ipse qui detraxit, intulerat. Nō vulneres me malo, quā sanes. Potes inire gratiā, si quia vulneratus sum sanas, non si vulneres, vt sanādus sim. ¶ Tertio, caue nę nimis festines ostēdere te gratum. Sen. 5. lib. de Benefic. Ante omnia discamus beneficia debere. Nemo libēter reddit quod inuitus debet: & quod apud se esse nō vult, onus iudicat esse, non munus. Idem in eodem: Pœnitet accepti beneficij: quem nondū redditi piget. Non minoris est animi debere, quàm dare: eò ꝙ operosius hoc quàm illud, quo maiori diligentia custodiuntur quàm dantur accepta. Idem: Æquè delinquit qui ad referendū gratiam suo cessat tempore, quàm qui alieno properat. Idem Sene. Reiiciendi signū est protinus aliud munus remittere, & munus munere expugnare. Qui nimis citò cupit soluere, inuitus debet: & qui inuitus debet, ingratus est. ¶ Quartò, caue ne clàm gratiā referas. Ingratus est enim qui remotis arbitris gratias agit, vt ait Sen. 2. lib. de beneficiis. Et notandū quòd beneficiū benignè accipiendum est, licet etiam sit modicū. Si benignè accipis, reruliſti gratiā, sed nō solū te putas. Sen. Qui beneficiū dat, vult excipi gratè: habet quod voluit, si bene acceptū est. Idē: Voluntati voluntate satisfaciamus, rem rei debemus. Beneficium verò rei duplex est, scilicet pecuniæ & operę. Beneficium operę splendidius est: hoc enim ex virtute depromitur, alterū verò ex arca. Cùm beneficium pecuniæ datur, materia exhauritur, vt quo in plures vsus sis, eo minus in multos vti possis: beneficiū verò operæ, cōsuetudine beneficiēdi paratiores & exercitatores facit. Dum Macedonū fauorem pecuniæ largitione captaret Alexander, scripsit ad eum pater hæc verba: Quis error in istā spem te induxit, vt eos tibi fideles putares, quos pecunia corrupisses? an tu id agis, vt Macedones nō te regem, sed ministrū, & donatorem putēt? Fit enim deterior qui

accipit,

accipit, atq; ad idē semper expectādū paratior. Nō tamē hoc genus benignitatis omninò repudiandū est: nam sæpe idoneis hominibus indigētibus de re familiari, impartiēdū est, sed diligēter & moderatè. Multi enim patrimonia effuderunt, inconsultè largiēdo. Nihil autē stultius est quàm curare, vt diutius facere non possis quod libenter facias. Sequuntur etiam largitores rapinæ: cùm enim dando egere cœperint, alienis manus inferre coguntur, & maiora odia eorum assequuntur quibus ademerunt, quàm fauores eorum quibus dederunt.

¶ Quæ sint cauenda danti beneficia.

Et notandū q; in dando beneficiū, primo cauēda est duricies. Sene. Nō quid detur, refert, aut quid fiat, sed qua mente. Regum æquauit opes animo, qui exiguū tribuit, sed libēter, qui paupertatis suæ oblitus est, dū in eā respicit, qui nō iuuandi tantū voluntatē habuit, sed cupiditatē, qui accipere se putauit cū daret. Idē: Multò gratius venit quod facili, quā quod plena manu datur. Idē: Nemo libēter debet quod nō accepit, sed quod expressit. ¶ Secundo dilatio. Sene. in lib. de bene. Errat si quis sperat respōsurū sibi, quē dilatione lassauit, expectatione torsit. Eodē animo beneficiū debētur quo datur. Idē: Qui tarde fecit, diu noluit. Cū ita à natura cōparatum sit vt altius iniuriæ, quàm merita descēdant, & illa citò defluāt, has tenax memoria custodiat: quid expectat qui offendit dū obligat? Satis aduersus illū gratus est, si quis beneficiū eius agnoscit. Idē 2. lib. Cū homini probo ad rogandū os suffunditur rubore, qui hoc tormentū remittit, munus suū multiplicat. Grauissimis viris nulla res carius cōstat, quàm quæ precibus empta est. Molestū verbū est, onerosum, & demisso vultu dicendū, rogo. Nihil æquè amarū, quàm diu in spe pendere. Æquiore animo quidā ferūt præcidi spem quā, suā trahi. Idē: Verū est tantū te gratiæ demere, quantū moræ adiicis. Idē: Quēadmodū acerbissima crudelitas est quæ trahit pœnā, & misericordiæ gen⁹ est citò occidere: ita maioris est muneris gratia quo minus diu pependit. Omnis benignitas properat, & propriū est libēter facientis citò facere. ¶ Tertiò ne beneficiū quod das ei cui dātur, vel alij obsit. Ea vtamur liberalitate quę prosit amicis, nocēat nemini. Senec. 2. lib. de benefic. Quemadmoū pulcherrimū est opus inuitos nolētésq; seruare: ita rogātib⁹ pestifera largiri blandū & affabile odiū est. Pecuniā nō dabo, quam numeraturā adulteræ sciā, ne in societatē turpis facti, aut consilij inveniat. Idē: Quid turpius, quàm (quod euenit frequentissimè) vt nihil interfit inter odium & beneficium? ¶ Quarto ne benefi-

cium maius sit facultate tua Seneca:Cùm summæ amicitiæ sit amicum sibi æquare, vtriq; simul consulendũ est. Dabo egentiſſed vt ipse nõ egeam. Succurrã perituro,sed vt ipse nõ peream. ¶Quinto cauenda est exprobratio.Seneca : Hæc beneficij inter duos lex est : alter statim obliuiſci debet dati,alter memor esse accepti. ¶Sexto malitiosa astutia inficiẽdo Dixit Antigonus Cynico petenti talentũ,Plus esse,quàm Cynicus debeat petere.Petenti verò nummum,respondit,Minus esse,quàm regẽ oportet dare. Ecce malitioſe negabat:nam posset dare talentũ,quia ipse rex erat:vel nummum,quia ille Cynicus.Econtrario Alexander nihil animo niſi grande cõcipiens, cuidam vrbẽ donabat:& cũ ille refugisset munus,dicẽs illud nõ conuenire suæ fortunæ:Nõ quæro,inquit,quid te accipere deceat , sed quid me dare. ¶Septimo cauendũ de ingrato querelã facere. Meliorem facies ingratum ferendo,peiorem,cõquerendo.Nemo id esse quod tam videtur timet,deprehenso pudor emittitur.Sen.Ingratus est aduersus vnum beneficiũ,aduersus alterum nõ erit,duorũ oblitus est,tertium in eorũ quæ exciderant memoriã reducet. Quæ ratio est exacerbare eũ in quẽ magna contuleris,vt ex amico fiat inimicus?Seneca:Si Deũ imitaris,da etiam ingratis:nam & sceleratis sol oritur.Idem:Ego beneficio meo,cùm darẽ,vsus sum nec ideo pigrius dabo,sed diligentius:q̃ in hoc perdidi,ab aliis recipiam,sed huic ipsi beneficiũ dabo.Beneficio igitur tanquam bonus agricola,cura cultúsque sterilitatem soli vincens.Nõ est magni animi beneficiũ dare & perdere,sed est magni animi perdere & dare.Idem 5.li.de Beneficiis:Propositũ est optimi viri & ingentis animi tandiu ferre ingratum,donec fecerit gratum.

¶*De Vindicatione.*

Sequitur de Vindicatione,quam sic describit Tullius : Vindicatio est per quã vis , aut iniuria & omnino omne quod obfuturum est,defendẽdo & vlciscendo propulsatur.Hæc virtus maximè necessaria est habenti potestatẽ secularem.Ro.13. Dei minister est,vindex in irã ei qui malũ facit.1.Pet.3. Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deũ,siue regi quasi præcellẽti, siue ducibus tanquã à Deo missis ad vindictam malefactorum.

De misericordia PARS XIIII.*quæ subdiuiditur in septẽ capitula.*

De ordine dicendorum de Misericordia, & de descriptionibus eiusdem. CAP. I.

SEquitur de misericordia , de qua hoc modo dicetur. Primo ponentur eius descriptiones. Secundo , eius commendationes. Tertio quædam meditationes, quæ misericordiam iuuant.

Quarto,

Quartò, diuisiones pertinētes ad misericordiā. Quintò, dicetur de quo sit facienda eleemosyna. Septimò, quomodo facienda. ¶Circa primū notandū, ꝙ misericordia sic describitur: Misericordia est virtus per quā animus super calamitate afflictorū mouetur. Damascenus verò dicit, ꝙ misericordia est tristitia in alienis malis. Isid. 9. lib. Etymol. dicit ꝙ misericors à cōpatiēdo alienæ miseriæ vocabulum est sortitus: & hinc appellata est misericordia; quòd miserum cor faciat dolens de aliena miseria.

De commendatione Misericordiæ. CAP. II.

Misericordiā commendat nobis & natura, & sacra scriptura. Natura multipliciter. ¶Primò, naturali compassione quam habent membra vnius corporis adinuicē. 1. Corinthiorum 12: Si quid patitur vnum membrum, cōpatiuntur omnia membra. ¶Secundò, naturali pietate quam videntur habere animalia eiusdem speciei adinuicē. Dicitur enim in lib. de natura animalium, ꝙ nō est auiū vnius speciei vt se comedant. Itē quòd mortua equa pullū eius relictū alia suscipit nutriendū. ¶Tertiò, pietas quæ videtur esse animalium etiam irrationabiliū ad res alterius speciei. Dicūtur enim leones ad viā reducere aberrantes, & parcere hominibus prostratis corā se, & animalibus infirmioribus quàm ipsi sint, nisi necessitas famis ad aliud eos coēgerit. Item multis experimentis compertū est, quod lupi vel lupę parvulos derelictos & à matribus expositos ab aliis bestiis defendunt, & etiā nutriunt. ¶Scriptura commendat nobis misericordiam multiplici admonitione. Deuter. 15. Omnino indigens, & mendicus non erit inter vos. In eodem: Non cōtrahes manum, sed aperies eā pauperi. Item: Præcipio tibi vt aperias manū tuā fratri tuo egeno & pauperi. Tob. 4. Noli auertere faciem tuā ab vllo paupere: ita enim fiet vt nec à te auertatur facies Domini. Eccl. 9. Oleū de capite tuo nō deficiat, id est, misericordia de corde. Eccl. 29. Fœnerare proximo tuo in tēpore necessitatis illius. In eodem: Propter mandatum assume pauperē. Eiusdem 7. Pauperi porrige manū tuam. In eodem: Exorare & facere eleemosynā ne despicias. Eiusdem 29. Pone thesaurum tuū in præceptis altissimi, & proderit tibi magis, quàm aurum. Zachar. 7. Misericordiam & miserationes facite vnusquisque cū fratre suo. Mat. 19. Si vis perfectus esse &c. Lucæ 6. Estote misericordes. In eodē: Omni petenti te, tribue. Item: Date, & dabitur vobis. Eiusdē 11. Quod superest, date eleemosynam, & ecce omnia sunt munda vobis. Item 12. Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam. In eodem: Facite vobis sacculos qui nō veterascunt, thesaurum in-

deficientem in cælis. Eiusdem 16. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, &c. 2. Corinthiorum 8. Vestra abundantia illorum inopiam suppleat. Ephe. 4. Estote inuicem benigni: misericordes. 1. Pet. 3. Estote compatientes, fraternitatis amatores, misericordes. 2. Pet. 1. Ministrate in pietate fraternitatis amore. Item misericordiam cõmendat & creator & creatura. Creator dum exẽplo suo ad misericordiã nos monet, miserationes enim eius super omnia opera eius, vt dicitur in Psal. Item misericordia eius plena est terra. Ioël. 2. Benignus & misericors est, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia. Eius proprium est misereri semper, & parcere. Lucæ. 6. Estote misericordes sicut & Pater vester misericors est. Balaam: Maximã potestatem accipiens, datorem potestatis iuxta possibilitatẽ suam debet imitari. in hoc autẽ Deũ maximè imitabitur, si nihil iustius tauerit quàm misereri pretiosius. Creatura commendat nobis misericordiam, dum viri sancti exẽplo suo ad eam nos monent. Inter exempla verò sanctorum maximè nos monet ad misericordiam exemplum Christi hominis: misericordia seu pietas crux aurea fuit quã Christꝰ portauit, quę videtur fuisse acerbioris supplicij, quàm crux exterior, si magnitudo amoris quo nos diligebat attendatur. Sicut enim nõ fuit amor sicut amor eius sic non videtur fuisse dolor sicut dolor eius. Dolor inquam compassionis. Thren. 1. Videte si est dolor sicut dolor meus: misericordia filium Dei de cælo deposuit, & corpore induit. iuxta verbum Augustꝰ. Ipsa etiam pro redemptione pauperum eam vendidit. Augustin. Redemit venditus, viuificauit occisus, honorauit iniuriatus, misericordia eum vsque ad pedũ nostrorũ ablutionem humiliauit. Item eum vt clypeum nobis opposuit, vt scilicet ictũ sustineret quẽ Deus pater humano generi minabatur. Tunc impletũ est illud, Scapulis suis obumbrabit tibi: Et illud: Scuto circũdabit te veritas eius. Item illud Sapientiæ 5. Dextera tua teget eos. Dextera Dei patris, Filius est. Tunc exaudita est oratio illa, custodi nos domine vt pupillam oculi. Pupilla oculi manus oppositione custoditur, vt manus ictum suscipiat quem pupilla susceptura erat. Misericordia eum fideiussorem pro hominibus posuit morti adiudicatis. Eccle. 29. Gratiam fideiussoris ne obliuiscaris: animam enim suam posuit pro te. ¶ Ad commendationem etiam Misericordiæ facit quòd ipsa super omnia Deo placet, & Diabolo displicet, & homini prodest. Primum ostenditur diuersis testimoniis scripturæ: Augustinus: Non est quod ita faciat Deo amabiles, vt pietas. In Psal. Diligite misericordiam

cordiam & iudicium. Prouerb. 21. Facere misericordiam & iudicium magis placet Deo quàm victimæ. Osee 6. Misericordiam volui, & non sacrificium. Matth. 9. Discite quid est, Misericordiã volo, & non sacrificium. Ratio quare misericordia tantum Deo placet, hæc est, quia Deo maximè assimilatur, vt prius ostensum est. Eccles. 13. Omne animal diligit simile sibi. Misericordia vnguentum est quo vngitur Christus, & maximè quantũ ad membra illa quæ maximè vnctione indigent, scilicet quantum ad pedes. Quod figuratũ est in hoc, quòd Magdalena vnxit pedes eius. Lucæ 7. Bernardus: Bonum est vnguentum contritionis quod de recordatione peccatorum conficitur: melius deuotionis, quod fit de recordatione beneficiorum Dei. Porrò vtrunque vincit vnctio pietatis. Misericordiam Christus specialiter cõsuluit. Matthæi 19. Si vis perfectus esse &c. Illã vltimum remedium posuit, Lucæ 11. Verùntamen quod superest, date eleemosynam, &c. Recessurus etiam ab apostolis suis, misericordiam illis commendare in pedum ablutione voluit. Ioan. 13. Sicut enim facto illo iuxta historiam cõmendauit nobis humilitatem: ita secũdum mysterium commendauit nobis pietatem. Aquà enim in pelui est pietas in corde. Ipse etiam in die iudicij de operibus misericordiæ specialiter disceptabit. Matthæi 25. Misericordia diabolo maximè displicet, cùm per eam maximè vincatur. Vnde super illud Psal. Misericordia mea & refugium meum, dicit glos. De nullo sic vincitur inimicus diabolus, sicut de misericordia. Cùm diabolus in multis respectu hominis excellat: in hoc tamẽ, q̃ misericordiam nõ habet, homo ei præcellit. Ipse crudelis est, & non miserebitur. Iere. 6. Misericordia homini maximè prodest. 1. Timot. 4. Exercitatio corporis ad modicũ vtilis est: pietas autem ad omnia vtilis est. Quàm vtilis sit pietas seu misericordia homini, manifestũ fiet si multiplicem effectũ eius ostẽdamus. ¶ Notandũ ergo quòd misericordia peccato obstat. Ecclesiast. 4. Ignẽ ardentem extinguit aqua, & eleemosynã resistit peccatis. In multa peccata caderet peccator, à quibus eleemosynæ quas facit eum custodiunt. Item spatiũ pœnitentiæ homini impetrat. Vnde dicitur promissionem habere vitæ quæ nunc est, & futuræ. 1 ad Timot. 4. vbi dicit glo. Si quis misericordiã sequitur, si lubricũ carnis patiatur, vapulabit quidem, sed non peribit. Quod non est intelligendum de illo qui propter fiduciam quã habet in eleemosynis quas facit peccat. Talibus enim dicitur ad Rom. 2. An ignoras, quòd benignitas Dei ad pœnitentiã te adducit? Tu autem secundum duritiã tuam &

cor impœnitens thesaurizas tibi iram. Item bona temporalia multiplicat. Gregor. in dialog. Terrenæ substantiæ per hoc, quòd pauperibus distribuuntur, multiplicantur. Bonifacius duodecim aureos accepit de cista nepotis Constantini presbyteri, & dedit pauperibus, quos ille acceperat de equo suo vendito: qui cùm reuersus audisset cistam suam fractam, iratus est in episcopum. Et episcopus ingressus ecclesiam, rogauit vt Dominus daret ei aliquid quo mitigaret furorem presbyteri, & inuenit statim in sinu suo duodecim aureos fulgentes, quos dedit, & dixit ei: Scito quia post mortem meã episcopus non eris huius loci. Ille enim collegerat illos aureos pro acquirendo episcopatu post mortẽ eius. Idẽ Bonifacius cũ esset puer, omne triticũ matris suæ expendit in vsus pauperum, quod cùm mater horreũ ingressa perpendisset, cœpit eũ increpare, & se ipsam pugno cedere in facie. Sed oratione facta à Bonifacio, statim horreũ plenũ inuentũ est. Quo viso mater cœpit eũ vrgere vt daret, quatenus celeriter posset quę petisset accipere. Luc. 6. Date, & dabitur vobis. Prouerb. 11. Alij diuidunt propria, & ditiores fiunt: alij rapiunt non sua, & semper in egestate sunt. Eiusdem 27. Qui dat pauperi, non indigebit: qui despicit deprecationem, sustinebit penuriam. 3. Reg. 18. Illi viduæ quæ Eliam pauit, farina & oleum non defecerunt. Ratio huius potest esse: quia homo misericors fideliter dispensat pauca bona sibi cõmissa, & ideo merito super multa cõstituitur. Mat. 15. Item Deum placat. Prouerbiorum 21. Munus absconditum extinguit iras: & donũ in sinu indignationem maximam. Gen. 32. Placabo eũ muneribus quæ præcedunt. Tob. 3. dicitur de eleemosyna quod ipsa est quæ purgat peccata. Esa. 58. Si effuderis esurienti animam tuam, & animã afflictã repleueris: orietur in tenebris lux tua. Lux, inquam, gratiæ. Misericordia à seruitute diaboli liberat. Esa. 10. Computrescet iugum à facie olei. Oleum dicitur misericordia: quia sicut oleum ceteris liquoribus supernatat, sic opus misericordiæ præcellit in spectu aliorum operum. Misericordia à morte spirituali suscitari facit. Sicut Dorcas plena operibus bonis & eleemosynis quas faciebat meruit corporaliter suscitari Act. 9. Misericordia meretur à Domino visitari. Sicut legitur de Cornelio, Actuũ 10. Erat Cornelius eleemosynas multas faciens plebi, & ait angelus ei: Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Domini. Contra peccata nihil tantũ videtur valere, quãtum misericordia. Vnde super Matt. 12. Extẽde manũ tuam, & extendit, & restituta est sanitati. dicit gloss. Nihil plus valet

leet curationi quàm eleemosynarũ largitas. Et subditur: Fruſtrà pro peccatis rogaturus manus ad Deum expandit, qui has ad pauperes pro posse non extendit. Itẽ gratiam cõseruat. Eccle. 3. Dicitur de eleemosyna: Gratiam eius quasi pupillam conseruabit. Item hostem impugnat. In eodem: Super scutum & super lanceã aduersus inimicum tuum pro te pugnabit. Item quæ petit à Deo, impetrat. Ecclesiast. 29. Conclude eleemosynam in sinu pauperis, & hæc exorabit pro te. Esa. 58. Frange esurienti panem tuum, &c. Et subditur: Tũc inuocabis, & dominus exaudiet: & clamabis, & dicet, Ecce adsum: quia misericors sum dominus Deus tuus. Misericordia multum potest erga Deum. Ipsa videtur Dei sententias reuocare, vt in Niniue. Ionæ 3. Et Achab 3. Reg. 21. Legitur etiam 10. Iudicum: Non Addam, inquit dominus, vt liberẽ vos. Et pòst legitur: Doluit dominus super miseriis eorum. Hæc luctatur cum domino, vt Iacob luctatus est cũ angelo. Gen. 32. Et Sapen. 18. legitur de Aaron, quòd resistit iræ. Greg. Iræ Dei tunc resistitur, quando ipsemet qui irascitur opitulatur. Misericordia dicitur Deũ vincere quodammodo. Vnde dicit ecclesia, Quæ te vicit clemeniia, vt ferres nostra crimina? Dicitur etiam peccata nostra de eius memoria delere. In Psal. Omnes iniquitates meas dele. Ezech. 18. Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est &c. omnium iniquitatum eius quas operatus est nõ recordabor. Misericordia Deo fœneratur. Prouerb. 19. Fœneratur domino qui miseretur pauperis. Eiusdem 22. Qui accipit mutuum, seruus est fœnerãtis. Est ergo Deus quasi in potestate hominis perfectè misericordis, sicuti seruus in potestate domini, & ille qui mutuũ accepit in potestate fœneratoris. Itẽ misericordia non solum potest in terra, sed in cœlo. Ipsa cælũ inclinauit. Ista inclinatio manifestata est ex hoc, quòd breuior est nunc via in cælũ quàm esse solebat. Adam per multa millia annorum vix peruenit illuc, modò verò vna hora quandoque peruenitur. Item misericordia ostium cœli: Christum scilicet, qui dicit Io. 10. Ego sum ostium: fregit in die Parasceues, & fecit volare quasi in duo frusta: scilicet corpus & animã: & sic pauperibus cœlestem ingressum patefecit. Ipsa viam paradisi dilatat. Prouer. 18. Donũ hominis dilatat viã eius, & ante principes spatiũ ei facit. Item misericordia hominẽ filium Dei efficit. Eccl. 4. Esto pupillis misericors vt pater, & pro viro matri eorũ: & eris tu velut filius Altissimi, filius obediens, & miserebitur tui magis quàm mater. Misericordia Deum suum efficit. Hebr. 13. Beneficentiæ & communionis

nolite

nolite obliuiſci. Talibus enim hoſtiis promeretur Deus. Ipſa ſpecialiter honorat Deũ, propter eũ pauperibus ſua tribuendo Prou.14. Honorat dominũ qui miſeretur pauperis:ideo meritũ in futuro à Deo honorabitur. Item miſericordia à pœna pro peccatis debita hominem abſoluit. Prou.13.Redemptio animæ viri,diuitiæ ſuæ. Daniel. 4. Peccata tua eleemoſynis redime. 4. Reg. 4. Pauper mulier oleo ſibi multiplicato ſoluit creditum ſuo. Itẽ miſericordia amicos & adiutores ſibi multiplicat. Ipſa pauperes facit ſtipendiarios ſuos.Greg. Pauperes nõ ſunt contẽnendi vt egeni,ſed exorandi, vt patroni. Luc.16. Facite vobis amicos de mãmona iniquitatis.Prouer. 22. Victoriã & honorẽ acquiret qui dat munera.Item miſericordia hominem in bono roborat. Eccl.3.de dante eleemoſynam:In tẽpore caſus ſui inueniet firmamentum. Item miſericordia homini benedici facit. Vnde eleemoſyna vocatur benedictio.2.ad Cor.9. Homini miſericordi benedicit Deus.Deut.15.Omnino indigens & mendicus non erit inter vos,vt benedicat tibi Deus.Benedicit etiam populus.Prouer.19. Qui pronus eſt ad miſericordiam, benedicetur. Deutero. 33. Benedictus filius Aſer ſit placens fratribus, & tingat in oleo pedem ſuum.Hæc tria concomitantur ſe, intingere in oleo pedem affectus, eſſe benedictum & placentem hominibus.Ruth.2.Sit benedict' qui miſertus eſt tui.Miſericordiã etiã benedicit pauper, qui ab eo recipit eleemoſynam. Iob cap. 29. Benedictio perituri ſuper me veniebat. Item miſericordia morienti ſocietatem facit.Ambroſius : Non ſunt bona hominis quæ ſecum ferre non poteſt:Sola miſericordia comes eſt defunctorum.Ipſa etiã animam in infernum ire non permittit.Tob. 12.dicitur de eleemoſyna,quòd à morte liberat,& non patietur animas ire in tenebris.Ipſa etiam in iudicio libetat & regnum accipit.Tob.12.dicitur de eleemoſyna,quòd facit inuenire vitã æternã.In Pſal.Iucundus homo qui miſeretur & commodat,diſponet ſermones ſuos in iudicio. Ibi ſpecialiter fiet diſceptatio de operibus miſericordię.Matt.25.Venite benedicti Patris mei, percipite,&c.Eſuriui enim,& dediſtis mihi manducare,&c.Miſericordia filium Dei in mundum fecit deſcendere. Eadem homines in cælum facit aſcendere.Ad hoc ſignandum Chriſtus mõte Olineti in cælũ aſcendit. In monte enim olineti eminentia miſericordiæ deſignatur.Legitur etiam 3.Reg.6.quòd ingreſſu oraculi fecit Salomõ duo oſtiola de lignis oliuarũ. Quæ duo oſtiola poſſunt intelligi duæ partes miſericordiæ. Vna eſt qua cõpatimur miſeriæ ſpirituali. Qui perfectè miſeretur

jam beatus reputatur certa spe rãdem beatus futurus in re. Misericordes maximè de Dei misericordia sperare possũt. in Psal. Ego sicut oliua fructifera in domo Dei speraui in misericordia Dei. In Psal. Beatus qui intelligit super egenũ & pauperẽ. Prou. 14. Qui miseretur pauperi, beatus erit. Matt. 5. Beati misericordes. Itẽ misericordia loca in regno cœlorum assignat, Eccl. 16. Omnis misericordia faciet vnicuique locum secundum intellectum peregrinationis illius, & secundum meritum operum illius. Misericordia est negotiatrix prudentissima. Matth. 25. Prudentes virgines acceperunt oleum in vasis suis. Qui verè prudens est, oleum pietatis vult habere in corde suo sine quo non habetur ignis charitatis. 1. Io. 3. Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei maner in eo? Iac. 3. Sapiẽtia quæ desursum est, plena est misericordia. Negotiationem misericordię specialiter cõsuluit filius Dei. Matt. 10. Vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Voluit Paulus vt Timothæus hanc negotiationem præciperet his quos habebat regere. 1. ad Tim. 6. Diuitibus huius seculi præcipe facile tribue te, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum. ¶ Misericordia in negotiatione videtur Deum circũuenire, dum pro luto temporalium æternas diuitias recipit. Osee 11. Circumuenit me in negotiatione Ephraim. Aug. Præbe testum, & accipies cælum. ¶ Misericordia calicem frigidæ aquæ proximo tribuit, & torrentẽ voluptatis æternæ recipit. Ipsa terram in cælum commutat, hæc est commutatio dextræ excelsi. ¶ Misericordia hominẽ periculose oneratum vtiliter exonerat, & proximum eius iuuat. Aug. in lib. de Disciplina Christiana, loquens ad diuitẽ: Da, inquit, aliquid fratri tuo. Da aliquid proximo tuo. Da aliquid comiti tuo, Vita ista via est simul ambulãtis. Sed fortè dicis, Ego diues, ille pauper. Sarcinam tuam commemoras. Pondus tuũ laudas. Et quod grauius est, constrinxisti ad te sarcinam tuam, iam non potes porrigere manum. Onera te, liga te, quid te iactas? quid te laudas? Solue vincula colli tui. Minue de sarcina tua. Da comiti, & illum adiuuas & te releuas. ¶ Misericordia vnde dare videtur potius accipit. Vnde Aug. Reminiscere, inquit, non solum quid des, sed quid accipias. Panis quem das terra est, de terra in terram, vt fulciatur terra, vt reficiatur terra. Poterit itaque pauper dicere, Vide ne plus tibi præstem accipiendo quàm tu dando. Si enim non esset qui à te acciperet, non erogares terram & emeres cælum: contemne me, si nihil

nihil petis ab eo qui fecit me & te. Si enim petiturus es quia me exaudisti, tibi præstas vt exaudiaris. Age illi gratias qui rem tã pretiosam vili pretio te facit emere. Das quod in tẽpore perit, accipis quod manet in æternum, vnde sis socius angelorum vnde nunquam sitim famemque patiaris. Et subdit: Nemo decat quia præstet pauperi: sibi enim plus præstat, quàm pauperi. ¶Misericordia bona sua quæ dare viderur in saluo ponit, & inde thesaurũ facit. Mat. 6. Thesaurizate vobis thesauros in cœlo. Et beatus Laurentius: Facultates ecclesiæ quas requiris, manus pauperum in cælestes thesauros deportauerunt. Tob. 4. dicitur. da eleemosynam. Præmium enim bonũ tibi thesaurizas in die necessitatis. Augustinus: Cõsiderate fratres, quàm multi subito bona omnia perdiderunt, quæ studiosissimè recondebant, vel quum vno impetu hostili captiui ducti sunt, vel quum eis ædificantibus flamma successit. O quomodo tales pœnituit: quia non audierunt domini consilium, scilicet, Da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo. Audires amicum tuum consilium tibi dantem de thesauro tuo, & cõtemnis Deum consilium dantem de corde tuo. Inuasit hostis domũ, nunquid inuaderet cælum? Occidit seruum custodem, nunquid occideret dominum seruare rem? Qui sunt pauperes quibus damus, nisi delatores nostri? Delatori tuo das, in cælũ port atquod das: an excidit tibi? Greg. Securius diuitiæ transferuntur de patria in patriam per manus pluriũ quã per manus vnius, secundũ Aug. Manus pauperũ sunt gazophylaciũ Christi. Vnde quod in manu pauperis ponitur in gazophylacio Christi mittitur, imo quod plus est, in manu Dei ponitur, & ideo iã auferri non potest ei qui dedit, quũ nõ sit qui de manu eius possit eruere. Misericordia bona terrena quę possessoribus suis solent esse noxia, vtiliter expendit. Isid. Hoc autem habet bonũ possessio præsentiũ rerũ, si vitam reficiat miserorũ. ¶Et notandum quòd virtus misericordiæ non solum est valde vtilis, sed etiam valde mirabilis. Ipsa de malis aliquem melioratur. de sordibus aliorum sanatur, de paupertate ditatur, de infirmitatibus aliorũ sanior efficitur, ipsa portat onera aliorum implens legem Christi. ad Galat. 6. Alter alterius onera portate, &c. Et quãto plura bona portat, tanto velocius currit quia ad beatitudinẽ festinantius tendit. Ipsa onera aliena frequenter furatur hominibus nescientibus, dum ipsis negligentibus peccata eorum assumit & portat dolendo, ludendo, orando pro eis eleemosynam faciendo, disciplinis se affligendo. Misericordia quanto plura onera proximi portat, tanto onera propr-

propriorum peccatorum magis se exonerat. Misericordia de fœtore eorum qui spiritualiter sunt mortui non moritur, sed poti⁹ viuificatur. Ipsa est quæ colligit de spinis peccatorū vuas, & de tribulis ficus. Misericordia mala aliena in bona conuertuntur. Duæ virtutes sunt quæ omnia quæ proximi sunt acquirere videntur, scilicet charitas & pietas. Charitas bona proximi sua facit. Gregorius: Pensent inuidi quantum bonum est charitas quæ aliena bona sine labore nostro nostra facit: pietas verò aliena mala sua facit. Vnde hæ duæ virtutes venientes ad iudicium de nundinis huius mundi, ditissimæ, quantum ad meritum, inuenientur, ideò abundantissimè remunerabuntur. Hæ duæ virtutes aliæ sunt quibus fouentur proximi bona, & portantur eius onera. Vnde super illud, Sub vmbra alarum tuarum protege me. dicit glossa: Misericordia & charitas sunt alæ patris quibus nos protegit. De his alis Matthæi 23. Quoties volui congregare filios tuos quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? ¶Item misericordia de vno obsequio duplicem habet mercedem. In præsenti enim remuneratur & in futuro, vt prius ostensum est. Ipsa de vna seminatione dnplicem messem colligit. Ipsa seminat in terra, & metet in cælo: ipsa consilio domini agros aridissimos elegit ad seminandum. Lucæ 14. Quum facis prandium, voca pauperes, &c. Et hi vberius ei fructificant. Et notandum quòd opus misericordiæ semini comparatur, 2. ad Corinthios 9. Qui parcè seminat, parcè & metet, eò quòd semini in multis assimiletur. Semen absconditur, sic eleemosyna occultè danda est. Ecclesiastic. 29. Conclude eleemosynam in sinu pauperis. Item semen perdi videtur, cum seminando potius renouetur: sic eleemosyna quum datur, perdi videtur, sed sic melius seruatur. Ecclesiastic. 29. Perde pecuniam propter fratrem, & non abscondas illam sub lapide in perditionem. Isidorus: Terrena omnia seruando amittimus, largiendo seruamus. Diu cum rebus nostris durare non possumus, quia aut nos illas moriendo deserimus, aut illę nos viuētes deserunt. Et super illud Matt. 16. Qui perdit animam suam propter me, inueniet eam. dicit gloss. Quasi dicatur agricolæ: Si frumentum seruas, perdis: si seminas, renouas: solas quas dederis semper habebis opes. Item semē cum fœnore surgit: & qui dat eleemosynam, centuplum accipit. Vnde super illud Prouerbio. 19. Fœneratur domino qui miseretur pauperis. dicit interlin. Centuplum accepturus. Ecclesiastic. 35. Retribuens Deus est, & septies reddet tibi. Semen

pretio

pretiosius in vno anno seminatur,& in alio anno metitur:semē verò minus pretiosum vt hordeum , in eodem anno seminatur & metitur. Sic eleemosyna pretiosa est quæ seminatur in anno gratiæ,cuius messis expectatur in anno gloriæ.Item semen gelu pressum & retardatum huberius fructificat : Sic eleemosyna quæ aduersitate premitur, maiorem habitura est remunerationē:vt eleemosyna cui detrahitur,magis remuneranda est quam quæ laudatur.Itē misericordia hic quasi omnia tormenta sustinet.2.Cor.12.Quis infirmatur,& ego non infirmor,&c. Ideo in futuro merito non ei à torméto parcetur.Ipsa est quæ exemplo Petri dicit domino:Tecū parata sum in mortem & in carcerem ire. Luc.22. Ideò in futuro merito è carcere infernali immunis erit.Itē ad cōmendationem misericordiæ valere potest detractio sui oppositi.¶ Notandum ergo quòd non solùm immisericordia indigna est venia,imò quod plus est , homini immisericordi videntur peccata iam dimissa reuocari. Matth.18. Serue nequam,omne debitum dimisi tibi,quoniam rogasti me:nonne oportuit & te misereri,&c.Et iratus dominus eius,tradidit eum tortoribus quoadusque redderet vniuersum debitum. Misericordia verò literas remissionis habet in Euangelio etiam tres paria.Primò,Matth.5.Beati misericordes,quoniam ipsi misericordiam consequentur.Cum misericordia Dei fons sit, & misericordia nostra fluuius : quomodo esse posset quòd fluuius misericordiæ nostræ ad proximum flueret,& fons diuinæ misericordiæ nobis siccus esset?August.Fluit riuus,& fons siccabitur. Item quum omne animal diligat simile sibi,Eccle.13. quomodo hoc esse posset quòd Dei misericordia hominem misericordem damnaret? Secundò,Matth.6. Si dimiseritis hominibus peccata eorū,dimittet & vobis Pater vester cælestis delicta vestra. Tertiò,Luc.6. Dimittite,& dimittetur vobis.Itē vbi est misericordia,est peccatorum abundātia.Osee 4. Non est misericordia & non est scientia Dei in terra. Et subditur:Maledictum & mendacium & homicidium & furtum & adulterium inūdauerunt. Item illi cui deest misericordia , fiet iudiciū sine misericordia. Iac.2.Iudicium sine misericordia ei qui non fecerit misericordiam.Immisericordi aures Dei clausæ sunt & in præsenti & in futuro.Prou.21.Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis,ipse chamabit , & non exaudietur. Exemplum habemus de hoc Luc.16.in diuite epulone, qui panis micas Lazaro negauit, in tormentis positus guttam aquæ postulans nō accepit. Itē ad commendationem misericordiæ facit , si ostendatur eius præmia

eminẽtia ad alias virtutes. ¶ Notãdũ ergo, ꝙ respectu abstinẽtię in hoc prœeminet, ꝙ abstinẽtia Deo corpus immolat. Ad Rom. 12. Obsecro vos per misericordiã Dei vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem. Misericordia verò immolat cor. Respectu verò charitatis in hoc præeminet misericordia, quòd charitas est fluuius bonitatis ripas suas nõ exiens. Pietas verò est fluuius bonitatis ripas suas exiens, & latè extrà inundans. Charitas enim vt charitas, tantum sua communicat: pietas autem & hoc facit & aliud: mala enim aliorũ insuper sibi assumit. Parum est sua largiri, quòd facit charitas: sed cumulus charitatis est seipsum largiri ad cõpatiendum, quod facit pietas. Respectu autẽ iustitiæ, prout iustitia strictè sumitur, & est opposita misericordiæ, hanc habet præeminentiã quòd ipsa est summa iudiciariæ potestatis. Misericordia enim super omnia opera eius. Iac. 2. Misericordia superexaltet iudicium. Vnde licet appellare à curia iustitiæ ad curiã misericordiæ. Vnde si vides tibi imminere gravamen à iustitia, imò quocunq; modo contra te iudicet etiam iustè, aliter enim facere non potest, confidenter appella ad Dei misericordiam: quoniam iustitia necesse deferre habet appellationi tuę. Forũ curiæ misericordię est forũ pœnitẽtiale: hoc est solũ adiutorum refugium. In hoc foro ferũtur sentẽtiæ absolutionis etiam cõfitentibus culpas suas. In aliis curiis si quis cõfitetur homicidium, dicitur à iudice, suspendatur: in hoc si cõfitetur, absoluitur. Itẽ respectu obedientię cõmendabilis est misericordia. Interdum enim obedientiæ & etiam cæteris virtutibus nititur cõtraire. Vnde narrat Greg. in lib. Dialogorum, ꝙ Paulinus episcopus se in seruitutẽ posuit pro quodam captiuo redimẽdo, licet addictus esset curæ pastorali, & Deus qui miseretur omnibus aliis miserentibus, eum postea in plenitudinem officij & dignitatis restituit. Et quidã conuersus Carthusiensis profiscens ad nundinas, & quadraginta libras secũ defetens vt eas expenderet in necessitatibus domus suæ, comitem habuit in via militem veteranum debilem & pauperem, quem quum agnouisset grauatum esse ære alieno & ire ad petendum inducias à creditore, conuersus dixit militi, ꝙ iret secum: qui ingressi sunt comum creditoris, & cùm peteret inducias, denegauit eis creditor, addens, quòd filium eius vinctum in carcerem poneret, nisi ea die redderet vniuersum debitũ, & tota eius hæreditas ei appropriaretur. Pro quo quũ intercederet cõuersus, creditor multa conuitia ei intulit. Ad quem conuersus, Hodie, inquit, liberabitur iustus iste de carcere mortis, & proiiciens ante pedes 40.

libras.redemit filiũ militis de carcere,ipsumq; à debito liberauit.Qui rediẽs narrauit fratribus quæ gesta erãt.Illi verò quasi viri spirituales multum in hoc facto commendabant eum.Item quidam sanctus homo quendam pœnitentem ligatũ à summo pontifice exonerauit tunica plumbea.Qui interrogatus qua authoritate hoc fecisset.Respõdit,Authoritate illius qui ait,Beati misericordes,quoniam misericordiam consequẽtur.Mat.5.Virtus misericordiæ maximè cõpetit statui miseriæ in quo sumus. Hãc virtutem didicit Christus plus quã x x x.annis ad Hebr.4. Non habemus pontificem qui non possit cõpati infirmitatibus nostris.Bern.Multa voluit pati Christus,vt compati sciret.

De his quæ possunt iuuare misericordiam. CAP. III.

TAngẽdæ sunt aliquæ meditationes quę possunt iuuare misericordiam.Quarum prima attẽditur circa naturæ cõformitatem.Aliquis enim moueri potest ad miserandum proximo, habito respectu ad naturę conformitatẽ.Esa.58.Cùm videris nudum,operi eum,& carnẽ tuam ne despexeris. ¶ Secunda attẽditur principij nostri vnitatẽ.Sumus enim omnes ex vno patre & vna matre,Aug.in lib.de disciplina Christiana:Si putamus non esse proximos nisi qui de eisdẽ parẽtibus nascuntur,Adam & Euam intẽdamus,& omnes fratres sumus. ¶ Tertia attẽditur circa seriam propriã, vt homo intelligat quæ sunt proximi ex seipso. Prou.19.Homo indigẽs,misericors est. Homo qui indigentiam magnam habuit,alienæ indigẽtiæ compati nouit. ¶ Quarta attendit spiritualem frarernitatem.Fratres enim sumus ex vno patre,scilicet Deo nati:& vna matre,scilicet ecclesia, eandẽ habituri hæreditatem.1.Io.3.Qui habuerit substantiam huius mũdi, & viderit fratrem suum necessitatem habere,& clauserit viscera sua ab eo,quomodo charitas Dei manet in eo? ¶ Quinta attẽditur Dei in homines paternã charitatem.1.Io.3. Videte qualẽ charitatem dedit nobis Deus pater,vt filij Dei nominemur & simus. Secundũ hanc meditationem operatur qui dat pauperi,eò quòd credit eum filium Dei. ¶ Sexta attendit capitis ecclesię & membrorum vnitatẽ,quæ tanta est,quod caput reputat sibi fieri quod membris fit.Sicut caput corporis reputat sibi beneficiũ exhibitum quod pedibus exhibetur:sic beneficiũ pauperibus exhibitũ Christus sibi reputat exhiberi. ¶ Et notandum circa hãc meditationem , quòd quando pauper eleemosynam quærit ab aliquo,ille à quo pẽtitur quatuor debet attendere. ¶ Primò,quis petat,quia Deus.Matt.25. Quod vni ex minimis meis fecistis,mihi fecistis.Hier.Quotiescunq; manum pauperi extenderis,Christum

cog-

cogita. Aug. in lib. de disciplina Christiana: Christus petit, & nõ accipit, & offendis nomen pietatis crudelibus verbis, & dicis: Et quid seruo filiis meis? Christũ illi oppono, filios suos mihi reponit. Magna iniustitia vt habeas vnde luxurietur filius tu⁹, egeat Deus tuus. Cum enim legisti, Quod vni ex minimus meis fecistis, & mihi feciſtis, & non timuisti: ecce quis eget, & filios tuos numera: postremo numera filios tuos, adde vnũ illum inter illos, dominũ tuum numera: vnum habes, sit ille secundus: duos habes, sit tertius: tres habes, quartus sit. ¶ Secũdo debes cogitare quid petit Deus, quoniã suum petit, non tuum. Vnde valde ingratus est qui de bonis Dei abũdanter habet ad mensam suam, & tamen non vult dare modicum panis Deo petenti. Aug. Dicit tibi Christus, Da mihi de eo quod dedi tibi. De meo quæro, & mihi nõ donas: da, & reddo: habuisti me largitorẽ, facito debitorẽ. ¶ Tertio cogitare debet ad quid petat: nõ enim petit ad dandum, sed ad mutuãdum & ad centuplas vsuras. Aug. Miser homo, quid fœneraris homini? fœnerare Deo, & centuplum accipies, & vitam æternam possidebis. Mira ingratitudo hominũ qui nolunt accõmodare Deo ad tales vsuras, ad quales accõmodarẽt alicui Iudæo vel Saraceno. ¶ Quarto debet cogitare, q̃ ipse habet perere à Deo regnũ æternum, qui modo petit ab eo modicum panis: & si negat Deo hoc modicum, negabit ei Deus regnum suũ. Pro. 21. Qui obturat aurẽ suam ad clamorẽ pauperis, clamabit & ipse, & non exaudietur. Sapiens: Ne dubites cũ magna petas, impẽdere parua. ¶ Septima meditatio attẽdit liberalitatẽ quam habent homines ad membra diaboli. Si enim diuites mali declinẽt ad eos, importunissimè inuitãtur, & quasi dilaniãtur, & pro illis magnæ expensæ fiũt. Christus verò in membris suis vix inuenire potẽst vnde sustentetur. ¶ Octaua attendit Dei pietatem quam nobis exhibuit in sua paupertate, quando seipsum pro nobis dedit, & pro nostra redemptione vendi voluit.

De diuisionibus pertinentibus ad misericordiam, & de operibus misericordiæ per ordinem: primo de spiritualibus, circa quæ tanguntur octo incitantia ad compatiendum Crucifixo pro nobis, deinde de corporalibus. CAP. IIII.

NOtandum quòd est misericordia cõmendabilis, & est misericordia detestabilis. Cõmendabilis est, quæ est respectu personæ: detestabilis, quæ est respectu culpæ. Grego. in homil. Ad culpas quisque non debet compassionem exercere, sed zelum. Compassio quippe homini, & vitiis rectitudo debetur, vt in vno codémque homine & diligamus bonum quod factum,

est,& persequamur mala quæ fecit. Itē Greg. Sunt plerique qui cōpassionem proximo nō spiritualiter,sed carnaliter impēdunt, vt ei non ad virtutem , sed quasi miserando ad culpas faueant. Qui carnaliter hominibus miserētur, potius sunt crudeles qui misericordes,licet misericordes vocentur. Pro.20. Multi misericordes vocātur:virum autem fidelem quis inueniet? Item notandum quòd quædā opera misericordiæ sunt spiritualia, quædā corporalia.Spiritualia sunt,vt cordis cōpassio,iniuriarum dimissio,peccantiū correctio,ignorantiū instructio,de cōpassione dicit gl.Greg.super illud Iob 30.Cōpatiebatur anima mea pauperi.Plus est cōpassio,quàm datum,quia rem quālibet pleruṇ dat etiam qui nō cōpatitur:nunquàm qui verē cōpatitur,quod necessariū conspicit proximo suo negat. Ibidē dicit interl. Plus est de seipso dare,quàm de suis.Itē Greg.Exteriora largiēs rem extra seipsum præbuit:qui autē fletum & cōpassionem proximo tribuit, ei etiam aliquid de seipso dedit. Cōpassio crux est interior, cuius brachium superius est cōpassio qua quis compatitur Christo pro nobis passo:brachiū inferius est cōpassio, qua quis cōpatitur his qui sunt in purgatorio. Sinistrum verò brachium est compassio qua quis compatitur his qui sunt in hoc mundo quantū ad pœnalem miseriam. Dextrū brachiū est cōpassio qua quis cōpatitur animabus quæ pereūt in hoc mūdo.Aug.Sintne in te viscera Christianæ compassionis,qui plangis corpus à quo recessit anima,& nō plangis animam à qua recessit Deus? Eccle. 22.Luctus mortui,septē dies:fatui autē & impij, omnes dies vitæ illorū. ¶Et notandū q; multa sunt propter quæ aliquis solet alij multū cōpati,quæ omnia circa Christū occurrūt. ¶Primum est doloris magnitudo. Hæc causa verè fuit in Christo.Thren.1. O vos omnes qui trāsitis per viam,attēdite & videte si est dolor sicut dolor meus. ¶Secūdum est,amoris magnitudo. Hæc causa fuit in beata Virgine, cùm propter magnū amorē quē habebat ad filiū suū gladius pertrāsibat animā eius.Luc.2.De Dauid etiā legitur.2.Reg.18.q; dicebat, Fili mi Absalō, Absalō fili mi,quis mihi det vt ego pro te moriar?id est,vice tui.Videbatur reputare mortem filij sui grauiorē sibi propria morte. De bono patre dicitur Eccle.30.Pro animabus filiorū colligabit vulnera sua & super omnē vocem turbabuntur viscera eius. Propter hāc causam filij qui tenerrimè amant matres suas, molestius sustinent quum eas vidēt percuti,quàm si ipsimet percuterentur.Sed quis dubitat Christū magis amādum esse à nobis,quā carnales matres?Quę mater tot & tāta passa est pro filio suo,quāta Christus pro

pro nobis?Nónne matrem propriã reliquit pro nobis? Reliquit etiam ſynagogam matrem ſuã, & inſuper animam ſuam morti expoſuit pro nobis.Iere.12.Reliqui domũ meam,dimiſi hæreditatẽ meam, dedi dilectã animã meam in manus inimicorum eius. ¶Tertiũ eſt innocentia.Magis enim ſolemus cõpati ei qui innocẽter patitur.Quę cauſa verè fuit in Chriſto:ipſe enim peccatum nõ fecit,nec inuẽtus eſt dolus in ore eius.1.Pet.2.Propter hoc eccleſia quæ lætatur in paſſionibus aliorũ ſanctorum,in die paſſionis Chriſti cõtriſtatur. ¶Quartum,quando pro culpa noſtra aliquis patitur:tunc enim homo qui habet nobilẽ animum dolorem illum ſuum reputat per cõpaſſionem,ſicut ſuus eſt per occaſionẽ.Sicut patet in Dauid.2.Reg.vlt.qui quũ vidiſſet angelum populũ occidentẽ, propter hoc q̃ ipſe fecerat eũ numerari, dixit ad dominum:Ego ſum qui peccaui,ego iniquè egi:iſti qui oues ſunt,quid fecerũt? Vertatur obſecro ira tua cõtra me.Hęc cauſa bene fuit in Chriſto,iuxta illud Eſa.53.Ipſe vulneratus eſt propter iniquitates noſtras , & attritus propter ſcelera noſtra. Noſtra eſt paſſio Chriſti per occaſionem,etiã quantum ad vtilitatem:& ideo deberet eſſe noſtra quantum ad compaſſionem. ¶Quintum eſt patiẽtis nobilitas.Quæ cauſa vera fuit in Chriſto,qui fuit nobiliſſimus,tanquam Altiſſimi filius.Valde alienũ erat tale opus ab eo:iuxta illud Eſa.18.Alienum eſt opus eius vt operetur opus ſuũ , peregrinũ eſt opus eius ab eo. ¶Sextum eſt patientis benignitas.Hæc cauſa verè fuit in Chriſto. Tit.3.Apparuit benignitas &c.Matthæ.11. Diſcite à me,quia mitis ſum. Quum homo benignus & mitis homini gratis cedat,quę cauſa eſt eũ gladio perforari?Item quæ conuenientia eſt ſtipitis rigidi & duri ad hominem benignum & dulcem? Ideo eccleſia in illo dulci plãctu qui in Dominica paſſione incipit cantari,ſpecialiter plãgit hoc,quòd clauis & lancea mite corpus perforatur, & poſcit vt arbor crucis ramos ſuos flectat,& naturalis rigor lẽteſcat,vt ſuperni mẽbra regis miti tẽdat ſtipite. ¶Septimũ eſt,pietas ipſius patiẽtis.Magis enim aliquis cõpatitur ei quem nouit eſſe piũ & cõpatientem,quàm ei quẽ nouit eſſe ſine pietate.Ipſo etiam Deus non miſeretur hominibus duris, & ſine miſericordia.Iac.2.Iudiciũ ſine miſericordia ei qui nõ fecerit miſericordiã.Ber.Nemo duri cordis ſalutẽ vnquam adeptus eſt,niſi fortè quem miſerans Deus abſtulerit ab eo cor lapideũ,& dederit cor carneum.Hæc cauſa bene fuit in Chriſto,qui ex cõpaſſione paſſus eſt ea quæ ſuſtinuit in mundo iſto. ¶Octauũ eſt,exemplum aliorum compatientium alicui.Hoc enim ſolet hominem inci-

tare ad similiter compatiendum. Quę causa bene inuenitur circa Christum, cui creaturæ insensibiles quasi compassæ fuerunt. Vnde sol radios suos abscondit quasi nuditati eius tenebras faciens. Petræ etiã scissæ sunt quasi compatientes. ¶ Ad iniuriarum dimissionem monemur, Luc. 6. Dimittite, inquit, & dimittetur vobis. Matt. 6. Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet vobis Pater cælestis delicta vestra. Eiusdẽ 18. Domine, quoties peccabit frater meus in me, & dimittã ei, vsque septies? Dixit illi Iesus: Non dico tibi vsque septies, sed vsque septuagies septies. Augu. in Enchiridion: Multa sunt genera eleemosynarum, quæ cùm facimus, adiuuamur vt nobis dimittantur peccata. Sed interea nihil est maius quã cũ ex corde dimittimus, quod in nos quisque peccauit. Idẽ in lib. de Rectitudine catholicę conuersationis: Quare nõ dimittat qs fratri parũ, vt ei dominus dignetur dimittere totũ? Nam & hoc eleemosynæ genus est, vt dimittat aliquis ex toto corde ei à quo læsus fuerit. Isid. Nõ solũ qui esurienti & sitienti & nudo beneficium largitatis impẽdit, sed & qui inimicum diligit, & qui lugenti affectum compassionis & consolationis impartitur, aut in quibuslibet necessitatibus aliis consiliũ adhibet, sine dubio eleemosynam facit. ¶ Ad corripiendum fratrem peccantem monet nos dominus Matthæi 18. Si peccauerit in te frater tuus corripe eum inter te & ipsum solum. ¶ Ad instructionem ignorantiũ monemur, ad Galat. 6. Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis. Dan. 12. Qui ad iustitiam erudiũt multos, fulgebunt sicut stellę in perpetuas æternitates. Ecclesiast. 38. Vir sapiens plebem suam erudit, & fructus illius fideles sunt. ¶ Opera misericordię corporalia sunt illa sex quæ tanguntur Matth. 25. Esurijui &c. Septimum est, quod tãgitur Tobiæ 2. scilicet sepelire mortuos. Aliqua horum tanguntur Esa. 58. Dimitte eos qui confracti sunt liberos, & omne opus dirumpe. Hoc pertinet ad visitationem incarceratorum. Frange esurienti &c. Ibi tanguntur tria alia opera manifestè. Et carnem tuam ne despexeris, hoc pertinet ad visitationem infirmorum. ¶ Ad duo prima opera incitamur frequẽter scripturæ admonitione. Neemię octauo, Mitte partes eis qui non præparauerunt sibi. Tob. 4. Panem tuum cum egenis & esurientibus comede. Prouer. 25. Si esurierit inimicus tuus, cibã illum, si sitit, potum da illi. Ecclesia. 11. Mitte panem tuum super transeuntes aquas, quia post multa tempora inuenies illum. ¶ Aquæ transeũtes sunt populi mortales. 2. Reg. 14. Omnes morimur, qua-

quasi aquæ dilabimur in terram,quæ nõ reuertũtur.Luc.3. Qui habet escas, det non habenti. Item excitamur ad ea exemplis sanctorum patrum.Tob.1.De facultatibus suis esuriẽtes alebat. Iob.31.Si comedi buccellã meam solus,& non comedit pupillus ex ea &c. Humerus meus à iunctura sua cadat, & brachiũ meũ cum suis ossibus conteratur. Itẽ incitamur ad ea mercedis promissione.Ezech.18.Si panem esurienti dederit,vita viuet.Matt. 10.Qui potum dederit vni ex minimis istis calicem aquę frigidæ tantum in nomine discipuli : Amen dico vobis, non perdet mercedem suam.Luc.14. Quum facis conuiuium, voca pauperes,debiles & claudos,& cæcos,& beatus eris,quia nõ habẽt vnde retribuant tibi. Retribuetur autem tibi in resurrectione iustorum.Qui cibum sine potu ministrant pauperi,tale prandium dant domino, quale consueuit dari asino. Item qui de his quæ habent ad mensam suã nihil volunt dare pauperibus, in futuro nihil boni inueniẽt.Iob 20.Nõ remãsit de cibo eius,& propterea nihil remanebit de bonis illius. ¶Sequitur de tertio opere misericordiæ, quod est colligere hospitem. ¶Circa quod opus, primò tangetur de his quæ pertinent ad eius cõmendationem. ¶Secundò,qui hospites sint maximè recipiendi. ¶Tertiò,quomodo sint recipiendi. ¶Circa primum notandũ, quòd hospitalitas ad susceptionem gratiæ præparat. Quod figuratum est in hoc,quòd duo discipuli Christũ cognouerunt,cùm eũ ad hospitiũ inuitassent.Luc. vlt. quandoque diuina cognitio infunditur alicui occasione alicuius sancti viri in hospitio recepti.Item bona tẽporalia multiplicat:vt patet in illa vidua quę Eliam in hospitio suo suscepit:cui farina & oleũ non defecerunt.3. Reg.17. Á malo etiam temporali seruat : vt patet in Raab, quæ recepit nuntios filiorum Israël:& ideo à morte saluata est.Iosue 6.Sola Raab meretrix viuat &c.ad Hebræos 11.Raab meretrix non periit cum incredulis,excipiens exploratores cũ pace.Itẽ Deum & angelos meretur recipere,qui hospitalitati deseruit.Reputatiuè semper Deum recipit,quum recipit aliquẽ nomine ipsius.Matt. 1.Qui recipit vos,me recipit.Eiusdem 10.Qui susciput vnum talem paruulum in nomine meo,me suscipit.Item 25.Hospes erã, & collegistis me.Io.13. Qui accipit si quem mitero, me accipit. Personaliter etiam quandoque suscipit Deum.Vnde refert Gre. in homil.Euangelij quod legitur secũdo die Paschæ,ꝙ quidam paterfamilias multum fuit hospitalis. Quadam autem die cùm peregrinos suscepisset, & aquam daret manibus in humilitate: vnus fuit inter eos,in cuius manibus aquam fundere debuit.Et

quum reuersus vrceum accepisset,eũ non inuenit.Cúmque hoc factum apud se miraretur,eadẽ nocte ei dominus per visionem dixit:Cæteris diebus me in mẽbris meis, hesterno autẽ die me in memetipso suscepisti. Itẽ Grego.in homilia illius Euangelij. Videns Iesus ciuitatem,fleuit super illam,dicẽs:Quia &c. Quidã Martyrius nomine, vitæ valde honorabilis monachus fuit, qui ex suo monasterio visitationis gratia ad aliud monasterij tẽdebat, cui spiritualis pater præerat. Pergens itaque leprosum quendam quẽ densis vulneribus elephantinus morbus per membra fœdauerat,inuenit in via,volentem ad suum hospitiũ redire & præ lassitudine non valentem.In ipso verò itinere se habere perhibebat hospitium quo idem Martyrius monachus ire festinat.Vir autem Dei eiusdem leprosi lassitudinem misertus,pallium quo vestiebatur in terram protinus proiecit, & expandit ac desuper leprosum posuit,eúmque suo pallio vndique cõstrictum super humerum leuauit, secumq; reuertẽs detulit. Cúmque iam monasterij foribus appropinquaret, spiritalis pater eiusdem monasterij magnis clamare vocibus cœpit,Currite,ac ianuas monasterij citius aperite: quia frater Martyrius venit, Dominum portans. Statim verò vt Martyrius ad monasterij aditũ peruenit,is qui leprosus esse putabatur,de collo eius exiliens,& in ea specie apparens quà recognosci ab hominibus solet redemptor humani generis Deus & homo Iesus Christus ad cælum Martyrio aspiciente rediit, eíque ascendens dixit, Martyri,tu me non erubuisti super terram:ego te non erubescã super cęlos.Qui sanctus vir mox vt esset monasterium ingressus, ei pater monasterij dixit,Frater Martyri,vbi est quem portabas? Cui ille respondens,dixit:Ego si sciuissem quis esset, pedes eius tenuissem. Tunc idem Martyrius narrabat,quia cùm eum portasset,pondus eius minimè sensisset.Nec mirum:quomodo pondus eius sentire poterat,qui portantem portabat?Eccle.Species leprosi apparuit,& is qui est reuerendus super omnia:videri despectus infra omnia dedignatus nõ est.Cur hoc,nisi vt nos sensu tardiores admoneret,quatenus quisquis ei qui in cælo est festinat assistere, humiliari in terra & compati abiectis & despicabilibus fratribus non recuset? Item Greg.in Homilia Euangelij quod legitur secunda die Paschæ, Pensate fratres quanta hospitalitatis virtus sit.Ad mensas vestras Christũ suscipite, vt vos ab eo suscipi ad conuiuia æterna valeatis. Præbete modo Christo peregrino hospitiũ,vt nos in iudicio nõ quasi peregrinos nesciat, sed vt proprios ad regnum recipiat. Angelos etiam

mere

meretur suscipere. Heb. 13. Hospitalitatem nolite obliuiscì. Per hanc enim quidã placuerunt angelis hospitio receptis: vt Abraham. Gen. 13. Et Loth, eiusdem 19. Origen. Domos hospitales ingressi sunt angeli, domos verò hospitibus clausas ignis & sulphur succẽdit. Hiero. Abraham & Loth angelos susceperũt, quia hospites dilexerunt. Idem: Abraham crebro hospitalitatis officio dum non refutat homines, suscipere meruit dominũ. Matt. 10. Quicunque nõ receperit vos, nec audierit sermones vestros. Amen dico vobis, ꝙ tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorũ in die iudicij. ¶ Circa secundum notandũ est, ꝙ maximè hospitio recipiendi essent boni viri. 4. Reg. 4. Animaduerto, ꝙ sanctus Dei est iste qui trãsit per nos frequenter: faciamus ei cœnaculũ paruũ, & ponamus in eo lectum & mensam, & sellam, & candelabrũ. Et ecõtrario in aliquibus locis boni viri vel non recipiuntur, vel male recipiuntur. Serui vero diaboli cum magno gaudio recipiuntur. Iudic. 10. Vadimus ad domum Dei, & nullus sub tectũ nos vult recipere. Similem querelam multi boni viri hodie possunt facere. Sapi. 19. Alij ignotos non recipiebant aduenas. Alij autem bonos hospites in seruitutem redigebant. Matthæi 8. Filius hominis non habet vbi caput suũ reclinet. Lucæ 20. Non receperunt eum, quia facies eius erat euntis in Ierusalem. Ioan. 5. Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me. Si alius venerit in nomine suo, illũ accipietis. Itẽ peregrini potius recipiẽdi sunt, quàm indigenæ: quia magis indigent. Iob 31. Foris non mansit peregrinus, ostium meũ viatori patuit. Esaiæ 58. Egenos vagósque induc in domum tuã. 3. Ioannis 1. Charissime, fideliter facis quicquid operaris in fratres: & hoc in peregrinos, qui testimonium reddiderunt charitati tuæ. ¶ Circa tertium notandũ, ꝙ hospites suscipiendi sunt frequenter. ad Ro. 12. Necessitatibus sanctorum communicantes, hospitalitatem sectantes. Sectari frequentatiuum est. Item hospites ad hospitium cogendi sunt. Vnde super illud Lucæ vlt. Et cogerunt eum. dicit gl. Quo exemplo docemur, quòd peregrini non solum sunt ad hospitium vocandi, sed etiam trahendi. Ger. 19. Compulit illos oppido vt diuerterent ad eum. ¶ Itẽ cum magna reuerentia sunt suscipiendi. Vnde quidam vir religiosus dicebat, fratres aduenientes debere adorari, cùm certum sit in aduentu eorum aduentum domini Iesu Christi haberi. Sic recepit Abraham tres viros. Gen. 18. Quos cùm vidisset Abrahã, occurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi sui, & adorauit pronus in terram. Item sic recipit Loth angelos. Gene. 19. Qui

cùm vidisset eos, surrexit, & iuit obuiam eis, adorauitque pronus in terram. Item recipiendi sunt hilariter, non cum murmure. 1. Petri 4. Hospitales inuicem sine murmuratione. Item ministrandum est eis abundanter. Iudic. 18. Pax tecum sit, ego præbebo omnia quæ necessaria sunt: tantum quæso ne in platea maneas. Item seruiendum est eis diligenter. 4. Regum 5. Ecce sedulò in omnibus ministrasti nobis. Sunt aliqui qui de verbis multis solent seruire hospitibus suis. Vbi autem verba plurima, ibi frequenter egestas. Prouerbiorũ 13. Facit etiam ad hoc, quòd hospitalitas Deo sit gratior, si dominus domus in propria persona hospitibus suis seruierit. Vnde dicit Hieronymus. Loquens de Abraham qui tres viros susceperat. Gene. 17. Non seruis præcepit vt hominibus ministrarent, nec bonum quod exercebat per alium minuit, sed quasi præda reperta eũ Sara humanitati solus incubuit. Ipse pedes lauit, ipse humeris suis vitulum de armento portauit, ipse vt seruus stetit peregrinis prandentibus, & manibus coctos cibos ieiunaturus apposuit. Item protegendi sunt qui hospitio recipiuntur à recipientibus. Gene. decimonono. Abutimini filiabus meis sicut vobis placuerit, dummodo viris istis nihil mali faciatis. Iudi. 19. Nolite fratres malum hoc facere, quia ingressus est homo hospitium meum. ¶ Item inuitati sunt ad comedendũ verbo & exemplo. In dialogo legitur, quòd abbas Cassianus venit ad quendã senem qui dedit ei manducare cum suis sociis vsque ad satietatem, & hortabatur eum plus comedere. Qui cùm diceret se esse satiatum, respondit: Ego dimisi fratribus hodie superuenientibus septies manducaui, & adhuc esurio. Tu verò semel manducans es satiatus. Et dixit ieiunium esse frangendum propter hospites: quia in hospite suscipitur Christus, & non possunt filij sponsi lugere quandiu sponsus est cum eis. Item quidam senex in Sicilia multum fuit hospitalis faciens manducare omnes ad se venientes. Venit autem ad eum quidam solitarius nolens refici, dicens se ieiunare. Cui senex: Exeamus, & oremus sub arbore hac, & cui fuerit arbor inclinata, ipsum sequamur. Orante autem solitario arbor non est inclinata: orante autem illo sene hospitali, arbor inclinata est. ¶ Sequitur de quarto opere misericordiæ, quod est vestire nudos. Ad quod Sacra scriptura monet, Tobiæ 4. De vestimentis tuis nudos tege. Item Esaiæ 58. Cùm videris nudum, operi eum. Et Lucæ tertio: Qui habet duas tunicas, det nõ habenti. Hoc opus misericordiæ nobis multum commendant exempla sanctorum. Et primò exemplum Dei, qui Adam & vxori eius post quam

quam ceciderant in statum miseriæ, fecit tunicas pelliceas. Gen.3.Item exemplum Tobiæ qui nudis vestimenta præbebat. Tobiæ 1.Et exemplum Iob:Si despexi,inquit,prætereuntem,eò quòd non haberet indumentũ, & absq; operimento pauperem. Si non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouium mearum calefactus est. Iob 31.Hoc opere misericordiæ Dorcas digna fuit suscitari.Actuũ 9.Item huic operi misericordiæ promittitur vitã æterna.Ezech.19. Si nudum vestimẽto operuerit, vita viuet. Hoc opus misericordiæ videtur præcellere respectu præcedentium,in hoc quòd non vnam miseriã reuelat,sed multas.Primum opus repellit famem, secũdum sitim:sed hoc opus expellit erubescentiam de nuditate,& molestiam frigoris.Item vestis data pauperi memoriale est ei vt oret pro eo qui sibi eam dedit.Non transit hoc beneficium ita cito,sicut beneficium cibi vel potus. ¶Sequitur de quinto opere misericordiæ,quod est visitare infirmos.Ad quod monemur.Eccles.7. Non te pigeat visitare infirmum:ex his enim in dilectione firmaberis.Hoc opus misericordiæ valde placet Deo.Iac.1. Religio munda & immaculata apud Deũ & patrẽ,hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum.Valde etiã est vtile homini.Iob 5. Visitans speciẽ tuã, non peccabis. Qui huic operi misericordiæ insistit, peccatũ facilius vincit. Et sicut miseria infirmitatis famem & sitim & frigus videtur excedere: sic hoc opus misericordiæ videtur præcellere respectu precedentium. Vnde in vitis patrum, Frater quidã interrogauit quendam senem, dicens:duo fratres sunt,quorum vnus ieiunat sex diebus,& multum laborãs,alius verò seruit ægrotantibus,cuius opus magis acceptum est Deo? Respondit senex: Si frater ille qui sex diebus laborans ieiunat, appendat se per nares, non potest esse æqualis illi qui infirmãtibus deseruit. Hoc opus misericordiæ commendauit nobis filius Dei exemplo suo visitans genus humanum in infirmitate positum.Lucæ 1.Visitauit nos oriens ex alto &c. ¶Sequitur de opere misericordiæ, quod est visitare eos qui sunt in carcere. Ad quod monemur Hebræorũm 13. Mementote vinctorum,inquit,&c.Eiusdem 10.Vinctis compassi estis. ¶Et notandũ quòd visitandi sunt in carcere non solùm vt necessaria eis ministrẽtur,vel aliqua consolatio eis adhibeatur,sed etiam vt à carcere liberentur. Ecclesiast. 4. Libera eum qui iniuriam patitur de manu superbi. In Psalm. Egenum de manu peccatoris liberate. Item:Domine,quis similis tibi,eripies inopem de manu fortiorũ eius?Hoc opus misericordiæ commendatur nobis variis exemp

emplis sanctorum. Legitur de Tobia quòd pergebat per omnes qui erant in captiuitate, & monita salutis dabat eis. Iob. 29. Cõterebam malas iniqui, & de dẽtibus illius auferebam prædam. Daniel Susannam adiudicatam morti, liberauit. Dan. 13. Et Nicolaus tres pueros morti addictos. Prou. 24. Erue eos qui ducẽtur ad mortem &c. ¶ Sequitur de septimo opere misericordiæ quod est sepelire mortuos. Eccl. 7. Mortuo non prohibeas gratiam. glo. ad eleemosynam pertinet sepultura mortuorum. De hoc opere misericordiæ commendantur viri Iabes Galaad. 1. Reg. 2. Benedicti vos à Domino, qui fecistis misericordiã cum domino vestro Saul, & sepelistis eum. Commendatur etiam de hoc Tobias. De quo legitur Tob. 2. quòd cùm nuntiatum esset ei quòd vnus de filiis Israel iugulatus iaceret in platea, statim exiliens de accubitu suo, relinquens prãdium, ieiunus peruenit ad corpus, tollensque illud portauit ad domum suam occulte vt dũ sol occubuisset, cautè sepeliret eũ. & Marc. 14. dicitur de Magdalena: Bonũ opus operata est in me, præuenit vngere corpus meum in sepulturam. Hoc opus misericordiæ exercuerunt Ioseph & Nicodemus Christo. Ioan. 19. & Zozimas vnico leone obsequente sepeliuit cadauer illius pœnitẽtis Mariæ Ægyptiacæ. Hoc opus misericordiæ commẽdatur nobis exemplo etiam brutorum animaliũ. Legitur enim in libro de Natura animaliũ, quòd mortuo delphino, circunstant alij delphini ne comedant pisces mortuũ, & deferunt eum in profundum, atque sepeliunt. ¶ Et notandum quòd multi propter peccata sua hoc beneficio priuantur. Esa. 14. Tu proiectus es de sepulchro tuo quasi stirps inutilis. In eodem: Quasi cadauer putridum non habebis consortium: neque eris cum eis in sepultura. 4. Reg. 9. Iezabel comedent canes in agro Iezrael, nec erit qui sepeliat eam. Ierem. 22. Sepultura asini sepelietur, putrefactus & proiectus extra portas Ierusalem. Eiusdem 25. Non sepelientur, in sterquilinium, super faciem terræ iacebunt. Et 2. Mach. 5. Iason qui insepultos multos abiecerat, ipse & illamentatus & insepultus abiicitur à sepultura. Econtrario corpora sanctorum in pace sepulta sunt. Eccl. 44. ¶ Item notandum quod antiqui eligendo sepulturam, respectũ habuerunt vel ad patres suos, vel ad sanctitatem eorũ cum quibus sepeliri voluerunt. Gen. 48. Dicit Iacob, Facies mihi misericordiam vt non sepelias me in Ægypto, sed dormiam cum patribus meis. Eiusdem 49. Sepelite me cum patribus meis in spelunca duplici. 3. Reg. 13. Cùm mortuus fuero, sepelite me in sepulchro, in quo vir Dei sepultus est. 4. Reg. 13. Quidam se-

pelientes

pelientes viderunt latrunculos & proiecerunt cadauer in sepulchro Elisei, & reuixit. ¶ Præter septem opera misericordiæ de quibus dictum est, videntur etiam esse quædam alia opera misericordiæ, vt accommodare indigēti. Tripliciter enim facit quis eleemosynam, vel dando, vel accommodando, vel remittēdo. Eleemosyna mutui in hoc cōmēdabilis est, quòd multoties fieri potest, & tamē non perit ei qui eam facit. Recuperat enim quod accommodauit. Ad hoc opus misericordiæ monemur. Matt. 5. Volenti mutuare à te ne auertaris. & Luc. 6. Mutuū date nihil inde sperantes. Deuteron. 15. Si vnus de fratribus tuis ad paupertatem venerit, non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum: sed aperies eam pauperi, & dabis mutuum quo indigere prospexeris. Recuperare etiam proximum videtur esse opus misericordiæ. Eccles. 29. Recupera proximum tuum secundum virtutem tuam. Item opus misericordiæ esse videtur, loca lutosa vel aquas periculosas pontibus vel aliter peruia & meabilia facere. Et hoc opus misericordiæ vno denario potest aliquis bene facere omnibus illis qui per pontem transituri sunt.

De quo sit eleemosyna facienda. CAP. V.

NOtandum quòd eleemosyna facienda est de his quæ iustè acquisita sunt. Leuit. 2. Omnis oblatio quæ offertur Domino, absque fermento erit: absque fermento inquam, iniquæ acquisitionis. Proue. 3. Honora Dominū de tua substantia. Tob. 4. Fili de tua substantia fac eleemosynam, & distinguuntur circa eleemosynam tres gradus: est enim eleemosyna bona, melior: optima. Bona est, quæ fit de patrimonio Christi, in quo solā dispēsationē clerici habēt. Ber. Facultates ecclesiarum patrocinia sunt pauperū, & sacrilega eis crudelitate subripitur quicquid sibi ministri & dispēsatores, nō vtiq; domini & possessores vltra victū & vestitū accipiunt. Melior est, quę fit de proprio patrimonio. Optima est, quæ fit de his quæ adquiruntur proprio labore. Ephes. 4. Qui furabatur, iam non furetur: magis autē laboret manibus suis operādo quod bonum est, vt habeat vnde tribuat necessitatē patienti. Non placet Deo eleemosyna de furto vel rapina facta, ab eo qui potest scire cui sit restituenda. August. Quale est illud munus quod alter cū gaudio accipit, alter cum lactymis amittit? Eccl. 34. Immolantis ex iniquo maculata est oblatio, & nō sunt beneplacitæ Deo subsannationes impiorū. In eodem: Dona iniquorum non probat Altissimus. ¶ Item qui offert sacrificiū ex substantia pauperis, quasi qui victimat filiū in conspectu patris. Item eiusdem 35. Noli offerre munera praua

non

non enim suscipiet illa Deus. Deut. 17. Nō immolabis Domino Deo bouem & ouē in quo est macula, aut quippiam vitij: quia abominatio est Domino Deo tuo. Esa. 11. Ego Deus diligens iudicium, & odio habens rapinam in holocaustum. Mal. 1. Intulistis de rapinis munus: nunquid suscipiā illud de manu vestra? Paral. vlt. Quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. Non ex quæ accepimus de manu diaboli. Prou. 13. Redēptio animæ viri diuitiæ suæ. Restituēda sunt mala acquisita de aliis, scilicet nostris. Eleemosynas debemus facere, exemplo Zachæi. Lucæ 19. Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus: & si quem defraudaui, reddo quadruplum. Greg. Quicquid in Dei sacrificio ex scelere offertur, omnipotentis Dei non placat iracundiā, sed irritat. Sicut aqua si mūda est lauat, si verò immunda inquinat: sic eleemosyna si fit de re iniustè acquisita, inquinat: si verò fit de re iustè acquisita, lauat. Et sicut nō est danda eleemosyna de re furtiua, sic nec accipiēda. Tob. 2. Non licet nobis edere de furtō aliquid, aut contingere. Leuit. 11. Nolite cōtaminare animas vestras, nec tangatis quicquam eorum, ne immundi sitis. Et notandum quòd eleemosyna est tanto Deo gratior, quanto res quę datur danti erit charior. 2. Reg. vlt. Non offerā Domino, ait Dauid, holocausta gratuita. Tamen non multū expedit pauperibus qui non sunt assueti deliciis, dare delicias & sumptuosa cibaria, nisi quādo sunt infirmi. Augu. in lib. de verbis Domini. Vtantur diuites superfluis, dent pauperibus necessaria: vtantur pretiosis, dent pauperibus vilia. dicit Hier. super Malac. q. indignū est dare Deo quod dedignatur homo. Ministris Dei propter honorē eius cui ministrāt, delicata & sūptuosa dari possēt. Eccl. 14. Dignas Deo oblationes offer. Num. 18. Quæ offertis de decimis, & in donaria Domini separabitis, optima & electa erunt.

Cui sit danda Eleemosyna. CAP. VI.

ELeemosyna danda est pauperi. Luc. 33. Cùm facis conuiuium, voca pauperes & debiles &c. Et Tob. 4. Panem tuum cum esurientibus & egenis comede. Debemus in hoc imitari Deū, de quo Luc. 2. Esurientes impleuit bonis. & in Psa. Quia satiauit animā inanē. 4. Reg. 4. Eliseus implet vasa vacua. Hier. Illis tribue diuitias tuas qui nō phasidas aues, sed siliginis panē comedunt, qui famem expellant, non qui augeant luxuria. Idem Da pauperibus, non locupletibus, non superbis: da quo necessitas sustentetur, nō quo augeantur opes. Pars sacrilegij est, res pauperum dare non pauperibus. Item dādum est non solū bonis, sed etiam malis, vt simus imitatores eius qui solem suū oriri facit super bonos

bonos & malos,& pluit super iustos & iniustos.Matt.5. & Luc. 6.Omni petenti te,tribue. Maxime tamẽ dandũ est bonis. Eccl. 12.Si bene feceris,scito cui feceris.Ibidẽ:Bene fac iusto,& inuenies retributionem magnam. Et si non ab ipso, certe à Deo. Ibidem:Da bono,& ne recipias peccatorem.Bene fac humili,& ne dederis impio. Quod intelligendum est in duobus casibus: Vnus est, si credas quòd propter bonum tuum negligat iustitiam. Alius est,cùm non datur intuitu pietatis: vt faciunt illi qui dant histrioni causa histrionatus.Eccl.7.Bonum est sustentare iustum.Sapiens:Cui des videto.Item dandũ est diuersis,nõ tantũ vni.In Psal.Dispersit,dedit pauperibus.Matt.20. Volo & huic nouissimo dare sicut &c.Hier. Pecuniam tuam vt singulis necessarium est distribuas:nõ ad luxuriam,sed ad necessitatem.

Quomodo sit danda Eleemosyna. CAP. VII.

ELeemosyna danda est animo voluntario. Deus enim plus respicit ad animũ,quã ad datũ.Prou.16.Spirituũ põderator est Deus.Eiusdẽ 21.Appẽdit corda Deus.1.Re.16. Deus intuetur cor.& super illud Mat.10.Quicũq; dederit vni ex minimis istis calicẽ &c.dicit gl.Nota Deũ ad piũ affectũ dantis respicere magis quã ad quantitatẽ rei exhibitæ.Et super illud Matt.19.Ecce nos reliquimus omnia, dicit Greg.Cor & non substantiã Deus pẽsat,nec perpẽdit quid in eius sacrificio,sed ex quãto proferatur.Hier.Quæ offerũtur,nõ sui põdere,sed offerentiũ volũtate pensantur. ¶Item dãda est eleemosyna cum vultus hilaritate. Eccl.25.In omni dato hilarem fac vultum tuum. 2.ad Corin.9. Hilarem datorem diligit Deus. Aug. Qui dat vt careat tædio interpellantis,non vt reficiat viscera indigentis,& rem & meritum perdit. ¶Item danda est cũ sermonis dulcedine.Eccl.4.Declina pauperi sine tristitia aurẽ tuã,& respõde ei in pacifica mãsuetudine. Eiusdẽ 18.Fili in bonis tuis non des querelam, & in omni dato non des tristitiã verbi mali.Greg.Sunt nonnulli qui mox vt ab egenis fratribus fuerint necessaria postulata, prius in eos cõtumelioſa verba iaculãtur:qui si rebus ministeria perficiũt pietatis, in verbis contumeliosis humanitatis gratiã perdunt:ita plerunq; videntur iniuriæ illatæ satisfactionẽ exoluisse,cùm post contumelias dona largiuntur.Nec debet sequi improperatio.Eccl.18. Stultus acriter improperabit. Eiusdem 20. Datus insipientis non erit tibi vtilis &c. Exigua dabit & multa improperabit. ¶Itẽ dãda est eleemosyna cũ festinatione.Prou. 3.Ne dicas amico tuo,Vade,& cras reuertere, & cras dabo tibi, cùm statim possis dare. Ecclesiast. 7. Cor inopis ne afflixeris,

&

& ne protrahas datum angustianti. Iob 31. Si oculos viduę exp-
ctare feci &c. Super illud Psal. Producens fœnum iumentis, &
cit glo. Beatus qui præoccupat vocē petituri. Dauid, Beatus qu
intelligit super egenum & pauperem, Prouer. 12. Qui pronus e
ad misericordiam, benedicetur. Debet etiam homo dare eleē-
mosynā dum sanus & viuus est, Eccles. 14 Fili, si habes, bene fa
tecum, & Deo dignas oblationes offer: memor esto, quoniam
mors nō tardabit. ¶ Item ante mortē benefac amico tuo, Chri-
sto scilicet. Et iusdē 18. Memento paupertatis in die abundantiæ
Ad Gala. 6. Dum tempus habemus operemur bonum ad omnes
Eleemosyna quā aliquis dat in vita sua, est sicut lucerna quę pre-
cedit aliquē, seruans eum ne cadat in lutū vel foueam. Eleemo-
syna verò quæ fit pro eo post mortē, est sicut lucerna quæ fer-
tur alicui post tergū, quæ non custodit hominē quin cadat in fo
uea inferni, à qua nō est liberatio. ¶ Item danda est eleemosyna
cum humilitate, ita vt nec vanam gloriā inde quæras, nec pau-
perem cui das despicias, nec pro eleemosynis quas das, si in pec-
cato mortali es, salutem præsumas. ¶ Ad primum monemur,
Matt. 6. Te faciente eleemosynā, nesciat sinistra tua quid facit
dextera tua. Eccle. 29. Conclude eleemosynam in sinu pauperis.
Prou. 21. Munus absconditū extinguit iras. Greg. Sufficit iustis ab
eo videri à quo expectāt remunerari. Item valde bona sua pau-
pēdunt, qui ad eorum remunerationem laudes hominū sufficere
re credunt. Et in legēda beati Nicolai dicitur, Ex quo homo est
in huius mundi voragine propter delicta sua deiectus, nullum
eius bonum sic Deus approbare legitur, vt eleemosynā, si tamē
ob mundi fiat gloriā. ¶ Ad secundum monemur Esaiæ 58. Carnē
tuam ne despexeris. Et super parabolam de diuite & Lazaro, Lu
cæ 21. dicit glo. Si quæ reprehensibilia videmus in pauperibus,
non debemus despicere: quia forrasse quos morum infirmitas
vulnerat, medicina paupertatis curat. Iob trigesimo primo, Si
comedi buccellam meam solus. Gregorius: Solēt nōnulli mul-
ta largiri, sed habere pauperes socios in domestica conuersatio-
ne refugiunt, gratiā vitæ cōmunis non habentes. Sed iste præiu-
diciū pietati se facere existimaret, si solus comederet quod Do-
minus omnium communiter creasset. ¶ Ad tertium monemur
Eccl. 7. Ne dicas, In multitudine munerum meorum respiciet
Deus, & offerente me Deo altissimo, munera mea recipiet. Et
super illud Iob 15. Non credat frustra errore deceptus, quod
aliquo pretio redimendus sit. dicit gloss. Eleemosyna non va-
let ei qui in malo permanet. Augustinus in Enchirid. Non æsti-

met

met aliquis illa nefanda crimina, qualia qui agunt regnum Dei non possidebunt, quotidie perpetranda, & eleemosynis quotidie redimenda. In melius quippe est vita mutanda, & per eleemosynas de peccatis præteritis propitiãdus est Deus: nõ ad hoc quodãmodo emendus, vt ea liceat impune committere. ¶ Item eleemosyna danda est propria manu. Prouer. vlti. Manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem. Danda est etiam secundum facultatẽ dantis. Eccle. 14. secundum vires tuas exportigens da pauperi. Eiusdem 15. Da altissimo secundũ donatum eius. Tob. 4. Quomodo potueris, ita esto misericors: si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impartiri stude. Nullus potest excusare se à collatione eleemosynæ, etiam si sit pauper, quum tantum placeat quandoq; Deo, quando pauper dat pro Deo obolum, sicut si dives daret pro Deo centũ marcas. Libenter emeret pauper carnes in macello, si tantum crederet se habiturum pro vno obolo, quantũ dives pro centũ solidis. Luc. 21. Dixit dominus de paupere vidua quæ miserat duo æra minuta in gazophylacium, Vidua hæc pauper plus quàm omnes misit. Si non potest dare pauper obolũ, det calicem aquæ frigidæ, & non perdet mercedem suam. Matt. 10. Si hoc nõ potest, det verbũ cõsolationis, vel orationis. Super illud, Iustus autẽ miseretur, & tribuit. dicit Gl. Iusto semper est aliquid quod det, saltẽ orationẽ. Itẽ danda est eleemosyna ordinatè, vt homo primo misereatur suiipsius. Eccl. Miserere animæ tuæ placens Deo. August. in Enchiri. Qui eleemosynam ordinatè vult dare, à seipso debet incipere. Itẽ in lib. de rectitudine catholicæ cõuersationis, Deus rogat vt tui misereatis, & non vis: quomodo te Deus exaudiet in die necessitatis supplicantem, quum tu eũ pro teipso nõ audis rogantem? Item Aug. Quid est miserius misero nõ miserante seipsum? Eccle. 14. Qui sibi nequam, cui bonus? Sicut non esset misericors qui matris suæ indigentis nõ misereretur, licet aliorũ misereretur: ita non est verè misericors, qui animæ suæ infirmantis ad mortem non miseretur, cùm magis eam diligere debeat quàm matrem. Sapiẽs: Semper tibi proximus esto. Item ad ordinem misericordiæ pertinet vt potius misereamur animæ quàm corporis, & potius ei qui est in maiori miseria, quàm ei qui est in minori.

De his quæ omnibus debemus, vt est dilectio, veritas & fides, & præcipuè de veritate & eius descriptione, de incitantibus ad amorem veritatis, & de errore illorum qui dicunt veritatem non esse iuramento firmandam, PARS V.

DE debito dilectionis, legitur ad Ro.13. Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicē diligatis. De dilectione, require in tracta. de Charitate. De veritate hoc modo agetur. Primo ostendetur quid sit veritas, prout veritas pars est iustitiæ. Secūdo tangentur aliqua quę ad amorem veritatis possunt incitare. Tertio destruetur error illorum qui dicunt veritatē in nullo casu firmandam esse iuramento. ¶ Circa primum notandum est, quòd est veritas increata, & est veritas creata. Veritas verò creata triplex est, scilicet veritas signati siue rei: & veritas signi, & veritas vtentis signo. Ad veritatem rei videtur pertinere illud Augustini lib. Soliloquiorum: Verum est id quod est. Et illud Philosophi: Vnumquodq; sicut se habet ad esse, ita ad veritatem. Ad veritatem verò signi pertinere videtur illa descriptio Philosophi: Veritas est adæquatio rei & intellectus, siue adæquatio signi & signati. Veritas verò prout pertinet ad hominem vtentem signo, pars videtur esse iustitiæ, quę sic describitur à Tullio in 1. Rhet. Veritas est per quam immutata ea quæ sunt aut antè fuerunt, aut futura sunt dicuntur. Ad amorē veritatis monemur Prou. Veritatem eme &c. Veritas emitur quando cum magno studio vel labore cognitio veritatis acquiritur, vel quando cum magno vel multorum odio veritas in iudicio vel doctrina dicitur. A veritate nullo modo recedendum est, quicunque inde debeat scandalizari. Vnde super illud Matt. 18. Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis &c. dicit Glos. Nota quòd inquantum potes sine peccato vitare scandalum proximi, debes: quòd si de veritate est; pro scandalo veritas relinqui nō debet. Et intelligitur hoc de triplici veritate, scilicet vitæ, iudicij & doctrinę. ¶ Secundo monemur ad amorem veritatis. Eccl. 37. Ante omnia opera verbum verax præcedat te. Et eiusdem 4. Non contradicas veritati veritatis vllo modo. Sancti antiquitus multum deferebāt veritati. 2. Corin. 13. Non possumus aliquid aduersus veritatem, sed pro veritate. Ad perhibendum testimonium veritati, venit filius Dei in mundum. Io. 18. Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati. Sed hodie veritas exosa habetur. Terent. in Andria: Veritas odiū parit, obsequium amicos. Ad Galat. 4. Ego inimicus vobis factus sum verum dicens vobis. Bern. super Cant. Amara est veritas sine condimento gratię. Hodie diminutæ sunt veritates à filiis hominum. Dauid. Non est in ore eorum veritas. Cor eorum vanum est. Veritas hodie detrahitur. Iob 6. Quare detraxistis sermonibus veritatis? Veritas hodie captiua detinetur. Vix enim inuenitur qui

lit eam dicere. Rom. 1. Veritatem in iniustitia detinent. Seneca: Monstrabo tibi quid omnia possidẽtibus desit, scilicet qui verũ dicat. Veritas hodie vndiq; impugnatur, ita vt frequẽter necesse habeat corruere: secundũ illud Esa. 59. Corruit in platea veritas. Et Dan. 8. Prosternetur veritas in terra. Veritas in terra prosternitur, quãdo aliquid terrenũ veritati præponitur. Veritas hodie à multis vili pretio venditur. Prou. 28. Qui cognoscit in iudicio faciem non bene facit, & pro buccella panis deserit veritatem. Multi hodie deserũt veritatem vitæ, & ideò fugit ab eis veritas doctrinæ. Sicut ecõtrario sequitur veritas doctrinæ eos qui habent veritatẽ vitæ. Eccle. 27. Volatilia ad sibi similia cõueniunt: & veritas ad eos qui operantur illam, reuertetur. Veritas hodie adeò vilipenditur, vt à quibusdã ei præponatur falsitas, ab aliis præponatur ei vanitas, & ab aliis ipsa vmbra vel pictura veritatis. Veritati falsitatẽ præponunt homines incõsideratè loquentes, qui tota die volũt esse in verbis, & ideò multoties mentiuntur. Bernar. in sermonibus: Quidni periclitetur castitas in deliciis, veritas in multiloquio, charitas in hoc seculo nequam? Vanitatem præponunt veritati amatores temporalium iitorũ quæ vana sunt, eò quòd non dant plenitudinem cordi possidentis, nec fulcimentum innitenti, nec fructum expectatum circa ea laboranti. In Psal. Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Vmbram & picturam præponunt veritati hypocritæ, qui apparentiam sanctitatis ipsi sanctitati præponunt. Veritas, quæ hc modo cõtemnitur inualescet, & in futuro amatores suos liberabit, & hostes condẽnabit. Io. 8. Vos cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. 2. Esdr. 4. Veritas manet & inualescit in æternum, & viuit, & obtinet in secula seculorum. Sicut se habet denarius falsus ad verum: sic se habet homo mendax ad hominem veracẽ. Vnde quum homines multum doleant & offendantur, si vnus de eorũ seruientibus recipit eis vnum falsum denarium pro bono, mirum est quomodo nõ multum dolent quum falsitatem in seipsis deprehendunt. Viliores se videntur habere, quàm vnum denariũ. ¶ Et notandũ quòd veritatem habere debemus quantũ ad omnes. Nulli enim mẽtiri debemus, vt ostendit Aug. in lib. de doctri. Christia. dicẽs: Omnis qui mẽtitur, iniquè facit. Nemo enim mentiẽs in eo quòd mentitur seruat fidẽ. Nam hoc vtiq; vult, vt cui mẽtitur, fidẽ sibi habeat, quã tamen mentiendo ei non seruat: omnis autẽ fidei violator, iniquus est.

¶ *De errore illorum qui dicunt veritatem non esse iuramento firmandam.*

Nullam veritatem iuramẽto esse firmandam asserentes, omne iuramentum esse illicitum dicunt. Qui error occasionem potuit habere ex illo verbo domini Matth. 5. Ego dico vobis, non iurare omnino. Item ex illo verbo Iac. 5. Ante omnia fratres nolite iurare. Ad idem facere videtur illud verbũ Augu. in quodam sermone, Falsa, inquit, iuratio exitiosa est: vera iuratio periculosa est: nulla iuratio secura: ergo vt videtur, ab omni iuratione abstinendũ est. Econtrario verò manifestè ostenditur q̃ licitum sit iurare. Primo sic iurauit dominus. Gen. 21. Per memetipsum iuraui, dicit dñs. Quòd si quis non recipiat vetus testamentum, probatur hoc per illud ad Heb. 6. Abrahæ promittẽs Deus, quoniã neminẽ habuit per quẽ iuraret maiorẽ, iurauit per semetipsum: ergo homini licitum est iurare. Et quòd hoc argumẽtum valeat, probatur per illud Luc. 6. Perfectus omnis erit, si sit ferus magister eius. Magister noster Deus est, secundũ illud Io. 13. Vos vocatis me magister & domine, & bene dicitis: sum etenim. & Matt. 23. Nec vocemini magistri, quia magister vester vnus est Christus: ergo nõ est cõtra statũ perfectionis iurare. Item iurauit angelus. Apoc. 10. quẽ Ioannes vidit stantẽ super mare & super terram, & leuauit manũ ad cælum, & iurauit per viuentem in secula seculorũ. ¶ Item iurauit Apostolus ad Phil. 1. dicẽs testis est mihi Deus. & 2. ad Cor. 1. Ego testem Deũ inuoco &c. Si quis verò dicat nõ esse iuramẽtũ, in illis apparet hoc esse falsum, per hoc quod dicitur Ier. 4. Iurabũt, viuit dominus in veritate, & in iudicio, & iustitia. Nõ ergo solũ est iuramentũ si dicatur, Per Deũ vel simile: imò etiã si dicatur, Testis mihi Deus: vel Viuit dominus, ex quo nomẽ Dei in testimoniũ vel cõfirmationẽ veritatis assumitur. Cùm ergo Deus, & angelus, & homo sanctus iurent, mirũ est quomodo nõ vult iurare hæreticus, quasi Deo & angelis & sanctis sanctior esse velit. Videtur assimilari diabolo potius quàm angelo, vel Deo, vel homini sancto. diabolo enim nõ memini me legisse iurasse ad confirmationem veritatis. Præterea præcepit Deus iurare Exo. 22. dicens: Si quis cõmendauerit vni pecuniã aut vas in custodiã &c. Et post in eodẽ: Si quis cõmendauerit proximo suo bouẽ &c. iusiurandum in medio erit, quòd non extenderit manũ ad rem proximi sui &c. Et Deut. 6. Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruies: ac per illius &c. Et eiusdẽ 10. Iurabitq; in nomine illius. Itẽ in Psa. Quis habitabit in tabernaculo tuo &c. Et subditur, Qui iurat proximo suo & non decipit. Matt. 5. Reddes dño iuramẽta tua. Præterea iurãt omnes nationes, & Gẽtiles, & Iudęi, & Christiani. Sed secundũ philoso-

phum.

phũ: Vox omniũ vox naturæ est: ergo natura dictat ꝙ licitũ est iurare. Philosophus: Iurare nisi vbi necesse est, graui viro parũ conuenit. ¶ Itẽ licet assumere nomẽ Dei ad adiurandũ aliquem. 1. Thes. vlt. Adiuro vos per dominum &c. ergo licet illud assumere ad aliquid iurandũ. Si enim licet nomen domini assumere ad monendũ aliquem vt aliquod opus bonũ faciat, secundum illud ad Rom. 12. Obsecro vos per misericordiam Dei vt exhibeatis corpora vestra &c. Et eiusdem 15. Obsecro vos per dominum nostrũ Iesum Christũ, & per charitatem sancti Spiritus, vt adiuuetis me in orationibus vestris. A simili licebit nomen Dei assumere ad monendũ aliquẽ, vt ipse credat veritati vtili, quũ fides sit adeò grata Deo, ꝙ sine ea nemo ei placeat. Præterea, quũ dicit dominus, Quod abũdantius iis est, à malo est: aut intelligitur, id est malũ est, aut intelligitur, ꝙ fit à malo, id est ab infirmitate nõ credentis. Si primo modo, ergo malum est quando dominus ad maiorẽ confirmationem dicit, Amen amen dico vobis. Sermo enim eius debuit esse, est, est, non, non, & non debuit aliquid addere. Malũ etiã fuit quãdo Apostolus ad cõfirmationẽ verbi sui addidit, Testis est mihi Deus. ad Rom. 1. Et 2. ad Cor. 11. Deus & pater domini nostri Iesu Christi scit ꝙ nõ mentior. Et ad Gal. 1. Quæ scribo vobis, ecce corã Deo, ꝙ nõ mẽtior. Præterea cũ in veteri lege prohibita esset iuratio per creaturas, si dominus voluit ostendere iurationẽ omnem esse prohibitam, & facere additionẽ ad veterẽ legem, potius debuit hoc specificare de iuratione per creatorẽ, quàm per creaturã, quũ iuratio per creaturam satis esset prohibita in veteri lege. ¶ Argumenta etiam quibus vtuntur hæretici ad confirmationem dicti erroris valde debilia sunt. Vt est illud Iaco. 5. Ante omnia nolite iurare. Si enim propter hoc quia ibi dicitur, Nolite iurare, peccatum mortale est iurare. Ergo quũ dominus dicat Matt. 23. Et patrem nolite vocare vobis super terrã, peccatum mortale erit vocare aliquem patrẽ super terrã. Itẽ si ideò in nullo casu iurandũ est, quia dominus dicit Matt. 5. Ego dico vobis nõ iurare omnino. Ergo quũ aliquis dicit alicui colligenti saluiã vel petrosillũ in horto suo, vt non colligat illud omnino: ipse prohibet eũ vt nihil inde colligat, quod manifestè falsum est secundũ etiã communẽ vsum loquẽdi, & etiã quorũ in alia facultate dicitur. Vnde versus: Omnis nõ nullus, nõ omnis dic aliquis non. Præterea causa quã dominus subdit, cum dicit: Neq; per cælũ, quia thronus Dei est &c. nõ est cõpetẽs causa quare nunquã sit iurãdum: sed quare non sit passim iurandum, siue omnibus modis, etiam

creaturam huiusmodi: quia in contemptu ipsius, contemnitur ipse cuius est thronus. Præterea aut semper fuit illicitum iurare, aut incœpit esse illicitũ ab illa prohibitione Christi. Ego autem dico vobis non iurare omnino. Primũ constat esse falsum, qui lex vetus iurare præcepit, & cũ ratio naturalis nõ dictet hoc malum esse. Secundum etiam videtur falsum esse per hoc, quòd dominus dicit, Quod abundantius est, à malo est, tanquam ius declarans, & non tanquam ius statuens. Præterea quare prohibuit Deus iuramentum vniuersaliter? Si id prohibuit propter periculum periurij, eadem ratione votũ debuit prohibere, imò eadem ratione etiam à prohibitione debuit abstinere. Prohibitio enim ista facit plures transgressores quàm sint illi qui incurrunt periuriũ: hoc enim facit omnes iurantes transgressores, sicut prohibitio: & cõstat quòd plures iurant, quàm peierant. ¶ Item quæ est ratio ista quòd nõ sit iurandũ per Ierusalem, quæ est ciuitas regis magni, quando illud quod iuratur verbũ est eiusdẽ regis, & scriptum sit: Cælum & terra transibunt &c. Mat. 24. Præterea sicut magis cauendum est paruulo ab accessu ad aquam vel ad aliud periculum, quàm adulto qui scit sibi bene cauere: sic magis cauendum fuit in hac parte populo Iudæorum rudi & paruulo, quàm populo discreto Christianorũ. Vnde si propter periculum prohibitum est, magis debuit prohiberi tunc. Item cum sensus sit, Ego dico vobis non iurare omninò &c. id est, vt non iuretis omninò. Si mortale peccatũ est iurare, quia Christus dicit nõ iurari: ergo eodẽ modo facere contra quodq; dictũ à Christo, erit mortale: ergo solũ præcepta & prohibitiones erũt, & non erunt consilia aliqua, nec admonitiones ad aliquid melius, & omnes qui erunt circa statum perfectionis, erũt in statu damnationis, cùm ad perfectionẽ moneat Christus, dicens Matt. 5. Estote perfecti sicut & pater vester cœlestis perfectus est. Et mortaliter peccabit, qui fecerit contra illud, Qui aufert quæ tua sunt, ne repetas. Luc. 6. Et iterum qui facit contra illud, Omni petenti te, tribue. Et contra illud, Omnia quęcũque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Matth. 7. Et contra illud Matth. 5. Et ei qui vult tecum in iudicio cõtendere, & tunicam tuã tollere, dimitte ei & pallium. & contra illud Matt. 5. Si quis te percusserit in vnã maxillam, præbe ei & alteram. Contra quod tamẽ fecit Christus Io. 18. qui percutienti maxillã eius, nõ præbuit alteram, sed allegauit iustitiam suam, dicens: Si male locutus sum, testimoniũ perhibe de malo &c. Paulus Act. 23. principi sacerdotũ qui præceperat os Pauli percuti, dixit: Percutiet te Deus paries dealb

dealbate. Augusti. Ista præcepta magis pertinent ad præceptionem cordis, quæ intus est, quàm ad opus quod in aperto fit: vt teneatur in secreto animi patientia cum beneuolentia: in manifesto autem fiat quod ei videtur prodesse posse, quibus bene velle debemus. Præterea, quomodo onus Christi erit leue, si quæcunque ipse dicit præcepta sunt vel prohibitiones? Item per quod iurat quilibet, illud veneratur, hoc amat, hoc timet, vt dicit Glo. Matt. 5. Vnde cùm iurare per Deum in veritate vtile sit, Deo honorificum & proximo vtile, & sic deseruiat dilectioni Dei & proximi: quare erit illicitum vel prohibitum, cum plenitudo legis sit dilectio? ad Ro. 10. Et cum in duobus mandatis de dilectione Dei & proximi vniuersa lex pendeat & prophetæ, Matt. 22. Præterea, iurare nihil aliud videtur esse, quàm nomen Dei assumere ad cõfirmationem eius quod dicitur, sicut haberi potest ex duobus locis scripturæ sacræ. Exod. 20. Non assumes nomen Dei tui in vanum. Assumere enim nomẽ Dei in vanum est iurare in vanum. Et ex illo verbo ad Hebr. 6. Omnis controuersiæ eorum finis, ad confirmationem, est iuramentum. qua descriptione recepta, facile est ostendere quòd liceat iurare. Cùm enim filius Dei in hoc natus sit, & venerit in mundum, vt testimonium perhiberet veritati, vt ipse ait Ioan. 18. verisimile est, quòd nomen suum non neget ad eandem veritatẽ cõfirmandam, imò quod plus est, ad confirmationem veritatis mori voluit. Item quum Deus pater sic dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, Ioann. 3. verisimile est, quòd nomen suum ei non neget. ad Rom. 8. Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non cum illo omnia nobis donauit? Item cùm principes huius mundi talis sint bonitatis in subditos suos, vt sigillis suis eis confirment veritatem vtilem, nunquid cælestis Deus habebit hãc bonitatem in subditos suos, vt nomine suo permittat eos vti ad confirmandam veritatẽ? Simile argumentum facit Dominus Matth. 7. dicens: Si ergo vos quum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quanto magis Pater vester qui in cælis est dabit bona petentibus se? Item si Deus sigillum suum commendauit seruis, verisimile est, quòd non neget illud filiis. Ad Roma. 7. Non accepistis Spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum. Ex prędictis manifestum est, quòd iurare non est vniuersaliter malum, imò licitum est iurare ad confirmandam vtilem veritatem. Respondendum est ergo ad ea quæ ipsi obiiciunt. Notandum ergo, quòd potuit esse multi-

plex causa quare Dominus diceret illud Matth.5. Ego dico vobis non iurare omnino &c. Prima potuit esse: quia iuramentum quãdoque vilipendi facit simplicem assertionem : nec iã reputant multi simplex mendacium, ex quo non est ibi periuriũ. Sicut multi hodie iuramenta sine solennitate facta non reputant propter iuramẽta solẽnia. Deus ergo volens suos veritatẽ ferre in simplici sermone, sicut in sermone iurato, voluit vt nõ iurarẽt quantum esset in eis. Aug. super epist. ad Gal. Nõ est contra Dei præceptũ iuratio: sed ita intelligitur Deus prohibuisse iuramento, vt quantũ in ipso est quisq; nõ iuret: quod multi faciunt, in ore habentes iurationẽ tanquam mẽgnũ suaue aliquid. Idem in sermone Domini de monte: Iuramentũ faciendũ est in necessariis, quum pigri sunt homines credere quod est eis vtile. Iuratio non est bona non tamen mala, cùm est necessaria: ideo non est appetenda, vt bona, nõ tamen fugienda tãquã mala, cùm necessaria est. Gl. super Matth.5. Sermo fidelis pro iuramento debet haberi: & meritò, tanquam verbũ dictum in templo corã altari, imò corã Deo. Templum enim in baptismo dedicatum, est ipse fidelis. Deus autẽ est in hoc templo sancto suo, fides verò altare est. ¶ Secunda causa potuit esse periculum idolatriæ, & tertia periculum periurij. Ex frequenti enim iuratione frequens sequitur periurium. Et hæc duo pericula sequebantur præcipuè ex iuratione creaturarũ : ideo talẽ iurationẽ præcipuè dissuadet Dominus. Gl. Illi vel cælũ plus aliquid suspicabantur, vel per illud iurãtes non putabant se iuramento teneri: ideò iuramentũ sic tẽperat, vt cælũ & creatura Dei credatur non plus aliquid, & quia thronus eius est, periuriũ timeatur. Aug. In nouo testamento dictũ est, ne omnino iuremus: quod mihi quidẽ propterea dictũ esse videtur, non quia verũ iurare peccatum est, sed quia peierare immane peccatum est, à quo nos lõgè esse voluit, qui omnino ne iuraremus admonuit. Idem in quodam sermone: Qui iurat, iuxta præcipitium periurij est: qui nõ iurat, longe est. ¶ Quarta causa potuit esse perfectio mansuetudinis, quã voluit esse in discipulis suis, quibus dixit illud verbũ sicut in Euangelio Mat. patet, qui illud verbum ponit. Iuramentum verò frequenter est ex ira & impatiẽtia: ideò voluit Dominus eos à iuramẽto cauere. ¶ Septem verò dissuadentur circa iuramentũ. ¶ Primo, appetitus iurandi. Iac.5. Ante omnia fratres nolite iurare. ¶ Secundo. assiduitas iurandi. Eccles. iast. Iurationi ne assuescat os tuũ. Ibidẽ: Vir multum iurans replebitur iniquitate. Chryso. Nemo est qui frequenter iuret, qui non aliquando

per

periuret. ¶Tria alia innuũtur per oppoſitum. Iere. 4. vbi dicitur Iurabunt, Viuit Dominus in veritate, & iudicio, & iuſtitia. Et ſunt illa tria, falſitas, defectus deliberationis, & iniuſtitia. ¶Sextum eſt, iurare per creaturas. ¶Septimum eſt, iurare pro nullo. Exo. 20. Nõ aſſumes nomẽ Dei tui in vanũ. Non enim habebit inſontẽ Deus eum qui aſſumpſerit nomen Dei ſui fruſtra. Illud verò Matt. Ego dico vobis non iurare omnino, ſic intelligendũ eſt: Ego dico vobis vt non iuretis omnino (id eſt, paſſim) neque etiã per cælũ &c. Nec ſequitur ex hoc, Ergo nunquã iuretis, ſicut opponendo oſtendebatur. Et hoc innuitur per cauſam quæ ſubditur: Neque per cælũ, quia thronus Dei eſt: hoc enim, quòd cælum eſt thronus Dei, nõ eſt cauſa quòd per cælũ non ſit iurãdum, ſed eſt cauſa quòd per cælũ non eſt paſſim iurandum, acſi peierando per illud Deus non offendatur, cùm cælum thronus Dei ſit, & in cælo Deus contẽnatur. Ad idẽ videtur pertinere illud Mat. 23. Væ vobis qui dicitis, Quicũque per tẽplũ iurauerit, nihil eſt &c. Et ſubditur: Qui iurat in tẽplo, iurat in eo qui habitat in tẽplo: & q̃ iurat in cælo, iurat in throno Dei, & in eo qui ſedet ſup eũ. Sicut nõ valet hoc argumẽtũ: Iſte qui vult ſe radi, & ſuperfluitatẽ capillorũ pręſcindi, nõ vult vt capilli ſibi omnino abſcindãtur: ergo ipſe nihil vult de capillis ſuis pręſcindi. Ita nõ valet hoc argumentũ, Dico vobis nõ iurare omnino, ergo vt nũquã iuretis. Ad illud vero Ia. 5. Ante omnia nolite iurare, quadruplex poteſt eſſe reſpõſio. ¶Primò, vt prohibeatur ibi iuramẽtũ q̃ aliquis facit quã citò incipit loqui, illud enim eſt ex libidine iurãdi: prius enim debet eſſe ſermo veſter, eſt, eſt, nõ, non, q̃ ſi nõ credatur vobis q̃ vtile eſt credi, poteſt ſequi iuramẽtũ. ¶Secũdo poteſt intelligi eſſe dictũ illud cõtra illos qui habẽt in cõſuetudine ante vnũquodq; verbũ ponere iuramẽtũ, ſicut modo mos eſt Gallorũ. ¶Tertio poteſt dici q̃ Iacobus loquebatur illis qui erãt in tribulatione. Sicut enim dicit gl. ſuper principiũ canonicæ eius, occiſo Stephano facta eſt perſecutio magna in eccleſia quæ erat Ieroſolymis, & omnes diſperſi ſunt per regiones Iudęę & Samarię pręter apoſtolos. His diſperſis qui propter iuſtitiã paſſi ſunt, mittit epiſtolã: monẽs ergo eos ad patiẽtiam & quędã alia, ante omnia vult vt à iuramẽtis quę impatiẽtiã ſolẽt ſequi caueãt. Sicut febricitanti prohibetur ſpecialiter bibere, licet alia multa magis ſint nociua, quia ad illud magis pronus: ſic qui tribulãtur, magis proni ſunt ad iuramenta. Et illa iuramẽta frequẽter ſunt Dei blaſphemię: & quãdoq; tãtũ illaqueãt homines q̃ in magna ſeruitute eſt homo, vt impoſſibile videatur ſibi

quandoque seruare quodcunque iurauit. Vnde sequitur, vt non sub iudicio decidatis, scilicet à libertate vestra per obligationē. ¶Quarto potest intelligi, ꝙ affectio siue voluntas iurandi prohibeatur. Vnde non dicit, Non iuretis: sed, nolite iurare: nec sequitur ex hoc, ꝙ iurare sit mortale sicut ex illo verbo dominico Mat. 23. Patrē nolite vocare vobis super terrā, nō sequitur quod mortaliter peccet qui aliquē patrē vocat super terrā. Voluntarium ergo iuramentū prohibetur ibi. Sed duplex est vdlūtariū. Quoddā quod est purè volūtarium, & quoddā ꝙ habet aliquid coactiū exteri⁹, licet nō sufficiēs: & primū hic prohibetur, secūdū nō. Et verbum verò Aug. dicendū est, ꝙ sicuti transire mare nunquam est securū, & tamē quandoque est necessarium, & quādoque sine naufragio aliquis illud transit: sic iuratio nūquam est secura, tamē quādoque est necessaria, & quādoque sine peccato iurantis.

De fide, prout fides idem est quod fidelitas. PARS XVI.

EST etiā Fides virtus, qua promissa cōplentur. Vnde Isidor. lib. Etymol. Fidelis dicitur quis, pro eo, quod fit ab eo illud quod dicit vel promittit bonū. Et sicut veritas seruat hominem ne aliquem fallat in verbis: sic fides seruat hominem ne aliquem fallat in factis. Fides tamē quādoque largè sumitur: & sic ad ipsam pertinet seruare hominem ne fallat alium verbo vel facto, & hoc modo sumit Aug. fidem in lib. de doct. Christi. dicens: Nemo mentiens in eo quod mētitur seruat fidē. Homo fidelis cōfidentem de se non fallit. Fides prout est virtus theologica, est virtus qua credimus bona. Fides verò prout hic de ea loquimur, est virtus cui bona nostra in præsenti credimus. Ad hāc virtutem monemur Apo. 2. Esto, inquit, fidelis vsque ad mortē, & dabo tibi coronam vitæ. Hæc virtus multum commendabilis est. Prouer. Vir fidelis multū laudabitur. De hac cōmendatur Abrahā Eccl. 44. Abraham, inquit, in tentatione inuentus est fidelis. Itē Moyses. Numer. 12. Moyses inquit Deus, in omni domo mea fidelissimus est. Et Dauid 1. Reg. 22. Quis in omnibus seruis tuis sicut Dauid fidelis? Fidei virtus est valde rara & valde chara. Prou. 22. Virū fidelē quis inueniet? 1. ad Cor. 4. quęritur inter dispēsatores vt fidelis quis inueniatur: quęritur, inquā, & vix inuenitur. In primitiua ecclesia inter duodecim apostolos inuentus est vnus infidelis, & alij fideles fuerunt. Hodie vndecim inueniūtur infideles, quādo vnus inuenitur fidelis. Huic virtuti cōmittit dominus bonorum suorū dispēsationē. Matt. 24. Quis putas est fidelis seruus & prudēs, quē cōstituit dominus super familiā suā, vt det illis cibū in tempore? ¶Itē huic virtuti dat dominus augmentū gra-

gratiæ.Luc.19.Euge serue bone,qa in modico fuisti fidelis,eris potestatē habens supra decē ciuitates.Idem huic virtuti dat dominus gloriā suam.Mat.25. Quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te cōstituam:intra in gaudiū domini tui. ¶Et notādum quòd fides specialiter commēdabilis est in amico. Eccl.6. Amico fideli nulla est cōparatio.In codē.Amic⁹ fidelis medicamentū vitæ.Itē valde cōmēdabilis est in seruo.Eccl.33.Si est tibi seruus fidelis,sit tibi quasi anima tua, quasi fratrē sic tracta eū.Specialiter etiā cōmendabilis est in nuntio.Prou.13.Legatus fidelis sanitas.Ecōtrario legatus infidelis pestilētia est terræ ad quā mittitur:malo enim exēplo multos corrumpit.Prou. Sicut frigus niuis in die messis:ita legatus fidelis ei qui misit eū.Frigus niuis in die messis refrigerat, & legat⁹ si fidelis sit ei à quo mittitur, quasi quoddam refrigeriū est:à cura enim & solicitudine in parte eū liberat.Econtrario vero dicitur de infideli nūtio.Prou.25.Dens putridus & pes lassus qui sperat super infideli in die angustię.Dens putridus ori grauē dolorem ingerit.Vnde vulgariter dicitur,quòd nō est dolor sicut dolor dētis. Infidelis ergo nuntius est ei qui in eo sperat, vt dens putridus, quia est occasio ei magni doloris.Est etiā vt pes lassus.Sicut enim multū affligitur qui desiderat peruenire ad locū aliquē,& præ lassitudine nō potest:sic affligitur ille qui expectat nuntiū infidelē, qui morā nimiā facit. ¶Et notādum quòd aliquis fidem debet alij in quatuor.Primo,vt eum verbo nō fallat.Aug.in li.de doctrina Christiana:Omnis qui mentitur,iniquè facit.Secundo vt arcanum eius non denudet.Prou.11.Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcana: qui autē fidelis est,celat amici cōmissum. Eccl. 27.Qui denudat arcana amici,fidē perdit. ¶Tertio in hoc vt in aduersis eum non deserat. Eccl.22.Fidem posside cum amico in paupertate illius,vt & in bonis illius læteris. In tēpore tribulationis illius permane illi fidelis. ¶Quarto,in hoc vt in donorū sibi commissorū administrationem fideliter se habeat. ¶Fidelitas verò quantum ad bona commissa in quinque attenditur. ¶Primum est,vt ipse bona sibi cōmissa non dissipet. ¶Secundū, vt ea studiosè multiplicet. ¶Tertium, vt eū qui tradidit, parte lucri quæ ad eum pertinet nō defraudet. ¶Quartum est,vt bona sibi cōmissa,proditiosè sua nō faciat. ¶Quintum est,vt inimico eius qui sibi ea cōmisit illa nō tradat. De primo legitur Luc.16.Hic diffamatus est apud ipsum,eò quòd dissipasset bona illius.& Esa.14. Tu tertā tuam disperdidisti. ¶Tripliciter autē fit hæc dissipatio. ¶Primo,quando aliquis vitam suam quā debuit

buit ei pendere ad honorem Dei & vtilitatẽ animæ ſuæ,expendit in Dei cõtumeliam & damnationem animæ ſuæ,cõſumendo eam in ſeruitio diaboli.Prou.5.Non des alienis honorẽ tuũ & annos tuos crudeli.Item intellige de his qui res ſuas in ſeruitio diaboli expẽdunt,ſeruos diaboli inſtantiſſimè inuitantes,& filios verò Dei duriſſimos ſe exhibentes. ¶Secundo,quando aliquis deſiſtit ab opere incepto ante conſummationem.Prou.18. Qui mollis eſt, diſſolutus eſt in opere ſuo, frater eſt ſua operis diſſipantis. Mollis & qui cedit duris. Diſſolutus eſt qui nullo amore ad opus bonum ligatus eſt, & talis reputatur diſſipator operũ ſuorũ. ¶Tertio,quãdo aliquis qđ ædificat verbo deſtruit exẽplo.Eccl.33.Vnus ædificans & vnus deſtruens : quid prodeſt illis niſi labor? Circa ſecundum notãdum quòd circa multiplicationem triplex poteſt eſſe infidelitas. ¶Prima eſt,cũ pecunia Domini abſconditur.vnde Matt.25. reprehẽditur ſeruus malus & piger,qui pecuniam domini ſui abſcõdit. ¶ Secunda eſt,cum pecunia domini in mercibus quæ minoris lucri ſunt ponitur. Hæc infidelitas eſt in illis qui legem domini per quam lucrari animas poſſent contẽnunt,& phyſicã vel leges per quas temporalia lucrãtur addiſcũt Nunquid infidelis eſſet nũtius alicuius mercatoris ; qui domino ſuo emere poſſet ſcarlatã eodẽ pretio quo emit burellũ, ſi eam non emeret? ¶Tertia infidelitas eſt in eis qui merces domini vendunt vbi minus vẽdebiles ſunt.Sicut accidit in eis qui Pariſiis docẽt, vbi doctrina eorũ vix auditur & alibi nolũt docere,vbi doctrina eorũ chara haberetur. ¶Circa tertiũ notandum quòd lucrum bonorũ operum in tres partes diuiditur. ¶Prima pars eſt gloria quę ad Deũ pertinet,iuxta illud apoſtoli,Soli Deo honor & gloria. ¶Secunda pars eſt exemplum bonũ quod pertinet ad proximũ.Vnde Matth.5.Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona &c. ¶Tertia pars eſt vtilitas mercedis, quæ pertinet ad Deum, qui opera bona facit.Deũ ergo defraudat parte ſua lucri,qui gloriã quærit de bonis operibus quæ agit.Ber.Fidelis re vera famulus es, ſi de multa gloria domini tui, & ſi non exeunte à te, tamen tranſeũte per te,nihil manibus tuis adhærere cõtingat. ¶Circa quartum verò notandũ quòd illi qui bona ſibi cõmiſſa prouidentioſe ſua faciunt,quum infideliter ſe habeant in paucis,ipſi non conſtituentur ſuper multa.vnde Luc. 6. Si in alieno fideles non fuiſtis,quod veſtrũ eſt quis dabit vobis? Alienum vocat bonum tranſitorium,noſtrũ verò æternum. Et ibidem : Qui fidelis eſt in minimo,& in maiori fidelis eſt.Et qui in modico iniquus eſt

in maiori iniquus est. ¶Circa quintum notandum quòd velut castrum nostræ bonæ fidei commissum est corpus nostrum vel anima nostra. Vulgariter dicitur quod bonum castrum custodit qui corpus suum custodit. Sed melius castrum custodit qui animã suam custodit. Hoc castrum corporis diabolus sibi quærit reddi, quando peccata spiritualia suggerit. Castrum verò animæ sibi quærit reddi, quando peccata spiritualia suggerit: quãdo verò nos suggestioni eius cõsentimus, castrum nobis à Deo commissum hosti eius tãquam proditores tradimus. Et valde infideles sumus, præcipuè si non præmittamus nuntium ad dominum nostrum pro succursu, cùm ipse possit nobis subuenire, & etiã velit. Non enim vult exhæredari. 1. ad Cor. 10. Fidelis est Deus qui non patietur vos tentari supra id quod potestis Nuntius qui ad Deũ mittendus est in tentatione, est oratio. Vnde super illud Psal. Intret in conspectu tuo oratio mea, dicit gl. Magna virtus orationis ostenditur, quæ quasi quædam persona ad Deum intrat, & illuc mãdatum peragit quò caro peruenire nequit. Inexcusabilis est qui prius castrum suum reddit, quàm pro succursu miserit, vel qui nõ expectat succursum pro quo misit.

Tractatus VI. tertiæ partis principalis vnum continens capitulum, est de diuisione Virtutum cardinalium, secundum Macrobium.

Vltimo de quatuor Virtutibus cardinalibus ponenda est diuisio, quam ponit Macrobius his verbis: Qui æstimant nullis nisi philosophantibus inesse virtutes, virtutum officia sic dispensant. Prudentiæ dicunt esse mundum istum, & omnia quæ in mundo sunt diuinorum contemplatione despicere: omnemque animi cogitationem in sola diuina dirigere. Temperantię omnia relinquere inquantum natura patitur quę corporis vsus requirit. Fortitudinis, non terreri animam à corpore quodãmodo ductu philosophiæ recedentẽ: nec altitudine perfectè ad superna ascensionis horrere. Iustitię, ad vnam sibi propositi huius cõsentire viam vniuscuiusque virtutis obsequium. Atque ita fit vt secundum hoc tam rigidæ diffinitionis abruptũ, rerũ publicarũ rectores beati esse nõ possint. ¶Sed protinus gradus virtutum sic dirigit: Quatuor, ait, sunt quaternarum genera virtutũ. Ex his primò politicæ vocantur. Secundæ, purgatoriæ. Tertiæ, animi iam purgati. Quartæ exemplares, & sunt politicæ hominis, quia sociale animal est. His boni viri reipublicę cõsulũt, vrbes tuentur, his parentes venerantur,

tur,liberos amãt,proximos diligunt,his ciuiũ ſalutẽ guberna-
his ſocios circũſpecta prouidẽtia protegũt,iuſta libertate de-
cunt,hiſq; ſui memores alios fecere merẽdo. Et eſt politica pr
dẽtia,ad rationis normã,quæ cogitat quæq; agit vniuerſa di-
gere,ac nihil præter rectũ velle vel facere, humaniſquo actib
tanquã diuinis arbitris prouidere. Prudẽtiæ inſunt ratio,int
lectus,circunſpectio,prouidentia,docilitas,cautio. Fortitudi
animũ ſupra periculi metũ agere,nihilq; niſi turpia timere,
lerare fortiter vel aduerſa vel proſpera. Fortitudo præſtat m
gnanimitatẽ,fiduciã,ſecuritatẽ,magnificentiã,conſtantiã,to
rantiã,firmitatẽ. Tẽperantiæ nihil appetere pœnitendũ,in m
lo moderationis legẽ excedere, ſub iugo rationis cupiditat
domare. Tẽperantiam ſequuntur modeſtia,verecundia,abſti
tia,caſtitas,honeſtas,moderatio,parcitas,prudẽtia. Iuſtitiæ ſ
uare vnicuiq; quod ſuũ eſt. De iuſtitia veniunt innocẽtia,am
citia,concordia,pietas,religio,affectus,humanitas. Secũdæ q
purgatorias vocãt,hominis ſunt qui Dei in ſe capax eſt,ſolẽ
corũ quæ animũ eius expediunt qui decreuit ſe à corporis co
tagione purgare,& quædã humanorũ fuga ſolũ ſe inſerere di
nis. Hæ ſunt otioſorum qui à rerũpublicarum actibus ſe ſeq
ſtrant. Harũ quid ſingulæ velint,ſuperius expreſſimus,cùm d
virtutibus philoſophantũ diceremus. Tertiæ ſunt purgatio
defecatiq; animi, ab omni mundi huius aſpergine deterſi. Il
prudentiæ eſt diuina non quaſi in electionem præferre,ſed ſ
noſſe:& hæc tanquã nihil aliud ſit intueri, tẽperantiæ terre
cupiditates nõ reprimere,ſed penit⁹ obliuiſci. Fortitudinis p
ſiones ignorare,nõ vincere,vt neſciat iraſci,cupiat nihil. Iuſt
tiæ itaque cum ſuperna & diuina mente ſociari, vt ſeruet p
petuũ cum ea fœdus imitãdo. Quartæ exemplares quæ in ip
diuina mente conſiſtunt,à quarum exemplo reliquæ omnes p
ordinem defluunt. Nam ſi rerum,aliarum multo magis virtu
ideas eſſe in mente credendum eſt. Illic prudentia eſt mens ip
diuina. Tẽperantia quæ in ſe perpetua intentione conuerſa e
Fortitudo quę ſemper eadẽ nec aliquãdo mutatur. Iuſtitia qu
perẽni lege à ſempiterna operis ſui cõtinuatione non flectit

Quartæ partis principalis, de Donis, Tractatus.

De ordine dicendorũ de donis: & quare vocentur dona. PARS I.

Dicendũ eſt de donis quæ Chriſtus in ſe habuit. Eſa.
Requieſcet ſuper eum Spiritus domini,&c. Quæ etia
fidelibus dedit, ad Eph. 4. Aſcendens in altum capti
duxit captiuitatẽ dedit dona hominib⁹. De donis ve

hoc modo agetur. ¶Primo ostẽdetur quare dona vocẽtur. ¶Secũdo, tãgentur aliqua pertinẽtia ad cõmendationẽ donorũ, & ad manifestandum numerum eorum. ¶Tertio, agetur per ordinẽ de singulis. ¶Circa primam notandum quòd Deus volens ostẽdere hominibus sanctitatem Christi mediatoris Dei & hominum in quo sperare debebant, iuxta illud Eccl. 24. In me omnis spes vitæ & virtutis, voluit ostendere eum conceptum esse ex Spiritu sancto. Matth. 1. Inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto. In eodem. Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Item voluit ostendere Spiritum sanctum in eo continuè mansurum, vnde Esaias loquens de flore ex quo mundus sperare debeat fructum salutis, ait: Requiescet super eum spiritus domini. ibi dicit gl. In Euãgelio Nazareorum, quod Hebraicè scriptum est, ita habetur: Factum est cùm ascendisset dominus de aqua, descendit fons omnis spiritus, & requieuit super eum, & dixit ei: Expectabã te, fili mi, in omnibus prophetis, vt venires & requiescerem in te. Tu es enim requies mea, tu es filius meus primogenitus qui regnas in sempiternum. Et Io. 1. Vidi, inquit Ioannes Baptista, spiritũ descendentem quasi columbam de cœlo, & manentem super eum, & ego nesciebam: sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quẽ videris Spiritum descendẽtem & manentẽ super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto. gl. Specialiter dicitur spiritus manere in Christo, à quo nunquam per peccatum recessit. Esa. 61. Spiritus domini super me. Item gl. super Ioannẽ Spiritus sanctus in sanctos venit, & propter peccata recedit. Secundum aliquem effectum, descensus spiritus super Christũ in specie columbæ, idẽ ostendit quod ostendit vox de cælo veniens Matt. & Luc. 3. Hic est filius meus dilectus &c. Spiritus enim sonat idem quod charitas, sicut dicit gl. super illud Apoc. 1. A septẽ spiritibus qui in conspectu throni eius sunt. Similis vox audita est in trãsfiguratione. Mat. 17. vbi verò Esaias ostẽdit Spiritũ sanctũ in Christo mãsurum, enumerãtur nobiles effectꝰ qui à Spiritu sancto fuerũt in Christo, cùm dicitur: Requiescet super eũ spiritus sapientiæ & intellectus &c. Illi verò effectus rectissimè dona vocantur: vel septiformis gratia Spiritus sancti. Cùm enim Spiritus sanctus bonitas sit liberalissimè se & sua cõmunicãs: ipse est primũ donum, quia se gratissimè cõmunicat. Aug. Magna misericordia Dei donum dat æquale sibi. Nã Spiritus sanctus donũ est. De hoc dono legitur Act. 2. Baptizetur vnusquisq; vestrum in nomine Iesu Christi in remissionẽ peccatorũ vestrorum, & accipietis donũ Spiritus

rituſſancti. In ipſo etiã dãtur liberaliſſimè cætera dona: ideò affectus Spirituſſancti rectiſſimè dona vocãtur. Nomine enim doni gratitudo vel liberalitas inſinuatur. Donum enim iuxta verbum, eſt datio irreddibilis, quę ſcilicet ſit ſine ſpe retributionis. Sen. lib. 4. de Beneficiis: Non eſt beneficiũ quod in quæſtũ mittitur. Idem in eodẽ: Si Deũ imitaris, da gratis beneficia. Item rectiſſimè vocatur ſeptiformis gratia. Gratia enim dicitur eò q gratis detur. Præterea vbi enumerãtur illi ſeptẽ effectus Spirituſſancti qui in Chriſto fuerunt, agitur de filio Dei venientẽ ſponſam ſuam. Sponſus verò ad ſponſam veniens dona conſuuit afferre: ideo congruè illi ſeptem effectus dona vocantur.

De commendatione donorum, & numeri eorum manifeſtatione.

PARS II.

CIrca ſecundum notandum, quòd iſta ſeptẽ dona ſunt quaſi ſeptẽ ſtellæ in dextra Chriſti. Apoc. 1. & 3. & Srellæ dici poſſunt, quia noctẽ præſentis vitæ illuminant. Præſens vita nox dicitur, & propter aduerſitates quibus plena eſt, & propter tenebroſitatem culpæ & ignorantiæ quæ in ea abũdant. In dextera verò Chriſti ſunt hę ſtellę, quia Chriſtus donationem horum donorum ad manũ ſuam retinuit. Item hæc dona ſunt ſeptẽ lucernæ de quibus Exod. 26. Facies lucernas ſeptem, & pones eas ſuper candelabrum. gloſſ. Lucernæ ſeptem, ſunt ſeptem dona Spirituſſancti, quæ in Chriſto cuncta ſemper manſerunt, & fidelibus ſecundum voluntatem eius diſtributa ſunt. Hæ ſuper cãdelabrum ponuntur, quia requieuit ſuper Chriſtum ſpiritus ſapientiæ &c. Item hæc dona ſunt ſeptem lampades, de quibus Apoc. 4. & 7. Lampades ardentes erant ante thronum, quæ ſunt ſeptem ſpiritus Dei. Interli. Dona Spirituſſancti quæ accendunt & illuminant, parata omnibus, quę ſunt ſedes Dei. Itẽ hæc dona ſunt ſeptem oculi. Apoc. 4. Et oculos ſeptẽ, qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei. Zac. 4. Super lapidẽ vnum ſeptẽ oculi ſunt. Et exponit gl. de Chriſto, qui eſt lapis angularis coniũgens duos parietes in vnum, ſuper quẽ lapidem ſunt ſeptem oculi. De quibus Eſaiæ 11. Requieſcet ſuper eum Spiritus Domini &c. Item hæc dona ſunt ſeptem crines qui caput Eccleſiæ, Chriſtũ ſcilicet, ornauerũt: quibus etiã caput ſpõſę Chriſti, ſcilicet cor, debet eſſe ornatũ. Hos crines dęmones conãtur abradere. His crinibus ablatis homo debilis remanet, vt Samſon. Iudi. 16. Iſta ſeptẽ dona ſunt cõtra ſeptẽ mala, quæ enumerat Gr. ſuper illud Iob. 1. Vẽtus vehemens irruit à regione deſerti &c. His verbis Spiritus qui mẽtẽ ante omnia prudentia, temperantia, fortitudine

dine,iustitia formatᵗ, eãdem cõtra singula tentamẽta septẽ virtutibus instruit.Cõtra stultitiam sapientia,cõtra hebetudinem intellectu,cõtra præcipitationem cõsilio, cõtra timorẽ fortitudine,cõtra ignorantiam scientia,cõtra duritiam pietate,contra superbiam timore. Tria istorum malorum ad effectum videntur pertinere. Vnũ est respectu Dei,scilicet superbia,quæ est inordinata excellẽtia animi. Aliud respectu proximi,scilicet duricies.Tertium respectu inimici,scilicet timor vel pusillanimitas: contra superbiam est donum timoris.Greg.super.Ezech. Per timorẽ humiles sumus,pietas est contra duritiam.Idẽ:Per pietatẽ sumus misericordes. Fortitudo est cõtra pusillanimitatẽ. Quatuor mala videntur pertinere ad intellectũ,scilicet stultitia siue insipientia, quæ est quando intellectus sapore terrenorũ, impeditur à gustando saporem æternorũ. ¶Secundum est hebetudo, quæ est grossities intellectus qua impenditur ne penetret interna mysteriorũ,& ne agnoscat creatorẽ in creaturis. ¶Tertium malum est ignorantia,quæ est defectus discretionis quantũ ad ea quæ cõmuniter sunt agenda. ¶Quartũ est precipitatio quantum ad deliberationẽ eorũ quæ sunt ardua,& quæ pertinent ad perfectionẽ salutis.Cõtra hęc quatuor mala vltima sunt donum sapientiæ,& donũ intellectus,donum scientiæ, & donũ consilij. Donum sapiẽtiæ lumen est quo agnoscuntur superiora.Scientia lumen est quo agnoscũtur inferiora.Intellectus, lumen est,quo agnoscuntur interiora:vnde à legendo intus dicitur intellectus. Donũ consilij est lumẽ à quo cognoscũtur periculosiora. ¶Assignantur & aliter septẽ mala præsenris vitæ contra quæ sunt hęc septem dona. ¶Primũ malũ est puerilitas.Esa.65.Puer centũ annorũ morietur.1.ad Cor.14. Nolite pueri effici sensibus.Sap.12. Infantium insensatorum more viuẽtes. Sen.Plerunque est cùm nõ puericia,sed quod grauius est puerilitas remanet.Cõtra hoc malum est maturitas sapientiæ.Gre.super Ezec.Per sapientiam maturi sumus.Ad maturitatẽ sapientiæ pertinet puerilia despicere,& digna viri intellectu capere,& affectu desiderare. Puerilia intelligas,lac suauitatis temporalis,& bona temporalia,quę sunt vt pira,& poma comparatione æternarũ diuitiarũ. Digna rebus intelligas gaudia æterna. ¶Secundum malũ est brutalitas, qua exteriora sola in rebus sensibilibus capimus illis solis hærentes,& quasi foris stantes:intima verò eorũ cognitione nõ attingimus.Contra hoc malũ est donum intellectus penetrans interiora.Greg.super Ezec.Intellectus tollit habetudinem. ¶Tertiũ malũ est periculositas. Cõtra quod est donũ cõsilij. Pro.24.

Erit salus vbi multa consilia. ¶Quartũ malum est certaminum spiritualium continuitas. Contra quod est donum fortitudinis. Mundus iste campus est certaminis. Bern. In mũdo isto quasi in stadio certaminis positi sumus. Iob 7. Militia est vita hominis super terram. ¶Quintum malũ est error circa bona & mala, & secundum qualitatẽ, & secundum quantitatem. Secundum qualitatem, cùm creduntur bona quæ sunt mala. Esa. 5. Væ qui dicitis bonum malũ. Secũdum quantitatem, quando creduntur magna bona quæ sunt parua, & econuerso. Cõtra hoc malũ est donum scientiæ. Scientia respicit bonũ & malũ: vnde nominatur lignum scientiæ boni & mali. Gen. 2. Propter hunc errorem dicitur Sap. 14. In magno viuentes inscientiæ bello, tot & tanta mala pacem appellãt. ¶Sextũ malum est vitæ execrabilitas: quæ scilicet vita nostra Deo non est honorifica, imò est contumeliosa. Contra quod est donum pietatis, prout dicitur pietas veneratio sanctorum, primo Dei, deinde eorum quæ ei sanctificata sunt. ¶Septimum malũ est stulta securitas, qua nihil est periculosius homini tot malis obsesso, Prou. 28. Qui confidit in corde suo, stultus est. ¶Et notandum quòd minimum horum donorum præualet omni auro quod est in mundo. Minimum videtur esse donum timoris, de quo tamen legitur Eccles. 23. Nihil melius quàm timor Dei. De pietate verò legitur 1. ad Ti. 4. Pietas ad omnia valet, promissionem habens vitæ quæ nũc est, & futuræ. Fortitudo verò hominem reddit insuperabilem. Pro 30. Leo fortissimus bestiarum ad nullius pauebit occursum. Qui habet donum fortitudinis, dicit illud, Omnia possum in eo qui me confortat. ad Philip. 4. Sapientia in terra manens ad mensam cælestem ducet. Timor vẽdicat infernũ, vbi vitia exurit. Sapiẽtia paradisum, quæ iam æterna prægustat. Fortitudo verò & pietas vendicant sibi præsentia. Pietas aliena mala compatiendo sibi bona efficit. Fortitudo verò propria mala, patienter ea tolerando, sibi in bonum cõuertit. Itẽ fortitudo ad bona ardua hominem potẽtem reddit. Intellectus sapientiã dirigit. Consiliũ fortitudinẽ, scientiã pietatẽ. Timor verò à fide dirigitur, qui cùm in Christo nõ fuerit, inter dona non numeratur. Non enim enumerãtur inter dona omnes gratiæ Spiritũsancti, sed gratiæ excellentes quæ in Christo fuerunt. ¶Et notandum quòd tres illarũ gratiarũ indubitanter pertinent ad intellectum, scilicet donũ scientiæ, consilij, & intellectus. Tres indubitãter ad effectũ, scilicet donũ timoris, pietatis, & fortitudinis. Donũ verò sapientiæ, secundũ quosdam pertinet ad intellectum, secundum quosdam ad effectum.

Sẽcun-

Secundum veritatem verò videtur ad vtrũq; aliquo modo pertinere. Vnde possumus dicere, quòd quatuor dona pertinent ad intellectum, quatuor aliquo modo pertinent ad effectum. Quadruplex enim cognitio salubris præcellentiam habẽs potest esse in intellectu, duæ pertinẽt ad id à quo sumus, scilicet ad Deum. Deus tripliciter in præsenti cognoscitur. ¶ Primo fide, quæ est cognitio initialis ad omnes pertinens, & innititur authoritati. ¶ Secundo cognoscitur intellectu, qui innititur rationi. Augu. in lib. de vtilitate credendi: Quòd credimus, debemus authoritati: quòd intelligimus, rationi. ¶ Tertio cognoscitur Deus experientia: gustãdo scilicet eius suauitatem. Secunda & tertia cognitio de Deo præcellẽtiam habent respectu primæ: & ideò gratiæ excellentes sunt quæ pertinent ad eas, & enumerantur inter dona. Tertia salubris cognitio præcellentiam habens, pertinet ad id quod à nobis est, quod arduũ est vel periculosum: quæ præcellentiam habet respectu illius cognitionis, est circa alia quæ non sunt ardua, vel periculosa. Gratia pertinẽs ad hanc cognitionẽ, dicitur donum consilij. Quarta cognitio est circa res ipsas quæ propter nos sunt specialiter quãtum ad bonitatem & malitiam eorum, & habet præcellentiam respectu aliarũ cognitionũ quæ sunt de rebus quãtum ad alias rerum dispositiones. Et gratia ad hanc cognitionem pertinens dicitur donum scientiæ. ¶ Itẽ quadruplex ordinata affectio potest esse in affectu: duæ respectu mali, & duæ respectu boni. Malum fugiendũ est, & fugandum. Fuga mali remoti, scilicet mali futuri, illa virtuosior est præcellentiam habens respectu fugæ mali propinqui. Malũ enim propinquum facile est fugere, scilicet malum præsens. Item fuga mali quod ducit ad futurum, scilicet mali culpæ, præcellentiã habet, cùm malum culpæ bonũ videatur, eò quòd sit delectabile. Gratia ergo pertinẽs ad fugam mali futuri, & eius quod ducit ad illud, excellẽs gratia est, & vocatur donũ timoris. Itẽ fugare miseriã à proximo per cõpassionem, mala eius sibi assumẽdo, & bona sua ei cõmunicãdo, gratiæ excellẽtis est. Fugare miseriã à seipso, nõ est multũ vitiosum. Et gratia illa præcellẽs donum pietatis dicitur. Respectu verò boni sunt duę affectiones excellẽtes: vna respectu boni summi quod est finis: scilicet esuries, seu sitis suauitatis diuinę. Amor illius suauitatis omniũ est: omnes enim beatitudinem appetunt, sed esuries illa paucorum est. Respectu verò boni, quod est ad finẽ, quod arduũ est, est affectio fortitudinis quæ excellit respectu affectionis quæ est ad bona quæ non sunt ardua. Vnde gratia pertinens ad illam affectionem, donum

fortitudinis dicitur. ¶ Itē notandū quòd inter istas septē gratias prout in Christo fuerūt, tres sunt pertinentes ad diuina, & quatuor ad humana. Ad diuina, donum intellectus quo cognoscitur Dei veritas, & donū sapiētię quo gustatur eius suauitas, & donū timoris quo honoratur Dei sublimitas. Timor enim reuerentia in Christo fuit: reuerēdissimè enim se habuit ad Deū homo ille, non æquans se illi secundū humanitatem, sed ei subiectissimus existens. Ad humana verò pertinent alia quatuor dona: humana enim diuiduntur in ea quæ agenda sunt cōmuniter ab omnibus, & sunt in præcepto, & ea quæ pertinēt ad perfectionem salutis. Ad ea quæ communiter agenda sunt ab omnibus, pertinet donum pietatis, cui lumen ministrat donum scientiæ. Pietas enim quasi negotiatrix est & cōmutatrix: ideo necessariū est ei lumen scientiæ quo agnoscat ea quibus negotiatur. Circa ea quæ pertinent ad perfectionē est donū fortitudinis, cui lumen ministrat donum consilij, hominē seruans à præcipitatione in talibus vbi ipsa valde periculosa est. ¶ Item notandum quòd donum timoris sapientia inchoatur. Pro. 1. Timor domini, principium sapientiæ Dono sapientiæ consummatur, donis verò mediis proficiendo ad consummationē sapientiæ appropinquat. ¶ Item notandum quòd duo dona pertinent ad contemplationem, scilicet donum intellectus, & donū sapientiæ. Dono intellectus contemplamur Deum in creaturis, dono sapientiæ in se. Alia quinque dona pertinent ad actiuam. Timore declinatur malum. Prou. 15. Per timorem domini declinat omnis à malo. Dono pietatis & dono fortitudinis ad lumen scientiæ & consilij fiunt bona.

De dono timoris. PARS III *quæ habet quatuor capitula.*
De ordine dicendorum, de dono Timoris. Et de descriptionibus eiusdem.

CAPVT I.

COnsequenter agendum est de singulis donis per ordinē. Et primò de his quæ pertinēt ad actiuā. Actiua enim prior est tēpore quā contemplatiua. Oportet enim ꝙ homo primo exerceat se in actiuā quā ascendat ad contemplatiuā. Lia prior fuit nata quā Rachel. Gen. 28. Et prius fuit tradēda nuptui. Vnde legitur in eodē ꝙ Laban dixit Iacob conquerenti de hoc ꝙ Lia ei suppositā esset pro Rachele: Non est in loco nostro cōsuetudinis, vt minores antè tradamus ad nuptias. Inter dona verò pertinentia ad actiuā prius dicetur de dono timoris, à quo nobis inchoandū est, si volumus proficere. Aug. in sermo. quodam de timore domini. Esaias dona enumerās, à sapiētia peruenit ad timorē, tanquā de sublimi descendēs ad nos, vt doceret ascēdere illuc.

illuc. Ergo peruenit vnde debemus incipere proficiẽdo. ¶De timore verò hoc modo agetur. Primo ponẽtur eius descriptiones. Secundo, cõmendationes. Tertio tangetur de speciebus timoris. Quarto, de his quæ valere possunt ad incutiendũ nobis timorẽ. ¶Circa primũ notandũ quòd timor est spiritualis fuga mali ne perdat homo quod amat. Et est sũpta hæc descriptio de Gl. Aug. super Ioã. 10. cap. vbi loquitur de mercenario. Fuga timoris non est fuga ignauię, sed est fuga sapiẽtiæ. Iob 28. Ecce timor Domini ipse est sapientia. Fuga timoris fuga est cautæ declinationis. Pro. 14. Sapiens timet & declinat à malo: stultus transilit & confidit. Talis est fuga Parthorum, quæ nõ est ignauia, sed bellandi peritia. Fugiẽdo vincũt Parthi: ideò fugiẽtes ab his quibus nota est eorum peritia timentur, sic timor dum timet timetur, secundum illud Philosophi: Qui timet Deum, omnia timẽt eum: qui verò non timet Deum, timet omnia. Vnde Cain perpetrato homicidio fratris, caput tremulum habuit, & ait: Omnis qui inuenerit me, occidet me. Ge. 4. Nõ est turpis fuga, iacula cauere vel protegendo, vel abscondendo se, vel simulata fuga hostes ab vt be longe abstrahere, sicut legitur feciſſe populus Domini, Ios. 7. Item dicit Aug. lib. 14. de Ciuitate, quod timor est amor fugiens quod ei aduersatur. Item timor est affectio futuri mali, secundum Damascẽ. timor est expectatio mali. dicit enim, Expectatum malum timorem cõstituit, præsens verò Tristitiam.

De commendatione Timoris. CAP. II.

AD commendationẽ Timoris diuini, Primò valere possunt admonitiones quas scriptura sacra facit ad timendum Deum. Leuit. 30. Time Dominum Deum tuum. Deuter. 6. Dominum Deum tuum timebis. Iosue 10. Timete dominum, & seruite ei corde perfecto. In Psal. Seruite domino in timore. Item: Timete dominum omnes sancti eius. Eccles. 2. Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia & timore. Eiusdem 7. In tota anima tua time Deum. Matt. 10. Timete eum qui potest & corpus, & animam mittere in gehennam ignis. Secundo promissiones quas scriptura facit timentibus Deum. Tob. 4. Multa bona habebimus si timuerimus Deum, & recesserimus à peccato & fecerimus bene. Eccles. 1. Timenti Deum bene erit in extremis, & in diebus defunctionis suæ benedicetur. In eodem. Timenti dominum bene erit, & in diebus consolationis suæ benedicetur. Tertiò, quòd scriptura sacra adeò beatificat timẽtes Deũ. Prou. 28. Beatus homo qui semper est pauidus: qui verò mentis est duræ, corruet in malum. Eccles. 15. Beatus cui donatũ est habere

timorem Domini. Eiusdem 33. Timenti Deum beata est anima eius.in Psal.Beatus vir qui timet Dominum. ¶Quartò, excellentia quam in scriptura sacra ostẽditur habere timor respectu cæterarum gratiarum.Eccle.25. Timor Domini se super omnia superposuit.Eiusdem 23.Nihil melius quàm timor Domini.Bernardus super Cant. In veritate didici nihil æquè efficax esse ad gratiam promerendam,retinendam & recuperandam, quàm si omni tempore coram Deo inueniaris non altum sapere, sed timere.¶ Quintò,quòd timor Dei valde placet Deo. Sicut patet his verbis Scripturæ quæ sequuntur,quæ ostendunt,quòd beneficus sit Deus his qui timent eum. In Psal.Oculi Domini super metuẽtes eum.Oculi,inquam, misericordiæ. Firmamentum est Dominus timẽtibus eum. Dedisti hęreditatẽ timẽtibus nomen tuum Domine. Quomodo miseretur pater filiorũ, misertus est Dominus timentibus se.Voluntatẽ timentium se faciet. Ecc.33. Timenti Deum non occurrent mala,sed in tentatione Deũ, illũ conseruabit, & liberabit eum à malo. Act.10. In omni gente qui timet Deũ,& operatur iustitiã,acceptus est illi. ¶Sextò,cõmendabilis est timor Domini à multiplici eius effectu.¶ Notandum ergo quòd timor Domini malũ culpæ quod in homine inuenit, expellit scilicet peccatum. Eccl.1. Timor Domini expellit peccatum:nam qui sine timore est,non poterit iustificari.Grego.in homil.Praua.mens si nõ propter timorẽ quęritur,ab assuetis vitiis nõ emẽdatur.Iosue 9.Timuimus valde, & prouidimus animabus nostris.Eccl.2. Qui timẽt Dominum,præparabunt corda sua,& in conspectu illius sanctificabũt animas suas.Aug.Timor medicamẽtum est,charitas, sanitas. Michææ 6.Salus erit timẽtibus nomẽ suum.Esa.26.A timore tuo Domine concepimus,& quasi parturiuimus spiritum salutis. Malac.4. Orietur vobis timẽtibus nomen meũ sol iustitiæ.Itẽ timor à malo culpæ futuro custodit.Hiero.in epistolis: Timor virtutũ custos est,securitas ad lapsum facilis.Exod.20. Vt probaret vos venit Dominus, & vt terror illius esset in vobis,& non peccaretis. Timor Domini odit malum,Prou.8.ideò non permittit illud in domum cordis intrare.Timor in æternum quasi expauẽtaculum ponit in corde hominis, & ad deterrendum vitia & dæmones. Ipse est ianitor cordis,vitia ab ingressu eius claua terribili deterrens.Clauaillã infinitæ est magnitudinis, quũ sit pœna æterna. Ipse gladiũ ex vtraque parte acutum:gladium inquã diuinæ sentẽtiæ ad deterrendos fures spirituales intentat. Ipse latrones in terra corporis mei habitantes crucifigit. In Psal. Confige timore tuo carnes

nes meas. Timor virgil est, & tempore pacis & tempore belli vigilans, pacem & securitatem suspectã habens. Ipse virtutes excitat, ne ad similitudinem ferri in quiete consumantur rubigine, & ne securi subitò ab hostibus occidãtur. Quum enim virtutes dixerint, Pax & securitas, repentinus eis superueniet interitus. 1. ad Thess. 5. Timor comprimit virtutes ne euanescant. Ecclesia. 17. Si nõ in timore Domini instanter tenueris te, cito subuertetur domus tua. ¶ Item timor à bonis transitoriis qui solent esse occasio peccati expedit, sicut timor naufragij nauem facit exonerari. Iob 31. Sẽper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum, & pondus eius ferre non potui. Greg. Quum fluctus tumentes desuper eminent, nulla tunc cura rerum temporalium nauigantibus, nulla carnis delectatio ad mentem reducitur. Ea quoque ex naui proiiciunt, pro quibus longa nauigia sumpserunt. Item ad mala præsentis pœnæ hominem intrepidum reddit. Eccl. 34. Qui timet Deum, nil trepidabit. Item cor hominis congregat & restringit. Eccl. 21. Qui timet Deum, conuertetur ad cor suum. Item timor bonorum abundantiam introducit. Ecclesiast. 15. Qui timet Deum, faciet bona. Ecclesiast. 7. Qui timet Deum, nihil negligit. Cor est, vbi timor Domini est, sicut ager plenus cui benedixit Dominus. Gene. 27. Est etiam sicut paradisus propter amœnitatem & fertilitatem. Eccle. 40. Timor Domini sicut paradisus benedictionis, & super omnem gloriã operuerunt eum. supple benedictiones. In Psal. Non est inopia timentibus eum. Ecclesia. 40. In timore Domini non est minoratio. Prouer. 19. Timor Domini ad vitam, & in plenitudine commorabitur absque visitatione pessimi. Timori custodit dominus bona sua ad seruandum. Esa. 33. Timor Domini ipse est thesaurus eius. Timor Domini plenitudinem virtutũ operatur. Timorem sequitur spes. Prouerb. 23. In timore Domini esto quotidie, & habebis spem in nouissimo. Timentibus Dominum, factæ sunt promissiones. In Psal. Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te. Item timor Domini introducit charitatem, sicut seta linum, iuxta verbum Augustini, Eccl. 1. Timor Domini initium dilectionis eius. Itẽ principium est sapientiæ, Prou. & Eccl. 1. Ber. super Cant. Instructio doctos facit, affectio sapientes. Aliud est multas diuitias scire, aliud possidere: nec notitia diuitem facit, sed possessio: nec cognitio sapientem, sed timor facit qui & efficit. Tu ne sapientem dixeris, quem sua scientia inflat. ¶ Item Bernardus: Initium sapientiæ, timor Domini: quia tunc primo Deus animæ

sapit,quum eam afficit ad timendum,nõ quũ instruit ad sciendum.Times Dei iustitiã,times Dei potẽtiam,& sapit tibi Deus iustus & potens:quia timor est sapor.Porrò sapor facit sapiẽtẽ, sicut scientia scientẽ.Timori sapiunt mala prout debẽt sapere. Et hæc est prima species saporationis spiritualis. Ecclesiast.1. Radix sapientiæ,timete Deum.In eodem. Plenitudo sapientiæ, timere Deum.Item in eodem : Corona sapientiæ timor domini.Corona facit ad ornatum capitis, & timor Dei est ornamentum sapientum.Sapiẽtibus etiam causa est coronæ eternæ. Item Prou.16.Timor Dei disciplina sapientiæ.Homines literati absque timore Dei indisciplinati sunt : sed timor domini hominem grauem & maturum reddit.Grego.Anchora mẽtis,pondus timoris.Item timor Dei hominem temperatum reddit.Pro. 22.Finis modestiæ timor domini,id est,cõsummatio modestiæ. Item timor domini hominem fortem efficit.Prouerb.14. In timore domini fiducia fortitudinis Hęc fiducia debilitatem hominis in Dei fortitudinẽ mutat.Esa.40.Qui sperant in domino, mutabũt fortitudinem.Greg.In via domini timor operatur fortitudinẽ,in via seculi debilitatem.Signum fortitudinis est timor Dei vincula cupiditatum dirumpit.Item quòd cum ardoribus habitat sempiternis:Esa.33.Quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? Quis habitabit de vobis cum ardoribus sempiternis? Timor facit impleri illud Esa.35.Tunc saliet sicut ceruus claudus,secundum illud Poëtæ : Pedibus timor addidit alas.Timor transilire facit montes & colles altitudinum terrenarum.Timor fortissimos reddit pœnitentes ad portãda onera pœnitentiæ.Timor carcerem inferni,mortem,& tormenta quæ hostis ei minatur,in gladiũ & ignem contra eum cõuertit. Hæ sunt eius refugium, iis se tuetur contra tela inimici.In igne illo ardorem cõcupiscentiarum extinguit.De inferno quasi de turri fortissima tela hostium despicit.Timor ad infernum cõfugientes ab illo maximè fugit.¶ Itẽ timor hominem obediẽtẽ reddit. Eccle.2.Qui timent dominum, inquirent quæ beneplacita sunt ei.In eodem:Qui timent dominum,custodient mandata illius. Genesis 22.Dictũ est Abrahæ obedienti : Nunc cognoui,quòd timeas dominum.Gregor.in 1.parte Moral.Deum timere est, nulla quæ facienda sunt præterire. Quomodo timor plenitudinem virtutum operetur,ostendit Bernardus ad fratres de monte Dei,loquens de ingratitudine religiosorum:Timor Dei incipit operari omnium virtutum plenitudinem , dum per iustitiam defert maiori , per prudentiam non credit se sibi , per tempe

temperantiam refugit discernere, per fortitudinem totum se obedientiæ subdit non discernendæ, sed adimplendæ. Item timor domini est fons vitæ indeficiens. Prouerbiorum 14. Timor domini fons vitę vt declinet à ruina mortis. Eiusdem 10. Timor domini apponet dies. Prouerbiorum 19. Timor domini ad vitam, supple, seruandam. Item timor domini hominem glorificat. Humiliat enim hominem, humilem verò spiritu suscipiet gloria. Prouerbiorum 29. Ecclesiast. 1. Timor domini, gloria & gloriatio. Eiusdem 1. Semen hominum honorabitur hoc quod timet Deum. Eiusdem 25. Gloria senũ timor domini. Iudith vlt. Qui timẽt te, domine, apud te magni erunt per omnia. Prouer. vltim. Mulier timens Deum, ipsa laudabitur. Ecclesia. 25. Quàm magnus est qui inuenit sapientiam & scientiam, sed non est super timentem Deum. ¶ Item timor Dei dum vana delectatione hominem cohibet, veram delectationem Dei meretur. Eccles. 1. Timor domini lætitia, & corona exultationis. In eodẽ: Timor domini delectabit cor, & dabit lætitiam & gaudium in lõgitudine dierum. Timor domini est sicut ventus aquilo dissipans pluuias. Prou. 15. Ipse nubes carnalium cogitationum & affectionum fugat, & mentem serenat, riuos concupiscentiæ restringit, reptilia vitiorum de terra corporis humani exterminat, mare mundi congelando consolidat, vt super illud ambulare quis possit: sicut fecit Petrus Mat. 14. Vbi timor est, frigus est, ardores desideriorũ carnalium & secularium temperãs. Timor medium fornacis Babylonicæ facit quasi ventum roris flantem. Danie. 3. Timor Dei adeò hominẽ meliorat, vt vnus timens Deum mille aliis præferendus videatur. Ecc. 15. Melior est vnus timens Deũ, quàm mille filij impij. Bona etiã transitoria multum meliorare videtur: modicum enim cum timore Dei præferendum esse videtur multis diuitiis sine timore domini. Prouerbiorum 15. Melius est parum cum timore domini, quàm thesauri magni & insatiabiles. Et vt breuiter dicamus, finis salubris doctrinæ videtur esse timor domini. Ecclesia. vltimo: Finem loquendi pariter omnes audiamus. Time Deum &c. ¶ De timore dicitur Esaiæ 11. quòd Christum repleuerit, quum de aliis donis tantummodo dicat, quòd in Christo requieuerint. Timor Dei replere debet vitos sanctos. Bernard. loquens de spiritu timoris: Nec mirum, cùm est qui totum sibi debeat hominem vẽdicare. Item: Non est quo admittas superbiam repletus timore domini. Viri sancti timent semper & vbique Ecclesiast. 18. Homo sapiens in omnibus metuit. Prouerbiorum 28. Beatus homo qui semper est pauI

dus. Quòd semper sit timendum, ostendit Bernardus super Cant. dicens: Quum adest gratia, time ne non dignè operetis ex ea. Amplius time subtracta gratia, quia relinquit te custodia tua. Si redierit gratia, multo amplius tunc timendũ, ne fortè contingat pati recidiuum. Recidere enim quàm incidere deterius est, iuxta illud Ioannis 5. Ecce iam sanus factus es: noli amplius peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. ¶ Aliæ huic causæ timoris possunt assignari. Quarum prima tangitur in Psal. Delicta quis intelligit? Delictum dicitur peccatum omissionis à delinquendo. Multi verò sunt, qui licet non committant peccatum mortale, nesciunt tamen vtrum omittẽdo mortaliter peccent. ¶ Alia causa timoris potest esse, quia multa videntur homini bona quæ Deus intelligit esse mala. Grego. Plerunque in conspectu sordet æterni iudicis, quod intentione fulget operantis. 1. ad Corinth. 4. Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. ¶ Tertia causa est, quia nescit homo qualis futurus sit finaliter, licet in præsenti sit bonus. Eccles. 9. Sunt iusti atque sapientes: & opera eorum in manu Dei: & tamen nescit homo vtrũ amore an odio dignus sit. Intellige finaliter. Potest enim aliquis in momento cadere, & non adiiciet vt resurgat. ¶ Vbique timendum est, quia de quolibet statu aliqui damnantur. Osee 13. Consolatio abscondita est ab oculis meis, quia ipse inter fratres diuidet. Et loquitur de inferno, Matt. 24. Duo in lecto, vnus assumetur, & alius relinquetur. Lectum intelligas quietẽ contemplationis. Timendum est homini ex omni parte. Homo enim est sicut castrum vndique portas habens per quas capi potest. Portæ istæ, sensus sunt. Est etiam homo sicut castrum obsessum vndique ab hostibus. Sapientiæ 14. Creaturæ Dei in odium factæ sunt, & in tentationem animæ hominum, & in muscipulam pedibus insipientium. Viri sancti non solùm timent in malis, sed etiam in bonis. Iob nono: Verebar omnia opera mea. Grego. Piarum mentium est, ibi culpam agnoscere, vbi culpa non est. Idem: Si placere Deo veraciter cupimus, postquam peruersa subegimus, ipsa in nobis bene gesta timeamus. Greg. in 2. parte Moralium: Iusti omne quod agunt metuunt, dum cautè considerant ante quem iudicem stabunt.

De speciebus Timoris. CAP. III.

NOtandum quòd super illud Prou. 1. Timor domini principium sapientiæ, distinguit Glo. Bedæ duas species timoris his verbis: Duo sunt timores domini seruilis, qui principium sapientiæ

pientiæ est:& admirabilis, qui perfectionē sapiētiæ comitatur. Seruilis principium est sapiētiæ:quia qui post errata sapere incipit,primò timore diuino corripitur ne puniatur:sed hūc perfecta charitas foras mittit.Succedit huic timor domini permanēs in seculum seculi, quem non excludit charitas , sed auget, quo timet filius ne vel in modico oculos amātissimi patris offendat. Berna. in sermonibus distinguit tres species timoris,his verbis: Primus timor est,ne cruciemur in gehenna.Secundus,ne excluſi à visione Dei priuemur tam inæstimabili gloria.Tertius rapiet animā omni solicitudine timidam, ne fortè deseratur à gratia. Sed nec Beda,nec beatus Ber.ponunt species timoris nisi diuini. Vnde possunt distingui sex species timoris , vt enumerentur omnes species timoris,siue sit timor bonus,siue malus vel neq; bonus neq; malus. ¶Prima species timoris est timor naturalis, quo quilibet timet naturaliter nociuū naturæ.Hic timor nō est meritorius,neq; demeritorius,quia non subest libero arbitrio. Hoc timore timuit Christus naturaliter mortē.Marc.14.Cœpit Iesus pauere. ¶Secūda species est timor humanus:quum scilicet aliquis timet amplius debito corpori suo. Qui timor prohibetur,Matt.10.Nolite timere eos qui occidūt corpus.Et procedit ex nimio amore præsentis vitæ. Et sicut amor præsentis vitæ quādoq; est venialę peccatū,vt quādo est citra Deū.Quandoque verò est mortale,vt quādo non est citra Deū:Ita timor humanus est veniale peccatū,quādo oritur ex amore veniali.Quādoque mortale,vt cū oritur ex amore mortali. De quo amore Io. 12. Qui amat animam suam , perdet eam. Ex timore humano negauit Petrus Christum.Matth.vicesimosexto,Marc.decimoquarto, Lucæ 22. ¶Tertia est, timor mundanus,quando aliquis nimis timet rebus suis.Iste timor fuit in Iudæis quū occiderent Christum.Ioan. cap.duodecimo:Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum,& venient Romani, & tollent locum nostrum & gentem.Iste timor multū habet cruciatus.Augustinus:Diuitiæ plus excruciant adeptæ amissionis timore, quàm concupitæ adeptionis ardore. ¶ Quarta species est,timor seruilis. Timor seruilis est,vt ait Augustinus,quum propter timorē gehēnæ cōtinet se homo à peccato. Et iste timor nō est cum charitate.Vnde Augustinus loquēs de hoc timore:Inaniter,inquit, putat victorem se esse peccati,qui timore non peccat:quia si nō impletur foris negotium malæ cupiditatis,ipsa tamē mala cupiditas intus est hostis.Idē:Ipsa voluntate reus est,qui vult facere quod nō licet fieri:sed ideò nō facit,quia nō potest impune fieri. Nam

quan

quantum in ipso est, mallet non esse iustitiam prohibentē atque puniētem. Et vtique si mallet non esse iustitiam, quis dubitabit quod si posset, eam auferret? Ac per hoc quomodo iustus est iustitię talis inimicus? vt si potestas detur, præcipientē auferat ne comminantem vel iudicātem ferat. Inimicus ergo iustitię est qui præ timore nō peccat. Amicus autē erit, si eius amore non peccet. Item super illud Psalmographi: Confige timore tuo carnes meas. dicit glos. Timor legis seruilis pædagogus me præcessit, qui ad castrū duxit, sed nō crucifixit carnem: quia viuit peccādi volūtas, & sequeretur opus si speraretur impunitas. Et secundū hanc glossam non solum vocatur timor seruilis quādo aliquis dimittit peccare timore pœnę futurę sed quādo dimittit peccare timore pœnę temporalis: vt faciebāt multi in veteri lege, & vt fit hodie in multis religionibus. Roman. 8. Non accepistis spiritum seruitutis iterū in timore &c. Timor seruilis est quasi vestis de sacco, cū qua nullus ingreditur regnum cœlorum. Non licebat indutum sacco ingredi aulam Assueri. Esther 4. ¶ Quinta species est timor initialis qui est cū imperfecta charitate. De quo 1. Ioan. 4. Perfecta charitas foras mittit timorem, quoniam timor pœnam habet. glos. Timorem illum de quo dicitur, Initium sapientię timor domini. Quo timet quisque incipiens opera iustitię, ne veniat districtus iudex, & se minus castigatum damnet. Qui habet hunc timorē, timet puniri, & timet à Deo separari, quem iam amat: sed timor separationis principalior est. ¶ Sexta species est, timor filialis, qui est cū perfecta charitate, qui secundum aliquem vsum suum manebit in patria. De quo in Psal. Timor domini sanctus permanet in seculum seculi, Qui habet timorem filialē, cauet offensam patris cęlestis, sicut bonus filius, etiā si sciret ex illa offensa nihil mali sibi accidere. Cum illo timore securitas est quam assit perfecta charitas. 1. Ioan. 4. In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, vt fiduciā habeamus in die iudicij quia sicut ille est & nos sumus in hoc mundo. glos. Per hoc habemus fiduciam quia imitamur perfectionē dilectionis eius in hoc mūdo, amando scilicet inimicos. Vbi est perfecta charitas, deest remotho timoris scientiæ, & timor æternæ pœnę. 1. Io. 4. Qui timet non est perfectus in charitate. glos. super illud, charitas foras mittit timorem. Perfecta charitas perfectam iustitiā facit: nec habet vnde timeat, sed desiderat. Dicūtur sancti maximè timere gehennam, quia maximè cauent ea quæ ad gehennam ducunt. Greg. super Iob: Mens plus illuminata, plus timet. Hieronym. Prudenter timet.

metur quicquid accidere potest. Vsus timoris filialis in patria, dicitur esse quædã resilitio à Dei altitudine in propriam paruitatem. Poterit tamen videri alicui ꝙ timor filialis in patria, sit voluntas cauendi Dei offensam, vel quædam fuga spiritualis diuinæ altitudinis, qua scilicet electi refugiunt se æquare Deo, volentes esse ei subiectissimi. ¶Et notãdum, quòd quum timor sit fuga mali, malum verò diuidatur in malum pœnæ & malum culpæ, timor filialis fugit malum culpæ, scilicet Dei offensam: timor verò naturalis, naturaliter fugit malum pœnæ. ¶ Fuga verò mali pœnæ voluntaria pertinet ad alias quatuor species timoris: malum pœnæ diuiditur in pœnam sensus, & pœnam damni: & vtraque, diuiditur in tẽporalem pœnam & æternam. Fuga pœnæ sensus temporalis pertinet ad timorem humanum. Fuga verò pœnæ sensus æternæ, ad timorẽ seruilem. Fuga dãni temporalis, ad timorem mundanum. Fuga damni æterni, ad timorem initialem. ¶Item notandum quòd timor sic describi potest: Timor est spiritualis fuga rei præpotentis vel excellẽtis. Et intelligas rem præpotentẽ, quæ præpotens est secundũ suspicionem vel opinionẽ timẽtis. Res verò illa vel est bona vel mala. Si bona, fuga illius pertinet ad timorem reuerentiæ. Si verò malũ est, aut fuga illius mali est bona aut mala. Si mala est, pertinet ad timorem humanũ, vel mundanum. Ad timorem humanum, si illud malum pertinet ad ipsam personam. Ad mundanum verò, si malũ illius pertineat ad damna rerum. Si verò fuga illa bona est, & est sine charitate, pertinet ad timorem seruilem. Si verò est cum charitate, sed imperfecta, pertinet ad timorem initialem. Si verò est cũ charitate perfecta, pertinet ad timorem filialem. Et notandum quòd cum aliquod periculum homini imminet, ipse timere debet eum qui habet omnia in sua potestate. Greg. Quicquid est quod exterius sæuit, per hoc ille metuendus est qui hoc interius disponit. Psalm. Timeat dominum omnis terra. Aug. Si creaturę sæuiant, Deum time, nõ illas, quia omnia sub ipso sunt. glo. Cupiditatẽ nocendi per te habes: potestatẽ autẽ nocendi si ille nõ dat, nõ habes. Ideò Deus homo stãs ante hominẽ, ait: Nõ haberes in me potestatem, nisi esset datum tibi desuper. Nec etiã ipse diabolus vel vnam ouiculam potuit tollere viro sancto Iob, nisi prius diceret, Mitte manum tuã. Iob 1. hoc est, da potestatem. 1. Mach. 2. A verbis viri peccatores ne timueritis: quia eius gloria stercus & vermis est: hodie extollitur, & cras non inuenietur. Esa. 8. Timorem eius, scilicet populi coniurantis contra me, non timeatis, neque paueatis: dominum

exercituum ipsum sanctificate, ipse pauor vester, & ipse terror vester. Item Esa.51. Quis tu, vt timeas ab homine mortali, & a filio hominis qui quasi fœnum arescesceret? Prou. 29. Qui timet hominē, citò corruet: qui sperat in domino, sublcuabitur. ¶ Item notandum quòd Ioannes Damascenus distinguit sex species timoris, vnamquanque describens his verbis: Diuiditur timor in sex species, in segnitiem, erubescentiam, verecundiam, admirationem, stuporē, agoniā. Segnities est timor futuræ operationis. Erubescēria timor est in expectatione conuitij. Verecundia timor est in turpi facto. Admiratio est timor ex magna imaginatione. Stupor est timor ex inconsueta imaginatione. Agonia est timor per casum: scilicet per infortunium. De erubescentia dicit Ioānes Damascenus, quòd est optima passio. Philosophus de iuuene quodam: Erubuit, salua res est. Senec. in epistolis. Verecundia bonum in adolescente signum est. Tullius in lib. de offic. Sine verecundia nihil rectum esse potest, nihil honestum. Bernar. super Cantic. Nescio si quicquam gratius verecundia in moribus hominum deprehendi queat. Verecundia omnium est ornatus ætatum: sed in tenera ætate amplius pulchriùsque enitescit. Quid amabilius verecundo adolescente? quàm pulchra hæc & quàm splendida gemma morum in vultu adolescentis, quàm vera & minimè dubia, bonæ nuntia spei bonæ indolis index est? Quid ita? turpiloquij & omnis deinceps turpitudinis fugitiuum. Soror est continentiæ. Nullū est æquè manifestum signum columbinæ simplicitatis. Et ideò testis est innocentiæ. Lampas est pudicæ mentis iugiter lucens: vt nihil in ea turpe vel indecorum residere attentet quod non illico prodat. Item Verecundia spiritalis gloria est conscientiæ, famæ custos, vitæ decus, virtutis sedes, virtutum primitiæ, naturæ laus, insigne totius honesti. De erubescētia bona vel mala, require in tractatu de superbia, vbi agitur de ornatu mulierum.

De his quæ possunt incutere Timorem. De attendendis circa extremum iudicium. Et varietate, acerbitate, & infinitate pœnarum infernalium. CAP. IIII.

DVodecim sunt quæ possunt homini incutere timorē ¶ Primū est, cōsideratio lachrymarū Christi. Verisimile est statim illū valde periculosum esse pro quo Deus fleuit. De lachrymis Christi, habetur Luc.19. Videns Iesus ciuitatē, fleuit super illā. Et Io.11. Et lachrymatus est Iesus. Et 5.ad Heb. Cū clamore valido & lachrymis preces offerēs exauditus est pro sua reuerētia. Ecce Cōpatitur Dei filius, & plorat: homo patitur, & ridebit. ¶ Secō-

dum

dũ est,cõsideratio passionis Christi.Ber.Ex cõsideratione remedij,periculi mei çstimo quãtitatẽ.Filius enim occidi iubetur,vt vulneribus meis pretioso sanguinis illius balsamo mediatur. Agnosce homo quã grauia sint illa vulnera pro quibus necesse est Christũ dñm vulnerari. Sic medicinæ æstimatio, & timoris & doloris est exaggeratio. ¶ Tertiũ est,cõsideratio culpabilitatis nostrę.Si enim timet aliquis,quũ scit se reũ esse vnius criminis in curia alicuius terreni principis:quantũ timere potest qui tot & tantorum criminũ scit se reum esse apud districtissimum iudicẽ? ¶ Legitur de quodã rege nobilissimo qui fuit in Græcia, qui memor malorũ suorũ & diuini iudicij,semper tristis erat, etiã cum solẽnitates cum principibus suis celebrabat. Qui interrogatus super hoc à quodã fratre suo,voluit ei causam suæ tristitiæ ostẽdere,& misit buccinatores suos ante portã eius,quod secundũ consuetudinẽ illius regni certissimum erat signũ mortis.Et cùm frater regis ad regem esset adductus,& non modicũ timeret,& valde tristis esset,requisiuit rex quare non gauderet. Cui cùm frater respondisset , quomodo in statu tali gaudere posset,indicauit ei rex causam tristitiæ suæ.Si enim ille tantum timebat qui sciebat regẽ esse fratrẽ suũ , & qui in nullo sciebat se esse culpabilem apud eum , quia aliqua signa offensæ regiæ audierat:meritò timere poterat qui in tot & tãtis sciebat culpabilem se esse apud dominũ maiestatis.Hier.in epistolis:Si tanta cura pertimescitur iudiciũ puluueris,qua intẽtione cogitandum est,qua formidine præuidendũ tãtæ iudiciũ maiestatis? ¶ Quartum est,consideratio humanæ infirmitatis & impatiẽtiæ. Adeo enim sunt homines impatiẽtes,quòd musca vna si eos diu infestauerit,facit eos irasci quãdoque vsque ad Dei blasphemiã.Et modica pœna temporalis quandoque affligit hominem vsq ;ad tædium vitæ:vt patet in Elia.3.Reg.19.qui petiit animæ suæ vt moreretur. ¶ Quintũ est,misericordia quã Deus exhibet hominibus in præsenti. Secundũ enim magnitudinẽ misericordiæ in præsenti,erit magnitudo iustitię in futuro.Sicut enim Deus est summè misericors,ita sũmè iustus.Et sicut opera misericordiæ ipsius in præsenti reputãtur stultitia, cõparatione facta ad hominũ misericordiã : sic iustitia eius in futuro furor hominibus apparebit.Naũ 1.Vleiscens Deus , & habens furorẽ. Furor videbitur quãdo peccatores pro quorũ salute mori voluit in ignem proiiciet,nec eos de cætero ab igne eruet.Sicuti mulier furibũda iudicaretur,si filiũ suũ in ignẽ proiiceret,& inde extrahi non permitteret. ¶ Sextò valere possunt ad timorem incutiendum

opera

opera iustitiæ, quę legitur Deus fecisse in mũdo isto: vt est vindicta quam sumpsit de Lucifero, & angelis qui ei adhæserunt, quos propter peccatum superbiæ irremediabiliter damnauit. Luc. 10. Videbam satanã quasi fulgur de cœlo cadentem. 2. Pet. 2. Si Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit &c. Gl. Rudentes sunt funes quibus nautæ vela suspendunt, vt flante aura portus tranquillitatem relinquant, séque ambiguis fluctibus credant: quibus rudentibus conuenienter immundorũ spirituum conamina cõparantur, qui mox vt flante superbia impulsi se aduersus creatorem erexerunt: ipsis elationis suæ conatibus in abyssi profundum sunt rapti. Aliud opus iustitiæ est, pœna mundo inflicta pro peccato primorũ parentum. Pro peccato enim gulæ totus mundus adiudicatus est morti temporali, & aliis miseriis huius exilij. Aliud opus iustitiæ fuit diluuium quo totus mundus pro peccato carnis est submersus exceptis octo animabus. Gen. 7. Iob 26. Quum vix paruam stillam sermonis eius audierimus, quis potuerit tonitruũ magnitudinis eius intueri? Tonitruũ intelligas terribilẽ aduentum maiestatis eius, vel sententiam dandam in extremo iudicio. Stillam sermonis, intelligas iustitiam presentem. ¶ Septimò, facilitas pereũdi & spiritualiter & corporaliter, quæ est in mundo isto, propter quam in vmbra mortis dicimur esse. Esaiæ 9. Habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta est eis. Lucæ primo. Visitauit nos oriẽs ex alto: illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis sedent. ¶ Octauò, Dei omnipotentia, cui nemo potest resistere, & quã nemo potest effugere. In Psal. Quis nouit potestatem iræ tuæ? Esaiæ 47. Vltionem capiam, & non resistet mihi homo. Luc. 12. Illum timete qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam. In Psalm. Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero in infernum, adest &c. ¶ Nonò, Dei sapientia lucidè videns omnia, cui nihil potest abscõdi. 1 Regum 16. Deus intuetur cor. Boëtius: Magna nobis, si dissimulare nolumus, indicta est probitatis necessitas, quum agamus coram oculis iudicis cuncta cernentis. ¶ Decimò, zelus diuinæ iustitiæ, qui ex hoc apparet, quòd Deus pater potius voluit vt eius vnigenitus penam quam debebat humanum genus, solueret, quàm ipse eam remitteret. Romanorum 8. Qui proprio filio suo non pepercit. Bernard. super Cantic. Qui non parcit filio, nunquid parcet figmento? nunquid parcet seruo nequam? Lucæ 23. Si in viridi ligno hæc fiunt, in arido quid fiet? ¶ Vndecimum, extremum iudiciũ, circa quod multa attenden-

denda sunt quæ valere possunt ad incussionem timoris. ¶Primum est hoc, quòd scriptura sacra in tot locis comminationes facit pertinētes ad hoc iudiciū. Deut.32. Si arripuerit iudicium manus mea, reddam vltionem hostibus meis:& his qui oderūt me,retribuā:inebriabo sagittas meas sanguine,& gladius meus deuorabit carnes,id est,carnaliter viuentes. Iob 19.Fugite à facie gladij, quia vltor iniquitatis gladius est,& scitote esse iudicium.In Psalm.Quum accepero tempus,ego iustitias iudicabo. Esa.13.Vlulate,quia propè est dies domini.In eodem : Ecce dies domini veniet crudelis , & indignationis plenus , & iræ furorisque. Ierem.46. Dies ille domini Dei,dies vltionis, vt sumat vindictam de inimicis. Ezech.1. Propè est dies occisionis.Ioël 2. Propè est dies tenebrarum & caliginis,dies nubis & turbinis.In eodem:Magnus dies domini,& terribilis valde, & quis sustinebit eum ? Amos 5. Væ desiderantibus diem Domini. Sophon. 1. Vox diei domini amara tribulabitur ibi fortis.In eodē:Dies iræ dies illa,dies tribulationis & angustiæ.Malac.4.Ecce dies veniet succensa quasi caminus,& erūt omnes superbi,& omnes facientes impietatem stipula.In eodem : Ecce ego mittā vobis Eliam prophetā antequā veniat dies domini magnus & horribilis. ad Heb.10.Terribilis est expectatio iudicij,& ignis æmulatio quæ cōsumptura est aduersarios.In eodem:Horrendum est incidere in manus Dei viuentis. ¶Secundum est, solicitudo quam habebant amici Dei antiquitus de hoc iudicio. Iob 31. Quid faciam quum surrexerit ad iudicandum Deus? & quum quæsierit,quid respōdebo ei?Eiusdem 14.Quis mihi tribuat,vt in inferno protegas me? & abscondas me donec pertranseat furor tuus ? Hieronym.Siue comedam , siue bibam , siue aliquid aliud faciam, semper insonare videtur auribus meis illa terribilis tuba,Surgite mortui,venite ad iudicium. In Psal. Domine, ne in furore tuo arguas me.In vitis patrum dixit abbas Amon cuidam fratri interroganti aliquem sermonem:Vade, & fac talem cogitationem tuam,qualē facīt illi qui sunt in carcere. Illi enim interrogant homines, vbi est iudex,& quādo veniet,& in ipsa expectatione pœnarum suarum plorant. Sic & monachus debet animam suam obiurgare,dicens:Væ mihi si nō cogitauero,quomodo habeo astare ante tribunal Christi , & actuū meorū reddere rationē.Si sic semper meditatus fueris,poteris saluus esse. ¶Tertio,attēdenda sunt signa terribilla præcedentia iudiciū. Quinq; signa tāguntur Luc.21. Erunt signa in Sole,& Luna,& stellis, & in terris pressura gentium, præ cōfusione sonitus maris & flu-

ctuum. Duo prima ſpecificantur Ioël.2.vbi dicitur, Sol conuertetur in tenebras, & Luna in ſanguinem,antequam veniat dies domini magnus & horribilis.De tribus ſimul habetur Apoc.6. Vidi,& ecce terræmotus factus eſt magnus,& Sol factus eſt niger tanquã ſaccus cilicinus , & Luna tota facta eſt ſicut ſanguis, & ſtellæ cæli ceciderũt ſuper terram,ſicut ficus emittit grõſſos ſuos,quum à vento magno mouetur.De eiſdem ſimiliter habetur Matth.24.Sol obſcurabitur,& Luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cælo. De quarto ſigno quod erit preſſura in terris,legitur ſimiliter Matt.24. Erit tũc tribulatio,qualis nunquam fuit ab initio mundi vſque modo,neque fiet. ¶ Quintum ſignum eſt confuſio maris:quam confuſionem aliqui æſtimant fore quòd mare cum fragore magno peribit , ſecundum illud Apoc.21.Et mare iam nõ eſt.Hier.in annalibus libris Hebræorũ inuenit quindecim ſigna quindecim dierum ante diem iudicij, ſed vtrũ cõtinui futuri ſint dies illi,an interpolati,nõ expreſſit. Prima die eriget ſe mare quadraginta cubitis ſuper altitudinẽ mõtiuꝫ,ſtans in loco ſuo quaſi murus. Secundo, tantũ deſcendet, vt vix videri poſſit. Tertio, marinæ belluæ apparentes ſupra mare dabũt rugitus vſque ad cælum. Quarto, ardebit mare & aqua. Quinto,herbæ & arbores dabunt rorem ſanguineum. Sexto , ruent ædificia. Septimo , petræ adinuicem collidentur. Octauo,generalis fiet terræmotus. Nono,æquabitur terra. Decimo,exibunt homines de cauernis,& ibunt velut amẽtes,& nõ poterunt mutuo loqui. Vndecimo, ſurgent oſſa mortuorum,& ſtabunt ſupra ſepulchra. Duodecimo,cadent ſtellæ. Tertiodecimo,morientur homines viuentes tũc,vt cum mortuis reſurgãt. Quartodecimo,ardebit cælum & terra,ſcilicet ſuperficies terræ & aëris. Quintodecimo,fiet cælum nouum,& terra noua,& reſurgent omnes. ¶ Et poſſunt aſſignari ſex cauſæ,quare ſigna iudicium præcedent. Prima,vt magnũ malum futurum nuntient. Grego.in homil.illius Euangelij,Erunt ſigna in Sole, &c. Quid terrores quos cernimus , niſi ſequentis iræ præcones dicerimus? ¶ Item in homilia illius Euangelij,Cùm audieritis prælia. Vltima tribulatio multis tribulationibus præuenitur , & per crebra mala quæ præueniunt indicãtur mala perpetua quę ſubſequentur.Et ſubdit Greg.Multa debent mala præcurrere,vt malũ valeant ſine fine nuntiare.Secunda cauſa eſt,quam tangit Greg.in eadem homil.dicẽs:Quia in cunctis delinquimus,in cunctis ferimur. Et ſubdit:Omnia quæ ad vſum vitæ accepimus,ad vſum conuertimus culpę : ſed cuncta quę ad vſum prauitatis inferi-

mus

mus,ad vsum nobis conuertuntur vltionis.Tertiã causam tãgit Beda,dicẽs: Appropinquante suo termino, elemẽta quasi pauida nutant,& tremunt.Quarta causa est,vt scilicet creaturæ ostendãtur paratæ esse ad vleiscẽdum creatorẽ de hostibus suis.Imminente guerra solet fieri armorũ ostensio & faciunt principes vt subditi eorum armati cõueniant:sic fiet antequam Deus vindictã sumat de inimicis suis.Sap.5.Accipiet armaturã zelus illius & armabit creaturã ad vltionẽ inimicorũ. Eiusdẽ 16. Creatura, tibi factori deseruiẽs exardescet in tormentũ aduersus iniustos. Quinta causa tãgitur super illud Esa.24.Erubescet Luna, & cõfundetur Sol.Glo.Cernens illos qui eius lumine fruebãtur uihil dignum Dei bonitate feciſſe.Sexta est,vt sint incitamenta dolotis.Chryso.Patrefamilias moriente domus eius turbatur,familia plangit & nigris se vestimentis induit. Sic humano genere, propter quod facta sunt omnia,circa finem cõstituto, totus destruitur mundus.Cæli ministeria lugent & cãdore depositio tenebris induuntur. ¶Quartò,attendenda sunt insignia passionis Christi:scilicet crux,claui,lancea quæ ante iudicem erunt,& in carne eius videbuntur cicatrices, vt videant in quẽ pupugerũt. Zacha.9 & Apoc.1. Tunc peccatoribus exprobrabitur magnum beneficium eis exhibitum, scilicet beneficium passionis Christi, & requiret Christus mortem suam ab eis tanquam pretiũ,quod pro eis dedit,cũ seipsos ei abstulerint,quos ita carè emerat: & ostendetur magna ingratitudo eorũ qui semel crucifixũ pro eis iterum crucifixerũt. Heb.6.Rursum crucifigentes in semetipsis filium Dei.Vnde multũ confundentur,insignia passionis Christi videntes.Matth.24.Tunc apparebit signum filij hominis in cælo Chrysosto. Non erit tunc necessitas accusationis, cùm viderint crucem, & ipsum Christum habẽtem in corpore suo testimonia passionis. ¶Quintò, attendenda est curiæ illius magnitudo,coram qua reprobi cõfundentur.Totus enim mundus erit congregatus ibi.Ioël.2. Congregabo omnes gentes,& deducam eas in vallem Iosaphat,& disceptabo cum eis.Matth.15.Sedebit super sedẽ maiestatis suæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes.ad Rom.14.Omnes stabimus ante tribunal Christi. Canoni.Iudæ:Ecce venit Dominus in sanctis millibus facere iudiciũ,&c. ¶Sextò, iudicis summa potestas à qua nõ licebit appellare. Non est qui de manu eius possit eruere.Iob 10. ¶Septimò, iudicis perspicacitas,qui in eis quæ modo videtur esse iustitiæ, iniustitiam agnoscet.In Psal. Cùm accepero tẽpus,ego iustitias iudicabo.Isid.Ad districti examẽ iudicis,nec iustitia iusti secura

est, nisi pietate diuina, vt & ipsa iustitia, qua quisq; iustus est, Deo iustifica, nec iustificetur. Iudex ille nō solū magna, sed etiā parua, quæ nunc vilipēduntur, in iudiciū adducet. Eccle. 12. Cuncta quę fiūt, adducet Deus in iudiciū. Et super illud Iob 31. Nonne ipse cōsiderat vias meas, &c. dicit Glo. Sic Deus vniuscuiusq; vias considerat: sic gressus dinumerat, vt nec minutissimæ cogitationes eius iudicio, nec verba tenuissima quę apud nos vsu viluerunt, indiscussa remaneant. De cogitationibus dicitur Sap. 6. Item cogitationes vestras scrutabitur. De verbis Matth. 12. De omni verbo otioso quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicij. Etiam de tēpore quod hodie multū vilipēditur, ratio exigetur. Ber. Omne tempus tibi impēsum, requiretur qualiter fuerit à te expensum. Idē: Sicut capillus nō perit de capite: ita nec momentū peribit de tempore. Iudex scrutabitur Ierusalem in lucernis. Soph. 1. Nec solum exiget rationem de peccatis propriis, sed quodammodo de alienis. Gen. 4. Vbi est Abel frater tuus? Ezec. 3. & 33. Sanguinem eius de manu tua requiram. Iudex rationem exiget etiā de bonis quæ ipse homini cōmisit, siue sint bona naturæ, siue fortunæ, siue gratiæ, & de malis quæ ei dimisit. Item exiget rationem de malis operibus quæ homo commisit, & de bonis operibus quę omisit. ¶ Octauò, iudicis inflexibilitas: quia si beata virgo & omnes angeli, & sancti, & sanctę rogarēt in iudicio pro aliquo qui tūc esset in mortali peccato, iudex nō exaudiret eos. Prou. 6. Zelus & furor viri nō parcet in die vindictæ, non acquiescet cuiusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima. Chrysost. Tunc nec diuitiæ diuitibus prosunt, nec parentes parentibus intercedunt, nec angeli (sicut solebānt) pro hominibus faciunt verbum, quia natura iudicij non recipit misericordiam. Prou. 11. Non proderunt diuitiæ in die vltionis. ¶ Nonò, magnus zelus iudicis. De quo zelo in multis locis loquitur scriptura sacra. Daniel. 7. Thronus eius flammæ ignis. Malach. 3. Quis stabit ad videndum eum? Ipse enim quasi ignis conflans. Sapien. 5. Accipiet armaturam zelus eius. Esa. 30. Ardens furor eius. & grauis ad portādum. Eiusdem 66. Ecce Dominus in igne veniet. Apoc. 6. Dicent montibus & petris: Cadite super nos, & abscōdite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira agni, secūdum Augustinum mallent reprobi omne tormentum sustinere, quàm faciem iudicis irati videre. ¶ Decimò, causæ magnitudo: magnum enim est de quo erit ille iudicium. Illi enim qui obtinebit in illo iudicio, adiudicabitur regnum æternum. Ille verò qui cadet à causa illa, adiudi-

cabitur

cabitur morti æternæ. Matt.25. Ibunt hi in suppliciũ æternum, iusti autem in vitam æternam. ¶ Vndecimò, terribilitas sententiæ quæ tonitruum dicitur. Iob 26. Quis poterit tonitruum magnitudinis eius intueri? Grego. in Moral. Quis eius iram toleret, cuius & ipsa nõ potuit mansuetudo tolerari? Augustinus super Ioan. Qui cecidêrũt ad vnam vocem Christi morituri. Ioan. 18. quid facient sub voce iudicaturi? Esaiæ 30. Labia eius impleta sunt in lignatione, & lingua eius quasi ignis deuorans. Osee 11. Quasi leo rugiet. Amos 4. Leo rugiet, quis non timebit? Zacha. 9. Exibit vt fulgur gladius eius. Apocal. 1. & 19. De ore eius gladius ex vtraque parte acutus exibat. Gladius acutus ex vtraque parte est sententia, qua anima cum corpore damnatur. ¶ Duodecimò, sententiæ irreuocabilitas. Euolat enim emissum irreuocabile verbũ iudicis. ¶ Tertiodecimò, multitudo ministrorum ad executionẽ sententiæ paratissimorum. Matth. 13. In consummatione seculi, mittet Filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem: & mittent eos in caminum ignis In eodem: Sic erit in consummatione seculi: exibũt angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. ¶ Quartodecimò, angustia reproborum. Gregor. O quàm angustæ erunt vndique reprobis viæ Superius erit iudex iratus, subtus horrẽdum chaos inferni, à dextris peccata accusantia, à sinistris infinita dæmonia ad supplicium trahentia, intus conscientia vrens, foris mundus ardens, miser peccator sic deprehensus quò effugiet? Latere erit impossibile, apparere intolerabile Si quæris, quis te accusat? Dico totus mũdus: nã offenso creatore totus mundus perditũ habet odio. Mũdus persequetur eum flamma & igne. In Psal. Sicut ignis qui cõburit syluã, & sicut flãma cõburẽs mõtes: ita persequeris eos in tẽpestate tua. Item: Ignis ante ipsum præcedet, & inflãmabit in circuitu inimicos eius. Angustia reproborũ ostenditur Esa. 2. Ingredere in petram, & abscondere in fossa humo à facie timoris domini. In eodem: Introibunt in speluncas petrarum, & in voragines terræ à facie formidinis domini. Apoc. 9. In diebus illis quærent homines mortẽ, & non inuenient: & desiderabũt mori, & fugiet mors ab eis. ¶ Quintodecimò, impotentia reproborũ qui non poterunt resistere, sicut nec palea resistere potest igni, vel aliquis ligatus his qui eum ligauerunt. Matth. 3. Paleas comburet igni inextinguibili Eiusde. 13 In tempore messis dicam messoribus: Colligite primum zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum. Chrysost Nec resistendi vi-

tus,nec fugiendi facultas,nec pœnitentiæ locus,nec satisfactionis tempus. Ex angustia omnium rerum nihil remanet nisi luctus.Matth.24.Tunc plangent omnes tribus terræ. ¶ Sextodecimo,defectus auxilij, quia non audebit nec angelus nec aliquis sanctus pro aliquo damnato rogare. Christus qui tãtum homines dilexit, quòd dedit semetipsum pro eis,ridebit de damnatione eorũ.Prou.1.Ego quoque in interitu vestro ridebo.Sancti etiam qui pro salute hominum morti se exposuerunt,lætabuntur,quia videbunt Dei contumeliam vindicari. In Psal. Lætabitur iustus cùm viderit vindictam.Nec compatientur sancti miseriæ reproborum. Vnde gl.super illud Luc.16. Inter nos & vos magnum chaos firmatũ est &c. Iustorum animæ etsi in naturæ suæ bonitate misericordiã habent,iam tũc authoris sui iustitiæ coniunctę tanta rectitudine cõstringuntur,vt nulla ad reprobos compassione moueantur. ¶ Decimoseptimo,denudatio peccatorum.Eccl.11.In fine hominis denudatio operũ illius. Esa.47.Reuelabitur ignominia tua, videbitur opprobrium tuum.Iere.20. Confundentur vehementer, quia nõ intellexerunt opprobrium sempiternum,quod nunquam delebitur.Nahum 3.Reuelabo pudenda tua in facie tua,& ostendã gentibus nuditatem tuam,& regnis ignominiam tuam.Matt.10.Nihil opertum quod non reueletur &c.1.Cor.4. Veniet Deus,qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. ¶ Decimooctauo,aduersarij erunt multi,& fortes aduersabũtur peccatoribus, & angeli,& homines.Iob 20.Reuelabunt cęli iniquitatem eius, & terra cõsurget aduersus eũ.Loquitur de impio. Aduersabuntur eis non solum dæmones,sed etiam ipsi sancti.Sapien.5.Tunc stabunt iusti in magna constãtia aduersus eos qui se angustiauerunt, & qui abstulerunt labores eorum. Maximi aduersarij erunt peccata quæ damnandos tradent.Sapien.4.Venient in cogitatione peccatorum timidi,& traducẽt eos ex aduerso iniquitates eorum. ¶ Decimonono,certitudo reatus. Ad certitudinem istam faciet hoc, quòd ipse iudex erit testis. Ipso enim videnter peccata sunt cõmissa.Hier.29.Ego sum iudex & testis,dicit dominus.Malac.3.Accedã ad vos in iudicio,& ero testis velox maleficis & adulteriis & periuris. Item ad certitudinẽ faciet,quod ipsi peccatores habebunt literas propria manu scriptas in conscientiis suis quę testificabuntur contra eos.Dan.7.Iudicium sedit,& libri aperti sunt. Libri,inquam, conscientiarum. Apocal. 20.Iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris,secundum opera eorum. ¶ Vigesimo,virtutum cælestium commotio.

Matth.

Matth.24. Virtutes cælorum mouebuntur. Chryso. Si rex terrenus processurus contra aliquem, expeditionem mandat in populo, dignitates omnes mouentur, exercitus excitatur, tota ciuitas feruet: quanto magis rege cælesti exigente iudicare viuos & mortuos, angelicę virtutes commouentur, terribiles ministri terribiliorem dominum prędecedētes? Iob 26. Columnæ cæli contremiscunt, & pauent ad nutū eius. Interl. Nō timore pœnali, sed admiratione. Hieron. Quid faciet virgula deserti, vbi concutitur cedrus paradisi? Ad hoc iudicium valde districtū perueniendum est in præsenti, vt rationē reddamus corā vicariis Christi. In Ps. Beati qui custodiūt iudicium, & faciūt iustitiam in omni tempore. Hęc computatio frequenter facienda esset, & strictè frequenter propter labilitatem memoriæ. Ber. Computatio dilata, multa facit obliuisci. Strictè ne minima prętereantur. Matthæi 10. Omnes capilli capitis vestri numerati sunt. Ex hoc quod nō cogitatur hoc iudiciū multa mala proueniūt. in Ps. Inquinatæ sunt viæ illius in omni tēpore. Et subditur causa: Auferuntur iudicia tua à facie tius. Prou. 28. Viri iniqui non cogitant iudicium: qui autem requirunt dominum, animaduertunt omnia. Eccl. 18. Ante iudicium interroga teipsum. Cogitandum esset illud iudicium cùm aliquid graue pro Deo toleratur. Gre. in homil. Illum diem fratres chariſſimi, illū ante oculos ponite, & quicquid modo graue cernitur in eius compassione vigetur.

¶ *De pœnis inferni.*

Duodecimò, valere potest ad incutiēdum timorem consideratio pœnarum futurarum. Circa quas multa attendenda sunt. ¶ Primū est, acerbitas earū. Grauissima enim pœna quæ in hoc mūdo toletatur, minor est etiā pœna purgatorij. Aug. Miro modo licet æternus nō sit, grauis est ignis ille: exupetat enim omnē pœnam quā aliquis in hoc mūdo perpessus est. Secundū est, pœnarū diuersitas, & inueniūtur in Sacra scriptura nouē pœnę. Prima est, ignis. Secūda, vermis. de quibus Esa. vlt. Vermis eorū non morietur, & ignis eorum nō extinguetur. Iudith 16. Dabit eis ignē, & vermes in carnes eorū, vt vrātur & sentiant vsq; in sempiternū. Iob 20. Deuorauit eū ignis qui nō succēditur. Nō est necesse, quòd ignis ille succēdatur, cùm nunquā extinguatur. Ecc. 7. Vindicta carnis impij, ignis & vermis. Eiusdem 21. Stupa collecta synagoga peccantiū, & cōsummatio eorum flamma ignis. Apocal. 20. Qui nō est inuētus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnū ignis. Mat. 25. Discedite à me maledicti in ignē ęternū. Lucæ 16. Crucior in hac flamma, ait dives epulo. ¶ Tertia est,

fœtor quasi sulphuris. In Psal. Ignis, sulphur, & spiritus procellarũ pars calicis eorum. Esa. 30. Flatus domini quasi torrens sulphuris succẽdens eam. Apoc. 21. Pars illorum erit in stagno ardẽti igne & sulphure. ¶ Quarta erit frigus. Mat. 13. Ibi erit fletus & stridor dentiũ. Stridor dentiũ solet sequi frigus. Iob. 24. A nimium calorem trãsient ab aquis niuium. ¶ Quinta erit fames. Esa. 65. Serui mei comedent, & vos esurietis: erit ibi tãta inopia quòd nec vnã guttã aquę habere poterũt, vt patet in diuite epulone in inferno sepulto. Lucę 16. & Iob 27. Apprehendet eũ quasi aqua inopia, vbi dicit gl. Diues in inferno, cogente inopia, vsque ad minima petenda perductus est, qui sua tenacitate vsq; ad minima neganda pauperibus restrictus est. Iñ Gregorius: Guttam petiit qui micam negauit. Ibi erit tantus defectus boni, vt mors quæ in mundo isto præ cæteris timetur, ab hominibus desideretur. Apoc. 9. Desiderabunt homines mortem, & mors fugiet ab eis. Ibi habebit locum illud Eccle. 41 O mors quàm bonum est iudicium tuum? Vtilius esset homini si tunc se interficere posset, quàm si posset interficere diabolum: quia diabolo interfecto non cessaret cruciatus eorum. Ibi erunt septem anni magnę penuriæ obliuiſci facientes abundantiam præsentis vitæ Gene. 41. Maxima penuria quæ erit ibi, erit priuatio diuinæ visionis. Gre. in Moral. lib. Fames interficit, quia suam faciẽ illis redẽptor abscondit. ¶ Sexta pœna erit tortorum. De qua Matth. 18. Tradidit eum tortoribus, donec redderet omne debitum. ¶ Septima erit horror, tam loci, quàm dęmonũ. Iob 10. Ibi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Eiusdem 20. Vadent, & veniẽt super eum horribiles. Si tantum horrorem habet homo, quando videt in præsenti vnum dęmonẽ, quãtus horror erit vbi tot horribiles apparebũt & magis horribiles, vt videtur, quàm appareãt in præsenti? Si vnus de ministris carceris infernalis tantũ habet horrorem, quid habebit horroris ipse carcer? ¶ Octaua pœna & nona, erunt tenebræ & vincula. De quibus Matth. 22. Ligatis manibus eius, proiicite eum in tenebras exteriores. secundum Grego. in Moral. ignis infernalis concremationem habet, sed lumen non habet: & non solum erit ibi pœnarum varietas, sed earum contrarietas. Grego. Horrendo modo tunc erit miseris dolor cum formidine, flamma cũ obscuritate, & in eorũ interitu ipsa à suis qualitatibus tormenta discordant, quia à conditoris voluntate dum viuerent discrepabãt. Fit miseris mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu, quia mors semper viuit: & finis semper incipit, & defectus deficere nescit. Mors perimit & extinguit,

tinguit, dolor cruciat & pauorem non fugat, flamma comburit, sed tenebras non discutit, quia enim cum diabolo contra suum creatorem concordarunt, creaturæ contrariæ conuenient ad eorũ pœnas. Item Greg. Sempiternus horror inhabitat: quia eius ignibus traditi, in suppliciis dolorem sentiũt, & in doloris angustia pulsati, semper pauore feriuntur, vt & quod timent toleretur, & rursum quod tolerant sine cessatione pertimescant. ¶ Tertium, attendendum circa pœnas est earũ diuturnitas. Matthæi 15. Ite maledicti in ignem æternum. Diuturnitas pœnę multum affliget reprobos. Satis facile est iacere in vno lecto suaui & mundo: & tamen si alicui posito in tali lecto diceretur, Iace, & quiesce, quia oportebit te ibi iacere X X. annis: ipse responderet: Potius vellem esse mortuus. Quid ergo erit de illo qui erit in igne ardenti, & sciet se mansurum ibi non tantum per X X. annos, vel centum vel mile, sed per infinita secula seculorum? In hac meditatione dicitur fuisse conuersus Falco, qui postea fuit episcopus Tholosanus. Esaiæ 33. Quis poterit habitare cum ardoribus sempiternis? Iob 20. Luet qui fecit omnia, nec tamen consumetur. glos. Vt sine fine crucietur, viuere sine fine compellitur. Interl. Cuius vita mortua fuit in culpa, eius mors viuet in pœna. August. 19. lib. de Ciuit. Dei. Ibi dolor permanet vt affligat, & natura perdurat: vt sentiat: quia vtrunque non deficit, nec pœna deficiet. ¶ Quartum est, pœnę vniuersalitas. Vniuersæ enim partes hominis post diem iudicij erũt in igne. Cùm aliquis non posset sustinere ignem in minima parte digiti per vnam horã, quãtus erit dolor quãdo totus homo erit in igne æternaliter? Aug. 13. lib. de Ciuit. Dei: Nũquam erit homini peius in morte, quàm vbi erit mors sine morte. Hierony. Tanta in inferno erit vis doloris, quòd mẽs ad aliud dirigi non poterit, nisi ad id quod vis doloris impellit. Signum huius doloris est, quòd dominus toties in euãgelio dicit, Ibi erit fletus, & stridor dentiũ. Matthæi 13. & 22. & 15. Si singulis diebus in quibus erunt dãnata inferno, fleret vnicam lachrymam materialem, plus exiret aquæ processu temporis ab vno damnato, quàm omnia vasa huius mundi caperent. Quod patet ex hoc, quòd omnia vasa huius mundi finita sunt & numero, & magnitudine, infinitis verò diebus erunt reprobi in inferno. ¶ Quintum est, consolationis defectus. Bern. Quid erit cùm se viderit illa miseranda cõditio omni consolatione nudatam in illas tenebras exteriores excuti, & ab illa beatorũ ecclesia perpetua excõmunicatione excludi? Sextum est, pœnarum infernaliũ inutilitas. Præsens pœna est

breuis,& leuis,& fructuosa:sed futura est longa,& grauis,& infructuosa:quia si aliquis fleret in inferno tantum lachrymarum quãtum est aquæ in toto mundo, non sufficeret ad ablutionem peccati vnius mortalis.Plus virtutis haberet hic lacryma,quàm omnes illæ.Augustꝰ.de Fide,ad Petrum : In inferno etsi erit stimulus pœnitudinis,nulla erit ibi correctio volũtatis,à quibꝰ ita culpatur iniquitas sua, vt nullatenus possit ab eis vel diligi vel desiderari iustitia. ¶ Præter prædicta notãdũ quòd malis dolor veniet ex diuersis causis. Primò,ex bonorum tẽporalium amissione. In Psal. Quum interierit, non sumet omnia,neq; descendet cum eo gloria eius. Secundò , ex hoc quòd tempus meretendi transiit.Ierem.8.Transit æstas,finita est messis, & nos saluati non sumus.Tertiò,ex amissione æternæ gloriæ.in Psalm.Pones eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui, id est, dum sancti vultum vel faciem tuã videbunt.Chrysostomus:Omnes gehẽnę superat cruciatus,carere bonis quibus in potestate habueris perfrui.Quartò,ex praua societate.Socios enim habebũt dæmones horribiles,& homines igne infernali exustos. Esa.13. Vnusquisque ad proximũ suum stupebit,facies combustæ vultus eorum. Nahũ 2.Facies omnes sicut nigredo ollæ. Ioël.2. Omnes vultus eiꝰ redigẽtur in ollã.Quintò,ex loci qualitate,qui erit tenebrosus & fumosus,ꝙ valde graue erit diuitibꝰ q in præsenti domos volebãt habere sine fumo.Esa.65.Isti fumi erũt in furore meo.

De dono Pietatis. PARS IIII.

DOnũ Pietatis ascendendo est post donũ Timoris.Augu.in quodã sermone de Timore:Esaias sapientiæ adiunxit intellectũ:tanquã quærẽtibus,vnde ad sapientiã veniretur?Respõderet,Ab intellectu.Vnde ad intellectũ?A cõsilio.Vnde ad consiliũ?A fortitudine.Vnde ad fortitudinẽ?A sciẽtia. Vnde ad scientiam?A pietate.Vnde ad pietatem ? A timore.Grego.super illud Iob 1.Ibãt filij eius,&c.videtur velle,quòd pietas prout est vna de septem donis , pro misericordia sumatur. Dicit enim, Pietas opera misericordię docet. Et paulo pòst dicitur in eadem glo. Pietas sine scientiæ discretione quomodo misereatur , ignorat. Glo.verò super 5.Matt.videtur velle, quòd Pietas sumatur pro cultu Dei,seu pro veneratione rerum sacrarum. Dicit enim:Secũda est pietas,quæ conuenit mitibus:qui enim piè quærit, honorat sancta.Et idem videtur Augu.cum Greg.sensisse:quia secundũ Aug.pietas hominẽ iugo Dei subiicit,tanquã animal mãsuetũ.Sicut timor iugũ diaboli abiicit,si pietas Deũ coli vel honorari facit.Et adaptatur donũ timoris humiliratí seu pauper-

tat.

tati spiritus, quę laqueos diaboli euadit: pietas verò mãsuetudini. vnde dicit Aug. In timore cor contritum & humiliatum sacrificatur Deo. Vnde asc̃ditur ad pietatem vt nõ resistatur voluntati eius vt dicatur, Nõ quod ego volo, sed quod tu. In timore Dei. Beati pauperes spiritu. In pietate verò, Beati mansueti. Et secundum veritatẽ misericordia & veneratio sanctorum cõcomitantur se. Misericors enim Deum veneratur in paupere: immisericors verò Deũ in paupere despicit. Pro. 14. Qui calũniatur egẽtem, exprobrat factori suo: honorat autẽ eum, qui miseretur pauperis. Honorãtur etiã angeli in pauperibus, quum pauperes honorãtur propter angelos eis ad custodiã deputatos, & contẽnũtur angeli in contẽptu pauperũ. Matt. 18. Videte ne contẽnatis vnum ex his pusillis. Dico enim vobis, quia angeli eorum in cęlis semper vidẽt faciem Patris mei, qui in cælis est. ¶ Et notandũ, quòd aliquibus videtur pietas prout est donũ, differre à misericordia in hoc, q̃ pietas respicit spirituale necessitatem, misericordia verò respicit corporalẽ necessitatem. Occasiones verò sic distinguendæ sunt, ex eo, quod dicit gl. super illud 1. Tim. 4. Pietas ad omnia vtilis. Omnis summa disciplinæ Christianæ cõsistit in pietate & misericordia. Connumerãtur enim ibi misericordia & pietas tanquam diuersa. Aliquibus etiam videtur quòd pietas releuãdo miseriam proximi procedat ex principiis fidei, misericordia verò procedat ex principiis iuris naturalis. ¶ Misericordia dat pauperi eleemosynam, quia frater noster est naturalis eiusdem speciei nobiscũ: pietas verò dat eleemosynã, quia filius Dei est, vel mẽbrũ corporis Christi: vel quia Christus reputat sibi fieri quod fit pauperibus. De misericordia & veneratione sacrarũ rerũ & creatoris & creaturarũ, habitũ est in tractatu de Iustitia: ideò de dono pietatis breuiter hic pertrãsim⁹.

De dono Scientiæ. PARS V.

SCientia, prout donum est, sic videtur posse describi: Scientia est humanarum rerũ cognitio, saluberrimę fidei deseruiens. Et sumitur hęc descriptio ex verbis Aug. 14. li. de Trinitate: Philosophi, inquit, disputãtes de sapientia, diffinierunt eam, dicentes: Sapientia est rerum humanarum diuinarumq; scientia. Ego quoque vtrarumq; cognitionẽ, id est diuinarũ & humanarum, & sapientiã & scientiam dici posse non nego, verum iuxta distinctionem Apost. 1. ad Cor. 12. Alij datur sermo sapientiæ, alij autẽ sermo scięntiæ. Illa diffinitio diuidenda est, vt rerum diuinarũ cognitio propriè sapientia nuncupetur: humanarum verò cognitio, propriè scientiæ nomen obtineat. Nunc quicquid sciri

ab

ab homine potest in rebus humanis, vbi plurimum superuacuæ vanitatis & noxiæ curiositatis est, huic scientiæ tribuo: sed illud tantum quo fides salubertima quæ ad verã beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, roboratur, defenditur. Potest etiam sic describi: Scientia est lumen hominem dirigẽs in actione vel vsu temporalium. Aug. super 1. ad Cor. 12. Sapientia est in cõtemplatione æternorum, scientia est in actione temporalium. Item Aug. Distat ab æternorum contemplatione actio, qua bene vtimur temporalibus rebus: & illa sapientiæ, hæc scientiæ deputatur. Item Aug. in lib. de Trinitate: Hæc est, inquit, sapientiæ & scientiæ recta distinctio, vt ad sapientiã pertineat æternarum rerum cognitio intellectualis: ad scientiam verò temporalium rerum, cognitio rationalis. Aliquibus tamẽ videtur quòd scientia prout donum est, dicatur cognitio boni & mali. Vnde secundum eos ad donum scientiæ pertinet discernere quæ sint vera bona & vera mala, & quæ sint vmbræ verorum bonorum & malorũ. Item ad donum scientiæ pertinet discernere inter maiora bona & minora, & maiora mala & minora. Aug. in sermone de Timore & pietate: Merebuntur scientiæ gradum, vt nouerint mala de quibus fleuerũt, scilicet, mala culpæ: & in quo malo sint huius peregrinationis & mortalitatis etiam quum felicitas secularis arridet. Item Aug. in lib. de doctrina Christiana, loquẽs de hac scientia, dicit quòd facit hominem interius lamentantem, non exterius se iactãtem. Eccl. 1. Qui addit scientiam, addit & laborem. Et super illud Beati qui lugent. Matt. 5. dicit gl. Vij scientiæ spiritu illustrãtur, vt sciant quibus malis inuoluantur. ¶ Et notandum, quòd mala in quibus sumus in hoc exilio, quæ ad donum scientiæ pertinẽt, quædam sunt ex parte animæ, quædã ex parte corporis, quædã ex parte proximorum, quædam ex parte dæmonum, quædam ex parte rerum corporalium subiectarum. Et parte animæ sumus quantũ ad vim rationabilẽ in Ægypto tenebrarum, vbi multis plagis percutimur, sicut Ægyptus multis plagis percussa est. Quantũ vero ad vim cõcupiscibilem, sumus quasi in mari rubro, vbi varij fluctus cõcupiscentiarum sibiinuicem succedunt, vbi etiã fœtor & falsedo carnalis voluptatis est. Voluptas carnalis est velut aqua salsa, sitim prouocans, non sedans. Io. 3. Qui biberit ex hac aqua, sitiet iterum. Quãtum verò ad vim irascibilem, sumus in deserto, vbi serpentes igniti sunt, scilicet mortis iræ. In deserto isto aquæ dulces nõ inueniuntur. Et sicut filij Israël Ægyptum reliquerunt, & more rubrum, & desertum transierunt antequam ad terrã promissionis peruenirent:

rent: sic tenebras ignorãtiæ oportet relinquere,& carnales voluptates contemnere, & ferocitatem deponere antequam ad tranquillitatem conscientiæ pertingamus. Ex parte verò corporis in multis malis sumus. Corpus enim est velut grauis sarcina ipsi spiritui. Sap. 10. Corpus quod corrumpitur aggranat animã. Item est velut domus ruinosa & perstillans. Prouerb. 19. Tecta iugiter perstillantia, litigiosa mulier, caro scilicet. Eiusdem 27. Tecta perstillãtia in die frigoris, & litigiosa mulier comparantur. Item est vt seruus maleuolus. Ecclesiast. 33. Seruo maleuolo tortura & compedes. Et est vt equus indomitus, Eccl. 30. Equus indomitus euadet durus. Et est vt falsus amicus. Eccles. 6. Est amicus secundum tempus suum, & non permanebit in die tribulationis. In eodem: Est amicus qui conuertitur ad inimicitiam. Item: Est amicus socius mensæ,& non permanebit in die necessitatis. Item corpus est malus consiliarius. Eccl. 37. A consiliario malo serua animam tuam. Et est hostis domesticus. Sapiens: Nulla pestis efficacior est ad nocendum, quàm familiaris inimicus. Ex parte etiam proximorum sumus in multis malis. Ipsi enim impellunt nos ad mortem. Sen. in epist. Inuitum alter alterum tradimus, quomodo autẽ reuocari ad salutem possunt quos nemo retinet, populus impellit. Interrogatus quidam philosophus, quid esset inimicissimũ homini: respõdit, Alter homo. Periculosius est homini venire inter homines, quã inter lupos. Lupus solo ore nocet: homo verò nõ solo ore, nec etiam minus ore, quàm lupus nocet. Lupus nocet corpori: homo verò nocet animæ. Multi homines sunt velut serpẽtes igniuomi, ignem infernalem spirãtes. Iac. 3. Lingua nostra ignis est vniuersitas iniquitatis. Et paulò pòst dicitur, quòd inflãmat rotam natiuitatis nostræ inflammata à gehenna: id est, inflammat vitam nostram instabilem à suggestione diaboli inflammata. Quum aliquis venit inter homines, periculosum est ei & audire & audiri. Ber. Detrahere, vel detrahentẽ audire, quod horum dãnabilius, non facile dixerim. Item periculosum est & videre & videri: oculi enim hominum quasi vim fascinandi haberẽt, bona multorum quo ad valorem sæpe adnihilant. Ipsi etiam ad modum basiliſci, solo visu multos interficiunt: illos scilicet qui sunt cupidi vanę gloriæ & vanæ laudis. De malis in quibus sumus respectu dæmonũ, require in tractatu de Patiẽtia, ca. de Sufferentia tẽrationum. Ibi enim dictum est de deceptionibus & impugnationibus dæmonum. ¶ Ex parte rerum inferiorũ in multis malis sumus. Laquei enim sunt nobis res illæ. Vnde verè possumus dicere.

quòd

quòd laqueos comedimus, bibimus,& veſtimus. Cibo enim & potu & veſtibus multis multi à Diabolo capiuntur. Sap 14. Creaturæ Dei in odiũ factæ ſunt,& in tentationem animæ hominũ, & in muſcipulam pedibus inſipientium. Item ad donũ ſcientiæ pertinet cognoſcere infirmitatẽ peccati originalis. Cui infirmitati atteſtatur corruptio palati interioris,quę facit vt mala homini ſapiant & bona deſipiãt. Sicut enim mala diſpoſitio palati corporis indicat infirmitatẽ corporalẽ: ſic mala diſpoſitio palati interioris infirmitatẽ ſpiritualẽ. Infirmitas originalis velut lepra eſt, propter quã aliquis deiicitur extra caſtra electorũ, quaſi indignus eorum conſortio. Vnde qui decedunt nõ baptizati,nõ admittũtur in ignem purgatorij. Item ad donum ſcientiæ pertinet cognoſcere varias infirmitates ſpirituales ſimiles infirmitatibus corporalibus,quæ in hominibus inueniuntur. In aliquibus febris ſpiritualis eſt,vt in illis qui ardore luxuriæ vexãtur. Quæ febris figurata eſt Io. 4. in febre filij reguli,qui infirmabatur Capharnaũ: in villa ſcilicet pinguedinis. Aliqui paralyſi laborãt ſpirituali,quorũ ſanatio figurata eſt in curatione paralytici. Matth. 9. Aliqui melancholia laborãt,qui ſemper lugubres, ſunt,habentes ſeculi triſtitiam quę mortẽ operatur. 2. ad Cor. 7. Aliqui ſunt velut phrenetici,gaudentes quãdo eſſet flendũ. Aliqui ſpirituali hydropiſi laborãt,in quibus ſitis cupiditatis ſedari nõ poteſt,quorũ figurã tenet hydropicus,quem dominus ſanauit. Luc. 14. Aliqui adeò incuruati ſunt ad bona temporalia, quòd cor ſuũ ad cæleſtia erigere nõ poſſunt. Quorũ infirmitas figurata eſt in infirmitate mulieris,quæ erat inclinata, nec omnino poterat ſurſum reſpicere, quam dominus ſanauit. Luc. 13. Aliqui ad modũ inſanorũ ſe reges aut principes eſſe credunt,& mirabiliter gaudẽt,quia habẽt inſignia dignitatis vel honoris: quum ſecundum veritatem contemptibiles ſunt,& indigni etiã cibo quo veſcuntur. Aliqui ad modum maniacorũ trepidãt,vbi trepidandum nõ eſſet. Iob 15. Sonitus terroris in auribus eius: & cùm ſit pax,ille ſemper inſidias ſuſpicatur. Item ad donũ ſcientiæ pertinet diſcernere inter vitam veram & non veram, & inter veram mortem & nõ veram. Vera mors,eſt mors gehennæ & cauſa eius,ſcilicet peccatum. Aug. Vera mors eſt quam homines non timent,ſeparatio animæ à Deo. Vera vita eſt coniunctio animæ cum Deo,vel per gratiam,vel per gloriam. Item ad donum ſcientiæ pertinet agnoſcere breuitatem præſentis vitæ. Iacob. 4. Quid eſt vita noſtra? Vapor eſt ad modicum parens,& deinceps exterminabitur. Iob 7. Memento quia ventus eſt vita mea.

mea. Item ad scientiam pertinet agnoscere amaritudinem præsentis vitæ. Iob 14. Homo natus de muliere breui viuẽs tempore repletur multis miseriis. Eccl. 30. Melior est mors, quàm vita amara. Item pericula huius vitæ. Iob 7. Militia est vita hominis super terram. Alia litera habet, tentatio. Scientiæ etiam attribuitur abstinere à malis, & liberari à malis, Iob 17. Secũdum aliam literam. Abstinere à malis est scientia. Prou. 11. Iusti autem liberabuntur scientia. Item ad donum scientiæ pertinet discretio maiorum bonorum & minorum. Discretio multis deest, qui habentes zelũ Dei non secundum scientiam, minima bona magno amore amplectuntur, maxima negligentes. Donum scientiæ ostendit spiritualem compassionem præferendam esse corporali, & prius occurrendum molestiis & damnis spiritualibus, quàm corporalibus: prius pascendas esse animas & vestiendas, quàm corpora: & prius ædificandum templum Dei viuum lapidibus viuis, quàm templum forinsecum de lapidibus non viuis, & amplius studendum esse decori templi spiritualis quàm materialis. Minima tamen bona non esse negligenda. Matt. 23. Hæc oportuit facere, & illa non omittere. Item ad donum scientiæ pertinet agnoscere deceptiones quas bona præsentia faciunt amatoribus suis. Credunt enim verã suauitatem esse in eis, cum ecõtrario eos pungant. Vnde dominus vocat eas spinas. Mat. 23. Item credunt veram abundantiam seu sufficientiam esse ex eis, cum econtrario eos potius exinaniant. Lucæ 1. Diuites dimisit inanes. Item credunt honorem & gloriam ex eis habere, cum econtrario eos in seruitutem vilem redigant. Vnde in Psal. vocantur viri diuitiarum, qui nihil inuenerunt in manibus suis. Vnde sequitur, Imagines eorum ad nihilum rediges. De distinctione scientię à fide, prudentia, consilio, & intellectu, require in tractatu de Fide, cap. de commendatione fidei. Item in tractatu de Prudentia, vbi agitur de speciebus Prudentiæ.

De dono Fortitudinis. PARS VI.

POst donũ scientiæ tangendũ est de dono fortitudinis, vnde Aug. postquam locutus est de scietia quæ facit homines lugentes, subdit: Inde assurgũt ad fortitudinem, vt mũdus eis crucifigatur & ipsi mũdo. Gal. 6. & toleretur fames sitisq; iustitiæ. Postquã aliquis abiecit iugũ diaboli per timorẽ humiliãtem, & mansuetè portat suaue iugũ Christi per pietatẽ, & agnoscẽs mala hui⁹ exilij, luctũ gaudio præelegit, ipse est crucifix⁹ siue mortu⁹ mundo, & mũdus mortuus ei. Ipse nec bona mundi cõcupiscit, nec mala primescit. Iustitiæ viuere vult, eã esurit & sitit, & ad eã fortis

fortis est. De fortitudine dicit glo. Greg. super illud Iob 1. Faciebant cõuiuia per domos, &c. Fortitudo in die suo pascit, dũ confidentiã cõtra aduersa trepidanti dat. Idẽ in cad. gl. Vile est consiliũ sine fortitudine, quia quod tractãdo inuenit, sine virib' ad actum nõ perducit. Item super illud Iob 1. Cõsurgénsq; diluculo offerebat, &c. dicit glo. Offert per singulos, dũ pro vnaquaq; virtute Deo preces immolat, ne sapientia eleuet, ne intellectus erret, ne consilium dum se multiplicat confundat, ne fortitudo per fiduciã præcipiter, ne scientia inflet, ne pietas extra rectum vertat, ne timor plus iusto trepidãs desperet. Dicunt aliqui fortitudinem prout donum est, in hoc differre à fortitudine cardinali virtute, quòd fortitudo virtus cardinalis est circa arduũ naturæ simpliciter. Fortitudo verò donum est circa arduũ naturæ etiam adiutæ à gratia: vt est, Relinquere omnia, & similia, quæ propter sui difficultatem vel arduitatem non sunt in præcepto. De fortitudine, require in tractatu de virtutibus cardinalibus.

De dono consilij. PARS VII.

POst donum fortitudinis, dicendũ est de dono consilij. Vnde Aug. postquã locutus est de fortitudine, subdit: Veruntamẽ si qua delicta minutatim furtímque subrepunt, deesse cõsilium non debet. Neq; enim tãtum potest fortitudinis gradus, vt qui cum astutissimo aduersario cõtinua certatione confligit, nõ aliquando feriatur, maximè per tẽtationes linguæ. Quod est ergo consiliũ, nisi, Dimittite, & dimitteretur vobis? Lu. 6. Et ideo quinta beatitudo est, Beati misericordes. Idẽ in lib. de fide ad Petrũ. Firmissimè tene, etiã iustos & sanctos homines, exceptis illis qui paruuli baptizati sunt, sine peccato hic neminẽ viuere posse, sed pérque omni homini esse necessariũ & peccata sua vsque in finẽ vitę præsentis eleemosynis diluere, & remissionẽ à Deo humiliter & veraciter postulare. De dono cõsilij dicit Gre. super 1. Ioh. Consiliũ in die suo pascit, dũ ratione animũ implet, prohibẽs esse præcipitẽ. Idẽ in eadẽ gl. Fortitudo quę plus potest sine moderamine rationis, præceps ruit: vt patet in eo qui vouet & post pœnitentiã difficultate nõ implet. Prou. 20. Ruina est homini deuotare sanctos, & pòst vota retractare. ¶ Et notandũ q; nomẽ consilij quãdoque largè, quandoq; strictè sumitur. Prout largè sumitur cõsiliũ est examinata seu excogitata ratio alicuius faciẽdi vel nõ faciendi. Rationẽ hic intelligas opus rationis, scilicet respõsionem rationabilẽ certificantẽ eũ qui petit cõsiliũ. Strictè vero sumpto dicitur consiliũ, Dei voluntas, ad quã non constringimur imperio propter eius arduitatẽ vel difficultatem, sed est in potestate nostra

nostra vt impleamus illud, vel non impleamus. Bern. ad fratres de mõte Dei, Non est vestrũ lãguere circa communia præcepta, nec attẽdere quid Deus præcipiat, sed quid velit, probantes quę sit Dei volũtas, beneplacens & perfecta. De hoc cõsilio intelligitur verbũ Aug. dicentis: Si cõsilio vti volueris, minus boni adipisceris, nõ mali aliquid perpetrabis. Consiliũ sic sumptum, illuminatio diuina est. Sen. in epistо. Bonus vir sine Deo nemo est. Nõ potest aliquis supra fortunam, nisi ab illo adiutus exurgere. Ille dat magnifica consilia & recta. Talia fuerunt quæ attulit in mundũ istũ sapiẽtia Dei patris. Esa. 9. Vocabitur nomẽ eius, admirabilis, cõsiliarius. Ista sunt consilia pacis quæ attulit rex pacificus. De quibus Pro. 12. Qui ineunt pacis cõsilia, sequitur eos gaudiũ. Vnde consiliũ pacis est abrenuntiatio diuitiarum. Sene. Quietissime viuerẽt homines, si hæc duo verba tollerẽtur, meũ & tuum. Hoc cõsilium habetur Matt. 19. Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes &c. Aliud consilium pacis est de continentia. De quo consilio Matt. 19. discipulis dicẽtibus, Si ita est causa hominis cũ vxore, non expedit nubere. Dicit Christus, Nõ omnes capiũt verbum istud, sed quibus datũ est. Et subdit: Qui potest capere, capiat. Qui intendit deliciis carnis, nõ habet pacem, quum caro sit mulier litigiosa. Pro. 19. & 27. Aliud consilium pacis, est consilium de patientia. Sine patientia non habetur vera pax, patiẽtia cedendo persecutori pacem sibi seruat. Sicut dicitur vulgariter, Non qui percutit, sed qui repercutit bellum facit. Nõ potest esse bellum si vnus iniuriam ab alio sibi illatam patienter portat. Aliud consiliũ pacis est consiliũ de humilitate. Humilitas est virtus Christi, in qua pax fit. In Psal. Fiat pax in virtute tua. Humilitas cum his qui oderunt pacẽ, est pacifica: scilicet cum superbis. Ipsa nulli molesta est, nullum comprimit vel angustat. Ipsa est velut quoddam inane & vacuũ spirituale, vbi sine contradictione superbus se dilatat. Ipsa timori alieno non obsistit: sed sicut corpora concaua intra concauitatem suam corpora tumida recipiunt: sic humilitas molestiã superbo illatam infra sinum profunditatis suę recipit. ¶ Et notandũ quòd cõsilium Christi à multis despicitur. Luc. 7. Pharisæi & legisperiti consilium Dei spreuerunt in semetipsis. In Psal. Non sustinuerunt consiliũ. ¶ Item notandum quòd consiliũ sicut & prudentia de faciendis est. Et est cõsilium de his quæ sunt ad finem. Damascenus: Ad finem est quod consiliabile est. De differentia verò consilij & prudentiæ require in tracta. de Prudẽtia, vbi agitur de speciebus prudentiæ. Item notandum quòd consi-

liū quatuor attēdit,expediens,facile, certum, tutum,& cōtraria his,scilicet damnosum,difficile,incertū & periculosum:qui consilium dat aliis paribus,expediēs debet præponere damnoso,facile difficili,certum incerto,tutum periculoso. ¶Itē notandum ꝙ quidam dicunt, ad donū cōsilij pertinere an sit operādum:ad prudentiā verò,qualiter sit operandum. ¶Itē notādum quòd in quibusdam inuenitur aliquid simile dono consilij per experientiam multam.Eccle 34.Vir in multis expertus,cogitabit multa. Item:Qui nō est expertus,pauca recognoscit.Sed illa experientia non est verè donum consilij. Consilium enim lumen est celeste,excellentius quàm lumen prudentiæ,cū ipsam prudentiam rectificet. Per donum enim consilij declinat prudentia, ne eam pœniteat.Eccles.32.Fili,sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis.¶Item notandum quòd circa consiliū sunt quinque commēdabilia. ¶Primum est, gratia consilium requirendi, quæ est in eo qui nō est præceps ad operandum.Prouer.19. Qui festinus est pedibus offendet. ¶Secundum est , gratia consiliarium eligendi. ¶Tertium,gratia dandi consilium. ¶Quartum, gratia examinandi cōsilium. ¶Quintum est,gratia acquiescendi cōsilio.De primo legitur Tob.4. Cōsilium semper à sapiente require.Prouer.11.Vbi nō est gubernator, corruit populus:salus autem,vbi multa cōsilia.Simile eiusdem 24.Erit salus vbi multa consilia sunt.Eiusdem 13.Astutus omnia agit cum cōsilio:qui autem fatuus est,aperiet stultitiam.Item 15.Dissipantur cogitationes vbi non est consilium : vbi verò plures consiliarij, cōfirmantur. Eiusdem 20. Cogitationes consiliis roborantur, & gubernaculis tractanda sunt bella.Cogitationes hic intelligas proposita quæ cōcipiuntur,quę cōsiliis perficiūtur.Tullius in Rhetoric.Parua foris sunt arma,nisi sit consilium domi.1.Mach.5.In illa die ceciderūt sacerdotes in bello, dum volunt fortiter facere,dum sine consilio exeunt in prælium.Eccles.30.Fili,sine consilio nihil facias &c. Eiusdem 37. Ante omnem actum præcedat consilium stabile.Prouer.4.Palpebræ tuę præcedāt gressus tuos. ¶Ad eligendum consiliarium monemur,Eccle 6. Multi pacifici sint tibi,& consiliarius sit tibi vnus de mille.Pro consiliario ante omnes eligendus est Deus. Tobiæ 4. Omnia consilia tua in ipso permaneant.Iaco.1.Si quis sapiētia indiget,postulet à Deo. Eccle.39. In oratione confitebitur domino,& ipse diriget consilium eius.Eiusdem 37. In omnibus his deprecare Altissimum, vt dirigat in veritate viam tuam. Deinde recurrendum est pro consilio ad viros bonos.Eccl.38.Cor boni consilij statue tecum.

Et

Et subditur: Anima viri sancti annuntiat aliquando vera, quàm septem circunspectores sedentes in excelso ad speculandum. Matth.11. Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Esa.19. Sapientes consiliarij Pharaonis dederunt consilium insipiens. Eccles.37. A consiliario malo serua animam tuam. Prouerb.12. Consilia impiorum fraudulenta. Sed facienti consilium nequissimum, super eum deuoluetur. Ecclesiast. 27. Eiusdem 8. Cùm fatuis non habeas consilium: non enim poterunt diligere, nisi ea quæ eis placent. Iob 31. Consilium impiorum longe sit à me. Gen.49. In cõsilium eorum non veniat anima mea. In Psal. Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum. Eccles.8. Coram extraneo ne facias consilium: nescis enim quid pariet. Non est etiam habendum consilium cum homine de negotio quod eum tãgit, vel de eo quod nimis odit, vel nimis diligit, ne vel fallatur, vel fallere velit. De hac materia habetur Eccles.37. Noli, inquit, consiliari cum socero tuo, vel cum patre vxoris tuæ. Ad literam, de aliquo, quod videtur esse contra vxorem, vel cum amicis carnalibus, de his quæ sunt contra carnem. Ierem.19. Vnusquisque à proximo suo se custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam. Michææ 7. Noli credere amico, & noli confidere in duce. Ab ea quæ dormit in sinu tuo, custodi clausura oris tui. Bernard. Amicos consulat quæ non legit, quòd inimici hominis domestici eius. Gene.31. Iacob ignorante Laban socero suo, cum filiis & vxoribus atque pecoribus suis recessit de Mesopotamia in terram Chanaan. Legitur etiam Iudic.19 quòd Leuita quidam qui credidit socero suo, vt cum eo tribus diebus maneret, in via amisit vxorem suam à Gabaonitis oppressam, vnde postea strages populi magna secuta est. Eccles. 37. A zelantibus te abscondi consilium. Zelantes intelligas, vel inuidentes, vel nimis amantes. Item non est consilium quærendum à iuuenibus. Roboam regnum pro magna parte amisit consilio iuuenum acquiescens, consilio senũ relicto. Eccle.25. Quàm speciosa veteranis sapientia & glorioſus intellectus, & consiliũ. Gratia etiam dandi consilium commendabilis est. 1. Mach.2. Ecce Simon frater vester, scio quia vir consilij est, ipsum audite semper. Præcipuè commendabilis est gratia in his qui habent alios regere. Eccle.25. Quàm speciosum canitiei iudiciũ, & presbyteris cognoscere consilium. Gratia etiam examinandi consilium cõmendabilis est. Sen. Prudentis proprium est examinare consilia multorum, & non citò facili credulitate ad falsa prolabi. Item commendabilis est etiam gratia acquiescendi consilio.

Prouerb.12.Via stulti recta in oculis eius,qui autem sapiens est, audit consilium. Eiusdem 13. Qui agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia. Moyses acquieuit consilio Iethro, licet minor esset.Exod.18. Non sic ille adolescens,qui audito verbo domini, Si vis perfectus esse &c. abiit tristis. Erat enim habens multas possessiones.Matth.19.

De præeminentia vitæ contemplatiuæ respectu actiuæ. PARS VIII.

DIcto de donis pertinentibus ad vitam actiuã, dicendũ est de donis pertinẽtibus ad vitã cõtemplatiuam.In hac verò parte,Primò tangetur de præeminentia vitæ contemplatiuæ ad actiuam.Secundò,distinguetur contemplatio à meditatione seu cõsideratione simplici & cogitatione:& tangetur de speciebus considerationis & contemplationis. Tertiò,agetur de dono intellectus.Quartò de dono sapientiæ.¶Circa primum notãdum quòd duodecim sunt in quibus vita contẽplatiua præeminentiam videtur habere respectu actiuæ. ¶Primum est,quòd contemplatiua meliori intendit, Deo scilicet, cum actiua intendat proximo.Contemplatiua dicit,Mihi adhærere Deo,bonum est. Lucæ 10.Vnum est necessarium. glo.Bedæ, scilicet Deo iugiter inhærere,In Psal. Vnam petij à domino, hanc requiram. Isidorus in libr.differentiar. Inter actiuam & cõtemplatiuam vitam hæc distãtia est.Actiua vita est quæ in operibus iustitiæ,& proximi vtilitate versatur. Contemplatiua autem quæ vacans ab omni negotio,in sola Dei dilectione defigitur.Vna in opere bonæ conuersationis, altera in contemplatione immutabilis est veritatis.Idem in lib.de summo bono:Actiua vita mundanis rebus bene vtitur.Contẽplatiua verò mundo renuntians,soli Deo viuere delectatur. ¶Secundũ est,quòd cõtemplatiua clarius videt.Vnde Genes.29.dicitur de Lia, quòd lippis erat oculis.Gregorius:Mens quæ contẽplando otia appetit,plus videt,sed pauciores filios Deo generat:qui verò ad laborem prædicationis se dirigit, minus videt, & amplius parit. ¶Tertium est,munditia seu pulchritudo. Vnde Genes.29. dicitur de Rachele, quòd decora erat facie & venusto aspectu. Prouerb.3.Dicitur de sapientia:Viæ eius,viæ pulchræ.Cantic.5.Laui pedes meos,dicit sponsa:quomodo inquinabo eos? Quartum est securitas. Secura est vita contemplatiua respectu actiuæ,Prouerb. 1. Frustrà iacitur rete ante oculos pennatorum.Glo. Facile euadit laqueos in terris, qui oculos habet in cælis. Prouerbio. 3. Omnes semitæ eius pacificæ. ¶Quintum est, quies: quieta est vita contemplatiua. Vnde Luc.10. dicitur de Maria, quòd sedens secus pedes domi-

ni

ni audiebat verbum illius. Gloſſ. Maria ſedet. quia contemplatiua pacatis vitiorum tumultibus optata, iam in Chriſto mentis quiete fruitur, Martha ſtat, quia laborioſo actiua deſudat in certamine. De Martha ibidem dicitur, Martha, Martha, ſolicita es &c. Et Ioan. 11. dicitur quòd Maria domi ſedebat. Hęc tria, ſcilicet pulchritudo, ſecuritas, quies, tanguntur Eſa. 31. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta. De ſecuritate tangitur Deutero. 33. Amantiſſimus domini habitabit cõfidenter. Amantiſſimus domini eſt vir contemplatiuus. ¶ Sextum eſt, iocunditas. Iocundior eſt cõtemplatiua quàm actiua. Vnde ſuper illud Lucæ 10. Maria ſedens ſecus pedes domini &c. dicit gloſſ. Intenta erat Maria quomodo paſceretur à Deo, intenta erat Martha quomodo paſceret dominum. Hæc cõuiuium parat domino: in conuiuio domini illa iam iocundatur. Greg. in Moral. Cõtemplatiua vita meritò maior eſt, quàm actiua: quia hæc in vſu præſentis operis laborat: illa verò ſapore intimo venturam iam requiem deguſtat. ¶ Septimum eſt contemplatiuæ permanentia. De qua Luc. 10. Maria optimam partem elegit, quę nõ auferetur ab ea. Glo. Cõtemplatiua hic incipit, & in cæleſti patria perficietur: quia amoris ignis qui hic ardere inchoat, quum ipſum quem amat viderit, in amore amplius igneſcit. Et ſubditur, Actiua cũ corpore deficit: quia in æterna vita panem non porriget eſurienti, quia nemo eſuriet, nec cætera opera pietatis aget, quia non erunt neceſſaria, ¶ Octauum eſt, deuotio. Vnde Maria Chriſtum vngit. Matth. 26. Marc. 13. Lucæ 7. Ioan. 12. ¶ Nonum eſt. Dei familiaritas. Contemplatiua Dei familiarior eſt. Vnde figuratur per Ioannem Euangeliſtam, ſicut tangit gloſſ. ſuper illud Ioan. vlt. Conuerſus Petrus vidit diſcipulum quem diligebat Ieſus. Et ſequitur in glo. Hãc plenè Chriſtus diligit, & ſeruat in æternum. Loquitur de contemplatiua. ¶ Decimum eſt pretioſitas. Contemplatiua pretioſior videtur eſſe quàm actiua, eò quòd ſit rarior. Iſidor. in libr. de ſummo bono: Actiua communis multorum eſt, contemplatiua verò paucorum. Hoc figuratum eſt Gen. 6. vbi dicitur de arca: In cubito conſummabis ſummitatem eius: Inferius tamẽ erat valde lata. Vnde ibidem dicitur, Trecentorum cubitorum erit longitudo arcæ, quinquaginta cubitorum latitudo. Quod expoſuit Gregorius dicens: Videmus multos in eccleſia ſuperbire & laſciuire, & terrenis rebus inhiare, iraſci, rixari, & proximum lædere: ſed quia eccleſia tolerat eos, vt conuertantur, quaſi in arcæ latitudine beſtiæ ſuiſſe dicuntur. Videmus alios aliena non

rapere,illatam iniuriã æquanimiter portare, rebus propriis cõtẽtos esse,humiliter viuere:sed quia iam pauci sunt,angustatur arca. Alios videmus etiam possessa relinquere,nullũ terrenis rebus studium dare,inimicos diligere,carnẽ domare, omnes motus ratione premere, per cæleste desideriũ contẽplationis pennã subleuari:sed quia valde rari sunt,iam arca iuxta cubitũ deficitur,vbi homines & volatilia continẽtur. ¶ Vndecimum est,q̃ vita cõtemplatiua vitæ cælesti similior est. Vnde eadẽ opera ad cõtemplatiuam vidẽtur pertinere,quæ assignat Aug.beatæ vitæ vlt.lib.de Ciuit. Dei,dicẽs:Ibi vacabimus & videbimus,videbimus & amabimus.amabimus & laudabimus.In Psal. Vacate & videte,quoniã ego sum Deus. ¶ Duodecimũ est,q̃ vita contẽplatiua finis videtur esse actiuæ.Finis verò melior est his quæ sunt ad finem.Per actiuã trãsitur ad cõtemplatiuã.Isidorus in lib.de summo bono:Qui prius in hac vita proficit,bene ad cõtemplationem conscendit.Greg. Qui ad arcẽ cõtemplationis ascẽdere desiderat,prius necesse est vt in campo actionis se exerceat.Gen. 29.Lia prius introducta est ad Iacob:licet Iacob aliter speraret. Et cùm ipse de hoc cõquereretur,responsum est ei,Nõ est in loco nostro consuetudinis,vt minores antè tradamus ad nuptias.

De distinctione contemplationis à simplici consideratione, seu meditatione & cogitatione, & de speciebus considerationis & contemplationis. PARS IX.

COnsequenter distinguenda est contemplatio à simplici cõsideratione seu meditatione. Et tangendum est de speciebus considerationis & contemplationis. ¶ Notandum ergo q̃ Ber.2.lib.de consideratione, distinguit inter contemplationem & considerationem, his verbis: Considerationem, non id per omnia quod cõtemplationem intelligi volo,quòd cõtemplatio ad rerum certitudinem, consideratio ad inquisitionem magis se habeat.Iuxta quem sensum potest contemplatio diffiniri, verus certúsque intuitus animi de quacunque re,siue apprehensio veri non dubia. Consideratio autem, intenta ad vestigandum cogitatio,vel intentio animi vestigantis verum, quanquam soleant indifferenter pro inuicem vsurpari.Deinde diuidit ea quę consideranda sunt iis verbis: Quatuor tibi consideranda reor, Te,quæ sub te, quæ circa te, quæ supra te sunt. In quinto verò libro de consideratione, dicit considerationem peregrinari, quum ab his quæ suprà sunt,ad inferiora deflectitur. Velim,inquit, hoc solerter aduertas, vir,sagacissime Eugeni: quia toties peregrinatur consideratio tua,quoties ab illis rebus ad ista de-

flect

flectitur inferiora & visibilia, siue intuēda ad notitiam, siue appetenda ad vsum, siue pro officio disponenda vel actitāda. Si tamen ita versatur in iis vt per hæc illa requirat, non procul exulat: sic considerare, repatriare est. Sublimior iste præsentium ac digniot vsus rerū, iuxta sapientiam Pauli: Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Sanè hac scala ciues nō indigent, sed exules. Quid opus scalis teneri iam solium? creatura cæli illa est præsto habens per quod potius ista intueatur. Videt verbum, & in verbo facta per verbum: nec opus habet ex iis quæ facta sunt, factoris notitiam mendicare. Neque enim vt ipsa nouerit, ad ipsa descendit quæ ibi illa videt, vbi longe melius sunt quàm in seipsis. Deinde in eodem libro distinguit diuersas species considerationis, his verbis. Magnus ille, qui vsum sensuū veluti quasdam ciuium opes expēdere satagit, dispēsandō in suā & multorum salutem. Nec ille minor, qui hūc sibi gradum ad illa inuisibilia philosophando cōstituit: nisi ꝙ hoc dulcius, illud vtilius: hoc facilius, illud fortius esse cōstat. At omniū maximus qui sprero ipso vsu rerum & sensuum, quātum quidē humanæ fragilitati fas est, non ascensoriis gradibus, sed inopinatis excessibus auolare interdum contemplando, ad illa sublimia consueuit. Ad hoc vltimum genus illos pertinere reor excessus Pauli. Excessus, non ascensus: nam raptum potius fuisse quàm ascendisse ipse se perhibet. Et subdit Ber. Vis tibi has considerationis species propriis distingui nominibus? Dicamus si placet, Primam dispensatiuam, secundam æstimatiuam, tertiam speculatiuam. Dispensatiua est consideratio sensibus sensibilibúsque rebus ordinate & socialiter vtens ad promerēdum Deū. Æstimatiua est consideratio, prudenter quæque scrutans ac ponderans ad inuestigandum Deum. Speculatiua est consideratio, se in se colligens, & quantum diuinitus adiuuatur, rebus humanis eximens, ad contemplandum Deū rapitur. Quod prima optat, secunda adorat, tertia gustat. Ad quem tamen gustum perducūt & cæteræ: etsi tardius, nisi quòd prima laboriosius, secūda quietius peruenit. Dixisti, inquit, satis qua via ascēdatur, etiam quò ascēdēdum dicere habes. Falleris si illud speras, ineffabile est. Tu me existimas loqui quod oculus nō vidit, nec auris audiuit &c. Nobis, inquit, reuelauit Deus per Spiritum suum. 1. ad Corint. 2. Ergo quæ suprà sunt, nō verbo docentur, sed spiritu reuelantur. Verùm quod sermo nō explicat, consideratio quærat, oratio expetat, mereatur vita, puritas assequatur. Sanè eorum admonitus quæ suprà sunt, nō te existimes mihi à me suscipere si lem le-

nam, ſtellas &c. Iſta ſiquidē omnia etſi ſuprà loco, pretio inferiùs ſunt & dignitate naturæ. Sunt enim corpora cui portio ſpiritus eſt. Angeli ſancti & Deus ſupra te ſunt, Deus, natura, angeli, gratia. ¶ Idem in eodem diſtinguit quatuor ſpecies contēplationis reſpectu Dei, his verbis: Prima & maxima contemplatio eſt, admiratio maieſtatis. Hęc requirit cor purgatū, & à vitiis liberum atque exoneratum peccatis, vt facilè ad ſuperna leuet: interdum quoque per aliquas morulas ſtupore & extaſi ſuſpenſum teneat admirantem. ¶ Secunda autem neceſſaria eſt huic. Eſt enim intuens iudicia Dei, quo ſanè pauido aſpectu Deum vehementius concutit intuentem, fugat vitia, fundat virtutes, initiat ad ſapientiā, humilitatem ſeruat. Virtutum ſiquidem bonū quoddam ac ſtabile fundamentū, humilitas, nempe ſi nutet, illa virtutum adgregatio non niſi ruina eſt. ¶ Tertia contemplatio occupatur vel potius otiatur circa memoriam beneficiorum & ne dimittat ingratum, ſolicitat memorantem ad amorem beneſactoris. ¶ Quartà, quæ retro ſunt obliuiſcens in ſolà requieſcit expectatione promiſſorum. Quæ cùm ſit meditatio æternitatis, ſiquidē quæ promittuntur æterna ſunt, longanimitatē aliæ & perſeuerantiæ dat vigorem. Deinde adaptat Ber. quatuor dictas ſpecies contemplationis, quatuor quæ tangit Apoſtolus ad Ephe. 3. Vt poſſitis comprehendere cum omnibus ſanctis quæ ſit lōgitudo, latitudo, ſublimitas, & profundum. Longitudinem, inquit, apprehendit meditatio promiſſorum. Latitudinem, recordatio beneficiorum. Sublimitatem, contemplatio maieſtatis. Profundū, inſpectio iudiciorum. Item in eodem libro: Deus eſt longitudo, latitudo, ſublimitas, & profundum. Res vna eſt longitudo propter æternitatem, latitudo propter charitatem, ſublimitas propter maieſtatē, profunditas propter ſapientiam. Iſta non diſputatio cōprehendit, ſed ſanctitas. Sanctum facit affectio ſancta, & ipſa gemina timor Domini ſanctus & ſanctus amor. Iis perfectè affecta anima veluti quibuſdam duobus brachiis comprehendit, amplectitur, ſtringit, tenet, & ait: Tenui eum, nec dimittam. Et timor quidem ſublimi & profundo, amor lato lōgóque reſponder. Quid tam timendum, quàm poteſtas, cui non potes reſiſtere, quàm ſapientia, cui abſcōdi non potes? Poterat minus timeri Deus alterutro carēs: nunc autē perfectè oportet timeas illum, cui nec oculus deeſt omnia videns, nec manus omnia potens. Itē quid tam amabile quàm amor ipſe quo amaris? Amabiliorem tamen iuncta æternitas facit, quę dum nō excidit, foras mittit ſuſpicionem. Stupenda planè ſublimitas maieſtatis, pauen

nēda abyssus iudiciorum, feruorē exigit charitas, æternitas perseuerātiā sustinēdi. ¶ Richardus de sancto Victore in lib. de cōtēplatione, distinguit inter cōtēplationē, meditationē, & cogitationē his verbis, Sciēdum est q̄ eandē materiam aliter per cogitationem intuemur, aliter per meditationem rimamur, aliter per contemplationem miramur. Cogitatio per deuia lento pede sine respectu peruētionis passim huc illūcque vagatur. Meditatio per ardua viæ sæpe & aspera ad directionis finem cum magna animi industria nititur. Contemplatio libero volatu quocunque eam fert impetus, mira agilitate circunfertur. Cogitatio serpit, meditatio incedit, & vt multum currit cōtemplatio, ante omnia circunuolat. Cogitatio est sine labore & fructu, in meditatione est labor cū fructu. Contemplatio permanet sine labore cū fructu, in cogitatione euagatio, in meditatione inuestigatio, in contemplatione admiratio. ¶ Deinde tria prędicta sic describit: Cōtemplatio est libera mentis perspicacia in sapientiæ specula cum admiratione suspensa. Vel contemplatio est perspicax & liber animi contuitus, in res perspiciendas vsquequaque diffusus. Meditatio verò est studiosa mentis intentio circa aliquid inuestigandum diligenter insistens. Vel sic: Meditatio est prouidus animi obtutus in veritatis inquisitione vehemēter occupatus. Cogitatio autem est improuidus animi respectus ad euagationem pronus. ¶ Distinguit etiam inter contemplationem & speculationem his verbis: Quamuis contemplatio & speculatio pro inuicem poni soleant, aptius tamē speculationem dicimus, quando per speculum cernimus: contemplationem verò, quando veritatem sine aliquo inuolucro vmbrarúmque velamine in sui puritate videmus. Et sic cōtemplatio valdè strictè accipitur. Commune est, tàm contemplationi quàm meditationi circa vilia occupari, & in sapientię vel scientiæ studiis versari. Sed in hoc solent differre à cogitatione quæ se consueuit ad inepta & friuola relaxare. Fit tamen sæpe vt in cogitationum nostrarum euagatione aliquid animus incurrat, quod scire vehemēter ambiat, fortitérque insistat: sed dum mens huiusmodi inquisitioni studium impendit, iam cogitatio in meditationem transit. Item veritatem diu quæsitam tandémque inuentam, mens solet cum auiditate suscipere, mirari cum exultatione, eiúsque admirationi diutius inhærere. Et hoc est meditationem in cōtemplationem transire. ¶ Contemplationis formam in cæli volatilibus videmus. Videas alia nunc se ad altiora tollere, nunc se ad inferiora demergere, & eosdem ascensionis descensionisue sæ

modos sæpius repetere. Videas alia nunc dextrorsum, nunc sinistrorsum diuertere, & nunc in hanc, nunc in illam partem declinando, in anteriora parum vel penè nihil se promouere, & easdem discursuum suorum vicissitudines multa instantia, multipliciter reiterare. Videas alia sub magna festinantia se in anteriora extendere, sed mox sub eadem celeritate in posteriora redire, & sæpe idipsum agere, eosdem excursus, atque recursus diutina frequentatione continuare atque protrahere. Videre licet alia, quomodo se in gyrum flectũt, & quàm subitò, vel quàm sæpe eosdem vel similes, nunc autem paulò latiores, nunc paulò contractiores circuitus repetunt, & semper in illud ipsum redeunt. Videre licet alia, quomodo alis sæpe reuerberatis, sed in vno eodémque loco diutius suspendunt, & mobili se agitatione quasi immobiliter figunt, & ab eodem suspensionis suę loco diu multũmque hærentia penitus non recedunt, ac si operis & instantiæ suæ executione prorsus videantur exclamare, & dicere, Bonum est nos hic esse. Iuxta hoc sanè propositarum similitudinum exemplar contemplationis nostræ volatus multiformiter variatur, & personarum negotiorũmque varietate vario modo formatur. Nunc de inferioribus ad summa ascendit, nunc de superioribus ad ima descendit, & nunc de parte ad totum, nunc de toto ad partem considerationis suæ agilitate discurrit, & ad id quod sciri oportet, nunc à maiori, nunc à minori argumentum trahit. Modo autem in hanc, modo in oppositam partem diuertit, & contrariorum notitiam ex contrariorum scientia elicit, & pro vario oppositorum modo ratiocinationis suæ executionem consueuit variare. Aliquando in anteriora currit, & subito in posteriora redit, modo ex affectibus, modò ex causis & qualibuscunque antecedẽtibus vel consequentibus cuiuslibet rei modum vel qualitatẽ deprehẽdit. Quandoque verò quasi in gyrũ speculatio nostra ducitur, dũ vnicuique rei quæ sint cũ multis cõmunia considerantur, dum ad vnam quamlibet rẽ determinandum, nunc à similibus, nũc à similiter se habentibus seu cõmuniter accidẽtibus, ratio trahitur, & assignatur. Tũc autẽ in vno eodémque loco considerationis nostræ defixio quasi immobilis sistitur, quando in qualiscunque rei esse vel proprietate perspicẽda atque miranda contẽplatione intentio libenter immoratur. Modus cõtẽplationis qui quodãmodo fieri solet, anrè & retro insinuatur. Ezec. 1. Ibãt animalia, & reuertebãtur in similitudiné fulgoris coruscãtis. De illo qui quasi sursum & deorsum est, dicitur in Psal. Ascẽdũt vsque ad cęlos & descẽdũt vsque ad abyssos. De illo

illo qui est velut in gyrũ, dicit Propheta: Leua in circuitu oculos tuos, & vide. Esa. 60. ¶ Deinde distinguit species cõtemplationis his verbis: Sex sunt contemplationũ genera. ¶ Primũ est, in imaginatione, & secundũ solã imaginationẽ. ¶ Secũdum est, in imaginatione secundum rationẽ. Tertium est, in ratione secundũ imaginationẽ. ¶ Quartũ est, in ratione & secundũ rationẽ. ¶ Quintũ est, supra rationẽ, sed nõ præter rationẽ. ¶ Sextum supra rationẽ est, & videtur esse præter rationẽ. ¶ Duo itaq; sunt in imaginatione, duo in ratione, duo in intelligentia. ¶ In imaginatione, cùm obtupescẽtes attẽdimus corporalia ista quę sensu corporeo haurimus quàm sint multa, quã magna, quã diuersa, quã pulchra vel iucunda. Et in his omnibus creatricis illius supersentiæ potentiã, sapientiã, munificentiã mirãdo veneramur. Tũc contẽplatio nostra in imaginatione versatur: & secũdum solã imaginationem formatur, quãdo nihil argumẽtando quærimus, sed liberè mẽs nostra huc illucq; discurrit, quò eam in hoc spectaculorũ genere admiratio rapit. ¶ Secũdũ genus est, quãdo ad ea quæ in imaginatione versamus, & quæ ad primum cõtẽplationis genus pertinere iã diximus, rationẽ quærimus & inuenimus, imò inuentã & notã in cõsideratione cũ admiratione adducimus. In illo res ipsas, in isto earum rationẽ, ordinem, dispositionem, & vniuscuiusque rei causam, modũ & vtilitatem timamur, speculamur, miramur. ¶ Tertium genus est, quandò per rerũ visibilium similitudinem in rerũ inuisibiliũ speculationem subleuamur. ¶ Quartũ est, quãdo semoto omnis imaginationis officio, illis solis animꝰ intẽdit quæ imaginatio nõ nouit, sed quæ mens ex ratiocinatione colligit vel per rationem comprehendit: vt quãdo inuisibilia nostra quæ per experiẽtiã nouimus, & ex intelligẽtia capimus, in consideratione adducimus & eorũ cõsideratione in cælestiũ animorũ & supermũdanorũ intellectuũ cõtemplationẽ assurgimus. ¶ Quintũ est, quãdo ea ex diuina reuelatione cognoscimus, quæ nulla humana ratione plenè comprehendere, quæ nulla nostra ratiocinatione integrè inuestigare sufficimus. Talia sunt illa quæ diuinitatis natura, & illa simplici essẽtia credimus, & scripturarũ diuinarũ authoritate probamus super rationẽ: nec tamẽ præter rationẽ cẽsenda est quãdo ei quod per intelligẽtiæ aciẽ cernitur, humana ratio cõtrariare nõ potest, quin potius facile acquiescit & sua attestatione illudit. ¶ Sextum est, quãdo animus ex illa diuini luminis irradiatione cognoscitatem considerat, quibus omnis humana ratio reclamat. Talia sunt penè omnia quæ de personarũ trinita-

te

te credere iubemur. Duo ex his qui in imaginatione consistunt, quia solis sẽsibilibus intẽdũt, duo in ratione cõsistũt: quia solis intelligibilibus insistũt, duo in intelligẽtia subsistunt, quia solis intellectibilibus intendunt. Sensibilia dico, sensu corporeo perceptibilia. Intelligibilia dico, inuisibilia, humanæ tamen rationi comprehensibilia. Intellectibilia dico, inuisibilia & humanæ rationi incomprehensibilia. ¶ Proprium est primæ contemplationis, simpliciter & sine vlla ratiocinatione visibilium admirationi inhærere. ¶ Proprium est secundæ, visibilium rerũ rationi ratiocinando insistere. ¶ Proprium est tertię, per visibilia ad inuisibilia ratiocinando ascendere. ¶ Proprium est quartæ, ex inuisibilibus inuisibilia ratiocinãdo colligere, & per expertorũ intelligentiam ad ignoratorum notitiam proficere. ¶ Proprium est quintæ, in intellectibilium intelligẽtia rationem admittere. ¶ Proprium est sextę, intellectibilium intelligentia omnem humanã ratiocinationem transcendere. ¶ Iis sex cõtemplationum alis à terrenis suspendimur, & ad cælestia leuamur. Citra perfectum te esse non dubites, si adhuc aliquibus illarum cares. Mecum & cũ mei similibus bene agitur, si vnũ ex his tribus alarum paribus datur. Quis mihi dabit pẽnas sicut columbæ, & volabo & requiescam? Terrenũ & nondum cæleste animal es, quandiu tantum duabus alis contentus fueris, habes tamen vnde corpus tuum velare, vnde volare possis. Corpus velare est mundanorũ cõcupiscentiam ex mundanæ mutabilitatis cõsideratione tẽperare, imò in obliuionem adducere. Volare est ab amore mũdi se elongare. Nitere in iis alis, quantum poteris, apprehendere saltem nouissima maris. Si sumpsero, inquit, pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris. Extrema maris, mundi terminus, ac vnicuiq; vitæ propriæ defectus. Extrema maris tenere, est mundi finem atq; vitæ exitum cum desiderio expectare. Extrema maris apprehẽderat, qui dicere poterat, Cupio dissolui & esse cum Christo. Parum tibi esse debet has duas alas accepisse? sed vt probes te cæleste animal esse, stude & satage saltem duo paria habere. Cælestia animalia erant quæ vidit Ezechiel. Quatuor, inquit, facies vni, & quatuor pennę vni. Ezech. 1. Duabus corpus suũ velabant: nam cæteris duabus volabant. ¶ Sunt corpora cœlestia, & sunt corpora terrestria. Si totum corpus tuũ lucidũ fuerit, non habens in se aliquã partem tenebrarum, vtile tamen erit illud ab humanæ arrogantiæ oculis abscõdere: & sub humanę mutabilitatis incerto propriæ æstimationis claritatem temperare. Eccles. 9. Nescit enim homo finem suum &c.

In

In primo alarum pari velet homo corpus suum, in secũdum volet ad cælum. Satagat studio & desiderio in cælestibus esse, vt possit cum Apostolo dicere, Nostra cõuersatio in cælis est. Philipp. 3. Verũtamen si vsque ad tertium cælum penetrare paras, nunquam id in duobus alarum paribus posse præsumas. Oportet enim sex contemplationum alas assignatas habere qui cupit ad tertij cæli secreta diuinitatisq; arcana volare. Has sex alas contemplationum soli perfecti in hac vita vix habere possunt. Has in futura vita electi tam in hominibus quàm in angelis habituri sunt, vt de vtraq; natura veraciter dici possit: quia sex alæ vni, & sex alæ alteri. Esa. 6. Primum genus contemplationis debet esse incipientium. In hoc genere contemplationis homo Deum in omnibus operibus eius mirabilem laudabilẽ, & amabilem reperit. Psal. Domine Dominus noster, quàm admirabile &c. Ecce mirabilem. A solis ortu vsque ad occasum laudabile nomẽ Domini. Ecce laudabilẽ. Iustus Dominus in omnibus viis suis: & sanctus in omnibus operibus suis. Ecce amabilem. Hæc speculatio triplex est. Prima, in rebus. Secũda in operibus. Tertia, in moribus. Prima etiã tres habet species. Quarum prima est in materia. Secũda in forma. Tertia in natura. Materiã & formam visu corporeo facile deprehendimus: nã lapidem à ligno, triangulũ à quadrangulo sine errore discernimus. Natura consideratur in rerum qualitate intrinseca. Forma consistit in qualitate extrinseca. Qualitas rerum interior ex magna parte corporeo percipitur sensu, sicut sapores gustu, odores olfactu. ¶ Operatio duplex est: alia enim est naturæ, alia industriæ. Operationẽ naturæ facilè deprehẽdere possumus, vt in graminibus, arboribus, animalibus. In graminibus, quomodo crescunt, matúrescunt. In arboribus similiter quòd frondent, florent, fructificant. In animalibus quomodo concipiunt & pariunt, quòd alia nascuntur, & alia moriũtur. ¶ Disciplina vero morum partim ex institutione diuina, partim processit ex institutione humana. Ad diuina instituta pertinent obsequia diuina, & quælibet ecclesiæ sacramenta: ad instituta humana pertinent humanæ leges. Humana institutio est propter vitam inferiorẽ, diuina propter vitam superiorem. In hoc genere contemplationis Propheta ostendit se exercuisse, dicens: Meditatus sum in omnibus operibus tuis, & in factis manuum tuarũ meditabar. Item: Delectasti me Domine in factura tua. Et iterum: Quàm magnificata sunt opera tua Domine, omnia in sapientia fecisti. ¶ Hoc genus contemplationis rectè in septem gradus distinguere

possu

possumus. Primus cõsistit in illa admiratione rerũ quę surgit ex cõsideratione materię. Secundus, in illa admiratione rerum quæ surgit ex consideratione formæ. Tertius, in illa admiratione rerum quam gignit consideratio naturæ. Quartus in illa admiratione quæ est circa operationẽ naturæ. Quintus in illa admiratione quæ est circa operationem industriæ. Sextus in considerandis & admirandis institutionibus humanis. Septimus, in cõsiderandis & admirandis institutionibus diuinis. ¶ Secundo generi cõtemplationis penè tota mundana philosophia materiam ministrat, latẽtes rerũ visibiliũ causas suæ sagacitatis inuestigatione inueniens, & in palã producens. Et possunt distingui septem gradus in secũdo genere cõtemplationis: similes septẽ gradibus distinctis in primo genere, cũ circa eadẽ versetur hæc cõtẽplatio, & prima scilicet circa sensibilia. ¶ Tertiũ genus cõtẽplationis in quinq; gradus distinguitur secundũ quinque modos cõsiderationũ, ex quib⁹ inuisibiliũ inuestigatione similitudinũ ratio quæritur vel assignatur. Primus modus est, quãdo similitudo sumitur ex eo vnde ipsum est, vel quod ipsum est. Secundus & tertius similitudinẽ trahit ex eo quòd in ipso est. Quartus & quintus, ex eo ꝙ per ipsum est. Primus trahitur ex materiæ proprietate, vt ibi, crura illius colũnæ marmoreæ quę fundatæ sunt super bases aureas. Cant. 5. Secũdus & tertius, ex rei ipsius qualitate: sed secũdus ex qualitate extrinseca, quod diximus formã: tertius ex qualitate intrinseca, ꝙ dixim⁹ naturã. Qualitas extrinseca cõstat in colore & figura. A colore similitudo assignatur ibi, Dilectus meus cãdidus & rubicũdus. Cant. 5. A figura, ibi: aspectus earũ & opus earũ quasi si sit rota in medio rotæ. Ezec. 5. Extrinseca qualitas pertinet ad solũ visum, quẽadmodũ intrinseca qualitas ad cæteros sensus. Ad auditũ pertinet illud, Et vocẽ quã audiui tãquã vocẽ citharœdorũ &c. Apoc. 14. Ad odoratũ illud, Sicut cinnamomũ & balsamum &c. Eccl. 24. Ad delicias gustus, illud, Spiritus meus super mel dulcis. Eccl. 24. Ad delicias tactus, illud Ps. Sicut vnguẽtũ in capite. Quartus, ex eo ꝙ in ipsa re vel ab ipsa fit secũdum motũ naturalẽ: vt ibi, Quomodo descendit imber & nix de cęlo &c. Esa. 55. Quintus ex eo ꝙ agitur secundũ motũ artificialẽ: vt ibi, superędificati super fundamẽtũ Apostolorũ &c. Eph. 2. In quarto genere cõtẽplationis primũ est, vt redeas ad teipsũ, intres ad cor tuũ, discas æstimare spiritũ tuũ. Discute quid sis, quid fueris, quid esse debueris, quid esse poteris, qd fueris per naturã, quid modo sis per culpã, quid esse debueris per industriã, quid adhuc esse possis per gratiã. Nunquid mẽti excidit

quòd

quòd regnũ Dei intra nos sit? Luc. 17. Et quia simile est regnũ cælorũ thesauro abscondito in agro. Matt. 13. Omni custodia serua cor tuũ. Prou. 4. Audi Dauid, quomodo tibi seipsũ in exẽplũ proponat: Meditatus sũ, inquit, nocte cũ corde meo, & exercitabar, & scopabã spiritũ meum. Meditabatur ille cũ corde suo, meditare & tu cũ corde tuo. Scopabat ille spiritũ suũ, scopa tu spũm tuũ. Exerce agrũ istũ, attende temetipsum. Absq; dubio, insistẽs huic exercitio, inuenies thesaurũ istũ abscõditũ in agro. Et hoc exercitio creseit auri copia, multiplicatur scientia, augmẽtatur sapiẽtia. Ex hoc exercitio cordis oculus mũdatur, ingeniũ acuitur, intelligẽtia dilatatur, nihil rectè ęstimat, qui seipsũ ignorat. Nescit q̃ sub pedibus suis omnis mũdana gloria iacet, qui cõditionis suæ dignitatẽ nõ pẽsat. Nescit omnino, nescit qd de spiritu angelico, quid de diuino sẽtire debeat, q̃ spiritũ suũ prius nõ cogitat. Si nondũ idoneus es incitare teipsum, quomodo ad illa ũmãda idoneus eris quæ sunt supra teipsum? Si nõdũ idoneus es intrare in tabernaculũ primũ, qua frõte præsumis ingredi in tabernaculũ secundũ? hoc est in sãcta sanctorũ? Si cupis euolare vsq; ad secundũ seu tertiũ cælũ, sit tibi trãsitus per primũ. In corde hominis inuenire licet animã quãdã plenitudinẽ orbis terrarũ. Ibi sua quædã terra suũ habet cælũ. Nec vnũ tãtũ, sed secũdũ post primũ, & tertiũ post secũdũ erit. Tenet imaginatio vicẽ primi cæli, ratio secũdi, intelligẽtia tertij. Et horũ quidẽ primũ cæterorũ cõparatione grossũ quidẽ est atq; corpulẽtũ, eò q̃ sit imaginariũ, post se trahẽs & in se retinẽs formas rerũ corporalium. Reliqua vero duo huius cõparatione sũt valde subtilia, & omni nò incorporea, & ab ei⁹ crassitudine multũ remota. Sic sanè cælũ hoc exterius quod nos diximus firmamẽtũ, absq; vlla dubitatione cõstat esse visibile atque corporeũ, & ipsum quidẽ primũ & omniũ infimũ, q̃ autẽ est terra ad hoc visibile cælũ, hoc est sensus corpore⁹ ad illud internũ fantasticũ & imaginariũ cælũ. Nã sicut hoc visibile cælũ omniũ quæ terra gignit atq; nutrit multitudinẽ sin⁹ sui magnitudine cõprehẽdit: sic omniũ quę sẽsus attigit similitudines, infra sinũ suũ imaginatio includit. In primo cõtinẽtur omniũ visibiliũ imagines & similitudines rerũ. Veritate, qui sũma veritas est, reseruauit sibi: rerũ verò imagines qualibet hora formãdas cõcessit suæ imagini, scilicet animæ. Facilè est enim animæ humanæ omni hora quaslibet rerũ figuras per imaginationem fingere. Ad secundum pertinet visibiliũ omniũ rationes, diffinitiones, & inuestigationes inuisibiliũ. Ad tertium spectãt spiritualiũ etiã diuinorum cõprehensiones. Intelliger-

tiæ

tiæ oculus est sensus ille quo inuisibilia videmus: nõ sicut oculo rationis, quo occulta & absentia per inuestigationẽ quærimus & inuenimus: sicut sæpe causas per effectus, vel effectus per causas, & alia atq; alia quocunq; ratiocinãdi modo cõprehẽdimus. Sed sicut corporalia corporeo sensu videre solem⁹ visibiliter, præsentialiter, atq; corporaliter: sic vtique ille intellectualis sensus inuisibilia capit, sed inuisibiliter quidẽ, sed præsentialiter, sed essentialiter. Sed habet sanè oculus hic intellectualis ante se velũ magnũ oppansum ex peccati delectatione fuscatũ, & tot desideriorũ carnaliũ varia multiplicitate contextũ, ꝙ contemplantis intuitum à diuinorũ secretorũ arcanis arceat, nisi quantũ diuina dignatio quemlibet pro sua aliorúmve vtilitate admiserit. Testatur hoc prophera, clamans: Reuela oculos meos. Nusquã tibi in omni Dei opere quàm in animę creatione, reparatione, glorificatione apparet eius potentia sublimior, vel sapientia mirabilior, vel misericordia iucundior. ¶ Primò, spiritualis natura creatur vt sit. ¶ Secundò, iustificatur vt bona sit. ¶ Tertiò, glorificatur vt beata sit. Per creationem ad bonum imitatur, per iustificationẽ in bono dilatatur, per glorificationem in bono consummatur. ¶ Prima bona sunt creatoris dona. ¶ Secunda bona sunt creatoris dona & creaturæ merita. ¶ Tertia bona, creatoris dona & creaturæ præmia. Ex ipsa creationis conditione naturale est omni rationali creaturæ esse, scire, & velle. Cognosce homo quæso dignitatem tuam, cogita excellentem illam animæ tuæ naturam, quomodo fecerit eam Deus ad imaginem & similitudinem suam, quomodo sublimauerit eã super omnẽ corpoream creaturam. Et statim mirari incipies quomodo virgo inclyta filia Sion proiecta sit de cælo in terram, & ad Deum clamabis, Quid mihi est in cœlo, & à te quid volui super terrã? Cogita quàm necessarium, & diuinę bonitati quàm congruum, tam dignæ creaturæ boni aut mali discretionẽ & arbitrij libertatem cocedere, vt esset bonum eius tam acceptũ quàm voluntarium, tam gratũ quàm gratuitum. Agnosce quãtum emineas per ingenium bruris: Agnosce quantum subiaceas per intellectum spiritibus angelicis. Si attendas primum, cantabis præcordialiter: Benedicam Dominum qui tribuit mihi intellectum. Si secundũ, clamabis, Deus, tu scis insipiẽtiam meam. Inuestiga diligenter voluntatẽ, non solum tuam, sed alienam seu bonam seu malam. Cognosce tũã, vt scias quid corrigere, seu vnde debeas gratias agere. Cogita animas perfectorum & peruersorum, spirituum bonorum & spirituum malignorũ, vt eluceścat

quid

quid imitari, quid vitare expediat. Opus iustificationis sine duobus non cõsummatur. Nunquid enim perficitur si creaturæ suæ creator non cooperetur? Glorificationis nostræ modum quis sensus hominum capere, quæ ratio potest comprehendere? Sed glorificationis nostræ certitudinem fidei attestatione tenemus, quamuis qualitatis vel quantitas eius modum per intelligentiam necdum capere possimus. Sed pro modico & penè pro nihilo reputat, quicquid humana auiditas per experimentum non probat. Scimus autẽ, quia post plenam mundationem conscientiæ, post multa exercitia iustitiæ incipit tãdem aliquando mens humana sperare, quod prius vix poterat credere. Nunquã desistas, nũquam quiescas, donec futuræ illius plenitudinis aliquas (vt ita dicam) arras obtineas, donec æternæ felicitatis quantulascunque primitias accipias, donec diuinæ suauitatis dulcedinem prægustare incipias. Ad huius desiderium animare nos voluit qui dixit, Gustate, & videte quoniam suauis est dominus: beatus vir qui sperat in eo &c. ¶ Quartum contemplationis genus in quinque gradus potest diuidi. In primo gradu consideramus ea quæ pertinent ad animæ qualitatem, vel essentiæ ipsius proprietatem, quòd vita quædam & perpetua sit quæ nullis pœnis extingui possit, quòd non solum possit in perpetuum viuere, sed corpus etiam ad vitam & ad sensum animare, quod nullo sustentamento egeat, quod sine subsidio sempiternè subsistat, quomodo sit per tot corporis membra diffusa, quum ipsa sit simplex, quomodo in toto corpore suo quasi in suo quodammodo sit vbique tota. Quemadmodum Deus inuenitur vbique totus in omni creatura sua, quomodo in illo suo mundo sola voluntate omnia mouet atq; disponit, sicut in hoc mundo Deus solo volũtatis nutu omnia regit, qui eodem voluntatis nutu omnia creauit. In secundo gradu considerantur ea quæ ad cognitionem sunt. In hac cunsideratione miramur volubilitatem cogitationis, agilitatem imaginationis, ingenij acumen, discretionis examen, capacitatẽ memoriæ, viuacitatem intelligentiæ, & circa hæc alia quælibet stupenda. In tertio gradu consideramus rationalis animi voluntatatẽ, multiplicémq; eius affectionẽ. In quarto contemplamur & admiramur quomodo tot animi affectiones rediguntur in virtutes inquantum per discretionem disponuntur, & in bona intentione figũtur. Cùm enim nihil aliud sit virtus quàm affectio ordinata & moderata, ex intentione bona agitur vt sit affectio ordinata, & per descriptionem efficitur vt fiat moderata. In quinto gradu aspitantis gratię modos cum

admitatione attendimus. Absque dubio quicquid boni in bonorum cordibus agitur, septiformis ille spiritus per inspirantem gratiam operatur. Ecce vnus atq; idē spiritus tot mēsibus semper & vbiq; præsidet, & gratiæ suæ munera multipliciter impēdit. In duobus vltimis generibus contemplationis, puta quia opus est intima potius compunctione quàm profunda inuestigatione, suspiriis quàm argumētis, crebris gemitibus quàm copiosis argumentationibus. ¶ Scimus quia cordis intima nil adeò purgat, mentísque munditiam nil adeò reparat, nihil sic ambiguitatis nebulas detergit, cordísque serenitatem nil melius, nil citius adducit, quàm vera animi contritio, quàm profunda & intima animæ cōpunctio. Sed quid ait scriptura? Beati, inquit, mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Matth. 5. Studeat ergo cordis munditiæ qui cupit Deum videre. O quàm prudēti circunscriptione. O quàm frequenti increpatione oportet inuigilare ne vllus mentis excessus vel cogitationis euagatio discretionis perspicaciam lateat, nec sine redargutione fortique castigatione pertranseat. Quum rationalis creatura quantū ad aliqua Deo sit similis, secundum illud, Creauit Deus hominem ad imaginem & similitudinē suam. Gene. 1. Et secundum illud, Tu signaculū similitudinis plenus sapiētia & decore, in deliciis paradisi Dei fuisti. Ezec. 28. Et quantum ad aliqua sit dissimilis, secundū illud, Deus, quis similis erit tibi? Contēplatio quantum ad primum non est præter rationem. Contemplatio vero quantum ad alia est præter rationē. ¶ Aues quum volare volunt, alas suas expandūt: sic debemus & nos cordis nostri alas per desiderium extēdere, & diuinæ reuelationis horam semper expectare, vt quacunque hora diuinæ inspirationis aura mentis nostræ nubila deterserit, veriq; solis radios detexerit, excussis statim contemplationis suæ alis, mens nostra se ad alta eleuet, & euolet, & fixis obtutibus in illud æternitatis lumen quod desuper radiat, omnia mundanæ volubilitatis nubila transcendat. Hoc figuratum est in duobus Cherubin, qui erāt expandentes alas. Exo. 25. Debemus autē nō solum ad hoc quod in hac vita habere possumus, verumetiā ad illud diuinæ contemplationis spectaculum, quod in futura vita speramus, animas nostras suspendere, & in huiusmodi expectatione vehementi desiderio anhelare. Debet anima perfecta omni hora suæ peregrinationis terminum cum desiderio expectare. Hinc est quòd Abrahā in ostio tabernaculi sui sedebat. Gen. 18. Elias in speluncæ suæ ostio stabat. 3. Reg. 19. Debet anima sancta & veri sponsi amica ad dilecti sui aduentū,

sum

ſummo cum deſiderio anhelare, parata ſemper vocãti occurrere. Debet ſemper in hoc ſolicita eſſe, ne ſubitò aduenies minus ornatam inueniat, vel diu excluſus vllam moleſtiam ſuſtineat. Moleſta ſatis verba æſtuantiq; deſiderio multum oneroſa. Manda, remanda &c. Dicit huiuſmodi anima in ſuis ſordibus inuenta, Certe aduentum tuum præſcire debuiſſem: vt te ſolenniter ſuſciperem. De cætero aduentũ tuum mihi prænuntia. Ecce vox dilecti pulſantis, Aperi mihi ſoror mea. Cantic. 5. Reſpondet, Expecta modicum. O quantum timeo ne iſtud modicum, protrahas in longum, donec tranſeat. Peſſulum oſtij mei aperui dilecto meo, at ille declinauerat. Cant. 5. Permodica morula patienti deſiderio ſatis eſt moleſta. Scimus quia ſingularis amor conſortem non recipit. Vide ergo ne tunc primo incipias perſtrepentium turbas eiicere velle, cum iam ipſe incœperit ad oſtium pulſare. Alioquin quid iam eris dictura, niſi, Expecta, reexpecta. Expectandum ſanè, itémq; reexpectandũ ad eiiciendum turbam extraneorum, ad eiiciendum familiam tuorum. Omnes cogitatus tam vani quàm noxij extranei iudicãdi ſunt, qui nulli noſtræ vtilitati deſeruiũt. Illos verò quaſi domeſticos famulantes habemus, quos noſtris vſibus implicamus. Quia verò ſingularis amor ſolitudinem amat, totam hanc turba nõ ſolum cogitationum, verumetiam affectionum oportet eiicere, vt dilecti amplexibus liceat inhærere. Quanta quæſo in hac expectatione mora? Modicum ibi, modicum ibi. Modicum in horto, dum tumultuationum turba dirigitur. Modicũ in veſtibulo, dum thalamus adornatur. Modicum in thalamo, dum lectulus ſternitur: id eſt, intimus animæ ſinus ad ſummã pacem & tranquillitatem componitur. Dilectus auditur per recordationẽ, videtur per admirationem, deoſculatur, per dilectionem amplexatur, per delectationẽ. Vel ſi hoc melius placet, auditur per reuelationẽ, videtur per contemplationem, deoſculatur per deuotionem, aſtringitur ad dulcedinis ſuæ infuſionem. Auditur per reuelationem donec voce eius paulatim inualeſcente, tota perſtrepentium tumultuatio ſopiatur. ſoláq; ipſius vox audiatur, donec omnis illa tandem tumultuãtium turba diſpareat, ſolúſq; cum ſola remaneat, & ſolum ſola per contemplationem aſpiciat. Videtur per contemplationẽ donec ad inſolitæ viſionis aſpectũ pulchritudiniſque admirationẽ paulatim anima incaleſcat, magis magíſq; inardeſcat, & tandẽ aliquãdo incandeſcat, donec ad veram puritatem internámq; pulchritudinẽ tota reformetur, & ille internæ habitationis thalamus, purpura & byſſo, hiacyntho, coccóq;

bis tincto vndique perornetur, donec tandem aliquando thalamo perornato & introducto dilecto, fiducia iam inualescente desiderióque perurgente, cùm se vlterius cohibere non valeat, subitò, in oscula ruat, & impressis labiis intimę deuotionis oscula figat. Puto quia experta dulcedine tanta, de cętero non possit anima illa pulsanti dilecto aliquas moras nectere. Sed quamuis iam prompta sit aduenienti suscipere, nescio si æquè parata sit vocanti occurrere. Aliud est cum ipso introire, atque aliud ad ipsum exire. Quid est eius intoire, nisi se totam in seipsam colligere? Quid est eius exire, nisi seipsam extra semetipsam totam effundere? Nihil aliud est animam cum dilecto suo in cubiculum ingredi, & solam cũ sola morari dulcedinéque perfuit, nisi exteriorum omnium obliuisci, & in eius dilectione summè & intimè delectari? Se solam cum dilecto videt, quãdo exteriorum omniũ oblita, ex his quæ in intimis suis cõsiderat, animum suũ in affectũ dilecti sui inflammat, tam ex bonorum quàm malorum suorum consideratione in gratiarum actionẽ assurgit, & hinc pro impẽsa gratia, hinc pro indulta venia intimę deuotionis victimas persoluit. Vsque in intimum dilectus perducitur, & in optimo collocatur, quando ex intimo affectu & super omnia diligitur. Cogita quid sit quod in vita tua ardentius dilexisti, anxius concupisti, quod te iocundius afficiebat profundiúsque delectabat. Cõsidera si eandem affectionis violentiam, dilectionísque abundantiam sentis, quando in summi dilectoris desiderium inardescis, quando in eius dilectione requiescis. Nondum intimum illum affectionis tuæ sinum tenet, si intimæ dilectionis aculeus animam tuam in diuinis affectibus minus penetrat, quàm in aliis affectibus aliquando penetrare solebat. Sed si rantam vel validiorem dilectionis violentiam in intimis tuis circa diuina prospexeris quàm aliàs nunquam expertus fueris: vide adhuc si in horto fortè aliud aliquid sit in quo delectari vel cõsolari possis. Quod si est, nondum audeo dicere, dilectum intimum ardentissimi amoris sinum tenere. Satage trahere eum adhuc ad interiora cordis, quis enim neget cor tales recessus habere, in quibus summi & singularis amoris violentia, cùm aliquid per affectũ infixerit, aliena omninò delectatione auelli nõ possit? Certè si alienã aliquam cõsolationẽ quæris vel recipis, Deum quãuis fortassis summè, nondũ tamen singulariter diligis. Nondum ergo in intimũ perducitur. Si ergo non satagis introducere eũ ad intima tua, quomodo te credã posse sequi eũ ad sublimia sua? ¶ Et notandũ quòd sublimitas diuinarũ reuelationũ, manifest

festum est diuinæ dilectionis indicium. Iam non dicam, inquit, vos seruos, sed amicos: quia omnia quæcunque audiui à Patre meo, nota feci vobis. Ioã. 15. Ex magnitudine diuinæ dilectionis pendet modus diuinæ reuelationis: Comedite, inquit, amici, & bibite,, & inebriamini chariſſimi. Can. 5. Qui comedũt dum cibũ masticãt, nõ ſine mora vel qualicũq; labore quo delectãtur, traiiciũt. Qui bibũt cum velocitate vel facilitate, quod ſitiunt traducunt. Nũquid nõ videntur tibi comedere qui cũ multo ſtudio & lõga meditatione vix poſſunt ad veritatis delicias pertingere? Bibũt qui ex diuinis reuelationibus cũ facilitate & iocunditate hauriũt quod de intima ſuauitate veritatis ardẽter cõcupiſcũt. ¶ Itẽ notandũ, ꝙ ea quæ circa vnitatẽ diuinitatis cõſiderantur quæ ad quintũ genus cõtemplationis pertinent, ſunt humanæ intelligẽtiæ modum excedentia: nihilominus tamen ſunt rationi cõſentanea. Credimus diuinã eſſentiã eſſe ſummè vnam & ſimpliciſſimã. Credimus etiam eam eſſe omne bonũ. Exod. 33. Ego oſtendam omne bonũ tibi, ait dominus Moyſi. Item credimus eã eſſe immenſam, licet ſimpliciſſimã. Magnus, inquit, dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis eius nõ eſt finis. His aſſertionibus ratio humana facile acquieſcit. Bonum enim illud perfectũ & omnino ſufficiens non eſſet, ſi in eo aliquid boni defuiſſet. ¶ Item ſi compoſitum eſſet naturaliter, diuidi poſſet: & ſic eſſet cõmutabile, & non eſſet optimum. Simpliciſſimũ eſt quantum ad eſſentiã, multipliciſſimũ quantũ ad efficaciã. Virtute eſt immenſus, eſſentia eſt ſummæ ſimplicitatis. Itẽ notandũ, ꝙ inter ſpectacula triũ vltimarũ contemplationũ debemus libenter diſcurrere, ſi volumus diuinam reuelationem nobis fieri. Dictum eſt enim Moyſi Exo. 25 De loco qui erat in medio duorum cherubin, inde loquar ad te. ¶ Item notandũ, ꝙ quãuis familiare ſit & quaſi proprium videatur duobus nouiſſimis contemplationẽ generibus per mẽtis exceſſum videre, quatuor autem primis quaſi domeſticum & penè velut ſingulare ſine vlla animi alienatione in contemplationẽ aſſurgere, poſſunt tamen omnia atq; ſolent modo vtroq; contingere. Horum autẽ qui in ſuis contemplationibus ſupra ſemetipſos ducuntur, & vſque ad mentis exceſſum rapiuntur, alij hoc expectãt & accipiũt ex ſola vocãte gratia, alij verò vt hoc poſſint ſibi cõparãt, cũ gratiæ tamẽ cooperatione ex magna animi induſtria. Et illi quidem hoc donũ quaſi fortuitũ habent: iſti verò iã ex virtute poſſident, qui ex magna iã parte illud poſſunt cùm volunt. Vnius rei figuram habemus in Moyſe: alterius autẽ in Aaron. Quod enim Moyſes

in monte per nubem arcam videre meruit, sola reuelantis domini gratia fuit. Aaron autem iam ex magna parte in potestate habebat quoties idipsum ordo vel ratio poscebat, in sancta sanctorũ intrare, & intra ipsum velũ arcam demini videre. ¶Item notandũ quòd tribus modis in gratiam contemplationis proficimus. Aliquando ex sola gratia, aliquando ex adiuncta industria, aliquando ex aliena doctrina. ¶Item tribus modis videtur contemplationis qualitas variari. Modo enim agitur mentis dilatatione, modo mentis subleuatione, aliquando mentis alienatione. ¶Mentis dilatatio est, quando animi acies latius expãditur & vehementius acuitur, modum tamen humanæ industriæ non supergreditur. ¶Mentis subleuatio est, quando intelligẽtiæ viuacitas diuinitus irradiata, humanæ industriæ metas transcẽdit, nec tamen in mentis alienationem transit, ita vt supra se sit quod videat, & tamen ab assuetis penitus non recedat. ¶Mentis alienatio est, quando præsentium memoria menti excidit, & in peregrinum quendam & humanæ industriæ inuium animi statum diuinæ operationis transfiguratione transit. ¶Hos tres contemplationis modo experiuntur qui vsque ad summam huius gratiæ arcẽ sublimari merentur. Primus surgit ex industria humana. Tertius, ex sola gratia diuina. Medius autẽ ex vtriusq; permistione, humanæ scilicet industriæ & gratiæ diuinę. De primo legitur: Leua in circuitu oculos tuos, & vide. Esa. 60. De secundo, Qui sunt isti qui vt nubes volant? Eiusdem 60. De tertio, Ego dixi in excessu meo. ¶Ille motus qui fit mentis dilatione, tribus solet gradibus excrescere: arte, exercitatione, attentione. Artem nobis ad aliquid veraciter comparamus, quando quomodo aliquid agendum sit veraci traditione seu sagaci inuestigatione addiscimus. ¶Exercitatio est, quando id quod arte percipimus, in vsum adducimus, & in eiusmodi officij executionem nos ipsos promptos & expeditos efficimus. Attẽtio est, quando studio quod exequimur, summa diligentia insistimus. Itẽ ille contẽplationis modus qui in mẽtis subleuatione accidit tribus gradib. excrescit. Intelligentia namque humana diuinitus inspirata, & in illo cælesti lumine irradiata aliquando subleuatur supra scientiã, aliquando etiam supra industriã, aliquãdo autẽ supra naturã. Supra scientiã, quãdo aliquis tale aliquid ex diuina reuelatione cognoscit, quòd modũ proprię scientię vel intelligentiæ excedit. Supra industriã, quãdo ad illud humana intelligẽtia diuinit⁹ illuminatur, ad quod nulla sua sufficit sciẽtia, nec illa quam interim habet, nec sua vlla industria cõparare valet.

let. Supra naturam, quando humana intelligentia diuina inspiratione affiata non cuiuscunque hominis, sed generaliter totius humanæ naturæ modum industriæque metas trãsgreditur. Omne genus prophetiæ sine mentis alienatione videtur ad hunc tertium subleuationis gradum pertinere. Nónne supra humanã naturam est, videre de præteritis quod iam nõ est? videre de futuris & nõdum est? videre de præsentibus quod sensibus absens est? videre de alieni cordis secretis quod nullo sensui subiectum est? ¶ Tribus de causis in mẽtis alienationẽ abducimur. Nã modò præ magnitudine deuotionis, modo præ magnitudine admirationis, modo præ magnitudine exultationis fit, vt semetipsam mens omnino non capiat, & supra semetipsam eleuata in alienationẽ transeat. Magnitudine deuotionis, quãdo tãto cælestis desiderij igne succenditur, vt amoris intimi flãma vltra humanum modum excrescat, quæ animam humanã ad cerę similitudinẽ liquefactã ad pristinos status resoluat, & ad instar fumi attenuatam in superna eleuet, & ad summa emittat. Magnitudine admirationis, quãdo diuino lumine irradiata, & summę pulchritudinis admiratione suspensa, tam vehemẽti stupore cõcuti tur, vt à suo statu funditus excutiatur, & in modũ fulguris coruscantis, quãto profundius per despectum sui inuisę pulchritudinis respectu in ima deiicitur, tanto sublimius, tanto celerius per summorum desideriorũ stuporem reuersata, & super semetipsam rapta in sublimia eleuetur. Magnitudine exultationis, quando intima illa internæ suauitatis abundantia potata, imò plenè inebriata, quid sit, quid fuerit, penitus obliuiscitur, & insuper mũdanum quendam affectũ sub quodam miræ felicitatis statu raptim transformatur. Hi tres modi excessionis in canticis describuntur. Primus, quũ dicitur, Quæ est ista, quę ascendit per desertum sicut virgula fumi, & ex aromatibus myrrhę & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij? Cant. 3. Secundus ibi, Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra vt luna, electa vt sol? Cant. 6. Tertius ibi, Quæ est ista quæ ascendit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum suũ? Can. 8. ¶ Circa primũ notandum, quòd per fumum intelligimus deuotę mẽtis desideriũ, qui fumus ab igne spiritualis amoris surgit. Virgula gracilis & recta, est tuum desiderium anxium & vnicum, surgens ex intentione recta. Per myrrham intelligas carnis contritionem. Per thus, cordis deuotionem. ¶ Per vniuersum pulue rem pigmentariũ, omnium virtutum consummationem. Nunc anima sancta veraciter quasi fumus & per desertum ascendit,

quando ex his in ſemetipſa inuenit, ſiue bonis ſiue malis, affectum ſuum in cæleſtis ſponſi deſiderium accendit. ¶ Circa ſecũdum notandũ, quòd mens velut aurora cõſurgit, quę ex viſionis admiratione paulatim ad incrementa cognitionis proficit. Aurora paulatim eleuatur, eleuando dilatatur, dilatando clarificatur. Sed miro modo, dum tandem in diem deſinit per promotionis ſuæ incrementa ad defectum venit: & vnde accipit vt maior ſit, inde ei accidit vt omnino nõ ſit. Sic humana intelligentia diuino lumine irradiata, dum intellectibilium cõtemplatione ſuſpenditur, dum in eorum admiratione diſtẽditur, quanto ad altiora vel mirabiliora ducit, tãto amplius dilatatur: & vnde infimis remotior, in ſemetipſa durior, & ad ſublimia ſubtilior inuenitur. Sed in hac ſubleuatione dum mens humana ſemper ad altiora creſcit, dum diu creſcendo tandẽ aliquando humanæ capacitatis metas tranſcendit, fit demum vt à ſemetipſa penitus deficiat, & in ſupermundanum quendã transformata affectũ, tota ſupra ſemetipſam eat. Et ſicut matutina lux creſcẽdo deſinit, nõ quidem eſſe lux, ſed eſſe lux matutina, vt ipſa aurora iã non ſit aurora: ita humana intelligentia ex dilatationis ſuę magnitudine quãdoque accepit vt ipſa iã non ſit ipſa: nõ quidẽ vt non ſit intelligentia, ſed vt iam non ſit humana. Et ſicut primus exceſſionis modus ex deuotione ſurgit, ſic iſte in deuotionem deſinit. Ibi ex nimio veritatis deſiderio ad veritatis contemplationem aſſurgitur, hic ex veritatis reuelatione eiúſque cõtemplatione ad deuotionem animus inflammatur. Quod forte innuitur, quũ dicitur: Pulchra vt luna, electa vt ſol. Aurora & luna lucem habent, ſed colorẽ non habent, ſol autẽ vtroque præpollet. quid ſole lucidius? quid ſole feruentius? Videtis ergo ꝙ illa mẽtis aſcenſio quæ hoc loco deſignatur: cuius extrema ſoli comparantur, nõ in qualemcunque, ſed in ſummam deuotionẽ quandoque deſinat, quãuis à ſola claritate veritatiſq; illuminatione incipiat. Et notandũ, ꝙ ille diuinæ reuelationis ſplendor quandoque præueniẽti meditationi occurrit, quãdoque ipſam humanã præmeditationẽ præuenit & modo quærentem adiuuat, modo torpentẽ excitat. Hinc eſt, ꝙ regina Auſtri regẽ Salomonem quæſtionibus pulſat. 3. Reg. 10. Hinc eſt, quòd vinctum Petrum angelus cum luce viſitans, à corporis ſui ſomno excutit & educit. Act. 12. Quæ eſt iſta regina Auſtri, & illius calidę regionis inhabitatrix & domina, & videndi Salomonis deſiderio ſuccenſa, niſi anima ſancta ſenſibus & appetitib⁹ carnis, cogitationibus & affectibus mẽtis fortiter preſidẽs, & ſummi regis veriq; prorſus

Salom

Salomonis dilectione feruens, videdíque desiderio ardens? Regina Saba prius quærit & audit, postea videt & intelligit, tãdem autem obstupescit & deficit. Primum est, meditationis. Secũdum cõtẽplationis. Tertiũ, extasis. Meditatione assurgitur in cõtẽplationẽ, cõtẽplatione in admirationẽ, admiratione in mentis alienationem. ¶ Circa tertium notandũ, quòd quasi de deserto humanus animus ascendit, quando supra semetipsum mentis alienatione transit, quando semetipsum in imo deserens, & ad cẽlũ vsque pertranſiens, solis diuinis se totũ per contemplationem & deuotionem emergit. Deliciarum affluentia ascensionis tunc causa existit, quãdo ex illa diuinæ dulcedinis infusione quam in intimis sentit seipsam anima sancta præ gaudio & exultatione nõcapit, intantum vt exultationis suæ magnitudo eã extra semetipsam effundat. Huius rei formam in animalibus possumus percipere. Solẽt nanque in suis lusibus saltus quosdam dare. Sic pisces dum in aquis ludũt, supra aquas exiliunt. Nemo autẽ tantam cordis exultationẽ vel subleuationem de suis viribus præsumat, vel suis meritis ascribat. Vnde & illa anima quæ de deserto ascendere sic describitur, dilecto suo innixa perhibetur. Quid est dilecto inniti, nisi virtute illius & nõ propriis viribus promoueri? Deducit eam dilectus per desertum in nube diei, & tota nocte in illuminatione ignis. Non haberet quomodo æstus cõcupiscentiæ tẽperaret sibi, nisi virtus Altissimi obũbraret. Illi deesset vnde tenebras ignorantiæ suę illuminaret, nisi in lumine illius videret lumẽ. Accipit itaque dilecta ex munere dilecti sui duo remedia cõtra duo principalia mala: refrigerij nubẽ contra cõcupiscentiã carnis, & reuelationis lucẽ cõtra ignorantiã mẽtis. Qui ad hãc gratiã profecit, cùm eã sibi vltra solici tum subtrahi iã sentit, est ꝙ facere debeat vnde ad eã reparandã adiuuari valeat. Debet animus qui huiusmodi est propriis meditationibus cordis in se exultationẽ reparare, & impẽsa sibi diuinorũ beneficiorum munera ante recordationis suę oculos reuocare, & ex eiusmodi recordatione seipsum ad profundã & deuotam gratiarũ actionẽ instigare, & tandẽ aliquãdo internũ illud spiritualis harmonię organũ ex affectu in diuinas laudes laxare. Dum itaque eiusmodi studiis intima cordis affectio in diuinæ cõfessionis magnificentiã plena deuotione resoluitur: quid aliud quàm quoddã (vt ita dicã) spiraculum aperitur, per quod in illud cordis nostri vasculũ diuinę suauitatis abũdãtia infũdatur? Hinc est, ꝙ Eliseus prophẽta verbũ domini requisitus cũ se præsensisset spiritum prophetiæ tũc temporis non habere, fecit psaltẽ ad

duci,quo prẽsente atque psallẽte statim spiritũ propheticũ hausit,óſq; ſuũ in verba prophetiæ relaxauit. 4.Reg.3. Quid eſt autẽ psaltẽ adducere, niſi prouida meditatione exultationẽ cordis reparare,& ex diuinorũ beneficiorũ vel promiſſorũ recordatione cordis deuotionẽ excitare? Tũc psaltẽ psallere facimus,quãdo ex magno cordis tripudio in diuina præconia iubilamus, & in gratiarũ actionẽ aſſurgẽtes,ex intimis viſceribus in diuinas laudes cũ magno cordis clamore roboramus. Hęc itaque agẽtes,qd aliud quã viã ſternimus per quã venientẽ viſitantemq; nos dominũ excipiamus? Sacrificiũ,inquit,laudis honorabit me,& illic iter quo oſtẽdam illi ſalutare Dei. Ad eiuſmodi pſaltis vocẽ ſpiritualis animus medullitus tãgitur,& irruẽte in eo ſpiritu ſpiritualiter afficitur. Et dũ ad diuinã inſpirationẽ intellectualis ſenſus aperitur,quodãmodo in eo gratia reparatur. Solet dulcis harmonia cor exhilarare,& ei gaudia ſua ad memoriã reuocare,& quo amor vehemẽtius animũ afficit,eo profundius audita harmonia affectũ tãgit:& quo profundius per affectionẽ tangitur, tãto efficaciùs ad ſua deſideria renouatur. Quid igitur aliud de prophetico viro ſentire oportet,niſi q̃ exterior harmonia ſpiritualẽ harmoniã ei ad memoriã reduxit,& audita melodia audiẽtis animũ ad aſſueta gaudia reuocauit atque leuauit? Dictũ eſt, quibus de cauſis mẽtis alienatio accidere ſoleat:nũc illud adiiciendũ videtur,quibus gradibus aſcẽdat. Aſcẽdit autẽ aliquãdo ſupra ſenſum corporalẽ: aliquãdo etiã ſupra imaginationẽ,aliquãdo verò ſupra rationẽ. Quis duos primos aſcẽſus negare audeat,cũ illũ qui ſupra rationẽ eſt,Apoſtolica authoritas cõuincat? Scio,inquit,hominem ſiue in corpore, ſiue extra corpus:neſcio,Deus ſcit,raptum vſque ad tertiũ cælum. 2.ad Cor.12. Ecce quia humanam rationem mẽtis alienatione trãſierat, quid circa ſe ageretur diſcernere nequibat. Iſta quæ præcedunt,extracta ſunt ex libro Richardi de cõtemplatione. Tres diſcipuli in Chriſti trãsfiguratione ceciderũt in faciẽ ſuã. Mat.17.quia ſenſus imaginatio & ratio in Dei cõtẽplatione deficiũt. Pau.etiã lucis circũfulgẽtia excęcatur. Act.9. Corpus etiã debilitatur. Ezec.2. Vidi,& cecidi in faciẽ meã. Greg.in quãtam miſeriam cecidimus, qui ipſum bonũ ferre nõ poſſumus:ad q̃ creati ſumus. Dan.10. Vidi diuiſionem hanc grandem,& non remanſit in me fortitudo.

De duodecim quæ præparant hominem ad diuinorum contemplationem:de octo gradibus ſecundum Ber.quibus viri contemplatiui aſcendunt Item de ſeptem gradibus ſecundum Augu. & de diuerſis ſpeciebus viſionum. PARS X.

In

IN summa notandũ est, quòd xii. videntur esse quæ hominẽ præparant ad diuinorum contemplationem. ¶ Primum est, exercitatio in operibus Actiuæ. Nõ quàm citò peccator Deo recõciliatur, dignus est videre eius faciem. Absalon mansit duobus anni in Ierusalẽ, & faciem regis non vidit. 2. Reg. 14. ¶ Secundum est puritas. Aaron non intrabat in sancta sanctorũ, nisi prius lotus. Leuit. 16. Matth. 5. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Bern. ad fratres de Monte Dei: Hoc ineffabile, quum nõ nisi ineffabiliter videatur, qui vult videre, cor mũdet: quia nulla similitudine corporis dormiẽti, nulla corporea specie vigilanti, nulla indagine rationis, nisi mundo corde humiliter amantis videri potest vel apprehendi. ¶ Tertium est, solitudo. Osee 2. Adducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius. & Gen. 32. Legitur de Iacob, quòd remansit solus: Et ecce vir luctabatur cum eo vsque mane. Apparuit dominus Moysi in interioribus deserti, Exod. 3. Bern. O anima, sola esto, vt illi te solam serues quem ex omnibus elegisti. Item Ber. Dei filius verecundus amator est, & non vult sponsæ suæ secreta reuelare in publico. Quæ anima sit sponsa Christi, ostendit Ber. super Can. his verbis: Animam quam videris relictis omnibus, verbo viuere, verbo se regere, de verbo concipere, puta coniugem. Attende in spirituali matrimonio duo esse genera pariẽdi, & ex hoc etiam diuersas soboles, sed etiam non aduersas, quum sanctæ matres aut prædicando animas, aut meditando intelligentias pariunt spirituales. In hoc vltimo genere exceditur, & secedítur etiam à corporalibus sensibus, vt sese non sentiat quæ verbum sentit. Hoc fit cũ mens ineffabili verbi illecta dulcedine quodammodo se sibi furatur, imò rapitur atq; illabitur à seipsa, vt verbo fruatur: aliter sanè afficitur mẽ fructificans verbo, & fruens verbo. Illic solicitat necessitas proximi, hic immutat suauitas verbi. Et quidem læta in prole mater, sed amplexibus sponsa lætior. Chara pignora filiorum, sed oscula plus delectant. Pergat quis forsitã quærere à me verbo frui quid sit. Respondeo, Quærat potius expertum à quo id quærat: aut si & mihi daretur experiri, putas me posse eloqui quod ineffabile est? Audi expertum: Siue, inquit, excedimus mẽte Deo, siue sobrij sumus vobis, hoc est, aliud mihi credo, soli arbitro Deo, aliud vobis committo. Bonum est saluare multos: excedere autem & in verbo esse multo iucũdius, aut quãdo hoc aut quandiu hoc dulce commercium, sed breue momentum & experimentum rarum. ¶ Quartum est, desolatio. Deuteron. 8.

Affli-

Afflixit te penuria, & dedit tibi cibum manna. Iacob timebat multum Esau, quando vidit visionem illam, pro qua dixit. Vidi Dominum facie ad faciem. Genes. 32. Et Stephanus in tribulatione positus vidit gloriam Dei. Act. 7. Et Ioannes in exilium relegatus à Domitiano, vidit visiones quæ in Apo. scriptæ sunt. Greg. super illud Gen. 32. Vidi Dominum facie ad faciem. Prius exurente tristitia caligo detergitur, & sic resplẽdente raptim in circunscripto lumine mẽs illustratur, quo in gaudio cuiusdam securitatis absorbetur, & quasi post defectum præsentis vitę vltra se rapta in quadam nouitate recreatur. Ibi mens ex immenso fonte visionis superno rore aspergitur: ibi non se sufficere ad illud quod rapta est contemplatur, & veritatem sentiẽdo videt: quia quanta est ipsa veritas nõ videt, cui tanto se longe esse gaudet, quãto appropinquat: quia nisi illam vtcunque conspiceret, non eam conspicere se non posse sentiret. ¶ Quintum est, silentium. Maria tacet Luc. 7. Pharisæo eam cõtemnente. Item eiusd. 10. Martha petente eam sibi dari. Et Matt. 26. quum discipuli essent ei molesti pro effusione vnguẽti. Ad contemplatiuam pertinet audire verbum internum, quod in taciturnitate magna vult audiri. Dauid: Audiã quid in me loquatur Dominus Deus: Eccl. 22. Audi tacens. In eodem: Vbi non est auditus, non effundas sermonem. Thren. 3. dicitur de taciturnitate & solitudine: Sedebit solitarius: & tacebit. Ibidem: Bonum est præstolari cum silẽtio salutare Dei. Etiam si quis Mariã alloquitur, silenter debet loqui. Ioan 11. Martha vocauit Mariam silentio, Magister adest &c. ¶ Sextum est, gratiarum actio & vox laudis. In Psa. Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter quo ostendam illi salutare Dei. ¶ Sex alia tanguntur Genes. 8. quorum primum est humilitas, quę tãgitur in hoc, quòd dominus dicitur apparuisse Abrahæ in conualle Mambre. Interl. Apparet Deus humilibus. Mambre interpretatur, claritudo, vel perspicuitas. Conuallis Mãbre est duplex humilitas: cordis scilicet, & corporis, in qua clarius Deus videtur. Bernard. Superbo oculo Deus nõ videtur, syncero patet. Idem: Quisquis curiosus est scire quid sit hoc verbo frui: para illi non aurem, sed mentem: non docet hoc lingua, docet gratia: absconditur hoc à sapientibus & prudentibus, & reuelatur paruulis. Magna, fratres, magna & sublimis virtus humilitas quæ promeretur quod non docetur, & digna adipisci quod non valet addisci: digna à verbo & de verbo concipere, quod suis ipsa verbis explicare non potest. Locus Mariæ erat ad pedes Christi. Lucæ 7. Stans retro secus pedes &c. Eiusdem 10.

Quæ

Quæ ſedens ſecus pedes &c. Io. 11. Videns eum, cecidit ad pedes eius. Eiuſdem 12. Vnxit pedes Ieſu. Et Io. 20. Voluit tangere pedes eius, ſed non eſt permiſſa. Noli, inquit, me tangere. gloſ. Hic innuitur quòd pedes eius amplecti voluit. Item Mat. vlt. dicitur de ipſa & ſocia eius. Acceſſerunt & tenuerunt pedes eius. ¶ Secundum eſt quies, quod tangitur ibi, Sedenti &c. Thren. 3. Sedebit ſolitarius &c. Ioan. 11. Maria autem domi ſedebat. Geneſ. 28. Vidit Iacob in ſomnis ſcalam. Hanc viſionem videt Iacob dormiens in itinere. Auguſtinus: In itinere dormire, eſt in via huius ſeculi ab impedimento ſecularium actionum quieſcere. De ſomno iſto legitur Cantic. 5. Ego dormio, & cor meum vigilat. Sapientiæ 8. Intrans in domum meam conquieſcam cum illa. ¶ Tertium tãgitur cùm dicitur, In oſtio tabernaculi. ¶ Oſtium tabernaculi, eſt exitus de corpore iſto. In oſtio tabernaculi ſedẽt qui mortem habent in deſiderio & vitam in patientia. Iacob luctante cum angelo neruus emarcuit. Geneſ. 32. Amor enim præſentis ſeculi deficere debet in viris contemplatiuis. Greg. Iacob qui cum angelo contendit, contemplatiui viri animam exprimit, quæ cùm Deum contẽplari nititur, velut in certamine modo quaſi ſuperat: quia intelligẽdo & ſentiẽdo de incircunſcripto lumine aliquid guſtat, modo verò ſuccumbit; quia deguſtando iterum deficit. Quaſi ergo vincitur Angelus, quando intellectu intimo apprehenditur Deus. Sed notandum quod idem victus neruum tetigit, & marceſcere fecit, & extunc Iacob vno pede claudicauit: quia omnipotẽs Deus, cùm per deſideriũ & intellectum cognoſcitur, voluptatem carnis arefacit: & qui prius quaſi duobus pedibus nitentes & Deum videbamur quærere, & ſeculum tenere, poſt agnitionem ſuauitatis Dei, vnus in nobis pes ſanus remanet, alter claudicat: quia debilitato amore ſeculi, ſolus amor Dei cõualeſcit. ¶ Quartum eſt, feruor charitatis quod tangitur ibi: In feruore diei, Aaron cum igne & thymiamate intrat in ſancta ſanctorum. Leuitic. 16. Auguſt. in libro Soliloquiorum: Sapientiam caſtiſſimo conſpectu atque complexu nullo interpoſito velamento, quaſi nudam videre ac tenere deſideras, qualem ſe illa nõ ſinit, niſi paucis & electis amatoribus ſuis. An verò ſi alicuius pulchrę fœminę amore flagrares, iure ſe tibi non daret, ſi aliud à te quicquam præter ſe amari comperiſſet? Sapientiæ caſtiſſima pulchritudo, ſe tibi, ſi in ſolam arſeris, demõſtrabit. ¶ Quintum eſt, cordis eleuatio, quæ eſt meditando de ſupernis, quod tangitur ibi, Cumque eleuaſſet oculos Chriſtus, in monte transfiguratur. Matthæi 17. & Marc. & Lucæ 6.

Num

Numer. 13. Cùm veneritis ad montes, considerate terram qualis sit. Eiusdem 27. Ascende in montem istum Abarim, & contemplare terram quam daturus sum filiis Israel. Deuteronomij. Ascende cacumen Phasge &c. In Psal. Memor fui Dei, & delectatus sum. Sapien. 6. Cogitare de illa sensus est consummatus. Loquitur de sapientia increata. ¶ Sextum est, oratio, quod tangitur ibi, Ne transeas seruum tuum. Iesu orante, apertum est cælum. Luc. 3. Item: Eodem orante, facies eius facta est altera. Luc. 9. Oratione dilectus est aduocandus, tenendus & reuocandus. Ber. super Cant. Dicamus verbum Dei Deum sponsum animæ, & venire ad animam, & iterum dimittere eam tantùm vt sensu animæ non verbi motu ista fieri sentiamus. Verbi gratia: Cùm sentit gratiam, agnoscit præsentiam: cum non absentiam quærit, & rursum præsentiam quærit. Verbo abeunte, vna interim & continua animæ vox, continuum desiderium eius. Ideò subtraxit se vt auidius reuocaretur, teneretur fortius. Præterìs teneri vult, abiens reuocari. O modicum, non modicum, ò modicum longum. Pie Domine, modicum dicis, quod nō videmus te. Saluum sit verbum Domini mei, longum est multum valde nimis. Veruntamen vtrunque verum & modicum meritis, & non modicum votis. Quomodo non tardabit, si moram fecerit, nisi quo ad meritum? Plusquam satis est, non est tamen satis ad desideriū. Prodat sanè vt prosim: & si profeceritis, vos, meā insipientiā consolabor. Fateor & mihi aduentasse verbū in insipientiā: dico pluries, & interdū potui sentire. Introitum ego sentire nunquā, sed ne exitū quidē. An fortè nec introiuit, nec de foris venit, porrò nec de intra me venit, quoniā bonū est, & scio quia non est in me bonū? ad Rom. 7. Si aspexi foras, exterius comperi illud esse. Si intus, etiā ipsum interius erat. Et cognoui verū esse quod legerā: quia in ipso viuimus, mouemur, & sumus. Act. 17. Tantū ex motu cordis intellexi præsentiā eius. Cœpit enim euellere & destruere, ædificare, & plātare, rigare arida, tenebrosa illuminare, clausa reserare, frigida inflāmare, & hoc mihi signum ascēsionis eius. Tristis necesse sit anima mea, donec iterū reuertatur, & recalescat cor meū. Diuina bonitas lumē suū secūdum beneplacitū suum viris contemplatiuis ostēdit. Iob 36. In manibus abscōdit lucem, & præcepit ei vt rursus adueniat. Annūtiat de ea amico suo quòd possessio eius sit, & ad eā possit ascēdere. Ascēsus contemplātium Dei virtute fit. Eiusd. 39. Nūquid ad præceptū tuū eleuabitur aquila? gl. Hoc loco nomine aquilæ: subtilis sanctorum intelligētia, & subtilis eorum contēplatio figuratur

ratur. Aquila enim acutè videt, & altè volat. In Ps. Super excelsa statuit me. Esa. 58. Sustollam te super altitudinem nubium, & cibabo te hæreditate Iacob patris tui. Deus dux & doctor est contemplantium. Prou. 30. Tria sunt mihi difficilia, & quartum penitus ignoro. Viã aquilæ in cælo. Quæ dicta sunt præparatiua ad diuinorum contemplationem, tangit Bernar. his verbis: Quæ oculos mẽtis emũdant, vt ad lumen verũ subleuari possint, hæc sunt: secularis curæ abscisio, carnis afflictio, cordis cõtritio, frequẽs & pura delicti cõfessio, & lauacrũ fletus. Et cùm foris missa fuerit omnis immunditia, sursum eos attollunt meditatio admirabilis essentiæ Dei, & castæ veritatis inspectio, oratio munda & valida, iubilus laudis & desiderium ardens in Deum.

¶ De octo gradibus secundum Bernardum, quibus viri contemplatiui ascendunt.

Item Bernar. distinguit VIII. gradus, quibus viri cõtemplatiui ascendunt, loquens fratribus de monte Dei. ¶ Primus est, perfecta obedientia. ¶ Secundus est, corpus suum in seruitutem redigere. ¶ Tertius est, vsu boni consuetudinem vertisse in dilectionem. ¶ Quartus est, intelligere quę in doctrina fidei apponuntur ei. ¶ Quintus est, talia præparare, qualia apponuntur. ¶ Sextus est, cùm in affectum mentis transit iudicium rationis. ¶ Septimus est, reuelata facie speculari gloriã Dei. ¶ Octauus est trãsformari à claritate in claritatem, quasi à Domini spiritu.

¶ De septem gradibus secundum August.

Augustinus verò VII. gradus tangit in li. de Quãtitate animæ, in quorum vltimo ponit contemplationem. ¶ Ad primum gradũ pertinent operationes homini cum arbustis cõmunes, vt quòd anima præsentia sua corpus viuificat, colligit in vnũ, & in vno tenet, defluere & contabescere non sinit, alimẽta per membra distribuit cõgruentiam corporis & modũ seruat, & nõ tantum in pulchritudine, sed etiam in crescẽdo & gignẽdo. ¶ Ad secundum gradũ pertinent operationes cõmunes homini & brutis, vt sentire & moueri. ¶ Ad tertiũ gradũ pertinẽt operationes proprię hominis, cõmunes tamẽ bonis & malis, vt agros colere, vrbes construere, & loqui futura ex præsentibus coniicere. ¶ In quarto gradu omnis bonitas incipit, & omnis vera laudatio, ad hunc gradũ pertinent opera virtutũ. In hoc gradu anima se non solũ suo corpori, sed etiã vniuerso corpori audet præponere, & bona eius sua non putare, atque potentiæ pulchritudiniq; suę comparata cõtemnere, & à sordidis se abstrahit, totamq; emaculat, & hæc pertinere videntur ad virtutem temperantiæ. Item

robo

roborat se aduersus omnia quæ à proposito & sententia mouere moliũtur: hoc ad fortitudinẽ. Item societatẽ humanam magnipẽdit: nihil vult alteri ꝙ sibi nolit accidere, hoc est ad iustitiam. Sequitur authoritatẽ & præcepta sapientiũ, & per hoc sibi loqui Deũ credit, hoc ad prudentiã. In hoc præclaro actu animæ inest adhuc labor, & cõtra huius mũdi molestias atq; blanditias magnus cõflictus. ¶ Ad quintum gradũ pertinet vt anima ab omni labe libera maculísq; lota in hoc statu se teneat. Aliud enim est efficere, aliud tenere puritatem, vt ait Aug. alia prosus actio quę se inquinata reintegrat, & alia quæ nõ patitur rursum inquinari. Tunc ingenti quadã & incredibili fiducia pergit in Deum, id est in ipsam contemplationẽ veritatis, & illud propter quod tantum laboratũ est altissimum & secretissimum præmiũ. ¶ Sextus ergo erit iste actionis gradus. Aliud enim est mundari ipsum oculum animæ, nẽ frustrà & temerè aspiciat, aliud ipsum custodire & firmare sanitatẽ, aliud iam serenũ atq; rectũ aspectũ in illud quod est videndũ dirigere. Quod qui prius volunt facere, quàm mundati & sanati fuerint luce reuerberãtur veritatis. ¶ Septimus & vltimus animæ gradus, est visio & contemplatio veritatis: neque est iam gradus, sed quędã mansio. Primus actus dicatur animatio. Secundus, sensus. Tertius, ars. Quartus, virtus. Quintus tranquillitas. Sextus, ingressio. Septimus, cõtemplatio. ¶ Et notandũ quòd ad Dei contemplationẽ non admittitur homo nisi innouatus, vnde de ascensu cõtemplationis verum est illud Ioan. 3. Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit. Vnde caute locutus est Apost. 2. Cor. 12. Scio, inquit, hominem in Christo &c. raptum huiusmodi vsq; ad tertium cęlũ. Non raptus fuisset, nisi in Christo, id est, in Christi conformitate fuisset.

¶ *De triplici specie visionis.*

Et distinguũtur ibi in gl. tres species visionis, scilicet corporalis, imaginaria, & intellectualis. Corporalis est, cùm quædam corporaliter videntur Dei munere, quæ alij videre nequeunt, vt Balthasar vidit manũ scribẽtẽ in pariete. Dan. 5. Imaginaria est, quãdo aliqs in extasi vel in somnõ videt nõ corpora, sed imagines rerũ Dei reuelatione, vt Petrus vidit discũ. Act. 10. Visus intellectualis est, quãdo nec corpora, nec imagines eorũ videntur: sed in corporeis substãtiis intuitus mẽtis mira Dei potẽtiã figitur. Talis fuit visio Pauli. Et videtur secundũ Aug. ꝙ ipse viderit Deũ facie ad faciẽ. Aug. Cur nõ credamus ꝙ tãto Apostolo doctori gentiũ rapto vsq; ad excellẽtissimã visionẽ, voluit Deus demonstrare vitã in qua post hanc videndus est in æternum? Et

secund

secundum hoc illud Exo.33.Nõ videbit me homo,& viuet:expo nendum erit de homine humano modo viuente, secundũ illud Aug.in lib.de Trinit.Videri,inquit,diuinitas humano visu nullo modo potest,sed eo visu videtur quo iam qui vident, nõ homines,sed vltra homines sunt. Et super Exo.33.dicit gl.Gre.in hac carne viuentibus inæstimabili virtute crescentibus contemplationis acumine,potest æterna Dei claritas videri:nõ tamẽ videbit homo,& viuet:quia qui sapiẽtiã quę Deus est,videt,huic vitæ funditus moritur,vt Dei amore teneatur:qui raptus est,sensu non vtitur. Vnde narrat Aug.de quodã sacerdote,qui quando audiebat aliquod delectabile, præ gaudio statim quasi mortuus erat,& appositũ ignẽ corpori nõ sentiebat. Itẽ Ber.ad fratres de Monte Dei,loquens de verbo illo Iob 36.Abscõdi lucẽ in manibus,videtur dicere ꝙ Deus in contẽplatione videatur sicut ipse est.Electo,inquit,& dilecto Dei vicissim lumẽ vultus Dei ostenditur,sicut lumen clausum in manibus,patet & latet ad arbitriũ tenẽtis, vt per hoc ꝙ quasi in trãscursu,vel in pũcto videre permittitur,inardescat animus ad plenã possessionẽ luminis æterni, & hæreditatem plenæ visionis Dei. Cui vt innotescat aliquatenus id quod ei deest,nõnunquam quasi pertransiens gratia perstringit sensum amãtis,& eripit eũ sibi,& rapit in diem qui est à multitudine rerũ ad gaudia cælestia,& pro modulo suo ad momentũ & punctũ idipsum ostendẽs ei videndũ sicuti est.Interim etiã ipsum efficit in idipsum, vt sit suo modo sicuti illud est:vbi cùm didicerit quid sit inter mundũ & immũdum, redditur sibi, & remittitur ad mundandũ cor ad visionem, ad aptandũ animã ad similitudinẽ,vt si aliquãdo rursum admittatur, sit purior ad videndũ,& stabilior ad fruendum. Nunquam enim melius deprehendit modus humanæ imperfectionis, quã in lumine vultus Dei,in speculo diuinę visionis.Idem in eadem epistola:Deus semper quæritur,vt dulcius inueniatur:dulcissimè inuenitur, vt diligentius quęratur.Hoc ergo ineffabile cùm non nisi ineffabiliter videatur,qui vult videre,cor mundet,& subditur: Hæc est facies Dei quam nemo potest videre, & viuere mundo. Item Augustin.in lib.Soliloquior. Quando fueris talis,vt nihil prorsus terrenorum te delectet, mihi crede, eodem momento, eodem puncto temporis videbis quod cupis. Quædam ad contemplationem vtilia,require in tractatu Spei.cap.de rebus sperandis.

De dono intellectus. PARS XI.

NOtandum quòd donũ intellectus secũdum quosdam,dicitur gratia intelligẽdi salubres significationes signorũ na-

turalium,vel positiuorũ.Ad quod facit quod dicit Dominus discipulis,Matt.10.quærẽtibus vt ediſſeret eis parabolã.Adhuc,inquit,&vos ſine intellectu eſtis?Credebãt myſticũ quod erat propriè dictũ.Vnde non habebãt noritiã circa myſteria parabolarũ. Item eiuſdẽ 15. Cũ diſcipuli ad literã intelligerẽt illud quod dominus dixerat eis, Cauete à fermẽto Phariſæorũ:reprehẽdit eos dñs,dicens,Nondum intelligitis,&c. Itẽ ad idẽ facit quod legitur Dan.10. In viſione opus intelligẽtia. Itẽ in Pſal. Nolite fieri ſicut equus & mulus,quibus nõ eſt intellectus. Equus & mulus à foris manent in rebus ſenſibilibus exteriora ſolũ videntes, interiora nõ agnoſcẽtes. Ad idẽ facit quod dicit Greg.ſuper illud Iob 1.Filij eius faciebãt cõuiuia,&c.Intellectus,inquit,in die ſuo paſcit,dũ de auditis cor illuſtrat. Itẽ ſuper illud Iob 1.Vẽtus vehemẽs irruit à regione deſerti.Spiritus mentẽ inſtruit cõtra hebetudinem intellectu animus hebes eſt, quo rebus hæret à foris nõ ingrediẽs,ad ſignificata earum:quã hebẽtudinẽ donũ intellectus expellit. Vnde dicitur intellectus,quaſi interna lectio. Hoc donũ nõ habuerũt Philoſophi,qui viſibilia huius mũdi nõ acceperũt vt ſigna,ſed quaſi materialiter,q arguũtur Sap.13.Si enim tantũ potuerunt ſcire,vt poſſent æſtimare ſeculũ,quomodo huius dominũ facilius nõ inuenerũt? Ipſi ſimiles fuerũt pueris qui in libris pulchris & deauratis literarũ pulchritudinẽ mirãtur,de his quæ ſcriptura ſignificat nõ curãtes.Aug.in lib.de lib.arb.Ad mirator creaturarũ.& eis inhærẽs, nõ admirans artificẽ, ſimilis eſt homini qui ſyllabas decẽter ornatas miratur,& in eis adhæret relicto ſentẽtiæ principatu.Signa naturalia ſunt omnes creaturæ.Omnes enim nobis loquũtur Dei laudẽ,& noſtrã eruditionẽ. Deus enim effudit ſapiẽtiã ſuper omnia opera ſua.Eccl.Iob 12.Nimirũ interroga iumẽta,& docebũt te:& volatilia cœli,& indicabũt tibi.Loquere terræ,& reſpõdebit tibi,& narrabũt ea piſces maris.Salomõ ſapientiã quæſiuit tã in herbis,quã in arboribus,etiã in animalibus.Diſputauit enim ab hyſopo vſque ad cedrũ,& de omnibus generibus animaliũ, per ſingula proponens parabolã. Et Ariſt. interrogatus à quo tot & tãta didiciſſet:Reſpõdit,A rebus quæ mẽtiri nõ norũt.Aug.in lib.de lib.arb.Quocũq; te verteris, veritas veſtigiis quibuſdã quæ operibus ſuis impreſſit,loquitur tibi,& te in exteriora relabentẽ ipſis exteriorũ formis intus reuocat.Sap.13.A magnitudine ſpeciei & creaturæ cognoſcibiliter poteſt creator earũ videri. ad Rom.1.Inuiſibilia Dei,à creatura mundi per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Ad domum intellectus ſecundum hanc acceptionẽ pertinent

tinent parabolæ Euãgelicæ,& alia myſtica, quæ in ſcriptura inueniuntur. Bern. in Serm. loquẽs de apparitionibus Chriſti poſt reſurrectionẽ: In ſpiritu intellectus aperuit eis ſenſum, vt intelligerent ſcripturas. Vnde ſecundũ hoc illud quod dicit Aug. in li. de doct. Chriſt. ꝙ cognitio ſacrę ſcripturę pertinet ad donũ ſcięti æ. non eſt intelligendũ vniuerſaliter ſed ſolũ de illa parte ſcripturæ, quæ de miſeria humana loquitur. Signa poſitiua ſunt: vt quę ſub veteri lege, vel noua ſunt inſtituta. Ad donũ igitur intellectus pertinet intelligere ea quæ creaturæ nobis naturaliter ſignificant: quæ ſignificatio maximè eſt ratione ſimilitudinis. Et ſecundũ hoc creaturæ ſunt quaſi libri naturales. Sed velut libri factitij in quibus per donũ intellectus ligimus. quę ad noſtrã ſalutẽ pertinẽt, ſũt vt formæ eccleſiarũ, & ſitus, & ornatus. Itẽ habitus perſonarũ eccleſiaſticarum: & ornatus earũ in ſuis myſteriis. De diuerſis libris in quibus homo legere debet, require in Sermonibus epiſtolarũ de verbo illo, Quæcũq; ſcripta ſunt, ad noſtrã doctrinã ſcripta ſunt. ¶ Secundũ aliquos verò donũ intellectus dicitur lumen quo inuiſibilia cognoſcuntur. Ad quod videtur facere quod legitur in 5. lib. Ber. de conſideratione, vbi ipſe diſtinguit inter intellectum, fidẽ, & opinionẽ, vnũquodque eorũ deſcribens. Fides, inquit, eſt voluntaria quædã & certa prælibatio, nedum propalatæ veritatis. Intellectus eſt, rei cuiuſcunque inuiſibilis certa & manifeſta notitia. Opinio eſt, quaſi pro vero habere aliquid quod falſum eſſe neſcias. In eodem: Intellectus rationi innititur fides authoritati, opinio ſola veriſimilitudine ſe tuetur. Idem Aug. in lib. de Vtilitate credendi: Quod credimus, debemus authoritati: quod intelligimus, rationi: quoderamus, opinioni Itẽ Augu. in quodã ſermone de Timore: Sextus, inquit, gradus eſt intellectus, vbi ab omni falſitate carnalis vanitatis corda mundantur, vt pura intentio dirigatur in finẽ: propterea & ſexto loco dicitur, Beati mundo corde.

De dono ſapientiæ. PARS XII.

SApiẽtia quãdoque largè ſumitur, ſcilicet pro ſapida ſcientia, ſecundũ illud Ecc. 6. Sapiẽtia doctrinæ ſecundũ nomẽ eius, ſapidã ſciẽtiã habet, cui res quas agnoſcit ſapiũt vt debẽt: quãdo ſcilicet mala culpæ ſunt ei amara, bona tẽporalia vilia, ſpiritualia chara. Bern. in Serm. Inueniſti planè ſapientiam ſi prioris vitę peccata defleas, ſi huius ſeculi deſiderabilia paruipendas, ſi æternã beatitudinẽ toto deſiderio cõcupiſcas. Inueniſti ſapientiam, ſi tibi horum ſingula ſapiunt prout ſunt. Quandoque ſapientia ſtrictè ſumitur pro cognitione æternorum, ſecundum il-

lud Aug. in lib. de Trin. Hæc est, inquit, sapientiæ & scientiæ re-
cta distinctio, vt ad sapientiam pertineat æternarum rerum co-
gnitio intellectualis, ad scientiã verò temporalium rerum co-
gnitio rationalis. Et secundum hanc acceptionem sapiẽtia non
est omnino diuersa à dono intellectus. Strictius etiã sumitur sa-
pientia pro cognitione suauitatis diuinæ per experiẽtiam habi-
ta, & sic à dono intellectus est diuersd. Et differt à dono intelle-
ctus in hoc quòd sapientia tãtum veritati æternæ contemplan-
dæ intendit. Intelligentia verò nõ modo de æternis est, sed etiã
de rebus inuisibilibus & spiritualibus tẽporaliter exortis. Isido.
in lib. differentiarum: Sapientia tantummodo æterna contem-
platur. ¶Item intellectu intelligibilia capimus tantum. Sapien-
tia verò non modo capimus superiora, sed etiã incognitis dele-
ctamur. Donum sapientiæ habebat Aug. dicens lib. 10. Confes.
Aliquando, inquit, intromittis me in affectum multum inusita-
tum introrsum nescio quam dulcedinem, quæ si perficiatur in
me, nescio quid erit, quod vita ista non erit. Sed recido in hæc
ærumnosis põderibus, & resorbeor solitis, & teneor, & multum
fleo. Sed multum teneor quantum consuetudinis sarcina digna
est. Hic esse valeo, nec volo: illic volo, nec valeo, miser vtrobiq;
Quasi per auditũ cognitionem habet suauitatis diuinæ qui cre-
dit illi verbo, Eccle. 24. Spiritus meus super mel dulcis. Vel illi,
Quàm magna multitudo dulcedinis tuę domine. Cognitio quæ
habetur per donum intellectus, est quasi cognitio per visum: co-
gnitio verò quæ habetur per donum sapientiæ, est quasi cogni-
tio per gustum. In Psal. Gustate, & videte quoniã suauis est do-
minus. Donum sapientiæ tranquillat mentem, & reficit. Grego.
Ab intellectu ascẽditur ad sapientiam, vt hoc quod acutè intel-
lectus inuenit, sapiẽtia maturè disponat. Glo. super Matt. 5. In se-
ptimo est sapientia, id est, contemplatio veritatis pacificans to-
tum hominem. Aug. in sermone de Timore. Cum in finem per-
uentum fuerit, iã requiescitur. Et quis finis, nisi Christus qui est
finis legis ad iustitiã? Et sapiẽtia Dei quis, nisi Christus? Propter
hoc sicut septimo posita est sapientia, sic septimo ponitur, Beati
pacifici. De sapientia dicit Gregorius super Iob 1. Sapiẽtia in die
sua pascit, dum de æternorum spe & certitudine mẽtem reficit.

Quinta partis principalis de beatitudinibus Tractatus.

*De dicendorum ordine in isto tractatu. Et de descriptione Beati-
tudinis.*

PARS I.

Vltimo

VLtimo dicendum est de Beatitudinibus, de quibus habetur Matthæ.5. De illis verò hoc modo dicetur. Primò ostendetur quid sit beatitudo prout hic sumitur Secundò tangentur quædam attendenda & admiranda circa doctrinam illam Saluatoris, in qua gratiæ illæ quæ dicuntur beatitudines, nobis commendantur. Tertiò de singulis agetur per ordinem. ¶ Circa primum notãdum quòd beatitudo prout hic sumitur, sic potest describi: Beatitudo est gratia non cuicunq;, sed verè sapienti nota, faciens ad suauitatem cõscientiæ, propinqua gloriæ. Et videtur posse sumi hæc descriptio ex eo quod dicit Ambro. in lib. de Offic. Dico, inquit, beatam vitam consistere in altitudine sapientiæ, suauitate conscientiæ, virtutis sublimitate. Quod dictum est. Beatitudo est gratia non cuicunque, sed verè sapienti nota: sumi potest ex eo quod dicit beatam vitam consistere in altitudine sapientiæ. Ad eos qui habent profundam sapientiam pertinet cognoscere quòd paupertas hominem beatum efficiat: & sic de cæteris gratiis quas dominus commendat. Bernar. in sermonibus: Quid tam absconditũ quàm paupertatem esse beatã? Matth. 11. Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus. A sapientibus, inquam, huius mundi. Quod dictum est, Faciens ad suauitatem conscientiæ: sumi potest ex eo quod Ambr. dicit, in suauitate conscientiæ beatam vitam consistere. Paupertas, & cæteræ gratiæ quas Deus cõmendat, videntur habere miseriam vel antecedentem vel concomitantẽ, vel esse ipsa miseria: tamen secundũ veritatem, ad suauitatem seu tranquillitatem conscientiæ faciunt. Quod dictum est, Propinqua gloriæ: potest sumi ex hoc quod Ambro. dicit, virtutis sublimitate. Virtus sublimis, est virtꝰ perfecta: virtus perfecta est virtus propinqua fini suo, siue gratia propinqua gloriæ. Beatitudo, prout hic sumitur, est beatitudo viæ, & ideò est beatitudo semiplena: Plena enim beatitudo erit patriæ, quam notificat Aug. in Ench. dicens: Ille beatus est, qui omnia quæ vult habet: nec aliquid vult quod non decet. In eo in quo sunt gratiæ illæ quas dominus cõmendat, iam est impletum illud, Non aliquid vult quod non decet. Illud verò, Omnia quæ vult habet, quantum ad bona transitoria videtur esse impletum, quum ipse ea contemnat, & amplius etiam de illis habeat quàm velit: quãtum verò ad vera bona quæ sunt futura, nõ est hoc in eo impletum: quodammodo tamẽ habet ea, scilicet in spe, etsi nõ in re. Ferè etiam habet ea in re propinquitate vel facilitate perueniendi ad ea. Vnde & paupertum spiritu, & eorũ qui persecutionem patiuntur propter

iustitiam, dicit dominus iam esse regnum cælorum.

De quinque attendendis & admirandis circa doctrinam illam quæ est compendium nouæ legis. PARS II.

CIrca secundum notandum quòd quinque sunt attendenda & admirãda circa dictam doctrinam, quæ compendium est nouæ legis. Explanatio verò eius subditur in aliis quę dicit dominus in illo sermone, sicut patet ex Glossa. Vnde super illud, Ascendit in montẽ, dicit Glo. In hoc monte nouũ testamentũ in cordibus filiorũ scribit, incipiẽs à beatitudine, qui in mõte Sinai verus testamẽtum in lapidibus seruis dedit, incipiens à timore. Et alia Glo. dicit, Sicut Moyses decẽ præcepta proponẽs postea per partes explicat: sic Christus quasi virtutũ genera octo beatitudines proponit, ex quibus pẽdent quæ in mõte dixit. ¶Primũ attendendum & admirandũ circa doctrinã illam est legislatoris benignitas. Secundum, eiusdem authoritas. Tertium, doctrinæ sublimitas. Quartum, sentẽtiarum extraneitas. Quintũ, doctrinæ integritas. ¶Benignitas legislatoris in hoc apparet, quòd ipse nec præcipit, nec prohibet, nec comminatur, sed dulcedine mercedis temperat difficultatem laboris. Vnde lex eius bene potest intelligi illa lex clementiæ, de qua dicit Salomon in fine Prouer. loquẽs de sapiente muliere: Os suum aperuit sapientiæ, & lex clementiæ in lingua eius. Verè non est similis illi in legislatoribus. Iob 36. Nõ sunt similes ei qui multitudine præceptorum & prohibitionũ subditis suis obstruũt viã paradisi, & comminationes multas eis faciẽtes non dant locũ timori Altissimi. Authoritas legislatoris maxima est. Ipse enim iudex est, qui hãc legẽ dat. Ideò magna securitas est his qui eam obseruant. Iob 31. Quis mihi tribuat auditorẽ, vt desiderium meũ audiat omnipotens, & librũ scribat ipse qui iudicat, vt in humero meo portem illum? In humero portare, est secundũ Greg. scripturam operatione perficere. Ad doctrinam istã pertinet illud. Eccles. 24. Ego ex ore Altissimi prodij. Si vestes quæ tetigerunt Saluatorem pro reliquiis habentur, quare verba quæ processerũt de ore eius pro reliquiis non habentur? Nullum verborum illorũ negligendum esse. In Psalm. Folium eius non defluet. Diligenter essent audienda verba illa, & memoriæ infigenda. Eccles. 8. Ego os regis obseruo. Credendum est, quòd verba ipsius magnæ sint virtutis. Illi enim specialiter dicitur in Psal. Diffusa est gratia in labiis tuis. Et Luc. 4. Mirabãtur omnes in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore illius. & Cant. 5. Anima mea liquefacta est, vt dilectus locutus est. ¶Sublimitatẽ doctrinæ Christus ostendere voluit

luit in hoc, quòd doctrinam illam in monte tradidit. Vnde glo. super illud, Ascendit in montem. Altiorem, inquit, doctrinam iustitiam, quàm illam quæ est Scribarum & Pharisæorum. Item alia glo. Ascendit in montẽ, vt altiora virtutum culmina doceret. Proposuit dominus in monte illo abscondita cælestis ethicæ. Vnde impletum fuit illud, Aperiam in parabolis os meum, eructabo abscondita à constitutione mundi. Matt. 13. Et est sumptum de Psal. Ibi tradidit regulas viuendi quæ ad regimen totius mundi sufficerent, si secundum eas regere se vellet. Ibi tradidit principia moralis philosophiç, quibus veritas vitæ demõstratur & æterna felicitas non tam infertur quàm confertur. Ibi sol intelligentiæ velut octo radios ex se emisit ad ecclesiæ illuminationem. Ibi fons sapientiæ, verbum scilicet Dei in excelsis. Ecclesia. 1. Nouum testamentum velut quendam fluuium Paradisi emisit: vt tangitur in Glo. Hic est torrẽs ille de quo Ezech. 47. Viuent omnia ad quæ venerit torrens. Ad hunc fluuium pertinet illud Eccles. 24. Ego quasi fluuius Dorix, & quasi aqueductus exiui de paradiso. Dorix interpretatur medicamentum generationis. Os illud cuius apertionem Matthæus commemorat, veræ vena vitæ fuit. Prouerbior. 10. Vena vitæ os iusti. Lex vetus promittebat suis obseruatoribus benedictionem temporalis prosperitatis; & trangressoribus comminabatur maledictionem temporalis aduersitatis. Deut. 28. Sed lex noua obseruatores suos beatos prædicat. Magis enim Deo assimilat, quàm illa. Quanto verò aliquis Deo similior est, tanto in maiori tranquillitate est. Vnde super illud Ierem. 17. Ego autem non sum turbatus te pastorem sequens, dicit gloss. Quanto magis Christum sequeris, tanto minus turbaris. In doctrina illa erexit nobis Christus scalã mirabilem, cuius vtraq; extremitas tangit cœlũ. In commẽdatione enim primæ beatitudinis & vltimæ dicitur, Quoniam ipsorum est regnum cælorum. Quomodo regnũ cælorum sit pauperũ spiritu, & quomodo eorũ qui persecutionem patiuntur propter iustitiã, dicetur, quum de illis beatitudinibus specialiter agetur. ¶ Sentẽtiç illius doctrinę valde extraneę sunt à sententiis sapientiæ mundanæ, quæ miseros iudicat, quos illa doctrina beatificat. Sũt enim octo illa verbã quasi octo positiones ipsius ducis philosophiæ. Positiones, inquam, extraneissimæ, sed tamẽ verissimæ. Causa quare sapiẽtia Dei adeò extraneũ iudiciũ habeat à iudicio mũdanę sapientiæ, hæc est: quia lumẽ sapiẽtiæ diuinæ magis est sufficiẽs ad visionẽ eorũ quæ sunt propè, & eorum quæ sunt longè. Attingit enim à fine vsq; ad finem.

Sap.8.Lumen verò mundanæ ſapientiæ modicum eſt,non ſufficiens niſi ad viſionem præſentium. Sapientia mundana ſuperficialiter ſolum res aſpicit:ſapiẽtia verò Dei interiora penetrat, ideò ſuauitatem inuenit,quam non inuenit ſapientia mundi.Simia ſi loqui poſſet, nucem amarã diceret propter corticis amaritudinem. Qui verò nucem frãgit,& ad nucleum peruenit,dulcedinem in nuce inuenit. Doctrina illa integra eſt quantum ad principia moralis ſapientiæ. Licet anima multas conditiones in rebus attendat,tamẽ ſpecialiter ipſa ſapiens iudicatur ſecundum conditiones quæ ſunt bonitas & malitia. Anima enim ſapiens eſt,ſi bona & mala ſapiũt ei vt debẽt. Ber.in ſermonibus: Inueniſti ſapientiã,ſi tibi horum ſingula ſapiũt prout ſunt.Perfectè ergo principia moralis doctrinę tradi videtur in illis octo verbis, in quibus anima ad bonum & ad malum perfectè ordinatur. Ad bonum ordinatè ſe habet, ſi modica bona modicum diligat,ſi vera bona eſuriat & ſitiat,& ſi eis ita adhęreat,vt nulla pœna ab eis ſeparari valeat. Ad primum pertinet illud, Beati pauperes ſpiritu,&c.Ad ſecundũ illud,Beati qui eſutiũt,&c. Ad tertium,Beati qui perſequutionem,&c. ¶ Ad bonum quis ordinatè ſe habet, ſi nulli malum inferat,ſi ſibi illarũ vel gratis aſſumptum æquanimiter ferat,ſi alij illatum,pro poſſe auferat,ſi ſtudioſe cauet vt nec inquinetur malo culpæ, nec perturbetur malo pœnæ.Ad primũ pertinet illud,Beati mites. Ad ſecundum illud, Beati qui lugẽt. Ad tertium illud,Beati miſericordes. Ad quartum illud,Beati mũdo corde. Ad quintum illud,Beati pacifici.Secundũ Glo.in ſeptem primis eſt,perfectio:in octaua,perfectionis oſtẽſio.Ad perfectionem duo pertinẽt,ſcilicet purgari à noxiis,& impleri bonis.Purgari verò à noxiis, eſt prius naturaliter.Augu.Bono implẽdus es,funde malum: paupertas ſpiritus,& manſuetudo fundunt malum. Paupertas ſpiritus fundit mala illa quæ veniũt nobis à bonis quæ intra nos ſunt, ſcilicet ſolicitudinem ſeculi & amorem. Mãſuetudo verò fundit mala illa quæ veniunt nobis ab his quæ contra nos ſunt. Expellit enim perturbationes quas in nobis faciunt aduerſa. ¶ Quinque verò beatitudines ſequẽtes pertinent ad repletionem boni.Duplex eſt enim bonum præter bonum delectabile:ſcilicet bonum expediens , vt eſt medicina, vel inciſio propter ſalutem corporis facta , & bonum ſimpliciter. Ad bonum expediens pertinet illud Beati qui lugent. Qui enim habet gratiam lugendi,renuit conſolari,eligens hic ſalubriter cruciari vt poſſit ſanari in futuro,& poſſit veraciter delectari.Ad bonum ſimpliciter pertinent

quatuor

quatuor sequentes beatitudines. Duæ primæ ad actiuam, & duæ aliæ ad contemplatiuam. Illud, Beati qui esuriunt, &c. pertinet ad bonum ad quod tenemur. Illud, Beati misericordes, ad bonum ad quod non tenemur. Aliarum duarum quæ pertinent ad contemplatiuam, prior pertinet ad intellectum, posterior ad affectum. Item prima septem beatitudinũ quę pertinent ad perfectionem animæ; expedit vim cõcupiscibilem, scilicet paupertas spiritus: mãsuetudo verò expedit vim irascibilem. Vis verò rationabilis postquam cor expeditum est, ab amore mundi per paupertatem spiritus, & perturbationibus iræ per mansuetudinem, vacare potest & videre statum in quo homo est. Quam visionem sequitur luctus: quia qui apponit scientiam, apponit & dolorem. Eccleſiast. 1. Luctus verò purgat mentem, reliquias infirmitatis expellens, & infectionem palati spiritualis quæ erat de febre iniquitatis remouens. Ideò post luctum bene sequitur esuries iustitiæ: sicut homo perfectè purgatus & sanitati corporali restitutus esurire solet. ¶ Et notandum, quòd non tam citò animus perfectè sanatur, quàm citò peccatum ei remittitur. Vnde Augustinus 14. libro de Trinitate: Sicut aliud est febrem, aliud infirmitatem febre factam curare. Item aliud est telum de corpore demere, aliud vulnus eo factum secunda curatione sanare: Ita aliud est causam afferre languoris, quod per indulgentiam fit omnium peccatorum: aliud ipsum lãguorem curare, quòd paulatim proficiendo fit in renouatione huius imaginis. Primum facit Deus per se & secum: secũdum facit Deus per hominem, & cum homine. Ideò dicitur in Psalm. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, & sanat omnes infirmitates tuas. Sanare infirmitates numeratur quasi diuersum cum eo quod est propitiari iniquitatibus, quia verò esuriens & sitiẽs iustitiam, ex fragilitate quãdoque cadit, saltem venialiter. Septies enim cadit iustus. Prouer. 24. necessaria sunt homini opera misericordiæ quibus homo se abluat. Luc. 11. Veruntamen quod superest, date eleemosynam, & omnia mũda sunt vobis. ¶ Sexto verò loco rectè ponitur mũditia cordis prę parãs ad Dei visionẽ, cùm omnia præcedẽtia vel indicatiua sint, vel effectiua mũditiæ, esuries & sitis eam indicãt, cętera eam efficiunt. Visionem verò Dei sequitur gustatio diuinæ suauitatis: qua degustata animus amore & desiderio eius capitur, & propter hoc auertit se & abrũpit ab aliis, vt Deo totaliter vacet. Gustato enim spiritu, vt ait Augu. desipit omnis caro, vnde talis studet paci faciendæ & cõseruãdę in se, sciẽs quòd in pace factus est locus eius. Ideò se-

primo loco rectè ponitur illud, Beati pacifici. Tres primæ faciũt ad hoc vt vetus homo exuatur: quatuor sequẽtes ad hoc vt nouus homo induatur. Ad quod monemur Ephes. 4. Deponite vos secundum pristinam conuersationẽ veterẽ hominem qui corrumpitur secundũ desideria erroris, & induite nouũ hominem qui secundũ Deum creatus est. Et ad Colos. 4. Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum hominem, &c. Ideò septimo loco rectè dicitur, Quoniam filij Dei vocabuntur. Filius Dei est homo nouus. Filius Adam homo vetus. Bern. in sermo. inter dictas septẽ beatitudines sic distinguit: Attende, inquit, quemadmodum in tribus prioribus sibiipsi reconciliatur anima: in duobus, quæ sequuntur proximo: in sexto, Deo: in septimo, alios reconciliat, tanquam receptus in gratiam domini & felici familiaritate donatus. Nã paupertate, mansuetudine, fletu, renouatur in anima similitudo quædam & imago æternitatis omnia tẽpora cõplectentis, dum paupertate futura meretur, mansuetudine sibi præsentia vẽdicat. Hoc videtur dici propter hoc, ꝙ mãsuetus sibi dominatur, cũ homini immansueto potius dominetur ira. Et subdit Ber. Luctus pœnitentiæ præterita quoq; recuperat, sicut scriptum est: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Porrò iustitia & misericordia perfectè proximo cohæremus, dum quicquid nolumus nobis fieri, aliis nõ facimus per iustitiã, & quæcunq; volumus vt faciãt nobis homines, & nos faciamus illis per misericordiã. Itẽ reconciliati nobis, recõciliati etiã proximo fiducialiter per munditiam cordis, reconcialiamur Deo. Beati verò qui de sua recõciliatione nõ ingrati & pro fratribus suis piè solicit, eos quantum præualent, & sibi & Deo reconciliare laborant.

De paupertate spiritus, & eius descriptione: quare etiam pauperes spiritu sint beati, & regnum cælorum sit ipsorum, ac cui dono paupertas spiritus adaptetur. PARS III.

COnsequenter dicendum est de singulis beatitudinibus. Et primo de paupertate. De qua hoc modo dicetur. Primò ostenderur quid dicatur paupertas spiritus. Secundò quomodo pauperes spiritu sint beati. Tertiò, quomodo regnum cælorum sit pauperũ spiritu. Quartò, cui dono paupertas spiritus adaptetur. Quintò, agetur specialiter de his in quibus paupertas spiritus consistit. ¶ Circa primum notandum, quòd Bernard. in sermonib. vocat paupertatem spiritus voluntariam paupertatem, quæ est cum spirituali intentione, sic dicens, Diligenter attende, quòd non simpliciter pauperes nominat, propter plebeios

pau

pauperes, neceſſitate miſerabili, non voluntate laudabili. Spero equidem profuturam ei apud diuinæ bonitatis miſericordiam hanc ipſam afflictionis ſuæ miſeriam. Scio tamen hoc in loco Dominum non de huiuſmodi fuiſſe locutum, ſed de his qui poſſunt dicere cum propheta: Voluntariè ſacrificabo tibi. attamen nec voluntaria quidem paupertas omnis laudem habet apud Deum. Nam & philoſophi ſua omnia reliquiſſe dicuntur, vt expediti mundialibus curis ſtudio vanitatis poſſent vacare liberius, & nolebant ſenſu abundare in ſenſu ſuo. Hos diſcernit quod dictum eſt, Spiritu, id eſt ſpirituali voluntate. Beati verò pauperes ſpiritu: ſpirituali ſcilicet intentione, deſidetio ſpirituali propter ſolum beneplacitum Dei & animarum ſalutem. Super illud verò Matt. 5. Beati pauperes: quædam inter linear. dicit, Voluntate: alia interlin. dicit, Pauper ſpiritu eſt humilis corde. Gloſſa, verò hæc duo coniungit, dicens, Paupertatis deuotio habet duas partes, rerum abdicationē, & ſpiritus contritionem. ¶ Si quis tamē diligenter attendat, paupertas ſpiritus videri poterit cōſiſtere in tribus, ſecundum tres vires animæ, ſcilicet in humilitate ſecundum vim rationabilem, vt ſumamus humilitatem pro illa humilitate, de qua Bernardus: Eſt humilitas, quam in nobis veritas parit. Item in libro de decem gradibus humilitatis: Humilitas eſt virtus, qua homo veriſſima ſui cognitione ſibiipſi vileſcit. Et in diffidentia de propriis viribus, quantum ad vim irascibilem: Diffidentia enim de propriis viribus commendabilis eſt, ſicut diffidentia de Deo eſt vituperabilis. Et in contemptu ſiue prauo amore rerū temporalium quæcunque ſint res illę, ſiue ſint diuitiæ, ſiue alię. Et iſtæ contemptus pertinere videtur ad vim concupiſcibilem. Et ſub iſto tertio membro contineri illa videtur ſpecies humilitatis quæ eſt contemptus propriæ excellentiæ: de qua loquitur Bernardus in epiſtolis: Poſſumus tamē dicere paupertatem ſpiritus conſiſtere in duobus, ſcilicet in humilitate, & rerum temporalium abdicatione: ſicut tangit gl. Et tunc accipietur humilitas ita largè, vt comprehendat diffidentiam de propriis viribus. Sicut in tractatu de Superbia, præſūptio poſita eſt ſpecies ſuperbię. Dicūt etiā aliqui, ad paupertatē ſpiritus pertinere ſpiritualem mendicationem, qua quis mendicat ea quæ ſunt ſpiritus, improbum ſe diuitibus ſpiritualibus exhibendo, nūc ſubſidium orationū, nunc panem doctrinæ humiliter petendo. Sed iſta mendicatio ſequela eſt veræ humilitatis. Item dicūt aliqui, paupertatem ſpiritus eſſe, quum aliquis agnoſcit ſe nō habere

domi

dominium aliquod,nec in se nec in eis quæ sua videntur,sed solum administrationem: Deum verò omniũ esse verũ dominum intelligit.Hæc paupertas spiritualis est,quum sedem habeat in ipso spiritu.Et qui hanc paupertatem habet omnino sine proprio est. Prouer.14. Acceptus est regi minister intelligens. Intelligẽs inquam,se solum ministrum esse,& nullius dominum.

¶ *Quare pauperes spiritu sunt beati.*

Circa secundum notandũ est quòd propriissima causa quare pauperes spiritu sint beati,est illa quam dominus assignat,quoniam ipsorum est regnum cælorum , quasi diceretur: Videntur esse pauperes,sed verè sunt diuites.Prouer. 13. Est quasi pauper quum in multis diuitiis sit.2.ad Corint.6.Sicut egentes,multos autem locupletantes:tanquam nihil habentes & omnia possidentes. Tria genera hominum solent haberi pro pauperibus ,licet nihil possideant , scilicet electi ad dignitatem magnam & qui diuitias multas quas habent in tuto loco reposuerunt, & hæredes principum. Et hæc tria inueniuntur in pauperibus spiritu. Iac.2.Nónne Deus elegit pauperes in hoc mũdo,diuites in fide, & hæredes regni?Ad beatitudinem etiam pauperũ spiritu facit, quòd ipsi liberi sunt à multiplici miseria quæ superbiam sequitur. De quo require in tractatu de Superbia. Item à multiplici miseria in quam ponunt diuitiæ amatores suos.De quo require in tractatu,de Auaritia. Quando etiam ponentur ea quæ pertinent ad commendationem paupertatis & humilitatis, amplius patebit quomodo pauperes spiritu sint beati.

¶ *Quare pauperum spiritu sit regnum cælorum.*

Circa tertiũ notandum quòd pauperum spiritu regnum cælorũ est facilitate acquirendi. Pauperes enim spiritu sunt cõemptores mundi,& humiles:qui verò contẽnunt mundum,habent eum sub pedibus,& sunt supra mundũ.Humilitas verò est quasi clauis regni cælorũ,cõtra quã nõ valet aliqua clausura. Apoc.3. Ecce dedi ostium apertũ coram te,quod nemo potest claudere, quia modicam habes virtutem. Facile ergo est pauperibus spiritu intrare in regnum cælorum, qui sunt iam supra mundũ,& clauẽ habent ram efficacem. Præterea humilitas est de qua dictum est quòd laqueos mũdi euadit.De paupertate autẽ verum est,quòd frustrà ante eã rete iacitur.Prou.1.Frustra iacitur rete ante oculos pennatorũ.Pennati sunt contẽptores mundi.Humilium est regnũ cælorũ,iuxta illud:Sinite paruulos venire ad me, & nolite prohibere.Talium enim est regnum cælorum.Luc.18.

¶ Triplici ratione humilitatis videtur esse regnum cælorum.

Primò;

Primò,propter eius capacitatẽ. Ipſa enim in præſenti capax eſt gratiæ quã timor ſuperbiæ repellit.Iac.3.Humilibus autem dat gratiam:& quia eſt capax gratiæ, in futuro erit capax gloriæ. ¶Secũdò,propter fidelitatẽ.Quũ enim ipſa fidelis ſit in modico, ſuper multa conſtituetur.Matt.25.Quia ſuper pauca fuiſti fidelis,ſupra multa te conſtituam.Bernardus ſuper Cant.Fidelis revera famulus es,ſi de multa gloria domini tui,etſi non exeunte de te,tamẽ trãſeũte per te,nil manibus tuis adhærere cõtingat. ¶Tertiò,ratione viciſſitudinis.Humilitas Deũ in ſe recipit:ideo meritò in regno Dei recipietur. Prouerb.29. Humilem ſpiritu ſuſcipiet gloria. Humilitas in præſenti Deũ honorat: ideo meritò in futuro à Deo honorabitur. Eccl.3. Magna potentia Dei ſolius, & abomnibus honorabitur.1. Reg.2. Qui honorificauerit me,glorificabo eum. Item diffidentium de propriis viribus eſt regnum cœlorum,id eſt, robur & affluentia cæleſtis auxilij. De cælo enim venit eis auxilium,cùm de Deo & de ſanctis eius confidant, & nõ de propriis viribus. Luc.12. Nolite timere puſillus grex,quia complacuit patri meo dare vobis regnum.Cõtemptoribus verò rerum temporalium regnum cœlorũ eſt quaſi iure emptioins:Bern.in ſermonibus:Pauperibus pariter & martyribus regnũ cælorũ promittitur:quia paupertate quidem emitur,ſed in paſſione pro Chriſto aſq; omni dilatione percipitur. Matt.19. Omnis qui reliquerit domum,&c.centuplum accipiet & vitam æternã poſſidebit.Item Bern.in ſermonibus: Quid ſibi vult quòd eadem promiſſio facta eſt martyribus & pauperibus, niſi quia verè martyrij genus paupertas volũtaria eſt. ¶Itẽ mẽdicantiũ ſuffragia ſanctorũ,regnum cælorũ eſt: quia regnũ cælorũ pietatis eſt. Quicquid autẽ habet pietas,pauperũ eſt. Eccl. 16.Omnis miſericordia faciet locum vnicuique,&c. Domus cæleſtis ſicut & alia domus Dei pauperũ eſt. Illorũ verò qui nihil propriũ ſe habere intelligũt,ſed omnia cõmodata vel cõmenda ta à Deo reputãt,eſt regnũ cælorum,tanquã eorũ qui Deo ſunt fideliſſimi,nullius rei dominiũ ſibi vſurpãtes,ſed omniũ rerum dominium Deo relinquẽtes. Ad beatitudinem horũ facit,quòd ſi auferatur ab eis aliquid eorum quorũ onus & periculum habebunt,nullã moleſtiã ſentiunt ſed ſuam exonerationẽ hoc reputãt. Præterea cùm propriam voluntatẽ non habeant,& cõtra voluntatem propriam eorũ nihil ſit,ideo moleſtia carent. Hoc enim ſolum moleſtum eſt alicui quod cõtra eius voluntatẽ fit.

¶ *Paupertas ſpiritus dono timoris adaptatur.*

Circa quartum notandum, quòd paupertas ſpiritus dono tim

timoris adaptatur,& quantum ad humilitatem,& quantum ad rerum temporaliu̇m paupertatem. Quantum ad humilitatem: quia timor humilitatē introducit,ſicut aliquis ſolet ſe inclinare timore gladij ſuper eum eleuati.1.Petri5. Humiliamini ſub potenti manu Dei.Paupertas verò rerum tēporaliū bene timori adaptatur.Timētium enim eſt proiicere quęcunque fugę ſuę curſum impediūt,& quęcūque euaſioni ſuæ obſtant. Multi timore periculi,quod eſt in mundo iſto mundum relinquūt.Vnde ſuper illud Iob 31.Semper quaſi tumentes ſuper me fluctus timui Deum.gl. Fluctus quum tumentes deſuper eminent,ea ex naui proiiciunt pro quibus nauigia ſumpſerunt.

De humilitate. PARS IIII. *Quæ ſubdiuiditur in quinque capitula.*

De ordine dicendorū de humilitate & eius deſcriptione. CAP. I.

COnſequēter agendū eſt de his in quibus cōſiſtit paupertas ſpiritus,ſcilicet de humilitate.Sicut enim initiū omnis peccati ſuperbia.Eccle.10. ſic intiū noſtrę reparationis videtur eſſe humilitas.Hier.Prima virtus Chriſtianorū eſt humilitas. ¶De humilitate verò hoc modo agetur.Primò,ponētur eius deſcriptiones.Secūdò,eius cōmēdationes. Tertio tāgetur de cauſis humilitatis. Quartò,de ſignis eius.Quintò ponētur diuiſiones ad humilitatē attinētes. ¶Humilitatē ſic deſcribit Aug.Humilitas eſt ex intuitu propriæ conditionis & ſui conditoris,voluntaria mētis inclinatio in ſuo,imo ordinabili ad ſuum cōditorē.Humilitas eſt velut quædam mentis incuruatio ſeu genuflexio coram Deo, cum ſemper venerans. Cauſa vna huius inclinationis eſt intuitus propriæ conditionis. Propriā conditionem intuebatur Abrahā,quū diceret:Loquar ad dominū meū, quum ſim puluis & cinis.Ge.18.Itē qui dicebat:Putredini dixi,Pater meus es:mater mea & ſoror mea verbibus.Iob.18.Ad hūc intuitū mittitur, Michææ 6.Humiliatio,inquit,tua in medio tui:id eſt,in ventre. Voluit dominus ventrem antè eſſe,vt homo ſemper videre poſſet materiam ſuæ humiliationis.Alia cauſa inclinationis eſt intuitus conditoris,in quo nullus eſt defectus: vnde cōparatione eius magis apparēt defectus noſtri.Iob 25.Stellæ nō ſunt mūdæ in cōpectu eius: quanto magis homo putredo,& filius hominis vermis?Eſa.64.Quaſi pannus mēſtruatæ omnes iuſtitiæ noſtrę. Gregor.Sæpe iuſtitia noſtra ad examen diuinæ iuſtitiæ deducta, iniuſtitia eſt, & ſordet in diſtrictione iudicis quod fulget in eſtimatione operātis.Iob vlti Nunc oculus meus videt te,ideirco me reprehēdo. Bern.ad fratres de mōte Dei:Nunquā ſe melius

lius deprehẽditur modus humanę imperfectionis, quàm in lumine vultus Dei: in ſpeculo diuinæ viſionis mẽs humilis in ſuo, imo manet, tractat enim quæ in ſe infirma ſunt. Seneca in epiſtolis: Quod homines libẽtiſſime de aliis faciũt, de te male exiſtima: illud autem maximè tracta, quod in te eſſe infirmiſſimũ ſcies. Si palea locũ ſupremum tenet, non ſui nobilitate, ſed vẽto & ſui vanitate: granũ verò quod pretioſum eſt tenet locum imũ: ſic ſuperbia vilis, elationis opinione, vel ambitionis præſũptione, ſuper alias ſe extollit: humilitas verò in imo remanet: tamen illud imũ ordinabile eſt ad Deũ. Deus enim in corde humili quieſcit. Vnde ſuper illud Pſal. Patata ſedes tua ex tunc. dicit gl. Anima trãquilla & humilis, ſedes eſt Dei. Aug. 11. li. Confeſ. O quàm excelſus es, & humiles corde ſunt domus tuæ. Bern. in lib. de cõſideratione, ſatis inſinuat quid ſit imum hominis, & quid ſit illud quod ad conditorẽ ordinatur. Vbi cõſiderationem ſui in tria diuidit: ſcilicet in conſiderationem quid, quis, & qualis ſis: quid in natura, quis in perſona, qualis in moribus. Et ſubdit: Eſt in diffinitione hominis quem dicunt animal rationale, mortale: quod diligentius intueri licet, ſi libet conſideranti duo hæc ſimul rationale & mortale. Is tibi exinde occurit fructus, vt & mortale quod in te eſt rationale humiliet, & rurſum rationale mortale confortet, quorum neutrum neglectui erit homini circunſpecto. Mortale ergo imũ hominis intelligas: id verò quo ordinatur homo ad ſuum conditorem intelligas rationale. Inquãtum mortalis, eſt homo puluis & cinis: inquantum rationalis, eſt capax Dei. ¶ Itẽ humilitas ſic poteſt deſcribi: Humilitas eſt voluntarius contemptus ſui. Vel ſic. Humilitas eſt ſenſus proprię vacuitatis ſeu inanitatis. Bern. in lib. de xii. gradibus humilitatis, eam ſic deſcribit: Humilitas eſt veritas qua homo veriſſima ſui cognitione ſibiipſi vileſcit. In epiſtolis verò ſic eam deſcribit: Humilitas eſt cõtemptus propriæ excellentiæ. Prior deſcriptio Bernardi videtur pertinere ad humilitatẽ intellectus, ſequẽs verò ad humilitatem affectus. In vitis patrum: Frater, quidam interrogauit quendam ſenem, quid eſt humilitas? Et ille reſpondit Qui vult eſſe humilis, fugiat eligens taciturnitatem.

De commendatione humilitatis. CAP. II.

NOtandum quòd ad commendationem eius, Primò, valere poteſt multiplex admonitio quam ſcriptura ſacra facit de ipſa. Eccleſiaſtic. 3. Quanto magnus es, humilia te in omnibus. Notabiliter dicitur, Quantò magnus es, melius enim ſedet humilitas in maioribus. Ber. in lib. de Cõſideratione: Cum omn

indiffei

indifferenter personæ humilitas sit quædam turris fortitudinis à facie inimici, nescio quo pacto tamen eius maior in maioribus & in clarioribus clarior cõprobatur. Nulla splẽdidior gemma in omni præcipuè ornatu summi pontificis. Item Bernar. In alto non altum sapere, sed humilibus consentire, nil Deo charius vel rarius apud homines. Hieron. Nihil est quod nos hominibus ita gratos & Deo faciat, quàm si vitæ merito magni, humilitate sumus infimi. Greg. in Moral. Mirũ est cùm in cordibus sublimium regnat humilitas morum. Vnde pensandum est, quia potentes quique cùm humiliter sapiunt, culmen extranei & quasi positæ longè virtutis attingunt. Bernard. ad Eugenium Papam. Salubris copula, vt cogitans te summum põtificem, attendas pariter te vilissimum cinerem non fuisse, sed esse. Bern. Nõ est magnum esse humilẽ in abiectione, magna prorsus & rara virtus est humilitas honorata. Itẽ monemur ad humilitatẽ. Ecclesiast. 7. Humilia, inquit, valde spiritum tuum. Valde debemus nos humiliare. Quantumcunque enim nos humiliauerimus, Christo humiliores nõ erimus. Luc. 14. Recumbe in nouissimo loco. Nõ dicit in medio. Ostium paradisi humile est. Ioan. 10. Ego sum ostium. Ingressuro per istud ostium nõ est periculum quantumcũque se inclinet: sed si parum plus iusto se erexerit, offender. Bernardus: Nõ est planè timẽda quã talibet humiliatio: horrẽda autem nimísque pauẽda vel minima temerè præsumpta erectio. Quamobrem noli te comparare, ô homo, maioribus, noli minoribus, noli aliquibus, noli vni. Item monemur ad humilitatem. 1. Petr. 2. Subiecti, inquit, estote omni humanæ creaturæ propter Deum. Eiusdem 5. Omnes inuicẽ humilitatem insinuate. In eodem: Humiliamini sub potenti manu Dei. ¶ Secundò, possunt valere ad humilitatis commendationem exempla. Inter quæ præcipuum est exemplũ Christi, qui humillimus fuit. Aug. Ambula per Christi humilitatem, vt venias ad æternitatem. Deus Christus, patria est quò imus: homo Christus, est via qua imus. Ad illum imus, per illum imus: quid timemus, ne erremus? Item putabas fortè sapientiam Dei dicturam: Disce quomodo cælos feci & astra. Nõ: sed prius illud, Quoniam mitis sum, & humilis corde. Vis capere celsitudinẽ Dei, cape prius humilitatem Dei. Item August. 14. lib. de Ciuitate Dei: Nunc in ciuitate Dei in hoc seculo peregrinanti maximè commendatur humilitas, & in eius rege qui est Christus maximè prædicatur. Cõtrarium huic virtuti elationis vitium in eius aduersario qui est diabolus, maximè dominari, sacris literis edocetur. Humi-

litatem

litatem exemplo suo Christus docuit,& nascendo,& moriendo & prædicando,& miracula agendo.Bern.loquens de illo verbo, Paruulus datus est nobis. Esa.9. Studeamus, inquit, effici sicut iste paruulus, discamus ab eo, quia mitis est, & humilis corde, ne magnus videlicet Deus,sine causa factus sit homo paruulus. Augu.Medicina tumoris hominis est humilitas Christi.Erubesceret homo esse superbus,quia humilis factus est Deus.Erubesceret miles sedere in scamno, si videret regē sedere ad terram. Esa.64. Vtinam dirumperes cælos, & venires. A facie tua montes defluerent,id est, superbi humiliarentur. Bern. Intolerabilis impudentiæ est,vt vbi se exinaniuit maiestas,infletur vermiculus,& tumescat.Greg.Quanta virtus humilitatis,propter quam veraciter edocendam, is qui sine æstimatione magnus est, vsq; ad passionem paruulus factus est Bern. Quid magis admirandū quid amplius detestandū,quid grauius puniendum,quàm quòd vidēs Dei filium summū in regno angelorum, nouissimum factum in regno hominum, apponat adhuc magnificare se homo super terram?Magisterium humilitatis specialiter sibi Christus ascribit Matt.11.Discite à me,quia mitis sum & humilis corde. Aug.in lib. de Virginitate.Non dicis,Discite à me mundū fabricare,aut mortuos suscitare:sed quia mitis sum, & humilis corde. O doctrinā salutarem, ô magistrū dominúmq; mortalium, quibus mors poculo superbiæ propinata atq; transfusa est: noluit docere quod ipse non nosset, noluit iubere quod ipse non faceret. In eodem : Itáne magnum est esse paruum, vt nisi à te qui tam magnus es fieret, disci omnino non posset ? Ita planè: non enim aliter inuenitur requies animæ, nisi inquieto tumore digesto. Christus in operibus suis multum voluit nobis humilitatem commendare : matrem humilem voluit habere. Luc.1. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ,&c. Item voluit habere domum humilem,quia diuersorium, & lectum humilem, quia præsepium : & vestē humilem,quia pannis inuolutus est.Luc.2. Pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio, quia non erat ei locus in diuersorio. Bernardus in sermo.loquens de illo verbo angeli dicto pastoribus, Luc. 2. Hoc vobis signum : Inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio. Non sine certi ratione mysterij pannis Saluator obuoluitur, & ponitur in præsepio, quando idem manifestè in signum nobis commendatur ab angelo.Hoc,inquit,vobis signum:Inuenietis, &c. In signum positi sunt panni tui, ô bone Iesu, sed in signum cui hodie à multis contradicitur.Agnosco certe,agnosco Iesum

magnum sacerdotem sordidis operum vestibus,dum altercatetur cum diabolo. Zach.3. Exemplum dedit nobis, vt & nos eadem faciamus. Vtilior siquidem in cõflictu lorica ferrea,quàm stola linea,licet oneri illa sit,hæc honori. Erit cùm membra sequentur caput,vt corpus vniuersum vno spiritu psallat & dicat, Concidisti saccum meum,& circundedisti me lætitia. Christus humilibus per angelum natiuitatem suã nuntiat, quia pastoribus. Bernardus in Sermone: Quot multa hodie gemmis & auro fulgent altaria, quantis vbique palliis & aurificiis parietes adornantur, putas ad hæc diuertent angeli, & pannosos homines declinabunt? Si ita est,cur pastoribus omnium magis apparuere, quàm terræ regibus, quàm templi sacerdotibus? Item Christus circunciditur,in quo magnũ humilitatis dat exemplum.secundum enim Bernard. in incarnatione minoratus est paulominus ab angelis,sed in circunciſione multo minus:quia latronis cauterio est signatus.Ber. Vestigium nullũ vulneris habens,alligaturam vulneris nõ refugit.Non sic impij,nõ sic agit peruersitas elationis humanæ. Erubescimus vulnerum ligaturã qui de vulneribus etiam interdum gloriamur. Qui sine peccato est nõ dignatus est peccator reputari, & nos esse volumus, & nolumus æstimari. Item Christus hominibus humiliter subditur. Luc.2. Descendit cum eis, & venit in Nazareth, & erat subditus illis. Quis?quibus?Deus hominibus.Itẽ Christus humiles sibi sociauit,quia piscatores.Matth.4. Ioanni etiam se subdidit ab eo baptizandus.Matt.3. Attendendũ verò est mirabile certamẽ,quod ibi fuit inter humilitatẽ Saluatoris, & humilitatẽ præcursoris. Ioãnes enim prohibebat eum, dicens:Ego debeo à te baptizari, & tu venis ad me?Cui Christus,Sine modo:sic decet nos implere omnem iustitiam.Ber.Sic planè, sic decet vt vincat etiam humilitate qui sublimitate vincebat.Cessit humilitas præcursoris tãquam minor,& quia obedientia tulit auxilium humilitati Saluatoris.Vnde factæ sunt duæ cõtra vnam Glo.super illud, Tũc dimisit. Vera est,inquit, humilitas quam non deserit comes obedientia.Item Christus paruulũ amplexus,Mar.9 & eiusdem 10. increpat prohibentes paruulos ad eum venire, & complexans eos,imponẽs manus super illos, benedixit eis.Item in prædicatione sua gloriã patris quærit.Ioã.14. Sermonem quem audistis nõ est meus,sed eius qui misit me Patris.Eiusdẽ 17.Ego te glorificaui super terrã,dicit filius ad Patrem.Eiusdẽ 8. Ego honorifico Patrem meũ. In eodem:Ego gloriã meam nõ quæro. Eiusdem 6.Iesus cùm cognouisset quia venturi essent,vt raperẽt eũ, & fece-

& facerent eum regē fugit iterū in montē ipse solus. Itē exēplum dat humilitatis in miraculorū operatione. Vnde Matth. 8. dicit leproso mundato, Vide nemini dixeris. Item in census solutione, Matt. 17. & in pedum ablutione, Ioan. 13. Exemplum dedi vobis, vt & vos similiter faciatis. Matt. 20. Filius hominis nō venit ministrari, sed ministrare. Itē in hoc quòd asinare voluit, non equitare. Matth. 21. Et pòst illud Zacha. 9. Sedens super asinam. subditur: Et disperdā quadrigam ex Ephraim, & equum de Ierusalem. Specialiter contra superbiam, quæ est in equitaturis, voluit Dominus asino insidere. ¶ Item in passione. ad Philip. 2. Humiliauit semetipsum, factus obediēs vsq; ad mortem. ibi dicit Glo. August. Ecce habemus humilitatis exemplum, superbiæ medicamentum: quid igitur intumescis homo? O pellis morticina, quid tenderis? ô sanies fœda, quid inflaris? Princeps tuus humilis est, tu superbus? caput est humile, & membrū superbum. ¶ Tertiò potest valere ad cōmendationem humilitatis, si ostendatur quantum ipsa placet Deo. ¶ Notandum ergo quod humilitas miro modo Deo redolet, & cætera bona hominis ei redolere facit, Cantic. 1. Cùm esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum. Nardus propter sui paruitatē, humilitatem designat. Et sicut species aromaticæ cùm in puluerē rediguntur, vehementius redolent: sic bona hominis cum per humilitatem quasi comminuta fuerint, Deo sunt gratiora. Cantic. 3. Quæ est ista quæ ascēdit per desertum sicut virgula fumi, ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmētarij? Vbi humilitas est, adest feruor qui ad redolentiam maiorem solet facere. Humilis nihil reputat se habere vel facere, ideo feruēs est. Item Spiritussanctus liberè flat in corde humili, quod etiam facit ad maiorem redolentiam. Can. 4. Veni Auster. perfla hortū meum, & fluent aromata illius. Humilitatem respicit Deus oculo misericordiæ. Luc. 1. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ. In Psal. Humilia respicit in cælo, & in terra. Gen. 16. Vidit Deus humilitatem meam. Esa. vlt. Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum & contritum spiritu? Superbum verò respicit Deus oculo iustitiæ. In Psal. Retribuet abundanter facientibus superbiam. Esa. 2. Dies domini exercituū super omnem superbum. Humilitatem eraudiuit dominus. Iudith 9. Humilium & māsuetorum placuit tibi semper deprecatio. In Psal. Respexit in orationē humilium, & non spreuit precem eorum. Eccle. 35. Oratio humiliantis se nubes penetrabit. Gregor. Magnus est creatori nostro ad recipiendum fletus humilium, misericordiæ sinus. Propter refe-

ctum humilitatis parum audit Deus hodie oratio[illegible]e lesæ. Humilium memor est Deus. In Psal. In humilit[illegible]ra memor fuit nostri. Superbos quasi non agnoscit Deus. Vnde dicit superbis virginibus Matt.25. Nescio vos. Humiles liberat Deus, & à malo pœnæ, & à malo culpæ. In Psal. Humiliatus sum, & liberauit me. 3. Reg. 1. Nónne vidisti Achab humiliatum coram me? quia humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius. 2. Paralipom. 12. Quia humiliati sunt, auersa est ab eis ira domini. Nō tenet dominus iram suam contra humilitatem. Responsio enim mollis humilitatis, frangit iram domini. Prouerb. 15. Humilis reputatione sui, vermis est. In Psalm. Ego sum vermis, & non homo. Quis honor esset Deo vindicare se de verme vno? Iste modus placandi Deum scilicet per humilitatem, videtur esse communis Gentilibus, Iudæis & Christianis. Ier. 6. Accingere cilicio, & conspergere cinere. Iob vltim. Meipsum reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla, & cinere. Iud. 5. Posuit puluerem super caput suum. Iosue 7. Iosue & senes Israël proni ceciderunt in terram, & miserunt puluerem super capita sua, cum viri vrbis Hai cecidissent de populo Iudeorū triginta sex viros. Et Ionæ 3. legitur quòd rex Niniue audito verbo Ionæ, indutus est sacco, & sedit in cinere. Responsio mollis quam fecit humilitas Dauid Sauli, videtur iram eius fregisse. 1. Reg. 24. Quem persequeris rex Israël, quem persequeris? ait Dauid. Canem mortuū, & pulicem vnum. Et respondit Saul tanquam placatus: Nunquid hęc vox tua est, fili mi Dauid? Sicut leo animalia sibi repugnantia lacerat & conculcat, subiecta verò illæsa abire permittit: Sic Deus humili parcit, superbum verò persequitur. Sap. 6. Exiguo conceditur misericordia. Dauid humiliter confitens peccatū suum, audiuit à Propheta, Dominus quoque transtulit peccatum tuum. 2. Reg. 12. In Psal. Cor contritum & humiliatum Deus nō despicies. Humilitas ad modū astuti luctatoris, dum se Deo subdit, quasi eū vincit. Humilitas videtur Dei sententias reuocare, vt patet in humiliato Achab. 3. Reg. 23. & in Eze. Esa. 38. Et Niniuitis, Ionæ 3. Deus humiles etiam in presenti exaltat: vt patet in Saul. 1. Regum 15. Nónne cùm paruulus esses in oculis tuis, caput in tribus Israël factus es? Saul absconditur se domi cùm quæreretur in regem. 1. Regum 10. Et de Dauid sublimando dicitur, eiusdem 26. Abieci eum, nec iuxta intuitum hominis ego iudico. Moyses humilis, princeps populi constituitur à domino, Exod. 3. Quis sum ego, ait Moyses, vt vadam ad Pharaonem, & educā filios Israël ex Ægypto? Et Ieremias humi

lis

lis, super gentes & regna constituitur. Ieremiæ 1. A, a, a, Domine Deus: ecce nescio loqui, quia puer ego sum, ait Ieremias. Et Gedeon humilis, dux populi constituitur. Iudith 6. Ecce inquit, Gedeon, familia mea minima est in Manasse, & ego minimus in domo patris mei. Iob. 5. Ponis humiles in sublime. Nummus qui descendit in statera, in thesaurum mittitur: qui verò ascendit, reprobatur. Sic superbi reprobantur à Deo. Humiles verò approbantur. In Psal. Ipsi de manu tua repulsi sunt. Humiles se deiiciunt, Deus verò eos exaltat. Hieronymus loquēs de Paula, Quanto plus se deiiciebat, tanto magis à Christo subleuabatur. Humilibus in præsenti dat Deus gratiam suā, in futuro verò suam gloriam. 4. Reg. 4. Vasa vacua replet Eliseus. Iacob. 3. & 1. Petri 5. Deus superbis resistit, humilibus autē dat gratiā. Bern. Qui de suis confidit meritis, & propriis innititur operibus, cor illius nō intrat gratia, nimirū plenus est, nec in eo inuenit gratia locum sibi. Non patitur natura vacuum quin illud repleat, nec gratia humilitatē, quin illi se infundat. ¶ Humilitas gratiā haurit, vt vas inclinatum. Ecclesiastici 13. Humiliare Deo, & expecta manus eius. ¶ Quòd Deus humiles glorificet, patet ex his verbis Sacræ scripturæ, quæ sequuntur. Iob 22. Qui humiliatus fuerit, erit in gloria: & qui inclinauerit oculos suos, ipse saluabitur. In Psalm. Tu populum humilem saluum facies. Item humiles spiritu saluabit Prouerb 15. Gloriam præcedit humilitas. Eiusdem 18. Antequam glorificetur cor, humiliatur. Item 19. Humilem spiritu suscipiet gloria. Item Matth. 10. & Marci 10. & Lucæ 18. dicitur de paruulis: Talium est regnum cælorum. & Lucæ 14. & 18. Qui se humiliat, exaltabitur. Eiusdem 12. dicitur pusillis: Complacuit patri vestro dare vobis regnum. Item eiusdem 14. dicitur: Recumbe in nouissimo loco, vt cùm venerit qui te inuitauit, dicat tibi: Amice, ascende superius. Eiusdem 18. Quicunque non receperit regnum Dei, vt puer, non intrabit in illud. Matthæi 18. Nisi efficiamini sicut paruuli, nō intrabitis in regnum cælorum. Nec mirum si Deus humiles honoret, cùm ipsi etiam honorent eum. Ecclesiatici 3. Magna potentia solius Dei, & ab humilibus honoratur 1. Regum 2. Qui honorificauerit me, glorificabo eum. Humilitas est locus habitationis gloriæ Dei. Humilis enim gloriam suam Deo relinquit, cùm superbus eam sibi vsurpet. Bernar. in Sermonibus: Elatus quantum in se est, Deum inhonorat. Gloriam meam, ait dominus, alteri non dabo. Et superbus: Ego, inquit, mihi eam, licet nō dederis, vsurpabo. Non enim placet illi angelica distributio, dans gloriam

Deo,pacem hominibus. Humilis Deum magnificat, superbus verò magnificat seipsum. Humilis est vox illa Luc.1. Magnificat anima mea dominum.& iterum vox illa Ioan.3.Illum oportet crescere, me autem minui. ¶Item Deus dona humilitatis specialiter acceptat. Vnde Exod.17.dicitur de altari: Non solidum, sed inane & concauum facies illud. Altare est cor altum in eminentia scilicet perfectionis existens, quod per humilitatem debet esse inane, & concauum, vt Deo sint grata quæ ibi offeruntur. Gregorius in 1.parte Moral. Vt cuiuslibet facta digniora sint, necesse est vt apud sese semper indigna videantur. Ad literam voluit Dominus vt altare esset concauum, vt capere posset Ignem, & eius materiam: ligna scilicet & victimas. Nec cor humanum capit ignem Spiritussancti,nisi humile fuerit.Ligna etiam sacrorum verborum & victimas exemplorum bonorum non capit, nisi sit humile.Dedignatur enim superbus ducere inuenta vel dicta ab aliis, & nullum vult imitari. Item humilitati Deus se ostendit. Gene.18. Apparuit dominus Abraham in conualle Mambre.Humilitas specialiter videtur habere gratiam apud Deum.Ecclesia.3.Quanto magnus es, humilia te in omnibus,& coram Deo inuenies gratiam. Nec mirum: hæc enim virtus specialiter subdit hominem diuinæ maiestati.Bernardus in Sermonibus, loquens de illo verbo angeli Luc.2. Inuenietis infantem pannis inuolutum,&c.Quid est,inquit,quòd sola ab angelo videtur commendari humilitas? Et respondet. Fortè specialius commẽdat angelus humilitatem,quia ruentibus cæteris per superbiam,ipse in humilitate stetisset.Aut certè propterea cælitus enuntiatur humilitas,quòd hęc quasi propria virtus diuinæ sit exhibenda maiestati.Præterea humilitas Deo est fidelissima, & deuotissima. Bona enim Dei sibi non vsurpat. Ipsius est vox illa Esa.25 Omnia opera nostra operatus es in nobis domine.Ipsa homini dicit illud 1.ad Corinth.4 Quid habes quod non accepisti?Si autem accepisti,quare gloriaris quasi non acceperis?¶Quartò,valete potest ad commẽdationem humilitatis,si ostendatur quãtum ipsa homini prosit. ¶Notandũ ergo quòd ipsa sapientiam introducit. Prou.11. Vbi humilitas, ibi & sapientia.Matth.11. Reuelasti ea paruulis. Superbia non habet vbi sapientiam recipiat. Didymus Philosophus ad Alexandrũ: Deus præsto est largiri sapientiam, sed non habes vbi recipias. Gregorius in Pastoralibus:Pupilla oculi nigra videt, & albuginem tolerans nihil videt, quia humanæ sensus cogitationis si stultum se peccatorémq; intelligit,cognitionem intimę claritatis

tis apprehendit. Si autem caudorem sapietiæ seu iustitię sibi attribuit, luce se supernæ claritatis excludit. Prolomęus Philosophus: Inter sapietes sapietior est qui humilior existit. Beda: Humilitas est clauis scientiæ. Ipsa humilitas magna pars videtur esse sapietię. Gregorius: Prima stultitia angeli fuit elatio cordis. Vera sapietia efficitur hominis humilitas suę æstimationis. Augustin. de verbis domini: Quanto humilius sedebat Maria, tanto amplius capiebat. Confluit enim aqua ad humilitatem vallis de supercilio montis. Bern. in libro de XII. gradibus humilitatis: Bona via humilitatis, qua veritas inquritur, charitas acquiritur, generationes sapietiæ percipiuntur. In Vitis patrū, quidā frater ieiunauit septuaginta hebdomadas, petes à Deo vt reuelaret ei de quodam sermone scripturarum: & cùm non fuisset ei reuelatum, exiit ad quedam fratrem, vt requireret ab eo. & in itinere obuiauit ei angelus, dices: Septuaginta hebdomadas quas ieiunasti non te fecerunt proximum Deo: nunc verò quia humiliatus es, ita vt ad fratrem pergeres, missus sum tibi indicare sermonem: & docens eum angelus sermonem, recessit ab eo. ¶ Item humilitas charitatem reparat. Bernardus: Sola virtus humilitatis læsæ est reparatio charitatis. Item à laqueis liberat. Antonius: Vidi omnes laqueos inimici tensos in terra, & ingemiscens dixi: Quis putas, transiet ista? Et audiui vocem dicentem, Humilitas non solum est gratia, sed etiam vas aliarum gratiarum: & non quodcunque vas, sed vas admirabile. Vas illud implectione capacius efficitur. Cùm datur humili augmentum gratiæ, ipsa humilitas sicut & cæteræ gratiæ, crescit. Vnde capacior fit, ipsa cum Dei liberalitate certare videtur, à qua petere nō cessat, semper habens vbi recipiat. Quanto enim magis recepit, tanto magis vacuam se recognoscit. Humilitas seipsam euacuat, vt capacior fiat: qui enim verè humilis est, se humilē nō reputat: ideo expeditissimus est ad gratiæ susceptionem. Humilitas est luminare quod non minuitur in consummatione. Eccles. 43. In ea implētur illud, Cùm consummauerit homo tunc incipit. Eiusdem 18. Humilitas cùm omnia facit, nihil facit Verè enim humilis impleuit illud Lucæ 17. Cùm feceritis omnia quę præcepta sunt vobis, dicite, Serui inutiles sumus. ita humilitas de maioritate oneris roboratur: verè humilis omnia bona quæ à Deo recipit, onera esse intelligit, quibus se Deo obligari credit, vnde illis humilior efficitur, sicut ramus arboris ex multitudine fructuū inclinatur: & sic quanto maius est onus, tāto robustior est humilitas. Item humilitas de morte viuifica-

tur, de morte dſtatur, de detrimento augetur. Humilitas nutrix eſt dilectionis. Chryſoſt. Nutrix dilectionis eſt humilitas, odij mater eſt ſuperbia. Itē humilitas tutiſſima eſt. In imo enim eſt, & non habet quò cadat, vt dicit Auguſtin. Ipſa in tentatione hominem ſeruat. Vnde gloſſ. ſuper epiſtolam ad Corinth. Humilitas cuſtodit in omni tentatione, vt non crepet in fornace, qui non timet ventō ſuperbiæ. Humilitas abſcōdendo bona noſtra, ſeruat ea. Gregorius: Perit omne quod agitur, ſi non ſolicitè in humilitate cuſtoditur. Idē: Qui ſine humilitate virtutes cō gregat, quaſi puluerem in vētō portat. Auguſtinus: Niſi humilitas omnia quæcunque bene fecimus & præceſſerit, & comitata & conſecuta fuerit, iam nobis de aliquo facto bono gaudentibus totū aufert de manu ſuperbia. Itē humilitas de ſerpente infernali triumphat, caput eius cōterendo. Geneſis 3. Ipſa conteret caput tuum. Dauid Goliam in capite percutit, & ſic eū deuincit. 1. Regum 17. In hoc capite eccleſia cum percutit in quadrageſima capite iciunij, cùm capitibus fidelium cinerē ſuperponit. Humilitas ſpecialiter dicitur vincere diabolum. Gregorius: Tot iaculis nos diabolus percutit, quot tentationibus affligit: & nos cōtra eū iacula mittimus, cùm cōfeſſi humiliter reſpondemus. Diabolus dixit Machario: Humilitas tua ſola me vincit. Interrogatus quidam ſenex quare inquietaremur à dæmonibus, dixit: quia abiecimus arma noſtra quæ ſunt contumeliæ, paupertas, humilitas, patiētia. Et ſuper illud ad Ro. 7. Et per illud dicit glo. Eſto humilis, ne de te præſumas, & poteris vincere. Auguſtinus, Solus vincitur qui de ſe præſumit: ſolus vincit, qui de ſe nō præſumit. Humilis ideò vincit, quia Deus in eo pugnat: verē enim humilis Deo attribuit gloriam, quæ eſt de victoria: & ita per cōſequens ponit ſuper eum pugnam. Ejuſdem enim pugna, & de victoria pugnæ gloria. Præterea verè humilis de vulnere ſuo roboratur, & de infirmitate fortior efficitur. 2. Cor. 12. Cùm infirmor, tunc potens ſum. Ideo non eſt mirum, ſi non vincatur. Item humilitas propter ſui exilitatem & nihilitatē, ab hoſte nō tenetur: ideò meritò nō vincitur. 4. Reg. in fine. Nabuchodonoſor trahens rete captiuitatis per terrā Iudæorū, nobiles, & magnos cepit, & duxit in captiuitatem, pauperes verò reliquit. Superbia propter cauſas oppoſitas ſemper vincitur. Humilitate vincit homo ſeipſum, quę victoria eſt valde difficilis. Greg. Plus ſtupeo Dauid ſaltantem, quàm pugnantem: pugnando hoſtem ſubdidit, ſaltando ſeipſum vicit, quem Michol ex rumore regij generis inſana humiliatum deſpexit. ¶ Item humilitas pacatiſſima

tissima est:pacem enim videtur habere cum suo opposito, scilicet cum superbia.Superbus vnus alium superbum nō patitur, nec cum eo pacē habet.Tumor enim vnius,tumorem alterius pūgit. Apud geometras demonstratum est quòd sphęrica corpora quę quasi tumida sunt,nō possunt se contingere nisi in solo pūcto. Vnde pungere se inuicē possunt,sed nō planè aut rectè sibi inuicē applicari.Sic est de cordibus superbia tumescentibus, corpus concauū sphęricum,corpus infra concauitatē suā potest recipere:sic & humilis cū superbo pacē potest habere. Itē humilitas astutissima esse videtur. Quod satis patere poterit,si attendatur quomodo cum superbia diuidat mundū. ¶ Notandū ergo,quòd in diuisione mundi superbia accipit extrà,humilitas verò intrà. Vnde super illud Io.6. Eum qui venit ad me non eiiciam foras. dicit gloss. Superbi est foras eiici,qui nihil habet in bono interiori neque hic,neque in futuro.Ad humiles pertinet illud,Gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ.2. Ad Cor.1. Sen.Sapiens intra se omne bonum terminabit. Verè sapiens,est verè humilis.Humilitas vult habere trossellū,superbia verò operimento contenta est:humilitas vult habere equū, superbia verò sellam & frænum.Item accipit humilitas nucleum, superbia verò corticē.Item superbia accipit altum, humilitas imum. Superbia habet montes,humilitas valles.Ideò superbia habet ventum.Perflant enim altissima venti.Habet etiā ariditatem, duritiem,sterilitatem,præcipitiū. Oppositā verò his habet humilitas.Ber.Facile est in alto se contuentem obstupescere,& de vita periclitari.Itē superbia accipit florē,humilitas fructum. Hie.48. Dare florē Moab. Moab interpretatur ex patre: & significat superbos,qui de nobilitate paterna gloriātur. Itē superbia accipit pulchrum, humilitas bonum. Superbia accipit esse in opinione vel visione hominum, vel dictione, humilitas verò esse in rei veritate. Vnde dicitur de hypocritis, Omnia opera sua faciunt vt videantur ab hominibus.Mat.23.Superbia accipit paleam,humilitas granum.Superbia accipit imaginē siue picturā honestatis,humilitas veram honestatē. Sapiens:Apud sapiētes sunt honesta,apud vulgus simulachra rerū honestarū. Itē superbia elegit ascendere,humilitas descendere.Bernardus,O peruersitas,ô abusio filiorum Adā:quia quū ascendere difficillimū sit,descendere facillimū,ipsi leuiter ascendunt, & descendunt difficilius, parati ad honores & celsitudines graduū ecclesiasticorum ipsis angelicis humeris formidandas.Item superbia accipit publicū, humilitas absconditum. Esa.23. Erit vir quasi qui absconditur

à vento, & celat se à tempestate. Item superbia accipit quod est contentionis, humilitas verò quod est pacis. Humilitas recumbit in nouissimo loco. Lucæ 14. superbia verò gloriari vult. Gloria verò res contentionis est: cum enim vnus laudat eum qui superbus est, duo eum vituperant. Prouerb. 22. Arma & gladius in via superbi: custos autem animæ suæ longe recedit ab eis. Custos animæ suæ est verè humilis. Item humilitas valde glorioſa est. Bernard. Glorioſa res est humilitas, qua ipsa quoque superbia palliare se appetit, ne vilescat. Idē: Quid faciat superbia sub pannis humilitatis Iesu? Nunquid non habet quo se palliet humana malitia, nisi vnde inuoluta est infantia Saluatoris? Humilitas laudē fugit, laus verò eam sequitur tanquā laude dignā. Econtrario superbus laudem sequitur, laus verò eum fugit tanquā laude indignum. Superbia in ore hominum se & sua ponit, ideo nō est mirum si morsus detractionem frequēter ibi sentit. Humilitas verò altissimū ponit refugium suum Ipsa enim dicit illud 1 ad Corinth. 4. Qui autem iudicat me, Deus est: ideò morsus detractorum eam non attingunt. Superbi velut idola sunt quę vanissimè laudantur: sicut viri virtutum dij dicuntur. In Psalm. Ego dixi, Dij estis. Ipsi sunt velut simiæ sanctorū, speciem sanctitatis habentes, virtutem autem Dei abnegantes. 2. ad Timoth. 3. Ipsi etiam sunt sicut arundo quæ mouetur, non quia viuat, sed quia vento agitatur: sic ipsi mouentur ad opera de genere bonorum vento inanis gloriæ, non à spiritu viz. Matth. 10. Quid existis in desertò videre? Arūdinem vento agitatam? ¶ Et notandū quòd vtilitas humilitatis in homine ex diuersis figuris quibus ipsa designatur, potest in magna parte ostendi, de quibus paucas ponere sufficiat. Humilitas vallis est fertilissima. In Psal. Valles abundabunt frumento, id est, humiles populi bonis operibus. Ipsa est vallis lacrymarum, in qua benedictionem dabit legislator. Ibi inueniuntur aquæ gratiarū. In Psalmis: Inter medium montium pertransibunt aquæ. Augu. Alta siccantur, ima replentur. Item ipsa est fundamentū cæterorum bonorum. Augu. Magnus vis esse, à minimo incipe. Cogitas magnam fabricam construere celsitudinis, de fundamēto cogita humilitatis. Bernardus: Bonus fundus humilitas, in quo omne ædificium spirituale cōstructum crescit in templum sanctum in Domino. ¶ Humilitas est nihilum illud super quo terra ecclesiæ fundata est. Iob. 26. Appendit terrā super nihilum. ¶ Humilitas facit hominem pulchrum nihil, sed superbia facit hominem turpem nihil. ad Galat. 6. Si quis se existimat aliquid esse, quum

nihil

nihil sit, ipse se seducit. Item ipsa est radix ceterarum virtutum. Greg. Origo virtutis, humilitas est. Illa in nobis virtus veraciter pullulat, quæ in radice propria, id est, in humilitate perdurat. August. Arborem attendite, figit radicem in humili, vt vertice tendat ad cælum. Idem: Sine radice auras petis, ruina est ista, non crementum. Item humilitas est via ad sublimitatem. Bernardus: Per humilitatem ascendit ad sublimitatem: quia hęc est via, & non est alia præter ipsam: qui aliter vadit, cadit potius quàm ascendat. Christus cũ per naturam diuinitatis non haberet quò ascenderet, quia vltra Deũ nihil est: tamen per descensum, quomodo cresceret inuenit. Item humilitas est quasi aquæductus per quem gratia ad hominem venit. Bernar. Ideo fluenta gratiæ tãto tẽpore defuerant, quia nondum interuenerat aquæductus. Aquæductum istũ intelligas humilitatem Mariæ. Multum nititur diabolus destruere aquæductum humilitatis. Holofernes præcepit incidi aquęductum, Iudith 7. Item humilitas est turris fortissima. Amatoribus mundi videtur esse humilitas in imo, sed secundum veritatem in alto est. Luc. 16. Quod altum est hominibus, abominatio est apud Deum. Et econtrario, quod altum est Deo, abominatio est hominibus. Greg. in 2. parte Moral. In sublimi sunt humiles positi: quia vnde se in omnibus despiciunt, inde contra omnia securiores fiunt. Aug. 14. li. de Ciuitate Dei: Est aliquid humilitatis miro modo quod sursum faciat cor, & est aliquid elationis quod deorsum faciat cor. Item in eodem: Humilitas exaltat quæ facit esse subditũ Deo: elatio autem quæ in vitio est, respuit subiectionẽ, & cadit ab illo quo non est quicquã superius, & ex hoc est inferius: & fit quod scriptũ est, Deiecisti eos dũ alleuarentur. Ipsum quippe extolli iam deiici est: humilitas per hoc ostenditur esse in alto, quia propinqua est Altissimo. glo. super illud, Iuxtà est dominus iis qui tribulato sunt corde. Altus quidẽ est dominus, incurvatur tamen humili, & nõ se erigenti. Itẽ humilitas est clauis paradisi. Apoc. 3. Ecce dedi coram te, &c. ¶ Item est vas securissimum, & habitaculum Dei quietissimum, de quibus prius habitum est. ¶ Humilitas in floribus viola est: ipsa etiam in odoramentis est thus, quod quãto in fumũ magis tenue resolutũ fuerit, tãto maioris suauitatis odorem spargit. Sic humilitas dum propriũ est subiectum, quasi in nihilum extenuat, gratissimum odorem Deo spirat, ipsa est vt cinnamomum, quod est cinerei coloris. Cinerem enim se reputat humilis. Ipsa est vt odorem amissum iuxta Sententia recuperãs. Est etiam vt amethistus ebrietatem superbæ

præsump

præsumptionis tollens. Et est vt iaspis fantasmata fugans. Cui superbi fantasias patitur, somnians se aliquid esse, quũ nihil sit. Item est vt saphyrus, cuius virtus est humores corporales reprimere. Et est vt onychinus, cuius virtus esse dicitur hominem inuictum reddere, quã virtutem humilitas indubitanter habet. Item est vt diamas, cuius virtus dicitur esse facere gratiosum, quod est veræ humilitatis. Sicut enim odibilis corã Deo & hominibus est superbia: ita gratiosa coram Deo & hominibus est humilitas. Itẽ est vt balsamũ quod fundũ petit, & ad seruandũ à corruptione est efficacissimũ. Amb. Custos virtutũ humilitas. Itẽ humilitas est vt gracilitas in sponsa regis cælestis, ad decẽtiam eius faciens, in corruptione eius attestans. Econtrario tumor superbiæ corruptioni spirituali attestatur. Superba anima de maligno spiritu cõcepit eius primogenitã, scilicet superbiã. Dicitur vsualiter & creditur à multis, mulieres interdũ à demonibus impregnari. Multi tamẽ credũt eas ex hac impregnatione nihil habere in vtero nisi ventũ, nec aliter detumescere nisi multæ vẽtositatis emissione, quod parabola est spiritualis impregnationis diabolicæ. Ventositas à superbo per iactantiam sic emittitur, vt tamen nõ minuatur, sed per humilem confessionẽ veracẽ euacuatur. Sunt qui non timent confiteri henc grossitiẽ diabolicam, dicetes se esse grossi vel magni cordis. Et quod horribile est dictu, quidam impregnati sunt à proprio patre, qui de nobilitate patris tumescũt. Alij ab vniuersitate cognatorũ suorum. Aliqui etiã à toto populo, vt principes qui de multitudine populi tumescunt: vt rex Dauid faciẽs numerari populum. 2. Reg. 24. Ecõtrario rex Xerxes cum coram se videret exercitũ suũ multitudinis innumerabilis, attendens quòd totus ille exercitus infra centũ annos in puluerẽ cõuertendus esset, dixisse fertur: Regem tanti exercitus & tã fortis me vocant homines, ego verò fateor me regẽ esse pulueris. Quædã etiã animæ grossæ sunt de virginitate sua, quod valde mirum videtur. Hæ sunt virgines fatuæ, de quibus legitur Matt. 25. ¶ Et notandũ quòd humilitas in nobis supplet defectus aliorũ bonorũ. Bern. Apud dominum fratres ius habere nõ possumus quoniam in multis offendimus omnes. Sed nec fallere eum: ipse enim nouit abscondita cordis, quãtomagis opera manifesta? Nec resistere viribus, quoniã omnipotens est. Quid ergo restat nisi ad humilitatis remedia tota mẽte cõfugere, & quicquid in aliis minus habemus de ea supplere? Itẽ sine humilitate cætera bona nobis bona non sunt, nec Deo placent. Bern. Sine humilitate audeo dicere, nec virginitas

Mariæ

Mariæ Deo placuisset. Itē magna virtus humilitatis, sine cuius ꝓbrētu nō solū virtus, virtus nō sit, sed etiā in superbiā erumpit.

D causis humilitatis, & iis quæ valent ad humilitatem.

CAP. III.

NOtādū quòd in omnibus rebus causas humilitatis inuenire possumus, si diligēter attēdamus, videlicet in eis quæ sunt infra nos, & in eis quæ sunt in nobis, & in eis quæ sūt iuxta nos, & in eis quæ sunt cōtra nos, & in eo quod est supra nos. ¶Infra nos sunt corporalia ratione carentia, vt elemēta terræ nascētia animalia irrationalia, cæli luminaria. ¶In terra quæ est infimū elementorū multas causas humilitatis inuenire poteris. Primo ergo attēde quòd in eā reuersurus es. Gen. 3. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terrā de qua sumptus es. Quando ergo terrā respicis, quasi sepulchrū vel cœmeteriū tuū respicis. Attende etiā quòd terra quæ nunc est sub pedibus tuis, quandoque futura est super caput tuū. Itē attēde quantū ea indigeas, ipsa est quæ te sustentat. Si ipsa dirupta fuerit sub pedibus tuis, sicut fuit sub pedibus Datā & Abirō. Num. 16. viuus in infernū descendes. Itē ipsa miro modo ex se producit Dei virtute vnde pasceris: ꝙ si nō faceret, fame perires. Itē si ligna nō produceret vnde calefis, perires frigore. ¶In aëre etiam multas causas humilitatis potes inuenire. Primū ergo attende ꝙ sine aëre nec ad momentū potes viuere: nisi enim ad refrigerium cordis aëra attraxeris, suffocaris. Itē attēde quod si aër à vēto frigido cōmotus fuerit, te intolerabiliter affligit: si pestilēs fuerit, te interficit. ¶Itē in aqua multas causas humilitatis potes inuenire. Si aqua nō fuerit, vt porcus immūdus eris. Itē sine aqua terra & arida & sterilis erit, & sic fame peribis. ¶Similiter si ignis nō esset, fame & frigore perires. Non haberes enim vnde cibaria decoqueres, vel te calefaceres. Præterea ignis paratus est ad torquendū impios. Eccl. 7. Vindicta carnis impij, ignis & vermis, Deut. 32. Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsque ad inferni nouissima, &c. Quomodo superbiat homo facinorosus ad cuius cōbustionem fornax iam succēsa est? Itē attēde circa terræ nascētia, quantum illis indigeas: attēde etiam bona quæ sunt in eis, quibus tu cares, vt est fulgor auri, pulchritudo florum. Matt. 6. Cōsiderate lilia agri quomodo crescunt: non laborant neque nent. Dico autem vobis quoniā nec Salomon in omni gloria sua cooperatus est sicut vnum ex istis. ¶Item circa animalia irrationalia attende multa bona quibus tu cares: vt est suauitas cātus in multis auibus sine magisterio alicuius creaturæ. Ad quā suauitatem

tatem tu multis annis edoctus nō posses pertingere. Item velocitas quæ est in auibus & in quibusdā quadrupedibus. Fortitudo etiā & pulchritudo & abundās vestitus: te verò oportet mendicare ab eis, vnde nuditatem tuam operias, & vnde pulchritudinem tuam ornes, & debilitatem & tarditatem tuam iuues. ¶ Circa luminaria verò cæli attende quantum luce eorum indigeas. Sine luce enim oculi essent tibi inutiles. ¶ In nobis etiam multas causas humilitatis inuenies, & ex parte corporis, & ex parte animę. Ex parte corporis, siue respicias eius originem, siue eius finem, siue statum eius præsentem. Bern. Vide vnde veneris, & erubesce: vbi es, & ingemisce: quò vadis, & contremisce. Si attendas vnde corpus venit, inuenies quòd ex putredine. Iob 17. Putredini dixi, Pater meus es. Attende etiam vlterius grauamina quæ matri quæ te concepit feceris. Bern. In sordibus generamur, in tenebris confouemur, matres nostras multum oneramus, in doloribus parturimur, in partu matres nostras more viperco laceramus. Attende etiam quòd nudus nascitur homo membris impotens, & plorare incipiens. Iob 1. Nudus egressus sum de vtero matris meæ. August. Puer à ploratu incipit. Sap. 7. Primā vocem similem hominibus emisi plorans. Attende etiam ad quem finem deueniat corpus. Puluis enim & cinis fit Gen. 3. Puluis es, & in puluerem reuerteris. Item Gen. 18. Loquar ad dominum meum, quum sim puluis & cinis. Non est mirum si se erigat cōtra dominum suum miles qui habet castrum super altam rupem inexpugnabile: sed fatuus est valde, qui non habet domunculam nisi de palea, quæ facillime potest cōburi, si cōtra dominū suum potētem se erigat. Sic fatuissimus est homo cuius habitatio, scilicet corpus ad calorem febrilem in cinerē redigitur, nec exigitur ad hoc ignis, si cōtra Deum se erigit. Item corpus à vermibus est corrodendum. In Psal. Ego sum vermis. Eccl. 7. Vindicta carnis impij, ignis & vermis. 1. Mach. 2. Gloria peccatoris, stercus & vermis. Corpus enim vnde gloriatur, saccus est stercorum, & cibus & materia vermium. Præsentem statum corporis attendebat quæ dicebet, Humiliatio tua in medio tui. Micheæ 6. Hieronymus: Quomodo superbiat qui secū semper sentinam portat? ¶ Ex parte etiam animæ multas causas humilitatis possumus inuenire. Aut enim scit homo se esse in mortali, aut nō. Si scit, in inferiori statu est quàm canis, vel porcus, vel bufo: quum debitor sit duplicis mortis, tēporalis scilicet, & æternæ: illa verò vnicam mortē debeant. Item miseriam habet & culpæ & pœnæ, quum illa solum habeat miseriam pœnæ: & in

hoc

hoc solis dæmonibus similis est. Si vero nesciat se esse in mortali, nescit tamen se esse in statu salutis. Scit se quandoque debitorem fuisse mortis æternæ, nescit vtrum adhuc peccatum sibi dimissum sit. Ecclesiast. 10. Sunt iusti atque sapiẽtes, & opera eorum in manu Dei: & tamen nescit homo vtrum amore an odio dignus sit, sed omnia in futurũ reseruantur incerta. Greg. Ad hoc cuncta nobis de meritis nostris incerta sunt, vt vnã certam gratiã teneamus, humilitatem. ¶ Item ad humilitatẽ valere possunt, etiam si sciremus nos esse in statu gratiæ, negligẽtia proficiendi quam in nobis videmus, difficultas standi, facilitas cadendi. Ad sibilum enim vnius verbi quandoque deiicitur aliquis, difficultas resurgendi, debilitas minima etiam vitia vincendi. ¶ Item circa ea quæ sunt iuxta nos multas causas humilitatis possumus inuenire, vt si attendamus multos de fratribus nostris esse leprosos, multos cæcos, multos impotentes, multos mẽdicos, & aliis diuersis miseriis afflictos. Iob 5. Visitãs speciem tuam non peccabis. Item si attendamus eos qui cõtra nos sunt, materiã humilitatis inueniemus. Hostes enim inuisibiles nos strangularent, nisi diuina protectio hoc impediret. Iob 41. Non est potestas super terrã quæ cõparetur ei qui factus est vt nullũ timeret. Thren. 3. Misericordia domini quòd nõ sumus cõsumpti. Itẽ supra nos causas humilitatis inuenire possumus, si attẽdamus Dei omnipotẽtiam paratam ad vindictam superborum. ¶ Tribus de causis solet aliquis se inclinare vel demittere: vel quia gladius capiti eius imminet, vel quia transiturus est per ostiũ humile, vel propter societatem alicuius magnæ personæ, quã ad terrã videt sedere. Similibus de causis debet per humilitatem se homo inclinare. Si enim per superbiã se erexerit, gladius Dei omnipotentis euaginatus est super caput eius. 1. Petr. 5. Humiliamini sub potenti manu Dei. Item necesse habet transire per humile ostium paradisi. August. super illud Ioan. 10. Ego sum ostium. Ostium humile est: si sano capite volumus intrare, oportet caput demittere. Item sanctus sanctorum & cæteri sancti in mundo isto humiliter se habuerunt. Matthæi 10. Sufficit seruo si sit sicut dominus eius. Simile Ioan. 15. Siue respiciamus ad bona, siue ad mala, inuenire possumus materiam humilitatis. Bona nostra aliunde habemus, imperfectè ea habemus, perdere ea possumus. Et si attentè ea inspicere volumus, non dominium rerum, sed onus & periculum in illis habemus. Pro illis censum magnum debemus, & non solùm ea perdere, sed etiam pro illis perdi possumus. De malis verò manifestum est

quòd

q̄ se humiliare debēt homines, maximè si sint peccata mortalia, cum pro illis adiudicati sint patibulo infernali, mirū est q̄ tot & tātę causę humilitatis homines humiles nō faciūt. Ber. O mira vanitas, ô mira fatuitas cordis nostri, cuius elationē perfectè dirimere, cuius ceruicosos motus omnino domare humilitatis materia tanta non sufficit, quin adhuc superbiat terra & cinis.

¶ *De iis quæ valent ad humilitatem.*

Et notandū quod ad humilitatem valere possunt ista quæ sequūtur. ¶ Primò, familiaritas humiliū. Sicut enim qui cōmunicauerit superbo, induet superbiā. Eccl. 13. Ita qui communicauerit humili, induet humilitatem. ¶ Secūdò, meditatio propriorū defectuū. Greg. in homil. Sancti viri vt humilitatis in se virtutem custodiant, quum quædam mirabiliter sciunt, ante mentis oculos studeant reuocare quod nesciunt, vt dum ex parte infirmitatem suam considerant, ex ea parte qua perfectus est eorum animus se non extollat. Sicut qui emit veterem vestem, ponit digitum vbi vestis habet aliquod foramen: ita verè humilis habet oculum ad defectum si quis est in eo. Item Grego. Magnus esse vnusquisque studeat, sed tamē magnum se esse nesciat: qui vult esse perfectè humilis, necesse est, vt bona sua etiā à propriis oculis abscondat. ¶ Tertium est, respectus meliorum. Greg. Nō quibus iam superiores, sed quibus adhuc inferiores estis, aspicite. Idem: Sicut incētiuum elationis est respectu deterioris: ita cautela humilitatis est consideratio melioris. ¶ Quarto, quum quis assuescit sustinentiæ cōtumeliarum. Bern. in epistolis: Humiliatio via est ad humilitatem: sicut patientia ad pacē, sicut electio ad scientiam. Si ergo virtutem appetis humilitatis, viam nō refugias humiliationis. ¶ Quintò, quum aliquis se exercet in humilibus officiis: exemplo Domini qui lauit pedes discipulorum, Ioan. 13. Superbi ad minora officia se indignos reputant. Alij vero reputant eos indignos maioribus officiis: & sic inutiles sunt tam ad maiora, quàm ad minora officia. Nolunt enim facere quod possunt, nec possunt quod volunt. Vnde accidit eis sicut illis qui rebus quas habent vendere nimia pretia imponunt, imò se ab eis nō expediūt. Nolunt enim inde accipere quod possent habere: nec possunt habere quod vellēt accipere. ¶ Sextò memoria mortis, q̄ docet ecclesia in principio quadragesimæ, imponēs cineres capitibus, dicens: Memēto homo quia cinis es, & in cinerē reuerteris ¶ Et notandū quòd homo debet se reputare cinerem, & ex parte corporis, & ex parte animę. Ex parte corporis, propter propinquitatem, & certitudinem quam habet ad

hoc

hoc vt in cinerē redigatur. Sic enim solet loqui scriptura vbi aliquid quod futurū est, dicatur iā propter propinquitatē vel certitudinem. Greg. Ferè se mortuū cōsiderat, qui se moriturū non ignorat. ad Rom. 8. Corpus morituum est propter peccatum: id est, necessitati moriēdi addictū. ¶ Quantū verò ad animā, debet homo cinerem se reputare quo ad tria. ¶ Primò, quo ad vtilitatē. Cinis enim valde vilis est, licet materia ex qua factus est fuerit preciosa: sic qui est in statu peccati, quasi nullius valoris est, respectu valoris in quo erat ante peccatū. In Psal. Ad nihilū deductus est in cōspectu eius malignus. Imò minus quā nihil videtur esse, nisi sit spiritualiter resurrecturus. Melius enim esset ei nō esse, quā malū esse, si perseueret ita. ¶ Secūdò quo ad hoc: quia sicut cinis resistere nō potest modico flatui quin ab eo dispergatur, sic peccator resistere non potest sibilo modici verbi. In Psal. Non sic impij, nō sic: sed tanquam puluis ¶ Tertiò, quo ad hoc: quia sicut cinis non potest naturaliter redire ad statum materiæ vnde factus est, sed Dei virtute: sic peccator non potest redire ad statum bonum, nisi Dei virtute. Eccl. 7. Cōsidera opera Dei, ꝙ nemo possit corrigere quem ille despexerit. Verè Deus illos despicit quos luto peccati ita diu iacere permittit. Nec mirum, quū ipsi eum despiciāt. Esa. 5. Væ qui spernis, nónne & ipse sperneris? Humilibus qui se cinerem reputant, specialiter debetur corona. Esaiæ 61. Ad annuntiandum mansuetis misit me, vt darem eis coronam pro cinere. Nō reputat se cinerem ex parte corporis, qui bruneta, vel scarlata corpus suū induit: quis enim, nisi fatuus, talem saccum facit cineribus suis? Item non reputat se cinerem ex parte animæ qui amat altitudinē. Non enim expedit cineri esse in alto, ne à vento dispergatur. Dixit dominus Moysi & Aaron Exod. 9. vt tollerent plenam manum cineris de camino & spargerent in cælum, & subsecuta sunt hulcera & vesicæ. Sic cùm aliquis in alto ponitur, sequuntur vesicæ superbię & hulcera vanæ gloriæ, vt leprosus & hulcerosus interius coram Deo appareat, quantumcunque exterius pulcher videatur. Item non videtur se cinerem reputare qui præsumit, quòd quando volet se emendabit. Eccles. 29. Repromissio nequissima multos perdidit. Magna est illius fatuitas qui cinerem illum cuius pars est in vinea sua, & alia in agro, & sic de cæteris possessionibus eius, credit per seipsum cōgregari, & nouum hominem interiorem inde fieri: cùm hoc solius virtutis diuinæ sit, sicut suscitatio corporum ex pulueribus. Et notandū ꝙ memoria mortis valde vtilis est homini. Eccl. 7. In omnib⁹ operibus tuis memorare no-

uissima tua,& in æternũ non peccabis.Hier.in epist.Platonis est sententia omniũ sapiẽtium vitã meditationem esse mortis. Sapiẽs:Summa philosophia assidua est mortis meditatio.Eccle.38. Memor esto iudicij mei, sic enim erit & tuũ. Meũ heri,tuũ hodie.Hoc dicitur in persona mortui loquẽtis ad viuũ. Specialiter mortis memoria necessaria est iuueni. Vnde Thre.3. post illud, Bonũ est viro cũ portauerit iugũ ab adolescẽtia sua.Subditur:Ponet in puluere os suũ.Os sapiẽtiũ in corde eorũ.Ecce.11.Os ergo in puluere ponit q cogitat,ꝙ puluis sit.In hac meditatione proiiciẽda est cupiditas & vanitas seculi,vnde Leui.1.præcepit dominus vt faciẽs holocaustũ de turturibus vel pullis colũbę,proiiceret vesiculam gutturis & plumas in locum cinerũ. Holocaustũ facit Deo de turture, qui dat se Deo,vt ei seruiat in claustro:de columba,qui dat se Deo,vt ei seruiat in mundo.Turtur enim amat solitudinẽ, colũba gregatim volat. Vesicula gutturis quæ est quasi horreũ auiũ,cupiditatẽ mundi signat, pluma vero leuitatem. In loco ergo cinerũ vesiculã proiicit, qui cõsideratione mortis suæ cupiditatem à se abiicit nõ curans acquirere ea quæ in breui perdat,& à quibus perdatur.Bern.Vtinã tantum cõgregata perirent,& nõ cõgregator eorum. Tolerabilius esset insudare labori perituro,quàm perempturo.Plumã verò in loco cinerum proiicit,qui cõsideratione mortis vanitatem huius mũdi refugit,intelligẽs fatuum esse in via ad mortem gaudere.Aug. Nihil aliud est tẽpus præsentis vitæ quã cursus ad mortẽ.¶Valet autẽ mortis memoria ad ista sex quæ sequuntur. ¶Ad fugãdum exercitũ vitiorũ,vel saltẽ terrendum.Sicut timẽt latrones iudicis aduentũ,sic vitia mortẽ.Terribilis est eis locus iste quasi porta inferni. Aut ex toto hominẽ deserunt tunc, aut saltẽ tremunt.Thre.1.Sordes eius in pedibus eius:nõ est recordata finis sui.Iumentũ cauda se defendit à muscis,sic homo à vitiis consideratione mortis.Secundo valet ad contemptum mundi.Vnde Hierony. Facile contemnit omnia qui se semper cogitat moriturum.Eccle.10.Si annis multis vixerit homo,& in iis omnibus lætus fuerit,meminisse debet tenebrosi tẽporis & dierum multorum:qui cùm venerint,vanitatis arguẽtur præterita.In morte arguitur vanitatis omne quod est in mundo,scilicet cõcupiscentia oculorũ,& concupiscentia carnis,& superbia vitæ.Concupiscentia oculorũ in hoc, ꝙ homo nudus reuertitur in terrã. Iob 1. Nudus egressus sum de vtero matris meæ, nudus reuertar illuc. Concupiscentia carnis in hoc,ꝙ corpus in deliciis nutritum vermibus datur. Superbia vitæ in hoc,ꝙ ille qui volebat

esse

esse super homines, ponitur sub terra, quę est infimũ elemẽtorũ. ¶Tertiò valet ad sui cõtemptum. Facit enim, ꝙ homo cognoscat se quasi per resolutionẽ, quĩ modus cognoscẽdi verissimus est. Et hoc est quod Dauid orat: Sciant, inquit, gentes, quoniam homines sunt: id est, de humo. ¶Quartò valet ad hoc vt homo rectè se regat in via prẽsentis vitæ. Sicut aues cauda regũt se volando, & pisces natãdo. Iob 12. Interroga iumẽta, & docebũt te: & volatilia cæli, & indicabunt tibi &c. qui vult nauẽ regere, ponit se in fine nauis. Et sapiens consideratione finis regit se in ijs quę sunt ad finẽ. ¶Quintò ad temperandã præsentẽ lætitiam. sicut & alia mala pœnæ. Eccles. 11. In die malorũ ne immemor sis bonorum. Memoria mortis multũ valet ad temperandã præsentem lætitiam, quia multũ habet amaritudinis. Eccle. 41. O mors, quàm amara est memoria tua homini iniusto. ¶Sextò ad hoc vt homo rectè iudicet de prẽsenti vita & futura. Qui enim per meditationem ponit se in articulo mortis, quasi medius est inter prẽsentem vitam & futurã, vtranq; videns de prope. Qui tenet se in initio vitæ suæ vel prope interponens sibi & vitæ futuræ, quicquid sperat se victurũ, lõge est à vita futura, vnde bona illius modica ei videntur. Quasi in initio vitæ suæ se tenebat, qui dicebat Lucę 12. Anima mea, multa habes bona posita in annos plurimos: requiescę, bibe, comede, epulare. Sed Deus posuit eum in fine vitæ dicẽs: Stulte hac nocte animam tuam repetent à te.

De signis Humilitatis. CAP. IIII.

PRimũ humilitatis signũ est amor humiliũ personarũ. Ecc. 13. Omne animal diligit simile sibi. ¶Secũdũ est, fuga altitudinis. Humilitas laudes fugit sicut venenũ, & sicut sagittas mellitas, & vt sermones fascinãtes. Sap. 4. Fascinatio nugacitatis obscurat bona. Et sicut rete expãsum gressibus suis. Pro. 29. Homo qui blandis fictísq; sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus eius. Christꝰ qui verè humilis erat, fugit volẽtes eũ rapere in regẽ. Io. 6. ¶Tertiũ est, amor proprię vilitatis. Ber. Vetus humilis vilis vult reputari, nõ humilis prædicari. Gaudet de contẽptu sui, hoc solo sanè superbus, ꝙ laudes contẽnit. De hoc exemplũ habemus in Dauid. 1. Reg. 6. Ludã, inquit, & vilior fiã. Et in dialogo Greg. legitur de quodã statura paruo, qui Cõstãtinus dicebatur, ꝙ cũ dixisset ei quidã, ꝙ nihil hominis haberet, protinus lætus in amplexũ eius ruit, eúmq; ex amore nimio cõstringere brachiis cœpit & osculari, magnásq; gratias agere, ꝙ de se talia indicasset, dicens, Tu solus es qui in me oculos apertos habuisti. Et de Dauid legitur 2. Reg. 16. Dimittite inquit,

eum vt maledicat mihi. & Act. 5. Et illi ibāt gaudētes à cōspectu cōcilij, quoniā digni habiti sunt pro nomine Iesu cōtumeliā pati: humilitas opprobriis pascitur vt cibo proprio. Thre. 4. Saturabitur opprobriis. Sicut se habet superbia ad gloriā, sic humilitas ad ignominiā. Vnde sicut superbia gaudet de gloria, sic humilitas de ignominia. Humilitati ea sunt pretiosa quę alij essent vilia. Ipsa enim sputum abominationis & contemptus conuertit quasi in aurū & gemmas. Ipsa vilis vult videri aliis, sicut & sibi vilis videtur. Et quanto est sibi vilior, tanto est Deo pretiosior. Greg. in Mora. Tanto vnaquæq; anima fit pretiosior in cōspectu Dei, quanto pro amore Dei despectior fit ante oculos suos. Item Gre. Tāto sit quisq; vilior Deo, quāto pretiosior sibi. Et tāto pretiosior Deo, quāto propter eum vilior. ¶ Quartū est, si humilia officia libēter quis facit. De hoc exemplū habemus in Abigail. 1. Reg. 25. pro qua cùm misisset Dauid vt eam duceret in vxorē, ipsa ait: Ecce famula tua sit in ancillā, vt lauet pedes seruorum domini mei. In Vitis patrum, quidā senex perfectus virtutibus orauit dominum, Ostende mihi domine quid sit perfectio animæ, & faciam Et quum requireret consiliū à quodam alio sene: ille respondit ei de hoc per reuelationē: Vis facere quicquid dico tibi? Et ille, Volo. Et dixit: Vade, pasce porcos: & fecit sic. Et quū alij viderent, ꝙ pasceret porcos, dixerunt ꝙ factus esset fatuus. Et visa eius humilitate, reuocatus est ad locū suū. ¶ Quintum est, si cōsilio acquiescit: sicut hoc quòd aliquis nō acquiescit consilio, signū est superbiæ. Greg. de non acquiescente consilio: Sī se, inquit, meliorem nō crederet, nequaquam cunctorum consilia suæ deliberationi postponeret. ¶ Sextum est, si cōtumeliam vel etiam correptionem māsuetè audit. Greg. Qui gloriam non quærit, cōtumeliam nō sentit. Idē: Non timet confundi in conspectu hominum qui solū gloriam quærit apud Deum. ¶ Septimum est, si secretū diligit. Bern. loquēs de illo verbo. 2. ad Cor. 12. Parco autē &c. Quàm pulchrè, inquit, dicit parco Non parcit sibi arrogans, non superbus, nō cupidus vanæ gloriæ, vel iactator actuum suorum, qui vel sibi arrogat, vel mētitur de se quod nō est Solus verè humilis parcit animæ suę, qui ne puterur quod nō est, semper quantū in se est vult nesciri quod est. ¶ Octauum est, si libēter obedit. Philip. 2. Exinaniuit semetipsum factus obediens vsque ad mortem. Exinanitio præmittitur tanquam causa obedientiæ. Qui enim humilis non est, non libenter obedit.

De diuisione humilitatis. CAP. V.

COnsequenter ponēdæ sunt diuisiones ad humilitatem per-

tin

tinentes. Notandum ergo ꝙ est humilitas ficta,& est humilitas vera.De ficta legitur Ecc.19.Est qui nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo.Vera humilitas,est humilitas cordis,de qua Matt.11 Discite à me,quia mitis sum,& humilis corde. Non fictè,dicit Interli. Humilitatem cordis sequitur humilitas exterior,sicut ramus prodit ex radice. 1.Petr.5. Omnes inuicem humilitatem insinuate. ¶Item est humilitas sufficiens & abundans & superabundans. Quam diuisionem innuit glos.super illud Matt.3.Sic decet nos implere omnem iustitiam,id est, humilitatẽ,dicit glo.& subditur : Perfecta humilitas habet tres gradus. ¶Primus est,subdere se maiori,& se nõ præferre æquali,hic vocatur sufficiens, quia sufficit aliquẽ sic humiliari:& iste gradus omni iusto est necessarius. ¶Secundus gradus est,subdere se æquali,nec præferre se minori,hic dicitur abundans. ¶Tertius est,subesse minori,in quo est omnis iustitia.Hunc Christus impleuit. ¶Item humilitas diuiditur in humilitate intellectus, quæ consistit in cognitione veritatis : & in humilitate affectus, quæ cõsistit in cõtemptu vanitatis.Sicut beatus Ber. superbiam diuidit in sex species : Superbia,inquit,in species duas diuiditur. In cæcam & vanam superbiam:quarũ prior intelligentiæ,posterior volũtatis vitium est. Idem:Est humilitas quam in nobis veritas parit,& nõ habet calorem:& est humilitas quã charitas format & inflammat:atq; hæc quidem in affectu,illa in cognitione cõsistit. ¶Cõmuniter etiã quatuor gradus humilitatis distinguuntur.Quorũ primus est,spernere mundũ:siue mũdi gloriam. Secundus spernere nullũ.Tertius,spernere sese. Quartus, spernere se sperni. ¶De xii gradibus humilitatis quos Ber.distinguit,require in tra.de Superbia.3.parte,35 cap. ¶Notandum quod Bern.in lib.suo de xii.gradibus humilitatis,non expresse illos xii. gradus humilitatis ponit,sed per oppositum eos insinuat. Bern.in prologo libri illius tituli inquit , qui de gradibus humilitatis inscribitur:Pro eo forsitan, ꝙ non humilitatis gradus,sed superbiæ potius distingui describíque videatur,calumniã patietur : sed hoc à minus vel intelligentibus vel attenden tibus tituli rationem. Idem in libr. eodem : Idem sunt gradus ascendentium in solium & descendentium,& eadem via ascendentium in ciuitatem & recedentium, & idẽ ostium ingredientium domum & egredientium.Per vnã deniq; scalam ascendentes angeli & descendentes Iacob apparuerunt.In eodem.Proponat tibi beatus Benedictus gradus quos ipse prius in corde suo disposuit. Ego quid proponam tibi non habeo , nisi ordine de-

scensionis meę, in quo tamen si diligenter inspicitur, via forsitã ascẽsionis reperitur. Si enim tibi Romã tendẽti, homo inde veniens obuiaret, quærens viam, quid melius quàm illã qua venit ostẽderet? Denique castella, villas & vrbes, fluuios ac montes per quos trãsierit nominat, suũ denũtians iter, tuũ tibi prænũtiat: illa vt eadem loca recognoscas eũdo, quę ille pertrãsiit veniẽdo. ¶ Hi sunt xii. gradus humilitatis secũdũ sanctũ Benedictũ. Primus est, si quis timorẽ Dei in memoria habeat, Dei præcepta & pœnas paratas eorum trãsgressoribus, & præmia parata obseruatoribus, & sic omni hora à peccatis se custodiat. ¶ Secũdus est, si quis nõ amãs propriã voluntatem, desideria sua non delectetur implere. ¶ Tertius est, si quis pro Dei amore omni obedientia maiori se subdat. ¶ Quartus est, si in ipsa obediẽtia cõtra aspera patiẽtiã amplectatur. ¶ Quintus est, si omnia mala sua abscõdita abbati suo humiliter confiteatur. ¶ Sextus est, si ad omnia quæ sibi iniũguntur, indignũ se iudicet. ¶ Septimus est, si omnibus se inferiorẽ & viliorem nõ solum lingua sua pronũtiet, sed etiam intimo credat cordis affectu. ¶ Octauus est, si nihil agat monachus, nisi quod communis monasterij regula probat, & maiorum exempla hortantur. ¶ Nonus est, si linguam suam cohibeat, & eam vsque ad taciturnitatem teneat. ¶ Decimus est, si non sit facilis & pronus in risu. ¶ Vndecimus est, si pauca verba & rationabilia habeat, & non loquatur clamorose. ¶ Duodecimus est, si non solum in corde humilitatem habeat, sed etiam corpore ostendat eam semper defixis in terram aspectibus.

De Paupertate. PARS V.

PAupertas quandoque dicitur carentia diuitiarũ. Et secundũ hoc dicit Aug. Inuestiganti singularum rerum naturas, non inuenietur quid sit paupertas, nuditas & foramen. Sic paupertas, priuatio est. Priuationes vero causæ sunt directæ aliarum priuationum, & occasiones multorum bonorũ. Multa vitia elõgata sunt ab eis qui hãc paupertatem habent. Greg. Habẽt sancti hoc proprium: nã vt semper ab illicitis longè sint, à se pletũque licita abscindunt. ¶ Quandoque dicitur paupertas contemptus diuitiarum. Seneca: Nemo dignus Deo, qui opes non contẽpserit. Tertiò dicitur paupertas amor paupertatis. Ber. in epistolis: Nõ paupertas virtus reputatur, sed paupertatis amor. Denique beati pauperes non rebus, sed spiritu. Idem: Volo te esse amicum pauperum, magis autem imitatorem. Idem: Amicitia pauperum regis amicos cõstituit, amor paupertatis reges. Item, Pauperiem æquo animo ferre, virtus patientiæ est: sponte ap-

pet

petere, sapientiæ laus est. ¶ Et notãdum, quod paupertas multis de causis amanda est. Quarum prima & maxima est, quòd Deus eã amat. Cuius amoris primum signum est, quòd filius Dei voluit eã assumere. Ber. in Sermonibus: Fortè aliquis arbitraretur filio Dei sublimia esse quærenda palatia, vt cũ gloria rex glorię susciperetur: sed nõ propter hoc ille à regalibus illis sedibus venit. In iustitia eius diuitiæ, & gloria, in dextera longitudinitas vitæ. Horũ omniũ æterna in cælis affluentia suppetebat: sed paupertas nõ inueniebatur in eis. Porrò in terris abũdabat & superabũdabat hæc species. Nesciebat homo pretiũ eius. Hãc itaque filius Dei cõcupiscẽs, descẽdit, vt eã eligeret sibi, & nobis quoq; sua æstimatione faceret pretiosam. De paupertate Christi habetur Luc. 2. Pãnis eũ inuoluit, & reclinauit eũ in præsepio: quia nõ erat ei locus in diuersorio. Itẽ Matth. 18. vbi misit dominus Petrum ad piscandum pro tributo soluendo. dicit glo. Tantæ fuit paupertatis, vt vnde daret tributum non haberet, & super illud Matt. 11. Circunspectis omnibus cùm iã vespera esset hora, exiit in Bethaniam cũ duodecim. Dicit glo. circunspectis si quis eum hospitio susciperet. Tãtæ enim paupertatis fuit, & ita nulli adulatus, vt in tanta vrbe nullũ inueniret hospitiũ. 2. ad Cor. 8. Scitis gratiam domini nostri Iesu Christi, quoniam propter nos egenus factus est, cùm esset diues, vt illius inopia vos diuites essetis. Thren. 3. Recordare paupertatis meæ &c. Ber. Magna abusio, & nimis magna, vt diues esse velit vermiculus vilis, propter quem Deus maiestatis & dominus sabaoth voluit pauper fieri. Paupertas Christi crescendo processit. In natiuitate pannis inuolutus est, & pro domo habuit diuersorium: deinde hospitium non habuit. Matth. 8. Filius hominis non habet vbi caput suum reclinet. & Mar. 1. Circũspectis &c. In passione verò etiam propriis vestibus spoliatus est. Matt. 27. Exuẽtes eũ &c. Aliud signũ amoris Dei ad paupertatem est, ꝙ propter pauperes filius Dei in mundum venit. In Psal. Propter miseriam & gemitum paupertũ nunc exurgam, dicit dominus. Luc. 4. Euangelizare pauperibus misit me. Bernar. in sermonibus: Quærat diuitias paganus, qui sine Deo viuit: quærat Iudæus, qui terrenas promissiones accepit. sed qua fronte, magis autem qua mente Christianus diuitias quærit, postquam Christus beatos esse pauperes prædicauit? Pauperes Christus in principio doctrinæ suæ beatos prædicauit. Mat. 5. & Luc. 6. Et diuites infelices. Lucæ 6. Væ vobis diuitibus. Pauperes iudicat Christus dignos mẽsa sua. Vnde Lucæ 14. legũtur pauperes ad cœnam domini introducti. In Psal. Parasti

in dulcedine tua pauperi Deus. Pa peres Deus adiuuat. In Psal. Et adiuuit pauperem de inopia. Illis parcit. Esa. 49. Pauperũ suorum miserabitur. Illos elegit. Esa. 48. Elegit te in camino paupertatis. Iaco 2. Nónne Deus elegit pauperes in hoc mũdo? Illos exaudit. In Psal. Desideriũ pauperum exaudiuit dominus. Eccle. 21. Deprecatio pauperis ex ore vsque ad aures perueniet. Illorum est memor. In Psal. Non in finẽ obliuio erit pauperis. Illorũ est solicitus. In Psal. Ego autem mendicus sum & pauper: Dominus autem solicitus est mei. Illorum est refugiũ & fortitudo. In Ps. Factus est dominus refugiũ pauperi. Esa. 25. Factus est fortitudo pauperi &c. Illos saluat. In Psal. Parcet pauperi & inopi: & animas pauperũ saluas facit. 2. Reg. 22. Populum pauperem saluum facies. In Psal. Eripiens inopem de manu fortiorũ eius. Societatem pauperum prælegit dominus in mundo isto societati diuitum. Luc. 14. Omnis qui non renuntiauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. 1. Reg. 30. Dauid puerum Ægyptium assumpsit, quem dominus suus reliquerat. Sic Christus assumit quos mundus reliquit. Psal. Pater meus & mater mea dereliquerũt me, dominus autem assumpsit me. Item: Tibi derelictus est pauper. Grego. in homil. Hos elegit Deus, quos despicit mundus: quia plerunque ipsa despectio hominem reuocat ad semetipsum. Idem: Infirmi quique atque in hoc mundo despecti plerunque tãto celerius vocem Dei audiunt, quanto in hoc mundo nõ habent vbi delectentur. Item pauperibus regnũ cęlorũ tribuitur. Mat. 5. & Lucæ 6. Et non solũ ad possidendum, sed etiam ad dandũ aliis Luc. 16. Facite vobis amicos de mãmona iniquitatis, vt cũ defeceritis recipiãt vos in æterna tabernacula. Ipse Deus pauperũ est. Nu. 18 In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem: ego pars & hereditas tua. Ipse est spes pauperũ, & exultatio. Esaiæ 14. In ipso sperabunt pauperes populi eius. Eiusdẽ 29. Pauperes homines in sancto Israël exultabũt. Ipse de pauperibus specialiter requiret in iudicio: vt habetur Mat. 25. Imò ipse pauperibus iudiciũ tribuit Iob 36. & Matth. 19. Vos qui secuti estis me &c. sedebitis super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israël. Pauperes honorat, dicẽs in Psal. Honorabile nomẽ eorum coram illo. Illos agnoscit, & nominatim vocat: vt paret in Lazaro, Lucæ 16. Illos ab angelis deportari facit ad locũ quietis. In eodẽ: Factum est vt moreretur mẽdicus, & portaretur ab angelis in sinum Abrahæ. Et vt vno verbo dicatur, tanta est dilectio eius ad pauperes, vt quod fit pauperi, sibi reputet fieri. Matth. 25. Quod vni ex minimis meis

feci

feciſtis,mihi feciſtis:& quod vni eorum non feciſtis, mihi non feciſtis. Væ pauperibus,ſi eum nō amant qui tantum eos amat, qui tot ſigna amoris eis oſtēdit. Multum contemnerentur pauperes in mundo iſto,niſi Chriſtus eos tātum honoraſſet. ¶Multis aliis de cauſis amāda eſt paupertas. ¶Prima eſt,quia eſt valde munda: ſicut econtrario diuitiæ immundæ ſunt, amatores ſuos inquinantes. Quod in rerū natura Deus ſignificari voluit, in hoc,quod aurum & argētum quę vidētur eſſe pretioſiora inter eas,tāgentes inquinant. Ber.in epiſtolis:Beatus qui poſt illa non abiit quæ poſſeſſa onerāt,amata inquināt,amiſſa cruciant. Eccle.13. Qui tetigerit picem,inquinabitur ab ea. Et ſuper illud Iaco.1. Religio munda &c.dicit glo. Qui tēporalia non diligit, immaculatum ab hoc ſeculo ſe cuſtodit. ¶Item paupertas eſt Deo propinqua. Quod figuratum eſt Lucę 2.in hoc, ꝙ paſtores de loco vicino venerunt ad Chriſtum. Econtrario verò reges à remotis partibus venerunt.Mat.2. Paupertas etiā ſancta eſt,tāquam locus in quo manſit filius Dei plus quàm triginta annis. Exo.3.Solue calciamēta de pedibus tuis:locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt. Paupertas ſpecialiter poteſt dici terra ſanctorum Eſa.26.In terra ſanctorum iniqua geſſit,& nō videbit gloriam Dei.Eſaiæ 60. Adorabunt veſtigia pedum tuorum. In eodem: Locum pedum meorum glorificabo. Item expedi a eſt. Greg.Liberius ad patriam tendimus, quia quaſi in via pondere caremus.Idem:Terrena ſubſtantia æternæ felicitati comparata, pondus eſt,non ſubſidium. Aug.in libro de verbis domini:Abiice à te diuitiarū onera,abiice vincula volūtaria, abiice anxietates & tædia quæ te plurimis annis inquietant. Hieronym. in epiſtolis:Si habes,vade & vende omnia quę habes, & da pauperibus.Si non habes, grandi onere liberatus es.Grego. Qui mihi onus diuitiarum abſtulit, me ad currēdum citius expediuit.Itē paupertas læta eſt. Seneca:Sæpe pauper fidelius ridet: nulla ei in alto ſolicitudo eſt.Idem:Qui felices vocātur,hilaritas ficta eſt, & grauis triſtitia, eo quidē grauior, quia interdū non licet palàm eſſe miſeros, ſed inter ærūnas cor ipſum excedētes neceſſe eſt agere felicem.Aug.in lib.Confeſ. loquens de quodam mendico exhilarato vino: Ille, inquit, lætabatur, ego anxius eram. Nimirum ille felicior erat,non tantum quia hilaritate perfundebatur,cū ego curis anxiarer: verū etiam,quòd ille bene operando acquiſierat vinum, ego autem mentiendo quærebam typum. ¶In Vitis patrum quidam pauper habebat vnam mattam, de cuius medietate ſe cooperiebat, aliam medietatem ſibi ſub-

mittebat, & erat validum frigus : & pater monasterij de nocte exiens, audiuit eum dicentem , Gratias ago tibi domine. Quot sunt modo diuites in custodia, & qui in inferno sedent, aut pedes habent in ligno cõstrictos? Ego autẽ velut Imperator sum, extendens pedes meos, & quo volo ambulo. Senec. Felix paupertas læta: nec tamen paupertas est, si læta est. Grego. Cui cũ paupertate bene conuenit, non est pauper. Itẽ paupertas secura est. Grego. Magna securitas cordis: nihil concupiscentiæ habere secularis. Seneca : Etiam in obsessa via pauper pax est. Gregorius. Qui nihil habet in mũdo quod diligat, nihil est in mũdo quod pertimescat. Paupertas, iuxta verbum Sapientis , bonum est sine calumnia. Pro ea non mouentur lites, non timet fures vel raptores, non timet aëris passiones, ipsa est donum à paucis cognitum. Poëta: O munera nondum intellecta , domi paupertas angustíque lares. Ecclesia. 11. Paupertas & honestas à Deo sunt. Paupertas secura est, & temporaliter & spiritualiter. Prouerb. 1. Frustra iacitur rete ante oculos pennatorum. Gl. Facile laqueos euadit in terris, qui oculos habet in cælis. Iob. 18. Abscondita est in terra pedica eius. Cain habuit caput tremulum. Cain interpretatur possessio: qui possessiones habent in mundo isto, in tremore sunt. In Psalm. Trepidauerunt vbi non erat timor. Iob 15. Sonitus terroris semper in auribus eius : & cùm pax sit, ille semper insidias suspicatur. Item paupertas quieta est. Senec. Quietissimè viuerent homines , si hæc duo verba tollerentur, meum & tuum. Grego. Quid in hac vita laboriosius, quàm terrenis desideriis æstuare ? quid quietius, quàm nihil huius seculi appetere ? Hinc est , quòd Israël custodiam sabbati accepit in munere, Ægyptus percutitur muscarum multitudine. Item paupertas licet terra macilẽta videatur: fertilissima est verorum bonorum. Gene. 41. Crescere me fecit Deus in terra paupertatis meæ. In hac terra voluit plantari vnigenitus Dei, lignũ scilicet vitæ. Item paupertas vitiis materiã subtrahit: quia nõ habet vnde suum paupertas pascat amorem. Iuuenalis : Præstabat castas humilis fortuna Sabinas. Senec. Inquis, Pecuniam perdidi. O te felicem, si cũ illa auaritiam perdidisti: sed si manet illa apud te, es tanto felicior, quo tanto malo materia subducta est. Paupertas vermẽ diuitũ superbiã occidit. Ipsa etiã duas filias sanguisugæ infernalis, quæ semper clamant, Affer, affer, suffocat, scilicet gulam & luxuriam. De quibus habetur Prou. 30. Paupertas medicinalis est. Grego. Quos morum infirmitas vulnerat , paupertas medicina sanat. Ipse purgat eos qui sunt aurũ & argentum:

ideo

ideo caminus dicitur. Esaiæ 48. Elegi te in camino paupertatis. Ipsa est fortitudo sanctorum, sicut diuitiæ sunt fortitudo diuitum. Prouerb. 10. Substantia diuitis vrbs fortitudinis eius. Ipsa est vt fossarum profundissimum, quod diabolus multum nititur implere. Habac. 1. Comportabit aggerem, & capiet eam mira facultas aliquorum qui diabolum iuuãt ad implendum fossatum castri sui. Habac. 2. Væ qui congregat non sua. Vsquequo aggrauat contra se densum lutũ? Pauperes in ecclesia remanent, dum diuites in regnũ diaboli transferuntur. Sicut Nabuchodonosor pauperes dimisit in terra promissionis, nobilibus trãslatis in terram suam. Iere. 39. Sophoniæ 3. Derelinquam in medio tui populum pauperem. Pauperum est hæreditare regnũ cælorum: mobilia verò huius seculi sunt diuitum, sicut figuratum est Genes. 25. vbi Abraham dedit Isaac cuncta quæ possidebat, filiis autem concubinarum largitus est munera. Paupertatem posuit filius Dei vt fundamentum religionis Christianæ. Matth. 5. Iob 26. Qui extendit aquilonem super vacuum. Super vacuum, inquam, paupertatis. Aquilonem vocat ecclesiam de Gentibus cõuersam, quæ congelata erat in peccatis suis. Paupertatem posuit Christus gradum, quo ad perfectionem ascenditur. Matt. 19. Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. ¶ Paupertas mater & nutrix & custos religionis est. Vnde qui ingrediuntur religionem, ad eam voto se astringunt. Econtrario abundantia religionem destruit. Adeò enim occupat eam, vt meditationes, lectiones, orationes quibus debet sustentari, in ea pereant, ita quòd seruitium ecclesiæ est inordinatus strepitus. Amos 5. Aufer à me tumultũ carminum tuorum. Vbi ipsa non est, vitia sunt in pace. Non fiunt ibi correptiones, sed supputationes, vt potius videantur trapezicæ, quàm religiosi. Virgæ sunt ibi potius ad ostensionem quàm ad vitiorum effugationẽ. In refectorio lapidatur sobrietas varietate ferculorum. Ministri manibus eleuatis varia portantes fercula afferunt vnde ipsa lapidetur: sicut Iudei afferebant lapides ad beati Stephani lapidationem. In claustris vbi est abundantia temporalium, inueniuntur multi habitum religionis deferentes, qui tamen non sunt religiosi. Sicut clerici qui cõmuniter dicuntur Goliardi, quandoque habitum monachalem deferunt, & tamen monachi nõ sunt. Aliqui proiiciũtur ibi à parẽtibus sicut catuli, quos matres non sufficiunt enutrire. Aliqui etiam intrant vt fures: vt scilicet ditentur & possint res monasterij cõsanguineis suis dare. Aliqui instar vulpis se mortuos spiritualiter simulãt, vt prædam

dam faciãt. Vbi est abundantia, behemoth quieſcit, qui in arido paupertatis requiem non inuenit. Luc. 11. Paupertas omnes ingredientes in mundum istum excipit: sed postea à multis eiicitur de possessione sua sine culpa sua: sed in exitu de mũdo isto, iterũ recuperat eos. Iob 1. Nudus egressus sum de vtero matris meæ, nudus reuertar illuc. Paupertas seruitutem diuitiarum quæ adeò generalis est, excutit. Eccles. 10. Pecuniæ obediunt omnia. Ipsa cum Petro super aquas ambulat, scilicet super mare huius mundi. Matt. 14. Bernardus in sermonibus: Hæc prærogatio debebatur Petro: nouum iter & noui modus itineris. Antiquorũ sanè patrum diebus, donec in terris videretur & conuersaretur inter homines Deus maiestatis, non erat euangelicæ forma perfectionis, sed spiritum Domini solo interim spiritu sequebantur. ¶ Paupertas luto diuitiarum si affluat, nõ vult cor apponere. Ipsa ordinem naturę seruat. Sicut enim terra exterior pedibus, sic ipsa terrena calcat mentis affectibus. Ipsa de fimo stabuli thesaurum facere dedignatur. Stabulum est hæc pars mundi in quâ sumus, quia habitaculum est iumenti nostri, scilicet corporis. Paupertas terram talpis & serpentibus relinquit. Esaiæ 65. Serpenti puluis panis eius. Ipsa hominem custodit ne à serpente infernali comedatur. Cassiodorus super illud Psalm. Omnia à te expectant. Quem Deus pro malis suis abiicit, fit diaboli pabulum: quapropter si in escam inimici dari nolumus, nõ debemus esse terreni; quia sic in principio maledictus est vt terram comedat. Gen. 3. ¶ Paupertas amatores suos miro modo facit abundare. Habent enim de ea quantum volunt. Eccl. 11. Est homo marcidus, egens recuperatione: plus deficiens virtute, & abundãs paupertate. Paupertas etiã terrenis diuitiis facit quodãmodo abundare, pauper enim diuitias quas pro Christo contẽnit, quodãmodo habet, dũ eas Christo vendit, & de illis in cœlo thesaurum facit. Vnde Dominus emit à Petro quod pro eius amore reliquerat. Matt. 19. quod non feciſſet, nisi illius fuissent. Non enim emeret prædam. Quãdo aliquis ex corde dicit, Volo habere thesauros regios vel imperiales, & hoc propter Christũ: statim Christo eos vendidit, & in cælo eos thesaurizauit, & hoc sine damno eorum qui eos possidebant. Remanẽt enim eis pleno iure. Et quod mirum est, eosdem thesauros diuersi possunt vendere, & in cœlo thesaurizare. Et nõ solum hæc possunt facere de his quæ sunt, sed etiã de his quæ nõ sunt, sed possunt esse. Ber. in Sermonibus: O mira uouitas eius qui omnia noua facit: tollẽs iugũ inuenit requiem, relinquẽs omnia centuplum habet.

¶ De

¶ De illa verò paupertate quæ est eorum qui habent multas diuitias, quarum nõ se reputant dominos, sed solũ ministros, notãdum quòd ipsa valde glorioſa est. Ipsa est velut liliũ inter spinas. De paupertate huiusmodi verum est illud Prouer. 14. Est quasi pauper cũ in multis diuitiis sit. Ipse in diuitiis dupliciter negotiatur, bene ministrando & nõ amando. Ipse diuitias terrenas in arca seruat, & tamen in thesauro cælesti eas reponit: qui enim ad pios vsus diuitias seruat, non claudens viscera sua indigentibus, in cælo iam eas reposuit, cùm eas corde iam Deo obtulerit. Pios vsus diuitiarum intelligas etiam vxorum & filiorum cõpetentes prouisiones, cùm ad Dei honorẽ & animarũ salutem referuntur. Non sic est de illis qui auare retinẽdo diuitias, quos nõ pascunt occidunt, dum eos fame mori permittũt, qui pauperibus partem suam auferunt. Et notandum quòd qui amat paupertatem, non debet eius sequelam fugere: scilicet famem & sitim, nuditatem, defectum tecti, defectum auxiliorum, defectum consolationum, Bern. in Sermonib. Videmus aliquos pauperes qui si veram haberent paupertatẽ, non adeò pusillanimes inuenirentur & tristes: vt pote reges vt reges coli. Sed hi sunt qui pauperes esse volunt, eo tamen pacto vt eis nihil desit: & sic diligunt paupertatem, vt nullam inopiam patiantur.

De Mansuetudine & eius descriptione. Quare etiam mansueti sint beati: vbi XVI. *tanguntur pertinentia ad commendationem mansuetudinis. Et quare mansueti possidebunt terram ac cui dono mansuetudo adaptetur.* PARS VI.

POst paupertatem spiritus dicendũ est de Mãsuetudine, quæ cõmendatur in verbo illo, Beati mites &c. Et sequitur bene mãsuetudo paupertatẽ spiritus. Qui enim verè humilis est, cùm nihil habeat sui reputatione, nõ habet vnde turbetur, nec cõtra se quæ fiũt, fieri reputat. Item qui terrena nõ amat, elongauit à se causam perturbationũ. Sicut terra mista aquæ eam turbidam reddit, sic terrena humano cordi per amorẽ sociata, causæ sunt perturbationũ. Si verò à corde humano fuerint separata, est trãquillitas in mẽte. ¶ De mansuetudine verò hoc modo dicetur. ¶ Primo ostendetur quid sit mãsuetudo. ¶ Secũdo quãdo mites sint beati: vbi tangetur de his quæ ad cõmendationem mansuetudinis pertinẽt. ¶ Tertio quare mansueti possidebunt terram. ¶ Quarto, quod donũ huic beatitudini adaptetur. ¶ Mansuetudinem sic describit Peregrinus sacerdos: Mansuetudo, inquit, est modesti animi tranquillitas, quæ nulla incurrẽtium rerum tribulatione agitatur. Mansuetudo videtur esse temperantia seu

modo

modestia vis irascibilis respectu mali vel inferendi vel destruẽdi: moderationem verò irascibilis in qua multum regnat impetuositas, sequitur mentis tranquillitas. glo. super Matt. 5. Mores temperat mansuetudo & lenitas. Mansuetudo est dulcedo animi quam non vincit amaritudo. Vnde gloss. super Matth. 5. Mitis est quem mentis aspetitas seu amaritudo non afficit: sed simplicitas fidei ad omnem iniuriam patiendam instruit patienter. Hæc dulcedo quandam causam habere videtur sanitatis virium animæ. Prouer. 16. Dulcedo animæ est sanitas ossium. Mãsuetudo bonitatis est, malitiam vincens, nulli malum vincens, mala in bonum conuertẽs. gl. super Matt. 5 Mansuetus non irritat vel irritatur: non nocet, vel nocere cogitat. Et alia glo. Mitis est quem non rancor vel ira afficit: sed omnia æquanimiter sustinet. Mansueti si mortiferum quid biberint, non eis nocebit. Marc. vlt. Mansuetudo mollities est seu suauitas malo cedens, subesse sciẽs, superiori nõ resistẽs, tractabilis siue bonis consentiẽs. Primũ tangit glo. super illud Matt. 5. Beati mites qui cedũt improbis, & vincunt in bono malum. Secundum tangit alia gl. ibidẽ. Qui piè quærit, honorat sancta, non reprehendit, non resistit, quod est mitem fieri. Tertium tangit gloss. super illud Gal. 5. Fructus spiritus, est charitas &c. Mansuetudo quòd non intractabilis, sed potius tractabilis est: quia masuetudo vel in toto vel in parte videtur esse idem cum clementia, de qua dictum est in tractatu de Temperantia, vbi inuenies aliqua vtilia ad materiã istam. Aliquando etiam benignitas pro mansuetudine accipitur. Tamen super illud 1. ad Corint. 13. Charitas patiẽs est, benigna est. vult glos. quòd benignitas consistat in largitione suorum, dicens: Benigna est, id est, larga egenis. Et super illud Eph. 4. Estote inuicem benigni, dicit glos. id est, de facultatibus largi. Et super illud Galat. 5. Benignitas, dicit gloss. largitas rerum. Animus mansuetus nobilitatem veram habere videtur, & nobilitatem quam aliena rusticitas non corrumpit. Nobiles huius mundi parũ sunt nobiles seu curiales, vt primo rusticitatem huiusmodi non faciant: sed si eis facta fuerit, parati sunt eam reddere: sed Dominus vult filios suos adeò nobiles esse, vt nulla rusticitas eis facta eos possit rusticos efficere, vt scilicet nulla rusticitas de eis exeat. ¶ Circa secundũ notãdum est, quòd prima causa & maxima quare mites sint beati, est illa quam Dominus tangit, Quoniã ipsi possidebunt terram. Secunda est, quia sunt immunes à miseria, quæ iracundiam vel rabiem comitatur: de qua miseria require in tractatu de Ira. Tertio, ad beatitudinem

tudinem mitium facit excellentia huius virtutis scilicet mansuetudinis: quæ excellentia apparebit si ponantur ea quæ ad eius commendationem pertinent.

¶ *De commendatione Mansuetudinis.*

Et possumus 16. ponere ad eius commendationem pertinctia. Primum est, quòd natura hominem ad mansuetudinem incitat. Figura enim hominis exterior indicat, quòd homo mansuetus esse debeat. Et Sapiens dicit hominem esse animal mansuetum natura. In omni specie animalis figura corporis attestatur naturæ interiori: sicut vngues acuti, magni, & fortes, & curuati, & dentes magni, & scissio oris magna, attestantur rabiei, vt appareat in leonibus. Contraria verò his attestantur mansuetudini, vt in homine. Homines crudeles quasi non sunt homines, in animalia enim syluestria transierunt. Secundum est mansuetudo Dei, quam scriptura sacra tãtum nobis prædicat. Dan. 3. Fac nobiscũ iuxta mansuetudinem tuam. Sopho. 2. Quærite Dominum omnes mansueti terræ, quærite iustum, quærite mansuetũ. Ioël. 1. Conuertimini ad Dominum Deum vestrum, quia benignus & misericors est. In Psal. Suauis est Dominus in omnibus viis suis. ¶ Tertiũ est, quòd hæc virtus speciale ornamentum fuit mediatoris. In Psal. Propter veritatem & mansuetudinem &c. Matth. 11. Ecce rex tuus tibi venit mansuetus. Iere. 31. Ego quasi agnus mansuetus qui portatur ad victimã. Matth. 11. Discite à me, quia mitis sum. ¶ Quartũ est, quòd hæc virtus enumeratur inter fructus spiritus. Gala. 5. ¶ Quintum est, quòd hæc virtus ornamentum est multum decens seruum Dei. Eph. 4. Obsecro vos vt dignè ambuletis vocatione qua vocati estis cum omni humilitate & mansuetudine. 1. ad Tim. 6. Tu autem homo Dei sectare patientiam & mãsuetudiuem. Item 2. ad Tim. 2. Admone illos neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mãsuetudinem. ¶ Sextum est, quòd Christus magisterium huius virtutis sibi specialiter inscribit. Vnde glo. super illud Matt. 5. Huius virtutis quasi magnæ magistrũ se facit Dominus, quod nõ facerer, nisi via summæ perfectionis ista virtus esset. ¶ Septimum est, quòd hæc virtus diuina acquirit. Eccl. 10. Sedes ducum superborum destruxit, & sedere facit mites pro eis. ¶ Octauum, quòd eadem conseruat. Prouer. 20. Roboratur clementia thronus regis. ¶ Nonum, quòd vitam corporis conseruat. Prou. 11. Clementia præparabit vitam, & sectatio malorum mortem. Eiusdem 12. Qui suauis est viuit in moderationibus. ¶ Decimum est, quòd seruat animam. Eccl. 10. Fili, in mansuetudine

ſuetudine ſerua animã tuam. Manſuetudo eſt ſicut antemurale in caſtro animæ, lapides durorũ verborum leniter excipiens, & & ideo ictus fruſtrãs & hominem à læſione cuſtodiẽs. Sicut vaſa vitrea in fœno, vel alia re molli inuoluuntur, & ſic à confractione ſeruantur: ſic manſuetudo animã ſeruat, ne ira eam confringat. ¶ Vndecimum, quòd animum delectat. In Pſal. Manſueti hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis. Mãſuetudo eſt velut culcitra molliſſima in lectulo floridæ conſcientiæ, in qua animus cum Deo quieſcit. Cãtic. 1. Lectulus noſter floridus. ¶ Duodecimum quòd proximum corrigit. In Pſal. Quoniã ſuperuenit manſuetudo, & corripiemur. ¶ Tredecimũ, quòd proximi gratiam acquirit. Eccleſ. 3. Fili, in manſuetudine opera tua perfice, & ſuper gloriam hominum diligeris. Ezech. 3. Vt adamãtem & ſilicẽ dedi faciem tuam. Sicut adamas ferrum attrahit, ſic manſuetudo corda hominũ. ¶ Decimũquartũ, quod irã proximi frangit. Prou. 15. Reſpõſio mollis frãgit irã. ¶ Quintumdecimum, quòd hominem Deo valde placentem reddit. Eccle. 1. Et quod beneplacitum eſt ei, fides & manſuetudo. Hæ duæ gratiæ multũ placent Deo in homine: quia fides facit vt homo poſſideatur à Deo quantum ad intellectum: Mãſuetudo facit vt homo poſſideatur à Deo quãtum ad affectum. Mãſuetudo facit hominem à Deo exaudiri. In Pſal. Memento Domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius. Iudith 9. Humiliũ & manſuetorum ſemper tibi placuit deprecatio. Et Dominus beato Dionyſio in carcere poſito: Benignitas & dilectio quam ſemper habuiſti, facient vt quicquid petieris, aliquibus impetres. Item manſuetudo dignum facit Dei allocutione. In Pſal. Docebit mites vias ſuas. Eccleſia. 5. Eſto manſuetus ad audiendum verbum Dei. Iac. 1. In manſuetudine ſuſcipite inſitum verbum. Exod. 33. loquebatur Dominus cum Moyſe qui fuit mitiſſimus hominum, facie ad faciẽ ſicut homo ſolet loqui ad amicũ ſuum. Mãſuetudo etiam dignũ facit Dei defenſione. Num. 12. Locuta eſt Maria & Aaron contra Moyſen &c. quod quum audiſſet Dominus, iratus eſt valde. Erat enim Moyſes mitiſſimus: & ſubditur: Maria apparuit candens lepra. Decimumſeptimum eſt, quòd in iudicio ſaluat. In Pſal. Cũ exurgeret in iudicio Deus vt ſaluos faceret omnes manſuetos terræ Item: Diriget manſuetos in iudicio, & exaltabit manſuetos in ſalutem. Eſa 11. Arguet in æquitate pro manſuetis terræ. ¶ Circa tertiũ notandum quòd manſueti poſſidebũt terram viuentium. Vnde gl. Virtus mãſuetudinis poſſidebit terrã viuẽtium, & delectabitur in multitudine pacis. Mãſueti in

præsenti pacifici possidẽtur à Deo:ideo lege vicissitudinis in futuro possidebũt Deum, qui est beata habitatio viuentium. Aug. Nullius erit Deus possessio,nisi eius quem ipsę prius possederit. Præterea,mansueti possidẽt nũc corda sua:homines immansueti nõ dominãtur cordibus suis,sed potius ira dominatur in eis.gl. super Matt.5.Mites sunt qui malis moribus dominãtur:perfecta virtus morũ possessio.Pro.16. Melior est qui dominatur animo suo,expugnatore vrbiũ. Item mansueti bona spiritualia si qua habent possident:homines iracundi ea nõ possident,etsi ad horã ea habeant.Ignis enim iræ in momẽto eos depauperat.Itẽ bona terræ magnificè possident,vt nõ turbentur si ea amiserint. Qui ex amissione bonorum terrenorũ turbãtur,non possident ea,sed potius ab eis possidentur.Serui enim eorũ sunt,non domini.Vt igitur gratiæ tãquam merito gloria succedens vt præmium respondeat,mansueti qui in præsenti se & sua possidẽt,tam spiritualia quàm terrena,meritò in futuro terram viuentiũ possidebunt.Bernard.videtur intelligere hoc verbum,Beati mites &c. de terra quam calcamus. Ait enim: Si humilibus datur cælum, mitibus terra,quid relinquitur immitibus & crudelibus,nisi infernalis miseria? Idem in Sermo.verbum prædictum exponit de terra corporis,his verbis:Hanc terram corpus nostrũ intelligo: quod si possidere vult anima,si regnare desiderat supra membra sua,necesse est vt ipsa sit mitis & superiori suo subiecta: quoniã tale inueniet inferius suum,qualem se exhibuerit superiori. Armatur enim creatura ad vlciscendam sui iniuriam creatoris: & ideo nouerit anima quę rebelle inuenit sibi corpus suũ,se quoq; minus quã oporteat superioribus potestatibus esse subiectã:mãsuescat ipsa,& humilietur sub potenti manu Altissimi, subiecta sit Deo,& his pariter quibus vice eius debet obedire prælatis,& continuo corpus suum inueniet obediens & subiectum. Veritas enim est quæ loquitur, Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. ¶Et notandum quod vera mãsuetudo apparet,quando homini aliquid dicitur, vel fit cõtra eius voluntatem.Ber.Sunt alij mites,sed quandiu nihil dicitur aut agitur,nisi pro eorũ arbitrio.Patebit autẽ quàm longè sint à vera mansuetudine,si vel leuis oriatur occasio. Hæc mansuetudo quomodo hæreditabit quæ ante hæreditatem deficit? ¶Circa quartum notãdum quòd donum pietatis adaptatur mãsuetudini. Si enim pietas accipiatur pro misericordia,manifestum est,quòd qui habet pietatem, malo proximi compatitur, nec vult nocere proximo. Vnde qui pius est,est mãsuetus.Si verò pietas pro cultu Dei sumatur,cultus

Dei est iugum Dei suaue & onus leue. De quo legitur Matth. 11. Qui mansuetus gratis se inclinat & superponit, sicut mansuetus aliud abiicit. Vnde qui mansuetus est pius est.

De luctu & eius descriptione, de speciebus luctus, & quare lugentes sint beati: vbi tangitur de his quæ ad commendationem lacrymarum pertinent, de impedimentis etiam lachrymarum, & cui dono luctus adaptetur. PARS VII.

POst paupertatē spiritus & mānsuetudinē, dicēdū est de luctu. Cum enim terreneitas vix ad plenū à corde amoueatur, trāquillitas autē mansuetudinis sæpe corrumpatur, necessarius est, luct⁹, vt aqua lacrymarū terreneitas perfectè expellatur. Iobi4. Lapides excauāt aquæ, & alluuione paulatim terra consumitur. Et vt incendia iræ aqua lacrymarū perfectè extinguantur. ¶ De luctu verò hoc modo dicetur. Primo ostendetur quid sit luctus, prout beatitudo dicitur. Secundò distinguentur diuersæ species luctus, vt manifestū fiat cui luctui consolatio debeatur. Tertiò, ostenderur quomodo lugentes sint beati: vbi tāgetur de his quę pertinent ad commendationem luctus seu lachrymarū. Quartò, dicetur de impedimētis lacrymarū. Quintò, quòd donū apteturr huic beatitudini. ¶ Circa primū notandū, q⁹ luctus prout sumitur pro beatitudine, est gratia vehemēter dolendi de malo quod accidit, vel de bono quod deficit. Luctus verò sic sumptus nō est in iis qui adhuc sunt in peccatis suis. Greg. in Moral. Nisi à reatu culpæ quo nos ligauimus, misericorditer dimittamur, perfectè flere nō possumus, quod in nobisipsis contra nosmetipsos dolemus. Malum verò in descriptione posita intelligas, non id quod mundus vocat malum, scilicet pœnam tēporalem quæ medicinalis est: sed quod verè malum est, scilicet malum culpę, & pœnam futuram quæ eius est sequela. Bonum etiam nō intelligas bonum periculosum, vt est pecunia: sed verum bonum, scilicet bonum gratiæ vel gloriæ. Dolor huiusmodi signum est salutis. Grego. in Moral. Argumentum salutis est vis doloris.

¶ *De speciebus luctus.*

Circa secundū notandū q⁹ super Matth. 5. distinguit glo. duas species luctus. Prior est, luctus pro peccatis, vel suis vel alienis. Secundus est, ex desiderio cælestis patriæ. Prior est irriguū inferius, secūdus irriguū superius. De quibus legitur Ios. 15. & Iud. 1. Ille lauat præsentes sordes: hic verò accendit acrius æternorum amatores: vt dicit gl. super Mat. 5. Aliqui etiá distinguūt quatuor species luctus. Primus luctus est luctus pro propriis peccatis. De quo in Psal. Exitus aquarū deduxerūt oculi mei &c. Secūdus est

luctus

luctus pro alienis peccatis. Ier. 9. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontē lacrymarū, & plorabo die ac nocte interfectos filiæ populi mei? Tertius est, pro incolatu prę̄sentis miserię. Dauid: Heu mihi quia incolatus meus prolōgatus est. Quartus, pro dilectione patriæ. In Psa. Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus &c. Hæ quatuor species luctus sunt velut quatuor hydriæ, quas iussit Elias impleri aqua, & effundi super holocausta: quā effusionem ignis cælestis subsecutus est. 3. Reg. 18. ¶ Possunt etiam distingui sex species luctus, quarū prima est ex cōsideratione diuinæ offensę vel contumelię. Secunda est, ex cōsideratione gehennæ. Greg. Super Iob: Super omnia præuisio inferni cōpunctionē prouocat. Tertia est, ex cōsideratione alienæ miseriæ. Ad Rom. 12. Flere cū flentibus, gaudere cum gaudentibus &c. Quarta est, ex præsenti affectione. Thren. 1. Plorans plorauit in nocte. Quintò, pro spirituali absentia sponsi. Matth. 9. Non possunt filij sponsi lugere quandiu est sponsus cum eis &c. Sexta pro dilectione patrię. Hę sex species sunt velut sex hydrię, quas dominus iubet aqua impleri. Io. 2. ¶ Potest tamen poni diuisio luctus generalior, vt distinguamus luctū in luctū malū, & in luctū bonū, & luctum indifferentē. Luctus malus est, vt luctus cupiditatis. De quo dictū est Ploratur lacrymis amissa pecunia veris. Vel luctus deceptionis. De quo poëta, Vt flerēt oculos erudiere suos. Vel luctus inordinatæ compassionis. De quo August. in primo lib. Confessionum: Cogebar, inquit, placare Didonem mortuam, quæ se occidit ob amorem, quum interea meipsum in iis à te morientem Deus vita mea siccis ferrem oculis miserrimus. Quid enim miserius misero non miserante seipsum? Vel luctus æternæ dānationis. Matth. 8. Ibi erit fletus, & stridor dentium. Idem eiusdem 13. & 22. & 24. & 25. Et Luc. 13. Pro. 14. Extrema gaudij luctus occupat. ¶ Et notandū quòd idem faciūt prudentes & imprudentes. Sed imprudentes illud non faciunt tempore opportuno. Ecclesia. 20. Imprudens non seruabit tempora. Senec. De negligentibus facere quod faciēdum est, tunc lachrymæ nihil profuturæ cadunt. Plorabunt fatui sicut hic sapientes plorant: sed tunc plorabunt, quando lacrymæ erunt eis inutiles. Si non plorarent damnati, nisi lachrymam vnam corporalem singulis diebus quibus erunt in inferno, plus plorarent quàm sunt aquæ in mari. Omnes enim guttæ maris finitæ sunt, & posset Deus dicere: tot sunt, & non plures: damnati verò sine fine erunt in inferno. ¶ Luctus bonus triplex est, scilicet luctus compunctionis, compassionis & deuotionis. De primo

in Psal. Lauabo per singulas noctes lectum meum &c. De luctu compassionis, Iob 30. Flebam quondã super eo qui afflictus erat. Eccl. 22. Super mortuũ plora, defecit enim lux eius. Et super fatuum plora, defecit enim sensu. Iere. 13. Plorans plorabit anima mea, & oculus meus educet lacrimã: quia captus est grex domini. Eiusdé 14. Deducãt oculi mei lecrymã per noctẽ & diem &c. Thre. 2. Defecerũt præ lacrymis oculi mei super contritione populi mei. Eze. 32. Omnia luminaria cęli mœrere faciam super te. Luctus deuotionis est, vt cum anima viri perfecti Dei dulcedinem experta, defleat absentiam sponsi, quo ad sensum dulcedinis. Ber. ad fratres de monte Dei loquens de illo qui repellitur à lumine Dei ad quod admissus est, Si amat, inquit, flere, dulcia habet, & nõ sine multo gemitu cogitur redire ad conscientiã suam. Item luctus deuotionis est, qui est ex desiderio diuinæ visionis. In Ps. Sitiuit anima mea ad Deũ fontem viuũ &c. Fuerunt mihi lacrymæ meæ. &c. Luctus etiã deuotionis est luctus quem habẽt anima viri perfecti ex magnitudine gaudij spiritualis. De luctu deuotionis intelligi potest illud Aug. in lib. de Ciuit. Dei. Quanto, inquit, est quisque sanctior & desideriis sanctis pleniori: tanto eius in orando fletus vberior. Idem in lib. Soliloquiorum, Modum, inquit, vis habere lacrymas meas, quum miseriæ meæ modum non videam. Impatiens est amor: nec lacrymis modus sit, nisi amori detur quod amatur. ¶ Luctus indifferens est: vt luctus afflictionis temporalis, vel etiam gaudij. Tob. 11. Fleuerũt ambo cum gaudio. Genes. 43. Erumpebant lacrymæ, & introiens cubiculum fleuit. Secundum glo. Luctus pro peccatis vel pro desiderio cælesti, consolationem meretur: alius verò luctus non. Secundum Bern. Luctus eorum qui perseuerantiam non habent, non meretur consolationem. Alios, inquit lugentes video: sed si de corde procederent lacrymæ: non tam facile illico soluerentur in risum. Nũc autem quum abundantius otiosa & scurrilia verba profluãt quàm prius lacrymæ, lacrymas huiusmodi de his esse nõ arbitror quibus consolatio diuina promittitur: quandoquidem post illas tam facilè consolatio vilis admittitur.

¶ *Quare lugentes sint beati.*

Circa tertium notandum quod prima & maxima causa quare lugentes sint beati, est quam dominus tangit, dicens: Quia consolabuntur. Simile Luc 6. Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. ¶ Lugentes in futuro consolabuntur Dei visione, & etiam multis aliis modis. Esa. vlt. In Ierusalem consolabimini: videbitis, & gaudebit cor vestrũ. Et Luc. 15. Dictũ est diuiti de Lazaro, Nunc

hic

hic consolatur, tu verò cruciaris. Ioan.15. Tristitia vestra vertetur in gaudium, quod significauit aquæ mutatio in vinum. Io.1.Ierem 31. Conuertam luctum eorum in gaudium. In præsenti etiam lugentes consolantur. Exod. cap.15. Aquæ Marath versæ sunt in dulcedinem. Tobiæ 8. Post lachrymationem & fletum exultationem infundis. August. in lib. Confes. Quantum, inquit, fleui in hymnis, & canticis tuis suaue sonantis ecclesiæ tuæ vocibus commotus acriter, & currebant lachrymæ, & bene mihi erat cum eis. De tali qui habet abundantiam dulcium lacrymarum, verum est illud quod solet dici communiter: Iste est sicut piscis qui natat in aqua. De suauitate ista non gustat cor ignobile. Prouer.14. Cor quod nouit amaritudinem animæ suæ, in gaudio eius non miscebitur extraneus. Grego. in Moralibus. Luctu suo anima pascitur, quum ad superna gaudia flendo subleuatur. Et intus quidem doloris sui gemitum tolerat: sub eo refectionis pabulum percipit, quo vis amoris per lacrymas emanat. Idem in eodem: Fit plerunque vt in ipsis piis fletibus gaudij claritas erumpat, vt mẽs quæ cæca iacuerat, ad inspectionem fulgoris intimi suspiriis vegetata conualescat. Aliud ad beatitudinem faciens in lugentibus luctu salubri potest esse, quòd tales immunes sunt à tristitia huius seculi, quæ mortem operatur. 2. ad Corinth.7. Bernard. In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua. Mortis horrorem, iudicij tremendum valde discrimen, ardentis gehennæ metum ab oculis cordis tui elongari nullatenus patiaris. Cogita peregrinationis tuæ miseriam, recogita annos tuos in amaritudine animæ tuæ, & cogita humanæ vitæ pericula: cogita fragilitatem propriã, & in huiusmodi cogitatione si perseueraueris, dico tibi, parum senties quicquid foris videtur esse molestum, dum te toto corde circa interiorem molestiam occupaueris. Sed nec patietur dominus sine cõsolatione te esse: quoniam est pater misericordiarum, & Deus totius cõsolationis. Et complebitur omnino quod pollicetur Veritas. Beati qui lugẽt &c. ¶ Tertiò, ad beatitudinem lugentiũ facit, quòd lacrymæ eos mũdant. Sunt & cæteri affectus lacrymarum, de quibus in earum commendatione dicetur.

¶ *De commendatione lacrymarum.*

Et notandum quòd ad commendationem lacrymarum, Primo valere possunt exhortationes, quas scriptura sacra facit ad flendum. Iere.6. Luctum vnigeniti fac tibi. Eiusdem 9. Docete filias vestras lamentum. Luc.13. Super vosipsas flete & super filios vestros. Iacob.4. Miseri estote, & lugete. Eiusdem 5. Plorate

vlulantes in miseriis vestris. ¶ Secundo exempla, inter quæ principuũ est exemplũ Christi. Ber. Christus cõpatitur & plorat: homo patitur, & ridebit. De luctu Christi habes ad Heb. 5. Cũ clamore & lacrymis exauditus est pro sua reuerentia. Et Luc. 19. Videns ciuitatem fleuit super illã. & Io. 11. Et lacrymatus est Iesus. Primo fletu commendauit nobis fletum cõpunctionis. Creditur enim fletum illum emisisse in cruce. Crux verò statum pœnitẽtiæ designat. In secundo, fletum compassionis. In tertio, fletum deuotionis, quando fleuit Lazarũ reuocaturus ad præsentẽ miseriam. Ber. in Sermonib. Christũ super Lazarum & super ciuitatem fleuisse, & in orationibus pernoctasse lego: risisse vero aut iocasse nunquam. Commendãtur etiã lacrymæ exemplo Petri, Matth. 26. Egressus foras fleuit amarè. Hie. in epistolis: Petrũ ter negantem in locũ suum amaræ restituere lacrymæ. Item exemplum Magdalenę Lu. 7. Lacrymis cœpit rigare pedes eius. ¶ Tertiò, ad cõmendationem lacrymarũ potest locus valere in quo sumus. Aug. In valle miserię sumus, in qua eo magis flendum est, quo minus flemus. In Psal. Ascensiones in corde suo disposuit in valle lacrymarum. Eccles. 22. Musica in luctu importuna narratio. ¶ Quarto, tẽpus in quo sumus. Eccle. 3. Tempus flendi, & tẽpus ridendi. Tempus flẽdi est in præsenti, vbi est multa materia fletus, & lacrymę sunt in suo valore. Materia fletus sunt Dei iniurię & cõtumelię, strages animarũ, incolatus prę sentis miserię, dilatio patrię. De multiplici materia fletus, require in tract. de luxuria, ca. de Choreis. In futuro erit tẽpus ridendi. Qui erũt in paradiso, nõ habebunt materiã fletus. In his verò qui erũt in inferno lacrymæ nullius erunt valoris. Tunc absterget Deus omnem lacrymã ab oculis sanctorũ. Apo. 7. Esa. 25. Auferet dominꝰ Deus omnem lacrymam ab omni facie: Ber. Felices lacrymæ quas pra manus cõditoris absterget. Tunc ridebũt electi pleno ore. Iob 8. Deus non proiiciet simplicẽ nec porriget manũ malignis, donec impleatur risu os tuũ, & labia tua iubilo. Hic ridetur ore semiplene: quia hic impletur illud Prou. 14. Risus dolore miscebitur.

¶ *De virtute lacrymarum.*

De virtute lacrymarum, notandum est, quòd lacrymæ primo animam mundant. Aqua etiam lacrymarum est velut mare æneum, in quo ingressuri tabernaculum vel templum, manus & pedes lauabant. Exo. vlt. Et 3. Reg. 7. Aqua etiam lacrymarum est lauatorium in claustro spirituali. Quasi aqua de pureo est, si lacrymæ veniant de profundo peccatorum. Et si sint pro propriis peccatis, tunc est puteus in ipso claustro. Si verò sunt pro peccatis

tis alienis,& nō pro propriis: tunc habet clauſtrum illud aquam quaſi de alieno puteo, & videtur habere malum prouiſorem. Si verò lacrymæ pro incolatu huius miſeriæ vel pro dilatione patriæ, tunc eſt aqua quaſi de fonte viuo. Ioann. 4. Aqua quam ego dabo ei, fiet fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Aqua lacrymarum, balneum eſt in quo abluuntur animę vt ſpōſæ regis cæleſtis fiant. Iere. 4. Laua à malitia Ieruſalem cor tuum, vt ſalua fias. Item lacrymæ delent literas mortis, quas qui peccat, diabolo ſcribit manu propria in libro conſcientiæ. Daniel. 7. Sedit iudicium, & libri aperti ſunt. Libri, inquam, ſcilicet conſcientiarum. Literæ iſtæ effuſione proprij ſanguinis delendæ eſſent, ſi aliter deleri non poſſent. Sic Chriſtus deleuit chirographum nobis contrarium. Coloſſ. 2. Delēs quod aduerſus nos erat, chirographū decreti, quod erat contrarium nobis, & ipſum tulit de medio, affigens illud cruci. Item diabolum ſubmergunt. Aqua lacrymarum eſt quaſi mare rubrum, vbi Pharao infernalis cum exercitu vitiorum ſubmergitur. Exod. 14. In Pſal. Contribulaſti capita draconum in aquis. ¶ Item lacrymæ terram cordis irrigant, & fœcundant. Aqua lacrymarum eſt vt fons paradiſi. Geneſi. 2. Fons aſcendebat de terra, irrigans vniuerſam ſuperficiem terræ. Eccleſiaſt. 14. Rigabo hortum plantationis. In Pſalm. Qui ſeminant in lacrymis, in exultatione metent. Item lacrymæ holocauſtum impinguant. Gregorius ſuper Ezechiel. Holocauſtum aridum, eſt nouum opus quod orationis lacrymæ non infundunt. Holocauſtum pingue eſt bonum opus quod quum agitur, etiam lacrymis impinguatur. Item lacrymæ ardorem concupiſcentiarum ſedant. Gregorius in Moralib. Flammam ſuggeſtionum diaboli citius extinguit vnda lacrymarum. Si aliquis videat domum conſcientiæ ſuæ igne concupiſcentię ſuccendi, recurrere debet ad aquam lacrymarum. Item mentem humiliant. Prouerbiorum 12. Mœror in corde iuſti humiliabit eum. Item mentem mitigant. Bernard. in Sermo. Equum indomitum flagella domant: animam immitem contritio ſpiritus & aſſiduitas lacrymarum. Et vt breuiter dicatur, omnē infirmitatem ſpiritualē ſanant. Iob 5. Mœrentes erigit ſoſpitate. Item à Deo quod homo vult impetrant. 1. Reg. 1. Quum eſſet Anna amaro animo, orauit Deū, flēns largiter, quæ à domino exaudita eſt. Eſa. 38. dictum eſt Ezechiæ: Vidi lacrymam tuam, & ecce ſanaui te. Tob. 3. Orauit Tobias cum lacrymis, & Sara ſimiliter, & exauditæ ſunt preces amborum. Iudith 8. Indulgentiam eius cum lacrymis poſtulemus.

In Psalm. Auribus percipe lacrymas meas. Aug. Quæ violentæ sunt in precibus. Itē: Posuisti lacrymas meas in cōspectu tuo. Iere. 31. In fletu venient, & in misericordia reducam eos. Christus cum lacrymis preces offerens exauditus est ad Hebr. 5. ¶ Item lacrymæ oculum cordis clarificant. Vnde aqua lacrymarum est natatoria Siloë. Ioan. 9. Abij in natatorium Siloë, & laui, & vidi. Grego. Mens lacrymis baptizata, in contemplatione videt limpidius. Idem: Sæpe quod torpentes latuit, flentibus subtilius innotescit. Aqua lacrymarum est, collyrium visum iuuās. Apoc. 3. Collyrio inunge oculos tuos, vt videas. Item lacrymæ mentem eleuant. Genesi. 7. Multiplicatæ sunt aquæ, & eleuauerunt arcam in sublime. Gregor. in Moralib. Quum per fletum mens ad summa rapitur, compunctionis suæ pœnam gaudens miratur, & libet affligi, quia afflictione sua se conspicit ad alta subleuari. Item lacrymæ vitam perditam reparant. Grego. Tempus redimimus, quando antè actam vitam quam lasciuiendo perdidimus, flēdo reparamus. Item regnum cælorum quasi quadam vi obtinent. Grego. in Homil. Regnum cælorum rapi vult nostris fletibus, ꝙ nostris meritis non debetur. Lacrymæ vt virtus earum breuibus verbis exprimatur, operantur in cælo, in terra, & in inferno. In cælo, vnde Ecclesia. 35. Nónne lacrymæ viduæ ad maxillam descendunt, & exclamatio eius super deducentem eas? A maxilla enim ascendunt ad cælum. In terra operantur, quum multiplices habeāt effectus in hominibus, vt prius ostensum est in inferno, quum ignem infernalem extinguant: quantum ad eum qui eas effundit. Item lacrymæ possunt in Deū in angelos, in dæmones & homines. In Deū, dū eum quasi cogunt ad miserandum. Vnde super illud Tob. 3. Tunc Tobias ingemuit, & cœpit orare cum lacrymis. dicit glo. Oratio Deum lenit, lacryma cogit. Lacrymæ Deum faciunt quasi obliuisci iniquitatum nostrarum. Lacrymæ etiam angelos lætificant. Lucæ 5. Gaudium est angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente. Secundum Bernard. Deliciæ angelorum, sunt lacrymæ pœnitentium. In dæmones possunt lacrymę, cùm ab eis submergantur, vt prius dictum est.

¶ *De impedimentis lacrymarum.*

Circa quartum notandum est, quòd sex videntur esse impedimenta lacrymarum. ¶ Primum est superbia, quæ est vt terra arens. Iosue 15. & Iudith 1. Terram arentem dedisti mihi. In Psal. Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Humilitas est quasi aquęductus per quem lacrymæ veniunt, quē diabolus vult incidi.

di.Iudith 7. Incidi præcipit Holofernes aquæ ductum. Ipsa est vallis ad quam descendunt aquæ lacrymarum.Secundum est,amor terrenorum. Vnde Cain interfecit Abel. Gene.4. Cain interpretatur possessio : Abel , luctus. Geneſi. 26. Omnes puteos quos foderant serui Abraham , obstruxerunt Palęstini implentes humo. ¶ Tertium est,duritiesſiue impietas Gene.29.Os putei grandi lapide claudebatur. Homines qui non habent pietatem ad proximum,non inueniũt Deum sibi misericordem.Ideo corda eorum sunt vt petra durissima. Iob 12. Si continueris aquas,omnia siccabuntur.Ideo necesse esset vt virga Dei percuterentur, vt aqua lacrymarum inde exiret. Deuteron.8. Eduxit riuos viuos de petra durissima.Item in Psal.Percussit petram & fluxerunt aquæ &c ¶ Quartum est,nimia occupatio, Geneſi.36. Ana inuenit aquas calidas,in solitudine.Esa.22. Recedite à me, amarè flebo. ¶ Quintum est,ignorantia. Quod impedimentum tangit dominus Luc.19.dicens:Si cognouisses,& tu,supple, fleres. ¶ Sextum est peccati magnitudo. Ber.in libro de consideratione:Si doles,cõdoleo,si non , doleo tantum & maximè sciens à salute longius absistere membrum quod obstupuit, & ægrum sese sentientem periculosius laborare.Grego.in homil. loquens de Pharisæo & Magdalena & Christo : Inter duos ægros medicus aderat,sed vnus æger in febre integrum sensum tenebat,alter verò in febre carnis & sensum perdiderat mentis. In ægritudine sensum perdiderat,qui hoc ipsum quod à salute longe esset ignorabat.

¶ *Coadaptatio luctus in donum scientiæ.*

Circa quintum notandum quòd luctui adaptatur donũ scientiæ.Vnde interl.Hi scientiæ spititu illustrãtur , vt sciant quibus malis inuoluantur. Hanc adaptationem insinuat Salomõ Ecc.1. Qui addit inquit scientiã, addit & laborem, & nõ potest homo scire quibus bonis vel malis sit in præsenti vita,& nõ esse in luctu.Mala enim per se luctũ inducũt,bona vero tẽporalia causam luctus:id est,peccatũ. Aug. Si bene est,tumes:si male,doles.Hanc adaptationẽ insinuat nobis ipsa natura. Ad idẽ enim mẽbrorum pertinent visus & luctus.Idem insinuatur nobis Lucæ 19.Videns Iesus ciuitatem,fleuit super eam.

De Esurie Iustitiæ. PARS VIII.

REcte post prædicta de Esurie Iustitiæ dicendũ est,quia prędicta valent ad esuriẽ iustitię.Humilitas quę ad paupertatẽ pertinet,valet ad hãc esuriẽ quiã humilis sentit propriã vacuitatẽ,ideo esurit repletionem.Ecõtrario superbus qui habet vanã

plenitudinē, habet fastidiū iustitiæ. Item paupertas voluntaria animam euacuat ab amore mundi. Vnde reddit eam capacem amoris veri boni. Amor enim mūdi, & amor veri boni mutuo se expellunt ab anima: coangustatum est enim strātū, vt alter decidat & palliū breue amoris vtrunq; operire nō potest, mundum scilicet & verū bonum. Esa. 28. Mansuetudo valet ad hāc esuriē, quia animā euacuat ab amore iniustitiç. Homines immites esuriūt malitiam seu proximi iniuriā: ideo nō possunt perfectè esurire iustitiā. Luctus etiam facit ad hanc esuriē. Qui enim lugēt, recogitant annos suos in amaritudine animæ suæ, & cōcipiūnt facere dignos fructus pœnitētiæ, volentes seruire iustitiæ, sicut iniustitiæ prius seruierunt. ad Ro. 5. Sicut exhibuistis mēbra vestra seruire immūditiæ, & iniquitati ad iniquitatē: ita nūc exhibete mēbra vestra seruire iustitię. Bern. Esuriē iustitiæ ad præcedentē ordinat beatitudinē, his verbis: Quid aliud est, inquit, hæc consolatio quæ lugētibus promittitur, quàm procedēs de spe venię gratia deuotionis & suauissima delectatio boni, & gustus sapientiæ, licet exiguus, quibus interim benignissimus Deus afflictam refrigerat animā. Sed gustus ille nihil aliud est quàm irritamentū desiderij, & incentiuum amoris, sicut scriptū est, Qui edunt me, adhuc esurient: & qui bibūt me, adhuc sitiēt. Propterea illico subinfertur, Beati qui esuriunt &c. ¶ Et notādum quòd iustitia hic sumi potest generaliter pro probitate, seu bonitate, seu rectitudine vitæ. Ad ꝙ pertinet quod dicit gl. Amatores, inquit, veri boni sunt, quibus nō satis est, ꝙ iusti sunt, sed semper sitiūt opus iustitiæ. Vel potest sumi iustitia prout ad eā pertinet reddere vnicuique ꝙ suū est. Vnde gl. Iustitia est sua cuiq; tribuere, sibi, & proximis, & Deo. ¶ Itē potest sumi prout attēditur in inflictione pœnarū. Vnde Ber. in Sermo. Alij, inquit, tam vehementer contra aliorū delicta zelant, vt videri possent esurire & sitire iustitiā, si esset apud eos de suis quoq; peccatis idē iudiciū. Sed nunc pondus, & pondus vtrunq; abominatio est apud Deū. Nā contra alios tā impudenter quàm inaniter æstuāt, seipsos tā insipiēter quàm inutiliter palpant. Esuriē iustitiæ, intelligas non quēcunq; amorē iustitiæ, sed amorē valde intēsum. Et notandū, quòd opera bona cibus sunt animę. Virtutes enim quę sunt quasi quædā membra animæ, inde sustentantur, reficiūtur, augētur, roborantur. Io. 4. Meus cibus est, vt faciā volūtatē eius qui misit me. Ad virtutes pertinet illud Esaiæ 4. Panē nostrum comedemus. Ipsæ de labore suo viuunt, propriis enim operibus pascuntur, & sine illis deficiunt. Ideo recte dicitur esuries esse iustitiæ,

tiæ. Esuries enim est respectu nutrimenti & refectionis. Qui esuriunt & sitiunt iustitiam: id est, vitæ rectitudinem vel bonitatẽ, & in se, & in aliis beati sunt: quia satiabũtur in futuro adepto quod desiderant: vt dicit gl. interlin. Tunc enim nullus erit cum eis qui bonus non sit, & qui bene non agat. Item qui iustitiam secũdo modo esuriunt, nunc saturabuntur. Totaliter enim viuent Deo: vnde se totaliter reddẽt Deo, à quo totaliter habẽt: & sic verè erunt iusti. Item qui esuriunt iustitiam tertio modo, tunc saturabuntur: quia tunc nullum malum relinquetur impunitum. Tũc enim implebitur illud Psal. Lætabitur iustus, quum viderit vindictam. ¶ Item qui esuriunt & sitiunt iustitiam, habent beatitudinem vitæ. Primo propter lætitiam quæ iustitiam comitatur. In Psalm. Iustitiæ domini rectæ lætificantes corda. Ecõtrario iniustitiam comitatur miseria, à qua miseria ipsi immunes sunt. Prou. 14. Miseros facit populos peccatum. Aug. in li. de libero arbitrio: Tanta est beatitudo iustitiæ, vt nemo ab ea nisi ad miseriam possit abscedere. Secundo, quia quanto habent maiorem esuriem iustitiæ, tanto habent maiorem lætitiam operãdo iustitiã. Prou. 13. Desiderium si cõpleatur, delectat animam. In eodem: Lignum vitæ desiderium veniens. Tertio, quia spiritualem sanitatem habent. Esuries enim iustitiæ attestatur spirituali sanitati: sicut rectitudo appetitus corporali sanitati. Quarto, quia esuriẽ iustitiæ sequitur abundãtia bonorũ operũ: vnde multiplicatur lætitia annexa bono operi. Anima bonis operibus abundans, est sicut arbor benedicta habens fructuum abundãtia m: anima vero sine bonis operibus, est vt arbor maledicta. Matt. 21. Nũquam ex te fructus nascatur in sempiternum: ait Dominus, maledicens ficui. Item anima abundãs bonis operibus, est vt mulier quæ lætatur de multitudine filiorũ: quæ verò est sine operibus, est vt mulier sterilis quæ se miseram reputat. 1. Reg. 1. Ait Anna quæ fuit sterilis: Mulier, inquit infelix nimis ego sum. ¶ Et notandum quòd sicut mulieres steriles multum desiderant fructum: sic anima multum desiderare debet fructum bonorum operum. Exemplum primi desiderij habes in Rachele. Gen. 30. Da mihi, inquit, liberos, alioquin moriar. Exẽplum secundi desiderij in Bern. dicente super Cantic. Quàm mitius me priuares ô amara mors, vitæ vsu quàm fructu: nam vita sine fructu grauior mors. Denique duo mala parantur arbori infructuosæ, securis & ignis. Famę iustitiæ multi sancti mortui sunt mũdo. Multi etiam mortui sunt morte corporali, quia pro illa morti se exposuerũt. Esuriẽda est iustitia vt thesaurus aliis

thesauris

thesauris prævalens. Eccles. 29. Pone thesaurum tuum in præceptis Altissimi, & proderit tibi magis quàm aurũ. Alios thesauros relinquit homo cùm moritur. Sed hunc thesaurum secum defert. Non est cessandũ à bonis operibus pro amico aliquo. Bona enim opera faciunt homini societatem in morte, cùm amici nolunt hoc facere. Apoc. 14. Opera enim illorum sequuntur illos. Bona opera hominem ornant & honorant in illa magna curia quæ erit cùm fiet vniuersale iudicium. In Psal. Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato &c. Itẽ bona opera in futura vita hominem pascunt. Prouer. vlti. Date illi de fructu manuum suarum. De iustitia require in tractatu de virtutibus cardinalibus, vbi habes specialem tractatum de ipsa. ¶ Aptatur autẽ esuries iustitiæ dono fortitudinis. Vnde interli. Esuries iustitiæ spiritu fortitudinis fulcitur, ne in via lasseſcat. Item gl. Hæc virtus sine spiritu fortitudinis nõ impletur: quia per eum esuriendo ad satietatem quãdoque venimus. Aliqui verò ideo esuriem iustitiæ dono fortitudinis adaptant: quoniam de refectione & exercitio operum est robur virtutum. Posset tamen dici quoniam de fortitudine est ista esuries: sicut de fortitudine vis appetitiuæ corporalis est esuries corporalis, & de debilitatione fastidium. Et sicut de fortitudine bellica est esuries certaminum: sic de bono fortitudinis esuries iustitiæ in præsenti, quæ certamen habet. Iob 7. Militia est vita hominis super terram.

De misericordia. PARS IX.

SEquitur de Misericordia. De qua cõgruè post prædicta tangendum est: quia post prohibitionẽ cordis per paupertatem spiritus à bono quod infra nos est: & per mãsuetudinem à malo, & post ablutionem cordis per lauacrum lacrymarum, necessaria est directio cordis ad verum bonum, ad quam pertinet esuries iustitiæ, & deinde ad malum, quod fit per misericordiã, qua malis proximi compatimur. Misericordes verò ideo beati sunt, quia literas patentes habent euangelij quod ipsi misericordiã cõsequẽtur. Misericordes alienam miseriam in præsenti per cõpassionem sibi assumunt: & ideo in futuro iure vicissitudicis Christus eos à miseria liberabit. ¶ De Misericordia, require in tractatu Cardinalium virtutũ. vbi habetur specialis tractatus de ipsa. Ea verò quæ ponuntur ibi ad ipsius cõmendationẽ, valere possunt ad ostẽdẽdum misericordium beatitudinem. Adaptatur autẽ misericordia dono consilij. Vnde glossa, Misericordia eget spiritu cõsilij, sine quo nemo circunspecte misereretur. Initium est sui misereri, finis est pro alio mori. Ordo enim est miserendi, vt

vnusq

vnuſquiſq; incipiat à ſe. Finē Chriſtus inſinuat. pro peccatoribus mortuus eſt ex miſericordia. Miſericordiā ſpecialiter cōſuluit. Veritas iuueni requirenti quid boni faceret, vt vitam æternam haberet: Si vis, inquit, perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Matt. 19. ¶ Et notandum quòd verè miſericors eſt, qui eſt miſericors de ſuo. Bern. in ſermone: Sunt alij miſericordes de his quæ ad ipſos non pertinent, qui ſcandalizantur quòd nō datur hominibus abundātet: ſic tamen vt nihil penitus eos grauet: qui ſi miſericordes eſſent, de ſuo facere deberent miſericordiam. Si non poſſent de ſubſtantia terrena, de voluntate bona darent. His qui contra eos peccare fortè viderentur, indulgentiam darent. Dulce ſignum, verbum bonum, quod eſt ſuper datum optimum, vt eorum mentes ad pœnitentiam prouocarēt. Deniq; & his omnibus quos in peccato eſſe cognoſcerent, cōpaſſionem impēderent & orationem: alioquin miſericordia eorum nulla eſt, & miſericordiam cōſequuntur nullam.

De munditia cordis, & eius deſcriptione: de his quæ eam efficiunt vel cuſtodiunt: quare etiam miſericordes ſint beati: vbi tangitur de his quæ faciunt ad commendationem munditiæ, de partibus eius, ac cui dono adaptetur. PARS X.

SEquitur de munditia cordis, de qua hoc modo dicetur. Primo ponentur eius deſcriptiones. Secundo, tangetur de his quæ munditiā efficiunt vel cuſtodiunt. Tertio oſtendetur quare mundi corde ſint beati: vbi tangetur de his quæ pertinent ad commendationem munditiæ. Quarto, tangetur de partibus munditiæ. Quinto, oſtendetur quod donum huic beatitudini adaptetur. ¶ Circa primum notandum quòd mūditia ſic deſcribitur: Munditia eſt vtriuſque hominis integritas, diuini amoris intuitu obſeruata. Poteſt etiam ſic deſcribi: Munditia eſt puritas animi, omnem abhorrens immunditiam. Bern. in epiſtolis dicit, quòd puritas cordis conſiſtit in quærenda gloria Dei & vtilitate proximi. Et loquitur de puritate cordis reſpectu operum. Super illo verbo Matth. 5. Beati mundo corde. dicit interl. quos non arguit conſcientia peccatorum.

¶ *De his quæ efficiunt munditiam.*

Circa ſecundum notandum, quòd octo ſunt quæ videntur valere ad munditiam efficiendam vel cuſtodiendam. ¶ Primum eſt, aqua ſapientiæ ſalutaris. Multum valet ad munditiam quòd homo libenter audiat verbum Dei, vel quòd libenter ſtudeat in ſcriptura ſacra. Io. 14. Vos mundi eſtis propter ſermonem quem locutus ſum vobis. Eiuſdem 18. Sanctifica eos in veritate: ſermo

tuus

tuus veritas est. Dupliciter valet sermo Dei ad mūditiā. Primo, quia ostendit maculas cordis: & secundū hoc dicitur speculum. Secūdo, quia dat aquā gratiæ. Prou. 13. Doctrina bona dabit gratiam. Et figuratū est per lauatoriū, de quo legitur Exod. 38. quòd habebat specula exterius, in quibus ingredientes tabernāculū immunditiā suā videre poterant, & intus aquā, vnde eā lauabant. Sapiētię studiū ad munditiā valet: quia tollit otiū, quod est occasio immūditię. Bern. Omniū tentationū & cogitationū malarū & inutiliū sentina est otium. Propterea generat castas affectiones. Vnde dicitur vinum germinās virgines. Zacha. 9. id est, virginales affectiones. Ber. super Cant. Iurās sapiētia dū sensum carnis infatuat, purificat intellectū cordis, palatū sanat, & reparat. Sano palato sapit, iam bonū sapit ipsa sapiētia, qua in bonis nullū melius. ¶ Secūdum est cōtritio cordis, ex qua est aqua lachrymarū. Multū valet ad mūditiā, q̄ homo frequēter se abluat cum aqua ista. Cui aquæ admiscēdus est cinis: memoria scilicet propriæ mortis, vel tēporalis, vel æternę, vel etiā memoria Dominicę mortis. Per hūc modū fit lixiuia ad abluēdū valde efficax, in qua bonum esset lauare quasi per singulas noctes linteamina illius lecti, in quo tātus hospes debet iacere, Deus scilicet. Hanc ablutionē nō dedignabatur facere Dauid, licet rex esset: Lauabo, inquit, per singulas noctes lectū meum. ¶ Tertiū est frequēs cōfessio. Cōfessione mūdandū est tēplum spirituale. Quod figuratum est 1. Mach. 4. vbi legitur, quòd Iudas mūdauit templū Gētibus inquinatū. Iudas enim cōfitēs interpretatur. Attēdēda sūt verò verba quæ ibi dicit Iudas: Ecce, inquit, cōtriti sunt inimici nostri: ascēdamus nūc mūdare sancta, & renouare. Cōtritio inimicorū mūdationē Iudæ præcessit: sic contritio de peccatis quā ex auditu verbi diuini homo recipit, precedit cōfessionē peccatorū. In Psal. Facta est Iudæa sanctificatio eius. 4. Reg. 5. Vade, & lauare septies in Iordane. Septies in Iordane lauatur, qui humiliter septē criminalia peccata cōfitetur. Ber. in epistolis ad quādam virginē: Audi cui places, ama vnde places. Ama confessionē ob quam amaris: ama cōfessionem, si affectas decorē. Cōfessioni iungitur decor, iungitur pulchritudo. In Psa. Confessionē & decorem iuduit. Cōfessio & pulchritudo in cōspectu eius. Re vera vbi cōfessio, ibi pulchritudo, ibi decor. ¶ Quartū est, vitæ austeritas tam in victu quàm in vestitu. ¶ Sicut defricatio & abstersio cum panno aspero valere solet ad munditiam scyphi: sic vitæ austeritas valet ad munditiā spiritualē. De hac asperitate habemus exemplum in Ioanne Baptista, Matth. 3. Ipse autem Ioan-

nes

nes habebat vestimentum de pilis camelorum & zonam pelliceam circa lũbos suos: esca autẽ eius erat locustæ & mel syluestre. ¶ Quintum est, eleemosynarum largitio. Lucæ 11. Veruntamen quod supereſt, date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis. ¶ Sextum est, oratio. Luc. 9. Facta est dum oraret species eius altera, & vestitus eius albus & refulgens. Munditia orãdo acquiritur. Ideo orat Psal. Cor mundũ crea in me Deus, & spiritum &c. Matt. 8. Domine, si vis, potes me mundare. Orãdo etiam conseruatur. Machab. 13. Sancte sanctorum Domine, conserua in æternum domum istam impollutam, quæ nuper mundata est. ¶ Septimũ est, lima correptionis. Qui munditiam desiderat, correptionem nõ fugiat, sed appetat. Bern. in Sermonibus: Sunt qui peccata sua sic confitentur, vt videri possint ex desiderio cordis mundandi id agere: omnia enim in confessione lauantur, nisi quòd ea quæ spõte dicunt aliis ab aliis patienter audire nõ possunt. Qui si verè mũdari desideratẽt, vt videtur, non irritarẽtur: sed haberẽt eis gratiã, qui suas illis maculas demõstrarẽt. Greg. Ille solus amicus meus erit, qui ante aduentum districti iudicis maculas mentis meæ tergit. Sunt quidã infelices qui à lima correctionis, ex qua debuerunt cõtrahere munditiã, potius contrahunt rubigẽ, dũ de correctione indignãtur, & deteriores fiũt. De tali potest dici illud Psal. Destruxisti eum ab emundatione vel emendatione, id est, vnde debuit emundari vel emendari. ¶ Octauum est, ignis tribulationis, quo Deus purgat illos quos aurum & argentum reputat. Vnde gaudere debet homo, cùm videt se in igne tribulationis positum. Iac. 1. Omne gaudium existimate, fratres, cùm in varias tentationes incideritis. Ille qui in igne tribulationis per impatientiam exuritur, paleam se esse ostendit, nõ aurum vel argentum. Vnde multũ potest timere illud Matth. 3. Paleas autem comburet igni inextinguibili. Ambrosius super Beati immaculati. Sicut aurum bonum: ita ecclesia cùm vritur, detrimenta non sentit, sed magis fulgor eius augetur. ¶ Et notandũ quòd in veteri lege fiebat triplex sanctificatio. ¶ Primo, per aquam expiationis, de qua Num. 30. ¶ Secundo, per sanguinem. ad Heb. 9. Omnia penè secundum legẽ in sanguine mundantur. Tertio vnctione, vt tabernaculum & vasa eius & Aaron cum filiis suis. Exod. 30. Possunt hæc referri ad triplicem baptismum, scilicet fluminis, qui propriè dicitur baptismus. Et baptismum sanguinis, quo beatus Mauritius cum sociis suis baptizatus est. Et baptismũ flaminis, scilicet Spiritussancti. quo saluantur illi qui nõ possunt habere baptismũ, sed credunt,

&

& conteruntur de peccatis ſuis:& libẽter reciperẽt baptiſmum, ſi poſſent habere. Vel in ablutione per aquam facta, intelligi poteſt ſanctificatio, quæ fit per ſolam gratiam Dei: vt in paruulis qui baptizantur. In ablutione facta cum ſanguine, intelligitur ablutio, quæ fit per pœnitentiam, quæ eſt quædam carnis mortificatio & crucifixio. ad Galat.5. Qui Chriſti ſunt, carnem ſuam crucifixerunt cũ vitiis & concupiſcentiis: per ſanctificationem verò vnctione factam ſignificatur ſanctificatio, quæ fit per augmentum gratiæ, & ſanctificatio ſpecialiter quæ fit in miniſtris eccleſiæ. Sicut enim mundius ſeruanda ſunt calix & alia vaſa eccleſiæ, quàm vaſa cõmunia: ſic miniſtri eccleſiæ maioris mundiciæ debent eſſe, quàm laici. Exo.30. eadem vnctione iubentur ſanctificari Aaron & filij eius, & vaſa tabernaculi. In eccleſia etiam miniſtri eccleſiæ habent quoddam ſpeciale ſacramentum, ſcilicet ſacramentum ordinis, quo excellentius cæteris ſanctificentur. ¶ Et notandum quòd ea quæ intrabant vnctionem illam, inſinuant quomodo miniſtri eccleſiæ debent ſanctificari. ¶ Primum erat myrrha, prima & electa. Sic dicitur myrrha illa quæ ſponte manat ab arbore, & eſt pretioſior, quàm illa quæ eiicitur per inciſionem corticis, & ſignat mortificationem carnis quæ fit in iuuentute quæ Deo eſt gratior & homini vtilior. Prius myrrha pœnitentiæ condienda eſt quàm vermibus vitiorum cõputruerit. ¶ Mira eſt fatuitas aliquorum, qui myrrha iſta nolunt ſe inũgere donec toti computruerint vermibus vitiorum. ¶ Secundũ erat, cinnamomum, quod eſt cinerei coloris, quod cùm frangitur, in modum nebulæ ſpiramentum viſibile emittit: vt dicit gloſſa ſuper Exod. 30. Et ſignat humilitatẽ miniſtrorum eccleſiæ: quę talis debet eſſe, vt populum viſibiliter ædificet, cum debeat eſſe exemplaris. ¶ Tertium erat, caſia, quę creſcit in aquis, & ſignificat fidem quę in aquis Sacræ ſcripturæ creſcit: & ſic tenenda eſt vt accipitur ex aquis Sacræ ſcripturæ. Non enim debet homo ſequi rationẽ ſuã in iis quę fidei ſunt. ¶ Quartũ erat, calamus. Et dicit gl. Exo.30. quòd eſt arbor aromatica creſcens iuxta Libanum. Et ſuper illud Ezec.27. Calamus in negotiatione tua. dicit gl. quòd in calamo vocalis ſonus ſignificatur. Vnde per calamũ intelligitur deuotio eccleſiaſtici officij, eò quòd calamo canitur. Quod multũ conſolatur & ædificat populũ Dei. Iis quatuor ſpeciebus admiſcebatur oleũ de oliuetis, per quod ſignificatur pietas, cui quatuor prædicta debent deſeruire. Miniſter eccleſiæ pietati ſe totũ debet dare vt ſit vir miſericordiæ. Exemplum habemus de hoc in oculo qui

tenet

tenerior & cõpassibilior est cæteris membris & lachrymis propinquus. Idem debet esse in clero, qui est quasi oculus ecclesiæ. Item de hoc exẽplum habetur in Christo, qui totus fuit misericors. Misericordia eum traxit de cælo. Ipsa eũ per vias asperas huius vitæ duxit, pro redemptione miserorum eum vendidit, & morti crucis eum exposuit. Si ministri ecclesiæ essent ipsius misericordiæ in pręsenti, vix essent aliqui quin saluarentur. Misericordia enim iure vicissitudinis eorum esset in futuro. Mortificatio carnis tunc seruit pietati, quando quod ori subtrahitur, pauperibus datur. Humilitas, quando in propriis vestibus parũ expenditur, vt in pauperibus vestiẽdis multum expendatur. Fides, cùm aliquis frequenter meditatur, pauperẽ esse membrum Christi vel filium Dei, vel quòd Christus sibi reputat fieri, quod pauperi fit, & alia quæ sunt fidei quæ pietatem incitãt. Doctrina fidei pietati seruit, cùm doctor intendit iis quę ecclesiam ædificant. Ggloſſa super 1. ad Cor. 8. Hic Deum diligit, qui charitatis causa scientiam tẽperat, vt prosit fratri pro quo Christus mortuus est. Ecclesiasticum etiã officium pietati debet seruire, vt ministri ecclesię studeãt subuenire animabus quæ in pręsenti pereunt, & illis qui in purgatorio cruciantur. ¶Item notandũ quòd ministros ecclesiæ maximè decet munditia, & maximè in eis indecens est immũditia seu macula, quinque de causis. ¶Prima est, quia ipsi sunt oculi ecclesiæ. In Psal. Oculi mei languerunt prę inopia. Præ inopia, inquam luminis. Exponit hoc gl. de Apostolis qui fuerunt maiores ministri Christi. Macula in oculo maximè est noxia. Macula in cęteris mẽbris etsi ea deturpet, tamen non reddit ea inutilia: possunt enim exercere officia sua. Multi maculatis pedibus rectè incedunt. Macula verò in oculo eum inutilem reddit. Etiam modicum pulueris visum oculi impedit. Greg. Nequaquam in mẽbro maculam purè considerat oculus quem paluis grauat. ¶Secunda, quia sunt, vt speculum ecclesiæ Laici enim multum ad eos inspiciunt. Vnde satis possunt dicere illud 1. Cor. 1. Spectaculum facti sumus mundo. Sicut de Christo dicitur Sap. 7. quòd est speculum sine macula: ita pro possibilitate sua ipsi deberent esse speculum sine macula, in quo purè reluceret Christi imago. Si macula fuerit in speculo, illam videt qui in eo faciẽ videre quærebat: sic si macula fuerit in ministris ecclesiæ, ad illam respiciet populus, & secundum eam se maculabit. Minister ecclesiæ debet dicere illud 1. ad Cor. 3. Estote imitatores mei, sicut & ego Christi. ¶Tertia, quia sunt vasa electionis regi regũ, & domino dominantium. Modica macula in scy-

pho vinum infusum abominabile reddit & inutile, quantum ad potum regis: sic sapientia in multis propter maculam vitæ abominabilis redditur Deo & hominibus. Greg. Cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatio contemnatur. De vno vase electionis habes Actu nono: Vas, inquit, electionis mihi est iste, vt portet nomen meũ coram gentibus, & regibus, & filiis Israël. Vasa verò electionis hodie in vasa cõmunia sunt mutata. Osee 8. Factus est Israël in nationibus quasi vas immundũ. Iudæi immundum commune dicebãt. Huius immunditiæ in magna parte est negligentia circa custodiam oris. Num. 19. Vas quod non habuerit operculum nec ligaturam desuper, immundũ erit. ¶ Quarta, quia habent mundare alios, ideo oportet eos esse mundos. Eccl. 34. Ab immundo quid mundabitur? Sicut nõ est calidi frigefacere, nec frigidi calefacere: ita non videtur immundi mundare. Greg. Superiectas sordes tergere nõ valet manus quæ lutum tenet. Neemiæ duodecimo. Mundati sunt sacerdotes & Leuitæ, & mundauerunt populum. 1. Macha. 4. Elegit Iudas sacerdotes sine macula, voluntatem habentes in lege Dei, & mundauerunt sancta. ¶ Quinta, quia ministri sunt Altissimi: ideo sicut ipse immaculatus est, oportet eos esse immaculatos. In Psal. Ero immaculatus cum eo. &c. Item: Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat. ad Ephe. 1. Elegit nos, vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius in charitate.

Quare mundi corde, sint beati.

Circa tertium notandum, quòd prima & maxima causa, quare mundi corde sunt beati, est illa, quã dominus tangit, Quoniam ipsi Deum videbunt. In futuro videbunt eum facie ad faciem. in quo erit maxima delectatio. Ioan. 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Et super illud Psal. Ostendam illi salutare meũ, dicit glos. id est, Christũ in maiestate. Et subditur: Hæc visio est tota merces. In præsenti etiam videtur Deus à mundis corde, eo modo quo prius ostensum est quarta parte, in tractatu de contemplatione. Bernar. Pura veritas non nisi puro corde videtur. Heb. 12. Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum. Mundi corde non solum sunt beati beatitudine spei, sed etiam beatitudine viæ, quia liberi à miseria immunditiæ, quæ magna est. In Psal. Beati immaculati in via. Apoc. 12. Beati qui lauant stolas suas in sanguine agni.

¶ De iis quæ faciunt ad commendationem munditiæ.

Et notandum quòd duodecim sunt quæ faciunt ad commendat

dationem munditiæ cordis. ¶Primũ est multiplex exhortatio, quam scriptura sacra facit ad munditiã vel mundationẽ. Leuit. 11. Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Item eiusdẽ 19. & 20. Item Deut. 18. Perfectus eris absq; macula cum Deo tuo. Eccl 9. Omni tempore vestimenta tua sint cãdida. 2. Pet. 3. Satagite immaculati & inuiolati inueniri. Esa. 1. Lauamini, mundi estote. Hier. 4. Laua à malitia cor tuũ Ierusalem. Esa. 3. Mundamini qui fertis vasa domini. ¶Secũdũ est, ꝙ ipsa est naturalis animæ. Ber. in sermo. Sicut corporis natura est sanitas, ita cordis natura est puritas. ¶Tertium est, quòd gaudium habet sibi adeò annexum, quòd ipsa vocatur gaudium. vnde super illud, ad Gala. 5. Fructus spiritus est charitas. gaudium dicit Gloss. id est, puritas animi. ¶Quartum est, purgatio quam naturaliter faciunt creaturæ irrationabiles, & etiam insensibiles, quasi exosam haberẽt immunditiam. Purgat se mare, mortuos ad litus expellẽs, purgat se vinum, purgat se etiam quod decoquitur. Corpora etiam animalium vim expulsiuam habẽt, qua noxia à se expellũt. ¶Quintum est, detestatio sui oppositi, scilicet immunditiæ peccati. ¶Et notandum, quòd quinque sunt ex quibus intelligi potest, quàm timenda sit immũditia peccati. ¶Primum est, dignitas rei quam peccatum inquinat. Panno pretiosiori magis timemus inquinationem, etiã anima quæ per peccatũ inquinatur, imago Dei est, & vnita diuinę naturę in persona Christi. Quid diceretur de illo qui imaginem Crucifixi, vel beatæ Virginis in lutũ proiiceret, vel crucem, quæ corpus Christi tetigit paucis horis? ¶Secundum est, difficultas recedendi, quæ patet in Lucifero, à quo immunditia peccati separari non potuit, ex quo ei adhæsit. Item ex quo homo peccauit, nullus purus homo à peccato perfectè purgatus est, vt dignus esset videre faciem Dei: donec Christi sanguis effusus est, quo illa purificatio perfecta est. Prętera immũditia vnius mortalis peccati nõ potest ablui tota aqua quæ sub cælo est, nisi aqua gratiæ desursum descendat, quæ cor abluat. Tertiũ est, huius immunditiæ vilitas, quod patet per hoc, quòd dominus immunditiam corporalem nõ reputat comparatione immunditiæ spiritualis, Matth. 15. De corde exeunt cogitationes malæ, &c. Hæc sunt quæ coinquinant hominem. Non lotis manibus manducare, non coinquinat hominem. Hæc immunditia pulcherrimam creaturam, scilicet Luciferum ita deturpauit: & quum esset in tã sublimi statu, adeò eum vilificauit, vt serpentibus & busonibus inferior videatur esse in hoc, ꝙ bonũ ei esset, si nunquã fuisset. Viliratem huius immunditiæ ostẽdit Dauid,

dicēs:Corrupti ſunt,& abominabiles facti ſunt in iniquitatibus ſuis. ¶Quartū eſt hoc,quòd Deus non habet adeò bonum amicum quem non odiret ad mortem etiam æternā propter maculam vnius mortalis peccati.Eccle.12.Altiſſimus odio habet peccatores. ¶Quintū eſt,ꝙ macula hæc adeò deturpat rē in quam cadit & deteriorat, ꝙ niſi virtute diuina remoueatur, perdita eſt, & melius eſſet ei nihil eſſe quàm ſic eſſe. ¶Sextū faciens ad cōmendationem munditiæ eſt, ꝙ ipſa multum placet Deo.1.ad Theſ.4. Hæc eſt volūtas Dei,ſanctificatio veſtra. ¶Signa huius placentiæ multa ſunt ¶Primum eſt hoc,quòd ipſe filius Dei dignatus eſt humiliare ſe ad mundationē hanc faciendam.Heb.1. Qui quū ſit ſplendor gloriæ & figura ſubſtantiæ eius,portánſq; omnia verbo virtutis ſuæ purgationem peccatorum faciēs, &c. ¶Secundum eſt,quòd ipſe diſceſſurus à diſcipulis ſuis documentum dedit eis de hac mūdatione.Ioā.13.Si ego laui pedes veſtros dominus & magiſter,& vos debetis alter alterius lauare pedes. Ablutio illa, figura erat ſpiritualis ablutionis, qua volebat eos abluere ſe inuicem.¶Tertium eſt,quòd cum tantis expēſis voluit facere hanc mundationem. Voluit enim nos mundare ſanguine ſuo.Tit.2.Dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem. Hebræ.13. Vt ſanctificaret populum ſuum, extra portam paſſus eſt.Apoc.1.Qui dilexit nos,& lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo.Pro mundatione mūdi fecit Deus diluuium in mundo iſto.Gen.7. Et ante diem iudicij præcedet ignis,qui comburet faciem mundi,qui aſcendet tantū quantum aquæ diluuij ad purgandum mundum. ¶Quartum eſt,quòd voluit ſeptē ſacramenta eſſe in Eccleſia Dei: quæ omnia ſunt vel ad ſanctitatem faciendā,vel conſtruendā,vel augendam. ¶Quintum eſt,quod Deus mundos corde in ſui ſocietate recipit,& in præſenti,& in futuro.In Pſal.Domine,qui habitabit in tabernaculo tuo,&c.Et reſpondetur, Qui ingreditur ſine macula.Ioan.13. Si non lauero tē,non habebis partem mecum.1.Ioan.3. Omnis qui habet ſpem in eo,ſanctificat ſe,ſicut ipſe ſanctus eſt.Apo.3. Habes pauca nomina in Sardis,qui non inquinauerunt veſtimēta ſua, & ambulabunt mecum.Eiuſdē 21.dicitur de ciuitate cæleſti:Non intrabit, in eā aliquid coinquinatum. ¶Sextū eſt,quòd mundis cordē abundanter dat Deus bona ſua.Iob 17. Mundus manibus addet Deus fortitudinem. ¶Septimum faciens ad commendationem munditię eſt,quòd ipſa cor hominis Dei habitaculū facit. Aug. Munda tantum cubiculum cordis:intus eſt qui exaudiat.

1.Para

1.Parali 19. Opus grande est:non homini paratur habitatio,sed Deo. ¶Octauum est,q̃ pinguedinem deuotionis recipit.In Psal. Pinguescent speciosa deserti. ¶Nonum est, quòd amicum Dei constituit. ¶Decimum est,quòd gratiam labiorum tribuit.Quę duo tanguntur Prou.22.Qui diligit cordis munditiam propter gratiam labiorum suorum,amicum habebit regem. ¶Vndecimum est,quòd radix est totius munditiæ.Ad munditiam enim interiorem sequitur exterior munditia.Ad Roma.11.Si radix est sancta,& rami. ¶Duodecimum est,quòd ad Dei manifestam visionem perducit.Matt.5.Beati mundo corde,&c.

¶ *De partibus munditiæ.*

Circa quartum notandum quòd est munditia ficta, & est munditia vera. Ficta mũditia est immũditia superficialis:vt mũditia Phariſæorum,de qua Matt.23.Væ vobis scribę & Phariſæi hypocritæ,qui mundatis quod de foris est calicis & paropsidis: intus autem pleni estis rapina & immunditia.Et subditur:Phariſæe,cæce mũda prius quod intus est calicis,& paropsidis,vt fiat & id quod foris est mundum.De ficta munditia tangitur Prou.30 Generatio quæ sibi munda videtur, & tamen non est lota à sordibus suis. ¶Munditia vera est puritas cordis.Et diuiditur in munditiam intellectus,& munditiam affectus. Bernard.in Sermonibus. Duo,inquit,sunt,quæ in nobis purganda sunt:intellectus & affectus. Intellectus vt nouerit,affectus vt velit. Intellectus purgãdus est à tribus,scilicet à falsis,ab otiosis & vitiosis. Falsitas intellectũ obtenebrat Otiosa eũ impediunt. Abusio em intellectus est,quum occupatur circa inutilia.Omnis autem potentia sui abusione præpeditur:vitiosã verò eum coinquinant. Item purgandus est intellectus vt oculus animæ à macula, quæ intelligi potest prudentia carnis,vel opinio propriæ munditiæ. Item à superaffluente humore, scilicet ab importunitate mundanæ solicitudinis. Affectus verò mundandus est à superaspersione,& infectione,& admistione sordium.Superaspersio in primis motibus, infectio in desiderio morosо admisto in amore. Amor enim est quædam admistio, siue vnio amantis ad amatum. Item affectus purgandus est à terreneitate,scilicet ab amore diuitiarum, & à crassitudine deliciarum,& rubigine iræ vel odij,vel alterius malitiæ.Item purgandus est affectus à macula quæ est ex inordinato appetitu boni, & à macula quæ est ex inordinato appetitu mali,& à macula quę est ex inordinato appetitu amborum. Prima macula est, vt macula luxuriæ vel auaritiæ. Secunda est,macula malitiæ. Tertia est, macula superbiæ:

Superbus appetit alienum malum propter proprium bonum, vt proximi deiectionem propter sui exaltationem. Ipse vult facere de fratre suo scabellũ pedum suorũ, vt sic altior appareat. Munditia à macula malitię nihil aliud videtur esse quàm innocẽtia, quæ sic describitur: Innocẽtia est puritas animi omnem iniuriæ illationem abhorrens. Item notandum, quòd cor mundandũ est vt speculũ, vt sic Deo inspectori faciem suã purã reddat. Abluẽdum est hoc speculum lauacro lachrymarum. Mundandum est tersione, quæ est cõfessio, & oratio pro venialibus & defricatione quæ fit vitæ asperitate. ¶ Item mundãdum est cor, vt vas cui balsamum cælestis sapientiæ debet infundi. ¶ Munditia cordis adaptatur dono intellectus. ¶ Circa quartũ notãdum, quòd mũditia cordis dono intellectus adaptatur. Facit enim munditia cordis ad intelligentiam, sicut puritas, & claritas pupillæ facit ad visionem oculi, & munditia speculi ad speculationem faciei, & munditia vasis ad hoc, quòd pretiosus liquor ei infundatur. Gl. super Mat. 5. facit adaptationẽ his verbis: Spiritus intelligentiæ huic gradui adaptatur: quia intellectus mentis oculus est, & expletio mandatorum Dei aperit intellectum.

De Pace, & eius descriptione de commendatione Pacis, de iis quæ ad pacem habendam valere possunt, de iis quæ paci aduersantur, & de diuisionibus ad pacem pertinentibus, qui sint pacifici, & quare sint beati, ac cui dono hæc beatitudo adaptetur.

PARS XI.

SEquitur de gratia, quæ cõmendatur nobis in illo verbo, Beati pacifici &c. De qua hoc modo agetur. ¶ Primò descriptiones pacis ponentur. ¶ Secundò, eius commendationes. ¶ Tertiò, tangetur de iis quę ad pacem habẽdam valere possunt. ¶ Quartò, de iis, quæ paci aduersantur. ¶ Quinto, ponentur diuisiones ad pacem pertinentes. ¶ Sextò, ostendetur qui sint pacifici. ¶ Septimò, quare pacifici sint beati. ¶ Octauò, quod donũ huic beatitudini aptetur. ¶ Pax sic describitur: Pax est concordantium in bono mentium ordinata tranquillitas. August. 9. lib. de Ciuitate Dei, multas ponit descriptiones particulares pacis, his verbis: Pax, inquit, corporis, est ordinata temperatura partium. Pax animæ irrationalis ordinata requies appetitionum. Pax animæ rationalis, ordinata cognitionis actionisque consensio. Pax corporis & animæ, ordinata vita, & salus animãtis. Pax hominis mortalis & Dei, ordinata in fide sub æterna lege obedientia. Pax hominum, ordinata concordia. Pax domus, ordinata imperandi atque obediendi concordia cohabitantium. Pax ciuitatis, ordinata

ta imperandi atque obediendi concordia ciuium. Pax cæleſtis ciuitatis, ordinatiſſima & cõcordiſſima ſocietas fruendi Deo & inuicem in Deo. Pax omnium rerum tranquillitas ordinis. Et ſubdit deſcriptionẽ ordinis: Ordo, inquit, eſt parium diſpariúmque rerum ſua cuique loca tribuens diſpoſitio. Ad pacem generaliter pertinere videtur carentia repugnantiũ. Vnde dicit gl. ſuper Matt. 5. Vera pax eſt, vbi nihil repugnat. Aug. 19. lib de Ciui. Dei: Quid eſt aliud victoria, niſi ſubiectio repũgnantium? quod quum factum fuerit, pax erit.

¶ *De commendatione Pacis.*

Circa ſecundum notandum, quòd 12. ſunt quæ ad pacis commendationem pertinere videntur. ¶ Primum eſt naturale deſiderium pacis, quod ineſt omnibus. De quo Augu. 19. lib. de Ciui. Dei: Sicut nemo eſt qui gaudere nolit, ita nemo eſt qui pacẽ habere nolit. Quandoquidem & ipſi qui bella volunt, nihil aliud quàm vincere volunt. Ad glorioſam ergo pacem bellãdo cupiũt peruenire. Nam quid eſt aliud victoria, niſi ſubiectio repugnantium? quod cũ factum fuerit, pax erit. Idem in eodem, Superbus peruerſe imitatur Deum: odit nãque cum ſociis æqualitatẽ ſub illo: ſed imponere vult ſociis dominationem ſuã pro illo. Odit ergo iuſtam pacem Dei, & amat iniquã pacem ſuam. Non amare tamen qualẽcunque pacem, nullo modo poteſt. Nullius quippe vitium contra naturã eſt, vt naturæ deleat extrema veſtigia. Secundum eſt, multiplex exhortatio ad pacem, quę nobis fit. Ad pacem monuit nos multitudo angelorũ nato Domino, dicens: Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus. Lucæ 2. Ad hanc voluit Chriſtus apoſtolos monere illos, in quorum domũ intrarent. Matthæi 10. Intrantes domum ſalutate eam, dicentes, Pax huic domui. Et Lucæ 10. dictum eſt diſcipulis: In quamcunque domum intraueritis, primũ dicite, Pax huic domui. Ad pacẽ etiã monuit Chriſtus Io. 20. in duobus locis. Tota doctrina eius ad pacem videtur fuiſſe. Vnde ſuper illud Ioan. 16. Hæc locutus ſum vobis vt in me pacem habeatis, dicit glo. Non ſolum quæ in cœna, ſed quæ ab initio, & maximè quæ in cœna hac de cauſa dicit dicta, vt in illo pacem haberent. Ad idem debet eſſe doctrina eccleſię. Columba ramum oliuæ portat in ore ſuo. Geneſ. 8. Oliua ſignum eſt pacis: columba ſignũ eſt Spiritusſancti. In hoc ergo ſignatum eſt, quòd viri ſpirituales debent portare in ore pacem, vt ad ea quæ pacis ſunt, admoneant. Ad pacem monet Apoſtolus ad Romanos 14. Quę pacis ſunt ſectamini, &c. Eiuſdẽ 12. Si fieri poteſt quod ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pa-

cem habentes 2.ad Cor.4.Pacem habete.ad Ephe.4.Soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.ad Hebræ.12.Pacem sequimini cum omnibus. ¶ Tertium est, frequens oratio quam sancti pro pace faciunt,& ab aliis fieri volunt. Num.6 Conuertat Deus vultum suum ad te, & det tibi pacem.Iere.29.Quærite pacem ciuitatis,&c.In Psal.Rogate quæ ad pacem sunt Ierusalem.2.Macha.1.Adaperiat Dominus cor vestrum,&c. & faciat pacem.Paulus ferè in singulis epistolis suis pacem optat iis quibus scribit. Similiter Petrus in suis epistolis. ¶ Quartũ est,quòd pax est verum bonum amicorum Dei.Vnde super illud,Pax super Israël.dicit Gl.Vno verbo omnia bona dicit:qui pacem non habet,infelix est.in Psal. Contritio & infelicitas in viis eorum, & viam pacis non cognouerunt.Pacem specialiter reliquit Christus discipulis suis recessurus ab eis Io.14. Pacem relinquo vobis,pacem meam do vobis.ad Heb.4. Relinquitur sabbatismus populo Dei. Solent homines morituri aliqua relinquere dilectis suis,& magis dilectis meliora.In hoc ergo,quòd pacẽ Christus reliquit apostolis sibi dilectissimis,monstrauit pacem optimam esse.Multum dolere deberet qui se videt exhæredatum ab eo,quod Christus specialiter fidelibus legauit.3.Reg.21.dicit Naboth ad Achab:Propitius sit mihi Dominus, ne dẽ hæreditatem patrum meorum, nec voluit aliquo modo vineã quam habebat is hæreditariè commutare.Pacem comitatur gaudium.Prou.12. Qui ineunt pacis consilia , sequitur eos gaudium. ¶ Quintum est, quòd pax finis videtur esse omnium , etiam sui contrarij, Aug.Tantum bonum est pax,vt etiam suo contrario quęratur. Idem:Constat pacem belli esse optabilem finem. Omnis homo etiã belligerando pacẽ requirit. ¶ Sextũ est , ꝙ pax enumeratur inter fructus spiritus. Gal.5.Fructus autẽ spiritus,sunt charitas, gaudiũ,pax.Charitate diliguntur quæ sunt diligenda,& odiuntur quæ sunt odio habẽda.Si assint quæ diliguntur,est gaudiũ:si absint quæ odiũtur,est pax.Septimum est,ꝙ pax est specialis locus Dei.Psal.In pace factus est locus eius.Ad hoc signandũ,templum Salomonis in pace factũ est.3.Reg.5.Nũc requiẽ dedit Dominus Deus mihi per circuitum,& nõ est satan,neque occursus malus.Quamobrẽ cogito ædificare tẽplum nomini Dei mei.Ad idem ostendendũ noluit filius Dei nosci in mundo isto , donec vniuersus orbis pacatus fuit,& durauit pax illa 12.annis.2.Cor. vlt. Pacẽ habete, & Dominus pacis erit vobiscum.1.ad Cor.4. Nõ est Deus dissensionis, sed pacis.Deus est pacis quasi possessiuè,quia vbi pax,ibi Deus. ¶ Octauum est,quòd Deus ita carè pacem

cem emere voluit. Chryſ. Pro pace loquimur pro qua Dei filius paſſus eſt, propter quam crucifixus eſt & ſepultus, quam nobis pro omni cenſu hæreditatis reliquit. Voluit Dei filius mori, vt nos reconciliaret Deo patri. Volvit quaſi matrimonium cõtrahere cum ſorore noſtra, ſcilicet cum humana natura, vt pax in mundo reformaretur. Adhuc etiam pacem peccatorum paratus eſt emere regno cælorum. Væ illis qui tam honorabilem pacem recuſant. Nonũ eſt, ꝙ pax mundiſſima eſt: mundat enim aquam mũdantẽ cætera. Si aqua turbata in pace dimittatur, clara efficitur. ¶ Decimũ eſt, quòd clarè videre facit. Aqua turbata nõ reddit imagines, vt ait Gregorius, ſic cor turbatũ, nõ clarè videt. In Vitis patrũ tres ſtudioſè diligẽtes ſe, facti ſunt monachi. Quorũ vnus elegit litigantes ad pacẽ reducere. Alius viſitare infirmos. Tertius abiit quieſcere in ſolitudine. Primus laborans circa lites hominũ nõ valẽs eas ſedare, tędio victus venit ad eũ qui ſeruiebat infirmis, & inuenit eũ animo deficientem. Qui de communi conſenſu abierunt tertium videre in eremo, dicentes ei tribulationes ſuas, & rogantes vt eis diceret ſtatum ſuum: qui reticens paululũ, miſit aquam in ſcyphũ, dicens eis: Attendite in aquam: & erat turbulenta. Et poſtmodicũ dixit eis: Attendite quomodo limpida facta eſt. Et cùm intenderent in eã, viderũt vultus ſuos tanquam in ſpeculo. Et tũc dicit eis: Sic eſt qui in medio hominum conſiſtit, non enim videt peccata ſua. Cùm autem quieuerit, & maximè in ſolitudine, tunc peccata ſua conſpicit. ¶ Vndecimum eſt, quòd pax præſens arra eſt futuræ pacis. Eſa. vlt. Erit ſabbatum ex ſabbato. ¶ Duodecimũ eſt, quòd pax grata eſt, & Deo & hominibus. Eccle. 25. In tribus beneplacitum eſt ſpiritui meo, quæ ſunt probata coram Deo & hominibus, Cõcordia fratrum, amor proximorũ, & vir & mulier ſibi bene conſentientes.

¶ *De his quæ valent ad pacem habendam.*

Circa tertiũ notandum quòd duodecim ſunt quæ ad pacem habendã valere poſſunt. ¶ Primũ eſt, amor pacis. Non enim dat Deus tantũ bonum illud contẽnenti, ſed cum deſiderio magno quærenti. In Pſal. Inquire pacẽ, & perſequere eã. Hoc eſt contra quoſdam qui pacẽ oblatã reciperent, ſed eam primo nõ quærerent. Hi non videntur intelligere pacẽ hęreditatẽ eſſe Chriſtianorũ. Si enim ſe agnoſcerent exhæredatos ab eo quod Chriſtus eis legauit, nõ expectarent quòd alius eos incitaret ad hęreditatem eorum recuperandam. ad Heb. 12. Pacẽ ſequimini cũ omnibus. Ad Ro. 14. Quæ pacis ſunt, ſectamini inuicem & in omnes. ¶ Secundũ eſt, vt à peccato nos remoueamus, & ab eo pro poſſe

caueamus. Non potest enim veram pacem habere qui male viuit. Prou. 16. Quum placuerint Domino viæ hominis, inimicos quoque eius conuertet ad pacem. Augu. 19. lib. de Ciuitate Dei, Pacem, inquit, iniquorum in comparatione pacis iustorum, ille videt nec pacem esse dicendam qui nouit præponere recta prauis, & ordinata peruersis. Sapient. 14. Magna mala pacem appellant. Esa. 48. Non est pax impiis, dicit Dominus. Quomodo pax vera est illi qui guerram habet cũ omnipotẽte, cui iustitia Dei gladium euaginatũ tenet super caput, qui in domo proprię cõscientiæ litem habet, cui omnia nocent & bona & mala? Sicut enim bonis bona & mala cooperantur in bonũ, ita & malis bona & mala cooperãtur in malũ. Quomodo verã pacẽ habet qui iacet in spinis vitiorũ, quẽ vermis cõscientiæ mordet, qui onus diaboli continuè portat, qui iacet in immunditia quam nobilitas animi naturaliter refugit? ¶ Tertium est, quòd voluntatem nostram diuinæ voluntati studeamus cõformare. Luc. 2. Pax hominibus bonæ voluntatis. Quomodo pacem potest habere qui ei resistit, cui nequit prævalere? Iob 9. Qui restitit ei, & pacem habuit? Voluntati illius cui placent ea quæ placent Deo, nihil repugnat, sicut neque voluntati diuinæ: ideo pacem habet. Aug. Qui iugo Christi subiectus est, subiecta habet cætera, & non laborat: quia non resistit quod subiectum est. ¶ Quartum est, frequentatio humilis confessionis. Esa. 57. Creaui fructum labiorum pacem. secundi Regum 12. Peccaui Domino, ait Dauid. Dixítque Nathan ad eum: Dominus quoque transtulit peccatum tuum. ¶ Quintum est, districtio iustitiæ. Esaiæ 32. Erit opus iustitiæ pax. In Psalm. Iustitia & pax osculatæ sunt. Esaiæ 60. Ponam visitationem tuam pacem, & præpositos tuos iustitiam. ¶ Sextum est, terrenorum contemptus. Non enim potest habere veram pacem, qui continuè sequitur quod non potest consequi. Ecclesiastic. 34. Quasi qui apprehendit vmbram, & persequitur ventum, sic qui attendit ad visa mendacia. Gregor. Quid quietius, quàm nihil in hoc mundo appetere? quid laboriosius, quàm terrenis desideriis æstuare? Hinc est, quod Israël sabbatum accepit in munere. Ægyptus percutitur muscarum multitudine. ¶ Septimum est, mansuetudo. In Psalm. Mansueti hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis. Homo immansuetus & impatiens qui aduersa fugit, quæ si effugit, non potest habere veram pacem: sed qui aduersa amplectuntur, tanquam pretiosa & salubria exemplo Christi, qui quod carni molestius erat, elegit, secundum Bernar. Qui proposito sibi

sibi gaudio sustinuit crucem. Ad Heb.12 ¶Octauum est,moderata occupatio. Otiosus veram pacem non potest habere. Inertia enim est impatiens sui, vt ait Seneca Prouerbiorum 11.Desideria occidunt pigrum : noluerunt quicquam manus eius operari, tota die concupiscit, & desiderat. Item nimia occupatio aufert pacem. Martha enim turbatur erga plurima. Lucæ 10. Exod. 18. Stulto labore consumeris:ait Iethro ad Moysen. Et subditur: Vltra vires tuas est negotium.glos.August.Vbi mihi videtur significari nimis internum humanis actibus animum Deo quodammodo vacuari, quo sit tanto plenior, quanto in superna & æterna liberius extenditur. ¶ Nonum est,quòd homo non se intromittat de impertinẽtibus ad se. Dilatatio enim solet habere scissuram: vt dicit beatus Bernard. Prouerb.18.Qui se iactat & dilatat,iurgia concitat. De dilatatione reprehẽditur Petrus,Ioan.vltimo,à Domino dicente sibi: Quid ad te? tu me sequere. Et discipulis,actuum 1. Non est vestrum,inquit, nosse tempora vel momenta,&c. ¶Decimum est,amor sacræ scripturæ.In Psal. Pax multa diligentibus legem tuam.Iac.3. Quæ desursum est sapientia,primum quidem pudica est,deinde pacifica. Sicut sacra scriptura hominem reddit pudicum, ita eum in pace custodit.Et sicut piscis in aqua quiescit,extra aquam verò palpitat. Tob. 5. Sic cor humanum in aqua sapientiæ salutaris quiescit:extra verò inquietatur. ¶Vndecimum est,frequentatio orationis, in qua Spiritussancti gratia hauritur,in quo solo est pax vera. Vnde pax numeratur inter fructus spiritus. Ad Gal.5. Rom.14.Sed iustitia,& pax, & gaudium in Spiritusancto.Iob 8, Si diliculo consurrexeris ad Deum,& Omnipotentem fueris deprecatus,si mũdus & rectus incesseris, statim euigilabit ad te,& pacatum reddet habitaculum iustitiæ tuæ.¶Duodecimum est si sensus tuos diligẽter custodias.Eccl.28.Ori tuo facito ostia, & seras auribꝰ tuis.Esa.26.Claude ostia tua super te.Discipuli ostia habebant clausa,quãdo Dominus dixit eis: Pax vobis.Ioan.20.

¶*De his quæ aduersantur paci.*

Circa quartum notandum,quòd paci videntur aduersari bellum, & lites, & tumultus interiores & exteriores, & inquietudo secundum locum. Inquietudo etiam voluntatis fugientis malũ vel præsens vel futurum,vel sequẽtis bonum,& non cõsequẽtis,timor mali futuri, & dolor de malo præsenti pacem perturbant. In Psal.Non est pax ossibus meis à facie iræ tuæ,à facie peccatorum meorũ. Item molestia quã aliquis in vitiis sustinet,pacem turbat.Ecclesiast.33.Præcordia fatui,quasi rota carri.

Fatuus

Fatuus qui in murmure est, de hoc quod sustinet sicut rota carri murmurat: vnde non est in pace. Item non est in pace qui trãsitoria ista fugacia appetit. Appetitio enim illa quædam spiritualis motio est. Vnde Aug. Pacem animæ irrationalis dixit esse ordinatam requiem appetitionum, vt prius habitum est.

¶ De diuisione pacis.

Circa quintum notandum quòd triplex est pax, scilicet temporis, pectoris, & æternitatis. De prima legitur 4. Regum 20. Sit tantum pax & veritas in diebus meis In Psal. Zelaui super iniquos, pacem peccatorum videns. Esa. 47. Vtinam attendisses ad mãdata mea, facta fuisset sicut flumẽ pax tua. Baruch 3. Si in via Dei ambulasses, habitasses vtique in pace super terram. Aug. 19. lib. De Ciuit. Dei: Tantum est pacis bonum, vt etiã in rebus terrenis atque mortalibus nihil gratius soleat audiri, nihil desiderabilius concupisci, nihil postremo possit melius inueniri. ¶ De pace pectoris, Ioan. 14. Pacem relinquo vobis. De pace æternitatis, Esa. 32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis. In Psa. Qui posuit fines tuos pacem. Ad Philip. 4. Pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra. gloss. 1. Deus qui est summa pax, quæ nec cogitari potest: & ideo extra eũ nullo opus est. Custodiat cõrda vestra & intelligentias vestras in Christo Iesu: id est, voluntates & intellectus vestros, vt extra ipsum nihil intelligatis vel appetatis Gregorius: Quid est pax transitoria, nisi quoddã vestigium pacis æternæ? Quid ergo dementius esse potest, quàm vestigia impressa pulueri diligere, sed ipsum à quo impressa sunt non amare? ¶ Item notandum quòd est pax bona, & est pax mala. De bona iam dictum est. Pax verò mala est triplex, scilicet inordinata, simulata, inquinata. Inordinata est, quum superior obedit inferiori: vt ratio sensualitati, vel prælatus subdito. Prouerbiorum penult. Per tria mouetur terra, & quartum sustinere non potest. Per seruum, quum regnare cœperit. Eiusdem 19. Non decet seruum dominari principibus. Pax ista deterior est quàm guerra. Hanc pacem seruauit Adam potius obediens vxori, quàm Deo. Genes. 3. Quia audisti vocem vxoris tuæ &c. maledicta terra in opere tuo. Pax simulata fuit pax Iudæ Lucæ. 22. Iuda, osculo Filium hominis tradis? Et 2. Reg. 20. dixit Ioab ad Amasam: Salue mi frater, & tenens manu dextera mentum Amasæ, percussit eum in latere, & effudit intestina eius. In Psal. Loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum. Ierem 9. In ore suo pacem cum amico suo loquitur, & occultè ponit ei insidias. Pax inquinata, est

eorum

eorum qui sunt in malo concordes : vt Pilatus & Herodes in morte Christi pacificati sunt. Luc. 23. Matth. 10. Nolite arbitrari quòd venerim pacem mittere in terrā : non veni pacem mittere in terram, sed gladium. Greg. in sexta parte Moralium. Sicut esse noxium solet, si vnitas desit bonis : ita perniciosum est, si non desit malis. Idē: Peruersos quippe vnitas corroborat, Deum concordat, & tanto magis robustos quanto vnanimes facit. ¶ Idem notandum quòd distinguitur quadruplex bellum, scilicet inter carnem & spiritum, inter hominem & Deum, inter hominē & Angelum, inter hominem & hominem. Et econtrario quadruplex pax. Pacem inter carnem & spiritum facit subiectio carnis ad spiritum. Gen. 13. dictum est Agar ancillæ Saræ: Reuertere ad dominam tuam, & humiliare sub manibus eius. Secundam pacem facit iustitia ex parte nostra, & misericordia ex parte Dei. In Psal. Misericordia & veritas obuiauerunt sibi, iustitia & pax osculatæ sunt. Tertiam pacē fecit incarnatio filij Dei. Reconciliati enim sunt angeli homini, quum agnouerunt humanam naturam associatam diuinæ naturę in vna persona. Esa. 57. Creaui fructum labiorum pacem. Pacem ei qui longe, id est, homini: & pacem ei qui propè est, id est angelo. Pacē vocat fructum labiorum: quia prędicta erat per prophetas. Item quia orationibus erat impetrata. Vltimam pacem facit patientia, vel mansuetudo ad Rom. 12. Si fieri potest quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes, nō vosmetipsos defendentes charissimi. Greg. in Pastoral. Lex Christi est charitas vnitatis. Quam soli perficiunt, qui nec quum grauantur excedunt.

¶ *Qui sint pacifici.*

Circa sextum notandum, quòd gratia quæ in verbo isto, Beati pacifici &c. cōmendatur, non est pax, sed gratia faciendi pacē in se vel in proximo, & hoc vel respectu Dei vel respectu proximi. Vnde pacifici amatores pacis sunt, qui studiosē intēdūt paci faciendę vel in se vel in proximo. Et primo in se. Vnde gl. super Mat. 5. Pax à nobis incipit: quia dum lex carnis repugnat legi mentis, non modo alteri, sed nec nobis possumus esse pacifici. Sed postquam intus spiritus imperat vt totus homo spiritui seruiat: tunc pax ad alios deriuatur, vt pacem cum omnibus habeamus. Ber. in Serm. Sunt aliqui qui si viderint quēpiam vel leniter scandalizatū, valde solliciti sunt quomodo in pacem eū reducere possint: & videretur pacifici, nisi quòd eorū commotio, si forte quicquam contra eos factum dictúmue videbitur, tardius vniuersis difficiliusq; poterit sedari. Qui nimirū si ve-

rè pacem diligerēt, haud dubium quin eam quærerent sibiipsis. Itē super Matt. 5. dicit gl. Pacifici sunt, qui omnes motus animi cōponunt & rationi subiiciunt, quia his nihil repugnat. Bern. in Sermo. Per munditiam cordis reconciliamur Deo: Beati verò qui de sua reconciliatione non ingrati, & pro fratribus suis pie solliciti, eos quoque quantum prævalent, & sibi & Deo reconciliare laborant. Quibus enim laudibus dignum, quanto amplectendum putas affectu, fratrem illū qui sine querela conuersatur inter fratres, tota solicitudine cauet quid in eo sit quod ab aliis portari oporteat, & quicquid in aliis est onerosum patientissimè portat, qui singulorū scādala sua reputat? Et cū Apostolo loquitur: Quis infirmatur, & ego nō infirmor? quis scādalizatur, & ego non vror? Qui vere pacificus est, etiam belligerādo est pacificus. Aug. Pacē debet habere voluntas, bellum necessitas. Nō pax quæritur, vt bellū excitetur: sed bellum geritur, vt pax acquiratur. Esto ergo in bello pacificus, vt eos quos expugnas ad pacis vtilitatem vincendo perducas. Beati enim pacifici. Idē: Hostē pugnātē necessitas perimit, nō volūtas. Sicut rebellāti & resistenti violētia redditur: ita victo vel capto misericordia illi debetur, maximè in quo pacis perturbatio nō timetur. ¶ Et notā dū quòd pacē pectoris nō abrūpit pugna cū vitiis, si quandoque accidat. Vnde glo. super Matt. 5. In præsenti homo pacatus, etsi bellū gerat cum vitiis, in nullo pacē abrumpit, quam Dominus dedit. Vnde pax multa diligentibus legem tuam domine, &c.

¶ *Quare pacifici sint beati.*

Circa septimum notādum, quod causa qua pacifici sint beati, est illa quam dominus tangit, quia filij Dei vocabuntur. In præsenti merito vocantur filij Dei, quia exercent officiū illud quod habuit filius Dei in mūdo isto. Ipse enim in mūdo isto bella pacificauit. In Psal. Ibi cōfregit potētias, arcū, scutum, & gladium, & bellū. In aduentu suo fuit impletū illud Esa. 2. Cōflabunt gladios suos in vomeres, &c. Eph. 2. Ipse est pax nostra, &c. Ipse sedauit litem, quæ erat inter nos & Deum. Psal. Quoniam fecisti iudicium meum, & causam meam. Esa. 63. Ego sum qui loquor iustitiā & propugnator sum ad saluandum. Primum pertinet ad litis sedationem. Secundū ad belli pacificationem. Item ipse tumultum sedauit, dum silentio suo silendi exēplum dedit. Esa. 53. Quasi agnus coram tondente se obmutescet. Et Luc. 23. Coram Herode nihil omnino respōdit. Inquietudinē quantū ad locum pacificauit, quando apostolis dixit, Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto. Luc. vlt. Inquietudinē animi pacificauit, cùm

cùm dixit Io.14. Manete in me,& ego in vobis, Eiusdem 15. Manete in dilectione mea.ibid.17. Hæc locutus sum vobis vt in me pacẽ habeatis:in mũdo autem pressurã habebitis. Christus finis est,ideo in eo quiescitur. Non est quiescendũ in via,sed in fine viæ.ad Rom. 16. Finis legis Christus ad iustitiam credẽti. Aug. in lib. Confes. Fecisti nos ad te,& inquietum est cor nostro,donec requiescat in te. Christus molestias mitigare,venit in cuius signum ecclesia cruces oleo facit in his qui baptizantur,vel ordinantur,vel confirmantur,vel ad honorem regni sublimantur, & etiam in dedicatione ecclesiarum. Cruciatus præsentis exilij per Adam factus est: oleatio verò siue mitigatio per Christum.

¶ *Donum sapientiæ adaptatur paci.*

Circa octauum notandum quòd donum sapientiæ huic beatitudini adaptatur : qui enim pacem faciunt, quasi lectum Deo præparant,locum scilicet quietis in Psal. In pace in idipsum,&c. Vnde ipsi sunt quasi cubicularij Dei & secretarij,& consilia sapientiæ eis reuelãtur. Præterea animus pacatus clarius videt: vt prius ostensum est per exemplum de aqua. Eccl.38. Sapientiam scribe in tempore vacuitatis, id est, vacationis & quietis.ideo dicitur in Psalm. Vacate primum. Deinde subditur,Videte quoniam suauis est Dominus.

¶ *De patientia persecutionum.* PARS XII.

VLtimo tãgendũ est in tractatu de Beatitudinibus,de Patiẽtia persecutionũ. Et breuiter de ea dicetur,quia in tractatu de cardinalibus Virtutibus,specialiter de Patientia tractatũ est. Hanc beatitudinẽ post prædictas ordinat gl. super Mat.5.dicẽs, Qui vsq; ad sapiẽtiã per prædicta cõscendũt,perfecti & roborati nõ cedunt persecutioni:quia neq; mors,neque vita eos potest separare à Christo. Item sicut tangit gl. in patientia persecutionum est ostensio perfectionis & probatio,sicut in præcedẽtibus perfectio. Eccl.2. In igne probatur aurum & argentum:homines verò receptibiles in camino humiliationis. Eiusdem 27. Vasa figuli probat fornax,& homines iustos tentatio tribulationis. ad Rom.5. Tribulatio patientiam operatur,patientia autem probationem. Qui patiuntur persecutionem propter iustitiam, sunt beati:nõ qui patiuntur propter scelera sua.1.Pet.4. Nemo vestrũ patiatur quasi homicida aut fur,&c. Eiusdem 3. Si quid patimini propter iustitiam, beati. Causa quare tales sint beati, est quam dominus tangit, Quia ipsorum est regnum cælorum. Bernar. in Sermo. Pauperibus pariter & martyribus regnũ cælorũ promittitur:quia paupertate quidem emitur,sed in passione pro Christo

sto sine omni dilatione percipitur. ¶Eorum qui patiuntur persecutionem propter iustitiam, regnum cælorum est Primo quia iustitia pro eis erit in futuro, sicut ipsi modo sunt pro iustitia. Vnde obtinebit eis regnum cælorum. Non enim poterit aliquid fieri in iudicio extremo contra iustitiam. Eccl. 4. Vsque ad mortem certa pro iustitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos. Secundo, quia regnum cælorum expositum est vim inferentibus. Matt. 11. Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Quasi publicè de illo clamatum est, Qui potest capere capiat. Matt. 19. Patientes persecutionem quasi quadam vi illud capiunt. ¶Tertiò, quia pretium habent pro quo regnum cælorum venale expositum est. Matth. 20. Sedere ad dexteram vel ad sinistram, non est meum dare vobis. Vendere potius hoc volebat, quàm intuitu consanguinitatis eis dare. Augustinus in persona domini: Venale habeo. Quid domine? Regnum cælorum. Quo emitur? Paupertate regnum, dolore gaudium, labore requies, vilitate gloria, morte vita. ¶Quartò, quia tales Christo societatē faciunt in vigilia præsentis afflictionis, in pane doloris, & aqua tribulationis: ideo merito erunt socij eius in festo æternę iucunditatis. ad Roma. 8. Cohæredes autem Christi, si tamen compatimur vt simul & glorificemur. 2. ad Timot. 2. Si commortui sumus, & conuiuemus: si sustinemus, & conregnabimus. 2. ad Corinth. 1. Sicut socij passionum estis, sic eritis & consolationis. Luc. 22. Vos estis qui per mansistis mecum in tentationibus meis, & ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Ecclesia. 22. Fidem posside cum amico tuo in paupertate ipsius, vt in bonis ipsius læteris. ¶Quintò, quia ipsi habent onus cælestis hæreditatis in præsenti, & ideo merito in futuro emolumentum eiusdem hereditatis ad eos pertinebit. Pręsentes pręssuræ, sunt debita quibus obligauerunt parentes nostri cælestem hæreditatem.

SVMMMÆ VIRTVTVM FINIS.

INDEX RERVM SINGVLARIVM, QVÆ in hac Virtutum Summa continentur.

AD amandum Deum nos incitare debet amicitiæ eius vtilitas & inimicitiæ damnositas. 243
Aliqui amici quadrupliciter inueniuntur infideles. 244
Æqualitas diuinarum personarum ostenditur. 152
Æquitas valet ad spiritualis ædificij firmitatem,& corporis mystici decorem. 530
Amor Dei debet esse rectus,strenuus,lætus,desideriis plenus. 249
Amor Dei propter temporalia est ipsi contumeliosus. 249
Amatur Deꝰ quadrupliciter. 250
Ad amandum proximum duodecim nos incitant. 254
Appetibilius est amare proximũ quã amari à proximo. 259
Amauit nos Christus gratuitè. ibi. Itẽ discretè,vehemẽter,& fructuosè,& perseueranter. 260
Amor proximi imitari debet amorem mẽbrorum eiusdem corporis,in decem. 263
Amor parentum multum Deo placet. 265
Amare vxores sexdecim inducunt viros. 266
Amare debemus bonos exemplo domini. 266
Amicitiæ descriptio. 271
Amicitiam veram duodecim efficiunt. 272
Amicitiam quinque solent dissoluere. 273
Aliquis dicitur magis diligi tripliciter. 274
Amor sui efficit hominem ciuem Babyloniæ. 276
Amor sui radix est multorum malorum. ibidem
Amare mundũ, est amare adulterum. 277
Anima quadrupliciter peccat circa bonum. 282
Aduersantia prudentiæ ponuntur. 316
Adolescentes debent exerceri, & senibus subiici. 335
Aureola est additio ad gloriam, & quot modis fit additio huiusmodi. 354
Additio gloriæ tripliciter. 355
Aureola ad quam virtutem animæ pertineat. 356
Auditus à multis est temperandus. 574
Adiutoria contra bellum dæmonis. 411
Adoratio quã Moyses fieri prohibuit,quæ dicatur. 425
Arcendus est aliquis à bono duplici causa. 463
Abel ostendit innocentiam. 34

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Abraham venit ad ostẽdendam obedientiam. ibid.
Ad insinuandam munditiam venit Enoch. ibid.
Ad insinuandã longanimitatem spei & operis venit Noë ibid.
Ad demonstrandã cõiugalis vitę castimoniã venit Isaac. ibi.
Ad insinuãdam laboris tolerantiam venit Iacob. ibid.
Ad retribuendum bonum pro malo venit Ioseph. ibidem
Ad ostendendã mansuetudinem venit Moyses. ibidem
Ad insinuandam contra aduersa fiduciam venit Iosue. Ibid.
Ad ostendendam in flagellis patientiam venit Iob. ibid.
Ad omnes virtutes ostẽdẽdas plenus virtutũ venit Christ⁹. ibi.
Animalis homo dicitur quis dupliciter. 43
Adultus rationis capax potest cognoscere Deum esse timendum honorandum, amandum. & in eo sperandum. 49
Argumenta quibus fides Christiana vnica & vera ostenditur. 49. & 50
Aliæ sectæ male sentiunt de Deo. 58
Alexander orat ad montes Caspios, & Iudæorum sacerdotem adorat. 72 & 73
Articuli fidei quot, & vnde dicantur. 74
Articuli fidei collecti sunt in tribus locis. 75
Articuli fidei ad quid pertineãt, & de quibus sint. 76
Ad Spiritum sanctũ tria pertinẽt in prẽsenti, & duo in futuro. 78
Ad bonitatẽ Spiritus sancti pertinet remuneratio tam in corpore, quàm in anima. 79
Ad cognoscendũ Deum omnis natura incitat, scriptura indicat, creatura clamat. 82
Authoritates scripturæ quibus Manichęi innitũtur, impertinẽtes ostenduntur. 74. & seq.
Authoritates in oppositũ dicti erroris ponuntur. 108. & 109
Actus qui est peccatum, est malus. 106
Authoritatibus noui testamenti ostenditur, quòd lex vetus bona sit, & à Deo data. 126
Angeli Dei & diaboli. 135
Anima secundum aliquos est suæ potentię, secundum alios non. 154
Animarum immortalitas ostenditur rationibus philosophorum. 159. & idem ostenditur ex Dei bonitate. 160
Animã nulla destructione posse corrumpi ostenditur. 161
Admirationis diuinæ super non habente charitatem quinque possunt assignari causæ. 233
Ad amandum Deũ nos incitant scriptura, natura, gratia, gloria & vniuersa creatura. 238
Authoritatem excommunicandi habet ecclesia. 523
Alia sunt opera misericordiæ præter septem. 557
Affectio quadrupliciter ordinata potest esse in affectu. 579
Alas cordis debemus extendere sicut aues antequã volẽt. 626

Aliud

Aliud est cum ipso introire, & aliud ad ipsum exire. 628
Alienatio mentis quibus gradibus ascendat. 634
Ad bonum quomodo quis ordinatè se habeat. 648
Ad perfectionem duo requiruntur. ibid.
Animus tã cito sanatur, quã citò peccatum ei remittitur. 649
BOni ideo lætificantur, quia voluntatem suam diuinæ voluntati per omnia confirmant. 33
Bonitas relata ad operationes sortitur quatuor vocabula. 75
Beneficia nõ parant amicitiam, nisi discrete dentur. 258
Beneficiorum Dei magnitudo attenditur ex quinque. 479
Beneficij cõseruationis magnitudo attẽditur ex quinq;. 480
Beneficium conferens multa cauere debet. 559
Beatitudo describitur 645
Benignitas legislatoris Christi apparet 646
Bonum dupliciter. 648
Bellum est quadrupliciter. 717
COnscientia cõparatur vxori Zenonis philosophi. 31
Conuenientia virtutis cum natura lætificat virtuosum. ibi.
Commendatur virtus authoritate Saluatoris. 33
Cognitio Dei efficit desiderium & spem. 18
Credendũ est de Dei filio enarranti, & his quibus enarrauit. 42
Cinifes de puluere educti, argumenta sunt philosophorum. 62
Credenda de Deo. 74
Credenda de aliis à Deo. 75
Causæ inducendi vel augendi idololatriam. 88
Contumelia est humanæ naturæ, quando creaturæ inferiori se subdit. 89
Constellatio nõ est causa bonorum aut malorũ morum 96
Causa quare valde fuit magnũ peccatum Adæ. 101
Creaturæ ad diuersos fines productæ sunt 102
Creatura omnis ordinata est. ib.
Contrariorum nõ sunt vniuersaliter causæ contrariæ. 104
Corruptio rerum fit multipliciter. 345
Certitudo duplex. 188
Consideratio liberalitatis Dei valet ad spem. 192
Cõsideratio bonitatis Dei & misericordiæ adiuuat spem. 195
Consideratio adoptionis, promissionis, & redditionis. 196
Consideratio eorũ quæ pro Deo agimus, & malorum quæ sustinemus adiuuat spem 196
Considerationis beneficiorum Dei quatuor sunt species quibus spes adiuuatur. 198
Considerationis circa sanctorũ merita species sunt quatuor, quibus spes adiuuatur. 199
Cõsideratio meriti angelorum spem adiuuat. 204
Cõsideratio meriti & suffragij sanctorum adiuuat spem. 205
Cõfidentia in creatura, & despe-

ratio de Deo est contraria spei. 206
Confidentia in creatura triplex. ibidem
Confidentia in homine fallax est. 207
Confidentia in rebus inferioribus valde periculosa. 207
Causæ desperationis sunt quatuor. 208
Charitatis descriptio. 219
Charitas inter virtutes est fini propinquior. 221
Charitas est virtus qua diligitur Deus propter se. 222
Charitas qua vnaquæq; res tanti habetur, quanti habenda est. ibidem
Charitas commendatur. 222
Charitas eos in quibus est igné efficit. 223
Charitas mater est omnium virtutum. 224
Charitas animam Deo reddit gratam. 225
Charitas est locus securitatis & gaudij. Ibidem
Charitas locus est veræ quietis, & mors vitiorum. 226
Charitas aliena bona sua facit. 227
Charitas est fons singularis bonorum. ibid.
Charitas Deo placet, & diabolo displicet. 228. & seq.
Charitas est via excellentior & vinculum quo solo Deus ligari potuit. 232
Charitas vnctio est qua filij Dei inunguntur in signum regni futuri. 232
Charitas ex omnibus causis est laudabilis ex quibus solet vestis laudari. 233
Charitas est chara vnitas. 235
Charitas sola est virtus, secundum doctores. 236
Charitas virtus est, cuius altitudo attingit altissimum. ibi.
Charitati attribuitur nomē virtutis propter multas rationes. 237
Captiuatio intellectus nostri debet esse quadruplex. 248
Charitati quatuor aduersantur. 332
Clementia quid sit. 330
Clementiæ virtus mediocritatem seruat. ibidem
Clementiam in principe duodecim excitant. 331
Continentię tres sunt partes. 338
Corruptio carnis non priuat inuitam aureola. 345
Continentia vidualis est nobilior coniugali. 351
Continentiam vidualem quid efficere debeat. 358
Castitas vidualis commendatur specialiter in iuuene. 359
Castitati viduali tria videntur appendentia. ibid.
Castitas multum competit ministris ecclesiæ. 34
Constantiæ descriptio. 427
Constantiam sex efficiunt. 428
Cultus Dei triplex. 443
Cultum Dei tres affectiones decent. 444
Cultus oris quid sit. 445
Correptionem facere incitamur ex multis. 508

Correptionem octo impediunt 509. & seq.
Correptio qualiter fieri debeat. 510
Correptionem facturus, de Deo debet confidere. 516
Correptionem libenter recipere incitant multa. ibidem
Corripere peccantē, & ignorantem instruere monemur. 550
Corpus est velut castrum fidei nostræ commissum. 558
Consilij donum. 608
Consilij nomen dupliciter sumitur. ibid.
Consilium quod à multis despicitur, de faciendis est. 610
Cōsiliarium eligere monemur. 610
Consideratio & contemplatio distinguuntur. 614
Cōsideranda sunt quatuor. ibi.
Considerationis tres sunt species. ibidem
Contemplationis quatuor species. 616
Contemplatio distinguitur à cogitatione & meditatione. 616
Contemplationis forma videtur in cæli volatilibus. 617
Contēplationis sex distinguuntur species. 619
Corpora quædam sunt cælestia. & quædā sunt terrestria. 360
Creatura spiritualis ad quid creatur, iustificatur, glorificatur. 614
Contemplationi diuinorū duodecim præparātur. 631. & 636
Contemplatiui ascendunt octo gradibus. 639
Discretum regimen corporū lætificat virtuosum. 32
Dionysius cęcum in sui conuersione illuminat. 52
Diuersitas credendorum. 74
Duo sunt genera idolorum. 88
Duplex est idololatria in peccato idololatriæ. 90
Diuersitas creaturarum contrarietatem principiorum non potest ostendere. 116
Dæmones non viuificant corpora ab eis inhabitata. 134
Dæmones non detinentur violenter in corporibus. 135
Deus qui spiritus est, ministros spirituales habet. 135
Dæmon non facit vnū cum corpore quod inhabitat. 136
Deus non fecit corporalia propter creaturā purè spiritualē. 22
Deitas Filij probatur authoritatibus. 148
Deitas Spiritus sancti probatur. 149
Dicentes nullum esse peccatum veniale, non rectè sentiunt de diuina bonitate. 176
Diuersæ fides ponuntur. 183
Desperatio reddit hominē maledictum, & est peccatum in Spiritumsanctum. 206
Duodecim sunt quæ valent ad cognoscendum quòd gloria beatorum erit magna. 210
Duodecim erunt in electis post generalē resurrectionem. 212
Dives est qui habet charitatem, quatuor de causis. 226
Diligere inimicos, octo nos inducunt. 269. & seq.

Doctor debet tria attendere, & duodecim faciũt vt doctrina eius sit salubris. 311.& 307
Doctor tria debet attendere. 311
Doctor sacræ scripturæ non debet esse timidus vel remissus. ibidem
Discere Scripturam sacram septem conducunt. 311
Duabus de causis non intelliguntur quæ se ipta sunt. 315
Diabolus habet mille tentandi modos. 413
Diabolus quinque modis decipit hominem. 415
Diabolus supra pectus graditur, terram omedit, calcaneo insidiatur. 416
Diabolus nos impugnat molestiis & deliciis. 423
Dulia variè sumitur. 447
Deuotio describitur. 471
Disciplina quot modis dicitur. 506
Disciplina proprij corporis est multiplex. 517
Dissipantur dona Dei tripliciter. 863
Dona quare dicantur. 573
Dona Spiritus sancti numerãtur & commendatur. 576
Dona septem sunt, contra septẽ mala quæ enumerat Gregorius. ibidem. Et contra alia septem mala. 577
Donum minimũ inter ista prævalet omni auro 578
Donorum tria sunt in intellectu. 578
Donorũ tria pertinent ad diuina, quatuor ad humana. 580
Duo dona pertinent ad cõtemplatiuam. ibid.
Dolor damnatorum ex diuersis causis proueniet. 602
Donum timoris. ibid.
Disciplina morum partim ex diuina, partim ex humana institutione prouenit. 621
Dilecta ex munere dilecti accipit duo remedia. 633
Donum intellectus dicitur. 642
Donum sapientiæ differt à dono intellectus. 644
Deus libenter acceptat dona humilitatis. 637
Effectus virtutis multi sunt, à quibus commendatur. 35.& seq.
Eleemosyna cui petitur, quatuor debet attendere. 546
Errores circa ea quæ sunt fidei ponũtur in capitulo sex o.80
Error eorum qui dicunt Deum nõ esse, non solũ stultitia, sed etiam insania est. ibid.
Errorem prædictorum odire debet qui scuis odire potest. 82
Error prædictus improbatur, in eodem cap. ibid.
Error Manichæorum est valde cõtumeliosus Deo & creaturis. 99
Errores procedentes ex errore Manichæorum ponuntur. 121
Error primus, videlicet circa distinctionem ciborum, vnde occasionem sumpsit. ibid.
Error secundus occasionẽ sumpsit ex gratuitate legis. 123
Error ponentiũ animas de nouo non creari, diuersificatur in qua

in quatuor oppositos errores. 119
Error eorũ qui dicũt animas esse angelos apostatas. fulcitur impertinentibus authoritatibus scripturæ. ibid.
Error idem tria ponit quæ falsa ostenduntur. 130
Error eorum qui ponũt animas non esse, reprobatur authoritatibus euangelij. 131
Error eorum qui ponũt animas esse dæmones, Deo & hominibus est valde odibilis. 132
Error ponentium duas animas in humanis corporibus, cõfutatur. 138. & per totum caput.
Error ponentium animas esse de substantia Dei, facile destruitur. 140
Error ponentium animas fuisse simul creatas, confutatur. 141
Error ponentium animas de semine traduci, refellitur. 142. & per totum caput.
Error ponentium Christum non esse verum hominem, fulcitur authoritatibus, & reprobatur dupliciter. 144. & seq.
Error condemnantiũ Ioannem Baptistã, fulcitur & reprobatur. 145. & per totum caput.
Error negantium Trinitatẽ diuinarum personarum, improbatur authoritatibus scripturæ. 147. & seq.
Errores cõtra Dei misericordiã & iustitiã numerãtur sex. 156
Error negantium filij Dei incarnationem confutatur. ibid.
Error dicentium animas simul perire cum corpore fulcitur, & ostenditur. 157
Error negantium corporum resurrectionẽ, authoritatibus & rationib⁹ destruitur. 166. & se.
Error eorum qui ponũt vnumquẽque saluari in sua fide, vnde occasionem sumpserit, & ꝙ falsus sit ostenditur. 169
Error huiusmodi destruitur. 169 & seq.
Error dicentiũ animas in mortali peccato decedentes, non puniri æternaliter, multa mala inducit. 172
Error ponentiũ animas in charitate decedẽtes, nulla pœna purgatoria puniri, annectit se cum tres errores. 176
Error eorum qui dicunt quod non dimittitur culpa, nisi dimittatur & pœna, valde pernicio sus est. 178
Error dicẽtiũ ecclesiæ suffragia non prodesse defunctis, valde detestabilis refellitur. 179
Errorum circa fidem octo sunt causæ. 181
Error damnantium matrimonium destruitur. 362. & per totum caput.
Electo proueniet triplex gaudiũ ab amœnitate loci. 215
Electis proueniet triplex gaudium à societate aliorum sanctorum. ibid.
Electis proueniet quadruplex gaudium ex corpore glorificato. 216
Electis proueniet triplex gaudium ab inferno. ibid.

Electis proueniet triplex gaudiũ à mundo. ibid.
Exemplũ triplex dat nobis scriptura, quòd proximum amare debeamus. 259
Eligendo amicum quatuor attendere debemus. 273
Electi trib. de causis gaudent in tribulationibus. 290
Error eorũ qui ponũt ecclesiam idololatrare eò q; adorent imagines, vnde occasionẽ sũpsit, & quomodo destruitur. 450
Error dicentium, q; soli Deo & non homini est obediendum, confutatur. 509
Error dicentium neminem esse excommunicandum. 522. & confutatur. ibid.
Error dicẽtium maleficos non esse puniendos. 524
Eleemosyna est facienda de his quæ iustè acquisita sunt. 557
Eleemosy. dãda est pauperi. 558
Eleemosyna danda est. 559
Error eorũ qui dicũt veritatem nõ esse iuramẽto firmãdã, ponitur & destruitur. 664. & se.
Esuriẽ iustitię multa iuuãt. 697
Esuriẽtes iustitiam habent beatitudinem vitæ. 699
Esuries iustitiæ aptatur dono fortitudinis. 700
FInis est prior in intẽtione. 38
Fides nos Deo supponit, spes erigit, charitas vnit. 39
Fides describitur. 43
Fides sustinet ædificium spirituale, sicut substantia substat accidentibus. 44
Fides dedignatur esse conclusio, quia est argumẽtum, ex quo tria sequuntur. 45
Fides summã veritatem cognoscit & in eam tendit. 46
Fides licet sit cognitio, est tamẽ virtus propter quatuor. ibid.
Fides adiuuatur rationibus naturalibus. 47
Fides est lucerna ad recuperandam drachmam perditã. ibi.
Fides nostra de homine probabiliora sentit. 58
Fidelibus Christi omnia in bonum succedũt: infidelibus autem & paganis econtrario. 59
Fides Deo multũ placet, diabolo displicet, homini prodest. 60
Fides porta est per quã princeps vniuersorum intrat cor hominis. 61
Fides porta est ecclesiæ. ibid.
Fides thesaurum ostendit, hostẽ vincit. ibid.
Fides intellectũ captiuat, in arce mentis insigne regium ponit, matrimonium inter Deũ & animam initiat. 62
Fides est velut anulus argẽteus in digito sponsæ. ibid.
Fides est virginitas mẽtis. ibid.
Fides quantum proprio sensui detrahit, intãtum diuini sensus intellectum capacem facit. ibid.
Fides primogenita est inter virtutes. ibid.
Fides diabolo multum displicet & eum expulit de mundo. ibidem
Fides est oculus dexter animæ. 64

Fides

Fides contumeliã diabolo facit. ibid.
Fides estovalde vtilis homini. ibidem
Fides inter opera recreationis prima est in minori mundo. ibidem
Fides est columna ignis illuminans intellectũ & fulciẽs cor ad exeundum de Ægypto tenebrarum errorum. ibid.
Fides est lucerna,& cæteris virtutibus lumen præstat. 64. & sequen.
Fides est stella matutina cardinalis , & quæ reges ad Christum adducit. 65
Fides est prima gemma in corona intellectus,in qua quinque aliæ sunt. ibid.
Fides est vita intellectus & vitæ spirirualis initium. 66
Fides initium & radix omnium bonorum. 67
Fides hominem filium Dei efficit. 68
Fides viam regni ostendit. ibid.
Fides habet primum congressum in bello spirituali, & ei victoria ascribitur. ibid.
Fides vincit mundi diuitias,delicias,honores. 69
Faciem fidei triplex mors prȩcedit. 67
Fides est scutum triangulare. 70
Fides ostendit Christũ pugnantibus tripliciter. ibid.
Fides est virtus probata quȩ corripit insipientes. 73
Forma multipliciter est. 158
Fides multiplex. 183
Fidem commendabilem multa reddunt. 186
Fortitudo multis modis sumitur. 375
Fortitudo describitur. 376
Fortitudo commendatur. ibid.
Fortitudo virtus est inseparabilis. 377
Fortitudinem iuuãt duodecim. ibidem.
Fortitudinis quatuor sunt partes. 379
Fides seu fidelitas. 570
Fides seu fidelitas commendatur. 571
Fidem seu fidelitatẽ debet quis alteri in quatuor. ibid.
Fidelitas quãtum ad bona commissa in quinque attenditur. ibidem
Fortitudo donum. 607
GAudiũ virtutis excellit quadruplicirer gaudiũ mundi. 28
Gaudium mundi est à Deo maledictum. 38
Gens Iudæorum & Turcæ indigna sentiunt de Dei magnificentia. 58
Gaudium & solatium differunt. 191
Gloria sanctorum est valde magna. 210
Gaudium futurũ differt à præsenti in multis. 217
Gradus charitatis. 279
Gratias ad agendum octo nos incitare debent. 477
Gratiãs agere Deo debemus de beneficiis generalibus & spi-

ritualibus. 478
Gradus obedientiæ ponuntur. 495.& seq.
Gratia describitur. 531
Gratus qui vult esse, multa caue re debet. ibid.
Gradus diuersorum generũ contemplationis. 619.& seq.

HOo ab sque fide circuit ad molam. 38
Homo necesse habet multa cognoscere. 39
Homo medius est inter creaturas. 137
Hominum duæ sunt personæ laudabiles. 314
Hominum tria sunt genera detestanda. ibid.
Honor multipliciter sumitur. 447
Honor exhibendus est humanæ naturæ à verbo assumptæ, Virgini, angelis, prælatis, amicis Dei. 448.& seq.
Hominem occidere licet. 527
Hospitalis commendatur. 551
Hospitio recipiendi sunt boni viri. 553
Hospites susciendi sunt frequenter. 553
Humilitatis triplici ratione est regnum cælorum. 652
Humilitas describitur. 654
Humilitas commendatur. 655
Humilitas mirè Deo redolet. 669
Humilitas accipit intra, superbia extra in diuisione mundi. 665
Humilitatis vtilitas ex diuersis figuris designatur. 666
Humilitas supplet defectus aliorum bonorum. 668
Humilitatis causæ in omnibus rebus reperiuntur. 669
Humilitatis causę in nobis plures reperiuntur. 670
Humilitati multa conferũt. 672
Homo debet se reputare cinerem, ex parte corporis & animæ. 672
Humilitas diuiditur multipliciter. 676.& seq.
Humilitatis gradus duodecim secundum sanctum Benedictum. 672
Humilitas valet ad esuriem iustitiæ. 697

IOcunditas boni operis lætificat virtuosum. 31
Initium eundi ad virtutes est arduum & difficile. 33
Iesum cognouit terra, mare, infernus vniuersorum esse Dominum. 52
Idololatria honorem Deo debitum creaturæ confert, æquat creaturam creatori. 90
Idolorum cultura omnis mali causa est, initium & finis. ibi.
Impotentia idolorum ostenditur. 91
Idololatria vna destruit alteram. 92
Idololatria quæ ad dæmones transfertur, maximè detestabilis est. ibid.
Idololatria dæmonum improbatur. 90.& seq.
Idololatria militiæ cæli. 98
Ignorans peccatũ pœnitere non potest. 132

Ioan

Ioannes Baptista commendatur. 145
Iugum charitatis propter sex causas suaue est. 235
Intelligentia scripturæ inquiritur dupliciter. 113
Infirmitates contingunt quinque modis. 411
Impugnatio quam facit diabolus homini. 412
Instabilitatem sex efficiunt. 410
Iustitia variè sumitur. 436
Iustitia describitur. 437
Iustitia commendatur. 438
Iustitia diuiditur. 441
Impedimenta orationis. 462
Ieiunium commẽdatur ex multis. 57
Irridendi sunt dicentes se non posse carnem vincere. 519
Ieiunium est triplex. 520
Ieiunium à cibo triplex. ibidem
Ieiunium laudabile describitur. 586
Ieiunium concomitari debent tria. 521
Immisericordi homini videtur peccata redire. 444
Iniuriati parcere monemur. 550
Infidelitas est triplex circa multiplicationem beneficiorum Dei. 572
In iudicio extremo multa sunt attendenda, quæ timorem incutiunt. 592. & seq.
Iudicium extremum signa præcedent sex de causis. 594
Inclinare se solet quis tribus de causis. 671
Iustitia quomodo sumatur, cùm dicitur esuries iustitiæ. 699
Libertas lętificat virtuosũ. 30
Latria quid sit. 87
Lex subintrauit vt abundaret delictum, quantum ad cognitionem. 125
Lex antiqua valde sapienter tradita fuit. 128
Lilium habet folia & grana. 348
Latria describitur. 448
Latria commendatur. ibidem
Latriæ seu religionis quadruplex est officium. 446
Laudare Deum nos plura incitant. 473
Loquela homini data est ad laudandum Deum. 474
Laudi Dei instare debent homines, quia redempti. 475
Laudi Dei insistere volenti necessaria est munditia. ibidem
Laudandus est Deus non solum sermone, sed opere. 476
Lucrum bonorum operum in tres partes diuiditur. 572
Luctus beatitudo quid sit. 690
Luctus duæ sunt species. ibidem
Luctus sunt sex aliæ species 691
Luctus diuiditur. ibidem
Luctus bonus triplex. ibidem
Luctus indifferens. 692
Lugentes quare beati sint. ibid.
Lachrymas lugẽtium commendant quatuor. 693. & seq.
Lachrymæ multa efficiunt sua virtute. 694
Lachrymarum sex sunt impedimenta. 696
Luctui adaptatur donum scientiæ. 697
Mali & peccatores multipliciter cruciantur. 28

Modus

Modus cognoscẽdi per fidẽ laudedignus, Deo glorioſus, & homini meritorius. 40
Miracula confirmant fidem noſtram. 50
Miracula hæc talia fuerũt, quòd ſolus Deus ea facere poterat. ibidem
Miniſtri Chriſti maiora miracula fecerunt quàm ipſe. 52
Mundus quaſi duabus manibus nobiſcum pugnat. 70
Manus malũ ſequitur ad credendũ Deũ eſſe, quàm ad non credẽdũ, & maius bonũ ſequitur ad illud quàm ad iſtud. 84
Multæ ſunt ſpecies idololatriæ 90
Multum eſt contra rationem quòd homo adoret opus manuum ſuarum. 91
Multipliciter oſtenditur quòd dæmones non ſunt colẽdi. 92.
Malum duplex eſt, malum pœnæ, & malum culpæ. 184
Malum culpæ eſt velut fructus degener. 105
Martinus non timuit latronem. 196
Meritum Chriſti ſpem noſtram adiuuat. 199
Mediatrix Dei & noſtri Maria, plurimum ſpem noſtram erigit. 100
Maria eſt turris. ibidem
Ipſa eſt virga, aurora, cellaria, quæ mœſtis vinum conſolationis tribuit. 201
Maria eſt electa vt ſol, terribilis vt caſtrorum acies ordinata. 203
Miſericordia Mariæ non defuit Theophilo. 202
Mali non habent pacem. 235
Modus amandi Deum. 246
Multa ſunt quæ valere poſſunt vt aliquis ametur. 259
Mandatũ de dilectione proximi dupliciter poteſt intelligi. 261
Modus amandi proximum. 259
Mos quid ſit. 286
Mala quæ ad donum ſcientiæ pertinent ſunt duplicia. 604
Memoriam habere monemur. 301
Multa ſunt quorum memoria eſt laudabilis. ibidem
Memoriæ quinque ſunt cauſæ 303
Memoriæ nimiũ cõfidere aut de ea diffidere vitium eſt ibidem
Modus à quo moderatio dicitur, eſt quadruplex. 424
Modeſtia deſcribitur. 333
Modus à quo modeſtia, eſt tenere, decorem & in quo conſiſtat. 334
Modeſtia indecentiam cauet in multis. ibidem
Motus corporis non debet eſſe nimium tardus aut velox. 335
Modus ſine mẽſura ad ſobrietatem pertinens eſt duplex. 342
Matrimonium commẽdatur ex duodecim. 364
Matrimonium contrahens quid obſeruare debeat. 367
Matrimonium propter multas cauſas eſt inſeparabile. 375
Meditatio præparans ad tribulationem, poteſt diuidi in quinque ſpecies. 394

Modus

Modus repugnandi diabolo est contritio capitis eius. 420
Magnanimitas quomodo sumitur. 433
Magnanimus terribilia aggreditur. ibidem
Magnanimitas iniurias receptas vilipendere facit. 434
Magnificentia quid sit. 435
Magnificentiæ officia tam in pace quàm in bello. ibidem
Malum multiplex prouenit ex ingratitudine. 477
Misericordia describitur. 535
Misericordiam commendat natura. ibidem
Misericordiam commendat scriptura. ibidem
Misericordia commendatur ex tribus. 536
Misericordia peccato obstat, & multos alios affectº habet. 537
Misericordia hostẽ impugnat. 539. & viam paradisi dilatat, filium Dei efficit. ibidem. & amicos multiplicat &c. 540
Misericordiæ duæ sunt partes, quæ designãtur per duo ostiola oraculi Salomonis. ibidem
Misericordia terram in cælum commutat. 541
Misericordia bona quæ dare videtur in saluo ponit. 542
Misericordia non solum est vtilis, sed etiam mirabilis. ibidẽ
Misericordia dupliciter habet mercedem. 543
Misericordia præstat abstinentiæ. 545
Misericordiã mouet multiplex meditatio. 596
Misericordia commendabilis & detestabilis. 547
Multa sunt propter quæ aliquis debet alij compati. 548
Multiplex fuit causa, quare Dominus diceret, Dico vobis omninò non iurare. 568
Memoria mortis valde vtilis est homini. 673
Memoria mortis valet ad sex. 674
Mansuetudo describitur. 685
Mites quare sint beati. 686
Mansuetudinem sexdecim commendant. 687
Mansueti possidebunt terram viuentium sibi. 688
Mansuetudini donum pietatis adaptatur. 690
Misericordiæ adaptatur donum consilij. 700
Munditia cordis describitur. 701
Munditiã cordis octo efficiunt, ibidem
Misericordia traxit Dei filium de cœlo. 705
Munditia decet ministros ecclesiæ, & immunditia dedecet quinque de causis. ibidem
Mũdi corde quare sũt beati. 706
Munditia commẽdatur ex duodecim. ibidem
Munditia patitur. 708
Munditia cordis adaptatur dono intellectus. 710
Natura cognoscẽdorum requirit fidem. 42
Natura eorum qui cogniturí sunt requirit fidem. 43
Negãtes incarnationẽ filij Dei, cõtradicũt bonitati diuinæ. 156

Occasio erroris quòd patres veteris testamenti sunt damnati. 127
Ordo virtutum triplex. 221
Ordo diligendi variatur. 275
Ordo facit quietem mentis. 288
Officia prudentiæ. 305
Ordinatio quadruplex debet esse in homine. ibidem
Ordo virtutum cardinaliũ. 312
Officia temperantiæ quinque sunt. 342
Opus carnale meritoriè exercetur à coniugatis in tribus casibus. 370
Oratio diuersimodè sumitur. 369
Opus carnale vt sit sine culpa & meritorium, multa requiruntur. 370
Opus carnale nõ debet exerceri tempore menstruorum. 373
Oratio quot modis dicatur. 453
Oratio describitur. 453
Oratio commendatur. 454
Orare Christus nos diligentissimè docuit. 455
Oratio commendatur à suo effectu. 457
Orationem iuuant ieiunium & eleemosyna. 460
Orare monemur mane exemplo Christi. 496
Orandum est vbique. 467
Orãdi locus est templum. ibid.
Orandum est attentè. 468
Orãdum est cum magnitudine desiderij humiliter, & confidenter. 4 9
Orantes non debemus quærere temporalia. ibidem
Oratio diuiditur. 470
Oratio fructuosa habet species. ibidem
Orationis infructuosæ species. 471
Oratio insuper diuiditur. 472
Obedientia describitur. 481
Obedientia circa quid attenditur. 482
Obedientia commendatur. 483
Obedientia Abrahæ in filij immolatione difficultatem patiebatur ex quatuordecim. 484
Obedientiam Christus docuit in mundum veniens, in mundo manens, & de mundo exiens. 476
Obedientia est commendabilis à multiplici suo effectu. ibidem
Obedientia ponit homines in excellentissimo statu hic & in futuro. 487
Obedientia sola virtus est, quæ menti cæteras virtutes inserit. 492
Obedientem quinque efficiunt quæ reddunt aliquid flexibilius. 493
Obedientia perfecta se habet immediatè ad Deum. 500
Obedientia commendabilis & eprehensibilis. 501
Obedientia reprehensibilis triplex. ibidem
Obedientia commendabilis necessaria & perfecta. 502
Obedientię aduersantur proprius sensus & propria voluntas. ibidem
Obediendum est successoribus Apo

Apostolorum, & non solum bonis, sed etiam malis. 505
Opera misericordiæ quædam sunt spiritualia, quædam corporalia. 548
Opera misericordiæ corporalia sunt sex. 550
Operatio quædam est naturæ, quædam industriæ. 622
Opera bona sunt cibus animæ. 698

PVritas lætificat virtuosũ. 30
Peccator ligatur seruitute peccati. ibidem
Probatur testimoniis Noui testamẽti patres antiquos fuisse bonos & sanctos. 128
Præcepta legis veteris ad quid pertinent. ibidem
Platonis & Irenæi de animalibus disceptatio. 192. & seq.
Per hominem corporalia omnia ordinantur in Deum. 137
Procedit Spiritus sanctus à Patre & Filio. 151
Pœnam maiorem esse culpa. 246
Peccator iustè punitur æternaliter. 173
Præceptum de amore nostri nõ datur nobis. 253
Parentes diligendi sunt affectu duplici. 277
Prudẽtia diuersimodè sumitur. 286
Prudentia describitur. 286
Prudẽtia quomodo dicatur virtus. ibidem
Prudens dicitur quis nõ intellectu solũ, sed etiã affectu. 288
Prudentia commendatur. 295
Prudentia sanctorum debet assimilari sex astutiis serpentum 299
Prudentiã docẽt nos bruta. 298
Prudentia diuiditur in cognitionem diuinorum & humanorum. 300
Prudentia distinguitur secundũ Senecam & Tullium. ibidem
Prouidentia ad tria valet. 304
Prudentia diuiditur secundum Senecam. ibidem
Prudentia secundũ quosdã diuiditur in quatuor species. 306
Prudentia propriè sumpta respicit futura. ibidem
Prædicatori conuenit abrenuntiatio propriorum, quinque de causis. 307
Patientia describitur. 387
Passiones duplices intrinsecus & extrinsecus natæ. ibidem
Patiẽtia dupliciter sumitur. 388
Patiẽtia commendatur. ibidem
Patientia vincit seipsam. 389
Patienti seruiunt persecutores. 390
Patientia hominem ditat. 391
Patiens in multis sapiẽter agit. ibidem
Patientia iram Dei & proximi mitigat. 392
Patientiam tria adiuuant. 394
Patientia diuiditur in tria. 410
Patientiæ diuisio. 425
Peccatum perpetratur quatuor modis, in corde, & totidem in opere. 415
Perseuerãtia communicat cum constantia, & ab ea differt. 431
Perseuerãtia duplex est. ibidem
Perseuerãtia cõmendatur. ibid.

Perſeuerantiæ multiplex effectus. 432
Pręparatio ad orādū duplex. 458
Pręparatio ad orādū remota. 525
Præparatio propinqua. 461
Pretioſitas temporis ex duobus perpenditur, 479
Peccator debet cogitare à quibus vinculis liberauerit eum Deus. ibidem
Paulus ieiunauit quouſq; panis ei de cælo mitteretur. 518
Pietas diffinitur ſecūdum Tullium & Macrobium. 531
Pœna inferni eſt multiplex. 549
Pietas differt à miſericordia. 603
Paupertas quid ſit. 650
Paupertas ſpiritus videtur in tribus conſiſtere. 651
Pauperes ſpiritu quare ſunt beati. 652
Paupertas ſpiritus dono timoris adaptatur. 653
Paupertas variè dicitur. 678
Paupertas pluribus de cauſis amanda eſt. 679
Paupertatem Deus amat. 681
Paupertas, mater, nutrix, & cuſtos religionis eſt. 683
Paupertas diuitum valde glorioſa eſt. 684
Pax deſcribitur. 711
Pax commendatur ex duodecim. 712
Pacem acquirere faciunt duodecim. 713
Paci multa aduerſantur. 715
Pax eſt triplex. 716
Pax mala triplex. 716
Pacifici qui ſint. 717
Pacifici quare ſint beati. 718
Paci adaptatur donum ſapientiæ. 719
Patientium perſecutionem propter iuſtitiam, regnum cælorum eſt. 719

QVies à tumultuoſarum cogitationum cruciatu, & vermis conſcientiæ lætificat virtuoſum. 30
Quinque videntur facere ad fidei vnitatem. 47
Quidam dixerunt corpus obliuionis eſſe cauſam. 133
Quatuor ſunt cauſę deſperationis. 208
Quòd habēs charitatem nō erret errore periculoſo, poteſt eſſe verū duabus de cauſis. 332
Quatuor de cauſis Deus eſt amandus. 242
Quinque emolumenta proueniunt ex ſocietate proximi & amicitia eius. 259
Qui ſe non diligit, proximum diligere neſcit. 262
Quadruplex eſt ordo charitatis. 275. & ſeq.
Quatuor ſunt, quorum obliuio videtur eſſe laudabilis. 305
Quadruplex datur reſponſio ad illud Iacobi, Ante omnia nolite iurare. 569
Quæ circa diuinitatem ſunt, humanæ excedunt intelligentiæ modum. 629
Quinque ſunt attendenda & admirāda circa doctrinam nouę legis. 646

REgnum Dei eſt in cordibus ſanctorum dupliciter. 33
Roboratio apoſtolorum fidem Chri

Christi ostendit. 50
Reuelatio & prophetia ostēdūt Christianæ fidei veritatē. 57
Reuelatio & prophetia translatæ sunt de synagoga ad ecclesiam. ibidem
Rationes Manichæorum refelluntur. 102. & seq.
Rationes ad destructionem erroris Manichæorum. 108
Rationes pulchræ ponuntur ad ostendendum animæ immortalitatem. 157. & seq.
Res sperandæ. 209
Reuereri tripliciter accipi. 447
Reuerentia debetur rebus Deo dicatis. 449

SAnitas lætificat virtuosū. 30
Superbi dimittēdi sunt sibi, quia separatū est conuiuium eorum. 4
Scientia humilium superbis absconditur. ibidem
Superbi nolunt Socratē imitari, sed malūt vesci quàm saturari, & discere quàm nosse. ibid.
Si virtus esset venalis, non inueniretur qui eam emeret. 16
Sine fide non cognoscimus Deū neque parentes. 17
Socrates ideo occisus est, quia noluit adorare idola. 98
Species idololatriæ ponuntur plures. 90
Spiritus malus non infunditur corpori vt pœnitētiā agat. 132
Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio. 151
Similitudo Trinitatis inuenitur in creaturis. 152
Similitudo Trinitatis assignatur in creaturis secūdum tria, scilicet modum, speciem & ordinem. 155
Spes describitur. 187
Spes multipliciter accipitur. ibi.
Spes commendatur ex scriptura. 189. & seq.
Spes Omnipotenti innititur. 189
Spes est velut arbor sita in optimo loco. ibid.
Spes commendabilis est ab effectu. 190
Spes meretur intelligentiam & Dei auxilium. ibidem
Spes liberat. ibidem
Spes saluat. 191
Spes columna est totū ædificiū spirituale sustentans. ibid.
Spes est baculus valde necessarius peregrinantibus. ibid.
Spes animam in possessionem regni cælestis ante Christum introducit. ibidem
Spei fit promissio ibidem
Spes de illis tribus, quæ vidit Ezechiel, carnem assumit, lamentationes dono scientiæ & pietatis & dono timoris relinquens. 192
Spei concessum est intrare in hortum voluptatis. ibid.
Spes est mola superior, & timor inferior. 193
Spes est cōmēdābilis à suo cōtrario, scilicet desperatione. 194
Spes adiuuatur tribus speciebus meditationis. ibidem
Septē considerationibus in Deū spes adiuuatur. ibidem
Spes commendabilis & detestabilis. 218

Spes deteſtabilis quadruplex. ibidem
Spē cōmēdabilē tria efficiūt. 219
Septē ſunt quæ faciūt vt aliquis ametur à Deo, ſcilicet ſapientia, mūditia, māſuetudo, liberalitas, humilitas, dilectio Dei, contēptus terrenorū. 245
Signa quibus cognoſcitur Deū amari ſunt decem. 251
Sex ſunt quæ valent vt charitas proficiat. 288
Stultitię quibus imprudētes ſuccūbunt in bello ſpirituali. 293
Sapiētia huius mūdi quid ſit. 317
Societas inſipientium prudentię aduerſatur. 318
Stultitia imprudentia, ſeu inſipientia non ſolum pertinent ad intellectum, ſed etiam ad voluntatem. 319
Stultitiæ quibus peccantes mortaliter adhærent. 20. & ſeq.
Sobrietas quadrupliciter ſumitur. 337
Sobrietas commendatur. ibid.
Sobrietas valet ad multa. 338
Sobrietatis officia. 342
Sobrietas ponit modum quo ad omnes circūſtantias. ibid.
Securitas pars eſt fortitudinis. 380
Solatia contra timorem mortis ſunt duodecim. 381
Solatia alia ſecundū Senecā. 383
Securitas timorem inordinatū expellit. 384
Securitas commēdabilis & reprehenſibilis. ibid. & ſeq.
Socrates noluit exire de carcere. 389
Sacrificia ſpiritualia ſūt ſex. 445
Scala quam vidit Iacob quatuor habebat. 449. & ſeq.
Sepelire mortuos monemur. 556
Sepultura priuantur aliqui propter peccata ſua. ibid.
Septem diſſuadentur circa iuramentum. 568
Scientię donum deſcribitur. 603
Sapiētia dupliciter ſumitur. 643. & ſeq.
Sublimitatē doctrinæ Chriſtus oſtendere voluit. 646
Sētentię nouę legis valde extraneæ ſunt à ſententiis ſapientiæ mundanæ. 647
Signa humilitatis. 675
Sanctificatio triplex fiebat in veteri lege. 703
Superbi dimittēdi ſunt, eò ꝙ ſeparatum ſit eorū cōuiuiū. 14
TRes ſunt partes doctrinæ moralis. 30
Tria requiruntur ad bene operandum. 38
Tres ſūt virtutes theologicę. ib.
Teſtificatio fidei qualis & à quo ſit. 51
Teſtiū omni exceptione maiorū poteſt probari veritas fide. 53
Teſtimonium fidei noſtræ dant Deus & homo & angelus. 54
Teſtimonium dant domeſtici & extranei. 56
Teſtimonium dant aliæ ſectę & vniuerſæ creaturæ. 57
Tripliciter fallūt hominem bona temporalia. 65
Tripliciter mala ſunt ordinata. 103
Triplici ratione peccata abunda-

dauerunt lege data. 124
Tripliciter homo est insufficiés ad subsistendum. 206
Tripliciter insufficiens est homo ad bene viuendum. 207
Triplex materia gaudij electorum significatur. 218
Tria tanguntur quæ ad charitatem disponunt. 220
Tẽperãtia tripliciter sumitur. 323
Temperantia describitur. ibid.
Temperantia commendatur ex multiplici eius officio. 324
Temperantiæ partes, & in quibus regunt hominem. 327
Temperantiæ partes quæ regũt animam circa delectationis sensum. 336
Temperantia secundum tactum diuiditur. 343
Tribulatio à quo sit, & in quo. 397
Tribulatio non est proiicienda, sed potius quadruplici salsa condienda. ibid.
Tribulationis multiplex vtilitas. ibid.
Tribulatio multos alios effectus habet. 401
Tribulatis Deus assistit. 405
Tribulatio multis modis facit perfectionem virtutis. 405
Tribulatio est virga Moysi in qua mirabilia fiunt. 408
Tribulatio est locus quẽ elegit Dominus ad manendum in hoc mundo. ibid.
Tribulationis septẽ sũt effectus secũdũ proprietates aquę. ib.
Tẽtatio ad multa vtilis est. 412
Tria solẽt esse hominibus occasio clamãdi quæ nos incitare debẽt ad orandũ. 456.& seq.
Tempus orandi Deus determinat. 465
Timor describitur. 582.& seq.
Timor Domini cõmẽdatur 581
Timor commendatur ab effectu multiplici. 784.& seq.
Timẽdum est in tribus, secundũ Bernardum, & alię tres causæ assignantur timoris. 586
Timoris tres species. 586.& seq.
Timor filialis fugit malũ culpę, naturalis malũ pœnæ. 589
Timor describitur. ibid.
Timoris species distinguit & describit Damascenus. 590
Timorem homini duodecim incutiunt. ibid.
Tribus modis in gratiam contemplationis proficimus, & totidem videtur contemplationis qualitas variari. 630
Tribus de causis in mentis alienationem abducimur. 63
Tres modi excessionis in cantibus describuntur. ibid.

VTilia docere debemus exẽplo Domini. 13
Veritas quæ in scripturis gentiũ est, tanquã ab iniustis possessoribus surripienda est. ibid.
Vile est corpus & vilia temporalia. 15
Virtus quomodo debeat quæri, doceri, haberi. 13
Virtute nihil vtilius. 23
Virtutes sunt prætiosæ & veræ diuitiæ. 15
Virtus commendatur. 16
Virtus quia ignoratur, despici-

tur,nec à Deo quæritur.ibid.
Virtus olim sola fortitudo dicebatur. ibidem
Virtus variè nominatur in scriptura sacra & apud philosophos, propter duplicē quam habet comparationem ibid.
Virtuosus dicitur à vi,vnde dupliciter sibi vim facit. 18
Virtus & honestas idem re ipsa. ibidem
Virtus describitur. ibid.& seq.
Virtus tria facit in anima nostra. 19
Virtus facit æqualitatem vitæ ibidem
Ad virtutem inducunt nos natura,ratio & gratia. ibidem
Vrtus est medietas duarum malitiarum. 20
Virtus dicitur bona, sicut albedo dicitur color albus. ibid.
Virtus dicitur bona, quia ducit ad bonum. ibidem
Virtute rectè viuitur. ibid.
Virtutes cardinales superfluitatem excludunt & indigentiā, Theologicæ curuitatē. ibid.
Virtus aliquādo est causa mali, sed actus eius nusquam est abusus. 21
Virtus commendatur à dignitate dantis, accipientis, & à bono situ. 22
Virtus nō solum est bonitas hominis,sed etiā operū 23.& seq.
Virtus est bonitas rerum temporalium. 24
Virtus mala pœnæ in bona conuertit. 25
Virtus est proprium bonum hominis: bona autem fortunæ aliena. 25
Virtus est possessio habenti sufficiens. 26
Virtus est bonum iocunditatis. ibidem
Virtus efficit dignitatem & felicitatem. 26
Virtutem habēs assimilatur paradiso propter amœnitatem, fœcunditatem,securitatē. 27
Virtus docetur, eget & magistro vt doceatur. 13
Virtuosum octo lætificant. 30
Vermis cōscientiæ cruciat peccatorem. 30
Virtus est vnctio non solum ad regnum futurum, sed etiam per eam sancti ducunt vitam regiam. 33
Virtus est signum quo distinguuntur hæredes à non hæredibus. 32
Virtus est arra hæreditatis æternæ. ibidem
Virtus est pretium regni cælestis. ibidem
Virtutis multiplices effectus. 34. & seq.
Vita triplex,naturæ, gratiæ, & gloriæ. 37
Virtutes theologicæ ad finem ordinant, morales ad ea quæ sunt ad finem. 38
Virtutes theologicę mētem exhibent Christo virginem castam. 39
Vtilitas charitatis. 229
Vtilū bonitas propinquitati circa diligenda prænaleat. 276
Virtutes quare dicātur cardinales

les. 281
Virtutes cardinales numerantur. 282
Virtutes cardinales sunt contra quatuor defectus originales. ibidem.
Virtutibus cardinalibus quasi quatuor lapidibus pretiosis constat corona sponsæ Christi. ibidem
Virtutes cardinales diuersis designantur in locis scripturæ. 283
Voluptatis amorem duodecim dissuadent. 327
Voluptates nocent homini multipliciter. 329
Voluptas diffinitur. 340
Virginitas quadrupliciter sumitur. 345
Virginitas describitur. ibidem
Virginitas commendatur. 346
Virginitas est flos qui bene seruatus non decidit. 347
Virginitas est principium spiritualis pulchritudinis. 349
Virgines sunt superior pars ecclesiæ. 24
Virgines timere debent sex. 351 & seq.
Vidua debet peccandi occasiones declinare. 359
Visus est supra auditum & olfactum. 373
Visus est habitus, habens curiositatem insatiabilem. ibid.
Voluntas propria hominis multipliciter nocet. 503
Vindicatio describitur. 534
Vestire nudos monemur. 554
Visitare infirmos & incarceratos. 555
Veritas duplex. 562
Veritas creata triplex. ibidem
Veritatem amare monemur. ibidem
Virtutum cardinalium diuisio secundum Macrobium. 573
Vita contemplatiua in duodecim præeminet actiuæ. 546
Visionis tres sunt species. 574
Vnctio tabernaculi & vasorū significat qualiter ministri ecclesiæ debēt sanctificari. 470

FINIS INDICIS
SVMMAE VIRTVTVM.

Liber Societatis Jesu Paderborna
Ao 1587

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Th
2681